This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Tämä on kauan vain kirjaston hyllyssä olleen kirjan digitaalinen kappale, jonka Google on huolellisesti skannannut, osana tavoitettaan tehdä maailman kirjatsaataville Internetissä.

Kirjan tekijänoikeussuoja on jo rauennut ja kirjasta on tullut vapaasti jaeltava. Vapaasti jaeltavalla teoksella ei joko koskaan ole ollut tekijänoikeussuojaa tai suoja on rauennut. Se, onko teos vapaasti jaeltava, riippuu kunkin maan lainsäädännöstä. Vapaasti jaeltavat teokset avaavat meille paluun menneisyyteen, menneisiin kulttuureihin sekä tietoon, joka muuten olisi vaikeasti löydettävissä.

Reunahuomautukset sekä muut lukijoitten lisäämät merkinnät on jätetty näkyviin kertomaan teoksen matkasta kustantajalta kirjaston kautta Internetiin.

Käyttöohjeet

Google on ylpeä saadessaan digitoida materiaalia yhteistyössä kirjastojen kanssa, ja tuodessaan vapaasti jaeltavaa materiaalia yleiseen tietoon. Vapaasti jaeltavat teokset kuuluvat yleisölle, ja Google toimii ainoastaan asianhoitajana. Koska työ tulee kalliiksi, Google on kuitenkin ryhtynyt toimenpiteisiin kaupallisen väärinkäytön estämiseksi, esimerkiksi rajoittamalla automaattisten kyselyjen suorittamista.

Käyttäjältä odotetaan:

- Rajoittumista vain yksityiskäyttöön
  Googlen teoshaku on tarkoitettu yksityishenkilöille, ja teosten kaupallinen hyödyntäminen on kiellettyä.
- Pidättäytymistä hakujen automatisoinnista
  Googlen hakujärjestelmien automatisoitu käyttö on kiellettyä. Jos hakujen tarkoituksena on saada materiaalia koneellisen kielenkääntämisen, optisen tekstintunnistuksen tai muun suuria määriä tekstiä vaativan sovelluksen kehittämiseen, ota yhteyttä Googleen. Google on edelläkävijä julkisesti jaeltavan materiaalin hyödyntämisessä ja voi ehkä auttaa.
- Lähdetietojen säilyttämistä
  Jokaiseen tiedostoon sisällytetty Googlen leima toimii muistutuksena projektista, ja auttaa etsimään lisämateriaalia Googlen teoshaun kautta. Älä poista merkintää.
- Varmistavan käytön laillisuuden
  Käytitpä teosta mihin tahansa, on muistettava, että käyttäjän on itse varmistettava käytön esteettömyys voimassa olevien säädösten kannalta. Ei pidä olettaa, että kirja on vapaasti jaeltavissa kaikkialla, jos se on sitä Yhdysvalloissa. Se, onko teos tekijänoikeussuojan alainen, riippuu maittain, eikä ole olemassa kattavaa ohjetta siitä, miten yksittäistä teosta voi missäkin tapauksessa käyttää. Ei pidä olettaa, että teoksen oleminen Googlen teoshaussa tarkoittaisi, että sitä voi käsitellä miten tahansa missä tahansa. Tekijänoikeussuojan rikkomukset voivat käydä kalliiksi.

Tietoja Googlen teoshausta

Googlen pyrkimyksenä on maailman tietojen järjestäminen ja niiden tuominen avoimesti kaikkien saataville. Googlen teoshaku tuo maailman kirjat lukijoitten ulottuville samalla kun se auttaa kirjailijoita ja kustantajia löytämään uutta yleisöä. Hakuja tämän teoksen täydestä tekstistä voi tehdä osoitteessa `http://books.google.com/`

Balt 1031.3 (14)

Harvard College
Library

FROM THE BEQUEST OF

SUSAN GREENE DEXTER

VALVOJA.

NELJÄSTOISTA VUOSIKERTA.

1894.

TOIMITUS:

O. E. Tudeer. Hanna Andersin.
Zach. Castrén. Hannes Gebhard. Kustavi Grotenfelt.
Mikael Johnsson. K. M. Levander. E. G. Palmén.
Th. Rein. O. Relander. E. N. Setälä.

Helsingissä,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa,
1894.

Δ
BALT 10:1.3(14)

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

Ainehisto.

Valtiollisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia.

Siv.

E. G. Palmén, Puolueista yleensä sekä erittäinkin Suomeen nähden 1
Mikael Johnsson, Raittiusasia nykyisillä valtiopäivillä 20
Zach. Castrén, Keskustelut ehtoollispakosta, eriuskolaislaista ja siviiliavioliitosta . 57
Hannes Gebhard, Maakauppa ja maaseutumme taloudellinen tila 100
E. G. Palmén, Verokysymykset 1894 vuoden valtiopäivillä 151
Valfrid Vasenius, Kansalaiskoulujako vai virkamieskouluja? 1—7 . . . 235, 514
Martti Ruuth, Kristillinen sosialismi Englannissa tämän vuosisadan keskivaiheilla. I—VI 261
Kustavi Grotenfelt, Viime valtiopäivien työstä. I. Puolueitten asemasta . . . 279
E. G. Palmén, „ „ „ II. Valtiovarain hoitoa koskevat kysymykset 285
Mikael Johnsson, „ „ „ III. Koulu- ja oppivelvollisuus . . 295
Väittelyä:
J. K., Liitossa viikinkien kanssa 353
K. Grotenfelt, Muutama sana vastaukseksi 354
Valfrid Vasenius, Sanomalehdistön suhde yleisöön. 1—5 359
Hannes Gebhard, Maanviljelysopetus meillä ja muualla. I, II 378
Valfrid Vasenius, Ääniasteikko, 1, 2 440
Hallitsijan vaihteessa 481
Hannes Gebhard, Yliopistokysymyksiä. I. Maisterioppimme. II. Taloustieteen asema yliopistossamme 483
Yleisölle 558
E. N. Setälä, Yliopisto-sivistyksestämme. I, II. 561

Tiedettä, kirjallisuutta ja taidetta.

Kustavi Grotenfelt, Katsaus Suomen uusimpaan historialliseen kirjallisuuteen. V. Paikkakunnallista historiaa 10, 71
O. E. Tudeer, Juhani Aho ja hänen uusin teoksensa 28

E. N. Setälä, Oikeakielisyydestä suomen kielen käytäntöön katsoen. I, II . . 81, 190
W. Söderhjelm, Friedrich Dietz 123
A. Osw. Kihlman, Hallasta 130
O. E. Tudeer, Väljemmille vesille! 164
Th. Rein, Nykyaikainen kaunokirjallisuus ja siveellisyys. I, II 177, 606
Armas Järnefelt, Muutamista oopperoista Wagnerin jälkeen 218
O. Hannikainen, Suomen yhdistämisestä 254
Kaarle Krohn, Luomisruno 311
Zach. Castrén, Uskonnontieteellisiä kysymyksiä 321
Arthur Hjelt, Uusimmat muinaistutkimukset ja löydöt Syyriassa. I, II 332
K. M. Levander, Katsaus kehitysoppiin 339
K. Karjalainen, Matkakirje Venäjän Karjalasta 350
O. Relander, Suomalaisia kansankirjailijoita. I. Kauppis-Heikki 413
Th. Rein, J. V. Snellmanin ja Yliopiston konsistoorin välinen riita 1837—1838 427
Väittelyä oikeakielisyydestä:
A. V. Ervasti, Valvojan toimitukselle 451
E. N. Setälä, Vastaus herra A. V. Ervastille 460
A. V. E., Valvojan toimitukselle 556
E. N. Setälä, Lyhyt vastaus 557
A. H. Snellman, Itäsuomalaisten kansain historian alalta. I. Tsheremissit . . 503
E. N. Setälä, Kielentutkimus ja Suomen kansan esihistoria 535
Vielä Suomen esihistoriasta:
Väinö Wallin, Valvojan toimitukselle 617
E. N. Setälä, Vastaus hra Väinö Vallinille 621
J. R. Danielson, Hra H. Gebhardin mietteet historian luvuista yliopistossamme. 629

Kirjallinen katsaus. *Z. C.*, *K. Grotenfelt*, *Art. Hjelt*, *E. N. Setälä*, *O. E. Tudeer*. 50, 120, 305

Kaunokirjallisuutta.

Selma Lagerlöf, Taru linnunpesästä. Suom. Alli Nissinen 610

Arvosteltuja teoksia.

Aarni III, katso *Könönen, T.*
Aho, Juhani, Papin rouva . . . . . O. E. Tudeer. 28
Alkio, Puukkojunkkarit . . . . . O. R. 424
Analecta archeologica Fennica I, katso Snellman, A. H.
Aspelin, H. Em., Vasa stads historia I, II 1 . . . . . Kustavi Grotenfelt. 10
Bergholm, Axel, Sukukirja Suomen aatelittomia sukuja . . „ 469
Bergroth, Elis, Kustaa II Aadolf . . . . . „ 632

Bidrag till Finlands historia. Utg. genom *Reinh. Hausen* . Kustavi Grotenfelt. 10
Blomqvist, A. G., Suomen puulajit I, II . . . . . A. Osw. Kihlman. 635
Bonsdorff, Carl v., Åbo stads historia under sjuttonde seklet. II Kustavi Grotenfelt. 10
Bulwer Lytton, Rienzi . . . . . H. A—n. 113
Cajander, K. A., Uudenkaupungin muinaisia I. . . . . Kustavi Grotenfelt. 10
„ Tavasthandeln och Nystad . . . . . „ „
„ Ifrån lilla ofredens tider . . . . . „ „
Colliander, O. I., Ehtoollispakko ja siviiliavioliitto . . . . Zach. Castrén. 57
Danielson, Joh. Rich., Viipurin läänin palauttaminen muun Suomen yhteyteen O. Hannikainen. 254
„ Viborgs läns återförening med det öfriga Finland. . . . . „ 254
Der Weg zum Frieden . . . . . Z. C. 50
Dickens, Charles, Jouluilta . . . . . H. A—n. 113
Ekström, Erik, Helsingfors stads historia från 1640 till stora ofreden. Kustavi Grotenfelt. 10
Festskrift til Vilhelm Thomsen fra Disciple . . . . . O. E. Tudeer. 307
Forsström, O. A., Suomen historian oppikirja kansakouluja varten. Kustavi Grotenfelt. 41
Förhandlingarna vid fjärde allm. finska skollärarемötet 1893. Valfrid Vasenius. 235, 514
Gebhard, Hannes, Kuvaelmia Kajaanin kaupungista v. 1651—1700 ja 1723—1809. Kustavi Grotenfelt. 10
„ Kajaanin linnasta . . . . . „ 10
grönstrand, hugo, Försök til svensk retstavningslèra . . . . . H. A—n. 43
Gustaf Adolfs minne i Finland. . . . . G—t. 632
Hagman, Tyko, Kaikkein uusimpia satuja ja runoja lapsille . . . . . T. R. 302
Hannikainen, P. W. Metsänhoito-oppi . . . . . A. Osw. Kihlman. 635
Hausen, Reinhold, katso Bidrag t. Finlands historia.
Hauvonen, N., Saksalais-suomalainen taskusanakirja . . . . . B. F. G. 48
Heikel, Axel, Antiquités de la Sibérie occidentale . . . . . G—t. 633
Heikel, K. A., Miten olen opettanut? . . . . . Z. C. 466
Hertzberg, Rafael, Bidrag till Finlands kulturhistoria på 1600-talet. Kustavi Grotenfelt. 357
Hjelt, Art., Piirteitä Apostolikum-riidästa Saksassa . . . . . Z. C. 175
„ *Edv.*, Stipendier och stipendiifonder . . . . . G—t. 229
Homén, Th., Om nattfroster . . . . . A. Osw. Kihlman. 130
Hummel, Mara . . . . . Armas Järnefelt. 223
Häyhä, Johannes, Kuvaelmia Itäsuomalaisten vanhoista tavoista. I. Joulun vietto. O. R. 478
„ — II. Maahanpaniaiset . . . . . „ „
Jalkanen, K. J., Pohjois-Hämeen erämaat, asutus ja olot vuoteen 1620. Kustavi Grotenfelt. 10
Jansen, J., Tvifvel . . . . . Z. C. 37
Johansson, G., (Sanomalehtikirjoituksia) . . . . . Zach. Castrén. 57
Kalender öfver kvinnoarbetet i Finland . . . . . L. H. 355
Kalenteri Suomen naisten työstä . . . . . „ „
Kansatieteellisiä kertomuksia I—III . . . . . O. Relander. 116
Kauppis-Heikki, Viija . . . . . „ 413
„ Kirottua työtä . . . . . „ „
„ Laara . . . . . „ „

Kertomuksia ihmiskunnan historiasta. 7. Uusi aika. 2 painos . . . V. W. 515
Vähän vastausta ja selitystä . . . . . O. Hannikainen. 639
Kipling, Rudyard, Kertomuksia Intiasta. Suom. Aino Malmberg . . H. A—n. 113
Kirkkolakivaliokunnan mietintö n:o 21 . . . . . Zach. Castrén. 57
Klami, Abel, Piirteitä kalastuksen harjoittamisesta Virolahden pitäjässä.
O. Relander. 116
Krebs, Fritz, Ein libellus eines libellaticus v. J. 250 . . . . . Art. Hjelt. 121
Kustaa Adolfin muisto Suomessa . . . . . G—t. 632
Könönen, T., Pälkijärven pitäjäs . . . . . Kustavi Grotenfelt. 10
Lagerblad, Elis, Svensk språklära för lyceer och fruntimmersskolor.
Valfrid Vasenius. 232
„ Ruotsin kielioppi. Suomal. koulujen tarpeeksi lisännyt, muodostellut ja suomentanut Artur Siegberg . . . . . „ „
Lagus, Ernst, Praktisk rättskrifningslära . . . . . H. A—n. 43
Lagus, F. H. B., Kertomus asuinrakennuksista Sumiaisissa . . O. Relander. 116
Lagus, Gabr., Ur Viborgs historia . . . . . Kustavi Grotenfelt. 10
Leino, Kasimir, Väljemmillä vesillä . . . . . O. E. Tudeer. 164
Lemström, S., Om nattfrosterna och medlen att förekomma deras härjningar.
A. Osw. Kihlman. 137
Leoncavallo, R., Medici . . . . . Armas Järnefelt. 225
Lundell, J. A., Svensk ordlista med reformstavning ock uttalsbeteckning.
E. N. Setälä. 305
Lytton, katso *Bulwer.*
Mascagni, Pietro, Cavalleria rusticana . . . . . Armas Järnefelt. 221
Meurman, A., Ehtoollispakko ja eriuskolaislaki . . . . . Zach. Castrén. 57
Mietintö, jonka on antanut hallan tutkimista varten asetettu komissioni.
A. Osw. Kihlman. 130
Neovius, Ad., Special-katalog öfver Domkapitels-arkivet i Borgå . . . . G—t. 231
Nervander, E., Elias Lönnrots ungdomstid på Laukko . . . . E. N. Setälä. 301
„ Elias Lönnrotin nuoruuden ajoilta Laukon kartanossa . . . . . „ „
Nissinen, Alli, Palleroisille iloksi, II . . . . . T. R. 302
Nordmann, P., Suomen historian oppikirja kansakouluja varten . K. Grotenfelt. 41
Ordbok öfver svenska språket, utgifven af Svenska Akademien . E. N. Setälä. 305
Pipping, H., Om det bildade uttalet av svenska språket i Finland . . H. A—n. 43
Rancken, J. O. I., Sastamala, II. G. Porthans jemte efterföljares misstag derom.
Kustavi Grotenfelt. 10
Reuter, O. M., Eläinten elinkeinot ja teollistoimet . . . . . K. M. L. 119
Rosenqvist, G. G., Guds förhållande till världen . . . . . Zach. Castrén. 321
Schröder, Gustaf, Yrjänä Kailanen ja hänen poikansa . . . . . O. R. 554
Schvindt, Theodor, Suomalaisia koristeita. I. Ompelukoristeita. Aksel Heikel. 475
Shakespeare, Dramoja. X. Myrsky. Suomentanut P. Cajander . . B. F. G. 38
„ „ XI. Talvinen tarina „ „ „ 421
Skrifter utg. af Svenska Litt. sällskapet i Finland XV, katso *Ehrström, E.*
Snellman, A. H., Turun linnan rakennushistorian aineksia . Kustavi Grotenfelt. 10
Sudermann, Hermann, Presidentin rouvan suosikki. Suom. Frans Enqvist. O. R. 423
Sukukirja Suomen aatelittomia sukuja, katso *Bergholm, A.*
Suomen neljännen yleisen koulunopettaja-kokouksen keskustelut 1893.
Valfrid Vasenius. 235, 514
Söderhjelm, Verner, Moderna språk och deras studium i Finland . . H. A—n. 552

Tervo, W. M., Metsästystietoja Kajaanin kihlakunnasta ja etenkin Sotkamon pitäjästä . . . . . O. Relander. 116
Teza, Emilio, Del nomenclator Finnicus mandato da M. Fogel in Italia. E. N. Setälä. 54
„ Maancano tre parole. Il canto XVI del Calevala K. Grotenfelt. 309
Thomas a Kempis, Rukouksia ja mietelmiä. Suom. K. E. Stenbäck . . M. R. 464
„ Mietelmiä Kristuksen elämästä. Suom. J. Saarinen „ „
Thomsen, Vilh., Déchiffrement des inscriptions de l'Orkhon et de l'Iénisséi. E. N. Setälä. 51
Tuhkanen, J. H., Lasten kuvakirja . . . . . T. R. 302
Uusi käsikirjoituslöytö Sinain luostarista y. m. . . . . Art. Hjelt. 120
Wahlroos, Achilles, Lyhykäinen metsänhoito-oppi . . . . A. Osw. Kihlman. 635
Wallin, V., Suomen kansan esihistoria . . . . . E. N. Setälä. 535
„ „ „ „ . . . . . Th. Schvindt. 547
Warén, Aksel, Keuruun pitäjän historia . . . . . Kustavi Grotenfelt. 10
Vasenius, Valfrid, Hjälpreda vid uttalsundervisning i svenska . . . H. A—n. 43
„ Svenska uttalsöfningar för Finlands skolor . . . „ „
„ Den första undervisningen i språk . . . . . M. J. 470
„ Begynnelsekurs i Svenska. Ruotsinkielen alkeiskurssi. 2 painos . . . . . „ „
Wegelius, M., Hufvuddragen af den västerländska musikens historia. Jalmari Hahl. 170
Werkko, K., Matrikkeli Suomen kansakouluista 1893 . . . . . M. J. 173
Wesala, K., Suomen historia. Kansakouluja varten. . . . Kustavi Grotenfelt. 41
Yrjö-Koskinen, Y. K., Suomen historia. Lyhyissä piirteissä „ „
Yrjö-Koskinen Z., Mitä merkitsee väite: Ehtoollispakko on poistettava. Zach. Castrén. 57
Öhquist, Johannes, Deutsche Prosa und Dichtung . . . . . H. A—n. 474

Puolueista yleensä sekä erittäinkin Suomeen nähden.

Jos tässä maailmassa löytyy sana, joka eri tahoilla synnyttää erilaisia tunteita, niin se on sana *puolue*.

Usein kyllä tätä käsitettä pidetään aivan luonnollisena ja välttämättömänä, ainakin mikäli se on asianomaisen omien mielipiteiden palveluksessa. Silloin on muka aivan oikein, että puolue on olemassa ja pontevasti toimii; sen tulee vetää epäröivät luoksensa ja pyrkiä enemmistöön siinä maailmassa, missä liikutaan, joko kunnallisessa eduskunnassa, valtiollisessa taikka hallituksessa. Jos sattuu vastoinkäyminen, niin syy miltei säännöllisesti on siinä — vastustajan juonista ja sattumuksista puhumatta — ettei ole kyllin tarmokkaasti toimieltu, ettei ole löytynyt puoluetta koossa pitävää voimaa j. n. e. Tämä kaikki, jos omasta puolueesta puhutaan.

Mutta annapas vastapuolueen asian tulla kysymykseen, ja päivä äkkiä muuttuu yöksi. Oikeuden loukkaukselta tuntuu silloin puolueen olemassaolokin; pontevuus asemansa käyttämisessä on juonia, moraalista välinpitämättömyyttä tahi ainakin hienotunteisuuden puutetta. Äänten enemmyys ja varsinkin puoluekurin siteet silloin ovat sortoa, jota ei käy kylmällä verellä kärsiminen — ja kaikki muu samaan tapaan.

Ilmiö muistuttaa hyvin elävästi sitä, mitä me näemme silmiemme edessä kahden valtakunnan joutuessa sotaan. Omasta mielestään kumpikin «panee kaiken luottamuksensa jumalaan ja oikeaan asiaansa», vastustajan sitä vastoin turvautuessa liittoihin ja muihin alempiarvoisiin apuneuvoihin. Mutta syrjäisen on totta puhuen ylen vaikea mitään todellista eroa nähdä sotavalmistuksissa: molemmat koettavat hankkia itselleen suurimman mahdollisen määrän rahoja, liittolaisia sekä ennen kaikkea kanuunoja.

Mutta löytyy kyllä ihmisiä, joita puoluelaitos kaikkine seurauksineen säännöllisesti ilettää, yhtä hyvin kuin sodan hävitykset aina ovat ikuisen rauhan ystävän kauhistuksena. Kun Carl Snoilsky hauskassa historiallisessa runossaan «Hattar och mössor», kuvailtuansa ensin nuorten neitosten ja luutnanttien palavaa puolueintoa, antaa vanhan maailmaa kokeneen sotauroon suuttuen lausua:

Skam få alla nya, fula
Namn som söndra våra hem!
Väl jag unnade en kula
Den som först kom upp med dem.
Svensk helt rätt och slätt må bli
Bästa, endaste benämning,
Aska varde hvarje lemning
Utaf allt som nämns parti!

niin runoilija varmaankin kyllä on ajatellut vapauden aikaa lähempiäkin oloja. Samoinpa lukemattomat rauhaa ja sopua rakastavat kansalaiset pääasiassa ovat valmiit yhtymään ranskalaisen Sainte-Beuven tuliseen suuttumuksen purkaukseen: «puolue, se on samaa kuin totuuden ja älyn ja kohtuudentunnon uhraamista!» Löytyy aikoja, jolloin tuohon huokaukseen kyllä on syytä; katselkaamme vaan nykyistä Ranskaa tahi Norjaa, — jolleivät kotimaiset olomme jo riitä antamaan käsitystä puolue-elämän varjopuolista.

Mutta olkoot nämä varjopuolet kuinkakin synkkiä, se ei oikeuta meitä jättämään huomaamatta, että niin pitkälle kuin historia ulottuu, on puolueita löytynyt. Vanhassa Egyptissä, Kreikassa ja Roomassa yhtä hyvin kuin nykyään Amerikan Yhdysvalloissa on sellaisia ollut olemassa, ja esimerkkien paljoutta voisi äärettömiin ulotuttaa. Tässä on siis edessämme ilmiö, joka eroamattomasti kuuluu historiallisen kehityksen kanssa yhteen, eikä sitä käy mahtisanoilla syrjäyttäminen. Huonosti onkin historiansa lukenut se, joka ei tiedä, että pahimpia historiallisia epäkohtia on juuri puoluetaistelun kautta saatu poistetuksi, jos kohta puolue-elämä toiselta puolen useinkin on voinut muodostua aikakauden ja kansan vitsaukseksi. Kysymys on vaan tuo ikivanha, milloin väärinkäytös alkaa ja oikeutettu käyttäminen päättyy.

Ei voi epäillä, että jokainen ihminen on täysin oikeutettu tarmonsa takaa puuhaamaan parannusta, missä näkee yhteiskunnallisissa oloissa heik-

koutta ja puutteita. Jos kaksi tahi kymmenen tahi tuhat ihmistä on samaa mielipidettä, niin heillä tietysti on sama oikeus, joko sitten toimivat toinen toisistaan tietämättä, tahi paremmaksi vakuudeksi yhdistävät voimansa, emmekä voi mainita mitään järkevää syytä, minkätähden ei joukko voisi vieläkin suuremmaksi kasvaa.

Mutta samassa on jo puolue syntynyt ja semmoisenaan oikeutetuksi havaittu. Sillä puolue oikeastaan ei ole muuta kuin ryhmä ihmisiä, jotka toimivat yhdessä määrättyjen tarkoitusperien toteuttamiseksi.

Tulee sitten ratkaistavaksi, käyttääkö puolue voimaansa hyvään tahi pahaan. Mistä voimme tietää, että se on oikeassa?

Taistelun kestäessä ratkaisu tietysti aina on vaikea, sillä sekin katsoja, joka luulee olevansa aivan puolueeton, voipi siinä kohden olla erehdyksen alainen, — joko niin ettei tunne asiaa muuta kuin vaillinaisesti, tahi että alusta asti on saanut myötätuntoisuutta toista riitaveljeä kohtaan. Mutta mikäli taistelussa on tuloksia saavutettu, sikäli löytyy kylläkin varmoja tunnusmerkkejä, mikä puolue on edistyksen lippua vienyt eteenpäin mikä on vastustellut. Jos molemmat puolueet jälestäpäin tunnustavat saadut tulokset järkeviksi, niin on ainakin yksi kumoamaton todistus tarjona, että uudistajien asia ehdottomasti on ollut oikea.

Kukapa esim. tahtoisi saada Englannin edustuskuntaa järjestetyksi niin, kuin se oli vuoteen 1832 asti? Kuka nykyänsä uskaltaa ottaa orjuutta puolustaaksensa, sellaisena kuin se oli Amerikan Yhdysvalloissa olemassa ennen Lincolnia? Kuka tahtoisi saattaa Suomen kansan enemmistön takaisin siihen tilaan, että siltä puuttuisi omakielistä kirjallisuutta, suomenkielisiä kouluja sekä oikeus saada asiaansa äidinkielellä tutkituksi oikeuksissa ja virastoissa? Mutta jollei kukaan enää nouse noita oloja puolustamaan, joiden muuttaminen aikoinaan muka soti isänmaan — Englannin, Amerikan tahi Suomen — etuja vastaan, niin uudistuksen miehet, siis Englannin liberaalit, Amerikan tasavaltalaiset ja Suomen fennomaanit, tietysti ovat olleet edistyksen edistäjiä, muut ovat olleet itsekkäisyyden tahi vanhoillisuuden sokaisemia.

Puolueen historiallinen merkitys riippuu tietysti suuressa määrin siitä, miten se on saanut kansaansa edistymään valon ja virkeyden tiellä. Mutta sillä ei vielä ole sanottu, että meidän olisi syytä halveksia jokaista, joka voitetuksi tulee. Erehdys saattaa näet olla ymmärryksessä eikä tahdossa, päässä eikä sydämmessä.

Katselkaamme nykyajan Englantia, jossa Gladstone toiselta puolen, Salisbury, Balfour y. m. toiselta koettavat saada voitolle ajatuksensa Irlannin kysymyksestä. Sama ei voi yhtaikaa olla valkoinen ja musta, oikea ja väärä, ja jos emme näekään eroa siinä katkeruudessa, millä kummaltakin puolen vastustajaa parjataan, täytyy meidän sittenkin ajatella, että jompikumpi on väärällä tolalla ja toinen ainakin pääasiassa oikeassa. Mutta vaikka toinen puolue objektiivisesti onkin väärässä, niin se subjektiivisesti eli omasta mielestään saattaa ajaa oikeata asiaa. Voipipahan antaa sellaisellekin kunnioitusta, joka Marcus Aureliuksen tahi Torquemadan tavoin on koettanut omantunnon vapautta sortaa, saati sitten Salisburyn miehille, jotka tahtovat Englannin valtiollista eheyttä ja suuruutta ylläpitää. He erehtyvät luultavasti, mutta inhimillistä on erehtyä. Ja samoin konservatismin miehet muuallakin voivat mieskohtaisesti ansaita kunnioitusta, vaikka ovat olleet tahi vieläkin ovat esiluulojensa vallassa.

Tässä kohden löytyy näkökohta, joka lopulta painaa enemmän kuin tarkoitusperän laatu. Asianomaisen tulee täydestä ja rehellisestä vakaumuksesta toimia, käyttäen ainoastaan sellaisia keinoja, jotka on oikeiksi tietänyt; muuten ei voi kunnioitusta vaatia. Se huono maine, jonka jesuittain veljeskunta on historiassa saanut, ei johdu siitä, että se on ottanut paavikunnan horjuvaa valtaa suojellakseen, niin paljon pahaa kuin se sillä onkin aikaan saanut. Paljon pahempi on, että mainittu veljeskunta on periaatteeksi korottanut tuon tunnetun opin, että huonokin keino kelpaa välikappaleeksi pyhän asian palveluksessa, valtiollinen sääntö, jota ilettävämpää tuskin voi mainita.

Yksityinen vanhenee ja voi samassa kadottaa sitä etevyyttä, jolla alkujaan maineensa saavutti. Monikin uudistusten nerokas puolustaja, joka ensin on vienyt kansansa asiaa eteenpäin, on vanhempana jäykistynyt yksipuolisuuteen, ollen silloin edistyksen esteeksi. Samanlainen on puolueenkin laita: senkin elämässä saattaa mainehikkaan toiminnan perästä seurata vanheneminen ja riutuminen. Siinä kohden puolueen lukuisuus ja ulkonainen voima ei tietysti tule kysymykseen, vaan kysymys on yhä vielä sama kuin ennen: onko puolueella kiitettäviä tarkoitusperiä, joita se puhtailla aseilla tahtoo voittoon saattaa, — se jo seuraa edellä sanotusta. Joka tapauksessa puolueen asema voipi aikojen kuluessa melkoisesti muuttua.

Kustaa III, joka nuorena sai tutustua puolue-elämään, jota kehittyneempää ei ole löytynyt pohjoismailla, on tässä kohden lausunut huomat-

tavia sanoja. «Jokaisessa puolueessa», sanoo hän [1]), «on kaksi ainesta: johtajat ja suuri joukko. *Johtajat* toimivat saadakseen kokonaisuutta liikkumaan heidän etujensa mukaisesti, joille antavat kauniita nimiä. *Suuri joukko* innostuu johtajainsa etevyyteen, kiihottaa toinen toistaan, ja on intohimonsa pikemmin kuin perustetun vakaumuksen vallassa, mutta se käsitys, jonka se on päähänsä saanut, menee aina pitemmälle kuin alkuunpanijat tahtoisivat; näistä periaatteista pidetään itsepintaisesti kiinni, vaikka johtajat jo taipuisivatkin niistä luopumaan».

Näillä sanoilla kuvataan puolue-elämää sen turmeltuneessa muodossa, mutta täytyy myöntää, että niissä aina on jotakin perää, kun vaan puoluelaitos on vanhemmaksi käynyt, vaikkei varsinaisen dekadanssin aika vielä olisikaan tullut.

Ihka uudella puolueella — jommoiseksi ei tietysti voi lukea suuremmasta ryhmästä eronnutta lahkokuntaa — tämä kuvaus ei laisinkaan sovellu siitä selvästä syystä, ettei siihen kuulu muita kuin mitä lujimman vakaumuksen miehiä. Joka J. V. Snellmanin tavoin ottaa aivan uutta suuntaa edustaaksensa, hän asettuu korpeen muuttaneen uutisasukkaan vaikeaan asemaan: nahkansa ja sydämmensä saapi panna alttiiksi sekä luopua lukemattomista eduista, jotka olisivat notkeammalle miehelle tarjona. Ja sama oli vielä suureksi osaksi Snellmanin lähimpäin seuraajienkin laita, joista useimmat eivät enää voi meille kertoa menneitten aikojen vastuksia. Jos kirjoittaja silloin pääsi painokustannuksia suorittamasta, tahi sai kirjoittamistaan puolet siitä, mitä sensori peri pyyhkimisen vaivasta, niin hän jo oli tyytyväinen eikä ruikutellut kirjailijapalkkioiden olemattomuutta. Kuinka «hauskaa» se oli «nuorella ijällä uhrautua vakaumuksensa tähden», siitä sen ajan miehillä oli pätevämmät todistukset kuin pelko joutua rettelöihin anatomiian professorin kanssa, mutta he eivät sittenkään väistyneet.

Näissä oloissa saattoi käsitys johtajan tarmosta päästä yksityisissä vallalle, mutta kaukana olivat sekä johtajasta että johdetuista nuo itsekkäisyyden houkutukset, jotka niin usein ovat puolue-elämän varjopuolena. Nykyään nuoret eivät taida aavistaa, miltä vielä 1870-luvulla tuntui yhtaikaa ylläpitää alkeisopistoa, Morgonbladia, suomalaisen teaatterin molempia osastoja, muista yrityksistä puhumatta, joihin vuosikymmenen kuluessa meni runsaasti puoli miljoonaa köyhien miesten kukkaroista.

---

[1]) Geijer, Konung Gustaf III:s efterlemnade papper I, s. 130.

Nykyänsä on asema toinen. Saattaa olla etujakin eikä vaan uhrauksia suomenmielisten joukkoon kuulumisesta. Tie on valmis; syvät rivit ovat herätetyt itsetajuntaan; missä ennen oli pivollinen väkeä, joka vähillä voimillaan sai suuria aikaan, löytyy nykyänsä tuhansia. Mutta sittenkään työ ei edisty, ei ainakaan kylliksi. Niinpä ainakin valitetaan. Ja sen johdosta kuulee milloin miltäkin puolelta valitettavan puolueolojamme; arvellaan, että kunhan vaan olisi puolueintoa, puoluekuria, johtoa ja vakavaa yhdysvaikutusta, niin kaikki olisi toisin; suomenmieliset muka silloin edelleenkin kävisivät voitosta voittoon. Löytyypä niitäkin, jotka johtajiksi tarjoutuvat, jospa vaan olisi tottelijoita. Ja lopulta vedotaan ulkomaan esimerkkiin: Gladstone Englannissa, Steen Norjassa y. m. saavat puolueensa ehdottomasti äänestämään tahtonsa mukaan, ja saavat siten suuria aikaan, ainakin valtaa. Samoin pitäisi meidän tehdä Suomessakin.

Mutta löytyy vanha latinainen sananparsi, joka järkevästi kyllä lausuu: jos kaksi tekee samaa, niin se ei silti ole samaa, *qvum duo faciunt idem, non est idem.* Ja toinen vähemmin kohtelias sanoo: *qvod licet Jovi, non licet bovi*, mikä sopii Jupiterille, se ei sovi härälle.

Gladstone on Englannissa siinä asemassa, kuin Snellman aikoinaan oli meillä: puolen vuosisadan työhön, jopa pitempäänkin hän saattaa vedota ja tällä pitkällä ajalla hän on osoittanut isänmaallista alttiutta ja lujuutta sekä kykyä sellaista, jonka vertaa ei vuosisataan tapaa. Tämmöisillä edellytyksillä voipi horjuviakin vastustamattomasti vetää puoleensa. Semmoinen suuruus saattaa tavalliset ihmiset jättämään pikku seikat sikseen; Gladstonen nostaminen hallitukseen on lukemattomien parannusten takeena. Steen ja Ullman Norjassa seisovat sitä vastoin hyvän matkan alempana — jos niitä edes käy mainitseminen rinnan Englannin great old man'in kanssa. Kiivaissa puheissa he ovat voineet kilpailla esikuvansa kanssa, juonissa ovat mestareja, mutta ei suinkaan henkisessä etevyydessä. Senpä tähden Englannin esimerkki ei ilman muuta ole Norjaan sovitettava.

Ei meilläkään puutu miehiä, jotka kyllä tahtoisivat Snellmanin, Yrjö-Koskisen tamineihin pukeutua ilman heidän henkistä kykyään ja muita edellytyksiä. Mutta samassa näemme puolueolot siinä muodossa, jota Kustaa III aikoinaan moitti. Silloinpa toteutuvat nuo sanat, että johtajat antavat yhteisille riennoille kauniita nimiä, mutta puolue innostuu etupäässä johtajansa ominaisuuksiin, eikä asiaan. Castrénilaiseksi voi nuorta

puoluetta sanoa, mutta mitä muuta ominaista tehtävää sillä on tähän asti ollut, kuin nostaa johtajansa pankkivaltuusmieheksi?

Kellgren on eräässä kuuluisassa runossa lausunut nuo lentäväksi sanaksi tulleet säkeet:

— — — — — en genväg öppnas Er,
Pope puckelryggig var, Homer och Milton blinda,
Att deras likar bli, godt folk, hvad fattas mer,
Än sätta puckel på och ögonen förbinda!

Nämä ynnä Kustaa III:n yllämainitut sanat ovat useasti johtuneet mieleemme katsellessamme kotimaisia olojamme. Suurten olojen ja suurten miesten heikkoutta voimme todellakin helposti jäljentää, — mutta ei muuta. Ja jos sitten tulisi puoluekuri lisäksi, niin kuva ei enää ole humoristinen, se tulee suorastaan irvikuvaksi.

Vai olisiko meidän todellakin syytä pyrkiä siihen, missä ollaan Norjassa? Kansa seisoo niin tasan jaettuna puolueisiin, että ainoastaan 1,000 äänen enemmyys valitsijoissa tekee vasemmiston stortingin enemmistöksi. Stortingin keskustelut ovat oikeastaan vaan paraatia, todellinen ratkaisu tapahtuu vasemmistolaisten salaisissa neuvotteluissa, joissa niinikään ylen heikko enemmistö hallitsee — Ullmanin hullutusten hyväksi. Lopulta se siis on pari miestä tahi joku ainoa, joka, vapauden nimessä tietysti, ratkaisee: johtajat antavat lähimmille miehille käskyjä, he antavat käskyjen mennä eteenpäin, ja vihdoin viimeinkin sadottain, tuhansittain miehiä menee äänestämään aivan nukkien tavoin, tahi vielä pahemmin, — sillä nukeilla ei edes ole vakaumusta, mutta tässä puoluekuri pakottaa tuhansia äänestämään vastoin omaa vakaumustaan. Ja miksi hyödyksi? siksikö että Björnstjerne-Björnson tahi Steen saisi vastaisen norjalaisen tasavallan presidenttinä ylpeillä? — tarkoitus, joka kyllä lienee asianomaisten mielessä, mutta jota ei vielä ole uskallettu sanoa julki.

Jos meillä tahdotaan puoluekuria saada aikaan, vaikka tiettävästi ei millään puolueella ole täydellistä ohjelmaa eikä varsinaisia johtajia tahi siksi sopivia miehiä, niin me kyllä helposti voimme Norjan oloja matkia, mutta ei Englannin. Mitä muuta se on, jos Helsingin 4000 valitsijasta puolet menee äänestämään, ja niidenkin enemmistö sokeasti sen listan mukaan, jonka 40-miehinen pikku sobranje antaa? Ettei puoluekuri tulisi suomen-

mielisten joukossa saamaan parempia aikaan, katsomme todenmukaiseksi, vaikkei meillä ainakaan nykyään ole tiedossa yhtä selviä esimerkkiä.

Luonnossa näemme, että pehmoiset aivot ovat ne joitten mukaan pääkallon luut muodostuvat, vaikka ensi silmäyksellä luulisi asian laidan olevan päinvastoin. Valtiollisessa elämässä pitää samoin ottaa pääasian johdoksi ja antaa ulkonaisien seikkojen järjestyä sen mukaan. Ei sovi sillä alottaa, että valitaan johtajia, hyväksytään kurinpito-sääntöjä y. m., vaan ensi kysymys on missä määrin useammilla on yhteiset tarkoitukset, yhteinen kanta. Vähäpätöisestä voipi luopua suuren hyväksi: voipipa puolue niin hyvin kuin yksityinen joskus tulla siihenkin, että saa pahan ja pahemman välillä valita. Mutta vasta jos yhteisiä ja tärkeitä asioita on olemassa, joissa kaikilla on sama kanta, voi puolue syntyä, ja vasta jos joukossa sattuu olemaan joku tahi joitakuita, joiden merkitys ja vaikutus ehdottomasti kohoaa muitten yli, voi johdosta olla puhetta. Lieköhän sittenkään meillä syytä ajatella puoluekuria, siis myös rangaistuksiakin y. m., se jäänee silleen; meidän vakaumuksemme ainakin on, että sillä tehtäisiin enemmän haittaa kuin hyötyä.

Niin kauan kuin koko valtiolaitoksemme oli pettyvää varjoa, se kun tunnusti kansan suurta suomalaista joukkoa ainoastaan hyvänä veronmaksajana, oli yksi kysymys todellakin kaikista tärkein: piti saada kansamme syvät rivit itsetajuntaan, valon ja valtiollisen vapauden osallisuuteen. Niinpä kieliasia tulikin puoluejaon perustukseksi, vaikka silloiset mahtavat usein koettivat sen tappaa.

Nyt tuo kysymys ei enää ole läheskään niin tärkeä kuin ennen, vaan toinen asia on astunut etusijaan, valtiolaitoksemme, lainsäädäntömme suojeleminen. Mutta siinä ei ole eri mieliä; itse asiassa olemme niinkin yksimielisiä, että jokainen tunnustaa tuon kysymyksen painavan enemmän kuin kaikki muut yhteensä. Sen kysymyksen perustuksella mitään puoluejakoa ei siis voi syntyä.

Mutta muita asioita tunkeutuu yhä esille: työväen asema, siveellisyysasia, raittiusasia, kansanvalistus, uskonnonvapaus, naiskysymys, kunnallinen itsehallinto, vähemmistön oikeus y. m. ja ne hajoittavat usein vanhan puoluejärjestyksen rivejä, liittäen entisiä vastustajia yhteen, erottaen entisiä ystäviä toisistaan. Entiset puolueemme, jos tahtovat pysyä voimassa, saavat ottaa noita asioita tahi muita yhtä tärkeitä ajettavaksi, sillä jos yhdellä puolen yhä vaan vatkutetaan kielikysymyksen mahtisanoja, joilla ei enää

ole todellista perustusta, tahi toisella hyvin meluavalla tavalla noustaan puolustamaan ruotsinkielen oikeuksia, joita ei kukaan hätyytä, niin asianomainen puolue suurine sanoineen pian voi siirtyä historiallisten muistojen joukkoon.

Tarkastellessa sanomalehtiämme meidän ei ole helppo löytää kysymystä, joka todellakin suomenmielisen puolueen lahkoja erottaisi toisistaan. Jos toinen lahko olisikin vähän ennemmin, toinen myöhemmin ruvennut uuteen kysymykseen, niin prioriteetti ei mitään vaikuta; enemmän merkitsee se pontevuus ja taito, joilla uudistusta edistetään. Johonkin määrin voi samaa sanoa kielipuolueistakin, joitten välillä suurempi erotus kuitenkin on olemassa. Saattaapa helposti tapahtua, että lahkot tahi puolueet tässä kilvoitellen astuvat toinen toisensa tielle, niinkuin Englannissa tories lopulta ovat ajaneet perille monta whigien vaatimaa parannusta, mutta se paraiten näyttää, kuinka pieni asiallinen erimielisyys on.

Mutta tämmöisissä oloissa olisi tosiaankin hullua hullumpaa ruveta puolueita muodostamaan ulkomaan kehittyneempien olojen mukaan. Silloin tehtäisiin oleville oloille haittaa ja annettaisiin aihetta syytökseen, että puolue on totuuden ja älyn ja kohtuudentunnon uhraamista. Persoonalliset kysymykset tulisivat silloin pääasiaksi, kaikki muu jäisi syrjemmälle.

Mutta ettei niin ole käyvä, siitä on Suomen kansan terve järki ja usein osoittama maltti takeena. 1894 vuoden valtiopäivät tulevat varmaan tässä kohden astumaan edellisten jälkiä.

E. G. Palmén.

Katsaus Suomen uusimpaan historialliseen kirjallisuuteen.

V. Paikkakunnallista historiaa.

Carl v. Bonsdorff, Åbo stads historia under sjuttonde seklet. II. (Bidrag till Åbo stads historia II.) Helsingissä 1892. 270 s. 8:o. Hinta 8: —.

A. H. Snellman, Turun linnan rakennushistorian aineksia. (Analecta archeologica Fennica I.) Helsingissä 1890. 143 siv. 8:o ja 15 kuvalehteä.

Gabr. Lagus, Ur Wiborgs historia. Minnesskrift utg. på Wiborgs stads bekostnad, år 1893. I. Wiipurissa 1893. 222 + XLIV siv. 8:o. Hinta 5: —.

H. Em. Aspelin, Vasa stads historia. I, II 1. Nikolainkaup:issa 1892, 1893. 576 siv. 8:o. Hinta 10: —.

Erik Ehrström, Helsingfors stads historia från 1640 till stora ofreden. (Skrifter utg. af Svenska Litt.-sällsk. i Finland XV.) Helsingissä 1890. 171 siv. 8:o. Hinta 3: 50.

Hannes Gebhard, Kuvaelmia Kajaanin kaupungista v. 1651—1700 ja 1723—1809. Helsingissä 1885. 96 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

„ Kajaanin linnasta. (Suomen Muinaismuisto-yhdistyksen aikakauskirja XI.) Helsingissä 1887. 32 siv. 8:o.

K. A. Cajander, Uudenkaupungin muinaisia. I. Vuoteen 1647. Turku 1889, G. W. Wilén & kumpp. 72 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

„ Tavasthandeln och Nystad. Uusikaupunki 1890. 34 siv. 8:o. Hinta —: 75.

„ Ifrån lilla ofredens tider. Handlingar. Turussa 1892. 98 siv. 8:o. Hinta 2: —.

K. J. Jalkanen, Pohjois-Hämeen erämaat, asutus ja olot vuoteen 1620. Akat. väitöskirja. Hämeenlinnassa 1892. 146 + LIX siv. 8:o ja kartta.

Aksel Warén, Keuruun pitäjän historia. (Suom. Kirj. seuran toimit. 47. Pitäjänkertomuksia V.) Helsingissä 1890. 149 siv. 8:o ja kartta. Hinta 2: 50.

J. O. I. Rancken, Sastamala, H. G. Porthans jemte efterföljares misstag derom; med ledning af C. H. Asp. Vaasassa 1885. 35 siv. 8:o.

T. Könönen, Pälkijärven pitäjäs. (Aarni, Kuopion isänmaallisen seuran toimit. III). Kuopiossa 1891. 202 siv. 8:o ja kartta. Hinta 2: —.

Paikkakunnallisen historian selvittäminen ei ole tärkeä ja huvittava ainoastaan paikkakunnan olojen harrastajalle, vaan myöskin koko isänmaan historian valaisemiseksi, ja siis jokaiselle isänmaallisten muistojen rakastajalle. Ei voi myöskään isänmaan historian esittäjältä vaatia, että hän syventyisi kuhunkin erityiskohtaan laajalla alallaan, vaan täytyy hänen vastaan-

ottaa ja käyttää tietoja oloista eri paikkakunnissa semmoisinaan: mutta täten jokaisen historioitsijan esitys mitä suurimmassa määrässä riippuu saatavina olevista tiedoista ja niiden luotettavuudesta. Tietysti paikkakunnallisen historian tärkeys koko isänmaan historialle on hyvinkin erilainen: ne paikkakunnat, jotka aikoinaan ovat olleet edistyksen etunenässä, tapahtumain ohjaksissa, ovat tietysti suoranaisimmassa yhteydessä yleisen kehityksen kanssa, syrjemmällä olevat vähemmän. Mutta jokaisen paikkakunnan kuvaus antaa kuitenkin jonkun lisän koko maan tilan valaisemiseksi ja ymmärtämiseksi. Niiden tutkimusten yhteenasettaminen, jotka viime vuosina ovat maamme paikkakunnallisen historian alalla ilmestyneet, voinee sentähden suurtakin yleisöä huvittaa, varsinkin kun niiden joukossa on erittäin huomattaviakin. Että työnteko tällä alalla viime aikoina on ollut varsin uuttera, toivon käyvän selväksi jo ylempänä olevasta teosten luettelosta. Joukkoon on tosin kasaantunut parikin teosta, joita ei voi lukea kaikkein uusimpiin, vaikk'ei Valvoja ennen ole niitä lukijoilleen esittänyt; mutta toiselta puolen olisi kyllä voinut luetteloa pitentää muutamilla jo ennen ilmoitetuilla teoksilla tai vähemmillä kirjoituksilla, jotka nyt jätetään sikseen.

Lueteltujen teoksien joukossa tapaamme esityksiä molempien niiden kaupunkien entisyydestä, jotka jo ammoisina aikoina ovat kauvan olleet Suomen historian tärkeimmät: Turku, Suomen entinen pääkaupunki, hallituksen ja sivistysrientojen keskus — Viipuri, rajan vartija, jonka ympärillä sodan liekki aina liekehti, kun vihan ajat koituivat. Hra C. v. Bonsdorffin teoksesta »Åbo stads historia under sjuttonde seklet» olen jo ilmoittaessani sen ensimäistä osaa (Valvoja 1889, siv. 488 seur.) lausunut yleisarvostelun, johon tällä kertaa voin viitata. Nyt ilmestynyt toinen osa esittää erikseen kaupungin hallinnon, oikeudenkäytön sekä porvariston tilan ja kokoonpanon. Kirjoittaja esittelee meille kaupungin hallitusmiehiä kenraalikuvernöörcistä ja maaherroista alkaen, jotka, vaikka oikeastaan ollen ulkopuolella kaupungin hallintoa ja oikeudenkäyttöa, kuitenkin aina joskus siihen osaa ottivat. Varsinaisesti olivat kaupungin asiat pormestarein ja raatimiesten käsissä. Turku, Suomen pääkaupunki, on nähtävästi ainoa kaupunki, jossa edes jotenkuten on koetettu noudattaa kaupunginlain määräyksiä kaupungin hallituksen ja raadin kokoonpanosta, mutta täydellisesti se ei täälläkään (yhtä vähän kuin missään Ruotsinkaan kaupungissa) tapahtunut. Kaupunginlain määräämien 4 pormestarin ja 24 raatimiehen sijassa näyttää 1600-luvun

alkaessa olleen tosin täysi luku pormestareita mutta ainoastaan 12 raatimiestä; myöhemmin niitä vähennettiin, niin että oli vain 2 pormestaria ja 8 raatimiestä. Ensimäisenä arvossa pormestareista oli vuosisadan alussa Mikko Eerikinpoika Krank, mainittu Turun etevimpien miesten joukossa jo Juhani herttuan aikoina [1]). Myöhemmin olleista pormestareista mainittakoon Yrjö Lintu, Eerikki Knape, Henrikki ja Juhani Schæfer, Martti Salko, Niilo Lietzen j. n. e. Raatimiehistä mainittakoon esimerkiksi Lauri Palikka, Henrikki Tavast, Robert Rancken, Hannu Plagman (jonka poika aateloittiin nimellä Ehrnrooth), y. m. Raadissa istuminen ei muuten ollut niinkään hauska asia, sillä vähän väliä saivat jäsenet hillittömiltä asianosaisilta kuulla mitä törkeimpiä solvauksia, ja vuosisadan keskipaikoilla eräs pappismies Ekman saarnastuolistakin heitä haukkui, että «tulevat niin juovuksissaan ja päissään kuin siat ja varastavat palkan esivallalta» (tästä häntä rangaistiin virasta erottamalla). Kirjoittaja kuvailee sitten raadin eri tehtäviä: valvoa kaupungin raha-asioita, vahdinpitoa ja palosammutuslaitosta, köyhäinhoitoa, terveyden- ja sairastenhoitoa, joka oli jotenkin alkuperäisellä kannalla, ja lopuksi oikeudenkäyttöä. Kaupunginpalvelijoista oli vaikuttavin kaupunginkirjuri, jonka asettamisessa kumminkin vuosisadan alussa pidettiin huolta Suomenkin kielen osaamisesta, niinkuin näkyy siitä, että v. 1626 eräs virkaa tekevä kirjuri pantiin viralta pois «koska hän ei osaa maan kieltä ja puhetta, joka on suuri vika mainitussa virassa».

Kirjansa viimeisessä osassa esittää toht. v. Bonsdorff meille porvaristoa ja sen elämää 1600-luvulla: porvarisoikeutta ja sen saavuttamiseksi voimassa olevia vaatimuksia, kansallisuussuhteita silloisessa porvaristossa, väkilukua, raastupa-kokouksia, valtiopäivämies-vaaleja, ja lopuksi porvariston velvollisuuksia ja veroja. Turun väkiluku 1600-luvun alussa oli tekijän laskun mukaan vähän viidettä tuhatta henkeä, joka käy yhteen minun Hist. Arkistossa tekemäni arvion kanssa, vuosisadan lopussa puoli seitsemättä. Kansallisten olojen suhteen tulee tekijä siihen päätökseen (johon minäkin eräässä kirjoituksessa olen tullut), että vuosisadan kuluessa, Ruotsin mahtavuuden ajalla, Turun porvaristossa tapahtui huomattava muutos. Sekä ruotsalainen aines luvun mukaan eneni, että erittäinkin se yhteiskunnallisen merkityksen puolesta vähitellen vei voiton suomalaiselta. Vielä vuosisadan

[1]) Pormestarina mainitaan hän jo 1582, eikä vasta 1587 (ks. minun väitöskirjaani Suomen kaupasta ja kaupungeista s. 42).

ensi vuosikymmenillä suomalaiset olivat voitolla, ja kaupungin hallitusmiehissäkin ja varakkaimmissa tapaamme koko joukon henkilöitä, jotka ovat pidettävät perisuomalaisina, niinkuin heidän suomalaiset sukunimensä ynnä muut seikat näyttävät. Ruotsalainen seurakunta tosin oli, mutta niin vähälukuinen, että jumalanpalvelukset sille pidettiin eräässä huoneessa tuomiokirkkoa ympäröivässä muurissa. Vielä v. 1639 valittiin valtiopäiville yksi suomalaisesta porvaristosta, mutta siihen aikaan oli jo muutos tapahtumassa. Ruotsalaiset ja heihin liittyneet saksalaiset (näitä ei kyllä ollut paljon, mutta sen sijaan vaikuttavia henkilöitä) muodostivat tämän jälkeen erityisen porvariston yliluokan, «ruotsalaisen porvariston», joka otti kaupungin asiat yksinomaiseen hoitoonsa. Väkivaltaa ja mielivaltaa ei suinkaan säästetty tarkoitusten saavuttamiseksi, niinkuin erittäinkin tuo merkillinen valtiopäivämies-vaali v. 1659 osoittaa, jolloin raati vangitutti suomalaisten johtajat ja edusmies-ehdokkaan Yrjö Sonnin, kun se nähtävästi ei muulla lailla voinut estää suomalaista enemmistöä valitsemasta oman mielensä mukaan. Mutta vielä vuosisadan lopulla v. 1693 lausui kaksi kaupunginvanhinta vaalissa, että «kaikki, mitä porvaristo anomuksillaan tahtoo, se ei tule oikein perille, koska ei yhtäkään suomalaisesta porvaristosta valita edusmieheksi» [1]).

Turun merkitys maamme kehityksessä entisinä aikoina on luonnollisesti niin suuri, että sen olot ovat tärkeänä lehtenä koko maammekin historiassa. Se joka tahtoo Turun oloihin seitsemännellätoista vuosisadalla tutustua, saapi toht. v. Bonsdorffista luotettavan oppaan, joka tietää merkillisimmät seikat näyttää.

Jonkunlaisena täytteenä Turun kaupungin historiaan ovat Turun linnan vaiheet. Sen «rakennushistorian aineksia» on hra A. H. Snellman ottanut kootakseen kirjoitukseni edessä nimitetyssä teoksessa. Tähän on koottu ja järjestetty ainetta valaisevia tietoja, paitse painetuista lähteistä, valtioarkistossamme säilytetyistä linnan tilikirjoista, jotka alkavat vuodesta 1538. Tästä ajasta alkaen kertovat tilit tehdyistä lisärakennuksista ja mai-

---

[1]) 1600-luvun turkulaisista porvarissuvuista ovat jo muutamat merkillisimmät tulleet mainituiksi. Omituisina niminä lueteltakoon vielä: Lentäjä, Ohrapää (josta Arppe-suku johtuu), Jauhoparta, Palttu, klassillinen nimi Plato, Huihai, Suvikenkä, Komberjoulu. Selvä suomalainen suku ja nimi, ei epävarmaa alkuperää, on myöskin Kantaja. Winther on nähtävästi saksalainen, ei ruotsalainen suku; Merthen minun luullakseni skotlantilaista, ei saksalaista alkuperää.

nitsevat sen johdosta myöskin ennen löytyviä. Kaikki nämä tiedot on tekijä huolellisesti koonnut. Samoin saamme myöskin runsaasti tietoja linnan sisustuksesta, ja nämä tiedot valaisevat suuressa määrin entisajan elämää ja sivistyshistoriaa. Erittäinkin 1630-luvulta on säilynyt useampia hyvin tarkkoja huone- ja kalustoluetteloita, joiden perustuksella tekijä antaa meille tarkan kuvauksen linnasta siihen aikaan. Lopuksi hän viepi meidät käynnille nykyiseen linnaan ja näyttää, mitkä huoneet siinä vielä nykyään säilyttävät entisajan muistoja: pohjoisen siipirakennuksen toisessa kerroksessa oleva Linnankirkko, ja sen vieressä vanhempi keskiaikainen n. s. Nunnakirkko, ja näiden yläpuolella iso kuninkaansali, jonka ovelle Kaarlo herttua v. 1597 hakkautti tunnetun uhkauksensa vastustajillensa; likellä kirkkoa Vankityrmä, jonka vieressä muinoin oli vielä kamalampi «vankikuoppa», johon paatuneimmat pahantekijät pistettiin tunnustamaan; sitten Kuningattarensali, Juhani herttuan sali, Juhaninkamari j. n. e.; puhumattakaan «uudesta linnasta».

Kirjan loppuun on liitetty koko joukko lehtiä (15) Turun linnan asemapiirustuksia, jotka on tehty Muinaistieteellisen toimiston hallussa olevien kopioiden mukaan Ruotsin arkistoissa säilytetyistä alkuperäisistä. Vanhin näistä on Turun linnan asemapiirros v:lta 1656.

Ensi osan «Viipurin kaupungin historiasta» on kaupungin olemassa olon 600-vuotiseksi juhlaksi, annetun toimen johdosta, julkaissut hra Gabr. Lagus. Viipurin kaupunki, joka on toimen antanut, ansaitsee kaikkea kiitosta siitä, että se tällä tavoin ryhtyi riemujuhlaansa viettämään. Teos on laaja, pitkällisiin tutkimuksiin perustuva. Tekijä itse on, teoksensa esipuheessa, hyvinkin vaatimaton, eikä tahdo teosta arvosteltavaksi varsinaisena historian esityksenä, vaan ainoastaan sitä varten tehtynä ainekokoelmana. Teos on kuitenkin enempiarvoinen, ja rohkenen sentähden sitä vastaan tehdä muutaman muistutuksenkin, jonka myönnän vähemmän perustetuksi, jos teosta pitää pelkkänä ainekokoelmana. Se koskee näet aineen jakoa. Historiallisen eheyden kannalta katsottuna olisi ollut suotavaa, että esitys olisi ensin jaettu aikakausiin eikä, niinkuin on tehty, eri osastoihin: kaupungin rakennuksesta, sodan ja rauhan muistoista, väestöstä j. n. e. Tuommoinen pääjako on aivan paikallaan yhtä jotenkuten samanluontoista aikakautta esitettäessä, niinkuin edellä mainitussa v. Bonsdorffin kuvauksessa Turun kaupungista 1600-luvulla, mutta teoksessa, joka sisältää 600 vuotta pitkän

kehitysjakson, hämmentää se kokonaisuutta. Tekijän on itsensäkin täytynyt siitä poiketa ja päättää ottaa aika venäläisen valloituksen jälkeen v. 1710 erikseen esitettäväksi. Nyt ilmestynyt teoksen osa on siten tullut käsittämään pääosana esityksen Viipurin linnoituksesta ja rakennuksesta Ruotsin vallan aikana, sekä lyhyen johdannon ja laajemman tutkimuksen «Viipurin pamauksesta» ja siitä syntyneistä kertomuksista.

Näkyy, että toht. Lagus uutterasti ja huolellisesti sekä omassa maassa että Ruotsissa on koonnut ainettansa koskevia asiakirjoja ja tietoja. Mitä esitystapaan tulee, niin huomaa mielestäni, että tekijä on kaunokirjailija. Tätä en suinkaan lausu minään moitteena, päinvastoin on kiitettävää, että esitys täten on tullut sujuvaksi ja suuremmallekin yleisölle miellyttäväksi. Toiselta puolen olisi ehkä tutkija muutamissa kohdin mielellään tarkemmin nähnyt «verba formalia», kuin tekijä niitä esiintuo. Että esitys kuitenkin paikoittain tahtoo käydä vähän kuivanlaiseksi, riippuu tässä osassa esitettävästä aineesta: kaupungin linnoitus- ja rakennushistoria. Tämä on kyllä tärkeä puoli, erittäinkin Viipurin historiassa, johon juuri kaupungin asema rajan vartijana, linnoituksena, on piirtänyt syvimmät merkit. Mutta ei ole kiellettävissä, että nuo yhä uudistuvat käskyt vallien rakentamisesta ja valitukset niiden rappiotilasta, porvarien ruikutukset köyhyydestään ja mahdottomista veroistaan, joita vähän väliä tapahtuvat surkeat tulipalot säestävät, ajan pitkään käyvät jotenkin yksitoikkoisiksi. Viipurin linnoitushistoriassa Ruotsin vallan aikana on kuitenkin erotettava kaksi ajanjaksoa: ennen Stolbovan rauhaa, jolloin Viipuri oli rajalinnana ja muureja jotenkuten, Viipurin lääniläisten toimesta, pidettiin kunnossa, ja Stolbovan rauhanteon jälkeen, jolloin Inkerinmaan jouduttua Ruotsin haltuun Viipurin linnoitukset jätettiin häviämään. Tällä aikaa ainoastaan sodan uhka hetkeksi, niinkuin v. 1656 ja sitten suuren Pohjoismaiden sodan sytyttyä, tempasi hallitusmiehet ja asukkaat pontevampiin toimiin. Kaikesta näkyy selvästi seikka, jota kyllä tekijänkin olisi kannattanut erittäin huomauttaa, se näet että Ruotsin hallitus ei ollenkaan käsittänyt Viipurin tärkeyttä Ruotsin vallan säilyttämiselle Itä-Suomessa.

Mitä itse kaupungin rakennukseen tulee, niin olivat epäilemättä vanhempina aikoina sen kadut ja talot hyvinkin vähäpätöisiä ja kurjia. Kustavi Vaasan aikoina valitetaan kaupungin ääretöntä likaisuutta, ja kun tietää, mihin tässä suhteessa yleensä siihen aikaan oli totuttu, täytyy Viipurissa aavistaa jotain erinomaista. Vasta 1600-luvun ensi vuosina ruvettiin raken-

tamaan kivirakennuksia, hansa-kaupungeissa vielä nähtävään styyliin, korkeat suippenevat päädyt kadulle päin käännettyinä, niinkuin vielä voi nähdä Dahlbergin Svecia antiqva et hodierna-nimistä teosta varten tehdyssä Viipurin kuvassa, josta jäljennös on kirjan lopussa tavattavana. Hauska kuva on myöskin Viipurin kaupungin ja linnan pohjapiirros v:lta 1642, koska se myöskin antaa meille ulkonäön kaupungin sekä vanhoista muureista torneineen, että uudesta linnoituksesta eli n. s. «Vallista», ja vielä tärkeimmistä rakennuksistakin, linnasta, tuomiokirkosta ja molemmista luostareista.

Tehdäksensä esityksen vaihtelevammaksi on tekijä muutamassa kohdassa poikennut varsinaisesta aineestansa, ja esittelee kuvaillessansa tuomiokirkkoa meille myöskin Viipurin porvariston merkillisempiä henkilöitä 1660-luvulta. Siinä on äveriäs Katariina Vallerianintytär, kolmen miehen leski, jonka kapakka on kaupungin tunnetuimpia; pormestarit Ruuth, Menschewer ja v. Broken, ja ensinmainitun puoliso Katariina Lehusen, piispa Bjuggin leski, muita mainitsematta. Onko tekijä tehnyt aivan oikein siinä, että hän on heitä meille kuvannut tuon ulkomaisen seikkailijan Paul Moj'in parjauskirjoituksen mukaan, siitä vastatkoon itse. Tämän kirjoituksen pyöveli maistraatin tuomion mukaan julkisesti poltti kaupungin torilla, mutta kopio otettiin tuomiokirjaan ja näin se säilyi sekä meille että vielä tulevillekin polville. Että yhtä ja toista tässä kirjoituksessa lienee ollut tottakin, esim. kuvauksessa kaupungin ulkonäöstä, siitä olen yhtä mieltä hra Laguksen kanssa. Näin kertoo Paul Moj tulostaan kaupunkiin. «Tulin vihdoinkin kaupungin portille ja arvelin, että kaupungin vartija minua seisahuttaisi tai että saisin nähdä sotaharjoituksia tehtävän, mutta en nähnyt muuta sielua, kuin pukin, joka söi ruohoja rintavarustuksella vahtikojun päällä. (Astuin siis sisään ja tulin torille.) Sen vieressä oli rakennus, alhaalta muurattu, viheliäisellä puukatolla varustettu. Lasiruutuina oli tiilikiviä, ja varsin hyvin näki niiden läpi. (Luulin että se oli häviölle jätetty talo.) Pian kohtasin kansaa, joka sanoi sen olevan oikean raastuvan, josta helposti voin päättää, kuinka kunniallinen raati siinä oli, kun raastupa oli näin laitettu». Ett'ei tämmöinen pala ollut hyville viipurilaisille mielihyväksi, voimme helposti arvata.

Voisi olla varsin huvittavaa vielä seurata toht. Laguksen esitystä, mitenkä kertomus «Viipurin pamauksesta» aikojen kuluessa on muodostunut, mutta jätän sen halullisen lukijan luettavaksi itse kirjasta. Ainoastaan

se olkoon huomautettu, että kun jo samanaikuisessa kirjeessä kerrotaan kuinka vihollinen jo oli muureille noussut ja ainoastaan Pyhän Andreaksen vaikuttaman ihmeen kautta saatiin väistymään, ei voi epäillä, että hätä jo oli ylimmillään ja pelastus uppo odottamaton.

Eivät ainoastaan historiantutkijat, vaan myöskin muut isänmaan historian lukemiseen mieltyneet kansalaiset ovat epäilemättä kiitolliset toht. Lagukselle hänen teoksestaan.

Yksi aikakausi Suomen nykyisen pääkaupungin historiassa on tullut esitetyksi hra E. Ehrströmin kirjassa «Helsingfors stads historia från 1640 till stora ofreden». Helsingin historia siihen aikaan tosin ei ole mainittavasti vaikuttanut koko maamme kohtaloon, kuten osaksi Turun ja Viipurin vaiheet, mutta kuvauksena siitä millaisena elämä meidän kaupungeissa yleensä oli, on se valaiseva. Huomattava on myöskin, että Helsingin arkisto entisistä ajoista on verrattain hyvin säilynyt (1640 vuoden jälkeen), huolimatta niistä mullistuksista, jotka ovat kaupunkia itseä kohdanneet ja sen ulkonäössä kaikki vanhat muistot hävittäneet. Hra Ehrström on noista asiakirjoista koonnut paljonkin huvittavia ja valaisevia tietoja kaupungin topografiian, hallituksen ja hallinnon, porvariston, sen elinkeinojen ja elämän tuntemiseksi sillä aikakaudella, jonka on ottanut kuvaillakseen. Voinee huvittaa moniaita tietää, ketkä Helsingin ensimäiset pormestarit, sen muuton jälkeen uuteen paikkaan, olivat, ja luettelen ne siis tässä: Anders Ehrendt 1640—42, Petter Thesleff 1643—48, Johan Greeker 1644—48, Frans Albrecht Stockman 1649—52, Lorentz Håkansson 1649—77 j. n. e. Mitä porvariston kansallisiin suhteisiin tulee, niin hämmästyttänee seuraava tekijän lausunto monta, jotka vähemmän tuntevat entisiä aikoja. «Vaikka ruotsalaisia paljoa lukuisampina, olivat suomalaiset paljoa alemmassa yhteiskunnallisessa asemassa. Ne olivat köyhin ja sentähden myöskin heikoin osa kaupungin väestöstä.... Ruotsia puhuvat porvarit olivat milt'ei yksinvaltiaasti hallitsevat kaupungissa ja soivat suomalaisille varsin vähäpätöisiä oikeuksia. Kaupungin kuudesta raatimiehestä ei koskaan ollut useampi kuin yksi suomalaisen väestön edustajana». Että kuitenkin joskus heidän oikeutetut vaatimuksensa otettiin lukuun, osoittaa porvariston yhteinen valitus v. 1697 uuden kemnerioikeuden-esimiehen nimitystä vastaan, jossa m. m. sanotaan että «hän ei osaa suomen kieltä, jota suomalaiset porva-

rit, joiden luku on suurin tässä kaupungissa, suuresti vaativat, koska heillä täytyy olla pieniä juttuja hämäläisten kanssa, jossa tapauksessa tullimiehelle käynee kovin vaikeaksi asioita tutkia».

Sivistyshistoriallisia tietoja antaa kirjoittaja koko joukon senaikuisesta elämänlaadusta ja tavoista; ne ovat otetut oikeuden pöytäkirjoista, pesäluettelojen, riita- ja rikosjuttujen mukaan. Tavat olivat monessakin suhteessa vielä hyvin raa'at, mutta että tämä vika ei suinkaan kuulunut paljaastaan porvaristolle, vaan «paremmillekin» henkilöille, näyttävät asiakirjat odottamattoman usein. Usein valitetaan sotilaitten, esim. kornettien, väkivaltaisuuksia; provasti Ignatius meni kirkossa saarnan loputtua ja löi lukkaria päähän virsikirjalla, koska tämä poltti tupakkaa, ja jatkoi sitten sakastissa kurittamista korvapuusteilla ja tukistuksilla. V. 1655 eräs Sölfversvan tuli oikeuden eteen paljastetulla miekalla, sekä haukkui ja uhkasi raatia, niin että sen jäsenten täytyi pois paeta. Ja v. 1659 ilmoitti pormestari Michel Zachrisson valittamalla, «kuinka hänen armonsa maaherra (! tämä oli silloin J. E. Creutz) oli viime yönä tullut hänen talonsa luo, rikkonut hänen akkunoitaan ja muutenkin eri tavoin niin nyt kuin usein ennenkin häntä loukannut ja häväissyt!»

Hra Ehrströmin teos tuntuu kyllä yleensä olevan huolella tehty, mutta ei hän kuitenkaan ole lähteitänsä täydellisesti käyttänyt. Vaikka minulla Helsingin tuomiokirjoista ainoastaan on muutamia hajanaisia muistoonpanoja, on niissä kuitenkin joku, joka täydentää ja oikaisee sitä. Niin esim. hänen antamissaan sukujohdoissa sanotaan, että pormestari Johan Greeker «luultavasti» oli v. 1599 mestatun Simo Amprusinpojan poika, mutta v:n 1655 tuomiokirjasta näkee, että hänen isänsä oli nimeltään Bertil Greker, ja että eräs veli Bertil oli raatimiehenä Porvoossa. Pormestari Gabriel Tavastista sanotaan, että hän oli Henrikki Tavastin poika; kuinka lieneekään, ainakin eräässä paikassa nimitetään isäkin Gabrieliksi. Kun tekijä muutoinkin kertoo kaikellaisia yksityiskohtauksia, olisi sopinut kertoa valtiopäivämies-vaalista v. 1643, joka antoi aihetta oikeudenkäyntiin, kun eräs porvari Qvirinus Grot valittiin Vanhan Helsingin edustajaksi vastoin pormestari Thesleffin tahtoa. —

Vaasan kaupungin antaman toimen johdosta on toht. H. E. Aspelin kirjoittanu laajan teoksen «Vasa stads historia», josta kaksi paksua nidettä jo

on ilmestynyt ja kolmas vielä on tuleva. Että tekijän, julkaistessaan näin laajan teoksen Vaasan kaupungista, on täytynyt käsitellä ainettaan jotenkin laajanpuolisesti, on luonnollista. Niin tässä, paitse varsinaista kaupungin kehitystä, laajasti esitetään myöskin Vaasan seurakunnan, koulujen, hovioikeuden, sanomalehdistön y. m. historiaa, ja annetaan elämäkerrallisia tietoja siinä vaikuttaneista henkilöistä, vieläpä Vaasan koulujen «merkillisemmistä entisistä oppilaistakin». Mitä aineen järjestykseen tulee, on sama muistutus tehtävä kuin Viipurin historiasta, että aineen jako eri aikakausiin olisi ollut suotava. Siihen laajuuteen nähden, millä asioita yleensä on esitetty, tuntuu minusta että kysymystä kaupungin synnystä ja sitä ennen löytyvästä Mustasaaren kauppapaikasta, josta kyllä saadaan koko joukko tietoja aina uuden ajan alusta asti, on liian pintapuolisesti kosketeltu.

Omituinen asianhaara Vaasan historiassa, jota jälkimaailman on hauska seurata, vaikk'ei suinkaan ole ollut hauska kaupungin entisille asukkaille, on entisen sataman mataloittuminen ja maatuminen ja meren vetäytyminen yhä kauvemmas pois kaupungista. Tekijä antaa tästä tietysti paljon tietoja, ja jossain määrin voimme seurata muutosta myöskin niissä kartoissa, jotka teoksessa tavataan. Vaasan kauppaolot edellisillä vuosisadoilla, jolloin ne, samoin kuin kaikki Pohjanlahden kaupungit, olivat rajoitettuina Tukholmaan ja Turkuun, tarjoavat myöskin paljon valaisevia ja huvittavia kohtia. Koska Vaasalla oli muutamia läänitettyjä maatiloja, tuli myöskin reduktsiooni koskemaan kaupungin elämään. Tästä syntyneet jutut anastavat melkoisen tilan tekijän kirjassa. — Yksityistapauksista Vaasan kaupungin historiassa huomautan tässä ainoastansa tuosta «verisestä valtiopäivämies-vaalista» v. 1792. Valtiopäivämiehenä jo edellisilläkin valtiopäivillä oli ollut tunnettu kauppias ja raatimies Abraham Falander — sittemmin aatteloittu nimellä Vasastjerna — ja samoin hän, kuningas Kustavi III:n puoluelainen, valittiin uudestaan nyt, 7 p. tammik. 1792. Mutta oli ollut olemassa myöskin vastapuolue, jonka etunenässä oli kauppias P. N. Thölberg. Kaksi päivää myöhemmin hyökkäsi pimeässä kadulla Falanderin päälle kaksi miestä ja saattoi hänelle monta ja varsin vaarallistakin haavaa. Ilkityön tekijät, eräs kisälli ja eräs merimies, saatiin kuitenkin ilmi, mutta samalla saatiin myöskin ilmi, että kauppias Thölberg oli heidät tekoon houkuttanut. Rangaistukseksi syyllisille tuli linnatyötä Viaporissa, mutta Falander sai kauvan maata sairaana ja voi vasta valtiopäiväin viimeisenä päivänä saapua perille, valtiopäivämies-tointansa täyttämään.

Myöskin toht. Aspelinin teos on uutteran työn tulos, joka tuo uutta valaistusta isänmaan menneisiin vaiheisiin, samalla kuin se jotenkin tyhjentäen esittänee sen ahtaamman alan, joka on ollut tekijän kuvattavana.

(Jatk.)

Kustavi Grotenfelt.

Raittiusasia nykyisillä valtiopäivillä.

Sitä myöten kuin valtiopäivät ovat lähestyneet, on kansalaisten huomio kiintynyt yhä enemmän niihin kysymyksiin, jotka säätykokous on saapa käsiteltävikseen ja ratkaistavikseen. Suuren valtiollisen kysymyksemme rinnalla on nyt niinkuin ennenkin esillä joukko muita asioita, jotka tosin siihen verraten ovat toiseen sijaan asetettavat, mutta itsessänsä kuitenkin koskevat hyvin tärkeitä aloja sisällisessä kehityksessämme.

Päättäen valitsijamiesten lausumista toivomuksista näyttää tällä kertaa kysymys väkijuomakaupan sùpistamisesta vaativan itselleen säätyjen keskusteluissa hyvin etevän sijan. Ellemme ota lukuun perustuslakiemme suojelemista, josta koko maassamme on vain yksi mieli, on tuskin mistään asiasta toivomusta lausuttu ensi valtiopäiviä varten niin yleisesti, yksimielisesti ja hartaasti ympäri koko maan kuin tästä. Kansan ääni on kuulunut tavalla, jota ei voi väärin ymmärtää. Ei siis voi ajatella muuta, kuin että kansaa edustavat säädyt pitävät itsensä mitä sitovimmalla tavalla velvoitettuina ottamaan tämä toivomus vakavan ja tunnollisen harkinnan alaiseksi ja mahdollisuuden mukaan täyttämään se.

On totta, että kansan ääni on ennenkin kuulunut tässä asiassa, ja saanut kuulua turhaan. Mutta onhan olemassa jommoinenkin erotus tämän ja edellisten kertojen välillä. Ennen on kuntien ja kansalaisten mielipiteiden ilmilausuminen kirjoitettu raittiusmielisten kiivaan agitatsioonin laskulle ja sille sentähden annettu vähemmän arvoa. Tällä kertaa on nämä toivomukset melkein ilman poikkeusta lausuttu valtiopäivämiesten itsensä pitämissä kokouksissa ilman minkäänlaista raittiuspuolueen sekaantumista tai

kehotusta. He ovat itse kysyneet ja saaneet vastauksen. Toiseksi on itse lausuttu toivomus paljon vaatimattomampi kuin ennen. Ennen ovat toivomukset käyneet enemmän tai vähemmän jyrkästi siihen suuntaan, että alkoholijuoma-kauppa yleisen lain kautta kiellettäisiin. Tämä olisi ollut historiallisessa kehityksessä jotenkin jyrkkä hyppäys, ja säätyjen vastahakoisuus on sentähden ollut selitettävissä. Nyt ei ole pyydetty muuta kuin kuntien kieltovallan laajentamista, sen periaatteen luonnollista kehittämistä, joka on ollut koko alkoholijuomia koskevan lainsäädäntömme pohjana ja jota jo on askel askelelta vuosikymmenien kuluessa kehitetty.

Eikä suinkaan nyt pyydetty askel ole suurempi kuin edelliset, vaan päinvastoin. Se on vain itsestään selvä seuraus, joka täydentää muutamissa yksityiskohdissa edelliset määräykset. Kuitenkin on huomattava — ja se vielä lisää nykyisten toivomusten painoa, — että nyt puheenalaiset täydennykset ovat käytöllisen tarpeen kipeästi vaatimia, ellei tahdota menettää kaiken edellisen työn hedelmiä. Tämä lainsäädäntö on nykyään ikäänkuin vaillinainen sulku, jota on suurella työllä ja vaivalla rakennettu, mutta josta vielä puuttuu muutama kivi: sen paneminen ei ole suuri asia, mutta niinkauan kuin se on panematta, virtaa vesi vapaasti läpi.

Tarkoitukseni ei ole syventyä seikkaperäiseen esitykseen siitä, mitä pykäliä nykyisen toivomuksen johdosta tulee poistaa nykyisistä asetuksista ja mitä niihin lisätä. Riittäköön muutama viittaus pääasiaan. Jokainen tietää, että nykyään ne alkoholijuomat, jotka sisältävät yli 22 % alkoholia, ovat jotenkin ankaran myyntilain alaiset. Samoin on meillä laki, vaikka paljon vaillinaisempi, mallasjuomista. Mutta näiden väliin on jäänyt koko joukko päihdyttäviä ja siis vaarallisia alkoholisekoituksia, joiden kauppa on kaupungeissa aivan vapaa. Näin ollen luonnollisesti nuo muut lait eivät merkitse juuri niin mitään juoppouden ehkäisemiseksi niissä paikoin, missä näitä sekoituksia on opittu käyttämään. Ja sitä on opittu melkein kaikkialla. Nämä n. s. miedommat väkijuomat ovat sentähden välttämättömästi saatavat lain alaisiksi. Se on ensimäinen kohta.

Toinen on se, että tämän lain tulisi antaa päätösvalta näiden juomain kaupan järjestämisestä tai kieltämisestä kunnalliselle hallitukselle eikä virkamiehille. Tämmöinen valta annettiin maalaiskunnille jo vuoden 1866:n asetuksessa viinakauppaan ja vähä myöhemmin jotenkin laajassa määrässä mallasjuomakauppaan nähden. Myöskin kaupunkikunnissa on äskettäin viinakauppa järjestetty kuntain kieltovallan perustukselle. Mikä voisi siis olla

enemmän nykyisen lainsäädännön hengen mukaista, mikä sen johdonmukaisempaa kehittämistä, kuin että n. k. miedommat väkijuomat asetetaan samaan asemaan?

Kolmas seikka, joka sisältyy nykyisessä toivomuksessa, on se, että tämä sama kunnan kieltovallan periaate sovitettaisiin ilman poikkeuksia myöskin mallasjuomalainsäädäntöön, joka tähän saakka vain osittain on ollut sen alainen. Tarkemmin sanoen tahdotaan kaupunkikunnissa tämän vallan siirtämistä maistraatilta valtuusmiehille ja maalla kuntakokouksen kieltovallan ulotuttamista myöskin oluttehtaiden suoranaiseen myyntiin sekä kestikievarien olutkauppaan. Tarkasti ottaen kuuluisi vielä matkustajalaivain anniskeluoikeudet tähän.

Myöskin nämä pyynnöt tuntuvat luonnollisilta. On vaikea käsittää, miksi ei mallasjuomain kaupan järjestämistä kaupungissa uskottaisi valtuusmiehille, kun kerran väkiviinakaupan järjestäminen on heille uskottu ja kun maalaiskunnilla, joita muilla aloilla pidetään itsehallintoon vähemmän kypsyneinä, jo on ensinmainittukin kauppa enimmäkseen käsissään.

Mitä taas majatalojen ja oluttehtaiden myyntioikeuteen tulee, on siitä kuulunut niin haikeita valituksia ympäri maan ja on asia itse niin oikullinen poikkeus yleisesti noudatetusta periaatteesta, että sen lakkauttaminen tuntuu täydesti ajan ja asian vaatimalta.

Niinkuin helposti huomaa, koskevat nämä toivomukset toistakin periaatetta, kuin alkoholikaupan supistamista, nim. kunnallisen itsehallinnon laajentamista. Tämä on periaate, jota laajat piirit maassamme ovat ottaneet edistääksensä. Kieltämättä onkin valistuneen ja vapaamielisen kehityksen suunta oleva se, että paikallista itsehallintoa mahdollisuuden mukaan laajennetaan. Se on varmin tapa levittää yhteiskunnallista harrastusta mitä laajimpiin piireihin. Harvoilla on tilaisuutta vaikuttaa tuntuvasti suureen yhteiskunnalliseen kokonaisuuteen, mutta paikkakunnalliset asiat avaavat vaikutusalan monelle, joka niitä ilman jäisi tämmöisistä harrastuksista syrjään. Hallinnon keskityksen järjestelmä ei sentähden ole koskaan kansanvaltainen järjestelmä, vaikka keskihallitus olisi kuinka kansanvaltaisella tavalla kokoonpantu.

Myönnettäköön kyllä, että paikkakunnallisen itsehallinnon harrastus ei voi olla rajaton. Onhan kokemus monesti osoittanut, että siinäkin on seurattava kehityksen lakia ja oikeudet myönnettävät jossakin määrin itsehallitsemisen kypsyyden mukaan. Mutta tyynesti voipi tämän periaat-

teen mukaan menetellä siinä, missä paikallinen hallitus on osoittanut käyttäneensä järkevällä tavalla ennen myönnettyjä oikeuksia, niinkuin kieltämättä on ollut asianlaita alkoholikaupan järjestämisessä.

On siis niin hyvin raittiuden kuin kansanvaltaisen kehityksen kannalta hyvin päteviä syitä, jotka puolustavat väkijuomalainsäädännön asettamista kokonaisuudessaan kunnallisen kieltovallan pohjalle. Jos katsoo yleisesti tunnustettua käytännöllistä tarvetta sekä hyväksyy nykyisen lainsäädäntömme periaatteet, on luullakseni vaikea tulla tätä nykyä mihinkään muuhun päätökseen. On vaikea löytää sitä kantaa, miltä kansan nykyistä toivomusta voisi näistä periaatteista lähtien johdonmukaisesti vastustaa. Sen, joka tahtoo sitä tehdä, on pakko asettua itse näitä periaatteita vastaan ja hyljätä koko se vuosikymmenien työ, jonka hedelmä nykyinen lainsäädäntömme alkoholijuomista on.

Onko nyt alkavassa säätykokouksessa tämmöistä mullistusta peljättävä? Sitä tuskin voi uskoa. Jos sitä yritettäisiinkiin, ei se varmaankaan onnistuisi. Siksi on edellytettävä vakavuutta ja johdonmukaisuutta niissä miehissä, jotka itse ovat tämän työn suorittaneet tai ainakin edellisillä valtiopäivillä hyväksyneet.

Mutta vaikka siis onkin parasta toivottava säätyjen toimista kysymyksessä kuntain kieltovallasta, niin on tunnustettava, että muutamilla tahoilla kuitenkin joskus on pyrkinyt ilmoille semmoisen katsantotavan oireita, joka ei ole valmis käymään edemmä sitä tietä, jota on aljettu. Ja mahdollista on, että tämä katsantotapa puhkeaa selvemmin näkyviin nyt, kun uusi askel samaan suuntaan on astuttava.

Niinkuin tiedetään, järjestettiin mallasjuomakauppa kaupungeissa viime valtiopäivillä uudelle pohjalle. Oikeutta sen harjoittamiseen ei enää tuota tavallinen kauppaoikeus, vaan on se erityisesti maistraatilta hankittava. Nykyisessä asetuksessa on § 2, joka tämän myyntioikeuden hankkimista koskee ja siis on varmaankin tärkein koko asetuksessa, saanut semmoisen muodon, että sitä on kahdella aivan eri tavalla käsitetty. Toisissa kaupungeissa on se tulkittu niin, että maistraatilla on oikeus olla myöntämättä myyntioikeutta, jos sen parhaaksi näkee, ja sillä perustuksella onkin paljo hakemuksia hyljätty. Toisissa kaupungeissa, esim. Helsingissä, näyttää puheenalainen pykälä olevan käsitetty siten, että maistraatti on velvoitettu jokaiselle puhdasmaineiselle hakijalle antamaan myyntioikeus. Niin paljon kuin tämä tulkitsemistapa sotii vastoin lainsäädäntömme henkeä, ja niin vaikea

kuin onkin uskoa sitä asetuksen tarkoitukseksi, näyttävät kuitenkin puheenalaisen pykälän sanat antavan sille jonkinlaista tukea. Se kuuluu: «Oikeutta juomatehtaan ulkopuolella noudettavaksi myydä mallasjuomia saa, siihen allamainitussa järjestyksessä hankittuaan luvan, *jokainen*, joka — — — on oikeutettu ilmoittautumaan kaupanpitoon ja on tehnyt itsensä tunnetuksi rehellisestä käytöksestä sekä tutkitaan muutoin liikkeen käyttämiseen soveliaaksi.»

Jos tätä tulkitsemista nyt lain kannalta voi puolustaa — jota kuitenkaan en kykene arvostelemaan — on puheenalainen pykälä tuonut aivan uuden periaatteen lainsäädäntöömme juovutusjuomista. Ei valtuusmiehillä eikä kaupungin hallituksellakaan olisi sen mukaan mitään valtaa ehkäistä tätä kauppaa, vaikka se heidän mielestään paisuisi kuinka turmiolliseksi tahansa. Se on julistettu aivan vapaaksi elinkeinoksi niinkuin muutkin! Semmoista katsantotapaa emme löydä paloviina-asetuksessa emmekä mallasjuoma-asetuksessa itsessäänkään muualla.

Vielä selvemmin tähän suuntaan kävi ehdotus asetukseksi n. s. miedommista väkijuomista, joka myöskin tehtiin viime valtiopäivillä. Se sisälsi m. m. määräyksen, että kauppaoikeus tosin olisi myönnettävä tavallisuuden mukaan kahdeksi vuodeksi kerrassaan, *mutta aina anettava pyydettäessä uudestaan*, jos sen pitäjä ei ollut tämän ajan kuluessa liikkeen harjoittamisessa antanut aihetta muistutuksiin. Tämä määräys olisi tehnyt kuntain kieltovallan peräti mitättömäksi, jos se olisi vahvistettu laiksi, ja siten vienyt askeleen eteenpäin äskenmainitun uuden periaatteen noudattamisessa, — etuoikeutetun väkijuomakaupan periaatteen, jota vastaan yhteiskunta olisi tehty aseettomaksi.

Ovatko nämä määräykset olleet satunnaisia erehdyksiä, vai piileekö niissä tarkoituksenmukainen yritys saattaa lainsäädäntö uudelle tolalle, sitä ei tietysti ole helppo varmasti päättää. Mutta varmaa on, että yhteiskunnassamme liikkuu mielipiteitä, jotka tekevät jälkimäisenkin olettamisen mahdolliseksi. Ne perustuvat siihen käsitykseen, että on väärin riistää toimeentulo kansalaiselta, joka on elinkeinoansa lainmukaisesti harjoittanut. Sitä pidetään «ensimäisiä oikeusperusteita» loukkaavana, sydämmettömänä mielivaltana, jolta yksityinen on suojeltava.

Nähtävästi asettuvat tämän käsityksen puolustajat sille kannalle, että väkijuomakauppa on pidettävä yhtä oikeutettuna elinkeinona kuin mikä muu tahansa. Ja siltä kannalta on heidän väitteensä oikea. Mutta tällä ta-

voin ei yhteiskunta ole alkoholikauppaa käsittänyt. Sitä on ammoisista ajoista pidetty hyvin selvässä erikoisasemassa, monenlaisten supistusten ja tarkan valvonnan alaisena.

Yhteiskunta on pidättänyt itsellensä oikeuden suojella itseänsä tämän elinkeinon harjoittamisen seurauksilta, jos ja milloin se näkee tarpeelliseksi. Sen vuoksi myyntioikeus on annettu vain lyhyeksi määräajaksi, jonka loputtua myyjä saa olla valmis luopumaan siitä. Sen on hän tiennyt ottaessaan myyntioikeuden vastaan, on itse vapaaehtoisesti suostunut siihen. Hänelle ei siis mitään vääryyttä tapahdu enemmän kuin työmiehelle, joka suostutun työn loputtua saa jäädä ilman ja muualta hakea elatustaan.

Epäilemättä on yhteiskunta oikeassa siinä, että on alkoholikaupan erikoisasemaan asettanut. Sillä siitä tosiasiasta ei millään viisastelemisella pääse, että tämä kauppa aina tuopi turmiota mukanaan ja voi käydä yhteiskunnalle vaaralliseksi, jos se päästetään valloilleen. Se vastoinkäyminen, joka kohtaa myyjää, jos hänen määräajan loputtua tulee hankkia elatustaan toisaalta, ei luonnollisesti voi painaa vähääkään niiden monien kohtaloa vastaan, jotka hänen elinkeinostaan kärsivät, useat (esim. vaimot ja lapset) aivan viattomasti.

Tämä yhteiskunnan oikeus tarpeen mukaan antaa ja ottaa väkijuomakaupan oikeuksia, on sivistyneessä maailmassa yleisesti noudatettu periaate. Erittäin valaisevan esimerkin siitä tarjoavat Englannin olot. Tässä maassa on parlamentti jo muutama vuosikymmen sitten hyväksynyt paikallisen kieltovallan periaatteen, mutta asetusta, joka sen yksityiskohdissa järjestäisi, ei ole vielä säädetty. Salisburyn ministeristö teki v. 1888 tämmöisen ehdotuksen, joka sisälsi m. m. määräyksen, että myyntioikeuden pitäjän tuli saada korvaus vahingostaan, jos tämä oikeus häneltä otettaisiin pois. Tätä määräystä vastaan nousi niin kova vastustus ympäri maata, ettei hallitus uskaltanut panna asiaa äänestyksen alaiseksi, vaan peräytti ehdotuksensa. Yhtä huono onni oli ehdotuksella kaksi vuotta myöhemmin, jolloin se uudestaan esitettiin muutamilla muutoksilla. Nyt on asetus kolmannen kerran esillä, mutta mitään puhetta korvauksesta se ei enään sisällä.

Meidän ei kuitenkaan ole tarvis mennä ulkomaalle esimerkkiä noutamaan. Helsingin kaupungin valtuusmiehet ovat itse äskettäin riistäneet väkiviinajuomain kauppaoikeuden ainakin osittain yksityisiltä ja siirtäneet sen monopoolina yhtiölle.

Esteettömällä alkoholikaupalla ei siis ole enemmän kannatusta yleisen käsityksen ja edellisen menettelyn kuin oikeuden ja kohtuuden kaan näkökannalta katsottuna.

Mihin suuntaan siitä huolimatta mielipiteet muutamilla tahoilla kallistuvat, sen osoittaa myöskin seuraava seikka. Viime syksynä ilmestyi parissa paljon luetussa Turun ja Helsingin lehdessä kirjoitus monella alalla eteväksi tunnetun kunnallismiehen E. Rönnbäck-vainajan kädestä. Siinä väitettiin typeräksi ja vääräksi tehdä ihmisiä lain pakolla raittiiksi. Ihmisen vapautta — sanottiin siinä — ei saa rajoittaa niin ahtaalle, ettei hänellä ole mahdollisuuttakaan tehdä väärin. Jos kohta hän täten tekee muodollisesti oikein, niin hänen tekonsa ei ole siveellinen, koska se on epävapaa. Siis — rajoitukset pois ja vaikutus vakaumuksen tiellä niiden sijaan!

Kirjoittaja koettaa todistaa kantansa oikeuden myöskin tekemällä johtopäätöksiä *in absurdum* vastaisesta mielipiteestä. Jos väkijuomat kielletään, sentähden että muutamat käyttävät niitä väärin, niin olisi ruoka kiellettävä, koska sitäkin käytetään väärin. Ja työaseet olisivat kiellettävät, koska muutamat käyttävät niitä murha-aseina.

Selvää on, että tämä käsitystapa ei ole sopusoinnussa semmoisen lainsäädännön kanssa, joka on niin täynnänsä rajoituksia ja kieltoja kuin meidän nykyinen. Siis tässäkin sama uusi periaate, viepä nykyistä kehitystä vastaiseen suuntaan.

Ainoastaan pari sanaa sen vastustamiseksi. On kyllä kieltämätöntä, että vapaus on siveellisyydestä erottamaton. Mutta toiselta puolen on aina mielessä pidettävä, että vapauden tuottama kiusaus on oleva jommoisessakin suhteessa siihen siveelliseen voimaan, joka on kiusausta vastustamassa. Väärin on asettaa ihminen tilaan, jossa on todennäköistä, ettei hän kiusausta voi kestää. Semmoisia tapauksia tosin on olemassa, joissa tätä ei voi välttää. Ilman ruokaa ja työaseita esim. eivät ihmiset tulisi toimeen. Mutta tämä puolustus ei kelpaa juovutusjuomiin nähden; ihmiskunta ei kärsisi mitään hätää, vaikka alkoholi suljettaisiinkin apteekkeihin.

Kiusauksen poistaminen on epäilemättä muutamissa kohden siveellinen velvollisuus. Kysymys voi olla ainoastaan siitä, mihin kohti raja on pantava. Ja yleensä lienee jotenkin tarpeetonta hätäillä siitä, että maailmaan jäisi liian vähä kiusausta siveellisyyden koetuskiveksi. Kyllä sitä on riittämään asti, vaikka alkoholi poistuisikin niiden joukosta.

Gladstonen sanotaan lausuneen, että lainsäädännön tarkoitus on tehdä vääryyden tekeminen niin vaikeaksi kuin mahdollista ja oikeuden noudattaminen niin helpoksi kuin mahdollista. Siinä on hän lausunut kaiken vapaamielisen lainsäädännön periaatteen. Sillä mitä vähemmin on kiusausta pahaan ja mitä enemmän kehotusta hyvään, sitä väljemmäksi voi yksityisen kansalaisen liikkumis-alan tehdä.

Monesta lukijasta saatta tässä vastustettu mielipide siveellisyydestä ja vapaudesta tuntua niin lapselliselta ja itse asia niin selvältä, ettei sitä olisi tarvinnut tässä paikassa ottaa puheeksi. Tuskin olisinkaan ryhtynyt näin alkeellisiin selityksiin, ellei äskenmainittu kirjoitus ja se kannatus, minkä se nähtävästi on monelta taholta saanut, olisi antanut siihen aihetta. Kysymys on muuten niitä, joita uudemman raittiusliikkeen ensi aikoina ahkerasti pohdittiin senaikuisissa kansantajuisissa raittiuslehtisissä ja kirjasissa. Sillä taholla, jolta nämä väitteet nyt tulevat, ei niistä silloin vähääkään välitetty. On sentähden omituista huomata, että samat kysymykset nyt sukeltavat esiin näissä piireissä. Voineeko tätä pitää merkkinä siitä, että ne kansankerrokset, jotka kymmenen vuotta sitten rajattomasti halveksivat raittiusliikettä, vähitellen rupeavat käsittämään sitä voimaksi, jota ei sovi kokonaan jättää laskuista pois? Voineeko olettaa, että he antautuvat vihdoinkin keskusteluun asiasta sentähden, että tuntevat asemansa uhatuksi ja horjuvaksi? Jos niin on, niin tuntekoot vain! Ei se ole haitaksi isänmaalle eikä heille itselleenkään. Se ehkä viepi heidät vähitellen uudelleen tarkastamaan mielipiteitään raittiusasiasta ja huomaamaan, että se liike, joka tahtoo vapauttaa maamme juovutusjuomain vallasta, on sekä oikeudenmukainen että vapaamielinen ja semmoisena ansaitseva kannatusta eikä vastustusta. Ilahduttavaa olisi, jos jo nämä valtiopäivät saisivat semmoista edistystä todistaa.

Mikael Johnsson.

Juhani Aho ja hänen uusin teoksensa.

Juhani Aho, Papin rouva. Porvoossa 1893, Werner Söderström. 244 siv. 8:o. Hinta 3: 75, sid. koruk. 5: 25.

Kahdeksan vuotta on siitä kulunut, kun Juhani Aho lahjoitti Suomen yleisölle Papin tyttären. Ei ole vielä unohtunut se ihastus, minkä tämä hieno kuvaus herätti. Juhani Aho oli kyllä jo ensimäisillä teoksillaan valloittanut itselleen kunniasijan nuoren suomenkielisen kirjailijapolven eturivissä; mutta niin merkillistä kirjailijakykyä kuin hänen esikoisensa olivatkin osoittaneet niin tuntui kuitenkin siltä, kuin hän olisi yhä ollut oikean työalansa etsinnässä, — sen alan, jolla hän kykenisi raivaamaan omia, oman runoilijaluonteensa viittaamia teitä, avataksensa siten kansallensa uusia näköjä. Ja uteliaasti sentähden varrottiin, mihin suuntaan hänen kehityksensä oli kääntyvä.

Papin tytär toi ratkaisun. Nyt Juhani Aho oli löytänyt oman uran, siitä ei enään ollut epäilystä. Ja tuon uuden uran kaunis alku herätti sitä suurempaa iloa juuri sentähden, että sitä käsitettiin alkuna, lupauksena. Papin tyttäressä tekijä oli osoittanut voivansa intuitsioonintapaisella myötätuntoisuudella tajuta nuoren ihmissydämen epämääräisen kaipuun ja saattaa sen väreet lukijankin tajuttaviksi. Ja yhtä hellällä myötätuntoisuudella, yhtä herkällä siveltimellä oli sitä luontoakin kuvattu, jonka keskuuteen tuo tunnelmain kuvaus oli asetettu; molemmat siten sulautuivat yhteen, yhdeksi vienokaihoiseksi kokonaiskuvaksi. Tämä kuva oli lumoova; mutta kuitenkin oli helppo huomata, ettei tekijä vielä ollut täydellisyyttä saavuttanut. Näytti siltä, kuin hän ei olisi vielä voinut kehittää valitsemaansa aihetta niin, että se olisi täysin määrin kannattanut kaikkea sitä innostusta, jonka hän oli sen kuvaamiseen tuhlannut. Hyvin valaisevalla tavalla tämän huomauttivat m. m. ne kaksi kirjailijaa, jotka Valvojassa arvostelivat merkillistä, suuria lupaavaa kirjaa. Toinen oli Julius Krohn, toinen Eljas Erkko (nimim. Eo), — toinen kypsynyt tiedemies ja hienotajuinen kirjallisuuden tuntija ja harrastaja, toinen innokas, eteenpäin valoa ja vapautta kohti pyrkivä nuorukainen, — molemmat jo manalan maille menneet. Molemmat olivat kirjaan ihastu-

neet, mutta kumpaisenkin mielestä sen vaikutusta jossakin määrin häiritsi jonkunmoinen tehdyn tunto. «Tuntuu niinkuin ei tekijä olisi tahtonut kuvata, mitenkä Ellin alkuluonne kehittyy ja muodostuu olevaisissa oloissa, vaan niinkuin masentuminen olisi ollut alussa määrätty ja luonne muodostettu sen mukaan»; näin Erkko (Valvoja 1886 siv. 196). Perusvian lausui Krohn selvin sanoin: se oli Ellin pyrintöjen sisällyksettömyydessä ja tarmottomuudessa. «Mitä elämistä ansaitsevaa hänessä oikeastaan kukistetaan — jokseenkin yhdentekevääkän on, onko tyhjä olemassa vaiko ei.» «Kertoja tahtoo nähtävästi tehdä hänestä jonkunlaisen ahtaitten olojen «marttyyrin», mutta . . . hän ei murru, hän vaan omaa kehnouttaan vaipuu maan tasalle.» (Valvoja 1886, siv. 41, 42). Nämät sanat saattavat tuntua liiankin ankarilta; mutta olihan Krohn itse arvostelun alussa selittänyt, että hänen mielestään Papin tytär ansaitsee tulla punnituksi «arvostelun herkimmällä vaa'alla», sillä «kellä on ollut voimaa näin korkealle kohota, siltä voipi ja täytyy vaatia vielä suurempia ponnistuksia, yhä ylemmäksi mestariuden kukkulalle.»

Näin Papin tytär — sekä etevien että heikkojenkin puoliensa takia — katsottiin eteenpäin viittaavaksi lupaukseksi. Lupauksena sitä pidettiin siltäkin kannalta katsoen, että tiedettiin — taikka luultiin tiedettävän — että tekijä aikoi vasta ottaa punoaksensa loppuun sen langan, jonka hän Papin tyttäressä oli pannut alulle: hän oli kuvaava suomalaisen naisen, joka olisi kasvanut semmoisissa oloissa kuin Papin tytär ja joutunut semmoiseen avioliittoon kuin hän, — kuvaava mimmoisiksi semmoisen naisen luonne ja kohtalo muodostuisivat elämän taistelussa.

Mitenkähän ne mahtavat raikkaat tuulahdukset, jotka viime vuosikymmeninä ovat puhaltaneet läpi kansamme kaikkien kerroksien, heittäen kumoon lahonneen, virkistäen uuteen eloon kaiken elinvoimaisen, — mitenkä ne olivat kuvautuvat hänen sielunelämässään? Kuinka ne olivat vaikuttavat hänen kehitykseensä? Kuinka hän oli suoriutuva siitä ristiriidasta, joka kaiketi oli sukeutuva herättävien uusien voimien ja niitten velvollisuuksien välillä, joihin hän oli vasten oman sydämensä varoittavaa ääntä sitoutunut? Siinä aihe, joka oli suuren runoilijan arvoinen.

Ne, joiden toiveet menivät pisimmälle, toivoivatkin, että uudesta teoksesta oli tuleva niitä runohengen tuotteita, jotka opettavat kansoja entistä eheämmin tuntemaan omaa perusluonnettaan, omia voimiaan ja siten innostuttavat niitä pyrkimään yhä tarmokkaammin eteenpäin jaloja päämääriä kohti.

En luule suuresti erehtyväni, jos lausun, että ne teokset, jotka Juhani Aho julkaisi Papin tyttären jälkeen, tuottivat hyvin moncile lukijalle jonkunmoisen pettymyksen tunteen. «Helsinkiin» nimisessä novellissa oli erittäin hyviä aiheita; mutta ne oli tekijä jättänyt kesken, kuvataksensa tuskastuttavan tarkkaan tunnelmia, jotka totta tosiaan eivät semmoista huolenpitoa ansainneet. Seuraava suurempi teos, «Yksin», osoitti suurta, kieltämätöntä edistymistä: tekijä oli päässyt täydelliseen herruuteen muodon yli. Teos oli tunnelmankuvaus sekin; kuvattu tunne oli alkuluonteeltaan hieno ja puhdas — siis siinäkin edistys «Helsinkiin»-kirjaan verraten. Mutta se ihminen, jonka rakkaudensuru oli teoksen sisällyksenä, oli kuvattu veltoksi raukaksi, jolla ei näy olevan maailmassa niin mitään muuta tehtävää kuin tuon yhden tunteen vaaliminen; hänen surunsa ei vaikuta hänessä minkäänlaista kehitystä. Huolimatta mahdollisesta etevyydestään tämäkin teos siis jätti lukijan mieleen surkean tyhjyyden tunteen. Sitä kuultiin kyllä ylistettävän: «sehän on yhtä hienoa kuin Bourget», — mutta emmehän Juhani Ahosta olleet toivoneet Bourgeta! Olisihan kummallista, jos kirjallisuuslaji, jolla on juurensa Pariisin elähtäneen hienon maailman raukeassa kyllästymisessä elämään, — jos semmoinen kirjallisuuslaji voisi tyydyttää nuorta elinvoimaista kansaa, kansaa joka tuntee elämän aryon ja lujasti, sitkeästi pyrkii edistymään, ansaitaksensa elää. —

Uusia toiveita heräsi, kun ne suorasanaiset runoelmat ilmestyivät, joille tekijä niin vaatimattomasti antoi Lastujen nimen. Niitä lukiessamme emme ainoastaan ihaelleet runoilijan muodollista kykyä; monet niistä saivat hänen virittämänsä soinnokset soimaan meidänkin sydämissämme. Olipa niiden joukossa — etenkin ensimäisessä kokoelmassa — runoelmia, joista ihastukseksemme astui näkyviin sitä, mikä meillä on kalliin maan päällä, runoelmia, joissa tunsimme Suomen kansan sydämen sykkivän.

«Puusta asetta vuoleksiessaan lennähtelee puusepältä lastuja hänen työhuoneensa permannolle . . . Tämmöiset kirjaniekan kynäelmät ne ovat lastuja nekin.» Näin kirjailija itse Lastujen ensimäisen kokoelman esipuheessa selitti näitten runoelmain syntyä.

Suuriarvoiseksi tosiaan se teos mahtoi tulla, josta singahteli semmoisia lastuja. Ja eiköhän tuo kirjailijan selitys luonut valoa noihin edellisiinkin teoksiin, jotka oli vastaanotettu niin sekaisilla tunteilla? Ehkä nekin olivat katsottavat, jollei lastuiksi, niin harjoitelmiksi? Ehkä niiden varsi-

nainen merkitys oli siinä, että taiteilija oli työskentelemällä «in corpore vili» opetellut käyttämään yhä varmemmin, yhä notkeammin taiteensa aseita, voidaksensa sitten mestarina suorittaa suuren runoilijan arvoisen tehtävän? — —

Nyt tuo hartaaasti odotettu suuri teos on yleisön käsissä. Sillä kun viime syksyllä ilmestyi Ahon suurin teos, Papin rouva niminen romaani, niin tuskin moni enään kysyi, oliko tämä se tuleva eli pitääkö meidän toista odottaman.

Onko Papin rouva nämät toiveet toteuttanut? Onko Suomen kansalla nyt Juhani Ahossa se runoilija, jota se on niin kipeästi kaivannut, niin hartaasti toivonut?

Ihmeteltävä taiteilija meillä hänessä on, se on varmaa. Kaikki ne etevät ominaisuudet, jotka Papin tytärtä (ja Yksin-kirjaakin) lukiessamme ihaelimme, esiintyvät Papin rouvassa kehittyneinä korkeimmilleen. Kuinka hienotajuisesti hän osaa tunkeutua kuvattavaansa, naissielun salaperäiseen tunne-elämään, kuinka ihmeen notkeasti hän antautuu sen hienoimpiakin väreitä seuraamaan! Kuinka lämpöisellä myötätuntoisuudella hän on käsittänyt Suomen luonnon kaiken vienokaihoisen sulouden; kuinka kirkkaasti hän on nähnyt ihmissydämen tunteiden siinä kuvastavan: sen kaipuun ja sen riemun, sen toivon ja sen masentumisen! Lieneekö tähän luonnon käsittelyyn vaikuttanut muodinmukainen symbolismi, sitä en tiedä sanoa; kaikissa tapauksissa luonnonsymboliikki Juhani Ahon romaanissa tuntuu psykoloogisen totuuden mukaiselta, ei mielivaltaisen oikun tekaisemalta. — Hänen havainnoistaan hänen kuvausvoimansa on valanut kuvia, jotka vaikuttavat yksilöllisten, elämänlämpöisten olijoiden tavoin. Taiteensa aseita hän hallitsee mestarin varmalla kätevyydellä. Kielikin, muodon muoto, on niin sanoaksemme sulautunut yhteen kuvattavien mielikuvien kanssa, niin että nämät ikään kuin sinään kuvautuvat lukijankin mielikuvitukseen. Lukijan sielu taipuu hänen lumousvoimansa alaiseksi; se säälinsekainen kaiho, joka henkii koko hänen kuvauksessaan, se painuu meidänkin sydämiimme, vaivuttaen meidät raukeaan haaveiluun.

Niin, se mikä Papin tytärtä lukiessamme ihastutti meitä ja herätti meissä ihania toiveita, se kyllä, kuten sanottu, ilmenee hänen viimeisessä teoksessaan suuresti kehittyneenä, taiteellisesti kypsyneenä.

Entä se, jota Papin tyttäressä kaipasimme? Se jonka silloin luulimme olevan vasta idulla, näkymättömänä, vaan jonka toivoimme, kirjailijan kehittyessä, kasvavan näkyviin, hänen kansansa iloksi ja virkistykseksi?

Sitä ei ole Juhani Ahon viimeisessä teoksessa enemmän kuin Papin tyttäressä ja Yksin-kirjassakaan.

Ne aukot, jotka silloin havaittiin hänen kirjailijaluonteessaan, ne hänen viimeisessäkin teoksessaan ammottavat tuon taiteellisesti eheän pinnan alla. Tähän romaaniin Juhani Aho nähtävästi on tahtonut panna parhaimpansa: kirkkaimmat havaintonsa, hellimmän myötätuntoisuutensa, kypsyneen taiteensa kaiken tenhovoiman. Mutta mitä itse kuvattavaan aineeseen, ihmiselämään tulee — sillä sehän on tämän niinkuin jokaisen muun runoilijantuotteen varsinaisena aineena — hänellä ei ole ollut mitään enempää annettavana nyt, kuin kahdeksan vuotta sitten. Papin rouvassa ihmiselämä kuvautuu yhtä sisällyksettömänä, tarkoituksettomana kuin Papin tyttäressä ja kuin sittemmin Yksin-kirjassa. Emme muuta voi uskoa, kuin että tekijä eläessään on havainnut ihmiselämällä voivan olla jotakin sisällystä, jotakin tarkoitusta, jonka vuoksi sitä ansaitsee elää. Osottaahan teos semmoinen kuin Papin rouva ainakin sen, ettei hän itse puolestaan tyydy pelkkiin tunnelmiin, vaan osaa tehdä t y ö t ä, tarkkaa, uskollista t y ö t ä. Mutta siitä kappaleesta ihmiselämää, jota hän tässä suurimmassa ja kypsyneimmässä teoksessaan niin huolellisesti kuvaelee, siitä on tämä puoli, se puoli jossa ihmiselämän arvo ja merkitys on, jäänyt tykkänään pois!

Tämä puute — sama, joka huomattiin Papin tyttäressä — on mielestäni suurempaan romaaniin vaikuttanut vielä haitallisemmin kuin pienempään novellintapaiseen kertomukseen.

Se on tehnyt kuvauksen vääräksi.

Papin rouvassa tekijä on tahtonut antaa meille elämänkuvauksen nykyajan Suomesta. Mutta onko siinä kuvattu ihmiselämä suomalainen? En puhu tässä elämän ulkopiirteistä vaan niistä sisäisistä ominaisuuksista, niistä voimista, joidenka tuloksena sen pitäisi oleman. Onko päähenkilö, itse papinrouva, nykyaikainen suomalainen nainen? Juhani Aho on kuvannut Ellin naiseksi, joka ei tiedä niin mitään, jonka edestä hän voisi elää ja toimia. Elämänsä tyhjyyden hän täyttää yhtä tyhjillä haaveiluilla. Keskiaikaisen linnanneidin tavoin hän vaan istuu ja haaveksii, haaveksii ritaria, joka kerran on tuleva kaukaa, tuosta suuresta tuntemattomasta ulkomaailmasta, pelastava hänet tyrmästä ja vievä hänet pois mukanaan lemmen hur-

maavaan autuuteen. Ritariansa hän haaveksii istuessaan yksin järven rannalla, häntä hän haaveksii, kun hänen aviomiehensä häntä syleilee . . . Ja kaiken aikaa hän kuitenkin tietää, että tuo kaikki on vaan tyhjää haaveilua.

Ja kun sitten «kummista kummallisin» tapahtuu, kun hänen unelmiensa ritari ihka elävänä ilmestyy Tyynelän pappilaan ja lemmensuhde syntyy, niin Ellin tunteet silloinkin pysyskeleivät haaveilujen puolihämärässä. Melkein koko ajan hänellä on jonkunmoinen tietoisuus — milloin selvempi, milloin epäselvempi — siitä, ettei Olavi häntä todenperäisesti rakasta. Mutta hän olisi tyytyväinen, jos vaan Olavi sallisi hänen häiritsemättä haaveilla olevansa rakastettu. Kun vihdoin käy mahdottomaksi enään torjua todellisuus näkyvistä, kun Olavin lihallisuus paljastaa koko hänen rakkaudettomuutensa ja hän tylysti hävittää Ellin unelmat, niin surukaan ei Ellissä herätä mitään voimia tosielämään. Ja sehän on vaan johdonmukaista. Ellin elämällä ei ole ollut mitään muuta sisällystä kuin haaveilua. Kun haaveilut ovat poissa, hänellä ei ole niin mitään. Kaikki on ollut tyhjää, kaikki on tyhjää.

Ja tämäkö olisi suomalainen nainen nykyajan sivistynyt suomalainen nainen — sillä onhan Papin rouvan «toiminta» kuvattu tapahtuvaksi aivan meidän päivinämme, ja onhan Elli sivistynyt nainen —? Niin, mitä tästä sanoa? Vuosisatamme alkupuoliskolla Ellin kaltainen naistyyppi ei ehkä maassamme ollut niin aivan harvinainen; ainakaan ei tuntuisi luonnottomalta, jos kerrottaisiin, että niinä aikoina löytyi Suomessa siellä täällä sivistyneeseen luokkaan kuuluvia naisia, jotka olisivat henkiseltä kehitykseltään noin surkastuneet. Vaikka eivät ne silloinkaan mahtaneet olla suuremmassa määrin edustavaisia; sillä olivathan toki sen ajan naiset kasvatetut työhön ja alttiiksiantavaiseen velvollisuudentuntoon; — Ellin äiti Papin tyttäressä onkin yleisesti tunnustettu oivalliseksi tyypiksi. Mutta nykyajan Suomen nainen! Olisiko mahdollista, ettei kirjailija, tuo naissydämen tarkka tuntija, tietäisi mitään siitä, mitenkä viime vuosikymmenien suuri, monipuolinen herätys on vaikuttanut Suomen naisiin? Kuinka heidän näköpiirinsä on laajennut? Kuinka he ovat päässeet tietoisuuteen siitä, että heidän työnsä — tapahtui se sitten kodin piirissä taikka sen ulkopuolella — on isänmaalle ja sen kautta ihmiskunnalle kaikin puolin yhtä tärkeä, yhtä tarpeellinen kuin miesten? — Tämä tietoisuus on Suomen naisissa virittänyt eloon uusia voimia, jalostuttanut entisiä. Riemumielin he ovat rientäneet hankkimaan itselleen tie-

toa ja taitoa, kehittyäksensä, voimistuaksensa kunnon työntekijöiksi. Ja moni jo tosielämässä toteuttaa sen, minkä hän on oppinut. — Poikkeuksia on tietysti olemassa, — ehkä hyvinkin paljon. Mutta jos kysytään, mikä se tätä nykyä on suomalaisen naisluonteen selvimpänä tunnuksena, niin tokkohan siihen voi olla kuin yksi vastaus: se on hänen palava innostuksensa työhön, itsetietoiseen alttiiksiantavaiseen työhön? — Ja kaikesta tästä ei näy Papin rouvassa vähintäkään merkkiä!

— Mutta, väitettäneen ehkä, eihän kaunokirjallisuus ole rajoittunut yksinomaan tyyppejä kuvaamaan. Ehkä Elli onkin tarkoitettu joksikin poikkeusihmiseksi?

Niin, runoilija saattaa kyllä ottaa kuvataksensa poikkeusihmisiä. Mutta silloin hänellä on tavallisesti joku erityinen tarkoitus. Usein runoilijan kuvaamassa poikkeusihmisessä joku tärkeä inhimillisen sieluelämän puoli, joka ympäröivässä yhteiskunnassa on sorrettu, kuvataan erittäin voimakkaasti kehittyneeksi; siten poikkeusihminen tavallaan tulee eheän ihmisluonnon edustajaksi surkastuneitten konvenanssiihmisten vastakohtana.

Mutta mitään semmoista ei Ellissä ole.

Ei, lukija tuskin voi tulla mihinkään muuhun päätökseen, kuin että kirjailija on tarkoittanut Elliänsä tyypilliseksi Suomalaiseksi naisluonteeksi.

Mutta silloin hänen kuvauksensa on kun onkin väärä. Nainen, joka viettää niin tarkoituksetonta, toimetonta elämää kuin Elli, joka passiivisena odottaa onneansa tulevaksi haaveksitun rakastajan («prince bleu»n) kädestä, semmoinen nainen muistuttaa paljoa enemmin niitä naistyyppejä, joita löydämme ranskalaisista roomaaneista, kuin niitä, joita näemme ympärillämme tosielämässä oman kansamme keskuudessa.

Vai olisikohan mitään erityisesti suomalaista siinä, että Elli katsoo itsensä oikeutetuksi rikkomaan avioliittolupaustaan ajatuksillaan ja sanoillaan, mutta ei — ruumiillaan?

Eihän toki!

Entäs hänen rakastajansa! — Tuoreessa muistissa lienee monella vielä, kuinka katkerasti Minna Canthia on soimattu miesten vihaajaksi. Mutta mitä sitten sanoa siitä kirjailijasta, joka on luonut Olavi Kalmin? — Minna Canthin intohimoinen myötätuntoisuus tekee hänet usein yksipuoliseksi; hänen mielensä kiintyy yksinomaan toiseen puoleen — tavallisesti naiseen —; ja toinen puoli jääpi hänen huomioltansa syrjään. Siten hänen miesluonteensa usein tulevat vaan yleisin piirtein hahmoilluiksi; ei

siis ole kummaa, jos ne monasti ovat sekä epäsympaattisia että taiteenkin kannalta katsoen heikkoja. Mutta Olavi Kalm ei ole suinkaan jäänyt Juhani Ahon huomiosta ja myötätuntoisuudesta osattomaksi. Päin vastoin hänen osalleen on tullut melkein yhtä hellä, yhtä tarkka huolenpito kuin Ellinkin. Mutta sittenkin hänestä on tullut yhtä vastenmielinen ilmiö, kuin mikään Minna Canthin miesluonteista, inhottava egoisti, blaseerattu tyhjäntoimittaja. Sillä meille annettakoon anteeksi, ettemme voi juuri luottaa hänen tieteellisten harrastustensa todenperäisyyteen. — Tyypillisesti suomalaiseksi luonteeksi häntä ei kai ole aiottukaan.

Olimme Juhani Ahon uudesta, kauvan odotetusta hengentuotteesta toivoneet paljon. Olimme toivoneet että siitä tulisi teos, joka osaltaan todella rikastuttaisi kansamme henkistä elämää. Mutta mikä kansallinen merkitys voi sillä elämänkuvauksella olla, johon Juhani Aho nyt on tuhlannut suurta taiteilijakykyänsä?

Meille ehkä vastataan: yhdentekevä on, mitä kuvataan, kunhan vaan kuvaus on taiteellinen; siinä on taideteoksen merkitys ja arvo. — Niin, onhan tuo romanttinen prinsiippi *l'art pour l'art* nyt taas Pariisin muodin mukainen. Tokkohan se silti on oikea? Minusta taiteen merkitys on siinä, että sekin on voima elämäksi. Taideteokset, jossa sitä ei ole, ovat korkeintaan harjoitelmia, olivat ne sitten suoritetut kuinka taidokkaasti tahansa.

Meidän päiviemme ranskalaisessa kirjallisuudessa näkee usein nykyistä aikaa verrattavan aleksandriialaiseen aikakauteen. Sehän oli kun olikin aika, jolloin prinsiippi *l'art pour l'art* oli vallitsevana. Ja silloin, kuten tunnettu, ei taiteella ollut kansallista merkitystä juuri nimeksikään. Suurin taiteilija, suurin runoilija oli silloin se, joka osasi niin vähäpätöisestä aineesta kuin suinkin mahdollista saada aikaan mitä soreimman, siroimman — joko runoelman tai muun kalun.

Jos nyt ranskalaiset — taikka oikeammin, jos johtavat ryhmät Ranskassa ovat sortuneet aleksandrinismiin, niin siihen tietysti on historialliset syyt. Mutta meillä ne syyt eivät ole olleet vaikuttamassa. Suomen kansa on nuori ja terve; se tietää, että sillä on tulevaisuus edessä, mutta tulevaisuus, joka on ansaittava lujalla yhteisellä työllä. Semmoisessa kansassa aleksandrinismilla ei voi olla jalansijaa.

Oletteko ehhä lukeneet Pierre Lotin «Fantôme d'orient» nimisen teoksen? — siitä on muuten ollut referaatti Valvojassakin (vuosik. 1892,

siv. 348 ja seur.). Senpä kirjan aine on hienon hienoa, voisipa melkein sanoa, että se on varjon varjoa. Siinä kuvataan aikoja sitten kuolleen kevyen lemmen muisto. Kertojan esittäessä, mitenkä hän Konstantinopelissa etsii entisen turkkilaisen lemmittynsä jälkiä, kunnes hän vihdoin löytää hänen hautansa, lukijaa tuuditellaan tunnelmissa läpi tavallisen pitkän romaanin. Ei mitään toimintaa, ei mitään kehitystä, katoavaisuuden kaihoa vain. Onpa siihen totta tosiaan vaadittu taitoa! No niin, kirjassa on paljon kaunista, paljon hienoa ja jaloakin. Mutta se sikseen. Tahdoin vaan saada sanotuksi, että Papin rouvaa lukiessani alituisesti muistui mieleeni tuo Lotin teos. Sillä onhan Ellin elämä yhtä kuollut kuin se lemmentaru, jonka Loti on kuvannut. Voivathan semmoiset kuvaukset olla kauniit ja liikuttavat, voihan niissä ilmaantua suurtakin runoilijakykyä. Mutta kun suomalainen runoilija, runoilija jolta Suomen kansa on toivonut niin paljon kuin Juhan Aholta, tuhlaa innostuksensa ja työnsä semmoiseen, niin tekee mieli huudahtaa: antakaa toki kuolleitten haudata kuolleensa! . . .

No mutta eihän saa runoilijalta vaatia enempää tai muuta, kuin mitä hän voi oman runoilijaluonteensa mukaisesti antaa? Ei; mutta voi sentään kyllä koettaa selvittää, mitä hän on antanut, mitä ei. Juhani Aho on siksi suuri taiteilija, että hänen etevyytensä helposti saattaa houkutella muitakin kulkemaan hänen jälkiänsä, siinäkin missä ne vievät harhaan. Siitä olemme tässä tahtoneet varoittaa. Tutkikoot kaikki ja pitäköot sen, mikä on hyvä.

Niin, runoilijalta — tai yleensä taiteilijalta — ei saa vaatia muuta eikä enempää, kuin mitä hän individualiteettinsa mukaan voi antaa. Mutta taiteilija itse? Eikö tositaiteilija joka hetki vaadi itseltänsä jotakin enempää, kuin mitä hän edellisellä hetkellä on voinut antaa? Sillä senhän hän tietää, että, jos hän pysähtyy kehityksessään, niin on taantumisen vaara lähellä. Eikä aina riittäne, että hän kehittyessään noudattaa taipumustaan; jos hän ilman muuta antautuu sen johdettavaksi, niin hän saattaa joutua väärälle tolalle, yhtä hyvin kuin jos hän koettaisi sitä polkea. Ainoastaan jos hän tieten pyrkii jaloa päämäärää kohti voittamalla oman taiteilijaluonteensakin heikkoudet ja yksipuolisuudet, voi hän kohota taiteen-korkeimmille kukkuloille.

Juhani Ahon viimeisestä teoksesta, niin monta etevää puolta kuin sillä onkin, niin suurta edistymistä kuin se osottaakin, käy mielestäni selväksi, että hän tätä nykyä on painumaisillaan syrjäpoluille.

Eiköhän Lastujen kirjailijalla olisi voimaa ryhtäistä itseänsä irti väärästä suunnasta? Ainoastaan siten, se on varma vakaumukseni, voi hänestä tulla se, jota hänen kansansa on hänestä toivonut.

O. E. Tudeer.

Kotimaan kirjallisuutta.

J. Jansen, Tvifvel. En predikan. Öfversättning från norskan af A. B—dt. Helsingissä 1893, G. W. Edlund. 20 siv. 8:o. Hinta —: 25.

Kun muutamia vuosia sitten lukukauden aikana oleskelin Upsalassa, sain minä tilaisuutta huomata erään puolen ylioppilaselämää, jolle ei meidän oloissamme löydy kuin aivan vähän vastinetta. Mainitussa yliopistokaupungissa pidettiin näet teoloogisen tiedekunnan professorien toimesta ylioppilaita varten erityisesti aiottuja uskonnollisia hartaushetkiä yliopiston luentosaleissa. Ne pidettiin säännöllisillä ajoilla, ja niissä kävi ylioppilaita niin runsaasti — kaikkia tiedekuntalaisia, eikä vaan teoloogeja —, että oli pitänyt kieltää yliopistoon kuulumatonta yleisöä niihin osaa ottamasta, koska ylioppilaat jo yksistään täyttivät suuren kokoussalin. Kokoukset alotettiin ja lopetettiin virrenveisuulla, joka kaikui valtavana ja syvänä ilman minkään soittokoneen säestystä. Ahkerin ja rakastetuin puhuja näissä kokouksissa oli prof. *Rudin*. Hän sanoi siinä lukukauden alkuesitelmässä, jota olin tilaisuudessa kuulla, tahtovansa asettaa sanottavansa akadeemisen yleisön tarpeiden mukaan ja sen vuoksi tekevänsä sen niin vapaaksi kuin voisi dogmaattisista olettamuksista. Tarkoituksensa oli koettaa johdattaa raamatusta etsimään totuutta. Hänen esitelmistään kävi selville, ettei hän vaan kateederista pitäen harjoittanut ylioppilasten sielunhoitoa, sillä hän taisi kertoa esimerkkejä siitä, että useakin epäilyksiin joutunut ylioppilas oli käynyt hänen kotonaan ohjausta pyytämässä.

Se kirjanen, jonka nimi ylempänä on luettavana, todistaa että muissakin Skandinaavian yliopistoissa tuollaisia akadeemisia jumalanpalveluksia pidetään. Eräs suomalainen ylioppilas on Norjan kielestä ruotsintanut saarnan, jonka kirkkoherra *J. Jansen* piti Kristiaaniassa akadeemiselle kuulijakunnalle.

Tässä saarnassa kehitetään sitä ajatusta, että uskonnollisen sydämen tarpeet ja tieteellisen tutkimuksen vaatimukset eivät ole ristiriidassa. Esi-

telmän pitäjä ei myönnä niitä alternatiiveiksi, vaan sanoo: «antaudu persoonallisesti Jumalalle *ja* ajattele vapaasti.» Tälle kannalle päässeellä saattaa edeskinpäin olla paljon taistelua periaatteen käsittämisestä ja toteuttamisesta, mutta periaatteen tunnustaminen oikeaksi vapauttaa ja poistaa sen puolinaisuuden, joka johtuu sydämmen taikka järjen vaatimusten tukahduttamisesta. Esitelmänpitäjä kehottaa jokaista poistamaan epäilykset siitä, ettei kristinuskon helmaan olisi oikeutettu pyrkimään sekin, jolla on ajattelemisensa täydessä, vapaassa liikkeessä ja joka on epätiedossa monesta seikasta kirkon opissa. Hän sanoo:

«Täydellä tarkoituksella lausun: ajattele vapaasti. Ei sinua kumminkaan mikään estä Jumalalle antautumasta. Ehkä en osaa kyllin sattuvasti lausua ajatustani, mutta tahtoisin niin kernaasti sanoa sen unhottumattomasti: ole niin vapaana ajattelemisessa kuin Voltaire, niin sydämessä koskettuna kuin Hans Nielsen Hauge.»

Esitelmänpitäjä pitää näet kristinuskoa ennen kaikkea elämänä eikä oppina. Se ajatus selviää kauniilla tavalla siitä tapauksesta, jonka hän kertoo kirjasensa lopussa:

«Merle d'Aubigné kertoo kirjassaan «Kaksi kuningaskuntaa ja kaksi kuningasta» eräästä skotlantilaisesta vaimosta, joka tuli papin luo ja pyysi saada nauttia pyhää ehtoollista. Pappi asetti silloin hänen vastattavakseen tavanmukaiset dogmaattiset kysymykset; mutta vaimo ei osannut yhteenkään vastata. Hän kysyi turhaan Kristuksen sovituksesta, ja missä tarkoituksessa hän kuoli. «Niin», sanoi pappi «en voi antaa sinulle ehtoollista.» Vaimo kääntyi silloin mennäkseen sanoen alakuloisesti: «en voi vastata kysymyksiin hänestä, mutta minä voisin kuolla hänen edestään.»

Vaimo sai ehtoollisen.

Kirjanen ansaitsee lukemista. Ehkä olisi meilläkin niitä, jotka tällaista kirjallisuutta haluaisivat enemmältäkin kustannettavaksi ja suomenkin kielellä.

Z. C.

Shakespeare, Dramoja. X. Myrsky. Suomentanut P. Cajander. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 60 osa, X.) Helsingissä 1892. 85 siv. 8:o. Hinta 2: —.

»Myrsky» on Shakespearen merkillisimpiä näytelmiä. Valtava kuvausvoima yhtyy siinä syvään aatteellisuuteen, samalla kuin runoilija viepi meidät ihanaan satumaailmaan. Shakespearen oman aikakauden yleinen usko magiian voimaan on antanut hänelle aihetta tarinan valitsemiseen ja muodostamiseen; toiselta puolen senaikuisten merenkulkijain seikkailut ja

useinkin liioittelevat kertomukset valtameren takaisten saarten ja mannerten ihmeistä ovat nekin puolestaan vireyttäneet hänen mielikuvitustansa. Mutta nämä eri aiheet runoilija sovittaa kokonaisuudeksi tulkitsemaan yhtä aatetta: ihmishengen voimaa hallita luontoa ja elämän kohtaloita. Aate on ikivanha; mutta kuinka erimuotoisena se ilmaantuu eri aikoina! Mieleemme tietysti ensiksi johtuu oman muinaistarustomme loitsulaulu ja sen mahtava edustaja «vaka, vanha Väinämöinen.« Suomen runotar ikäänkuin aavistamalla viittaa ihmiskunnan vastaiseen kehitykseen, itsetajunnan varttumiseen ja tieteen voittoihin. Toinen saman aatteen edustaja on Faust, ja onpa Faustin alkuperäinen kuva saman aikakauden tuote kuin Prospero. Kuitenkin Faustin tarina, sekä alkuperäisessä muodossaan että Goethen syventämänä, esittelee toista probleemia kuin myrsky. Siinä on keskuksena ihmisen pyrkimys korkeimpaan tietoon ja hengenvaltaan ynnä siitä johtuvat hairaukset ja sisälliset taistelut; pahat voimat pyytävät vetää häntä pois hänen tarkoitusperästään, vaikka ne vihdoin masennetaan. Myrskyssä sitä vastoin päähenkilö jo on vastariidat voittanut; mahtava tieto ja hengen ylevyys yhtyvät Prosperossa, jonka katkerat kokemukset ja monessa vastoinkäymisessä saavutettu tasapaino kohottavat elämän ristiriitaisuuksien yli.

Viehättävä olisi tarkemmin toisiinsa verrata näitä runouden kuvia ynnä muita samanlaisia; mutta se veisi meidät liian pitkälle. Sallittakoon minun siis vaan lisätä muutamia mietteitä Shakespearen kuvaelman johdosta. Voisimme ajatella Prosperonkin viittaavan siihen ihmisen herruuteen luonnon yli, jota hän nykyisempinä aikoina yhä enemmin on saavuttanut. Mutta toinenkin seikka on vielä huomattava. Shakespeare panee enemmän kuin mikään muu runoilija arvoa tahdon vapauteen: teoillansa ihminen valmistaa elämänsä kohtalon. Jos hän loukkaa siveellistä maailmanjärjestystä, niin hän sortuu sen alle; mutta jos hän toimii sen hengessä, niin hänen valtansa yltyy ja vahvistuu. Niin on Prosperossakin idealiseerattu ihmishengen valta ja vapaus; tieto ja henkinen voima, siveellisyys ja sivistys taivuttavat valtansa alle sekä raakuuden ja kehnot luontaiset vietit (Calibanin) että luonnon jalommat voimat (Arielin), mutta ohjaavat samassa ihmiselämää, lannistaen pahuuden vehkeet ja hankkien hyvyydelle voiton sekä samalla osoittaen, miten kaikki hairaukset ja rikokset kuitenkin lopullisesti ovat sovitettavissa.

Huomattava on vielä se ajatusten ja kuvien runsaus, minkä Myrsky sisältää: hienon hienosti piirretty Miranda, lapsellisen hyvyyden ja viattomuuden esikuva, sekä rakkauden itäminen ja versominen hänen ja Ferdinandin välillä, toiselta puolen Neapelin kuningas seurueinensa sekä noiden velikultien, Trinculon ja Stephanon, hullunkuriset mellastukset, jotka molemmat kuvaukset esittävät kulttuurielämän varjopuolia sen ylimmissä ja alimmissa kerroksissa, ja vihdoin näytelmän kehyksenä ihmeellinen taikamaailma ja sen omituiset satuolennot, niinkuin Ariel ja Caliban.

Erityisen viehätyksen tarjoo tämä näytelmä sen kautta, että se on Shakespearen viimeinen. Monenlaiset ikävät kokemukset olivat synkistäneet runoilijan mielen ja sumea katsantotapa puhkeaa sentähden Myrskyssäkin esiin, esim. noissa ylevän kauniissa mietelmissä:

Ja niinkuin tämä tyhjä lumekuva,
Niin uljaat linnat, pilviin vievät tornit,
Ylevät templit, tämä maankin pallo
Eloineen kaikkinensa kerran raukee
Ja jäljettömiin katoo niinkuin tääkin
Oleeton harhahurmos. Sama kude
On meissä kuin mik' unelmissa on,
Ja unta vaan on lyhyt elämämme.

Ja niinkuin Prospero, niin Shakespearekin Myrskyssä laskee taikasauvan kädestänsä:

Te metsäin, vuorten vetten keijukaiset,
— — — — — — — — — — — —
Te, joiden kautta — vaikka heikkojenkin —
Piimitin sydänpäivän auringon.
Kapinaan tuulet nostin, vihan raivoon
Vihannan meren sain ja sinitaivaan,
Isäisen julman käteen tulen hankin,
Ja omalla Zeyn vaajall' itse särjin
Zeyn uljaan tammen, vankat kalliotkin
Järkyttelin, ja setripuut ja hongat
Pois nytkin juurineen; mun käskystäni
Herättäin kuolleens aukenivat haudat
Ja ruumiit ylös nousivat; ja tämän
Sai aikaan mahtini. Mut loitsut julmat
Nyt vannon pois, ja kun vaan taivaallista
Saan soitantoa aikaan, jonka hurma
Nuo saattaa järkiin, sauvani ma taitan,
Sen maahan hautaan monta syltä syvään,
Ja kirjanikin mereen upotan
Syvemmälle kuin laskinluoti pohjaa.

Myrskyn suomentaminen tuottaa monessa kohden paljoa enemmän vaikeutta kuin enimmät muut Shakespearen kappaleet. Monimutkaiset lausecrakennukset, useat hämärät kohdat ja lukuisat sanasutkaukset rakentavat paljon vastuksia, mutta tunnetulla taidollaan on suomentaja ne kaikki voittanut, ja hänen kääntämiskykynsä esiintyykin tässä kappalecssa erittäin etevällä tavalla. Näytteenä olkoot ylempänä painetut säkeet. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran antama kilpapalkinto on täysin ansaittu tunnustuksen osoitus hra P. Cajanderille hänen monivuotisesta Shakespearen draamojen

suomentamistyöstään; ainoastaan se, jossa itsessään elää runouden henki, saattaa sillä tavalla kuin hra Cajander omalle kielelleen siirtää suuren runoilijan nerontuotteet.

B. F. G.

P. Nordmann, Suomen historian oppikirja kansakouluja varten. Suomennos. Porvoossa 1893, Werner Söderström. 86 s. 8:o. Hinta sid. 1: —.

K. Wesala, Suomen historia. Kansakouluja varten. Porvoossa 1893, Werner Söderström. 104 s. 8:o. Hinta sid. —: 85.

Y. K. Yrjö-Koskinen, Suomen historia. Lyhyissä piirteissä. Porvoossa 1893, Werner Söderström. 85 s. 8:o. Hinta sid. 1: —.

O. A. Forsström, Suomen historian oppikirja kansakouluja varten. Porvoossa 1893, Werner Söderström. 87 s. 8:o. Hinta sid. 1: —.

Neljän uuden isänmaan-historian oppikirjan ilmestyminen, kaikki kansakouluja varten, yhden vuoden kuluessa, on epäilemättä ilahuttava todistus virkeästä harrastuksesta tämän tärkeän oppiaineen hyväksi. Lyhyemmän esityksen kirjoittaminen isänmaan-historiasta ehk'ei ole niin kovin vaikea, kun laajempia esityksiä jo on useampiakin, mutta todellisesti *hyvän ja sopivan* oppikirjan aikaansaaminen kansanlapsille ei ole helppo tehtävä. Sen pitää yht'aikaa olla lyhyt ja pysyä tärkeimmissä pääasioissa, ja samalla kuitenkin antaa kokonaiskuva menneistä ajoista ja lämmittää ja innostuttaa mieltä. Missä määrin täyttävät yllämainitut kirjat näitä vaatimuksia?

Toht. *P. Nordmannin* oppikirjassa, joka ensinnä näistä neljästä ilmestyi, on erotettu eri painolla kaksi oppimäärää: varsinainen oppijakso ja ainoastaan läpiluettavat muistutukset ja selitykset. Tämmöinen järjestelmä miellyttää minua monessa suhteessa ja toivoisin sitä enemmän kuin tähän asti käytettäväksi koulun oppikirjoissa. Mutta kuitenkin epäilen tokko se tässä kansakouluja varten aiotussa kirjassa on ollut paikallaan. Tekijä ei kuitenkaan ole voinut selityksissään antaa mitään oikeata kertomusta, ja niin ollen on tämä jako ainoastaan tullut enentämään sitä hajaannusta esityksessä, joka minusta on kirjan heikoin kohta. Siinä kerrotaan yksityiskohtauksia liiankin paljon tämmöiselle kansakoulun oppikirjalle, mutta niitä ei riittävästi yhdistetä toistensa kanssa. — Tekijän tunnettu kanta arvostelemassa ruotsalaisuuden merkitystä kulttuurielämällemme ei yleensä häiritsevällä tavalla tule esiin. Pakanuudenajassa, missä kerrotaan ruotsalaisten elintavoista ja hallituksesta, on kuitenkin esitys semmoinen, että pian voisi luulla heidän kuninkaittensa ja laamanniensa hallinneen Suomessakin. Jossain paikassa pistää käännös esiin, esim. kun puhutaan Ulvilankylästä tai «siltatirkistelijöistä» (brokikare).

Hra *K. Wesalan* kirja on kirjoitettu lämpimyydellä ja asianharrastuksella. Yleensä esitys myöskin on oikea ja eheämpi kuin ennenmaini-

tussa oppikirjassa. Mutta joskus näkyy että tekijän omatakeiset tiedot aineesta ovat olleet puuttuvaisia, ja että hän sen kautta on tullut liiaksi riippumaan toisten esityksistä ja joskus heidän sanoistaan lukenut enemmänkin kuin niissä oikeastaan on. Varsinkin se huomataan vanhempien aikojen esityksessä. Puhumattakaan siitä Suomen kansan muinaisesta kulusta «Tikris-virran poikki», josta tekijä ensi sivulla tietää kertoa, mainittakoon kuinka sanotaan Suomalaisten jo Volgan tienoilla olleen jakaantuneina «kahteen heimoon: Hämäläiset etelämpänä ja Karjalaiset pohjoisempana». Samoin kuin puhutaan «piispa» Folkvinuksen kovasta kohtalosta, josta emme tiedä mitään (vaikka Koskinen historiassaan sanoo hänen «mahdollisesti» tulleen surmatuksi), taikka Eerikki Pommerilaisen «rakkaudesta» Suomea kohtaan. Joskus joku kielellinenkin seikka loukkaa, esim. «alkoi ruveta menestymään».

Edellisten jälkeen ovat nyt syksyksi ilmestyneet tohtorien *Yrjö-Koskisen* ja *Forsströmin* yllänimitetyt oppikirjat. Molemmat ovat, kuten heidän esipuheistaan nähdään, koettaneet järjestää ainettansa niin, että jokaisen tunnin oppimäärä muodostaisi kokonaisuuden, joka liittyisi yhden tärkeän historiallisen henkilön tai tapauksen ympärille. Molemmat ovat myöskin nähtävästi koettaneet poistaa tarpeettomia vuosilukuja ja muistoasioita. Toht. Forsström sitä paitsi mainitsee panneensa erityistä painoa sivistyshistoriaan ja esitystavassa tavoittaneensa kertovaa muotoa. Tässä pyrkimyksessään on hän minun mielestäni ollut aivan oikealla tiellä, sillä juuri puuttuva esityksen elävyys ja täydellisyys (omien rajojensa sisässä) on yleisenä heikkoutena meidän nykyään käytetyissä historian oppikirjoissa. Mutta yritys on tietysti vaikea. Osaksi on tekijä siinä onnistunutkin, vaan minusta nähden on tässä suhteen jonkunlainen epätasaisuus esitystavassa huomattava; lopumpana, missä onkin vaikeampaa, ei ole tuota tavoiteltua kertomuksen muotoa saavutettu. Saadaksensa tämän puutteen poistetuksi olisi tekijä hyvin voinut laajentaa kirjaansa muutamilla sivuilla, pelkäämättä sivumäärän kasvamista. Jossain paikassa jää toiselta puolen historiallinen kehitys ajassa epäselväksi, esim. katolisuuden ajalla 1300 ja 1400-luvuilla. Porthanin syntymävuosi on väärin ilmoitettu: 1738 pro 1739. Epätarkasta sanain käyttämisestä mainittakoon että s. 39 kerrotaan, oikein, että Jaakko Suomalainen sepitti ensimäisen suomalaisen Virsikirjan, mutta s. 53 uudestaan että piispa Gezeliuksen aikana ilmestyi ensimäinen virsikirja. — Tämän oppikirjan eduksi hra Yrjö-Koskisen oppikirjan rinnalla lukisin muuten että eri luvussa esitetään maamme nykyinen «laki ja oikeus», «kulkuneuvot» j. n. e.

Toht. Yrjö-Koskisen oppikirjassa tulee historiallisen kehityksen kulku selvemmin näkyviin. Myöskin esitystapa on yleensä vilkas ja monessa kohdin parhaimmassa merkityksessä «kertova». Semmoinen kohta, kuin «Hornien sankarisuvusta», todellakin lämmittää ja innostuttaa. Muutamassa paikassa on tekijä ottanut jonkun tarpeettomankin nimen tai seikan mukaan,

niin esim. luetellessaan Pietari Brahen perustamat kaupungit. Alussa olisi ollut poisjätettävä pari epäiltävää kohtaa (jatulein edistymisestä, hunnein suomalaisuudesta); lapsus calami on kai kun puhutaan suomalais-ugrilaisesta *eli* ural-altailaisesta kansanheimosta. Toinen tavataan siinä missä on puhe Franzénin siirtymisestä Ruotsiin. — Verrattaissa keskenänsä hrain Forsströmin ja Yrjö-Koskisen oppikirjoja, jotka voittavat kaksi ensin mainittua, luen edelliselle eduksi kertovan esitystavan, mikäli sitä on saavutettu, mutta jälkimäiselle suuremman eheyden ja muutamassa paikassa suuremman selvyyden tapausten juoksun esittämisessä.

Kaikki neljä ilmoitettua kirjaa ovat kuvilla varustetut, joista useat epäilemättä voivat oppilaille hankkia paljon sekä hyötyä että huvia. Tässä suhteessa on siis mielestäni suuri edistysaskel tapahtunut. Ainoastaan Iivana julman kuva (hra Nordmannin kirjassa) ei kuulu Suomen historiaan. Hra Yrjö-Koskisen oppikirja on varustettu neljällä kartalla, jotka suuresti korottavat kirjan arvoa, (samat on myöskin liitetty hra Forsströmin kirjaan) ja osottautuu tässäkin seikassa ilahuttava edistysaskel isänmaan historian esittämisessä. Mielestäni ei olisi haitannut, jos näissä olisi merkitty joku paikkakunta kirjassa olevan esityksen ulkopuoleltakin. Nyt päinvastoin puuttuu joku kirjassa mainittukin, esim. Ruotsin mahtavuuden kartassa Vehkalahti, 4:nnessä kartassa Anjala ja Sortavala.

K. Grotenfelt.

H. Pipping, Om det bildade uttalet av svenska sproket i Finland. (Nystavaren, 4 bandet, 3 häftet. Upsala 1893).

Valfrid Vasenius, Hjälpreda vid uttalsundervisning i svenska. Helsingissä 1893, Otava. 51 siv. 8:o. Hinta 1: —.

Valfrid Vasenius, Svenska uttalsöfningar för Finlands skolor. — Ruotsalaisia ääntämisharjoituksia Suomen kouluja varten. Helsingissä 1893, Otava. 19 siv. 8:o. Hinta —: 50.

hugo grönstrand, Försök til svensk retstavniŋslèra. helsiŋfors 1893, tidniŋs- & tryk'eriaktsiebolagets tryk'eri, 16 siv. 8:o. Hinta —: 50.

Ernst Lagus, Praktisk rättskrifningslära. Helsingissä 1893, Söderström & C:o. 70 siv. 8:o. Hinta 1: —.

Tämän vuoden kuluessa on verrattain paljon työtä tehty toisen kotimaisen kielemme hyväksi. Tämä työ on lähtenyt siitä vakaumuksesta, että maassamme puhuttu ruotsinkieli on sekin tavallansa n. s. «riksspråk» eikä mikään murre, ja että se siis meillä ehdottomasti on astuva Ruotsin ruotsinkielen sijaan. Tästä vakaumuksesta syntyi esim. «dramatiska föreningen» niminen yhdistys vastapainoksi täkäläiselle ruotsalaiselle teaatterille, jossa Ruotsin ruotsi on yksinomaisena hallitsijana, tämän vakaumuksen tu-

loksena ovat niinikään useimmat niistä kirjoista, joihin tässä aion luoda lyhyen katsahduksen.

Luonnollista on, että samassa kun selveni, että meidän ruotsinkiekielemme oli asetettava lähtökohdaksi, heräsi halu määrätä minkälainen tuo kieli on ja miten se eroaa emäkielestään. Jo v. 1883 oli lehtori I. Uschakoff koettanut selvittää, mikä erotus on olemassa kumpastenkin kielten e-ä äänteissä. Mutta vasta tämän vuoden kuluessa on yritetty muodostaa kokonainen Suomen ruotsia koskeva äänneoppi. Tästä yrityksestä on meidän etupäässä kiittäminen tohtori H. Pippingiä, joka ruotsalaiseen oikokirjoituslehteen «Nystavaren» painetun esitelmän muodossa antaa meille ensimäisen lyhyen yleiskatsauksen Suomen ruotsin äännesysteemiin. Hänen esimerkkiään seuraten on toht. V. Vasenius laatinut esityksen ruotsinkielen äänneoppiin, «jonka tarkoituksena on olla systemaattinen ja samassa ottaa huomioon kielen suhde niihin äännesysteemiin, jotka maassamme vaikuttavat ruotsinkielen ääntämiseen». Suurimman lukijakuntansa tulevat nämä pienet kirjoitukset saamaan opettajapiireissä, ja paljon on epäilemättä meidän ruotsinkielen opettajillamme opittavaa niistä, varsinkin Vaseniuksen kirjasesta, joka onkin nimenomaan kieliopetusta varten kokoonpantu.

Se kieli, jota tekijät pääasiallisesti ovat ottaneet tutkiaksensa on Helsingin ruotsinkieli, jommoisena sitä sivistyneet luokat lukiessaan ääntävät. Mutta tunnettu on, että näissäkin piireissä ääntäminen suuresti vaihtelee eri indiviidien mukaan, varsinkin koska kouluissamme ei koskaan ole tehty eikä vielä nytkään tehdä mitään yhteisen ääntämistavan saavuttamiseksi. Tekijät ovat sentähden, tutkittuaan omaa ääntämistään, koettaneet verrata sitä siihen, minkä he kuulevat ympärillään, ja siten saavuttaneet jonkunmoisen läpileikkaus-ääntämisen, joka nimellä Helsingin ruotsin ääntäminen on heidän kirjoituksissaan esitetty.

Verratessamme esim. Vaseniuksen äännekaavaa siihen, jossa etevät Ruotsin foneetikot Lyttkens ja Wulff luettelevat ruotsinkielen äänteitä, huomaamme meidän ruotsimme melkoisesti yksinkertaisemmaksi ja helpommaksi, koska se sisältää paljoa vähemmän äänteitä kuin Ruotsin ruotsi. Tämä käynee selväksi seuraavasta vertauksesta: Ruots. ruotsissa on erotus pitkien ja lyhyitten vokaalien välillä hyvin tuntuva, (täytyy tarkoin erottaa esim. kahta *u* ja *a* äännettä), jota vastoin Suomen ruotsissa erotus on niin pieni, että ainakin koulutarvetta varten ei tarvinne otaksua muuta kuin yhden *u*, *a*, *i*, *y* äänteen löytyväksi; *e-ä* ryhmä sisältää R. ruotsissa 6, S. ruotsissa 3 äännettä (*ä* = ärt, höger; *ɛ* = häst, häfva,[1]), det; *e* = ek); *ö*-äänteitä on meillä 3, Ruotsissa 4; *o-å*:äänteitä samaten j. n. e. — Kon-

[1]) Useimmiten äännetään nykyään, varsinkin koulunuorison kesken, pitkässä tav. *e* eikä *ɛ*; siten kuuluu läser = *le'sär*, *reser* = *re'sär*, läder ja leder molemmat = *le'där*.

sonanttien suhteen vallitsee niinikään suurempi yksinkertaisuus meillä kuin Ruotsissa. Varsinkin on *r*:äänteen suhteen huomioon otettava, että n. s. *sora-r* meiltä puuttuu; niin puuttuvat myöskin ne omituiset konsonantit, jotka Ruotsissa syntyvät siten, että *r* ja sitä seuraava kons. (*d*, *t*, *n*, *s*) sulavat yhteen yhdeksi konsonantiksi (esim. sanoissa bord, fort, garn, kors). Meillä äännetään sitä vastoin molemmat konsonantit erikseen.[1]) Yleensä sopii sanoa, että meidän ruotsinkielemme konsonanttien ääntämiseen nähden on verrattain säntillisempi kuin emäkieli, se kun usein ääntää kaksi erilaista kons. peräkkäin, jossa R. ruotsi ääntää vaan yhden. Semmoinen yhdistys on, paitsi yllämainitut, esim. dj (R. r. = j; djup = *ju·p)*; tähän voi myöskin lukea meillä jotensakin yleisen tavan ääntää *x* = *ks*, *s* = *ts* (sanan alussa, jossa R. r. on vaan *s*); *t* = *tsj* (esim. natsjo·n, R. r. nasjo·n).

Verrattuansa meidän ruotsia emäkieleen tekee tohtori Vasenius ensinmainitun ja suomenkielen keskinäisen vertailun esineiksi.[2]) Tämä osa kirjaa ansaitsee erityistä huomiota, koska siinä ensimäistä kertaa näiden toisistaan niin eroavain kielten äännesysteemiä on milt'ei kokonaisuudessaan keskenään vertailtu. Hyvin on mielestäni tekijän onnistunut lyhyissä piirteissä esiintuoda tärkein erilaisuus niiden välillä. Muutamain pikkuseikkain suhteen saattaa olla eri mielipiteitä; niin minä esim. epäilen ruotsalaisen suljetuimman *e*:äänteen löytyvän karjalaisessa *ie* diftongissa, kuten myöskin suljetuimman *ö*:äänteen löytyvän saman murteen *yö* dift. Luulen näiden vokaalien pikemmin vivahtavan *e*:äänteeseen ja lyhyeen avonaiseen *ö*:äänteeseen esim. sanoissa *Sverge*, *höst* eikä sanoissa *dö*, *de*.

Paitsi yllämainittua vertailua sisältävät molemmat kirjoitukset hauskan ja valaisevan luvun tavujen laajuudesta, johon toht. Pipping liittää muutaman sanan korosta. Laajuuden suhteen on tekijöillä hiukan erilaisia mielipiteitä. Huomautettuaan, että meillä usein rikotaan Ruotsissa vallitsevaa lakia vastaan, joka säätää, että kunkin sanan korollisessa tavuussa tulee olla yksi pitkä äänne, konsonantti tai vokaali, otaksuu hän vokaalin olevan lyhyen kaikkialla, jossa sitä seuraa äänellinen, lyhyt kons. + vok. (esim. öfver, mina, dina eikä niinkuin Ruotsissa: ö·vər, mi·na, di·na). Toht. Vasenius sitä vastoin väittää, että vok. lyhenee, kun mainitut usein käytetyt sanat lauseessa tulevat korottomiksi; siis sanotaan esim.: *sina böcker* mutta: *hon återsåg de si·na*. Tämä jälkimäinen korkoon perustuva mielipide tuntuu minusta hyvin todenmukaiselta, varsinkin koska muissakin kielissä, joissa niinkuin meidän ruotsinkielessä sekä ekspiratoorinen että musikaalinen korko lankee vartalotavulle, esim. saksankielessä, pienet mää-

---

[1]) Kuitenkin kuulee meilläkin usein yhden kons. *rs*:yhdistyksen asemesta esim. sanassa Helsingfors.

[2]) Tohtori Pipping huomauttaa myöskin muutamista suomenkielen äänneomituisuuksista.

räyssanat korottomassa asemassa ovat lyhyet mutta korollisessa pitkät. — Laajuutta koskevasta luvusta puhuessani en voi jättää mainitsematta sitä opettavaista ja hauskaa vertailua suomen- ja ruotsinkielen välillä, jolla molemmat tekijät ovat lukuaan höystäneet.

Kuten edellä mainitsin on toht. Vaseniuksen lyhyt äänneoppi aiottu ruotsinkielen opettajiemme oppaaksi heidän hyväksensä käyttäessään saman tekijän «Ruotsalaisia ääntämisharjoituksia.» Nämät puolestaan ovat syntyneet sen valitettavan tosiasian johdosta, että kouluistamme lähtevän nuorison ruotsinkielen ääntäminen on verrattain huono. Parannus on siis tehtävä. Ruotsinkieltä puhuessaan tulee oppilaan liikkua ruotsin- eikä suomenkielen äännesysteemin alalla. Ja totuttaakseen häntä siihen, on opettaja hyväkseen käyttävä helppoa vaan hedelmää tuottavaa välikappaletta, nim. metoodillisia ääntämisharjoituksia, joissa oppilaalla on tilaisuus lukuisissa sanoissa ja lauseissa harjoittaa samaa äännettä, kunnes hänen puhe-orgaaninsa niin tottuu siihen, että hän helposti ääntää mainitun äänteen joka kerta, kun se ilmaantuu tekstissä.

Toht. Vaseniuksen pieni kirjanen sisältää 13 yksijaksoista lukukappaletta. Epäilemättä on tekijä ollut oikeassa antaessaan oppilaalle yksijaksoista tekstiä, sillä onhan tällainen teksti paljoa suuremmassa määrässä omansa pitämään vireillä oppilaitten tarkkaavaisuutta, kuin konsanaan irtonaiset sanat ja lauseet. — Mutta tällaisten harjoituskappalten laatiminen ei ole helpointa. Sitä hauskempi on todistaa, että toht. Vasenius erittäin hyvin on suoriutunut vaikeasta tehtävästään. Teksti on sisällyksen puolesta helppoa; kuivuutta on taidokkaasti tiedetty välttää; vieraista äänteistä esiintyvät ensin helpoimmat, sitten siirrytään vähitellen vaikeampiin; kutakin vaikeampaa äännettä varten tarjoo tekijä runsaasti harjoitusta, (niin esim. kap. 8, jossa on 15 riviä, löytyy suljettu *o*:äänne 67:ssä sanassa).

Huomiota herättävä on kirjasessa käytetty merkitsemistapa. Tekijä sanoo prinsiipissä puolustavansa äänteenmukaista kirjoitusta. Harjoituskappaleissaan hän ei kuitenkaan ole katsonut voivansa käyttää sitä, koska suuri osa suomalaisten koulujemme oppilaista kouluun tullessaan jo osaa lukea ruotsia ja siis on tottunut näkemään sanat niiden tavallisessa ortografisessa puvussa. Tällaisia oppilaita saattaisivat foneettiset merkit hämmentää. Toht. V. on sentähden keksinyt omituisen sangen mukavan merkitsemistavan. Hän on säilyttänyt tavallisen ortografiian, mutta käyttänyt muutamia merkkejä varten eri tyyppilajeja ja pannut sulkumerkkien väliin kaikki mykät konsonantit. Niin esim. merkitsee e = ɛ:äännettä (den), *e* = ä:äännettä (h*e*rre, vänd*e*r), **e** = e:äännettä, (s**e**r) *ə* = ɛ:äännettä päätteissä, joissa vokaali tav. jätetään pois (hand*ə*n = handn). Tätä merkitsemistapaa käyttämällä on tekijä yhdistänyt kaksi tavallisesti toisistaan hyvin eriävää puolta: tekstin ortografiian ja sen äännetyn muodon. Epäilemättä tällainen yhdistäminen käy laatuun kielissä, joissa kirjoitus ei niin suuresti eroa

äännetystä tekstistä; sellaisia ovat ruotsi ja saksa. Mutta kokonaan mahdottomaksi se kävisi esim. ranskalaisissa ja englantilaisissa teksteissä.

Vuoden kuluessa on painosta ilmestynyt kaksi ruotsinkieltä koskevaa oikokirjoitusehdotusta —, toinen toht. Pippingin, toinen hugo grönstrandin —, jotka, pienillä poikkeuksilla, ovat toistensa kaltaisia. Yhteistä niillä on varsinkin se, että ne ovat 1) hyvinkin radikaalisia, 2) hyvin yksinkertaisia ja käytännöllisiä, ja että 3) niitä menestyksellä käyttää ainoastaan se, joka ennestään osaa ruotsinkieltä. Mukavuusprinsiippi on nähtävästi ollut ensimäisenä vaikuttimena niiden laatimisessa. On nim. koetettu välttää nykyisen ortografiian kareja merkitsemällä esim. kaikkia kaksinkertaisia kons. vaan yhdellä merkillä, kaikkia vokaaleja yhdessä vokaaliryhmässä niinikään vaan yhdellä, poistamalla kaikki n. s. mykät kirjaimet j. n. e. Ainoastaan missä kaksi sanaa oikokirjoituksessa saisivat saman muodon, ovat tekijät ehdottaneet apumerkkejä käytettäviksi: esim. matalaa aksentimerkkiä avonaista vokaalia, terävää aksentimerkkiä suljettua vok. merkitsemään, kuten myös pistettä ilmoittamaan pituutta (esim. *bok·*, *bò·k*, *bó·k* = bock, båk, bok). Painatan tässä näytteeksi pari lausetta hugo grönstrandin kirjan esipuheesta.

«alvarsamt talat, moste förf. framhola sosom sin personliga osikt, at ala s. k. övergogsförslag i grunden ero egnade endast at öka förvirigen ok osekerheten i froga om svensk retstavnig den ortografi deremot, för vars egkla prinsiper efterföljande blad osyfta at redojöra, vile förf. betekna sosom po sama gog «inbjudande för ögat», bekvem för handen ok — yterst let inlerd.

Tunnustaa täytyy, että ruotsia puhuva yleisö pääsisi vähällä vaivalla jos kirjoittaessaan ja puheessaan saisi käyttää puheenaolevaa oikokirjoitusta. Mutta suomalaisille, yhtä hyvin kuin muukalaisille, jotka haluavat oppia ruotsia, tuottaisi se suuria vaikeuksia tekstinlukemiseen nähden, sen kautta, että se on liian vähän foneettinen. Mahdotonta olisi yllämainittujen henkilöitten tietää koska e on luettava e:na, koska ɛ:na, koska ä:nä (esim. *osekerheten*, joka on äännettävä osɛ·kärhe·ten), milloin o merkitsee o:ta milloin taas å:ta (*po* = på; *ro* = ro), milloin kons. on luettava pitkänä, milloin lyhyenä (*at* = att; *av* = a·v; *ala* alla; *tala* = tala).

Maisteri E. Laguksen lyhyt «Praktisk rättskrifningslära» niminen oikokirjoitusoppi tekee hyvän vaikutuksen, varsinkin vaihtelevan, hauskan tekstinsä takia. Jo 6:sta luvusta alkaen saa oppilas kirjoittaa pieniä satuja ja kertomuksia; vähitellen tulee satujen sijaan kuvaavia kappaleita, joihin aine on otettu oppilaan ympäristöstä, kuten koulusta, kaupungista, kotimaasta y. m. aloilta. Tähän saakka oikirjoitusopeissa vallitsevat kuivat irtonaiset lauseet ovat täten suurimmaksi osaksi saaneet väistyä yksijaksoisen tekstin hyväksi. Harjoitukset, joita löytyy runsaasti, ovat vaihtelevia ja hyvin jär-

jestetyt, lähtien helpommasta vaikeampaan; oikokirjoitussäännöt näkyvät useimmissa kohden olevan luotettavia.

Vähemmän onnistuneilta tuntuvat minusta äänneoppia koskevat kohdat. Tuntuu siltä kun tekijä ei aina olisi voinut, äännettyä muotoa ajatellessaan, vapautua kirjoitetun muodon vaikutuksesta. Vokaaleja hän luettelee vaan 9 (vokaalikirjaimia kun löytyy 9), vaikka niitä täytyy otaksua olevan vähintäin 11; Vasenius luettelee niitä 13). Luettelossa puuttuvat vokaalit ovat *e*:n ja *ä*:n välissä oleva *ɛ*:äänne (san. d*e*n, v*ä*n) ja toinen *ö*:äänne (arvattavasti avonainen, jota tavallisesti merkitään œ). Näiden äänteiden mainitseminen alkuluettelossa on sitä tärkeämpi, kun tekijä jo ensimäisessä harjoituskappaleessa vaatii oppilaita sanomaan mitkä äänteet löytyvät esim. sanoissa *ide*, *gubbe*, *mätte*; *äng*, *dör*. Oppilas tietysti on väärässä sanoessaan että kolmessa ensimäisessä sanassa löytyvä loppu:e edustaa *e*:äännettä, koska se itse asiassa edustaa hänelle tuntematonta *ɛ*:äännettä; *äng*:sanassa sanoo hän olevan *ä*:äänne, kun ei tiedä *ɛ*:äännettä löytyvän; *dör*: sanassa suljettu *ö*:äänne (niinkuin *dö*), jolloin pitäisi ääntää avonainen *œ*:äänne. 5:ssä luvussa kyllä puhutaan mainituista äänteistä, mutta tämä huomautus tulee vähän liian myöhään, koska oppilas jo on ehtinyt edellisissä harjoituksissa luetella äänteitä väärin. Sitä paitsi ei tuo e-ä äänteitä koskeva muistutus kap. 5 ole aivan luotettava, siinä kun väitetään, että Helsingissä semmoiset sanat kun *sjätte*, *dräkt*, *tjäna*, *jägare* äännetään suljetulla *e*:äänteellä. Tämä huomautus on kyllä oikea, kun on puhe pitkästä tavuuusta *(tjäna, jägare)*; lyhyessä tavuussa (siis: *sjätte*, *drägt)* en luule koskaan löytyvän *e*:äännettä, vaan *ɛ*:äännettä. — Maisteri Lagus arvelee sanoissa *kära*, *kön*, *tjäll*, *tjöt* y. m. semmoisissa *k* ja *tj* merkkien merkitsevän t + š (š — sjö). Minä puolestani pitäisin toht. Pippingin ääntämistä t + j yleisempänä kuin t + š. Tämän viimeisen luulen yleisemmin löytyvän ainoastaan lainasanoissa, kun niillä on pääte *tion* (*nation)* tai kun niiden kirjoitetussa muodossa on *tsch* tai *tsj* (klatscha, gletsjär).

H. A-n.

N. Hauvonen, Saksalais-suomalainen taskusanakirja. Turussa 1891, G. W. Wilén. VI + 462 s. 8:o. Hinta 5: — (kansissa 6: —).

Vaikka hra N. Hauvosen Saksalais-suomalainen sanakirja jo aikoja sitten on ilmestynyt, ei liene vieläkään myöhäistä siihen kääntää lukijain huomiota; sillä semmoiset teokset kuin puheena oleva eivät ole hetken tuotteita, vaan tyydyttävät pitkien ajanjaksojen tarpeita, niinkuin ne tekijältäkin vaativat monivuotista työtä. Tällaisen kirjan puute olikin viime aikoina hyvin tuntuva, sen jälkeen kuin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran

toimesta ilmestynyt saksalais-suomalainen sanakirja oli loppuun myyty, semminkin kun sen tekeillä oleva uusi, vähää laajempi laitos ei voine vielä moneen aikaan julkisuuteen tulla. Hra Hauvosen «taskusanakirja» on tietysti — niinkuin nimestäkin sopii päättää — vähemmän laaja; mutta saattaa suhteellisen sanarikkautensa tähden hyvinkin korvata laveamman teoksen puutteen, etenkin koulunuorisolle. Ja olisihan lyhyempi, huokeahintainen sanakirja kaikissa tapauksissa — vaikka isompi olisikin tarjona — monelle tervetullut, vieläpä tuiki tarpeellinenkin.

Viittasin jo siihen, että puheenalainen sanakirja supistetun kokonsa suhteen sisältää paljon sanoja; vaikka siinä yleensä ei tavata lauselmia, — joka tällaisessa teoksessa onkin aivan luonnollista, — niin tekijä kuitenkin on ottanut siihen muutamia sananparsia, kaikkein tavallisimpia, ja tämä tietysti enentää kirjan käytettäväisyyttä. Sanojen ja merkitysten valitsemisesta voi tietysti aina olla eri mieltä; mutta minun luullakseni sanakirjan käyttäjä tavallista tekstiä lukiessaan ei ole monta sanaa kaipaava. — Ääntämistä on tarkoin osoitettu, ja vieraskielisiä sanoja, joita saksassa käytetään jotenkin paljon, on runsaasti otettu sanakirjaan. Saksalaiset sanat on niinikään asianmukaisesti suomennettu. Tämä kaikki on teokselle ansioksi luettava.

Kirjaa tarkastaessani en ole löytänyt paljoa aihetta muistutuksiin. Muutamia pieniä huomautuksia pyytäisin kuitenkin saada tehdä. Saksalaista sanakirjaa meidän maassa kenties useimmin käytetään tieteellisiä teoksia lukiessa, ja sentähden on tärkeätä, että ainakin yleisimmät oppisanat tarkasti selitetään. Siinä kohden olen muutamissa paikoin huomannut vaillinaisuutta. *Idee* on suomennettu sanoilla: käsite, aate, ajatus. Näistä ainoastaan *aate* vastaa Idee sanan tieteellistä merkitystä; «ajatus» käy laatuun, koska sitä jokapäiväisessä puheessa joskus käytetään siinä merkityksessä; *käsite* ei ole Idee, vaan = Begriff. *Empfindung* on kyllä «tunto», mutta oikeastaan sama kuin *aistimus;* «tunto» sanan rinnalle sopisi vielä lisätä *tunne*, koska «Empfindung» enimmiten käytetään tunnon vaihtelevista ilmauksista. *Vorstellung* on yleensä vaikea sanakirjoissa selittää, niin hyvin monien merkitystensä vuoksi kuin siitäkin syystä, että vastaavat suomenkieliset sanat vasta viime aikoina ovat vakaantuneet. Vanhemmat sanakirjat eivät tässä kohden anna mitään ohjausta. Tästä sanakirjasta sen melkein tavallisimmat merkitykset ovat jääneet pois: *mielikuvitus* (laajemmassa mielessä) sekä *mielikuva* eli *mielle*. «Kuvaus», joka luultavasti tarkoittaa näitä käsitteitä, on vähemmän sopiva, ja yleisemmässä merkityksessä *käsitys* olisi sopivampi kuin «ajatus». — *Genie* ei ole «kyky»; «nero« riittää, koska se jo on vakaantunut. *Genius* sanaa käytetään yksikössä, sanakirjassa mainitun merkityksen ohessa, samassa mielessä kuin «Genie». *Fabel* voi kyllä laajemmin käsitettynä olla «satu, taru, tarina»; mutta sen varsinainen merkitys on: eläinsatu, faabeli. *Epik* ei osoita ainoastaan san-

karirunoutta (= Heldengedicht), vaan kertomarunoutta ylimalkaan. — Lieneekö oikein kääntää *Faun* ja *Satyr* vanhan suomalaisen jumalan Tapion nimellä? Antiikkisen ja muinaissuomalaisen taruopin käsitteet eivät ainakaan tässä tapauksessa vastaa toisiansa. — Painovirheeksi lienee luettava, että *f* on pujahtanut muutamiin kreikanperäisiin lainasanoihin *ph*:n sijaan, vieläpä juuri sanoihin «Orthogra*f*ie» ja or*t*ogra*f*isch» (jossa myöskin on paljas *t* th:n sijassa). Samoin myös «geogra*f*isch» ja «Philoso*f*ie» (mutta oikein: Geographie ja philosophisch).

Mutta tällaisia virheitä on aniharvassa, eivätkä ne aivan suuressa määrässä liene käytännössä haitaksi. Loppuarvosteluni on, että hra Hauvosen sanakirja täyttää paikkansa ja on varsin tarpeellinen kirjallisuutemme lisäys, jonka tähden käytän tilaisuutta lausuakseni mielihyvääni sen ilmestymisen johdosta.

B. F. G.

Kirjallinen katsaus.

Der Weg zum Frieden. Dritte und vierte Auflage. Ein Nachtrag zu dem Buche: „Im Kampf um die Weltanschauung." Freiburg i. B. und Leipzig. 1893. Akademische Verlagsbuchhandlung von J. C. B. Mohr. 76 siv.

Ennen on Valvojassa (kts. Tammik. num. v. 1891) ilmoitettu saman tekijän teos: «Taistelussa maailmankatsannon saavuttamiseksi, erään teoloogin tunnustuksia.» Tätä kirjaa on toista kymmentä painosta levinnyt Saksassa, ja ilolla on tervehditty sitä lisäystä, jonka tekijä antaa nyt mainittavanamme olevassa kirjasessa. Tekijä osoittautuu tässäkin lisäyksessä samaksi hurskasmieliseksi, mutta myöskin totuutta ja tieteellistä tutkimusta arvossapitäväksi ihmiseksi kuin edellisessä teoksessaan. Kirjanen jakautuu 4:ään lukuun. Ensimäisellä on päällekirjoituksena: «Den Kindern gehört das Himmelreich», jossa tekijä aikamme kylmästi mietiskelevälle ihmiskunnalle tahtoo osoittaa, että lapsellisen varma mielenelämä voi sopia yhteen kehittyneen ymmärryksen kanssa. Toisessa luvussa, «Der Gott des Gesetzes und unser Gebet», lausuu tekijä tunnustuksensa siitä, että usko mailman lainmukaisuuteen ei ole häntä pidättänyt rukoilemasta Jumalata niinkuin isäänsä, ja koettaa puolustaa tätä kantaansa. Kolmannessa «Das Chri-

stenthum» ja neljännessä «Die Aufgabe der freien Theologie in der evangelischen Kirche», tahtoo tekijä lausua kokemuksensa siitä, missä merkityksessä kristinusko voi olla meidänkin päiviemme totuudenetsijän elämänperusteena. Kristuksen persoonassa ei tekijä näe mitään yliluonnollista ja ihmeellistä siinä merkityksessä, kuin kirkonopin mukaan on asianlaita, mutta kumminkin todistaa hän, että Kristus on hänelle «tie, totuus ja elämä» ja antaa selvityksen siitä, miten kä tämä on mahdollista.

Kirjassa on paljon ajatuksia lyhyesti ja lämpimästi lausuttuina. Vaikkei kaikkiin tekijän mielipiteisiin yhtyisikään ja vaikka niistä ei aina löytäisi kyllin selvyyttä ja johdonmukaisuutta, niin kumminkin hänen totuudenharrastuksensa ja lämmin uskonnollisuutensa panevat lukijankin ajatuksen liikkeelle ikuisesti tärkeitten elämänkysymyksien suhteen.

Z. C.

Déchiffrement des inscriptions de l'Orkhon et de l'Iénisséi. Notice préliminaire. Par Vilh. Thomsen. Tällä nimellä ilmestynyt ylipainos Tanskan tiede- ja kirjallisuus-akatemian bulletiineista, joka sisältää lyhyen ilmoituksen Vilh. Thomssenin keksimästä Orkhon-(ja Jenisei-)kirjoitusten selityksestä, on jo ollut meidän jokapäiväisissä sanomalehdissämme ilmoitettuna. Emme sentähden ryhdy tarkemmin selittämään, miten Thomsen ensinnä sai selville, että kirjoituksen pystysuorat rivit ovat niin järjestettyinä, että oikeanpuolinen rivi, eikä, niinkuin ennen oli luultu, vasemmanpuolinen, on ensimäinen, miten hän vertailemalla merkkien keskinäisiä esiintymissuhteita saattoi määrätä monen merkin suhteellisen arvon ja ensi sijassa päättää, mitkä merkeistä edustivat vokaaleja, miten hän vihdoin tekstistä löysi ja saattoi lukea kaksi sanaa *täŋri (tengri)* «taivas, jumala» ja *Kül-* l. *Köl-tigin,* joiden esiintymistä kirjoitusten tekstissä saattoi ennakolta odottaa, sekä miten hän, kerran varman tukikohdan saatuaan, vähitellen selvitti koko merkistön. Itse kirjoitusten sisällyksestäkään emme saata kertoa, koska siitä ei vielä ole tarkempia ilmoituksia tehty; ainoastaan se on mainittava, että, niinkuin jo edeltäpäin kaikkien historiallisten tietojen nojalla oli varmaan odotettavissa, kirjoitukset sisältävät turkin kieltä ja puhuvat turkkilaisista. Luulisimme kuitenkin lukijoitamme saattavan huvittaa myöskin saada nähdä, miltä Orkhon-merkistö kokonaisuudessaan näyttää ja mitkä äännearvot

Thomsen kullekin merkille on määrännyt. Merkistön ja sen avaimen esittäminen onkin meille mahdollinen, koska kirjapainolla, jossa Valvoja painetaan, on Orkhon-tyypit käytettävänään.

Siitä tavasta, jolla seuraavassa on eri merkkien äännearvot osotettu, on annettava seuraavat selitykset. Kirjain *y* osottaa takaista *i* äännettä (jota äännettäissä kieli vedetään taaksepäin), *q* takaista *k* äännettä (jota äännettäissä kielenjuuri on taempana kuin meidän *k*:ssa), *γ* spiranttista *g*:tä, *η* *ng*-äännettä. Kun konsonanttimerkin vieressä on [1], niin se merkitsee, että merkkiä käytetään ainoastaan yhteydessä takavokaalien (*a*:n, *o*:n, *u*:n ja tav. *y*:n) kanssa; sitä vastoin osottaa [2] konsonanttia, jota käytetään ainoastaan etuvokaalien (*ä*:n, *ö*:n, *ü*:n, *i*:n) kanssa. Merkki - kirjaimen edellä osottaa sitä käytettävän sanan (tavuun) lopussa. Kirjaimisto on seuraava:

1	2	3	4	5	6	7	8	9
a, ä	*y, i*	*o, u*	*ö, ü*	*q (k¹)*	*q* käyt. *y*:n edellä	*q* käyt. *o*:n *u*:n jäljessä (edellä)	*γ (g¹)*	*k (k²)*

10	11	12	13	14	15	16	17	18
k käyt. *ö*:n, *ü*:n jäljessä (edellä)	*g (g²)*	*t¹*	*t²*	*d¹*	*d²*	*p (-p)*	*b¹ (p¹?)*	*b² (p²?)*

19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
(ng)	*n¹*	*n²*	*m*	*r¹*	*r²*	*l¹*	*l²*	*j¹*	*j²*	*-j (-i), ai*	*s¹*	*s² (š?)*

32	33	34	35	36	37	38
z (-s)	*š*	*č*	*(i) č*	*nd (nt)*	*nč*	*ld (lt)*

Tästä merkistöstä näkyy ett'eivät Orkhon-kirjoitukset ole puhdasta kirjainkirjoitusta. Siinä on merkkejä äänneryhmille (nk. *nd, nč, ld*), siinä osotetaan myöskin konsonanttimerkkien muodolla läheisten vokaalien laatua, jota vastoin vokaalit usein jätetään merkitsemättä. Samoin kuin intialaisessa kirjoituksessa, samoin ei tässäkään yleensä, ei sanan sisässä eikä

alussa, ensinkään merkitä *a* vokaalia. Sama koskee myös *ä* vokaalia, jonka merkitsemättä jättäminen ei tuota mitään enempää haittaa kuin *a*:n, koska turkkilaiskielissä vallitsee samantapainen vokaalisointu kuin suomessa, ja konsonanttiäänteillä on erilaiset merkit aina sanan taka- tai etuvokaalisuuden mukaan. On kuitenkin olemassa merkki *a*:ta ja (etuvokaalisissa sanoissa) *ä*:tä varten 𐰀, mutta sitä käytetään melkein yksinomaan sanan lopussa. Hyvin usein jätetään muutkin vokaalit merkitsemättä, niin että esim. merkkikombinatsiooni 𐰃𐰀 *(= lp)* merkitsee sekä *alp* «ylevä» että *alyp* «ottava».

Näytteeksi panemme tähän turkkilaisen hallitsijan eli kaganin täydellisen tittelin Orkhon-kirjoituksella (Inscriptions de l'Orkhon, I mon., r. 54). Alkuperäisissä muistomerkeissä rivit melkein aina, paitsi muutamissa harvoissa tapauksissa, kulkevat pystysuoraan ylhäältä alaspäin; jos siis rivi käännetään vaakasuoraan, niinkuin seuraavassa näytteessä on tehty, on se luettava oikealta vasemmalle. Merkki : osottaa sanan loppua.

Thomsenin transskriptsioonin mukaan tämä kohta siis on luettava:

täŋritäg täŋridä bolmyš türk bilgä qaγan
taivaankaltainen taivaassa ollut turkkilainen viisas kagan.

Todistuksena siitä, että Thomsen todella on osannut merkeille määrätä oikeat arvot, on tietysti se, että kun merkkien sijaan pannaan keksityt äännearvot, syntyy selviä turkkilaisia sanoja. Kuitenkin on luonnollista, että kirjoituksissa vielä on paljon epäselviä kohtia ja että usein on vain arvaamalla määrääminen, mitä niissä alkujaan lienee kirjoitettu. Suurella mielenkiinnolla odotamme sitä Thomsenin teosta, jossa hän laajemmalta aikoo tehdä selkoa tutkimustensa tuloksista ja myös itse kirjoitusten sisällyksestä. Professori Thomsen, joka, noudattaen suuren kansalaisensa Rasmus Raskin periaatetta: «sit fædreland skylder man alt hvad man kan udrette», on ensimäisen ilmoituksen suuresta keksinnöstään julkaissut omassa maassaan, aikoo painattaa laajemman tutkimuksensa Suomalais-ugrilaisen

seuran toimituksissa, antaen täten uuden todistuksen vilpittömästä sympatiiastaan meidän tiedettämme ja maatamme kohtaan [1]).

Emilio Teza: Del «Nomenclator Finnicus» mandato da Martino Fogel in Italia. Tämänniminen vihko, joka on ilmestynyt ylipainoksena Reale Accademia dei Lincei'n toimituksista («Estratto dai Rendiconti. Ferie accademiche. Ottobre 1893»), sisältää muutamia hauskoja lisätietoja hampurilaisesta oppineesta *Martin Fogel*ista, josta on puhuttu minun julkaisemissani »Lisissä suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen historiaan» (ks. arvostelua Valvojassa v. 1893, s. 187). Mainitussa teoksessani en tahtonut kokonaisuudessaan julkaista Fogelin v. 1669 Toscanan prinssille Cosimolle lähettämää kirjoitusta «De finnicæ linguæ indole observationes» kahdestakin syystä. Ensinnäkään ei minulla ollut painatuksen aikana käytettävänä Fogelin omaa käsikirjoitusta, ja toiseksi halusin odottaa, kunnes se käsikirjoitus, jonka arvelin olevan tallessa Florensissa, tulisi tunnetuksi. Nyt on Paduan professori *E. Teza*, joka sanoo minun tutkimuksestani oppineensa tuntemaan Fogelin, painattanut kokonaisuudessaan mainitun Fogelin kirjoituksen Florensin «Nazionale» kirjastossa säilytetyn käsikirjoituksen mukaan. Kun vertaan niitä jäljennöksiä ja muistiinpanoja, joita olen tehnyt Fogelin Hannoverissa [2]) säilytetystä konseptista, prof. Tezan julkaisemaan käsikirjoitukseen, huomaan että itse runko kummassakin on yhtäpitävä. Hannoverin konsepti sisältää kuitenkin sangen paljon lisäyksiä, jotka silminnähtävästi ovat tehdyt v. 1669 jälkeen. Fogelin kirjeistä Schefferille näkyykin että hän yhä edelleen tutki suomen kieltä, vieläpä lappiakin, ja aikoi varmaan saada aikaan laajempaa teosta, joka puhuisi suomen, lapin ja unkarin suhteesta, vajkka kuolema (v. 1675) tämän, niinkuin monta muuta aietta katkaisi. Florensin käsikirjoituksen julkaiseminen on joka tapauksessa ollut hyvä työ sen vuoksi, että se prof. Tezan ilmoituksen mukaan on aivan selvä ja auttaa varmaan lukutapaan pääsemiseen niissä tapauksissa, joissa Hannoverin konsepti on epäselvä. Sitä paitsi on prof. Teza suurella ahkeruudella ottanut selkoa muutamista Fogelin sitaateista sekä antanut useita kir-

[1]) Mainittakoon tässä yhteydessä että Thomsen kirjasessaan s. 2 sanoo että hän niistä kohdin, missä on eroavaisuuksia Suomalais-ugrilaisen seuran ja Radloffin Orkhon-kirjoitusten julkaisujen välillä yleensä antaa edelliselle etusijan.

[2]) Prof. Teza sanoo epähuomion kautta kaikkialla että Fogelin käsikirjoitukset säilytetään Hampurissa.

jallisia tietoja. Jos kerran saataisiin aikaan jokin «Corpus grammaticorum linguæ fennicæ veterum», s. o. kokoelma vanhempia suomen kieltä koskevia kielioppeja ja tutkimuksia sekä käsinkirjoitettujen että painettujen originaalien mukaan, olisi siihen mielestäni Fogelin, tämän suomen ja unkarin sukulaisuuden keksijän «Observationes» kokonaan painettava, pitäen silmällä sekä Florensin käsikirjoitusta että myös kaikkia niitä sangen lukuisia lisiä, joita Hannoverista on saatavana.

Prof. Tezan kirjoitus täydentää tietojamme Fogelista myös toisessa suhteessa. Hannoverissa ei ollut mitään näytteitäkään siitä suomalaisesta sanaluettelosta, jonka Fogel samalla kertaa yllämainitun kirjoituksen kanssa lähetti Cosimolle. Olin tosin ennakolta tullut siihen käsitykseen, ett'ei tämä sanakirja ollut itsenäinen teos, vaan kopia joko E. Schroderuksen sanakirjasta (v. 1637) — ensimäisestä sanakirjasta, jossa suomea tavataan — tai «Variarum rerum vocabula» nimisestä sanaluettelosta, jonka ensimäinen suomea sisältävä painos ilmestyi Tukholmassa v. 1644 [1]). Täydellistä varmuutta ei kuitenkaan asiasta tietysti saattanut saada näkemättä Florensissa säilytettyä käsikirjoitusta. Prof. Teza on nyt tehnyt sen hyväntyön, että hän on julkaissut sanakirjan sisällysluettelon sekä yhden luvun siitä. Nämät näytteet ovat aivan riittävät osottamaan että sanaluettelo on aivan orjallinen kopia latinais-ruotsalais-suomalaista «Variarum rerum vocabula» sanakirjaa, ainoastaan sillä erotuksella että ruotsalaiset merkitykset on pois jätetty. Se on siihen määrin orjallinen, että painovirheetkin on kopioitu (esim. *leucalun* = leukaluu, *tacataiva* = takaraiva, *pisiu sormi* = pisin sormi, *somen* = sormen, *syndæmen* = sydämen, *kymen* = kynnen). Kopioitsija, joka siis nähtävästi ei ole osannut suomea, on luultavasti laittanut joitakuita uusia virheitä lisäksi, esim. *rænfæ* = känsä, *ruosko* = rousko («cartilago»), joll'ei niitä ole ollut siinä painoksessa, jota kopioitsija on käyttänyt. Koska meidän maassa on prof. Tezan näytteeksi painattama luku ainoastaan 1668 v. painoksen kappaleissa «Variarum rerum vocabula» kirjaa, en ole saatta-

[1]) „Variarum rerum vocabula" on kouluja varten kirjoitettu parlöörintapainen sanaluettelo, jossa sanat on jaettu eri lukuihin niiden yleisen sisällyksen mukaan (esim. taivaasta ja ajanvaiheista, elementeistä, ihmisestä ja ruumiinosista j. n. e.) ja joka sisälsi myös keskusteluja. Latinais-ruotsalaisena se ilmestyi ensi kerran Tukholmassa v. 1538, suomea sisältäviä painoksia tunnetaan vuosilta 1644, 1658, 1668 ja 1683. Kirjan täydelliset kappaleet ovat peräti harvinaiset; sen ensi painoksesta v. 1538 on ilmestynyt uutispainos v. 1888.

nut muiden painoksien tekstiä tähän näytteeseen verrata. Jos voimme tehdä mitään päätöksiä yllämainituista painovirheistä, olisi juuri 1668 v:n painosta käytetty, mutta mahdollista on että samat painovirheet korjaamatta uudistuivat eri painoksissa.

Tämän kirjoittaja on erityisesti iloinnut siitä, että meidän maan tieteellinen tutkimus suomenkielisenäkin on saattanut tulla huomatuksi niin kaukana kuin Italiassa. Niinkuin tiedämme on siellä paitsi prof. Tezaa toinenkin mies, joka on suomalaiseen tutkimukseen tarkoin perehtynyt, nimittäin Kalevalan tutkija Domenico Comparetti.

E. N. Setälä.

Keskustelut ehtoollispakosta, eriuskolaislaista ja siviiliavioliitosta.

Kirkkolakivaliokunnan mietintö n:o 21 (Suomen Kirkolliskokous 1893).

O. I. Colliander, Ehtoollispakko ja siviiliavioliitto. Helsingissä 1893, Otava. 23 siv. 8:o. Hinta —: 60.

A. Meurman, Ehtoollispakko ja eriuskolaislaki. (Yhteiskunnallisia kysymyksiä, 2). Helsingissä 1893, Otava. 68 siv. 8:o. Hinta 1: —.

Z. Yrjö-Koskinen, Mitä merkitsee väite: Ehtoollispakko on poistettava. (Lausunto Vaasan pappeinkokouksessa 1893).

G. Johansson, y. m.: Sanomalehtikirjoituksia Uudessa Suomettaressa ja Väktarenissa, 1893—1894.

Sittenkuin viimeksi Valvojassa (vuosik. 1893, siv. 288—302) käsittelimme «kirkollista kysymystämme», on siitä ollut siksi paljon keskustelua, että pidämme velvollisuutenamme katsahtaa, mitä uusia puolia kysymyksen valaisemiseksi se on mahtanut tuoda esiin.

Ikävällä on ensinnäkin mainittava, ettei esilläolevan kysymyksen ratkaisemiseksi ole muuta tehty kuin keskusteltu. Viimekesäiseltä kirkolliskokoukselta jäi kysymys siinä muodossa kuin se sille esitettiin — kysymyksenä ehtoollispakon poistamisesta — avonaiseksi; kokouksen työ tämän asian suhteen rajoittui siihen, että kirkkolakivaliokunta antoi mietinnön, joka puolusti ehtoollispakon poistamista.

Syyksi, miksi tämä mietintö jäi keskustelematta, on sanottu ajan vähyyttä. Syrjäisen on vaikea arvostella, miten tämän asian laita kokouksessa oli. A. Meurman vakuuttaa yllä mainitsemassamme kirjassaan: «ei miltään taholta ollut mitään toimia siihen suuntaan, että olisi koetettu viivyttää tahi estää mietinnön esille tulemista. Ettei se tullut keskustelun alaiseksi

riippui yksinomaan siitä, että mietintö jaettiin niin myöhään, ja siihen taas, oli, niin sanoakseni, fyysillinen syy. Ei ollut mahdollista saada sitä ennen valmiiksi». Näin hra Meurman. Emme tahdo tätä selitystä epäillä, emmekä myöskään luule, että tarvitsee paljon surra sitä, että tämä periaatteellinen kysymys jäi toistaiseksi ratkaisematta. Viimekesäisessä kirkolliskokouksessa myönnetään olleen monta semmoista, jonka mielestä kysymys tuntui «valmistamattomalta ja oudolta», ja olisi siis nähtävästi keskustelu ehtoollispakon poistamisesta käynyt kiivaaksi ja katkeraksi. Nyt kun mielet saavat tyynesti yksityisemmissä keskusteluissa kypsyä, niin asia varmaan rauhallisesti piankin edistyy. Tuleva kirkonkokous voi jo poimia kypsen hedelmän, ja myöntyä ehtoollispakon poistamiseen yhtä rauhallisesti kuin Ruotsin viimeinen kirkolliskokous sen teki.

Siirrymme nyt itse keskusteluun sekä ehtoollispakon poistamisesta että niistä muutosehdotuksista, joita tämän poistamisen vastustajat tekevät nykyisten olojen saattamiseksi oikeudellisemmalle kannalle.

Nykyisen aseman selittää kirkkolakivaliokunnan mietintö olevan sen,

«että avioliittoa Suomenmaassa ei voida solmia ilman vihkimistä;

että Suomen ev.-lutherilaiseen kirkkoon kuuluvia henkilöitä ei voida vihkiä yhteen, elleivät sekä mies että nainen ole tulleet p. ehtoollisesta osallisiksi;

että ev.-lutherilaiseen kirkkoon kuuluvat henkilöt eivät saata tämän kirkon yhteydestä erota, elleivät he itse muodosta toista *kristittyä protestanttista uskokuntaa*, jonka tunnustus perustuu *raamattuun ja apostoliseen uskontunnustukseen*, tai ellei heitä tämmöiseen vastaanoteta; sekä

että tämän johdosta, ja koska eroaminen kirkon yhteydestä, mainittujen määräysten mukaisesti, itse asiassa ainoastaan verrattain harvoissa tapauksissa voi käydä päinsä, maamme asujainten suuri enemmistö todella on siinä asemassa, että he eivät saata mennä naimiseen, elleivät ole lutherilaisessa kirkossa ehtoollisella käyneet.»

Että tämmöinen asema ei voi kestää tunnollista tarkastusta, siitä ollaan jokseenkin yksimielisiä. Mutta heti nousee erimielisyys, kun on kysymys, mitkä kohdat nykyisessä järjestyksessä ovat muutettavat. Sama periaatteellinen eroavaisuus, jonka huomasimme piispojen Råberghin ja Johanssonin keskusteluissa (kts. Valvoja 1893, siv. 288 seur.), pitkittyy ja tulee yhä selvemmäksi niissä, jotka kysymystä sittemmin ovat käsitelleet. Toiset tahtovat *kirkon*, toiset *valtion* lakia muutettavaksi vapaampaan suuntaan.

Toiset tahtovat poistaa ehtoollispakon, toiset tahtovat siviiliavioliiton säädettäväksi ja eriuskolaislakia laajennettavaksi.

Otamme ensinnä käsiteltäväksemme ne mielipiteet, jotka vastustaen ehtoollispakon poistamista tahtovat valtion lakia muuttamalla päästä epäkohdista irti. Tällä puolella on keskustelussa suurempi kehitys tapahtunut. Se arkuus ja varovaisuus, jolla piispa Råbergh synodaaliväitöskirjassaan mainitsi siviiliavioliittoa ja vapaampaa eriuskolaislakia epäkohdista pääsemisen keinoina, on keskustelusta poistunut. Herrat *Yrjö-Koskinen* ja *Meurman* ovat tässä kohden asemata selvittäneet.

Edellinen katsoo avioliiton solmimisen vaikeuden todellakin olevan olemassa niiden suhteen, jotka, vaikka nimeksi ovat kirkon jäseniä, kumminkaan eivät «tunnusta mitään kristinuskoa ensinkään», jopa «ovat kaikkea uskontoa vailla». Näille muodostuu ehtoollisellakäynti pakkoasiaksi; nykyinen eriuskolaislaki heitä ei päästä kirkosta pois, ja «vaikea paitsi sitä onkin pelkän yhteiskunnallisen järjestyksen kannalta ajatella senlaista eriuskolaislakia, jonka kehykseen tämmöiset henkilöt mahtuisivat; he eivät voisi mitään yhteistä tunnustusta eikä mitään kulttia itsellensä muodostella ja peljättävä on, että se yhteislaidun, johon he joutuisivat, jäisi kaikkea siveellistä hoitoa vaille». Näitä varten hra Yrjö-Koskinen ehdottaa siviiliavioliiton säätämistä. Hän tunnustaa aviosäädyn viran etupäässä yhteiskunnalliseksi. «Tälle yhteiskunnalliselle laitokselle», sanoo hän, «kirkko epäilemättä antaa siunauksellansa vahvuutta; mutta ilmankin tämä laitos pysyy laillisena ja vahvana eikä millään tavoin kadota pyhää luontoansa». Näillä lauseilla on hra senaattori lausunut siviiliavioliiton suhteen enemmän oikeutettuja mielipiteitä kuin ylimalkaan olemme kysymyksessä olevan keskustelun osanottajissa tavanneet, joskin hän osoittaa prinsiipittömän kantansa siinä, että tahtoo siviiliavioliiton luvalliseksi ja lailliseksi, mutta ei pakolliseksi.

Paheksuen puhuu hän siitä kirkollisesta opportunismista, joka hänen mielestään olisi ehtoollispakon poistamisessa muka epäuskoisten hyväksi. Mutta hän ei ole ottanut ollenkaan puhuakseen siitä opportunismista, jota hän itse ehdottaa, että epäuskoisiksi julistetut siviiliavioliiton perustajat kirkon yhteydessä pysyvät. Mikä on kirkon suhde näihin? Voiko kirkko siis pitää jäseninään uskottomia, jotka kaikella tavalla tahtovat pyrkiä siitä pois? Hra senaattori on nähtävästi samalla kannalla kuin Ruotsin kirkolliskokous, joka ei tahtonut eriuskolaislakia kehittää sellaiseksi, että utilistit ja muut sellaiset pääsisivät eroamaan kirkosta, vaan tahtoi pidättää ne us-

konnollisen suojeluksensa turvissa. Entäs jos nämät uskottomat kieltäysivät esim. lapsiaan kastamasta, kirkollista hautaamistapaa noudattamasta, mitä sitten? Hra Yrjö-Koskisen kannassa on meistä, jos missään, opportumismia.

Ne vaikeudet, jotka ovat hra Yrjö-Koskisen kannassa, on hra Meurman valmis voittamaan, vaikkapa hän hyväksyy edellisen mielipiteen siitä, että kirkon lakia ei ole muutettava. Hänen esityksensä tekee hyvän vaikutuksen sentähden, että hän uskaltaa ajatella johtopäätöksensä loppuun asti. Hra Meurman vetää kiitettävällä johdonmukaisuudella ne johtopäätökset, joita ei piispa Råbergh eikä myöskään senaattori Yrjö-Koskinen ole tahtonut myöntää. Siviiliavioliiton säätäminen ei hra Meurmanin mielestä riitä asettamaan kirkkoa oikeaan asemaan uskottomuutta vastaan, vaan tahtoo hän lisäksi eriuskolaislain muutettavaksi niin vapaaksi, että oikein hämmästyksellä lukee hänen esitystään. Hyvin on paikallansa se hra Meurmanin lause, että hän on toisella kannalla nyt kuin ennen. «Olen minäkin», sanoo hän, «aikanani vastustanut laajempaa eriuskolaislakia, mutta minun käsitykseni on, että laki on muodostuva ilmaantuneiden olojen mukaan». Nuo «ilmaantuneet olot» ovat siinä, että on «julkisena tosiasiana, että valtiolla on jäseniä, jotka eivät ole uskonnollisia.»

Tahdon esittää hra Meurmanin nykyisen kannan eriuskolaislain suhteen hänen omilla sanoillaan, koska muuten pelkään, että lukijan olisi vaikea uskoa esitystäni todeksi. Kirjansa 37 sivulla sanoo hra Meurman: «Rohkenen ehdottaa, että eriuskolaislaki laajennettaisiin siten, että ne, jotka eivät voi yhtyä mihinkään olevaan seurakuntaan tahi muodostaa mitään uutta raamatun ja apostolisen tunnustuksen perustukselle, saisivat muodostaa siviiliseurakunnan, tekemättä mitään selkoa uskontunnustuksestaan tahi ylläpitämättä mitään yhteistä jumalanpalvelusta, jos eivät sitä itse tahdo. Mutta ehtona ei missään tapauksessa olisi raamatun ja apostolisen tunnustuksen hyväksyminen [1]). Sitä vastoin pitäisi heillä olla johtaja, joka hoitaa heidän siviilirekisterinsä, ja antaa aviokuulutuksen, joka julkaistaan maan virallisissa lehdissä. Avioliitto solmittakoon kihlakunnanoikeudessa maalla ja raastuvanoikeudessa kaupungissa, joissa muutoinkin kiinnityksiä annetaan [1]). Tuomari onkin helpommin tavattavissa kuin kruununvouti, jolle 1876 vuoden eriuskolaislaki tahtoi uskoa siviiliavioliiton solmimisen, ja aviokirja joutuu luotettavampaan säilyyn kuin kruununvoudin luona. Että lapset saavat

[1]) Sic!

sitä yleistä ja siveellistä opetusta, jota valtio vaatii, siitä pitäköön siviilivirkakunta, kouluylihallitus ja sen käskettävät virkamiehet huolta.»

Olemme jo ennen Valvojassa (1892, siv. 606—615) periaatteessa lausuneet saman käsityksen eriuskolaislain kehittämisestä, kuin minkä hra Meurman nyt hieman karkealla tavalla tuo esiin. Emme voi nytkään muuta ymmärtää, kuin että uskonnon vapauden aate johtaa siihen, ettei valtio suoranaisesti vaadi uskontunnustusta jäseniltään. Hyväksymistä ansainnee myös se selitys, minkä hra Meurman antaa niiden syiden suhteen, jotka nyt voivat saattaa valtion vaatimaan jäseniltään määrättyihin uskonkuntiin kuulumista. Valtion pitää vaatia «jotakin järjestystä, ainakin tietoa siitä, ketkä ovat sen jäseniä, ja jotakin takausta, että niiden lapsille opetetaan sitä, mitä valtio pitää oikeana». Saman mielipiteen kuuluu eräs itävaltalainen valtiomies lausuneen siten, että «uskottomuudenkin puolue on organiseerattava». Se seikka, että hra M. on rohjennut tehdä täydet johtopäätökset siitä kannasta, jonka piispa Råbergh synodaaliväitöskirjassaan arasti lausui, jota sittemmin senaattori Yrjö-Koskinen lausunnossaan vaati jossakin määrin noudatettavaksi, tekee hänen asemansa keskustelussa selvemmäksi ja avonaisemmaksi. Toinen asia on, rupeaako hra Meurman todellakin käyttämään valtiollista vaikutustaan niiden muutosten aikaansaamiseksi, joista hän on puhunut. Joka tapauksessa on jo paljas se seikka, että on tullut myönnetyksi tuo johtopäätös, paljon vaikuttanut aseman selvittämiseksi, ja tästä avosydämisestä teosta kiitämme hra Meurmania vielä kerran.

Mutta kumminkin on tuossa hra Meurmanin ehdotuksessa *erityisestä* siviiliseurakunnasta — sitä on yksityisesti «kloaakiksi» mainittu — lausuttu sellainen käsitys valtion suhteesta uskontoon, joka ei mitenkään ole sopusoinnussa itsenäisen kulttuurivaltion aatteen kanssa. Jos syy siviilirekisterin tekemiseen valtion puolelta on ainoastaan siinä, että se haluaa järjestystä ja tietoa jäsenistään ja niiden suhteista, niin tämä rekisteri ei tule käsittämään ainoastaan yhtä osaa kansalaisia, vaan kaikkia. Valtion lain yhdenmukaisuus vaatii sen, että sen edessä kaikki kansalaiset ovat siihen samassa suhteessa. Hra Meurmanin johtopäätöksissä siis näkyy selvästi, että hänkin on vaan kirkon kannalta asioita punninnut.

Mainitsimme vastikään sen eroavaisuuden, joka saattaa olla keskustelun ja toiminnan välillä vapaamman eriuskolaislain suhteen. Tämä kohta ansaitsee nimenomaista huomauttamista, sillä se tuntuu nykyään hyvin omituiselta. Kirkkolakivaliokunnan mietintö panee sille paljon painoa. Se

mainitsee niitä vastaan, jotka koettelevat keskustelussa pysytellä pystyssä sillä, että tahtovat valtion lakia muutettavaksi ja ehtoollispakkoa kirkossa säilyttää, «että luultavaa todenteolla tätä nykyä ei ole, että yhteiskunnallinen laki saataisiin puheenalaisella tavalla muutetuksi». Valiokunta sanoo itsellään olevansa syytä otaksumaan, että ne, jotka vastustavat n. s. ehtoollispakon poistamista, myöskin vastustaisivat semmoista ehdotusta että laajennettaisiin oikeus erota lutherilaisesta kirkosta siihen määrään, kuin olisi kysymyksenalaiseen tarkotukseen tarpeen. Mietintö mainitsee esimerkkinä erään jossakin pappeinkokouksessa esiintyneen puhujan, joka «melkein yhdessä hengenvedossa» lausui: «valtio se on, joka pakottaa ehtoollisella käymään, sillä se tahtoo uskonnollisia jäseniä» ja selitti olevansa sitä mieltä, ettei «olisi hyvin mietittyä kirkon puolelta kääntyä valtion puoleen pyynnöllä, että se tästä vaatimuksesta luopuisi». Samanlaisena esimerkkinä siviiliavioliiton suhteen on se hra Nordströmin vastalause, joka on liitetty kirkkolakivaliokunnan mietintöön. Hra Nordström sanoo: «minusta näyttää siis valiokunnan perustelu johtavan siihen, että siviiliavioliitto olisi meillä toimeen saatava, mutta tämän laitoksen pitää valiokunta samoinkuin minäkin turmiotatuottavana eikä suinkaan toivottavana nykyisten olojen vallitessa». Tällaiset lausunnot näkyvät osoittavan, että valtion lain muuttamisyritykset saavat odottaa vastustusta niidenkin puolelta, jotka teoreettisesti ne hyväksyvät välttämättömiksi.

Mitä siihen kysymykseen tulee, onko vapaampi eriuskolaislaki mahdollinen saada toimeen, niin siitä ylimalkaan ei nykyisessä keskustelussa ole kovinkaan paljon puhuttu. Pääasiallisena vastaehdotuksena ehtoollispakon poistamista vastaan on ollut siviiliavioliiton julistaminen luvalliseksi. Luottaen siihen, että uskonnonvapauden aate, jonka jo hra Meurmankin pitää välttämättömänä, johdonmukaisuuden voimalla saavuttaa alaa ja tunnustusta, siirrymme periaatteellisesti tarkastamaan tehtyjä ehdotuksia siviiliavioliiton säätämisestä.

Silloin pistää silmäämme ensiksikin se seikka, että siviiliavioliittoa siinä keskustelussa, johon tässä luomme katsauksen, ainoastaan jonakin välttämättömänä pahana on puolustettu. Hra Yrjö-Koskinen, joka kumminkin antaa siviiliavioliitolle enimmän tunnustusta, puhuu hänkin vähän ivallisesti siitä, että hänellä ei omasta puolestaan ole «mitään erinäistä halua» tehdä varsinaista ehdotusta siviiliavioliiton säätämisestä. Hra Meurmannista on siviiliavioliitto, joskin ei itsessään pahe, kuitenkin epäkristillisen mieli-

alan osottaja kansoissa. Kun siviiliavioliiton puolustajissa on tällaisia mielipiteitä, niin eipä kummaa, että ne, jotka vastustavat valtion lain muuttamista ja tahtovat päästä nykyisistä vaikeuksista avioliiton solmimisen suhteen ehtoollispakkoa poistamalla, käyttävät jyrkästi paheksuvia sanoja siviiliavioliitosta. Kuopion papiston lauselmaa, että siviiliavioliiton salliminen on ollut «turmiona kansoille», kannattavat täydesti professori Colliander ja piispa Johansson. Otamme tässä siviiliavioliiton luonnosta lausutut mielipiteet tarkastettaviksi.

Ainoastaan valinnaista siviiliavioliittoa on kysymyksessä olevassa keskustelussa puolustettu. Tämä jo näyttää, että siviiliavioliittoa puolustetaan vaan opportunismin kannalta, tahdotaan sitä joksikin hätäventtiiliksi, jonka kautta kirkko pääsee vihkimästä sille mahdottomia jäseniä. Olemme jo ennen osoittaneet, että hra Meurmanin ehdotus erityisen siviiliseurakunnan perustamisesta käy opportunistiseen suuntaan loukkaamalla sitä suhdetta, jonka periaatteen kannalta pitää olla olemassa valtion ja sen jäsenten välillä. Sama on sanottava niistä siviiliavioliiton puoltajista, joidenka mielipiteitä tässä tarkastamme.

Valtiolla on avioliiton ja perhe-elämän suhteen tärkeitä vaatimuksia asetettavina. Aviosäädyn koko oikeudellinen asema on valtion turvaama. Valtion laki määrää perintösuhteet, lasten kasvatuksen, vanhempien oikeudet niiden suhteen, se kieltää monivaimoisuuden ja avioliiton solmimisen sukulaisten kesken y. m. On siis luonnollista, että valtio pidättää itselleen oikeuden määrätä avioliiton solmimis- kuin myös purkamistavat. Tähän asti on meillä ollut ja on vielä olemassa valtiolla avioliiton suhteen se periaate, että se hyväksyy oikeudelliseksi sen avioliiton perustamismuodon, jonka sen sallimat kirkkoyhdistykset vihkimyksellään antavat. Jos nyt kehitys osoittaa, että valtio ja kirkko eivät enää voi yhteydessä olla, jos ei enää voi yhteiskunnallisia oikeuksia tehdä riippuviksi kirkollisista toimista, niin on muutosehdotuksia esitettäessä selvitettävä, mikä avioliiton olemuksena on ja missä suhteessa valtio ja kirkko siihen tulevat olemaan.

Avioliiton sisällyksenä on kahden ihmisen siveelliseen mielialaan perustuva yhteiselämä. Avioliitto ei voi saada mitään pyhyyttä siitä tai tästä solmimismuodosta, jollei sen solmijoissa itsessään siveellistä mieltä ole olemassa.

Mutta jos ainoastaan siveellinen tahto voi perustaa oikean avioliiton, niin on kumminkin perustamismuodolla sen suhteen tärkeä tehtävä. Valtio

julistaa antavansa oikeudellisen turvansa avioliiton rakentajille ja asettaa heidän avioliittonsa yhteiskunnallisten lakiensa alaisiksi. Sillä paljastaan privaattiasiaksi valtio ei tunnusta avioliittoa. Ja toiselta puolen, jos avioliiton rakentajat ovat uskonnollisia ihmisiä, niin he luonnollisesti omistavat itselleen sen siunauksen, jonka uskonnollinen yhteiskunta tarjoo. Kirkollisessa vihkimyksessä annetaan avioliiton rakentajille se rukouksen voimaan perustuva siunaus, jota uskonnollinen mieli kaikissa elämän tehtävissä ja erityisesti sen tärkeimmissä halajaa.

Meistä on oikeudenmukaista, ettei puhuta siviili- ja kirkollisesta avioliitosta jonkunlaisina vastakohtina, sillä ne ovat aivan hyvin yhdistettävissä. Mutta sillä, että säädettäisiin siviiliavioliitto valinnaisesti, asetetaan kansalainen siihen tilaan, että hänen, jos hän tahtoo yhteiskunnallista solmimismuotoa noudattaa, on pakko selittää olevansa välittämättä kirkollisesta siunauksesta, josta hän asiain sillä kannalla ollessa jää osattomaksi. Historiallinen kokemus on monesti osoittanut, että valinnainen siviiliavioliitto on perusteeton muoto, joka ainoastaan ohimenevänä ilmiönä voi syntyä ja vähitellen johtaa pakolliseen siviiliavioliittoon.

Tämä prinsiippiselitys olkoon vastineena sille esitykselle siviiliavioliitosta, jonka prof. Colliander on «Vartijassa» antanut. Oikea on nähdäksemme hänen käsityksensä nykyisistä historiallisista oloista meillä avioliiton solmimisen suhteen. Tämä käsitys on se, että nykyisen kirkkolain mukaan avioliitto kirkollisen vihkimisen kautta solmitaan tai lailliseksi tunnustetaan, ja että valtio puolestaan tunnustaa laillisiksi kirkon vihkimisen kautta vahvistetut avioliitot. Ne väitteet, jotka senaattori Yrjö-Koskinen on tehnyt siitä, että jonkunlaista siviiliavioliittoa nykyinen eriuskolaislaki (§ 11) tunnustaisi, on mielestämme prof. Colliander osoittanut perättömiksi. Yhtä vähän pitänevät paikkaansa kirkkoherra Nordlundin prof. Collianderia vastaan lausumat mielipiteet, että nykyinen kirkkolaki muka tunnustaa avioliiton vihkimistoimituksen paljaaksi siunaukseksi eikä kirkolliseksi laillistuttamiseksi. Prof. Collianderin selityksissä siviiliavioliitosta onkin tämä historiallinen puoli tärkein ja laveimmin, melkein yksistään esitelty. Mutta kun me tämän myönnämme, niin olemme samalla ylempänä sanoneet eroavan ajatuksemme siviiliavioliiton luonteesta. Prof. Colliander on syystä vastustanut sitä, että siviiliavioliitto tulisi kirkon piirissä käytäntöön, niinkuin senaattori Yrjö-Koskisen ehdotuksesta olisi seurauksena, mutta valtion kannalta hän ei ole osoittanut siviiliavioliittoa hyljättäväksi laitokseksi.

Jos kerran valtio rupeaa avioliittolakejansa muuttamaan, olettakaamme esim. sen aiheuttamana, että kirkko raamatullisten perusteittensa mukaan kieltäytyy vihkimästä avioeron saaneita uuteen avioliittoon, jos toinen aviokumppani vielä elää, niin olisi prinsiipinmukaista, että siviiliavioliitto kaikille valtion jäsenille säädetään. Että kirkko tämän tekee, se on periaatteenmukaista ja tullee ennemmin tai myöhemmin tapahtumaan, katsoen siihen, että asiata jo oli viime kirkolliskokoukseen valmistettu ja että sitä yhä pidetään kirkon miesten kesken vireillä. Eräs hra S. on kyllä «Väktaren» nimisessä sanomalehdessä lausunut sen ajatuksen, että kirkon olisi koettaminen taivuttaa valtiota muuttamaan lakiansa kirkon lain mukaiseksi, ja että siihen asti kuin tämä tapahtuu, pappien olisi maallista järjestystä noudattaen vihkiminen avioliittoja, jotka ovat heidän omantuntonsa ja raamatun sanan kanssa ristiriidassa. Mutta sille että valtio tällaisen toivomuksen täyttäisi, ei kirjoittaja voi antaa päteviä perusteita, ja on sentähden toinen tie asian ratkaisemiseksi välttämätön. Kun tämä valtion ja kirkon ristiriita tulee tapahtumaan, niin arvattavasti valtio siinä muodostaa lakinsa siviiliavioliitosta itsenäisten aatteiden mukaan eikä suvaitse riippumista kirkollisista mielijohteista.

Myönnän, että en kernaasti ole ryhtynyt siihen keskusteluun, joka nykyänsä on ollut esillä siviiliavioliiton säätämisestä. Sillä kun tätä ehdotetaan siltä puolelta, jolla ollaan hyvin vastenmielisiä koko laitosta vastaan, ja ainoastaan siitä syystä, että päästäisiin pulmasta ehtoollispakon poistamisen suhteen, niin voi ymmärtää, ettei ehdotus tule esille siinä muodossa, kuin yhteiskunnalliset periaatteet vaativat. Mikäli ymmärrän on suuri osa kansaamme siviiliavioliiton aatteelle vieras, eikä saata otaksua, että se lähimmässä tulevaisuudessa tulisi säädetyksi, vaikkakin keskustelussa on vaikuttavalta taholta myönnytty valinnaisen siviiliavioliiton ehdottamiseen.

Mitä taas tulee kysymykseen ehtoollispakon poistamisesta, niin on sille asialle eduksi, ettei siihen sotketa valtiollisista puolista riippuvia motiiveja, vaan katsotaan asiata kirkolliselta kannalta. Kirkkolakivaliokunnan mietintö sisältää kumminkin yhtenä motiivina ehtoollispakon poistamiseen sen, että luultavaa todenteolla ei ole että yhteiskunnallinen laki saataisiin vapaammaksi muutetuksi, «joten, jos kirkolliskokous kieltäytyy kirkkolakia muuttamasta tässä kohden, se samalla kieltäytyy ryhtymästä nykyisissä oloissa *ainoaan mahdolliseen* toimenpiteeseen, jolla voidaan saada muutetuksi säännös, mikä todella *ulkonaisilla keinoilla* pakottaa kirkon jäseniä käymään

Herran p. ehtoollisella». Niin huomioon otettava kuin tämä valiokunnan lausuma onkin siinä suhteessa, että se siviiliavioliiton ja vapaamman eriuskolaislain kirkollismielisissä puolustajissa näiden asiain suhteen olettaa pyrkimystä pysyä teoreettisessa keskustelussa johdonmukaisina, niin se kuitenkaan ei voi kirkon toimintaan vaikuttaa. Ainoastaan omista periaatteistaan voi kirkko saada todellista syytä muuttamaan lakiansa. Tässä kohden on oikeassa ehtoollispakon poistamista vastustajain mielipide, sillä tässä voi tulla kysymykseen kirkollisen järjestyksen muuttaminen «epäuskon tähden». On aina periaatteellisissa keskusteluissa oletettava, että valtio vapaamman eriuskolaislain kautta tekee kirkolle mahdolliseksi päästä epäuskoisista jäsenistään.

Nyt kysymyksessä oleva keskustelu ehtoollispakon poistamisesta onkin osoittanut, että sitä voi hyvin puolustaa aivan kirkolliselta kannalta. Joskin piispa Johanssonin ja prof. Collianderin selvittelyissä aina joskus pistää esille vastenmielisyys siviiliavioliittoa vastaan syrjämotiivina siihen, että he ehtoollispakkoa vastustavat, niin ovat he kuitenkin asiallisesti osanneet kirkon raamatullisista periaatteista näyttää, ettei ehtoollisella käynti ole pidettävä minään ehtona kirkolliselle vihkimiselle. Piispa Johansson lausuu suorastaan, ettei valtiosta riippumattomassa «vapaakirkossakaan» saa ehtoollispakkoa olla olemassa, «koska uskonnollinen kehitys epäilyksistä rikkaalla aikakaudella ei aina edisty niin, että se, joka pyrkii avioliittoon, sinä aikana tuntee itsensä kelvolliseksi menemään ehtoolliselle». Prof. Collianderin perustukset ehtoollispakon poistamisesta pysyvät myöskin positiivisesti raamatullisissa periaatteissa. Samalla on hän poistanut sen ristiriidan, joka oli piispa Johanssonin mielipiteissä siinä, että tämä tahtoi ehtoollisella käymättömiä «ei-kristittyyn avioliittoon» kirkon piirissä vihittäviksi. (Katso Valvoja 1893, siv. 293 ja 299). Prof. Colliander näet tahtoo vihkimyskaavan säilyttää samanlaisena kaikille kirkon jäsenille, niillekin, jotka eivät vielä avioliittoon mennessään ole voineet ehtoollisella käydä.

Raukeeviksi tulevat siten ne hra Yrjö-Koskisen lausumat muistutukset, että ehtoollispakon poistamista puolustavat ajaisivat yhteiskunnallisia eikä kirkollisia asioita. Mitään syytä, jonka vuoksi kirkon tulisi kieltää vihkimästä ehtoollisella käymättömiä jäseniänsä, ei ole tuotu esiin. Sopii tässä samassa huomauttaa siitä lauseesta, jonka eräs puhuja Ruotsin viimeisessä kirkolliskokouksessa toi esille, ettei kirkon pitäisi pidättää jäseniltään pie-

nempää siunausta (avioliiton siunausta), joskin he eivät tahdo kaikkein suurimmasta (ehtoollisesta) tulla osallisiksi.

* * *

Käytän loppuosan kirjoitustani lausuakseni ajatukseni niiden muistutusten johdosta, joita hra Meurman on tehnyt edellistä kirjoitustani vastaan.

On kysymys siitä, voiko se, joka luottaa kristillisen uskonnon voimaan kehittyä nykyaikaisen tajunnan kanssa sopusointuun, mutta joka samalla ei voi katsoa virallisen kirkonopin vastaavan sitä, mitä 19 vuosisatana kristinuskolla on ymmärrettävä, pysyttäytyä kirkon jäsenenä. Hra Meurman on peloissaan siitä, «miksi muodostuu kirkkomme tunnustus», jos kehityksen vaatijat kirkossa pysyvät ja toimivat. On muistettava, että nykyinen tunnustus on se teoreettinen muoto, johon vanhan ajan filosoofiset systeemit ja juutalaiset apokalyptiset kuvitukset Kristuksen henkisen saarnan ihmisen suhteesta jumalalliseen isäänsä pukivat. Jos on uskonnollinen totuus se, että henkistä voimattomuuttaan poteva ja syyllisyyttään tunteva ihminen saa turvautua jumalalliseen armoon, niin ei ole samalla myönnetty ikuisesti todeksi selityksiä Kristuksen edustajallisesta toimesta ihmiskunnan vapauttamisessa. Kristus on näyttänyt tien kaikille, jotka tahtovat Jumalaan turvautua, mutta ei hänen «jumalihmisyyttänsä» sentähden tarvitse ajatella toisessa merkityksessä kuin siinä, jossa jokainen kristinopin päätotuudesta kiini pitävä voi tulla «jumalan lapseksi». Kun apostolit pukivat kokemuksensa siitä, että he mestarinsa kuoleman jälkeen epäilyksistään tulivat luottamukseen Kristuksen hengen todellisesta läsnäolosta heissä, siihen selitykseen, että Kristus oli lihallisesti ylösnoussut, niin asia oli tosi, mutta muoto sen ajan käsityksistä riippuva. Jos uudempi dogmatiikka voi Kristinuskon teoreettisen puolen perustaa toisellaiselle pohjalle kuin millä kirkonoppi nykyään seisoo, niin tämä pakostakin vähitellen muodostaa kirkon tunnustuksen. Pääasia on, että uskonnollinen mieli näyttäytyy todelliseksi ja yhteiselämää perustavaksi, vaikka kirkon tunnustuksesta on luovuttu. Kysymys tulee varsin käytännölliseksi. Oppikoot papit saarnaamaan Kristuksen oppia siten, etteivät he samalla siihen sekoita vanhentunutta filosofiaa. Raamatun «yksinkertaiset» eivät ole ne, jotka pysyttävät hyvinkin mutkikkaita filosoofisia ongelmoita, kunhan ne vaan ovat virallisessa dogmatiikassa lausuttuja, vaan ne, jotka tahtovat Kristuksen alkuperäiseen elämänvoimaan

turvautua muuttamatta uuden ajan kypsyttämää maailmankäsitystään historiallisesti rauenneiden dogmien mukaan. Tämä olkoon muistutettu siihen katsoen, että hra Meurman puhuu «sivistyneistä» muka niinä kirjanoppineina, joita varten Kristuksen evankeliumi ei ole tarkoitettu. Kenenkähän puolelle Kristuksen evankeliumi tuon syytöksen tähän meidän aikaan langettaisi?

Toivomme on, että kirkossamme itsessään vähitellen syntyy miehiä, jotka ottavat ajan uskonnollisia tarpeita tyydyttääkseen. Ei tarvitse siitä epäillä, ettei tämä harrastus saisi positiivisesti lausutuksi tunnustuksensa, jos kerran uskonnollista harrastusta syntyy. Että kumminkin teoreettisessa liittäymisessä yhteiseen tunnustukseen tulee olemaan tulevaisuudessa vähempi tarkkuus ja suurempi vapaus, on asianmukaista. Uskonto on sydämen elämää ja toimintaa ennen kaikkea; tunnustus on tärkeä asia, mutta kumminkin sivuasia sen rinnalla.

Olen sanonut, että kirkon virallinen oppi pidättää uskonnollisesti harrastavia, mutta tätä oppia tunnustamattomia, ottamasta osaa kirkon käytännöllisiin uskontoimiin. Käymällä ehtoollisella voi ajatella antavansa tunnustuksensa kirkon opille ja siten menettelevänsä valheellisesti. Olin lausunut, että jos kirkon miehet saarnaisivat ehtoollisen tehtävästä riippumattomana kirkon formuleeraamasta käsityksestä, niin monelta jäisi epäilys ehtoolliselle menemisestä. Hra Meurman huudahtaa: «kummallinen usko kirkonmiesten auktoriteettiin! Jos kirkonmies myöntää heille vapauden uskoa Kristuksen persoonasta ja muista dogmista, mitä tahtovat, niin menevät, jos ei, niin eivät mene». Tässä kohden myönnän, etten ollut lausunut asiata omalta puoleltani täydellisesti ja niin, kuin sen persoonallisen tutkimukseni mukaan nyt käsitän. Luulen vieläkin, että se menetystapa, jonka olen maininnut saarnaajaimme suhteen suotavaksi, on pedagoogisesti oikea. Se antaisi kirkolle ehtoollisvieraita enemmän kuin nyt tosiajattelevien ihmisten riveistä. Mutta olen persoonallisesti sillä kannalla, etten myönnä niiden, jotka pitävät virallisen opin tunnustamista ehtoolliskäymisen ehtona, olevan oikeassa. Pidän oikeutenani mennä Herran ehtoolliselle kirkossamme, vaikka ajattelen Kristinopista kuten ajattelen. En ole asiata ennen niin käsittänyt omasta puolestani, sen myönnän. Olen «antanut liian paljon arvoa kirkonmiesten auktoriteetille». Se kumminkaan ei ole todellisuudessa tarpeen. Tunnustuskirjammekin lausuvat selvästi sen, ettei ehtoollisvieraalta vaadita mitään kaavallista totenapitämistä sen opin suhteen, joka kirkolla on Kristuksen ruumiillisesta läsnäolosta ehtoollisessa. Sovitukseen pyrki-

mys jumalan kanssa on ehtoollisellakäymisen ehtona eikä muu. Mainittava on vielä, että hra Meurman kuten myös hra Yrjö-Koskinen nykyisissä keskusteluissa ovat panneet painoa tämäntapaiselle ehtoollisen ymmärtämiselle, kun heidän on ollut todistettava, ettei ehtoollisella käyntiä tarvitse niin peljätä, kuin usea tunnollinen tekee, mutta ei oikein selviä heidän sanoistaan, millaiseen suhteeseen he tässä kohden asettavat oppinsa «Kristuksen persoonasta.»

Että siinä opissa, jota meidänkin kirkossamme virallisesti saarnataan, usein on paljon ulkonaista kaavamaisuutta, joka vieroittaa uskonnollisiakin mieliä siitä pois, siitä mainitsen vaan yhden esimerkin. Kun eräälle vanhalle miehelle hänen kuolinvuoteellaan tarjottiin ripinpäästöä ja Herran ehtoollista, oli hän estäen vastannut: «olen ripittänyt itseni hengessä jumalan edessä». Olin kuullut saman miehen hänen eläessään mainitsevan, että luteerilaisessa kirkossa on vielä paljon tyhjää seremoniiaelämää. Tämä esimerkki selvittää, miksi kirkonelämästä tunnollisetkin voivat vieraantua. On olemassa erotus ulkonaisen kirkon ja sisäisen kirkon eli jumalan valtakunnan välillä. Kun ihmisen persoonallisimmissa suhteissa oletetaan jotakin maagillisella voimalla vaikuttavaa ja tahdotaan ulkonaisilla keinoilla saada ihmisiä pyhiin toimituksiin tulemaan, niin herätetään vastenmielisyyttä kirkollista yhteiselämää vastaan. Sitä että olisi välttämätöntä ottaa osaa kirkollisesti kaavamaisiin kulttitoimituksiin ei todista tuo Yrjö-Koskisen siteeraama raamatunlause: «ellette syö Ihmisen pojan lihaa ja juo hänen vertansa, ei ole elämä teissä», sillä siihen liittyy selitykseksi tämä vapahtajan sana: «henki se on, joka eläväksi tekee, ei liha mitään auta; ne sanat kuin minä teille puhun ovat henki ja elämä.»

Mutta vaikka pidän, että kirkolla itsellään on paljon syytä siihen, että sen elämä on monelle uskonnollisellekin mielialalle vierasta, en hyväksy sitäkään mielipidettä, että uskonto olisi vaan privaattiasia. Uskonnollinen elämä indiviideissä on aina nääntymisen vaarassa, jos ei se saa yllykettä yleisemmän seurakunnan historiallisesti pysyvistä uskonkokemuksista. Yhteinen jumalanpalvelus ainoastaan voi kansoissa ja ajan pitkään uskonnollista elämää turvata. Jos on kirkonelämässä puutteita ja mahdottomuuksia, niin ei niitä saada pois sillä, että yksityiset vetäytyvät kokonansa vaan omiin sydämiinsä. Luteerilaisessa kirkossa ei tarvitse otaksua, että kehittyminen on mahdotonta, vaan on rohkeasti omistettava se vakaumus, että positiivinen osanotto kirkon elämään niiden puolelta, jotka seisovat uudenaikaisen

tajunnan johdon alla, voi saada aikaan protestanttisten aatteiden täydellisemmän toteuttamisen.

Sillä luteerilaisen kirkon prinsiippejä on, että raamatullinen tutkimus ja yksityisen uskonluottamus jumalaan määrätkööt uskonnon sisällön ja kehityksen. Jos nämät prinsiipit vasta ovat aluksi voittaneet toteuttamista kirkollisessa elämässä, niin ei tarvitse sitä kovin kummeksia, kun tietää, miten vaikea ja hidas uskonnollinen kehitys historiassa on. Mutta muistellessaan, että nuo prinsiipit kumminkin ovat *meidän* kirkon omia, pitäisi kuitenkin senkin suomalaisen, joka ei nykyisissä opinkappaleissa löydä tyydytystä totuuden etsimiselleen, kannattaa kirkollista elämäämme. Odottamalla ja ulkona pysymisellä ei kirkollinen elämämme ota kehittyäkseen. Jos varsinaista uskonnollista harrastusta saamme aikaan, niin kyllä herää kirkossamme johtavia miehiä, jotka voivat opettaa ja saarnata loukkaamatta rehellisen tutkimuksemme oikeutta.

Jo se, että ehtoollispakkoa poistamalla ehtoollinen menettäisi ulkonaisen virkansa avioliiton ehtona, auttaisi paljon siihen suuntaan, että syvemmät kristilliset totuudet pääsisivät vaikuttamaan. Ehtoollisen aatteellinen merkitys seurakunnan juhlana, jossa yksilö antautuu yhteisen uskonhengen johdettavaksi, tulisi enemmän näkyviin. Vapaus sen aikaansaattaisi. Uskontoa me tarvitsemme; ilman sitä eivät pyrintömme saa pysyvää perustusta ja sisäistä johtoa. Suomen kansan kohtalo on siitä suuresti riippuva, osaako se turvata ja asettaa käytäntöön kaikissa kerroksissaan luterisuuden mahtavia periaatteita.

En ole keveällä sydämellä kirjoittanut, sillä tunnen heikkouteni puhua niistä suurista periaatteista, joita olen maininnut. Eikä ole minussa se kokemuksellinen elämä ja rikasaatteisuus olemassa, jota tällaiset kirjoitukset edellyttävät. Mutta vähäinenkin toivomus voi välistä kantaa hedelmiä.

Zach. Castrén.

Katsaus Suomen uusimpaan historialliseen kirjallisuuteen.

V. Paikkakunnallista historiaa.

(Jatkoa.)

Jo useampia vuosia sitten julkaisi hra H. Gebhard ylempänä mainitut tutkimuksensa Kajaanin kaupungista ja linnasta, ja kun Valvoja ei ole niitä vielä ilmoittanut, ovat ne nyt paikkakunnalliseen historiaan kuuluvina mainittavat. Eihän Kajaani ole Suomen merkillisimpiä paikkoja, mutta ei se ole muistoista aivan köyhimpiäkään. Se on ollut ensimäisenä paikkana maakunnassaan, Kainuunmaassa (supeammassa merkityksessä), vieläpä maakunnassa, jonka yli tavallisesti taistelujen aallot ovat vyöryneet, milloin sota on maallemme alkanut. Kajaanin linna lukee, kuten tunnettu, alkunsa Kaarlo IX:n ajoista, jonka huolenpito Pohjan peristä tässäkin tulee esiin, vuodesta 1604, hra Gebhardin tutkimuksen mukaan (kuninkaankartano mainitaan sen paikalla «Vuohenginkosken» rannalla jo Kustavi Vaasan aikoina). Eräs talonpoika Klemetti Eerikinpoika mainitaan kuninkaalle ensin esittäneen linnan tarpeellisuuden. Linnanrakentajana oli senaikuinen Pohjanmaan vouti Iisakki Beem; v. 1610 tuli hänen sijaansa Eerikki Hare, tunnettu Messeniuksen vanginvartiana. Kajaanin linna ei ollut kauvan olemassa, vain vähän päälle vuosisadan ajat; silloin se sortui ison vihan myrskyissä. Mutta se päättyi jättäen kunniakkaan muiston, sillä kaksi kuukautta oli sen päällikkö majuri J. H. Fieandt 50 miehen kanssa urhollisesti puolustanut sitä kenraali Tshekinin johtamaa 3—4,000 miehen suuruista vihollisjoukkoa vastaan, ennenkuin helmikuun lopussa 1716 pakotettiin antaumaan. Tshekin vangitutti vastoin sopimusta antautuneet ja räjähdytti linnan ilmaan. Uudenkaupungin rauhanteon jälkeen ryhdyttiin tosin Ruotsin hallituksen puolelta linnaa uudestaan rakentamaan, mutta työ jäi kesken ja taukosi pian kokonaan. Linnassa istuneista merkillisistä vangeista ovat mainittavat, paitsi Messeniusta, ruotsalainen runoilija Lauri Vivallius 1634—38, liiviläinen maaneuvos v. Helmers ison vihan aikana, 14 vuotta, ja tunnettu sissipäällikkö Tapani Löfving kaksi päivää v. 1710.

Kajaanin kaupunki kiittää Pietari Brahea perustuksestaan, joka tapahtui v. 1651. Edellisenä vuonna olivat nämä seudut Kajaanin vapaaherrakuntana tulleet Brahelle, ja tavallisella yritteliäisyydellään ryhtyi hän kohta parannustoimiin, joista yksi oli kaupungin perustus «kuninkaalle tulevaisuudessa hyödyksi ja valtakunnalle kaunistukseksi», niinkuin hän itse eräässä kirjeessä sanoo. Tämä kaupunki kertoo siis sekin meille «kreivin ajasta», ja sen asioissa tulee meille myöskin hänen valistunut ja lempeä mielensä näkyviin. Pietari Brahen toimesta ja suurimmaksi osaksi hänen kustannuksellaan rakennettiin kohta kirkko ja hankittiin koulu kaupunkiin, vaikka kouluopettajaksi ensin saatiin kelvoton henkilö, joka sitten oli virasta erotettava. Jotenkin laajat maat ja yleinen verovapaus useiksi vuosiksi suotiin uudelle kaupungille. Mutta vähäpätöinen oli kuitenkin kaupunki, ja maanviljelys oli ensi aikoina Kajaanilaisten pääelinkeinona. Kun sittemmin ruvettiin kauppaa harjoittamaan, niin erittäinkin kauppa venäläisten (s. o. Venäjän karjalaisten) kanssa tuli tärkeäksi. Mutta tämä kauppa antoi myöskin aihetta moniin rettelöihin sekä tullivirastojen kanssa että joskus valtakuntienkin välillä. Milloin määrättiin, että venäläiset saisivat tulla maahan ainoastaan Kajaanin kautta, siinä olivat kaikki tavarat tarkastettavat ja sinetillä varustettavat, milloin taas annettiin kauppa vapaaksi. — Yksi seikka, jonka merkitystä tekijä minun nähdäkseni ei kylliksi esityksessään huomauta, on Kajaanin asema vapaaherrakunnan keskuspaikkana, jossa virkakunnat sijaitsivat ja, kuten tunnettu, Pietari Brahe antoi pitää jonkunmoiset «maapäivätkin» alamaistensa kanssa.

Kun kreivi Brahe kuoli ja Kajaanin vapaaherrakunta peruutettiin, alkoi kajaanilaisille kovempi aika. Kruunun käskyläiset rupesivat tiukemmin vaatimaan veroja, reduktsiooni uhkasi viedä kaupungille lahjoitetut maat j. n. e. Tulivat sitten isot katovuodet 1695—97, jolloin hätä Kajaanissakin oli ylimmillään, ja iso viha, ja nämä hävittivät kaupungin melkein kokonaan. Rauhan tultua palasivat asukkaat vähitellen kotosijoilleen, mutta vaivaisina ja raajarikkoisina, ja pitkin koko 1700-lukua kuuluu sitten valituksia, ett'ei kaupunki tahdo tulla entisiin voimiinsa, niinkuin ennen isoa vihaa. Porvarit valittavat tullimiesten liiallista tarkkuutta venäläiskaupan suhteen.

Toht. Gebhardin kirja sisältää vielä koko joukon hauskoja ja valaisevia pikkutietoja tavoista ja oloista entisinä aikoina. 1600-luvun kauppaoloja ja komppaniialaitosta valaisee tuo hupaisa juttu Tukholman tupakkikomppaniian ja kajaanilaisten välisestä riidasta. Kajaanin pormestari ja

raati näet eivät näy kovin ankarasti rankaisseen niitä, jotka komppaniian yksinoikeuden ulkopuolella tupakkia kaupittelivat. Oikeastaan oli kaikki tavara menetetty ja melkoinen sakko suoritettava, mutta Kajaanin maistraatti ei näy myöjiä sakottaneen, vaan vieläpä antaneen tupakinkin heille takaisin «sillä ehdolla, että he vievät sen heti pois kaupungista, vaan kumminkin saavat he myödä vähän *kotitarpeeksi*». Vaan nyt v. 1669 komppaniia lähetti tarkastajan Kajaaniin ja syytti maistraattia kauppakollegion edessä. Tästäpäs hätä käteen. Kajaanilaiset valittavat että tupakkikomppaniia on jättänyt heidät aivan ilman tupakitta «tässä kaukaisessa rajaseudussa» ja «lähestyvät nöyrällä ja alamaisella pyynnöllä korkeata Kuninkaallista Kauppakollegiota, että se hankkisi vast'edes heille tupakkia, jotta he *eivät tulisi pakotetuiksi* rikkomaan kuninkaallista plakaattia vastaan, jota he eivät mielellään tahdo tehdä». Asia sovittiin siten, että pormestari tuli komppaniian tupakinmyöjäksi, mutta eivät kajaanilaiset sittenkään näy olleen komppaniiaan tyytyväisiä. — Kajaanin pikkukaupunkilaisuudesta todistaa vastaus kamarikollegiolle karttapaperin käyttämisestä v. 1687, että porvaristo on köyhä, ja «että kaupungissa ei esiytyne semmoisia oikeusasioita, joissa karttapapereita tarvittaisiin, ja että semmoiset asiat *ratkaistaan suullisesti eikä kirjallisesti*». V. 1732 kun kuulutettiin että kaikkien naisten, jotka pitävät krinoliinia («styfkjortel»), tuli siitä maksaa veroa, sanotaan taas ettei yhtään semmoista kaupungissa ollut.

Uudenkaupungin vaiheet ovat hra K. A. Cajanderista saaneet ahkeran esittäjän, joka niistä on julkaissut kolme ylempänä nimitettyä tutkimusta. Uudenkaupungin alku on huomattava siitä, että se samoin kuin Vaasa ja Pohjanmaan pohjoiset kaupungit, on syntynyt paikalla, jossa jo kauvan sitä ennen oli ollut jonkunlainen kauppapaikka ja satama. Kirjasessa «Tavasthandeln och Nystad» koettaa hra Cajander, m. m. Olaus Magnin löydetyn kartan nojalla, näyttää että ikivanha hämäläisten kauppatie sisämaasta kävi Männäisten kylään Uudellakirkolla. Siellä oli n. s. «vakkasuomalaisten» keskuspaikka, jotka usein mainitaan asiakirjoissa uuden ajan alusta alkaen, mutta joiden juuret epäilemättä ulottuvat kauvas keskiaikaan. Vakkasuomalaiset olivat tunnetut puuastia-teollisuudestaan, josta ovat nimensäkin saaneet, ja kaupittelivat uuden ajan alussa tuotteitansa ei ainoastaan Ruotsissa vaan myöskin Tanskassa ja Pohjois-Saksan kaupungeissa. Että tämmöinen talonpoikain purjehdus ulkomaille saattoi paljon huolia Kustavi Vaasalle ja seuraavalle ajalle, on luonnollista, se kun muka soti

kaikkea oikeaa järjestystä vastaan, joka oli siinä, että talonpoika vaihtoi tavaransa likimmässä kaupungissa ja että kaikki varsinainen kauppa oli porvarien yksinoikeutena. Koetettiin siis kielloilla ja rangaistus-uhkauksilla ehkäistä vakkasuomalaisten kauppaa, mutta turhaan, varsinkin kun hallitus aina välistä ei voinut itse olla myöntämättä jotain poikkeusta yleisestä kiellosta. Turun porvarit olivat vakkasuomalaisten pahimpia vihamiehiä. 1540-luvulla valittavat he haikeasti, että Uudenkirkon tai «Kalaisten» talonpojilla «on suurempi kauppa kuin Turun kaupungilla», ja sitten ehtimiseen samaan suuntaan. V. 1605 sanoo Kaarlo IX että «*Turun porvarit eivät salli, että sinne (Uudellekirkolle) perustetaan kaupunki*». Ja kun Kustavi II Aadolfi alkuvuodella 1616 kävi Suomessa, onnistui vihdoin turkulaisten nuorelta kuninkaalta saada täydellinen kielto vakkasuomalaisten markkinoita vastaan Männäisten kylässä. Mutta heidän ilonsa tuli hyvin lyhyeksi, sillä kun kuningas itse toukokuun alussa kävi Männäisissä ja näki vilkasta kaupantekoa siellä — jota siis näkyy harjoitetun huolimatta kiellosta — niin hän kokonaan muutti mielensä ja käski toukok. 17 p. Turussa annetun kirjeen kautta *perustaa kaupungin Männäisten kylään.* Seuraavana vuonna kaupunki muutettiin likeiseen Mäyhölään, sai privilegionsa ja nimen «Uusikaupunki». Näin oli siis vakkasuomalaisten sitkeys saavuttanut voiton vastustajista.

Uusikaupunki näyttää ensi aikoina hyvin menestyneen ja väkiluvussa kasvaneen, niin että esim. se 1650-luvulla oli voittanut vanhat Porin ja Rauman kaupungit. Silloin näet Uudenkaupungin henkikirjoihin pantu väestö nousi 486, Porin ainoastaan 365 ja Rauman 327 henkeen. Kirjoittaja antaa kirjassaan «Uudenkaupungin muinaisia» tarkat tiedot kaupungin ensimäisistä asukkaista ja rakentamisesta: kivikirkosta (rakennettiin 1623) ja sen sisustuksesta, raatihuoneesta (uusi rakennettiin 1644—45), tullihakulista j. n. e., lopuksi porvarein elinlaadusta ja heidän talojensa rakennuksesta. Ensimäinen pormestari oli Iisakki Niilonpoika Harikkala. Kirjasessa «Tavasthandeln och Nystad» saamme lyhyen yleisesityksen Uudenkaupungin myöhemmistä vaiheista v:en 1647 jälkeen, kuitenkin oikeastaan vain kaupan suhteen, ja toivon sentähden, että tekijä on jatkava täydellisempää esitystään «Uudenkaupungin muinaisista». Ristiriitaa Turun kanssa kesti yhä, ja koski erittäinkin Tammerkosken markkinoita, joista turkulaiset koettivat sulkea pois uusikaupunkilaiset, mutta hallitus ei tahtonut tehdä muutosta siinä, mikä «ennestään ja vanhastaan ollut on». Päinvastoin sai Turun porva-

risto 1682 ankaran nuhteen «että Kunink. Majesteeti ikäväkseen huomaa, kuinka Turun porvaristo rohkenee pyytää muitten kaupunkien lakkauttamista». Mutta 1700-luvun aljettua eivät asiat enää oikein menestyneet. Tulivat sitten sota-ajat, mutta kaikkein turmiollisimmin näyttää Uudenkaupungin varallisuuteen vaikuttaneen v. 1741 perustettu, kauppaneuvos Nordencrantzin omistama Männäisten masuuni. Masuuni anasti itsellensä kaikki tilat ja metsät kaupungin ympärillä ja vieläpä houkutti luoksensa kaiken hämäläisten kaupankin. Vasta uuden ajan vapaammat näkökannat kaupan alalla ovat taas vähitellen enentäneet Uudenkaupungin kauppaa.

Erityistä lyhyttä mutta tärkeätä aikakautta kaupungin historiassa valaisee hra Cajanderin julkaisema kokoelma «Från lilla ofredens tider». En voi tässä ryhtyä tarkemmin esittämään noita ajan oloja monessa suhteessa erittäin kuvaavia asiakirjoja, huomautan ainoastaan muutamasta seikasta. Isänmaallinen innostus jo hattujen sodan alkaessa näyttää todellakin olleen mitätön, kun voi tapahtua että raastuvankokouksessa, kun oli vastattava hallituksen kysymykseen suolantarpeesta, «porvari Juhani Hornborg sanoi: tämä porvariston lausunnon vaatimus on vähän tarpeellinen; kuka tietää, ken tuo tänne suolaa, voi tapahtua että Venäläinen sen tänne tuo. Ja kun hänelle huomautettiin tämän puheen sopimattomuus, astui hän ulos raastuvasta». Ja että tämä mieliala oli jotenkin yleistä, näkyy siitä vastahakoisuudesta ja mahdottomuudesta, jota porvaristo kokonaisuudessaan osoitti kaikkien sotaa ja sotaväkeä tarkoittavien tarpeitten hankkimisessa. Aivan toinen ääni on kellossa, kun voittaja on tulossa. Ennenkuin venäläistä vielä on näkynyt, määrätään elokuun loppupäivinä 1742 edeltäpäin koottavaksi varalle leipää, lihaa, heiniä y. m. kaikilta asukkailta, ja «lausuivat kaupungin asukkaat yksimielisesti suotavaksi, että mitä pikemmin sitä paremmin Venäläisen sotajoukon luo toimitettujen lähetysmiesten kautta koetettaisiin saada tämäkin kaupunki osalliseksi Hänen Keisarillisen Majesteettinsa armosta». Ei voi kieltää, että se kuva, jonka tosiasiat täten antavat asukkaitten mielialasta ja käytöksestä, on jotenkin surkea. Mutta epäilemättä nämä seikat ovat hyvin valaisevia. Ne osoittavat, mitkä syvät, lähtemättömät jäljet ison vihan ajat olivat jättäneet jälkeensä suomalaisten mieliin, ja miten aavistus, että Venäjä olisi saavuttava voiton Ruotsilta taistelussa Suomenmaan omistamisesta, oli juurtumassa. Tässä suhteessa, niinkuin muutenkin pikku vihan olojen kuvaamiseksi, sisältää hra Cajanderin kokoelma paljon tärkeätä.

Selailtuamme ensinnä uusia ilmestyneitä lisiä olojen kuvaamiseksi eri maamme kaupungeissa entisillä vuosisadoilla, voimme nyt siirtyä muutamiin maaseutuja koskeviin esityksiin. Laajin ja tärkein näistä on hra K. J. Jalkasen väitöskirja «Pohjois-Hämeen erämaat, asutus ja olot vuoteen 1620». Hän käsittelee tässä kysymystä, joka yleishistorialliseltakin kannalta on intressanttisimpia maamme historiassa, nimittäin maan sisäosissa olevien «erämaitten» asuttamisesta. Vielä keskiajan lopussa nämä erämaat, Karjalan, Savon, Hämeen ja Satakunnan pohjoisosat, olivat asumattomia ja käytettiin ainoastaan etelämpänä asuvien nautintomaina, mutta kun mitään varmaa rajaa nautintoalueitten välillä ei ollut, niin savolaiset, hämäläiset, satakuntalaiset näillä eräretkillään usein törmäsivät yhteen verisissäkin otteluissa. Tämä sai aikaan rajankäynnit Hämeen ja Savon välillä vv. 1415, 1446 ja 1452. Mutta eivätpä riidat laanneet. Vielä v. 1625 täytyi Niilo Bjelken pitää uusi perinpohjainen tarkastus rajasta. Yleensä näyttävät savolaiset olleen ne, jotka tunkeutuivat toisten alueelle. Kustavi Vaasan ajoilta, noin v. 1550, antaa hra Jalkanen meille varsin valaisevan luettelon silloin käytetyistä erämaista; olisi vaan toivonut, että olisi saanut vielä kartan lisäksi. Tämän mukaan ulottui asutus Hämeessä siihen aikaan idässä Suontienjärveen (nykyisessä Joutsassa), nykyisen Korpilahden keskivälille ja lännessä Keurusselän eteläpäähän, sitten alkoi erämaa. Pohjoisessa ulottui tämä koko joukon Maanselän toiselle puolelle.

Tällä kannalla olivat asiat kun Kustavi Vaasa ryhtyi tarmokkaaseen toimeen erämaan asuttamiseksi. Teoksensa toisessa luvussa esittää tekijä näitä toimenpiteitä vv. 1550—60, etenkin tietysti mikäli ne koskivat Hämeen erämaita. Kuten tunnettu, on asukkaitten asettuminen entisiin erämaihin suuressa määrin vaikuttanut myöskin valtakunnan rajan lopulliseen määräämiseen Venäjää vastaan, ja tekijä huomauttaa että se mahdollisesti oli tämä seikka, joka ensin käänsi Kustavi Vaasan harrastuksen asiaan. Rajalla Pohjois-Savossa ensin alettiin asuttamispuuhat 1540-luvulla, sitten tuli Pohjanmaan ja Hämeen vuoro. Se mies, joka ennen muita on mainittava kuninkaan toimeliaana apumiehenä ja käskyjen toimeenpanijana, on Savonlinnan käskynhaltija Kustavi Fincke, vanhaa suomalaista Rankosen sukua. Tämä seikka puolestansa ehkä myöskin vaikutti siihen, että etupäässä savolaiset ottivat asuttamiseen osaa, jos lienee savolaisen liikkuvampi luonnekin tehnyt hänet halukkaammaksi uutisviljelykseen. Ja niin nekin uutisasukkaat, jotka nyt tulivat Hämeen erämaihin, suuremmaksi osaksi olivat savolaisia.

Kuitenkin näyttää tekijä vääräksi sen usein lausutun arvelun, että hämäläiset itse eivät olisi lainkaan ottaneet osaa takamaittensa asutukseen. Mutta savolaisten tulo ei tapahtunut ilman uusia verisiä otteluita alussa: niin esim. v. 1551 Jämsäläiset karkasivat erään heidän entisiin takamaihinsa asettuneen siirtokunnan päälle, surmasivat ne, jotka eivät päässeet pakoon, polttivat asumukset ja saaliinensa palasivat kotiinsa. Mutta tämmöisistä tapauksista huolimatta pantiin asutus toimeen, ja v. 1560 oli Hämeen entiseen erämaahan syntynyt uusi laaja Rautalammin pitäjä. Siihen kuului koko Pohjois-Häme Jyväskylää myöten; sitä vastoin Sysmän ja Jämsän likimmät takamaat yhdistettiin näihin pitäjiin, ja Keuruun seutu jäi edelleen kuulumaan Sääksmäkeen.

Kolmannessa luvussa esitetään Rautalammin oloja vv. 1561—1620: asutuksen jatkumista ja väestön suhteita, veroperusteita, veronkantoa ja hallintoa, elinkeinoja ja varallisuutta y. m. Tässä ei ole sija tarkemmin esittää tekijän johtopäätöksiä, vaan voi halullinen niihin tutustua itse kirjasta. Mainittakoon ainoastaan että väkiluku vielä 1560-luvun kuluessa on ollut melkoisesti lisääntymässä, niin että seuraavalla vuosikymmenellä savujen luku oli noin 180 ja jousien luku 250, mutta sitten se näkyy pysyvän jotenkin ennallaan. Nuo kovat ajat v:n 1600 vaiheilla ovat sitten tässäkin suhteessa tehneet suurta tuhoa, eivät kuitenkaan niin suuresti nuijasodan ajat, kuin tuo kauhea katovuosi 1602, jonka jälkeen veroa maksavien savujen luku on ainoastaan 78 ja jousien luku on alennut 97:ksi. Ennen v. 1620 ne kuitenkin taas ovat nousseet entiseen määräänsä. Verotusolojen selvittäminen on, kuten tunnettu, vaikeimpia kysymyksiä kuudennentoista vuosisadan historiassa. Tämän valaisemiseksi antaa t:ri Jalkanen paljon tietoja ja laskuja, jotka kuitenkin nyt jätän sikseen. Varallisuuden tilaa valaisevat kirjaan painettu hopeavero-luettelo Rautalammin pitäjästä v. 1571. Vielä olkoon vain ohimennen sanottu, että täälläkin uutisviljelyksen valloittamassa sydänmaassa aatelisto kohta monella keinoin tiesi hankkia itsellensä jommoisenkin joukon lampuoteja.

T:ri Jalkasen teos on epäilemättä sekä sen tärkeän aineen vuoksi, jota se koskee, että myöskin perinpohjaisena ja huolellisena tutkimuksena luettava arvokkaaksi lisäksi historiallisessa kirjallisuudessamme. Esitys on samalla yleensä helppotajuinen, ja voi huvittaa muitakin, kuin tutkijoita.

Edelliseen teokseen liittyy tavallaan hra A. Warénin esitys «Keuruun pitäjän historiasta». Sillä Keuruukin oli uuden ajan alussa osana tuosta

yhtenäisestä Satakunnan-Hämeen erämaasta. Sääksmäen ja Kangasalan pitäjät käyttivät siitä kumpainenkin yhtä osaa takamaanaan. 1550-luvun lopussa ja 1560-luvulla sai Keuruu ensimäiset vakinaiset asukkaansa. Tämä uutisasutus oli sekin suurimmaksi osaksi savolainen ja antoi alussa aihetta kiivaihin riitoihin. Vähitellen Keuruun asutus tiheni, hitaammin kuin Rautalammin, ja vasta 1600-luvun keskipaikoilla se näyttää jotenkin vakaantuneen (vuosiluku 1700, jonka tekijä mainitsee, ei minusta tunnu oikeutetulta, vaan liian myöhäiseltä). Kirkollisessa suhteessa kuuluivat Keuruun seudut alkuaan Pirkkalan vanhan kirkkopitäjän alaan. Matkaa sinne oli keuruulaisilla 12 peninkulmaa suorinta tietä. Ettei niin ollen useinkaan tultu kirkossa käyneeksi, on luonnollista, ja kansantarina kertoo, että joskus yhteisesti palkattiin kirkonkävijä kuulutuksia kuulemaan. Kun Ruovesi v. 1571 tuli eri seurakunnaksi, yhdistettiin Keuruu siihen; v. 1628 se tuli eri kappeliksi ja vihdoin v. 1643 eri pitäjäksi.

Sekä väestön suhteista että kirkollisista oloista, kirkkoherroista j. n. e. antaa tekijä valaisevia tietoja. Kolmannessa luvussa kerrotaan erikseen ison vihan ynnä 1808 vuoden sotatapausten muistoista. Tunnetuista «Härkmannin pojista» (Keuruun kirkkoherran Härpmannin pojista) ja heidän taisteluistaan venäläisiä vastaan v. 1714 ja 1715 annetaan tarkka kertomus ja muutamia uusiakin tietoja. Erittäin runsas on kirjan neljäs luku, joka sisältää «sivistyshistoriallisia tietoja». Siinä annetaan meille useampia pikku kuvauksia, jotka mainiolla tavalla asettavat eteemme sen elämän, jota kansamme vietti pari vuosisataa takaperin noissa harvaan asutuissa seuduissa sisämaassa. Raakaa ja väkivaltaista se vielä oli. Talojen rajat kun eivät olleet tarkoin määrätyt, niin tapahtui usein että syytettiin toisen talon hakanneen metsän, kaataneen kasken toisen alueelle. Usein tulivat syyttäjät ja ottivat oman käden oikeudella sadon itselleen, korjasivat valmiit eloaumat omiin riihiinsä. Ja usein syntyi silloin verisiä melskeitä, joissa joskus ihmishenkikin meni hukkaan. Toisia ajan, 30-vuotisen sodan ajan, oloja kuvaavia juttuja ovat nuo karanneitten sotamiesten suojelemisesta ja kätkemisestä. Keuruun erämailla he mielellään näyttävät etsineen itsellensä pakopaikkaa. Rangaistus heidän suojelemisestaan oli kova, kuolemanrangaistus, ja tämä myöskin tuomittiin niissä kahdessa tapauksessa, jotka kirjassa kerrotaan.

Omituisimpia tapauksia Keuruun historiassa on pitäjän v. 1662 tapahtunut pannaan-julistus. «Koska Keuruun seurakunta», niin sanotaan tässä

merkillisessä asiakirjassa, «viettää jumalatonta elämää, ei tottele ensinkään opettajiaan eikä saarnamiehiään, halveksii Jumalan sanaa ja kaikkia hartaita kehoituksia, ja on monin tavoin harjoittanut vallattomuutta, eikä ole tähän päivään asti näyttänyt mitään merkkiä parannuksesta, ja koska erittäinkin» (— nyt luetellaan viisi eri kohtausta, jolloin on harjoitettu väkivaltaa, kirkon ja jumalanpalveluksen häiritsemistä ja myöskin pakanuutta, kun rahvas uhraa ja etsii karjaonnea erään puuristin tykönä, jonka uudestaan ovat pystyttäneet kun se oli pois hakattu). «Näiden ja muiden raakuuksien tähden päätimme me siinä tarkastuksessa, joka pidettiin Längelmäen pappilassa 25 p. helmik. 1662, alistaen päätöksen Turun konsistorion ratkaistavaksi, että mitään jumalanpalvelusta ei saa siellä enää pitää — — — eikä Herran Ehtoollista jakaa, paitsi hätätilassa». Ainoastaan kaksi seurakunnan jäsentä erotetaan tästä tuomiosta ja saa mennä ehtoolliselle Kuorevedellä. Siis täydellinen pannaan-julistus kauvan uskonpuhdistuksen jälkeen, lutherilaisessa kirkossa!

Luullakseni jokainen isänmaan historiaan mieltynyt kansalainen mielellään on tutustuva hra Warénin «Keuruun pitäjän historiaan.»

Myöskin t:ri J. O. I. Ranckenin kirjanen «Sastamala, H. G. Porthans jemte efterföljares misstag derom» etc. on mainittava yhteydessä molempien edellä mainittujen esitysten kanssa, sillä ala, jota se koskee, on sekin Pohjois-Satakunnan entistä «erämaata». Tekijä koettaa lukuisilla asiakirja-otteilla todistaa, ja todistaakin sen pääasiassa, että tuo keskiajalla mainittu Sastamalan pitäjä käsitti koko Pohjois-Satakunnan, ja että sen keskuspaikka oli nykyinen Karkku, mutta nykyinen «Sastmola» eli Merikarvia ainoastaan siihen kuuluva, etenkin kalastukseen käytetty, takamaa. Tässä siis tekijä minusta on aivan oikeassa. Mutta väärässä on hän minun nähdäkseni, kun esittää tämän päätöksen aivan uutena keksintönä ja oikaisuna kaikkien entisten tutkijain mielipiteeseen. Mitä ensiksi Porthaniin tulee, niin hän ei ollenkaan ole likemmin ryhtynyt vanhan «Sastamalan» aluetta määräämään, vaikka tosin yhdessä paikassa kysymysmerkillä arvelee Karkun mahdollisesti keskiajan lopussa kuuluneen Kallialaan (nyk. Tyrvääseen), sen jälkeen kuin tuo alkuperäinen Sastamala jo oli kahteen pitäjään jaettuna. Vaan aivan väärin on minusta arvella, että hän olisi luullut Sastamalan supistuvan nykyisen «Sastmolan» rajoihin. Mutta jos Porthan ei asiasta vielä ollut selvillä, niin ovat kuitenkin jo Yrjö-Koskinen ja A. Varelius, niinkuin myöskin näkee tekijän kirjasta, esittäneet juuri sen mielipiteen, että Karkku on vanha

Sastamala. Hra Ranckenin ansio supistuu siis siihen, että hän muutamilla uusilla todistuksilla vahvistaa ja tarkemmin määrää Sastamalan alueen.

Niitten pikkutietojen joukosta, jotka t:ri Ranckenin kirja sisältää, tahdon huomauttaa muutamasta kansantarinasta Vesilahden ja Lempäälän entisestä Aimalassa olleesta yhteisestä kirkosta, joka poltettiin, niinkuin eräästä säilyneestä, nähtävästi keskiaikaisesta runokatkelmasta näkyy:

Musta Mikko Menkalasta,
Harmaapää Hakimäestä,
Hukutteli hullun Hollolasta
Polttaan kirkon Aimalassa.
Seurakunta suuresti suuttui:
Kuinka kirkko nyt tehtänee,
Pyhät siat istuttanee.
Arpaat pannaan autialle,
Pannaan pyhän Pietarin kuva,
Pannaan pyhän Paavalin kuva — —

Maamme toiseen päähän, Karjalaan, «kahden riikin riitamaalle», vie meidät tämän jälkeen hra T. Könösen tekemä esitys «Pälkijärven pitäjästä». Ensimäiset tarkemmat tiedot näistä seuduista saamme tunnetusta v:n 1500 venäläisestä verokirjasta. Silloin oli nykyinen Pälkjärvi jaettuna Karjalan kahden pohjoisimman pogostan, Ilamantsin ja Sortavalan välillä. Samoin kuin muut karjalaiset seudut jakaantui sekin «perevaaroihin», nimitys joka nähtävästi on syntynyt suomalaisista sanoista «pere» ja «vaara». Käkisalmen valloitus v. 1580 laski myöskin Pälkjärven Ruotsin vallan alle, mutta perin hävitetyssä tilassa. Ja kun seuraavinakin vuosina venäläiset, joiden puolta muutamat talonpoikaiset sissitkin, niinkuin Luukas Räsänen ja Roponitsa, pitivät, tekivät tänne ryöstö- ja hävitysretkiä, niin on ymmärrettävä että olot pysyivät kurjina. V. 1597 annettiin Pohjois-Karjala takaisin Venäjälle, siksi kuin joutui taas v. 1611 Käkisalmen toisen valloituksen jälkeen Ruotsille. Monessa suhteessa olivat olot toisin kuin Ruotsin Suomessa, ja vasta vähitellen ja epätäydellisesti saatiin hallinto jotenkuten samalle kannalle järjestetyksi. V:n 1630 jälkeen ruvettiin pogostaan sijoittamaan lutherilaisia pappeja ja lain pakolla taivuttamaan kansaa heidän saarnojensa kuulemiseen. Mutta, niinkuin tavallisesti, tämmöinen väkinäinen käännytystoimi kantoi vähiä hedelmiä. Kreikanuskoinen väestö muutti joukottain Venäjälle ja vv. 1638—54 väheni väkiluku noin 30 prosentilla. Uudenkaupungin rauhanteon raja kävi Pälkjärven halki, erottaen muusta pitäjästä 7 kylää, jotka Leppälahden kappelin nimellä tulivat Venäjän alle; mutta senkin jälkeen kansa vanhaan totuttuun tapaansa etsi Pälkjärven papin apua. Kumminkin kahdesti synnytti tämä seikka ikäviä

rettelöitä, Venäjän uskontoon kastettujen takia, jotka sitten pakenivat Pälkjärvelle ja pyysivät jällcen päästä lutherilaisiksi. V. 1811 liitettiin erotettu osa Viipurin läänin ohessa muuhun Suomeen takaisin.

Tämmöiset ovat Pälkjärven pitäjän ulkonaiset vaiheet olleet. Tarkempi tutustuminen niihin, samoin kuin pitäjän sisällisiin kohtaloihin, esim. rälssioloihin ja reduktsiooniin (Pälkjärvi sai niitä kyllikseen kokea, koska oli 1651 kokonaisuudessaan läänitetty eräälle liiviläiselle aatelismiehelle vapaaherra Cronstiernalle), ison ja pikku vihan sekä 1808 v:n sodan tapauksiin Pälkjärvellä, talonpoikaiskapinaan v. 1778, johon oli syynä rälssiherran Didronin tylyys, kansan tapoihin y. m., jääköön lukijan tehtäväksi itse hra Könösen kirjasta. Se antaa hauskan ja, kuten tuntuu, luotettavan kuvan kohtaloista ja kärsimyksistä Suomen rajamailla, jossa usein vihollinen löi kumoon kansan vaivan, viljehen, silloinkin kuin muussa Suomessa pelto kultainen kellerti.

Kustavi Grotenfelt.

Oikeakielisyydestä

suomen kielen käytäntöön katsoen.

I [1]).

Tavallisimpia kysymyksiä, joita suuren yleisön puolelta kielimiehelle tehdään, on: onko se ja se muoto, ääntämis- tai lausetapa oikea vai väärä? Suuri yleisö tavallisesti katsoo kielentutkijan tällä alalla auktoriteetiksi, arvelee hänen voivan joka tapauksessa täsmälleen sanoa, mikä kieliasiassa on ehdottomasti oikeaa tai väärää. Ja tämmöistä käsitystä ovat kielimiehet itse puolestaan pitäneet suuressa yleisössä yllä.

[1]) Tämän kirjoituksen ensimäinen osa painetaan tähän pääasiassa semmoisena kuin kirjoittaja sen esitti 18 p. marraskuuta 1893 astuessaan suomen kielen ja kirjallisuuden professorinvirkaan. Muutamia lisäyksiä on kuitenkin tehty.

On jotenkin luonnollista että kysymys oikeakielisyydestä eri muodoissa yhä uudestaan esiintyy. Onhan tämä kysymys niitä, jotka eivät koske ainoastaan kielentutkijoita, vaan, ja vielä suuremmassa määrässä, myöskin jokaista kirjailijaa, jopa tavallaan jokaista kielen käyttäjää. Oikeakielisyyskysymyksiä käsitelläänkin siitä syystä ehtimiseen sekä yksityisissä keskusteluissa että opetuksessa ja aikakautisessa kirjallisuudessa. Myöskin meidän kielitieteessämme ovat tähän kuuluvat kysymykset yhä tulleet esille; tieteellisellä suomen kielen tutkimuksella on suureksi osaksi ollut nimenomaisena tarkoituksenakin saada selville sitä kielenmuotoa, joka olisi «oikeaksi» katsottava.

Useimmissa tapauksissa kuitenkin on meillä keskustelu oikeakielisyyskysymyksistä rajoittunut yksityistapauksiin, jota vastoin näitä asioita verraten harvoin on punnittu yleisemmiltä näkökohdilta, yleisten periaatteiden kannalta. Yleisemmät näkökohdat näkyvät kuitenkin niin sanoakseni yksityiskohtien takaa, sillä edustaahan jokainen yksityinen lausunto aina tavallaan jotakin yleisempää näkökantaa ollen ikäänkuin palasena, katkelmana jostakin laajemmasta ajatuksenjuoksusta, vaikk'ei tämä ajatuksenjuoksu useimmissa tapauksissa ole lausujalla johdonmukaisesti kokonaisuudessaan ajateltuna. Kukin yksityinen lausunto oikeakielisyysasioista edellyttää aina jotakin kantaa noissa suurissa kysymyksissä, joiden ympärillä yksityiset oikeakielisyyskysymykset liikkuvat, nimittäin: millaiseksi on käsitettävä kielentutkimuksen ja kielenkäytännön suhde? sekä: mikä suhde on ja tulee olla kirjakielen ja kansan puhekielen välillä?

Kahden viimeisen vuosikymmenen kuluessa on kielentutkimuksen käsitys kielenelämästä suuresti muuttunut, on siis luonnollista että nykyaikuisen kielentutkimuksen periaatteihin kasvanut tutkija, jos hän on johdonmukainen, käsittää kielentutkimuksen suhteen kielenkäytäntöön suuressa määrin toisella tavalla kuin sitä ennen käsitettiin, ja että näiden periaatteiden kannalta ei voi tunnustaa niitä mielipiteitä, jotka meillä ovat olleet yleisimmin levinneitä, oikeiksi. Näin ollen olen kysymyksen suuren tärkeyden vuoksi sekä opetuksellemme että kirjallisuudellemme tahtonut ottaa sen puheeksi sen harvinaisen kuulijakunnan edessä, jolle minun tänään on sallittu puhua. Ensi aluksi tahtoisin luoda katsauksen niihin mielipiteihin, jotka meillä ovat näissä kysymyksissä esiintyneet, koska luulisin semmoisen katsauksen saattavan käsitteitä selvittää.

Niiden kirjoitusten joukossa, joissa on oikeakielisyyskysymystä periaat-

teelliselta kannalta tarkastettu, on erittäin etevä sija ruotsalaisen kielen tutkijan *A. Noreen*in kirjoittamalla kirjasella «*Om språkriktighet*» (toinen painos Upsalassa 1888). Kirjantekijä erottaa niiden joukossa, jotka ovat oikeakielisyysasiasta mielipiteensä lausuneet, kahden eri kannan miehiä, joista kannoista hän toista nimittää kirjallishistorialliseksi ja toista luonnonhistorialliseksi; itse puolestaan tekijä tahtoo lisätä näihin kolmannen, jota hän — helposti selitettävällä puolueellisuudella, niinkuin hän sanoo — nimittää järkiperäiseksi kannaksi. Hänen karakteristiikkansa näistä eri kannoista on lyhyesti seuraava.

Kirjallishistoriallisella kannalla asetetaan oikeakielisyyden ohjeeksi jonkin — enemmiten jotenkin mielivaltaisesti valitun — menneen aikakauden kielenkäytäntö. Niin katsotaan paraaksi latinaksi se, jota käytettiin «kultaisena aikakautena», paraaksi ranskaksi Voltairen ja hänen aikansa kielenkäytäntö, ja klassilliseksi ruotsiksi 1300:n tienoilla käytetty ruotsi. Tämän suunnan edustajina ovat Saksassa *Jacob Grimm* ja Ruotsissa hänen oppilaansa *Johan Er. Rydqvist*, muita mainitsematta. Tältä näkökannalta on esim. *följeslage* (muin. r. *fölghislaghi*) parempi kuin *följeslagare; jätten*, pl. *jättnar*, *drotten*, pl. *drottnar* ovat oikeammat muodot kuin *jättar*, *drottar; instrumenter*, *härader* ovat vääriä monikon muotoja, jota vastoin oikeat muodot ovat *instrument*, *härad;* nominatiivit *närvara*, *samvara* ovat oikeat muodot, sitä vastoin muodot *närvaro*, *samvaro* j. n. e., jotka alkuansa ovat olleet datiivimuotoja, ovat nominatiiveina kerrassaan väärät, «nominatiivia *närvaro* j. n. e. ei ole milloinkaan ollut olemassa eikä sitä saata kielen vanhojen eikä uusien lakien mukaan olla olemassa» (Rydqvist).

Mikä kielessä on oikeata tai väärää, sen saapi tämän kannan mukaan tietää kielentutkijalta, etenkin historialliselta kielentutkijalta. Oikea kielenmuoto löydetään kielihistorian tutkimuksen kautta.

Luonnonhistoriallinen kanta katsoo taas oikeakielisyyden ohjeeksi puhutun kielen. Puhuttu kieli on elävä organismi, se on luonnontuote, ja on sitä parempi, mitä vapaampana se saapi kasvaa. Pois siis kaikki kielen mestaroiminen; se ei onnistu milloinkaan, ei edes keisarillekaan. [1])

---

[1]) Max Müller kertoo tätä osottaakseen seuraavan jutun. Kun keisari Sigismund lausui: „videte, patres, ut eradicetis schismam Hussitarum", huomautti eräs munkki että *schisma* on „generis neutrius". Keisari kysyi: „mistä sen tiedät?" Munkki vastasi: „Alexander Gallus sen sanoo." „Ja kuka on Alexander Gal-

Jos siis jokin muoto on syntynyt, niin se samalla on oikea. Jos useampia muotoja on toistensa kanssa taistelemassa, niin on se parempi, jota useammat käyttävät. Paras kielenkäytäntö on siis se, joka on yleisimmin levinnyt. Väärät ovat ainoastaan ne muodot, joita vain jokin kirjailija käyttää, mutta joita ei tavata puhutussa kielessä. Tämän kannan mukaan siis sekä *instrument* että *instrumenter* ovat oikeita muotoja kumpainenkin; jälkimäinen on kuitenkin oikeampi, koska se on tavallisempi. Asiantuntija oikeakielisyyteen katsoen ei ole ensi sijassa kielentutkija, vaan kuka tahansa kieltä puhuvasta kansasta. Oikeakielisyyden ratkaisee kieltä puhuvain enemmistö, ja se saadaan selville statistisesti tutkimalla nykyajan kieltä. Tämän kannan puolustajia ovat olleet esim. saksalainen *Osthoff* sekä Noreenin mukaan useimmat Ruotsin nuoremmat kielentutkijat.

Noreenia ei kumpainenkaan kanta tyydytä. Hän osottaa epäjohdonmukaisuuksia kummassakin, näyttäen että kirjallishistoriallinen kanta johdonmukaisesti veisi siihen, että kielenkehitys katkaistaisiin ja ohjeeksi pantaisiin kielenmuoto, josta se jo on kasvanut irti. Samanlaiseen kehityksen kangistamiseen veisi hänen mielestään luonnonhistoriallinen kanta. Koska ainoastaan se puhuu oikein, joka puhuu niinkuin enemmistö puhuu, niin olisivat kaikki uutismuodostukset, joita ei kukaan ole ennen käyttänyt, ehdottomasti vääriä. Tällä tavoin siis kieli tulisi stereotypeerattavaksi nykyaikuiseen muotoonsa.

Noreen asettaa sen vuoksi näitä kantoja vastaan kolmannen kannan, jota hän nimittää järkiperäiseksi, mutta jota suuremmalla syyllä voisi nimittää tarkoituksenmukaisuuden kannaksi. Tältä kannalta lähdetään aksioomista: kieli on ajatuksen ilmoittamiskeino. Se kielenkäytäntö on paras, joka paraiten ilmoittaa sen, joka on ilmoitettava. Huono on se kielenkäytäntö, joka vaillinaisesti tai ei ollenkaan tee toiselle ajatusta tajuttavaksi. Ei mikään lausumamuoto ole kaikkialla paras, vaan kukin on paras tässä yksityistapauksessa; mikä tänään on kielenkäytäntöä, se saattaa huomenna olla kielivirhe. Yleinen sääntö on: paras kielenmuoto on se jonka kuulija

---

lus? „Hän oli munkki.“ „Hyvä“, sanoi Sigismund, „ja minä olen keisari, ja minun sanani on yhtä hyvä kuin kenenkään munkin.“ „Keisari sai“, sanoo Max Müller, „epäilemättä naurajat puolelleen, mutta kuitenkin *schisma* pysyi neutrina, ei keisarikaan voinut muuttaa sanan sukua ja päätettä.“

tarkimmin ja nopeimmin käsittää ja jonka puhuja helpoimmin synnyttää, elikkä toisin sanoen (Flodströmin ehdottaman sananmuodostuksen mukaan): paras on se kielimuoto, jossa tarpeelliseen selvyyteen yhtyy suurin mahdollinen yksinkertaisuus. Tämän näkökannan mukaan on siis väärin käyttää yhteiselle kansalle aiotussa kirjallisuudessa semmoisia sanoja kuin *timid*, *nongsjalangt*, vaikka ne saattavat olla paikallaan toiselle yleisölle aiotussa kirjallisuudessa; *systemer* on parempi monikkomuoto kuin *system* siitä syystä, että tällä keinolla voidaan erottaa toisistaan yksikkö ja monikko; vieläpä olisivat *skepper*, *border* oikeammat monikot kuin *skepp*, *bord*, jos niitä ymmärrettäisiin.

Täten yleiseksi orienteeraamiseksi esitettyäni Noreenin kirjoituksen tahdomme ryhtyä katsomaan, mitä eri mielipiteitä ja näkökantoja meillä suomen kieleen katsoen on näissä asioissa esiintynyt.

Niitä kolmea oikeakielisyyskantaa, jotka Noreen mainitsee, saatamme harvoin todellisuudessa tavata puhtaina; hyvin tavallista on, että sama henkilö on lausunut eri kantoja edustavia lausunnoita. Mitä erittäin «kirjallishistorialliseen» kantaan tulee, muistuttaa Noreen, että hän on tämän kannan ajatuksenjuoksun koonnut eri kirjailijain hajanaisista lausunnoista. Koska esitys ei suorastaan ole autenttinen, saattaa jossakin määrin olla eri mieltä siitä, onko Noreen täydellisesti saattanut asettua tämän kannan ajatuksenjuoksuun. Minä puolestani olen taipuvainen sitä epäilemään. En usko tämän kannan miesten, esim. Grimmin ja Rydqvistin, käsitystä elävän kielen oikeamuotoisuudesta saattavan suorastaan verrata humanistien aikaansaamaan käsitystapaan latinan kielestä, jonka mukaan kultaisen ajan kieli, s. o. todella paraiden roomalaisten kirjailijain kieli, asetetaan latinan kielen ohjeeksi. Humanisteilta peritty katsantokanta asettaa sen vaatimuksen, että sen, joka tahtoo kirjoittaa latinaa oikein, tulee kirjoittaa sitä täysin sillä tavoin kuin sitä kultaisena aikakautena kirjoitettiin — vaatimus, joka todella on latinan kielen kehityksen nykyaikuisten aatteiden sillä lausumiseksi katkaissut. Tämänlaista nykyjään elävän kielen palautumista vanhaan muotoon eivät Grimm ja Rydqvist ja heidän kannallaan olevat miehet kuitenkaan ole vaatineet, jos kohta he silminnähtävällä rakkaudella ovatkin suosineet vanhaa kieltä. Minun ymmärtääkseni ei muotoja *följeslagare*, *drottar*, nominatiivia *närvaro* j. n. e. tuomita vääriksi vain sen vuoksi, ett'eivät ne ole samanlaiset kuin muinaisajan muodot, vaan sen vuoksi, että ne puheenalaisen kannan miesten mielestä ovat törkeitä erehdysmuotoja

sekaannuksen kautta syntyneitä muotoja; niiden kielenlakien mukaan, joita tämän kannan miehet tunsivat ja tunnustivat, olisi pitänyt vanhempien muotojen säännöllisesti nykykielessäkin esiintyä muodoissa *följeslage*, *drottnar*, *närvara*. Että n. s. kirjahistoriallisen kannan miesten katsantotapa on tämmöinen, osottaa se, että he sanovat esim.: *åsar* on parempi muoto kuin *asar* (jumalan nimi), koska muinais-ruotsin pitkä *a* on nykyisruotsissa muuttunut *å*:ksi (esim. *gå*, muin. ruots. *ga* j. n. e.). Tässä siis kirjallishistoriallisen kannan mies juuri e i puolusta vanhaa muotoa, vaan semmoista, jommoiseksi muodon hänen mielestään olisi pitänyt k i e l e n l a k i e n m u k a a n muuttua; tämmöinen mielipide siis ei ole epäjohdonmukaisuutta kannassa, niinkuin Noreen sanoo, vaan päinvastoin aivan kannanmukainen. Minä tahtoisin siis mielemmin nimittää kantaa e t y m o l o o g i s e k s i kannaksi tai k i e l i o p i l l i s u u s kannaksi kuin kirjallishistorialliseksi.

Suomalaisella alalla tavataan oikeakielisyysasioissa aivan samaa kantaa, aivan samaa ajatuksenjuoksua edustettuna; tällä alalla ei kuitenkaan johtuisi kenenkään mieleenkään nimittää tätä kantaa kirjallishistorialliseksi. Puheenalaisen kannan mukaiset mielipiteet, joko enemmän tai vähemmän johdonmukaisina, osittain muunlaisten kantain katkelmiin sekaantuneina, ovat olleet enimmin levinneitä meidän kielimiestemme keskuudessa. Tämän kannan edustajia ovat etevimmät suomen kielen tutkijat, niinkuin *Reinhold von Becker* [1]), *Kustaa Renvall* [2]), *Elias Lönnrot* ja *August Ahlqvist*, ja saman kannan mukaisia mielipiteitä on tuotu esiin myös nuorempienkin lausunnoissa, Kotikielen seuran keskusteluissa y. m. Kieliopillisuuskannan edustavimpia miehiä uudempana aikana on ollut *Ferd. Ahlman*, joka lukuisissa sanomalehtikirjoituksissa on mielipiteitään yleisölle esittänyt. Tahdon tässä erittäin ottaa puheeksi Lönnrotin ja Ahlqvistin mielipiteet, jotka suomen kirjakielen muodostukseen ovat niin suuresti vaikuttaneet.

---

[1]) Reinhold v. Becker lausuu kielioppinsa esipuheessa (v. 1824): „Mikä näissä [murteissa] uskollisimmin pitää yhtä kielenluonnon kanssa ja taivutuksessa johtaa suurimpaan säännöllisyyteen ja varmuuteen, on yleensä myös kieliopillisessa katsannossa enimmin hyväksyttävää".

[2]) Mainittakoon tässä myöskin lause Renvallin kieliopin esipuheesta (1840): „Pääasiassa on vielä jäljellä se tehtävä, että kielen todellista luontoa yhä enemmän tutkitaan ja selvitetään, että keksimällä sen yleiset, eri murteista ja suuresti eriävästä kielenkäytännöstä riippumattomat, pysyvät lait ja niitä kielen enemmässä muodostelussa noudattamalla pannaan perustus vastaiseen kirjakieleen, joka kelpaa säilyttämään kotimaisen, puhtaasti kansallisen viljelyksen tuotteita.

Lönnrotin kannan valaisemiseksi mainittakoon eräs ote hänen matkakirjeestään vepsäläisten luota, joka suuresti valaisee hänen tutkijakantaansa yleensä. Kerrottuaan että hän oli vepsästä löytänyt uuden johtopäätteen, *skanden* [= *škandęn*] päätteen, joka suomen ja viron kielestä on kadonnut, hän jatkaa:

„Kuitenkin päätin sen ottaa' tekeillä olevaan kielioppiini, josko koko lausukka ei pääsisikään sitä etemmäksi. Toivossa on kuitenkin, tämänkin hylätyn kielenhaarukan, kielioppiin saatuansa, kukaties vielä tulevan käytetyksi, samalla tavalla kuin itsekohtainen laùsukka (v. reflexivum), joka jo oli katoamaisillansa, nyt jo alkaa löytyä' joka suomalaisessa kirjassa. Sen ohessa olen vielä siinä uskossa, että vaikka kieliopin on muodostuttava kielen mukaan, niin on kielen itsenkin eräissä paikoin edellisen jälkeen taivuttava. Kieli näyttää minusta monin paikoin ymmärtämättömältä lapselta ja kielioppi sen ymmärtävämmältä opettajalta, jonka pitää hoitolaistansa lajin yhteisten lakien mukaan taivuttaa' ja itsepäällänsä toimeentulevaksi saattaa'. Jos hoitolainen kauniisti ja vioitta kasvaa, niin ei hoitajalla ole muuta kuin auttaa' vaan sen varmentumista; vaan jos rupeaa harhateille poikkeamaan, niin on se perustettava niin pian ja siivosti kuin mahdollista on. Suomen kielessä katson harhatieksi taikka muuksi vinoudeksi sitäkin, että lausuu alottavan lausukan [= inkoatiivisen verbin] ajatuksen kahdella sanalla, jonka ennen on sanonut yhdellä, niinkuin esim. *ruveta' käymään, ruveta' tulemaan, ruveta' lankeemaan* — — —, ei niinkuin ennen *käyskätä', tuleskata', lankeeskata'* ja olevassa ajassa *käyskännen, tuleskannen, lankeeskannen*" [Suometar 1848 N:o 6].

Tämä Lönnrotin selvästi ilmilausuma kanta tulee esille muutenkin hänen suomen kieltä koskevissa kirjoituksissaan. Niin hän puolustaa muotoja *ele, ellös, elköön;* koska sana on «yhtä rotua» *en, et, ei* sanojen kanssa, niin miksi «tässä johdesanassa *e* vasten yleistä lakia muutettaisi äänikkeeksi *ä*?» Kieliopillisista syistä hän tahtoo kirjoittaa *ottavi, menevi* eikä *ottaapi, meneepi.* Hän tahtoo kirjoittaa *sihen* eikä *siihen* tai *siehen* koska «oikuutta myöten» olisi sanottava *sehen,* «josta kuitenki puhe'tapa on muuttanut edellisen *e*:n *i*:ksi, samatekun usiammassa muussa Siassa tästä sanasta *e* on *i*:ksi (ei *ii*:ksi, eikä *ie*:ksi) muuttunut.» Tämän jälkeen hän jatkaa:

„Että tässä kirjotuslaadussa olen Kielenopin, enkä niin syntymäpaikkani puhe'tapaa puoltava, arvaat sanomattaki. Jälkimmäistä en tahdo koskaan tavallisuutta vastoin puoltaa, paitsi sillon, koska sillä itsestänsä on Kielenopillinen oikuus. Enkä aina sillonkaan, vaan kirjotan muiden mukaan esimerkiksi *parempi, kovempi, matalampi* — —, vaikka syntymäpaikoillani sanotaan oikeemmin Kielenopin mukaan *parempa, kovempa, matalampa* — — j. n. e. „[Mehiläinen 1839, s. 162; edell. esimm. siv. 156 ja seur.].

Samanlaisen kannan mielipiteitä tavataan myös Ahlqvistilla. Kielentutkijana hän katsoo olevansa oikeutettu arvostelemaan kielessä, sekä kan-

san murteissa että kirjakielessä, tavattavia muotoja niiden lakien mukaan, joita hän tutkimuksessaan on havainnut. Kielenmuodon arvonmääräjänä on ensinnäkin sen alkuperäisyys; se muoto on paras, joka on vähimmin kulunut. «Se on aivan selvä ja luonnollinen asia, että se murre on täydellisin ja kirjakielessä enimmin seurattava, jossa kielen äänet pehmentäissäkään eivät peräti hukkaudu, vaan korvautuvat jollakulla tavalla, niinkuin [puheenalaisessa tapauksessa] *k*:n pehmeillä vastoilla *j*:llä ja *v*:llä.» Länsisuomen murteen *kyljellä*, *särjin*, *härjät* ovat siis paremmat kuin *j*:ttömät muodot; muotoja *halvot*, *urvut*, jotka tämän mukaan myös olisivat paremmat, ei Ahlqvist kuitenkaan tahdo, myöhemmin tapahtuneen kielenkehityksen vuoksi, saada kirjakieleen [Kieletär 1, s. 51]. Semmoiset partitiivit kuin *etelätä*, *elämätä* ovat paremmat kuin vasta uudemmassa kirjallisuudessa käytäntöön päässeet *etelää*, *elämää*; «kun kielen kulumista ja rappeutumista on syy peljätä», oli hänen mielestään «täydellinen pääte parempi kuin lyhennetty, joka vasta uudemmassa kirjallisuudessa on päässyt käytäntöön. [Virittäjä I, s. 255].

Toinen seikka, jonka mukaan kielenmuotojen oikeutta määrätään, on niiden johto ja yleensä niiden yhtäpitävyys tutkimuksen selvittäminen «kielen lakien» kanssa. *Vihoillinen*, *palkoillinen* «kirjoitetaan johtonsa vuoksi ja ulospuhunnankin tähden», «jos järjellisesti ja johdonmukaisesti tahtoo kirjoittaa» [Kieletär 2, s. 68; 4, s. 75]. Sana *otaksua* on väärä, koska *-ksu* päätteellä johdetaan verbejä vain adjektiiveista (*pahaksua*, *hyväksyä*). Savolaiset muodot *mertä* ja *vertä* ovat oikeammat kuin *merta* ja *verta*, koska sanat muissa sijoissa «taivutetaan pehmeävartaloisina»; se, joka siis tässä seuraa savolaisen puhetapaa, «noudattaa kielen omaa äänilakia» [Kieletär 6, s. 76]. «Säännöllisempi ja kielen alkuperäistä luonnetta tarkemmin noudattava itämurre» ei käytä semmoisia epäsäännöllisiä johdannaisia kuin *paukkina*, *ulvina*, joissa «juuritavuu» on pitkä [Suomen kielen rakennus s. 32]. *Rangaistus*, *häväistys*, *vapistus*, *valaistus* ovat länsimurteen synnyttämiä vääriä johtomuotoja, jotka ovat syntyneet erehdyksestä kielenkäyttäjissä; «nämät olettavat vartalosanoinansa olemattomia verbejä: *rangaistan*, *häväistän*, *valaistan*, ja niitä vastaavat oikeastaan verbit: *rankaisen*, *häväisen* eli *häpäisen*, *vapisen*, *valaisen*, joista taas kielen lakien mukaan johtuu — — — *rankaisu*, *häpäisy*, *vapisu*, *valaisu*». Väärät muodot ovat kuitenkin «jo niin perehtyneet yleiseen käytäntöön, että niitä lienee myöhä ruveta siitä poistamaan» [Suomen kielen rak. s. 27—28]. «Kielen lakien» nojalla Ahlqvist katsoi toisinaan olevansa

oikeutettu esittämään käytäntöön sanamuotoja, joita ei tavata kansanmurteissa eikä vanhemmassa kirjakielessä; semmoinen muoto on *paitse*, jota hän puolustaa sillä perustuksella, että se on prolatiivi sanaa *paki*. «Sanaa *paitsi* sitä vastaan ei voi lukea miksikään nominin-sijaksi» [Kieletär 5 s. 63]. Sanamuodostuksia, jotka tehtiin vastoin Ahlqvistin mielestä voimassa olevia «kielen lakeja», hän tuomitsi hyvin ankarasti. Niin hän esim. sanoo, että muodot *järjestö* ja *sisältö* «ovat äpäriä, joita kieli ei ole synnyttänyt, vaan jotka ovat syntyneet kielen lakeja tuntemattomien sanapaturien päässä.» [Suom. kielen rak. s. 22].

Samansuuntaisia lausuntoja tavataan, niinkuin jo ennen on mainittu, myöskin Lönnrotia ja Ahlqvistia nuorempain tutkijain kirjoituksissa, vaikk'ei siltä tietysti ole sanottu että nämät tutkijat nyt enää ovat samalla kannalla tai pysyvät kiinni jokaisessa yksityisessä lausumassaan mielipiteessä. Ainoastaan muutamia kantaa valaisevia esimerkkejä tuotakoon esiin.

*A. Genetz*in kirjoituksista, joissa yleensä esiintyy varsin maltillinen oikeakielisyyskanta, mainittakoon seuraavat lausunnot. Hän neuvoo välttämään lausetta *kohauttaa* olkapäitään, lausuen että hänen mielipiteensä «tässä asiassa muuten perustuu Suomen kielen johto-oppiin. Semmoinen verbi kuin *kohautan* ei ole voinut syntyä muuten kuin verbistä *kohaan* eli *kohajan* tai *d*:n ja sitten *h*:n kadottua verbistä *kohahdan*. Koska puheenalaisessa lauseessa tarkoitetaan *äkillistä* nostamista, niin *kohautan* on johtunut jälkimmäisestä ja on siis samaa kuin *kohahdutan*, *kohahutan*. Mutta jos kerran lause *kohahuttaa olkapäitään* on oikea, niin on välttämättömästi myöskin oikea semmoinen lause kuin: hän on niin heikkohermoinen, että hänen *olkapäänsä* itsestään *kohahtelevat*». [Kirjall. Kuukauslehti 1880 s. 97]. — «Semmoset vähempialaset muodot kun *valuupi*, *vihottaapi*, *käyskeleepi*, joissa on kaksi persoonapäätettä perätysten, ovat kirjakielestä hyljättävät» [Muist. uuden raam. suomenn. kielestä, 1887, s. 19]. — «Määrää ilmottavien adverbivartalojen nominatiivi-muotoa käytettäköön subjektina, sekä persoonattomien että käskevien lauseiden objektina, mutta ei muuten; siis ei: *paljo väkevämmäksi; kuinka paljo se on kultaa parempaa*, *suku leveni paljo; n*-päätteistä muotoa taas älköön käytettäkö ainakaan yksin subjektina tai kieltävän lauseen objektina; esim. ei: *jälelle jää vähän; joll'ei Herra olisi jättänyt meille vähänkään jätteitä; älköön antako enemmän*» [main. kirj. s. 23].

Eräs kielentutkimuksen harrastaja, joka katsoi *kirjasto* sanaa vääräksi

johdannaiseksi (verraten *haavisto*, *kalmisto*, *hongisto* muotoihin), rupesi sen sijaan käyttämään *kirjisto* muotoa. Niitä, jotka surivat semmoisten sanojen olemassaoloa kuin *osasto*, *virasto* näyttää olleen kielimiesten ulkopuolellakin (nimimerkki *F.* U. Suomettaressa 1881, N:ossa 184 sanoo niiden olevan «niin kiinteästi kieleen juurtuneet, että lienee työläs enää saada semmoisia rikkaruohoja kielestä pois kitketyiksi»).

Ferd. Ahlman — mainitaksemme vain yhden esimerkin — piti väärinä ja epäselvinä semmoisia sanoja kuin *epäilemätön*, *sanomaton* j. n. e., kun niitä käytettiin passiivisessa merkityksessä, vaan tahtoi muodostaa sijaan sanoja *epäiltämätön*, *sanottamaton*, *lakierattamaton*.

Miten suurempikin yleisö haluaa katsoa asioita kieliopillis-etymoloogiselta kannalta, näkyy esim. useista niistä oikaisuista joita on tehty Suomen maantieteellisen seuran äsken julkaisemaan paikannimiluetteloon. Niin esim. eräs muistuttaa että nominatiivi *Juva* on väärä; oikea nominatiivi on *Juka*, koska sanotaan *Jukajärvi*. Eräs toinen väittää — vastoin todellista asianlaitaa — ett'ei milloinkaan sanota *Ikaalinen*, vaan aina *Ikalinen*; jälkimäisellä tavalla onkin sanottava ja kirjoitettava, koska nimi muka on johtunut *kala* sanasta.

Tämänsuuntaisten esimerkkien lukua voisi tietysti jatkaa loppumattomiin. Se ajatuksenjuoksu, jota ne edustavat, on lyhyesti seuraava: kielentutkija saapi tutkimuksensa kautta selville kielen luonnon, ne yleiset lait, jotka siinä vallitsevat, ja näiden selville saamiensa lakien mukaan hänen tulee arvostella, mitkä todellisuudessa esiintyvät muodot ovat oikeat ja omaksuttavat kirjakieleen, jonka tuli muodostua oikeaksi kieleksi *κατ' ἐξοχήν*, mitkä taas väärät ja hyljättävät. Näiden lakien mukaan hänellä on oikeus myöskin — ainakin jossakin määrin — parantaa todellisuudessa esiintyvää kieltä uutismuodostuksilla.

«Kielenlait», jos kohta niitä noudattamalla saatettiin puhuttua ja kirjoitettua kieltä parantaa, olivat tietysti kuitenkin otettavat selville kielestä itsestään, sillä eihän niitä voinut johtaa vain tyhjästä. Koska meillä ei ollut olemassa mitään vanhaa klassillista suomalaista kirjallisuutta, ei kieliopillisuuskanta meillä, niinkuin enimmiten muualla, saattanut ottaa oikean kielen lähteeksi vanhaa kirjakieltä, vaan sen täytyi tunnustaa kansankieltä kielellisen tietonsa lopulliseksi lähteeksi. Siitä syystä tavataan kieliopillisuuskannan miesten kirjoituksissa aina myös katkelmia toisesta kannasta, jota tahtoisin nimittää kansankielisyyskannaksi.

Kansankielisyyskannan ajatuksenjuoksu, semmoisena kuin se hajanaisissa lausunnoissa esiintyy, on seuraava. Kielenlait esiintyvät puhtaimpina elävässä kansankielessä, erittäinkin siinä kielessä, jota kansa hyvillä kielipaikoilla puhuu, s. o. semmoisilla seuduilla, joiden murre vähimmin on ollut «herrassuomen» tai vieraan vaikutuksen alaisena. Se siis käyttää kieltä oikein, joka noudattaa hyvien kielipaikkojen puhetta. Väärin käyttää kieltä se, joka käyttää semmoisia muotoja tai lausetapoja, joita ei ensinkään tavata turmelemattomassa kansankielessä. Tämä kanta on läheistä sukua n. s. luonnonhistoriallisen kannan kanssa, joka meillä tuskin lienee koskaan ihan semmoisenaan esiintynyt kuin sitä yllä kuvattiin.

Tämän kannan suuntainen ajatuksenjuoksu on huomattavana lukuisissa oikeakielisyyttä koskevissa lausunnoissa, jos kohta mielipiteet yksityiskohdista ovat käyneet hyvinkin erilleen. Yksi on katsonut yhtä, toinen toista murretta paraaksi, yksi kansankielen nojalla puolustanut yhtä toinen toista lausumatapaa, tavallisesti sen mukaan, miltä tienoin kukin on ollut kotoisin tai muuten kansankieltä paraiten tuntenut. Jo *Daniel Juslenius*, kun hän v. 1700 sanoi suomen kielen murteista Loimaan ja Huittisten murteen olevan hänen mielestään puhtaimman, lisäsi varovaisesti: «muutamia taas miellyttää Hämeen murre, toisia taas joku muu».[1])

Kansankielisyyskannan johdonmukaisimpia edustajia oli *Kaarle Aksel Gottlund*. Hän sanoo päättäneensä «Suomen kielen kirjuttaissa seurata ainoastaan kahta lakia; ensiksi «*että kirjuittaa ikäänkuin puhutaan*»; ja toiseksi, «*että nouattaa sitä puhetta, joka oli meistä paras*» [Otava II, s. 233]. Ja paraana Gottlund piti Savon murretta. «Hän oli kirjailija», sanoo hänestä kieliopillisuuskannan mies Ahlqvist, «joka ylenkatsoi kieliopin ja halveksui säännönmukaisuutta, suomen kielen kirjoituksesta lausuen ojennusnuorana: ‹kirjoita niin kuin puhut› (s. o. jokainen kirjoittakoon oman murteensa ja lisäksi vielä oman mielivaltansa mukaan). Tätä ohjelmaansa noudattaen mukaili hän kirjoituksessansa raainta Savon murretta» [Ahlqvist, Suomalaisia puhekokeita s. 43]. Jos Gottlundin kieli ei aina pitänyt yhtä Savon murteen kanssa, niin siihen oli syynä ainoastaan se, ett'ei hän tätä murretta täysin osannut.

---

[1]) „— — dialectibus variat innummeris, qvarum purissima, meo judicio, est ea quæ in parœciis *Loima* et *Hwittis* viget: qvibusdam Tavastensis, aliis alia placet.“ [Aboa vetus et nova s. 89—90].

N. s. murteiden taisteluaikana, jolloin Gottlundin ensi esiintyminen tapahtui, oli sanomalehdissä usein luettavana kirjoitelmia, jotka olivat kirjoitetut eri paikkakuntien murteilla, ja kansankielisyyskanta vei johdonmukaisesti tähän asti rakennetun yleiskielen hajoittamiseen. Useimmat kansankielisyyden harrastajat eivät kuitenkaan menneet niin pitkälle, vaan he tavallisesti tyytyivät vaan siihen, että kirjakieli läheni kansansankieltä ja piti sitä ohjeenaan. Tämänsuuntaisia mielipiteitä tavataan yleensä myös kieliopillisuuskannan miehillä. Tähän kuuluvaksi on katsottava sitä itämurteen lähentelemistä, jota tavattiin Beckerin kirjoituksissa, kansan kieleen tahtoi nojautua hänen vastustajansa Renvallkin, samoin myös Lönnrot. Että Ahlqvistilla oli kansankielisyyskannan mielipiteitä, näkyy monesta kohdasta hänen kirjoituksiaan. Niin hän esim. ei tahdo käyttää supistuvaisten sanojen monikon illatiivissa *sin* päätettä, «jota hän ei luule löytyvän kansankielessä» [Kieletär II, 1 s. 59]. Hän tahtoo saada tietoa, «missä osassa maata — muoto on kansan kielestä tavattava», voidakseen ratkaista jonkun muodon oikeutta. Kun oli valitettu sitä, ett'ei kansankielessä erotettu yksikön ja monikon komitatiivia, sanoo tähän Ahlqvist: «kun näin on, on se turhaa ruveta tämmöistä valittamaan epäjärjeksi ja vaillinaisuudeksi» [Kieletär 4 s. 74]. Että semmoiset lausunnot kuin viimeksi mainittu sisältävät jonkinmoista ristiriitaisuutta kieliopillisuuskannan kanssa, on tuskin kiellettävissä.

Suuremmassa määrässä kansankielisyyskantalainen oli uuttera oikeakielisyyskirjailija *G. A. Avellan*, joka usein vastustikin kieliopillisten miesten mielipiteitä. Hän kuvaa kieliopillisuuskannan miesten toimintaa näin: «Mitä nyt Suomen-kielen muodustamiseen ja polvittamiseen tulee, niin havaitaan nykyisestä kirjoitustavasta, että kirjantekiät kielitutkintoin johdosta kokevat saattaa Suomen-kielemme entiseen täydellisyyteen» [nimimerkki *L-bo* = Landtbo Sanomissa Turusta v. 1851 N:o 26]. Vaikka Avellankin tämän pyrinnön pääasiassa hyväksyi, oli hän kuitenkin tyytymätön siihen, että tämä suunta vei liian kauaksi yleisestä puhekielestä. Hän vastustaa semmoisia muotoja kuin *myötyäsi*, *kartanosi*, koska suurimmassa osassa maata *s* pääte *(myytyäs, kartanos)* on tämmöisissä tapauksissa yleisin. Niin ikään hän vastustaa semmoisia muotoja kuin *pimeä*, *korkea*, *taluttaen* ja puolustaa yleisemmin käytettyjä ja kauniimmalta kuuluvia muotoja *pimiä*, *korkia*, *taluttain*. Väärin on hänestä myös käyttää *tta*-päätteisiä abessiiveja, koska $^{9}/_{10}$ Suomen kansasta ääntää abessiivin lyhyellä *t*:llä; tämän yhtey-

dessä hän tahtoo *ta* päätettä monitavuisten sanojen partitiivista hävitettäväksi, siis: *jumalaa*, *suosioo*. Hän moittii sitä että kirjantekijät ovat «niin alttiit vaihettelemaan entistä vakaa kirjoitustapaa uuteen, jossa monet kirjamet, ainoasti alkuperäisen muodon näytteeksi, ovat toisenkaltaiset kuin ne kuuluvat puheessa, jota kielenopettajat sanovat kirjoissakin noudatettavan» [San. Tur. 1851 N:o 26, vrt. myös Avellanin käsikirjoituksia, jotka ovat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran huostassa]. Me näemme siis että Avellan asettui vastarintaan kieliopillisuuskantaa vastaan, milloin se alkuperäisyyttä tavotellessaan poikkesi enemmistön puheesta.

Kansankielisyyden puoltajia oli myöskin Ahlqvistin vastustaja kieliasioissa *A. W. Ingman*, jos kohta hänellä tavataan samalla paljon kieliopillisuuskannan mielipiteitä. Mainittakoon myös että tunnettu sanansepittäjä ja «venyke»-kirjoituksen harrastaja *W. Kilpinen* puolustaessaan semmoisia muotoja kuin *kirjottaa*, *laudottaa*, *aisottaa* j. n. e. vasten *kirjoittaa* j. n. e. muotoja, mainitsee puolustamiensa muotojen hyväksi että niitä «yhteinen kansa eli rahvas ääntelee» hänen puolustamaansa tapaan, joka hänestä on «lyhempi, ihanampi, miehuullisempi sekä jo on myös paljon käytetty kirjotelmissa» [Suomi II, 1 s. 251].

Nuorempien tutkijain lausunnoissa, jotka koskevat oikeakielisyyttä, on aina kansan kielenkäytännölle tunnustettu suuri, jopa ratkaiseva merkitys; oikeakielisyyskysymykset on usein asetettukin muotoon: tavataanko sitä tai sitä muotoa tai lausetapaa kansankielessä? Jos vastaus tähän kysymykseen on ollut kieltävä, on samalla katsottu selvitetyksi että muoto tai lausetapa on väärä.

Että nämät kaksi suuntaa, kieliopillinen ja kansankielinen, meillä ovat kulkeneet rinnakkain, osittain toisiaan vastustaen, osittain toisiinsa sekautuen ja sulautuen, lienee kieltämätöntä. Vaikka minun käsitykseni mukaan näiden suuntien välillä on periaatteellista eroavaisuutta olemassa, ovat ne kuitenkin useimmilla, jotka oikeakielisyysasioista meillä ovat puhuneet, ikäänkuin tehneet jonkinlaisen kompromissin. Toiselta puolen tunnustettiin kansankieli siksi lähteeksi, josta «kielenlait» olivat etsittävät, toiselta puolen myönnettiin että kansankielen muotojen ja lausumatapojen hyväksyttävyyttä saatiin arvostella sen mukaan kuin ne soveltuivat tutkimuksen selvittämiin järjestelmiin. Juuri tämänlainen kompromissikanta, jossa kieliopillisuus on ehdottomasti voitolla, näyttää olevan se, joka nykyjään meillä yleisimmin

on vallassa; missä määrin asianomaiset ovat kantaansa periaatteessa ja kaikissa erikoiskohdissa ajatelleet lävitse, sitä en tahdo sanoa.

Kumpainenkin suunta vaati kirjakielessä parannuksia; kieliopillisuuskannalta vaadittiin muodostusta suurempaan täydellisyyteen ja säännönmukaisuuteen, kansankielisyyskannalta suurempaan kansankielen-mukaisuuteen. Näitä parannuksia tavoteltiin kahdella tavalla: kielen puhdistamisella ja kielen rikastuttamisella. Kieliopillinen suunta vaati kielen puhdistamista väärin tehdyistä muodostuksista sekä myöskin vieraista sanoista ja vieraan kielen mukaisista lauseparsista, koska ne eivät olleet kielen hengen ja lakien mukaisia. Sama puhdistusvaatimus, mitä vieraihin aineksiin tulee, tehtiin myös kansankielisyyden kannalta. Väärien ainesten sijaan ja muutenkin kielen rikastuttamiseksi oli joko sepitettävä uusia sanoja tai otettava niitä kansankielen rikkaasta varastosta. Täten siis kummaltakin kannalta tultiin puhdaskielisyyteen eli purismiin, jota myöskin herännyt kansallinen harrastus kannatti.

Purismin ajatuksia oli lausuttu jo ennen meidän vuosisataamme. Eräässä onnittelukirjoituksessa ensimäisen suomen kielen dosentin *Kaarle Kustaa Wemanin* väitökseen lausuu savolainen *Johan Helsingberg* jo v. 1767:

„Nijden syiden seasa, jotka ovat estäneet ettei Suomen kieli ole taittu saatetta äärimäisen täydellisyden määrään, mahdamme me lukia sen, että nijn harvat, liioitengin ne jotka korkeimista säädyistä ovat, pitävät tätä kieldä sijnä arvosa, kuin kansan kunnia sitä vaati. *Florinus*, *Petræus*, *Vhaël*, *Juslenius* ja muut Suomesa kuluisat miehet, joidenga muisto vielä kuolemangin jälken elää, ovat kyllä jo heidän aikanansa havainneet tämän meidän äitimme kielen parannuxen tarpellisexi ja hyödyttäväisexi; ei he kuitengan heidän palavalla hartaudellansa ole tainnet mennä edemmäxi, kuin ainoastansa että he alun tavoin tämän aineen ongehensa ottaneet ovat. Meidän kielemme tarvitze kaiketickin suuremman ojennuxen ja moninaisen puhdistuxen. Ei yxikän ole kokenut juurta jaxain luovutta ja eroitta nijtä sanoja, jotka muiten kansain kielistä ovat tähän kieleen aika ajalda sisälle vedätyxi tulleet. Ei yhtään täydellistä sanan luku kirja ole vielä valkeuteen edestuotu, joka osotais itzekungin maakunnan sanan- ja puheenparret kuinga ne täsmällensä lateleman pitä, ja mitä ne merkitzevät. Josta laiminlyömisestä siis seura, että meidän parahimmat puhenpartemme ikänäns kuin unhotuksen pimeydesä peräti haudattuna makavat. Sanalla sanoin: lähtehet joista täydellinen tieto Suomen kieleheen pitää ammunnettaman, ei ole tähän asti sillä toimella ja tarckaudella, kuin asian paino sitä vaati, ylösetzityt."

Vasta tällä vuosisadalla ruvettiin kuitenkin purismin ajatuksia täydellä todella toimeenpanemaan. Kaikki ne oikeakielisyyden harrastajat, jotka aikaisemmin mainittiin, olivat suuremmassa tai vähemmässä määrässä, ku-

kin omalla tavallansa, puristeja. Pisimmälle kenties menivät Lönnrot, Kilpinen, Avellan ja Ingman. Lönnrot tahtoi kieltä perattavaksi kaikesta lausemuukalaisuudesta; menipä hän niin pitkälle, että hän olisi suonut kielestä poistettavaksi semmoisia hänen mielestään muukalaisia lausetapoja kuin *ilman huonetta*, *rantaa myöten*, *lastensa kanssa*, *kaksi kertaa*, joiden sijaan oli mielemmin sanottava *huoneetta*, *rannatse*, *lapsinensa*, *kahdesti* j. n. e. [Suomi 1844 s. 159]. Myöskin sanamuukalaisuutta Lönnrot tahtoi poistettavaksi; tieteellisissä kirjoituksissakin oli suomalaisia termejä käytettävä, sillä «kielemme on kokonaan toista sukuperää, on juurta jaksain eri luontoa, kun indogermanilaiset kielet, joiden välillä mokomat lainat käyvät.» «Omallansa mies elääpi, koira toisen kohtalolla, on vanha suomalainen sanalasku, joka lienee kielenki vuoksi muistettava. Eläkämme ennen jos vaikka talonpoikina omissa varoissamme, kun pyrkisimme herroiksi lainavaroilla elämään.» [Suomi 1857 s. 57]. Hänen ehdottamansa «suomalaiset kielenoppisanat» ovat suureksi osaksi käytännöstä hävinneet, mutta pysymään on pääasiassa jäänyt hänen kasvioppisanastonsa, jolla käytännöllisyydessä ja luontevuudessa tuskin on vertaistaan.

Suuri sanansepittäjä oli myöskin *W. Kilpinen*. Se joka on lukenut sanomalehdistä hänen venykkeillä kirjoitettuja yhä uudistuvia mietelmiään, luulee kenties että Kilpisen ehdotukset ja tuumat ovat vain eriskummaisuuksia. Niin ei kuitenkaan ole laita, sillä tuskin on yhtäkään muuta miestä, joka olisi antanut suomen kielelle yhtä monta yleisessä sivistyneessä kielessä tarvittavaa sanaa kuin juuri Kilpinen. «Yhden ansion hän omii», sanoo Kilpinen omassa kirjoittamassaan elämäkerrassa, [1]) «hän on keksinyt *Tieteen* ja *Taiteen*.» Mutta paitsi *tiedettä* ja *taidetta* hän v. 1842 Morgonbladissa (N:o 56) sekä sittemmin useissa muissa tiloissa esitti monta muuta, jotka ovat yleiseen käytäntöön joutuneet, nk. *esine*, *päätelmä*, *peruste*, *alje*, *kanta*, *kansallisuus*, *tunne* (aikaisemmin *tunto*), *mielle*, *kirjailija*, *kirjoitelma*, *yksilö*, *henkilö*, *vastine* (ks. esim. Suomi 1844 ja 1856) — sanoja joista suomen kieli on Kilpiselle ikuisessa kiitollisuuden velassa. Että Kilpisen ehdotuksissa suuri osa ja suurinkin osa on jäänyt käytäntöön pääsemättä, nk. *valle* = valtio, *yline* tai *ylile* = aate, *annetelma* = ehdotus, *viite* = sääntö, *tosine* = historia y. m. m. on luonnollista; samoin on käynyt monen

[1]) Tämä elämäkerta on käsikirjoituksena säilyssä „Biografisen nimikirjan" ainesten joukossa.

Lönnrotinkin ehdottaman sanan (nk. *maidelma* = maantieto, *tähtilöimä* = tähtitiede j. n. e.).

Ankara muukalaisuuden vastustaja etenkin lauseopillisella alalla oli Avellan, joka ei tahtonut sallia että esim. suomalaisen sanan merkitystä vieraan kielen esimerkin mukaan laajennettiin, nk. *kätkeä* pro: *varjella*, *suojella*; *murtaa* sc. leivän, pro *rikkoa* [Suomi 1849 s. 260], ja joka useissa kirjoituksissa ja arvosteluissa on taistellut lausemuukalaisuutta vastaan. Ingman tahtoi «herrain hengettömän itse sepittämän oppineen suomen» sijaan kansan runoilevaista kieltä, sen «somaita pyörrähyksiä, sanasolmuja, vertauksia ja alkusointejakin.» [1]) Tätä runoilevaa kirjoituslaatua hän käytti esim. suomentaessaan raamatun runollisia kirjoja, joiden suomennoksessa tavataan semmoisia lauseita kuin: «voi sitä supisyntistä sukua, kansaa rikoksen raskasta, rosvojen rotua, tuhon tuottavia lapsia!» tai «ruoskan roiske ja ratasten ratina, helpiät hevoset ja vilisevät vaunut!» Tunnettu on että Ahlqvist tässä kohden vastusti Ingmania. Hänenkin mielestään kyllä suomalaisen kirjallisuuden tuotteissa yleisesti käytetty kieli oli kuivaa ja puista, «kuvastinaistin tointa, runollisen vapauden reimuutta ja *humorin* jälkiä ei niistä tavata juuri milloinkaan.» Mutta hän tahtoi rajoittaa kansan jokapäiväisestä kielestä otettujen sanelmien, sananpartten, sananlaskujen ja kokkapuhetten käyttämisen ainoastaan semmoisiin kirjallisiin tuotteihin, joissa «ylipään leikki ja humori on paikallansa», sitä vastoin ei se ensinkään soveltunut uskonnollisiin kirjoihin [Kieletär 6 s. 65—68]. Alkusoinnun käyttäminen nykyisessä proosassa oli hänestä yleensä aivan sopimatonta; «tämmöinen lapsellinen lallatus», sanoo hän kerran Ingmanin alkusointuisesta proosasta, «ei ole laulua eikä loihtua, ei luuta eikä lihaa eikä juuri muuta kuin latturin laskemista», eikä se hänestä sopinut muuhun kuin semmoisiin loruihin kuin «Palanteri-parka palveli Paltamon pappilan pitkiä piikoja» [2]) [Kieletär 5, s. 53]. Hän vastusti myöskin sitä «tuntemattomain murteellisten sanojen yleiseen kieleen tyrkyttämistä», joka oli «saastunut» muutamiin kirjoittajiin [Kieletär 6, s. 60].

Kylläksi tunnettu seikka on se, että uusimpina aikoina useat kirjailijoistamme ovat tahtoneet, toiset pienemmässä, toiset suuremmassa määrässä

[1]) Ks. erittäin Ingmanin kirjoitusta „Suomalaisesta sanaseppäisyydestä", Joukahainen VII s. 142 ja seur.

[2]) Vrt. A. M., U. Suometar 1889 N:o 64: „Paltamon pappilan piika pisti paistin pätsiin paahtumaan."

(niinkuin esim. *Teuvo Pakkala* ja *Heikki Meriläinen*), kirjakieleen omistaa kansankielen sanoja ja lauselaatua. «Kirjakieli pysyy», sanoo eräs nuorista kirjailijoistamme, «nuorteana ja pirteänä, rikkaana ja mehevänä ainoastaan siten, että se omistaa kansankielen omituisuuksia, jopa murteellisuuksiakin» [Kasimir Leino, U. Suometar 1889, N:o 76 B].

Niitä uudistuksia, joita kirjakielessä kieliopillisuuden tai kansankielisyyden kannalta tehtiin tai vaadittiin, on osittain vastustettu semmoisilla syillä ja lausunnoilla, joiden edustama ajatuksenjuoksu pitää pääasiasiassa yhtä ennen puheenaolleen tarkoituksenmukaisuuskannan kanssa. Tämän kannan esiintuojista tahdon mainita kaksi valtiollista kirjailijaa, joista toinen ei ole kukaan vähempi kuin *Johan Vilhelm Snellman*. Hänen näitä asioita koskevista lausunnoistaan, jotka nekin ovat todistuksena hänen selvänäköisyydestään ja ajatuksensa terävyydestä, mainittakoon: «Ei ole olemassa mitään valtakunnan kokousta, joka säätää lakeja kielelle, ei mitään virastoa, joka voipi valvoa niiden noudattamista. Etevä kirjailija se on tällä alalla lainsäätäjänä ja hänen esimerkkiänsä noudatetaan.» [Saima 1845, N:o 5 = Snellmans samlade skrifter IV s. 22]. Kirjoituksessaan: «Onko olemassa suomalaista proosaa?» [Litteraturbladet 1848 N:o 13 s. 376 = Saml. skrifter IV s. 492] Snellman lausuu muun muassa seuraavanlaisia ajatuksia. Ajatuksen kielenä proosan ensi sijassa tulee olla selvää; proosan selvyys sisältää sen kauneudenkin. Mitä enemmän proosa eriää tästä todellisesta luonteestaan, läheten runouden kieltä ja lausumatapaa, sitä enemmän se menettää todellisesta kauneudestaankin. Meillä on menetelty väärin, kun on tahdottu panna Kalevalan kieltä proosan ohjeeksi, on runokielestä etsitty mitä oudoimpia sanoja kielen muka rikastuttamiseksi. Enemmän oikeassa ovat ne, jotka kaikessa yksinkertaisuudessa vaativat että suomea tulee kirjoittaa niinkuin sitä puhutaan. Mutta molemmat puolet unohtavat että suomalaista proosaa jo on kirjoitettu kolmesataa vuotta. Jos siinä on svetisismejä, perattakoon ne pois, saakoon kielioppi oikeutensa. Itäsuomesta otettakoon jokin sana, taivutusmuoto tai konstruktsiooni, jos siitä on etua lausumamuodon selvyydelle. Mutta kielen parantajat rajoittuvat tavallisesti siihen, että tuomitsevat svetisismeinä hävitettäviksi länsisuomen analyyttisiä lausumatapoja: lauseen *kuin hän oli mennyt* sijaan pannaan: *mentyänsä*, *talon kautta* eli *sivu* korjataan *tatoitse* j. n. e. Ja kuitenkin on analyyttisyys, päätteiden vähälukuisuus, sivistyneen kielen tunnusmerkkinä. Kielenparantajat tahtovat viedä kieltä takaisin siihen muotoon,

joka on kansojen aikaisimman lapsuuden oma. He tahtovat vieraiden sanojen sijaan muodostaa genuiinisesti suomalaisia johtamalla ja yhdistämällä, joten ne usein tulevat niin pitkiksi, ett'ei mikään kärsivällisyys jaksa niitä tavata kokoon. Ikäänkuin pääpontena on: Suomalainen kirjailija älköön yksinomaan pyrkikö kieliopin käyttämiseen, vaan semmoiseen kieleen, jota ymmärretään. Kirjoittaminen kieliopin sovelluttamisen aikomuksessa on kouluharjoitusta. Kirjallinen työ kehittää ja muodostaa itse kielioppiakin.

Toinen valtiollinen kirjailija, jonka tahtoisin mainita tämänsuuntaisen kannan edustajana, on *Agaton Meurman*, joka on kirjoituksessaan «Suomi virallisena kielenä» Kirjallisessa kuukauslehdessä (v. 1880 s. 171), lausunut huomioonotettavia mielipiteitä oikeakielisyydestä. Tässä kirjoituksessa hän erittäin käsittelee kysymystä oppisanoista. «Niiden paras ansio ei ole se, että ne organillisesti olisivat kielestä kasvaneet, vaan se, että ovat vakaantuneet ja täsmäiset, merkitsevät juuri tätä eikä muuta». Ei saa olla arka sanoja kuolleista kielistä lainatessa, sillä niiden etu on, ett'eivät ne ole orgaanisena kielenosana ja juuri siksi saavat muuttumattoman selvän leiman. Niitä ei ole vaikeampi oppia ymmärtämään kuin kielen omista varoista muodostettuja suomalaisia sanoja, sillä «asia se on, joka on vaikea oppia, eikä suinkaan sanaa». Kaikkia tarpeita varten ei suinkaan sovi käydä kuolleiden kielten vara-aitassa. Silloin on muodostettava uusia sanoja, mutta tämmöisessä muodostamisessa on jotenkin yhdentekevä, onko oikeita kielisääntöjä tai loogillisuutta noudatettu. Esimerkkinä mainitaan sanoja *sivistys*, jolla on täsmällinen merkitys sanan johdosta huolimatta. *Siivo*, *siveä*, josta se johtuu, on hyvin vähäisessä yhteydessä *sivistys*sanan merkityksen kanssa. Sanat *valtio*, *siveellinen* eivät ole kieliopillisesti kehuttavia, mutta ne ovat siltä oivalliset, täsmäiset sanat. «Mutta kellä on oikeus ja auktoriteti määrätä tällaisia sanoja? Ei kellään muulla, kuin sivistyneellä kansalla kokonaisuudessansa; mitä se tämän suhteen käytännössä luo ja hyväksyy, sitä vastaan ei mikään kieliniekka saa panna pieniä kuutiloitansa.»

Tunnettu asia on, että Meurman myöhemminkin on erittäin esiintynyt vastustaen «rahvaan kielen» rajatonta kirjakieleen ottamista, vastustaen kaikkia niitä «yppylöitä» ja «porhalluksia», «kutmotuksia» ja «meininkejä», yleensä sitä «kloppimaista kirjoitustapaa», jota hänen mielestään tavattiin nuorten kirjailijain teoksissa. Hän myöntää kielen «eläväksi organismiksi», «jonka pitää saada luonnollisesti kasvaa ja kehiintyä, mutta ei se sentäh-

den saa muuttua hyllyväksi nevaksi, jossa ei ole mitään jalan alustaa, ei mitään määrättyä ja täsmällistä» [U. Suometar 1889, N:o 64]. Kielen täsmällisyyden ja oikeuden valvojaksi ja ohjaajaksi hän on vihdoin ajatellut jonkinmoista kieliakatemiaa, jonka Suomalaisen kirjallisuuden seura [1]) muodostaisi [Suomi III, 5 s. 402].

Lopuksi manittakoon vielä, että *B. F. Godenhjelm* eräässä kirjoituksessaan «vieraskielisistä lausetavoista Suomen kielessä» [Suomi II, 15, s. 235] on oikeakielisyysasioita katsonut myöskin tarkoituksenmukaisuuden kannalta, samalla kuitenkin myös kansankielisyys- ja kieliopillisuuskannan vaatimuksia lukuun ottaen. Hän lausuu muun muassa: «Kaikki alkuperäisesti vieraskieliset lausetavat eivät ole hyljättävät.» «Ennenkuin jonkun tällaisen lausetavan kelvollisuus tai kelvottomuus ratkaistaan, otettakoon selkoa siitä, ilmaantuuko puheen-alainen lausetapa kansankielessä, ja jos niin on, kuinka laajalta ja missä tapauksissa sitä käytetään. — — — jos se on johonkin määrin yleisesti tunnettu, on toiseksi ajateltava, onko se Suomen kielen luonteen mukainen ja olisiko siitä etua kielellemme, esitystavan luontevuuteen ja tarkkuuteen katsoen. Tätä tulee niin-ikään silmällä pitää, jos — — vieras lausetapa — ei ilmaannu kansan kielessä. Vihdoin on entinen tapa tässä otettava huomioon ja pidettävä sangen tärkeänä.»

Tähän päättyköön katsaus meillä esiintyneihin oikeakielisyys-mielipiteihin, jonka olen tahtonut tehdä niin objektiiviseksi kuin suinkin.

E. N. Setälä.

---

[1]) Ehdottaja sanoo samassa että Kotikielen seura olisi omiansa kielen valvomisesta huolta pitämään, mutta se näkyy olevan „liiaksi tieteellinen“, „tuntuu siltä, kuin seura erittäin harrastaisi kaikennaalaisten kummitusten istuttamista kieleen eikä suinkaan sen säännöllistyttämistä yleisten kieliopillisten ja logillisten lakien alle“. — Tämä lausunto perustuu osittain väärinkäsitykseen, sillä jos Kotikielen seura kokoaa murteissa tavattavia sanavaroja, ei se siltä ole tahtonut niitä „istuttaa kieleen“, s. o. kirjakieleen. Kieliakatemiaksi ei tämä vaatimaton ylioppilasseura tietysti milloinkaan ole pyrkinytkään.

Maakauppa ja maaseutumme taloudellinen tila.

Taloudellinen tila maaseuduillamme on vihdoinkin tullut kansamme tulevaisuutta harrastavan yleisön miettimisen ja toiminnan esineeksi. Syyt, miksi se tähän saakka on ollut verrattain vähäisen päivän kysymyksenä, eivät ole etsittävät siitä, että olot muka vasta viime aikoina maaseuduillamme ovat käyneet niin huonoiksi, että ne nyt ovat kääntäneet isänmaan ystävän silmät puoleensa. Päinvastoin ovat olot maaseuduillamme kauvan jo olleet taloudellisessa suhteessa arveluttavia, ja on niistä silloin tällöin nähty julkisuudessakin esityksiä ja avunhuutoja, mutta nämät ovat olleet vaan huutavan ääniä, jotka korkeintaan ovat vaikuttaneet sen, että taloudelliset kysymykset ovat pysyneet elossa.

Tärkeimpiä syitä, miksi maalaistaloudelliset kysymykset eivät varemmin ole meillä olleet suuremman huomion esineenä, on ensiksikin se, että se osa sivistynyttä yleisöämme, joka on työskennellyt kansamme edistämiseksi, tähän saakka vähälukuisuutensa vuoksi on ollut pakotettu keskittämään kaikki voimansa yksinomaa henkisen sivistämisen alalle, saadakseen jotain aikaan. Vasta sen jälkeen kun tällä alalla ensi vastukset ovat voitetut, ovat muutamat isänmaan ystävät kääntäneet huomionsa taloudellisiin oloihimme, ja tämän harrastuksen kannattajaksi on perustettu vilkkaasti toimiva Kansataloudellinen yhdistys.

Toinen syy on luullaksemme siinä, että maalaisolojamme niin peräti vähän tunnetaan. Maanviljelystilastoa meillä ei ole paljo, ja se vähänen, mikä onkin, on sitä laatua, että ei kukaan siltä kysy neuvoja. Ja kauppatilastomme antaa meille ainoastaan tietoja kauppasuhteistamme ulkomaihin, ei mitään kauppaliikkeestä maan rajojen sisäpuolella. Ainoastaan se, joka enemmän aikaa on asunut maaseudulla, on vähitellen tullut tuntemaan oman seutunsa ja naapuripitäjien olot, mutta ei hänkään voi tuntea niitä toisistaan sangen eriäviä oloja, joissa eri osat maatamme elävät. Kaupungissa asuvilla ei siis ole tilaisuutta tutustua maalaisoloihimme ollenkaan.

Sangen tervetullut oli sen vuoksi se esitelmä, jonka t:ri Aug. Hjelt marraskuussa 1892 piti Kansataloudellisessa yhdistyksessä omien tutkimuksiensa tuloksena muutamista maalaisoloja koskevista seikoista keskiosassa Viipurin läänia. Esitelmä julaistiin sittemmin kokoelmassa «Esitelmiä Kan-

tasaloudellisessa yhdistyksessä», 4 vihkossa. Siinä saatiin melkoisen paljon tietoja asioista, joita ei ennen oltu tunnettu muuta kuin ylimalkaisista sanomalehtikirjoituksista. Erittäinkin siinä saatiin sangen merkillisiä yksityistietoja, jotka yhteen koottuina antavat hyvin synkän kuvan krediittioloista keskiosassa Viipurin läänia. Koska tämä esitelmä tuli yleisen keskustelun pohjaksi, sekä sitä paitse on ollut pohjana eräälle lakimuutosehdotukselle maakaupan rajoittamiseksi, joka on saanut «kansan valtaavan enemmistön» kannatuksen, tahdomme tässä sitä vähän tarkastaa.

Tekijä sanoo esitelmänsä alussa «supistaneensa käyntinsä siihen Viipurin läänin keskiosaan, jonka Saimaan vesistö, Vuoksi ja Laatokka ympäröitsevät», mutta on antanut esitelmälleen nimeksi «Maakaupasta ja krediittioloista Itä-Suomessa» — siis *koko* Itä-Suomessa. Tätä laajempaa alaa tekijä näkyy esitelmänsä loppuosassa tarkoittavankin, puhuen milloin Viipurin läänistä kokonaisuudessaan, milloin «koko Itä-Suomesta», sekä viitaten vihdoin siihen, että esitelmässä «puheen alaiset epäkohdat — — tarttuvan taudin tapaan leviävät seutuihin, joissa niitä ei ennen ole ollut», koska «valituksia niistä rupeaa jo kuulumaan miltei kaikista Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon pitäjistä, sekä Pohjanmaalta Kajaanista aina Pohjanlahden rantamaille asti».

Tämä on epäilemättä erehdyttävää, se nähtiin jo niistä tavattoman vilkkaista ja tiheään ilmestyvistä vastalauseista, joita kansalaiset eri osista maata, ja juuri näiltä seuduiltakin, julkaisivat sanomalehdistössä sen keskustelun kestäessä, joka Kansataloudellisen yhdistyksen julkaisujen johdosta syntyi. Ainakaan tuota synkän kuvan yleistyttämistä ei ole tarpeeksi perusteltu. Jo tämän vuoksi täytyi pitää esitelmän perustalle tehtyjä koko maamme maakauppaa tarkoittavia rajoitusehdotuksia arveluttavina.

Läpikäyvänä ajatuksena esitelmässä oli näet se, että pahimpana syynä maalaisolojen kurjuuteen ovat etupäässä maakauppiaat.

Esim. sanotaan: «Melkein kokonaan maakauppa on unhottanut tehtävänsä edistää rahvaan tuotantoa ostamalla sen tuotteita». Tämä on kehittymättömissä maalaisoloissamme ollut sangen vaikea tehtävä, jonka hidasta edistymistä ei voi panna yksistään maakauppiaitten viaksi. Miten saada voikauppaa äkkipikaa suurempaan merkitykseen esim. semmoisella paikkakunnalla, missä vielä 1870-paikoilla pidettiin talon häpeänä myydä voita? Siihen tarvitaan tietysti aikaa ja kasvatusta. Mutta sitä paitse tuo lause antaa väärän kuvan nykyisistä tosioloistamme. Jokainen maaseutujamme

matkustellut ja olojamme tunteva tietää, että maakauppiaamme jo harjoittavat tuommoista maalaistavaran ostamista melkoisessa määrässä. Heidän välityksellään viedään mistä tervaa, mistä voita, metsänriistaa ja metsämarjoja, mistä mitäkin. Tämä on tosin vasta alullaan muutamin paikoin, mutta se on edistymässä ja se on pääasia. Kunhan vaan maalaisväestö osaa jotain myytävää tehdä ja tottuu semmoista tekemään, niin kyllä maakauppias sitä ostaa. Mutta tässäkin on meillä esillä yleisempi, koko kansaamme koskeva epäkohta: eihän kaupunkiemme suurporvaritkaan ole voineet kovin suuressa määrässä ostaa kotimaista tavaraa siitä yksinkertaisesta syystä, että sitä on kovin vähän ollut kunnollista ostettavissa, sekä siitäkin syystä, että viime aikoihin saakka kotimaisella tavaralla, jospa kunnollisella, ei ole ollut meidän silmissämme samaa arvoa, kuin ulkoa tuodulla.

Esitelmän pitäjä valittaa vielä sitä ikävää seikkaa, että «maakauppa on lisännyt rahvaan kulutuksen», s. o. että «rahvaan aisti turmeltuu, lapsellinen turhamaisuus ja ajattelematon nautinnonhalu voittavat yhä enemmän alaa, sillä välin kuin varat yhä niukkenevat.» Ja tämä on taasen noitten maakauppiaitten syy. Mielestämme ei olisi tarvinnut matkustaa Laatokan rannoille saakka tutkimaan, miten turhamaisuus ja nautinnonhalu kasvavat. Sitä näkee helsinkiläinen likemmälläkin. Viime vuodet ovat näet saaneet ilmi koko joukon nuoria «herrojamme», jotka täällä ovat viettäneet turhamaista ja nautinnonhaluista elämää, kunnes eivät enää kykene hoitamaan asioitaan; virkamiestemme palkat, vaikka niitä usein sanotaankin runsaiksi, eivät tavallisesti riitä, vaan tulee heidän hankkia kaikenlaisia lisätuloja, jotta voisivat pitää turhamaisen suuria huoneustoja, komeimpia vaatteita j. n. e. Ja nuoret kauppiaamme, jotka hyvinä aikoina pääsivät menestymään, rupesivat panemaan voittojaan «turhamaisuutensa ja nautintohalunsa» tyydyttämiseen, eivätkä silloin koettaneet varmistaa liikettään, niin että nyt voisivat kestää kovia aikoja.

Kaikella tällä olemme tahtoneet näyttää, että Suomessa maalaisväestö ei yksinään ole houkuteltu turhamaisuuteen ja nautinnonhimoon, vaan että pahe on tätä nykyä yleinen yli koko kansamme. Ei suinkaan voitane maakauppiaita syyttää kaikesta tästä?

Samaa todistavat seuraavatkin tosiasiat:

Kun Jyväskylän seuduille 1870-luvulla — siis ennen nykyistä vapaata maakauppaa — puutavara toi ennen tuntemattomia rahasummia, jotka saivat maalaisväestön rakentamaan turhamaisen komeita hoveja, pukeutumaan

kopeasti, juomaan sampanjaa y. m. s., niin eiväthän maakauppiaat siihen olleet velkapäät.

Samanlaisen huomion tein muutamia vuosia sitten matkustaessani kurjuudestaan tunnetussa Suomussalmessa. Eräässä talossa tapasin suuren ompelukoneen sellaista rakennetta, jota ei enää näe kaupassa. Talonväki ei itse voinut käyttää konetta, vaan piti sitä kylän räätäliä varten, kun tämä tulee taloon. Samanlaisen koneen oli tämän kylän useampi talo ostanut. Mutta näitä ei ollut maakauppias tyrkytellyt. Singerin firma oli Vaasasta lähettänyt asiamiehen kulkemaan erämaita talosta taloon, myyden koneita useimmiten sillä ehdolla, että hinta oli maksettava kuukausittain pienemmissä summissa, jotka olivat suoritettavat Kajaaniin asetettuun haarakonttoriin. Tämä konttori suljettiin parin vuoden kuluttua, eli niin pian kuin seudulta oli lypsetty, mitä oli voitu.

Vihdoin on maassamme olemassa, vaikka harvassa, seutuja, joissa ei vielä yhtään maakauppiasta koskaan ole ollut, mutta jonne kumminkin kaikenlaisia turhuuksia on kulkenut reppuryssien kautta.

Väärin siis on syyttää yksinomaan maakauppiaita siitä, että kansamme meidän päivinämme kuluttaa paljon rahaa turhuuteen, ja erehdyttävää on luulla, että tuo turhamainen kulutus saataisiin estymään asettamalla aitauksia maakaupalle.

Vielä moittii esitelmänpitäjä maakauppiaita siitä, että heidän kirjanpitonsa on niin vaillinainen, ettei siitä mitään yleiskäsitystä voi saada, millä kannalla asiat kulloinkin ovat. «Tilinpäätökset ja vuosibilansit kuuluvat sen vuoksi tämän kaltaisilla toimimiehillä salaisen tieteen alaan.» Tämähän kyllä on ikävä ja luultavasti tosi tosiasia. Mutta onko tämä ainoastaan maakauppiaitten heikkous? Itse Helsingissä tapahtui äskettäin, että muuan suurempi firma luovutti omaisuutensa velkojilleen; velkojat saivat ensiksikin tietää, että tuo firma ei ollut kaukaan aikaan tilinpäätöstä tehnyt, ja toiseksi, kun velkojat myönsivät firmalle pitemmän ajan ja sitäkin kaksi eri kertaa pitennettiin, voidakseen saada selville, millä kannalla liike oli, ei sitä koskaan saatu, vaikka velkamiehellä oli kokenut liikemies ja lakimieskin apunaan. Kun tämän johdosta lausuin kummastukseni eräälle liikemiehelle, joka Helsingissä on jo kymmeniä vuosia toiminut, vastasi hän: «Kuinka monen Helsingin kauppiaan sinä luulet tekevän tilinpäätöksiä?» Kun siis voimassa oleva lakikin, vaatiessaan kaupunkien kauppiailta täydellistä kirjanpitoa, olojen pakosta on jäänyt voimattomaksi kir-

jaimeksi, ei liene syytä laittaa uusia samanlaisia ja tietysti vieläkin voimattomampia.

Tämän yhteydessä voinee mainita sanasen siitäkin, että herra Hjelt valittaa, että kuka renki tahansa on voinut ruveta maakauppiaaksi, ilman minkäänlaista sivistystä. Tämän johdosta on ehdotettu, että maakauppiaalta vaadittaisiin todistus saavutetusta kansakoulusivistyksestä. Mutta niinkauvan kuin kansakoulusivistys vielä on niin harvinainen, että parhaimmissa seuduissakin ainoastaan noin 10 $^0/_0$ sotaväkeen otetuista nuorista miehistämme sitä omistaa, käynee tämäkin vaatimus mahdottomaksi. Mielestämme aljetaan väärästä päästä, kun ruvetaan vaatimaan kansakoulusivistystä miehiltä, joilla ei ole ollut siihen tilaisuutta. Parempi on pyrkiä siihen että jokainen kansalainen pääsee kansakoulusivistyksestä ósalliseksi; silloin tuo ehdotettu vaatimus maakauppiaittenkin suhteen on täytetty.

Täydellä syyllä valittaa t:ri Hjelt sitä ikävää ilmiötä, että maakauppiaat suurimmaksi osaksi *myyvät* tavaransa *velaksi*. Mutta ovatko tässäkään yksin *maakauppiaat* moitittavia? Lienee jokaiselle kaupunkilaiselle tunnettu se helppous, millä melkein kuka tahansa saapi velaksi tavaroita kaupunkienkin vähittäinmyyjiltä. Lisäksi on muistissa pidettävä se pitkään kokemukseen ja laajaan tosiolojen tuntemiseen perustuva esitys tästä asiasta, minkä herra A. M(eurman) antoi U. S:ssä $18^4/_893$. Siinä huomautetaan että maakauppiaamme eivät ole olleet ainoat eivätkä edes alkuperäiset syyt siihen yleiseen huijaukseen, johon krediittiolomme viime aikoina ovat kehittyneet. Päinvastoin. Samaten kuin maakauppias jakeli tavaroitaan velaksi, korkeimman hinnan mukaan, huolimatta voiko hän koskaan siitä saada takaisin täyttä hintaa, samaten on kaupunkien tukkukauppias tehnyt hänelle. Tukkukauppias, niin arvelee herra A. M., on ajatellut samoin kuin maakauppias velkamiehestään, jolta hän kiskoo korkeita hintoja, korkeita korkoja, hyväntekijäisiä y. m., «kun saan häntä lypsää kymmenkunta vuotta, niin jääköot loput.» Ja pankitkin ovat suuren kilpailun vuoksi olleet liian herkkiä myöntämään lainoja.

Yllä olevalla esitelmän tarkastamisella emme ole tahtoneet emmekä voineet kieltää todeksi sitä synkkää kuvaa, jonka hra Hjelt on esittänyt maalaisoloistamme. Siinä olemme vaan hänen kanssaan eri mieltä, että tähän huonoon taloudelliseen tilaan maakauppiaat etupäässä olisivat syynä. Ja edellisessä olemme koettaneet tuoda esille muutamia tosiasioita eriävän mielipiteemme tueksi. Olemme tahtoneet osoittaa, että herra Hjeltin syn-

käksi maalaama kuva maakauppiasluokastamme ei todellisuudessa liene paljon synkempi sitä seinää, jota vastaan se on verrattavaksi asetettava; tämä seinä on kansamme kaikkien säätyluokkien alhainen taloudellinen sivistys. Ja tätä alhaista taloudellista sivistyskantaa näkee yhtä hyvin kaupungeissamme kuin maaseuduillamme, niin hyvin tukkukauppiaassa, virkamiehessä ja maisterissa, joille korkeasti oppinut, kaksinkertaista italialaista kirjanpitoa käyttävä pankkimies antaa monesti rajatonta krediittiä, kuin maalaisväestössä, jolle tuo oppimaton «rengistä maakauppiaaksi ruvennut» jakelee kahvinaulojaan velaksi, piirrellen kauppapuotinsa sisäovelle muistiinpanoja saamisistaan.

Entäs maakauppiaitten koronkiskominen, sehän on se pääasiallinen turmelus, jonka vuoksi Kansataloudellisessa yhdistyksessä on ruvettu miettimään ehkäiseviä keinoja maakauppiaita vastaan. Herra Hjelt onkin tuonut esiin erittäin merkillisen esityksen siitä tavasta, jolla maakauppiaat nylkevät velallisiaan, sanoen sen olevan «mitä likeisintä sukua koronkiskomisen kanssa.»

«Mutta» — jatkaa hän itse — «koronkiskomisen tuottavalla alalla maakauppiaat eivät toimi yksinään. On koko joukko muita affäärimiehiä, joita ei saa unohtaa, kun on kysymys Itä-Suomen kirjavista krediitti-oloista. Niitä sopii ryhmittää viiteen luokkaan: 1) «nuottaryssiä»; 2) «hevosparisniekkoja»; 3) lehmänvuokraajia; 4) viljanlainaajia ja viljankaupittelijoita; sekä 5) varsinaisia koronkiskureja (rahalainain antajia).»

Tämä siis selvästi näyttää, että tuon tutkimuksen alaisilta seuduilta ei suinkaan saataisi koronkiskomista pois ainoastaan maakauppiaita ahdistamalla. Mutta toiselta puolen on vielä jäänyt näyttämättä toteen, että edes tuolla alueella kaikki maakauppiaat olisivat koronkiskureita, vielä vähemmin, että maassamme yleensä maakauppiaat olisivat koronkiskureita. Kun siis koronkiskomisen vuoksi vaaditaan rajoituksia maakaupallemme, tehdään kaksinkertainen erehdys: silloin ahdistetaan syyttömiäkin, saavuttamatta tarkoitusta. Toivottavasti näitten valtiopäivien jälkeen vihdoinkin uusi rikoslakimme tulee voimaan ja silloin meillä on nykyisiin taloudellisiin oloihin soveltuva lakipykälä, joka nimenomaan kääntyy koronkiskomista vastaan, ilmaantukoonpa se sitten missä muodossa ja kenen harjoittamana tahansa. —

Mutta palatkaamme kysymykseen maalaisväestömme huonosta taloudellisesta tilasta ja keinoista sen parantamiseksi.

Mihin on ryhdyttävä tässä asiassa, kysytään levottomina.

Herra A. Hjeltkin luettelee monta keinoa, jotka tarkoittavat yleistä maalaisolojen parantamista, ja jotka tässä otamme myöhemmin puheeksi. Näitä ovat etupäässä kansan valistaminen yleensä ja erittäinkin sen taloudellisen käsitystavan kehittäminen, maanviljelyksen, karjanhoidon, kotiteollisuuden parantaminen, lainalaitosten ja kauppayhtiöiden hankkiminen maaseudulle. Mutta ei herra Hjelt, eikä hänen mukanaan Kansataloudellinen yhdistys, ole tyytynyt näihin, hitaasti vaikuttaviin parannuskeinoihin, vaan ovat he ehdottaneet pakkokeinoja, joitten tarkoituksena olisi muka saada pikaista apua pahan poistamiseksi. Sanotaan:

«Mutta väärin olisi, kun on kysymys saada maakaupan ja krediittiolojen epäkohdat poistetuksi, kädet ristissä odottaa niitä hyviä hedelmiä, joita laajemmin levinnyt kansansivistys ja parempi toimeentulo antavat vastaisuudessa toivoa.» «Tarvitaan toimenpiteitä, jotka suoraan ja viipymättä kääntyvät näitä epäkohtia vastaan.»

Ja kun on luultu huomaavansa, että yleensä tuon pahan alkusyynä on maakauppamme, niin käännytään tietysti sitä vastaan kaikella voimalla. «Maakauppa on ehdottomasti järjestettävä toiselle kannalle kuin nykyään. Tätä sosiaalisessa suhteessa niin ylen tärkeätä ammattia ei saa kauvemmin jättää minkälaisten ja kuinka monien keinottelijain harjoitettavaksi tahansa.» Tämän jälkeen herra Hjelt yleisin sanoin ehdottaa kompetenssi-ehtoja, koncessioonijärjestelmää sekä tarkkaa valvontaa. Nämät periaatteet puki Professori J. N. Lang jo ennen mainitun lakiehdotuksen muotoon, joka ehdotus, sen mukaan kuin eräästä sanomalehtireferaatista voi päättää, sai ainakin alussa yhdistyksen melkein yksimielisen kannatuksen osakseen.

Toista oli, kun ehdotus tuli julkisen keskustelun alaiseksi. Niinkuin tunnetaan pidettiin useimmilta tahoilta arveluttavana asettaa maakauppaoikeudet viranomaisten, jospa kuntainkin, määrättäväksi, kompetenssi-ehtoja katsottiin kovin ankariksi ja ehdotusta, että virkamiehet saisivat oikeuden tarkastella kauppakirjoja, pidettiin virkavallan kohtuuttomana enentämisenä.

Ehdotuksesta olemme mekin jo lausuneet mielipiteemme (Valvoja 1893, siv. 251—253).

* * *

Kun ehdotus julkisuudessa sai melkein yksimielisen vastustuksen osakseen, olisi luullut, että sen tekijät ja kannattajat olisivat sitä julkisuudessa puolustaneet. Ja kun he eivät sitä tehneet, alettiin jo luulla, että se jäisi-

kin vaan hurskaaksi toivoksi. Mutta hämmästyksekseen saatiin nähdä, että Kansataloudellinen yhdistys, saadakseen tukea kannattamalleen ehdotukselle, kääntyi maamme kunnallislautakuntain esimiesten puoleen. Se tahtoi näet saada selville, mitä «varsinainen kansa, maalaisväestö maakaupasta ajattelee ja mitenkä se, tekemiensä kokemuksien nojalla, arvelee tämän elinkeinon olevan parhaiten järjestettävän».

Tämän vuoksi yhdistys, niinkuin tunnemme, pani toimeen yleisen yli koko maan ulottuvan tiedustelun tästä asiasta, jota varten lähetettiin maalaiskuntien lautakuntien esimiehille kirje, yksi kappale ylempänä mainittua lakiehdotusta ynnä kysymyskaava, pyynnöllä että he vastaisivat kaavassa oleviin 10:een kysymykseen. Tästä eräässä tiedonannossa U. S:ssa $18^{18}/_{8}93$ sanotaan m. m.

«Tämän tiedustelun tähänastiset tulokset jo kuuluvat osoittaneen, että maaseuduilla kylläkin selvästi käsitetään puheena olevan kysymyksen suurta tärkeyttä ja että kansataloudellinen yhdistys ansaitsee kansalaisten kannatusta pyrkimyksissään saada sitä monipuolisesti valaistuksi ja *suotavaan suuntaan ratkaistuksi.*» [1])

Ja minkälainen tämä tiedustelu sitten on? Kysymysten joukossa on kyllä osa semmoisia, joihin kysymysten saajat aika hyvin olisivat voineet antaa tarkkoja vastauksia, vaikka vastaukset eivät näy olleen useinkaan muuta kuin hyvin ylimalkaisia arveluja. Semmoisia ovat vastaukset esim. kysymykseen käytetäänkö velkakaupassa vekseleitä vai velkakirjoja, joista t:ri Hjelt kuitenkin on tehnyt tilastollisia laskuja.

Pahempi vika kuin taas tietojen ylimalkaisuus — mikä sekin tilastossa on arveluttavana pidettävä — on se, että useaan kysymykseen eivät useimmat niistä henkilöistä, joitten piti vastauksia antaa, ole kyenneet tyydyttäviä vastauksia antamaan. Semmoisia kysymyksiä ovat esim.: «Onko maakauppiaitten luku oikeassa suhteessa väkilukuun?», «Onko maakauppa ollut kansan taloudelliselle asemalle enemmän hyödyksi vai vahingoksi?», «Pidetäänkö tarpeellisena, että oikeus maakaupan harjoittamiseen tehdään riippuvaksi erityisestä luvasta?» — — —

Tuskin kukaan kansatalouden tutkija ottaisi tänkaltaisiin kysymyksiin yhdessä hetkessä vastatakseen. Ja Kansataloudellisen yhdistyksen jäsenet itse keskustellessaan näistä kysymyksistä ovat niitten suhteen, luonnolli-

---

[1]) Vaikuttikohan tämä mitään niihin vastauksiin, jotka saapuivat tämän jälkeen?

sesti kyllä, olleet niin epävarmoja, että tuosta keskustelusta yhden lehden referentti sanoi yhdistyksen enemmistön olleen yhtä mieltä, toisen toista, ja eräs yhdistyksen jäsen ei voinut sanoa, kumpiko referentti oli oikeassa. Miten voidaan siis pyytää vastauksia niihin kysymyksiin kunnallislautakunnan esimiehiltä, joista useimmat kuuluvat siihen maalaisväestöön, josta hra Hjelt itse sanoo, että «suurin osa siitä seisoo vielä, ikävä kyllä, alhaisella taloudellisella sivistyskannalla»?

Herra A. Hjeltin omasta esityksestä näitten kyselyjen tuloksista, joka on julaistuna U. S:ssa $^{27}/_{10}$, $^{2}/_{11}$ ja $^{9}/_{11}$ 1893, näkee, että usea onkin vastannut, että hän ei voi antaa vastausta, taikka on antanut niin epämääräisiä vastauksia, että vastauksien kokoonpanijalla ja selittäjällä on tilaisuutta selittää niitä oman toivonsa mukaan. «Ei voi kieltää — että ehkä paikoin kirjoittajan epäselvästi lausuttua ajatusta ei ole osattu aivan tarkoin tulkita» ovat herra Hjeltin omia sanoja.

Mutta kuitenkin hän itse panee tavattoman suurta arvoa näihin tuloksiin, sanoo m. m.: «Ne runsaat tilastolliset tiedot, jotka puheena olevan tiedustelun kautta ovat kertyneet, tarjoovat lisiä maakauppakysymyksen valaisemiseen». Ja vielä: «Valtaavana enemmistönä ovat niinmuodoin ne kunnat, joiden mielestä nykyinen miltei rajaton vapaus maakaupan alalla olisi lakkautettava». — — Samaten: «Selvänä periaatteena useimmissa tätä asiaa koskevissa lausunnoissa on se, että kunnallinen itsehallinto on ulotettava maakaupan tärkeälle alalle». Ja rohkaistuna siitä, että hänellä on tämä kunnallislautakuntain esimiesten enemmistö puolellaan, lausuu hän halveksivia sanoja tuota «naiivia kamariviisautta» vastaan, joka on uskaltanut vastustaa Kansataloudellisen yhdistyksen laatimaa ja nyt «valtaavan enemmistön»(!) kannattamaa ehdotusta.

Jos kumminkin lähemmin ajattelee asiaa, niin emme voi uskoa, että tuolle «valtaavalle enemmistölle» tänkaltaisessa asiassa voi suurta arvoa antaa, ei tilastolliselta eikä yhteiskunnalliseltakaan kannalta. Tuommoisiin «yleisiin yli koko maan ulottuviin kyselemisiin» voidaan saada luotettavat vastaukset, ainoastaan jos kysymyksenä olevat asiat ovat sitä laatua, että joka kansalainen on kypsynyt niitä ja niiden seurauksia täysin käsittämään. Ja silloin kyselemiset lienevät tavallisesti jotensakin tarpeettomat.

Mikä arvo on siis puheena olevassa asiassa annettava sille «suurten lukujen laille», jonka nojalla Kansataloudellinen yhdistys nyt tahtoo saada mielipiteensä oikeaksi tunnustetuksi?

Ei mitään.

Enemmän kuin tuon enemmistön ajatus asiasta merkitsevät semmoiset lausunnot, joitten tekijät ovat perehtyneet maalaisoloihin, samalla kuin heillä on korkeampi sivistys ja laajempi näköpiiri. Semmoisia ovat nähtävästi kaksi kansalaista Itä-Suomen puolelta, nimimerkit «H.» ja «Kansalainen», [1]) jotka viime kesänä U. S:ssa julkaisivat kumpikin huomioon pantavia artikkeleitä maakauppakysymyksestä. Näistä nimim. «H.» näyttää historiallisesti, että maakauppa on todellinen tarve, «jota ei ole voitu millään keinotekoisilla aitauksilla ehkäistä, kuten ainakin, kun lainlaatijan viisaus on tahtonut satunnaisten teoriiojen mukaan järjestää ja johtaa inhimillistä toimintaa». (Tahallani olen tässä käyttänyt toisen referaattia, kun tämä on nimim. A. M.)

«Kansalainen» taas sanoo:

«Mutta heti alussa täytyy minun lausua se ehdoton mielipide, että keinojen täytyy olla kasvattavaa laatua, ei äkkipikaisia pakkokeinoja. Minä olen sen vuoksi vakuutettu, että Kaakkois-Karjalan taloudellisissa oloissa on taloudellisilla seuroilla ja yhtiöillä enemmän tehtävänä, kuin lainsäätäjällä niin toisessa kuin toisessa suhteessa».

Näitten kirjailijain rinnalle on myöskin herra A. M. asetettava, koska hänkin artikkeleissaan U. S:ssa pitää ehdotettuja keinoja maakaupan rajoittamiseksi arveluttavina, puolustaen vaan jonkun sivistysmäärän vaatimista maakauppiaiksi aikovilta.

Tulemme siis edellisestä siihen päätökseen, että Kansataloudellisen yhdistyksen ehdotusta maakaupan rajoittamiseksi puolustetaan huonosti, kun sille koetetaan hankkia jaa-huutoja henkilöiltä, joitten on vaikea jopa mahdoton sitä arvostella. Ja muita todistuksia ei ole voitu tuoda esiin, jotka saisivat meitä uskomaan, että nuo maakaupalle ehdotetut rajoitukset, poliisipakot, todellakin voisivat poistaa velkaantumisen, koronkiskomisen y. m. kurjuudet maaseudulta.

Lisäksi vielä tulee, että vaikka samanlaista kurjuutta, velkaantumista ja koronkiskomista, useain muittenkin maitten maalaisväestössä on olemassa, ei tietääksemme tuommoista lakia ole missään säädetty.

Mainitsemista ansainnee, että joku aika sitten on Saksassakin tehty lakiehdotus, tarkoittava koronkiskomisen ehkäisemistä maaseudulla. Lakieh-

---

[1]) Suotavaa olisi, että asianomaiset ainakin tänkaltaisissa kirjoituksissa käyttäisivät omaa nimeään.

dotuksen on tehnyt muuan virkamies, ja on ehdotus monessa kohdassa yhtä virkavaltainen kuin meidän Kansataloudellisessa yhdistyksessä laadittu ehdotus, mutta kumminkaan ei niin ankara, kuin suomalainen. Huomattavaa kuitenkin on, että tämä saksalainen ei tarkoita tavarakauppiaita (joitten myös sanotaan Saksassa harjoittavan koronkiskomista), vaan ainoastaan karjan- ja tilojen-kaupan välittäjiä, *jotka enimmäkseen ovat juutalaisia.* Saksassa siis rajoituksia on vaadittu vihattuja juutalaisia vastaan, mutta ehdotus ei ole edes kaikkien antisemiiteiksi tunnettujen tiedemiesten täydellistä hyväksymistä saavuttanut.

* *
*

Olemme siis sitä mieltä, että se asetusehdotus, jonka Kansataloudellinen yhdistys on saanut aikaan pikaisen avun hankkimiseksi huonon taloudellisen tilan parantamiseksi maaseudullamme, ei voisi, jospa jonkun verran korjattunakin, pahaa poistaa, vaan päinvastoin olisi luonnolliselle kehityksellemme esteeksi (Vrt. Valvoja 1893, siv. 251—253).

Sillä täytyy aina myöntää, että se politiikka, joka, nojautuen historialliseen kehitykseen, askel askeleelta ja vähitellen koettaa saada toimeen parannusta, on viisaampi, kuin se, joka sitä yrittää aikaan saamaan väkivaltaisesti ryhtymällä yhteiskuntalaitoksen monimutkaista rakennusta korjaelemaan.

«Jos mikään on oikeata, niin se on se, että nykyajan periatteet kansatalouden ja varsinkin maatalouden alalla eivät tarkoita niin paljon taloudellisten erehdysten kieltämistä, kuin niiden ehkäisemistä», lausuu eräs etevämpiä kirjailijoita tällä alalla, lopetellessaaan kritiikkinsä useista pakkoehdotuksista alaisväestön krediittiolojen parantamiseksi Saksassa, ja huomattavaa on, että tuo kirjailija ei ole rajattoman vapauden puolustaja, päinvastoin.

Mitenkä siis meillä tämä paha on ehkäistävä, mitenkä saada krediittiolot maaseudullamme paremmalle kannalle?

Ensiksikin täytyy olla siksi optimisti, että uskaltaa toivoa, että tuo älytön turhamaisuus ja nurinpäinen käsitys krediittioloista ja säästäväisyyden puute ainakin osaksi ovat ohimeneviä murrosajan ilmiöitä, joita kulloinkin kansojen tulee kärsiä astuessaan uusiin oloihin. Meidän maalaisväestölle oli sekä raha että rihkamatavara niin uusia ja aluksi niin helposti saatavia, että ei ole kummeksittavaakaan, että se ei heti osannut antaa oikeata arvoa

kummallekaan, ennenkuin se ensin on saanut maksaa usein koviakin oppirahoja.

Toiseksi tulevat varmaankin paremmat kulkuneuvot kääntämään asiat koko joukon toiselle tolalle, koska tämän kautta nuo tähän astiset lypsylehmät voivat irtautua monivuotisista lypsäjistään ja itsenäistyä.

Vielä uskallamme toivoa, että viime vuosien kokemukset, tappiot ovat opettaneet ja tulevat opettamaan sekä pankkejamme että tukkukauppiaitamme rajoittamaan krediittiään vasta-alkaville maakauppiaille, joten siis tässä luonnollinen rajoitus tulee tapahtumaan ilman pakkokeinoja.

Mutta tähän laisser aller'iin ei suinkaan voi enää jättää tätä asiaa, kun se vihdoinkin on tullut valistuneen yleisön huomion esineeksi. Toivottavaa on, että niillä seuduin, missä olot varsinkin kaipaavat apua, valistuneimmat ja isänmaan parasta harrastavat henkilöt asettuvat etunenään kukin paikkakunnallaan yleistä taloutta kohottamaan. Tässä on varsinkin Hämeen lääni hyvänä esimerkkinä siitä, miten kukin seutu oman pienen talousyhdistyksen kautta yhteis- ja omin voimin kokee pyrkiä eteenpäin. Suuresta arvosta olisi nimittäin, että asianomaiset itse rupeaisivat olojaan parantamaan, ja tämä tapahtuu luonnollisesti helpoimmin tänkaltaisten seurojen ja yhdistysten kautta, jotka johtavien miestensä avulla voivat hankkia kaikenlaisia neuvoja ja tietoja muilta seuduin sekä ostaa uusia koneita, parempia siemeniä y. m. s. Näille yhdistyksille valtio varmaankin antaisi verrattain runsaita apuja läänien suurten talousseurojen välityksellä.

Tällä olemme sitten tulleet kysymykseen, mitä valtio ja suuri yleisö voivat ja mitä niiden tuulee tehdä. Jo edellisestä lienee käynyt selväksi, että valtionkin tulee etupäässä työskennellä yleensä maalaisväestön kohottamiseksi sekä tiedollisessa että taloudellisessa sivistyksessä ynnä sen elinkeinojen parantamiseksi, siten poistaaksensa nykyisten huonojen krediittiolojen todelliset alkujuuret, jonka kautta taas näennäisetkin kurjuuden syyt poistuvat. Kansataloudellisessa yhdistyksessä onkin t:ri Hjelt esitelmässään, kuten yllä on mainittu, huomauttanut useita tänkaltaisia yleisiä parannuskeinoja. *Näihin* parannusehdotuksiin on kukin näistä asioista syntyneen keskustelun kestäessä voinut yhtyä.

Tämän ohessa tahtoisimme vielä puhua yhdestä keinosta, joka meillä voisi parannusta saada aikaan. Sen sijaan nim. että ahdistettaisiin maakauppiaitamme, tulisi meidän koettaa työskennellä siihen suuntaan, että noille seuduille, joissa kurjuus on suurin, saataisiin kunnollisia virkamie-

hiä. Emme suinkaan tahdo kieltää, että näillä seuduin nytkin löytyisi kunnollisiakin virkamiehiä, mutta usein kuulee kerrottavan kaukaisemmilta seuduilta ja näkee sanomalehdissämmekin surkeita tapauksia, jotka todistavat, että sinne on lähetetty sopimattomia virkamiehiä.

Mitä siis olisi tehtävä saadaksemme tänkaltaisille seuduille kunnollisia, valistuneita, isänmaallisia virkamiehiä?

Ensiksikin tulee hallitukseen lopettaa tuo vanha tapa lähettää jossakin suhteessa kelvottomia virkamiehiä omasta läheisyydestään rajapitäjiin. Se on sangen huonoa politiikkaa. Jos heitä ei voi kerrassaan poistaa virkauralta, niin lienee luonnollista, että he tekevät yhteiskunnalle vähimmin vahinkoa, kuta lähempänä he ovat päälliköitään, jotka voivat valvoa heidän elämätään ja toimintaansa.

Toiseksi tulee ryhtyä voimakkaaseen taisteluun ylioppilaitten, tulevain virkamiesten ylenpalttista velkautumista vastaan; sekä yksityisten että julkisten kassojen tulee pitää velvollisuutenaan mahdollisuuden mukaan vähentää ylioppilaskrediittiä, niin että nämä tulevat pakoitetuiksi supistamaan menojaan sekä ainakin osittain itse ansaitsemaan elatuksekseen. Niinikään on koetettava ryhtyä itse pääkaupungissakin eikä vaan maalaiskunnissa «valistamaan taloudellista käsitystapaa» siinäkin suhteessa, että pidetään koronkiskomista rangaistuksen alaiseksi saatettavana rikoksena ja koronkiskojan käsiin antaumista häpeällisenä. Sillä vielä meidän päivinämmekin pitänevät paikkansa seuraavat piispa J. Tengströmin sanat eräässä mietinnössä taloudellisesta valistuksesta: «Luonnollisin järjestys näyttää olevan se, että valistuneet käsitykset sekä yleisessä että yksityisessä taloudessa käyvät ylemmistä kansanluokista alempiin».

Kun siis saisimme taloudellisesti itsenäisiä ja isänmaallisia virkamiehiä puheen alaisiin seutuihin, niin nämät eivät ainoastaan uskaltaisi ja tahtoisi ryhtyä väärinkäytösten poistamiseen, vaan voisivatpa sitä paitse ottaa osaa positiiviseen työhön seutunsa kohottamiseksi kaikissa suhteissa.

Sillä positiivinen työ, kansan oma positiivinen työ, sehän kuitenkin on tehokkain keino epäkohtien poistamiseksi.

Hannes Gebhard.

Kotimaan kirjallisuutta.

Bulwer Lytton, Rienzi, Rooman viimeinen tribuuni. Englanninkielestä suomentanut A. N. Tampereella 1893, Hj. Hagelberg. 480 siv. 8:o. Hinta 3: 75.

Charles Dickens, Joulu-ilta. Suomennos. (Tuhansille kodeille tuhatjärvien maassa. N:o 15,). Porvoossa 1893, Werner Söderström. 95 siv. 8:o. Hinta —: 35

Rudyard Kipling, Kertomuksia Intiasta. Englannin kielestä suomentanut Aino Malmberg. (Otavan helppohintainen kirjasto. N:o 6). Helsingissä 1893, Otava. 146 siv. 12:o. Hinta —: 75.

Bulwer on «Rienzi» nimisessä romaanissaan yrittänyt kuvata historiasta tunnetun roomalaisen kansantribuunin Cola di Rienzin taistelua Rooman vapauden hyväksi, hänen valtaan pääsemistään ja vihdoin hänen sortumistaan. Apuansa ovat hänelle lainanneet hänen vilkas, henkilöitä ja esineitä suurenteleva mielikuvituksensa ja hänen huomattavat kertojalahjansa; ja tuloksena hänen yrityksestään on pitkän pitkä romantillis-historiallinen teos, jolla saattaa olla hyvät puolensa, mutta joka ei meidän aikamme vaatimuksia täytä.

Rienziä pidetään yleisesti Bulwerin etevimpänä historiallisena romaanina. Tämä mielipide se arvattavasti on saattanut suomentajaa katsomaan tarpeelliseksi mainitun romaanin pukemista suomalaiseen kielipukuun. Ja siten me suomalaiset, vuosisatamme viimeisellä kymmenluvulla, olemme tilaisuudessa lukemaan suomeksi ne 480 sivua, joita vanhempamme nuoruudessaan niin suuresti ihailivat, niitä alkukielellä tai ruotsiksi lukiessaan.

Mutta vaikka epäilemättä on hyödyllistä meille tutustua menneitten aikojen ja kirjallisten suuntien kuuluisimpiin tuotteisiin, saattanee olla epäilyksen alaista, kannattaako niitä suomentaa, kun niillä ei ole sen suurempaa taiteellista arvoa kun Bulwerin Rienzillä. Kirjallisuuden tutkijalta, jonka velvollisuus on perin pohjin tutustua eri aikakausien kirjallisuuteen, vaaditaan siksi paljon kielitaitoa, että hän voi lukea sitä alkukielellä tai käännöksissä johonkin kulttuurikieleen. Aikamme suuri yleisö taas puolestaan ei tyydy kaikkeen siihen mitä puoli vuosisataa sitten ihailtiin. Nykyään vaaditaan esim. historialliselta romaanilta kaikkea sitä mitä ei Rienzissä löydy: vaaditaan läpimmiten historiallista totuutta, todenperäisiä luonteita, itsetoimivia ihmisiä eikä kirjailijan liikkeeseen panemia marionetteja; vaaditaan tyyntä, objektiivista kertomustapaa; vaaditaan taiteellista kokoonpanoa ja yksinkertaista, henkilöitten ja tapausten mukaista kirjoitustapaa.

Vakuutukseni on siis, että suomentaja, jolla näkyy olevan suomenkieli hyvin vallassaan, olisi voinut käyttää kielitaitoaan jonkun muun, *nyky-*

aikaisen teoksen suomentamiseen, joka paremmin vastaa aikamme yleisön vaatimuksia ja jolla on todellinen taiteellinen arvo.

«Tuhansille kodeille tuhatjärvien maassa» tarjoo W. Söderström suomennoksen *Dickens*in kautta maailman kuuluisaksi tulleesta «*Joulu-illasta.* Omituinen se on, tuo lyhyt kertomus siitä, mitenkä vanhasta saiturista tuli hyväntekeväinen ja lempeä ihmisystävä. Ottamalla valtaavan mielikuvituksensa avukseen tekijä loihtii esille vanhan saiturin jouluyö näkemään kummallisen unen, antaa hänen, eri henkien johdolla, elää uudestaan viattoman nuoruutensa päivät, liikkua sukulaistensa ja käskynalaistensa piirissä, kuulla itseänsä kaikkialla ankarasti tuomittavan, sekä vihdoin nähdä itsensä kuolleena kaikkien iloksi, jotka hän itaruudellaan ja kovuudellaan oli työntänyt luotansa.

Kuten näemme, on tekijällä paljonkin tilaisuutta antaa mielikuvitukselleen vapaata kulkua. Mutta tuntukoon tuo henkien ilmestyminen ja heidän moraliseeraava puheensa vaikka mitenkin kummalliselta, ei pidä unhottaman, että se vaan on ulkonaisena kehänä niille tositapauksille jokapäiväisen elämän alalta, joita tekijä niin runsaassa määrin piirtää, ja sille henkilöitten paljoudelle, jolle hänen siveltimensä antaa eloa ja väriä. Dickensin luja luottamus hyvän voittoon, hänen myötätuntoisuutensa kuvaamiinsa henkilöihin, olkoot ne millä yhteiskunnan asteella tahansa, ovat tässäkin pikkukertomuksessa se kirkas auringonsäde, jonka lämpö tunkee lukijan sydämeen.

Dickensin Joulu-illasta löytyy, paitsi käsillämme oleva suomennos, toinen, V. Churbergin v. 1878 toimittama käännös. Näitä käännöksiä verrattuani keskenänsä ja alkuteokseen, täytyy minun ehdottomasti antaa etusija Churbergin suomennokselle. Myöhempi käännös osoittaa, että suomentaja ei ymmärrä kyllin englanninkieltä voidakseen kelvollisesti suomentaa Dickensiä. En voi kylliksi ihmetellä, 1) että on katsottu tarpeelliseksi toimittaa toinen käännös, vaikka on olemassa vanhempi, luotettava; ja 2) ettei meidän aikoinamme pidetä enemmän huolta siitä, että käännös todellakin tulisi alkuteoksen mukaiseksi.

Rudyard Kipling, «uusi Dickens», joksi hänen lukuisain ihailijainsa on tapana häntä nimittää, on vasta nuori, noin viiden kolmatta ikäinen mies. Jo muutamia vuosia sitten alkoi hän voittokulkuansa halki maailman lyhyillä kynäilyillään «*Plain tales from the hills.*» Osan näitä kynäilyjä, kuten myös muutamia myöhemmin ilmestyneitä, tarjoo Otava helppohintaisen kirjastonsa 6:na nidoksena suomalaiselle yleisölle, nimellä *Kertomuksia Intiasta.*

Kipling on tavallansa Intian Bret Harte. Kuten kuuluisa amerikkalainen, joka kertomuksissaan Kalifornian elämästä valloitti kirjallisuudelle siihen asti tuntemattomia alueita, on Kipling voittanut suurimman maineensa oudonlaisen, Euroopan yleisölle vieraan kansan ja elämän kuvaa-

jana. Lapsuudestaan saakka elettyään Intiassa hän on käyttänyt hyväkseen joka tilaisuutta tutustuakseen ei ainoastaan hallitsijoihin, nim. englantilaisiin sotamiehiin, upseereihin ja virkamiehiin, vaan myöskin sorrettuihin eli Intian alkuperäisiin asukkaisiin. Kertomuksissaan hän liikkuu laajoissa piireissä, käy ylhäisten salongeissa, sotaväen kasarmeissa, maan asukkaitten temppeleissä ja mökeissä. Ja sieltä hän tuo esille toiselta puolen suurta tapojen turmelusta, itsekkäisyyttä ja vallanhimoa -- Kipling ei näy olevan mikään englantilaisen vallan ihailija — toiselta puolen sivistymättömän kansan alkuperäistä naivisuutta, sen hillitsemättömiä himoja ja voittamatonta taikauskoa. Lukuisat ovat hänen esittämänsä draamat, jotka syntyvät siitä, että nuo kaksi keskenään ventovierasta puolta jollakin tavoin yhtyvät, heti sen jälkeen ikipäiviksi erotakseen. Suurella taidolla on hän niissä kuvannut sitä syvää juopaa, joka luonnon, katsantotapojen ja sivistyksen muodossa erottaa sortajia sorretuista ja tekee yhteensulamisen mahdottomaksi.

Kipling on ihmiselämän kuvaajana kokonaan Dickensin vastakohta. Hän on aina nähnyt heikkoja sorrettavan, eikä hän siis, suuren mestarinsa tapaan, luota hyvän voittoon. Tapausten ja henkilöitten ulkoapäin katselijana hänellä ei ole ihailun sanaa voittajalle eikä myöskään kyyneltä elämän taistelussa sortuneelle. Ihminen luontaisine omituisuuksineen, olipa hän sitten paha tai hyvä, on hänen tutkimuksensa aineena. Hänen katseensa tunkee syvälle ihmissydämeen, ja hänen kynänsä paljastaa armotta mitä silmä siinä löysi. Jos tapahtuukin, että joku hänen kynäilyistään herättää meissä syvää liikutusta ja lämmintä myötätuntoisuutta noita elämän sortamia ihmisraukkoja kohtaan — ja semmoisia kertomuksia on runsaasti kyllä — niin syynä siihen ei ole kirjailijan sympatiia kuvaamiansa henkilöitä kohtaan, vaan hänen taitonsa valita aineensa ja henkilönsä sekä hänen tarkka silmänsä, jolta ei pieninkään omituisuus henkilöitten luonteessa ja ulkomuodossa jää huomaamatta. Vaikutusta täydentämässä on hänen yksinkertainen mutta sujuva ja omituisesti kuvaileva kirjoitustapansa sekä hänen erittäin vilkas ja elävä dialooginsa.

Puoli, joka löytyy yhtä suuressa määrin edustettuna Kiplingin kirjailijaluonteessa kun Dickensinkin, on hänen huumorinsa, tuo «naurava melankoliia», joksi sitä on nimitetty erotukseksi hänen edelläkävijänsä purevasta ironiiasta ja sävyisästä hymystä. Tätä pessimistin huumoria tapaa miltei kaikkialla hänen kynäilyissään, iloisissa yhtä hyvin kuin synkissäkin; ja se se niille omituisen viehätyksen suo. Mutta se saattaa myöskin helposti väsyttää, se kun läpimmiten on melkoisesti kuivanlystikästä ja siksi käy yksitoikkoiseksi.

Suomentajan, rouva A. Malmbergin, ansioksi on luettava se, että Kiplingin kertomukset Intiasta eivät suomalaisessa puvussaan väsytä. Hän on osannut valita kirjailijan rikkaasta kynäilyvarastosta juuri niin paljon, ettei lukija ehdi kyllästyä tätä vähää lukiessaan. Taidolla on niin-

ikään hänen vaalinsa tapahtunut; kynäilyt ovat vaihtelevaa laatua ja tuovat kaikki eri puolet Kiplingin kirjailijaluonteessa näkyviin. Järjestäessään niitä kokoelmaksi, on suomentaja osannut välttää yksitoikkoisuutta painattamalla vuorotellen synkänlaisia ja kokonaan leikillisiä kappaleita. Edellisistä mainittakoon etupäässä kokoelman alkukappale «Ilman kirkon siunausta» ja surkean surkea tosikuva «Mennyttä kalua.» Leikillisten kappalten joukossa on parahimpia «Dungaran tuomio.» — Kokoelman lopussa olisin suonut enemmän vaihtelevaisuutta; nyt on siinä mielestäni liian monta kuivanlystikästä pätkää perätysten — ja, kuten jo edellisessä mainitsin, Kiplingin huumori väsyttää, jos sitä tarjotaan liian suuri määrä kerrassaan.

Suomennos tuntuu sujuvalta, ja on, mikäli olen ollut tilaisuudessa vertaamaan sitä alkukirjoitukseen, luotettava ja huolella toimitettu.

H. A—n.

Kansatieteellisiä kertomuksia I—III. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 81 osa).

F. H. B. Lagus, Kertomus asuinrakennuksista Sumiaisissa. Helsingissä 1893. 26 siv. 8:o. Hinta —: 50.

W. M. Tervo, Metsästystietoja Kajaanin kihlakunnasta ja etenkin Sotkamon pitäjästä. Helsingissä 1893. 43 siv. 8:o. Hinta —: 75.

Abel Klami, Piirteitä kalastuksen harjoittamisesta ja kalastusneuvojen valmistamisesta Virolahden pitäjässä ja sen ympäristöllä. Helsingissä 1893. 71 siv. 8:o. Hinta 1: 25.

«Meidän aikanamme, jolloin uusia aatteita, tapoja ja tarpeita kasvavan kirjallisuuden, koulujen, parannettujen kulkuneuvojen, vilkastuneen kaupan y. m. kautta tunkeutuu kansaamme, hävittäen edestään esi-isiltä perittyjä katsanto- ja toimintatapoja sekä olomuotoja, on meillä moninkertainen velvollisuus pelastaa tulevaisuuden varalle ainakin tiedot näistä häviävistä tavoista ja olomuodoista». — Näillä vallan tosilla sanoilla alkaa t:ri Schwindt Kansatieteellisien kertomuksien sarjan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, joka oivaltaen, kuinka tärkeä on esi-isien henkisen perinnön kokoeleminen, ja entisestään on suuria tällä alalla aikaan saanut, on myöskin ottanut huostaansa näiden kansatieteellisten kertomusten julkaisemisen.

Alku niihin kokoelmiin, joista nämä nyt ilmestyneet kertomukset ovat ensimäiset painetut, on seuraava. Jo vuonna 1886 muodostui t:ri Schwindtin alkuun panemana ylioppilasseura nimeltä *Muurahaiset*, joka päätehtäväkseen otti suomalaisen kansatieteellisen sanakirjan valmistamisen. Siihen oli aikomus koota, «niin tarkkaan kuin voidaan, kaikkien niiden esineiden ja esineiden osien nimitykset selityksineen, joita esineitä kansa eri paikkakunnissa on itselleen valmistanut ja elämässään käyttänyt». Työala

huomattiin heti kovin laajaksi, ja että täydellisempiä tuloksia voitaisiin saavuttaa päätettiin se jakaa. Ensinnä otettiin tutkittavaksi asuinrakennus, sen osien nimitykset, valmistustavat j. n. e. Tätä varten valmistettiin kysymyssarja ja sitä levitettiin ympäri maata.

Vastaukseksi saapui kertomuksia 53 kappaletta. Tämä luku ei kuitenkaan ollut riittävä minkään sanakirjan valmistamiseen, etenkin kun kertomuksia oli saapunut epätasaisesti eri osista maata. Syynä tähän arveltiin osaksi sitäkin, että «Muurahaisten» seura oli liian vähän tunnettu. Sen vuoksi seura antoi kaikki kokoelmansa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle ja sen jäsenet tarjoutuivat seuralle työmiehiksi.

Toinen kysymyssarja (v. 1889) lähetettiinkin Kirjallisuuden Seuran nimessä, jolle myös vastaukset olivat lähetettävät, ja joka tarjoutui palkitsemaan ne kustantamillaan kirjoilla. Ja siitä pitäen on S. K. Seura joka kevät painattanut ja ympäri maata levittänyt uuden, «Muurahaisten» valmistaman, jotain erityistä alaa tarkoittavan ohjelman eli kysymyssarjan kansatieteellisten kertomusten laatijoille. Näin pyydettiin v. 1889 tietoja metsästyksestä, v. 1890 kalastuksesta, v. 1891 ulkohuoneista eli rakennuksista, v. 1890 maanviljelyksestä ja v. 1893 karjanhoidosta ja kulkuneuvoista.

Työn edistyessä on tarkoitus vähän muuttunut, laajentunut. Tarkoituksena ei enää ole yksin kansatieteellisen sanakirjan valmistaminen, vaan, niinkuin v:n 1891 ohjelmassa sanotaan, «tarkoituksena on valmistella suomalaista kansatieteellistä sanakirjaa ja samalla koota kansan alkuperäisistä elämäntavoista mahdollisuuden mukaan tarkkoja tietoja, joiden nojalla kansan entisyyden ja kehityksen tutkijat voivat kuvata kansamme kotoista elämää semmoisena kuin se nyt kohta häviävien miespolvien aikana on ollut.»

Kertomusohjelmien laatijoina «Muurahaisina» on ollut, ken lyhemmän ken pitemmän ajan, 32 henkeä. Suurin ansio kuitenkin tullee yrityksen johtajalle t:ri Schwindtille. — Kertomuksia on kaikkiaan lähetetty: asunnoista 51, metsästyksestä 50, kalastuksesta 42, ulkohuoneista 27, maanviljelyksestä 23. — Kaikenkaikkiaan on kertomuksia tullut 193, läänien mukaan jaettuna: enin Viipurin läänistä 40, sitten Hämeen 35, Turun 33, Vaasan 23, Mikkelin 19, Oulun 15, Uudenmaan 14 ja Kuopion 14.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on päättänyt painattaa näitä kertomuksia, jotka seuran haltuun joutuneista ja joutuvista kokoelmista valitaan siten että mahdollisuuden mukaan kukin paikkakunta maassamme tulee sarjassa edustetuksi. Tämän sarjan ensimäisinä ovat alussa mainitut kolme vihkoa ilmestyneet.

Ensimäisessä vihkossa kertoo F. H. B. Lagus «Asuinrakennuksista Sumiaisissa». Tämä aine on ollut jotensakin vaikea, ja luonnollistahan on, ettei se heti ole tullut kaikin puolin valaistuksi. Suuren joukon nimityksiä on tekijä koonnut ja tekee hän niistä selon samalla kuin hän kertoo, kuinka rakennus alusta pitäen rakennettiin. Missä määrässä tekijä on oikein huo-

mionsa tehnyt, emme kykene arvostelemaan, sivullisesta ne kyllä tarkoilta tuntuvat.

Esitys on valaistu muutamilla kuvilla. Vahinko, ettei niitä ole enemmän, sillä muutamiin selityksiin ne olisivat olleet sangen tarpeellisia. Niin esim. jää kattojen rakenne epäselväksi, ei tarkoin mainita miten päin ja miten pitkälle kutkin puut kulkevat ja ulottuvat. Tekijä kuvaa ainoastaan varakkaan talon pohjapiirroksen. Luonnollisesti Sumiaisissa on paljon talojakin, torpista ja tölleistä puhumattakaan, jossa ei ole kolmea tupaa. Niistäkin olisi sanan voinut mainita. — Nähtävästi on tekijältä unohtunut tarkempi selonteko multapenkistä, miten se tehdään ja missä määrässä sitä käytetään. Alussa, jossa se olisi ollut kuvattava, sitä ei mainita, sittemmin siitä puhutaan kuin tunnetusta asiasta.

Toisessa vihkossa W. M. Tervo antaa «Metsästystietoja Kajaanin kihlakunnasta ja etenkin Sotkamon pitäjästä». — Tekijä kertoo esitettävänsä perin pohjin, tehden tarkan selon asiastaan. Käyttämällä vähän laajempaa esitystapaa ja runsaasti kuvilla selitystään valaisemalla on tekijä saanut kuvauksensa miellyttävämmäksi ja selvemmäksi. Kerrotaan metsälle lähdöstä, metsämiehen vaatteista, metsämiehen aseista ja muista kaluista, eri eläinten pyyntitavoista karhusta alkaen pikkulintuihin saakka. Samalla on tekijä myös kertonut koko joukon taikatemppuja ja ennakkoluuloja, jotka metsästykseen yleensä sekä eri pyyntilajeihin liittyvät. Varmaankaan ei tekijä tällä alalla ole ainettaan tyhjentänyt, mutta tämän tapaisia seikkoja ei olekaan vallan helppo tietoonsa saada.

Erittäin tarkkaa selkoa tekee tekijä erilaisista loukuista, satimista, ansoista. Se onkin sangen hyvä, koska sen tapaiset pyydykset ovat käytännöstä katoamaisillaan ja jo osaksi kadonneet. — Hauska on tarkka selitys jousesta, mimmoiseksi sen vanhat ihmiset selittävät. — Suksista ja hiihtämisestä olisi saanut mielestäni laveammin puhua, kun ne kerran puheeksi on otettu ja niin likeisesti metsästykseen kuuluvat.

Kolmanteen vihkoon on Abel Klami koonnut «Piirteitä kalastuksen harjoittamisesta ja kalastusneuvojen valmistamisesta Virolahden pitäjässä ja sen ympäristöllä». Tekijä tekee selkoa asiastaan erittäin huolellisesti ja perinpohjin ja tuntuukin olevan kerrottavaansa tarkoin perehtynyt. Kerrotaan eri pyyntineuvoista, niiden valmistamisesta ja käyttämisestä. Kuvaus saa sen kautta elävyyttä että tekijä kertoo, kuinka kaikki toimitetaan, saattaa lukijan osalliseksi työhön, ottaa hänet mukaansa kalastusretkille, antaen jonkun piirteen kalastajista, heidän puheistaan ja tavoistaan. Tämä kertovampi menettelytapa on ylimalkaan kuvaukselle eduksi; joku seikka olisi kuitenkin saanut tulla toistamiseen ja yhdessä yhteydessä kerrotuksi. Tämä koskee etupäässä venettä. Se olisi mielestäni muutenkin saanut tulla tarkemmin selitetyksi, sen eri muodot, osien nimitykset, käytäntö j. n. e. Huvittavinta on lukea nuotanvedosta, etenkin suurenmoisesta talvikalastuk-

sesta. Tämäkin vihko on runsaasti kuvilla valaistu. Se on toisia kooltaan laajempi, mutta se on sille eduksi luettava. Muutenhan tässä kuvataankin kalastusta paikkakunnalla, jossa se on tärkeä elinkeino ja jossa sitä harjoitetaan suuressa määrin.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on julkaisemalla nämä vihkoset tehnyt kaikin puolin kiitettävän työn. Monelle ne varmaankin ovat hyvänä mallina uusiin kertomuksiin, ja kokoelmien karttuessa saadaan todellakin arvokas ainehisto kansatieteellistä tutkimusta varten.

O. Relander.

Reuter, O. M., Eläinten elinkeinot ja teollistoimet. Suomentanut Hilja. Useilla puupiirroksilla varustettu. (Tuhansille kodeille tuhatjärvien maassa, N:o 5 ja 6). Porvoossa, Werner Söderström, 1892. 103 siv. 8:o. Hinta —: 70.

Tekijä, jonka kansantajuiset kirjoitukset eläin-biologiian alalla ovat sujuvan esitystapansa vuoksi ruotsalaisessa yleisössä voittaneet paljo suosiota, kertoo tässä kirjasessaan parhaitten lähteitten mukaan, kuinka eri eläimet menettelevät pyytäessään saalista, kalastaessaan, käydessään sotaa; kertoo niiden puolustuskeinoista, varastojen kokoamisesta, karjaa hoitavista, maataviljelevistä ja orjia pitävistä muurahaisista, eläinten asunnoista, pesärakennuksista, poikasiensa huolenpidosta y. m. Sitä tehdessään hän ei ole ainoastaan esiintuonut sellaisia esimerkkejä, jotka jo semmoisenaan omituisuutensa vuoksi ovat huomiota herättäviä, vaan johtavana aatteena koko esityksessä on osoittaminen, että eläimilläkin on ymmärrys, joka päälaadultaan on meidän oman ymmärryksemme kaltainen, ja että niiden henkiset kyvyt ovat kehityksen alaisia, samoin kuin että samojen elämäntarpeiden tyydyttäminen, samantapaiset elämänsuhteet ja laadultaan samat kyvyt ovat vaikuttaneet eläinten ja alkuperäisen ihmisenkin teollistointen syntymiseen ja kehitykseen. Kirjanen, johon mielihyvällä tutustuu, olisi epäilemättä erittäin sopiva kansakoululaisille luonnontieteellisenä lukemisena kotona. Siihen ei sen hintakaan tee estettä.

K. M. L.

Kirjallinen katsaus.

Huomattavia käsikirjoituslöytöjä itämailla.

Uusi käsikirjoituslöytö Sinain luostarista. Viime vuosikymmeninä ovat eurooppalaiset tutkijat käyneet ahkerasti urkkimassa Itämaiden vanhoja luostarikirjastoja ja tuon tuostakin ovat vielä löytäneet niiden komeroista kallisarvoisia kirjallisia aarteita. Samasta Sinain luostarista, josta Tischendorf löysi *Codex sinaiticus*'en — täydellisen kreikkalaisen raamatun 4:ltä vuosisadalta j. Kr—, on nyt päivän valoon saatettu toinenkin, vanha raamatunkäännös syyriankielellä, «joka — englantilaisen oppineen Harrisin sanojen mukaan — on tällä alalla merkillisin Tischendorfin suuren löydön jälkeen». Puheena oleva käsikirjoitus, joka on n. k. palimpsesti, sisältää ainoastaan neljä evankeliumia käsittäen 300—400 sivua.

Sen onnelliset löytäjät ovat kaksi skotlantilaista naista, Mrs *Lewis* ja hänen sisarensa Miss *Gibson*, jotka ovat harjoittaneet itämaisia kieliopintoja ja puhuvat sujuvasti araapian ja uuskreikan kieltä. Käsikirjoituksien haussa saapuivat he Sinain luostariin, jossa kielitaidollaan voittivat munkkien suosion. Pääsivät niinmuodoin luostarin kaikkein pyhimpään, n. k. arkkipiispan huoneeseen, johon ei vieraita tavallisesti lasketa. Sieltä löysivät m. m. tuon syyrialaisen käsikirjoituksen, joka oli mitä kurjimmassa kunnossa, lehdet yhteen liimaantuneina ja tomuisina. Teekeittiönsä höyryssä onnistui naisten irroittaa lehdet toisistaan, jonka jälkeen ottivat niistä valokuvia.

Palattuaan Englantiin jättivät saaliinsa Cambridgen professorin Harrisin tutkittavaksi, joka pian keksi sen suuren arvon. Hän näet huomasi, että käsikirjoitus sisälsi täydellisenä sen syyrialaisen evankeliumitekstin — tunnettu nimellä «*Syrus Curetonianus*» —, josta ennen oli vain muutamia fragmentteja säilynyt. Tämän vanhan syyrialainen evankeliumi-käännöksen, joka on erinomaisen tärkeä U. T:in tekstikritiikkiin katsoen, arvellaan syntyneen v. 250-paikoilla.

Tehtyään tämän keksinnön päätti Harris itse lähteä yhdessä molempien naisten kanssa Sinaille käsikirjoitusta tarkemmin tutkiakseen; seuraan yhtyivät vielä oppineet Bensly ja Burkitt. Neljänkymmenen päivän kuluessa kopioitsivat he tekstin, jonka ohessa naiset arkkipiispan luvalla tekivät luettelon kaikista luostarissa tavattavista syyrialaisista ja araapialaisista käsikirjoituksista.

Uteliaisuudella odotetaan tieteellisessä maailmassa tämän tärkeän evankeliumitekstin julkaisemista.

Paljon puhuttiin ja kirjoitettiin viime vuonna toisesta kirjallisesta muinaislöydöstä, joka tehtiin Egyptissä. Vanhasta koptilaisesta haudasta, lähellä Akhminin kylää Ylä-Egyptissä löydettiin kreikankielinen pergamenttinen käsikirjoitus, joka sisälsi otteita n. k. «Pietarin evankeliumista ja ilmestyskirjasta» sekä suuren osan juutalaisesta apokalypsista, joka tunnetaan nimellä Henokin kirja. Varsinkin ensinmainittu ennen tuntematon evankeliumifragmentti herätti mitä suurinta huomiota tieteellisessä maailmassa; jopa

luulivat muutamat tutkijat siinä huomanneensa jälkiä vanhasta itsenäisestä evankeelisesta traditsioonista, asettaen sen historiallisena lähteenä kanoonisten evankeliumien rinnalle. Tarkemmat tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että nämä ensi ilon odotukset olivat liioitellut. Yhtä kaikki on tällä vanhalla tekstillä apokryyfisenäkin tuotteena suuri merkityksensä; vrt. kirjoitustani Vartijan Touko- ja Kesäk. numerossa 1893.

Hiljan tehtiin Berliinin tiedeakademiiassa jälleen ilmoitus Egyptissä löydetystä vanhasta kreikkalaisesta kirjoituksesta.[1]) Fajjumin kaupungin ympäristössä, joka sijaitsee viljavassa kostehikossa muinaisen Moiris-järven rannalla, on jo useampia vuosia ahkerasti kaivettu muinaisjäännöksiä, joita runsaasti on tullut päivän valoon. Siellä tavatuista papyruskirjoituksista on suuri joukko lunastettu Berliinin Valtiomuseoon. Yhdessä tuollaisessa papyrus-käärössä keksi muuan museossa työskentelevä tutkija t:ri *F. Krebs* vanhan kreikkalaisen kirjoituksen, jonka sisällyksen perille hänen onnistui päästä, huolimatta siitä, että teksti paikoittain on pahoin turmeltunut. Hän huomasi, että tuo Egyptin hiekassa säilynyt papyruslehti sisältää originaaliasiakirjan v. 250 j. Kr., keisari Deciuksen vainon ajalta; se on n. k. «libellus», jossa muuan kristitty mies kieltäen uskoaan pyytää viranomaisten todistusta siitä, että hän on jumalille uhrannut.

Keisari Decius (249—251), joka oli voimakas hallitsija-luonne ja roomalaisen muinaisuuden suuri ihailija, yritti palauttaa valtakuntaansa sen entisen sisällisen lujuuden ja ulkonaisen loiston. Pahimman haitan tuumansa toteuttamiselle luuli hän olevan kristinuskosta, jonka kirkkolaitos kehittymistään kehittyi valtana valtiossa. Sen päätti hän hävittää yhdellä iskulla laitoksineen päivineen ja siinä mielessä antoi hän v. 250 julistuksen, jossa hän vaati kristityitä uhraamaan valtion jumalille; niskoittelevat maallikot olivat rangaistavat kidutuksilla, vankeudella tai maanpaolla, piispat ja papit kuolemalla. Niin syttyi ensimäinen yleinen kristittyin vaino, joka ulotettiin valtakunnan kaikkiin osiin. Eri piirikuntiin asetettiin virkakunnan avuksi viisimiehisiä kommissiooneja, joiden eteen kaikki kristinuskosta epäillyt miehet ja naiset, jopa lapsetkin, haastettiin. Epäluulon poistamiseksi riitti, että kerran uhraamalla osoittivat kunnioitustaan valtionuskonnolle. Jos sitä vastoin joku kieltäytyi ottamasta uhriin osaa, nostettiin häntä vastaan kanne oikeudessa. Kuitenkin pantiin kanne useinkin ilman muuta «ad acta», jos syytetty uhrikommissioonin antaman todistuksen kautta taisi näyttää, että oli velvollisuutensa täyttänyt. Tätä todistamistapaa näkyy käytettäneen hyvin yleisesti; viranomaiset, näet, joille se oli hyvänä tulolähteenä, sitä suosivat eivätkä monestikaan huolineet kysyä, oliko säädetty uhritoimitus todella suoritettu, kunhan vaan todistushakemusta seurasi runsas etumaksu. Eikä kristittyjen joukosta suinkaan sellaisia puuttunut, jotka hädän hetkenä turvautuivat tuohon mukavaan lahjomiskeinoon, lohdutellen itseään sillä, ettei se synneistä suurin ollut. Mutta hurskaat kirkonmiehet sitä ankarasti vastustivat, selittäen, että ne, jotka olivat tehneet itsensä siihen syypääksi, ehdottomasti olisivat katsottavat

---

[1]) *Krebs, Fritz,* Ein libellus eines libellaticus v. J. 250 n. Chr. aus dem Fajjum (Sitzungsberichte d. K. Pr. Akademie d. Wissensch. 30 Nov. 1893 s. 1007—1014; mit einer Tafel).

langenneiksi («lapsi») seurakunnan yhteydestä. Saivatpa nämä langenneet oman nimenkin — «libellatici», sanasta «libellus» (s. o. vähäinen kirjanen), jolla nimellä noita pahamaineisia todistuskirjoja kutsuttiin.

Yksi tuollainen «libellus», joka on puolitoista vuosituhatta maannut maan kätkössä, on nyt päivän valoon tullut, ja «liikutuksella — sanoo Harnack — on jokainen vanhimman kirkkohistorian ystävä ottava sen käteensä». [1]) Se ei sisällä montakaan riviä, jonka tähden voimme suomentaa sen tähän kokonaisuudessaan:

«Uhrien tarkastusmiehille Aleksanteri-saaren kylässä Aurelius Diogeneeltä, Satabuksen pojalta Aleksanteri-saaren kylässä, 72-vuoden ikäiseltä, jolla on arpi oikean silmäkulman alla. Aina olen innokkaasti ja tunnollisesti jumalille uhrannut ja niin olen myös nyt käskyjen mukaan uhrannut (sekä libatsioonia tehnyt ja uhriteuraasta syönyt) [2]) ja pyydän teitä allekirjoittamaan.

Hyvin voikaa!

Minä Aurelius Diogenes olen sen sisälle jättänyt.

Aureliuksen (olen nähnyt?) uhraavan. Mys(thes — — — — poika) olen (allekirjoittanut).

1003 (= 250 j. Kr.). Itsehallitsijan Cajus Messius Qvintus Trajanus Deciuksen Hurskaan, Onnellisen, Kunnioitetun Keisarin aikana. Kesäk. 26 p:nä.

Kirjoitus on kirjoitettu kauniilla, selvällä käsialalla. Ainoastaan ne kolme riviä, jotka sisältävät todistavan virkamiehen Mystheen allekirjoituksen, näyttävät huolimatonta, sekavaa kirjoitusta, joka on toisesta, paksummasta kynästä lähtenyt. Nähtävästi ei virkamies huolinut kirjoittaa erityistä todistuskirjaa, vaan tokaisi kirjoituksensa perästäpäin itse hakemuskirjaan. Kenties jätettiin näitä tällaisia hänelle päivän kuluessa niin paljo, ettei muuhun ehtinyt kuin allekirjoittamaan.

Oliko Dionysius-vanhuksemme, joka vakuuttaa aina innokkaasti uhranneensa jumalille, mahdollisesti kristinuskosta väärin epäilty pakana? Sitä mahdollisuutta tietysti ei käy kieltäminen, mutta luultavampaa on, että hätääntynyt vanhus oli kristitty, joka huolimatta korkeasta ijästään ei marttiira-kruunua halunnut, joko hän sitte oli uhraamalla todella kieltänyt uskonsa tai rahalla ostanut itselleen vale-todistuksen. Historiasta tiedämme, että Deciuksen ankaran vainon aikana kristittyjä lankesi suurin joukoin.

Art. Hjelt.

---

[1]) Theologische Literaturzeitung 1894, n:o 2, siv. 41.

[2]) Harnackin ehdottaman lukutavan mukaan; käsikirjoitus on tässä paikassa aivan turmeltunut.

Friedrich Diez.

Hänen satavuotisen syntymäpäivänsä johdosta.

Maaliskuun 15 päivänä 1794 syntyi Giessenissä *Friedrich Diez*, romaanilaisen kielitieteen perustaja ja yksi niistä miehistä, jotka tällä vuosisadalla ovat levittäneet saksalaisen tieteen maineen yli koko sivistyneen maailman sekä vahvistaneet sen vallan kaikissa eurooppalaisissa maissa.

Hän oli yhdeksän vuotta nuorempi *Jacob Grimmiä*, mahtavaa germaanilaisen kielitieteen isää; hänen ensimäinen teoksensa, espanjalaisten romanssien saksalainen käännös, ilmestyi samana vuonna, jolloin Grimm lopetti Deutsche Grammatik teoksensa ensimäisen osan, 1818; kahdeksantoista vuotta myöhemmin, 1836, julkaisi Diez pääteoksensa, *Grammatik der romanischen Sprachen*, ensimäisen osan, äänneopin, johon v. 1838 ja 1843 liittyivät toinen ja kolmas osa, muoto- ja lauseoppi.

Diezin elämänvaiheet olivat yksinkertaisia, kuten monen muun oppineen miehen. Hän opiskeli ensin syntymäkaupunkinsa «Pädagogium»issa, jossa hänellä oli onni nauttia etevän muinaistutkijan ja kielimiehen *Welckerin* opetusta. Tämä oli oleskellut pari vuotta Italiassa ja alkoi, palattuaan sieltä aivan innostuneena maan luontoon, taiteeseen, kieleen ja kirjallisuuteen, tutustuttaa nuorta Dieziä, joka oli hänen lempioppilaansa, Italian kieleen ja suuriin kirjailijoihin. Siten synnytti hän romaanilaisen kielitieteen tulevassa isässä ensimäisen taipumuksen ja rakkauden oireet tähän suuntaan.

Vapaussotaan Napoleonia vastaan otti Diez osaa v. 1813 vapaehtoisena eräässä hessiläisessä sotajoukossa. Päästyään vikautumattomana sodasta jatkoi hän filoloogisia sekä teoloogisia opintojaan, ensin Giessenissä, sitten Göttingenissä, jonka kaupungin yliopistoon Welcker oli siirtynyt. Kuitenkin kääntyi hänen huomionsa yhä enemmän romaanilaisiin kieliin. Oleskellessaan kerran vähemmän ajan Frankfurtissa, käytti hän tilaisuutta oppiakseen

eräältä siellä olevan espanjalaisen lähettilään sihteeriltä espanjan kieltä, jonka tutkimuksen ensimäisenä hedelmänä oli yllämainittu saksaksi käännetty kokoelma *Altspanische Romanzen* — yhtä etevä alkutekstin hienon ja oikean käsityksen kuin siinä esiintyvän mainion kääntäjäkyvyn sekä runollisen hengen puolesta.

Tämän kokoelman oli *Goethe* lukenut — häneltä ei jäänyt mitään huomaamatta — ja siihen kovasti mieltynyt. Nuori tulkitsija sai luvan käydä suuren runoilijavanhuksen luona Jenassa; keskustelun kuluessa huomautti Goethe Diezille, että äskettäin oli Ranskassa ilmestynyt eräs huvittava teos romaanilaisella alalla ja kirjoitti sen nimen paperilapulle. Se oli *Raynouardin Choix des poésies originales des troubadours.* Tätä teosta sekä *A. W. Schlegelin* samana vuonna (1818) julkaisemia *Observations sur la langue et la littérature des troubadours* tutkiessaan, näki Diez vasta selvästi, mikä houkutteleva tieteellisen tutkimuksen ala tässä tarjoutui, sekä päätti täydelleen kääntyä sille. Siis oli Goethe määrännyt Diezille hänen elämänsä suunnan ja työn — samaten kuin niin monelle muulle.

Toimeentulonsa vuoksi täytyi Diezin v. 1819—1820 olla kotiopettajana Hollannissa. Vaan seuraavana vuonna nimitettiin hän espanjan, portugalin ja italian kielien lehtoriksi Bonnin yliopistoon ja saavutti kohta sen jälkeen Giessenissä tohtorinarvon yllämainitun käännöksensä sekä siihen liitettyjen tieteellisten muistutuksien johdosta. Vuonna 1823 pääsi hän ylimääräiseksi ja v. 1830 vakinaiseksi professoriksi Bonnin yliopistoon, säilyttäen sen ohessa myöskin lehtorinvirkansa, vaan kaikesta kumminkin sangen huonosti palkattuna — alussa oli hänellä 300 thaleria (1,125 Sm.) professorinpalkkaa eikä se koskaan kohonnut kuin muutamalla sadalla markalla. Hän kuoli v. 1876, kahdeksankymmenen kahden vuoden ikäisenä.

Vuonna 1871 vietettiin Diezin viidenkymmenenvuotinen tohtorinjuhla suurenmoisilla kunnianosoituksilla. Etevimmät oppineet seurat lähettivät hänelle kunniajäsenen diploomin, syntymäkaupunkinsa nimitti hänet kunniaporvarikseen ja lukuisilta ruhtinailta sai hän tähtiä ja ristejä — joita hänen vaatimattomuutensa kumminkin kielsi häntä koskaan kantamasta. Kohta hänen kuolemansa jälkeen perustettiin vapaehtoisten lahjojen kautta n. s. Diez-Stiftung, josta joka kolmantena vuonna annetaan palkintoja tärkeimmästä väliajalla ilmestyneestä teoksesta romaanilaisen kielitieteen alalla. Tätä 2,000 reichsmarkin suuruista palkintoa on jo kolmasti jaettu.

* * *

Saksan romantiikki se oli, joka, synnyttäen mielissä rakkautta isänmaan menneisyyteen, saattoi Grimm veljeksiä tutkimaan kansansa ja sen heimolaisten kieltä, kirjallisuutta ja mytologiiaa; sama romantiikki se myöskin oli, joka, kääntyen etelä-europalaisten kansojen kirjallisuuteen sieltä hankkiaksensa oman maan kirjallisuudelle uusia aatteita ja uusia muotoja, avasi uran romaanilaisille tutkimuksille. Onhan jo mainittu että A. W. Schlegel laski perusteen; toinen romantikkojen päälliköitä, Tieck, oli huomauttanut muinaisranskalaisen ja provensaalisen kirjallisuuden suurta vaikutusta keskiyläsaksalaiseen runouteen. Ja nämät aloittajat vaikuttivat välittömästi Dieziin.

Hän ei ollut tienraivaaja samassa merkityksessä kuin Jacob Grimm. Hän on itse kerran lausunut, ettei hän ollut ryhtynyt työhönsä omasta initsiatiivista tahi keksintötaipumuksesta; päinvastoin olivat yksinomaan Grimmin esimerkki ja hänen teoksensa hänessä tämän päätöksen herättäneet ja hänelle tien ja suunnan osoittaneet; hänen päätarkoituksensa oli ollut Grimmin historiallisen metoodin sovitteleminen romaanilaisten kielien tutkimiseen, tietysti tarpeellisella vapaudella ja kritiikillä. Vaan olkoonkin tämä jossakin määrin totta, niin ei kuitenkaan voi kieltää, että Diez on menetellyt itsenäisesti ja toisin kuin hänen esikuvansa. Hänellä oli tosin runollinen mielikuvitus kuten Grimmilläkin, vaan selvempi järki, eikä hän koskaan, kuten tämä usein, antanut viettää itseään arveluttaviin hypoteesseihin: hänen esityksensä oli yksinkertainen ja selvä, perustui pelkkiin tosiasioihin, hänen kritiikkinsä oli ankarasti tieteellinen ja hänen johtopäätöksensä ylen varovaiset.

Kirjallisuus oli kumminkin se ala, johon Diez tunsi itsellään olevan suurinta taipumusta. Hän oli lahjakas lyyrillinen runoilija ja erittäin etevä kääntäjä, josta ovat todisteena ei ainoastaan mainitut espanjalaisten romanssien käännökset vaan myöskin hänen saksalaiseen pukuun muuttamansa Byronin Korsaari ja Walter Scottin Luostari. Tätä kykyänsä käytti hän myöskin enentääksensä kovin huonoja tulojaan: omituiselta kuuluu että samaan aikaan kuin Diez jo oli mitä suurimmalla innolla ryhtynyt etelä-eurooppalaisten kielien tutkimukseen, niin käänsi hän saksaksi ruotsalaisen tiedeakademiian luonnonhistoriallisia julkaisuja.

Tieteellinen lempiaineensa oli myöskin kirjallisuuden historia. Vielä vanhoilla päivillänsä kirjoittaa hän eräälle entiselle oppilaalleen, että tämä tutkimusala aina oli ollut hänelle rakkahin, vaikka asianhaarat olivat häntä

pakottaneet poikkeamaan kielitieteelliselle uralle. Hänen ensimäisellä puhtaasti tieteellisellä teoksellaan olikin kirjallisuushistoriallinen aine. Hän vastusti siinä vanhojen traditsioonien luomaa, Raynouardin kannattamaa teoriiaa keskiajan «rakkauden tuomioistuimista». Provencen runoilijain lausumien johdosta oli nimittäin syntynyt se luulo, että tuollaisia tuomioistuimia, joissa naiset ratkaisivat riita-asioita lemmen alalta, todellakin oli ollut olemassa ja että niitten tuomioita pidettiin suuressa arvossa. Diez näytti todenmukaiseksi, että tämä teoriia oli syntynyt erään *Nostradamus* nimisen kirjailijan haaveksivassa mielikuvituksessa ja että usein väärin käsitettyjen runoilijain viittaukset koskevat ainoastaan erästä hienojen seurojen huviksi keksittyä peliä tahi leikinlyöntiä. Tutkimus lepää vankalla historiallisella pohjalla ja on yhtä perusteellinen kuin tarkka: «sillä on kyllä nuoruuden leima, vaan se osoittaa jo tekijänsä mitan» on siitä lausunut eräs ranskalainen tiedemies. Kysymys on meidän aikanamme uudestaan ollut vilkkaan keskustelun alaisena; vaan vaikka Diezin vastustajilla nyt tietysti on terävämpiä aseita kuin hänen aikoinaan, niin näyttää hänen teoriiansa kuitenkin saavuttavan yhä enemmän kannatusta puolelleen.

Seuraavissa teoksissaan pysyi Diez samalla alalla. Toinen on *Die Poesie der Troubadours, nach gedruckten und handschriftlichen Werken derselben dargestellt* (1826), jossa Diez, viimeisten vuosikymmenien kuluessa koottujen aineksien nojalla, ensikerran antoi — vähemmin esteetillisen kuin kulttuurihistoriallisen kuvan trubaduurien runoudesta, selittäen sen ulkonaiset vaiheet, esittäen sen muotoja ja sen sisältöä, tutkien sen suhteita Pohjoisranskan, Saksan ja Italian keskiajan lyriikkiin ja antaen lopuksi tietoja provencen kielen historiasta ja kieliopista. Toinen, joka likeisesti liittyy tähän ensimäiseen, on *Leben und Werke der Troubadours, ein Beitrag zur näheren Kenntniss des Mittelalters* (1829), jossa taas itse runoilijoista on kysymys ja heidän elämänvaiheistaan tehdään selkoa — esitys, joka suureksi osaksi perustuu vanhojen käsikirjoitusten tutkimiseen sekä antaa yhtä luotettavan kuin hauskan kuvan laulaja-, hovi- ja seuraelämästä tuossa «iloisen tieteen» isänmaassa.

Kaikki mikä tähän saakka oli samaan suuntaan kirjoitettu, jäi näistä Diezin kahdesta teoksesta varjoon. Tuontapainen selvyys ja kokonaisuus oli ylimalkaan ajan filoloogiselle tieteelle jotain tuntematonta. Edelläkävijänsä, pääasiallisesti Raynouardin, voitti Diez sitä paitsi siinä, että hän mitä huolellisimmalla kritiikillä käsitteli vanhoja tekstejä, joita Raynouard

oli painattanut semmoisina kuin ne virheellisissä käsikirjoituksissa säilytettiin. Vaikka näitten kirjojen jälkeen onkin useampia Provencen kieltä ja kirjallisuutta koskevia teoksia julaistu, niin ei Diezin johtopäätöksiä ole voitu muuta kuin vähäpätöisissä syrjäkohdissa hiukan korjailla, eikä kukaan tämän aineen tutkija vielä ole häntä voittanut tyynessä, tarkoin punnitussa tutkimustavassa, hienossa, aistikkaassa esitysmuodossa ja varmojen tuloksien runsaudessa. Mainittuja kirjoituksia pidetään vielä tänäkin päivänä kaikkien provensalistien päälähteenä ja tukeena, ja niinikään ovat ne olleet kaiken myöhemmän tätä ainetta koskevan tutkimuksen lähtökohtina.

Romaanilaisten kielten kehittymishistoriasta oli tämän vuosisadan alussa esiintuotu mitä omituisimpia mietteitä. Myös Raynouard, tuo Diezin lähin edelläkävijä ja ainoa, joka hänen kanssansa voisi jakaa kunnian romaanilaisen kielitieteen perustamisesta, oli tässä suhteessa täydellisesti väärällä tolalla. Rakkaus kotiseutuunsa ja sen kunnioittaminen enemmän kuin mitkään kielitieteelliset perustukset houkutteli häntä nimittäin luuloon, että vanha provencenkieli oli latinasta syntynyt romaanilainen alkukieli, josta uudemmat romaanilaiset kielet sitten ovat johtuneet. Hänen vertaileva romaanilainen kielioppinsa perustuu tähän katsantotapaan, jonka takia se tietysti on päämaalistaan täydellisesti hairahtunut. Oikeampia näkökohtia oli kyllä esiintuotu, vaan pikemmin aavistuksina tahi hypoteessina kuin minäkään toteen näytettynä teoriiana. Diez raivasi tässäkin suhteessa uusia polkuja kaikille tahoille: missä muut olivat eksyneet tahi korkeintaan astuneet muutaman aran askeleen, siellä tunki hän varmasti ja voimakkaasti eteenpäin, avaten leveitä teitä, joista silmä ulottui uusille näköaloille.

Diezin ikuinen ansio on se että hän, käyttäen *Boppin* ja *Grimmin* historiallis-vertailevaa metoodia, on keksinyt ja esittänyt ne pääasialliset lait, joitten mukaan kuuden romaanilaisen kielen yhteinen perhe on latinan kielestä kehittynyt. Suurenmoinen on se rakennus, jonka Diez täten on luonut, ihmeteltävä se järjen terävyys, se tutkimuksen perusteellisuus, se kritiikki ja kombinatsioonikyky, joitten avulla hän on rakentamistyönsä suorittanut. Ja niin astui entisen epävarmuuden ja harhailemisen sijaan vankka ja tarkka käsitys romaanilaisen kieliopin eriosien synnystä, kehityksestä ja oikeasta laadusta. Tämän kieliopin ilmestyminen merkitsi uuden tieteen perustamista; eikä ainoastaan maali ollut asetettu, johon piti pyrkiä, ja tie osoitettu, vaan suuri osa itse työstä oli jo suoritettu, sillä myöhempien tutkijain on ainoastaan tarvinnut pitää huolta Diezin rakennuksen korista-

misesta sekä hienojen yksityiskohtien korjailemisesta ja täydentämisestä — muurit ja seinät ovat horjumatta pitäneet paikkansa.

Diez valaisi erittäinkin romaanilaisten kielten suhteet latinaan ja haki äänteiden muutoksista syyt niitten vaiheisiin. Hän perustui siinä uuteen katsantotapaan, erottaessaan toisistansa äänteet ja kirjoituksen sekä koettaessaan päästä selville myöskin kuolleitten kielien äänteiden arvosta. Isoin vaillinaisuus oli ehkä se, ettei hän yrittänytkään ruveta tekemään selkoa kansanlatinan — josta romaanilaiset kielet välittömästi johtuvat — klassillisesta latinasta suuresti eroavista muodoista; tätä tehdäkseen olisi hänen liiaksi pitänyt nojautua hypoteesseihin, sillä tuosta n. s. «vulgääri»-latinasta löytyy hyvin vähän kirjallisia jälkiä — eikä hän niihin ollut ollenkaan taipuvainen. Tietysti ovat Diezin ajoilta katsantotavat ja mielipiteet monessa suhteessa muuttuneet: metoodi on tullut vielä ankarammaksi, käsitys kielen elämästä — äännelaeista, analogiavaikutuksista, äänteiden vaelluksesta y. m. — on nyt toisenlainen kuin silloin, kielihistorian periaatteet ovat selvinneet ja vakautuneet, kielifilosoofillinen spekulatsiooni lepää paremmalla pohjalla kuin ennen, ja meidän tietomme kielen kehitykseen vaikuttavista fysioloogillisista ja psykoloogillisista faktoreista on laajentunut. *Tälle* kannalle perustuvia vaatimuksia Diezin teos luonnollisesti ei voi tyydyttää. Vaan huomattava on kumminkin, että Diez on keksinyt selityksiä, jotka näyttävät mahdolliselta ainoastaan nykyajan kehittyneellä kielitieteellisellä kannalla. Ja kaikissa tapauksissa on hänen kieliopillansa vielä tänäänkin se merkitys meidän opinnoillemme, että jokaisen alkavan romanistin on siihen tutustuminen.

Samoille periaatteille on rakennettu Diezin *Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen* (1853), jolla etymoloogisella alalla on sama merkitys kuin äsken mainitulla teoksella kieliopin alalla. Ääretön mielivaltaisuus, joka etymologiseeraamisen suhteen oli vallinnut etenkin Ranskassa, saatiin tämän teoksen kautta herkenemään; yhä vielä on se kaikista samankaltaisista romaanilaisista sanakirjoista paras ja luotettavin.

Myös romaanilaisen tekstikritiikin on Diez perustanut, julkaisemalla kriitillisiä painoksia ranskan ja provencen kielen vanhimmista kirjallisista muistomerkeistä. Nämät painokset ovat voittamattomia mallikuvia tarkkasilmäistä tekstikritiikkiä sekä samalla kertaa mainioita todistuksia Diezin käyttämän metoodin oivallisuudesta.

Väsymättä parantaen teoksiensa uusia painoksia, julkaisi Diez vielä v. 1875 kirjasen *Romanische Wortschöpfung;* tosin kohtaa siinä jo selviä vanhuuden merkkejä vaan samalla kertaa tuota hengen tuoreutta, ajatusten hienoutta ja esitystavan täsmällisyyttä, joita kaikissa hänen teoksissaan niin suuresti täytyy ihmetellä.

* * *

Diezin lähimmät oppilaat — semmoiset kuin Gaston Paris, Adolf Tobler y. m. — johtavat nykyään romaanilaisen kielitieteen tutkimusta Euroopassa, Diezin aatteita noudattaen ja Diezin työtä jatkaen hänen omassa hengessään. He kertovat liikuttavin sanoin, miten vanha mestari äärettömällä ystävällisyydellään ja hyväntahtoisuudellaan yhtä paljon kuin koko olentonsa itsettömyydellä ja lapsellisella puhtaudella voitti kaikkien mielet, sekä kuinka hänen opetuksensa oli selvä ja hyvästi valmistettu, hänen käännöksensä «herkkätuntoisesti uskollinen», hänen tulkitsemisensa varovainen ja kuinka hän kielellisten tosiasiain runsaudesta mainiosti ymmärsi valita ja esittää tärkeimmät.

Se runsas työ, jota yhä enenevällä innolla romaanilaisen kielitieteen alalla jatketaan, on todisteena siitä, että Friedrich Diezin kylvö on langennut kiitolliseen maanlajiin. Eikä kukaan jolle näitten tutkimuksien menestys on kallis, voi toivoa parempaa, kuin että Diezin henki aina niitä suosisi ja johtaisi.

W. Söderhjelm.

Hallasta.

Mietintö, jonka on maanviljelyshallitukselle antanut hallan ja sitä vastaan käytettävien varokeinojen tutkimista varten asetettu komissioni. (Maanviljelyshallituksen tiedonantoja N:o IV). 1893. 52 siv.

Th. Homén, Om Nattfroster. Helsingissä 1893, Söderström ja kumpp:n jaettavana. 208 siv. 8:o. Hinta 5: —.

I.

Kun syksyllä 1892 kävi selville, että halla oli aikaansaanut katovuoden suuressa osassa maatamme, niin tämä ilmiö yht'äkkiä kuten monesti ennenkin sai koko todellisuuden intressin. Siitä syystä oli vallan luonnollista, että tuon silloin vast'ikään perustetun maanviljelyshallituksen ensimäinen toimenpide oli koettaa hankkia asiallisia tietoja tästä seikasta, joka usein on niin kamalalla tavalla vaikuttanut meidän maanviljelyksemme tuloksiin. Vaikkei yhdyttykään muutamien sanomalehtikynäilijäin sangviinisiin toivoihin, että nyt muka kävisi mahdolliseksi suorastaan suojaamalla enemmän tai vähemmän täydellisesti välttää hallan vahinkoa, niin täytyi kuitenkin myöntää, että näitten seikkojen tutkiminen oleviin oloihin nähden oli erittäin paikallaan. Siihen komiteaan, jolle tämä toimi Maanviljelyshallituksen esityksestä uskottiin, kutsuttiin valtioneuvos L. Lindelöf, professorit K. S. Lemström ja A. Rindell, tirehtööri E. Biese, dosentti Th. Homén ja allekirjoittanut. Tämän kommissioonin mietintö on pitkien ja ikävien väittelyjen perästä viimeinkin ilmestynyt siinä «tiedonanto»-sarjassa, jota Maanviljelyshallitus on alkanut toimittaa. Pitkäveteinen se ei ole, vaikka sitä tehdessä on käytetty jos jonkinlaisia lauseita, eikä siinä ole erityiskohtiin liiaksi kosketeltu. Vaikka joku kohta olisikin voinut olla laveammalta esitetty, niin voi kuitenkin sanoa, että siitä muutamilla sivuilla saadaan helposti ymmärrettävä, eheä ja ainakin kirjoittajan mielestä oikea esitys siitä, mitä nykyajan tiede voi hallan, sen ilmestymis-ehtojen ja vaikutuksien selittämiseksi esiin tuoda. Suotavata olisi myöskin, että yleisö saisi oikeamman käsityksen hallailmiöstä, kuin mitä sillä vielä tätä nykyä usealla taholla on. Yleisön tajunnassa on vielä monella seudulla se käsitys hallan synnystä, jonka Hällström 90 vuotta sitten lausui ilmi kuuluisassa, Suomen Talousseuran

palkitsemassa kilpakirjoituksessaan. Sen mukaan yöhalloihin on syynä se, että niin suuret määrät lämpöä häviää tullessaan sidotuksi veden haihtuessa maan pinnalta, etenkin järvistä ja suomailta. Jos kohta tämä seikka estääkin suurempaa lämmön kohoamista päivällä ja siis välillisesti voidaan sanoa sen edistävän hallan syntymistä, niin huomaamme kuinka riittämätön tämä selitys on jo siitäkin, että ilman lämpö hallan aikana pysytteleikse kastepisteen tienoilla; atmosfääri on siis jokseenkin täynnä kosteutta, josta syystä myöskään ei mitään sanottavampaa haihtumista voi tulla kysymykseen hallaöinä. Pääasiallisena syynä yöhallojen syntymiseen täytyy meidän itse asiassa pitää sitä seikkaa, että lämpö, ilman ollessa kirkas ja läpikuultava sekä tyyni, erittäin voimakkaasti säteilee maanpinnalta ympäröivien ilmakerroksien läpi avaruutta kohti, tosiseikkoja, jotka vuosisatamme alkupuolella, jolloin Hällström kirjoitti mainitun kirjansa, vielä olivat kovin vähän tunnettuja. Halla valmistuu taikka käy mahdolliseksi, jos maa ja ilma jo edellisinä päivinä on kylmien pohjatuulien jäähdyttämä. Myöskin pinnanmuodostus-suhteet ovat usein siinä määrääjinä, kun näet kylmä, jäähtynyt ilma laskeutuu alaspäin ja kokoontuu laajoille vaakasuuntaisille pinnoille tahi laaksoihin, joilla ei ole luonnollista kaltevuutta. Jäähdytys käy täällä suuremmaksi kuin kukkuloilla ja rinteillä, jossa jäähtyneet ilmakerrokset virtaavat pois ja ylhäältä tulee lämpimämpiä sijaan.

Tärkeimmät seikat, jotka viivyttävät taikka vaikeuttavat lämpömäärän vähenemistä ovat osittain paikalliset lämpövarat, osittain se lisälämpö, jonka usein kyllä heikot mutta kuitenkin vaikuttavaiset ilman liikunnot (tuulen henkäykset y. m.) ulkoapäin tuottavat. Paikallisiin lämpövaroihin voimme lukea ne lämpömäärät, jotka vapautuvat yön kuluessa tapahtuvassa kastemuodostuksessa, ja etupäässä sen lämmön, joka johtumisen kautta irtautuu lähinnä maanpinnan yläpuolella olevista ilmakerroksista ja sen alapuolella olevista maakerroksista kasvullisuuksineen. Tietysti on myöskin pilvien taikka edes kevyen utuvaipan muodostuminen erittäin tärkeätä, sillä ne keskeyttävät, kuten yleisesti tiedetään, jäähtymisen pääasiallisen syyn.

Ne lämpömäärät, jotka kesäyönä johtuvat alemmista maakerroksista pinnalle, näyttävät olevan melkoisen suuret. Eri maanlaadut vaikuttavat tässä suhteessa kuitenkin erilailla; huokoinen, kevyt sammal- eli turvemaa on paljoa epäsuotuisampaa kuin semmoinen maa, jossa on paljon mineraalisia aineksia. Hyvin pontevasti huomautetaan siitä syystä myöskin komitean lausunnossa, kuinka välttämätöntä on, paitsi hyvää ojittamista, myöskin hie-

koittaa taikka savittaa suoviljelyksiä; eipä toisiaankaan näytä mahdottomalta että suomaa, joka on täydellisesti kuivattu, mutta jota ei ole savitettu, siten on käynyt *vielä* aremmaksi hallalle kuin se olisi ollut, jos sen vesiperäisyys olisi pysynyt suurempana, kuten ennen; tämän seikan onkin kokemus useissa paikoin näyttänyt todistavan.

Tuskin tarvinnee mainita, että mainittuihin maan parannuksiin ei ole syynä ainoastaan hallan pelko, vaikka hallaa siten välillisesti vastustetaan, samalla kun maan tuotantovoimaa ja hedelmällisyyttä ylipäänsä lisätään. Välillisiin suojeluskeinoihin hallaa vastaan kuuluu myöskin eräs toinen komitean puolustama keino, joka oikeen käytettynä varmaan voimakkaasti vaikuttaa maamme viljelys-oloihin. Kysymys koskee riittävien ja helposti saatavien kelvollisten vara-siemenvarastojen hankkimista, josta varsinkin viimeiset pari vuotta ovat meille antaneet opettavan vaikka kalliisti ostetun kokemuksen.

Kieltämätöntä on, että meidän kotimaiset viljalajimme eivät anna semmoista tuotantoa, joka sisältämiensä ravintoaineiden prosenttimäärään nähden olisi saman arvoinen kuin tuotanto sellaisissa maissa, joissa on suotuisampi ilmanala kuin meillä. T:ri *Löfström* on koettanut tarkasti todistaa tätä meidän maanviljelyksellemme epäsuotuisata suhdetta, ja tätä mainitsemaamme sääntöä todistaa myöskin muualla saavutettu kokemus. Koska siemenen ominaisuudet ylipäänsä menevät perintönä satoon ainakin ensimäisessä polvessa, niin olisi helppo koettaa korottaa tuotannon arvoa hankkimalla parempaa, ulkomaista siementä, ellemme silloin joutuisi niin sanoaksemme tuhasta tuleen. Ulkomainen, jalostunut vilja näet tarvitsee kehittyäkseen suuremman lämpömäärän, pitemmän kasvuajan, kuin Pohjolan lyhyt kesä tavallisina vuosina voi tarjota. Samoin on talviviljan laiholla vähemmin vastustusvoimaa kaikenlaisia epäsuotuisia vaikutuksia vastaan kylmänä vuodenaikana. Jos koetamme täten parantaa tuotannon laatua, niin on suurempi vaara tarjona koko tuotantoon nähden, sitä suurempi, jota vähemmin ilmastolliset suhteet vastaavat toivottua tulosta.

Sääntönä voimme pitää, että jokainen viljalaji, jota kauvan aikaa, esim. vuosikymmeniä, on viljelty samalla seudulla, on sen ajan kuluessa saavuttanut ominaisuuksia, jotka niin sanoaksemme osoittavat tasapainokohdan näiden molempien vastakkaisten vaatimusten välillä, toiselta puolen mahdollisimmin paraan laadun, toiselta puolen mahdollisimmin pienimmän vaaran välillä. Useimmissa tapauksissa seuraa siis siitä suuria hankaluuksia,

jos käytetään etäisiltä paikkakunnilta ja hyvin eriävästä ilmanalasta tuotua siementä, vaikkemme pitäisikään vallan arvottomana mahdollisia etuja. Kun pohjoisesta tuotua siementä käyttää etelässä, niin vaara siitä, että siemen ei ennättäisi kypsyä, vähenee mitättömiin, mutta se vähentää myöskin tuotannon arvoa. Päinvastoin taaskin suotuisammasta ilmanalasta pohjoisempaan tuotu siemen aina on vaarassa, että liian aikainen syksy turmelee koko sadon, mutta samalla voi toivoa että tuotannon arvo on suurempi, *jos* koe onnistuu.

Jos myönnämme että tämä on pääasiassa oikein, niin huomaamme myöskin, että semmoisella jyvälajilla, joka on ilmanalaan täydellisesti totutettu, on arvo, jota voi sanoa sen varsinaista ravinto-arvoa suuremmaksi ja joka näyttäytyy sen suhteellisesti suuressa käytöllisyydessä siemenenä juuri tässä ilmanalassa. Voipi siis erottaa jyvän ravinto-arvon ja sen tuotanto-arvon. Tuotanto-arvo on selvästi arvattava sitä suuremmaksi, kuta lähempänä ollaan viljalajin ilmastollista rajaa, sillä viljelys supistuu täällä jo niin vähäiseksi, että siemenen satunnainen häviö käy sangen vaikeaksi korvata yhtä luotettavalla tavaralla. Viimeisten vuosien kokemus Suomessa on taas erittäin valtavasti todistanut tämän: taaskin on näyttäytynyt, että katovuoden tuottama vahinko ei rajoitu siihen tuotannon määrän vähentymiseen, jonka kesän epäsuotuisat säät saivat aikaan, vaan että sen vaikutus tuntuu vielä vuoden, ehkäpä useampiakin vuosia eteenpäin, pääasiallisesti siinä, että on niin vaikeata useilla seuduin hankkia sopivata siementä. Moni Valvojan lukijoista varmaan tuntee semmoisia tapauksia, jolloin viime kesänä satoa kohtasi kato ainoastaan siksi että maahamme tuotu siemen joko ei voinut kestää talvea, taikka ei kesän aikana saattanut tyytyä siihen lämpöön, joka kotimaiselle viljalle oli tarpeeksi. Monessa paikassa voitiin nähdä tuosta seikasta riippuva erilaisuus tuotannossa muutoin yhtä hyvillä ja lähetysten olevilla. pelloilla, erilaisuus, joka silloin näyttäytyi valtavampana ja laajaperäisempänä kuin pitkiin aikoihin.

Se on tunnettu asia, että suuri osa maamme pienemmistä maanviljelijöistä ei hanki siementä pitemmäksi aikaa kuin vuodeksi eteenpäin. Yleisesti myönnettänee myöskin, että tämä voi olla tuhoa tuottavana heikkoutena talon toimeentulolle, ja vaikka kohta syynä tähän osittain lienee kovin suuri huolimattomuus ja välinpitämättömyys, niin asian laita ei siitä muutu. Lukemattomat ovat paitsi sitä ne kodit, joissa ollaan kiitollisia jos vuoden tulot ja menot jotakuinkin menevät tasan ja joissa parhaimmalla

tahdollakaan on mahdotonta panna mitään säästöön tulevien katovuosien varalle. Se, joka on nähnyt salon asukkaan ja tuntee hänen raskaan taistelunsa jokapäiväisen leivän tähden, se ei voi tyytyä siihen vaan, että moittii häntä laiskuudesta, tietämättömyydestä ja saamattomuudesta, etsien siinä ainoata selitystä tuohon yhä uudistuvaan hätään.

Siten on tullut näkyviin, että kun kato kohtaa, niin tuo yksityisten suuri joukko ei voi enää auttaa itseään. Estääkseen laajoja maan-aloja kerrassaan melkoisesti taantumasta kehityksessään täytyy siis hallituksen ryhtyä asioihin ja tavallisesti on silloin sen ensimäisiä ja tärkeimpiä toimia hankkia siementä tulevaksi vuodeksi. Kuinka vaikea tämä tehtävä on, millaisia erehdyksiä siitä tapahtuu, kuinka helposti sitä voi joutua riippuvaiseksi ulkomaalaisten viljakauppiaiden tietämättömyydestä taikka vieläpä petollisuudestakin, sitä emme tässä tarvitse sen enempää selvittää. Syvät rivit kyllä tietävät katkerasta kokemuksestaan millaista se on, kun siemeniä saadakseen täytyy turvautua «kruunun jyviin» ja kuinka usein tuo tarjottu apu on vaan näennäinen ja monesti vielä lisää kurjuutta.

Hallakomitea onkin tarkastanut tätä puolta asiasta, kuten odottaa sopii, ja viitannut mitä olisi tehtävä tämän yllä mainitun uhkaavan vaaran vähentämiseksi.

Se valtion etu, jota syntynyt katovuosi loukkaa, on kyllin suuri herättääkseen tavallisissa tapauksissa, ja sitä suuremmassa määrin, jota isompi vahinko on ollut, ponteviin ponnistuksiin ja joskus tuntuviin uhrauksiinkin tappion korvaamiseksi. Näyttää kuitenkin siltä kuin tähän saakka seurattu menetystapa ei aina olisi osoittanut sitä arviokykyä, jonka aseman tila vaatii. Hyvät vuodet on otettu vastaan semmoisina, kuin ne ovat tulleet, ja kun sitten onnettomuus on kohdannut, on mitä suurimmalla pontevuudella taisteltu sitä vastaan; ainoastaan tietämättömyys taikka narrimainen menestyksen tarve kaunokirjallisissa tekotaisteluissa voi olla tunnustamatta, mitä on tehty. Toiselta puolen on kieltämätöntä, että olisi pidettävä edistyksenä, jos tuo kelvollisen siemenen häviön vaara voitaisi uusien vakuutusperiaatteiden mukaan jakaa tasaisemmin eri vuosille ja siten saataisi se vähemmän tuntuvaksi. Yksinkertaisin keino olisi epäilemättä se, ettei viivyteltäisi kelvollisen siemenen hankkimista kunnes katovuosi tosiaankin on käsissä, jolloin se kieltämättä jo on liian myöhäistä, vaan toimitettaisi se vähitellen niinä vuosina, jolloin sitä voi saada kotiseudulta suurempia määriä. Varmana voimme pitää, että yksityinen yritteleväisyys tässä kohden

voi aikaan saada paljon, ja kun tahto paranee ja kokemusta lisääntyy, tulee aikaansaamaan vieläkin enemmän, mutta maamme etäisimmissä seuduissa, missä apua useimmiten tarvitaan, ei edes kuntien voimat ja ponnistukset aina taida riittää. Siitä syystä näyttää luonnolliselta, että valtio, jolla tässä on niin suuria etuja valvottavana ja jonka viimein kuitenkin aina täytyy tulla avuksi, myöskin ottaa ensi askeleen hankkiakseen suurempia paikallisia varavarastoja itävätä viljaa. Luonnollisin tie tämän päämäärän saavuttamiseen lienee siinä, että ruunun makasiinit järjestetään ja muutetaan mainitun tarkoituksen mukaisiksi. Nykyajan kulkulaitoksiin nähden tuntuu jokseenkin aiheettomalta pitää säästössä suuria viljavarastoja ainoastaan ruokatarpeita varten; jos syntyy jauhon puute, niin voi sen helposti auttaa mitä lyhyimmässä ajassa, tuomalla viljaa joko toisista lääneistä taikka ulkomailta. Tärkeämpää ja sopivampaa hetken vaatimuksiin nähden olisi, että koetettaisiin näissä laitoksissa hankkia turvaa siemenen puutetta vastaan.

Kernaasti myönnämme, että ehdotuksen toimeenpanolla on vaikeutensa. Ei tunneta tarkemmin, kuinka kauvan meidän riihessä puitu viljamme tavalliseen tapaan säilytettynä voi pysyttää itäväisyytensä entisellään. Luonnollista on, että varastoja aina aika ajoittain täytyy uudistaa, jos kerran tahdotaan varmuutta siitä, että itäväisyys pysyy tyydyttävänä. Noiden eri hankkijoiden tuomien ja eri vuodenaikoina kasvaneiden viljalajien tarkastus vaatii siis semmoista huolellisuutta, varovaisuutta ja taitoa, jota ei ehkä liene niinkään helppo löytää yhdistettynä henkilössä, joka muutoin olisi makasiinin hoitajaksi sopiva. Sitä vaaraa ei myöskään saa unhottaa, että yksityisten huolenpito siten ehkä laimenee ja nämä vielä enemmän kuin ennen rupeavat luottamaan siinä kuten muussakin korkean kruunun apuun. Sitä vastoin ei tarvinne peljätä sen suurempia vaikeuksia kuin ennenkään sopimuksissa lainan ottajien kanssa ja ne voisivat mukavimmin tulla toimitetuiksi kunnallishallituksien välityksellä ja vastuulla. Kaikissa tapauksissa näyttää komitean mietintö tarjoavan niin paljon mahdollisuutta tämän maanviljelyksen erittäin tärkeän ehdon parantamiseksi, että sitä sietäisi lähemmin tutkia ja ainakin koetteeksi panna toimeen jossakin maamme osassa.

Enemmän kuin mikään muu seikka on kysymys suoranaisesta suojasta hallaa vastaan vienyt komitealta aikaa ja vaivoja. Se kysymys ei olekaan helpoimmin selvitettäviä ja harvoilla henkilöillä meidän maassa lienee ollut tilaisuutta tulla tässä asiassa mihinkään kokemuksiin perustuvaan vakuutukseen.

Ennen muita on tullut käytäntöön se keino, että on koetettu aikaan saada keinotekoisia savu- ja höyrypilviä, jota jo ammoisista ajoista saakka on koeteltu sekä meillä Suomessa että muissa maissa. Tunnustaa täytyy, että tämä varokeino on täydellisesti sopusoinnussa uusien teoriiojen kanssa hallan synnystä, niin että tuskin voinee prinsiipin kannalta kieltää niiltä todenperäisen vaikutuksen mahdollisuutta. Asian laita on kuitenkin toinen, kun metoodia koetetaan käytännössä toteuttaa, ja siitä ovat mielipiteet hyvin eriäviä.

Liioittelematta voimme sanoa, että suurimpia vaikeuksia suojeluskeinojen käyttämisessä hallaa vastaan on siinä, ettei milloinkaan, paitsi vallan erikoistapauksissa, voi edeltäkäsin sanoa, milloin halla on odotettavissa. Useimmat kasvit, ehkäpä kaikkikin, sietävät muutamia tuntia lämpömäärän laskeutumista alle 0° ilman näkyvää haittaa; toiselta puolen taaskin lämpömittari ainoastaan poikkeustapauksissa hallaöinä alenee alle — 4° à 5° C. Verrattain pienet vaihdokset lämpösuhteissa siis määräävät, vahingoittuvatko kasvit vai ei. Useimmissa tapauksissa ei voi edeltäkäsin varmuudella sanoa, kuinka paljon ilma kylmenee jollakin määrätyllä paikalla; varmana voimme myöskin pitää, että asian laita pysyy semmoisena vielä kauvan aikaa eteenkinpäin, sillä hallailmiö on liian monimutkainen, liian vaihteleva lyhyiden matkojen päässä, liian paljon riippuva mitä erilaisimmista vaikutuksista, voidaksemme tarkkaan määrätä sen kulun. Kaikki savuttamismetoodit edellyttävät kuitenkin jonkunmoisia valmistuksia, joihin menee aikaa ja jotka täytyy toimittaa ennenkuin hallan vaara alkaa. Emme tarvinne tarkemmin selittää, että tämä monessa tapauksessa tietysti aikaansaa vaivaa ja kustannuksia, missä itse asiassa ei mitään vaaraa olekaan, ja yhtä selvää on myöskin, että tuo kaikki on omiaan tekemään metoodin käytäntöä kalliimmaksi ja vaikeammaksi.

Ensimäinen ja tärkein edellytys hallan vastustamisessa on tietysti sen ehtojen ja kulun tarkka tunteminen. Tosiasia on, että moni tärkeä seikka on sangen vaillinaisesti selvitetty ja meteoroloogisten asemien havaintoainekset eivät myöskään voi riittävästi valaista syntyneitä kysymyksiä. Paitsi sitä, että muutamia seikkoja, kuten esim. lämmön vaihdoksia ylemmissä maakerroksissa, tuskin ollenkaan tarkastetaan, ei ylipäänsä voi ottaa huomioon noita usein hyvinkin suuria eroavaisuuksia lämpömäärässä ja kosteudessa y. m. joita voi löytyä eri mailla, vaikka ne ovat lähetysten.

Saattaakseen mahdolliseksi työskentelemisen tällä laajalla alalla, jossa yksityinen yritteleväisyys vaan hitaasti ja arvatenkin useilla ja aavistamatto-

milla keskeytyksillä voi toimia, on komitea ehdottanut, että perustettaisiin *tutkimus-asema*, jonka tehtävänä olisi lähinnä seuraavina vuosina panna toimeen soveliaassa osassa maatamme järjestettyjä tutkimuksia ulkona kedolla. Pääasiana ohjelmassa on sellaisten havaintojen tekeminen, joilla saataisiin selville eri maanlaatujen ja eri paikallisuuksien eroavaisuudet etupäässä lämmön ja kosteuden vaihdoksiin nähden. Tämän lisäksi tulisivat tutkimukset säteilemissuhteista meidän leveysasteillamme ja kokeet, joiden tarkoituksena olisi eri metoodeja seuraamalla saada jonkunmoinen kokemus siitä, onko mahdollista edeltäkäsin ennustaa hallaa. Jos, kuten on toivottava, tämä kesäasema saadaan aikaan, niin voimme odottaa siltä paitsi selityksiä hallaa koskevissa kysymyksissä myöskin tärkeätä apua yleisten ilmastollisten seikkojen selvittämiseksi.

Mitä vihdoinkin tulee kysymykseen suoranaisesta hallan vastustamisesta, erittäinkin savuttamalla, niin on komitea arvellut, että aseman ohjelmassa myöskin pitäisi olla kokeita siihen suuntaan, mikäli tilaisuutta siihen on olemassa. Tätä tarkoitusta varten on komitean enemmistö ehdottanut annettavaksi eventuaalisesti 5,500 markan apuraha, josta suurin osa käytettäisiin noiden kuuluisien n. s. Lemströmin turvesoihtujen valmistamiseen. [1])

II.

Hiukan enemmän kuin vuosi takaperin on professori Lemström kirjasessa «Om Nattfrosterna och medlen att förekomma deras härjningar» uudestaan esittänyt aikaisemman kokemuksensa tässä aineessa ja laajasti motiveerannut käsityksensä niistä toimenpiteistä, joihin aluksi pitäisi ryhdyttämän. Koska tämä kirjanen on ollut refereerattuna useissa jokapäiväisissä sanomalehdissä, voinee otaksua että sen sisällys on pääasiassa tunnettu. Hallakommissioonin lausunnossa on herra L. laajassa vastalauseessa uudestaan selvittänyt kantansa, joka pääasiassa on pysynyt muuttumatta, huolimatta niistä seikoista, joita komissioonissa on ilmituotu tämän kysymyksen selvittämiseksi. Siinä ei myöskään puutu tuota ennen kuultua väitettä «että todennäköisyys, jotta suojelusta hallaa vastaan voidaan aikaan

[1]) Kirjoittaja, joka muutoin on liittynyt enemmistön mielipiteisiin, on omasta puolestaan arvellut, että sillä vähällä asiallisella kokemuksella, joka vielä on olemassa, ei pitäisi edeltäkäsin rajoittaa sen henkilön toimintavapautta, jonka kuitenkin lopullisesti on vastattava savuttamiskokeiden toimittamisesta, ja että korkeintaan 3,000 markan summa olisi riittävä tällaisten kokeitten toimeenpanemiseen ensimäisenä vuonna.

saada keväästä (Toukokuun keskipaikoilta) syksyyn (Syyskuun keskipaikoille) lähenee varmuutta». Koska asia tuntuu jo olevan noin selvillä, niin tuskinpa luulisi sen paljonkaan enää kaipaavan tutkimista; käynyt matkansa sanoo, käymätön ajattelee. Mutta kun kustannukset tulevat puheeksi, niin silloin huomaa, että asialla on toinenkin puoli; jotta «tarpeellinen varmuus» saavutettaisiin, vaatii hra L. 10 tutkimus-asemaa asetettavaksi, eikä sitä varmuutta muutenkaan tyhjällä saa: 312,700 mkaa on hra L:n laskema loppusumma tähän tarkoitukseen. En tiedä pidetäänkö tätä summaa, niinkuin hra L. syystä pelkää, ainoastaan ensi silmäyksellä «sekä suurena, että pelottavana», vai tuleeko semmoinen käsitys perästäkin lukijassa pysymään.

Ainoastaan yksi seikka olkoon tässä vielä mainittu. Suomen Talousseura on luullakseni ainoa, joka tähän asti vähänkään suuremmassa määrässä on koettanut hra L:n soihtuja. Nämä kokeet loppuivat varsin nolosti ja Talousseura on niitten johdosta arvostellut hra L:n menettelytapaa seuraavalla tavalla: «mitään käytännöllistä merkitystä hallasoihdut eivät ole meillä (Suomessa) saaneet ja tuskin saanevatkaan, ainakaan ei ennenkuin metoodi, jos mahdollista, on tehty yksinkertaisemmaksi ja halvemmaksi, sekä myöskin soihtujen valmistustapa on parannettu, niin että voidaan panna ne varmasti ja nopeasti toimintaan». Päästäkseen tästä ankarasta arvostelusta julistaa hra L. nyt Talousseuran käyttämät soihdut viallisiksi ja turmeltuneiksi sekä tietysti kaikki niillä saavutetut tulokset erehdyttäviksi ja vääriksi. Tähän sopii muistuttaa, että hra L. oli perustanut varsinaisen yhdistyksen näitten hallasoihtujen valmistamista ja levittämistä varten. Hra L:n välityksellä olikin Talousseura tilannut tarpeensa eikä niitä arvattavasti ilman hra L:n tiedotta ja myönnytyksettä käytettykään. Jos hra L. nyt huomaa tavaransa kelvottomaksi, niin tuskin voi enään väittää, että soihtujen valmistus olisi niinkään helppo asia, koska ei keksijä itsekään vartavasten perustetun yhdistyksen avulla ole osannut sen kummempaa aikaan saada.

Tirehtööri Biese on komissioonissa antautunut hra Lemströmin kanssa yhtä köyttä vetämään, vieläpä siihen määrään, että hän on komissioonin ainoa jäsen, joka kaikille hra L:n monenkarvaisille laskuille ja ehdotuksille ei ole löytänyt ainoatakaan epäilyksen sanaa. Omassa vastalauseessaan kuitenkin hra B. tekee omat ehdotuksensa, jotka suureksi osaksi perustuvat siihen, että hra B. kovin vaillinaisesti on käsittänyt komissioonin tarkoituksen ja jotka sen vuoksi eivät tässä sen enempää selvitysta kaipaa.

Vastalauseeseensa on hra Lemström, sen jälkeen kun komissiooni jo oli lopettanut työnsä, liittänyt kaksi kertomusta suojeluskokeista muka «kauniina ja valaisevina» näytteinä siitä, mitä hyvillä soihduilla voi saada aikaan.

Ensimäisessä liitteessä hra Fredr. Järnefelt kertoo kokeesta, jonka hän kesäkuun 3 p. 1890 teki rukiin suojelemiseksi.. Suojeltava peltomaa oli 8 tynnyrinalan suuruinen ja siihen käytettiin 450 soihtua. Sytyttämistyössä kastettiin soihdut runsaasti petroleumilla ja siinä oli työtä keskiyöstä alkaen kahdelle, vaan k:lo kahdesta lähtien viidelle hengelle; k:lo $^1/_4$ 4 aamulla olivat soihdut vihdoin sytytetyt. Herra J:n havaintojen mukaan olisi lämpömittari päivän nousun aikana osoittanut 3^0—$4{,}5^0$ korkeampaa lämpöä soihtujen ympäröimällä alueella kuin niiden ulkopuolella. Maan pintamuodostuksista, ympäristöjen ja käytettyjen instrumenttien laadusta ei virketa mitään, josta syystä on vaikea sanoa kuinka luotettavina noita tehtyjä havaintoja ja johtopäätöksiä voi pitää. Mutta jos kohta tuntuva lämpömäärän erotus todella olisi syntynytkin soihtujen vaikutuksesta, niin ei tätä koetta mitenkään voi sanoa vaikuttavaksi hallan suojeluskeinoksi, sillä *ruis ei vahingoittunut suojatulla alueella eikä myöskään sen ulkopuolella.*

Merkillisempiä ovat tirehtööri Långin tekemät kokeet Elisenvaarassa lähellä Kurkijokea kesällä 1892, luvultaan kuusi. Vielä hauskempia ne olisivat, jos hra Lemström olisi julaissut tirehtööri Långin kertomuksen niistä semmoisenaan ja jättänyt omat mietteensä sikseen. Mutta sellaisessakin muodossa, kuin kertomus nyt esiintyy, on siinä monta seikkaa, joita ansaitsee pitää muistissa. Ensimäiseksi hämmästyttää meitä se seikka, että näitä kokeita ei ollenkaan tehtykään hra Lemströmin soihduilla vaan esi-isien tapaan polttamalla valmistamattomia turpeita ja kaikenlaista puutörkyä. Hallasoihtujen valmistamiseen tarvittavia koneita on kyllä jo kauvan aikaa ollut Kurkijoella, mutta niitä ei tähän saakka vielä ole käytetty, mikä myöskin hyvin kuvaa vaikeudet niiden valmistamisessa. Soihtujen puute ei kuitenkaan, kuten kyllä saattoi arvatakin, estänyt savuttamiskokeita, jotka hra Lemströmin mukaan «ovat osoittaneet, miten voimakas on suojelus hallaa vastaan kaikessa yksinkertaisuudessaan». Eräällä, noin 39 ha suuruisella suoviljelyksellä, johon oli kylvetty kauraa, poltettiin suuria kasoja puunjuuria ja turpeita; [1]) kovina hallaöinä sytytettiin 32 semmoista

[1]) Hra Lemström käyttää ruotsalaisessa painoksessa väärin sanaa „dyjord“ „*torf*-sanan asemesta.

kasaa, lieveämpinä vähemmän. Tällaista suojelemista toimitettiin kuutena yönä Elokuussa ja Syyskuussa. Sen nojalla, että hän tuntee ilmastolliset suhteet ja hallan leviämisen eri mailla näillä seuduilla samana vuonna ja edellisinä vuosina, arvelee tireht. Lång voivansa varmuudella päättää, että koko kauran kasvu, 1,132,2 hl. kauraa, suojeluskeinon avulla pelastui häviöstä. Koska tällaisia kokeita arvostellessa täytyy pitää erittäin ratkaisevana sellaisten henkilöiden mielipiteitä, jotka sen nojalla, että he tuntevat paikalliset olosuhteet, voivat laskea kokeiden vaikutusvoiman, niin voimme yhtyä hra Långin lausuntoon siinä, että tässä on olemassa tapaus, jossa todellinen [1]) suoja hallaa vastaan on saavutettu savuttamalla. Jos tämä käsitys on oikea, niin on tässä taas loistava todistus niiden vanhojen väitteiden pätevyydestä, joissa neuvotaan käyttämään halpoja ja aina käsillä olevia polttoaineita kokeissa, ja samalla ne todistavat kuinka vähän erityisiä «hallasoihtuja» tällaisissa tilaisuuksissa tarvitaan.

Nämä kokeet Kurkijoella todistavat kuitenkin hra Lemströmin mielestä vielä painavammin hänen kalkyylinsä oikeiksi «hallasoihtujen» erinomaisista ominaisuuksista, todistus, joka kuitenkin muille kuin hra L:lle on käsittämätön, koska, kuten jo mainitsimme, näissä kokeissa ei käytetty ollenkaan mitään soihtuja. Siitä syystä näyttää myöskin mahdottomalta yhtyä hra Lemströmin johtopäätöksiin tästä «että se soihtumäärä, jonka olen ehdottanut, varmaan on ensimäisen menettelytavan mukaan pikemmin kovin suuri kuin kovin pieni, sekä että suojelus toisen menettelytavan mukaan tulee, niinkuin olen olettanut, sillä soihtumäärällä, jonka olen ehdottanut, aivan tehokkaaksi».

Kuten näemme, on hra L. koettanut antaa kokeille Elisenvaarassa erityisen merkityksen; selvää on kuitenkin, että ne eivät anna minkäänlaista tukea hänen esittämänsä keinon käytöllisyydelle. Näitä kokeita ansaitsee kuitenkin tarkastaa toiseltakin kannalta. Kuten tireht. Lång on huomauttanut, oli nimittäin tästä kaurasta ainoastaan 50 à 60 % itävää; tähän tireht. Lång arvelee olleen syynä *hallan vahingon*, jonka hän otaksuu tapahtuneen 10 p. Syyskuuta, jolloin suojelus oli epätäydellinen, kun näet savu valkeista nousi suoraan ylöspäin. Jos ylipäänsä pidämme tireht. Långin mielipiteitä oikeina, ei liene syytä tässä seikassa niistä poiketa; tuntuu siitä syystä todennäköiseltä, että savusuojelus Elisenvaarassa onnistui vaan osapuolin. Jos lähemmin tarkastamme niitä hallaöitä, jolloin savutta-

[1]) Kauvempana näemme ettei suojelus missään tapauksessa ollut *täydellinen*.

minen toimitettiin, huomaamme sitä paitsi että kahta näistä ei ollenkaan mainita niissä lukuisissa ilmoituksissa, joita Suomen maantieteellinen seura on koonnut, ja myöskin kahtena toisista öistä halla oli niin lieveätä laatua, että todenmukaisemmin voimme otaksua niiden olleen kauralle vallan vaarattomia kuin päinvastoin. Todellinen hallansuojelus supistuu siis kahteen yöhön, 14 p:nä Elokuuta ja 10 p:nä Syyskuuta. Näistä sanoo Elisenvaaran vouti edellistä «kovaksi», mutta tämä sana lienee sentään hiukan liioiteltu, sillä naapuripitäjissä tehdyt havainnot osoittavat yhtäpitävästi, että halla täällä ja jokseenkin kaukana vielä pohjoiseen päin oli lieveätä laatua. Tämä yö on kuitenkin ainoa, josta jotakuinkin todennäköisesti voimme otaksua, että hallansuojelus silloin oli täydellisesti vaikuttava. Syyskuun 10 p:nä oli kovin halla kaikista siihen saakka näillä seuduilla olleista, ja tireht. Lång arvelee myöskin, että kaura silloin vahingoittui. Ei kuitenkaan tunnu mahdottomalta tässä olettaa, että hallanvahinkoon ei ollut niin paljon se syynä, että tulet juuri tänä yönä vaikuttivat vaillinaisesti, vaan yhtä asiallista on otaksua syyn olleen siinä, että lämpömäärä ylipäänsä aleni tänä yönä niin paljon kauravainiolla, ettei tämä keino voinut sitä estää. Sitä paitsi on huomattava, ettei mitään hallansuojelusta koetettu tuona suurena hallayönä Syyskuun 1 p:nä, joka kuitenkin, vaikka se näillä seuduilla oli verrattain lieveä, hävitti kauran itäväisyyden suoviljelyksillä useissa paikoin naapuripitäjissä (Jaakkimassa, Kerimäellä). Se mahdollisuus on siis myöskin olemassa, että savusuojelus vaikutti sekä Elokuun 14 p:nä että Syysk. 10 p:nä, mutta että vilja vikaantui näitten välisellä ajalla. Mahdotonta lienee jälestäpäin saada varmuutta tässä seikassa.

Ei voi nyt enempää kuin ennenkään lausua periaatteellisia epäilyksiä hallan suojaamisen mahdollisuudesta jokseenkin kovinakin hallaöinä. Omasta puolestaan ei kirjoittaja kuitenkaan voi pitää kysymystä käytännössä läheskään ratkaistuna, vaikkei otettaisikaan lukuun erinomaisen kovia hallatapauksia. Tämän käsityksen vahvistamiseksi mainittakoon tässä pari tapausta viime kesästä, jolloin koetettiin aikaan saada hallansuojaa savuttamalla.

Yöllä Elokuun 14 ja 15 p:n välillä, jolloin oli mieto halla, toimitti eräs toimelias talonpoika savuttamista vainiolla lähellä Mårtensbytä Espoossa. Savutetussa pellossa kasvoi perunoita, ja alaltaan se oli hiukan enemmän kuin 2 ha; se sijaitsee etelään päin viettävällä rinteellä, jonka alin osa on niin matalalla, että merivesi joskus tunkee saralle, ja sitä pidetään hallan arkana. Koko yö poltettiin 3 suurta kokkoa pohjoispuolella peltoa, joka

siitä täydellisesti peittyi savulla. Savutusaineina käytettiin äsken kitkettyä rikkaruohoa, jota heitettiin hiillokseen. Aamusella nähtiin, ettei lehteäkään ollut vahingoittunut ja omistaja itse arveli varmaan tällä toimellaan pelastaneensa perunamaan. Useissa paikoin tällä seudulla huomattiin vähäisiä vahinkoja perunamailla, niinpä esim. eräällä pohjoisella rinteellä aivan lähellä, joka ainakin sijaitsi yhtä korkealla kuin suojatun vainion ylin osa. Toiselta puolin on huomattava, ettei missään tapahtunut tuntuvampia vahinkoja tänä yönä ja että suuri perunamaa toisella puolen kylää ei myöskään vahingoittunut ollenkaan, vaikka se ei ollut yhtään suojattu; se on melkein vaakasuora pinnaltaan, joka on samalla tasalla kuin keski-osa suojattua vainiota.

Kaksi viikkoa myöhemmin, eli Elokuun 28 p:nä, tuli taas halla, tällä kertaa niin kova, että puutarhassa aivan meren rannassa länkäpavut turmeltuivat, vaikka ne olivat peitetyt ohuilla kartiineilla. Savuttamista toimitettiin nytkin samalla pellolla kuin edellisellä kerralla ja samalla tavalla kuin silloinkin. Vaikka savua syntyi hyvin runsaasti, *turmeltui kuitenkin koko perunan kasvu* paitsi muutamia yksityisiä lehtiä aivan maan rajassa.

Samana yönä, Elokuun 28 p. savutettiin toistakin perunamaata Finnån talossa lähellä edellistä paikkaa. Tämä pelto on osa suuremmasta, jokseenkin vaakasuuntaisesta pellosta; suojattu ala oli nóin 70 m. leveä ja 400 m. pitkä, kulkien pohjoisessa ja etelässä pitkin puron rantaa. Hyvissä ajoin illalla tehtiin pellon pohjoisreunalle 11 tulta, joita sitten ylläpidettiin koko yön lastuilla, rikkaruohoilla ja vastaniitetyllä heinällä. Pelto peittyi siitä täydellisesti savulla, niin että henkilöt, jotka liikkuivat savun halki jo muutamia askeleita kuljettuaan hävisivät näkyvistä. Savun korkeus arvosteltiin vähäistä ennen auringon nousua noin 4 à 5 syleksi. — *Perunat paleltuivat niin kovasti*, että ainoastaan varret ja joku pienoinen lehti maanrajassa säilyivät. Ei edes voitu huomata minkäänlaista eroa, tulien lähellä kasvavien kasvien ja niitten kasvien välillä, jotka olivat etäimpänä pellon toisessa päässä.

Pellon omistaja arveli kokeensa kyllin todistavan, kuinka vähäarvoista savuttamis-suojeleminen on. Omasta puolestaan tuntui kirjoittajasta, joka vähän sen jälkeen kävi tällä paikalla, siltä että vaikeudet suojaa toimittaessa kovina hallaöinä ovat paljoa suuremmat kuin hän aikaisemmin oli luullut.

III.

Erityisessä, hallakomitean mietintöön liitetyssä lausunnossa on t:ri Homén jo lyhyesti ilmoittanut kantansa halla-ilmiön selittämiskysymyksessä ja useissa siihen vaikuttavissa seikoissa. T:ri Homénin kokemus, joka perustuu itsenäiseen aineen tutkimiseen, on muutoinkin suuressa määrin vaikuttanut komissioonin töihin. T:ri Homén on näet jo 1880 menestyksellä tutkinut halloja ulkona kedolla ja on viime vuosina taas innolla antautunut tutkimaan tähän kuuluvia kysymyksiä. Ensimäisenä tuloksena noista laajoista havainnoista ja kokeista, joita etupäässä on tehty Karjalohjan pitäjässä, on t:ri Homén nykyjään julkaissut kirjansa «Om nattfroster.»

Koska «hallakysymys» luultavasti ei niinkään pian tule katoamaan päiväjärjestyksestä, niin on tärkeätä, että meillä on olemassa tähän saakka kaivattu, tarkka ja luotettava esitys niistä kysymyksistä, jotka lähimmin tarkoittavat halla-ilmiötä. Jo siinäkin on t:ri Homén osoittanut ymmärtävänsä nykyhetken tarvetta, että hän on koettanut laajojen lukujensa avulla tässä aineessa kirjoittaa nykyajan tieteeseen perustuvan yleissilmäyksen; sen lisäksi tulee, että tämän teoksen runsas, suureksi osaksi uusi sisällys todistaa melkoista persoonallista kokemusta.

Esitys alkaa selvityksellä lämpömäärän vaihdoksista maanpinnan yläkerroksissa ja erilaisissa paikoissa. Siihen nähden, että maanpinnan suurempi tai vähempi lämpiäminen vaikuttaa niin suuressa määrin yöhalloihin, on tekijä epäilemättä menetellyt oikein ottaessaan tämän alan etusijassa tutkittavaksi, varsinkin koska sitä ei vielä muissakaan maissa ole paljoa tutkittu, ei ainakaan eri maanlaatujen vaikutusta lämpömäärän vaihdoksiin. Havaintoja varten valittiin 6, keskenään mitä erilaisinta paikkaa, ja jokaisessa näistä tarkastettiin lämpömäärää 2, 5, 10, 20 ja 40 cm. syvyydellä. Sen seikan selville saamiseksi, kuinka auringon lämpö vaikuttaa jokapäiväisiin muutoksiin, tarkastettiin lämpömittaria joka kokonainen tunti [1]) muutamina helteisinä vuorokausina pääasiallisesti 12—14 p:nä Elokuuta ja 6—8 p:nä Syyskuuta; tuo erittäin sateinen kesä ei sallinut mitään pitempiä havaintokausia ja koska maa joka paikassa oli jokseenkin likomärkänä, niin eri

[1]) Muutamissa yötarkastuksissa määrättiin tulokset joka toinen tunti interpolatsioonilla; nämä poikkeustapaukset ovat kuitenkin hyvin harvat.

tutkimusasemien tulokset eivät myöskään liene osoittaneet niin suuria erilaisuuksia kuin ne normaalisissa oloissa esiintyvät. Tehdäkseen tuloksensa selväksi lukijalle on tekijä kahden enin toisistaan eriävän havaintoaseman suhteen käyttänyt graafillista esitystapaa, jonka omituinen, mutta erittäin yleiskatsauksellinen ja vilkas muoto ilmoittaa meille sekä lämpömäärän joka maakerroksessa tutkittuun syvyyteen saakka ja koko havaitsemis-aikana, että myöskin sen nopeuden, jolla päiväseen aikaan lämpiäminen ja yöllä jäähtyminen tunkeutuu eri syvyyksille. Valitettavasti ei tila salli meidän lähemmin kertoa tästä. Erittäin selvänä esiintyy näistä mainituista havainnoista se seikka, kuinka epäsuotuisia olosuhteet ovat suomaalla maan lämpiämiseen nähden, verrattuina esim. hiekka- taikka savimaahan. Kaikissa paikoissa tapahtui maanpinnan lämpiämisen maksimikohta samaan aikaan, kello 1—2 i. p. ja minimikohta samoin auringon laskun aikaan. Suomaalla tarvitsi semmoinen maksimi- tai minimimäärä yleensä noin kahta vertaa pitemmän ajan (20—24 tuntia) vaikuttaakseen 40 cm. syvyydellä kuin hiekka- taikka savimaalla. Myöskin lämmön johtumisen voima on edellisessä tapauksessa paljoa pienempi, josta syystä myöskin lämpömäärän vaihdoksien laajuus siellä vähenee nopeammin kuta syvemmälle tullaan; amplituudi on siten $^1/_5$ vastaavasta luvusta hiekkamaalla, ja 40 cm. syvyydellä pysyi lämpömäärä melkein muuttumattomana yöt, päivät, mutta hiekkakankaalla huomattiin vielä noin $^1/_2{}^0$ erotus.

Ylimpien maakerrosten lämpiäminen kesäpäivänä vastaa ainoastaan osaa siitä lämmöstä, joka saman ajan kuluessa säteilee maan pintaa kohti auringosta ja taivaankannelta; loput menee ilman lämmittämiseen ja varsinkin vesihöyryn muodostamiseen veden haihtuessa. Maassa säilytetty lämpö on kuitenkin tärkein käytettävä lämpövarasto, joka voi vähentää jäähtymistä yöllä. Siitä syystä olisi hyvin hauskaa oppia tuntemaan niitä lämpömääriä, jotka siinä tulevat kysymykseen. Selvää on kuitenkin että sellaiset määräykset eivät milloinkaan voi antaa meille muuta kuin likimääräisiä arvoja jo siitäkin syystä, että maankamaran ja kasvipeitteen aine-vaihettelut ovat niin suuria ja lukuisia ja tuottavat vastaavan epävarmuuden kalkyyleissä. Myöskin muutoin on tuollaisten absoluuttisten lukujen hakeminen mitä vaikeinta ja tuloksia täytyy käyttää yhtä varovasti. On kuitenkin erittäin tärkeätä saada jonkunmoinen käsitys niistä määristä, joista tässä tulee kysymys, ja tekijä ei ole peljännyt mitään vaivoja koettaessaan antaa meille koko sen selvityksen, jonka nykyjään voi saada. Kultakin paikalta

otettujen maanäytteiden avulla on hän ensiksikin koettanut määritellä maan aine-yhdistyksen eri tutkimusasemilla, jonka ohessa hän vaaka kädessä on määrännyt ilman ja veden paljouden, humuksen, hiekan ja saven 2:lta eri syvyydeltä otetuissa näytteissä. Näiden seikkojen nojalla ja tuntien sekä yleiset ilmastolliset suhteet lähinnä ennen havaintopäiviä että myöskin eri maanlaatujen vedenimemis- ja pidättämiskyvyn, koettaa tekijä määrätä maakamaran todennäköisen kosteuden siihen aikaan kuin kokeet tehtiin, ja laskee vihdoin siitä tutkimiensa maanlaatujen lämpökyvyn (volyymin mukaan) luonnollisessa tilassa. Viimeksi mainittu on tekijän mukaan

hiekkamaalle	noin	0,6
savipellolle	„	0,7 ja
suolle	„	0,8

kun veden lämpökyvyn otaksutaan olevan = 1.

Tällä tavalla ja käyttäen hyväkseen tehtyjä lämpömäärä-havaintoja paikalla, päättyvät kalkyylit arvosteluun lämpövälityksestä maan pinnalla, taikka tarkemmin sanoen niistä lämpökaloriioista, joita pintayksikkö vastaanottaa päivällä ja poistaa yöllä; tämä kaikki perustuu tietysti tekijän havaitsemiin tapauksiin. Tauluista näemme, että kunkin 1 m^2 jokapäiväinen lämmön saanti tutkimuspäivinä oli

hiekkakankaalla	600	à	1,000	kg.	kaloriioita
suoniityllä	300	„	500	„	„
petäjäkankaalla	150	„	250	„	„
kuusisuolla	100	„	150	„	„

Savipelto, jossa kasvoi vehnää, vastaanotti yhtenä päivänä Elokuussa 380 kaloriiaa. Lämmön katoaminen yöllä laskettiin samalla tavalla ja huomattiin jokseenkin yhtäpitäväksi lämmön saannin kanssa päivällä. Tutkimuspäivistä oli ainoastaan yksi aivan kirkas, josta syystä saavutettuja arvoja voinee hiukan suurentaa pitemmille selkeän sään perioodeille, varsinkin lienee asianlaita semmoinen hiekkakankaalla, jonka lämmönjohtamis-kyky ei vähene samassa määrin vesiperäisyyden vähetessä kuin kevyen suomaan.

Päätettyänsä tämän yleiskatsauksen lämpösuhteisiin maassa, alkaa tekijä esittää veden kondensatsioonia ja haihtumista maan pinnalla. Mitä kasteen muodostukseen tulee, liittyy tekijä siihen mielipiteeseen, että se aina-

kin suureksi osaksi syntyy vesikaasusta, joka öiseen aikaan nousee maasta ja kondenseeraantuu jäähtyneellä maan pinnalla, mutta että ilman kosteus, ainakin tavallisissa tapauksissa, vaikuttaa paljon. Saadakseen selville kasteen paljouden määrätyllä pinnalla käytti tekijä ulos asetettuja liinoja, jotka punnittiin illalla ja sitten taas auringon nousun aikaan; painon lisäyksen otaksutaan merkitsevän laskeutuneen kasteen paljoutta. Tekijän kokeissa tämä määrä vaihteli 90 ja 200 grammin välillä m^2:lle, vastaava 0,1—0,2 mm. paksuista vesikerrosta ja 60—120 kg. kaloriioja vapautunutta lämpömäärää. Jokseenkin yhtä paljon kastetta arvelee tekijä laskeutuvan meillä luonnolliselle ruohopeitteiselle maallekin runsaan kastemuodostuksen tapahtuessa. Ilmasta tulevan kasteen erottamiseksi siitä kasteesta, joka syntyy maasta nousevasta vesihöyrystä, käytettiin vaksikankaan palasia ja koottiin kosteus erittäin kankaan ylä- ja alapuolelta sekä otaksuttiin pääasiallisesti vastaavan haettuja arvoja. Silloin näyttäytyi, että kastemäärä oli jokseenkin yhtä suuri molemmin puolin kangasta, ylipäänsä kuitenkin hiukan suurempi yläpuolella.

Kuten näemme, on tuo käytetty metoodi jokseenkin yksinkertainen, mutta on muistettava, että kasteen määräykset ylipäänsä vielä näyttävät olevan hyvin kehittymättömällä asteella, josta syystä myöskin tulokset ovat jotenkin epätasaisia. Tämä näkyy niistä numeroista, joita tekijä mainitsee muista maista; Ranskassa ja Italiassa on siten saatu 50 à 90 gr. m^2:lle, Englannissa hiukan enemmän, kun taaskin Saksassa on saatu 200 à 500 gr. samalle alalle. Ensimäisenä alkuna semmoisiin tutkimuksiin meillä ovat tekijän havainnot kuitenkin huvittavia ja lienevät erittäin kysymyksessä olevaa tarkoitusta varten kyllin tarkkoja. Tuo verrattain suuri kastemäärä, joka tekijän mukaan tulee ilmasta, edellyttää sangen korkeiden ilmakerrosten myötävaikutusta ja näyttää kehottavan lähemmin tutkimaan tuota «hiljaista liikuntoa ja sekoitusta» ilmassa, jota tekijä on pakotettu otaksumaan. Erittäin valaisevaa olisi epäilemättä, jos joku uudistaisi ja tarkemmin määrittelisi Wellin vanhan havainnon tuulen vaikutuksesta kasteen paljouteen.

Yhteydessä kastemuodostuskysymyksen kanssa kertoo tekijä, pääasiallisesti toisten tekemien tutkimusten nojalla, veden haihtumisesta. Haihtuvan vedenpinnan aseman ja suuruuden vaikutusta haihtumisen voimaan käsitellään lyhyesti; samoin kerrotaan seikkoja, jotka valaisevat eri maanlaatujen suhdetta eri laatuisen ja eri korkean peitteen alla. Tässä ansaitsee huomiota tuo useille arvattavasti tuntematon selitys kevätilman suuresta kuivuudesta,

seikka jota tuskin pintapuolisinkaan havaitsija voi jättää huomaamatta ja joka useissa käytöllisissä toimissa on erittäin tärkeä. Hyvin luultavaa on, että tuohon suureen kuivuuteen on pääasiallisena syynä ne laajat lumi- ja jääpaljouksien pinnat, jotka matalan lämpömääränsä vuoksi suorastaan kuivaavat kaikki ne ilmakerrokset, jotka virtaavat niiden yli. Myöskin kasvipeitteen vaikutuksen haihtumiseen selvittää tekijä luettelemalla valaisevia seikkoja, joiden joukossa myöskin on tekijän omia tekemiä kokeita muutamilla tavallisilla sammallajeilla. Muutamia pienempiä epämukaisuuksia, jotka eivät kumminkaan vaikuta yleiseen tulokseen, löytyy tässä osastossa (kasvien transpiratsiooni, s. 125).

Haihtuneen veden paljouden vuotuiseksi keskimääräksi on laskettu Vuoksen vesistössä 170 mm. tunnettujen tietojen nojalla sateesta ja veden laskun paljoudesta Imatran yläpuolella, jolloin kuitenkin on huomattava, että sateenmittaajan tulokset yleensä ovat vähemmät kuin sateen kokonaissumma, kun siihen vielä luetaan lisäksi kastemuodostus ja kondenseeraus lumen pinnalla; ref. tahtoo tässä huomauttaa, että vielä yksi erehdyksien aikaansaaja tässä seikassa on olemassa siinä, että sateenmittaaja, kuten tunnetaan, ei voi tarkkaan ilmoittaa lumen paljoutta varsinkin kovalla tuulella. Tuo toisella tavoin saatu arvio vuotuisesta haihtumisesta Etelä-Suomessa, 250 mm., tuntuu siitä syystä ehkä paremminkin vastaavan todellista asian laatua. Muutoin olisi ollut hauskaa jollakin pienemmällä, tarkkaan tutkitulla ja homogeenisempaa laatua olevalla alalla tutkia näitten likimääräisten lukujen pätevyyttä, joita oli laskettu suurille alueille, mitkä vaihtelevat melkoisesti melkein kaikissa luonnon suhteissa. Ehkä Juseliuksen hydrograafilliset tutkimukset Kallavedeltä ja Närpiöstä (Fennia 4 ja 5) olisivat voineet olla perustuksena sellaisille laskuille.

Seuraavassa luvussa siirtyy tekijä hallailmiöön sen varsinaisessa merkityksessä, käyttämällä edellisessä esityksessä saavutettuja tuloksia ja liittäen kertomukseensa koko joukon selvittäviä seikkoja omasta sekä muitten kokemuksesta; tämä kaikki muodostaa jokseenkin täydellisen kertomuksen tärkeimmistä asiaan vaikuttavista kohdista ja sitä voitanee pitää sopivana alkuperustuksena jatkuvalle keskustelulle. Niiden lämpöpaljouksien likimääräinen arvioiminen, jotka kirkkaana yönä kello 9—3 irtautuvat maasta, ilmasta ja kastemuodostuksessa y. m., antaa tulokseksi 1 m^2:lle tekijän kalkyylien mukaan seuraavan määrän kg. kaloriioita

hiekkamaalla,	hiukan ruohon peittämällä	530
„	viljavainiolla	400
suomaalla,	hiukan ruohon peittämällä	360
„	viljavainiolla	310

Tässä ovat maan pintamuodostukset ja niistä seuraavat mahdolliset ilman liikkeet jätetty huomioon ottamatta. — Näyttää siltä kuin näissä luvuissa, joitten tarkoituksena on merkitä vaan lämpömääriä, ei olisi mitään oleellisia erehdyksiä, jos näet vertaamme niitä niihin tuloksiin suoranaisista kokeista, joita Zürichissä on tehty lämmön pois-säteilemisestä ja jotka osoittavat, että lämpöä katoaa 468 kaloriiaa 6 tunnin ajalla 1 m^2 pinnalta. Voisi kuitenkin muistuttaa sitä vastaan, että nuo luvut molemmissa tapauksissa ovat saadut niin eri tavalla ja niin erilaisissa suhteissa, että tuskin olisi voinut tarpeellisella varmuudella tehdä niissä mahdollisesti tarvittavia korjauksia. Enemmän tukea saavat ref:n mielestä tekijän luvut ensimäisessä luvussa mainituista aktinometrillisista havainnoista eri seuduilta. Ref. ei siis omasta puolestaan voi otaksua muuta, kuin että tekijän loppusummat ovat niin varmoja kuin nykyjään noin vaikeissa laskuissa voi saada.

Pääasioissa aivan samaa mieltä kuin tekijä, tahtoo ref. tässä vielä ainoastaan mainita muutamia yksityiskysymyksiä, joista tekijä puhuu. Hallaöinä, kuten tiedetään, jäähtyminen on suurin maan pinnalla, jos tämä on paljas taikka jos siinä kasvaa vaan lyhyttä ruohoa; viljavainioilla on sitä vastoin lämpömäärä alin tähkien kohdalla; kovalla hallalla taitaa lämpömäärä tällä kylmimmällä kohdalla laskeutua noin 6° C. asti, mutta voi erityisissä tapauksissa epäilemättä laskeutua vieläkin alemmaksi. Kovimman kylmän kohdalta enenee ilman lämpömäärä ylöspäin, ensin nopeasti, sitten hitaammin. Ei ole vielä täydellisesti saatu selville, kuinka korkealle tätä jäähtymistä voi huomata, vaikka on syytä otaksua että jäähtyminen ainakin kovina hallaöinä ei ole rajoittunut ainoastaan lähinnä maanpintaa oleviin ilmakerroksiin. Tärkeätä on siitä syystä se lisäapu, jonka tekijä antaa tämän kysymyksen ratkaisemiseksi; suoranaiset havainnot viime kesänä osoittivat näet, että vielä 10 m. korkealla ilma useissa tapauksissa oli kylmempi kuin 0°. Selvää on, että tehokkaan hallansuojaamisen mahdollisuus käy sitä vähemmäksi, kuta enemmän jäähtyminen tapahtuu ylemmissäkin ilmakerroksissa.

Syynä siihen tunnettuun tosiseikkaan, että «lakovilja» melkein aina paleltuu helpommin kuin muut kohdat pellolla, arvelee tekijä luultavasti

oikein kyllä olevan siinä, että viljan luja kokoon sulloutuminen estää ilman virtaamaasta ja se vaikuttaa kovemman jäähtymisen. Tällaiseen lopputulokseen voi vielä olla syynä sekin, että «lakovilja» useimmiten on vähemmän ennättänyt kehittyä kuin muu vilja; jyvät ovat sentähden pehmeämmät ja siksi myöskin aremmat.

Yleiskatsauksen sellaisiin yleisiin ilmasuhteisiin, jotka seuraavat hallaa taikka ovat sitä ennen, antaa tekijä meille, liittyen pääasiassa Hambergin tutkimuksiin Ruotsissa. Mitä siihen mahdollisuuteen tulee, että voisi edellisen päivän ilmasta päättäen ennustaa hallaa, on tekijä, luonnollista kyllä, hyvin epäröivä. Erittäin ovat ne päätelmät, joita luultiin voitavan tehdä kastepisteen asemasta edellisenä iltana, näyttäyneet olevan epäluotettavia; ainakin käy selväksi tähän saakka tehdyistä havainnoista, että tämä seikka, jos sitä yleensä voidaankaan tarkkaan määritellä, on hyvin monimutkaista laatua.

Tekijä ei ole itse tehnyt sellaisia kokeita, joiden tarkoituksena olisi estää hallan vaikutusta kasvikuntaan. Viimeisessä luvussa hän kuitenkin ottaa puheeksi tähän ehdotetut metoodit, varsinkin kiinnittäen huomion prof. Lemströmin ehdottamiin suojeluskeinoihin. Koska näitä viimeksi mainittuja, niiden uudestaan esiintyessä joku vuosi takaperin, useilla tahoilla vastaanotettiin melkein rajattomalla luottamuksella ja toivomukset varmasta ja täydellisestä suojasta hallaa vastaan siitä syystä kohosivat kylläkin korkealle, niin ei liene liikaa, jos asian ymmärtävä henkilö nyt ottaa nämät deduktsioonit arvosteltaviksi. Se ei ole tekijän syy, jos väittely siinä vaikuttaa samoin kuin jos näkisi tykistön työntävän tultansa paperiseiniä vastaan. Tämän poleemillisen osaston lähempi selittäminen veisi tässä liian paljon tilaa ja sen voi siis paremmin heittää tekemättä, koska ref. jo toisessa paikassa on ollut tilaisuudessa koskettelemaan näitä seikkoja. [1]) Esimerkkinä ja näytteenä erimielisyyden suuruudesta mainittakoon kuitenkin, että tekijä kalkyleeratessaan niitä lämpömääriä, joita pitäisi hankkittaman pellolle, että ne voisivat olla vastapainona poissäteilemiselle, on saanut tulokseksi luvun, joka on noin 260 kertaa suurempi kuin se määrä, jota herra L. pitää riittävänä varmasti estämään hallan vahinkoa.

---

[1]) Täydellisyyden vuoksi mainittakoon, että prof. Lemström poleemillisessa kirjasessa, nimeltä „I frågan om nattfrosterna" (32 siv.) jatkaa taistelua; ref. ei arvele olevan syytä lähemmin syventyä tähän kirjaan, joka ei sisällä mitään uusia asioita.

Koska tekijä samaan aikaan julkaisee samannimistä teosta saksaksi Tiedeseuran «Bidrag» kirjassa, niin lienee tämä ruotsalainen painos etupäässä aiottu sivistyneelle yleisölle omassa maassamme. Ref. uskoo että tekijä olisi useita lukijoistaan hyödyttänyt, jos hän olisi hiukan lyhentänyt teostaan vähentämällä muutamia puhtaasti tieteellisiä diskussiooneja, ehkäpä myöskin muutamia tauluja, jotka saksalaisessa painoksessa ovat vallan paikoillaan. Tietysti ne eivät mitenkään häiritse, mutta teos on sen kautta paikka paikoin käynyt raskaammaksi lukea, kuin suotavaa olisi.

Ref. pyytää tässä ohimennen saada huomauttaa eräästä muodollisesta epämukaisuudesta, joka viime vuosina on yhä enemmän tullut käytäntöön meillä sekä ruotsalaisessa että suomalaisessa kirjakielessä ja jonka tapaamme myöskin useissa paikoin hra Homénin kirjassa. Muutamilla kirjailijoilla on tullut vallan tyypilliseksi tavaksi yhdistää kaksi lausetta, jotka loogillisesti eivät kuulu yhteen, *ja* taikka *mutta* sanoilla, sekä käyttää käännettyä lausejärjestystä viimeisessä lauseessa. On vaikeata heti ensi lukemalla ymmärtää esim. tällaista lausetta: «Vigtsförlusten genom afdunstning hos de fritt exponerade krukorna var mindre än hos dem under skärmen, och antages differensen lika med den på gräset . . . fallna daggen» (Painon vähenemінen haihtumisen tähden kattamattomissa ruukuissa oli pienempi kuin varjostimen alla olevissa, ja otaksutaan erotuksen olevan yhtä kuin . . . laskeutunut kaste; siv. 87). Tämä juriidillisesta kirjoitustavasta lainattu lausetapa on ref:n mielestä suorastaan väärä. Missään tapauksessa se ei lisää styylin selvyyttä ja sulavuutta, sillä ajatus vaatii *ja* sanan sijaan joko puolipisteen taikka pisteen. Huolellisessa kirjakielessä ei tällaisia lauseita pitäisi löytymän, ja turhaan niitä saaneekin hakea etevimpien kirjailijoiden teoksista. Huolimaton sanomalehtikirjallisuus, se on totuttanut yleisön tuohon rumaan ja kömpelöön lauserakennukseen.

Tässä oleva referaatti t:ri Homénin kirjasta on monesta syystä tullut lyhyemmäksi kuin kirjan monipuolinen sisällys ehkä olisi vaatinut. Sanotusta selvinnee kuitenkin, mikä rikas ala hedelmiä tuottavalle isänmaallisille tutkimukselle avautuu tekijän osoittamalla alueella. Ilolla on myöskin mainittava, että hallakomissioonin ehdottama «tutkimusasema», jos se saadaan aikaan lähimmässä tulevaisuudessa, ei tarvinne kaivata tärkeintä edellytystään menestykselliseen työhön: kykenevää ja innokasta johtajaa.

A. Osw. Kihlman.

Verokysymykset 1894 vuoden valtiopäivillä.

Niistä keskusteluaineista, jotka saattavat tulla kansaa edustavan kokouksen harkittavaksi, ovat verokysymykset aivan yksinäistä laatua. Mitä parannuksia ja uudistuksia muilla aloilla ajatteleekin, niin ne miltei aina vaikuttavat tavalla tahi toisella valtion talouteen, tavallisesti vaatien uusia menoja. Jokainen päätös, joka valtion menoja korottaa, tuntuu vuorostaan kaikkien veronmaksajien kukkarossa, eikä sitä siis voi liian suurella huolella katsella. Jos yksityinen aina koettaa valvoa oikeuttaan, jotta ei saisi liian kalliilla ostaa eikä liian halvalla myödä, niin samanlainen huolenpito on sitä tarpeellisempi koko kansan taloudessa, ensiksi koska tehdyn erehdyksen parantaminen silloin on monin kerroin vaikeampi kuin yksityiselämässä, ja toiseksi koska erehdyksen seuraukset tuntuvat tuhansissa, satatuhansissa ehkäpä miljoonissakin, kun sitä vastoin yksityisen tekemä erehdys tavallisesti päättyy pienempiin vahinkoihin.

Niinpä näemmekin, että maissa, missä kansan eduskunta kauemmin on ollut vaikuttamassa, se tutkijakunta, joka valtion taloutta koskevia asioita käsittelee, aina vastustamattomasti on tullut valtiollisen elämän varsinaiseksi ahjoksi. Suomessa on käynyt samoin: valtiovaliokunta, jota alussa pidettiin vähemmän tärkeänä, on vuodesta 1872 ja erittäinkin vuodesta 1877 tullut paikaksi, jossa kansan kipeimmät tarpeet tulevat käsiteltäviksi, ja sinne lähetetään siis miehiä, jotka etupäässä nauttivat säätyveljiensä luottamusta. Moni muu valiokunta saa esittää asioita, jotka myrskyisemmät mielenosotukset synnyttää, mutta käytännöllisellä merkityksellään valtiovaliokunnan käsittelemät kysymykset voittavat kaikki muut.

Tähän asti valtiovaliokunnalla meillä on siinä kohden ollut helpompi tehtävä, että suuria koottuja varoja on ollut olemassa, jotka tekivät helpommaksi löytää varoja valtion tarpeisiin. Valtiovaraston hoitajat ovat — pääasiassa vanhaa L. G. von Haartmanin antamaa esimerkkiä seuraten — suorittaneet tehtävänsä pitäen kruunun enemmän kuin veroa maksavien etuja silmällä. Moninaisia rahastoja on perustettu ja ylläpidetty, ja kun aina on koetettu kutakin rahastoa kohti noudattaa varovaista menettelyä, lukemalla

tuloja alhaisiksi, menoja sitä vastoin korkeiksi, niin on säästöjä karttunut enemmän kuin asianomaiset kenties itsekään tiesivät. Vasta 1877 vuoden valtiovaliokunta sai jotakuinkin selkoa tästä monimutkaisesta järjestelmästä, mutta yhä vielä vaaditaan pitkällistä työtä ja moninaista tarkastusta, ennenkuin yksityiskohdissa tulee varmaan päätökseen valtiovarastomme salaisuuksista.

Mutta tämän järjestelmän ohessa, joka sekavuudellaan helpotti varojen kasaamista valtion holviin, vaikuttivat muutkin seikat aivan samaan suuntaan. Parselimuutos vuonna 1840 sai aikaan näkymättömän mutta ylen vaikuttavan veron korotuksen, josta veronmaksajille oli vuosi vuodelta enemmän hankaluutta, mutta jota eivät voineet vastustaa samalla menestyksellä kuin uutta veroa. Tullia korottamalla saattoi hallitus suoranaisemmin laskea uusia taakkoja kansan hartioille, ilman että aina tiedettiin mistä nuo varat tulivat. Sen lisäksi ottivat säädyt 1860-luvulla suorittaakseen uusia veroja, joista viinavero ja suostuntavero olivat tärkeimmät.

Nämä ja muut seikat vaikuttivat sen, että Suomen valtio todellakin tämän vuosisadan lopulla oli ja laillansa vieläkin on erittäin hyvässä tilassa. Kun valtiovelka tekee 79 $^1/_2$ miljoonaa, mutta valtiovaraston vuoteen 1892 siirtyvä vastaava nousee lähes 234 miljoonaan, josta noin puolet ovat valmiiksi rakennetuissa rautateissä ja niiden tarvekaluissa olemassa, mutta sen lisäksi yli 70 miljoonaa puhtaassa rahassa, korkoa kantavissa obligatsiooneissa ja maksamattomissa lainoissa, puhumattakaan kaikenlaisista varmoista saatavista, jotka nousevat lähes 28 miljoonaan, niin tämä tietysti on loistava tulos maassa, joka kahdeksaa vuosikymmentä sitten oli ilman rahallista omaisuutta ja sen jälkeen on monta monituista katovuotta kestänyt. Sanomatta lukija huomaa, että kuninkaankartanot, kruununvirkatalot, metsät ja rakennukset ovat laskun ulkopuolella, joten pian toinen verta tulisi lisään, jos tahtoisi varsinaista pesänkirjoitusta suorittaa. Suomen pankin miljoonista ei tähän asti ole ollut puhettakaan.

Mutta kuitenkin nykyaika sekä kruunulle että kansalle on tukala. Nuo valtion rahastoihin kertyneet miljoonat tekevät runsaan osan niistä säästöistä, jotka Suomen kansa on tämän vuosisadan aikana saanut kootuksi, ja kun kruunu parin vuosikymmenen kuluessa on niistä sijoittanut parisataa miljoonaa rautateihin, muhkeihin rakennuksiin y. m., niin seuraus siitä on tullut samanlaiseksi kuin yksityiselle, joka sitoo liian suuren määrän varallisuuttaan yritykseen, josta ei toistaiseksi voittoa saada. Suurin määrä

noista summista on mennyt ulkomaille, mutta samassa määrässä omat rahaolomme ovat kärsineet, ja vasta jos meillä olisi tilaisuus ulkomaalaisten lainojen muodossa vetää rahoja tänne takasin, voipi satunnaisesta pulasta päästä, kunnes uudet säästöt ja rautateitten synnyttämä vilkkaampi liike vähitellen korvaavat sitä pääomaa, joka on näihin kyllä hyödyllisiin kulkulaitoksiin sidottu. Senpätähden kruunun on vaikea edelleen panna säästöjään rautateihin ynnä muihin tarpeisiin, jos päältäpäin näyttäisikin, että sillä on kosolta varoja, eikä kansan etu tässä enemmän kuin muissakaan kohden ole toista kuin kruunun. Koskei toiselta puolen tahdo eikä saa äärettömiin vaatia kansalta varoja, voipi todellakin ulkomaalainen laina syystä tulla kysymykseen.

Tällä on jo viitattu millä tavoin on varoja hankkiminen eri tarkoituksiin.

Rautatienrakennuksien jatkamiseen tarvitaan välttämättömästi rahaa, sillä tappio tulisi suureksi, jos se harjaantunut joukko työntekijöitä, joka vähitellen on saatu kootuksi, hajaantuisi maailman kaikille äärille. Sitä paitsi se tuntuvasti elvyttää liikettä ja vireyttä yli koko maan, mitä monihaaraisemmaksi ja täydellisemmäksi rautatieverkkomme tulee. Mutta koska tulevaisuuden asia tässä on puheena, voipi myös huoleti siirtää osan taakkaa tulevien sukupolvien niskoille. Ulkomaalainen laina on siis tällaista yritystä varten aivan luonnollinen, ja vaikkeivät nykyiset rahamarkkinat olekaan erittäin edullisia, liioinkin Suomen nykyisen aseman laatuun katsoen, josta muukalaisilla on huonompi käsitys kuin meillä itsellämme, niin Keisarillisen esityksen ehdottama 12 miljoonan laina luultavasti helposti olisi saatavissa eivätkä sen vuotuismaksut ja korot tulisi liiaksi vaivaamaan tulevaa aikaa. Kevytmieliseltä tuntuu sitä vastoin puhe 35 miljoonan lainan ottamisesta, ja järjettömyyttä on eräs porvarissäädyssä esitetty ajatus, että valtionlainoja olisi vaadittava takaisin nykyisten tarpeitten tyydyttämiseksi.

Mitä rautatienrakennuksiin pannaan on tietysti jotakin aivan toista kuin vakinaiset vuotuiset tarpeemme, samoin kuin yksityinenkin hyvällä omallatunnolla voipi suuremman yrityksen vuoksi ottaa velkaa, mutta koettaa säännöllisiä menojansa järjestää sen mukaan kuin vuotuiset tulot myöntävät. Katselkaamme ensiksi, mitkä nuo säännölliset menot ovat, joihin Suomen valtiosäätyjen täytyy varoja hankkia.

Siinä kohden mainittakoon ensiksi *kustannukset tulevista valtiopäivistä*, joita varten arvellaan tarvittavan yhteensä 430,000 markkaa. Toiseksi mainittakoon *kansakoululaitoksemme*, johon vaaditaan 4,968,000 markkaa tule-

van kolmevuotisajan kuluessa. Vihdoin tulee *sotalaitos*, joka niin pieni kuin onkin saman ajan kuluessa arvion mukaan kuluttaa koko 16,361,000 markkaa. Jos luemme nämä tasoitetut summat yhteen, niin näemme siis että 21,764,000 Suomen markkaa on se summa, joka on täytettävä vuosiksi 1895—97. Nätti summa kyllä.

Ei ole kieltämistä, että hallituksemme tämän tehtävän helpottamiseksi on tehnyt suuria myönnytyksiä. *Valtiovarastosta* luovutetaan 6 miljoonaa, kuten jo valtaistuinpuheessa mainittiin; sen lisäksi jätetään säätyjen käytettäväksi tähän asti valtiolle pidätetty osuus *viinaverosta*, joka kolmelta vuodelta tekee 1,980,000 markkaa. Kiitettävä on tämä myöntyväisyys, mutta samassa kohtuuden vaatima. Sillä tullin kautta kantaa valtio muun muassa hyväkseen entistä tupakkisuostuntaa vastaavan veron, arvattavasti noin miljoonan vuodessa, joten todellinen luovutus ei ole kuin noin viiden miljoonan arvoinen. Mutta kansanedustuksen täytettäväksi jääpi sittenkin 13 $^3/_4$ miljoonaa, eli enemmän kuin puoli viidettä miljoonaa vuodessa.

Tähän käytetään tietysti ensi sijassa *suostuntavarastossa oleva säästö*, mutta se on nykyänsä pienempi kuin koskaan, ainoastaan 700,000 markkaa, koska jo viime valtiopäivillä oli tarve ylen tarkasti koota varoja mistä vaan sellaisia oli saatavissa, joten myös arviolaskut tehtiin entistä rohkeammin. Toiseksi on tarjona pari pienempää veroa, *suostuntavero pelikorteista* sekä ulkomaalaisten suoritettava *elinkeinosuostuntavero*. Edellisestä on laskettu kertyvän kolmessa vuodessa 45,000, jälkimäisestä 120,000 markkaa. Valitettavasti viimemainittu summa ei pitäne paikkaansa, sillä näinä aikoina tehdyssä venäläis-saksalaisessa kauppasopimuksessa on varmaankin myönnetty saksalaisille kauppaläheteille samat edut kuin kotimaisillekin, toisin sanoen verottomuus. Siina tapauksessa saamme kiittää onneamme, jos pelikortit ja muukalaisten suostuntavero yhteensä antavat 60,000 markkaa kolmessa vuodessa.

Jälellä ovat siis ne tulolähteet, jotka tunnetaan nimellä viinavero, mallasvero, leimapaperivero sekä vihdoin ehdotettu uusi suostuntavero tulosta ja kiinteästä omaisuuoesta. Mutta viinaveroa ei uskallettu tällä kertaa korottaa kuin viidellä pennillä litralta, joten se pääasiassa jääpi entiselleen. Tämä apulisä menee muuten suoraan kulkulaitosrahastoon, eikä siis vaikuta yllä mainittuun summaan.

Toinen on *mallasveron* laita. Ennen 1882 se teki aivan mitättömän määrän, mutta sillä lailla järjestettynä kuin 1881 vuoden verokomitea oli

ehdottanut, on se antanut ensin 430,000 ja vihdoin noin 740,000 markkaa vuodessa. Korottamalla veromäärää 50 prosentilla toivotaan nyt saatavan kolmessa vuodessa yhteensä kolme miljoonaa, mutta tässä odotuksessa voidaan kyllä helposti pettyä, — esim. jos kestikievarien anniskeluoikeus tulisi kielletyksi tahi kunnan suostumuksesta riippuvaksi. Varmaan sellainen päätös vaikuttaisi paljon enemmän kuin itse veron korotus, jos kohta sekin voisi pienemmille mallasjuomatehtaille tulla tukalaksi, mutta ei nyt enemmän kuin v. 1882 ole syytä peljätä olutteollisuuden joutuvan vialle, vaikka kyllä nyt kuten silloin sitä virttä veisataan.

Juomista puhuessamme emme voi jättää syrjälle erästä verotuksen esinettä, joka jos mikään sietäisi veroa ja jaksaisi sellaisia suorittaa. Tarkoitamme sitä liikettä, joka pitää viinejä ja muita miedompia väkijuomia kaupan. Tietämätöntä on kuitenkin vielä, voidaanko tässä kohden saada jonkunmoista suostuntaveroa aikaan. Mitään kontrollia ei näet toistaiseksi ole keksitty, jonka avulla voisi kunkin kauppiaan veroa määrätä kaupan suuruuden mukaan, ja umpimähkään kullekin kauppiaalle määrätty 300—400 markan vuotuinen maksu tulee tietysti epätasaiseksi verotukseksi. Varmaa lienee kuitenkin, että jos sellaisen verotuksen saisi päätetyksi, olisi siitä etua. Hyvä kokemus saadaan näet tulevaisuuden käytettäväksi, puhumatta siitä että liike, joka kyllä jaksaa veroa kantaa, ja jota hellittelemään ei ole vähääkään syytä, saisi kantaa voitostaan osan yleisiin tarkoituksiin. Ei liene liikaa laskettu, jos arvaa voivansa täten saada puolitoista sataa tuhatta markkaa vuodessa valtiolle.

Ylellisyystavarain jälkeen tulee muistoon karttapaperi- eli *leimapaperisuostunta.* Tämä verotus on tullut kaikissa maissa käytäntöön ja moniaalla saadaan siitä ylen suuria summia. Meillä se vähin erin on karttunut, tehden 1881—83 keskimäärin 700,000 markkaa vuodessa, 1887—89 785,000 ja nykyään noin miljoonan markkaa vuodessa. Virastojen ja oikeuksien antamien päätösten ynnä niihin annettujen asiakirjain leimoittaminen tekee siitä noin 40 %, kauppa-, lahja- ja vaihtokirjat 20 % ja muut maksut vähempiä summia; niinpä esim. passit noin 6, kuulutukset 4 ½ % j. n. e.

Tätä veroa on nyt tahdottu korottaa siihen määrään, että se antaisi vuotuisesti puolitoista miljoonaa. Sitä varten on muun muassa ehdotettu veroa vekseleistä sekä perintöveroa. Jälkimäisen keinon merkityksen voi nähdä siitä, että Ruotsissa paraikaa ollaan aikeissa ottaa sillä verolla miljoona kruunua lisään vuodessa. Rikkaassa Saksassa saadaan, jollei muisto

meitä petä, 9 miljoonaa Suomen markkaa vuotuisesti perintöveroa. Tietysti perinnöstä suoritettavan veron silloin tulee olla progressiivisen, niin että suuren perinnön saaja suorittaa ankaramman taksan mukaan kuin pienen; samoin myös että rintaperilliset pääsevät huokeammalla kuin kaukaiset sukulaiset. Sen ehdotuksen mukaan, jonka asianomainen valiokunta on hyväksynyt, ja joka on esitystä ankarampi, tulisikin perintövero kyllä noin neljä- tahi viisikertaiseksi entiseen verrattuna. Sitä vastoin on ehdotettu helpotusta vekseliverossa, jotta ei meillä tähän asti käyttämätön vero tulisi heti liian tuntuvaksi. Mutta varsin epätietoista on, suostuvatko säädyt näihin uusiin määräyksiin, ja silloin ei kyllä voi luottaa siihen, että leimavero täyttää nuo 4 $^1/_2$ miljoonaa, jotka on tahdottu lähestyvän rahainhoitokauden tarpeisiin siitä saada.

Tämän mukaan näyttää kyllä epätietoiselta, saadaanko mallasverolla ja leimaverolla ne 7 $^1/_2$ miljoonaa kootuksi, jotka hallitus niistä odottaa, mutta mahdollista se tietysti on, varsinkin jos saisi apua miedommista juomista. Täyttämättä jää kuitenkin summa, joka vähimmän laskun mukaan tekee 5,200,000 markkaa. Siitä on ehdotettu, että noin 2,200,000 markkaa menisi Suomen pankin voittovaroista, ja että loput hankittaisiin yleisellä suostuntaverolla.

Jos voisi kaikista muista verokysymyksistä tulla yksimieliseen päätökseen, niin tässä varsinaiset vastukset alkavat.

Edellytämme, ettei valtiovaliokunta voi aivan suuria muutoksia tehdä sotabudgetissä; jos korkeintaan miljoona siitä vedetäänkin pois, niin lienee vaikea mennä pitemmälle, jollei tahdo joutua samanlaisiin vastuksiin kuin 1891, jolloin kyllä kulkulaitosrahastoon nähden tehtiin uusia ja edullisia laskuja, jotka sitten kuitenkin pettivät 5,800,000 markan vajauksella! Edellä mainitun laskun mukaan on jo tulojen puolella miljoonan määrä epäiltäviä eriä, joten ei pitäisi menojenkaan määrää äärimmäiseen supistaa.

Kun nyt tämän edellytyksen perustuksella tarkastaa niitä muka «edullisia» mahdollisuuksia, jotka herra Felix Heikel taannoin porvarissäädyssä esitti, ja joita Hufvudstadsbladet ja Nya Pressen sitten kilvan riensivät kiittämään ihmeen rauhoittaviksi, niin korskeasti esitetty viisaus valitettavasti supistuu hyvin yksinkertaiseksi, mutta ei liioin viisaaksi säännöksi. Uusien verojen kyllä ikävää tarpeellisuutta torjutaan sillä vaan, että otetaan Suomen Pankin kertyneitä voittovaroja suurin osa; että sen lisäksi käytetään mitä Suomen Pankkiin mahdollisesti ehtii lähinnä seuraavinakin vuosina ker-

tyä, ja että suuremmaksi vakuudeksi lakkautetaan eräs pankista tähän asti valtiovarastolle suoritettava vuotuinen maksu, toisin sanoen että tämän maksun kolmekertainen määrä siirretään valtiovarastosta säätyjen käytettävien varojen joukkoon. Koko viisaus on siis lähimmiten sukua Kaisa Vargin vanhan säännön kanssa «otetaan». Mutta jos otetaan entisten aikojen tekemät tahi tulevaisuuden tehtävät säästöt nykyhetken juoksevien menojen täyttämiseksi, niin se ei ole viisasta, tuskinpa edes järkevääkään valtiotaloutta, jos kohta moni uusia veroja pelkäävä on valmis hetken ahdingon välttämiseksi tähänkin keinoon rupeamaan, vaikka tietää siitä jälestäpäin saavan niinkuin Döbeln «kivun kymmenkertaisen.»

Mitä tulee *Suomen Pankin* asemaan, päättivät säädyt viime valtiopäivillä, että vararahasto, joka nykyään tekee 11,237,000 markkaa, olisi korotettava viideksitoista miljoonaksi, ja pankin valtuusmiehet olivat sen lisäksi ehdottaneet ja ehdottavat nytkin, että vieläkin viisi miljoonaa jätettäisiin pankin vahvistamiseksi. Vähemmin tärkeä on miten nuo varat jakautuvat kanta- ja vararahaston välillä; pääasia on niitten mielestä, joille Suomen Pankin edistyminen on tärkeä, että sillä toimensa vakinaisena pohjana olisi yhteensä 30 miljoonaa. Tämän laskun mukaan tarvittaisiin 8 $^3/_4$ miljoonaa lisäksi, eikä nyt ole tarjona kuin 3 $^3/_4$, jos pidetään viimeisenä päivänä Joulukuuta 1893 tehtyä bilanssia silmällä.

Jos joku vaatisi, että nuo puuttuvat 5 miljoonaa heti tahi parin vuoden kuluessa olisi Suomen Pankin rahastoihin siirrettävä, niin tuommoinen menettely luultavasti tulisi tuntuvasti vaikuttamaan kotoisiin rahaoloihimme, tuoden haitallisia seurauksia mukanaan, mutta että mainitun rahalaitoksen asema on vähitellen ja piankin vahvistettava, siitä lienee useimmilla varma vakaumus. Viime ajan rahapula ja siitä seurannut täytymys lainata Suomen Pankille rahoja valtiolta ja ulkomaalta antavat tästä muistutuksen, jota ei voi halveksia. Emme tiedä, katsoneeko nykyinen pankkivaliokunta, johon on koottu yksityispankkien edustajia niin paljon kuin vaan oli saatavissa, asiaa tältä kannalta, mutta että herra Heikel suurimman yksityispankin johtajana on valmis valtiopankin liikettä supistamaan, se on jo kyllä selvä. Toivottavasti hän kuitenkin on laskunsa tehnyt isäntää kysymättä. Suomen säädyille ei voi olla yhdentekevää, menestyykö Suomen pankki, joka on kansallistaloutemme silmäterä, vai ei. Jos tällä kertaa voidaan kaksikin miljoonaa ottaa pankin voittovaroista, niin se toistaiseksi näyttää uskalletulta edellytykseltä, jos enempää siltä taholta odottaa. Ja täydesti tunnus-

tamalla sitä muutosta suotavaksi, että lakkautetaan «maanviljelyksen edistämiseksi, teknillisille reaalikouluille, hulluinhoitoon ja Suomen Valtiokonttoorille» määrätty vuotuismaksu 249,541 markkaa, täytyy tietysti myöntää itselleen, että tämä muutos on samaa kuin jos vuosiksi 1895—97 saisi 748,000 markkaa valtiovarastosta niihin tarkoituksiin, joihin säädyt ovat vasituisesti kehoitetut varoja hankkimaan. Vakinaista uutta tuloa ei sillä luoda; luotetaan vaan edellisen ajan säästöihin tahi löytyviin rahastoihin.

Ja tämän tähden tullaan vastustamattomasti siihen, että *uusi suostuntavero* on tarpeen vaatima, joko nyt tahi viimeistään kolmen vuoden päästä. Vaikka kyllä on mahdollista, ettei siinä kohden yksimielisyyttä vielä näillä valtiopäivillä saavuteta, jolloin kyllä Suomen Pankki lopulta saanee sotakustannukset maksaa, lienee meidän syytä ottaa tuo aiottu valtiotulo pikimmältään tarkastettavaksi. Tämä asia jos mikään sietää tarkastelua ja neuvottelua, jotta hyvä päätös syntyisi.

Kaikki verot ovat vastenmielisiä, uudet varsinkin, mutta olkoonpa vero vanha tahi uusi, niin se on jonkun järkevän perustuksen pohjalle rakennettava. Henkivero, jonka kaikki maksavat tasaiseen määrään, kaksi markkaa mieheltä ja markan naiselta, näyttää tasaiselta, mutta on tietysti epätasaisin kaikista veroista, sillä köyhälle loiselle kaksi markkaa vuodessa on suuri summa, rikkaalle miehelle se ei tunnu ensinkään. Sulaa järjettömyyttä olisi sitten vielä erään ylimyksen ehdotuksen mukaan korottaa tuota epätasaista veroa, jotta naisten vero nousisi samaan määrään kuin miestenkin. Samoin se olisi askel takaperoiseen suuntaan, jos keisarillisen leimapaperiesityksen mukaan tehtäisiin kuulutusmaksu yhtäläiseksi kaikille. Jos tuommoinen muualla maailmassa tuntematon maksu säilytetään, niin se ainakin on johonkin määrin sovitettava ihmisten maksukyvyn mukaan, siis suuremmaksi varallisille, huokeaksi vähävaraisille.

Mutta löytyypä veroja, jotka monen mielestä ovat ylen kohtuullisia ja sittenkin ovat kohtuuttomia.

Ajatelkaamme välillisten verojen tärkeintä laatua, tullia, joka valtiolle niin suuria summia tuottaa, vieläpä siinä muodossa, että useimmat veronmaksajat eivät kuuna päivänä itse käy veroaan suorittamassa. Sekin painaa rikkaita ja köyhiä hyvin epätasaisessa määrässä. Köyhä tosin pääsee veroa silkistä ja sametista, samoin sampanjasta maksamasta, koska hän ei näitä tavaroita koskaan tarvitse; rikas tuossa kohden on veronalainen. Mutta jokapäiväisen elämän tarpeista, suolasta, sokurista ja kahvista, samoin myös

raudasta saavat kaikki maksaa samojen perusteitten mukaan, ja kun useimpia tavaroita ei voi tullissa lajitella hyvyyden mukaan, vaan paras ja huonoin kahvi saman maksun kantaa, niin vero tässä kohden jo itsessään tulee köyhälle raskaammaksi, ottamatta lukuun hänen vähempää kykyänsä veron suorittamiseen. Suolaa köyhä tarvitsee enemmän kuin rikas, se kun on edellisen harvoja mausteita, ja tasainen tulli siis siinäkin on kohtuuton. Samallaisia esimerkkejä voisi mainita useampia.

Nämä muistutukset jo viittaavat siihen päätökseen, että ainoa järkiperäinen verotus on se, jonka perustuksena on veroa maksavain tulot, kunhan vaan samassa pidetään silmällä, että huojennuksia myönnetään aivan köyhille sekä vähävaraisillekin, toisin sanoen että vero tehdään progressiiviseksi. Tulosuostunta on ennenkin ollut meillä olemassa, mutta 1885 se katosi, koskei silloin havaittu tämän veron tarpeellisuutta. Nyt tätä samaa veroa ehdotetaan uudestaan ja lisäksi uutta suostuntaveroa kiinteimistöstä. Molemmista olisi tietysti hauska päästä, mutta kun suuret sanat ja sukkelat laskut eivät siihen auta, lienee käytännöllisempi tarkastaa verotuksen edellytyksiä, jotta verokuorma, jos sitä tarvitaan, mahdollisuuden mukaan tulisi kohtuudenmukaisesti jaetuksi.

Ensin on silloin huomattava, että hallituksella on ollut täysi syy tehdä esityksensä. Valtiopäivät 1877—78 olivat näet asevelvollisuuden taakkaa koko kansan hartioille laskiessaan tunnustaneet kohtuulliseksi, että vakanssimaksu lakkautettaisiin, mutta hyvin tietäen, että uudesta sotalaitoksesta seuraisi uusia ja suurenmoisia menoja, pyydettiin samassa seuraaville valtiopäiville esitys uudesta maanomaisuuden sekä muun varallisuuden verottamisesta sen periaatteen mukaan, että eri varallisuuden lajit yhtäläisessä suhteessa olisivat verossa osallisina. Tämän johdosta tuli 1879 vuoden tärkeä verokomitea asetetuksi, jonka ehdotukset ovat seuraavien vuosien verotustointen perustuksena.

Mutta ehdotetusta suostunta- ja kiinteimistön verosta ei toistaiseksi tullut mitään; päin vastoin oli valtionvaraston tila niin hyvä, että säädyt vuonna 1885 samassa kun lakkauttivat vakanssimaksun, luopuivat tavaksi tulleesta suostuntaverostakin. Edellinen painoi talonpoikaissäätyä, jälkimäinen porvarissäätyä, ja kun tässä kohden tultiin kummallekin mieluiseen päätökseen, tapahtui se tuon parlamentaarisessa elämässä kyllä tunnetun vaikkei kiitettävän *do ut des* säännön mukaan, — sääntö, joka jos tavaksi tulee, uhkaa muuttaa koko valtiollisen elämän kaupittelemiseksi.

Jos säädyt nykyisillä valtiopäivillä tahtovat pitää entisaikojen säästöt tarjona kovien aikojen varalle, eivätkä jätä sikseen, mitä vaikeuksia hetkeksi mukava päätös voi tuleville ajoille tehdä, niin koko kolme miljoonaa täytyy hankkia. Esityksen mukaan *kiinteistönvero* olisi suoritettava siten, että kaupunkikunnat maksaisivat noin 189,000 ja maaseutu 536,000 markkaa, yhteensä 725,000 markkaa vuodessa, jonka ohessa *tulosuostunta* suoritettaisiin noin 850,000 markkaa vuotuisesti, yhteensä puolitoista miljoonaa vuodessa, kun kustannukset sitä ennen on luettu pois.

Kiinteistönveron puolustukseksi on tuotu esille arvaus, jonka mukaan kaupunkien kiinteistö edustaisi noin 315 miljoonan pääomaa sekä maaseudun kiinteistö 1,060 miljoonaa, joten ei tarvitsisi maksaa kuin maalla 5, kaupungissa 6 penniä kustakin täydestä sadan markan arvosta. Esitys sitä paitsi huomauttaa, että vakanssiveron vastikään tapahtunut lakkauttaminen vastaa 800,000 markan vuotuista helpoitusta maata viljelevälle väestölle; että myllyveron lakkauttaminen ja parselimuutos ovat veroja huojentaneet vuotuisesti 400,000 markalla, joten nämä 536,000 markkaa uutena verona eivät muka tulisi ylen tuntuvaksi.

Paljon voipi kuitenkin tätä selitystä vastaan sanoa.

Sillä siitä puhumatta, ettei millään oikeuden perustuksella sopinut valtiolle enää vaatia vakanssia eli vapautusmaksua sotaväen asettamisesta, kun tuo velvollisuus uuden lain kautta oli tullut uudistetuksi, vieläpä entistä raskaammassa muodossa, niin viittaus parselimuutoksen tuottamaan huojennukseen on yhtä vähän perustettu. Aivan laiton ja kohtuuton oli näet koko tuo vakinaisen veron ja kruununkymmenyksen korotus ollut, jonka v. 1840 toimeenpantu parselimuutos oli aikaan saanut, eikä sellaisesta helpoituksesta tietysti voi korvausta lukea valtiolle. Pikemmin tulisi maataviljelevän väestön saada hyvitystä niistä miljoonista, jotka neljän, viiden vuosikymmenen kuluessa on liikaa maksettu. Mutta kolmanneksi tulee vielä lukuun se seikka, että pysyväinen maavero jo ennestään painaa kiinteistöjä maaseudulla kovin epätasaisella tavalla, joten uusi kiinteistönverotus — joka arvattavasti pysyväiseksi tulisi — muutamissa tapauksissa vielä laskisi kiven jo raskaaseen kuormaan. Säteritilojen haltijat ovat vapaat maaverosta; nuoremmissa viljelysseuduissa maavero on huokeampi kuin maan etelä- ja lounaisosissa, mutta nyt tulisi yhtäläinen lisärasitus kaikkien osaksi. Tämä ei ole kohtuullista eikä uudenaikaisen veropolitiikin mukaista.

Tiedetään kyllä, miltä kannalta tällaista lisärasitusta puolustetaan.

Sille joka vähänkin on seurannut Ruotsissa tapahtunutta pitkällistä keskustelua maaveron poistamisesta, tuo todistus on ihan tunnettu: arvellaan että koska maavero (vakinainen vero ja kruununkymmenys), miten se alkujaan onkin syntynyt, jo ammoisista ajoista on tullut tavaksi, niin rasitus ei enää muka nykyisiä maanomistajia eikä maanviljelystä vaivaa sen enempää kuin velka, joka jo miespolvissa on ollut maahan kiinnitetty. Samoin kuin sellainen kiinnitetty velka otetaan huomioon maata ostaessa, perinnöksi jaettaessa tahi muulla tavoin luovutettaessa, samoin muka lounaisen Suomen maanviljelijät hamasta muinaisuudesta ovat maansa haltuun ottaessaan tienneet, että siihen kuuluu irtisanomaton velvollisuus kruunua kohtaan, ja mainitun taakan huojentaminen tulee muka sen tähden ansaitsemattomaksi lahjaksi nykyiselle omistajalle, eikä tuota hyvitystä sille, jonka hartioille kohtuuton rasitus aikoinaan pantiin.

Johonkin määrin on tässä väitteessä perää, samoin kuin kyllä yksityisesimerkeillä voi todistaa, että raskaitten verojen alainen tila voi olla paremminkin viljelty kuin viereinen, yhtä hyvillä luonnollisilla eduilla varustettu allodialisäteri. Mutta sittenkään ei voi hyväksyä johtopäätöstä, että sentähden saman kaavan mukaan voipi uutta veroa panna tuon ennestään niin rasitetun maan osalle.

Sillä pysyäksemme tehdyssä vertauksessa: voipi tilan velottamistakin ajaa niin pitkälle, ettei se enää kuormaa kanna. Kun esim. Mynämäen ja Vehmaan kihlakunnissa 30 tynnyrinalalle viljeltävää maata tulee 40 veroruplaa, joten 28 kapanalan tulee maksaa ruplaveroa 7 markalla, tahi Ahvenanmaalla vero tynnyrinalalta maata tekee 6 markkaa, eli henkilöltä noin 10 markkaa, niin meidän lopulta sopii kysyä, onko mitään todellista arvoa tuolla niin kovilla rasituksilla vaivatulla maalla. Jollei rakkaus perittyyn tilaan vaikuttaisi, jollei ihmisessä eläisi vastustamaton halu vaikka millaisillakin ehdoilla päästä hallitsemaan jotakin osaa isänmaata, niin nuo tuommoiset tilat jo olisivat voineet aikoja sitten jäädä verohylyksi, yhtä hyvin kuin liikanaisilla kiinnityksillä vaivattu maa menee konkurssiin, ja osa kiinnityksistä menee hukkaan. Kun suuret seudut kärsivät näistä epäkohdista, niin seuraukset kyllä tulevat maanviljelyksenkin laadussa näkyviin: sellaisilla maanviljelijöillä ei ole tiloissaan tarpeellista vakuutta olemassa, jotta voisi viljelystään edistää ja odottamattomia vastuksia voittaa. Seurauksesi tuleekin enennetty halu siirtyä muille alueille, — paraiten Ameriikkaan, taipumus joka kyllä on näkyviin tullut noilla seuduilla.

Ja mikä varsin huutavana epäkohtana tulee muutamissa seuduissa näkyviin, se on johonkin määrin sovitettava veronalaiseen maahan yleensä. Oikeata suhtaa ei ole tulojen ja verojen välillä: tulot ovat vaihtelunalaiset, katovuotena hyvinkin vähäpätöiset, mutta vakinainen vero aina pysyy samana. Jos tämmöiselle omaisuudelle tahtoo vakinaista veroa lisätä, tekee auttamattomasti haittaa sille elinkeinolle, josta toimeentulomme lopullisesti riippuu. Mikäli voidaan nykyään etuoikeuksilla varustettua maata sekä kaupunkien kiinteistöä vetää tähän veroon osalliseksi, sikäli se tietysti vähemmin tuntuvaksi tulee muille, mutta jos vaan joku muu verotuksen esine löytyy, jolla on parempi voima luopua voitostaan valtion yhteisiin tarpeisiin, niin se on ensin otettava huomioon.

Siinä kohden löytyy kyllä esineitä meillä. Kaupunginasukas sellainenkin, jolla on tuloa vuotuisesti 10,000 — 100,000 markkaa, ei maksa kruunulle suoranaisesti muuta kuin henkiveronsa, toisin sanoen muutaman markan, kun manttaalin omistaja paikottain suorittaa 500 markkaa! Suuri tehdas, jonka vuotuiset tulot nousevat satatuhansiin, ei tuosta liikkeestä kanna suoranaisesti veroa, vaikka siinä olisi verotusesine tavallista sopivampi. Jos maamme tulisi lähemmin liitetyksi Venäjän tullioloihin, olisi siitä välttämättömänä seurauksena, että suuri venäläisiin pääomiin perustettu tehdasliike syntyisi, mutta vaikka sen niskoille pantu vero korkeintaan jollakin puolella prosentilla vähentäisi perustajain odotetut puhtaat tulot, saisi tämä liike olla verottomana, samassa kun maanviljelijäin pienistä säästöistä vuotuisesti kiristetään 3 miljoonaa maaverona!

Siinä on epätasaisuus olemassa, täydelleen niin moitittava kuin nykyisessä edustuslaitoksessakin, ja vaikkei ainakaan tässä kohden voi vapaamielisyyden nimessä olevia oloja puolustaa, niin enteet kyllä osottavat, että tästäkin kysymyksestä tahdotaan tehdä puoluekysymys. Valitettavasti eri kansanluokkien edut tässä tulevat kysymykseen, joten päätökseen tuleminen on ylen vaikea. Jos vaan yksi sääty vastustaa jompaakumpaa puolta ehdotettua verotusta, niin ratkaisu enennetyssä valiokunnassa kohtaa ylen suuria vastuksia.

Mutta siitä huolimatta täytyy tässä kohden ottaa objecksi mitä oikeaksi katsoo, toivossa että tuleva aika, jollei nykyinen, on saava oikean päätöksen aikaan.

Edellisten kyllä lyhykäisten viittausten nojalla uskallamme lopuksi tulevaisuuden verotusohjelmaksi asettaa seuraavat väitteet, jotka luullaksemme

ovat länsieurooppalaisen kannalta katsoen vapaamielisiä, sekä meillä olisivat kohtuudenmukaisia.

1. Ne säästöt, jotka ovat Suomen valtion ja Suomen pankin huostassa, ovat mahdollisuuden mukaan säilytettävät tulevien ehkä kovempien aikojen varalle.

2. Rautatierakennuksia varten tarpeelliset varat voipi velkaantumisella laskea tulevien polvien hartioille, mutta varovaisinta lienee tällä kertaa tyytyä noin 12 miljoonan markan lainaan.

3. Juoksevien ja säännöllisten menojen täyttämiseen, mikäli niitä ei käy säästäväisyyden avulla supistaminen eivätkä valtiovaraston tulot niihin riitä, on hankittava varoja ylimääräisillä veroilla.

4. Näitä varoja koottakoon etupäässä viinaa, väkijuomia, mallasjuomia ja sellaisia ylellisyydentavaroita verottamalla, mutta myös leimapaperiverolla sekä progressiivisellä perintöverolla, ja jos tarve vaatii tulosuostuntaverolla.

5. Kiinteistönveroa ei sitä vastoin sovi laskea nykyiselle veronalaiselle maalle, vaan sille on pikemmin hankittava huojennusta, erittäinkin niissä seuduissa, missä maavero on tavattoman korkea.

6. Tulosuostuntaverotuksen helpottamiseksi sekä väärinkäytösten ja kustannusten välttämiseksi pitäisi suostuntaveron taksoituksen liittyä kunnallisten verojen taksoitukseen ja seurata pääosissa samoja perusteita.

E. G. Palmén.

Väljemmille vesille!

Kasimir Leino, Väljemmillä vesillä. Uusia runoja. Helsingissä 1893, Otava. 176 siv. 12:o. Hinta 3: —.

Kasimir Leinon runoilijaluonne, mikäli sitä hänen tähän asti julkaisemiensa teoksien mukaan voi arvostella, on laadultaan mieteperäistä. Vanhan estetiikan kannalta tämä olisi jo itsessään ollut kovin arveluttava vika, — sillä olihan tämä estetiikka, joka niin pitkäksi ajaksi on määrännyt kaavat, joidenka mukaan tuli käsittää kauneuden ja taiteen probleemit, olihan se romantiikin lapsi. Tätä nykyä sitä kumminkin voitanee katsoa yksinvaltiuudestaan kukistuneeksi. Tosin on kyllä kiirehditty panemaan uusia dogmeja vanhojen sijaan, — milloin naturalismin, milloin symbolismin, milloin minkin -ismin. Mutta onhan ihmiskunta kuitenkin näinä vuosikymmeninä mennyt eteenpäin hengen vapaudessa. Ja niin alttiisti kuin kaiken maailman sanomalehdistö huudahteleekin tuota vanhaa «le roi est mort, vive le roi«, niin en luule että ihmiset enään yhtä nöyrästi kuin ennen alistuvat dogmivallan alaisiksi. Enkä siis myöskään luule ihmisten enään samassa määrin kuin joskus ennen unohtavan, että *suurten* runoilijain nerontyöt merkitsevät enemmän kuin eri oppisuuntien auktoriteettien julkaisemat kaavat, — oli näitten seuraajia kuinka taaja joukko tahansa.

Mitä nyt erittäin tulee mieteperäiseen runouteen, niin onhan moni suuri runoilija jaloilla, syvämielisillä runoelmilla todistanut, että sekin voi olla tosirunoutta. Ja sehän onkin varsin luonnollista. Jos joku aate niin täysin valtaa runoilijan koko olennon, että se ikäänkuin sulautuu yhteen hänen tunteensa ja tahtonsa kanssa, niin kyllä se hänen kuvausvoimansa ahjossa, — jos hän *on* tosirunoilija, — kiteytyy kirkkaaseen taiteelliseen muotoon. Silloin on aate muuttunut runoelmaksi, ja silloin se voi konkreettisesti havaittavan todellisuuden voimalla vaikuttaa muihinkin, voi muitakin vallata, muitakin innostuttaa.

Tällä ei ole kuitenkaan sanottu, ettei mieteperäisellä runoudella ole erityisiä hankaluuksiansa, erityisiä vaarojansa. Taikka oikeastaan, mieteperäinen runous on samojen vaarojen alaisena kuin kaikki muu runous, mutta

mieteperäisessä runoudessa ne tulevat näkyviin omituisella tavalla ja erittäin selvästi.

Jos aate ei ole kokonaan vallannut runoilijan sielua ja siihen sulautunut, niin saattaa tapahtua, että sitä jää keskelle runoutta törröttämään abstraktisena refleksioonina. Tähän lukijan innostustus välttämättömästi loukkaantuu, ja lennostaan se silloin löpsähtää maahan. Eikä siinä kyllin; lukijaa rupeaa epäilyttämään, tokkohan runoilija itse onkaan täyttä totta ajatellut lausumaansa aatetta, se on, onko abstraktisen aatteen takana mikään persoonallisuus, vai onko kaikki vaan tekemällä tehtyä. Ja silloin aate ei ota syttyäksensä sydämiin. Sillä sen se tekee ainoastaan jos sen tuntee sydämestä tulleeksi.

«Väljemmillä vesillä» nimisessä runokokoelmassansa Kasimir Leino jo osoittaa voivansa hyvin varmasti käyttää taiteensa ulkonaisia välikappaleita; hänen kielensä on rikasta ja sointuisaa, ja notkeasti se taipuu hänen mielijohdelmiansa ilmaisemaan. Mutta itse mielikuvien muodostamisessa hän ei näy samassa määrin voimistuneen. Hänen runoelmissansa näet tapaa heikkoja kohtia yllä esitettyä laatua. Hyvin valaisevan esimerkin tarjoaa m. m. runoelma «Yhteisvoimin yhteistyöhön». Sen aatteen ilmaisee jo titteli, ja onhan tämä aate kaikin puolin hyvä ja kaunis ja otollinen. Se on runoelmassa pukeutunut unennäön muotoon. Isänmaa siinä — niinkuin niin monissa vanhan ja uuden ajan runoelmissa — kuvautuu laivaksi, joka huojuu myrskyn vallassa; perikato uhkaa, mutta miehistö vain riehuu keskinäisessä riidassa eikä huomaa yhteistä vaaraa, ei ryhdy yhteisiin pelastustoimiin. Ja runoilija kuvailee, mitenkä hän itse kohottaa ääntänsä varoitushuutoon. Mutta varoitushuuto, jonka piti «pauhun halki« tunkea riehuvien korviin ja herättää heitä näkemään yhteistä vaaraa, muuttuukin kokonaiseksi puheeksi, 24 säkeen pituiseksi puheeksi. Semmoisena sillä kyllä on kauniita ja vaikuttavia kohtia. Mutta kuinka voi kuvaella että rannalla olevan — unennäössäkään — johtuu mieleen pitää kaunista puhetta perikadon partaalla oleville laivamiehille? Voiko kuvaillakaan että semmoinen puhe halki pauhaavan myrskyn kuuluisi heidän korviinsa, ja jos se kuuluisikin, voiko mitenkään ajatella että nuo vimmatut asettuvat sitä kuuntelemaan?

Varoituspuheessa runoilija kyllä koettaa säilyttää tekemäänsä kuvaa, puhumalla laivasta ja myrskystä j. n. e., mutta lukijan mielikuvituksesta se on haihtunut. Hän ei siinä enään näe aatteen luonnollista, suoranaista

ilmaisumuotoa; se tuntuu hänestä keinotekoisesti koristetulta ulkokuorelta vain. Ja silloin hän ei voi olla kysymättä: eikö tuo aate siis todella ollutkaan runoilijaa kokonaan vallannut? Eikö hän siis puhukaan sydämensä, koko persoonallisuutensa täydeltä? Ja epäilyksille antaa vielä tukea sekin seikka että runoilija lausuu loppupontensa niin peräti siivosti, konditsionaalilla: «Yhteisvoimin yhteistyöhön! Keskenäiset riidat pois — Siinä yksin laivan turva Vielä *ehkä* olla *vois!*» Onhan itse aate niinkin lausuttuna oikea, mutta vakaumuksen voimaa, sitä voimaa, joka syttyy sydämestä sydämiin, sitä sillä ei ole.

Sen aatteen, joka runoilijaa innostuttaa runoelmaan (ja lähinnä mietoperäiseen runoelmaan), ei tietysti tarvitse olla hänen keksimänsä. Vanhakin aate, taikka aate, jota jo moni on ennen lausunut, voi kyllä synnyttää tosirunoelman, jos se runoilijassa on kehittynyt hänen persoonallisuutensa mukaiseksi ja siten muuttunut nuoreksi ja elämänlämpöiseksi. Mutta saattaapa tapahtua niinkin, että runoilija innostuu esittämään aatetta, jota hän ei pysty tekemään omakseen ja kehittämään omastaan. Silloin runoelma tulee köyhäksi. Ja helposti saattaa, etenkin jos runoilijalla on taiteensa ulkonaiset apukeinot vallassaan, syntyä epäsuhde kauniin muodon ja köyhän sisällyksen välillä; runoteos tuntuu ontolta.

Tämänlaatuinen heikkous on mielestäni huomattava *Elämän laulu* nimisessä komeassa runoelmassa. Tämä runoelma on tosiaan loistoteos; kauniiseen, sointuvaan muotoon katsoen sillä ei ole monta vertaistansa suomalaisessa kirjallisuudessa. Monessa paikoin siinä myöskin ilmaantuu syvä tunne ja tosirunollinen kuvausvoima. Yksi mielikuva siinä etenkin on harvinaisen ihana ja vaikuttava: se on luojan laulu, se laulu joka mahtavana kaikuu kaikesta luonnosta, kaikesta elämästä. Siinä kuvassa muinaishelleeniläinen maailmankappaleitten harmoniian aate on sulautunut yhteen perin suomalaisen mielikuvan, laulun luomisvoiman kanssa, — ja niiden yhdistäminen on mielestäni suuren runoilijan arvoinen ajatus.

Mutta jos katsoo runoelmaa sen kokonaisuudessa, niin ei voi sittenkään olla huomaamatta siinä paljon tyhjyyttä loistavan kuoren alla. Köyhästi se käsittää elämän aatteen, joka ei siinä näe mitään kehitystä. Elämän laulussa on kai ihmiselämä katsottava pääasiaksi. Mutta siinäkään ei runoilija näe mitään kehitystä, eikä toiselta puolen mitään pysyväistä; hän ei siinä näe kuin muutosten alaisuutta. Kun lapsi muuttuu nuorukaiseksi, niin kaikki minkä lapsuudenkoti antoi «kaikkosi pois kuni pilvyet tuulosen

tieltä;« ei ole jäänyt edes mitään mielen taipumusta mihinkään suuntaan, ei mitään pyrkimystä, joka, uusien olosuhteitten mukaan, toteutuisi uusissa tehtävissä. Ei, sielu on «tabula rasa», valmis vastaanottamaan sen, mikä nyt on edessä, elon salaisuuden, rakkauden. Kun sitten miehuudenikä tulee toimintahaluineen, taisteluniloineen, niin ei runoilija taaskaan näe juuri mitään yhteyttä sen ja rakkaudenelämän välillä. Että mies työskennellessään ja taistellessaan isänmaan puolesta samalla taistelee vaimonsa ja lastensa puolesta, että juuri oman vaimon, omien lasten rakkaus antaa isänmaanrakkaudelle tosisyvyyttä, tosilämpöä, että vaimo voi olla yhtä miehensä kanssa isänmaanrakkaudessakin, sitä runoilija ei tiedä: isänmaa ja koti eivät hänestä ole missään yhteydessä toinen toisensa kanssa. — Tulee sitten vanhuus, ja silloin taas kaikki miehuudeniän huolet ja riennot unhottuvat itsestään. Ja sitten tulee kuolema, ja tekee kaikesta lopun. Jäljelle jää luonnon luova voima ja sen luomisnautinto. —

Että ihmisellä on tahto, — oli se sitten rajoitettu kuinka ahtaalle tahansa, — että ihminen tuntee itsessään velvollisuuden uhrata toimensa ja elämänsä *sen* toteuttamiseksi, jonka hän ymmärtää oikeaksi ja hyväksi, että tämä tunto on yhdistävänä siteenä eri elämänikien välillä kehdosta hautaan asti, ja että se ulottuu yhdistämään yksilöä tulevienkin sukupolvien kanssa, siitä ei näy Elämän laulussa mitään, sillä siinä ihminen on yksinomaan tiedottomain voimain tiedottomana leikkipallona. Mutta semmoinen elämän aate on köyhä, kovin köyhä. Se ei täytä sitä komeata ulkokuorta, johon se on puettu. Runoelmaa lukiessamme kyllä ihastumme kauniisiin yksityiskohtiin, mutta kun tulemme loppuun tunnemme pettymyksen tunteen. Sillä ihmissielussa asuu «horror vacui», tyhjän kammoksuminen.

Yleensä tästä runokokoelmasta vain harvoin — ehkä harvemmin kuin edellisestä — kaikuu vakaumuksen raikas ääni, «der volle Brustton der Überzeugung». Raikkaimpana se mielestäni soipi «Maisteri-kekkerit» nimisestä runoelmasta; tämän rinnalle voi ehkä asettaa «En jouda, en jouda» runon; siinä, etenkin sen toisessa osassa, on nuorekasta innostusta, joka tuntuu todenperäiseltä. Kaunis «Juhlaruno Kuopion laulu- ja soittojuhlassa 1891» tekee niinikään eheän ja virkistävän vaikutuksen. Mutta semmoiset runoelmat ovat tässä kokoelmassa poikkeuksia.

Ylempänä olen etupäässä pitänyt silmällä niitä runoelmia, joiden aihe on mieteperäistä laatua, ja niihin olen katsonut yleensä voivani lukea «Isänmaallisia» nimisen osaston runot.

Tavallansa eheämmän vaikutuksen tekevät muutamat niistä runoista, joissa runoilija laulaa «Mielialoja ja tunteita». Niiden joukossa ovat ehkä kokoelman, esteettiseltä kannalta katsoen, etevimmät runot, semmoiset jotka tuntuvat kuohuvan ilmi suoraan runoilijan sydämestä. Mutta ilahuttavaa laatua eivät nekään yleensä ole. «Mielialoja ja tunteita» nimisen jakson ensimäinen runoelma on «Syksyinen mieliala». Ja synkkä, syksyinen mieliala niissä melkein kaikissa vallitsee. Se tunnemaailma, joka niissä kuvautuu, on kokonaan ryhtiä ja tarmoa vailla. Runoilija on «tuntehen tuulosille» niin «herkkä kuin haavan lehti»; hänen sydämensä on täynnä «utuheikkoja unelmoita»; «kuin pyörivi pyörteessä kaarna», niin häilyy runoilija «maailman pyörteessä». «Tuuliajolla» nimisessä runossa hän laulaa:

„Olen maailman touhussa rikkeynyt,
Repaleina on sieluni mun!
Epäkunnossa purteni purjeet on
Ja venhoni ruoria tottele ei,
Omin valloin vain sekä oikkuillen
Tuul'ajolla vauhkona kiitää.
— — — — — — — — — —
— minne mä silmäni luonenkin,
Nään aavaa, tyhjää ja aavaa."

Hän on «kuin siipehen ammuttu lintu». Hän muistaa ennen muinoin kyenneensä innostumaan, raivoamaan sortoa vastaan, riemuitsemaan, lempimään; mutta nyt kaikki on mennyt, kaikki on haihtunut niin kauvas, kauvas, että uupuneen mieleen syntyy epäilys: «nuor' oisinko minäkin ollut? . . . kai unta on ollut se vaan».

Niin, kaikessa tässä on tosirunoutta; se ei tunnu tekemällä tehdyltä. Mutta niin kaunis kuin moni näistä lauluista onkin, niin ne, yhteen koottuina kuin ovat yhteen runovihkoon, tuskin saanevat aikaan sitä vaikutusta, jota runoilija kai on toivonut. Ne kyllä herättävät kaikua lukijain sydämissä, mutta kaiun laannuttaa kyllästyminen. Siinä alttiudessa, jolla kaikki tuo revinnäisyys on tuotu maailman torille, ilmaantuu jonkunmoinen miehuullisuuden puute. Ja tämä kylmentää lukijain sydämet.

Purjehtiiko runoilija todella nyt täysin purjein eteenpäin «väljemmillä vesillä»? Ei ainakaan hänen viimeinen runokokoelmansa — nimestä huolimatta — sitä osoita. Päin vastoin hän yhä tuntuu pyörivän paikallansa

ankarassa ristiaallokossa. Johdanto-laulusta päättäen hän kyllä tietää, miten siitä on päästävä irti:

„Niin tartun tuosta airoihin ja soudan, soudan, soudan,
Ja työhön uutta voimoa mä vastuksista noudan."

Vai onko sekin vaan ollut «utuheikkoja unelmoita»? Ainakin näyttää siltä kuin hän ei enään huolisi koettaakaan soutaa pyörteestä ulos, vaan olisi heittänyt airot käsistään ja veltosti antautunut aaltojen heiteltäväksi.

Kasimir Leinon edellisessä runovihossa on laulu, jossa runoilija lausuu:

Innotta nuoruus päiv' on auringotta,
Vuos kevähättä, elon varjo vaan.

En tiedä mihin ikään asti runoilija laskee nuoruuden kestävän. Mutta sama se. Jos into sammuu nuorukaisvuosien päättyessä, jos se on kuollut, kun mies astuu tosielämään, niin silloin sillä joka tapauksessa ei ole ollut paljon arvoa, silloin sekin on ollut «elon varjo vaan». Sitä mieltä oli kai runoilijakin, kun hän kuvatessaan «mieleisensä miehen» lauloi:

Into työhön, kunto siihen,
Luja tahto, sydän suora,
Avo silmä, vapaa aate,
Lempi kansaan, isänmaahan —
Semmoiseksi soisin miehen mielen . . .
(Ristiaallokossa, s. 25).

Hartaasti toivon, että runoilija, joka näin on kuvannut Suomen miehen ihanteen, toipuisi jälleen miehuulliseen innostukseen, innostukseen, joka ei olisi hetkellistä tunnelman välähdystä, vaan joka elähdyttäisi koko hänen runoilijatoimensa. Kypsyneenä elämän koulussa hän silloin ehkä on kykenevä entistä voimakkaammin samanlaista innostusta muissakin sytyttämään. Mutta voidaksensa sitä tehdä hänen on tempautuminen irti velton, itsekkään haaveilun hämähäkinverkosta. Sillä siinä *ei* ole Suomen miehen ihanne.

„Ja vaikka veisais äijät, ämmät kaikki
Tyyneyden virttä, nuor', sun korvihin, — —
Sä voita velttous, laske laineihin."

O. E. Tudeer.

Kotimaan kirjallisuutta.

M. Wegelius, Hufvuddragen af den västerländska musikens historia, från den kristna tidens början till våra dagar. I—III. Helsingissä 1891—1893, K. E. Holm. 584 siv. 8:o. Hinta 16:—.

Omintakeinen säveltaiteemme on vielä nuori; virkeältä orasmaalta kohoo jo ilmoille muutama kaunis taimi, joka lupaavana ennustaa säveltaiteen huomenta maassamme. Ilahuttavana ilmeenä voi pitää sitä, että nuori säveltaiteemme versoo niin kansallisessa ja alkuperäisessä maaperässä. — Mutta nuori into ja nero tarvitsee kehittyäkseen tukea ja opastusta vanhemmilta, enemmän kokeneilta. Nuoren subjektiivinen uhkuva aate- ja tunnemaailma on puettava objektiiviseen muotoon.

Tätä tarkoittanee yllä osoitetun teoksen tekijä, hra M. Wegelius kirjansa lopulla olevassa dedikatsioonissaan:

«Suomessa on ensin aikaansaatava musiikin historia, ennenkuin sitä voi kirjoittaa, ja todenmukaisesti kasvava sukupolvi tässä suhteessa on sekä kokeva että aikaansaava paljoa etevämpää kuin me.

«Mutta sille sukupolvelle, joka kerran on *historiaa muodostava*, ei ole tehotonta *lukea* historiaa ja siitä ammentaa oppia ja johtoa, ja omistaessamme Suomen musiikkia opiskelevalle nuorisolle tämän kirjan, muistutamme sille Shakespearen sanoja:

«Kullakin ihmis-elämällä on historiansa, joka kuvastaa menneen ajan luontoa; tarkkaa sitä, niin saatat ennustaa!»

Alkulauseessa huomauttaa tekijä, ettei tämä teos ole katsottava itsenäisen historiallisen tutkimuksen tulokseksi, vaan että hän ensi osassa etupäässä on seurannut Ambrosin teosta: «Geschichte der Musik». Myöhemmin käyttää tekijä apulähteinä muitakin eteviä nykyaikaisia musiikkihistoriallisia teoksia, jopa kolmannessa osassa suurten sävelniekkojen, kuten Wagnerin, Lisztin ja Berlioz'n omia memoaareja ja muusiikki-esteettisiä kirjoituksia. Joskohta siis tekijä ei ryhdy historiallisen tutkimuksen nojalla valaisemaan ja selvittämään erityisiä tosiasioita, on hän varsin itsenäisesti ja objektiivisesti osannut koota ja esittää sen, mikä on oleellista historiallisen kehityksen selvittämiselle ja tärkeätä sen yleiskuvan saavuttamiselle. Ihmetellä täytyy juuri tätä tekijän taitavuutta, että hän nykyaikana lukuisaksi karttuneesta musiikkihistoriallisesta kirjallisuudesta ja tuntemastaan laajasta ainesvarastosta irroittaa juuri sen, mikä on tärkeätä, ja osaa ryhmittää etevimmät ilmaukset musiikin historian alalla historialliseksi kokonaisuudeksi.

Tämä tekijän menettely osoittaa tieteellistä itsenäisyyttä ja ilmaantuu lisäksi usein siinä, että hän tuo esiin mielipiteitä, jotka ovat vastaiset lähdeteoksille. Esimerkkinä mainitsemme vain hänen arvostelunsa Rossinin Wilhelm Tellistä, jonka miltei kaikki musiikkihistorioitsijat asettavat mestarin etevimmäksi. Hra Wegelius sitä vastoin pitää oopperaa «Il barbiere di Seviglia» «Wilhelm Tell»iä etevämpänä, ja saatamme vain tunnustaa hänen mielipiteitänsä tässä kohdin vallan oikeutetuiksi.

Itsenäisyyttä teokselle tuottaa myös se seikka, että tekijä laajan musiikkikirjallisuuden tuntemisensa nojalla tuon tuostakin antaessaan kuvan jonkun säveltäjän luonteesta tai teoksesta vertaa sitä toisen, myöhemmin eläneen sävelniekan luonteeseen tai teokseen. Tämä menettely luo selvemmäksi esim. Josquinin karakteristiikan, jossa tekijä verraten viittaa Bachiin ja Beethoveniin. Erinomaista mielenkiintoa tuottaa etupäässä asiantuntijalle tekijän seikkaperäinen kuva vanhemman musiikin teoreettisista omituisuuksista, mutta on tämä esitys samalla pidetty niin objektiivisessa ja niin sanoakseni yleistajuisessa muodossa, että pelkkä taiteenharrastajakin sitä huviksensa voi lukea.

Kirjaa lukiessa ei tarvitse pitkällekään ehtiä, ennenkuin huomaa sen lämmön, jolla tekijä ainettansa käsittelee. Hän on taiteen syvän aatteen läpitunkema, ja kunnioitus taidetta kohtaan ja vakuutus sen ylevästä tehtävästä käy esiin joka sivulla. Innostaen hän täten vaikuttaa lukijaankin yhdistämällä teokseensa etevien musiikin edustajien kauniita lauselmia soiton jalosta mahdista. Näistä painui mieleemme muitten muassa Teodorik Suuren, tuon keskiajan runouden ylistämän «Didrik» sankarin mielipiteet säveltaiteesta, jotka klassillisesti sivistynyt Cassiodorus puki kirjalliseen muotoon: «Vahingollinen surumielisyys«, arvelee hän, «poistuu musiikin kautta, kuohahtava viha masentuu, verinen raakuus leppenee, hitaus ja uupumus estyy — — —». «Doorilainen äänilaji«, arvelee hän etempänä, «tuottaa kainoutta ja siveyttä, fryygialainen leimuavaa sodan-intoa, jota vastoin eolilainen rauhoittaa sielun myrskyt ja tuudittaa väsyneen uniin; iastinen äänilaji teroittaa laimentunutta tiedonhalua ja ohjaa maallisiin harrastuksiin kahlehdittua henkeä halajamaan taivaallisia esineitä; lyydialainen taaskin lieventää sielun ylen suuria murheita, karkoittaa synkeyden ja vahvistaa lumotessaan.» — Toinen kohta, joka niinikään on omansa innostamaan nuorta taiteilijaa ja taiteenharrastajaa on tekijän siteeraama St. Gallenin luostarilaisen Ekkehardin mielipide säveltaiteesta, joka on «sielun harjoitusta ijäisen kauneuden säännöissä.«

Innostavana esiintyy aineen käsittely etenkin teoksen kahden jälkimäisen osan elämäkerroissa. Näistä ansaitsevat vastustamatta itsenäisten ja taiteellisten monografiiojen arvon Beethovenin, Chopinin, Lisztin, Berlioz'n ja Wagnerin elämäkerrat. Silmään pistävä on se taiteellisen elämäntyön ja kamppauksen eetillinen käsitys ja syvä arvo, johon tekijä erityisellä

lämmöllä kiinnittää huomionsa. Valtaava on se kuva, jonka hän antaa sävelruhtinaasta Beethovenista, joka miehen tavoin kantaa elämänsä taakan, kuurouden ja tyydyttämättömän rakkauden, ja sen ohella taiteensa pyhällä kunnioituksella uhraa miehuutensa voimat ihmiskunnan jalostumiseksi. Viehkeästi tulkitaan Chopinin koko olennossa ja musiikissa esiintyvä selittämätön kaiho ja surumielisyys, hänen kodinkaipauksensa ja ylevä isänmaanrakkautensa. Lisztin tavattoman nerokas jättiläisluonne ja sankarillisuus taiteen alalla on tekijässä saanut etevän tulkitsijan. Paikallaan on siinä huomautus Lisztin luonteen jaloudesta ja suuresta nöyryydestä, jota eivät tavattomat menestykset, eivät nuo loistavat triumffiretket ympäri Eurooppaa turmelleet. Selvän kuvan saa lukija Wagnerin uusia suuntia murtavasta toiminnasta sekä hänen eetillisestä taideihanteestaan.

Kaiken tämän on tekijä pukenut loistavaan, sujuvaan stilistiseen muotoon; hän hallitsee kieltä etevästi ja käyttää lukuisia hienoja kuvalauseita, jotka teoksesta pidättävät kaiken pedantteriian ja väsyttävän laveuden, joka valitettavasti haittaa niin monta nykyaikaista saksalaista taide-esteettistä teosta.

Retoorisia ja kuvallisia käänteitään ei tekijä kuitenkaan tuhlaten käytä, vaan soluu esitys yksinkertaisena edelleen siinä, missä ei erityistä vaikutusta tahdota aikaansaada.

Emme saata olla huomauttamatta erästä puolta, joka teoksen lukemisen saattaa vaihtelevammaksi ja samalla tarjoo muistille tukea, nimittäin niitä hauskoja ja kuvaavia anekdootteja, jotka liittyvät etevimpien sävelniekkojen elämäkertoihin.

Lopuksi saatamme vielä lisätä, että kirja läpeensä pitää lukijan harrastuksen vireillä. Se on epäilemättä täyttävä suuren tarpeen, joka ennen sen ilmestymistä haittasi taidetta opiskelevaa nuorisoa, nimittäin tarpeen turvautua historian opastuksiin ja kehoituksiin väsymättömään edistyksen työhön. Mutta myöskin jokainen vilpitön taiteen harrastaja meidän maassa on teoksen lukeva mielihyvällä ja on huomaava tekijän monipuolisesti sivistyneeksi, myös muitten taiteenhaarojen alalla perehtyneeksi arvostelijaksi.

Olisi toivottava, että hra M. Wegeliuksen arvokas Musiikin historia pian näkisi julkisuuden suomenkielisessäkin puvussa ja täten joutuisi laajemman lukijakunnan käytettäväksi.

Jalmari Hahl.

K. Werkko, Matrikkeli Suomen kansakouluista ja kansanopistoista kevätlukukautena 1893. Ensimäinen osa. — Matrikel för Finlands folkskolor och folkhögskolor vårterminen år 1893. Första delen. Porissa 1893, Satakunnan kirjakauppa. 576 siv. 8:o. Hinta 8: —.

Kansakoululaitoksemme laajentuessa, sen opettajakunnan kasvaessa ja koko sen merkityksen lisääntyessä on vuosi vuodelta käynyt yhä tuntuvammaksi vaikeus saada tarkkoja yksityiskohtaisia tietoja tästä yhteiskunnallemme niin ylen tärkeästä toimesta. Puute on ollut sitä kipeämpi, kun ei valtiokalenterikaan sisällä mitään tiedonantoja varsinaisen kansakoulutoimen alalta. Herra Werkko on sentähden ansainnut kaikkien kansakoulun ystävien ja varsinkin sen opettajien ja asianomaisten johtokuntien kiitollisuuden toimittamalla ylempänä mainitun matrikkelin, joka laajuutensa ja tietojensa runsauden kautta kohta osoittautuu totiseksi yritykseksi puheenalaisen puutteen poistamiseksi.

Ominaisuus, josta tällaisen teoksen arvo riippuu, on tietysti siinä annettujen tietojen tarkkuus ja luotettavaisuus. Kun allekirjoittanut ei ole ollut tilaisuudessa millään tavoin tätä puolta teoksessa tarkastamaan, on hänelle kaikki arvostelu siinä kohden mahdoton. Sen verta sanottakoon vain, että edesvastaus mahdollisista puutteista ja virheistä, joita harvoin tämmöisissä teoksissa voidaan välttää, ei suinkaan ole toimittajan yksin, vaan riippuu tämä epäkohta suuressa määrässä tiedonantojen laadusta.

Edellytettynä kuitenkin, niinkuin luonnollista on, että tiedot pääasiassa pitävät paikkansa, ovat ne kuvat, jotka teos luopi noista liki tuhannesta käsittelemästään kansakoulusta, sekä tarkkoja että asianmukaisesti valittuja. Opettajan palkkaedut sekä valtion että kunnan puolesta yksityiskohtiaan myöten; koulun asema, sen ympäristö ja etäisyys kirkolta, postikonttorista, likimmästä naapurikoulusta ja tärkeämmistä liikepaikoista; oppilaiden asunnot; koulurakennus, luokkahuoneiden tilavuus, ilmanvaihto, opetus-väliaineiden riittäväisyys ja opettajan asuinhuoneiden luku ja kunto; kunkin koulun erityiset edut ja varat; johtokunnan esimies ja koulun opettajat, sekä nykyinen että kaikki edelliset, — siinä se kaava, joka on enimmäkseen täytetty asianomaisilla tiedoilla lukijan hyväksi. Täytyy myöntää, että siinä on kaikki, mitä kohtuullisesti tämmöisestä kirjasta sopii hakea. Erittäin huomattava ja tulevaisuudessa varmaankin tärkeä on koulun aikaisempien opettajien ja heidän palvelusaikansa mainitseminen.

Teoksen alkuun on sovitettu yleiskatsaus kansakoululaitokseemme, joka esitystapaan nähden tosin jättää muistutuksille sijaa, mutta itsessään sisältää suuren määrän tilastollisia tiedonantoja, joita turhaan haemme kansakoulujen virallisesta tilastosta. Tämä osa teosta ansaitsee jokaisen huomiota, joka tahtoo likemmin tutustua maamme kansakouluun ja sen oloihin. Erittäin huomautettakoon tässä parista kohdasta, jotka juuri tätä nykyä ovat omiansa yleisempää huomiota herättämään.

Kysymys, kuinka pitkän matkan päässä asuvia lapsia voisi velvoittaa koulunkäyntiin, on viime aikoina ollut keskustelun alainen. Tämä keskustelu on perustunut pääasiallisesti ilmoituksiin oppilaiden kotien etäisyydestä koulusta, mutta tietoa ei ole ollut siitä, kuinka moni oppilaista on pitänyt erityistä koulukortteeria. Hra Werkon matrikkelista näemme, että niistä oppilaista, joiden koti on 3—5 klm. koulusta, monessa läänissä *vähempi kuin puoli* asuu kotonaan, useimmat ovat siirtyneet likemmä koulua. Niin on esim. Kuopion ja Mikkelin läänissä (s. 21). Toisissa lääneissä on asianlaita aivan toinen; Turun ja Porin läänissä esim. 820 oppilasta asuu kodissaan 3—5 klm. matkan päässä koulusta ja ainoastaan 51 saman matkan päässä asuvista on muuttanut kodista pois. Riippuuko tämä erilaisuus teiden erilaisesta kunnosta eri osassa maata vai onko syy muualta haettava?

Huomiota ansaitsevia tietoja saamme myöskin kansakoulujen rakennuskustannuksista sekä kuntien maksamista opettajapalkoista. Kalleimmiksi ovat koulurakennukset tulleet Viipurin ja Hämeen läänissä; edellisessä keski-arvo 9,651 mk., jälkimäisessä 9,243 mk. Huokeimmat ovat Oulun läänin koulut, keskimäärä vain 5,861 mk. Keskimääräinen koulutalon hinta koko maassa on ollut 7,633 mk. — Keskimääräinen kunnan maksama opettajapalkka on Hämeen läänissä 471 mk., Kuopion läänissä 486 mk. Muista lääneistä ei ole yleisiä tietoja, mutta kyllä valaisevia ilmoituksia pienemmistä piireistä.

Tämä yleiskatsaus on toimitettu sekä suomeksi että ruotsiksi; muuten on kirjassa suomalaisia kouluja koskevat tiedot annettu suomeksi, ruotsalaisia koskevat ruotsiksi. Painovirheitä on molemmissa teksteissä ja, mikä pahempi on, numeroissakin koko joukko.

Mainittava kohta, joka kirjan ansiopuolta tuntuvasti lisää, on tiedonanto maamme kansanopistojen tilasta. Teos ei muuten ole vielä täydellisesti valmis, sillä nyt ilmestynyttä osaa seuraa tekijän lupauksen mukaan toinen, joka käsittää nykyään toimivien kansakouluopettajain elämäkerrat.

Toivotamme toimittajalle jatkuvia voimia työn lopulliseen suorittamiseen, joka on jääpä pysyväksi muistomerkiksi hänen monivuotisesta ja monipuolisesta ahkerasta työstään kansakoulumme hyväksi.

M. J

Art. Hjelt, Piirteitä Apostolikum-riidasta Saksassa. Helsingissä 1894, Kustannusosakeyhtiö Otavalla jaettavana. 31 siv. 8:o. Hinta —:75.

Valvojassa on ennen tämän kirjasen tekijä kuvannut samaa kuuluisaksi tullutta riitaa, jota Saksan teoloogisissa piireissä on näinä vuosina käyty apostoolisesta tunnustuksesta. Tässä kirjasessa, joka lienee ylipainos »Vartijasta«, on sama kirjoittaja laventanut esitystään. Tarkoituksena on hänellä ollut objektiivisesti esittää niitä aatekantoja ja vastakkaisia mielipiteitä, jotka tuossa riidassa yhteen törmäävät. Sekä vapaamielisen suunnan että konservatiivisen ortodoksismin merkillisimpiä äänenkannattajia kuvaa tekijä tyyneydellä, joka teoloogisessa kirjallisuudessa on harvinainen ja joka tekee lukijaan hyvän vaikutuksen. Pääasiana ovat tekijällä etevimpäin tiedemiesten väitteet ja vastaväitteet, mutta kirjansa loppuluvussa tekee hän myös selkoa riidan käytännöllisenkin puolen periaatteista. Hän kertoo siinä, mitä Harnackin puolue arvelee apostoolisen tunnustuksen sitovaisuudesta kirkon uskonsääntönä.

Tekijältä emme tietenkään saa vaatia enempää, kuin minkä hän on tahtonut antaa. Mutta hauska olisi ollut, jos tekijä kirjassaan myöskin olisi ruvennut selvittämään niitä historiallisia oloja ja henkilöitä, jotka ovat luoneet riidan ja sen tuimuuden. Semmoisena kuin kirja nyt on, ei siitä saa historiallista käsitystä Saksan nykyisestä kirkollisesta tilasta, eikä tekijä ole esityksessään saanut lukijaa käsittämään, miksi Schrempfin ja Harnackin nostama riita on tullut niin ankaraksi, että «tuskinpa ovat siellä (Saksassa) aallot niin levottomina vyöryneet, siitä kuin vapautuivat jääpeitteestään — uskonpuhdistuksen myrskyn kautta.» Voisi kirjasesta outo lukija vetää sen johtopäätöksen, että aatteiden uutuus on riidan aiheuttanut, mutta se olisi väärä luulo. Ne aatteet, joita tiedemiehet tässä taistelussa ovat lausuneet, ovat kyllä suomalaisessa kirjallisuudessa uusia, ja sen vuoksi on tekijälle ansioksi, että hän on niitä ruvennut esittämään. Mutta Saksassa ovat erityiset suhteet vaikuttaneet sen, että ennestään tunnetut ja teoloogisissakin piireissä tunnustetut periaatteet tällä kertaa saivat aikaan niin tulisen riidan. Historiallisen situatsioonin kuvaus olisi niinmuodoin ollut erittäin intressantti saada. Otan tämän historiallisen puolen suhteen yhden kuvaavan seikan, jonka tekijäkin sivumennen mainitsee. Pappismies Schrempfistä, joka antoi ensi aiheen riitaan, sanoo tekijä, että «hän erotettiin Toukokuussa 1892 virastaan sillä perusteella, että hän julkisesti oli tunnustanut uskossaan poikkeevansa apostoolisesta uskontunnustuksesta.» Kun tekijä ei tahdo yleensä kajota historiallisten olojen ja henkilöiden kuvaamiseen, on tuo ylimalkainen lause kyllä tässä yhteydessä oikeutettu. Mutta oloista ja Schrempfin esiintymisestä olisi kyllä tullut toinen kuva, jos olisi mainittu, että Schrempf, jonka vakaumuksen lujuus on herättänyt kunnioitusta vastustajissakin, suoraan kieltäytyi seurakunnan pappina apostoolista tunnustusta kirkollisissa toi-

mituksissaan käyttämästä ja että tämä jyrkkä menetystapa sai aikaan seurakunnan valituksen ja Schrempfin erottamisen. Tuota Schrempfin radikaalista menetystapaa ei moni vapaamielinenkään teoloogi Saksassa historiallisista syistä hyväksy, vaikka kyllä pappismieskin siellä saattaa julkisesti lausua, ettei hän tahdo sitoutua apostoolisen tunnustuksen yksityisiin lauseisiin, kuten käy ilmi siitäkin Harnackilaisten selityksestä, jonka tekijä loppuluvussaan refereeraa. Riita apostolisesta tunnustuksesta Saksan teoloogisissa piireissä ei ole pääasiassa tieteellinen ja teoreettinen, vaan käytännöllinen. Preussissä käydään juuri tätä nykyä kovaa riitaa kirkon piirissä siitä, millainen sitovaisuus, sananmukainenko vai historiallisen kehityksen kautta ymmärrettävä, on annettava apostooliselle tunnustukselle siinä uudessa käsikirjassa, joka aiotaan säädettäväksi. Riita on käynyt erittäin kiivaaksi, sillä edustuskunnissa lukuisampi ortodoksistinen puolue tahtoo apostoolisen tunnustuksen painamaan vapaamielisiä pappeja niin, että heidän omantuntonsa pakosta täytyy luopua kirkon palveluksesta.

Mutta eihän, kuten sanottu, tekijä ole tahtonut kirjassaan tehdä selkoa muusta kuin aatekannoista. Ja kun hän on sen tehnyt miellyttävällä ja selvällä, kaikesta teoloogisesta vihasta vapaalla tavalla, niin on hänen kirjassaan tarpeeksi sellaista sisällystä, josta suomenkieliselle lukijalle on ajatuksen aihetta. Suosittelemme kirjasta ja toivomme sille paljo lukijoita.

Z. C.

Nykyaikainen kaunokirjallisuus ja siveellisyys.

I.

Kaunokirjallisuudessa alkoi jo pari vuosikymmentä sitten «realistinen» aikakausi, jota yhä vielä kestää. Sillä ne oireet uusista suunnista, jotka viime aikoina ovat tulleet näkyviin, osaksi eivät ole saavuttaneet yleisempää kannatusta, osaksi ne itsekin vielä suureksi osaksi pysyvät «realismin» pohjalla. Meidän aikainen kaunokirjallisuus tahtoo olla «todellisuuden» kuvausta; se tahtoo, kuten se vakuuttaa, näyttää meille maailman ja ihmiset sellaisina kuin ne ovat, eikä sellaisina kuin idealiseeraava mielikuvitus niitä esittää. Itsestänsä on selvää, että niin yleinen aatevirtaus, joka suuremmassa tai vähemmässä määrässä on vallinnut kirjallisuuden kaikissa sivistysmaissa, ei saata olla satunnainen, vaan sillä täytyy olla yleiset syynsä. Eikä yksikään, joka uskoo historialliseen kehitykseen, saata epäillä, että sellainen ilmiö on sekin rengas tässä kehityksessä, ja että siinä siis on edistystä edellisiin kirjallisuuden-suuntiin verrattuna. On myöskin helppo yleisin sanoin lausua, mikä tässä kirjallisuudessa on edistystä. Runouden vanhat ihanteet ja muodot olivat kuluneet liian ahkerasta käyttämisestä. Runo tarvitsi uusia aineita ja uutta esitystapaa. Luonnontieteiden yleisemmästä leviämisestä tarkistunut todellisuudenaisti alkoi vaatia myös runoudelta enempää todellisuutta luonnon ja ihmiselämän kuvaamisessa, tarkempaa selontekoa ilmiöiden syistä ja yhteydestä sekä syvemmälle käyvää sielunelämän analyyssiä, jotta runouden tuotteet voisivat huvittaa nykyaikaista lukijaa ja herättää hänessä sitä todellisuuden illusioonia, jommoista runotuotteen aina tulee herättää.

Mutta jos myönnämmekin, että n. k. realistinen suunta on välttämätön rengas kirjallisuuden kehityksessä, niin siitä ei suinkaan seuraa, että

meidän välttämättömästi täytyy hyväksyä sanottu suunta kaikissa sen eri muodoissa. Päinvastoin saattaa kyllä myöntää sen relatiivisesti oikeutetuksi ja samalla olla vakuutettu siitä, että mainitulla kirjallisuuden suunnalla myös on varjopuolensa, jopa siitäkin, että sillä on arveluttava taipumus astumaan harhateitä, jotka tosin tulevat esiin vaan muutamissa sen tuotteissa. Ei suuri yleisökään ole sitä ehdottomasti hyväksynyt. Vaikka tämän kirjallisuuden johtajissa pohjoismaissa kieltämättä löytyy ensi luokan neroja, ei kukaan heistä ole saanut osaksensa sitä yleistä ihastelua, jonka aikoinaan samoissa maissa saavuttivat esim. Oehlenschläger, Tegnér ja Runeberg. Yleisö tuntee ihailua joskus nytkin, mutta se ei lemmi runoilijoita, sen ihailu on kylmä, on aivojen eikä sydämen ihailua. Teokset sitä arveluttavat milloin yhdestä, milloin toisesta syystä. Kirjailija ja yleisö eivät ymmärrä toisiansa. Kirjailijat valittavat yleisön ymmärtämättömyyttä, ja yhtyvät toisiinsa, muodostaen siten niin sanoaksemme erinäisen kastin, jossa erityinen ammattimaku pääsee vallalle ja kehkeytyy sitä yksipuolisemmin, kuta enemmän yleisön makua halveksitaan. Kirjallisuudesta tulee siten ylimyksellinen ansarikasvi, joka kadottaa juurensa kansanhengessä, jota siinä kuitenkin pysyäksensä terveenä välttämättömästi tarvitsee. Samalla tapaa kuin uusromantiikilla Ruotsissa ja meillä tämän vuosisadan alussa oli varsinainen yleisönsä vaan vähäisessä osassa kansan sivistynyttä luokkaa, nim. siinä, jolla muka oli hienompi kirjallinen aisti kuin muilla ihmisillä, niin saattaa sanoa, että nykyaikaisen realistisen kirjallisuuden kannattajat etupäässä ovat ne, jotka, maksoi mitä maksoi, tahtovat käydä «asianymmärtävistä», tahtovat «seurata aikaansa» ja sen vuoksi empimättä hyväksyvät jokaisen ilmiön, jonka he tietävät tai luulevat olevan muodissa.

Suuri yleisö sitä vastaan on kahden vaiheilla — se ei luota omaan arvosteluunsa, koskapa se ylhäältä tulevalta kritiikiltä usein on saanut kuulla, kuinka vähäarvoinen sen arvostelu on. Mutta toiselta puolen sen on vaikea myöntää hyväksi kaiken, joka tämän korkeamman maun nimessä sille tarjotaan — sillä paljon siinä tuntuu raa'alta, mauttomalta, ja sotivan kaikkea sitä vastaan, jota se on tottunut pitämään oikeana ja totena. Se alistuu senvuoksi usein kohtaloonsa ja pysyy vaiti.

Sitä vähemmin saa kummastella yleisön kaksimielisyyttä, koskapa tätä nykyä paljon kuulee sanottavan, että taideteosta ei saa arvostella hyväksi tai huonoksi, onnistuneeksi tai epäonnistuneeksi. Onhan *Tainen* mukaan kritiikin tehtävä vaan *ymmärtää* taideteos, selittää, mitenkä se on tullut

sellaiseksi jommoinen se on, samoin kuin selitetään luonnonilmiöitä; tulee tarkastaa teosta siinä ympäristössä (milieussä), jossa se on syntynyt, mutta ei saa kiittää tai moittia sitä. Hän sanoo kirjassaan *Philosophie de l'art*: «nykyaikaisen estetiikan metoodi on siinä, että se pitää taideteoksia ilmiöinä ja tosiasioina, joiden ominaisuuksia tulee määrätä ja joiden syitä tulee tutkia; ei enempää. Tiede, täten käsitettynä, ei hylkää eikä kaunistele, se konstateeraa ja selittää». *Georg Brandes* on tämän kritiikin alkuunpanija pohjoismaissa. Kuka kieltänee, että näissä lauseissa on paljo totta? Vanhempi kritiikki on usein liiaksi kiirehtinyt lausumaan tuomionsa teoksista, joita se vaan pintapuolisesti on ymmärtänyt. Kaunotieteellisen kritiikin tehtäviin kuuluu epäilemättä opettaa yleisöä ymmärtämään taideteosta, saada sitä tuntemaan kirjailijan luonnetta ja kaiken, joka on ollut omiaan muodostamaan ja kehittämään sitä sekä niitä erityisiä oloja, joista kysymyksessä oleva teos on lähtenyt, ja mitä tekijä sillä on tarkoittanut. Mutta meistä tuntuu selvältä, että kaiken ymmärtämisen vihdoin viimeinkin pitää päättyä arvosteluun. Jotta arvostelu olisi oikea, täytyy tosiaankin sen perustana olla ymmärtäminen. Mutta jos vaatii ihmistä tukehduttamaan kaiken mieltymyksen tai mielipahan tunteet teosta lukiessa, niin samalla vaatii ihmishenkeä ehkäisemään sille välttämätöntä ja luonnollista toimintaa. Sillä juuri tätä yleisö täydellä oikeudella etupäässä pyytää jokaiselta taideteokselta, että se herättäisi hänessä mielihyvän tunteita. Sanoilla «tämä minua miellyttää», «tämä ei miellytä» yleisön mielipide jostakin taideteoksesta tulee ilmi. Ja oppinutta kritiikkiä se syystä vaatii selvittämään sen maunarvostelua, jonka perusteista yleisö itse tavallisesti on jokseenkin tiedoton, sekä johtamaan sitä oikealle tolalle, missä se on harhaan mennyt.

Kaiken taiteen lopputarkoituksena on miellyttää. Kaikella taiteenharjottamisella on kaiketi lähimpänä määränään antaa nautintoa taiteilijalle itsellensä. Hän tuntee itsessään tarvetta ilmaisemaan ne mielikuvat, jotka hänessä elävät ja saavat hänen sydämensä lämpenemään. Esittäessään niitä aistittavassa muodossa tuntee hän itse siitä nautintoa. Mutta hänen nautintonsa olisi vaan puolinainen, jolleivät muutkin ihmiset aistisi hänen mielikuvituksensa luomia. Hän pyytää heitäkin katsomaan, kuulemaan taikka mielikuvituksessaan reproduseeraamaan teosta ja siten nauttimaan yhdessä hänen kanssaan. Esteettinen nautinto on, kuten sanotaan, «haluton nautinto», s. o. me saamme sen yksistään aistituista tai fantasiiassa havaituista esineistä, katsomatta ensinkään niiden käytännölliseen merkitykseen meidän

tahtomme tarkotuksien saavuttamiseksi. Taideteoksen ominaisuus herättää tällaista halutonta mielihyvää on se, jota *kauneudeksi* sanotaan, ja kyky vastaanottamaan sellaista nautintoa on *maku.*

Sanotaan kyllä: «mausta ei ole riiteleminen», ja sillä tarkotetaan, että kauneus ja rumuus vaan perustuvat itsekunkin individuaaliseen mielipiteeseen, ettei siis löydy mitään itsessään kaunista tai rumaa.

Kokemus kuitenkin osoittaa, että vissit esineet enemmän kuin muut ovat omiaan herättämään ihmisissä sitä tunnetta, jota sanotaan «esteettiseksi nautinnoksi», tai sen vastakohtaa. Määrätyt muodostukset näkyväisissä esineissä, määrätyt viivat, suhdat miellyttävät yleensä, kun toiset taas eivät miellytä. Niitä koristuksia, jotka villi-ihminen piirtää vasamiinsa, jouseensa tai ihoonsa, sivistynytkin pitää jossakin määrin kauniina. Yhteensointuvat äänet miellyttävät ja epäsointuisat eivät miellytä. Ja niissä henkilöissä, jotka ovat sillä sivistysasteella, että ylipäätänsä ymmärtävät runoutta, tuskin voitaneen tavata ketään, joka todenteolla pitäisi Janne Lundmarkin runoja Homeron Odysseiaa kauniimpina. Sopii siis syystäkin puhua «normaalimausta», se on myöntää, että ihmisen kyky tuntemaan on luotu siten, että se saa «halutonta nautintoa» eräänlaisista esineistä, muttei toisenlaatuisista.

Emme kiellä, että ihmisten taidemaussa on eri variatsiooneja. Ei kaikkina aikoina ja kaikissa oloissa kaikki ihmiset arvostele samoja esineitä kauniiksi, eikä samoja esineitä rumiksi. Erilaisuutta ihmisten maussa kyllä on ja maku aikojen kuluessa muuttuu. Se tietää, ihmisen kyvyn edellytykset vastaanottamaan esteettistä vaikutusta muuttuvat. Esteettinen maku on riippuvainen rodun ja kansan luonteesta, elämäntavoista ja sivistyskannasta. Se kauneus, jota taiteilija pyrkii luomaan — «ideaali» — saapi aikojen kuluessa uusia muotoja. Keskiajan maku oli toinen kuin antiikin ja nykyajan on toisenlainen kuin keskiajan. Mutta jos myöntääkin että taidemaku on erilainen ja vaihteleva, on tällä erilaisuudella rajansa ja muutos käy vissiä säännöllistä kulkua. Muuten ei taiteen historiaa olisi olemassakaan. Määrätyllä ajalla ja määrätyllä sivistyskannalla olevilla ihmisillä on niin sanoaksemme määrätty normaalimaku, joka yleisenä vallitsee, niin että siitä eroavia suuntia voi pitää poikkeuksina. Fetishipalvelija kenties tuntee enemmän mieltymystä nähdessään muodottoman kiven tai puupönkän, jota hän pitää jumalanaan, kuin Milolaisen Venuksen. Mutta sitä, joka kerran on päässyt sille kannalle, että hän voi antaa Venuskuvalle arvonsa, sitä ei arveluta väittää fetishipalvelijan makua raa'aksi ja kehittymättömäksi.

Taidekritiikin tulee olla vapaamielinen, sen tulee tasapuolisesti arvostella kaikkia taidesuuntia, ja sillä tulee sen vuoksi olla johonkin määrin myötätuntoisuutta kaikkia kohtaan; kritiikki ei saa kiittää vaan *yhden* aikakauden taidetta ja hylätä muiden ajanjaksojen; sen pitää ymmärtää, että inhimillinen kauneudenvietti monella eri tiellä pääsee päämääränsä perille. Mutta silti sen ei tarvitse katsella taideteosta niinkuin luonnontutkija kivilajia tai kasvia. Sillä kasvi varttuu, vaikkei se ilahduttaisikaan ketään, mutta taideteoksen ihminen on tehnyt ihmisiä varten. Muuten se ei olisi olemassakaan. Ja kritiikin tulee johdattaa yleisöä, tehdessään sille selväksi ne arvostelut, jotka yleisö umpimähkään lausuu. Sen tähden kritiikin itsensä tulee arvostella, eikä yksistänsä ymmärtää. Sillä vaikka ideaalit vaihtelevatkin, niin saattaa kuitenkin jokainen taideteos paremmin tai huonommin vastata siihen vaatimukseen, joka niissä oloissa, joissa taideteos syntyi, oli sen ideaalina, sen mallina ja sääntönä. Missä määrässä taideteos siinä on onnistunut, on kritiikin velvollisuus näyttää.

Mutta jos täytyy pitää luvallisena myöskin *arvostella* taideteosta, kun sen kerran ymmärtää, niin kysytään: saapiko tämä arvostelu lähteä moraalinkin katsantokannalta? Onko luvallista kiittää tai moittia taideteosta myöskin siveelliseksi tai siveettömäksi? Juuri nykyajan kirjallisuus antaa erityisesti aihetta tähän kysymykseen. Sillä monta sen tuotteista on ankarasti moitittu siveettömiksi, kun toiselta puolen on osaksi koetettu todistaa sitä perättömäksi, osaksi on tahdottu väittää, että sellaisesta katsantotavasta lähtevä kritiikki on asiaan kuuluumaton. Jos taideteosta ollenkaan tulee arvostella — lausutaan tältä taholta — niin tulee sitä ainakin arvostella taiteen omien näkökohtien kannalta, s. t. tyydyttääkö se kauneudenvaatimusta vai eikö. Sen ei tarvitse tyydyttää mitään sen lisäksi tehtyjä vaatimuksia — esim. siveellisyyden, ja jos tältä näkökannalta arvostelee teosta, niin samalla sovitetaan muka taiteeseen aivan vieras ja satunnainen näkökohta.

Mutta eikö jokainen ihmisen teko ole siveellisyyslain alainen? Kuinka siis taiteilijan teko voisi vapautua sen tuomiosta? Onhan koko inhimillisen sivistystyön tehtävä toimia ihmiskunnan jalostuttamiseksi. Jos niin tärkeä osa kulttuurityöstä kuin taide saa laiminlyödä tätä yleistä tehtävää, jopa vaikuttaa sitä vastaankin, niin olisi ihmiskunta Penelopen kaltainen, joka aina purki, minkä hän yhteen kutoi. Taide, tiede, tavat, lainlaatimus ja uskonto ovat vaan eri muotoja saman inhimillisen hengen työstä, jonka yhtenäinen luonne niissä kaikissa tulee ilmi. Jos sanoo, että nämät eri

ilmestysmuodot välttämättömästi ovat ristiriidassa toistensa kanssa, niin väitetään myös, että inhimillinen henki itse luonnostaan on ja aina on oleva yhdistettynä keskenään ristiriitaisista voimista. Päinvastoin täytyy jokaisen erityisen puolen kulttuurissa kannattaa ja auttaa kaikkia muita. Myös taiteen tulee antautua ihmiskunnan jalostuttamistyöhön, joka on sen korkeimpana silmämääränä. Se voi, oikein käytettynä, olla mahtava voima hyvän palveluksessa, mutta tulee juuri suuren vaikutuksensa kautta kahta vertaa vaarallisemmaksi, jos se ajaa epäsiveellisyyden asiata.

Mitenkä on laita sen väitteen, että taideteoksen arvosteleminen siveelliseltä kannalta on vieraan ja satunnaisen näkökohdan sovittamista taiteeseen? Tämä väite on mielestämme väärä, sillä juuri silloin kun taideteos täydellisesti vastaa kauneuden vaatimuksiin, se myös on siveellinen. Jälkimäinen seuraa ehdottomasti edellisestä. Siveellinen taideteos tosin ei aina ole onnistunut taideteos, sillä taide ei ole samaa kuin moraali, yhtä vähän kuin se on tiedettä. Mutta todellisesti kaunis teos tekee meidät, jos täydellisesti voimme sen omistaa, aina jossakin määrässä paremmiksi. Epäsiveellinen teos sitä vastaan, s. o. teos, jonka täydellinen omistaminen tekisi meidät huonommiksi, ei saata olla kaikissa suhteissa onnistunut taideteoksena. Sillä taideteoksen tulee miellyttää, mutta jos se sisältää jotakin siveellistä tunnetta vastaan sotivaa, herättää se jokaisessa normaali-ihmisessä mielipahan tunteen. Taideteos voi silloin ainoastaan osittain miellyttää, mutta ei kokonaisuudessaan. Jos se muotonsa kautta miellyttää, mutta sisällyksensä kautta loukkaa siveellistä tunnettamme, niin täytyy meidän, voidaksemme nauttia, jättää huomioon ottamatta *yksi* taideteoksen puolista. Voidaksemme nauttia, täytyy meidän alistua tämän pakon alle, tai toisin sanoin, taideteoksessa on joku hämmentävä kohta, se on jossakussa suhteessa epäonnistunut. Toiselta puolen on onnistuneessa taideteoksessa puhtaasti esteettinen nautinto eroamattomasti yhdistettynä siveellisyyden-tyytymykseen. Niinpä murhenäytelmä — olkoon esim. Ibsenin ihana «Kongsemnerne» — herättää joukon tunteita, puhdasta muodonihailua mielikuvien muodostumisen ja yhdistymisen kautta, todellisuuden ihailua luonteiden kuvauksen kautta, moraalista tyytymystä esittämällään korkeampaa oikeutta, joka toteutuu vajanaisten yksilöjen joutuessa perikatoon. Ja kuka ottaisi tässä tarkoin erottaaksensa eri ainekset tunnejoukossa toisistaan?

Tästä seuraa, että jos arvostelee taideteosta siveelliseksi tai epäsiveelliseksi, ei silti ole käytetty taiteelle vierasta mittakaavaa eikä ole jätetty

huomioon ottamatta, että teoksen ennen kaikkea tulee vastata taiteen vaatimuksiin.

Mutta milloinka on taideteos, erittäinkin runoteos, siveellinen tai epäsiveellinen? Me olemme jo ennen sanoneet, että kaikki tositaide on myöskin siveellinen. Se jalostuttaa ihmistä jo sen kautta, että se herättää hänessä halutonta mielihyvää, s. t. mielihyvän tunnetta semmoisia esineitä kohtaan, jotka eivät tyydytä hänen käytännöllisiä tarpeitaan. Täten taide, kuten syystä sanotaan, kasvattaa meitä hillitsemään alempaa, aistillista puolta olemuksessamme, ja antaa järjellemme tukea sen pyrkiessä hallitsemaan eläimellisyyttä luonnossamme, joka kenties on perintöä entisistä kehitysasteista ja jota ei koskaan ole täydellisesti voitettu. Taide synnyttää ihmisessä uusia, hienompia tarpeita; «se ei salli hänen olla raaka», kuten eräs muinaisajan kirjailija sanoo. Tämä jalostuttava voima on kaikella taiteella, katsomatta sen erilaisiin ominaisuuksiin muuten.

Mutta taiteen tulee, olemme sanoneet, aina olla sopusoinnussa muiden kulttuuripyrintöjen, tieteen, siveellisyyden j. n. e. kanssa, eikä se saa niitä vastustaa. Tästä seuraa m. m., että taiteen harjoittaja ei saa yksistään pitää sen vaatimusta silmällä, että taide ei saa olla hänen yksinomaisena harrastuksenaan ja että se ei saa yksin määrätä hänen tekojansa. Niin on joskus tapahtunut ja silloin ovat syntyneet ihmisellisen pahuuden ilkeimmät ilmiöt. Historiasta tunnemme tänkaltaisia esteetillisiä henkilöitä, joissa tämä harrastus on päässyt yksin vallitsevaksi. Sellainen henkilö oli keisari Nero, joka poltti Rooman ihaillakseen palon komeata näköä. Italian pikkuruhtinaat uuden ajan alussa antavat monta samantapaista esimerkkiä. Ja kuinka monikaan meidänkin aikana laimiinlyö velvollisuuksiaan kurjia kohtaan päästäkseen esteetillisessä suhteessa pahasta vaikutuksesta! Runoudessa on meillä mestarillinen tyyppi tänkaltaisesta ihmisestä Ibsenin «Hedda Gablerissa», jolle kauneudentarve on kaikki kaikessa, jopa siinäkin määrässä, että hän sydämettömässä itsekkäisyydessään sille uhraa kaikki velvollisuutensa todellisuutta kohtaan, kaikki inhimilliset tunteensa ja kuolettaa kaiken naisellisen vaistonsa. Tällaisiin hairauksiin nähden on toki onneksi, että tuota yksipuolista taiteen jumaloimista tavataan vaan harvoissa ihmisissä. Suuri enemmistö on siitä vapaa, jo siitäkin syystä, että aineellisen toimeentulon huolet siinä määrässä vaativat sen huomiota, että taide sille on vaan leikkiä, eikä täyttä totta.

Jollemme ota lukuun näitä poikkeuskohtia, jolloin taide yksinomaan ottaa inhimilliset harrastukset valtaansa ja sen kautta tulee turmiolliseksi, niin taideteoksen omasta *laadusta* riippuu, josko ja missä määrässä se vaikuttaa jalostuttavasti tai turmelevasti. Vaikutus, jonka taideteos tekee toiseen tai toiseen suntaan, saattaa olla aivan eri suuruinen, aina sen mukaan jos taideteoksen merkitys on suurempi tai pienempi. Taideteoksessa erotamme muodon ja sisällyksen. Mutta sisällys saattaa olla aivan vähäinen, niin mitättömän vähäinen, että sitä tuskin on olemassakaan, esim. koristuksessa, yksinkertaisessa sävelessä. Sellaisen taideteoksen jalostuttava tai turmeleva vaikutus on tietysti aivan mitätön. Saattaa olla suotavaa, että ihminen jokapäiväisessä elämässään näkee ympärillään sellaisia talouskapineita, huonekaluja y. m., joilla on esteettisesti miellyttävä muoto, eikä sellaisia, joiden muoto on ruma, mutta ei yksikään järjellinen henkilö vaadi sievännäköisiltä lautasilta, tuoleilta ja pöydiltä suurtakaan vaikutusta henkiseen jalostumiseen. Ne taiteen haarat, joissa muodollinen puoli on verrattain tärkeämpi, niinkuin rakennus- ja kuvanveistotaide, kyllä puolestaan jossakin määrin auttavat henkiseen sivistymiseen, mutta tuskin ne ovat tuntuvasti tehneet ihmiset paremmiksi tai huonommiksi. Samassa määrässä sitä vastaan kuin taiteen sisällys, se tietää, ne ajatukset ja tuntect, joita se ilmaisee, merkitykseltään kasvaa, samassa määrässä kasvaa sen mahdollisuus vaikuttaa ihmiseen toiseen tai toiseen suuntaan. Senpä vuoksi ei mikään taide vedä vertoja runoustaiteelle, mitä tulee vaikutuksen jalostuttavaan tai turmelevaan voimaan. Erittäinkin se saa tämän voiman silloin, kun se, kuten romaanissa ja draamassa, esittää inhimillistä eloa, inhimillisiä oloja, intohimoja ja kohtaloja, kun sen joka askeleella täytyy kosketella kysymyksiä ihmisen suhteista siveellisiin tehtäviinsä. Runoudella on täten enemmän kuin millään muulla taiteella valtaa enentää mieltymystämme ylevään ja ihmiselliseen, tai päinvastoin herättää mieltymystä saastaiseen ja eläimelliseen.

Taideteoksen sisällössä täytyy meidän vielä erottaa *aine* ja *käsitys*. Jälkimäinen se siveellisyyden kannalta on tärkeämpi. Jos kaunokirjallinen teos esittää esim. varkautta, murhaa tai muuta rikoksellista tekoa, niin tämä itsessään tietysti ei tee teosta epäsiveelliseksi. Päinvastoin runoustaide saattaa ottaa käsiteltäväkseen paheiden koko piirin. Paha tahto ja rikokselliset intohimot tulevat esteetillisessä suhteessa kiitollisiksi, kun ne esitetään suurenmoisiksi ja pelättäviksi, sillä kaikki voima miellyttää; esim. Miltonin saatana, Macbeth, Richard III, Nikolas piispa j. n. e. Jopa halpaa ja

saastaistakin saattaa käyttää esteettisessä suhteessa hyväksensä, kun niitä esitetään koomillisina. Ja yhtä vähän kuin epäsiveellinen aine tekee teoksen siveettömäksi, yhtä vähän siveellinen aine tekee sen siveelliseksi. Kaikki riippuu käsityksestä, siitä mitä tekijä on *tarkottanut*, joka näytäksen esitystavassa. Paha, joka semmoisenaan vaikuttaa epämiellyttävästi, miellyttää, kun se asetetaan sellaiseen yhteyteen että se paljastaa oman mitättömyytensä, näyttää kuinka se, Runebergin sanojen mukaan, itsestään sortuu perikatoon, «af sig sjelf går till afgrunden».

Kirjailijan teoksen tarkoitusta vanhemman estetiikan oli tapana kutsua «ideeaksi». Nykyaikana pidetään «ideea»-sanan käyttämistä vanhanaikaisena. Mutta jos välttää sanaa ja esim. Zolan mukaan sanoo, että runoteoksen vaan tulee kuvailla kappale todellisuutta, käsitettynä erityisen temperamentin kautta, niin annetaan vaan uusi nimi vanhalle asialle. Sillä selvää on, että silloin sanalla «temperamentti» ymmärretään tekijän koko individualiteettia ynnä käsitystapaa, joka on hänelle ominaista.

Teoksen «ideeasta» siis sen siveellisyys tai epäsiveellisyys riippuu: Ideeaa sanotaan «tendenssiksi», jos se on abstraktinen ajatus, jonka voi, niin sanoaksemme, irroittaa esityksestä, ja jota kirjailija teoksellaan tahtoo istuttaa lukijaan, esim. «Setä Tuomon tuvassa» orjuuden hirveyttä. Muussa tapauksessa perusajatus sulaa yhteen itse esitykseen. Niin esim. Runebergin Hannassa, Nadeschdassa ja Kuningas Fjalarissa saatamme kyllä puhua «ideeasta», muttei «tendenssistä». Usein on vaikeata määrätyillä käsitteillä rajottaa teoksen ideeaa, sitä voi helpommin tuntea kun ajatella. Se on silloin, kun ideeana on vaan joku yleinen mieliala eli tunnelma (stämning). Me ymmärrämme tällöin sanalla «tunnelma» niitä tunteita, jotka ikäänkuin liiteleksen niiden määrättyjen mielikuvien ympärillä, jotka teos sisältää; mielikuvat siirtyen tekijän sielusta lukijaan siirtävät sinne tunteetkin. Koska näiden tunteiden synnyttäminen tässä on pääasiana ja määrättyjen kuvausten tarkoituksena vaan on herättää niitä, niin teoksen koko sisällys sen kautta tulee olemaan häälyvä ja epämääräinen, jommoinen paljas tunne ylipäänsä on. Esimerkkejä siitä antaa suuri osa lyriikan tuotteista, kuten esim. useat Topeliuksen vanhemmat lyyrilliset kappaleet; niin myös useat nykyisen romaanin luonnonkuvaukset. Mutta juuri tällä «tunnelmalla» tekijä ilmaisee individualiteettiaan, iloista tai synkkää, pintapuolista tai syvämielistä, ihmisiä rakastavaa tai ihmisiä vihaavaa luonnettansa. Eipä sen vuoksi senlaisiltakaan teoksilta puutu «ideeaa», jos sana otetaan vähän laajemmassa merkityksessä.

Tavallinen poroporvarillinen kritiikki usein erehtyy siinä, että se pitää epäsiveellistä ainetta sisältävää kirjaa siveettömänä. Tämä ei ole oikeutettu, vielä vähemmin, koskapa tekijä, joka taistelee siveettömyyttä vastaan ja jolla siis on moraalinen tendenssi, tietysti ei voi välttää juuri sellaisen siveettömyyden esille tuomista. Kun esim. Björnson kirjassaan «En handske» vaatii suurempaa sukupuoli-siveellisyyttä miehiltä, täytyy hänen tietysti kosketella siihen kuuluvia suhteita. Sama on laita koko n. s. «indignatsioonikirjallisuuden», joka sittemmin astui Björnsonin alkamaa tietä, ja joka muutamain mielestä on käynyt liian pitkälle lihankiduttavassa tendenssissä, mutta jonka hyvää, moraalista tarkoitusta ei kukaan kieltäne. Omassakin kirjallisuudessamme on meillä tänlaatuisia teoksia, esim. Gerda v. Mickwitzin «Ett giftermål».

Vasta silloin on oikeutettu sanomaan teosta siveettömäksi, jos sen «ideea» sotii yleispäteviä siveellisiä perusjohteita vastaan; jos hyve esitetään pilkattavaksi tai päinvastoin pahe tavalla semmoisella, että tekijä itse siitä näkyy tuntevan mielihyyvää taikkapa ei ainakaan mielipahaa. Kirjallisuus, joka ei yritä hillitsemään huonompia viettejä, vaan päinvastoin kiihottaa niitä, joka raaistaa eikä sivistä, ei ole sopusoinnussa taiteen varsinaisen tehtävän kanssa.

Mutta usein on kovin vaikeata ratkaista onko teosta pidettävä siveellisenä vaiko siveettömänä; näyttääpä välistä siltä, kuin sellainen arvostelu olisi mahdoton. Jos teoksella on määrätty tendenssi, niin ratkaisu tavallisesti on helppoa, mutta tulee sitä vaikeammaksi, kuta epäselvemmin teoksen ideeaa saattaa käsitteillä määritellä, kuta enemmän se on vaan pelkkää «tunnelmaa». Jos runoilijalla ei koskaan ole ollut tarkoituksena opettaa ihmisille mitään eikä hän tahdo erityisiä perusohjeita heille antaa, vaan ainoastaan laulaa «kuten lintu oksallaan», kuinka voi hänet silloin asettaa nuivan moraalisen tuomion alaiseksi? Eikö jokainen sellainen tuomio silloin ole oikeudeton, turhantarkka ja naurettava? Jos runoilija vaan on tahtonut ilmaista sisällisiä tunnelmiaan vaatimatta lukijaa niitä hyväksymään, niin näyttäähän silloin siltä kuin hänen teoksensa siveellinen arvo ei koskisi muita. Taikka jos otamme huomioon ne nykyaikaisen kirjallisuuden teokset, joissa tekijä vaan on tahtonut tehdä todellisuudenkuvauksen ja ehdoin tahdoin tukehduttaa jokaisen «ideean», jokaisen subjektiivisen käsityksen esitettäväin ilmiöiden oikeudellisuudesta tai oikeudettomuudesta, niinkuin on

esim. laita muutamien Zolan romaanien, saattaakoban näissä tapauksissa tuomita teosta siveelliseksi tai siveettömäksi?

Mutta tarkemmin katsoen tuskin yksikään runoteos on vapaa kaikista suhteista siveellisyyteen. Teos, joka vaan tahtoo ilmaista tekijän omaa subjektiivista käsitystä, mutta ei vaadi muita pitämään sitä päteränä, voipi pyytää päästä kaikesta arvostelusta ainoastaan niin kauvan kuin kirjailija pitää sitä pöytälaatikossaan kätkettynä. Sillä itse julkaisemisen kautta hän jo on ruvennut vaikuttamaan toisiin, hän on tehnyt teon, jolla hän koettaa taiteen keinoilla vaikuttaa muiden sielunelämään, sympatiian tai suggestioonin kautta siirtää heihin oman katsantotapansa tai tunne-elämänsä. Kysymys tulee siitä, onko hän sen kautta henkisessä suhteessa hyödyttänyt vai vahingoittanut kanssaihmisiään — kukaties koko kansaansa tai ihmiskuntaa? Onko se henki, se käsitys, se mieliala, jota hän teoksellaan on koettanut levittää, terveellinen vai epäterveellinen, onko toivottavaa vai eikö, että se tulisi vallitsevaksi? Onko tekijä vaikuttanut kanssaihmistensä jalostuttamiseen vai raaistamiseen?

Kuinka paljon onkaan riidelty esim. siitä, ovatko Bellmanin runot pidettävät siveellisinä vai epäsiveellisinä. Kun, kuten *Wieselgren*, arvostelee Bellmania ainoastaan raittiuskysymyksen kannalta, niin ollaan tosin yksipuolisia ja ahdasmielisiä, mutta yksipuolista on myöskin, kuten toiset arvostelijat tekevät, jättää koko siveellisyyskanta huomioon ottamatta. Oikeutettu on epäilemättä kysymys, onko Ruotsin kansalle ollut terveellistä vai eikö, että sen kenties enimmin suosittu kansanrunoilija aineekseen valitsi kapakkaelämän, käsittämättä sitä muun kun hauskuuden tai korkeintaan jokseenkin pintapuolisen huumorin kannalta.

Kaikki kuitenkin riippuu siitä minkälainen luonne tekijä itse on. Onko hän jalo vai epäjalo? Sellainen kuin tekijä on, sellainen on myös se henki, jonka tapaamme hänen teoksissaan.

Mitä tulee niihin teoksiin, jotka aatteista tyhjinä tahtovat olla vaan jonkunlaisia «todellisuudenkuvauksia», niin jo kaiken siveellisen ideean puute tai tukehduttaminen, silloin kuin itse aineen laatu olisi antanut aihetta sen esiintuomiseen, vaikuttaa vastenmielisesti lukijaan. Tieteellisessä tutkimuksessa saattaa olla paikallaan, että tekijä ei vähääkään osoita siveellistä myötätuntoisuuttaan tai mieliharmiaan esittäessään hyvää tai pahaa, mutta ei runoteoksessa, jossa täydellä syyllä vaadimme tekijää antamaan meille omaa persoonallisuuttansa, omaa itseänsä. Jos aineen

käsitteleminen olisi vaatinut korkeampaa ja laajempaa näkökohtaa, mutta teoksessa ilmaiseksen rajoitettu ja ahdas näköala, niin jo taiteelliseltakin kannalta teosta vaivaa suuri puute, jota ei mikään mestarillinen käsittelytapa korvaa. Jos tekijä kammoo kaikkea subjektiivistä esitystapaa, turvautuen esim. Zolan *teoriiaan*, että romaanin tulee mikäli mahdollista olla tieteellisen ja käyttää tieteellistä metoodia, niin häntä silloin tosin *moraalisessa suhteessa* voi puolustaa, mutta hänellä on silloin huono teoriia, joka tekee hänen teoksensa epäsikiöksi, puoleksi tiedettä, puoleksi taidetta. Tai jos teos esittää saastaista ainetta, jota ei teoksen ideea välttämättömästi vaadi, niin kirjailijasta saamme sen käsityksen, että hän on tuonut nämät ilmiöt esiin niiden itsensä tähden, että hän siis on mieltynyt saastaiseen. Itse asiassa on pelkällä todellisuuden-kuvaamisella, mitä tulee julkeain ja saastaisten aineiden esittämiseen, *vähemmän* oikeutta kuin idealiseeraavalla runoudella, siitä yksinkertaisesta syystä, että jälkimäinen esteetillisesti lieventää ne tekemällä ne kauhistuttavaksi tai koomilliseksi, kun sitä vastaan ne todellisuuden kuvauksessa vaikuttavat koko iljettäväisyydellään. Muuten ovat useat nykyaikaiset todellisuuden kuvaajat todella vähemmin aatteita vailla kuin joiksi itse tekeytyvät. Synkkä pessimistinen maailmankatsanto enimmäkseen on nykyisten realististen kuvausten taustana. Onko tämä maailmankatsanto oikea ja terve, ymmärtääkö se oikealla tavalla «todellisuuden», on tosin toinen kysymys, ja sitä voi syystäkin epäillä.

Yleisenä sääntönä täytyy kuitenkin pysyä, että pitää olla hyvin varovainen arvostellessaan kaunokirjailijain tuotteita siveellisyyden kannalta, eikä saa rientää umpimähkään lausumaan hylkäävää tuomiota. Tällöin tulee niin monen monta näkökohtaa vaarin ottaa, että sellaiset kategooriset arvostelut kuin «tämä teos on siveellinen» tai «tämä teos on epäsiveellinen» hyvin helposti vievät harhaan. Kuinka voisi sellaisilla kategoorisilla arvosteluilla oikeudenmukaisesti arvostella Byronin ja Heinen vertaisia runoilijoita? Moni varottava esimerkki näyttää kuinka helposti liiallinen siveellisyyden into voi erehtyä ja ruveta polkemaan runoustaiteen luopumattomia oikeuksia. Ovathan Englannin puritaanit tuominneet Shakespearen ja Saksan pietistit Goethen epäsiveellisiksi kirjailijoiksi.

Jos tahtoo tasapuolisesti arvostella, niin täytyy myös ottaa huomioon mille yleisölle teos on aiottu sekä siveellisten käsitteiden vaihtelevaisuuden eri aikoina. Siveellinen ajatustapa vaihtelee — jopa itse siveellisyyskin jossakin määrin muuttuu aikojen kuluessa. Jos «siveellisyydellä» ymmär-

retään niitä yleisiä sääntöjä ihmisten toiminnalle, joiden noudattaminen on ihmiskunnan menestyksen ehtona, niin on selvää, ettei ainoastaan ihmisten käsitys siveellisyydestä muutu, vaan myös itse siveellisyyskin aikojen kuluessa. Sillä ne inhimillisen toiminnan säännöt, joiden noudattaminen itse asiassa on välttämättömänä ehtona ihmiskunnan menestykselle, eivät kaikkina aikoina ole samat. On esim. ollut aika, jolloin orjuutta ei ainoastaan *pidetty* oikeutettuna, vaan se myös *oli* oikeutettu. Sen alkuunpaneminen oli kehitystä kulttuurissa, sillä se merkitsi, että voittaja nyt jätti voitetun henkiin sillä ehdolla että tämä teki työtä voittajan hyväksi, kun sen sijaan ennen voitettu muitta mutkitta tapettiin. Ja orjuus oli kauvan ainoa työtapa, joka teki suurempain pääomain kokoamisen mahdolliseksi ja sen kautta edisti kehityksen kulkua. Orjuus oli siis oikeutettu. Mutta meidän päivinä se ei sitä ole.

Lyhyesti sanoen: siveellisyys ja käsitykset siitä eivät ole muuttumattomat. Ja saattaapa tapahtua, että juuri kaunokirjallisuuden kautta korkeampi siveellinen kanta vähitellen voi päästä vallitsevaksi. Sille, joka pysyy vanhemmalla, vähemmin kehittyneellä siveellisyyden kannalla, tuntuu sellainen kirjallinen tuote siveettömältä, vaikka sen siveellinen kanta todellisuudessa on ylevämpi kuin arvostelijan oma. Tämä kehottaa varovaisesti arvostelemaan kirjallisen tuotteen siveellisyyttä.

Mutta juuri se seikka, että kullakin kehityksen asteella löytyy jotakin, jota ei ainoastaan pidetä siveellisenä, vaan todellisesti *on* siveellistä, tekee, että kuitenkin on olemassa objektiivisesti pätevä mittakaava tälle arvostelemiselle. Nykyajan sofistit, esim. *Friedrich Nietzsche* ja hänen kaltaisensa, kieltävät kyllä tämän, sanoen, ettei löydy mitään itsessään siveellistä, vaan ainoastaan eri käsityksiä siitä, että *oikeus* on vaan se, jota itsekullakin on voimaa panemaan toimeen, että intelligenssi-ylimystä sentähden ei saa moittia, jos hän käyttää kanssaihmisiään mielensä mukaan j. n. e. Tämä oppi on väärä. Sillä jokaisella historiallisen kehityksen asteella löytyy jotakin *todellisesti* siveellistä, jota jokaisen normaalisen ihmisen tulee sellaisena pitääkin. Siveellisyyden muuttelevaisuus on vaan relatiivinen, siinä on muuttumaton perusrunko sääntöjä, jotka aina säilyttävät yleispätevyytensä, koska niiden noudattaminen kaikkina aikoina pysyy ehtona inhimilliselle onnelle. Mitä *Nietzsche*, *Strindberg* y. m. sanonevatkin, pysyy yhä vielä järkähtämättömänä sääntönä, että ihmisten tulee järjellään hillitä halujansa, jotteivät tulisi onnettomiksi.

Se seikka, että siveellisyyden käsitteet muuttelevat, siis ei estä arvostelemasta kirjallisuuden tuotteita siveellisyyden kannalta. Arvostelemisen vankkana perustana pysyy aina se, mikä kullakin hetkellä *on* siveellistä ja jota normaalisesti tulee sellaisena myös pitää. Eri asia on, jos arvostelijan on vaikeampi tai helpompi saada selville mikä on «todellisesti siveellistä». Sen asian ratkaiseminen saattaa olla vaikea, mutta se ei sodi vaatimustamme vastaan, sillä ei missään ole sanottu, että kirjallisuudenarvostelijan tehtävä on oleva helppo. Pysyy kuin pysyykin siis väitteemme, että kirjallinen teos on siveellinen, jos sen sisällys on sopusoinnussa sen kanssa, mikä kirjan ilmestyessä todella oli siveellistä, epäsiveellinen taas, jos se sotii tätä siveellistä vastaan.

Th. Rein.

Oikeakielisyydestä

suomen kielen käytäntöön katsoen.

II.

Kukin niistä kolmesta oikeakielisyyskannasta, jotka meillä ovat esiintyneet, sisältää mielestäni jotakin oikeutettua, mutta ei yksikään minun käsittääkseni sisällä totuutta kokonaisuudessaan.

Kieliopillisuuskantaa vastaan tulee muistuttaa, että se käsittää väärin sekä kielentutkimuksen ja kielenkäytännön että myös toiselta puolen kirjakielen ja kansanmurteen keskinäisen suhteen.

Kieliopillisuuskanta tekee kielenkäytännön riippuvaksi niistä «kielenlaeista», jotka kielentutkija tuntee. Mutta, niinkuin jokaisen täytyy tunnustaa, kielentutkimuksen käsitys sekä yksityisten muotojen synnystä että «kielenlaeista» yleensä on suuresti muuttuvainen. Täten siis, jos kielenkäytäntö pannaan kielentutkimuksen tuloksista riippumaan, saattaa helposti käydä niin, että tänään vaaditaan tehtäväksi kielessä semmoinen korjaus, joka jonkun ajan päästä huomataan selväksi erehdykseksi. Kieliopillisuuskannan vaatimusten nojalla hyljättiin vanhastaan käytetyt muodot *ensimäinen*, *ylimäinen*, *jälkimäinen* ja sijaan pantiin *ensimmäinen*, *ylimmäinen*, *jälkimmäinen*, koska

ne muka johtuvat superlatiiveista *ensimpä-*, *ylimpä- jälkimpä-*. Nyt osottaa tutkimus että *ensimäinen*, *ylimäinen*, *jälkimäinen* ovat alkuperäiset ja siis tämän kannan mukaan «oikeat» muodot, ja että pitkän *m*:n (tai *p*:n) esiintyminen superlatiivissa perustuu analogiaan ja olisi siis kieliopillisetymoloogisen katsantotavan mukaan väärä!

Että samaa muotoa samojen periaatteiden mukaan saatetaan tuomita sekä oikeaksi että vääräksi, aina sen kielihistoriallisen käsityksen mukaan, johon tutkimus kulloinkin on tullut, on jo kieltämättä itsessään hankala. Mutta lisäksi tulee vielä se, että itse kielihistoriallisen tutkimuksen periaatteet saattavat suuresti muuttua, niinkuin todella on käynytkin.

Tämän kirjoituksen edellisessä osassa mainittiin, että kieliopillisuuskannalta lähtien on katsottu vääriksi esim. semmoisia muotoja kuin nominatiivia *Juva* tai johdannaisia *valaistus*, *rangaistus*, *otaksua*. Millä perustuksella? Alkuperäisesti on epäilemättä sanottu *Juka: Juvalla*, *Juvalta Juvalle*, mutta koska paikallissijoja ja muita *v*:llisiä muotoja varmaan käytettiin runsaammalti kuin nominatiivia *Juka*, unohtui alkuperäinen nominatiivi kokonaan, ja *Juvalla* j. n. e. muodoista eristettiin uusi nominatiivi *Juva*. Muodot *valaistus*, *rangaistus* muodostettiin muiden kielessä lukuisasti edustettujen *tus-* ja *stus*-loppuisten johdannaisten mallien mukaan (nk. *valistus*, *koristus*), lukuunottamatta että sanoja vastaavat verbit olivat erilaiset (*valistan* — *valaisen*). Niinikään jos *ksu* päätettä alkuperäisesti on käytetty ainoastaan adjektiiveista verbejä johdettaessa, niin on semmoinen muodostus kuin *otaksua* käsitettävä syntyneeksi *pahaksua*, *hyväksyä* y. m. s. sanojen mallin mukaan. Nämät siis ovat kaikki semmoisia muotoja, joita kielitieteessä tätä nykyä tavallisesti nimitetään analogiamuodostuksiksi, mutta joita vanhemmassa tutkimuksessa, silloin kuin niitä huomattiin, nimitettiin vääriksi analogiamuodoiksi tai erehdysmuodoiksi. Vanhemmassa kielentutkimuksessa ei yleensä käsitetty analogian suurta merkitystä kielenelämässä; nyt sitä vastoin ymmärretään että kieli ylipäänsä jatkuu polvikunnasta polvikuntaan kahdella tavalla: osittain siten, että nuorempi polvi vanhemmaltaan oppii valmiita muotoja, osittain taas siten, että se muodostaa muotoja oppimiensa muotojen analogian mukaan.[1]) Analogiamuodostus saattaa

[1]) Lapset ovat suuria analogisteja, jos kohta vanhempien ihmisten puheen kuuleminen suurimman osan heidän analogiamuodostuksistaan hivuttaa pois. Pikku poikani sanoo esim. *nousetaan*, *tuletaan*, *tätän*, *tuotan*, jommoiset muodot kuitenkin päivä päivältä korjautuvat; kun hän sitä vastoin muiden muotojen mallin mukaan muodostaa

tietysti usein johtaa muotoihin, jotka aivan tarkoin pitävät yhtä vanhojen muotojen kanssa, mutta se saattaa myöskin, niinkuin esim. edellämainituissa tapauksissa, synnyttää uusia, entisistä eroavia muotoja. Sen sijaan että tämmöisiä analogiamuodostuksen tietä syntyneitä uutismuodostuksia ennen pidettiin harvinaisina poikkeuksina ja erehdyksinä, sen sijaan on uudempi tutkimus osottanut että niitä tavataan kaikissa kielissä äärettömän runsaasti. Jos ne kaikki katsottaisiin vääriksi, niin jäisi kieleen verraten vähän oikeita muotoja jäljelle. Jos taas analogiamuodostus tunnustetaan säännölliseksi muodostukseksi, niin taittuu kärki useimmilta kieliopillisuuskannan oikea- ja vääräkielisyystuomioilta.

Mutta analogiamuodostuksia vastaan voidaan kieliopillisuuskannan puolelta vielä lisäksi muistuttaa, että ne yleensä ovat vähemmin alkuperäisiä, ja onhan — niin sanotaan tältä kannalta — alkuperäinen muoto yleensä katsottava uutta muotoa paremmaksi. Että kieliopillisuuskannalta on kielen vähitellen tapahtuvaa sekä äänteellistä että muodollista uudistumista katsottu kulumiseksi ja rappeutumiseksi, siitä olemme jo ennen nähneet esimerkkejä. Onko tämä käsityskanta oikea? Jos se kielimuoto on täydellisin, joka parhaiten kykenee tekemään ajatuksen sisällystä selväksi, niin on kaiketi ehdottomasti myönnettävä kielten kehkeytyneen eikä rappeutuneen. Täytyyhän jokaisen myöntää että nykyiset, uudemmat kielimuodot kykenevät lausumaan ilmi paljoa suuremman määrän aatteita kuin vanhat — verrattakoon tässä suhteessa toisiinsa esim. englannin ja latinan kieltä —, ja jos kokonaistulos on tämmöinen, niin emme suinkaan saata katsoa uudempia yksityismuotojakaan arvoltaan huonommiksi kuin vanhoja. En ymmärrä, mitä syytä meille saattaisi jäädä pitää esim. *elämää* muotoa huonompana kuin *elämätä* muotoa. Ja toiselta puolen tulisi kielenmuotojen suhteellisen arvon määrääminen niiden alkuperäisyyden mukaan käytännössä mahdottomaksi. Ensinnäkin saattavat useat muodot ainoastaan näyttää alkuperäisiltä, mutta itse asiassa olla myöhempisyntyi-

---

esim. semmoisen muodon kuin *itketään*, niin hän tulee aivan yhteen yleisesti käytetyn kanssa. Lasten ja nuorison kielellä on muuten epäilemättä sangen suuri osa kielen muuttumisessa (vrt. kirjoitustani „Nykyaik. kielentutk. periaatt. s. 17). Lasten analogiamuodostuksista vielä ks. alemp. — Vierasta kieltä opimme niinikään osittain siten, että suorastaan omistamme valmiita kuulemiamme tai kirjoitettuina näkemiämme vieraan kielen muotoja, osittain siten, että muodostamme muotoja oppimiemme muotojen mallin mukaan.

siä; niin esim. muodot *lavea*, *keveä* näyttävät alkuperäisemmiltä kuin *lavia*, *keviä*, vaikka, niinkuin tutkimus osottaa, asianlaita on päinvastainen, ja *lavea*, *keveä* ovat analogiamuotoja *korkea*, *pimeä* y. m. *ea*-, *eä*-loppuisten sanojen mallin mukaan. Toiseksi, jos kerran alkuperäisiä muotoja pidettäisiin oikeampina kuin myöhempisyntyisiä, niin missä olisi raja? Kuinka vanhoja muotoja meidän pitäisi lopulta etsiä? Johdonmukaisinta kai olisi, että yhteissuomalaisena aikana käytetyt muodot olisivat paremmat kuin nykyissuomalaiset, ja suomalais-ugrilaiset alkumuodot vielä niitäkin paremmat! Vahinko vain, ett'ei semmoista kieltä, johon tutkimuksen kautta selvitetyt alkumuodot sovitettaisiin, kukaan ymmärtäisi, ja että tutkimuksen käsitys näistä asioista yhä vaihtelee.

Samalla kuin vanhemmassa kielentutkimuksessa käsitettiin «kielenlakeja» liian ahtaasti ja yksipuolisesti, samalla käsitettiin tunnettujen kielenlakien vaikutuspiiriä liian avaraksi. Äännelakeja käsitettiin samanlaisiksi kuin luonnonlakeja, ajateltiin että ne luonnonlakien tavoin olivat ikuisesti voimassa, eikä huomattu että ne olivat historiallisia, määrättyyn aikaan (ja paikkaan) rajoittuvia ilmiöitä. Niin vaadittiin esim. että oli sanottava *Sipi: Sivin*, *Lopo: Lovon*, «pehmenemissääntöjen» mukaan, huomaamatta että pehmeneminen on äänteenmuutos, joka on tapahtunut aikoja sitten ja joka ei koske myöhemmin kieleen omistettuja sanoja [1]); uusissa sanoissa sanotaan esim. *Sipi: Sipin*, *Lopo: Lopon*, *Poku: Pokun*, *Roope: Roopen*, vieläpä: *Kaiku: Kaikun* (nimenä). Lainasanoissa nimenomaan vaadittiin «vartalon sidetavuun semmoisia konsonanttiyhdistyksiä, että sanaa taivuttaessa voidaan seurata pehmenemisen sääntöjä»; oli siis sanottava *senaatti: senaatin*, *aritmetiikki: aritmetiikin*, sillä muuten pitäisi sanoa *aritmetiiki: aritmetii'in*, *senaati: senaadin* (*Ahlman*, Suomi II, 15 s. 169, 179; vrt. *Genetz* ib.: «semmoiset muodot kuin *senatori*, *senati*, ovat epäsuomalaisia, sillä kieletär ei mielellään kärsi lyhyttä eksplosiivi-ääntä kolmannen tai jonkun seuraavan tavun alussa, lyhyen vokaalin jälessä»). Minulla kyllä ei ole mitään itse *senaatti*, *aritmetiikki* muotoja vastaan, mutta «pehmenemissääntöihin» vetoominen ei ole oikeutettua.

Edellä sanotusta selviää siis, että kieliopillisuuskannan kielenarvostelu riippuu siitä kielihistoriallisesta käsityskannasta, jolle tutkimus kulloinkin on ehtinyt. Me näemme että jotakin ilmaisumuotoa saatetaan katsoa vääräksi

[1]) Ks. Nykyaik. kielentutk. periaatt. s. 38 sekä yleensä 33 – 40.

ainoastaan siitä syystä, ett'ei se sovellu tutkijan teoriaan, mutta jos jonkun ajan perästä sama ilmaisumuoto voipi saada teoreettiselta kannalta tutkijaa tyydyttävän selityksen, niin se tunnustetaan oikeaksi, vaikka kielenkäytäntö on pysynyt samanlaisena. Että tämmöistä saattaa tapahtua, osottaa selvästi että tämän kannan ajatuksenjuoksussa on virhe. Kaikki ne epäjohdonmukaisuudet, joita kieliopillisuuskannassa tavataan, lähtevät siitä, että sen ajatuksenjuoksussa on suuri circulus. Kieliopillisuuskanta arvostelee kielenkäytäntöä «kielenlakien» mukaan, joita toisinaan on suoraan sanottu «murteista ja suuresti eriävästä kielenkäytännöstä riippumattomiksi». Mutta mistä nuo kielenlait otetaan selville? Ei koskaan ole mitään muuta lähdettä osotettu kuin kieli itse. Mutta jos kerran «kielenlait» ovat etsittävät kielestä itsestään, niin totta kai nämät lait juuri itse kielessä ovat täysin toteutuneet. Millä oikeudella siis tutkimus, joka on juuri kielenkäytännöstä tutkinut «kielenlakeja», voi ruveta arvostelemaan kielenkäytäntöä oikeaksi tai vääräksi? Joll'ei tutkijan päättämät «kielenlait» pidä yhtä todellisen kielenkäytännön kanssa, eikö se osota, että vika on tutkijan muodostamassa laissa eikä kielenkäytännössä?

Juuri siinä suhteessa käsittää kieliopillisuuskanta väärin kielentutkimuksen ja kielenkäytännön suhteen, että se unohtaa, ett'ei kielentutkijan asiana ole, niinkuin Tegnér sattuvasti sanoo, säätää kielenlakeja, vaan esittää niitä. Se unohtaa ett'ei suomen kieli ole se kieli, jota Suomessa pitäisi puhuttaman, vaan jota siellä todella puhutaan.

Kieliopillisuuskanta on ajatuksenjuoksunsa mukaisesti johtanut väärään käsitykseen kirjakielen ja kansanmurteen keskinäisestä suhteesta, joka väärä käsitys suuressa yleisössä on edentynyt pidemmälle kuin käsityksen alkuunpanijat ehkä ovat tarkoittaneetkaan. Koska kieliopillisuuskannalta on teoreettisten syiden nojalla arvosteltu eri murteiden ilmaisumuotoja «oikeiksi» tai «vääriksi», on siten yleisöön levinnyt se käsitys, että yleensä ainoastaan puhdistetun kirjakielen mukaiset muodot ovat oikeita, murteelliset, näistä poikkeavat muodot sitä vastoin vääriä. Jotenkin yleisesti saapi kuulla, miten sillä tai sillä paikalla puhutaan «kovasti väärin» tai «huonoa suomea», siellä kun esim. sanotaan *meilän*, *meirän* tai käytetään lyhennettyjä muotoja semmoisia kuin *talost*, *taloss* j. n. e. Jonkinmoisen tieteellisyyden nimessä esiintyvissä tutkimuksissa on saanut lukea, miten kirjakielen se ja se äänne on muuttunut siksi ja siksi. En suinkaan tahdo väittää että kaikki kieliopillisuuskannan miehet itse ovat juuri tällä tavoin ajatelleet, mutta

heidän katsantotapansa on joka tapauksessa antanut aihetta tämmöiseen käsitykseen. Koska kirjakieli oli oikeastaan ainoa oikea kieli, jossa toteutettiin oikeakielisyyden periaatteita, olivat siis kirjakielen muodosta poikkeavat lausumamuodot katsottavat vääriksi, ja siten pääsi valtaan semmoinen käsitys, että murteet ovat pilautunutta, rappeutunutta kirjakieltä.

Luonnonhistoriallis-kansankielinen kanta käsittää kielentutkimuksen suhteen kielenkäytäntöön oikealla tavalla, kun se myöntää että «kielenlait» esiintyvät toteutuneina kielenkäytännössä ja ett'ei kielentutkijan asia ole mestaroida kielenkäytäntöä. Tämä kanta on myöskin, mitä tulee kirjakielen ja kansankielen keskinäiseen suhteesen, vastoin kieliopillisuuskantaa, täydellä syyllä tahtonut terottaa mieliin murteiden arvoa, vieläpä mennyt niin pitkälle, että se katsoo murteita kirjakieltä etevämmiksi. «Kirjakieli kielenä on epäilemättä vähemmänarvoinen kuin kansanmurre». Kirjakieli on verrattava puuhun, joka on kasvanut puutarhurin dressyyrin, hänen leikkaustensa ja taivutustensa alaisena, jota vastoin kansanmurre on verrattava luonnon vapaudessa kasvavaan puuhun. Niinkuin jälkimäinen puu selvemmin osottaa puun todellista luontoa ja olemusta kuin viljelty puu, samoin on myöskin kansanmurre keinotekoista kirjakieltä etevämpi. Kansanmurteelle antaa etusijan sen ääntеenmuodostuksen johdonmukaisuus, jota ei useammalta taholta kootusta kirjakielestä tavata. Nämät lausumat ovat saksalaisen Osthoffin kirjasesta «Schriftsprache und Volksmundart». Meillä ei tietääkseni ole yhtä selvästi lausuttu niitä ajatuksia, jotka ovat katsottavat kansankielisyyskannan pohjaksi. Kansankielisyyskannan täytyy ehdottomasti lähteä siitä, että kansankieli on oikea, todellinen kieli, sitä vastoin sivistyneiden, kirjailijain kieli keinotekoista, luonnotonta kieltä. Jos meidän kansankielisyysmiehet ovat kuitenkin katsoneet olevansa oikeutetut arvostelemaan kansankielen muotoja tai päättämään toista murretta hyväksi, toista huonoksi, se on tullut siitä, että heissä samalla on ollut kieliopillisuuskannan mielipiteitä vallalla.

Se käsitys, että ainoastaan kansankieli on todellinen, «luonnollinen» kieli, perustuu tai on perustunut ainakin useissa tapauksissa siihen ajatustapaan, että kieli on organismi, joka kasvaa, kehittyy, elää omaa elämäänsä, niinkuin metsän kasvi, puhuvasta ihmisestä huolimatta. «Päästä meitä pahasta — ja kuvallisesta kielestä» — niin on eräs saksalainen kielentutkija ehdottanut seitsemännen rukouksen täydennettäväksi. Ja totta on

että semmoiset kuvalliset lausetavat kuin «kieli kehittyy, kieli kasvaa» saattavat helposti käsitteitä hämmentää. Kieli ei suinkaan itse kasva, itse kehity, itse muutu, ihmiset sitä kehittävät ja muuttavat. Kieli ei suinkaan ole mikään organismi, ei ole olemassa mitään elävää kieltä ulkopuolella ihmistä. Se on kyllä totta, että suuri osa kielenmuodostusta, varsinkin kaikki äänteenmuutos käypi aivan tajuttomasti, mutta tämäkin tapahtuu syistä, jotka riippuvat indiviidin fyysillisestä ja psyykillisestä luonteesta. Mutta toiselta puolen on kielessä paljo tahdostakin riippuvaa. Me tiedämme, että *tiede* ja *taide* ovat Kilpisen keksimät sanat, mutta yhtä varmaa kuin tämä on, yhtä varmaa on myös, että jok'ainoalla kielen sanalla on oma keksijänsä, oma ensimäinen käyttäjänsä.

Ja jos kerran näin on laita, niin onko mitään varsinaista periaatteellista erotusta murteen ja kirjakielen välillä? Jos tarkastamme jotakuta kansanmurretta, niin piankin huomaamme siinä pieniä eroavaisuuksia eri indiviidien kielen välillä. Toisella on rikkaampi kieli kuin toisella, toinen on matkustanut laajemmalti ja lainannut sanoja muista murteista, joku ehkä osaa oman kielensä ohessa toistakin kieltä, joka on hänen kieleensä vaikuttanut. Kun kuitenkin puhumme murteen ominaisuuksista, niin valitsemme muutamia erittäin karakteristisia ominaisuuksia, jotka ovat yhteiset ainakin suurimmalle osalle murretta puhuvia indiviidejä; näiden yhteisten ominaisuuksien joukossa toiset ovat alkuperäisesti esiintyneet juuri asianomaisen murteen alalla, toiset taas ovat naapurimurteiden tai vieraan kielen vaikuttamia.

Jos taas katsomme kirjakielten eli yleiskielten syntyä, niin on tämä kaikkialla käynyt sillä tavoin, että jokin muita mahtavammassa tai keskisemmässä asemassa oleva murre on asetettu kirjakieleksi; välistä on useampia murteita samaan aikaan kirjallisesti fikseerattu, mutta semmoisessakin tapauksessa on tavallisesti joku niistä päässyt hallitsevaksi. Sillä tavoin meilläkin pantiin kirjakielen pohjaksi Suomen kirkollisen pääkaupungin Turun seutujen kieli, jota suomen kirjakielen perustamisen aikaan yksinään nimitettiinkin «suomen kieleksi». Mutta ahtaillakin aloilla liikkuvan kirjakielen tarpeihin ei riitä ne varat, joita yksityinen kansanmurre tarjoo, ja siksi jo heti alusta tehtiin lainoja muista murteista. Agricola sanoo itse Uuden testamenttinsa esipuheessa.

„Waicka neisse Canssoisa ouat moninaiset Kielet eli puhen tauat, nin, ette cuki neiste Makunnist, iotakin murta toisen Maankieliste, quitengin ette teme coco Hijppa-

kunta Somen maxi cutzutan, ioca ombi ninquin mwidhen Äitei. Sille ette hen ensin tuli Christituxi, ia tesse Turussa ombi Maakunnan Eme kirko ia pijspan Stoli ia Jstuin. Senteden ombi tesse P. Wdhen Testamentin kirioissa Somenkieli enimiten prucattu. Ja mös hädhen teden, coska tarue on anonut, ouat mös mwiden kielet, puhet ia sanat tehen siseleotetud. — — Elken sis iocu Christittu ia Jumalinen Jnhiminen, taica temen P. kirian Lukia, site pahaxi ottaco, ios tesse esken alghetussa Somenkielen Tulkituxes, iotakin osa olla exytty, outo ia camala, eli wdhesti pandu."

Tuskin tarvinnee erittäin muistuttaakkaan, että tässä murteen kirjallisessa fikseeraamisessa noudatettiin muiden kirjakielten malleja, niinkuin useimmiten kirjakieltä perustettaessa on tehty. Agricolan alottamaan suuntaan on kirjakielen kehittämistä jatkettu. Kaikki Agricolan lähimmät seuraajat liittyivät hyvin läheisesti hänen muodostamaansa kirjakieleen. Jotkut, niinkuin Eerikki Sorolainen ja varsinkin Maskun Hemminki, pyrkivät muodostamaan kirjakieltä vielä puhtaammasti lounaissuomalaiseksi kuin Agricolan murre oli, toiset taas ottivat enemmän huomioon muidenkin seutujen puhetta ja halusivat muodostaa kirjakieltä yhä enemmän koko kansan tajuttavaksi. Niin sanoo *Olavi Elimæus* (Viipurin piispa, † 1629) v. 1618 julkaisemansa evankeliumi- ja epistolakirjan jälkilauseessa, että tässä kirjassa

„monicahtain Bookstavien siahan on toiset pantu mwtamihis paikois, oikean soomen maan puhehen parden iälkehen, ioca ey ainoastans lässä Turkua asuillen, mutta mös hämäläisillen, savolaisillen, Carialaisillen, ia pohialaisillen yhteinen ia hyvin ymmärdettävä ombi."

Ja tämä viimeksi mainittu suunta pääsi voitolle. Yhä enemmän lainattiin aikojen kuluessa sanoja ja lausetapoja eri murteista, vieläpä sai kirjakielen muodollinen ja äänteellinen asu vaikutusta niistä murteista joita sisempänä maassa puhuttiin. Kun yhä uusia kirjailijoita nousi kielen eri murteiden aloilta, niin kukin joko tietäen tai tietämättään antoi kotimurteensa vaikuttaa käyttämäänsä kirjakieleen ja toi siihen siten uusia aineksia. Samalla on uusia tarpeita varten yhä uusia sanoja muodostettu ja vieraat mallit ovat nekin puolestaan olleet vaikuttamassa. Erittäinkin on suomalainen kirjakieli uudistunut tämän vuosisadan kuluessa, kun sitä on ruvettu käyttämään yhä laajemmilla ja moninaisemmilla aloilla. Uutismuodostuksia on tehty runsaassa määrässä ja aineksia lainattu eri kansanmurteista, etenkin kansanrunouden kielestä — asioita, joita tilaisuus tässä estää laajemmalta esittämästä. «Ja sitä ei voi kiellettää, että kirjakieli ensimäiseksi työksensä on tällä ajalla kokenut paremmin hakea sellaista puhelaatua, joka

yhdistäisi toisiinsa kaikki erinäiset murteet, ja sillä tavoin tulisi jokaiselle maakunnalle omaisemmaksi kuin entinen kirjakieli», sanottiin näistä pyrinnöistä Suomettaressa v. 1849 [N:o 13, Ahlqvistin kirjoituksessa?]. Kielimiehet puolestaan arvelivat, että näiden pyrintöjen kautta rakentui kaikkia murteita yhdistävä, alkuperäinen ja «oikea» suomen kieli, ja epäilemättä teoreettiset mielipiteet vaikuttivat heidän «yhdistämis»-toimiinsa. Itse asiassa tämä «yhdistäminen» eli oikean kielen muodostaminen ei kuitenkaan ollut mitään muuta, kuin että ennestään perustettua kirjakieltä rikastutettiin uusilla aineksilla eri kirjailijain kielenkäytännön kautta. Eiväthän nuo teoriojen perustuksella tehdyt muutokset usein oikeastaan olleet muuta kuin analogiamuodostusta nekin, jos kohta reflekteerattua.

Kirja- eli yleiskielen muodostuksessa on siis samoin kuin kansankielessäkin tajuton ja itsetajuinen kielenmuodostus kulkenut rinnan, jos kohta kirjakielessä itsetajuisella muodostuksella on ollut suurempi osa kuin kansankielessä. Samoin kuin kansanmurretta puhuvilla eri indiviideillä on tavallaan oma kielensä, samoin on kullakin kirjailijalla tai kirja- eli yleiskieltä puhuvalla henkilöllä oma individuaalinen kielensä, joka riippuu osaksi hänestä itsestään, osaksi, ja suuremmaksi osaksi, niistä vaikutuksista, joiden alaisena hän on ollut.

Kun näin on asian laita, on selvä ett'ei kirjakieli eli yleiskieli ole muuta kuin murre sekin. Mitä yleiskielen ja kansanmurteiden keskinäiseen arvoon tulee, niin on kyllä myönnettävä että kansanmurre on tärkeämpi tieteelliselle tutkimukselle, syystä että siinä olot ovat yksinkertaisemmat ja voivat siis johtaa tutkimusta helpommin näkemään yleisiä lakeja kuin monimutkaisempi, erihaaraisten vaikutusten alaisena muodostunut kirjakieli, aivan samoin kuin kasvitieteelle — palataksemme Osthoffin käyttämään kuvaan — villikasvit ovat valaisevampia kuin kulttuurikasvit. Mutta meidän tulee muistaa että kielellä on käytännöllinen eikä tieteellinen tarkoitus ja että tiedemiehen ideaali useinkin saattaa poiketa käytännöllisen elämän vaatimuksista. Vähäpätöinen sieni tai sammal saattaa olla tieteelliselle kasviopille huvittavampi kuin mikä suuri kulttuurikasvi hyvänsä, mutta aivan toiseksi muuttuu asia, jos kysytään kasvien merkitystä ihmisen taloudelle. Järkevä kulttuuri, oksien karsiminen, maan höystäminen j. n. e. [1])

[1]) Samoin kuin järjetön typisteleminen ja leikkeleminen, jommoinen entisinä aikoina oli muodissa ranskalaisessa puutarhataiteessa, on vahingollinen kasvien kehitykselle, samoin, se on kyllä myönnettävä, saattaa kielen doktrinäärisestä kaavoihin pakottamisesta olla sille vahinkoa.

ei suinkaan tee kasveja huonommiksi, ja joka tapauksessa kulttuuri lisää kasvien taloudellista arvoa; samalla tavalla on kirjakieli viljelyksen kautta tullut kykeneväksi yhä alaltaan laajenevan sivistyksen aatteita ilmituomaan. Se kieli, joka tieteelle on huvittavin, se ei suinkaan samalla ole etevin ajatusten ilmaisukeinona. Täytyneehän jokaisen kansankielisyyden hartaimmankin puolustajan myöntää, ett'ei hän minkään kansanmurteen varoilla kykenisi pitämään tieteellistä esitelmää, puhumattakaan siitä, että paljoa harvalukuisempi yleisö voisi häntä ymmärtää.

Semmoinen vaatimus, että kirjakieli ei saisi sisältää muuta kuin mitä kansanmurteissa tavataan, on, jos se täydellä todella tehdään, aivan mahdoton, sillä semmoisena ei kirjakieli täyttäisi tehtäväänsä korkeamman sivistyksen kielenä. Se vaatimus on yhtä mieletön, kuin jos toiselta puolen tehtäisiin se vaatimus, että kansan, puhuaksensa paikkakunnallista murrettansa oikein, tulisi puhua kirjakieltä. Jos tahtoisi kirjakielestä perata pois kaikki, mitä ei missään tavata kansankielessä, niin kirjakieli tulisi melkoista köyhemmäksi, kerrassaan kykenemättömäksi lausumaan ilmi sivistyksen eri aloille kuuluvia ajatuksia. Että vuorovaikutus kansankielen ja kirjakielen välillä, molemminpuolinen läheneminen on suotava, on tietysti toinen asia.

Sitä luonnonhistoriallis-kansankielisen kannan mielipidettä, että enemmistön kielen pitäisi olla oikeakielisyyden määrääjänä on jo Noreen sattuvasti vastustanut. Hän on syyllä huomauttanut, että olisi kummallista, jos kieli yksinään olisi semmoisessa poikkeusasemassa, että enemmistön päätös erehtymättä ratkaisisi oikean ja väärän, paremman ja huonomman välillä. Ja jos enemmistön kieli aina olisi katsottava ainoaksi oikeaksi, niin kaikki uudennukset, joista kuitenkin kaikki kielen elämä ja kehitys riippuu, olisivat kerrassaan väärät.

Tähän asti tehdyt muistutukset koskevat kieliopillis-etymoloogista ja luonnonhistoriallis-kansankielistä kantaa. Meidän tulisi vielä sanoa pari sanaa tarkoituksenmukaisuuskannasta.

Ne muistutukset, jotka saatetaan tehdä tätä kantaa vastaan, semmoisena kuin Noreen sen osittää, eivät tosin ole yhtä tärkeät kuin ne, jotka on tehty ja saatetaan tehdä kieliopillisuus- ja kansankielisyyskantoja vastaan, sillä emme suinkaan saata sanoa, että tarkoituksenmukaisuuskannan lähtökohtana olisi väärä käsitys kielentutkimuksen ja kielenkäytännön suhteesta tai kirja- ja kansankielen suhteesta. Mutta kuitenkin on tälläkin

kannalla heikkoutensa, joista muutamia on huomautettu eräässä «Indogermanische Forschungen» nimisessä aikakauskirjassa (I, s. 240 seur.) olleessa Upsalan lehtorin Arwid Johannsonin tekemässä kirjoituksessa. Kirjoittaja, johon en muuten suinkaan tahdo kaikessa yhtyä, huomauttaa, että Noreenin lausuma periaate: «kielenkäytäntö, joka paraiten ilmoittaa sen, mikä on ilmoitettava, on paras; ehdottomasti väärä on kielenkäytäntö, joka ei sitä voi», vaikka se näin yleisesti lausuttuna tuntuukin erittäin luonnolliselta, kuitenkin kävisi käytännössä mahdottomaksi, jos sitä esim. jossakin laajassa oikeakielisyyttä koskevassa teoksessa todella sovitettaisiin kaikkiin yksityiskohtiin. Koska tässä olisi huomioonotettava sekä toiselta puolen puhuvien henkilöiden että toiselta puolen puhuteltujen eri puhelaadut, niin saataisiin ääretön joukko oikeakielisyysohjeita, ja periaate menettäisi kaiken käytännöllisen arvonsa. Kirjoittaja mainitsee yhden esimerkin. Saksalainen sotamarsalkki Wrangel, jonka kielenkäytäntö tuntuvasti erosi kirjakielestä, oli eräässä taulunäyttelyssä kysynyt, kenen maalaama eräs kuva oli. «Von mir, Excellenz», oli vastaus. «Von Mir, das ist wohl kein deutscher Maler?» — «Ich meine, von mich». — «Ach so, von Sie, na das freut mir». Tässä tapauksessa olisi siis asetettava ohjeeksi: *von* akkusatiivin kanssa on paras, ehdottomasti väärä on *von* datiivin kanssa.

Jos rupeaisi arvostelemaan kielen ilmaisumuotojen oikeutta tai vääryyttä yksinomaan tarkoituksenmukaisuuden kannalta, niin epäilemättä joutuisi harhaan, eikä se olisi oikeutettuakaan, koska ei tarkoituksenmukaisuuteen pyrkiminen ole suinkaan läheskään ainoa faktori kielenkehityksessä. Jos joku sanoo tai kirjoittaa: *Minä en ole lukenut tämän kirjan*, niin tuskin kukaan myöntäisi sitä oikeaksi. Mutta tarkoituksenmukaisuuden kannalta katsoen sen ei suinkaan pitäisi olla väärä, koska sen ilman muuta jokainen ymmärtäisi; päinvastoin se olisi oikeampi s. o. tarkoituksenmukaisempi kuin «— — *tätä kirjaa*», sillä epäilemättä olisi kielelle eduksi, jos voisi sanoa esim.: *En ole lukenut tämän kirjan, mutta kyllä tätä kirjaa.* Kielelle olisi niinikään epäilemättä hyödyksi, jos kävisi sanominen *isä poikanensa*, kun tarkoitetaan isää yhden pojan kanssa, jolloin *isä poikinensa* aina osottaisi poikia olleen useampia. Edellinen lausumamuoto olisi siis tarkoituksenmukaisuuden kannalta oikeampi, kun on puhe yhdestä pojasta, mutta meidän täytyy kuitenkin pitää sitä vääränä vain siitä syystä, että sitä ei käytetä.

Niinkuin ylläolevat esimerkit osottavat, ei lausumamuodon tarkoituksenmukaisuus tai epätarkoituksenmukaisuus kelpaa ratkaisemaan, onko muoto

oikea vai väärä. Kun Noreen sanoo että esim. ruotsissa *timid* ja *nongsjalangt* yhteiselle kansalle aiotussa kirjallisuudessa käytettyinä ovat v ä ä r ä t, koska niitä ei y m m ä r r e t ä, niin hän antaa näille muodoille semmoisen arvosanan joka ei ole oikeutettu, sillä eihän näiden sanojen käyttämistä suinkaan saata sanoa k i e l i v i r h e e k s i, jos kohta ne eivät olekkaan kansankirjallisuudessa paikallaan. Ei ole suinkaan myöskään oikeutettua sanoa että *skepper*, *border* olisivat o i k e a m m a t monikonmuodot kuin *skepp*, *bord*, j o s niitä helpommin ymmärrettäisiin, sillä juuri se seikka, että ne eivät ole käytännössä, tekee ne epäilemättä vääriksi muodoiksi. Tarkoituksenmukaisuuden kannalta katsoen saatetaan sanoa ainoastaan, o n k o tai o l i s i k o jokin lausumamuoto tarkoitukseensa s o p i v a vai s o p i m a t o n, mutta ei, onko se oikea vai väärä.

Kieltämättä vaikuttaa käsitykseemme jonkun lausumamuodon oikeudesta tai vääryydestä suuressa ja ehkäpä suurimmassa määrässä se seikka, olemmeko siihen tottuneet, vai emmekö. Kun esim. semmoinen henkilö, joka ei osaa kieltämme, sitä puheessa käyttää, niin hänen puheensa tuntuu meistä virheelliseltä etupäässä sen vuoksi, että hän puhuu oudolla, kummallisella tavalla. Suurimpina kielivirheinä pidämme varmaan poikkeuksia siitä, mitä olemme tottuneet kuulemaan ja sanomaan; jos joku sanoisi esim. *laulattuansa* (pro: *laulettuansa)*, niin se tuntuu meistä törkeältä virheeltä juuri sen vuoksi, että se «loukkaa korvaamme», s. o. toisin sanoen poikkeaa siitä, mitä olemme tottuneet kuulemaan, vaan ei suinkaan siksi, ett'emme sitä ymmärtäisi, vielä vähemmin sen vuoksi, että se on «vasten kieliopin sääntöä.» On kyllä myönnettävä että poikkeukset kielenkäytännöstä usein saattavat ymmärtämistäkin vaikeuttaa, mutta pääasiaksi luulisin kuitenkin että ne kiusallisesti ja häiritsevästi vaikuttavat kuulijan tai lukijan muototunteesen ja samalla johtavat mieltä pois sisällyksestä ulkomuotoon.

Kieliopillisesti sivistymättömällä yleisöllä ei olekkaan mitään muuta oikeakielisyysohjetta kuin tottumus kuulemaan määrättyjä muotoja eli juuri se jota tavallisesti sanotaan «korvaksi». Se, joka on liikkunut kansan parissa, varsinkin murteentutkimusmatkalla, on varmaan lukemattomia kertoja kuullut sanottavan: «Eikö meidän paikalla kuitenkin puhuta kaikista parasta kieltä?» «Ei missie puhuta niin selvie suomie ku Lammil puhutaa: siell ei kiennetä eikä viennetä», tai: «Ei misseen puhuta niin hyvee suomee kun Kyröh, Karkuh ja Ikaalisih» ovat lentäviä lauseita, joita tunnetaan laajalti

pitkin Suomea. Lammilaisen mielestä on siis oikeata kieltä se, jota hän on tottunut kuulemaan, se mikä siitä poikkeaa, on väärää. Ja hän on tavallaan oikeassa. Hänen kielensä on Lammin murteena aivan oikeata, muiden murteiden kieli on tietysti väärää Lammin murretta. Murteiden kieli ei ole kuitenkaan tänään sama kuin se oli miespolvia aikaisemmin. Uusia oloja, uusia tarpeita syntyy, ja niitä varten muodostetaan tai lainataan uusia sanoja, erilaisten vaikutusten johdosta äänne- ja muotoasu vaihtuu, ja samalla kuin kieli täten muuttuu, muuttuu tietysti myös käsitys oikeasta kielestä.

Nämät näkökohdat olisivat huomioon otettavat myös kirja- eli yleiskieltä arvosteltaessa. Kirjakieli on sekin murre, jolla silläkin on omat historiallisen kehityksen muodostamat murreominaisuutensa. Yhtä vähän kuin esim. Lammin murteen muotojen oikeutta tai vääryyttä saa mitata Etelä-Pohjanmaan murteen oikeakielisyysmitalla, yhtä vähän kuin vanhan ajan kieltä saa mitata meidän aikamme kielimuodon mitalla tai päinvastoin, yhtä vähän saapi yleiskieltä arvostella oikeaksi tai vääräksi ottamalla mittakaavaksi kansanmurteen, minkä tahansa. Yleiskielen kehityksessä vaikuttaa siinäkin, samoin kuin kansanmurteessa kaksi vaatimusta toisiansa vastaan: toiselta puolen se vaatimus, että vanha ja vakaantunut kielimuoto on pysytettävä, sillä jokainen poikkeus siitä, mihin yleiskieltä puhuva ja lukeva yleisö on tottunut, loukkaa tätä yleisöä, toiselta puolen taas se vaatimus, että kielen tulee kehittyä ja taipua yhä uusia aatteita ilmaisemaan. Paras kielimuoto on se, joka pitää oikeata tasapainoa näiden kahden vaatimuksen välillä. Suurimmalle osalle kirjoittajista ja muista kielenkäyttäjistä on edellinen vaatimus tärkeämpi, sillä ei kuka tahansa kelpaa kielenparantajaksi.

Mikä olisi siis tämän katsantotavan mukaan pidettävä kielivirheenä? Me olemme nähneet, ett'ei kielioppi saata meille sanoa, onko jokin muoto oikea vai väärä; se sanoo ainoastaan, soveltuuko kysymyksenalainen muoto niihin säännönmuodostuksiin, joita tähän asti on voitu tehdä. Kerrassaan epäoikeutettua on, että kielioppi, joka itse on saanut säännönmuodostuksensa kielenkäytännöstä, arvostelee samaa käytäntöä, historiallisen kehityksen kautta syntynyttä kielimuotoa oikeaksi tai vääräksi. Yhtä väärää on myöskin, niinkuin jo ennen olemme nähneet, arvostella kielenkäytäntöä oikeaksi tai vääräksi vain tarkoituksenmukaisuuden kannalta. Jok'ainoassa kielessä löydetään, tarkoituksenmukaisuuden kannalta katsottaissa joukko vaillinaisuuksia (vrt. yllä mainittuja esimerkkejä *isä poikinensa*, *en ole lukenut*

tätä kirjaa), mutta historiallisen kehityksen väärinkäsittämistä olisi sanoa näitä puutteellisuuksia kielivirheiksi.

Kun luonnonhistoriallisen kannan puolelta sanotaan: «ei ole ylipäänsä ennakkoluulottoman, tosihistoriallisen kielenkatsannon silmissä mitään oikeata ja väärää, kun on kysymys kielimuodosta; historialliseen kehitykseen ei voida sovelluttaa oikean ja väärän käsitteitä» (Osthoff, Schriftsprache und Volksmundart s. 25), niin on tässä epäilemättä aivan oikea pohja-ajatus, vaikka Noreen sitä ei tahdo tunnustaa. Sitä vastoin en tahdo yhtyä siihen määritykseen, jonka Osthoff antaa kielivirheestä: «kielivirheellä tarkoitamme sitä, mikä ei enää tai ei vielä ole omistettu yleiseen käytäntöön» (main. kirjanen s. 27). Tämä määritys on oikeastaan ristiriidassa edellisen lausuman kanssa, sillä jos kerran historiallista kehitystä ei pidä arvostella «oikea» ja «väärä» arvosanoilla, niin ei ole oikeutettu siten arvostelemaan vähemmistönkään kieltä, joka on yhtä hyvin historiallisen kehityksen kautta syntynyt kuin enemmistön kieli.

Hyvin vaikea on antaa yleistä, kaikkiin erityiskohtiin soveltuvaa määritystä kielivirheestä. Kielivirhe on yleensä aivan relatiivinen käsite: se, mikä toisen murteen kannalta on oikea lausumamuoto, se saattaa toisessa murteessa tai kielilajissa käytettynä olla väärä (esim. *sanoovat* = sanovat, *sanos* = sanoi ovat oikeita muotoja eri murteiden kannalta, mutta vääriä kirjakielen muotoja). Ja voidaanpa vielä lisäksi sanoa esim. sora-*r* tai aspireerattu *k* suomessa käytettyinä (kun esim. joku suomalaisen teaatterin näyttelijä sanoo *khatala!)* ovat vääriä, esim. saksassa ne sitä vastoin ovat oikeat. Koska kuitenkin kutakin kieltä tulee katsoa sen omalta kannalta, ovat kieltä osaamattomilla vieraskielisillä tavattavat poikkeavat analogiamuodostukset ja ääntämistavat aina vääriksi katsottavat. [1]) Ja koska myöskin täysikasvuisten kieli on pidettävä kielenä sen varsinaisessa merkityksessä, ovat niinikään kieltä oppivien lasten tekemät uutismuodostukset kielen yleiseltä kannalta katsottavat vääriksi. Virheiksi ovat luettavat ne satunnaiset «kompastukset», joita kielenosaajakin huomaamattomuudesta tai huolimattomuudesta voi tehdä, ja niinikään ovat vääriä eri yhdyskuntain kannalta semmoiset erityiset ääntämistavat, joita tavataan ainoastaan sporaadisesti (esim. juuri sora-*r* suomessa käytettynä), samoin myös semmoiset puheviat kuin jos esim. joku

[1]) Tällä seikalla on tietysti aivan erityinen merkitys meillä, koska useat, jotka suomea puhuvat ja kirjoittavat, eivät puhu tai kirjoita sitä äidinkielenään.

k:n asemesta ääntää laryngaaliklusiilin (*u* "*o* pro *ukko*). Yleensä on siis kielivirhe semmoinen lausumamuoto, joka on suorassa ristiriidassa kieltä puhuvan kansan tai yhdyskunnan kielenkäytännön kanssa jonakin vissinä aikana. [1]) On erittäin huomattava, että sen, mikä nykyisyyden kannalta on kielivirhe, sen ei suinkaan tarvitse sitä olla tulevaisuudessa. Jok'ainoalla poikkeuksella kielenkäytännöstä on edessään mahdollisuus vast'edes tulla kielenkäytäntöön otetuksi. Vielä suurempi mahdollisuus päästä käytäntöön on semmoisilla lausumamuodoilla, jotka joutumatta ristiriitaan entisen kielenkäytännön kanssa osottavat jotakin semmoista käsitettä tai käsiteyhteyttä, jolla ei kielessä ennen ole ollut varmaa vastinetta, ja joita siis kielenkäytännön kannalta ei voi arvostella oikeiksi eikä vääriksi. Jos joku nykyisessä kielessä käyttäisi Kilpisen esittämää *valle* sanaa *valtion* asemesta, niin se olisi kielivirhe; silloin kuin ei vielä *valtio* käsitteellä omaa suomalaista nimeä ollut, silloin oli *valle* sanalla yhtä suuri mahdollisuus edessään kuin *valtio* sanalla. Ahlqvistin ehdottama *urheilu* sana on vähitellen kielenkäytännön kautta vakautunut «sportin» nimeksi, mutta syrjään on jäänyt samaan aikaan ehdotettu *kiisto* sana, joka kenties itse asiassa olisi ollut tarkoituksenmukaisempi. *Tunnelma* sana pääsi käytäntöön vasta pari vuotta sitten sysäten syrjään ehdotetut *vire*, *sävy* y. m. sanat; vielä muistettaneen että *urheilu*, *tunnelma* y. m. ensi alussa meistä olivat oudonlaisia, mutta nyt sitä vastoin ne jo tuntuvat oivallisilta sanoilta. Jotta siis jokin lausumamuoto olisi katsottava oikeaksi edes joltakin kannalta, vaaditaan ehdottomasti että se on päässyt jonkun yhdyskunnan kielenkäytäntöön.

Ajatukseni mukaan ei siis voi päästä siitä, että lausumamuodon oikeuden ja vääryyden ratkaisee käytäntö,

— — usus,
quem penes arbitrium 'st et jus et norma loquendi,

---

[1]) Huomattakoon että tässä on yksinomaan puhe kielivirheistä, ei ajatusvirheistä eikä stilistisistä virheistä (esim. kuvien väärästä tai epäjohdonmukaisesta käyttämisestä), joita asioita usein ei ole tarpeeksi pidetty erillään (ks. esim. Behaghel, Die deutsche Sprache, s. 42 ja seur.). Näistä seikoista ei ole tässä tilaisuutta laajemmalta puhua, vaikka niillä kyllä monesti on yhteyttä oikeakielisyyskysymysten kanssa. Ainoastaan se muistutettakoon että kielenkäytäntö jotenkin suuressa määrässä rajoittaa sitä piiriä, jota logiikan ja estetiikan kannalta voidaan arvostella. Viisasteleminen esim. semmoisten lauseiden johdosta kuin *lakki on päässä*, *liha on madoissa* ei ole suinkaan ensinkään oikeutettua. Ajatuksellisen ristiriidan saattaa käytäntö usein tasoittaa (huom. esim. semmoisia sanoja kuin *vahatulitikut*).

niinkuin jo Horatius aikoinaan sanoi. Kun me samalla tunnustamme kielivirheen ainoastaan relatiiviseksi käsitteeksi, niin me olemme tulleet varsin vapaamieliseen käsitykseen kielivirheestä. «Tout comprendre c'est tout pardonner» — ymmärtäminen on anteeksiantamista — pitää tässä jos missään paikkansa. Ja kielentutkimuksenhan tarkoitus on ennen kaikkea ymmärtää, ei tuomita.

Siinä on mielestäni päävirhe eri oikeakielisyyskannoissa, ett'ei ole tarpeeksi tunnustettu kielivirhe-käsitteen relatiivisuutta tai myöskin (erittäin tarkoituksenmukaisuuskannassa) että on sekoitettu kysymys lausumamuotojen suhteellisesta paremmuudesta ja huonommuudesta kysymykseen niiden oikeudesta ja vääryydestä [1]); sen lisäksi on tarkoituksenmukaisuuskannalta «oikea» usein pantu merkitsemään samaa kuin «puolustettava tulevaisuudessa kieleen pääsemään». Kysymys paremmuudesta ja huonommuudesta on tosin kyllä tavattoman tärkeä kysymys erittäinkin juuri yleiskielen kannalta, johon vaikuttaa niin moninainen kielenkäytäntö, ja vielä enemmän semmoisen yleiskielen kannalta kuin suomen kieli on, jonka käytäntö ei ole kylläksi vakaantunut. Mutta kieltämättä on kuitenkin toinen kysymys: mikä kahdesta tavallaan yhtä oikeasta muodosta on parempi, mikä huonompi? kuin: mikä kahdesta muodosta on oikea mikä väärä? Niinikään on eri kysymys: mikä todella nykyisen kielen kannalta on oikea lausumamuoto? kuin: minkä lausumamuodon kieleen pääseminen olisi kielelle eduksi ja siis suotava, minkä ei? Niinkuin jo ennen on sanottu, ei tarkoituksenmukaisuutta silmällä pitäen saata ratkaista kysymystä oikeudesta ja vääryydestä, mutta sitä vastoin on tämä periaate erittäin suuriarvoinen kun on kysymys käytäntöön perustuvien muotojen paremmuudesta ja huononmuudesta. Mitä uutuuksiin tulee, olemme jo ennen sanoneet, että niillä syntyessään on ainoastaan mahdollisuus päästä kieleen kuulumaan; tämän mahdollisuuden suuruus tai ainakin niiden puolustettavuus riippuu niiden tarkoituksenmukaisuudesta, mutta ei niiden oikeus tai vääryys, niinkuin on tarkoituksenmukaisuuskannalta tahdottu väittää. Tätä tahdomme kohta valaista muutamilla esimerkeillä. Sitä ennen koottakoon kuitenkin yhteen ne yleiset periaatteet, joihin edellisessä olemme tulleet:

---

[1]) Ks. esim. sitä selvitystä „oikea"- ja „väärä"-kielisyyskäsitteistä, jonka A. Johannson antaa Indogerm. Forsch. nimisessä aikakauskirjassa (I, s. 236, alimuist.), ja joka minusta ei osu asian ytimeen.

1) Kielenlait esiintyvät toteutuneina itse kielessä. Kielentutkimuksen tehtävänä on kielen lausumamuotojen ymmärtäminen, ei niiden tuomitseminen.

2) Kansanmurre ja yleiskieli eivät ole toistensa vastakohtia, vaan rinnakkaisilmiöitä, jotka ovat syntyneet samanlaisen kehityksen kautta, jos kohta älkimäinen on ollut erihaaraisemman vaikutuksen alaisena kuin edellinen.

3) Kielenmuotojen oikeutta ja vääryyttä on arvosteltava aina jonkun vissin yhdyskunnan ja aikakauden kielen kannalta. Niiden oikeuden ja vääryyden ratkaisijana on käytäntö; kielivirhe on lausumamuoto, joka on ristiriidassa kieltä tai murretta puhuvan kansan tai yhdyskunnan kielenkäytännön kanssa jonakin vissinä aikana.

4) Käytännössä olevien kielenmuotojen paremmuuden tai huonommuuden ratkaisee niiden tarkoituksenmukaisuus; sama seikka ratkaisee myöskin, onko uutismuodostuksen pääsemistä kielenkäytäntöön pidettävä suotavana, vai eikö.

5) Paras kieli syntyy siis käytännön ja tarkoituksenmukaisuuden kompromissista.

Nähdäksemme, miten nämät periaatteet soveltuvat yksityiskohtiin otamme tässä suomen kirjakielen kannalta katsoaksemme muutamia erityisiä oikea- ja parempikielisyys-kysymyksiä, joista mielipiteet ovat erittäinkin käyneet erilleen.

Tärkeimpiä keinoja suomen kielen rikastuttamiseksi on ollut uusien sanojen muodostaminen johtamalla (tai yhdistämällä) kielen omista varoista. Tämä keino onkin suomen kielen johtomuotojen runsauden vuoksi ollut erittäin hedelmällinen; eri mieliä on vain ollut siitä, mikä tapa sanojen johtamisessa olisi oikea. Sen sijaan että ensi alussa, kun tätä keinoa ruvettiin käyttämään, siinä meneteltiin hyvin rohkeasti, tultiin vähitellen yhä varovaisemmiksi ja vaadittiin että uutissanojen tuli olla «oikein» johdettuja. Johtamisen käsitettiin tapahtuvan sillä tavalla, että kussakin eri tapauksessa kantasanaan liittyi erimerkityksellinen johtopääte, joka muutti kantasanan merkityksen määrätyllä tavalla. Toiset johtopäätteet saattoivat liittyä ainoastaan verbeihin, toiset taas nomineihin.

Tämmöinen käsitys on ehdottomasti liiaksi doktrinääri. Uutissanojen johtaminen ei ole mitään muuta kuin analogiamuodostusta, uusien sanojen muodostamista entisten mallien mukaan. Johtaminen ei ole suinkaan käynyt

niin, että kantasanaan olisi liitetty johtopääte, vaan siten, että perustumalla kantasanaan ja nojautumalla johonkin toiseen sanatyyppiin on muodostettu uusi sana. Jos kohta johtomuotojen synty useimmiten suomessa tuntuu hyvin läpinäkyvältä, ei kuitenkaan aina ole niin laita. Eihän esim. semmoisia sanoja kuin *hakkoa*, *oikoa*, *hyppiä*, *lykkiä* voi varsinaisesti jaottaa kantasanaan ja päätteesen; saattaa ainoastaan sanoa että tämmöiset muodot ovat syntyneet perustumalla sanoihin *hakata*, *oikea*, *hypätä*, *lykätä* ja toiselta puolen nojautumalla semmoisiin tyyppeihin kuin *pilkkoa*, *latvoa*, — *yskiä*, *juhlia*. Sen sijaan että *vetelen*, *sanelen* j. n. e. perustuvat verbeihin, lähtevät *riitelen*, *kopeilen* nomineista — ei voi siis väittää vääräksi saman johtopäätteen liittymistä verbeihin ja nomineihin. Semmoiset sanat kuin *vetäisen*, *tekaisen*, *sitaisen* ovat sanoja, jotka ovat muodostetut *potkaisen*, *henkäisen* y. m. semmoisten sanojen edustaman tyypin mukaan. Mutta *potkaisen*, *henkäisen* ovat itse analogiamuotoja; äännelaillisten muotojen pitäisi kuulua, niinkuin sukukielet osottavat, **potkajan*,* *henkäjän* imperf. *potkaisin*, *henkäisin* (vrt. vanhemman kielen muotoja: *avajan*, imperf. *avaisin*), ja koko muodostus *potkaisen* j. n. e. on lähtenyt imperfekteistä.

Mitä meidän siis tulisi vaatia johtomuodolta, jotta se olisi «oikea», jos lähdemme siltä kannalta, että uusien sanojen muodostaminen on ainoastaan analogiamuodostusta entisten sanojen mallin mukaan?

Jo ennen on lausuttu että uutismuodostuksella syntyessään on ainoastaan mahdollisuus päästä kieleen kuulumaan. Uutismuodostuksen arvo siis riippuu siitä, kuinka suuri tämä mahdollisuus on, sekä siitä, mitä todellista etua se kielelle tuottaa. Sen kieleenpääsemisen mahdollisuus on sitä suurempi, mitä lähemmin uutismuodostus liittyy entiseen kielenkäytäntöön, se on sitä puolustettavampi, mitä edullisempi se on tulevaisuutta varten. Näistä kahdesta vaatimuksesta, jotka hyvin usein käyvät yhteen, johtuvat seuraavat seikat:

1) Uutismuodostuksen tulee niin vähän kuin mahdollista joutua ristiriitaan entisen kielenkäytännön kanssa ja siis liittyä niin läheisesti kuin suinkin entisiin malleihin. Siksi oli esim. *tunnelma* parempi ehdotus kuin samaa käsitettä ilmaisemaan ehdotetut *sävy* tai *vire*, koska jälkimäisillä oli jo kielenkäytännössä tuntuvasti toinen merkitys; se oli sopiva siitäkin syystä, että se muodoltaan niin läheisesti liittyi ennen muodostettuihin sanoihin *runoelma*, *ajatelma*, *lauselma* j. n. e. Kun ensi kerran käytettiin esim. semmoisia sanoja kuin *kansallinen*, *kansallisuus*, niin ne varmaankin heti

alussa tuntuivat ikäänkuin vanhoilta tuttavilta, kun ne olivat muodostetut läheisesti liittyen entisiin malleihin. Kieliopillisuuskannan vaatimus, että sanan tulee olla «oikein» johdettu, sisältää itse asiassa — jos sen tahdomme kääntää meidän katsantotapamme mukaiseen kieleen — sen vaatimuksen, että uutismuodostuksen tulee noudattaa entisten muotojen analogiaa, ja näin käsitettynä tämä kanta on vaikuttanut varsin järkeväänkin suuntaan. Läheinen liittyminen entisiin malleihin on suotava sen vuoksi, että uutismuoto siinä tapauksessa joko ei ensinkään tai hyvin vähän loukkaa tottumusta; mutta se on lisäksi suotava myös tarkoituksenmukaisuuden kannalta, sillä siinä tapauksessa sana assosiatsioonin kautta kielen entisiin sanoihin on milt'ei itsestään ymmärrettävissä. Uutissana on siis sitä paremmin johdettu, s. o. sen ymmärtäminen on sitä helpompi, sen kieleen pääseminen sitä varmempi, mitä enemmän se on entisen käytännön mukainen; milloin uutismuodostus ainoastaan vaivalloisesti on entisiin muotoihin assosieerattavissa, silloin sen ymmärtäminen ja sen kieleen pääseminen on vaikeampi (nk. esim. *maidelma*, *tähtilöimä*, *tiediste* y. m.) Kuitenkin on tarpeen vaatiessa tapahtunut, että usea huonomminkin johdettu sana, s. o. johdannainen, jolla ei ole ollut aivan selviä mallimuotoja tarjona, on päässyt kieleen; siitä ovat todistuksena esim. *henkilö*, *esine*, *valtio*, *verranto*.

2) Uutismuodostuksen tulee ennen kaikkea olla tarpeen vaatima ja tuottaa todellista voittoa kielelle; semmoiset uutismuodostukset, joista ei kieli ajatuksenilmaisu-keinona hyödy, ovat hyljättävät. Mainittakoon pari esimerkkiä tämmöisistä hyödyttömistä muutosehdotuksista. Kilpinen, joka oli keksinyt *esine* ja *henkilö* sanat, rupesi myöhemmin pitämään keksimiänsä «ikävinä ereyksinä». Hänestä *esine* sanan tuli johtonsa vuoksi oikeastaan merkitä «esiliinaa, esivaatetta», samoin kuin esim. *jalkine*, *käsine* merkitsevät jalan, käden verhoa, ja siksi oli sen sijaan pantava *esile*. Niinikään hän tahtoi *henkilön* sijaan pantavaksi *henkile* sanan, lausuen: «*Henkilö* on sopimaton sepittämäni sana. Sanan alku-tavauksissa eli osileissa on molemmat yli-äänileet; vaan kolmannessa osissa äänile pudota löpsähtää *ö*:ksi. *Henkilö* jääköön iva-sanaksi» (Nîtæ næitæ nîtelmiæ s. 6). Tämmöiset muutosehdotukset ovat ehdottomasti hyljättävät, koska ne eivät mitenkään saattaneet tuottaa kielelle etua. *Esine* ja *henkilö* eivät sitä paitsi enää olleet Kilpisen yksityistä omaisuutta, vaan ne olivat jo käytännön kautta tulleet kielen omiksi; niiden muuttaminen oli siis hyljättävä siitäkin syystä, että muutos oli ristiriidassa vakaantuneen käytännön kanssa. Samanlaisista syistä katson aivan

hyödyttömäksi taistella semmoisia sanoja vastaan kuin *otaksua*, *valaistus*, *ennakkoluulo*, joiden kielestä poistaminen olisi suorastaan kielen köyhdyttämistä. Tältä kannalta katsoen hyväksyttävä on sitä vastoin Ahlqvistin ehdotus, että *vakuutus* korvattaisiin *vakaumus* sanalla, milloin se on = ruots. öfvertygelse, saks. Überzeugung; tämä ehdotus on puolustettava — ei kieliopillisilla syillä — vaan sen vuoksi, että siten tulee mahdolliseksi erottaa kaksi eri asiaa, *vakuutus* ja *vakaumus*. Samoin on ollut kielelle eduksi että on saatu eri nimet *yhtiölle* ja *yhdistykselle* (ennen sanottiin *ompeluyhtiö*, *Muinaismuistoyhtiö*, *Evankeliumiyhtiö*), *äänelle* ja *äänteelle*, *kartalle* ja *leimapaperille*. Todellinen tarve on myöskin, niinkuin jo äsken viitattiin, aikoinaan tehnyt semmoiset sanat kuin *valtio*, *henkilö*, *esine* j. n. e. tervetulleiks kieleen. Jos siis uudistusmuodostukset todella rikastuttavat kieltä siten, että ne tarjoavat tilaisuutta lausumaan jotakin semmoista, jota ei kielen keinoilla ennen ole voitu lausua, tai erottamaan toisistaan asioita, joita ennen on täytynyt merkitä samalla nimellä, niin niillä on suuri mahdollisuus päästä kieleen ja ne ovat kaikin tavoin puolustettavat [1]).

Toinen keino kielen rikastuttamiseksi on sanojen ja lauseparsien lainaaminen. Meidän tulee vain muistaa että suomen kirjakielen kannalta eivät ole lainasanoja yksinään ne sanat, jotka otetaan vieraista kielistä, vaan myöskin ne sanat, jotka nykyiseen kirjakieleen lainataan vanhemmasta kirjakielestä tai kansanmurteista. Tätä asiata ei meillä suinkaan aina ole selvästi käsitetty. Koska kirjakieltä käsitettiin ikäänkuin kaikkien murteiden yhdistäjäksi, ajateltiin, että sana, joka kerran kuului suomen kieleen, samalla kuului myöskin suomen kirjakieleen. Kun sitä vastoin lähde-

[1]) Minua interpelleerattiin kerran kysymällä, mitä näiden periaatteiden mukaan arvelen arkeoloogien sepittämästä ja käyttämästä *kaivaus* sanasta. Sana on kieliopillisuuskannalta katsoen „väärin" johdettu, sillä tämänlaatuisia johdannaisia on muuten syntynyt vain supistuvista verbeistä (*avaus*, *hautaus*, *kaipaus* j. n. e.). Se on tietysti analogiamuodostus — yhtä tajuton kuin kansankin analogiamuodostukset — edellämainittujen sanain mallin mukaan. Minä puolestani en tahtoisi katsoa sitä huonoksi sanaksi siitä syystä, että se varsin luontevasti liittyy *avaus*, *hautaus* j. n. e. sanasarjaan jos kohta sitä vastaava verbi onkin toisenlainen, ja vielä sen vuoksi, että sillä on jo jommoinenkin käytäntö takanaan. Sen uuden sanan, joka pantaisiin sijaan, tulisi joka tapauksessa, jotta se syyllä tunkisi *kaivauksen* tieltään, tähän sanaan verraten tuottaa kielelle todellista etua; tätä ehtoa ei kuitenkaan mielestäni sijaan ehdotettu *kaivamus* sana täytä.

tään siitä käsityksestä että kirjakieli sekin on murre, jolla on omat muotoja lauseominaisuutensa sekä sanavarastonsa, niin täytyy meidän käsittää muista murteista siihen otettuja sanoja lainoiksi.

Vanhemmasta kirjakielestä on tähän asti verraten vähän lainattu. Semmoinen laina on Julius Krohnin käytäntöön saattama *toivioretki* (Agricolalla: *toiwioioni* = *toiviojuoni*), samoin myös *aneet*, mutta varmaankin voitaisiin saada paljo sanoja lisäksi. Mainittakoon Agricolan sanoista esimerkkeinä *alastaa* = riisua alastomaksi, *suosi* = mielisuosio, *runtaa* l. *runtua* pitää pitoa, «viftata», jonkatapaisia kyllä kannattaisi kirjakieleen uudestaan istuttaa; psykoloogeja varten tahtoisin jossakin sopivassa merkityksessä käytettäväksi suosittaa vanhaa, kaunista sanaa *mielitaito* = mielikuvitus (omatunto?).

Paljoa suuremmassa määrässä on suomalaista kirjakieltä rikastutettu ottamalla lainoja kansanmurteiden rikkaasta varastosta. Koska eri mieliä on lausuttu siitä, kuinka suuressa määrässä tätä lainaamiskeinoa olisi käytettävä, tulisi minun tässä selittää kantaani tähänkin kysymykseen katsoen. Mielestäni pitäisi tässäkin kohden kielen todellisen edun olla määrääjänä. Milloin lainasana rikastuttaa kieltä uuden käsitteen ilmaisukeinolla, on sen pääsyä kieleen kaiken mokomin puollettava ja edistettävä. Esimerkkinä semmoisista erinomaisista sanoista, jotka todella ovat kieltä hyödyttäneet, mainittakoon Aleksis Kiven käyttämä *hieman*, joka juuri siitä syystä on niin verraton sana, että se ilmoittaa toista kuin sen synonyymi *vähän;* muista Kiven sanoista mainittakoon *väikkyä*, *vaisu*, *kiirii*. Erittäin hyvä sana on *silmänlumeet*, jota tietääkseni Yrjö Koskinen on ensinnä ruvennut käyttämään ja jolle käsitteelle ei kirjakielessä ennen ollut nimeä, niinikään Juhani Ahon tutuksi tekemät *hulmuaa*, *hamuaa*, (päivän) *kilo* ynnä monet muut. Epäilemättä olisi tästä aarreaitasta vielä hyvin paljon hyvää saatavana. Kuitenkin tulee mielestäni tässä kohden noudattaa sitä viisasta ohjetta, ett'ei yhdellä kertaa hyvääkään saa tarjota liian paljoa. Outojen sanojen käyttäminen vaikeuttaa tietysti aina ymmärtämistä, ja jos niitä tulee esiin tuhkatiheään, niin lukeminen tulee varsin vaivalloiseksi. Se kirjailija, joka tässä kohden rikkoo, sotii omaa etuansa vastaan, joka ei voi olla muu kuin ymmärretyksi pääseminen niin laajoissa piireissä kuin mahdollista. Outojen sanojen käyttäminen semmoisessa määrässä kuin esim. Heikki Meriläisen «Pietolan tytöissä», jota saapi lukea sanakirja kädessä saamatta senkään avulla aina ajatuksesta selkoa, on epäilemättä hyljättävä, jos todella on

tarkoitus kirjoittaa suomen kirjakieltä sekä tarjota lukijalle kaunokirjallisuutta eikä kielimiehille murresanaston aineksia. En saata olla lausumatta myöskään sitä, että monesti huonoilla runoilijoilla oudot sanat ovat hämärien ajatusten peitteenä.

Samalta kannalta tulisi mielestäni arvostella myöskin kansankielestä otettuja lauseominaisuuksia ja käänteitä, jotka taitavasti ja oikeassa tyylilajissa käytettyinä saattavat olla esityksen sujuvaisuudelle ja voimalle suureksi eduksi. Eri kansanmurteiden äänneominaisuutten omistaminen kirjakieleen tuottaa sitä vastoin suuria vaikeuksia, jos kohta eri murteiden ääntämistapa suuresti värittää sivistynyttä puhekieltä. Suomen kirjakielessä on tässä kohden erittäinkin kolme heikkoa kohtaa, joissa suurempi kansan kielen mukaisuus olisi suotava, nim. *d* äänne ja äänneyhtymä *ts*, joidenka sivistyneen kielen mukainen ääntäminen perustuu ainoastaan kirjoitetun sanan vaikutukseen [1]), sekä *i*-loppuisten diftongien käytäntö korottomissa tavuissa, jossa kohden kirjakielen nykyinen käytäntö *(hevonen, punainen, ehdottaa, kirjoittaa)* on mielivaltainen. Saattaisi olla suotavaa, että vastoin sitä murretta, johon kirjakieli alkujaan perustui, mutta seuraten Suomen kansan suurimman osan puhelaatua hyljättäisiin *d*, koska siten ääntämisvaikeutta helpotettaisiin, mutta toiselta puolen tulee muistaa, että siten monet sanat, jotka nyt voidaan toisistaan erottaa, tulisivat yhdenlaisiksi (esim. *laossa* ja *ladossa*, *pietään* ja *pidetään*, *säe* ja *säde* y. m.). Samoin kävisi, jos *ts*:n sijaan pantaisiin *ht* tai *tt* (vrt. *vihta* ja *vitsa*, *rahtu* ja *ratsu; rattailla* ja *ratsailla*, *kattelee* ja *katselee)*. Sitä paitsi on koko kansa jo siksi tottunut nykyismuotoiseen kirjakieleen, että olisi arveluttavaa ruveta repimään rikki sitä, mitä on rakennettu; semmoiset sanat kuin esim. *tiee* tai *tiie* (= *tiede*) tulisivat varmaan tuntumaan kovin oudoilta. Enemmän suotava olisi jokin parannus *i*-diftongeissa. Tässäkin täytyy kuitenkin muistaa, että jos jälki-*i*:n kerran korottomista tavuista poistaisi, pitäisi olla niin johdonmukainen että sen poistaisi myös pluraaleista ja imperfekteistä; mutta jos niin tekisi, niin usein ei mainittuja muotoja voisi erottaa singulaareista ja preesenseistä *(luvussa* ja *luvuissa*, *sanon* ja *sanoin)*.

Yhtenä lainaamisen lähteenä voisivat olla myös suomen lähimmät sukukielet, joiden sanoilla usein saattaa olla samat edut kuin kansankie-

---

[1]) Vanhemman kirjakielen *d (dh)* ja suureksi osaksi myöskin *tz (dz)* tarkoittivat aivan eri äänteitä kuin nyk. sivistyneen puhekielen *d* ja *ts*.

lestä lainatuilla sanoilla. Tätä lähdettä on tuskin ollenkaan käytetty. Julius Krohn on ehdottanut käytettäväksi virosta lainatun (tai viron mukaan muodostetun) sanan *kantapoika* (= page), jota ei kuitenkaan liene laajemmalta käytetty. Unkarin kielen mallin mukaan on Krohn käyttänyt sanaa *sarvas* merkityksessä «Hirsch»; unk. *szarvas* on johtunut sanasta *szarv* = suom. *sarvi*, joka sana suomessakin tarjoisi *sarvas* sanalle liittymäkohdan (se *sarvas* joka suomessa murteittain tavataan, merkitsee toista ja on lähinnä laina lapista).

Olen siis yleensä puolustanut lainojen ottamista, milloin kielen etu sitä vaatii, eikä ymmärrettävyys siitä haittaudu. Mutta tämä koskee myöskin lainoja vieraista kielistä. Puristit ovat katsoneet yleensä kielelle onnettomuudeksi, että siihen on vierasperäisiä aineksia otettu. Osottaako kokemus todella sitä? Englannin kielen sanavarastossa on verrattomasti suurin osa vieraita aineksia, mutta kieltämättä, siitä huolimatta — tai pikemmin juuri sen vuoksi — on tämä kieli ehkäpä maailman etevin sivistyskieli. Mutta me voimme ottaa esimerkin vielä lähempää. Prof. Noreenin yksityisen tiedonannon mukaan on ruotsin kirjakielen leksikaalisessa sanavarastossa (ei eri murteiden sanastoissa tai erityisten kirjailijain teoksissa) kolme neljännestä sanavarastosta saksalaisia lainoja! Ruotsin kielen kelvollisuutta ajatuksen ja korkeamman sivistyksen ilmaisijana ei meillä kuitenkaan kukaan liene epäillyt. Puhtaasti kielelliseltä kannalta katsoen ei ole siis vierasten sanain kieleen tulemista katsottava onnettomuudeksi, vaan paljoa suurempi syy on saksalaisen runoilijan kanssa lausua:

„Viel Fremdwörter, viel Kulturverkehr!
Viel entlehnt, viel gelernt!"

Itse asiassa ovat puristeja useammin johtaneet kansalliset kuin kielelliset näkökohdat. Vieraita sanoja on vastustettu siitä syystä, että ne osottavat riippuvaisuutta vieraasta kansasta, että ne ovat ikäänkuin kansamme köyhyydentodistuksina. — «Niin, ne ovat köyhyydentodistuksia», sanoo tämän johdosta Es. Tegnér,[1]) «samalla tavalla kuin on köyhyydentodistus meidän maallemme, että kaikki ne kulttuurikasvit, jotka antavat meille ravintoa tai ilahuttavat meitä kauneudellaan ja tuoksullaan, ovat ulkoa tuodut. Emme

[1]) Es. Tegnér (nuorempi), Om språk och nationalitet, Svensk Tidskrift 1874, s. 130.

me omaa maatamme sen vuoksi vähemmän rakasta. Olisi kyllä itsetietoa ylentävää, jos voisi sanoa: minä olen oppinut kaikki itse, ja minä seison kuitenkin sivistyksen työntekijäin ensimäisessä rivissä. Mutta kun on tosiasia, että me *emme* ole kaikkea itse oppineet, niin onko se häpeä, että olemme oppineet muilta? Ei, ei muilta *oppiminen* ole häpeä, häpeä on «*oppimatta oleminen*». Kuitenkin on myönnettävä, että on oloja ja aikoja, jolloin kansalliselta kannalta katsoen on syytä vastustaa lainoja jostakin erityisestä kielestä, koska lainaaminen toisesta ylivoimaisesta kielestä saattaa tuottaa kielen kuoleman. Tanskalaisilla, joiden kansallisuus on vaaranalaisena, on kyllä syytä välttää lainoja saksasta, ja lähempää, omista oloistamme saamme tässä suhteessa esimerkkejä niitä hakematta.

Puhtaasti kielelliseltä kannalta katsoen on kielen omista varoista tehdyillä uutismuodostuksilla sekä lainoilla omista murteista ja vanhemmasta kielestä yleensä se etu vieraskielisten sanojen rinnalla, että ne, tarjoten liittymäkohtia kielen muihin sanoihin, ovat helpommin ymmärrettävissä, ja että ne lisäksi ulkoasultaan, tyyliltään niin sanoakseni, ovat enemmän kielen muiden sanojen kaltaisia ja ovat siis helpommat ääntää. Koska yleiskielen tarkoituksena on olla sivistyksen levittäjänä kansan kaikkiin kerroksiin, on todella sivistyksen demokraattisuuden kannalta katsottava eduksi, että saatetaan puhua esim. rautateiden *kannattavaisuudesta* eikä *rentabiliteetistä*, *kirjallisuudesta* eikä *litteratuurista*, *kansallisuudesta* eikä *natsionaliteetistä*, *isänmaallisuudesta* eikä *patriotismista*. Samalta kannalta katsoen vaikeuttaa vierasten sanojen suomen kieleen ottamista erittäin suomen kielen köyhyys äänteistä — seikka, joka ei ole suinkaan ansio, vaan puute. Useita sanoja, jotka muuten olisivat erittäin soveliaat kieleen otettaviksi, ei voi puolustaa sen vuoksi, että niissä esiintyy jokin *b*, *g*, *f*, *š* tai kaksi konsonanttia sanan alussa, jos nimittäin sanat ovat sitä laatua, että ne tulisivat tarvittaviksi mitä laajimmissa piireissä. Kuitenkaan ei saateta välttää lainasanoja, joissa tämmöisiä äänteitä esiintyy, korkeamman sivistyksen kielessä, ja mahdollistahan voisi olla, että kansa lainasanojen kautta kerran oppisi näitä äänteitä ja äänneyhtymiä ääntämään, joka epäilemättä olisi katsottava eduksi.

Lainat vieraista kielistä ovat erittäin puolustettavat tieteellisessä kielessä, ei sen vuoksi, että ulkomaalaiset siten helpommin meidän kielellämme kirjoitettuja teoksia lukisivat, vaan sen vuoksi, että siten meille itsellemme yhteys muun Euroopan tieteen kanssa olisi helpompi. *Subjekti*, *substantiivi*, *verbi* ovat tieteellisessä kielessä ehdottomasti paremmat kuin *alus*, *nimi-*

sana l. *nimukka*, *tekosana (teonsana)* l. *lausukka* l. *tehdikkö*. Muukalaiset sanat olisivat epäilemättä, joll'ei yllämainittuja ääntämisvaikeuksia olisi, paremmat kansakouluopetuksessakin, koska itse käsitteet kuitenkin, niiden suomalaisista nimistä huolimatta, ovat erittäin opetettavat. Semmoisia sanoja kuin *vokaali* ja *konsonantti*, jotka eivät tuota mitään ääntämisvaikeutta, olisi syytä käyttää alimmassakin opetuksessa, sillä epäilemättä on niiden oppiminen yhtä helppo kuin *ääntiön* ja *kerakkeen*. Yleisten sivistyskäsitteiden nimiksi on niinikään sopiva omistaa yleisesti tunnettuja nimiä; esim. *filosofia* on f:stään huolimatta katsottava paremmaksi kuin *tiediste* tai *tietoviisaus;* vieläpä näkyy *telefooni*, jossa myöskin on *f*, tulevan yleiseen käytäntöön, jota vastoin *telegrammi* j. n. e. on suomennettu. Kaikin puolin sopiva sana on *historia;* tämän sijaan ei Kilpisen kaikista ponnistuksista huolimatta ole onnistunut saada sepittämäänsä *tosine* sanaa (joka muka on supistumalla syntynyt *tosi-tarine* sanasta!). Onnistumattomaksi on jäänyt niinikään esim. Gottlundin yritys nimittää *sensoria mielenmittariksi* y. m.

Kun jokin lainasana kerran on kieleen perehtynyt, vieläpä mukautunut sen ääntämistavan mukaiseksi ja on sitä paitsi yleisesti ymmärrettävä, niin yritykset sen kielestä poistamiseksi ovat hyljättävät. Tämmöisiä sanoja ovat esim. *sielu*, *synti*, *säkki*, *lääkäri*, *ladata*, *tavuu*, joiden rinnalle viron kielen mukaan ehdotetut *vaimu*, *patto*, *kotti*, *parantaja*, *panostaa*, *yhde* epäilemättä ovat edellisiä huonommat.

Vielä paljoa ankarammin kuin vieraita sanoja on yleensä tuomittu muukalaisuuksia, s. o. jonkun sanan merkityksen laajentamista vieraan kielen mallin mukaan, tai jonkun lausetavan sanasanaista käännöstä vieraasta kielestä. Jos on saatettu jostakin lausetavasta sanoa: se on ruotsalaisuus, niin on pidetty itsestään selvänä, että se on väärä. Edellä esitettyjen periaatteiden mukaisesti ei saata olla puhettakaan siitä, että jokainen vierasperäinen lausetapa ilman muuta olisi vääräksi katsottava. Onhan ensinnäkin muistettava että koko meidän kirjakielemme on osaksi vierasten mallien mukaan tehtyä; eihän missään kansanmurteessa voisi tavata sitä lausetyyliä, joka on kirjakielelle omituinen. Semmoiset yksityiset vierasperäiset lausetavat, jotka ovat täysin kirjakieleen perehtyneet ja joita yleisesti ymmärretään, ovat katsottavat kielen omaisuudeksi ja siis täysin oikeaksi kieleksi- ei edes voida väittää että niistä on kielelle haittaa, vaan monet niistä ovat päinvastoin kielelle verrattomaksi eduksi (esim. *kehittää*, *kehittyä; riippua jostakin* kuvaann. merkit. y. m. m.). Enpä edes katsoisi miksikään onnetto-

muudeksi kielelle, jos tunnustettaisiin oikeaksi verbi *langeta* semmoisissa lauseissa kuin *vekseli lankee*, jommoista puhekielessä runsaasti käytetään ja jota yleisesti ymmärrettäneen, jos kohta tämä ei olekkaan yhtä luonteva kuin äsken mainitut *kehittyä*, *riippua* jostakin. *Langeta* sanan sijaan ehdotettu *eräytyä* on sitä ehdottomasti huonompi, ja *aikautua* ehdotuksen paremmuus on epäiltävä. Uusien muukalaisuuksien kieleen tuomisessa olisi ensi sijassa kysyttävä, saapiko kieli niistä mitään etua vai eikö, edistävätkö ne kielen rikkautta ja sujuvaisuutta, vai tekevätkö ne sen päinvastoin kankeaksi, vaikeasti ymmärrettäväksi [1]).

Kosketellessani yksityiskohtia ei ole ollut tarkoitukseni suinkaan perinpohjin käsitellä näitä erityisiä kysymyksiä, joista kustakin voisi kirjoittaa eri kirjoituksen, vaan ainoasti esimerkeillä valaista, miten tämän kannan mukaan on yksityiskohtia arvosteltava. Edellisestä selviää, että samalla kuin olen tunnustanut käytännölle ratkaisuvallan, kun on kysymys lausumamuotojen oikeudesta ja vääryydestä, samalla olen tunnustanut, että kun on valittava eri käytäntötapojen välillä tai kun jotakin uutta käytäntöön ehdotetaan ja otetaan, silloin pitäisi eri lausumamuotojen tarkoituksenmukaisuuden määrätä, mikä muoto olisi omaksuttava, mikä ei. Kieltämätöntä on kuitenkin, että itse asiassa ei aina ole niin käynyt, vaan on käytäntöön saattanut päästä vähemmin tarkoituksenmukainen muoto, riippuen niiden henkilöiden periaatteista ja käytäntötavasta, jotka ensisijassa kulloinkin ovat kielenkäytäntöön vaikuttaneet.

Kun siis täten tarkoituksenmukaisuus asetetaan siksi päämääräksi, jota kohden kielen parannuksen ja kehityksen tulisi kulkea, niin saatetaan kysyä, eikö siten jää liian vähä takeita siitä, että kirjakielen kehittämisessä pidetään silmällä toiselta puolen kansankielenmukaisuuden, toiselta puolen säännöllisyyden päämääriä, joille kummallekin kieltämättä on tunnustettava suuri merkitys ja joiden toteuttamista kansankielisyys- ja kieliopillisuuskanta ovat ajaneet. Näiden päämäärien tavoittaminen soveltuu aivan hyvin yhteen tarkoituksenmukaisuuteen pyrkimisen kanssa. Edellisessä olen puolustanut kansankielen sanojen ja ominaisuutten omistamista kirjakieleen, milloin vain kirjakielellä siitä on etua, joko sillä tavoin, että se

[1]) Vrt. tästä asiasta muuten Godenhjelmin esitystä Suomalaisen kirjallisuuden seuran juhlakokouksessa v. 1881 (Suomi II, 15, s. 235), joka sisältää monta järkevää, vielä tälläkin hetkellä paikkansa pitävää näkökohtaa.

siten tulee yleistajuisemmaksi, mahdollisemmaksi levittämään sivistystä koko kansalle, tai sillä tavoin, että se siten voittaa uusien käsitteiden ja käsiteyhteyksien luontevia ilmaisukeinoja — kuitenkin kaikki tämä sillä ehdolla, ett'ei kirjakieli siten menetä entisiä etujaan, pane alttiiksi käytettävyyttään korkeamman sivistyksen välittäjänä. Myöskin säännöllisyyteen pyrkiminen on samalla tarkoituksenmukaisuuteen pyrkimistä, jos pyritään semmoiseen säännöllisyyteen, joka tekee kielenkäytännön oppimisen — sillä kirjakieli on tietysti opittava — helpommaksi.[1]) Pitäisihän kansankielisyys- ja kieliopillisuusmiestenkin myöntää, ett'ei kieltä olisi muodostettava tavalla, joka ei sille ole eduksi, ja sen etu ei voi olla muu kuin yhä täydellisemmäksi ajatuksenilmaisu-keinoksi varttuminen.

Kenelle on siis, voidaan lopuksi kysyä, tunnustettava valta ja auktoriteetti asianymmärtäjänä määrätä, mitä on kieleen omaksuttava, mitä ei? Kieliakatemia, jommoista on esitetty kirjakielen vakaannuttajaksi ja kehittäjäksi, ei luullakseni veisi tarkoitetuille perille, sillä ensinnäkään ei olisi helppo löytää miehiä, jotka eri oikeakielisyyskysymyksissä voisivat täysin

---

[1]) Parilla esimerkillä valaistakoon mitä tarkoitan säännöllisyydellä. Kun joku kirjoittaa esim. *kuljen, jäljet*, mutta *jälessä, jälestä*, pidän sitä hyljättävänä epäjohdonmukaisuutena. Sitä vastoin katsoisin suotavaksi, että jollakin tavoin päästäisiin semmoisesta „säännöllisyydestä" tai monisääntöisyydestä, jota meidän nykyinen lauseoppimme määrää noudatettavaksi infinitiivin objektin suhteen. Koska infiniitiivin objekti useissa tapauksissa on nominatiivimuotoinen, panevat meidän sanomalehtemme ja suomentajamme, „oikeata" kieltä tavoittaen, objektin nominatiivimuotoon aivan milloin tahansa; kirjoitetaan esim. *Mietinnössä ehdotettiin, että säädyt suostuisivat jättämään yleisen valitusvaliokunnan toimeksi valmistaa ehdotus — —; — — jolle Ruotsin kuningas on myöntänyt oikeuden suorittaa tutkinto suomalais-ugrilaisessa kielitieteessä*, joissa nykyisten tunnustettujen sääntöjemme mukaan pitäisi välttämättömästi olla *ehdotuksen, tutkinnon*. Tämmöiset esimerkit osottavat ett'ei kirjoittajillamme ole enää nominatiivi- ja *n*-muodon käytännön erotus selvillä kielitajunnassaan ja että jonkimmoinen hämärä tunto kieliopin määräyksistä saattaa heitä käyttämään nominatiivimuotoa, vaikka „korva" sanoo toista. Koska *n*-päätteinen akkusatiivi on verrattomasti yleisin kokonaisobjektin sija, niin katsoisin kielenkehitykselle paljoa edullisemmaksi juuri tämän muodon kuin nominatiivimuodon käytännön laajennusta. Soisin siis että tunnustettaisiin kirjakielen kannalta oikeaksi semmoiset konstruktsioonit kuin *minun täytyy tehdä sen, velvollisuuteni on tehdä sen*, sillä silloin olisi päästy yhdestä suuresta suomen kielen lauseopin vaikeudesta ja todella edistytty suurempaan säännöllisyyteen. Tämä muutos olisi samassa edistystä kansankielisyyteen, sillä tämmöinen käytäntötapa on suuressa osassa Suomen maata vallassa ja nähtävästi yhä leviämässä.

yhtyä, ja toiseksi tämmöinen akatemia varmaan kehitystä kangistaisi, se ei jaksaisi seurata kehityksen mukana, niinkuin esimerkit muista maista todistavat. Epäilemättä edistyy ja kehittyy kieli enimmin ja parhaiten, jos kukin kirjailija koettaa parastansa; pakko tehdä itsensä ymmärretyksi, pakko välttää sitä, mikä lukijan kielitunnetta voi loukata, saattaa paremmin kuin mikään muu pakko kirjailijan käyttämään hyvää ja tarkoituksenmukaista kieltä.

Paraan kielen ohjeena on — siihen meidän lopulta kuitenkin täytyy tulla — paraiden kirjailijain kieli. Samoin kuin parasta kansankieltä ei puhu murretta puhuvien enemmistö, vaan muutamat kansan keskuudessa tavattavat lahjakkaat indiviidit, «sanasepät», todelliset «kansankirjailijat», s. o. kansan kirjallisten tuotteiden («kansanrunouden») säilyttäjät ja laajentajat, joiden vaikutus kansanmurteen kehitykseen ei suinkaan ole vähäksi arvattava, samoin ei myöskään paras kirjakieli ole kirjoittajain enemmistön, vaan parahiston kieli. Etevät kirjailijat, jotka kansalle puhuvat ikään kuin kansansa omasta sydämestä ja jotka itsetajuttomasti, ikään kuin vaistontapaisesti seuraavat niitä ohjeita, joita hyvän kielen tulee noudattaa, ne ne lopulta kuitenkin ovat oikeakielisyysasioissa oikeat auktoriteetit, joiden kieltä meidän tulee ohjeenamme seurata. Paremmin kuin mikään kieliakatemia kohottaa ja jalostaa suomen kielen käytäntöä epäilemättä esim. semmoinen kirjailija kuin Juhani Aho, joka suomen kielen taiteellisena käyttäjänä, kielitaiteilijana niin sanoakseni, on saavuttanut mestaruuden, johon ei kukaan ennen häntä ole kohonnut. En luule kuitenkaan vähäpätöiseksi asiaksi, jos se suunta, jota kehityksen pitäisi kulkea, se päämäärä, johon olisi pyrittävä, olisi sekä kirjailijoille että myöskin muille kielenkäyttäjille täysin ja itsetajuisesti selvillä; jos nämät rivit olisivat jotakin käsitteiden selvittämiseksi vaikuttaneet eivät ne olisi aivan hyödyttömät.

Eikö siis, kysyttäneen vielä viimeiseksi, meille kielimiehille jää näissä asioissa mitään sananvaltaa? Meillä saattaa näissä kysymyksissä olla sanansijaa ainoastaan siinä määrässä, kuin olemme itsellemme hankkineet selvän käsityksen kielen elämästä, itsellemme selvittäneet kielen aatteellisen tehtävän, sen päämäärän, johon on pyrittävä. Ainoastaan sillä ehdolla me saatamme vaatia itsellemme auktoriteettia kielenopettajina koulussa ja elämässä. Siksipä onkin kielenopetuksen ja ennen kaikkia yliopistollisen kielenopetuksen asetettava päämääräkseen kielen elämän, sen tehtävän ja tarkoitusperän selvittäminen.

E. N. Setälä.

Muutamista oopperoista Wagnerin jälkeen.

Kirje Berliinistä.

Ennenkuin ryhdyn varsinaiseen aineeseeni, tahdon ensin heittää lyhyen katsauksen *R. Wagnerin* reformityöhön sekä siihen merkitykseen, mikä hänen teoksillaan on oopperan kehityshistoriassa.

Tämän vuosisadan alkupuoliskolla, jolloin Wagner alkoi taiteuransa, oli *Gluckin* alottama dramaattinen oopperansuunta melkein unohtumassa. Ulkomainen sivistys oli Saksaankin tuonut ulkomaisen taiteen. Itaalialaiset ja ranskalaiset oopperat olivat hallitsijoina jokaisella Saksan näyttämöllä. *Meyerbeer*, vaikkakin Saksasta kotosin, oli kokonaan antautunut ranskalaisen koulun edustajaksi. Hänen ja Halévyn oopperat olivat aina ensimäiset Saksassa. Millä innolla Saksalaiset agentit toivat jokaisen uuden pariisilaistuotteensa Reinin yli, siitä antaa Wagner eräässä perin purevassa, mutta erittäin hauskassa kirjoituksessaan sattuvan kuvan. Yksi Saksalainen oli kuitenkin vielä pelastanut tuon avonaisemman, yksinkertaisemman ja samalla hienomman suunnan. Se oli *Carl Maria v. Weber*. Hänen Freischützinsä elähdytti saksalaiset ihailemaan omaansa. Kaikki olivat ihastuksissaan, niinhyvin Kantin «Kritik der reinen Vernuft«-teoksen puoltajat, kuin Wieniläisen muotijournalin lukijat. Vaan sekin ihastus unohtui. Luottamus kotimaiseen oli Saksassa liian pieni. *Bellinit*, *Spontinit* tulvivat taas näyttämöille.

Silloin tuli Wagner. Hänetkin oli Weber hurmannut. *Beethovenin* sinfoniiat olivat hänestä tehneet muusikerin. Weber häntä taas myöhemmin Pariisissa elähdytti, antoi uutta intoa ja rohkeutta, jonka hän jo oli vähällä kadottaa. Hän päätti pudistaa päältänsä kaikki traditsioonit ja säännöt, jotka ranskalainen kauneudenaisti oli asettanut. Hänen ensimäinen vaatimuksensa oopperan suhteen oli, että sen tuli olla draama. Draaman ihanteena olivat hänellä Goethe, Schiller ja ennen kaikkia Shakespeare.

Draamaa tässä merkityksessä ei noissa sen aikuisissa suurissa oopperoissa ollut. Tekstiksi valittiin joku historiallinen tapahtuma tai joku klassillinen draama, joka näytös näytökseltä katsojaa jännittäisi, olisi liikuttava

— kun niin tarvittiin, — kauhistuttava — kun vaan sopi, ja lopuksi sellainen, joka tarjosi säveltäjälle tuhat tilaisuutta näyttää kaikkia taitojaan ja taipumuksiaan. Sen vuoksi katkesikin niissä itse draaman johtava lanka ja jäljellä oli vaan kirjava ketju resitatiiveja, aarioita, kavatiinoja, duetteja, terzettejä, finaaleja, baletteja y. m. Näillä ei ollut minkäänlaista musikaalista yhteyttä, ja draamallinenkin yhteys oli hyvin hämärä. Eikä siitä välitettykään, kunhan vaan saatiin paljon jännittäviä situatsiiooneja. Millä lailla tällainen oopperan teksti oli kirjoitettava, siitä antaa Wagner satiirisen kuvan, neuvoessaan saksalaisia kirjailijoita tekemään oopperan librettoja, ettei niitä tarvitsisi Pariisista tilata:

«— — — — Jos teillä on taitavuutta, niin lukekaa sanomalehtiä, romaaneja, kirjoja, ennen kaikkia suurta historiankirjaa: kauan hakematta, löydätte te jossakin puolen tahi koko sivun, joka teille kertoo kummallisen tapauksen, jota ette ennen tunteneet, tahi ette itse olleet kokeneet. Pohtikaa sitten hieman tätä tapausta, vetäkää kolme, jopa viisi suurta viivaa, joita voitte mielenne mukaan nimittää näytöksiksi, antakaa joka näytökselle joku määrätty osa toiminnasta, tehkää tämä jännittäväksi, (eihän mikään ole helpompi kuin se!) — täällä antakaa jonkun avioliiton purkautua, — tuolla ryöstää rakastajalta morsian, — täällä lyökää joku ritari puolikuolleeksi, tuolla kruunauttakaaa joku senaattorintytär kuningattareksi, ja vihdoin heittäkää intrigantti ikkunasta ulos; — koristeeksi lisätkää kultaisia myrkkymaljoja, salaperäisiä tapettiovia, piiloutuneita vakoojia ja muita samantapaisia huvittavia asioita, — niin on teillä jo samalla oopperateksti, joka on aivan yhtä hyvä, kuin ne, joitten takia saksalaiset muusikerit ympäröivät pariisilaisia tekstintekijöitä.«

Kaikkea tätä vastaan nousi Wagner. Lähtien etupäästä Gluckista oopperan rakennukseen nähden, sai hän suoranaisen musikaalisen ravintonsa lähinnä Weberistä. Kirjoittaen itse sekä draaman että musiikin pääsi hän vapaasti purjehtimaan väljille vesille, jossa ei kukaan tainnut hänen toimiansa rajoittaa, eikä hänen aatteitansa tympäistä. Hänen päämaalinansa oli herättää saksalainen taide sen nukkuvasta tilasta. Hänen ensimäiset teoksensa (Die Feen, Rienzi, Der fliegende Holländer), ovat loistavana jatkona Gluckille, Mozartille ja Weberille; myöhemmin kehittyi hän enemmän itseensä luoden aivan omatakeisen suunnan. Vaikka hänen tarkoituksenaan oli uhrautua Saksan taiteen kehitykselle, on hänen neronsa kuitenkin vaikut-

tanut ympäri koko maailman. Jopa itse Pariisiinkin, jonka nuoret taiteilijat nykyjään ovat hänen innokkaimpia puoltajiaan.

Ei mikään ollut Wagnerille vastahakoisempaa, kuin ulkonainen loisto, silloin kun se muuttui pääasiaksi. Jos se taas palvelee korkeampaa tarkoitusta, on se tarpeellisena auttajana kuten muutkin välikappaleet. Wagner ei milloinkaan jättänyt pääasiaa silmistään. Aiheet ovat vaistomaisesti syntyneet hänen sydämmessään. Muodon, tuon komeimman muodon, mikä millään oopperalla lienee, sen on hänen jättiläisneronsa niille veistänyt. Mitä naiivin tunne ja kypsynein taiteellinen taitavuus ja ymmärrys yhtyvät hänen teoksissaan kauniiseen sopusointuun. Jokaisella hänen teoksellaan on kerrassaan monumentaalinen luonne. Tuo nimitys «ooppera» ei luonnollisesti enään riittänyt hänen tuotteilleen: ne saivat nimekseen «musikaalinen draama».

Hänen teostensa tarkoitus ei ole tarjota katsojille »huvitusta» tai «hauskaa iltaa»; niillä on korkeampi tarkoitus: vastata tosiaankin tuota aatteellista taidetta, jonka tehtävänä on kohottaa ihmisten henkisiä pyrintöjä, heidän moraalista kantaansa.

Olisin kiusauksessa jatkamaan tätä laajemmalta, vaan otsakirjoitus pakottaa lopettamaan ja palaamaan aineeseeni.

* * *

Taiteilijoita on kahta laatua ja siis myöskin taidetta. Toinen hakee totuutta ja seuraa omaa vakaumustaan, toinen hakee menestystä ja seuraa yleisön vaatimusta. Ja näitä jälkimäisiä on ylen paljon. He nuuskivat hyvin tarkkaan mitä yleisö vaatii ja kaipaa, minkälainen tavara nyt voisi »mennä«. Wagnerin jälkeen on tällaisia ilmestynyt koko joukko. Että W:n jälkeen myös todelliset taiteilijat ovat toimessa olleet, sitä en milloinkaan tahdo kieltää. Mainitsen vaan nimet sellaiset kuin: *Verdi*, *Saint-Saëns*, *Goldmark*, *Massenet*, *Tschaikoffsky* y. m. Tässä kirjoituksessani tahdon kuitenkin puhua eräistä tuotteista, jotka tahallaan tai tahtomattaan ovat asetetut Wagneria vastaan, ja osoittavat selvästi, miten vähän Wagneria vielä ymmärretään ja että hänen yleinen ihailemisensa on vielä suureksi osaksi muotiasia.

Olettakaamme yksi tuollainen säveltäjä, joka hakee menestystä ja seuraa yleisön vaatimusta. Hän on nähnyt ja kuullut, mitä yleisö ei Wagnerissa ole jaksanut sulattaa. Hän on nähnyt jonkun hyvin voivan, lihavan

herrasmiehen tulevan ulos teaatterista Götterdämmerungin jälkeen, tyytymättömän näköisenä, puhkien ja pyyhkien otsaansa hiestä. «Ettekö ole tyytyväinen iltaanne?» — «Jumala varjelkoon! Nyt minä olen istunut lähes kuusi tuntia ja hikoillut, enkä ole mitään käsittänyt. Minulle sanottiin, että olisi pitänyt edeltäpäin tutustua tekstiin. Mitä uutta muotia se on?! Minä tahdon tulla teaatteriin tuuleuttamaan aivojani vähän kepeämmissä ilmanhenkäyksissä, kun olen koko päivän niitä vaivannut numeroilla. En minä tahdo mitään filosofiaa. En yhtään «melodiiaa» ole kuullut koko iltana. Torvet soittivat liian paljon ja liian kovasti. Miksei balettia? Hauskempi sitten on Tannhäuser tai Lohengrin. Siellä on edes komeita ritareita, pyhiinvaeltajia, joutsenkin tulee esille ja hevosia, ukkoset lyö ja salamat iskee; balettikin on, ynnä paljo muuta hauskaa, vaikka liian pitkiä ovat nämäkin. Vaan Götterdämmerungiin en enään mene». — Taiteilija, — jos hän on sellainen, — kauhistuu ja halveksii mokomia vaatimuksia taiteelta, vaan koska hän tahtoo menestyä tässä maailmassa, päättää hän kirjoittaa oopperan, jolle hän panee seuraavat ehdot:

Tekstin tulee ennen kaikkea olla lyhyt ja helppo ymmärtää, vakkei sanoja kuulisikaan. Ja sitäpaitsi sellainen, ettei siitä ole suurta vahinkoa jos ei ymmärtäisikään. Kyllähän sen aina huomaa, että tuo rakastaa tuota ja tuo on vihanen siitä, ja tuo pettää ja tämä antaa toisen ilmi, ja tuo tappaa tämän. Musiikissa täytyy olla semmoisia melodiioja, joita huonokorvainenkin voi oppia hyräilemään. Paljon balettia ja hevosia. Yleensä jotakin, jossa ei tarvitse päätään vaivata, istua vaan ja antaa tulla vaikutuksen, pyyhkästä hieman, soitella sydämmen tunnekieltä, jotta pieni kyynelkin silloin tällöin näytäiksen. Sitten voi katsoja mennä kotiin ja unohtaa koko jutun.

Lahjakkain ja tunnollisin kaikista näistä nuoremmista on epäilemättä itaalialainen *Pietro Mascagni*. Hänen teoksensa «Cavalleria rusticana» ei täydelleen kuulukaan niihin teoksiin, joista voisi yllämainittua pilkkaa sanoa. Se sisältää hyvin paljon oikeata ja totta, varsinkin mitä itse draamaan tulee. Tämä perustuukin etevän itaalialaisen kirjailijan Giovanni Vergan samannimiseen näytelmään, joka nimellä «Talonpojan ritarillisuus» on Suomessakin näytelty (Helsingin Suomalaisessa teaatterissa, v. 1891). Se on yksinäytöksinen ja sisältö lyhyesti seuraava:

Turiddu, nuori itaalialainen talonpoika ja hänen rakastettunsa Lola ovat ennen Turiddun sotamieheksi menoa vannoneet toisilleen pysyvänsä

uskollisina. Lola kuitenkin unohtaa valansa ja menee toiselle kosijalle, eräälle ajurille. Kotiin palannut Turiddu kokee sammuttaa palavan rakkauden tulen ja katkeran mustasukkaisuuden kihlautumalla nuoren Santuzzan kanssa, joka häntä hurjuuteen asti rakastaa. Tämä taas kaivelee Lolan turhamaista sydäntä ja hän koettaa kauneudellaan ja viehätysvoimallaan kietoa Turiddua jälleen pauloihinsa ja saada hänet luopumaan Santuzzasta. Turiddu hurmaantuu ja, unohtaen Santuzzan, sokeasti seuraa Lolaa. Onneton Santuzza rukoilee häntä unohtamaan ja halveksimaan tuota kevytmielistä, uskotonta Lolaa ja muistamaan Santuzzaa, joka häntä niin vilpittömästi rakastaa. Rukoukset ovat kuitenkin turhat ja silloin antaa Santuzza molemmat rakastavaiset ilmi Lolan miehelle. Tämä vaatii Turiddun kaksintaisteluun ja tappaa hänet Santuzzan nähden, joka tekoansa kauhistuen kaatuu tunnotonna maahan Turiddun äidin jalkain juureen.

Draama on pala todellista ihmiselämää, henkilöt todellisia. Kustakin saamme selvän käsityksen, kukin edustaa eri inhimillistä luonnetta. Päähenkilö, Santuzza, on henkilö, joka voi todellisesti intresseerata katsojaa, hänen onneton osansa herättää sääliä, hänen epätoivoisen tekonsa me voimme käsittää, jopa anteeksi antaa. Samoin muut henkilöt ovat selvästi kuvatut.

Myöntää täytyy että aine on sopiva esitettäväksi yhdessä näytöksessä. Tapauksen kehitys kun tapahtuu kokonaan näyttämöllä, on ollut mahdoton välttää ylenmääräistä liikettä näyttämöllä: toiset tulevat, toiset menevät. Samalle paikalle mahtuu kirkko, juomapaikka y. m. Näyttämö tuntuu enemmän kuin tavallista yleiseltä rendez-vous paikalta. Näytös on kuitenkin jaettu kahteen osaan, vaikkei erottajana olekaan esiripun laskeutuminen, vaan eräs «intermezzo sinfonico» *).

Musiikista taas voi sanoa, että se yleensä ei vastaa draaman sisällistä voimaa. Sellaisen luonteen, kuin Santuzzan, musiikissa kuvaaminen vaatii enemmän, yhteyttä kuin mitä Mascagni on sille antanut. Muistakaamme mitä tuo nautinnonhaluinen lihava herrasmies yllä Wagnerin musiikissa kaipasi. Sitä on nyt Mascagni kokenut hänelle tarjota. Hän on särkenyt

*) Tämä sana sinfonico ei tässä suinkaan merkitse samaa, kuin mitä muuten tavallisesti sanalla „sinfooninen" nykyaikana ymmärretään. Tuo pieni kappale on aivan yksinkertainen, laulumuotoon sävelletty pätkä. Sinfonico tässä tarkoittaa, että intermezzo on vaan musikaalinen, johtuen sanan „sinfoniia" alkuperäisestä merkityksestä: yhteensointu.

kappaleensa musikaalisen yhteyden useampiin pienempiin romansseihin, duetteihin y. m., joita sitten voitaisiin konserteissakin esittää. Vaan hän on ollut liian nuori ja ennen kaikkea liian lahjakas kerrassaan palvellakseen mammonaa. Hän on kuitenkin noissa pienissäkin kappaleissa koettanut karakteriseerata luonteita ja henkilöitten mielentilaa, hän on niihin pannut paljon tuota oikeata hyvää tavaraa. Ainoastaan tuo intermezzo ei ainakaan minua tyydytä. Jos esirippu olisi laskenut alas, ei Mascagninkaan musikaalinen inspiratsiooni olisi jäänyt näyttämölle, vaan seurannut henkilöitä ja kuvannut heidän taisteluitaan ulompanakin näyttämön takana, niinkuin sen niin loistavasti tekee mestari Wagner. Siegfriedin Rheinmatka, hänen kuolemansa ynnä lukemattomat muut ihmeet olisivat voineet olla esimerkkeinä. Tilaisuutta olisi ollut kylläkin paljon. Vaan sen sijaan on Mascagni kirjoittanut kappaleen, jota jo soittaa jok'ikinen posetiivi. Kenties se olikin hänen tarkoituksensa.

Teos levisi kuin kulovalkea ympäri koko sivistyneen maailman ja tuotti rahaa paljon. Tästä ihastuneena hukutti Mascagni kaikki paremmat pyrintönsä ja lähetteli maailmalle useampia oopperoita. Mascagnin tarkoitukseen ne voinevat vastata, vaan ei ainakaan niitä vaatimuksia, joita niin lahjakkaalle miehelle voisi tehdä. Ei yksikään niistä lähestykään Cavalleria rusticanaa.

«Miksi en minäkin koettaisi?» arveli herra *Hummel.* «Tässä saan kitua kuninkaallisena harpunsoittajana oopperassa. Jos onnistuu, niin tulen rikkaaksi mieheksi, jos ei, niin mitäs muuta kuin jatkan harpunsoittoa, olenhan ainakin koettanut». Ja hän seurasi Wagnerin neuvoa: luki romaaneja ja löysi mitä haki: kummallisen tapahtuman. Mutta hän oli myös kysynyt tuolta lihavalta herralta, miksi hän oli tyytymätön; eikä pannut oopperaansa aatetta ensinkään. Cavalleriasta huomasi hän, että oopperan piti olla yksinäytöksinen. Ja niin lisäytyi oopperakirjallisuus yhdellä teoksella, jolle nimeksi pantiin «*Mara*». Kas näin:

Eräs nuori mies Kaukaasiassa on tehnyt pahojaan, joko tappanut jonkun tai muuta sopimatonta tehnyt, ja sen vuoksi tahtovat loukatut sukulaiset kostaa. Pakoon täytyy pahantekijän turvautua. Näytelmä alkaa sillä, että pahantekijän vaimo, Mara, istuu surullisen asuntonsa edustalla ikävöiden miestänsä. Hänen pieni poikansa tulee piipoitellen metsästä ja kun vähän on leikitelty kuuropiilosilla, nukkuu lapsi Maran polvelle ja tämä kantaa hänet huoneeseen sänkyyn. Silloin tulee pakolainen. Mielellään puhelisivat

aviopuolisot kauankin keskenään ja laulaisivat duetteja orkesterin säestyksellä, vaan kaukaa kuuluu vainoojien uhkaavat torventoitotukset. *Miehen* täytyy paeta ja hänen vaimonsa piilottaa hänet onton puun sisään (ettei, näetten, tarvitse poistua näyttämöltä). Vainoojat, joiden joukossa Maran veli (kuinka jännittävää!), saapuvat ja vaativat Maraa ilmaisemaan michensä piilopaikkaa. Kun tämä kieltäytyy, uhkaavat he tappaa rakastetun pienokaisen. Vaimo antaisi tämänkin tapahtua, vaan silloin töytää mies puunkolosta ja levittäen käsivartensa asettuu tuvan oven eteen. (Musiikkieffektinä tässä on vahvasti instrumentteerattu vähennetty septima-akordi, jossa tenoori laulaa eli huutaa kvintin hyvin pitkään, senjälkeen pitkä kenraalipaussi). Hän antautuu vainoojilleen. Pitkä hyvästijättö aviopuolisoitten kesken, viimeinen katse lapseen, joka nukkuvana näkyy yleisöllekin tuvan oven raosta, ja sitten sidotaan mies kiinni ja viedään korkealle vuoren huipulle, josta hänet aiotaan syöstä alas. Vaan juuri kun joukko on saapumassa huipulle, ottaa Mara pyssyn, tähtää ja laukasee. Kuula sattuu hänen mieheensä, jonka hän täten tahtoi pelastaa häpeällisestä kuolemasta. Kostajat poistuvat, sortunut Mara jää kivelle itkemään. Pieni lapsi on herännyt. Hän hiipii hiljaa äitinsä luo, joka häntä intohimotsella rakkaudella puristaa rintaansa vasten, ja esirippu lankee.

Kaikki yhdessä näytöksessä. Lukija voinee arvata, ettei tällaisessa näytöksessä, jossa tapauksia tulvaa päällekkäin kuin päreitä höylästä, voi olla kysymystäkään mistään järjellisestä draamallisuudesta. Se vaikuttaa niin ylen kurjasti kuin suinkin vaan voi. Kaikki kamalimmat kohtaukset naurattavat. Ainoastaan silloin, kun Mara näytöksen lopulla syleilee lastaan, olin hieman liikutettu, — vaan se tuli siitä, että olen lasten ystävä ja tuo lapsi minua hyvin miellytti valkosessa paidassaan. Miten minä voisin tuntea osanottoa onnetonta Maraa kohtaan, kun en minä ole vielä ennättänyt saada illusioonia niin vahvaksi, että pitäisin häntä muuna kuin rouva Piersonina, joka Maraa näytteli. Vielä vähemmin voi minusta aviopuolisoiden hyvästijättö tuntua surkealta, kun he vasta viisi minuuttia sitten sanoivat hyvää päivää. Koko juoni on perustettu tuolle ampumiseffektille: että vaimo on niin lujaluontoinen, että ampumalla miehensä, pelastaa hänet häpeästä. Sitä paitsi on se hyvin subjektiivista Maralta pitää häpeällisempänä tulla syöstyksi kalliolta, kuin ammutuksi oman vaimon käden kautta. Me emme ainakaan voi asettua Maran kannalle. Yleensä tuntuu koko tapaus ryövärijutulta.

Musiikki on hyvin ylimalkaista: ei juuri rumaa, — ja milloinkas musiikki sitä juuri onkaan, — vaan ei kaunistakaan. Aivan ilman lahjoja kirjoitettu. Ainoat teemat, jotka johonkin kelpaavat, ovat Wagnerilta lainattuja. Vainoojien torventoitotus on nuotti nuotilta sama kuin Lohengrinin: «nie sollst du mich befragen». Ainoastaan tavulla «fra» on Hummelilla puhtaan kvintin asemésta vähennetty. Mutta muuten rytmikin aivan sama.

Kun kappale alkaa keskeltä juonta, on säveltäjä kokenut alkusoitostaan tehdä jonkun musikaalisen proloogin oopperaan. Ja sitä varten kai on uvertyyrissä suuri kenraalipaussi, jonka aikana kuuluu pyssynlaukaus, varmaankin merkitsevä sitä murhaa, joka oli kostettava!

Onpa sitten vielä puhuttava oopperasta «Medici», joka Berliinissä esitettiin ensi kertaa helmikuun 17 p:nä. Tämän oopperan sekä sanat että musiikin on kirjoittanut eräs itaalialainen säveltäjä *R. Leoncavallo.* Ollen Itaalian kuninkaan suosiossa, oli Leoncavallo jo alusta saakka hyvissä kirjoissa Saksan keisarin luona. Ei mistään uudesta oopperasta ole niin paljon melua pidetty kuin tästä. Keisari oli premierissä, sähkötti toisen näytöksen jälestä onnea toivottaen Itaalian kuninkaalle. Leoncavallo otettiin vastaan keisarin looshissa ja keisaripari lausui mitä kehuvimpia arvosteluja tästä uudesta neron tuotteesta. Teokselle pakottamalla pakotettiin menestystä.

Tämä «Medici» on ensimäinen osa eräästä trilogiiasta «Crepusculum», jonka Leoncavallo aikoo kirjoittaa ja jossa hän draamallisesti aikoo kuvata merkittävimpiä tapahtumia Itaalian historiasta. «Medicin» pohjustana onkin tapahtumat vv. 1471—78 Florensissa. Silloin oli Medici-hallituksen loistoaika veljesten Lorenzo ja Giuliano Medicin käsissä. Eräs paavi Sixtus V:nen suojelema salaliitto solmittiin erään Pazzin johdolla heitä vastaan. Se ei kuitenkaan täydellisesti onnistunut vaan uhriksi joutui kuitenkin toinen veljeksistä, Giuliano Medici.

Ensimäinen näytös alkaa eräällä metsästyksellä. Hevosia ja ratsumiehiä komeissa puvuissa liikkuu edestakaisin metsässä. Lorenzo ja runoilija Poliziano, Medicien ystävä puhuvat eräästä Toskanaa uhkaavasta hyökkäyksestä paavin puolelta. Poliziano kehottaa kuitenkin Lorenzoa unohtamaan huolet täksi päiväksi ja antautumaan runoilemiselle. Lorenzo laulamaan ihanteellisen laulun luonnosta ja rakkaudesta, vaan hänen veljensä Giuliano, joka enemmän haaveksii taistelua ja mainetta kuin rakkauden onnea, kehottaa ystäviä pysymään likempänä metsästysseuruetta. Ritarit poistuvat ja heidän sijaansa ilmestyvät näyttämölle Simonetta ja Fioretta, kaksi nuorta neitoa kukkia, poimien, ja

Simonetta laulaen erästä kaihomielistä rakkauslaulua. Fioretta poistuu nähdäkseen metsästystä ja vähän senjälkeen uinahtaa Simonetta haaveiluihinsa erään puun juurelle. Silloin hiipii hänen luoksensa Montesecco, eräs paavilainen kapteeni, ja aikoo väkivallalla syleillä häntä. Neito huutaa apua ja pensastossa vilisevän otuksen rapina säikäyttää pahantekijän. Simonetta pyörtyy ja kun hän jälleen herää, näkee hän edessään Giulianon. He antautuvat puheluun ja Simonetta huomaa tässä ritarissa ihanteensa, josta hän äsken oli laulanut, ja Giuliano, hurmaantuneena tämän nuoren neidon hehkuvasta kauneudesta, unohtaa sen pilkallisen ivansa, jolla hän tuonoin puhui naisen lemmestä ja antautuu kokonaan tämän hänelle aivan uuden tunteen valtaan. He tunnustavat toisilleen rakkautensa ja heidän toisiaan hyväilleessä huomaa heidät salaa Montesecco. Fioretta palaa takasin, hänen katseensa sattuu Giulianoon, jonka miehellinen kauneus huumaa myös hänet, ja hänen sydämmessään syttyy polttava tuli. Nuoret naiset poistuvat hiljalleen, Giuliano katsoo ihastuneena Simonettan jälkeen, ja Fioretta taas heittää palavan katseen Giulianoon.

Toisessa näytöksessä solmitaan salaliitto Mediciä vastaan. Montesecco, Pazzi y. m. tapaavat toisensa eräällä torilla ja sopivat siinä, keskellä katua, pitkittä mutkitta Medicien murhasta. Runoilija on tosin ollut kylliksi varovainen ettei ole antanut kenenkään saapua paikalle tässä tilaisuudessa, vaan sittenkin on tämän kohtauksen todennäköisyys hyvin hatara. Salaliittolaiset poistuvat tietysti ajoissa, ja heti senjälkeen ilmestyvät Lorenzo ja Poliziano paikalle suuren mandoliinansoittajajoukon seuraamina. Lorenzo laulaa ihanan yölaulun Lucrezia Donatille. Hänen lauluansa kuulemaan keräytyy vähitellen suuri joukko kansaa, joka riemuiten puhkeaa ylistyshuutoihin ihaillun runoilijan ja valtiomiehen kunniaksi. Paikalle on myös saapunut Giuliano, salaliittolaiset, Simonetta äitineen, Fioretta sekä yhä enemmän kansaa, muun muassa tanssijoita ja tanssijattaria. Siinä ruvetaan tanssimaan ja Simonetta pyytää äidiltään lupaa saada laulaa tanssilaulun. Hän riemastuu nähdessään että Giuliano hänet huomaa ja innoissaan yhtyy hän tanssijoitten riviin, vaan lankeaa yhtäkkiä pyörtyneenä maahan. Hänet viedään kotiin, väkijoukko hajaantuu, ainoastaan Giuliano ja Fioretta jäävät jäljelle. Pitkässä keskustelussa rakkaudesta antaa Fioretta huomata, että hänkin rakastaa ja kun Giuliano pyytää häntä tunnustamaan, ketä hän rakastaa, hyökkää hän äkkiä Giulianon kaulaan ja huutaa intohimoisesti: «Sinä se olet!» Fioretta pakenee, Giuliano perästä.

Kolmas näytös alkaa siten, että Fioretta tulee sairaan Simonettan luota ja menee kotiinsa, joka sijaitsee vastapäätä, kadun toisella puolen. Näyttämö on jaettu, joten vasemmalla puolen on osa Fiorettan kamaria, oikealla katu ja talo, jossa Simonetta asuu. Fioretta kärsii tuntiessaan itsensä syylliseksi siihen, että Giuliano on unohtanut Simonettan. Vaan rakkaudessa on koko hänen onnensa, hän odottaa kotonaan ystävää, jolle hän jo oli antautunut. Kadulle keräytyy taas kolme salaliittolaista. Heidän ensi yrityksensä ei ollut onnistunut, he menevät taas tuumailemaan Monteseccon luo, joka myös asuu tällä paikalla. Giuliano saapuu ja menee Fiorettan luo viettämään aikaansa salaisessa lemmen huumauksessa. Myöskin Simonetta ilmestyy asuntonsa rappusille. Keskelle katua asettuvat nuo liittolaiset ynnä Montesecco ja päättävät huomenna kirkon aikana panna toimeen julman tekonsa. Simonetta kuulee keidän puheensa ja miettii keinoa, jolla varottaisi rakastettuansa. Hän pyörtyy portaille, Montesecco huomaa hänet ja kostaa näyttämällä hänelle rakastettunsa syleilemässä Fiorettaa. Kauhistuneena hyökkää hän Fiorettan huoneeseen, jossa hän, vielä viimeisellä hengenvedollaan varoittaen Giulianoa, vaipuu kuolleena maahan.

Neljäs näytös tapahtuu kirkossa, johon salaliittolaiset myös ovat saapuneet. Komeasti saapuvat Medicit seurueineen kirkkoon. Tuskin on pyhä toimitus alkanut, kun liittolaiset hyökkäävät Giulianon päälle ja tappavat hänet tikareilla. Lorenzon onnistuu paeta syntyneessä metelissä sakaristoon, ja murhaajat pakenevat. Kansa huutaa: kuolema tyranneille! Lorenzo saapuu takaisin kirkkoon ja puhuu kansalle, kertoen mitä kaikkea hyvää heidän huoneensa oli Toskanan kansalle tehnyt. Kansa kääntyy heti ja huutaa kostoa murhaajille. Lorenzo lupaa suojella Fiorettaa niinkuin sisartaan ja lopettaa komeasti sanoilla: «Minä hallitsen kuitenkin!»

Missä sitä nyt ollaan? Wagnerin teosten kautta romukoriin joutunut historiallinen ooppera on meillä tässä. Valtiolliset tapahtumat ja toimivien henkilöiden inhimilliset toimet ja vietit ovat sekoitetut yhdeksi sekasotkuksi. Ensimäinen näytös, jossa politiikka vielä saa levätä, on epäilemättä paras. Musikaalisesti on siinä paljon arvokasta. Erittäinkin Simonettan rakkauslaulu on viehättävä. Toinen näytös on draamallisesti kurja. Giuliano tulee aivan tavalliseksi nautinnonhimoiseksi huvittelijaksi. Ei hän kauhistu Simonettan pyörtyessä, vieläpä kuuntelee Fiorettan rakkaudentunnustuksia. Musiikissa tulevat Gounod, Meyerbeer ja Wagner yhä karkeammin kopioittuna esille. Kolmas näytös on aivan järjetön. Vasemmalla Fiorettan ja Giu-

lianon rakkauskohtaus, oikealla valitteleva Simonetta, ja keskellä katua neljä salaliittolaista. Nämä kolme ryhmää eivät saisi toisistaan nähdä eikä kuulla mitään, vaan kuitenkin laulavat he kaikesta voimastaan suuren komean septetin. Sama temaatillinen aine kelpaa kaikille. Tällaista hulluutta ei toki tavata Meyerbeerillä eikä Halévylla, mutta Leoncavallolla, jonka olisi pitänyt käyttää hyväkseen sitä kehitystä, jonka ooppera on Wagnerin teoksissa saanut. Mutta minä unohdan taas, että eihän se ollutkaan muu tarkoituksena kuin saada teokselleen menestystä. Ja olihan sitä. Keisari on ihastuksensa osoittanut vielä sillä, että on antanut Leoncavallolle toimeksi säveltää musiikki oopperaan, johon aihe olisi otettu Brandenburgin historiasta. Kreivi von Hochberg, oopperan intendentti on löytänyt aiheeksi sopivan kirjan, ja prof. E. Taubert runoilee siitä libretton. Oikein nelin miehin! Kun nyt joku olisi ovela, niin säveltäisi musiikin Wildenbruchin draamaan «Der neue Herr», kyllä mainetta saisi.

Leoncavallolla on kuitenkin paljon lahjoja. Hänen melodiiansa on usein kaarteva ja jalo, orkesterin käytteleminen hyvin taidokasta, monin paikoin hienoa. Tuo mainittu septetti, vaikka draamallisesti niin naurettava, on musikaalisesti etevä teos, joka todistaa tekijänsä omaavan sekä lahjoja että taiteellista sivistystä.

* * *

Monasti olet, suuri Wagner, saanut haudassasi kääntyä. Et ole vielä kylläksi kauan ollut meiltä poissa. Sinun ihailemisesi on ollut vielä muotiasiana. Silloin kun sinut koko yleisö todella käsittää, silloin vasta on sinun teoksesi vaikutus tuntuva kaikkialla taiteessa. Ja että se aika vielä on tuleva, siihen uskoo jokainen, joka kehitykseen uskoo.

Armas Järnefelt.

Kotimaan kirjallisuutta.

E. Iljelt, Stipendier och stipendiifonder stående under det finska universitetets förvaltning. Helsingissä 1894, G. W. Edlund. 118 s. 8:o.

Useammat ovat kai, lukiessaan yllämainitun kirjan nimityksen, itsekseen arvelleet: mahdollisesti kyllä hyödyllinen, mutta epäilemättä kuiva ja vähän huvittava kirja. Enkä tahdo kieltää, että allekirjoittaneenkin ajatukset kävivät vähän siihen suuntaan. Mutta kirjaan tutustuessa saa syytä jossain määrin korjailla arvosteluansa. Kirja on näet lisä, monesti varsin valaiseva ja huvittavakin, maamme sivistyshistorian tuntemiseksi. Sillä se osoittaa, iladuttavalla tavalla, miten valtion ja yksityisten harrastus tieteellisen sivistyksen hyväksi Turun akatemiian perustamisesta meidän päiviimme asti on kasvanut, vieläpä antaa joskus sattuvia piirteitä kunkin aikakauden omituisesta suunnasta tai käsityskannasta henkisen elämän alalla.

Toivon että muutamat kirjasta otetut tiedot yliopiston stipendirahastojen tilasta nykyään voivat suurtakin yleisöä huvittaa. Stipendein eli apurahain nykyinen määrä on: valtion stipendejä 62,135 markkaa, yksityisten lahjoituksia 40,080 markkaa, eli yhteensä 102,215 markkaa vuosittain jaettavia apurahoja. Näihin summiin on luettu myöskin Aleksanterin matkaraha ja matkaraha nuoria tiedemiehiä varten, jotka nykyään tavallisesti jaettaneen yliopiston opettajille, ja samoin Backmanin matkaraha nuorille pedagoogeille, joka usein tullee yliopiston opinnot jo suorittaneille. Näitten stipendein vuotuisella määrällä, 9,340 markalla, on siis edellä mainittu pääsumma vähennettävä, kun tahdomme nähdä mihin summaan vuosittain nousevat stipendit yliopistossa opiskelevaa nuorisoa varten. Saadaan silloin summa 92,875 markkaa. Tämä summa jaetaan noin 215 stipendiin (varmaa lukua ei voi määrätä, koska esim. teoloogiset apurahat voidaan jakaa joko useampiin pienempiin tai harvempiin ja suurempiin stipendeihin). Kun läsnä olevien ylioppilaitten luku on tällä lukukaudella, painetun luettelon mukaan, 1,037 (poissa olevien 765), niin tulee siis keskimäärin yksi stipendi joka viidennelle läsnä olevalle ylioppilaalle, sekä keskimäärin 90 markkaa kunkin ylioppilaan osalle, ja 450 markkaa kullekin stipendiaatille. Stipendien keskimäärää lukiessa on kuitenkin oikeammin jätettävä pois matkastipendit, niinkuin nuo viisi 3,400 markan suuruista venäläistä matkastipendiä, jolloin nähdään että stipendein keskimääräinen suuruus on 355 markkaa vuodessa.

Kun Turun akatemiia ensin perustettiin määrättiin apurahoiksi köyhille oppilaille 960 hopeatalaria, jotka jaettiin kahdeksaanviidettä 30, 20 ja 10 talarin suuruiseen apurahaan. Hopeatalari tosin tähän aikaan ei enää hopeaarvossa vastannut kuin noin kolmea nyk. Suomen markkaa, mutta kun ottaa huomioon ruokatavarain senaikuisen alhaisen hinnan — ruistynnyri ei maksanut täyteen 2 $^1/_3$ talaria — niin täytynee tunnustaa, että sen ajan oloihin katsoen oli verrattain runsas summa mainittuun tarpeeseen määrätty. Mutta valitettavasti ei sitä saatu kauvan nauttia: jo v. 1652 se vähennettiin puolta vähemmäksi, jonka ohessa rahanarvo yhä väheni. Kuinka valtion puolelta maksetut stipendit sittemmin ovat vaihdelleet, en voi tässä ottaa esittääkseni, vaan viittaan siitä itse kirjaan.

Ensimäiset yksityisen lahjoittamat stipendinsä sai Suomen yliopisto vasta v. 1759, jolloin luutnantti Ekestubben († 1745) sille testamenttaamat rahat tulivat sen haltuun. Mutta tämän jälkeen on yksityisten avuliaisuus yliopistolle yhä ollut enenemässä. Jo samana vuonna kuin Ekestubben rahat, sai yliopisto myöskin vastaan ottaa eversti Segercrantzin testamentin. Nämä molemmat ensimäiset lahjoittajat määräsivät antamansa stipendit etupäässä käytettäväksi taloustieteen, «ekonomiian», tutkimusta varten, ollen nekin todistuksena siitä suunnasta, joka siihen aikaan yleisesti vallitsi.

Siitä asti on yliopisto saanut vastaanottaa seuraaviin summiin nousevia lahjoitettuja stipendirahastoja:

ennen 1828	kymmenen,	joiden	yhteinen	summa	on	noin	80,000	markkaa
1828—1840	neljä	,,	,,	,,	,,	,,	40,000	,,
1841—1850	neljä	,,	,,	,,	,,	,,	48,000	,,
1851—1860	kaksi	,,	,,	,,	,,	,,	53,000	,,
1861—1870	seitsemän	,,	,,	,,	,,	,,	195,000	,,
1871—1880	kahdeksan	,,	,,	,,	,,	,,	233,000	,,
1881—1890	kolmetoista	,,	,,	,,	,,	,,	187,000	,,
		Yhteensä Suomen markkaa					836,000.	

Syystä voi sanoa, että tämä vertailu ilahduttavallat avalla osoittaa sitä yhä lisäytyvää luottamusta ja siitä lähtenyttä harrastusta, jota yliopisto on saavuttanut kansalaisten puolelta. Lahjoittajia on yhteensä ollut 48, joista 13 naista, mikä epäilemättä on katsottava hyvin korkeaksi luvuksi.

Vuoden 1890 jälkeen on v. 1893 yliopistolle, kuten muistettaneen, lääketieteen lisensiaatin H. F. Antellin testamentissa määrätty 800,000 markkaa, joiden korot ovat käytettävät 8,000 markan suuruisiksi tieteellisiksi matkastipendeiksi. Tämä lahjoitus, joka kuitenkin vasta 4—5 vuoden jälkeen voi tulla käytettäväksi, nousee siis yksikseen melkein yhtä suureen summaan kuin kaikki sitä ennen yliopistolle lahjoitetut rahastot yhteensä.

Prof. Hjeltin kirja sisältää tarkemmat tiedot siitä, milloin ja miten yliopiston stipendirahastot, niin hyvin valtion kuin yksityisten antamat, ovat sille tulleet, ja niistä ehdoista, joilla ne pois annetaan. Kirja on siis hyvin tärkeä kaikille niille, joilla toisessa tai toisessa suhteessa on jotain tekemistä yliopiston stipendien kanssa, mutta se sisältää vielä, kuten alussa mainitsin, ja kuten toivon tästäkin lyhyestä ilmoituksesta jossain määrin tulevan esiin, koko joukon tietoja jotka voivat jokaista kansalaista huvittaa. Tiedot ovat tarkat ja luotettavat. [1])

G—t.

Ad. Neovius, Special-katalog öfver Domkapitels-arkivet i Borgå. I. Konungabref 1678—1750. Porvoossa 1891, toimittaja. 185 s. 8:o. Hinta 3: 50.

Pastori Neovius luettelee tässä luettelossa Porvoon tuomiokapitulin arkistossa löytyviä kuninkaankirjeitä, originaaleja tai kopioita, ennen v. 1750, sekä antaa lyhyen ilmoituksen niiden sisällyksestä. Epäilemättä on tekijä tässä tehnyt maamme historiantutkijoille hyvän palveluksen, josta he ovat hänelle kiitollisia. Luonnollista on, että näiden kirjeitten joukossa on myöskin vähemmän tärkeitä, ja että muistakin useammat, jotka eivät sisällä yleisesti tunnettuja seikkoja — niinkuin syntymisiä ja kuolemantapauksia kuninkaallisessa perheessä, rauhantekoja j. n. e. — koskevat yksityisiä tai paikkakunnallisia oloja. Mutta näiden tämmöisten joukossa voi kuitenkin olla historijoitsialle varsin valaiseviakin, joiden löytäminen pastori Neoviuksen kirjasta, nimi- ja asiarekisterin avulla, on varsin helppoa. Vaan on niitä kokoelmassa semmoisiakin kirjeitä, jotka ovat yleisempää laatua.

Etupäässä kokoelmassa olevat kirjeet tietysti valaisevat kirkollisia oloja, mutta usein myöskin koululaitosta tai sivistyshistoriaa yleensä. Niin opitaan tuntemaan muutamia esimerkkejä sen ajan henkisestä sensuurista. Joskus myöskin suositellaan jotain ilmestynyttä teosta papistolle ja seurakunnille. Katovuosista tai sotien tuottamista vaivoista antavat kirjeet joskus myöskin tietoja. Valitettavasti ovat kuitenkin hävinneet kirjeet vuosilta 1700—1710, jotka epäilemättä tässä suhteessa olisivat olleet erittäin tärkeitä. Kuitenkin näkee toimittajan esipuheesta, että muutamia niitä on säilynyt kopioissa Viitasaaren kirkkoarkistossa, mutta nämä samoin kuin asiakirjat Venäjän vallan ajalta 1714—21 on toimittaja aikonut painattaa

[1]) Ainoat seikat, joista en ole aivan selvillä, ovat, että Zandtin stipendi sanotaan s. 94 olleen ennen 200, ja nyt 300 markkaa, ja on yhteenvedossa s. 112 sanottu 250 markaksi, ja että 7:nnen ruotujakoisen tarkk'ampujapataljoonan stipendi sanotaan s. 115 annettavan ainoastaan etuoikeutetuille, vaikka s. 77 mainittujen määräysten mukaan tuntuu siltä kuin voisi sitä, etuoikeutettujen puutteessa, antaa muillekin.

luettelon toiseen osaan, joka tulee sisältämään ensi osassa painattamattomat kirjeet vuosilta 1681—1724. Toivottavaa olisi että tämä osa, katsoen niihin tärkeihin ajanvaiheisiin, joita mainitut asiakirjat koskevat ja koska se tulisi olemaan täydennyksenä ensimäiseen osaan, voitaisiin saada painetuksi. Kaikki vanhemmat Porvoon tuomiokapitulin arkistossa säilytetyt kuninkaankirjeet olisivat silloin tulleet luetelluiksi. Pastori Neovius on epäilemättä luettelollaan tehnyt kiitettävän, vaikka vaivalloisen ja vähän huomatun työn isänmaan historian hyväksi.

G-t

Elis Lagerblad, Svensk språklära för lyceer och fruntimmersskolor. För finska skolor tillökad och bearbetad af Artur Siegberg. Borgå 1893, Werner Söderström. VIII + 138 s. 8:o. Hinta 1: 50, sid. 1: 80.

— — Ruotsin kielioppi lyseitä ja tyttökouluja varten. Suomalaisten koulujen tarpeeksi lisännyt, muodostellut ja suomentanut Artur Siegberg. Porvoossa 1894, Werner Söderström. VII + 145 siv. 8:o.

Hra Lagerbladin kielioppia on jo, sen ruotsalaisille kouluille aiotuissa muodoissa, arvosteltu Valvojassa (1893, s. 136). Yllä mainitut suomalaisia kouluja varten muodostellut laitokset poikkeavat monessa kohdin alkuteoksesta; varsinkin lauseoppiin on melkoisia lisäyksiä tehty.

Luonnollista onkin, että kielioppi on eri tavalla esitettävä, jos sen kautta on oppiminen äidinkieltä, kuin jos kieli on vieraaksi katsottava. Suomalainen oppilas tarvitsee esim. paljon enemmän selityksiä ruotsinkielen artikkeleistä ja prepositsiooneista, ja semmoisia onkin hra Siegberg antanut. Mutta toiselta puolen sopii tehdä supistuksiakin, jos kieli on vieraana opetettava.

Vanhan traditsioonin mukaan löytyy näetten varsinkin ruotsin kieliopeissa paljon, jota ei ensinkään tarvita itse ruotsin kielen opetuksessa, vaan jota katsotaan tarpeelliseksi muitten kielten oppimista varten. Varsinkin latinan kieltä pitää esim. Sundén hyvin paljon silmällä. Sentähden hän esim. erottaa «kertovan» imperfektin «kuvaelevasta», ja tämän erotuksen on hra Lagerblad säilyttänyt. Minusta jo hänkin olisi voinut sen huoleti jättää pois, mutta vielä enemmän hra Siegberg. Samaten sopii kysyä: mitä hyötyä on ruotsinkielen opetuksessa siitä että rinnastuttavat konjuktsioonit jaetaan viiteen ja alistavat yhdeksään lajiin? Vieläpä: kuinka voi kielen nykyisellä kannalla väittää, että kun sanotaan: «Magister L. lärde gossarna geografi» sana *gossarna* on akkusatiivi, mutta kun sanotaan «Magister L. gaf gossarna en lektion i geografi» niin sama sana on datiivi?

Muutamissa kohden hra Siegberg onkin vapautunut tuosta vanhasta latinaisesta romusta. Niin hän esim. järjestää verbien aikamuodot luon-

nollisemmalla tavalla kuin Lagerblad, tehden futuurista nykyisen ajan muodon, merkitsevän aiottua tekoa, sekä pannen vastaavaksi menneen ajan muodoksi futuurum preteriti'n, eikä tuota myytillistä futuurum eksaktumia, joka yhä edelleen kummittelee ruotsin kieliopeissa sentähden vaan, että se latinassa löytyy. Mutta mitä varten silloin ensinkään säilyttää viimeksimainittua muotoa taivutuskaavassa?

Tahtoisin mennä vielä pitemmälle ja pyyhkiä pois kaikki futuurit kaavasta. Pari vuotta sitten minä kyllä «Ruotsinkielen Alkeiskurssin» toisessa osassa asetuin samalle kannalle kuin hra Siegberg nyt; mutta kokemuksesta olen tullut siihen päätökseen, että nuo futuurit käytännössä ovat ihan tarpeettomia, tullaan opetuksessa vallan hyvin toimeen ilman niitä.

Mitä lauseoppiin tulee, niin on siinäkin monta kohtaa, jonka tarpeellisuutta syystä sopii epäillä. Niin esim. tavalliselle ihmisjärjelle on aivan samaa sanotaanko

en lampa utan olja slocknar — tahi
utan olja slocknar en lampa — taikka
en lampa, som är utan olja, slocknar.

Mutta kieliopille erotus näitten lauseitten välillä on ääretön. Onhan *utan olja* ensimäisessä lauseessa «prepositsiooni-attribuutti», toisessa «adverbiaali», ja kolmannessa «predikaatintäyte»! Surkuttelen sitä oppilasta, jonka on oppiminen tämä, ja opettajaakin, jonka on sitä opettaminen!

Tietysti minä en tahdo moittia hra Siegbergiä siitä ettei hän, nuori opettaja kuin on, ole rohjennut tehdä vallankumousta kieliopetuksessa, varsinkaan en kun hra Lagerblad, jolla kuitenkin on tässä kohden enemmän auktoriteettia, on vielä uskollisemmin noudattanut tuota vanhentunutta järjestelmää. Mutta en toiselta puolen ole voinut olla lausumatta sitä vakaumusta, että lapsiimme tyrkytetään paljon, joka on ihan joutavaa, jopa vaarallistakin.

Sillä tämmöinen kieliopin opetus johtaa helposti oppilaita väärään käsitykseen sääntöjen merkityksestä. Harva oppilas saanee sen käsityksen noista kategoriioista, että ne eivät ole muuta kuin nimityksiä; paljoa pikemmin hän luulee että kategoriiaan kuuluminen on *syy* kielelliseen muodostumiseen. Ja epäilemättä opetus usein vaikka tietämättä vaikuttaa siihen suuntaan. Yhdistetään kieliopilliset ilmiöt säännön alle: sanotaan esim. että konsonanttiin päättyvillä neutrilla on monikossa sama muoto kuin yksikössä: *ett fönster*, *flere fönster*. Mutta nyt tulee esim. *ett finger*, *flere fingrar*. «Miksi sanotaan semmoista taivutusta?» kysyin luokalta pari päivää sitten. Odotin tietysti vastaukseksi: «epäsäännölliseksi», mutta hämmästykseksenі oppilas vastasi: «semmoista taivutusta sanotaan *vääräksi.*»

Välttääksensä tämmöistä väärinkäsitystä kieliopin opettajan pitäisi johtaman oppilaita ymmärtämään todelliset syyt, minkä tähden kieli on muodostunut semmoiseksi kuin se nyt on.

Varsinkin lauseopissa tämä on tärkeätä. Mutta sen sijaan tavallisesti annetaan aivan muodollisia ja mekaanisia sääntöjä. Sanotaan esim. että määräämätöntä muotoa muun muassa tavallisesti käytetään a) ynnä epämääräistä artikkelia kun substantiivi on predikaatintäytteenä sekä attribuutilla varustettu, mutta b) ilman artikkelia ainesanoissa ja abstraktisanoissa. Mitään loogillista syytä tämmöiseen käytäntöön ei kuitenkaan näissä kategoriioissa ole. Sentähden säännöt eivät aina pidäkään paikkaansa. Yhtä hyvin kuin «Anna är ännu ett litet barn», sanotaan «Anna är redan stora flickan» vieläpä «Gustaf är redan gift karl». Ja yhtä hyvin kuin «Åkern härjades af frost» sanotaan «Åkern härjades af frosten.»

Mutta jos kaikki nuo säännöt olisivatkin oikeita, niin sittenkin on väärin mekaanisesti panna rinnatusten, niinkuin kirjassa tehdään, «åkern härjades af *frost*» ja «din *bok* är ny». Jälkimäisessä tapauksessa näetten *bok* itse asiassa on määrätty eikä määräämätön; ajatus on sama, jos sanotaan: «Du har en bok; *din bok* är ny», kuin jos sanotaan: «Du har en bok; *boken* är ny».

Mutta tässä on menetelty samaten kuin äännecopissakin. Sen sijaan että otettaisiin lähtökohdaksi äänteet eikä kirjaimia, on hra Siegberg, tässäkin astuen Lagerbladin jälkiä, tehnyt päin vastoin. Hän siis väittää että ruotsinkielessä ei ole kuin yhdeksän vokaaliäännettä, vaikka niitä on meillä kolmetoista ja Ruotsissa useampia. Ja hra Siegbergin omissa lisäyksissä sanotaan: «Ruotsin *sh*- ja *tsh*-äänteet äännetään kuten venäjän *ш*- ja *ч*-äänteet». Minua ensin kummastutti tuo vertailu: ovathan lapset oppineet ruotsissa ääntämään mainittuja äänteitä ennenkuin alkavat venättä lukea; miksi siis tuo selitys tarvitaan? Mutta luulen nyt ymmärtäväni mitä tekijä tarkoittaa. Nuo äänteet ovat venäjänkielessä merkityt kukin omalla kirjaimellaan, ja siten ne näyttävät itsenäisemmiltä kuin ruotsinkielessä, ja kelpaavat esimerkiksi sille.

Kaikkialla siis opetus koskee merkkejä eikä niitä asioita, joita merkitään, ei äänteitä ja ajatuksia vaan kirjaimia ja muotoja. Kummako että, niinkuin kieliopin opettajat melkein yhtä suuta valittavat, nuo säännöt niin vähän pystyvät lapsien päähän? Sillä lapsille asia aina on enemmän kuin muoto. Ja tuo kieliopin niin paljon kehuttu ansio, että se muka antaa lapsille «selviä käsitteitä», se ei ole olemassa; päin vastoin kielioppi, tällä vanhalla tavalla opetettuna, pikemmin hämmentää lapsien käsitteitä.

Tällä en ole tahtonut sanoa, etten mielelläni tunnustaisi sen työn ansioita, jonka hra Siegberg tässä on suorittanut. Ymmärtäväisen opettajan johdolla korkeampien luokkien oppilaat varmaan voivat hyödyksensä käyttää hänen kirjaansa oppaana esim. kirjoitusharjoituksissa ja varsinkin kun käännetään suomesta ruotsiin. Mutta mitä vähemmän koetetaan sen sääntöjä semmoisinaan oppilaisiin tyrkyttää, sitä paremmin.

Valfrid Vasenius.

Kansalaiskoulujako vai virkamieskouluja?

Förhandlingarna vid fjärde allmänna finska skolläraremötet den 19—22 juni 1893. Suomen neljännen yleisen koulunopettaja-kokouksen keskustelut 19—22 kesäk. 1893. Helsingfors 1893. 301 siv. 8:o.

I.

Näyttää ehkä uskaliaalta ruveta puhumaan menneen vuoden koulukeskusteluista nyt, kun äsken päättyneet valtiopäivät ovat täyttäneet ihmisten mielet valtiollisilla ajatuksilla. Ja yleensä nuo «koulujen valtiopäivät» olivat melkein tykkönään sitä viehätystä vailla, jota valtiollisen eduskunnan kokoukset tarjoovat. Niin tottuneita kuin «peruukit» ovatkin antamaan «isällisiä varoituksia», niin ei juolahtanut kenenkään mieleen virittää julkista keskustelua siitä, kuka heistä enimmin olisi semmoisen varoituksen tarpeessa. Eikä saatu ensinkään tietää, nauttiiko se tahi tuo kouluylihallituksen jäsen sen tahi tuon opettajan «erityistä luottamusta». Eikä edes puhuttu Bismarckistakaan, kun keskusteltiin koulunkurista, vaikka hän siinä nähtävästi olisi ollut enemmän paikallansa kuin margariinikysymyksessä. Lopuksi ei tarvittu osoittaa, oltiinko sitä tahi tuota mielipidettä lausuessa «hyvässä seurassa» vai ei. Viihdyttiin hyvin toinen toisensa seurassa, erimielisyydestä huolimatta — siinä riittävä syy olemaan seurasta puhumatta.

Yhtä vähän tarjottiin tuossa kokouksessa sitä, mikä, «skandaalien» ohessa, etupäässä kiinnittää ihmisten huomion valtiollisiin keskusteluihin. Tarkoitan valta- ja kukkarokysymyksiä. Olipa siinäkin «vanhoja» ja «nuoria» mielipiteitä, vaan ei kysytty kuinka monta niiden edustajia oli, ainoastaan kuinka päteviä syitä he esiintoivat. Eikä koskaan tullut kysymykseen tuo: «anna sinä ensin — ei, anna sinä ensin», jota vähitellen näytään pidettävän kaiken valtioviisauden huippuna.

Tiedän hyvin, että moni poliitikko juuri tämän johdosta katsoo semmoisten keskustelujen olevan korkeampaa merkitystä vailla. Onhan, sanotaan, valta ja kukkaro politiikan A ja O, ja politiikka on kai kansan ja ihmiskunnan elämän tärkein ilmestymismuoto. En tahdo ruveta kiistelemään tästä. Olen vaan huomauttanut noista erilaisuuksista kahden eri eduskunnan välillä syystä, että minä juuri niitä ajatellessani olen tullut siihen päätökseen, että politiikan arvo ei olekaan niin suuri kuin tavallisesti otaksutaan. Kaikki nuo valta- ja kukkarokysymykset, ne tietysti kerran loppuvat itsestään, kun ihmiset oppivat ymmärtämään, etteivät ole tänne luotuja hallitsemaan ja hutkimaan toisiansa ja ottamaan toistensa kukkaroista niin paljon kuin mahdollista, vaan että elämän tarkoitus on, että ihmiset auttaisivat ja palvelisivat toinen toistansa, niin paljon kuin mahdollista. Sitä vastoin kysymykset semmoiset kuin kasvatuksesta eivät koskaan pääty: kehitys semmoisilla kulttuurialoilla on yhä jatkuva yhä korkeammille asteille.

Mutta kun valtiollinen ja kulttuurityö molemmat tapahtuvat samassa yhteiskunnassa, vieläpä usein samojen henkilöiden välityksellä, niin ne välttämättömästi tulevat koskettelemaan toisiansa muutamissa kohdissa. Niin on myöskin laita koulukasvatuksen alalla. Koululla ei ole ainoastaan kasvatusopillinen, vaan myöskin yhteiskunnallinen tehtävä. Ja miten tämä tehtävä on määriteltävä? Ovatko valtion koulut olemassa kasvattaaksensa kansalaisia vai virkamiehiä? Siinä kysymys, johon on annettu erilaisia vastauksia, ja jota keskusteltaessa juuri erotus kulttuurityön ja valtiollisen työn eri kantain välillä tulee jotensakin selvästi näkyviin. Tarkastakaamme siis, mitä noilla kahdella eduskunnalla oli siitä sanomista.

Koulunopettajakokouksessa oppikoulun yhteiskunnallinen asema otettiin puheeksi varsinkin ensimäistä kysymystä pohdittaessa. Tämä kysymys kuului:

Voiko kansakoulu säilyttämällä oman tarkoitusperänsä muodostua lyseoittemme pohjakouluksi, vai ovatko valmistavat koulut enemmän tarkoituksen mukaisia?

Niinkuin tavallisesti tämmöisissä kokouksissa käy, niin ensimäistä kysymystä pohdittiin verrattain perinpohjaisemmin kuin monta seuraavaa, jotka ajan täpäryyden vuoksi suoritettiin hyvin pian, jopa jätettiin kokonaan keskustelematta. Minun täytyy myöntää, etten keskustelun kestäessä oikein oivaltanut, että oli tarpeellista siihen käyttää koko ensimäisen kes-

kustelupäivän aamupuoli, sillä koskihan tämä kysymys enemmän kansakoulua, kuin oppikouluja. Mutta jälestäpäin olen tullut toiselle kannalle siinä kohden, enkä voi muuta kuin iloita siitä että oppikoulujemme opettajat ovat niin täydellisesti ja pontevasti lausuneet mielipiteensä tästä kysymyksestä.

Alustaja, rehtori *H. Melander* muistutti siitä, että voimassa oleva koulujärjestys alkaa sanoilla: «Opetus Suomenmaan yleisissä oppilaitoksissa edellyttää kansakoulun vaikutustointa». Näistä sanoista päättäen oli lainsäätäjän tarkoitus nähtävästi että kansakoulu tulisi olemaan oppikoulujen pohjakouluna. Mutta muut säädökset ja oppikoulujen lukujärjestelmä tekevät hyvin vaikeaksi, välisti mahdottomaksikin siirtää lapsi suorastaan kansakoulusta oppikouluun.

Kansakouluun pyrkiväin lasten alhaisin ikäraja on määrätty 8 vuodeksi. Toiselta osastolta ei parhaimmallekaan oppilaalle onnistu päästä oppikouluun, jolleivät opettajat enemmän tahi vähemmän anna perää sisäänpääsövaatimuksista tahi yksityisopetusta nautita. Kolmannelta osastolta taas oppilas voi pyrkiä oppikouluun. Mutta silloin hän on ainakin 11 vuotta vanha; ja kun lyseon ensi luokkaan pyrkivän tulee olla iältään yhdeksästä kahteentoista vuoteen, niin on rahvaan lapsen mahdollista ainoastaan «viime nipukassa» päästä kansakoulusta oppikouluun. Mutta ei tarvita muuta kuin vuoden tahi puolen sairaus, ja tuo merkillinen ikäraja 12 vuotta on saavutettu oppikouluun pyrkiessä. Ja kuitenkin löytyy jo muutamissa lyseoissa n. s. pohjakouluja, jotka sanovat valmistavansa oppilaitaan käytöllistä uraa varten, ja tälle uralle kai jokaisen, niin varallisen kuin varattoman, pitäisi päästä.

Mutta niinkuin asiat nyt ovat, niin oppikoulut tulevat olemaan suureksi osaksi vaan niitä lapsia varten, joitten vanhemmat jaksavat pitää heitä valmistavassa koulussa, josta he jo 9- tahi 10-vuotiaana voivat päästä oppikouluun.

Tässä ei ainoastaan tapahdu vääryys vähempivaraisille, vaan kansakoulullekin on tästä haittaa. Se jää täten vaan rahvaankouluksi ja menettää siten suuressa määrin sivistyneen säädyn myötätuntoisuuden:

Sillä varmaa on se, että vanhempain suosio tulee täydessä määrässä ainoastaan sen oppilaitoksen osaksi, jossa heidän sydänkäpynsä, heidän omat lapsensa käyvät. Ja rakkautta tarvitsee kuitenkin kansakoulu, ei vaan rahvaan, mutta myös sivistyneiden puolelta voidakseen kehittyä. Niin sivistyneiden väliäpitämättömyys kansakoulua kohden ja vieraantuminen siitä on suuri kansallinen tappio. Semmoinen väliäpitämättö-

myys ylläpitää tuota säätyeroitusta, joka pitää aikakautemme rautakahleissaan ja josta koko aikakautemme mihin hintaan tahansa tulee päästä. Silloin vasta, kuin kansa on siitä vapaa, voi se onnellisesti ratkaista monta nykyajan polttavimmista kysymyksistä. Silloin kohoo sen sivistys vielä korkeammalle kuin honka, jonka juuret ulettuvat syvälle isänmaan poveen ja jonka latva tavoittelee taivasta. Mutta säätyeroitus ei konsaan häviä, joll'eivät kaikki maan lapset käy yhteistä kansakoulua.

Nämä ja samallaisia syitä esitettiin pitkin koko keskustelua. Merkillisen yksimielisesti tunnustettiin, kuinka tärkeä olisi noin yhdistää kansakoulu ja oppikoulu. Kasvatusopin molemmat edustajat, prof. Ruin ja dosentti Johnsson, ylitarkastaja Streng, lehtori Godenhjelm, lehtorit af Ursin, Maunu, Lyly, Neovius, y. m. tunnustivat periaatteen oikeaksi, vaikka kyllä eroavaisuuksia syntyi siitä, miten tarkoitus olisi saavutettava. Muutamain mielestä pitäisi kansakoulun kokonaisuudessaan olla oppikoulujen pohjana, jolloin yksi tahi kaksikin oppikoulujen luokista sopisi kokonaan lakkauttaa. Toiset arvelivat riittäväksi, että pääsyvaatimuksia sovittamalla ja lukujärjestelmää muuttamalla tehtäisiin kansakoulujen oppilaille helpommaksi toiselta tahi kolmannelta osastolta siirtyä oppikoulujen ensimäiselle luokalle. Yhdyttiin siihen että asetettaisiin komitea, joka valmistaisi tätä asiaa ensi koulunopettajakokoukseen.

Jotensakin jyrkän vastakohdan näille mielipiteille muodostivat ne, jotka esitti neiti *S. Hahl.* Harrastuksessa, joka tahtoi tehdä kansakoulusta yhteisen pohjakoulun, hän näki todistuksen siitä yksipuolisesta tiedon harrastuksesta, joka käy nykyajalle yhä kuvaavammaksi. Ja hän jatkoi:

Tuntuu siltä, kuin ei ajateltaisi että tämmöisellä ehdoituksella on varjopuolensa, että siitä voi johtua yhteiskunnallista vaaraa, kun korkeamman opin omistaminen tehdään ikäänkuin säännöksi kaikille. Ja niin käy (ainakin asia tulevaisuudessa on siksi kehittyvä), jos kansakoulusta tehdään yleinen pohjakoulu. Kuinka voisi muuta ajatella, kuin että toisia tovereja yllyttää toisten esimerkki? Jos muutamat kansakoulun oppilaat oppimäärän kansakoulussa päätettyänsä jatkavat oppikoulussa, niin onhan aivan luonnollista että toistenkin mielessä samallainen halu herää. Näin tulee varmaan moni sellainenkin oppilas houkutelluksi opin uralle antautumaan, jolta puuttuu ne edellytykset, jotka ovat välttämättömiä edistymisen ehtoja tällä uralla, nimittäin luonnonlahjat sekä kyky ja halu tieteelliseen työhön.

Mutta tästä seuraa myöskin taloudellisia häiriöitä. Kunnianhimo, ajattelemattomuus ja monet muut vaikuttimet voivat houkutella varattomia kansan lapsia vielä suuremmassa määrässä kuin tähän asti oppikouluihin tulvailemaan. Olettakaamme nyt että tuo oppilas on esim. köyhän talollisen poika, joka on saanut nauttia opetusta lyseossa. Yliopistoon tultuaan ja jo sitä ennen on hänessä voinut herätä syvä ruumiillisen työn halveksiminen, vaikka taipumustensa puolesta olisikin siihen paljon sove-

liaampi kuin tieteelliseen työhön taikka virkamiesuralle. Käy sitten ehkä niin, että hän myy jo ennaltaan velkaantuneen perintötilansa, velkaantuu vielä sen lisäksi ja joutuu siten taloudelliseen perikatoon, itsepintaisesti pyrkiessään tarkoitukseen, johon luonnosta ei tunne kutsumusta. Ja tämä kaikki on seuraus tuosta houkuttelevasta tilaisuuden avaamisesta jokaiselle kansakoulun käyneelle opinuraa jatkamaan. Opinnot vaativat aikaa, ja kuta enemmän opitaan, sitä kauemmin kestää, ennenkuin päästään omavaraiseen elantoon; sitä paitsi herää oppineessa elämän tarpeita ja vaatimuksia, joista oppimaton ei tiedä mitään, ja näin syntyy ristiriitoja, jotka voivat olla hyvinkin vaikealaatuisia.

Puhujan mielestä siis olisi kansan lapsille perustettava kansakoulujen rinnalle kansanopistoja, ja ennen kaikkea olisi kansan siveellinen kanta kohotettava siten että sivistyneet antavat kansalle hyvän esimerkin noudattamalla Jumalan pelkoa ja hyviä tapoja. Mutta «kansan tosi-onnea ei sillä keinoin perusteta, että kansa tehdään oppineeksi.»

Onhan tässä vastaväitteessä paljon huomioon otettavaa, sitä ei sovi kieltää. Mutta minusta näyttää kuitenkin niinkuin olisi puhuja oikeasta premissistä tehnyt väärän johtopäätöksen. Jos nykyään kouluissamme yksipuolisesti harrastetaan järkiperäistä sivistystä, niin on yhtä epäilyttävää uhrata semmoiselle kasvatukselle varallisten kuin varattomien lapset. Siis semmoinen kasvatus on, joko kokonaan hävitettävä — s. o. kaikki oppikoulut ovat lakkautettavat — taikka se on uudistettava. Edellistä alternatiivia neiti Hahl yhtä vähän kuin kukaan muu puolustanee. On siis valittava toinen alternatiivi: on vaadittava koulukasvatuksen uudistamista vähemmän tietoperäiseen suuntaan. Mutta tämän vaatimuksen toteuttamista ei mikään estä niin paljon kuin oppi siitä, että oppikoululla on oma «tarkoituksensa». Ainoastaan jos katsoo oppikoulun tarkoituksen olevan saman kuin kansakoulun, kansallishengen ja kansan sivistyksen kehittämisen, ainoastaan silloin saattaa toivoa, että voitaisiin murtaa tietoperäisyyden vastarinta. On sanottava: oppikoulu yhtä hyvin kuin kansakoulu on olemassa koko kansaa varten, kansallishengen ja kansansivistyksen kehittämistä varten. Jokaisen, jolla on halua ja kykyä, on siihen päästävä; mitä vapaampi kilpailu on, sitä parempi valikoima on oleva. Mutta koulu, joka on koko kansaa varten, se ei saa tarkoittaa ainoastaan järkiperäistä oppia, vaan koko ihmisen sopusoinnullista kehitystä hyödylliseksi kansalaiseksi.

Mitä likemmin siis oppikoulu liittyy kansakouluun ja mitä likemmin siten eri kansanluokat liittyvät toisiinsa, sitä enemmän voi toivoa, että oppikoulu kehittyy kansalliseen suuntaan. Ja samassa kansakoulun opetuskin

saapi korkeamman merkityksen, ja sen opettajat voivat elävämmin kuin ennen tuntea tuon virkistävän tunteen, että he työskentelevät loppumattoman kehityksen palveluksessa.

Mitä taas tulee noihin taloudellisiin häiriöihin, niin neiti Hahl unhotti, että niitä syntyy usein muuallakin kuin kansan lapsien joukossa. Kysykää vaan pankkimieheltä tahi muulta asiantuntevalta, mitkä ne medisiinarit ovat, jotka tekevät konkurssin, jossa passiva on 70,000 markkaa, ja aktiva = 0. Eiväthän ne ole mökkiläisen lapsia, vaan sivistyneitten perheitten. Ennen kuin on keksitty keino tämmöisen epäkohdan estämiseksi, ei ole syytä pitää niin tarkkaa huolta vähempivaraisten taloudesta.

Päin vastoin on tältä kohdalta katsoen koettaminen helpottaa vähempivaraisten lapsien kouluttamista niin paljon kuin mahdollista. Oli siis vaan selvä johtopäätös niistä mielipiteistä, jotka lausuttiin pohjakoulukysymyksestä, että otettiin keskustelun alaiseksi myöskin kuudestoista kysymys:

Mikä kokemus on saavutettu nykyään voimassa olevista lukukausimaksuja ja vapaaoppilaspaikkoja koskevista määräyksistä?

Sattumalta tämä oli viimeinen kysymys, josta keskusteltiin yleisesti. Tämä ja ensimäinen kysymys muodostivat siis ikään kuin kehyksen muitten kysymysten ympäri. Ja kuinka likeisesti nuo kysymykset liittyvät toisiinsa lausui selvästi lehtori *Godenhjelm*, sanoen: «Niiden innokkaiden lausuntojen jälkeen, joita kuultiin täällä ensimäisen kysymyksen johdosta keskusteltaessa, ja joissa lausuttiin, että eri säätyluokat ovat yhdistettävät toisiinsa koulujen perustuksella, ei minun tarvitse tuhlata monta sanaa siihen, mitä aion sanoa. Minä luulen että kaikki täällä yhtyvät siihen, että pääsö kouluun on niin paljo kuin mahdollista helpoitettava varattomille oppilaille.»

Ja niin olikin laita. Ei kuultu mitään vastalausetta, kun vaadittiin nykyisten säädösten poistamista. Ensimäinen puhuja ehdotti vastaukseksi kysymykseen lyhyesti «hyvin surullinen kokemus», toinen yhtyi siihen täydellisesti, kolmas sanoi nykyisen järjestelmän «ehdottomasti hyljättäväksi». Seuraavista puhui mikä siitä «suuresta vihasta», jonka määräykset ovat synnyttäneet, mikä sanoi määräyksiä «armottomuudeksi» mikä «destruktiivisiksi.»

Sama yksimielisyys vallitsi «tyttökoulujen osastossa», jossa kysymys myöskin oli esillä. Usea puhuja huomautti nykyisten määräysten kohtuuttomuutta ja vaati muutosta, eikä kukaan vastustanut. Sivumennen sanoen siinäkin lämpimästi puolustettiin, että kansakoulu tehtäisiin pohjakouluksi.

Opettajain kanta on siis päivän selvä. Koulut ovat olemassa yleistä kansalaissivistystä varten, ja pääsö niihin on kaikkein kansalaisten lapsille tehtävä niin helpoksi kuin mahdollista.

2.

Katsokaamme nyt mitä mielipiteitä asiasta on ilmestynyt valtiopäivillä. Siitä saadaan parhaiten selkoa, jos seurataan koulumaksukysymyksen historiaa.

Säännöllisiä vuosimaksuja valtiolle määrättiin vasta 1843 vuoden koulujärjestyksessä, mutta vielä hyvin alhaisia: alkeiskouluissa 1 rupla 50 kop., kymnaasissa 3 ruplaa, tyttökouluissa samoin, mutta sen lisäksi 12 ruplaa koulukassaan. Köyhät olivat, 1856 vuoden koulujärjestyksen mukaan, vapautetut maksuista poikakouluissa, vaan ei tyttökouluissa.

V. 1862, jolloin koulut monessa kohden uudestaan järjestettiin, määrättiin myöskin kymnaasissa ja yläalkeiskouluissa vuosimaksut yhtä suuriksi kuin tyttökouluissa «sekä niiden tuntuvain maksujen vuoksi, joita valtio alkeisoppilaitoksissa tapahtuvain yllämainittujen muutosten kautta ja tähden tulee kärsimään, että myös niiden uusien kulunkien tähden, joita vaaditaan tarpeellisten huonerakennusten ja soveliaampain koulukalujen hankkimiseksi, joita monessa oppilaitoksessa vielä puututaan.»

V. 1867 ehdotettiin taas uusia parannuksia koululaitoksessa, ja hallitus vaati niistä säätyjen lausuntoa, samalla ehdottaen että koulumaksuja vielä enemmän korotettaisiin, lisättyjen kustannusten korvaukseksi. Mutta säädyt pitivät sitä vastoin pikemmin suotavana että silloin määrätty koulumaksu saattaisi kokonansa lakata, «koska se ei ilman tuntuvatta alttiiksi-annotta voi tulla maksetuksi moneltakaan kansalaiselta, jonka, vaikka hän ei ole luettava köyhään kansaluokkaan, täytyy taistella toimeentulollisten vastusten kanssa itseänsä ja perhettänsä varten; mutta kun nykyänsä koululaitosten ylläpitoa varten ei voitane olla ilman koulumaksotta, ovat säädyt katsoneet olevan kohtuullista, että maksajain erilaatuinen varallisuuden tila pannaan perustukseksi makson suuruuden määräämiselle, sekä että ne kansalaisjäsenet, joilla on verraten vähempi tuloja, pääsevät, samoin kuin varattomatkin, kokonansa vapaiksi koulumakson suorittamisesta».

Sentähden anottiin muun muassa

että se makso, joka oppilaisien edestä koulujen ylläpidoksi maksetaan, vastedes suoritettaisiin maksajain varallisuuden tilan mukaan sillä tavalla, että se, joka antaa suostuntaveroa enemmältä kuin 5,000 markan puhtaalta sisääntulolta, suorittaa koko koulumakson 48 markalla, ja se, jonka suostuntavero määrätään tulolta yli 2,500:n ja aina 5,000 markkaan asti, maksaa puolen koulumaksoa 24 markalla vuodessa kunkin oppilaisen edestä, vaan että se, jonka puhtaat tulot tekevät ainoastansa 2,500 markkaa tahi siitä alle, on maksoa suorittamasta vapautettu.

Tämä varsin järkevä ehdotus jäi kuitenkin vaan ehdotukseksi. Sillä uusi aikakausi koululaitoksemme historiassa oli jo tulossa. V. 1869 asetettiin uusi kouluylihallitus, ja sen puheenjohtajaksi tuli vapaaherra Casimir von Kothen. Tämä hallitus ja erittäin Kothen alkoi rohkeasti uudistustyön, joka herätti syvää levottomuutta kansassa. Muun muassa ehdotettiin lukukausimaksut sekä lyseoissa että tyttökouluissa 30:ksi markaksi ja Helsingin tyttökoulussa 50:ksi. Vapautus maksuista oli myönnettävä seitsemälle oppilaalle joka luokalla. Syyksi mainittiin etupäässä ettei pitäisi «houkutella» köyhien lapsia heille sopimattomille urille.

Näitä ehdotuksia vastaan tehtiin v. 1872 koko joukko anomusehdotuksia. Edusmies *Meurman* ehdotti anottavaksi «ettei ketään köyhyyden vuoksi suljettaisi pääsemisestä siihen sivistykseen, jota koulut tarjoovat». Useat edusmiehet vaativat koulumaksujen poistamista; joku heistä teki sen valitsijainsa kehotuksesta. Lopuksi professori *Cleve* teki anomusehdotuksen, jonka koko pappissääty yksimielisesti otti säädyn omaksi. Siinä pyydettiin, että valtiopäivät saisivat olla mukana säädettäessä lakia m. m. minkä perusteen mukaan oppilaan olisi suorittaminen koulumaksu. Tämä pyyntö esitettiinkin valtiopäivien puolelta; vaihtoehtoisesti anottiin, että ainakin vaadittaisiin säätyjen lausunto koulujärjestelmän perusteista, ennenkuin uusi koulujärjestys vahvistettaisiin. Väliaikaisesti pyydettiin «ettei ketään köyhyyden vuoksi suljettaisi julkisista oppilaitoksista.»

Mutta vielä selvempää kieltä kuin nuo anomukset puhuu lehtori *B. F. Godenhjelmin* lausunto ritaristossa ja aatelistossa. Von Kothenin ehdotuksista sanoo hän:

Jokaisen suomalaisen täytyy olla mielipahoissaan siitä että tämmöisiä lausuntoja meidän maassa voi syntyä. Enempää selitystä ei tarvita, sillä nuo ehdotukset ovat oma tuomionsa. Vaan yksi periaate niissä löytyy, jota ei sovi jättää mainitsematta, periaate joka tosin ennen on siellä täällä kummitellut, mutta nyt vasta kouluhallituksen esimiehen vastalauseessa selvästi ilmaantuu. Se on tuo koetus synnyttää jonkummoista kastilaitosta koulussa, s. o. systemaattisesti poistaa yhteisen kansan lapset opistoista, toisin sanoen tehdä korkeampi sivistys korkeampain säätyluokkain erioikeudeksi. Tämä

olisi aikaansaatava koulumaksuja korottamalla, vapaapaikkojen lukua supistamalla y. m. s. Löytääksensä vastineen tähän täytyy palata Kheopsin ja Sesostriin aikoihin asti, sillä keskiajan synkimpänäkin aikakautena oli oppikoulu avoinna kurjimmassakin töllissä syntyneelle. Egyptistä ja Intiasta siis tämmöisten mielipiteitten puolustajat näyttävät ihanteensa hakevan. Mutta en tarvitse huomauttaa, että kuitenkin kansakunnan ydin, kapeammassa merkityksessä n. s. kansa, on kansakunnan elämän pohja, siitäpä on korkeamman sivistyksen aina imeminen uutta elinvoimaa; jollei, niin tästä sivistyksestä pian tulee vaan tyhjä kuori. Varsinkin meidän maassa ei tämmöisellä kastilaitoksella ole minkäänlaista perustusta, sillä meidän yhteiskuntamme on — vaikka siinä tosin löytyy paljon virkavaltaisuuttakin — oikeastansa kansanvaltainen yhteiskunta.

Huolimatta näistä vastalauseista pantiin kuitenkin 1872 vuoden koulujärjestyksessä käytäntöön tuo uusi peljätty periaate: vapaapaikkojen luku rajoitettiin korkeintaan kahdeksaksi joka luokalla. Maksut tulivat kuitenkin huokeammiksi kuin oli ehdotettu: sekä lyseoissa ja tyttökoulussa 20 markaksi lukukaudelta; ainoastaan Helsingin «ylemmässä naisväenkoulussa» maksettiin 40 markkaa.

Sille kannalle asiat jäivät enemmäksi kuin kymmeneksi vuotta; eikä valtiopäivillä 1877—1885 kysymystä otettu keskusteltavaksi. Huomio oli näillä valtiopäivillä kääntynyt muuanne, uusien suomenkielisten oppilaitosten aikaan saamiseen.

Hallituksen puolelta taas uusi askel «egyptiseen» suuntaan otettiin v. 1885, silloin kun määrättiin tyttökoulujen vuosimaksut kaikkialla kahdenkertaisiksi siitä mitä poikakouluissa maksetaan. Niin kohtuuton kuin tämä korotus olikin, niin se ei ensi alussa herättänyt paljon vastarintaa; sitä katsottiin ehkä korvaukseksi niistä parannuksista, jotka samassa tehtiin tyttökoulujen järjestämisessä.

Vaan 1888 vuoden valtiopäivillä lukukausimaksu-kysymys tuli uudestaan esille. Lehtori *K. Blomstedt* anomusesityksessä esitti niitä epäsuhteita, jotka olivat vallitsemassa siinä kohden, että oli määrätty kahdeksan vapaapaikkaa luokkaa kohti, huolimatta siitä oliko koko oppilasluku suurempi vai vähempi. Seuraus tällaisesta määräyksestä oli ollut se, että toiset koulut tässä kohden olivat saaneet nauttia paljon suurempia etuja kuin toiset. Kahdeksanluokkaisessa koulussa oli aina 64 vapaapaikkaa, huolimatta siitä oliko siinä 150 tahi 300 oppilasta. Sentähden ehdotettiin

että, jollei, kuten suotavinta olisi, kaikkia todellisesti köyhiä oppilaita voida koulumaksujen suorittamisesta vapauttaa — — kunkin koulun oppilasmäärästä kolmas osa tahi ainakin 30 prosenttia saisi, missä tarve sen vaatii, nauttia vapautta maksujen suorittamisesta.

Yleinen valitusvaliokunta tämän johdosta esiintoi numeroita, jotka osoittivat että muutamat oppilaitokset, jos ehdotettu järjestelmä pantaisiin toimeen, kadottaisivat vapaapaikkoja, joka ei tietysti olisi suotavaa. Se ehdotti siis, etteivät säädyt ottaisi anomusta huomioonsa, mutta sen ohessa lausuisivat toivomuksen että hallitus, kun jonkun oppilaitoksen asiat niin vaativat, soisi vapautusta koulumaksujen suorittamisesta suuremmalle määrälle oppilaita kuin koulujärjestys myöntää.

Kun tämä mietintö esitettiin säädyissä, syntyi keskustelu, jossa periaatettakin pohdittiin. Pappissäädyssä muistuttivat professorit *Donner* ja *Palmén*, yliopettajat *Geitlin* ja *Kihlman* sitä periaatetta, jonka puolesta ennen oli taisteltu «ettei ketään köyhyytensä tähden suljettaisi pois julkisista oppilaitoksista», ja lopuksi sääty hyväksyi yliopettaja Kihlmanin tekemän ehdotuksen

että, jollei hallitus voisi hyväksyä sitä periaatetta, ettei ketään todellisesti köyhää oppilasta saisi köyhyyden tähden kouluun pääsemästä estää, hallitus asettaisi komitean kokeneista koulunjohtajista puheena olevaa asiaa lähemmin tarkastamaan sekä tekemään ehdotusta valituksen alaisten epäkohtien poistamiseksi, jonka jälkeen hallitus olisi ryhtyvä niihin toimenpiteisiin, joita se tarpeelliseksi katsoo.

Sama ehdotus tehtiin talonpoikaissäädyssäkin, vaan enemmistö kannatti hra Blomstedtin anomusta. Ettei kukaan tässä säädyssä ollut periaatteellisesti vapaapaikkoja vastaan, on itsestään selvä.

Porvarissäädyssä ehdotti hra *Löfgren*, että niissä oppilaitoksissa, joissa on vähempi oppilasmäärä, koulujärjestyksen määräys jäisi voimaan, mutta jos koulun oppilasmäärä on niin suuri, että myönnetty vapaaoppilasten luku ei tee 30 % koko oppilasmäärästä, nouskoon vapaaoppilasten luku sanottuun prosentiin asti.

Herra *E. Schybergson* taas piti säädettyä vapaapaikkojen lukumäärää lyseoissa, 64:ä aivan riittävänä; hänen mielestään ei pitäisi «houkutella» köyhiä lapsia oppiuralle. Hän ehdotti siis, että anomusehdotus muitta mutkitta pantaisiin asiakirjoihin. Valiokunnan ehdotus tuli kuitenkin porvarissäädyssä hyväksytyksi.

Samaan päätökseen tuli ritaristo ja aateli, jossa vaan kaksi jäsentä käytti puhevuoroa. Mutta toinen niistä puhujista oli kirkollisasiaintoimituskunnan päällikkö, ja hänen lausuntonsa päätarkoitus oli — vastustaa tuota periaatetta, ettei ketään köyhyytensä tähden suljettaisi pois oppikouluista — samaa periaatetta, jota hän 1872 pappissäädyn jäsenenä oli kannattanut.

Syy tähän kannan muutokseen oli puhujan mielestä muuttuneet olot. Annamme hänen itse puhua:

Minä luulen että, niinkuin olot vähitellen meidänkin maassamme ovat muodostuneet, ei ole tarpeellista eikä edes suotavaakaan, että tällä tavoin liian suuria joukkoja nuorisoa houkutellaan oppiradalle eli oppikouluihin ja sittemmin virkamiehiksi. Tämä on varemmin tahi myöhemmin välttämättömästi tuottava suurta haittaa sekä niille, jotka tällä tavoin ovat tulleet sopimattomille urille, että itse yhteiskunnalle. Liika kansoitus, liian suuri tulva moisille urille on tuottava melkoisia epäkohtia.

Puhujan programmi oli siis lyhyesti se, ettei vapaapaikkoja suinkaan tarvitse lisätä vaan pikemmin vähentää. Prosenttiluku oli hyvä, vaan 20 % oli riittävä. Sitä paitsi ei mitään vapaapaikkoja olisi annettava sellaisille oppilaille, joilla on kotinsa koulukaupungissa. Sillä «alhaisempi työkansa, joka asuu koulukaupungissa, lähettää usein lapsensa oppikouluihin ainoastaan siitä syystä, että siihen on niin hyvä tilaisuus ja ettei koulunkäynti mitään maksa. Ja tämän kautta tulevat nämät oppilaat usein radoille semmoisille, jotka eivät ensinkään heille sovi.»

Tämän ohjelman mukaan puhuja nähtävästi katsoi itseänsä velvoitetuksi toimimaan. Sillä ei aikaakaan, niin ilmestyi uusi asetus, 22 p:ltä Elok. 1889, jossa ei ainoastaan koulumaksuja Helsingissä koroitettu, alkeisopistoissa 25 markaksi ja tyttökouluissa 50 markaksi, vaan myöskin säädettiin, että

alkeisopiston ja tyttökoulun ensimäisellä luokalla, niin myös Helsingin tyttökoulun alustavilla luokilla älköön ketään oppilasta säädettyjen lukukausimaksujen suorituksesta vapautettako. Muihin puheena olevien oppilaitosten luokkiin otettakoon vapaaoppilaita enintään viidenneksi osaksi näiden luokkain koko oppilasluvusta. Olosuhteiden muutoin yhtäläisiä ollessa etuus vapaasijan saamiseen myönnytetään muualta kuin koulukaupungista kotoisin olevalle oppilaalle sen edellä, jolla on kotonsa siinä kaupungissa.

Sen ohessa on muistettava että samalla kertaa lukukausimaksu alkeiskouluissa korotettiin kymmenestä markasta kahteenkymmeneen, ja että sisäänkirjoitusmaksu (kaikissa kouluissa 10 markkaa) nyt oli jokaisen oppilaan maksettava, kun siitä ennen köyhät olivat olleet vapautetut.

Olivatpa nämä määräykset omituinen vastaus 1888 vuoden säätyjen toivomuksiin, jotka, vaikka ei muodollisesti yksimielisyyttä saatu aikaan, kuitenkin kaikissa säädyissä menivät siihen suuntaan, että vapautus koulumaksuista olisi suotava *suuremmalle* määrälle oppilaita kuin ennen.

Säädyt puolestansa eivät jääneet vastausta antamatta. Kolmessa säädyssä tehtiin 1891 vuoden valtiopäivillä anomusehdotuksia, jotka tarkoitti-

vat näitten määräysten muuttamista. Etusija niistä ansaitsee edusmies *J. Koiviston.*

Sen sijaan että muut ehdottivat vaan osittaisia muutoksia, hän rohkeasti kohotti vanhaa kunniakasta lippua «ettei ketään köyhyyden tähden estettäisi pääsemästä lyseihin ja että vapaa-oppilaspaikkojen luku ylemmillä-kään luokilla ei saisi olla rajoitettu.»

Mutta toiselta puolen on merkillistä nähdä kuinka «egyptiläinen» suuntakin jo oli varttunut. Yleisen valitusvaliokunnan enemmistö «ei ole voinut olla ottamatta huomioon vaaraa, jota liian vapaamielinen vapaapaikkojen saaminen tuottaisi». Ja sitten tuo enemmistö, hrat A. Lille, Th. Lindh, Arv. Nyberg, Aug. Ramsay, R. v. Willebrand, Ernst Lagus y. m., esittävät perusteita, jotka melkein sanasta sanaan ovat otetut — hra Yrjö-Koskisen lausunnosta 1888. Ja loppupäätös on, että «nyt voimassa olevat rajoitukset tällä alalla näyttävät vain tarkoittavan sekä valtion että nuorison itsensä eduksi oppilaiden estämistä, joilla ei ole henkistä eikä aineellista pääomaa, tulemasta houkutelluiksi aloille, joille he eivät sovellu.»

Vastalauseessa kuitenkin suuri valiokunnan vähemmistö, seitsemän pappis- ja talonpoikaissäädyn edustajaa, vaativat «että alkeisopistojen ensi luokalle saisi ottaa vapaaoppilaita, jotka eivät ole kotoisin koulukaupungista, siihen määrään kuin muille luokille. Toisessa vastalauseessa muutamat enemmistön jäsenistä vaativat, että maksut tyttökouluissa olisivat vähennettävät samoiksi kuin poikakouluissa, sekä jatko-opistojen ensimäisellä ja toisella luokalla 40 markaksi lukukaudessa.

Ainoastaan ritaristo ja aateli hyväksyi mietinnön, merkillistä kyllä ilman keskustelutta; porvarissääty hyväksyi toisen vastalauseen, vaan pappis- ja talonpoikaissäädyt molemmat vastalauseet. Anomus siis, kolmen säädyn päätöksestä, tehtiin maksujen alentamisesta tyttökouluissa ja jatko-opistoissa; mutta tähänkään ei hallitus suostunut muuta kuin mitä jatko-opistoihin tulee, joissa lukukausimaksu alennettiin 50 markkaan.

Näilläkään valtiopäivillä ei puuttunut ääniä, jotka muistuttivat asian periaatteellista merkitystä. Ja mitä hedelmiä «egyptiläinen» järjestelmä oli synnyttänyt, se näkyy siitä, mitä Ilomantsin tuomiokunnan edusmies *J. Koivisto* talonpoikaissäädyssä lausui.

Myöntää kyllä täytyy että maassamme pian ja jopa nytkin on oppineita enemmän kuin valtionvirkojen täyttämiseen tarvitaan, ja suurikin kilvoittelu viran hakijoiden

välillä tulee olemaan, mutta se keino, jolla tätä tahdottaisiin estää, on surkean huonosti valittu, se loukkaa vaan suurimman osan kansan oikeuksia.

Onhan se selvää kaikille, että koulutkin meillä ovat kovan työn hedelmiä, ja että kovan työn tekijät ovat suurin ja vähävaraisin kansan osa. Tuon usein ylenkatsotun kansaluokan hiellä ja väellä meidän oppikoulumme ylläpidetään. Lukukausimaksut siinä vähän merkitsevät. Kansa siis kovalla työllään on valmistanut kasvitarhat korkeamman sivistyksen viljelykselle ja valtion virkamiesten valmistamiselle. Nyt tahdotaan rakentaa tarpeeksi korkea aita näiden tarhain ympärille, ettei köyhän lapsi pääsisi niistä isänsä työstä kasvaneita hedelmiä poimimaan. Se on minun mielestäni surkeaa.

Asetettakoon ennemmin virkamiesten edut sellaiseen suhteeseen työtätekeväin etujen kanssa, etteivät ne liian suuressa määrässä houkuttele valtion leipään kurkistelemaan. Sivistyksen tarpeellisuutta ei kuitenkaan kukaan kieltäne. Josko kilpailu tulee virkaanpyrkijöiden välillä, niin tulkoon vaan. Menköön korkean virkamiehen poika, jolle Luoja on antanut vahvat käsivarret, auraan oppiaksensa tuntemaan kuinka helposti siten jokapäiväinen leipä on saatavissa, ja työmiehen poika, jolla sattuu olemaan hyvät luonnonlahjat, virkamieheksi. Täten he paremmin kuin tähän asti oppivat kunnioittamaan toisiansa kansalaisina, veljinä, joten raja-aidat eri säätyjen välillä murtuvat itsestänsä — raja-aidat, jotka hyvin tunnetaan säätyrajoituksen nimellä ja joita kansa sydämensä pohjasta vihaa, vaikk'ei se vielä ole ollut kyllin kykenevä niitä täydellisesti murtamaan.

Täydellisemmäksi selitykseksi näyttääksemme asian väärää kantaa, ajatelkaamme, että jokainen oppilas jossakin oppikoulussa maksaa valtiolle 400 markkaa vuodessa. Rikas, joka maksaakin 40 markkaa lukukausimaksua, saa kuitenkin lahjaksi kansan varoista 360 markkaa. Köyhä saa vähäisen suuremman lahjan. Mutta nykyinen sääntö tekee köyhän kokonaan osattomaksi ja rikkaan yksin nauttimaan yhteistä hyvyyttä. Valiokunnan mielestä ainoastaan erinomaisen hyvillä luonnonlahjoilla varustetut köyhäin lapset, nekin kuntain ja yksityisten maksulla, saisivat tulla osallisiksi koulun kautta tulevasta lahjasta, mutta rikkaan, joka vaan maksaa tuon mitättömän osan koulun ylläpitokustannuksista, keskinkertaiset jopa huonopäisetkin ovat oikeutetut saamaan ilmaiseksi 360 markkaa. Onko tämä oikeutta ja kohtuutta?

Meillä on näihin aikoihin kehuttu kansassa vallitsevaa tyytyväisyyttä. Ja minä toivoisin tyytyväisyyden vallitsevan edeskin päin. Mutta elköön annettako syytä tyytymättömyyteen. Elkäämme kieltäkö tällä alalla köyhän oikeuksia, ettei syntyisi oikeutettua tyytymättömyyttä. Olkoon ajatus korkeilla herroilla ja rikkailla mikä tahansa, minä kuitenkin rohkenen toivoa, että tämä arvoisa sääty päättää kohtuuden ja oikeuden mukaan. Se ei suinkaan ollut liikaa mitä minä anomukseni ponnessa pyysin, vaan kun vastalauseen tekijät eivät kaikkea sitäkään ole uskaltaneet toivoa mahdolliseksi, niin täytyy minunkin yhdistyä siihen.

Kun semmoista lausutaan siinä säädyssä, joka edustaa «syviä riviä», niin eikö silloin voi sanoa, että valtiokoulujen opettajistokin tässä kysymyk-

sessä on asettunut tosikansanmieliselle kannalle? Ja eikö ollut syytä toivoa, että viime valtiopäivät ottaisivat korviinsa opettajain edustajain vaatimattoman pyynnön, että ensimäiselle luokalle suotaisiin suhteellisesti sama määrä vapaapaikkoja kuin muille, ja että tyttöjen vuosimaksut alennettaisiin samaan määrään kuin poikien?

3.

Jonkunmoinen edistys onkin huomattava. Yleisessä valitusvaliokunnassa ainoastaan neljä jäsentä enää veisasi vanhaa Kothenilaista virttä «houkuttelemisesta»; etunenässä oli kansakoulujentarkastaja *V. Öhberg*. Muut jäsenet suostuivat pyytämään vapaapaikkoja ensimäiselle luokalle. Ja turhaan hra Öhberg puolusti vastalausettansa omassa säädyssään; tämä sääty, samaten kuin luonnollisesti pappis- ja talonpoikaissääty, hyväksyi mietinnön, ja siten saatiin tässä kohden anomus toimeen. Ritaristo ja aateli taas jäi vanhalle kannalleen.

Toinen anomus taas, joka koski tyttöjen lukukausimaksujen alentamista, vei kummalliseen loppupäätökseen. Oli laskettu että, jos tytöt maksaisivat yhtä vähän kuin pojat nyt maksavat, niin koulutulot vähenisivät 50,000 markalla vuosittain. Tämä oli muutamain mielestä liian paljon. Aateli ja porvarissääty siis hyväksyivät vastalauseen, jossa vaadittiin että maksut olisivat yhtä suuria tyttö- kuin poikakouluissa, s. o. että poikakoulujen maksut saisi korottaa, esim. 25 markaksi. Ja yhteensovituksen kautta saatiin muutkin säädyt yhtymään tähän.

Tämä päätös on hyvin kuvaava sitä katsantotapaa, minkä valtiollinen työ synnyttää. Pääasia oli tuo yhdenvertaisuuskysymys, että tytöt eivät maksaisi enempää kuin pojat, ja kukkarokysymys, ettei valtio menettäisi tuloja. Voipi suostua oikeutettuun vaatimukseen, joka ei maksa kuin 10,000 markkaa (ensimäisen luokan vapaapaikat), mutta kun se maksaa 50,000 — ei, silloin oikeus on liian kallis. — Ja nähtävästi rahalliset syyt ovat vaikuttaneet senkin, ettei enää tohdita nostaa «puhdasta lippua» ja vaatia rajatonta vapaapaikkojen määrää. Merkillisen hitaasti myös aatteet verotusalalla kehittyvät: ei kukaan ole uskaltanut ehdottaa sitä, mistä oli puhetta jo 1867: että maksettaisiin oppilaista vanhempien tulojen mukaan — keino jolla helposti voisi saada korvatuksi köyhille suodut edut.

Sitä vastoin on pidetty paljo melua siitä, että oppilasmaksut menevät siihen rahastoon, jonka varoilla uusia koulukartanoita rakennetaan, ja

että olisi arveluttavaa vähentää tämän «koulurahaston» tuloja, koska monelta koululta vielä puuttuu oma huoneisto. Siitä muistutti myöskin tämän vuoden valtiopäivillä hra senaattori Yrjö-Koskinen, nojautuen 1891 vuoden viikinkiläisen valiokunnan mietintöön. Ja hän jatkoi:

Omasta puolestani tahdon vain lisätä, että jos säädyt tahtovat suorittaa koulurahaston velat valtiovarastolle (nykyään vähintäin 1,800,000 markkaa, puhumattakaan muutamista välttämättömistä rakennuspuuhista, jotka tulossa ovat), ja jos tahtovat lisäksi täyttää sen vailingin, joka syntyy kun lukukausmaksuja vähennetään, minä tietysti tahdon siitä olla kovin kiitollinen. Mutta mielipiteeni asian yhteiskunnallisesta merkityksestä ei tule siitä järkähtymään.

Se katsantotapa, joka ilmaantuu näissä sanoissa, varmaan monesta kansalaisesta tuntuu hyvinkin oudolta. Ovathan sekä «koulurahasto» että «valtiovarasto» Suomen kansan rahoja, minkä tähden säädyt maksaisivat toisen velan toiselle? Senkötähden että hallitus on katsonut hyväksi säätää pykälän, jonka mukaan koulumaksut käytetään koulurakennuksiin? Mutta jos sama hallitus sen lisäksi on samaan tarkoitukseen katsonut tarpeelliseksi käyttää lähes 2 miljoonaa, niin tämä kai osoittaa, ettei pykälä vastaa tarkoitustaan; sehän siis on muutettava.

Yhtä oudoilta tuntunevat monesta hra Yrjö-Koskisen mielipiteet muissakin kohdin.

Niin hän esim. väitti ettei koulujen edusmiehillä semmoisinaan ollut syytä nostaa kysymystä maksuista. Huolimatta uusista määräyksistä on sisäänotettujen oppilasten summa melkoisesti karttunut, eikä siis ole syytä pelkoon «että työaine herroilta pedagoogeilta loppuisi». Ja «muuta pedagoogillista seikkaa, joka tässä asiassa olisi otettava lukuun,» hra senaattori ei keksinyt.

Tähän arvattavasti useimmat opettajat vastaavat, että heille pedagoogeina on yleensä helpompaa ja mieluisempaa opettaa harvalukuisempaa luokkaa kuin lukuisaa. Mutta toiselta puolen on helpompaa ja mieluisempaa opettaa hyväpäisiä oppilaita kuin huonopäisiä. Ja niinkuin lehtori Godenhjelm jo koulunopettajakokouksessa huomautti, voimassa olevat säädökset helposti voivat vaikuttaa sen, että hyväpäiset köyhät jäävät koulusta pois, ja niitten sijaan tulee huonopäisiä varakkaita.

Mutta jos kohta kysymys on, niinkuin hra senaattori väitti, enemmän yhteiskunnallista laatua kuin pedagoogista, niin ei sillä ole sanottu, etteivät pedagoogit saisi sitä nostaa. Ovathan hekin kansalaisia, yhteiskunnan jäseniä, tulevathan he lapsia likemmäksi kuin muut, tuntevatpa he paremmin

kuin muut, mitä uhrauksia vaaditaan niiltä, jotka kouluttavat lapsiaan. On helppo sanoa: menkööt koulusta pois ne, jotka eivät voi maksaa; mutta ei ole yhtä helppo panna tämä sääntö toimeen. Herrat poliitikot tavallisesti käsittävät asioita vaan «yleisesti» eivätkä katso tarpeelliseksi ajatella yksityiskohtia. Mutta juuri yksityiskohdat ovat tämmöisessä asiassa tärkeät ja valaisevat, ja niitä saavat juuri opettajat raskaimmin tuntea.

Otaksukaamme että toisella luokalla on 40 oppilasta, niistä 8 hyväpäistä vapaaoppilasta. Luokalle jää lukuvuoden lopussa 5 laiskaa oppilasta, kun sitä vastoin kaikki kolmannen luokan oppilaat pääsevät neljännelle. Siis tulee kolmannella olemaan vaan 35 oppilasta ja sen johdosta vaan 7 vapaapaikkaa, ja yhden hyväpäisen täytyy ehkä erota koulusta — syystä että viisi muuta oppilasta ovat olleet laiskoja.

Vielä suuremmassa määrässä tämä voi tapahtua niissä lyseoissa, joissa on viisiluokkainen «pohjakoulu». Jos esim. viidenneltä luokalta eroaa 15 oppilasta «käytännölliselle uralle», niin seuraus siitä on että kolme muuta menettää vapaapaikkansa!

Vaan vielä hullummin voi käydä. On tapahtunut että toisella luokalla 40:stä oppilaasta koko 21 pyrkii vapaaoppilaiksi, vaikka ei ole kuin 8 paikkaa. Jos silloin noudatetaan asetusta, niin ehkä täytyy erottaa 13. Oppilasluku siten vähenee 27:ksi; vapaapaikkoja ei siis tule olemaan kuin 5. Kolmen täytyy vielä erota; jääpi 24. Vaan nyt ei ole kuin neljä vapaapaikkaa, siis täytyy vielä yhden erota. Neljästäkymmenestä jäisi siis — 23!

Ja semmoiseen henkiseen mestaustyöhön, joka samassa on selvä mielettömyys, tahdotaan opettajakuntaa, jonka jäseniltä muuten vaaditaan, että heillä olisi hellä sydän oppilaitansa kohtaan. Ja kaikeksi onneksi opettajilla tavallisesti on hellä sydän, ja omista pienistä varoistaan he maksavat oppilasten puolesta tahi kehottavat muita sitä tekemään; välisti muut oppilaatkin panevat toimeen iltamia y. m. s. kootaksensa puuttuvat rahasummat.

No niin, sanoo tähän aatelismies hra *Aug. Ramsay*, «Uuden ruotsalaisen oppilaitoksen» johtaja, tämä on vaan niinkuin olla pitää. Jos opettajalla tahi muilla on harras vakaumus siitä että torpparin pojan pitää tulla oppikouluun, niin maksakoot myöskin siitä.

Mutta eikö yhtä hyvällä, jopa paremmalla syyllä voisi sanoa: jos varakkaat vanhemmat tahtovat panna lapsensa hra Ramsayn johtamaan opis-

toon, niin maksakoot siitä, ja olkoot vaatimatta valtionapua. Onhan tyhjiä paikkoja kylliksi Helsingin valtionlyseoissa.

Hra Ramsay on äsken teoksessa «Suomi 19:lla vuosisadalla» sanonut suomalaisten yksityislyseojen usein «yllytysten» synnyttämiksi. Jokainen suomenmielinen tietää mitkä varsinaiset «yllyttäjät» olivat: v. Kothen ja muut, jotka kohtelivat kansan valonhuutoja samalla sydämettömällä tavalla kun hra Ramsay nyt tekee. Hänkin siis ansaitsee «yllyttäjän» nimen. Sillä joka vuosimaksu, jonka yksityiset siten maksavat korvataksensa nykyistä vääryyttä, se lisää myöskin pisaran siihen katkeruuden maljaan, joka jo rupeaa tulemaan täydeksi; ja lausunnot semmoiset kuin hra Ramsayn lisäävät siihen monta pisaraa. Ja niinkuin edellisestä näkyy on Suomen kansa niin monesti ja niin monen edustajan kautta lausunut mielipiteensä tässä asiassa, että on aivan turhaa potkia tutkainta vastaan. Tässä on varmaan käyvä niinkuin suomalaisten koulujen asiassa: mitä kovempi vastarinta on, sitä täydellisempi tulee lopullinen voitto olemaan. Toivottavasti on vielä korotettava «puhdas lippu» ja vaadittava rajatonta vapaapaikkojen määrää ja suhteellisia lukukausimaksuja.

Eikä siis ole asialle muuta kuin hyödyksi, että sen mahtavin vastustaja, kirkollisasiain toimituskunnan päällikkö, on selvästi määrännyt programminsa. Tämän vuoden valtiopäivillä hän näetten lausui (U. Suomettaren referaatin mukaan):

Täytyy ensiksi tulla selville siitä, mitä tarkoitusta varten juuri valtio ottaa ylläpitääksensä korkeampia opetuslaitoksia. Minun ajatukseni on, että se tapahtuu etupäässä sitä varten, että valtion palvelukseen olisi saatavissa tarpeellinen määrä valmistuneita ja kykeneviä virkamiehiä. Se on valtion oma tarve, joka on synnyttänyt valtiokoulut. Yleisen korkeamman sivistyksen edut ovat saaneet siinä sivussa tulla kaupan päälle, mutta eivät milloinkaan ole olleet, eivätkä saa olla pääasiana, ei sen vuoksi että korkeampi yleinen sivistys olisi yhteiskunnalle hyödytön, vaan siitä syystä että valtio ei ole mikään falansteeri eli sosialistinen laitos, jonka pitäisi huolta pitää kaikkien jäsentensä kaikista sivistystarpeista. Tässä kohden on yleinen mielipide alkanut melkoisesti harhailla, ja myöskin anomuksen tekijät maksavat veroa samalle epäselvälle käsitystavalle. Ajatellaan oppikoulua joksikin kansakouluksi korkeampaa sivistystä varten, joksikin nykyisen tai vastaisen yliluokan kansakouluksi, ja katsotaan ihan luonnolliseksi, että veronmaksaja kansa siihen uhraa enemmän kuin kaksi sen vertaa, mitä yleisistä varoista menee kansakoululaitokselle. Niin myöskin arvoisat anojat. — — Tämän katsantokannan mukaan virkamieskoulu ei ole kuin jatkokurssi kansakouluun, niin että jokaiselle kansakouluoppilaalle, tytölle niinkuin pojallekin, pitää asettaa silmämääräksi pääsö valtion leipäkakon varalle pensioneineen, lahjapalkkioineen. —

— Mutta meillä on enemmän kuin monialla muualla pelättävänä köyhälistö, ei suinkaan „oppinut köyhälistö", kuten valiokunta sitä nimittää, sillä liikanainen oppi ei ole meidän helmasyntejämme, vaan virkamiesköyhälistö, s. o. virkamiehiä, jotka elämänikänsä laahaavat perässänsä masentavien velkojen kuormaa.

Naiskoulut taas ovat selvästi toisessa asemassa kuin poikakoulut, koska niillä ei mitenkään tarkoiteta kasvattaa virkamiehiä („virkanaisia" pitäisi siinä tapauksessa sanoa), vaan antavat etupäästä säätyläis- ja varakkaimpien perheiden tyttärille korkeampaa opetusta. Ne ovat ja niiden täytyy olla enemmän ylimyksellisellä kannalla kuin poikakoulut. Eihän voi tulla kysymykseenkään, että köyhän loisen tytär niihin otettaisiin; enimmissä tapauksissa, milloin työväen piiristä niihin oppilaita on otettu, on siitä ollut sekä perheelle että tytölle itselleen pelkkää haittaa; lapsi vieraantuu omista kotioloistaan, koko siitä piiristä johon hän kuuluu, eikä pääse kumminkaan mihinkään toiseen piiriin. Tämä on asiain oma luonto, jota ei mikään lainlaatimus voi muuttaa. Mutta näin ollen tyttökoulujen pitäisi kokonaan olla yksityisten kustannettavina eikä valtion. Läntisessä naapurimaassamme valtio ei ylläpidä kuin yhden ainoan naiskoulun normaalikouluna naisopetusta varten.

Niinkuin näkyy tämä programmi jyrkästi sotii koulunopettajain programmia vastaan. Vaan että viimeksi mainittu olisi meillä uusi, se on erehdys. Että koulut, oppikoulutkin, ovat olemassa pääasiallisesti kansallista sivistystä varten, sen lausui Snellman jo viisikymmentä vuotta sitten (ks. Läran om staten s. 66). Ja siitä mielipiteestä hän jo silloin johti senkin vaatimuksen, että valtion on hankkiminen korkeampaa sivistystä tytöillekin; ja ankaria sanoja hän lausui tyttöjen yksityistä opetusta vastaan.

Eikä hän siinä kohden muuttanut mielipiteitänsä senaattorina oltuaan. Sillä 1872 vuoden valtiopäivillä hän lausui:

Kasvatuksen periaate on yksinkertainen. Nuorisoa opetetaan, jotta se koulusta päästyänsä omin neuvoin voisi vaurastua sivistyksessä. Tämä on tarkoitus, ja ainoastaan tämä. Jos kouluja perustetaan sitä taikka tätä syrjätarkoitusta varten, niinkuin v. 1856 tapahtui, kun oppilaat jaettiin eri tiedekuntiin ja erityisiä siviililukioita laitettiin, jotta muutamain säätyluokkain lapset tulisivat erotetuksi tavallisista oppilaista, menetellään huonosti, menetellään mitään periaatetta noudattamalla (man handlar principlöst).

Samaten kuin Snellman myöskin koulunopettajat yhä edelleen katsovat oppikoulujen pääasialliseksi tehtäväksi sivistyksen kehittämistä eikä virkamiesten valmistamista. Ja varmaan sekin siis on erehdys, kun hra Yrjö-Koskinen koulunopettajakokouksesta sanoi «ei voivansa antaa kovin suurta arvoa» sen yksimielisyydelle koulumaksukysymyksessä siitä syystä että muka «semmoisissa tiloissa ja varsinkin kun aika on hyvin rajoitettu, järkevämmät ihmiset harvoin ottavat vaivakseen tehdä vastaväitteitä». Ei, löy-

tääksensä noita «järkevämpiä» hra senaattorin epäilemättä täätyy kääntyä niihin piireihin, joita edustavat hrat Lille, Lindh, Nyberg, Öhberg, Schybergson ja Ramsay.

Minkätähden siis hra Yrjö-Koskinen nyt näkee vaan järjettömyyttä niissä mielipiteissä, jotka ovat tähän asti määränneet ainakin kansallismielisten toimintaa koulukysymyksissä — mielipiteitä, joita ovat puolustaneet Cleve, Godenhjelm, Kihlman, Geitlin, Donner, Löfgren, ja ennen muinoin Meurmankin — näillä valtiopäivillä viimeksimainittu, hänkin, varoitti «houkuttelemisesta».

Niin, minkätähden?

Luulen löytäneeni syyn. Jo vuonna 1867 luettiin Kirjallisessa Kuukauslehdessä kirjoitus «Koulujen suomentamisesta», jonka tekijä, nimimerkki Y. K., katsoo, samaten kuin nyt, oppikoulujen päätarkoitukseksi valmistaa virkamiehiä. Mutta tämä mielipide oli silloin yhteydessä mahtavan edistyksen aatteen kanssa. Suomen kieli oli saatava tasaarvoiseksi ruotsinkielen rinnalle; vaan tämä, sanoi kirjoituksen tekijä, ei onnistu ennen kuin on saatu suomalaisia kouluja ja niitten avulla kasvatettu «uusi herrassäätyinen sukupolvi, jolla on suomi omana ja varsinaisena kielenä.»

Tämä oli silloin oikeutettu näkökohta, mutta se oli vaan *yksi* näkökohta muitten rinnalla. Kansallisen sivistyksen kehittäminen, kansalaisten kasvatus, säätyerotusten murtaminen — kas siinä yhtä tärkeitä tehtäviä. Mutta kun lähin keino, jolla kaikki nämä tarkoitukset olivat saavutettavat, oli sama, suomalaisia kouluja, niin ei mitään erimielisyyttä suomenmielisten välillä siitä syntynyt.

Mutta nyt on asia toisin. Suomenkielisiä virkamiehenalkuja on yltäkyllin, mutta muut osat kansallisesta programmista eivät vielä ole toteutettuja. Sentähden tiet nyt eroavat.

Syy siihen ei ole yksistään entisen «johtajan». Sillä juuri puoluejohtajan asema voi helposti «houkutella» ihmistä pitämään vaan valtiollisia tarkoituksia silmällä, katsomaan vaan luokkia ja niiden valtasuhteita, unhottamaan yksityisiä henkilöitä, halveksimaan tunteita. Ja helposti johtajan esimerkki vaikuttaa muihin, ja he taas vahvistavat häntä tässä katsantotavassa. Syypäät nyt tapahtuneeseen eroon ovat siis kaikki nekin, jotka suomalaisuuden asiassa ovat nähneet vaan kysymyksen vallasta, eikä pääasiallisesti kulttuurikysymystä.

Mutta niille, jotka yhteiskunnan laaksoissa tekevät työtä kulttuuriaat-

teitten palveluksessa, niille on helpompi välttää «suurpolitiikan» erehdyksiä. Jopa koko heidän henkinen elämänsäkin riippuu siitä, että tietävät palvelevansa korkeampia pyrintöjä. Vai kuinka monta tahtonee uhrata ei ainoastaan työnsä, vaan koko elämänsä harrastuksen ja innon koulunopettajan vaivaloiseen toimeen, jollei häntä yhä elvyttäisi korkeampi tarkoitusperä kuin saattaa «herrassäätyyn» kuuluvia oppilaita valtion virkoihin «pensioneineen, lahjapalkkioineen»?

Ei, jollemme tahdo vaipua «kannikkapolitiikan» liejuun, niin uusia korkeampia ideaaleja on asettaminen pyrintöjemme päämaaliksi.

Tahi oikeastaan: ei uusia ideaaleja, vaan vanhat tunnetut, ainoastaan puhdistettuina puoluetaistelun pölystä ja kuonasta. On vaan muistaminen, että valtiolliset ideaalit ovat kuolevaisia: kun on saavutettu se valtiollinen muutos, jonka puolesta on taisteltu, niin aate, joka ennen on ollut edistyksen aate, voi muuttua taantumisen aatteeksi. Mutta kulttuurin kehitys on loppumaton. Jos kohta muodot kuolevat, niin sisällys elää ja esiintyy uusissa, yhä korkeammissa muodoissa.

Siis yhä edelleen: kansalaiskouluja eikä virkamieskouluja!

Valfrid Vasenius.

Suomen yhdistämisestä.

Joh. Rich. Danielson, Viipurin läänin palauttaminen muun Suomen yhteyteen. Helsingissä 1894, Weilin & Göös. 160 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

— Viborgs läns återförening med det öfriga Finland. Helsingissä 1894, Weilin & Göös. 166 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

«Surulliset asianhaarat ovat viime vuosina pakottaneet meitä suomalaisia esiintuomaan uusia ja yhä vaan uusia todistuskappaleita sen selvän ja horjumattoman tosiasian osottamiseksi, että keisari Aleksander vahvistaessaan Suomen valtiomuodon vahvisti ja tiesi vahvistaneensa hallitusmuodon vuodelta 1772 ja yhdistys- ja vakuussäännön vuodelta 1789», sanoo

prof. Danielson eräässä kohden yllämainittua teostansa (siv. 98). Mutta nämä surulliset asianhaarat ovat samassa aikaansaaneet sen, että meillä nyt, jo ennen sen vuosisadan loppua, joka on nähnyt nykyisen valtiollisen ja kansallisen asemamme perustamisen, on historiallisessa kirjallisuudessamme sarja kuvauksia, jotka yhteensä voivat antaa kokonaiskuvan tuosta historiamme merkillisimmästä kohdasta. Ja kiitoksen siitä antaa Suomen yleisö epäilemättä etupäässä hra Danielsonille, joka ei ainoastaan edellisten tutkijain tavalla ole julkaissut erityiskuvauksia satunnaisesti tarjona olevista aineista ja aineksista, vaan asetettuaan itselleen varman tehtävän koonnut kaikki sen käsittelemiseen tarpeelliset ainekset, jotka vaan tätä nykyä on ollut mahdollinen saada tutkijan käytettäviksi. Tekijä sanoo nyt puheena olevan kirjasensa esipuheessa toivovansa, että tätä yksityistutkimusta niinkuin niitäkin, jotka ehkä tulevat sitä seuraamaan, arvosteltaisiin ainoastaan valmistustyönä laajempaan, kehityksen eri puolia kuvaavaan esitykseen — siitä aivan huolimatta, onko tämä yleiskuvaus kerran lähtevä hänen vai jonkun toisen kädestä. Yleisö ei voi mitään toivoa hartaammin, kuin että se kerran saisi nähdä tuon yleiskuvauksen suoritettuna samalla tieteellisellä tarkkuudella ja arvostelukyvyllä ja samalla kirjailijan taidolla, jota se on ihaillut erityiskuvauksissa. Kuvattavan ajan läheisyys ja siitä seuraava puolueellisuuden vaara ei voine tässä kohden saattaa tutkijaa epäilyksiin tehtävänsä tieteellisestä onnistumisesta, sillä meidän suomalaisten vakaumuksena täytyy olla, että nuo tapaukset yhtä hyvin vielä kaksi sataa vuotta kuin sata vuotta niiden jälkeen ovat mahdolliset käsitellä ainoastaan samalta kansalliselta näkökannalta. Ja nyt juuri meidän aikana esiintvy voimakkaana semmoisen teoksen tarve, ei niinkään paljon aseeksi vastustajia vastaan, jotka ovat päättäneet olla tosisyitä huomioon ottamatta, kuin meitä itseämme varten, jotka tunnemme tarpeen vahvistaa luottamustamme asiaamme tutustumalla menneiden aikojen onnenvaiheisin.

Selvä käsitys viimeisen teoksensa elävästä yhteydestä tuon suuren kokonaistehtävän kanssa on antanut hra Danielsonille mahdollisuuden esittää Viipurin läänin palauttamisen muun Suomen yhteyteen tavalla, joka tekee tämänkin teoksen renkaaksi siinä sarjassa, jonka hän edellisillä teoksillaan on luonut. Samat henkilöt esiintyvät siinä toimivina samojen ajatuksien elähdyttäminä. Viipurin läänin palauttaminen muodostuu kohtaukseksi Suomen valtion perustamisessa. Ja, mikä on vielä enemmän huomiota herättävää, tekijä johtaa lukijansa todistuskappaleiden nojalla havaitsemaan,

että ei ainoastaan Suomen valtion perustaminen vaikuttanut, että katsottiin tarpeelliseksi «Uuteen» Suomeen liittää «Vanha» Suomi, vaan voipa olla hyvinkin todennäköistä, että Vanhan Suomen onneton tila, ne pulmalliset kysymykset, jotka siellä olivat joutuneet hallituksen ratkaistaviksi, osaltaan olivat vaikuttamassa jo keisarin päätökseen Uuden Suomen järjestämisestä eri valtioksi Venäjän valtakuntaan. Ja jälkikatsauksessaan Viipurin läänin kehitykseen muun Suomen yhteydessä, tekijä niinikään löytää näkökohtia, jotka saattavat tämän kulmakunnan kohtalon mitä lähimpään orgaaniseen yhteyteen koko Suomen kansallisten kohtaloiden kanssa.

Katsahdettuaan Anjalan miesten tuumiin ruotsalaisen ja venäläisen Suomen yhdistämisestä tasavallaksi Venäjän suojeluksen alla, antaa hra Danielson kirjansa toisessa luvussa lukijalle kuvauksen Kaakkois-Suomesta venäläisenä maakuntana eli lähemmin sanoen johtaa lukijan ymmärtämään, missä tilassa se seutu oli silloin kuin Venäläiset v. 1808 valloittivat muun Suomen. Katsaus maakunnan aikaisempiin vaiheisiin Venäjän vallan alla on sentähden lyhyt ja perustuu Akianderin sekä allekirjoittaneen julkaisemiin tutkimuksiin Viipurin läänin historiasta, mutta tultuaan siihen suureen ja yleiseen riitakysymykseen lahjoitusmaiden laillisesta luonnosta ja isäntien siitä riippuvasta oikeudesta veron saantiin talonpoikaistilojen asukkailta ja valtaan heidän ylitsensä, on tekijä viehättynyt tutkimaan laajemmalta asiaa, semminkin kun G. M. Armfeltin papereissa, jotka ovat ollect tekijän arvokkain ennen käyttämätön lähde, hänen pääkysymyksensä tutkimisessa, on myös kirjoituksia lahjoitusmaakysymyksestä. Teoksen kirjallinen eheys on kumminkin minun mielestäni tullut kärsimään jonkun verran sen kautta, että hra Danielson on tähän kohtaan sovittanut niin runsaan määrän otteita ja referaatteja mietinnöistä, jotka koskevat lahjoitusmaakysymystä. Välttämätön tämän kysymyksen koskettaminen teoksessa epäilemättä on, koska juuri lahjoitusmaa-asioissa parhaiten osoittautui venäläisen hallitus- ja yhteiskuntajärjestelmän turmiollinen vaikutus Viipurin läänin oloihin. Mutta eihän itse kysymys sinänsä muodosta pääkohtaa kirjan aineessa. Olisi siis ehkä sopinut supistaa tätä kohtaa hiukan ja kohdistaa se enemmän vaan muutamien merkillisimpien ja vaikuttavimpien henkilöiden lausuntoihin sekä pääkohtiin kysymyksen virallisissa vaiheissa. Teoksen pääaineen tieteellinen perustelu ei olisi siitä tullut kärsimään, mutta nyt luullakseni lukija, joka ei ennen ole erityisesti tutustunut lahjoitusmaakysymykseen, ei jaksa hra Danielsonin kirjan toisesta luvusta selvittää itselleen sen päämoment-

teja. Tämä tietysti kumminkin on vähäpätöinen puute, tulechan sitäpaitse päätunnelma, jonka suurempikin yleisö saa mainitusta asiasta, jotensakin hyvästi vastaavaksi asian todellista laitaa, että nimittäin lahjoitusmaakysymys todellakin oli vyyhti, jota taitavimmat juristit ja terävimmät valtiomiehet eivät kukaan osanneet täydesti tyydyttävällä tavalla selvittää — ei edes paperilla.

Tekijä sanoo suotavaksi, että erittäin tuo kuuluisa Taubilan riita-asia tulisi tarkan, oikeuksien pöytäkirjoihin perustuvan käsittelyn alaiseksi. Tämä olisikin todella tehtävä, ja tehtävä ennenkuin se on myöhäistä. Sillä ainakin muutamia vuosia sitten olivat paikkakunnallisten, sekä ylempien että alempien oikeuksien pöytäkirjat, joissa tämä riita-asia varmaankin on käsiteltynä, talletettuina niiden säilymiselle erittäin epäedullisessa paikassa. Viipurin läänin arkistossa, joka sijaitsee vanhan harmaakivisen rakennuksen puoleksi maanalaisessa pohjakerroksessa, olivat, ja ovat luultavasti vieläkin, oikeuksien pöytäkirjat vv. 1784—1811 sijoitettuina pimeimpään ja homeisimpaan nurkkaan, jossa nuo alkuaankin huonolle paperille kirjoitetut asiakirjat vuosi vuodelta yhä enemmän murenevat.

Kirjan kolmannessa ja neljännessä luvussa eli teoksen pääosassa tutustumme reunionituuman varttumiseen, vakaantumiseen ja toimeen panoon. Nämä luvut sisältävät tietysti suurimman määrän huomiota ansaitsevia, yleisölle ennen tuntemattomia seikkoja. Koska tekijän on onnistunut saada käytettäväkseen yksityisten muistelmia ja kirjeitä sekä mietintöjä, jommoisia tähänastiset tutkijat eivät ole voineet tai saaneet käyttää, esiintyvät puheenaolevan ajankohdan historialliset henkilöt lukijan silmiin paljoa personallisemmin ja elävämmin, heidän osanottonsa puheenaolevan asian ratkaisuun käy paljoa selvemmäksi, kuin se, mitä tähän asti ilmestyneestä kirjallisuudesta, m. m. hra Danielsonin edellisistä teoksista, tiedetään heidän osanotostaan ja vaikutuksestaan esim. Porvoon valtiopäivien kokoonkutsumiseen ja keisari Aleksanterin vakuutuksiin suomalaisille. Emme saa ainoastaan tietää, mitä virallisesti päätettiin ja määrättiin reunioonin suhteen ja mitä ehdotuksia sen suhteen oli annettu keisarille, vaan Armfeltin paperien ansiosta tutustumme asian koko kulkuun, keisarin yksityisesti lausumiin ajatuksiin ja Suomen vaikuttavain miesten tunteisiin, toiveisiin ja pelkoihin kussakin asian vaiheessa. Että G. M. Armfeltilla oli tärkeä osa asian onnellisessa ratkaisussa, tiedettiin kyllä ennestään, mutta että Sprengtporten, Jägerhorn ja Klick vaikuttivat asian alkuunpanoon ja että Aleksanteri jo

oli päättänyt ryhtyä tuuman toteuttamiseen, silloin kun Armfelt saapui Pietariin, mutta että se sittenkin oli Armfelt, joka suurella rohkeudella ja sitkeydellä ajoi asian loppuun, murtaen mahtavain vihamiesten vastarinnan, se käy vasta tästä teoksesta selville. — Uusi on niinikään se seikka, että ministeri David Alopaeus, syntyperäinen Vanhan Suomen mies, todennäköisesti on tehnyt tässä asiassa kotiseudulleen palveluksen. Valitettava on sen sijaan, että hra Danielsonin ei ole onnistunut selvittää Speranskin vaikutusta asiassa. Niinkuin hra D. huomauttaa, Speranskin mietteet Suomen asemasta ja «partikularismista» yleensä olivat omansa tekemään hänet suosiolliseksi reunionituumalle, jota vastoin hänen osanotostaan tuuman herättämiseen ja toimeenpanemiseen ei ole mitään suoranaista tietoa ja muutamat J. F. Aminoffin lauseet näyttävät viittaavan pikemmin päinvastaiseen suuntaan.

Viidennessä luvussa eli silmäyksessä eteenpäin on erittäin huomattava se yhteys, johon tekijä osaa asettaa lahjoitusmaakysymyksen lopullisen ratkaisun ja tuon jo ennen tunnetun tuuman käkisalmelaisten kihlakuntain ja muutamain viipurilaisten pitäjäin siirtämisestä takaisin venäläisiin kuvernementteihin. Tämä ehdotus, jota ennen on luultu Rehbinderin esittämäksi keisari Nikolaille ja jonka käsittely Suomen senaatissa ja lopullinen kohtalo korkeimmassa paikassa yksin ovat olleet tunnetut, olikin, niinkuin hra Danielson osoittaa, alkuaan esitetty keisari Aleksanteri I:lle, joka sen hylkäsi — kuten Rehbinder itse sanoo — «syistä, jotka olivat todellinen voitto Suomelle». Mutta keisari Nikolai, joka jo ennen valtaistuimelle nousuaan oli kuullut Rehbinderin puhuvan siitä, vaati ja sai hänen ehdoituksensa ja lähetti sen Helsinkiin käsiteltäväksi. Sillä välin oli lahjoitusmaakysymys jo ratkaistu 1826-vuoden asetuksella, tosin pahimmalla mahdollisella tavalla, sen jälkeen kuin ei enää voinut tulla kysymykseen maaorjuuden asettaminen. Tämä kova kohtalo, sanoo tekijä, oli se hinta, jolla Viipurin läänin talonpojat lunastivat itselleen oikeutensa pysyä Suomen kansalaisina; takaisin se on heille suoritettu siten, että hallitus säätyjen myötävaikutuksella nyt on ostanut ja talonpojille edullisilla ehdoilla luovuttanut takaisin kaikki lahjoitusmaat. Mutta samalla kuin lahjoitusmaille oli annettu Suomen lakeihin ja laitoksiin virallisesti soveltuva, joskin niiden henkeä vastaan sotiva luonto, oli myös Rehbinderin tuuma lahjoitusmaaseudun erottamisesta muusta Suomesta menettänyt sen ainoan edun, joka sitä oli voinut suosittaa muuten niin isänmaallismieliselle miehelle kuin Rehbinderille,

eikä hän siis voinut enää itsekään sitä kannattaa, vaan oli pahoillaan siitä, että se nyt hänen tahtomattaan oli tullut esille otetuksi. Täten selviää tuo asia, jota tähänastisten tietojen nojalla on ollut vaikea ymmärtää. Hra Danielsonin «silmäys eteenpäin» lisää siis suuresti kirjan arvoa ja liittyy luontevasti sen pääaineeseen, koska siinä lopullisesti selviää käsiteltävänä olevan asian koko kansallinen merkitys.

Lopuksi muutamia jälkimietteitä arvostelijan puolelta. Kaikki kirjailijat, jotka ovat verranneet Vanhan Suomen maalaisoloja muun Suomen oloihin, ovat minun ymmärtääkseni liiaksi yksinomaan lukeneet kaiken sikäläisen rappiotilan 1700-luvun lahjoitusmaajärjestelmän ja venäläisen hallitustavan syyksi. Ja itsestään selvähän onkin, että tämä järjestelmä ei ole voinut olla suorastaan kehoittamatta talonpoikaa laiskuuteen ja toimettomuuteen maanviljelyksessä. Kumminkin sietänee tuo arvostelu hiukan enemmän rajoitusta, kuin mitä yleensä on myönnetty ja muidenkin syiden kuin lahjoitusmaajärjestelmän huonojen puolien etsimistä. Perustan tämän ajatukseni kahteen seikkaan.

Vähän tutustuessaan Vanhan Suomen eri seutuihin huomaa pian, ettei väestö niissä itäisissä pitäjissä, jotka eivät ole olleet lahjoitusmaina ainakaan sataan vuoteen, esim. Räisälässä, Parikkalassa ja Sortavalassa, juuri kovinkaan edukseen eroa lahjoitusmaina vielä äskettäin olleiden naapuripitäjäin väestöstä, mitä tulee taloudelliseen kykyyn. Lapveden kihlakuntaa ja Jääsken kihlakunnan pohjoisimpia pitäjiä, jotka ovat hyvin takapajulla, samoinkuin Salmin kihlakuntaa, ei tässä vertauksessa sovi lukuun ottaa, koska nämä seudut ovat maanlaadun tai asemankin puolesta niin paljoa huonommassa tilassa. Sitä vastoin lounaiset pitäjät ovat läänin edistyneimmät. Muutamissa itäisissä pitäjissä, jotka ovat olleet lahjoitusmaina, niinkuin Kurkijoella, on väestö nopeasti kohottautunut toimettomuudesta ja köyhyydestä. Tästä näkyy, että taloudellinen tila Vanhan Suomen eri seuduissa ei suinkaan ole pysyväisessä suhteessa lahjoitusmaa-olojen laajempaan ja pitkällisempään tai vähempään ja lyhyempään vaikutukseen.

Toiselta puolen eroavaisuus Vanhan Suomen ja muun Suomen välillä alueiden rajaseuduissa ei koskaan liene ollut eikä ole niin suuri, mitä tulee varallisuustilaan, kuin yleisesti on luultu ja luullaan. Kymijoen yli mentäessä Anjalan tai Iitin seuduilla eroavaisuuteen epäilemättä vaikuttaa maanlaadun huonommuuskin itäpuolella. Minkälainen köyhyys ja puute vallitsi Savossa tämän vuosisadan alussa, voi lukija nähdä, kun lukee Histo-

riallisen Arkiston viime vihkoissa julaistuja asiakirjoja. Meidän aikana Viipurin läänissä ei ole sanottavasti tuota varsinaista köyhälistöä, joka loisten nimellä täyttää Savon ja Pohjois-Karjalan talonpoikaisasunnot ja tekee että sielläkin, missä moitteeton puhtaus vallitsee vieraita varten sisustetuissa kamareissa, yhteinen tupa pysyy siivottomana ja huonoilmaisena. Lahjoitusmaaolot ja venäläinen hallitustapa sallivat viime vuosisadalla Viipurin läänissä melkein esteettömän ja rajoittamattoman maanjaon. Siitä seurauksena oli suurempien tilain häviäminen tai ainakin erinomainen vähentyminen. Tästä asianhaarasta, jota Viipurin lääninväestö voi kiittää siitä, että vaivaishoitotoimi on siellä huokeampi kuin missään muualla Suomessa, on kumminkin ollut myös se paha seuraus, että monessakin paikkakunnassa kokonaan puuttuu suurempia talonpoikaistaloja, joiden asukkaissa sivistys- ja edistysriennot ensin saisivat jalansijaa ja jotka tekisivät eron virkasäädyn ja rahvaan välillä vähemmän jyrkäksi. Jos tätä ylen tasaista omaisuuden jakoa maarahvaan kesken pidetään silmällä verrattaessa Viipurin lääniä muuhun Suomeen ja erittäin sen rajaseutuihin, Savoon ja Pohjois-Karjalaan, täytynee myöntää, että paitse lahjoitusmaaoloja ja venäläistä hallitustapaa 1700-luvulla myös kaukaisemmat syyt ovat vaikuttaneet edistyksen heikommuuteen. Sillä samanlaisia vikoja kansanluonteessa tavataan koko Itä-Suomessa, sekä Savossa että Pohjois-Karjalassa, olkoon sitten että nämä syyt löytynevät sikäläisen kansan itse alkuperäisessä mielenlaadussa tai saavat selityksensä historiasta ennen isoavihaa. Valitettavasti ei siis voine toivoa, että lahjoitusmaiden nyt piakkoin päättyvä jakaminen perintötiloiksi talonpojille on riittävä parantamaan epäkohtia Viipurin läänissä, yhtä vähän kuin hyvä isojako muutamia kymmeniä vuosia sitten ja meijeriliikkeen erinomainen edistyminen meidän vuosina on riittänyt parantamaan epäkohtia Kuopion läänissä.

O. Hannikainen.

Kristillinen sosialismi Englannissa tämän vuosisadan keskivaiheilla.

Sosiaalinen kysymys — siinä problecmi, jonka ratkaisua yhä enenevällä mielenkiinnolla, jopa kiihkolla odotetaan! Siitä riippuu nykyaikaisten yhteiskuntien olemassa olo. — Mistä on vihdoin sen onnellinen ratkaisu löytyvä? Onko se rauhallista tietä enää mahdollinen? Vai olisiko perinjuurinen mullistus ja hävitys ainoa tie pelastukseen? Onko se juopa, joka on erottamassa nykyisten yhteiskuntien alemmat luokat ylemmistä, onko se juopa ylitsepääsemätön?

Monelta taholta saadaan vastaus, joka ei suinkaan ole omiaan rauhoittamaan. Tämä nykyinen yhteiskunta — niin vastataan — on niin mädännyt, ettei sitä enää voi paikkailla; se täytyy hävittää, ja vasta sen raunioille voidaan uusi, onnellinen yhteiskunta rakentaa. Ja niitten luku, jotka tämän vastauksen antavat, ei suinkaan ole vähenemässä. Päin vastoin. Yhä rajummin, yhä vaativammin kuuluu heidän äänensä, ja vielä kamalamman kaiun antavat heidän huudoillensa ne sanoja vastaavat teot, joihin äärimmäiset heidän joukostaan ovat tositeossa ryhtyneet.

Onpa, niin ollen, ilahduttavaa, kun voi huomata tosiasioita, jotka näyttävät todistavan, ettei rauhallinen kehitys ole mahdoton, että juopa ei ole ylitsepääsemätön. Semmoisena todistuksena on myös «kristillinen sosialismi», joka vaikutti Englannissa tämän vuosisadan keskivaiheilla.

Ennenkuin käyn esittämään itse tätä liikettä, koen muutamin piirtein kuvata yleistä sosiaalista tilaa Englannissa, tämän vuosisadan alkupuoliskolla [1]).

---

[1]) Lähteinä esitykseeni yleensä olen käyttänyt etupäässä seuraavia teoksia:

G. v. Schulze-Gaevernitz, Zum sozialen Frieden. B. I. Leipzig 1890.

L. Brentano, Die christlich-soziale Bewegung in England. Leipzig 1883.

W. Lotz, Christentum und Arbeiterbewegung. Leipzig 1891.

Vrt. myös *Kaarlo Ignatius*, Ko-operatiivinen liike Englannissa. (Valvoja 1893, siv. 212 seur.).

I.

Tämän vuosisadan alkupuolella ilmestyi Englannissa samat yhteiskunnalliset epäkohdat kuin muuallakin, missä tehdasmainen suurteollisuus ja vapaa kilpailu ovat käsikädessä valtaan tulleet. Työväki tuli suurteollisuuden palveluksessa entistä enemmän riippuvaksi tehtailijasta. Ja suunnaton kilpailu pakotti taas työnantajia — usein ehkä vasten tahtoaankin pitentämään työväen työ-aikaa ja polkemaan työpalkkaa niin alhaiseksi kuin mahdollista. Ja tässä tuli työnantajalle avuksi tuo yhä lisääntyvä «työväestön reserviarmeija», joka, työttömyydessä ollen, ei muuta tehnyt, kuin polki paljaalla olemassa-olollaan työtätekevien palkat entistä alemma. Tämä «reservi» kasvoi Englannissa sitäkin suuremmaksi, kun mitä vähimpään tyytyvät, raa'at iriläiset alkoivat tulvaamalla tulvata yli Englannin tehdasalueitten. Ja lisäksi eneni vaimojen ja alaikäisten työ tehtaissa suunnattomasti — v. 1839 oli ainoastaan 23 % tehtaan työväestöstä täysi-ikäisiä miehiä —, seikka, joka tietysti oli omiaan huonontamaan työväestön toimeentuloa. Työnantajat taas olivat Englannissa suurteollisuuden alkuaikoina yleensä raakoja henkilöitä, jotka ollen alkujaan itse työmiehiä, teknillisen etevänmyytensä nojalla olivat osanneet kiivetä kumppaniensa olkapäille ja joille kaikki kaikessa oli aineellisen rikkauden kokoaminen. Valtaansa tukivat he vielä pitämällä varallisuutensa vallan avulla hallussaan englantilaisen itsehallinnon virat. Ja julkista oikeuslaitosta saivat he useimmiten myös tavalla tai toisella omaksi edukseen vallita. Ja seuratessaan itsekkäitä pyytteitään ja siten sortaissaan työväkeä, oli työnantajalla silloinen kansantalousoppi ja yleinen mielipide puolellaan. Niitten mukaan oli itsekäs, vapaa kilpailu ainoa luonnonmukainen ja onneen johtava järjestys. Jos siitä syntyi epäkohtia, niin leimattiin ne välttämättömiksi, luonnonmukaisiksi, joita oli mahdoton auttaa.

Näin ollen on luonnollista, että tuo järjestymätön, sieltä täältä kokoonhaalittu, tehtaan työväestö vajosi varsinaiseksi proletariaatiksi, yhteiskuntaluokaksi, jonka elämä syntymästä hautaan on elämistä kurjuudessa, sekä aineellisessa että henkisessä. Kuinka yhteiskunta laiminlöi kansan sivistyksen levittämistä, kuvaa se seikka, että v. 1843 oli 54 milj. £:n menoarviosta vain 40 tuhatta £ määrätty opetuksen osalle, ja siitäkään ei voinut tulla mitään työväen osalle. Ainoat sivistyksen jakajat olivat valtiokirkko ja lahkot. Mutta nekin valitettavasti käyttivät usein opetuksen jakamista vain välikappaleenaan keskinäisessä uskonnollisessa kilpailussaan.

Sellaiset olosuhteet olivat tietysti omiaan höllittämään kaikkia siveellisiä siteitä työväessä. Sen surkeat asunto- ja elantosuhteet hävittivät kaiken perheellisen yhteyden miehen ja vaimon, vanhempien ja lasten välillä. Etenkin naistyö tehtaissa, usein öisinkin, oli siveellisessä suhteessa turmiollinen, fyysillisestä puhumattakaan. Naisia oli v. 1839 tehtaan työssä Englannissa yli 50 % koko työväestä ja näistä melkein puolet alle 18 vuoden. Seuraus oli, että — kuten työväen silloisten olojen tuntija, lääkäri Gaskell, sanoo — tehtaat monasti samalla olivat tehtailijoitten haaremia.

II.

Luonnollista on, että tämmöinen tila oli ajan pitkään sietämätön, mahdoton. Jo aikaiseen puhkesikin työväen katkeruus ja viha olevia oloja ja hallitsevia luokkia vastaan ilmi. Rikosten luku eneni hirvittävässä määrässä ja työväen rauhattomuuksia seurasi toinen toistaan niin, että jo v. 1812 täytyi parlamentin hyväksyä laki, joka kuolemalla uhkasi niitä, jotka tehtaita tai koneita vahingoittivat.

Rauhattomuudet tältä ajalta ovat kuitenkin vain hajanaisia ilmiöitä eikä minkään järjestetyn liikkeen toimeenpanemia. Järjestetty työväenliike saa alkunsa vasta 30-luvun keskivaiheilla n. s. chartistiliikkeen kautta.

Englannin chartismi vastaa nykyistä Saksan soliaalidemokratiiaa. Tämä nykyinen *luokka*-yhteiskunta luokka-laitoksineen on hävitettävä — se on molempien liikkeitten tunnuslause —; vasta nykyisen yhteiskunnan raunioille voidaan uusi perustaa, joka on rakennettu vapauden, tasa-arvoisuuden ja veljeyden aatteille. Etenkin on vallitsevat omaisuussuhteet «luokka-lainsäädännön» tuloksia. «Laki polkee köyhän alas, ja rikas säätää lain» — se oli chartistipuhujain tavallinen käänne. «Ja kuitenkin — lisäävät he — on köyhä työmies rikkauden lähde.»

Sosiaalinen reformi oli siis chartisteille pääasia. Poliitilliset reformit, joita he tahtoivat, olivat vain välikappaleita — ja kaikkea merkitystä vailla, ellei niillä voinut tuota pääreformia saada aikaan. Nuo poliitilliset reformit sinänsä, joita liberaalit ja radikaalit heille tarjosivat sosiaalisten asemesta, olivat vain kiviä leivän asemesta. «Chartismi, ystäväni, ei ole mikään poliitillinen kysymys, joka koskee sitä, että te pyydätte vaalioikeutta; chartismi on veitsi- ja kahveli-kysymys; charta merkitsee hyvää asuntoa, kelvollista

syömistä ja juomista, hyvää toimeentuloa ja lyhyttä työ-aikaa» — sanoi kerran muuan kiihkeimpiä chartistipuhujia, metodistipappi Stephens.

Niin siis chartistit käsittivät tuon «kansan-chartansa», jossa he pyysivät yleistä äänestysoikeutta ynnä muita poliitillisia reformia. Ensi kerran se esitettiin parlamentille v. 1837. Sen tosin liberaalinen parlamentti hylkäsi, mutta chartismiliike yhä vaan kasvoi, innokasta agitatsioonia ajettaissa.

Agitatsioonin keinoina käytettiin lähinnä laillisia välikappaleita; joukko anomuksia parlamentille, työmiesparlamentin kokoonkutsumista j. n. e. Mutta vähitellen keinot alkoivat käydä yhä väkivaltaisemmiksi. Puuhattiin yleistä työlakkoa n. s. «pyhää viikkoa». Julkiset kokoukset, meetings, joita pidettiin taivasalla yön aikaan soihtujen valossa, kävivät yhä intohimoisimmiksi ja meluisimmiksi. Puhujat siellä kävivät yhä rohkeammiksi. Ja kiihtymys vain lisääntyi joka kerta, kun parlamentti «kansan-chartan» yhä uudelleen hylkäsi.

Hallituksen täytyi kieltää yölliset meetingit ja vangita toinen chartistipuhuja toisensa perästä sekä käyttää tuon tuostakin sotaväkeä apunaan. Mutta sepä olikin melkein ainoa, mitä hallitus työväenkysymyksen ratkaisemiseksi teki. Niinpä Carlyle syystä valittaa, että parlamentti käsittelee kaikkia muita maailman kysymyksiä, paitsi tätä yhtä, «joka kuitenkin on alfa ja omega kaikista». Luonnollisesti ei tämä kysymys voinut sillä tavalla tulla ratkaistuksi.

Ei näyttänyt liioin korkeakirkollisten puseyläisten auttamisyritykset voivan tilaa todella auttaa. He tosin tahtoivat apua hätääntyneille tuoda, mutta apua, joka ei tapahtunut niin paljon itse autettavan tähden kuin auttajan armeliaisuuden harjoittamiseksi. — Samoin myös tämän mainitun liikkeen ilmapiiriin kuuluva ylimystö, «nuori Englanti», Disraëli johtajanaan, tarjosi apua työväelle, mutta armolahjana, joka kiinnittäisi autetut lujemmin auttajiin. Työväen itsensä kautta ei tahdottu sen tilaa parantaa. Se olisi sotinut kokonaan tämän liikkeen romantillista katsantokantaa vastaan. — Ja mitä valtiokirkkoon tulee, oli se vajonnut kokonaan vallitsevien luokkien kätyriksi. Se oli elatuslaitoksena korkean aateliston nuoremmille pojille, jotka kirkon miehinä saivat huolettoman toimeentulon. Ei siis ihme, että kirkko semmoisena ollen, saarnasi evankeliumia, joka oli omiaan pitämään «köyhiä kurissa», antaen samalla rikkaitten vallitsevien luokkien rauhassa viettää itsekästä, nautinnonhimoista elämäänsä.

Näin oli Englannin kansa, kun vuosisatamme läheni keskikohtaansa, jaettuna kuten Disraëli lausuu — «kahteen kansallisuuteen», jotka «seisovat niin vieraina vastatusten, kuin olisivat olleet eri zooneissa syntyneet. Revolutsiooni näytti olevan välttämättömyys. Jo v. 1833 lausuu puolueeton Gaskell, ettei hän enää voinut toivoa rauhallista päätöstä. — «Me olemme — sanoo englantilainen etevä pedagoogi t:ri Arnold v. 1840 — me olemme pohjattoman syvyyden partaalla ja meidän täytyy ehdottomasti kuiluun syöksyä». Engels lopettaa v. 1848 julkaisemansa kirjan englantilaisten työmiesten tilasta muun muassa seuraavin sanoin: «Köyhien sota rikkaita vastaan, jota nyt jo yksityisesti ja epäsuorasti käydään, tullaan myös yleisesti, kaikkialla ja suoranaisesti Englannissa käymään. On liian myöhäistä rauhalliseen ratkaisuun. Luokat erottautuvat yhä jyrkemmin, vastustuksen henki valtaa työmiehet enemmän ja enemmän, katkeruus kohoaa, yksityiset sissikahakat keskittyvät huomattavammiksi taisteluiksi ja mielenosoituksiksi, ja pieni sysäys on pian riittävä laviinia liikkeelle panemaan.»

III.

Tänä Englannin yhteiskunnalle näin kriitillisenä aikana astuu esiin joukko miehiä, jotka, ollen itse kristinuskon läpitunkemia, pyytävät kristinuskon pohjalla reformeerata yhteiskuntaa. Siten toivoivat he voivansa rakentaa sillan tuon kuilun yli, joka oli eri luokkia toisistaan erottamassa, ja nyt uhkasi tuhoavata turmiotaan koko olevalle yhteiskunnalle.

Tämän liikkeen, «kristillisen sosialismin», henkinen isä oli *Frederic Denison Maurice*, anglikaani-kirkon pappi Lincolns Innissä Lontoossa. Mauricea kuvaa prof. Brentano kirjoittamassaan Englannin krist. sosialismin historiassa lahjakkaaksi, harmooniseksi, perin sivistyneeksi ja hurskaaksi mieheksi. «Sen miehen pääpiirteenä — sanoo Brentano Mauricesta — on mieleeni painunut järkähtämätön totuus ja vastustamaton hyvyys, yhdistyneinä valtaavaksi yhteydeksi. Ja nämä molemmat ominaisuudet olivat niin hyvin syynä siihen, että kristinusko oli koko hänen olentonsa läpitunkenut, kuin myös juuri tämän vaikuttamia». Ei ainoastaan hänen yleinen maailmankatsantotapansa ollut kristinuskon määräämä, vaan hän myös arvosteli kaikkia ilmiöitä sekä luonnossa että yhteiskunnassa kristinuskon kannalta. Ja koko hänen vaatimaton, itsekkyydestä vapaa esiintymisensä vastasi hänen katsantokantaansa.

Maurice oli syntynyt v. 1805 Normanstonessa. Polveutuen vanhasta puritaanisesta suvusta, jossa syvä uskonnollinen henki yhä vielä eli, sai hän jo vanhemmiltaan vastaanottaa kristinuskon perinnöksi, jota hän läpi elämänsä säilytti kalleimpana aarteenaan; mutta toiselta puolen oli hän, dissenteri-suvusta polveutuen, vapaampi dogmaattisiin eroavaisuuksiin nähden, kuin korkeakirkolliset yleensä olivat. Hän ja hänen ystävänsä, vaikka seisoivatkin ortodoksisella pohjalla, pitivät kuitenkin aina pääasiana kristinuskossa tuota mielenlaatua, joka maailman voittaa.

Omituista kantaansa esittämään ja kehittämään oli hän nuorena jo tilaisuudessa, kuuluessaan «Westminster Reviewin aputoimittajiin. Lehden toimittajat — niiden joukossa myös John Stuart Mill — pitivät näet keskustelukokouksia. Siellä — kertoo Mill silloisesta vastustajastaan Mauricesta — esiintyi Maurice toryjen ja benthamistien keskellä anti-individualistina, antiutilitaristina ja antimaterialistina. Mutta toiselta puolen tuomitsi hän kristittynä silloista yhteiskuntaa, esiintyen juuri kristillisen kantansa vuoksi radikaalisena uudistajana.

Yhä paisuva työväenliike kiinnitti Mauricen huomion sitäkin enemmin sosiaalisiin kysymyksiin. Niinpä hän v. 1830 kirjoittaa työväen rauhattomuuksien tuskastuttavasta vaikutuksesta itseensä ja lopettaa sanoen: «Vaikka kansa kärsii monesta huutavasta ja kauheasta synnistä, niin on kuitenkin nykyjään silmiin pistävin se, että työmieheltä pidätetään hänen palkkansa». Yhä enemmän vahvistui hänessä epäilys tuon «yksin autuaaksitekevän» konkurrenssi-opin totuudesta, ja toiselta puolen käy hän huomaamaan yhdyskohtia Raamatun ja sosialismin välillä. Kun hän v. 1846 oli tullut kappalaiseksi Lincolns Inniin, alkoi hän saarnoissaan tuoda näitä mielipiteitään esiin. Saarnat herättivät huomiota. Hänen kuuliakuntansa alkoi kasvamistaan kasvaa, ja vähitellen keräytyi hänen ympärilleen joukko nuoria miehiä, enimmäkseen juristeja ja pappeja, jotka omistivat omakseen hänen mielipiteensä ja jotka myöhemmin ottivat itselleen yhteisen nimen: «Kristilliset sosialistit». Mainittakoon heistä nyt pari etevintä, nim. *John Malcolm Ludlow* ja *Charles Kingsley*.

Ludlow oli nuori asianajaja, joka polveusi Cromwellin suvusta. Hän oli saanut kasvatuksensa Ranskassa ja siellä tutustunut solialisti Fourierin kirjoihin. Englantilainen pedagoogi Arnold oli häneen myös paljon vaikuttanut, hänen avullaan oppi Ludlow yhdistämään uskon laajaperäiset näkökannat ja tarmokkaan toiminnan. V. 1843 tuli hän asianajajaksi Lincolns

Inniin, jossa hän tutustui Mauriceen ja hänen aatteisiinsa, jotka täysin vastasivat hänen omaa katsantokantaansa. Hän oli nim. jo Ranskassa ollessaan tuonut esiin väitteen, että kaikki, mitä sosialiamissa oli oikeata, löytyi jo kristinopissa. Ludlowsta tuli sitte kristillisten sosialistien taitava, käytännöllinen järjestäjä.

Jos Maurice oli se, joka kristilliselle sosialismille antoi sen hengen ja leiman, ja Ludlow sen käytännöllinen toimeenpanija, niin oli Charles Kingsley sen etevin, kiivain taistelija. Hän oli hänkin, kuten Maurice, anglikaani-kirkon pappi tähän aikaan Eversleyn seurakunnassa. Innokkaana, hehkuvana ja rohkeana puhujana oli hän kuin luotu esiintymään työmieskokouksissa ja viemään mukanaan heidän sydämensä. Lahjakkaana kirjailijana — hän oli jo julkaissut muutamia kauniita ballaadeja ja useita romaaneja — voi hän helposti saada äänensä kuuluviin sivistyneitten piireissä.

Teoloogina piti hän itseään Mauricen oppilaana aina siitä asti, kuin hän oli tullut tuntemaan tämän v. 1844. Sosiaalipoliitikerina taas oli hän Carlylen oppilas.

Näitten kolmen ympäri keräytyi sitte useita lahjakkaita, jaloja miehiä, joista useat kuuluivat Englannin etevimpiin sukuihin ja ovat saaneet etevän aseman yhteiskunnassa.

IV.

Ennenkuin käymme seuraamaan «kristillisten sosialistien» kannattaman liikkeen historiallista kulkua, esitän pääpiirteet heidän yleisestä kannastaan.

Perusajatus siinä on, että maailma ja kristinoppi ovat molemmat Jumalasta. Ja sen vuoksi täytyy myös kristinopin ja maailman todellisen järjestyksen olla sopusoinnussa keskenään. Niinpä täytyy myös kristinuskon ja ihmiskykyjen — mikäli synti niitä ei ole turmellut — olla sopusoinnussa keskenään.

Tästä kristillisten sosialistien perusaatteesta johtuu ensinnäkin heidän suvaitsevaisuutensa tiedettä kohtaan. Siitä myös heidän polemiikkinsa katoolista käsitystä vastaan, mitä kristityn maailma-suhteeseen tulee. Etenkin ahdistivat he katoolista armeliaisuusoppia, jonka mukaan — kuten he sanoivat — köyhät ovat vain sakkinappuloita, joilla rikkaat pelaavat peliä autuudesta. Näin asettuivat he jyrkästi puseylaisten ja «nuoren Englannin» katsantokantaa vastaan.

Tuosta perusajatuksesta johtuu vielä, että kristinoppi, etenkin sen päätotuus Kristuksen kuninkuudesta — että Kristus on ihmiskunnan ja jokaisen ihmisen kuningas ja pää — on niin oleellista maailmalle, että missä se syrjäytetään, siellä täytyy epäkohtien syntyä ja päin vastoin.

Tältä yleiseltä kannalta käyvät sitte kristilliset sosialistit kritiseeraamaan olevia oloja.

Kun kristinusko ensin ilmestyi — näin kuuluu tuo kritiikki — pystyi se suojelemaan yhteiskuntaa hajaantumiselta, jolla itsekkyys sitä uhkasi. Sillä silloin ei kristinoppi ollut minkään erityisen luokan tai kansallisuuden oma, vaan se oli sanoma *kaikille* siitä, että Jumala on *kaikkien* ihmisten isä, joka *kaikkia* kutsuu vapauteen ja käskee *kaikkia* rakastamaan lähimmäistään. Mutta kristinoppi väärennettiin, kun se on tehty jonkun erityisen luokan omaksi ja kun sitä lakattiin sovittamasta *kaikkiin* elämän suhteisiin. Näin pääsi *itsekkyys* jälleen vallitsevaksi prinsiipiksi yhteiskuntaan, jopa julistettiin sen yksin voivan yhteiskuntaa ylläpitää.

Mutta se on väärin. Sillä kaikki suuret ja jalot työt ovat semmoiset ihmiset tehneet, jotka ovat taistelleet omaa itsekkyyttään vastaan. Itsekkyys vain hajoittaa ja turmelee. Itsekäs kilpailu tekee ylemmät luokat nautinnonhimoisiksi sortajiksi, tuotannon kiiltäväksi, mutta pettäväksi, ja työmiehet se painaa ulkonaiseen ja sisälliseen epätoivon tilaan. Sen vuoksi astukoon kristinusko jälleen ulos kappeleistaan, kristinusko, joka omistaa rakkauden, ja pyrkiköön vaikuttamaan kaikkiin oloihin, älköönkä tyytykö poliissin virkaan, köyhiä vain kurissa pitääkseen. Julistakoon se, että sosialismin taloudelliset periaatteet ovat myös Raamatun. Ihmiskunta on Raamatun mukaan organismi, jossa tulee vallita vanhurskauden eikä itsekkyyden. Ja vaatikoon kristinusko myös mahtavilta työmiehille enemmän sivistystä, sillä Jumala on antanut kaikille ihmisille oikeuden ja velvollisuuden kehittää saamiaan kykyjä.

Mutta samoin kuin olevaiset olot lepäsivät itsekkyyden pohjalla, samoin chartismikin, kristillisien solialistien mielestä, perustui materialistiseen itsekkäisyyteen. Sen vuoksi koko sen ohjelma oli tuon väärän periaatteen turmelema.

Chartismin vaatima vapaus, tasa-arvoisuus ja veljeys — näin kritiseerattiin chartismin ohjelmata — ovat vain irvikuvia. Vapaus ei ole kaikkien rajoitusten poistaminen, vaan ihmiskykyjen kehittäminen mahdolli-

simmassa määrässä ja ihmisen eläimellisen luonnon alistaminen ihmisyyden alle.

Tasa-arvoisuus ei liioin ole kaikkien painaminen alas samalle asteelle, joka vain olisi karkeinta epätasaisuutta. Vaan tasa-arvoisuus on kaikkien yhtäläinen suhde Jumalaan ja mahdollisuus kehittää omia omituisia kykyjään ja täyttää erityisen tehtävänsä.

Veljeys taas ei ole luokkaeron poistamisessa, vaan eri luokkien välisten suhteiden järjestämisessä veljeyden pohjalla. «Sillä tämä — niin tulee työmiehen sanoa varakkaalle, — tämä on minun valitukseni teitä rikkaita vastaan, — ei että teillä on paljon tavaraa, jota mulla ei ole —, vaan että te niin vähän olette välittäneet siitä, mikä meille on yhteistä, ette te niin vähän olette työskennelleet, antaaksenne minun tuntea ja tietää olevani ihminen, ja etten siten ole tullut teidän kansalaiseksenne.»

Samoin on chartismin käsitys *politiikista ja kansanpolitiikista* väärä. Politiikkiin kuuluu, paitsi kysymykset kansalaisten ulkonaisista olosuhteista, myös kaikki kysymykset, jotka koskevat henkisiä, eetillisiä ja uskonnollisia suhteita. Eikä kansan politiikki merkitse vain yleistä äänestysoikeutta ja lainlaadintaa enemmistön kautta vastoin vähemmistöä. *Tämä olisi vain enemmistö-tyrannuiaa.* Kansanpolitiikki on ennen kaikkia kunkin yhteiskuntaluokan velvollisuuttensa täyttäminen toisia kohtaan.

Ennen kaikkia erehtyvät chartistit, kun luulevat lakisäädöksien kautta voivansa saada sosiaalista reformia aikaan. Ei ihmissydämmiä muuteta lakipykälien kautta. Ja kuitenkin on moinen sydämmen muutos, siveellinen uudestisyntyminen, itsekussakin yksilössä välttämätön, jos sosiaalista reformia mielii aikaan saada. Ja tämä se on ollut — sanovat kristilliset sosialistit — chartismin ja kaikkien sosialististen systeemien pääerehdys, että ne, kuten vastustajansakin, tekevät ihmisestä vain ulkonaisten olosuhteitten tuotteen. Siksi ovat ne myös kaikki epäonnistuneet, sillä niillä ei ole ollut tarvittavaa *sisällistä* voimaa, millä itsekkäisyyden voittaa. Tämä voima on kristinuskon voima, rakkaus. Assosiatsiooni-aate on vain kristinopin sovittamista taloudelliselle alalle. Näin ovat siis pahimmatkin sosialistiset opit vain kristillisiä harhaoppeja. Kristinusko on siis sosialismin ainoa perustus, kuten *tosi* sosialismi on *tosi* kristinuskon välttämätön seuraus.

V.

Semmoinen oli kristillisten sosialistien yleinen kanta.

Katsokaamme kuinka he kokivat näitä periaatteitaan toteuttaa!

Me olemme jo seuranneet kristillisen sosialismin syntyä; mutta vielä ei se ollut astunut varsinaisesti julkisuuteen, uutena suuntana. Se tapahtui revolutsioonivuonna 1848. Kun helmikuun revolutsiooni oli puhjennut ilmi Pariisissa, matkusti Ludlow sinne yksityisissä asioissa. Siellä näki hän, kuinka kaikkia muita teoriioja koetettiin sosiaalisen tilan auttamiseksi, paitsi kristinuskoa. Silloin päätti Ludlow perustaa Pariisiin lehden, joka, vaikka radikaalisena, asettuisi kristilliselle pohjalle. Mutta Mauricen kehotuksesta jätti hän sen tuuman, ja päätettiin julkaista lehti Englannissa. Ja valmistuspuuhiin ryhdyttiin heti.

Mutta ennen kuin lehti ennätti ilmestyä, oli jo ensi askel julkisuuden tiellä otettu. Chartistit olivat puuhanneet suurta mielenosotusta chartansa hyväksi 10 p:ksi huhtikuuta mainittua vuotta. Työmiesten piti 300-tuhannen suuruisena joukkona viemän alihuoneelle anomus, jonka alle — kuten sanottiin — miljoonat olivat kirjoittaneet nimensä. Syytä oli peljätä ryhdyttävän vaarallisiin väkivaltaisuuksiin, ja mielet olivat kaikkialla kuohuksissa. Kun Kingsley sai kuulla asiasta, riensi hän Lontooseen, pitääkseen mainittuna päivänä puheen työmiesten kokouspaikalla mieliä rauhoittaakseen. Mielenosotus raukesi kuitenkin sikseen, eikä Kingsleyn puheesta sen vuoksi tullut mitään. Mutta kun mielet yhä pysyivät kiihkeinä, kirjoitti hän julistuksen työväelle, joka seinille naulattuna seuraavana päivänä luettiin ympäri Lontoota. Siinä myönnettiin työväen kurja tila ja reformin välttämättömyys; mutta kehoitettiin välttämään väkivaltaisia keinoja, sekä huomautettiin, että jokaisen reformin tulee alkaa «omasta minästä», joka uskonnon kautta yksin on mahdollinen.

Näin oli ensi askel otettu. Toinen seurasi pian: Ludlown puuhaama lehti alkoi nim. ilmestyä jo 6 p. toukokuuta samana vuonna. Se oli viikkolehti, nimeltä «Politics for the People» — «Politiikkia kansaa varten» — ja toimittajina oli Maurice ja Ludlow sekä heillä apuna joukko eteviä kirjailijoita eri aloilta. Mieltä kiinnittävällä, vaihtelevalla tavalla esitettiin siinä sosiaalisia kysymyksiä kristilliseltä kannalta katsottuina; ja sen ohessa käsiteltiin myös yleishumaanisia aineita.

Etenkin alussa oli vaikeata saada lehdelle lukijakuntaa, varsinkin vaikuttavampien työmiesten piirissä, joissa kristilliset sosialistit olivat vielä vallan tuntemattomat. Vihdoin onnistui Ludlown päästä erään chartisti-johtajan Walter Cooperin tuttavaksi ja saada hänet lukemaan lehteä sekä suosittamaan sitä tovereilleen. Walter Cooperista tuli sittemmin yksi krist. sosialismin innokkaimpia harrastajia.

Ei kauvaa kuitenkaan kestänyt, kunnes kristilliset sosialistit tulivat kylläkin tunnetuiksi. Viikkolehden kirjoitukset alkoivat vetää huomiota puoleensa, ja ennen pitkää saivat kristilliset sosialistit kritiikkiä osakseen puolelta ja toiselta. Chartisti-lehdet sättivät heitä teeskenteleviksi papeiksi; korkeakirkolliset kauhistuivat heidän radikalismiaan; dissenterit taas sanoivat heitä korkeakirkollisten piispojen kätyreiksi j. n. e. Tämä kritiikki ei suinkaan masentanut viikkolehden kannattajia. Se vaan antoi heille kaivatun tilaisuuden selvemmin selittämään kantaansa. Paljon pahempaa oli tilaajoitten vähyys, jonka vuoksi lehden täytyi kolmen kuukauden kuluttua lakata. Jotakin hyötyä siitä oli kuitenkin jo ollut. Noiden kolmen kuukauden kuluessa oli yhä uusia innokkaita auttajia liittynyt lehden toimittajien joukkoon. Ja lehden lakkaaminen varojen puutteesta oli omiaan haihduttamaan työmiesten epäluulot, jotka luulivat kristillisten sosialistien olevan rikkaitten salaisia kätyriä.

Viikkolehden lakattua jatkettiin työtä esiintymällä kokouksissa, saarnoilla ja kirjoittamalla eri sanomalehtiin. Niinpä julkaisi Kingsley romaaninsa «Yeast» eräässä aikakauskirjassa, voittaaksaen ylemmät luokat kristillisten sosialistien aatteitten puolelle.

Työväkeä koetettiin lähestyä jakamalla apua, sekä ruumiillista että henkistä. Mauricen ja Ludlown johdolla kulki joukko innokkaita nuoria miehiä, useimmat lakitieteen ylioppilaita, ympäri Lontoon huonomaineisimmissa osissa apua antaen työmiesten kodeissa. Perustettiinpa tilapäisiä koulujakin työmiehiä ja heidän lapsiaan varten. Näin tutustuivat kristilliset sosialistit yhä enemmin työväen todelliseen tilaan ja tarpeisiin ja saivat runsasta käytöllistä kokemusta. V. 1849 alkoivat nämä väsymättömät työmiesten ystävät hakea työmiesten seuraa heidän virvoituspaikoissaan ja siellä pitämään heidän kanssaan kokouksia. Vaikkakin heidän sanansa usein kohtasivat mitä kiivainta vastustusta, ei heidän lämmin, vakuutusta hehkuva esiintymisensä kuitenkaan voinut olla vaikutusta tekemättä. Eräästä tuommoisesta kokouksesta kertoo Kingsley seuraavin innostunein sanoin: «Eili-

nen ilta on satojen muistossa säilyvä unohtumattomana. Maurice oli suorastaan verraton. Tänä aamuna ovat chartistit mulle kertoneet, että moni heistä tuli kyyneleihin saakka liikutetuksi. Hän kohosi siinä silmissämme jättiläisen kokoisena eteemme». Kun sitten koleera v. 1849 raivosi Lontoossa kysyttiin kristillisten sosialistien uhrautuvaa rakkautta entistä enemmän, ruton tuottaman hävityksen ehkäisemiseksi työväen keskuudessa.

Eivät kristilliset sosialistit kuitenkaan katsoneet armeliaisuuden harjoittamista päätehtäväkseen. Assosiatsiooni-aatehan se oli heidän mielestään toteutettava, kun oli kysymyksessä työväenluokan tilan kohottaminen. Sen aatteen *käytännölliseen* toteuttamiseen eivät he vielä olleet ryhtyneet; mutta päätös sitä tehdä alkoi heissä yhä kypsyä. Kaksi ammattityöläisiä koskevaa kirjoitusta «The Morning Chronicle»-lehdessä v:n 1849 lopussa, saattoi heidät ryhtymään tuumasta toimeen. Nuo mainitut kirjoitukset kuvailivat räikeissä väreissä sitä kurjan kurjaa tilaa mihin ammattityöläiset, varsinkin räätälityöläiset, olivat Lontoossa joutuneet n. k. «sweating-systeemin», hioittamis-systeemin kautta, joka teki mahdolliseksi valtion-leverantööreille ja muille firmoille tarjota valmiita vaatteita hyvin halvasta hinnasta kaupaksi. Kirjoituksessa ilmoitettiin, että nuo n. k. «epäkunnialliset firmat», jotka tätä «hioittamis-systeemiä» käyttivät, olivat yhä lisääntymässä, ja huomautettiin myös, että ostajat, jotka noita epäkunniallisia firmoja käyttivät, eivät suinkaan kuuluneet yksistään vähempivaraisten piiriin. Artikkelit herättivät ääretöntä huomiota. Rahoja tulvi Morning Chroniclen toimitukselle köyhien räätälityöläisten auttamiseksi. Toisaalta taas kehoitettiin edistämään maasta muuttoa, tai ehdotettiin muita apukeinoja.

Silloin toivat kristilliset sosialistit esiin assosiatsiooniaatteensa. Ludlow julkaisi eräässä lehdessä kirjoituksen «Työ ja köyhät», jota työmiehet kaikkialla innolla lukivat. Kirjoituksessa osoitettiin ensin hyväntekeväisyyden voimattomuus, kun oli kysymyksessä auttaa kokonaisen luokan tilaa, luokan, jolta ei puuttunut tahtoa eikä voimaa työhön vaan työtä. Sitte osoitetaan muitten ehdotettujen apukeinojen riittämättömyys. Ja lopuksi sanotaan, ettei oikea apukeino ole mikään systeemi, vaan se on mielen muutos. Tulee tuntea toinen toisensa saman organismin jäseniksi: «Meidän tulee oppia tuntemaan, että kaikki omaisuus, kaikki taito, kaikki voima, kaikki viisaus, kaikki työ ei ole mitään muuta, kuin meille kaikkien hyväksi uskottu laina; meidän tulee oppia, että kaikkiin näihin Jumalan lahjoihin, eikä vain yhteen ainoaan nähden, tuo Proudhonin hämmästyttävä aksioomi — omaisuus on varkautta

— tulee todellilliseksi totuudeksi, jos kukin niitä nauttii vain yksin itsensä hyväksi, tuntematta velvollisuutta Jumalaa tai lähimmäisiään kohtaan». Ja tämän mielialan käytöllinen sovitus on assosiatsiooniaate, jota lopulla kirjoitusta selitetään ottamalla esimerkiksi Ranskassa yritetyt produktsiooni-assosiatsioonit ja Englannissa paraillaan edistyvät konsumtsiooni-assosiatsioonit.

Jo seuraavan vuoden 1850 alussa päättivät kristilliset sosialistit perustaa räätälien produktsiooniassosiatsioonin. Kun tarvittavat rahat oli koossa, pantiin työverstaa ja myymälä kuntoon.

Pitämällä kokouksen räätälinkisällien kesken, jossa assosiatsiooniaatetta heille esitettiin, innostutettiin ne asiaan. Voittaakseen ylemmät luokat yritykselle kirjoitti Kingsley, salanimellä «Parson Lot», kirjasen nimeltä «Halpoja vaatteita ja ilettäviä». Siinä hän puritaanisen saarnaajan innolla ja jyrkkyydellä kuvaa rikkaille luokille ja omille säätytovereilleen, millä hinnalla heidän halvat, hienot pukunsa olivat useinkin hankitut ja saarnaa heille parannusta itsekkyydestään.

«Kuningas Ryence — näin alkaa kirjanen — piti, prinssi Arthuritarun mukaan, yllään vaippaa, johon oli kuningasten partoja kiinnitetty. Ranskan ensimäisen revolutsioonin aikana oli — kuten Carlyle kertoo — Meudonissa verstaita ihmisnahkojen parkitsemista varten. Mammona, samalla tyranni ja revolutsioneeri, seuraa näitä molempia jaloja esimerkkejä — kunniallisella tavalla tietysti, sillä mammona vihaa julmuutta; ruumiillinen kipu on hänestä paholainen, pahin pahasta, jota hän ei velttoudessaan voi kuvitellakaan. Niinpä huudahtaa hän säälistä, jos palkattua sotamiestä piiskataan; mutta vaippansa varustaa ja jalkansa koristaa hän miesten lihalla ja vaimojen verellä, häpeällisyydellä, rutolla, raakuudella ja toivottomuudella, ja sitte myhäilee hän mielihyvästä ajatellessaan räätälilaskunsa pienuutta. Ulkokullattu! — sinä joka sääskiä seulot ja kameelia nielet! Mitä on pieksäminen tai hirttäminen, mitä kuningas Ryencen vaippa tai Meudonin karvariverstaat verrattuna orjuuteen, nälkäännääntymiseen, elämän turmioon, vuosikautiseen vankeuteen luolissa, jotka ovat ahtaampia ja likaisempia kuin inkvisitsioonin, ja se on tänään tuhansien englantilaisten vaatteentekijöiden tila». Tähän tapaan jatketaan sitte kautta koko kirjasen tuota ruoskimista. Eikä ihme että se herätti ääretöntä huomiota. Tekijä kyllä sai kärsiä sen huomion johdosta, minkä teos saavutti, mutta räätäliassosiatsiooni siitä hyötyi suuresti. Jo helmikuun 11 p. v. 1850 avattiin sen myymälä ja verstaa, jossa työskenteli 12 räätälinsälliä. Ja tästä päi-

västä alkain Maurice ja hänen liittolaisensa alkoivat nimittää itseään «kristillisiksi sosialisteiksi». Heidän aatteittensa leviämistä edistivät ne sarjat kirjasia, joita he oman lehden puutteessa vv:n 1850 ja 1851 kulnessa julkaisivat ja etenkin Kingsleyn uusi romaani «Alton Locke, Tailor and Poet», jossa hän taiteellisesti ja psykoloogisesti hienolla tavalla kuvaa lahjakkaan räätälityöläisen taisteluja ja kärsimyksiä, hänen hakiessaan ammattinsa tukalissa oloissa tyydytystä janoavalle hengelleen.

Samalla aikaa jatkettiin yhä käytöllistä toimintaa: perustettiin uusia assosiatsiooneja ja annettiin kannatusta toisille. Ja samassa määrin kasvoi työmiesten luottamus kristillisiin sosialisteihin. Heidän neuvojaan ja apuaan pyydettiin yhä taajempaan. Tämän johtamistyön järjestämiseksi perustivat he «seuran työmies-assosiatsioonein edistämistä varten». Tämän seuran vaikutuksen kautta levisi assosiatsiooniliike yhä laajemmalle ei ainoastaan Lontoossa vaan myös maaseuduilla. Voidakseen paremmin edistää ja auttaa eri yhdistyksiä lähetti yhdistys lähettiä ympäri maata, ja marraskuussa v. 1850 rohkeni se ruveta julkaisemaan omaa äänenkannattajaa, nimeltä «The Christian Socialist», ajoittain Ludlown, ajoittain Hughesin ja lordi Goderichin toimittamana. Se oli — sanoo Brentano — työmieslehti, jonka vertaista ei liene ennen eikä jälkeenpäin julkaistu.

Tähän aikaan myös syntyi yhteys kristillisten sosialistien ja Owenilaisten assosiatsioonien kanssa, jotka muutamia vuosia aikasemmin olivat päässeet uuteen vauhtiin Rochdale keskustana (Katso Valvoja v. 1893 s. 219). V. 1850 matkusti Maurice «edistäjien» seuran presidenttinä Rochdaleen y. m. paikkoihin sikäläisien assosiatsioonien pyynnöstä, ja näin tuli vasituisesti virallisesti aikaan yhteys «edistäjien» ja näitten assosiatsioonien välillä suureksi siunaukseksi englantilaiselle assosiatsiooniliikkeelle yleensä. Siitä enemmän tuonnempana.

Tämä verrattain rauhallinen edistyksenaika, jonka kuluessa assiatsiooniaate, tuo kristillisten sosialistien lempiaate sai voiton toisensa jälkeen, oli vain tyyntä myrskyn edellä. Sillä nyt, kristillisen sosialismin näin vauhtiin päästyä, alkoi vihamielisyys, entistä kiukkuisempi, ilmetä sitä vastaan etenkin hallitsevissa luokissa. Sanomalehdet kaikenkarvaiset alkoivat pauhata heitä ja etenkin assosiatsiooniaatetta vastaan. Tämä vihamielisyys tuli ilmi parlamentissakin, jossa hyljättiin eräs Ludlown pnuhaama lakiehdotus assosiatsioonien sisällisen järjestyksen turvaamiseksi. Suurta huomiota herätti myös, kun Kingsley kiellettiin saarnaamasta erään saarnan

tähden, jonka hän piti muuanna sunnuntaina v. 1851 Lontoon maailmannäyttelyyn tulleille työmiehille. Lontoon piispan täytyi kuitenkin pian peräyttää antamansa kielto, kun saarna painosta oli julkisuuteen ilmestynyt.

Tämä kaikki vaan lisäsi kristillisten sosialistien populaarisuutta ja assosiatsiooniliikkeen edistystä. Siihen vaikutti myös heidän esiintymisensä konetyömiesten työlakon aikana vv. 1851 ja 1852, jolloin he turhaan koetettuaan taivuttaa työnantajia sovinnolliseen keskusteluun työmiesten kanssa, astuivat julkisesti puolustamaan työmiesten kohtuullisia vaatimuksia. Itse asiassa eivät he kuitenkaan hyväksyneet työlakkoja eikä työmiesliittojakaan, etenkin aikaisemmin, muutoin kuin hätäkeinoina, koska ne olivat rakennetut itsekkäälle taistelu-periaatteelle.

Kirjoituksessaan «Työ ja köyhät» sanoo Ludlow, puhuessaan työmiesliitoista («trade unions») seuraavasti: «Koalisatsioonien arvo on paraimmassa tapauksessa negatiivinen. Totta tosiaan täytyy tämän meidän yhteiskuntamme olla joutuneen kummalliseen soppeen, kun työmiehet elatuksensa tähden tai parempaa elatusta saadakseen ovat pakotetut seisauttamaan työnsä. Seisauttamaan työnsä! Mitä, — samalla kun puoli maata vielä on asumatonna ja toinen puoli elättää tuskin kymmenettä osaa siitä, mitä se voisi elättää, — kun vielä puolet ihmiskunnasta on verhoomattomia villiä, onko silloin aika keskeyttää työ, vaikkapa vain päiväksi, vaikkapa vain hetkeksi?» Kuten sanottu, sai työnantajien tyly käytös heidät — näistä heidän mielipiteistään huolimatta — julkisesti astumaan lakkolaisten puolelle, ja tämä heidän miehuullinen esiintymisensä tuotti heille työmiesten täydellisen luottamuksen, joskin sen sijaan parjausta ylemmiltä luokilta.

Parlamentissakin saivat he vihdoin voiton, kun Ludlown puuhaama lakiehdotus hyväksyttiin v. 1852 (Katso Valvoja 1893 s. 219). Näin oli assosiatsioonien kehitys saanut lain turvaa. Kun ensimäinen assosiatsioonien edustajien konferenssi pidettiin Lontoossa, samana vuonna, oli siinä 28 edustajaa läsnä ja suuri joukko assosiatsiooneja oli edustettu kirjallisesti. Kaikkialta, etenkin pohjoisista kreivikunnista, tuli ilahduttavia sanomia liikkeen edistymisestä. Nyt alkoivat pahimmatkin vastustajat vaieta, jopa kuului entisten vastustajien joukosta sieltä täältä hyväksymistäkin.

Muutamissa vuosissa olivat kristilliset sosialistit saaneet suuria aikaan. Mutta eivät he vieläkään olleet tyytyväiset saavuttamiinsa tuloksiin. Heidän pääpyrintönsähän oli alusta alkain ollut moraalisen uudestasyntymisen aikaansaaminen, ja sitä tosiasiaa että siihen yhä vielä työtä tarvittiin, eivät

saadut tulokset saaneet heiltä peitetyksi. Ja assosiatsioonien sisällinen kehitys alkoi yhä enemmän osoittaa, että tuo siveellinen peruste niiltä puuttui. Perustetut konsumtsiooni-assosiatsioonit kyllä menestyivät ja yhtimiseen lisääntyivät, mutta toisin oli produktsiooni-assosiatsioonien laita, jotka vaativat suurempaa siveellistä voimaa jäseniltään menestyäkseen. Niitä kohtasi monet vastukset, joihin oli syynä juuri työmiesten itsekkäät toiveet ja pyrinnöt. Kingsleyn lause: «Sosialismi joko on oleva kristillinen tai se ei ole oleva», osoittautui yhä enemmän todeksi.

Saadakseen muutosta aikaan tässä kohden päätti «Yhdistys assosiatsioonien edistämistä varten» perustaa opetuslaitoksen työväen tiedollista ja siveellistä kasvatusta varten. Syksyllä v. 1854 avattiin tuo uusi opisto, «Working Men's College». Opetusta annettiin siinä yleensä kaikille työmiehille, ja mikäli mahdollista myös heidän vaimoilleen ja lapsilleen. Opetussuunnitelma oli niin monipuolinen kuin mahdollista, ja opettajiksi koetettiin saada etevimpiä miehiä kaikilta aloilta. Niinpä ovatkin «Working Men's College»n opettajina olleet miehet semmoiset kuin historioitsija Gardiner, kulttuurihistorioitsija Ruskin, luonnontutkijat Huxley ja Tyndall y. m. Opetusta, jota annetaan luennoimalla sekä kyselemällä, ovat tuossa Collegessa nauttineet tuhannet työmiehet. Ja vuosien kuluessa on siitä vesoutunut toisia samanlaisia opistoja sekä Lontoossa että muissa kaupungeissa.

Rinnan jatkoi «yhdistys assosiatsioonien edistämistä varten» käytöllistä työtään ja löysi uusia tarkoitusperiä toiminnalleen. Niinpä ovat kristilliset sosialistit olleet sovinto-istuimien ja työväenapurahastojen innokkaimpia edistäjiä ja vaalireformin v:lta 1867 kannattajia. Heidän epäluulonsa ammattiyhdistyksiä vastaan, josta edellä on mainittu, alkoivat myös ainakin osaksi haihtua. Niinpä on Ludlow kirjoittanut niitten järjestämisestä kirjoituksia, jotka ovat parainta, mitä Englannissa työmiesliittojen hyväksi on kirjoitettu. Ja ennen mainittu Thomas Hughes, yksi «The Christian Socialist»in toimittajia, tuli sittemmin ammattiyhdistysten mitä innokkaimmaksi edistäjäksi.

Tuo kristillisten sosialistien lempiaate, produktsiooni-assosiatsioonit, ei vain ole tahtonut menestyä, vaikka he sitä asiata niin innokkaasti ovat ajaneet. Etenkin E. V. Nealella on myöhempinä aikoina suuri ansio näihin nähden. Ilman hänen väsymätöntä työtään olisivat ne — sanoo Brentano — varmaan vajonneet pikkukaupustelijan kannalle.

VI.

Kun katsahdamme niitä tuloksia, jotka kuvaamamme liike on saavuttanut, on ennen kaikkia huomattava se merkitys, minkä se on saanut yleensä koko Englannin yhteiskunnan kehitykselle. Kristillisten sosialistien on nim. onnistunut poistaa se ylipääsemätön juopa, joka Englannin yhteiskuntaluokkia oli ollut erottamassa. Ylemmissä luokissa vallitsee nykyjään alempien luokkien tarpeitten ja pyrintöjen sympaatinen tunnustus, joka monella tavalla käytännössä ilmenee. Työväestö taasen on tullut maltillisemmaksi, ja ymmärtää ylempien luokkien välttämättömyyden. Sitä todistaa se tosiasia, että nykyinen sosiaalidemokraattinen mullistusliike ei ole mainittavaa alaa Englannin työmiesten kesken voittanut; ja chartismi — se on kuollut. Työväen kysymystä koetetaan ratkaista rauhallisella tavalla olevien olojen perustalla.

«Paljon on vielä varmaan tekemistä — sanoo Brentano lopettaessaan kristillisen sosialismin historian — ja paljon on varmaan yhäti oleva tehtävää. Mutta ihmetyttävän paljon on aikaan saatu. Melkein kaikkeen, mitä aikaan on saatu, ovat kristilliset sosialistit alun tehneet; heillä on ollut rohkeutta, opilla ja esimerkillä näyttää tietä edeltä.»

Mitä kristillisten sosialistien merkitykseen tulee Englannin assosiatsiooni-liikkeeseen nähden, niin on tosi, etteivät he ole tämän liikkeen varsinaiset alkuunpanijat. Se ansio tulee Robert Owenille ja n. k. Rochdalen pionieereille. Mutta he ovat kuitenkin sekä käytöllisen toimintansa että etenkin teoreettisen vaikutuksensa kautta nykyisen assosiatsiooni- eli ko-operatiivisen liikkeen henkiin herättäjiä ja levittäjiä. Antamalla sille perustukseksi uuden kristillis-ideaalisen aatepohjan vastoin Owenin itse asiassa materialistista ja utilitaarista katsantokantaa, jolle hän oli rakentanut useinkin fantastiset tuumansa ja toiveensa, ovat he tulleet nykyisen ko-operatiivisen liikkeen, niin sanoakseni, uskontunnustuksen luojiksi, joka ilmenee yhä vielä assosiatsioonikongresseissa ja assosiatsioonikirjallisuudessa. Kristillisen sosialismin ajoista asti on myös assosiatsiooniliike, vaikka tosin pääasiallisesti vain konsumtsiooni-assosiatsiooneina, yhä vaurastunut ja laajentunut hämmästyttävään määrään.

Samoin on heidän perustamansa Working Men's College ja sen haarat yhä edistyneet. Ja nämä ovat kaiketikin pidettävät tienraivaajina ny-

kyiselle yliopistonlaajennus-liikkeelle, joka, Englannissa aljettuaan, on vesan jo meilläkin kasvattanut.

Mitä taas kristillisten sosialistien sosiaaliteoreettiseen kantaan tulee, oli se yleensä sama spirituaalinen ja anti-individualistinen kanta kuin Carlylella oli, joka varmaan on paljon vaikuttanut heihin. Heidän kantansa vaan oli positiivisesti kristillinen.

Sosialismi semmoisena, kuin he sen käsittivät, ei ole otettava sen sanan tavallisessa merkityksessä. Se merkitsi heillä vaan heidän anti-individualistista ja antimaterialistista kantaansa, jonka mukaan yhteiskunta on organismi, jossa tulee vanhurskauden vallita, vastoin individualistis-materialistista kansantalousoppia. Tällä kannalla ollen, seisoivat he myös vastoin nykyaikaista materialistista sosialismia, joka alkaa ulkonaisista reformeista, pitäen ainakin teoriiassa ihmistä vain ulkonaisten olojen tuotteena. Kristilliset sosialistit sitä vastoin — kuten olemme nähneet — panivat sisällisen reformin ulkonaisen välttämättömäksi ehdoksi.

Lopuksi tahdon kiinnittää huomiota kristillisen sosialismin suhteeseen kristinuskoon. Kristillisten sosialistien periaatehan oli, että «kuten kristinusko on sosialismin välttämätön ehto, niin on *tosi* sosialismi *tosi* kristinuskon välttämätön seuraus». Kun ottaa sanan «sosialismi» siinä merkityksessä, kuin he sitä käyttivät, ei voine muuta kuin yhtyä tuohon lauseeseen. Sillä epäilemättä vaatii kristinoppi niin hyvin yksityisen kuin yhteiskunnan uudistumista vanhurskauteen. Tätä yhteiskunnan uudistustahan kristityille muistuttaa yhäti tuo kristinuskon ideaaliyhteiskunta, Jumalan valtakunta. Ja se, että kristilliset sosialistit koettivat kristinopin hengessä sisällisen uudistuksen eikä ulkonaisen mahdin kautta reformeerata yhteiskuntaa, todistaa, että heillä oli verrattomasti syvempi käsitys kristinuskosta, kuin tavallisilla sosialisteilla yleensä, St. Simonilla y. m., kun ne joskus Raamattuun vetoavat. Huomattava on myös kristillisten sosialistien käsitys armeliaisuudesta, sen tehtävästä ja merkityksestä, jota kristillisillä ihmisillä on taipumus usein liian suureksi arvata, kun on kysymys koko työväestön tilan parantamisesta.

Mutta siinä he varmaan erehtyivät, kun luulivat kristinopista voivansa suoraan ottaa absoluuttisen sosiaalisen systeemin. Sitä kristinoppi ei sisällä eikä se ole sitä tahtonutkaan sisältää, yhtä vähän kuin se on säätänyt mitään hallitusmuotoa, joka kelpaisi kaikille kansoille ja kaikiksi ajoiksi. Ja

niinpä assosiatsioonien *relatiivinen* merkitys kyllä ilmeni produktsiooni-assosiatsioonien oman kehityksen kautta.

Monessa kohdin ei siis kristillinen sosialismi ole onnistunut koettaessaan ratkaista sosiaalista kysymystä; mutta paljon on se sittekin sen ratkaisemiseksi aikaan saanut. Ennen kaikkea on sen työ todistuksena siitä, ettei se juopa, joka uhkaa niellä yhteiskunnat kuiluunsa, ole poistamaton, vaan että rauhallinen ratkaisu on mahdollinen, kun sen eteen oikeassa hengessä työskennellään.

Martti Ruuth.

Viime valtiopäivien työstä.

I. Puolueitten asemasta.

Ne hyväntahtoiset vakuutukset, joita parina viime vuonna usein on kuultu, siitä että kielikysymys on «mennyt polttopisteensä ohi», että entiset puolueet ovat hälvenneet antaaksensa sijaa uusille puoluemuodostuksille, osoittautuivat pian 1894 säätykokouksen aljettua perättömiksi. Tuskin koskaan ennen ovat puolueet, ruotsinmielinen puolue ja suomalainen puolue — tietysti «vanha» suomalainen puolue — seisoneet yhtä jyrkästi vastakkain. Tuskin koskaan on jokainen maamme sisällistä politiikkaa koskeva kysymys, tuntuipa se sitten olevan kuinka vähässä yhteydessä tahansa kielikysymyksen kanssa, siinä määrässä tullut riitakapulaksi mainittujen puolueitten välillä. Tätä asianlaitaa voi syystä valittaa, mutta tosiasia on konstateerattava. Ettei noihin rauhoittaviin vakuutuksiin ollut paljon uskomista, eikä suurta rauhaa alkavilla valtiopäivillä odottamista, voi myöskin selvempinäköinen edeltäpäin varmaan arvata. Rauhaa ei tosiaankaan valmisteta vastapuolueen syyttämisellä isänmaan etujen kavaltamisesta omien puoluetarkoitustensa hyväksi. Tämmöinen syytös luonnollisesti tekee mahdottomaksi jokaisen lähenemisen ja varsinaisen yhteisvaikutuksen. Kun valtiopäivät kokoontuivat oli siis vanha puoluejako edessä, ja, niinkuin pian nähtiin, puolueitten asema yleensä ennallaan. «Kaksi säätyä kahta vastaan.»

Mutta olihan meillä näillä valtiopäivillä olemassa uusi puolue: «nuori suomalainen puolue». Sittenkuin edellisillä valtiopäivillä jonkunlaisia oireita siitä jo oli näkynyt, käytti se tällä kertaa, samoin kuin sen äänenkannattaja «Päivälehti», kaikkia tilaisuuksia näyttääksensä että se todellakin nyt oli eri puolueeksi muodostunut. Intoa ja vaivaa sen harrastajat eivät säästäneet, ja jos se siitä huolimatta ei tullut mitään mainittavaa kysymysten ratkaisuun vaikuttamaan eikä onnistunut mitään selvää ohjelmaa aikaan saamaan, niin ei suinkaan saa heitä syyttää — vaan asiaa. Paitsi muutamaa ääntä porvarissäädyssä, oli sillä talonpoikaissäädyssä vähän toista kymmentä miestä, ja sen toiveet olivatkin olleet siinä, että se tässä säädyssä yhdessä ruotsinmielisten kanssa muodostaisi enemmistön, mutta kuten tunnettu nämä toiveet kohta valtiopäiväin alussa surkeasti pettivät. Missä määrin se sittemmin voi jossain kysymyksessä päätökseen vaikuttaa, saamme seuraavassa tarkastaa, ja siksi myöskin säästää arvostelumme puolueen käytöksestä.

Vaikka siis vanha puoluejako 1894 vuodenkin valtiopäivillä oli määräävänä, tämä ei kuitenkaan estä arvelemasta, että tässä suhteessa jonkunlainen muutos meillä on tapahtumaisillaan. Siihen viittaa myöskin se hajaannus, joka kieltämättä muutamissa kysymyksissä tuli näkyviin puolueitten keskuudessa. Tuleva aika on ehkä tässä asiassa näkevä selvemmin, ja 1894:n säätykokouksesta löytävä valaisevia enteitä, jotka meiltä mukana eläneiltä ovat jääneet huomaamatta. Koetamme kuitenkin mekin katsahtaa siihen ja näköpiirimme mukaan nähdä mitä voimme.

Valitsijamiesten ja valiokunnan jäsenten vaalissa otti enemmistö kussakin säädyssä vallan haltuunsa, antaen vastustajille niin niukan palan kuin mahdollista. Kuitenkin voinee sanoa, että pappissääty ja talonpoikaissääty valiokunnissa käyttivät myöskin niitä voimia, joita löytyi ruotsinmielisellä puolella. Voiko samaa väittää toisista säädyistä, siitä voi olla eri mieliä. Mielestäni ovat valitsijamiesten ja valiokunnan jäsenten vaalit kauvan olleet vähän ilahuttava puoli valtiollisessa elämässämme — enkä tahdo väittää ettei suomenmielinenkin puolue ole siinä erehtynyt — sillä jos missään niin olisi niissä ainoastaan sopivaisuus ja kyky huomioon otettava. Mutta vaikka luulisi että tässä suhteessa oikea näkökanta pääsisi vallalle sitä helpommin, kuin joka säädyllä asiasta päätettäessä on täysi vapaus yhtyä mihin mielipiteeseen tahansa, niin näytään meillä kuitenkin sokeasti näissäkin vaaleissa riiputtavan puolueessa kiinni. Ajateltakoon muutoin suhteellisesta vaalitavasta mitä tahansa, juuri tämmöisissä vaaleissa edustuskunnan kes-

kuudessa olisi se ainoa oikea, ja tietääkseni sitä myöskin, joko lain tai sopimuksen kautta, noudatetaan melkein kaikissa ulkomaitten edustuskunnissa, siten että jokainen puolue tai puolueryhmä valiokunnissa aina tulee edustetuksi jäsenlukunsa mukaan. Ohimennen olkoon huomautettu että myöskin meidän edustuskunnassa on ennen valitsijamiehet, esim. n. s. «penkkimiehet» ritaristossa ja aatelissa, epäilemättä tarkoituksella ja yksipuolisuuden välttämiseksi, valittu tällä tavalla eri piireistä — mutta tässä suhteessa olemme menneet taaksepäin edellisten vuosisatojen kannasta. Mitään enteitä parempaan päin en ole voinut huomata.

Suurissa valtiollisissa kysymyksissä olivat puolueet yksimielisiä, ei ainoastaan itse asiasta, vaan tällä kertaa myöskin, täydellisemmin kuin edellisillä valtiopäivillä, menettelytavasta. Niin päätettiin kaikissa säädyissä kääntyä Keisari-Suuriruhtinaan puoleen alamaisella kirjoituksella perustuslakejamme ulkoapäin kohdanneitten hyökkäysten johdosta. Alkunsa oli tämä ehdotus saanut «vanhasta» suomalaisesta puolueesta. Toinen valtiollisesti tärkeä asia oli rikoslain lopullinen aikaansaaminen, joka hyväksyttiin yksimielisesti sittenkuin kuitenkin herrat v. Born, Schybergson ja Jonas Castrén olivat asiassa pesseet kätensä.

Vaan se seikka, joka pian valtiopäivillä veti varsin suurta huomiota puoleensa, ja jossa puolueitten eriävä kanta jyrkästi tuli näkyviin, oli säätyjen suhde kotimaiseen hallitukseen. Ruotsinmielinen puolue, ennen vuosikymmenien kuluessa tottunut hallituksen ohjaksissa olemaan, oli varustautunut suurenlaiseen hyökkäykseen sitä vastaan, kun yhä selvemmäksi oli käynyt, että se auttamattomasti oli sen johdettavanta toisille poluille joutunut. Se oli tapahtuva vapauden ja perustuslaillisuuden nimessä, joten toivottiin saatavan sille mahdollisen enintä kannatusta. Ne asiat, joita erittäinkin käytettiin tähän hyökkäykseen hallitusta vastaan, olivat kysymykset Suomen pankin valtuusmiehistä ja ohjesäännöstä, margariinista, valtion metsistä ja osaksi myöskin paino-olot ja kouluolot, esim. kysymykset yhteis- ja kansakouluista. Margariiniasia on kai pidettävä sinä, josta hallituksen moittijat luulevat parhaiten hyötyneensä ja ansainnee tämä kuuluisa juttu siis lyhyesti tulla kerrotuksi. Jos mikään, on kuitenkin tämä sattuva todistus siitä, kuinka elefantti saadaan kärpäsestä. Kun kaksi vuotta sitten syntyi kysymys margariininvalmistuksesta maassamme, siis uudesta elinkeinosta, josta elinkeinolakia säädettäessä ei mitään tiedetty ja jonka hyödystä erilaisia mielipiteitä voi olla, teki hallitus ymmärtääkseni aivan oikein toistaiseksi kieltäessänsä

sen harjoitusta. Asia oli lykättävä säätyihin niiden päätettäväksi. Toinen asia on että tämä lykkäys — vastoin kotimaisen hallituksemme ehdotusta — tapahtui sopimattomassa, jonkun lakeihimme ja oloihimme perehtymättömän keksimässä muodossa. Mutta kun juuri hallituksen edellisestä toimenpiteestä on koetettu konstrueerata lainrikos, josta kotimaista hallitusta on syytetty, on tässä mielestäni menetelty varsin kevytmielisesti aikoina, jolloin todellista lainrikkomista kyllä yritetään. Olkoon kuitenkin nimenomaan lausuttu että suotavaa olisi ollut, ettei hra Meurman talonpoikaissäädyssä puolustaessansa hallituksen menettelyä olisi antanut nuoruudenintonsa viedä itseänsä niin pitkälle kuin tapahtui. Mielestäni se päätös, johon talonpoikaissääty asiassa lopullisesti tuli, oli kaikin puolin hyvä: moite hallituksen toimenpiteestä poistettiin, mutta nimenomaan huomautettiin että esitys asiasta on säädyille annettava. — Kokonaan sikseen jäi kauvan valmistettu rynnäkkö valtion metsien poislahjoittamista vastaan, tullen tuntemattomista syistä haudatuksi valiokunnan laatikkoon.

Kun «vanha» suomalainen puolue ei katsonut voivansa ilman muuta yhtyä tuohon huutoon «ristiinnaulitse!» solvattiin heitä hallituksen kätyreiksi ja kurjiksi onnenonkijoiksi. Surkea ilmiö valtiollisessa elämässämme on, että solvaus ja epäiltäväksi tekeminen näyttää yhä enemmän tulevan aseeksi vastustajia vastaan, kun ei voi heidän mielipiteitään kumota. Mutta vanha suomalainen puolue on jo siihen niin tottunut, että se siitä huolimatta voi astua matkansa hievahtamatta puolelle tai toiselle. Ne jotka sitä vastoin kohta riensivät lipuille, kun kutsuttiin aseisiin itsevaltaista hallitusta vastaan, olivat «nuoret»: kun oli valittava vapauden ja hallituksen välillä, niin ei voitu epäilläkään. Kaikissa luetelluissa asioissa, kansakouluasia ehkä poisluettuna, vaikka siinäkin äänestettiin mukana kirkollisasiain päällikköä vastaan, kuultiin nuorten ja heidän äänenkannattajansa suusta vielä kiivaampia soimauksia hallituksen käytöksestä, kuin itse ruotsinmieliseltä taholta. Ja niin sokeasti syöstiin esiin, että ensi hädässä yhdyttiin moitteeseen metsäasiassakin, jossa kuitenkin hallituksen menettely selvästi edustaa vapaa- ja kansanmielistä katsantoa. Nuori suomalainen puolue 1894 v:n valtiopäivillä näyttää elävän sata tai kumminkin viisikymmentä vuotta takaperin ajassa, jolloin ei vielä tietty mitään muuta, kuin että hallituksen aina täytyi edustaa virkamies- ja ylimysvaltaa. Viime vuosikymmenien kuluessa on kuitenkin melkein yhtä usein nähty eri valtakunnissa, niin suurissa kuin pienissäkin, että hallitus on nähnyt parhaimmaksi etsiä tukensa

juuri kansan suuressa joukossa. Olisi sentähden sopinut odottaa että «nuoret» ensin olisivat tehneet itsellensä selväksi, missä määrin rynnäkkö hallitusta vastaan todellakin tarkoitti edistää vapaamielisyyttä ja kansanvaltaa, missä määrin mahdollisesti niiden vastakohtaa. Että rynnäkön pääsyynä itse asiassa oli hallituksen verrattain kansallinen kanta sisällisissä oloissamme, sitä nuoret eivät nähneet, eivätkä tahtoneet nähdä. Ihmeekseni on kuitenkin aivan äsken nuorten leiristä kuultu ääniä hallituksen puolustukseksi. Osoittaisiko tämä että silmät ovat auvenneet? Sillä eihän voi luulla että «lainrikkojaa hallitusta» tahdotaan kannattaa?

Mahdollista on, että muutamissa vanhan suomalaisen puolueen jäsenissä oli liian suuri taipumus muodostua «hallituspuolueeksi». Jos niin oli, niin tämä taipumus ei kuitenkaan päässyt toteutumaan, vaan useissa kysymyksissä lausuttiin tältäkin taholta hallituksen ehdotuksista tai mielipiteistä ankaria sanoja; niin esim. margariiniasiassakin (herrat Danielson ja Donner), kysymyksessä koulujen lukukausimaksuista y. m. Mahdotonta on myöskin minun nähdäkseni, että suomalainen puolue, joka tahtoo edustaa juuri kansan enemmistön oikeuksia, milloinkaan muuttuu nimenomaan, tai edes etupäässä, miksikään hallituspuolueeksi. Se olisi sen entisyyden — ja sen olemassaolon oikeuden pettämistä. Ainoastaan likeisessä yhteydessä kansan kanssa on sen voima, ja hallitusta voi se kulloinkin kannattaa ainoasti sen mukaan, mikäli se kansan toivomuksia edustaa ja täyttää.

Selvää on, että sen jälkeen kuin puhdas kielikysymys pääasiassa on tullut ratkaistuksi, sikäli kuin se lainsäädännön kautta voi tapahtua, toiset kysymykset yhä enemmän astuvat sijaan mielipiteitten erottajina. Ja useat enteet menneillä valtiopäivillä näyttävät vakaumukseni mukaan viittaavan siihen, että puoluejako meilläkin on muodostuva samalle pohjalle kuin useimmissa muissa maissa: kansanvaltaisuuden ja sen vastustamisen, ylimysvaltaisuuden pohjalle. Käytän tahallani näitä nimityksiä, enkä vapaamielisyyttä ja vanhoillisuutta, sillä vaikka tosin luulen että todellinen kansanvaltaisuus useimmiten vie vapaamieliseen asioitten käsittelyyn, voi kuitenkin joskus, kumminkin näennäisesti, olla erotusta niiden välillä. Jos katselemme muita, paitsi jo mainittuja, asioita, joissa puolueitten eriävä kanta tuli näkyviin, nähdään näitä enteitä. Semmoisia olivat erittäinkin kysymykset äänirajoituksesta porvaris- ja talonpoikaissäädyssä, opetusvelvollisuudesta, kuntien määräämisoikeudesta väkijuomakaupan suhteen ja viimeksi valtionvarain hoidosta ja yhteydessä sen kanssa uusien rautateitten rakentamisesta. Kolme

ensinmainittua asiaa lähtee kaikki kansanvaltaisuuden kannasta ja nostettiin suomalaisen puolueen kautta, jota vastoin ruotsinmielinen puolue kaikissa osoitti suurta vastahakoisuutta ja ensimäisessä heitti luotaan kaikki entiset vapaamieliset taipumukset. Surullinen todistus tästä oli hra Mechelinin puhe aatelissa, kun kysymys oli valiokuntaan lähetettävä. Asian kohtalo näyttää, että suomalaisen puolueen täytyy ryhtyä entistä paljo suuremmalla toimeliaisuudella ja pontevuudella ajamaan tätä tärkeätä asiaa, ja jo valtiopäiväin väliajalla saada yleinen mielipide kaikkialla vastaansanomattomasti ilmautumaan. — Mitä tulee kysymykseen valtionvarain hoidosta, niin huomautettakoon tässä ainoastaan että varovainen ja säästäväinen raha-asiain politiikka kaikkialla on näyttäytynyt jokaisen kansanpuolueen tunnusmerkiksi, jota vastoin vanhoillisetkin siinä usein voivat hyvin «vapaamielisesti» menetellä.

Yleensä kuultiin ruotsinmielisen puolueen riveistä enää hyvin vähän puhetta vapaamielisyydestä. Melkein ainoa kysymys, jossa se vielä tuli — ja vaaratta voi tulla — esiin, oli juutalaisasia. Ja tässä asiassa tapahtui, epäilemättä odottamattomasti monelle, että pappissäädyn myötävaikutuksella anomus hallitukselle juutalaisten hyväksi saatiin aikaan. Ansio siitä on varmaankin suurimmaksi osaksi luettava sille ylevämieliselle puheelle, jonka piispa Johansson asiata käsiteltäessä piti, mutta sittenkään ei voi olla katsomatta päätöstä merkilliseksi ilmiöksi myöskin avonaisemmasta ja vapaammasta näkökannasta itse säädyssä.

Puoluekysymysten luettelo viime valtiopäiviltä ei olisi täydellinen, jos ei vielä mainittaisi valtiopäiväin alkupuolella niin kiihkeästi pohdittua kysymystä suomen kielen käyttämisestä ritariston ja aatelin kokouksissa, joka näytti että vanha rakkaus on tulisin. Siinä oli vielä jäljellä kielikysymys. Että aika jo oli käsissä, jolloin kielten tasa-arvo siinäkin oli toimeenpantava, sen ymmärsivät ruotsalaisenkin puolueen viisaammat, ja sen huimapäitten ansio oli, että siitä tehtiin riita-asia ja tuli tappio ruotsalaiselle puolueelle. Suomen kieltä puhui ritaristossa ja aatelissa valtiopäiväin kuluessa yhteensä seitsemän puhujaa, joista kuitenkin ainoastaan kaksi useammin otti keskusteluihin osaa.

Luulen että sen uuden puoluejaon, joka meillä on syntymäisillään, täytyy muodostua jo historiallisesti olemassa olevien puolueitten pohjalle. Ja että kehitys siihen päin kulkee, siitä voi minusta nähdä enteitä 1894 vuoden valtiopäiväin tapauksissa. Nuori suomalainen puolue on surkeasti erehtynyt, ja myöhästyttänyt tätä kehitystä asettumalla mainitulle kannal-

leen. Liitossa herrojen v. Bornin, Schybergsonin, Elvingin y. m. kanssa ei tosiaankaan rakenneta mitään kansanvaltaista eikä vapaamielistä tulevaisuuden-rakennusta, niinkuin se uneksuu. Suomalaisen puolueen keskuudessa vaikuttaen olisivat «nuorten» voimat voineet jouduttaa tapahtuvaa kehitystä, suurempaan vapaamielisyyteen päin, mutta niinkuin asiat ovat, heidän esiintymisensä tietysti vain useissa synnyttää epäilystä semmoisia vapaamielisiä harrastuksia vastaan, jotka voivat etsiä liittolaista ylimys- ja rahavallan luota. Voi olla että suomalaisessa puolueessa löytyy aineksia, jotka eivät ole taipuvaisia sen kehitykseen kansanvaltaiseen suuntaan, mutta jos kansan tahto tässä suhteessa todellakin saadaan vakaantumaan ja ilmitulemaan, rohkenen uskoa, että semmoisetkin suuremmaksi osaksi mukautuvat ja pysyvät siinä kansallisessa lipussa, jota ennen ovat seuranneet. Suomalaisen puolueen tulee laajentua, kasvaa, niin että se käsittää kaikki harrastukset, jotka todellakin Suomen kansan korottamista tarkoittavat, ja vakaumukseni on, että se onkin sillä tiellä.

Kustavi Grotenfelt

II. Valtiovarain hoitoa koskevat kysymykset.

Kun edustuskunta ei kokoonnu useammin kuin joka kolmas vuosi, ja kun sen työn hedelmät sen lisäksi kypsyvät vasta valtiopäivä-ajan viime viikkoina, niin kehitys niinä muutamina päivinä tietysti on ylen nopea. Senpä tähden tuntunee jo monessakin kohdin vanhentuneelta mitä me kolmatta kuukautta sitten tässä lehdessä (siv. 151—163) kirjoitimme äsken päättynciden valtiopäiväin verokysymyksistä, jolloin muun muassa luulimme voivamme olettaa, että uusi vero lopulta tulisi tarpeelliseksi. Niin ei kumminkaan käynyt, josta kyllä on ilovirsiä veisattu, ja jos kiitokset pitävät paikkansa, niin ne epäilemättä ovat omistettavat valtiovaliokunnan voitolle päässeille jäsenille, herroille L. Mechelinille, Felix Heikelille y. m. Mutta lopussa kiitos seisoo, eikä ole loppuun tultu ennenkuin paperilla tehdyt kalkkyylit ovat ehtineet todellisuuden kiirastulen läpi. Niinpä lieneekin toistaiseksi parasta jollakin varovaisuudella katsella tuota taitoa, jolla masentavan synkkä finanssiasema yhtäkkiä saatiin päivänvaloisaksi muuttumaan. Valtiot eivät enemmän kuin yksityisetkään voi varoja ja varallisuutta luoda näppärillä silmänkääntäjäntempuilla; kyllä siihen pitkällistä työtä tarvitaan.

«Suu säkkiä myöten» on yksityisen talouden johtava sääntö, liioin jollei ole tilaisuutta uutta säkkiin saada. Toisin valtiotalouden hoidossa,

koska säkkinä on koko kansan varallisuus, siis ammentamaton varasto, josta tarpeen mukaan voi ottaa. Sillä ei ole sanottu, että tähänkään aartehistoon sopisi ajattelemattomasti luottaa; päinvastoin. Kun tarpeen kyllä venyvästä käsitteestä alottaa, täytyy tietysti sitä suuremmalla varovaisuudella tarkastaa, mikä todellakin on hyödyllistä tahi suorastaan välttämätöntä; muuten voidaan kyllä helposti tehdä kansan taloudelle vahinkoa.

Jotta voisimme paremmin arvostella lähimmänkin tulevaisuuden tarpeita, täytyy meidän ottaa huomioon, mitä on edellisenäkin vuosikymmenenä tarvittu säätyjen tarkastettaviin tarpeisiin. Keskimääräluvut antavat tietysti paremman perustuksen kuin yksinäiset numerot.

Mainitsemme ensin *valtiopäiväkustannusten* näennäisesti vähäisen mutta sittenkin tuntuvan valtiomenon. Siihen on eri vuosina määrätty:

V. 1882	(1885	vuoden	valtiopäiväin	varalle)	250,000	markkaa.
„ 1885	(1888	„	„	„)	305,000	„
„ 1888	(1891	„	„	„)	475,000	„
„ 1891	(1894	„	„	„)	370,900	„
„ 1894	(1897	„	„	„)	457,200	„

Tämä meno on siis puolessatoista vuosikymmenessä kohonnut noin 82 prosentilla, mutta siihen ovat tuntuvasti vaikuttaneet muun muassa erinäiset uudet tarpeet sellaiset kuin säätytalon hoito, säätyjen kirjasto, valtiopäiväkeskustelujen, sekä vanhempain että uudempain, painattaminen, y. m. Jos ottaa ainoastaan varsinaiset valtiopäiväkustannukset lukuun, nousee lisäys joka tapauksessa 24 prosentiin, kun toisiinsa vertailee vuodet 1882 ja 1894 (tahi oikeammin vuodet 1885 ja 1897).

Vielä nopeampi on *kansakoululaitoksen kustannusten* nouseminen, ja kun me tiedämme, miten vähän ylellisyyttä tässä kohden voi palkoissa ja muissa menoissa huomata, joten kustannusten kohoaminen kokonaan kuvastaa sitä tarmoa, jolla kulloinkin tätä tärkeätä asiaa ajetaan, lienee jokainen iloinen näitten menojen enenemisestä. Niihin ovat säädyt kulloinkin osottaneet varoja seuraavin määrin:

V. 1882	(1883—85	vuosien	varalle)	1,596,000	markkaa.
„ 1885	(1886—88	„	„)	2,556,600	„
„ 1888	(1889—91	„	„)	2,841,430	„
„ 1891	(1892—94	„	„)	3,687,000	„
„ 1894	(1895—97	„	„)	5,200,700	„

Viimemainittuun summaan voisi vielä lukea 105,000 markkaa lisää isäntä- ja emäntäkouluja sekä kansanopistoja varten ja 10,800 markkaa maalla olevain kansakouluopettajain matkarahoihin, mutta erotus ei tule suureksi, jos nuo summat otetaankin lukuun. Niistä huolimattakin on paljas korotus tehnyt säännöllisesti noin 30 prosenttia kolmessa vuodessa eli tasaluvussa 10 prosenttia vuodessa. Ensi valtiopäiville annettava esitys tulisi tämän mukaan päättymään menosummaan, joka tekee noin 7 miljoonaa eli vuotta kohti enemmän kuin kymmenen vuotta sitten koko kolmevuotisjaksolle.

Kohoamista osottaa *sotilaslaitoksemmekin* kulunkiarvio, kaikeksi onneksi ei kuitenkaan niin nopeaa kuin kansakoulut. Siihen on eri valtiopäivillä määrätty allamainitut summat, josta toisessa sarekkeessa ilmoitetut ovat olleet valtiosäätyjen hankittavat:

	Yhteensä.	Siitä säätyjen hankittava.
V. 1882 (1883—85 vuosien varalle)	18,511,765: 71.	9,373,890: 82.
„ 1885 (1886—88 „ „)	18,699,848: —	8,729,848: —
„ 1888 (1889—91 „ „)	18,737,645: 24.	11,180,645: 24.
„ 1891 (1892—94 „ „)	19,291,816: —	13,513,816: —
„ 1894 (1895—97 „ „)	21,552,329: —	15,417,329: —

Näistä summista selviää, että sotilaslaitoksemme menot yhteensä eivät koko puheenaolevan ajan kuluessa ole kohonneet kuin 16 prosentilla, ja sillä ajalla on kuitenkin tosin vähälukuinen ratsuväkemme tullut lisään. Verrattuna siihen surkean nopeaan kehitykseen, joka tällä alalla on Euroopan useimmissa valtioissa sääntönä, voipi tämä loppupäätös tuntua erittäin tyydyttävältä. Mutta arveluttavampaa on nähdä, miten säätyjen hankittava summa tässä kohden on kohoomaisillaan. Sen johdosta että sotilasrahaston vakinaiset tulot ovat vähentyneet, — johon varsinkin on vaikuttanut rustholli-vakanssin lakkauttaminen, mutta joka myös on ollut yhteydessä verohinnan viime aikoina tapahtuneen laskemisen kanssa, — on säätyjen täytettävä vaillinki aina vuodesta 1885 noussut, ja rahainhoitokaudelta 1895—97 lisäys tekee koko 64 prosenttia alkusummasta vuosina 1883—85. Tämän tähden ovatkin säädyt sekä 1891 että 1894 ajatelleet, miten sotilaslaitoksen vakinaiset tulot voisivat tulla sopivalla tavalla kartutetuksi, kysymys

joka epäilemättä on finanssiemme tärkeimpiä, jollei tahdota siihen tulla, etteivät säädyt suurillakaan uusilla veroilla voi koota mitä vaaditaan.

Neljäntenä pääryhmänä menoja, jotka säätyjen päätöksestä riippuvat, tulee meidän muistaa *kustannukset uusien rautateitten rakentamisesta.*

Tähän tarkoitukseen on eri valtiopäivillä osotettu:

V. 1882	(1883—85	vuosien	varalle)	12,657.782: 81.
„ 1885	(1886—88	„	„)	16,644,000: —
„ 1888	(1889—91	„	„)	16,602,780: —
„ 1891	(1892—94	„	„)	23,495,000: —
„ 1894	(1895—97	„	„)	11,507,227: —

Niin epätasaisesti ei kuitenkaan ole rautateitä rakennettu, kun näistä numeroista voisi päättää. Todellinen vuotuinen keskimäärä teki 1879—89 noin 5 $^1/_2$ miljoonaa, ja vuosina 1890—95 lähimmiten 7 $^1/_2$ miljoonaa. Kun hallitus tällä kertaa tahtoi vastaista aikaa varten ottaa keskimääräksi ainoastaan 2 $^1/_2$ miljoonaa, olisi seuraus joka tapauksessa tullut hyvin tuntuvaksi. Hyvällä syyllä säädyt siis hyväksyivät 4 miljoonan keskimäärän, mutta sen johdosta tuli myös välttämättömäksi korottaa hallituksen ehdottamaa lainaa 12 miljoonasta 18 miljoonaan. Kotimaisia koottuja rahastoja ei enää ole tarjona, jotka voisi lainaksi ottaa; sitä paitsi kokemus kyllä selvästi on osottanut tarpeelliseksi vetää tänne ulkomaalaista pääomaa niitten miljoonien korvaukseksi, jotka rautatietarpeista on täytynyt ulkomaille lähettää.

Koska puhe valtion velkaantumisesta kenties jo itsessään tuntuu monen mielestä pelottavalta, tahdomme tämän yhteydessä mainita muutamia numeroja siinäkin kohden. Otamme silloinkin kolmevuotisjakson perustukseksi, vaikkeivät tarjona olevat tiedot satu yhteen edellä mainittujen jaksojen rajavuosien kanssa. Pääasiaan tämä erotus ei mitään vaikuta.

Suomenmaan kotimainen ja ulkomainen valtiovelka teki:

1 päiv.	Tammik.	1882	71,172,586: 75	Suomen	markkaa.
1 „	„	1885	67,256,352: 59	„	„
1 „	„	1888	70,087,034: 75	„	„
1 „	„	1891	82,255,065: 98	„	„
1 „	„	1894	74,337,738: —	„	„

Jos nyt tämän lisäksi otetaan 18 miljoonan laina, kohoaisi velkasumma kyllä 92 miljoonaan, mutta säännöllisten vuotuismaksujen eli kuoletusten kautta se kolmessa vuodessa on jälleen vähenevä parilla miljoonalla, jonka ohessa 1897 vuoden lopussa 5,844,254 markkaa vielä olisi varattu seuraavan kolmevuotisjakson rautatierakennuksia varten. Sillä lailla valtion vastuusumma siis itse asiassa ei olisikaan alussa vuotta 1897 sanottavasti korkeampi kuin 1891 vuoden alussa, vaikka rautatieverkkomme raha-arvo saman ajan kuluessa on ehtinyt tasaluvussa karttua 50 miljoonalla! Edullisempaa asemaa ei voine meidän maanosassa ja leveysasteella vaatia.

Lukija jo tästä voinee päättää, että Suomen valtiorahaston tila kyllä on vankalle pohjalle perustettu. Kaikki ne puheet, jotka aikoinaan pidettiin «huimauksesta» rautatiepolitiikkimme alalla, ovat olleet jokseenkin turhia ja perättömiä, eivätkä ainakaan kolmeen vuoteen saa parempaa pontta. Eikä tämä menojen nousu olisi ollut mahdollinen valtion suuresti velkaantumatta, jollei kasvavia tarpeita olisi kannattanut kansan kasvava varallisuus, joka näkyy karttuvissa veroissakin.

Niistä tulo- ja meno-arvioista, jotka säätyjen valtiovaliokunta jokaisilla valtiopäivillä on tehnyt, näkyy muun muassa, että laskettu vuotuinen keskimäärä Suomen valtion tuloista tasaluvussa on tehnyt:

Vuosina	1883—85	34,361,000	Suomen	markkaa.
„	1886—88	37,701,000	„	„
„	1889—91	40,619,000	„	„
„	1892—94	42,255,000	„	„

Valtiovaliokunnan näillä valtiopäivillä tekemä kaikkia menoja ja tuloja käsittävä yleinen arviolasku ei vielä ole painettu, mutta sen verran näkee mietinnöistä, ettei samallaista nousua enää voi odottaa kuin edellämainitut keskimäärälaskut ovat näyttäneet. Nyt ollaan taas siinä kuin 1889—91, ja tämä onkin luonnollista, osaksi sen kadon tähden, joka viime vuosina on meidän maata kohdannut, osaksi sen vuoksi, että erinäiset veronhuojennukset nyt vasta rupeavat täydessä määrin tuntumaan. Noin 20 prosentilla ovat säännölliset valtiotulot joka tapauksessa kohonneet kahdentoista vuoden kuluessa.

Erityistä huomiota ansaitsevat *suostuntaverot*, jotka riippuvat säätyjen kulloinkin tekemästä päätöksestä. Olemme jo ennen (Valvoja siv. 154,

155) huomauttaneet, että tässä kohden mallasvero ja leimavero ovat tärkeimmät. Viinavero on miltei pysyväiseksi tullut; ulkomaalaisten elinkeinosuostunta ja pelikorttisuostunta eivät merkitse savottavasti mitään, ja jääköot siis tässä silleen.

Mallasvero on tuottanut vuotuisessa keskimäärässä kunakin rahainhoitokautena:

Vuosina	1883—85	424,000	Suomen markkaa.
„	1886—88	457,000	„ „
„	1889—91	707,000	„ „
vuotena	1892	671,083: 95	„ „

Todennäköiseksi keskimääräksi vuosilta 1895—97 on otettu 760,000 markkaa, vaikka tämä vero jäi entisellcen eli markaksi kymmeneltä käytetyltä kilogrammalta maltaita.

Leimavero on saman ajan kuluessa antanut vuotuisessa keskimäärässä seuraavan nettotulon:

Vuosina	1883—85	738,000	Suomen markkaa.
„	1886—88	747,000	„ „
„	1889—91	900,000	„ „
vuotena	1892	995,746: 06	„ „

Vuosilta 1895—97 on otettu todennäköiseksi vuotuiseksi nettotuloksi tästä verosta 1,565,000 markkaa, ja on tämä lisäys saatu aikaan etupäässä perintöveron ja vekseliveron kautta sekä ulotuttamalla leimoittamisvelvollisuutta rikosasioihinkin. Molemmista näistä veroista odotetaan siis vuosina 1895—97 saatavan kaksi kertaa niin paljon kuin v. 1883 eli sadan prosentin korotus.

Mutta jos tämä lisäys onkin suuri, niin se yhdessä vakinaisten valtiotulojen yllämainitun karttumisen kanssa ei sittenkään vastaa menojen nousua, kuten jokainen numerojen käyttämiseen tottunut lukija paikalla huomaa. Ennemmin tahi myöhemmin tulee siis joku lisätty valtiotulo hankittavaksi, joko uuden veron kautta tahi vanhojen korottamisella, jollei tahdota tulojen ja menojen tasapainoa ylläpitää velkaantumisella. Senpätähden olikin näille valtiopäiville annettu esitys mallasveron korottamisesta

50 prosentilla (1 markasta 1 markkaan 50 penniin) sekä uudesta suostuntaverosta kiinteimistöstä ja tulosta. Molemmat ehdotukset hylättiin kuitenkin, muka tarpeettomina. Olivatpa valtiovaliokunnan vähemmistö ja porvarissääty niinkin rohkeat, että tahtoivat vielä vähentää leimaveron ehdotettua korotusta 450,000 markalla, mutta tämä tuuma meni myttyyn, josta Nya Pressen y. m. ovat haikean surun ilmoittaneet, paheksuen säätyjen enemmistön muka liiallista alttiutta.

Tarkastakaamme lähemmin niitä keinoja, joilla varoja löydettiin, vaikkei sellaisia hallituksen mielestä ollutkaan.

Ensiksi on voitu sekä suostuntavaroissa että valtiovarastossa löytyvän säästön summaa enentää. Mitä myöhemmin laskunsa tekee, sitä helpompi onkin määrätä säästön todellista summaa, jota luonnollisesti varovaisuudesta ei ota suureksi kun se on arviolla määrättävä. Että valtiovaliokunta Huhtikuulla v. 1894 saattoi tarkemmin kuin valtiovarain toimituskunta lopulla vuotta 1893 tietää, mitä ultimo Decembris 1893 lääninrahastoissa löytyi, ei siis kaivanne selitystä, — mutta ei myöskään osota toisen suurempaa tarkkuutta, vaikka kyllä valtiopäiväaikana kuultiin puhuttavan «löydetyistä» miljoonista.

Toiseksi on luultu voitavan laskea valtiotulot suuremmiksi, menot osaksi pienemmiksi kuin hallitus oli laskenut. Senaatin likimääräinen laskento osottaa 31,523,000 markkaan nousevan vuotuisen tulojen keskimäärän, mutta valtiovaliokunta luulee voivansa siihen lisätä vuodessa 753,000 markkaa, siis summa tekisi 32,276,000 markkaa vuodessa. Menoihin arvellaan tulevan 95,000 markkaa vuotuisesti lisää, niin että ne tekisivät yhteensä 29,355,000. Kolmen vuoden säästöksi oletetaan tulevan noin 9 miljoonaa tahi ainakin suurempi osa siitä, ja sillä toivotaan voitavan kaikellaisia tarpeita täyttää.

Kolmanneksi otettiin viimeiseen penniin asti Suomen pankin kertyneet voittovarat, ja kun ei tietysti ole varmuutta suostuuko hallitus siirtämään puolitoista miljoonaa suostuntarahastoon niitten 6,000,000 + 1,980,000 markan lisäksi, jotka jo ovat siihen luovutetut, on sen lisäksi ehdollisesti osotettu niihin voittovaroihin, jotka Suomen pankki tulevina vuosina voipi saada kokoon. Kun muistutettiin, ettei yleistä valtiovarastoa saisi niin vähentää, että sodan tahi kadon tullen olisimme auttamattomassa pulassa, niin viitattiin vaan noihin 9 miljoonaan, vaikkei tuommoista ylijäämää tietysti synny kovina aikoina, se kun olisi hyvien aikojen mahdollisena tuloksena. Olipa yksi ja toinen myös valmis viittaamaan valtion lainarahastoon,

jos varoja olisi tarpeen — ikäänkuin noita saatavia voisi hevillä saada takaisin maksetuksi, jos hätä kerran tulee! Jos koetti pitää Suomen pankin puolta, koska hyvä lypsylehmä myös on hyvästi hoidettava, niin vastattiin, että eihän ehdollisesti tehty osotus luultavasti tulisikaan tarpeen, kun valtiovarastossa on ihmeesti varoja. Ja kun puolustettiin korkeampaa mallas- tahi leimaveroa, viitattiin jälleen yleiseen valtiovarastoon ja Suomen pankin voittovaroihin, josta muka loppumattomiin voisi miljoonia lypsää. Joka puolentoista miljoonaa jaksaa, kai se jaksaa kolmattakin miljoonaa suorittaa. Koko laskutapa muistuttaa hyvin elävästi mitä me näemme teaatterissa, kun suuri armeija tahi juhlakulkue on esitettävä, jolloin samat miehet uudestaan ja yhä uudestaan tulevat vasemmalta kadotakseen oikealle, tehden, kun kulissien takaa yhä loppumattomiin tulevat, aivan mahtavan vaikutuksen äkkinäiseen:

Mutta mikä teaatterissa kelpaa, se ei ole paikallaan valtiotaloudessa. Ja kauniitten kalkkyyli-kulissien takaa pilkistää kuitenkin lopullisesti esille se ikävä totuus, että säädyt valtiovaliokunnan ohjauksen mukaisesti hylkäämällä uuden suostuntaveron mahdollisesti tekivät varomattomasti, mutta että he sen lisäksi jättämällä ihan entiselleen mallasveron asettautuivat siihen kovaan asemaan, ettei tuloja ja menoja voitu saada tasalle muuta kuin käyttämällä kolmen vuoden tarpeisiin useamman vuoden säästöjä. Ja siitä eivät vastaiset säädyt kiitä 1894 vuoden valtiopäiviä. Hyviä vuosia ja rauhallista aikaa tarvitaan välttämättömästi, jotta kävisi odotuksen mukaan, mutta meillä on tuoreet kokemukset siitä, että toisinaan täytyy vastuksiakin kestää.

Tämä kaikki on itsessään ikävä, mutta kenties vieläkin ikävämpi on se tapa, millä nuo päätökset saatiin aikaan. Tarkasti on tässäkin kohden otettava huomioon tehdyt erehdykset, jotta eivät vastedes uudistuisi.

Päävika on mielestämme siinä, että valtiovaliokunta, jonka muutenkin on ylen vaikea suorittaa tehtävänsä ennen valtiopäiväin loppua, — joten säädyille ei jää tarpeellista aikaa tärkeimpäin kysymysten tutkimiseen, — vieläkin rupeaa muitten valiokuntien tehtäviin, jopa supistaa itse säätyjenkin päätäntövaltaa. Jos tämän väärinkäytöksen juuret ovatkin niin syvällä kuin 1872 vuoden valtiopäivillä, jolloin ensi kerran uutta valtiopäiväjärjestystä noudatettiin, on kuitenkin pyrittävä oikeampaan työtapaan.

Valtiopäiväjärjestyksen 36 § mainitsee, että valtiovaliokunnan muun muassa tulee antaa mietintönsä miten varoja maan tarpeiden täyttämiseksi

on hankittava, jollei valtiovaraston vakinaiset tulot siihen riitä, ja siihen lisää 37 §, että suostuntavaliokunnan asia on sitten kun suostuntaveron suuruus on määrätty, ehdotella minkä perustusten mukaan ja millä tavalla se on jaettava. Toisin sanoen: valtiovaliokunta tutkii valtiovaraston tilaa yleensä, ja sen ehdotuksesta säädyt määräävät, mikä on se vaillinki, joka on suostuntaveroilla täytettävä, ja suostuntavaliokunnan tulee sitten tutkia, millä keinoin otettava vero paraiten saadaan kokoon. Jos meillä esim. olisi ennestään käytetty, mutta vähemmin sopiva suostuntavero, niin suostuntavaliokunnan oikeus on ehdottaa uutta ja parempaa tahi muodostaa vanhaa paremmaksi.

Mutta käytännössä on käynyt ja kävi näilläkin valtiopäivillä toisin: valtiovaliokunta toimieli, ikäänkuin ei suostuntavaliokuntaa eikä 37 § Valtiopäiväjärjestyksessä olisi olemassakaan, ja vähensi samassa säätyjenkin oikeutta.

Valtiovaliokunta laski näet vakinaiset valtiotulot sillä edellytyksellä, ettei mitään muutosta tehtäisi entisissä suostuntaveroa koskevissa asetuksissa. Kun sillä lailla oli vaillinkia supistettu noin 2 miljoonaan, otti valtiovaliokunta vielä päälle päätteeksi määrätäkseen, miten sekin summa oli eri tulolähteistä saatava. Suostuntavaliokunta ja säädyt saivat siis pitemmittä mutkitta tietää, ettei uutta tulo- ja kiinteistösuostuntaa muka tarvittu, vieläpä ettei tarvittu edes korotettua mallasveroa — jonka viimemainitun kaksi säätyä keisarillisen esityksen ja suostuntavaliokunnan ehdollisesti annetun mietinnön mukaisesti oli hyväksynyt! Valtiovaliokunta havaitsi vaan, että 400,000 markkaa vuodessa oli tarvis hankkia, mutta lisäsi ehdotuksen, että se oli leimaverosta puserrettava. Ja vaikka kaksi säätyä pankkivaliokunnan mietinnön johdosta nimenomaan oli kieltäytynyt osottamasta Suomen pankin vastaisia, siis vielä olemattomia voittovaroja vaillingin täyttämiseksi, meni valtiovaliokunta ylimmäisenä isäntänä rohkeasti tätäkin päätöstä kumoomaan. Ja mietintö oli vielä päälle päätteeksi niin taidottomasti — tahi taitavasti — laadittu, ettei neljäs säätymme eivätkä kaikki jäsenet muissakaan säädyissä edes huomanneet päätöksensä sisällystä, ennen kun jo hyväksymällä valtiovaliokunnan mietintö n:o 12 oli luovuttu siitä päätöksestä, minkä kaksi säätyä olutveroon nähden oli tehnyt. Valtiopäiväin viime viikolla kuin oltiin, ei sitten enää ollut aikaa erehdystä muuttaa, ja niinpä kaikki lopullisesti päättyi siihen, että valtiovaliokunta sai kaksi säätyä pakotetuksi päätökseen, jota he eivät muuten olisi hyväksyneet, — tuskin muutkaan.

Mutta kaupanpäälliseksi valtiovaliokunta sai pappis- ja talonpoikaissäädyiltä hyvin ansaitut moitteet laittomasta menettelystään.

Miten suuri ero on eri työtapojen välillä näkee siitä, että jos tarkasti olisi valtiopäiväjärjestystä noudatettu, olisi 11,170,185: 13 markkaa oli — jos pankin käyttämättömät voittovarat ensin luetaan pois — 8,520,012: 99 markkaa näillä valtiopäivillä jäänyt siksi summaksi, jonka täyttäminen oli suostuntavaliokunnan ehdotettava, ja tämän valiokunnan olisi sitten tullut punnita, millä tavoin tämä verotaakka paraiten olisi ollut jaettava, jotta ei kellekään vääryyttä tapahtuisi. Silloin olisi voitu esim. panna lisää veroa mallasjuomille ja huoleti jättää sillensä vekselivero kaikkine hankaluuksineen, puhumattakaan siitä, että meidän ennemmin tahi myöhemmin täytyy muun Euroopan esimerkkiä seuraten hyväksyä järkiperäinen tulosuostuntavero, jotta kaupunkilaisväestö kerran saisi välittömästi maksaa kohtuudenmukaisen veron valtion tarpeisiin. Mutta nyt ei näitä mahdollisuuksia otettu lukuunkaan muuta kuin mahdollisesti valtiovaliokunnan suljetussa piirissä. Ilmoitettiin vaan lyhyesti valtiovaliokunnan puolelta, joka hyväntahtoisesti oli ottanut ollakseen jakajana, että 2,680,012: 99 markkaa oli täytettävä summa, josta 1,200,000 oli hankittava juuri leimaveron korottamisella sekä loput joko Suomen valtiovarastosta tahi pankista. Ja kun tämä ratkaistiin niinä aikoina, jolloin säätyjen jo oikeastaan olisi tullut erota, niin oli kyllä kaikki valmista. Tuliko siitä hyvää, se on toinen asia.

Mutta meidän varma vakaumuksemme on, että jollei tässä kohden toiste paremmin järjestetä töitä, tulee säätyjen päätäntövalta tyhjiin hupenemaan. Miten nyt tehtyjä lopputuloksia arvosteleekin, mutta siitä kaikkien täytyy olla yhtä mieltä, ettei valtiovaliokunnan sovi muinaisen sekreettivaliokunnan tavoin päättää säätyjen puolesta. Ja kysymyksellä on erittäin suuri merkitys juuri tähän aikaan. Voisi kenties vanhaan tapaan tyytyä, jos ennestään olisimme selvillä, että verolaitoksemme on mainion hyvä tahi ainakin välttävä, mutta itse asiassa se on niin vähän järkiperäinen, että suuriakin muutoksia tarvitaan, — mutta niihin ei valtiovaliokunta koskaan pääse muitten tehtäväinsä vuoksi. Mitkä nämä muutokset ovat, olemme jo osaksi maininneet edellisessä kirjoituksessamme; tähän jälkikatsaukseen kysymys ei kuulu.

Valtiovarojen hoitoa koskevista kysymyksistä puhuessamme täytyy meidän vielä lisäksi muistuttaa, ettei rautatieasiaa saatu näillä valtiopäivillä ratkaistuksi ilman kylläkin ikävää yhteentörmäystä. Aateli ja porvarissääty

käyttivät muita säätyjä vastaan uhkausta, joka jos mikään oli omansa häiritsemään rauhallista yhteisvaikutusta. Molemminpuolisilla myönnytyksillä tultiin kuitenkin siihen, ettei asia rauennut samoin kuin Längmanin rahojen jako v. 1888, mutta huono esimerkki annettiin, joka kenties vastedes samallaisia väärinkäytöksiä synnyttää. Ruotsikiihkoistemme, jotka nyt kehuvat tuolla menettelyllä muka saattaneensa Turun radan voitolle, sopisi ottaa huomioon, mitä yksi heidän johtajistaan, vapaaherra v. Born 2 p. Tammikuuta 1878 lausui erilaisten asiain liittämisestä yhteen; siitä voisivat tehdä päätöksiä viime urotyöstään. Huomattava on kuitenkin sen lisäksi, että talonpoikaissääty luopuessaan ikivanhasta verohelpotuksesta oli täysin oikeutettu ehtoja panemaan, kun sitä vastoin ruotsinmieliset säätymme sekä 1888 että 1894 ovat koettaneet oikeuden perusteista huolimatta iskeä vastustajaan, missä iskun arvellaan kipeimmin sattuvan. Tämä tietysti on politiikkia, joka ei muulloin tule kysymykseen, kuin puoluemoraalin ollessa arveluttavassa rappiotilassa. Suotava olisi vaan, että tulevat säätykokoukset tässäkin kohden ottaisivat ojentuakseen siitä, mitä v. 1894 on nähty.

E. G. Palmén.

III. Koulu- ja oppivelvollisuus.[1])

Kysymystä koulu- ja oppivelvollisuudesta ei tosin voi lukea varsinaisten puoluekysymysten joukkoon viime valtiopäivillä, mutta jonkunlaisen puoluevärityksen sai epäilemättä myöskin tämä asia. Sen toi esiin oikeastaan suomalaisen puolueen pääkaupunkiryhmä, ja asian valmisteluun otti osaa niin hyvin vanhan kuin nuoren puolueen miehiä, samoin kuin molempain äänenkannattajatkin, sekä U. Suometar että Päivälehti, sitä kannattivat. Toista mieltä olivat kuitenkin maaseutulaiset varsinkin talonpoikaissäädyssä, joiden enemmistö paneutui taipumattomasti laajempia ehdotuksia vastaan. Ruotsinmielisten asema oli alussa epätietoinen; N. Pressen sisälsi valtiopäiväin alkuaikoina pääkirjoituksen, jossa kouluvelvollisuuden tarve myönnettiin. Mutta vähän myöhemmin, melkein samaan aikaan kuin talonpoikain vastustus rupesi käymään selville, olivat N. Presseninkin mielipiteet asiassa selvinneet siihen suuntaan, että tultaisiin aivan hyvin toimeen myöskin ilman kouluvelvollisuutta. Tämä myöhempi, puolen palstan pituisessa kirjoituk-

[1]) Muista koulukysymyksistä on kirjoitus toisen kädestä tässä numerossa.

sessa motiveerattu mielipide näyttäytyi sittemmin puolueen tunnussanaksi ainakin mitä välittömiin toimenpiteisiin tulee.

Kaikki tämä tuli täydelleen ilmi jo remissikeskustelussa. Aatelis- ja porvarissäädyn ynseys sekä talonpoikaissäädyn kiivas vastarinta ajoivat asian jo tässä ensi koetuksessa kumoon. Sen kohtalo oli jotenkin selvä varsinkin senjälkeen kun kolme säätyä hylkäsi pappissäädyn ehdotuksen eri valiokunnan asettamisesta tätä kysymystä varten.

Näissä oloissa ei suinkaan asiaa käsittelevän yleisen valitusvaliokunnan tehtävä ollut helppo eikä miellyttävä, sen kun tuli ottaa hoidettavakseen ja jos mahdollista pelastaakseen tuo evästyskeskustelussa pahoin runneltu uhri. Sen tehtävä tuli sitäkin vaikeammaksi, kun sen omassa keskuudessa näyttää liikkuneen mitä erilaisempia mielipiteitä asiasta. Tämä kaikki on luonnollisesti otettava lukuun, kun arvostelee niiden miesten työtä, jotka tässä valiokunnassa olivat asian puolella. Jos otetaan mittapuuksi se, mikä olisi pidettävä toivottavana ja tarpeellisena, niin siinä todellakaan ei ollut muuta jäljellä kuin «*disjecta membra*»,niinkuin loppukeskustelussa sanottiin. Mutta jos pidetään silmällä, mitä saattoi evästyskeskustelun pohjalla toivoa saatavan läpi, niin näyttää siltä, kuin valiokunta olisi jotenkin hyvin suoriutunut tehtävästään. Olisihan sen kautta voitettu edes jotain. Piirijako olisi tullut toimeen, kouluja olisi saatu samassa määrässä kuin koulunkäynnin halu olisi herännyt ja oppivelvollisuudestakin olisi voitu kunnallisen itsehallinnon tietä saada jotakin kokemusta.

Verrattuna säätyesityksiin sisältävät nämä ehdotukset tosin uusia periaatteita, joista voipi olla eri mieliä. Kun koulujen perustaminen tehdään riippuvaiseksi kouluunpyrkijöiden luvusta, jätetään sivistyksen edistäminen sivistymättömien varaan s. o. juuri semmoisten, jotka vähimmin tietävät antaa sille arvoa. Toiselta puolen on tälle perustukselle rakennettu kouluvelvollisuus hyvin epämääräistä seurauksiltaan; sillaikaa kun se toisissa — peljättävästi useimmissa — paikoissa olisi jäänyt vähäpätöiseksi, olisi se toisissa voinut äkkiä puhaltaa eloon kansakouluja enemmän kuin säätyehdotusten ankarinkin muodostus. Mitä taas tulee siihen, että oppivelvollisuuden säätäminen oli siirretty kunnalliseksi asiaksi, niin näyttää sitä voitavan moneltakin kannalta puolustaa, ainakin jos sitä pitää vain valmistuksena laajempaan lainsäädäntöön. Saataisiinhan sen kautta edes jonkunlainen kokemus asiasta, joka toivottavasti osoittaisi, ettei sitä mitkään voittamattomat vaikeudet käytännössä kohtaa.

Vahinko vain, että koulu- ja oppivelvollisuusasian kurssi oli väliajalla ehtinyt aleta siitäkin vähästä, mikä sillä ensi keskustelussa oli. Tämä kävi selville varsinkin aatelis- ja porvarissäädyssä, vieläpä pappissäädyssäkin, joka alkuperäiset ehdotukset otti suosiollisimmin vastaan. Sillä vaikka valiokunnan ehdotuksessa oli huolellisesti koetettu karttaa niitä kohtia, joita säädyissä oli moitittu, ja säilytetty vain muutamia vallan lieveitä määräyksiä, oli tämäkin nyt liika paljo; pappissääty hyväksyi tuon aivan mitättömän ensimäisen vastalauseen, aatelis- ja porvarissääty hylkäsi — kaikki tyyni. Hyvä, että kahdessa viimeksi mainitussa saatiin läpi samanlaisen toivomuksen lausuminen hallitukselle, joka näissä säädyissä hyväksyttiin jo edellisillä valtiopäivillä, että nim. hallitus ottaisi harkitaksensa, mitä asian hyväksi voisi tehdä, ja antaisi siitä ehdotuksen.

Kun syrjäinen katselee tätä menoa, nousee hänessä epäilemättä joka uudelta alennuksen asteelta, jolle asia joutuu, yhä voimakkaammin kysymys, mitä erinomaisia ja pakottavia syitä valtiosäädyillä on ollut näin menetelläksensä kansanvalistuksen tärkeimmässä kysymyksessä, jonka pitäisi, jos minkään, olla sydämmen asia koko edustuskunnalle. Oikein jännityksellä hakee tähän kysymykseen vastausta. Mutta mitä löytää? Katsokaamme.

Alkaen evästyskeskustelusta asian päätökseen asti en ole voinut löytää semmoisia syitä, jotka olisivat pakottaneet asian siksensä jättämiseen muita kuin seuraavat kolme, jos ne olisi päteviksi havaittu: 1) pakko on tämmöisessä asiassa väärä, se herättää vastenmielisyyttä, 2) pakkoa ei tarvita, ja 3) kansa on liian köyhä. Nämä väitteet ovat jokainoa sellaisia, joihin jo ennen keskustelua oli vastattu ja sen kestäessä monin kerroin vastattiin.

Sanottiin, että «pakko» tässä ei ollut muuta kuin laillinen velvoitus luonnollisen velvollisuuden täyttämiseen, velvoitus velan maksamiseen, jonka suorittamiseen lapsen synnyttäminen sitoo; että tässä oli satojen tuhansien lasten oikeus valvottava, he kun *olivat pelastettavat huolimattomain* vanhempain mielivaltaisesta laiminlyömisestä; että vapaus tehtiin vallattomuudeksi, jos todellakin tahdottiin antaa lain suojaa tämmöisen velan maksamattomuudelle; ja vielä olisi voinut sanoa, että harvoin sanaa «vapaus» on niin julkeasti väärinkäytetty kuin ottamalla se kilveksi ensimäisten inhimillisten oikeuksien, valon ja tiedon, ryöstössä kasvavalta sukupolvelta.

Jos pakko tulisikin muutamille vastenmieliseksi — ovat asian ystävät edelleen selittäneet — ei sitä tämmöisessä kysymyksessä auta katsoa. Sen

on näet historia monenkertaisesti osoittanut todeksi, että tämmöinen vastenmielisyys, jos sitä ollenkaan ilmestyy, on pian häviävä, jota vastoin sitä herättäneen toimenpiteen siunaus kestää aikojen läpi. Valistunut isänmaallinen mieli ei sentähden tämmöistä vastenmielisyyttä pelkää.

Pakkoa ei tarvita, on toinen väite, joka itsepintaisesti on pysytellyt elossa läpi koko keskustelun. Sitä ei ole voinut kumota mikään tosi-asia, ei se, että 75—80 % koulu-ikäisiä lapsia on vielä kansakoulunkäymättömiä, ei se, että kaikki suuret sivistysmaat ovat meistä verrattomasti edellä, ei se, että esim. Pohjois-Ruotsissa niissäkin paikoin, jotka väentiheyteen nähden ovat Oulun lääniäkin jäljellä, oli enemmän kuin kaksi vertaa niin paljo kouluja kuin tässä läänissä, eivätkä mitkään muut tällaiset vertauskohdat. Vedottiin aina siihen «ilahuttavaan nopeuteen», jolla kansakoululaitos meillä kehittyi ja joka muka kyllä pian veisi meidät muiden rinnalle. Mutta tämäkin «tuki» riistettiin asian vastustajilta. Valiokunnan mietinnössä osoitetaan näet todeksi se hämmästyttävä seikka, jota tuskin kouluvelvollisuuden kiivainkaan vaatija olisi voinut edellyttää, että *meillä tätä nykyä oli suurempi luku koulua käymättömiä lapsia kuin 20 vuotta sitten*, jolloin kansakoulut alottivat vaikutuksensa! Syntyneet koulut, joiden suurta lukua oli niin ylpeästi kehuttu, eivät siis ole riittäneet edes väenlisästä huolta pitämään, mitä sitte sen puoleen toista tai pariin sataan tuhanteen nousevan pohjaluvun kouluttamiseen, joka meillä alusta pitäen oli. Olisi luullut tämän tosiasian tekevän jonkunlaisen vaikutuksen kouluvelvollisuus-asian eduksi. Mutta horjumattomasti jatkaa esim. hra Willebrand samaan mietintöön liitetyssä vastalauseessaan tuon naiivisen ei-tarvis-opin saarnaamista. Ja hyvin sen sulattavat muutkin asian vastustajat niinkuin lopputulos osoittaa. Todellakin tekee mieli kysyä, minkälaisia todistuksia tässä asiassa sitten vaaditaan, kun yhä vielä tahdotaan istua ristissä käsin ja odottaa.

Totta kyllä, jos odotamme sata vuotta tai edes viisikymmentä, niin toivottavasti asiat jo ovat jossakin määrin toisella kannalla kuin nyt myöskin vapaaehtoisuuden tietä kulkien. Mutta kenen edesvastauksella ovat silloin ne sadat tuhannet miehet ja naiset, jotka sitä ennen ovat eläneet ja kuolleet ilman kansalaissivistystä, ne vahingot ja vaarat, joita isänmaamme edistys on sillä aikaa kärsinyt?

Kolmas väite oli se, että kansa on liian köyhä. Sivistyneen miehen suussa kuuluu tämä väite epäilemättä vähän kummalliselta. Pitäisihän hänelle olla selvää, että juuri sivistys on kansallisvarallisuuden alku-

lähde. Onko tämä kaiken terveen kansallistalouden aakkonen meidän valtiopäivämiehille tuntematon? Ellei, niin eikö olisi ollut mahdollista hankkia varoja koululaitokseen, samoin kuin on hankittu rautateihin? Oppivelvollisuuden toimeenpanossa on ainakin aluksi välttämätöntä, että köyhimmät lapset saavat kunnalta apua, ja samoin, että köyhät kunnat saavat valtiolta kannatusta. Mutta jos milloinkaan valtion kannatus on moraalisesti oikeutettu ja taloudellisesti viisas, niin on se silloin, kun on kysymys kansan kohottamisesta parempaan taloudelliseen kykyyn ja huolellisuuteen. Totta on, että valtion omat puhtaat varat tätä nykyä ovat niukalla; mutta sen puolueen, joka arveli mahdolliseksi ottaa 40:n miljoonan valtiolaina rautateiden rakentamista varten, ei olisi ainakaan pitänyt säikähtää esim. tämän summan kymmenennen osan käyttämistä kansakoululaitoksen hyväksi.

Tässä tärkeimmät syyt, joihin vuoden 1894 valtiopäivät näyttävät perustaneen toimettomuutensa kansakoulu-asiassa. Sillä yksityiskohtaisia vaikeuksia, joita kyllä oli runsaastikin, ei voi syyttää, koska säädyt eivät edes todenteolla yrittäneetkään niitä selvittää. Jos siinä kohden olisi ollut todellista hyvää tahtoa, olisi kohta asetettu erityinen valiokunta miehiä, jotka olisivat olleet periaatteesta yksimieliset ja enemmän kuin yleisen valitusvaliokunnan toinen puoli tällaisiin asioihin perehtyneet. Silloin eivät viikkokaudet olisi menneet hukkaan hedelmättömiin periaatteellisiin keskusteluihin, vaan olisi voitu tositeossa käydä käsittelemään kysymystä kansakoulun ja lastenkoulun välistä, kouluvelvollisuuden sopivimmasta toimeenpanotavasta, vähemmistön oikeuksista, rangaistusmääräyksistä j. n. e. Ahkeruus ja kyky, jotka meidän valtiopäivä-valiokunnissamme ovat monta kertaa selvittäneet hyvinkin sekavia vyyhtiä, olisi epäilemättä tässäkin saanut paljon aikaan, jos vaan valiokunnan jäsenet kaikki olisivat olleet selvillä siitä, että jotakin *oli* tehtävä. Ja jollei kysymystä koko sen laajuudessa olisikaan saatu ratkaistuksi, niin olisi valiokunnan työ jäänyt arvokkaana perintönä seuraaville valtiopäiville.

Mutta siinäkin tapauksessa olisi sekä valiokunnan että säätyjen pitänyt voida yhtyä edes muutamista kiireellisimmistä toimenpiteistä, jotka eivät olisi koskettaneet yksityisiä pulmallisia kohtia. Semmoinen toimenpide olis ollut *piirijako*, joka olisi kohta ollut tarpeen toiselta puolen vapaaehtoisen kehityksen «regulaattorina», toiselta puolen sen vuoksi, että ainoastaan kerran yli koko maan toimitetun piirijaon pohjalle on mahdollista täydellä varmuudella rakentaa käytännöllisiä ehdotuksia koulun perustamisvelvollisuuden

järjestämisestä. Toinen varsin suotava päätös olisi ollut kuntien velvoitus perustamaan kouluja, ei vain yhtä niissä kunnissa, joissa ei ennen ollut mitään, vaan esim. yksi tai kaksi *entisten lisäksi* kaikkialla, missä ei ollut vielä riittävää määrää. Laajemmalle käyvistä toimenpiteistä olisi siinä tapauksessa voinut pyytää esitystä ensi valtiopäiville, sitten kun joku komitea asiantuntijoita olisi sitä huolellisesti valmistanut.

Tähän tai johonkin muuhun välitöntä edistystä tuottavaan tapaan olisi asia voinut käydä, jos käsitys sen tärkeydestä olisi ollut Suomen kansan kaikille edustajille selvillä. Mutta niin ei nähtävästi ollut. Niin paljo kuin onkin pidetty kauniita puheita sekä valtiopäivillä että niiden ulkopuolella suurissa isänmaallisissa juhlissa valosta ja sivistyksestä, kansan henkisestä viljelyksestä, sen tärkeydestä kaiken edistyksen pohjana j. n. e., niin ei ainakaan tämän kirjoittaja ole voinut torjua itsestään surullista tunnetta siitä, ettei meillä vielä käsitetä, mitä kansanvalistus on, mitä se kansan ja varsinkin pienen, ahdistetun kansan elämässä todellisesti merkitsee. Varsin tukalaksi on tämä tunne käynyt muutamissa tilaisuuksissa, esim. silloin kun aatelissääty evästyskeskustelussa parilla kolmella löyhällä lausunnolla itse asiasta lykkäsi sen sopimattomaan valiokuntaan saadakseen sijaa illan suurelle kysymykselle, mitä oli tehtävä sille miehelle, joka Suomen valtiopäivillä uskalsi puhua suomenkieltä; tai kun eräs harmaapäinen puhuja talonpoikaissäädyssä näki sopivaksi tehdä ehdotuksen, joka tarkoitti kansan valistuksen kalliin, miksen sanoisi pyhän asian edistämistä, halpojen sukkeluuksiensa esineeksi.

Näillä valtiopäivillä on puhuttu ja päätetty paljo, on tehty suuria ja pieniä laskuja, on rakennettu rautateita ja avattu kanavoja; mutta sillaikaa kun nämä kehityksen ulkopiirissä sijaitsevat asiat ovat vieneet toimen ja huolen, on kansan edistyksen sisin ja suurin valtasuoni, se suoni, josta kaikkeen tähän olisi virrannut uutta elämää ja vireyttä, jäänyt avaamatta.

Mikael Johnsson.

Kotimaan kirjallisuutta.

E. Nervander, Elias Lönnrots ungdomstid på Laukko. Fem porträtt och en afbildning af Laukko gård. Helsingissä 1893, Otava. 112 siv. 8:o. Hinta 2: 25.
— — Elias Lönnrotin nuoruuden ajoilta Laukon kartanossa. Viidellä muotokuvalla ja Laukon kartanon kuvalla. Helsingissä 1893, Otava. 112 siv. 8:o. Hinta 2: 25.

Tämä kirjanen on viime vuoden joulukirjallisuuden miellyttävimpiä tuotteita, ja varmaankin Elias Lönnrotin nimi sille on vastaisuudessakin hankkiva lukijakuntaa. Se antaa tavallaan enemmän kuin mitä sen nimi lupaa, sillä se seuraa Lönnrotin vaiheita hänen ylioppilaaksitulostaan aina vuoteen 1849, jolloin Lönnrot 47-vuotiaana perusti oman kodin.

Professori J. A. Törngrenin perheesen, »tähän kunnon patriarkkaaliseen kotiin, muistorikkaasen Laukon kartanoon, johon kansanlaulu Elina Kurjen synkästä murhasta vielä oli liittynyt, ohjasi kaitselmus Elias Lönnrotin ensimäiset askeleet, kun hän juuri kaksikymmentä-vuotisena oli ylioppilaaksi tullut». Nuori kotiopettaja — tähän toimeen köyhä nuorukainen oli taloon otettu — saavutti heti talossa perheenjäsenen aseman ja kaikkien yhteisen suosion; etenkin hän sai talon jäntevästä, kirjallisia harrastuksia suosivasta emännästä lämpimän, äidillisen ystävän, jonka myötätuntoisuus vuosien kuluessa kannatti ja seurasi Lönnrotia, kun tämä ryhtyi varsinaiseen elämäntehtäväänsä.

Ne muistot Elias Lönnrotin nuoruudenajasta ja hänen suhteestaan Törngrenin perheen jäseniin, jotka hra Nervander meille tässä kirjassa tarjoo, perustuvat osaksi nimituomari Adolf Törngrenin huvittaviin muistoonpanoihin, mutta pääosan kirjan sisällystä muodostavat kuitenkin Elias Lönnrotin omat kirjeet, jotka melkein kaikki ovat kirjoitetut rouva Törngrenille. Näiden rivien kirjoittaja on tuntenut itsensä omituisella tavalla liikutetuksi lukiessaan näitä yksinkertaisia, hyvänsävyisiä, vieläpä monesti naiivejakin, kirjeitä, joita Lönnrot kirjoitti äidilliselle ystävälleen. Kirjeet eivät tosin Lönnrotin vaiheista sisällä uusia tärkeitä tietoja, mutta ne sallivat meidän entistä syvemmältä katsahtaa tämän suuren miehen hyvään, puhtaasen lapsensydämeen, ja entistä selvempänä näkyy niissä Elias Lönnrot ihmisenä. Hänen suhteensa Törngrenin perheen jäseniin ja etenkin rouva Törngreniin, joka suhde näistä kirjeistä selviää, on erittäin miellyttävä lisäpiirre Elias Lönnrotin luonteen kaikinpuoliseksi valaisemiseksi. Kirjeiden tekemää lapsensuoruuden vaikutusta lisää epäilemättä se, että ne ovat kirjoitetut kie-

lellä, joka ei ollut Lönnrotin äidinkieli, vaan joka oli suurella vaivalla opittu. Suomennoksessa, joka muuten käypi kylläkin laatuun, ei tietysti tämä puoli, astu esiin; suomentaja ei ole muutenkaan ryhtynyt siihen, ehkäpä liiankin vaikeaan ja suurta taitoa kysyvään työhön, että olisi koettanut antaa Lönnrotin kirjeille hänen oman suomalaisen tyylinsä mukaista väritystä.

Niiden yleisempiä seikkoja koskevien tietojen johdosta, jotka kirjassa annetaan, tehtäköön pari muistutusta. Siv. 22 sanotaan Reinhold von Beckeriä «ensimäisen suomen kieliopin tekijäksi» («den förste finske grammatikern), joten suomen kieliopin synty tehdään paria sataa vuotta myöhemmäksi kuin se todella oli. Lönnrotin vv. 1841—1842 tekemän matkan loppupuolesta annetaan (siv. 73, 99) liian vaillinaisia tietoja. Olisi mielestäni ollut mainittava että Lönnrot elokuun loppupuolella 1842 alkoi tutkia Syvärin eteläpuolisten vepsäläisten kieltä, jolla matkalla hän keräsi ainekset professoriväitökseensä; tästä matkasta tavataan Suomettaressa v. 1848 kertomus, joka on jatkona tekijänkin mainitsemiin Morgonbladissa ja Saimassa julkaistuihin matkakertomuksiin. Suomalaisessa painoksessa esiintyy *Laitilan* supisuomalainen pitäjä siv. 2 ruotsalaisella *Letalan* nimellä.

Herra Nervander ansaitsee vilpittömän kiitoksen siitä, että hän on julkaissut nämä muistot Elias Lönnrotin nuoruuden ajoilta. Olisi erittäin suotava että kaikki ne tiedot ja kertomukset Lönnrotista, jotka vielä elävät yksityisten muistossa, koottaisiin, ennenkuin se on liian myöhäistä, jotta kerran tulisi mahdolliseksi toimittaa laaja kaikinpuolinen elämäkerta Elias Lönnrotista Suomen kansalle.

E. N. Setälä.

Alli Nissinen, Palleroisille iloksi. II kirja. Porvoossa 1893, W. Söderström. 64 siv. 8:o. Hinta 1: 60.

Tyko Hagman, Kaikkein uusimpia satuja ja runoja lapsille. Porvoossa 1893, W. Söderström. 110 siv. 8:o. Hinta —: —.

J. H. Tuhkanen, Lasten kuvakirja. Kuvat piirtänyt A. Federley. Helsingissä 1893, Hj. Hagelberg. Hinta 1: 25.

Ilahuttava on jokaiselle lastenystävälle huomata, kuinka yhä enemmän harrastus herää kotimaisen lastenkirjallisuuden alalla. Viimekin jouluna ilmestyi useampia lastenkirjoja, — niiden joukossa myöskin nämät kolme yllämainittua.

Harvat ovat kuitenkin ne lastenkirjailijat, jotka oikein käsittävät tehtävänsä ja noille pienokaisille antavat juuri sitä, mikä heille on sekä huvit-

tavaa että todellisesti hyvää; — joko tahdotaan heille tyrkyttää liian paljon viisautta ja moraalia taikka myöskin annetaan heille tyhjiä loruja ilman mitään syvempää ajatusta tai paljaita tyhmiä kummitusjuttuja. Myöskin lasten tulee kirjallisuudestaan oppia tuntemaan todellista elämää ja siinä saada ohjausta vastaiselle elämäntielleen, — sen on Alli Nissinen kirjoissaan käsittänyt. Viimeksi ilmestyneessä osassa «Palleroisille iloksi» nimisestä kirjasta näyttää hän heille elämää kuvissa, jotka ovat otetut heidän omasta pienestä, mutta kuitenkin rikkaasta maailmastaan. Ja tähän maailmaan lukee hän paitsi itse palleroiset ja heidän siskonsa, myöskin pikkuhiiret ja Prinssikoirat, pääskyspienokaiset ja kananpoikaset, lentelevät lumihiuteet, vanhat omenapuut ja kaikki muut lasten ystävät. Näistä kertoo hän heille, ja jokaiselle palleroiselle tuntuu kaikki tämä niin erinomaisen tutulta ja hauskalta, — ja ikäänkuin itsestään omistaa hän ne opetukset jotka tekijä näihin kertomuksiinsa on sulkenut.

Tässä II:ssa kirjassa kuvat ja ulkoasu eivät ole yhtä sievät ja hienot kuin edellisessä; vaan huolimatta siitä on kirja kokonaisuudessaan kyllä tarkoitukseensa sopiva.

Tyko Hagmanin yllämainittu kirja on kokoelma satuja ja runoja, nuorille ja vanhoille lapsille, niinkuin tekijä ilmoittaa. Mutta missä määrässä ne todellakin ovat lapsille — ainakin pienemmille — sopivat, täytynee kuitenkin kysyä kirjaa lukiessa. Muutamissa näissä ovat itse aineet sellaiset, ettei niistä kannattaisi kirjoittaakaan, niinkuin esim. «Maailman mainio musta sika» ja «Meidän Matti» nimisissä runoissa; toisissa taas, joissa aine kävisikin laatuun, pilaa esitystapa koko sisällön. Ne ovat kyllä vilkkaasti, reippaasti, kuvaavasti ja terävästi kirjoitettuja satuja, vaan tämä vilkkaus ja reippaus menee usein yli kaikkia rajoja ja puhkeaa sanoiksi sellaisiksi, joita kukaan ei tahtoisi lastensa huulilta kuulla. Sellaisia ovat monet paikat sadussa Peukalo-pojasta ja Nuoli ukon sotajutuissa. Sitä paitsi on itse sisältö näissä viimeisissä, vaikka kyllä huvittavaa ja hauskaa, kuitenkin niin sekavaa ja kirjavaa, etteivät ainakaan pienemmät lapset saa siitä mitään käsitystä. Niissä on useinkin joku salainen viittaus nykyajan epäkohtiin, vaan tätä on useimpien lukijoiden hyvin vaikea ymmärtää. Ja luulemme, että nämät kertomukset luettuaan, heidän mieleensä niistä ei ole jäänyt muuta kuin mitä sekavin jono kummallisia kuvia Turkin keisareista, «rinsessa» Sibylla Kartta Sigillatasta ja hänen naissotilaistaan kissojen ja härkien selässä, «Ransuusien» päälliköstä Ässämpliistä, joka kaappasi Kiinan keisarin niskapiiskan, Etelä-Amerikan sotapäällikön mustasta nenästä ja muista sellaisista. Voihan tämä kaikki olla lystiä lasten kuulla, vaan tässä on kuitenkin huomattava, ettei lastenkirjallisuus, yhtä vähän kuin täysikasvaneittenkaan, suinkaan ole «blot til Lyst.»

Löytyy tässä kirjassa kuitenkin sekä kertomuksia että runoja, jotka ovat hienoja ja kauniita ja todistavat kirjoittajan lämmintä tunnetta kaikkea

sorrettua, viatonta ja pientä kohtaan. Tällaisia ovat esim. satu Joulukuusen enkelistä, Siipialuksesta ja Onnen sormuksesta, — tämä viimemainittu on sekä sisällyksensä että ulkomuotonsa hienouden puolesta täysi vastakohta kirjan useimmille muille kertomuksille.

Vahinko on, että tämän kirjailijan reipas, kuvaava ja hauska kertomiskyky ei ole löytänyt parempia aineita ja todellista hienoutta enemmän vastaavia muotoja, kuin mitä näissä kertomuksissa ilmaantuu. Hänen lämmin tunteensa pienokaisia kohtaan, joka piilee niissä kaikissa, olisi meistä kuitenkin pitänyt johtaa häntä antamaan heille ainoastaan mitä parasta ja kauniinta löytyy.

Myös pikkulasten kuvakirjallisuuden alalla on viime aikoina ilmestynyt kotimaisia kirjoja, — edellisenä jouluna tuo sievä vihko «Pieniä lauluja ja kuvia», viime jouluna J. H. Tuhkasen toimittama Lasten Kuvakirja. Siihen on hän koonnut A. Federleyn piirtämiä kuvia ja varustanut ne selityksillä ja pienillä kertomuksilla. Kuvat ovat värilliset, ja ainakin muutamat niistä tuntuvat kotimaisilta kuvatessaan suomalaisia kotioloja ja maisemia. Mitään tarkempaa yhteyttä ja järjestystä hän ei kuitenkaan niissä ole noudattanut, — omenapuu ja öljylamppu seisovat aivan vieretysten samassa kuvassa, ilman että tähän kuvaan liitetty kertomus antaa minkäänlaista selitystä niitten yhdessä-olemiseen. Ja keskelle suomalaisia maisemia on tänne eksynyt afrikalainen erämaa palmuineen, dromedaarineen ja gorilloineen. Tuntuu oikein tutulta, kun sitte taas tapaa pohjoisen talvimaiseman.

Teksti on suorasanaista, helppotajuista ja paikoittain myöskin hauskaa. Kaikessa yksinkertaisuudessaan on kirjalla sentähden kyllä paikkansa muukalaisen kuvakirjallisuuden joukossa. Ja sitä paitsi on sillä arvonsa, ollen ensimäisiä kotimaisia lasten kuvakirjoja.

T. R.

Kirjallinen katsaus.

Ruotsin kielen sanakirjoja. Viime vuonna ilmestyi Tukholmassa *Svensk ordlista med reformstavning ock uttalsbeteckning* under medvärkan av Hilda Lundell ock Elise Zetterqvist samt flere fackmän utgiven av Prof. *J. A. Lundell* (XXXII + 384 siv.). Sanalistan alkuaiheena on ollut sen toimittajain harrastus ruotsalaisen oikeinkirjoituksen parantamiseksi, mutta päävieläätyksensä tällä sanalistalla kuitenkin on toisista syistä. Sen pääasiallisimpana tunnusmerkkinä on siinä esiintyvän sanavaraston laatu ja laajuus. Sen sijaan, että sanakirjat ja sanalistat tavallisesti tyytyvät pääasiassa vain edeltäjiltään lainaamaan sanavarastonsa, sen sijaan on tässä menetelty aivan toisella tavalla. Sanavarasto on nimittäin koottu nykyajan kirjallisuudesta. Toimittajat ovat työtänsä varten käyneet läpi koulujen oppikirjat — niiden tarkoituksena kun on kansalaissivistyksen välittäminen —, samoin alempaan ammattisivistykseen kuuluvat oppikirjat (esim. maanviljelyksen, karjanhoidon, metsänhoidon sekä sotaväen miehistön ja alipäällikkökunnan oppikirjat), uudentestamentin uuden käännöksen, joukon lakeja y. m. y. m. sekä vihdoin nykyajan kauno- ja sanomalehtikirjallisuutta. Paitsi Ruotsin ruotsalaisia kirjailijoita on huomioon otettu myös Suomessa ilmestynyttä ruotsinkielistä kirjallisuutta; toimittajat ovat käyneet läpi muutamia meidän kirjailijaimme teoksia (Ahrenbergin, Allardtin, Hertzbergin, M. Lybeckin, Runebergin, Tavaststjernan) sekä täällä ilmestyneitä sanakirjoja ja sanaluetteloita. Kansanmurteista on otettu semmoiset sanat, jotka yleisen leviämisensä johdosta ovat soveliaat kirjakieleen omaksuttaviksi. Luonnollista on että tällä tavoin koottu sanavarasto näyttää suuresti toisenlaiselta kuin se, mitä tavallisesti sanakirjat ja sanaluettelot sisältävät. Luettelossa tavataan kokonaista 12,000 sanaa, joita ei ole täydellisimmissäkään tähän asti ilmestyneissä ruotsin kielen sanakirjoissa. Toimittajain kokoelmat ovat kaikkiaan sisältäneet noin 112,000 sanaa, joista noin 30,000 on tahallisesti eri syistä pois jätetty.

Sanaluettelo poikkeaa edeltäjistään myöskin oikeinkirjoitustavassaan liittyen erääsen ehdotukseen, jonka muutamat kirjailijat v. 1887 tekivät ja

joka käy jonkinlaista keskisuuntaa kiivaimpien «nystavare»in ja vanhoillisten välillä. Periaatteena noudatetussa kirjoitustavassa on, että on tehtävä vain semmoisia muutoksia, joita saanee pitää lopullisina ja joista on todellista helpotusta oikeinkirjoituksen oppimisessa. Niin on *dt* korvattu *tt*:llä ja *t*:llä (en hastig *ritt*, ett *mdlat* bord), *h* on pyyhitty *v*:n ja *j*:n edeltä *(vilken, järta)*, *och*:in sijaan on otettu *ock*, *gt*:n sijaan otettu *kt* johdannaisissa (*släkt*, mutta *högt*), *f* ja *fv v* äänteen merkkinä on vaihdettu *v*:hen *(brev, skriva)*, *qv* on vaihdettu *kv*:ksi, *ä* merkkiä on käytetty entistä runsaammin muodoltaan ruotsalaisissa sanoissa. Sitä vastoin ei ole koskettu *tj*, *š* ja *η* äännetten kirjoittamiseen eikä *d*:n ja *o*:n jakoon. Noudatettu kirjoitustapa on, sanoo julkaisija, nykyjään «enemmän kuin ehdotus»; sitä on jo käyttänyt noin kolmekymmentä kirjailijaa neljässäkymmenessä painetussa teoksessa, yhteensä enemmän kuin 4,000:lla oktaavisivulla. Tehtyjen muutosten kautta on päästy siihen, että sanalistan 24,300:sta yhdistämättömästä sanasta noin 17,300, s. o. 71 % kirjoitetaan ääntämisen puolesta tyydyttävästi; joll'ei kirjoitustapa tyydyttävästi ääntämistä osota, on ääntäminen aina sulkujen välissä erityisesti osotettu.

Sanaluettelo on siis kaikin puolin huomattava julkaisu; kaikki on omansa todistamaan tarkkaa työtä, käytännöllistä silmää ja hyvää arvostelukykyä sekä yleensä järkeviä periaatteita. Miten sanalistan yritys ruotsalaisen oikeinkirjoituksen parantamiseksi onnistuu, saapi tietysti vastaisuus ratkaista.

Tämän sanaluettelon puheina ollessa mainittakoon toinen monta vertaa suurenmoisempi sanakirjallinen teos, *Ordbok öfver svenska språket, utgifven af Svenska Akademien*, jonka ensimäinen vihko (23 + 4 + XXVIII siv. + 112 palstaa) ilmestyi viime vuonna. Tämän sanakirjateoksen tarkoituksena on osittain antaa mahdollisuuden mukaan täydellinen kuva nykyisestä ruotsalaisesta yleiskielestä («riksspråket»), osittain myöskin osottaa miten ruotsin kieli on kehkeytynyt uskonpuhdistuksen ajoista alkaen. Kukin sana on selitetty kielennäytteillä vanhemmasta ja uudemmasta kielenkäytännöstä, joiden kautta osotetaan sekä sanan ikä että merkityksen kehitykset. Kunkin sanan ääntäminen on erikseen osotettu ja samoin on myös annettu lyhyet viittaukset sanojen syntyyn eli etymologiaan. Niinkuin luonnollista on, perustuu tämmöinen sanakirja nimenomaan kirjallisuudesta tehtyihin kokoelmiin; myöskin suomalaisten julkaisemaa ruotsinkielistä kirjallisuutta eri aloilta on huomioon otettu (sanakirjoja, kaunokirjallisuutta: Ab-

renberg, Allardt, G. Ph. Creutz, Cygnæus, Franzén, A. Gripenberg, M. Lybeck, Runeberg, Tavaststjerna, Topelius, tieteellistä kirjallisuutta: J. E. Bergroth, A. W. Bolin, J. G. v. Bonsdorff, M. Calonius, C. G. Estlander, A. F. Granfelt, O. E. A. Hjelt, I. Ilmoni, Porthan, Th. Rein, J. V. Snellman, talouskirjallisuutta: N. Grotenfelt, y. m.).

Niinkuin edelläsanotusta voipi päättää, ovat sana-artikkelit usein hyvin huvittavat ja luovat valoa sekä nykyiseen kielenkäytäntöön että kielihistorialliseen kehitykseen. Sanomattakin on selvä, että tämä sanakirja ainesten runsaudessa tulee voittamaan kaikki tähänastiset ruotsin kielen sanakirjat. Kysymys on vain, milloin tämä sanakirja saattaa kokonaisuudessaan valmistua yleisön käytettäväksi. On laskettu että teos tulisi sisältämään 1860 arkkia ja että kunakin vuonna ilmestyisi 4—5 10:n arkin kokoista vihkoa, joten julkaisemiseen kuluisi aikaa 40:n vuoden vaiheilla. Varmaankaan eivät siis sanakirjan nykyiset toimittajat eivätkä monet sen tilaajat saata toivoa elävin silmin saavansa nähdä teosta valmiina.

Kuka tai kutka varsinaisesti ovat teoksen takana, ei tässä ensi vihossa mainita; tunnettu on kuitenkin, että Lundin professori *K. F. Södervall*, ennestään tunnettu keskiaikuisen ruotsin kielen sanakirjan tekijänä, on suorittanut itse toimitustyön. Apumiehistä mainitaan tässä vihossa ainoastaan suomalaiset toht. V. Vasenius, prof. I. A. Heikel ja lehtori H. Bergroth.

E. N. S.

Viime maaliskuun 23 päivänä oli kaksikymmentäviisi vuotta kulunut siitä, kun *Vilhelm Thomsen* saavutti filosofiian tohtorin arvon Kööpenhaminan yliopistossa. Tämän merkkipäivän johdosta on piiri hänen oppilaitansa toimittanut juhlakirjan, joka ansaitsee huomiota meilläkin. Sillä onhan Vilhelm Thomsenin nimi jokaiselle sivistyneelle suomalaiselle tuttu ja rakas. Juhlakirja «*Festskrift til Vilhelm Thomsen fra Disciple udgivet i Anledning af hans femogtyveårige Doktorjubilæum 23 Marts 1869—23 Marts 1894* (København 1894, Gyldendalska Boghandel. 368 siv. 8:o) ilmaisee oppilaitten kiitollisuuden tavalla, joka mahtaa olla opettajalle rakkain, osottamalla että hänen nerokkaat aatteensa, hänen lämmin intonsa ovat herättäneet eloon voimia, jotka jo kantavat jaloja, kypsyneitä hedelmiä.

Kirjassa on 20 kirjoitusta, kaikki kielitieteen ja sen lähimpien rajatieteitten alalta. — Yksi kirjoittajista, Cand. Mag. Vilh. Andersen on tutkimuksensa eteen tunnuslauseeksi pannut seuraavat Thomsenin sanat: tarvitaan [lähinnä äidinkielen opetuksessa] virkistävä ja hedelmälliseksi tekevä tuulahdus kielen konkreettisesta elämästä. Ilahduttavalla tavalla useat juhlakirjan kirjoituksista osottavat, että Thomsenin omassa oppilaspiirissä semmoinen raitis tuulahdus todella on ollut vaikuttamassa. Kieltä ei näet niissä käsitetä minään erityisenä omatakeisena organismina, vielä vähemmin minään kaavallisena muoto- tai sääntöjärjestelmänä, vaan ihmiselämän osana, jota voi ymmärtää ainoastaan jos pitää silmällä sen yhteyttä ihmiselämän muitten puolien kanssa. Erittäin hauskalla ja valaisevalla tavalla tämä käsitystapa ilmaantuu semmoisissa kirjoituksissa, joissa nimenomaan on koetettu osottaa muutamia niistä syistä, jotka vaikuttavat kielenmuutoksia, sekä selvittää millä tavoin tämä vaikutus tapahtuu. Toiset niistä kirjoituksista koskevat lähimmin muotojen, toiset merkityksien (käsitepiirien) muuttumista. Niinpä on yllämainittu Vilh. Andersen laajassa kirjoituksessa «Sammenfald og Berøring, et Bidrag til Dansk Betydningslære» selvitellyt mitenkä sanat, jotka alkuaan eivät ole olleet missään yhteydessä toinen toisensa kanssa mutta jotka kielihistoriallisen kehityksen kautta ovat muodostuneet kokonaan tai osittain yhtäläisiksi, vaikuttavat toisiinsa: ne saattavat joko tykkänään sulautua yhteen, taikka toinen voi toiselta saada lisämerkityksen eli lisävärityksen, jota sillä ei alkuaan ole ollut. Cand. Mag. P. K. Thorsen on kirjoituksessa «Glidning og spring i sprogomdannelsen» käsitellyt kielenhistorian syvimpiä prinsiippikysymyksiä ja koettanut niitä selvitellä konkreettisilla esimerkeillä. Prof. O. Jespersen on kirjoittanut tutkimuksen «Om subtraktionsdannelser, særligt på dansk og engelsk», jossa käsitellään semmoisia ilmiöitä, kuin esim. että tanskan sanasta *blomster* on syntynyt sana *blomst*, siksi että *-er* on käsitetty monikon päätteenä. Doc. Kr. Nyrop on kirjoituksessa «Et afsnit af ordenes liv» selvitellyt sitä sanojen merkitysten laajenemista, jota tavallisesti nimitetään nimellä katakreesis (esim. «rote Druckerschwärze»).

Luonnollista on, että kokoelman enimmät kirjoitukset käsittävät indoeurooppalaista alaa. Hyvin monet kirjailijat ovat käsitelleet klassillista filologiiaa (R. Besthorn, A. B. Drachmann, K. Hude, C. Jørgensen, K. F. Kinch, H. O. Lange, J. Østrup); pari kirjoitusta on muinaisskandinaavilai-

seltä alalta, yksi intialaiselta j. n. e.; — onpa edustettuna niinkin syrjäinen indoeurooppalaisen alan soppi kuin Albanian kieli (H. Pedersen).

Suomensukuisia kieliä, joiden hämärää muinaisuutta Thomsen niin nerokkaasti on valaissut, edustaa kokoelmassa ainoastaan yksi kirjoitus, mutta se sangen arvokas. Prof. E. N. Setälä on näet tutkimuksessa «Ueber einen «gutturalen» nasal im urfinnischen» osottanut että yhteissuomalaisessa kielessä on ollut olemassa gutturaalinen nasaali, joka nykyisistä länsisuomalaisista kielistä on hävinnyt, jättäen kuitenkin vaikutuksiaan jälkeensä. Tämä intressantti tutkimus on lyhennetty ote tekijän Yhteissuomalaisen äännehistorian 3 vihosta, joka kaiketi piakkoin ilmestyy.

Juhlakirjasta päättäen näyttää siltä kuin Thomsenilla ei olisi kansalaistensa joukossa yhtäkään oppilasta, joka olisi antautunut nimenomaan suomensukuisten kielten tutkimiseen. Mainitsemista ansaitsee kuitenkin yksi kirjoitus, jossa muinaisskandinaavilaisten tarujen selvittämiseksi on turvauduttu suomalaisiin kieliin ja samalla viitattu muinaisskandinaavilaisen ja suomalaisen taruston yhtäläisyyksiin. Tämä kirjoitus on «Nogle personnavne i Starkaddigtningen, små bidrag til oplysning om nordboernes forbindelse med Østeuropa»; tekijä on t:ri A. Olrik. Niitten urhojen joukossa, jotka Starkad on tarujen mukaan kukistanut itämaanretkillään, mainitaan eri lähteissä m. m. Hama ja Visinn. Ja nämät nimet Olrik selittää suomalaisiksi kansannimiksi Hämä (Hämäläiset) ja Vessi. Eräs Starkadin toveri on nimeltä Vin; sillä Olrik arvelee olennoitavan Vienajoen äyräitten asukkaita (Biarmalaisia). Kirjoituksen lopussa tekijä vielä koskettelee Kalevipoegtarun ja Starkadtarun keskinäistä suhdetta.

O. E. Tudeer.

E. Teza, Mancano tre parole. Il canto XVI del Calevala. Venezia 1894. Professori Emilio Teza Padovassa, joka jo ennenkin on kansallisepoksestamme kirjoittanut ja viime aikoina näyttää ruvenneen yhä enemmän huomiota kääntämään suomalaisiin tutkimuksiin, on äsken julkaissut uuden tutkimuksen Kalevalasta. Hän koskettelee tässä kysymystä Kalevalan runopuvusta, runomitasta ja alliteratsionista, ja huomauttaa eräistä Italian ja Franskan kirjallisuudessa, jopa Cicerossakin, y. m. esiintulevista yhtäläisyyksistä. Lopuksi hän näytteenä Kalevalan esitystavasta ja sisällyksestä suo-

rasanaisessa käännöksessä italian kielellä painattaa 16:nnen runon, jossa kerrotaan kuinka Väinämöinen, kun hän laululla rakentaessansa venettä «puuttuu kolmea sanoa», lähtee niitä etsimään Tuonelasta. Tutkimus näyttää että prof. Teza halulla ja menestyksellä on perehtynyt Kalevalaan ja suomen kieleen. Muutamat erehdykset suomalaisissa sanoissa ovat luultavasti luettavat painovirheiksi. Omituisuutena mainittakoon että prof. Teza käännöksessään säkeessä «Matala Manalan neiti» käsittää Matala-sanan ominaisnimeksi, siis neiden nimeksi, eikä merkityksessä: pienikasvuinen. Meillä on tässä uusi esimerkki siitä, miten nimet yleensä syntyvät, ja vertauskohta siihen, miten Kalevalan Aino-nimi nähtävästi on syntynyt jo runolaulajain käsityksessä. Tutkimus on omistettuna «Emilio Setälälle, Suomen kirjallisuuden professorille Helsingin yliopistossa», jolta tekijä kiitollisuudella tunnustaa saaneensa aiheita tutkimuksiin ja valaisevia tietoja vaikeitten kohtien selvittämiseksi.

K. Grotenfelt.

Luomisruno.

J. Krohnin tutkimusten ja J. Hurtin kokoelmain avulla kirjoitti Kaarle Krohn.

Oli luonnollista, että aikoina, jolloin indoeurooppalainen kielitiede syntyi, pidettiin mahdollisena ei ainoastaan yhteisen alkukielen keksiminen, vaan myös niiden ajatusten löytäminen, joita tällä kielellä oli ilmaistu. Näin syntyi vertaileva indoeurooppalainen taruntutkimus, joka perustuu siihen käsitykseen kansanrunoudesta, että se on kielen mukana periytynyt toisilleen sukua olevien kansojen yhteisestä alkukodista. Yhtä luonnollista oli, että suuri kansalaisemme *M. A. Castrén*, samalla kuin perusti ural-altailaisen kielitieteen, etsi rakennuskiviä taruntutkimuksellekin tämän laajan kielikunnan alalla. Siitä asti on meillä ollut se mielipide vallalla, että löytyisi tai ainakin pitäisi löytyä suomensukuisille kansoille yhteisiä taruja. Yhden semmoisen on isävainajani, *J. Krohn*, Kalevalantutkimuksissaan ottanut esille, nimittäin tarun maailman luomisesta.

Useat suomensukuiset kansat: Mordvalaiset, Tsheremissit, Votjakit ja Vogulit, kertovat, että alkuansa maailmassa ei ollut mitään muuta kuin vettä, jonka päällä Jumala uiskenteli. Tämä loi sitten manteren erään toisen, pahan hengen tai muun olennon, avulla, joka sukeltamalla, tavallisesti vesilinnun hahmossa, nouti maata meren pohjasta. Sama tarina on viime aikoina muistiinpantu Virossa sekä kreikanuskoisilla Karjalaisilla Suomen ja Venäjän rajalla [1]). Se tavataan vielä muutamilla turkkilais-tatarilaisilla heimoilla Siperiassa ynnä mongolinsukuisilla Burjateilla, joten luulisi sen olevan tai aikoinaan olleen tunnetun kaikille ural-altailaisille kansoille.

---

[1]) Hurtin kokoelmissa II. 18. A. Küng 3 läh. n:o 1. Saarenmaalta ja II. 29. J. Suits. n:o 1. Tartonmaalta; Suomalaisia kansansatuja I. n:o 321 ja XC.

Mutta se löytyy myös useimmilla slaavilaisilla kansoilla. Kysymys on siis, missä taru on alkuperäinen, missä lainattu. Isävainajani oli taipuvainen päättämään, että se oli pohjois- ja itä-Venäjällä asuvilta Suomalaisilta siirtynyt heidän venäläisille naapureilleen, koska nämät näkyivät sen säilyttäneen eheämmässä muodossa kuin muut Slaavit. Professori *A. Vesselovskijn* uudemmat toisintoluettelot kuitenkin osoittavat, että päätös oli ennenaikainen. Yhtä täydellisenä kuin Iso-Venäjällä, tavataan luomistaru Vähä-Venäjällä, jossa siitä löytyy toistakymmentä kirjaanpanoa, Valko-Venäjällä ja Liettuassa, jopa ulkopuolella Venäjän rajoja. Kertomus on, niinkuin sama tutkija osoittaa, kotoisin Bulgariasta ja kirjallista alkuperää. Se kuuluu niihin legendoihin, joita 10:llä vuosisadalla syntynyt Bogomilin lahkokunta muodosti raamatun kertomuksista ja jotka tämän uskonnollisen liikkeen mukaan levisivät Venäjälle. Leviäminen tapahtui osaksi käsikirjoitusten avulla, joista yksi on kulkenut Permiin asti, osaksi suullista tietä. Kun sitten n. k. vanhauskoisten, joihin etupäässä mainittu oppi oli vaikuttanut, oikeauskoisten vainon tähden täytyi paeta valtakunnan rajalle, sekä Suomen että Viron puoliselle, ynnä yleensä syrjäisiin seutuihin pohjois-Venäjällä ja Siperiassa, niin on helposti ymmärrettävää, että heidän pyhät tarinansa tulivat tunnetuiksi näiden seutujen alkuasukkaillekin. Huomattava näet on, että luomistaru ei aina esiinny yksinänsä, vaan hyvin usein keskellä muita selvästi raamatullisia kertomuksia. Paholaisen ilmestyminen Jumalan rinnalla luomistyössä saa ainoasti Bogomilin dualistisesta opista selityksensä. Jos siihen lisää, että kauimpana Siperiassa asuvain tatarinsukuisten Jakutein kertomuksissa mainitaan Jumalan äiti ja Jeesus Kristus luomiseen osallisina, niin tuskin jäänee epäilykselle sijaa. Yhteys uralaltailaisten kansojen luomistarujen välillä ei niin muodoin ole muussa etsittävä kuin siinä, että ne ovat ammennetut kaikki samasta kirjallisesta alkulähteestä.

Mistä sitten lintu, jonka hahmossa Jumalan apulainen ilmestyy ja jolla ei ole mitään vastinetta raamatun kertomuksessa luomisesta, on tähän taruun tullut? Isävainajani arvelee juuri sen piirteen olevan alkuperäisesti suomalaisen. Sama lintu tulee esiin Kalevalan ensimäisessä runossa, jossa ole mitään kristillistä vaikutusta nähtävänä. Siihen mielipiteesen taipuu myös *Vesselovskij*.

Yhtäläisyyttä suomensukuisten kansojen luomistarun ja suomalaisen luomisrunon välillä on kieltämättä olemassa. Molemmissa esiintyy, paitsi

vesilintua, jumalainen henkiolento ja alku-ulappa, jonka päällä hän liikkuu. Eivätkä mainitut kolme yhdyskohtaa ainoasti painettuun Kalevalaan perustu, ne tavataan kaikki kansan omissa runoissa. Isävainajani järjestämät Kalevalan toisinnot, joita hän ei itse vielä ollut ennättänyt kaikkia käyttää, ja tohtori *J. Hurtin* uusimmat virolaiset kokoelmat ovat kuitenkin pakoittamalla johtaneet minut siihen käsitykseen, että tämä yhtäläisyys on aivan satunnainen.

Virossa on luomisruno yleisesti laulettu länsi- ja pohjois-Virossa, jota vastoin se kaakkois-Virossa on aivan tuntematon. Siitä löytyy noin 80 eri muistiinpanoa, jotka ovat pääkohdissa jotenkin yhtäpitäviä. Pääskynen, jonka sinisellä, punaisella ja keltaisella koristeltua höyhenpukua laulaja usein kuvailee, [1]) lentää «meidän» hakaan, jossa löytää kolme pensasta: yhden sinisen, toisen punaisen, kolmannen kullankarvallisen. Viimeksi mainittuun hän tekee pesänsä, munii kolme munaa ja hautoo siinä kolme poikaa, jotka sitten panee taivaalle päiväksi, kuuksi ja tähdeksi. Eräässä lounais-virolaisessa kirjaanpanossa on pääskysellä itsellään liikanimenä *päevalindu*. Parissa kappaleessa lounais-Virosta ja Saarenmaalta ovat myös munat ja pojat kolmivärisiä. Lounais-Virossa laulaja välistä kysyy pääskyseltä, mitä hän hakee, jolloin tämä vastaa etsivänsä kultaista pesää, hopeista poikaa. Pohjoisrannikolla usein nimenomaan mainitaan, että pääskynen etsii pesän sijaa, maata maatakseen. Koillis-Virossa sanotaan kolmannen pensaan väriä joskus suorastaan keltaiseksi.

Jos nyt siirrymme yli Narvajoen Inkerin puolelle, niin tapaamme saman kertomuksen päivän, kuun ja tähden luomisesta, vaikka vähän muuntuneessa muodossa. Esimerkkinä länsi-Inkerin laulutavasta olkoon muudan *W. Porkan* muistiinpano Hevaalta. [2])

Kesoilintu, kieloilintu,
Päivõilintu, pääskõilintu,
Lenteli kesoisen päivän,
Sykysyisen yön pimeän,
Etsi maalta (!) maataksensa,
Lehtoa levätäksensä,
Murtoa muniaksensa;
Saanut ei maalta, missä maata,
Lehtoa ei, missä levätä,
Murtoa ei, missä munia.
Lensi rannoille, meroille,
Rannoille liki vetoja,

[1]) Esim. *sinine saba alune, punane pugu alune, kollane kõhu alune* kahdessa kirjaanpanossa Läänenmaalta.

[2]) Kalevalan toisinnot II, 1. N:o 197—8.

Liki vettä valkeaista.
Niin löysi kolme mätästä,
Niin muni kolme munaista
Kolmen mättähän nenähän; [1])
Yksi mätäs oli sininen,
Toinen mätäs oli punainen,
Kolmas kelloinkarvallinen.
Mikä mätäs oli sininen,
Siihen sininen munaisen;
Mikä mätäs oli punainen,
Siihen punaisen munaisen;
Mikä oli kelloinkarvallinen,
Siihen keltaisen munaisen.
Tuli suuri Ukon tuutsa, [2])
Meren vinkura vihainen,
Meren altoi aivoin äksy,
Vieretti munat vetoihin,
Laski pesän lainehesen.
Pääskõilintu, päivõilintu,
Lensi hän suotta seppoilahan,
Lensi hän seppien pajahan:
„Seppyeni, selvyeni,
Tarkka entinen takoja,
Taoit ennen, taoit eilen,
Niin tao tänäkin päinä,
Tao rautainen harava,
Piit vaskiset valele,
Pane varsi vaahterinen!"
Takoi rautaisen haravan,
Pani varren vaahterisen,
Vaskiset piit valeli.
Pääskõilintu, paivõilintu,
Haravoi meroin kokohon,
Kaikki lainehet lakohon.
Siit' löysi muruista kolmet:
Yhen puolen ruskeaista,
Toisen puolen valkeaista,
Kolmas kelloinkarvallista.
Mingän puolen ruskeaista,
Sen päivõiksi paistamahan;
Mingän puolen valkeaista,
Sen kuuksi kumoittamahan;
Mingän kelloinkarvallista,
Sen täheksi taivoisehen.

Yhteys tämän ja virolaisen runon välillä on niin silmiinpistävä, että yksityisiä vertauskohtia tuskin tarvinnee luetella. Tärkein eroitus on siinä, että munat eivät tule haudotuiksi, vaan menevät rikki, jolloin niiden aineksista syntyvät taivaankappaleet. Aineksien luonnoton kolmiajako: ruskuaiseen, valkuaiseen ja taas keltuaiseen, osoittaa, että tämä lisäys on tehty mukailemalla. Useimmiten on asia sillä autettu, että tähti on jätetty pois tykkönään tai annettu sen syntyä munan «muista muruista». Viimeksi mainitusta korjauksesta on vielä se etu, että voidaan laulaa «tähdistä» monikossa, vaikk'ei sillä ole samaa tarullista vaikutusta, jonka yhden tähden personoiminen saa aikaan. Toinen luonnottomuus tässä runossa on siinä, että on tarpeettomasti pysytetty munien kolmiluku, vaikka taivaankappaleiden täytyy ajatella muodostuneen yhden munan tai yleensä munan eri aineksista. Sen ovat laulajatkin huomanneet ja muuttaneet munien luvun joko epämääräiseksi monikolliseksi säeparissa:

[1]) Tavallisesti kuitenkin ainoasti yhden, jolloin ei munia mainita eriväriksi.

[2]) Pilvi.

Valoi vaskisen pesäisen,
Muni kultaiset munaiset;

taikka, niinkuin yleensä keski-Inkerissä, suorastaan yksiköllisesi:

Muni kultaisen munaisen,

jolloin vaan on tavallisesti unohtunut oikaisematta säe:

Vieretti *munat* vetoihin.

Munien hautominen ei kuitenkaan ole aivan tuntematon Inkerissä. Eräässä kirjaanpanossa, niin ikään Hevaalta, [1]) lauletaan pääskysestä:

Niin muni munaista kolme,
Hautoi vuoden höyhenillä.

Suuri Ukon pilvi, meren vihuri, joka käänsi pesän kallelleen, sitten

Vieretti munat vetoihin,
Laski *lapset* lainehesen.

Narvusin pitäjästä lähinnä virolaista runoaluetta on saatu seuraava toisinto: [2])

Pääskölintu, päivälintu,
Se ihana ilmalintu,
Lenteli kesoisen päivän,
Sykysyisen yön pimeän,
Etsi maata maataksensa,
Muroa muniaksensa,
Peseä pesiäksensä;
Ei saanut maata j. n. e.
Lensi hän meren selälle,
Lakealle lainehelle,
Löysi mättähän punaisen,
Toisen mättähän sinisen,
Kolmas kellan -(t. kullan-)karvallinen.
Muni hän munaista kolme,
Asetteli hautomahan,
Hautoi viikon, hautoi toisen
Hautoi kolmatta vähäisen.
Sanoi pääskyt itsellehen:
„Mikä kumma pesosella,
Kun ei sirkkuset sikiä,
Eikä pääse pääskyn lapset?"
Meni noidille Virohon,
Alle linnan arpojille.
Eivät noidu nuoret noidat,
Vanhat arpojat avita,
Noitui noita keskimmäinen:

[1]) N:o 202 b. [2]) N:o 66—7.

„Mene kiireesti takaisin,
Pilloa pesä merehen,
Laske poikas lainehesen."

Pääskölintu, päivälintu,
Se ilosa ilmalintu,
Lenti kiireesti takaisin.

Loppu on vähän hämärä. Kerrotaan, että pesä oli jo pillahtunut mereen, jonka jälkeen pääskynen lensi laihon kallaalle ja alkoi siruttaa sisona, kukkua käkönä.

Pääskysen nimittäminen *ihanaksi* eli *ilosaksi* linnuksi osoittaa selvästi runon virolaista alkuperää. Edellinen on suoranainen käännös, jälkimmäinen ainoasti väännös virolaisesta *ilus lintu*, joka eräässä koillisvirolaisessa kirjaanpanossa tavataan. [1]) Virolaista runoa on tässä myös se kappale, jossa puhutaan noidan eli arpojan luo menemisestä, samoin kuin haravan teettäminen sepällä edellä mainitussa muistiinpanossa. Semmoinen kahden tai useamman runon yhteen sekoittaminen on kansanrunoudessamme aivan yleinen ilmiö. Molemmille inkeriläisille toisinnoille yhteistä on linnun pesiminen merellä. Siihenkin lienee aihe Virosta etsittävä. Luomisrunon alkuun sekä länsi- että koillis-Virossa usein liittyy muudan myös itsenäisenä tavattava laulu omenapuusta, josta suuri tuuli vierettää omenan veteen. [2]) Vielä yleisemmin alkaa runo kertomuksella meren ääreen lakaisemisesta ja rikkojen pyyhkimisestä mereen, joka oikeastaan kuulunee ison tammen syntyyn. [3]) Kumpaisessakin tapauksessa nousee lintu laineista ja lentää yli meren.

Pesimispaikan siirtyessä maalta merelle tulivat pensaitten sijaan hyvin luonnollisesti vesimättäät. Mutta tämäkään muutos ei näy täydesti tyydyttäneen inkeriläisiä laulajia, koska sepittivät uuden toisinnon samaa runoa, jossa muniminen tapahtuu merellä purjehtivan laivan kannelle. Laivan nimittäminen «siniseiliksi», «punapurjeeksi» Narvusissa, [4]) jossa tämäkin muodostus näkyy alkunsa saaneen, on mahdollisesti jälkimuistona sini- ja punavärisistä mättäistä. Mutta ei siinä kyllin, että runon alku tehtiin uudenaikuisemmaksi, koko loppuponsi, taivaankappaleitten syntyminen mereen vierähtäneistä munista, jätettiin pois ja sen sijaan annettiin munasta kasvaa kauniin saaren, saarelle nuoren neidon, jota kaikki käyvät kosissa, pipit ja papit, hovin hoikat herrat ja Narvan nappisaksat, ja joka viimein, kun ei kenestäkään huoli, joutuu Nurmi-Tuomaalle s. o. kuolemalle.

---

[1]) N:o 213. [2]) Esim. n:o 215. [3]) Esim. n:o 218—9. [4]) N:o 120—1.

Tämä luomisrunon toisinto, jos se sitä nimeä enää ansaitseekaan, levisi länsi-Inkeristä pohjois-Inkeriin ja sieltä osaksi suullista, osaksi kirjallista tietä, *D. E. D. Europaeusen* v. 1847 julkaiseman Pienen runosepän kautta, Suomen Karjalaan, Savoon, pohjois-Hämeesen ja Pohjanmaalle. Viimeisessä Kantelettaren laitoksessa se on saanut kunniasijan kertovaisten runojen joukossa kolmannen kirjan ensimäisenä runona ja tullee siten tutuksi yli koko Suomen.

Vanhempi inkeriläinen toisinto sitä vastoin ei ole säilynyt täydellisenä muualla kuin länsi-Inkerissä. Mutta enemmän tai vähemmän turmeltuneita ja sekoittuneita muotoja tavataan vielä pohjois-Inkerissä ja kaakkois-Suomessa. Tuskin löytyy ainoatakaan piirrettä, jota ei voisi seurata Vuoksen tienoille asti. Nähtävästi on tämäkin toisinto aikoinaan tehnyt saman matkan Narvasta Pietarin kautta Suomen puolelle, ainakin Käkisalmeen saakka. Vielä edemmäksi voi sen todistaa kulkeneen. Käkisalmen ja Sortavalan välillä siitä tosin ei ole jälkeäkään, sillä niillä seuduin on runolaulu yleensä hyvin heikkoa. Mutta pohjoispuolella Laatokkaa se jälleen tulee näkyviin, vaikka uudessa yhteydessä. Runo luomisesta Suomen itä-Karjalassa alkaa kertomuksella laihasta Lappalaisesta, joka nuolillansa kaataa vanhan Väinämöisen mereen. Sitten se jatkuu seuraavaan tapaan: [1])

Suosotka, sorea lintu,
Lentelevi, liitelevi,
Yöt lensi lepäilemättä,
Päivät ilman istumatta,
Heinän päissä hengästyvi,
Ruovon päissä ruokaeli,
Etsivi pesän tilaista;
Ei löydä pesän tilaista.
Nosti vanha Väinämöinen,
Nosti polvensa merestä,
Lapaluunsa lainehista;
Se tuli kuin turpeheksi,
Vihannaksi mättähäksi.
Suosotka, sorea lintu,
Lentelevi, liitelevi j. n. e.
Lensi päivän, lensi toisen,
Kohta kolmatta aloitti;
Jo löysi pesän tilansa
Väinämöisen polven päähän.
Valoi vaskisen pesäisen,
Muni kultaisen munaisen;
Hautelevi, kääntelevi,
Niinkuin sotka poikiansa,
Tavi taimenuisiansa.
Kuuli vanha Väinämöinen
Hipiänsä hiiltynehen,
Polvensa palahtunehen;
Häilähytti polven päätä;
Muna kuueksi muruksi,
Seitsemäksi siemeneksi.
Virkki Väinämö sanoja:
„Mi munass' alista puolta,

[1]) N:o 43.

Aliseksi maaemäksi,
Mi munass' ylistä puolta,
Yliseksi taivoseksi;
Mi munassa kirjavaista,
Tähtysiksi taivosella;
Mi munassa valkeaista,
Kuutamaksi taivosella;
Mi munassa ruskeaista,
Päivöseksi taivosella."

Jos länsi-inkeriläistä ja itäkarjalaista luomisrunoa toisiinsa vertaamme, niin huomaamme ensiksikin, että maalla pesivä pääskynen on tehty vesilinnuksi. Muutos on niin luonnollinen, kun pesimispaikka kerran on tullut merelle siirretyksi, että pikemmin täytyy ihmetellä, miks'ei se ennen ole tapahtunut. Yhdessä kirjaanpanossa Ilomantsissa on vielä säilynyt «pieni lintu» pesijänä. [1]) Säepari:

Niinkuin sotka poikiansa,
Tavi taimenuisiansa,

joka on eräästä toisesta runosta tähän eksynyt, on vertauksena aivan sopimaton, joll'ei oleta, että pesijälintuna on ollut joku muu kuin sotka (= sotka!). Pesimispaikka on pysynyt samana, ainoasti sillä eroituksella, että se ei ole luonnollinen mätäs, vaan Väinämöisen polvi, joka kuuden vuoden ja seitsemän kesän kuluessa on vedessä muuttunut mättääksi. Hautominen on piirre, joka on uudestaan keksitty yhdessä polven liikauttamisen kanssa pesää kaatavan tuulen sijaan. Munan yksiluku on jo pohjois-Inkerissä vakaantunut, siellä myös tavataan säkeet:

Muna kuudeksi muruksi,
Seitsemäksi siepaleksi,
Kahdeksaksi kappaleksi. [2])

Munan ainekset ja taivaankappaleet ovat ainoasti lisääntyneet siten, että munan kuoresta on ajateltu syntyneen taivaanlaen ja maanpinnan. Haravan teettäminen sepällä on linnulle mahdottomana hyljätty, mutta meren lakaisemisesta on yhdessä ilomantsilaisessa runonkappaleessa säilynyt jälki, vaikka väärässä paikassa. [3]) Viimeksi mainitussa kirjaanpanossa muna lausuu kuoltuansa maailman syntysanat, samoin kuin lintu uudemmasa inkeri-

---

[1]) N:o 30. *Pääskynen* katkelmassa n:o 56, jonka alkuperä kuitenkin on epäilyttävä. [2]) N:o 75; vrt. n:o 89, 159, 166—7. [3]) N:o 20.

läisessä toisinnossa välistä toivottaa munasta kasvavan saaren.[1]) Tavallisesti kuitenkin vaan kerrotaan, että niin ja niin tapahtui. Säe: «virkki Väinämö sanoja», ei ilmaannu kuin sen yhden kerran Suomen Karjalassa.

Venäjän Karjalassa sitä vastoin, jonne luomisruno viimeksi joutui ja jossa se liittyi Sampo-jaksoon, on Väinämöisen esiintyminen luojana yleisempi. Usein kuitenkin täälläkin maailma syntyy ikäänkuin itsestään ja Väinämöiselle jää ainoasti sen järjestäminen työksi. Välistä sanat lausuu lintu toivomuksenaan. Munia on tavallisesti kolme, joskus 6—8. Jälkimmäiset luvut, joista seitsemän myös kerran Ilomantsissa tavataan,[2]) ovat helposti selitettävät munan karskahtamisesta yhtä moneksi kappaleeksi, silloin kun se vierähtää veteen. Edellistä tuskin voinee ymmärtää muuten kuin siten, että alkuperäinen munien luku, joka Suomen Karjalassa on melkein unohtunut,[3]) on Venäjän Karjalassa säilynyt.

Esityksestäni toivon käyneen selville, että se yhtäläisyys, joka on olemassa Kalevalan luomisrunon ja ural-altailaisen luomistarun välillä, perustuu yksinomaan semmoisiin kohtiin luomisrunossa, jotka eivät siinä ole alkuperäisiä. Meri, jota voisi selittää alku-ulapaksi, on inkeriläinen lisäpiirre, vesilintu tulee vasta Suomen itä-Karjalassa esille, varsinaisesta luojasta ei voi olla puhetta ennen kuin Vienan läänissä. Suomensukuisten sekä slaavilaisten kansojen luomistarussa ovat raamatun kertomukset luomisesta ja vedenpaisumuksesta sekoittuneet, sen näkee muutamista muistiinpanoista, joissa on puhe *uuden* manteren luomisesta vedenpaisumuksen jälkeen. Eräässä kirjaanpanossa Karpativuoristosta esiintyy kaksi kyyhkystä luojina, jotka noutavat maata veden alta. Ne ovat mahdollisesti johtuneet niistä kyyhkysistä, jotka Noak lähetti kuivaa mannerta etsimään. Vesilintu on sitten tullut kertomukseen yhtä luonnollisesta syystä, kuin suomalaisessa luomisrunossa pääskysen sijaan.

Merkillistä kyllä jo *Castrén* tässä ainoassa tarussa, joka todella on yhteinen ural-altailaisille kansoille, on nähnyt oikein, väittäessään sitä myöhäsyntyiseksi ja kristilliseksi. Yhtä kaikki on hän sitä mielipidettä, että suomalais-virolainen luomisruno on aasialaista alkuperää. Indialaisilla, Persialaisilla, Assyrialaisilla ja Foinikialaisilla, vieläpä Egyptiläisillä ja Kreikkalaisilla

[1]) Tämäkin toisinto on osaksi vaikuttanut itä-Karjalan laulutapaan, joka näkyy siitä, että Väinämöisen polvelle toisinaan „kasvaa kaunis saari" (n:o 29, 37, 48). [2]) N:o 14. [3]) Se tavataan ainoasti yhdessä, vähän epäiltävässä muistiinpanossa (n:o 13), luultavasti Tohmajärveltä.

on kertomuksia munasta, josta syntyy maailma, enimmiten siten, että se halkeaa kahtia, yläpuoli taivaaksi ja alapuoli maaksi. Isävainajani on kuitenkin osoittanut, että luomisrunossamme tavattavan maailmanmunan aihetta ei niin kaukaa tarvitse hakea, koska se löytyy suomalaisten entisillä naapureilla Liettualaisilla. *D. Comparetti* viittaa vanhaan venäläiseen käsikirjoitukseen, jossa maailma on verrattu munaan: sen kuorta taivaasen, nahkaa pilviin, valkuaista veteen ja ruskuaista maahan.

Mutta voiko sanoa, että luomisrunossa todella piilee joku vanha taru maailmanmunasta? Sen alkuperäisimmässä virolaisessa toisinnossa ei ole linnun munasta, vaan munista, eikä oikeastaan munista, vaan pojista puhe. Länsi-Inkerissäkään ei lauleta yhdestä munasta muulloin kuin se munitaan laivan kannelle ja siitä syntyy saari ja neito. [1]) Sitä paitse ei Virossa eikä Inkerissä milloinkaan synny koko maailmaa, vaan ainoasti päivä, kuu ja tähti. Vasta Suomen itä-Karjalassa on keksitty, että me elämme ikäänkuin munankuoren sisässä, jonka yläpuoli muodostaa taivaan ja alapuoli maan. Ja tämä keksintö on voinut olla yhtä itsenäinen, kuin länsi-Inkerissä munan ruskuaisen ja valkuaisen sovittaminen aurinkoon ja kuuhun.

Mitenkä sitten on virolaisen luomisrunon synty ymmärrettävä? Jos se niinkuin moni muu virolainen runo on saanut alkunsa länsirannikolla ja pitkin pohjoisrannikkoa kulkenut itäänpäin, niin on seuraava selitys mahdollinen. Koillis-Viroa lukuun ottamatta, jonne runo siinä tapauksessa on viimeiseksi saapunut, on sen kirjaanpanoista $^2/_5$:ssa liittynyt joku laulu kiikusta. Vaikk'eivät nämät yhdistykset olisikaan alkuperäisiä, niin ne ainakin osoittavat, että luomisrunoa on hyvin yleisesti kiikkulauluna käytetty. Ja semmoisena se on saattanut syntyäkin. Kiikkuessa laulajan näköpiiri laajenee, katse kohoaa tavallista korkeammalle ja silmä kiintyy ilmassa liiteleviin sekä taivaalla loistaviin esineihin. Laulaja on Virossa tavallisesti nuori nainen, jonka tästäkin runosta voi huomata. Parissa länsi-virolaisessa kappaleessa näet sanotaan sinisen ja punaisen pensaan kuuluvan neidon isälle ja äidille, mutta kullankarvallisen neidolle itselleen.

Monesta lukijasta tuntunee selitykseni kukaties liian yksinkertaiselta ja jokapäiväiseltä. Niiden ainesten avulla, jotka Kalevalan toisintojen ensimäinen vihko sisältää, on itsekullakin tilaisuus siitä muodostaa oma mielipiteensä. Mutta meidän täytynee tottua siihen ajatukseen, että paljon, mikä

---

[1]) N:ossa 160 puuttuu loppu, niin että siitä ei voi mitään päättää.

meistä nykyään näyttää ikivanhalta ja syvästi tarulliselta, vastainen tutkimus on osoittava myöhäsyntyiseksi mielikuvituksen leikiksi. Yhä horjuvammaksi käy toivo löytää suomalais-ugrilaiselle tai indoeurooppalaiselle taikka mille suuremmalle kieliryhmälle hyvänsä yhteisiä tarinoita, sillä jos semmoisia olisikin aikoinaan ollut, niin on tuskin luultavaa, että ne olisivat voineet säilyä vuosituhansia. Kansan kieli on niinkuin sen ruumiinrakennus pääpiirteissään pysyväinen, mutta kansan runous on vaihtelevainen niinkuin sen vaateparsi, aina uusien tarpeitten ja vereksien mielitekojen alainen.

Uskonnontieteellisiä kysymyksiä.

G. G. Rosenqvist, Guds förhållande till världen med särskild hänsyn till det skapades självständighet och lagbundna ordning. Akademisk Afhandling. Helsingissä 1893. 174 siv. 8:o.

On tullut Suomessamme jokapäiväiseksi ajatukseksi se, että kansamme olemassaolon oikeus riippuu siitä, pystyykö se jollakin tavalla kartuttamaan ihmiskunnan henkisiä sivistystuloksia. Ja koska sivistystulokset ainoastaan siten pääsevät pysyväisiksi, että niillä on pohjana velvollisuuteen ja aatteen valtaan luottava ihmismieli, niin juuri Suomen kansan suhteen ilmenee erityisen selväksi se totuus, että sivistyksemme on lopulta siveellis-uskonnollisiin motiiveihin perustettava. Jos missään, niin meidän maassa tarvitaan sivistyksen kannattajina miehiä, joiden toimintaa omatunto ja uskonluottamus oikeuteen pystyvät johtamaan silloinkin, kun olosuhteet tuntuvat voivan heikontaa siveellisen maailmankatsannon asemaa.

Sillä osalla kansaamme, jolla vanhat siveyden ja uskonnon ihannemuodot vielä säilyvät kumoamattomina ja tosina, on lausumamme ajatus vakaumuksien koettuna asiana. Siinä on luullakseni lopullisesti noiden «vanhain» voima. Täysinäinen maailmankatsomus siveellis-uskonnollisella alalla,

sellainen, joka vuosisatoja on osottautunut kykeneväksi kansoja ylläpitämään raskaimmissa kohtaloissa, on suureksi arvattava voima. Että tämä voima on täydellä tajunnalla omistettu, sen ovat vanhan uskonnonmuodon kannattajat meilläkin osottaneet. Puhumattakaan varsinaisten hengellisyyden kannattajain lausunnoista tahtoisin vaan todistukseksi sanoa sen, ettei mitenkään saa pitää paljastaan sattumana, että sellaiset miehet kuin Yrjö-Koskinen ja Meurman juuri näihin aikoihin ovat toimittaneet huomattavampia julkaisuja varsinaisesti uskonnollisella alalla. Tuo asia osottaa mielestäni, että he tuntevat historiallisen asemamme, ja tahtovat tuoda sen, minkä he parhaaksi tietävät, tämän vahvistamiseksi.

Mutta se varmuus, joka tässä uskonnollisessa vakaumuksessa on, ei kumminkaan itse kansallisessa sivistystyössä näyttäy joka suhteessa omistajilleen edulliseksi. Sillä on siinä sivistyselämässä, jossa vanhan uskonnonmuodonkin omistajan on työskenneltävä, sellaisia puolia, jotka kovasti koskevat muutamiin hänen uskonsa olettamuksiin ja käsitteisiin. Nykyaikaisen sivistyksen tieteellisen tajunnan kanssa ei vanha uskonnon muoto voi sopia. Siitä syntyy ristiriitaa, ja tämän kannattajien lausunnoista voi — huolimatta siitä, että uskonnollinen vakaumus ei epäile työnsä onnistumisesta jossakin muodossa — useinkin huomata epäilystä kansallisesta sivistystyöstä. Ollaan välistä taipuvaisia poistamaan kansalta niitä vanhalle muodolle vaarallisia vaikutuksia, joita uudempi sivistys tuo mukanaan. Sanotaan että uskonnoton sivistys ei voi kansallisuutta taistelussa ylläpitää, tahdotaan senvuoksi pelastaa uskonnollista kansaa sivistyksen virtauksilta — jumalaapelkäävä erämaan kansa, joka sitkeästi pysyy omassa omituisuudessaan, on silloin ihanteena — ja sivistynyt uskonnoton ylimmistö annetaan jäädä omaan huonouteensa. Mutta samalla taas muistetaan, että sivistyshän on historiallisen kansakunnan olemassaolon oikeuttajana, ja voidaan lausua se toivo, että totta kai kasvava sivistys joskus tulevaisuudessa saa tuolle pienelle kansalle, joka kätkeysi itseensä ja jumalaansa, silloin kuin vaara uhkasi, hyljäten ylimmistön uskonnottoman sivistyksen vieraan muserrettavaksi, tilaisuuden jälleen astua historian näyttämölle. Siis sittenkin toiselta puolen annetaan arvoa sivistyksen kasvamiselle. On kuin onkin siinä ristiriita, ja kansan syvimpiin riveihin leviävä valistus tekee aseman yhä vaikeammaksi.

Toisella puolen on meillä kuten muualla uudenaikaisten maailmankatsomuksen omistajille vanha uskonmuoto tullut mahdottomaksi. Voidaan silloin koettaa turvautua tieteen totuuteen, taiteen kauneuteen. Alkuperäi-

sesti työskentelevälle tiedemiehelle tai taiteilijalle voi koetus onnistua jotensakin. Mutta alkuperäinen luomiskyky on harvoille suotu. Suurelle joukolle ihmisiä tulee puute elämän vakaumuksesta.

Tiedemiesten teokset ovat harvoja varten. Taide on helppotajuisempi; monesti saa taidenautinto n. s. sivistyneille olla uskonnon asemesta. Mutta vastaanottava taidenautinto ei korvaa sitä kuin taiteilijalla on omatakeisessa mielessään. Se pian heikontaa luonteita ja jättää ne vakaumuksetta tuulten ajeltaviksi.

Varsinkin tapahtuu tuo taiteen heikontava vaikutus ihmisiin, jotka taidetta joksikin kultiksi omistavat, silloin kun taiteilijan oma vakaumus on varsinaisesti uskonnollissiveellisistä aineista vieraantunut ja taiteellinen muoto on tullut hänen mielensä varsinaiseksi sisällykseksi. Työ täydellisen muodon saavuttamiseksi kohottaa kyllä taiteilijan omaa mieltä, mutta sen nauttiminen, sen muodon nauttiminen, jonka sisällyksenä on verrattain vähäpätöiset aiheet, ei voi ihmisille työtä kannattavaa vakaumusta herättää.

Omituista on minusta, että juuri nykyisinä aikoina meillä taiteellinen elämänkatsantokanta on suuresti saanut alaa niissä piireissä, joissa ollaan vanhalle uskonnonmuodolle vieraita. Niitä tuntuu olevan sellaisia ihmisiä meillä useampia, jotka varsinkin kaunokirjallisuudesta toivoisivat itselleen elähdyttäviä vaikutuksia. Mutta harvoin tulee tuolle kaipuulle vastausta, ja kun tulee, niin se ei tule etevimpien ja kokeneimpien kirjailijaimme puolelta. L'art pour l'art prinsiipin mukaan kannattaa suomalaisten etevimpäin kirjailijoiden tehdä työtä. En minä ymmärrä tätä kohtaa moittia, sanon vaan, että se on nykyisen historiallisen situatsioonimme aikana hyvin omituista. En ainakaan moiti yksityisiä kirjailijoita, jotka tietenkin seuraavat taipumuksiaan. Mutta minä ajattelen, että yleisen siveellisuskonnollisen vakaumuselämän puute niissä, joita ei vanha uskonnonmuoto tyydytä, on tähän asianhaaraan yhtenä syynä.

Taiteellinen maailmankatsomus on aristokraattinen ja irroittaa harvat palvelijansa pian kansan syvimmistä riveistä. Uskonnollinen mieliala sitä vastoin vahvistaa solidariteettia ja herättää veljeyden tunteita sivistyneiden ja kehittymättömämpien välillä. Sen vuoksi ei ole epäilystä siitä mikä elämänkatsanto, taiteellinenko vai uskonnollinen, on kansallisempi.

Uskonto on ihmiskunnalle niin oleellista, ettei sitä ilman voi kansa olla. Mutta historiassa löytyy ajanjaksoja, joissa vallitsevien uskonnonmuotojen oma laatu saa ihmiset — uskonnottomiksi. Semmoiseksi ajattele-

vat monet meidän aikakauttamme. Ristiriita on olemassa «tiedon» ja «uskon» välillä. Mutta silloin tekevät parhaimmiten ne, jotka eivät heitä jompaakumpaa luotaan, vaan luottamuksella tekevät työtä ristiriidan sovittamiseksi. Jos ei Suomen kansa voi sivistyselämättä elää ja jos vaan uskonnon pohja voi sen taata, niin me tarvitsemme kumpaakin ja sellaisina, että ne eivät pyri tekemään toisiaan mahdottomiksi. On sen vuoksi ylen tärkeätä huomata niitä meillä ilmestyviä pyrintöjä, joiden tarkoitus on sovittavasti vaikuttaa uskonnollis-siveellisen elämän muodon ja kehittyvän sivistyksen ristiriitaan. Tarkoitukseltaan on tähän työhön luettava se väitöskirja, jonka perustuksella nykyinen dogmatiikin ja siveysopin professori Yliopistossa astui virkaansa.

Ei meidän tietenkään tarvitse huomauttaa sitä, etteivät teoreettiset selvitykset voi positiivisesti herättää eloon uuden uskonelämän sisältöä. Mutta ne voivat poistaa monta estettä, jotka nykyään pidättävät totuuttaetsivää ihmistä uskonnolle antantumasta ja ne voivat valmistaa maata uudelle uskonnolliselle hengähdykselle sellaisissa piireissä, joissa varman vakaumuselämän puute ja kaipaus kuluttavat kylläkin tarvittavia voimia.

Kun prof. Rosenqvistin väitöskirjalla on tarkoituksena sen uskontieteellisen kysymyksen suhteen, joka on hänen väitöskirjansa aineena, esittää sellaisia käsitteitä, jotka eivät ole ristiriidassa tieteellisen totuuden kanssa, niin hän sillä periaatteellisesti hyväksyy sen ajatuskannan, että sen uskonkäsityksen, johon uskonelämän tutkiminen johtaa, täytyy ollakseen pätevä ja tosi osottautua sopusointuiseksi tieteellisen maailmankatsomuksen kanssa. Kun tämä periaate kerran tunnustetaan oikeaksi, löytyy ainakin pohja, jolla keskusteleminen on mahdollinen. Kuitenkin täytyy meidän prof. Rosenqvistin väitöskirjan suhteen jo alussa sanoa, että sen arvosteleminen käy sen vuoksi osittain epämääräiseksi, ettei tekijä aina täysin selvästi osota kerran johtamainsa käsitteiden pysyvän semmoisina sellaisten ilmiöiden suhteen, joihin hän otaksuu niiden soveltuvan ja joita uskontajunta hänen mielestään vaatii todellisiksi.

Pääkysymyksenä prof. Rosenqvistin kirjassa on, kuten jo nimilehdestä selvenee, jumalan suhde maailmaan erityisesti ottamalla huomioon luodun itsenäisyys ja lainmukaisuus. Tekijän tarkoituksena on osottaa, että uskonnon käsitys persoonallisesta jumalasta maailmanmenon perustajana ja ohaajana voidaan ylläpitää samalla aikaa kuin myönnetään tieteen prinsiippi luonnonilmiöiden lainmukaisuudesta. Kahtaallepäin kääntää tekijä polee-

misia aseitaan: toiselta puolen sitä supranaturalistista teologiaa vastaan, joka väärinkäsittäen uskonnollisen harrastuksen vaatimukset tekee tyhjäksi luonnonilmiöiden itsenäisen yhtenäisyyden ja asettaa mielivaltaisen jumalan ryhtymään maailmanmenoon vastoin vallitsevia luonnonlakeja; toiselta taas naturalismin väärää käsitystä vastaan siitä, että luonnonilmiöiden lainmukainen kulku todistaisi niiden täydellisen itsekylläisyyden ja riippumattomuuden persoonallisesta ja aatteellisesta ohjauksesta.

Sen käsitteen jumalan suhteesta maailmaan, joka sovittaa uskonkäsityksen ja tieteen, löytää tekijä siitä, että «luonnonlait ovat jumalan oman vaikuttamisen muotoja». Uskonkäsitys ei vaadi sellaista jumalaa, joka ikäänkuin ulkoapäin ryhtyy maailmanilmiöitä ohjaamaan, vaan se vaatii «jumalan jatkuvaisesti läsnäolevaa vaikutusta ja ymmärtää kyllä löytää ja ihailla jumalan kaikkivaltaa myöskin ilmiöiden lainmukaisessa kulussa». Tekijä myöntyy Schleiermacherin lauseeseen: «on vaikea ymmärtää, mitenkä kaikkivalta näyttäytysi suuremmalta luonnonyhtenäisyyden keskeyttämisissä kuin tämän alkuperäisessä, mutta tietenkin jumalan järjestämisen mukaisessa muuttumattomassa kulussa, koskahan järjestyksen muuttamisen mahdollisuus ainoastaan silloin on järjestävälle eduksi, jos muuttamisen välttämättömyys on olemassa, mikä taas voi perustua ainoastaan hänen itsensä taikka hänen työnsä epätäydellisyyteen. Jos siis tahdotaan väittää sellaista korkeimman olennon ryhtymistä maailmanmenoon sen etuoikeudeksi, niin pitäisi ensiksi olettaa, että löytyisi jotakin hänen puolelta järjestämätöntä, joka voisi tehdä hänelle vastarintaa ja siis koskea häneen ja hänen työhönsä.»

Tältä kannalta voi tekijä tehdä yhtä oikeita väitteitä naturalistista kuin hän on tehnyt väärää supranaturalistista käsitystä vastaan. Lainmukaisuus ei riitä lopullisesti selittämään maailman järjestystä, vaan ilmiöiden säännöllisyyden pohjana huomaa ajatteleva henki aatteellisen yhtenäisyyden ja tarkoituksenmukaisuuden. Luonnontieteellinen tutkimus ei kiellä uskonnollista ihmistä luonnonlaeissa näkemästä «jumalan pysyväiseksi tulleen tahtomisen sekä näiden lakien järkähtämättömyydessä ja muuttumattomuudessa ihailla jumalan viisautta.»

Tämä tekijän yleinen filosoofinen kanta on meistä selvä ja pätevä. Emme voi tähän kirjoitukseen ottaa tarkempia otteita siitä vakuuttavasta ja tarkasta esityksestä, jonka tekijä kirjansa alkupuolella antaa tästä kannastaan.

Mutta tekijän on myöskin täytynyt voittaa se vaikeus, mitenkä tältä hänen kannaltaan voidaan ymmärtää raamatussa kerrotut «ihmeet», joiden historiallisuuteen hän pääasiassa luottaa. Hän ryhtyy sentähden omalta kannaltaan puollustamaan raamatullisten ihmeiden mahdollisuutta.

Täytyy sanoa, että tekijä tässä puollustuksessaan käyttää liian epämääräistä kirjoitustapaa. Tämä epämääräisyys johtuu erittäinkin siitä, että tekijä ei ole raamatusta itsestään ottamalla huomioon sekä vanhassa että uudessa testamentissa kerrottuja ihmetapauksia johtanut «raamatullisen ihmeen» käsitettä täysin selväksi. Ainoastaan siten olisi hän voinut todistaa, että hänen oma luonnon käsitteensä, jonka hän rakentaa nykyaikaisen luonnontieteen pohjalle, sopii raamatussa ilmestyvään.

Monet tekijän lausunnot näyttävät siltä, kuin hän ei tahtoisi puolustaa muita kuin n. s. henkisiä ihmeitä. Näillä ymmärretään niitä henkisiä kokemuksia, joiden nojalla yksilö ja ihmiskunta ottaa uskoakseen jumalalliseen johtoon historiassa ja ihmiselämässä. Uskontajunta käsittää nuo kokemukset todistuksena yhteydestä jumalallisen ja inhimillisen hengen välillä, todistuksena siitä, ettei ihmismielen tarvitse seisoa turvatonna luonnonkulun järkähtämättömyyttä vastaan, vaan että ihmisen ijäisyyden toivo juuri määrätyn maailmanjärjestyksen kautta tulee täytetyksi.

Ihme tässä merkityksessä on siis sama kuin uskonnon oma olemus sellaisena kuin uskonnollinen mieli sen tosiasiana käsittää ja kokee. Ja tämä kokemus ei tahdo, oikein käsitettynä, estää luonnontiedettä ymmärtämästä sen tarkkaamia yksityisiä ilmiöitä tapahtuviksi omien lakien mukaan. Se vaatii vaan, että luonnonilmiöiden kaikkinaisuus, totaliteetti, käsitetään jumalallisen tarkoituksen asettamaksi.

Jos tekijä on tahtonut todistaa ainoastaan näiden henkisten ihmeiden mahdollisuuden, niin tietenkin hänen ihmeteoriiansa on täydessä sopusoinnussa hänen luonnonkäsitteensä kanssa, sellaisena kuin hän sen luonnontieteestä lainaa. Luonnontieteilijä ei voi omista käsitteistään saada mitään vastatodistusta uskonnollisen ihmisen vakaumukselle, että kaikki tapahtuminen on jumalallisen tarkoituksen palveluksessa. Mutta tekijä puhuu myöskin jumalan «vallasta luonnon yli» siinä merkityksessä, että jumala välittömästi aiheuttaisi yksityisiä luonnonilmiöitä. Tekijä sanoo esim. siv. 54: «jos jumalallinen kausaliteetti kääntyy olioiden sisäiseen luonteeseen, niin tämän täytyy olla muutettava yhtä hyvin kuin fyysillinen voima voi muuttaa yksityisten elementtien luonteen. Jos esineen luonne muuttuu,

niin sen lakikäsitteen mukaan täytyy joutua toisen lain alaiseksi, mutta edellinen laki ei ole kadottanut voimassaoloaan, ei tullut tyhjäksi, vaan se pysyy edelleen totena kaikesta ja kaikista, joilla on sellainen luonne kuin tämä laki edellyttää». Emme voi muuta ymmärtää kuin että tekijä tuollaisilla lauseilla rikkoo alkuperäistä luonnonkäsitystään vastaan, jonka mukaan jokainen luonnonilmiö on «fyysillisesti perusteltu», ja että tekijän käsite jumalan puuttumisesta yksityiseen ilmiöön sotii jumalan absoluuttisuuskäsitettä vastaan. Yksityisen esineen luonne voi kyllä muuttua toisen yksityisen ilmiön kautta, mutta absoluuttinen jumala vaikuttaa siihen ainoastaan välillisesti, määräten kaikkinaisuuden lait. Tekijä luulee jumalan suoranaista puuttumista luontoon tarvittavan erityisissä kohdissa, esim. niissä, joissa korkeampi luonnonaste syntyy. Kuitenkaan ei tekijän onnistu riittävästi todissaa väitettään. Siinä on tekijä oikeassa, ettei korkeampaa astetta voi ajatella yksistään johdetuksi alemmasta, siinä kohden tekijä vallan oikein vastustaa naturalismia. Mutta ainoastaan alempien asteiden suhteen ovat korkeammat ihmeellisiä ilmiöitä; luonnon kokonaisessa järjestyksessä ovat ne sopusointuisia kehitysmuotoja. Toinen analogiatodistus raamatullisen ihmeen hyväksi on tekijän mielestä ihmisen sivistystyö, joka sekin ryhtyy luonnonilmiöitä käyttämään omien tarkoituksiensa hyväksi ja muuttaa niiden suuntaa. Tässä tekijä joutuu vaaraan syrjäyttää jumalan absoluuttisuuskäsitettä, sillä jumala ajatellaan silloin äärellisenä aiheena maailmanmenossa, vaikka hän on ajateltavana maailmanjärjestyksen äärettömänä perustuksena, jota vastoin joka yksityinen ilmiö on äärellisesti ja luonnollisesti välitetty.

Olen jo sanonut, että tekijän käsitys raamatullisista ihmeistä sen vuoksi jää himmeäksi, ettei hän selvästi esitä niiden käsitettä, mitä niiden luontoa koskevaan suhteeseen tulee. Tekijä on taitavasti ja terävästi esittänyt yleisen filosoofisen kantansa, mutta historiallista käsitystään hän ei ole tuonut tyydyttävän selvästi ja laajasti esille yleisissä mietteissään.

Kumminkin saamme eräästä toisesta kohdasta väitöskirjaa lisää selitystä tekijän kannasta raamatussa esiintyvien luonnontieteellisten seikkojen suhteen. Vaikkei tämä kohta suorastaan koske ihmeteoriaa, niin se kuitenkin voi helpoittaa tekijän asemaa monen raamatun luontoa koskevan kertomuksen suhteen.

Tekijä näet ei hyväksy vanhaa inspiratsioonikäsitettä, että jokikinen sana ja lause raamatussa olisi pyhän hengen sanelema. Jumala ei ole inspiratsioonin kautta tehnyt kirjoittajien persoonallista toimintaa olematto-

maksi, vaan hän on elimellisesti kehittänyt ilmoitettavansa vastaanottajan käsitysasteen mukaan. Mitä erittään raamatun luonnonilmiöitä koskeviin kohtiin tulee, niin tekijä on sitä mieltä, että raamattu ei tahdo tehdä luonnontieteellistä tutkimusta tyhjäksi. Päinvastoin omistaa tekijä eräässä sitaatissa seuraavan ajatuskannan: «uskallamme arvelematta olettaa, että raamatulliset kirjailijat maallisen tietämisensä suhteen, siis myöskin luonnontieteellisten tietojensa suhteen, eivät ole olleet etevämpiä kuin aikalaisensa, vaan ovat yhtyneet aikansa ja kansansa epätäydellisiin ja erehtyviin käsityksiin». Tekijä tahtoo sellaisen periaatteen sovitettavaksi raamatun kertomuksiin, että niiden siveellisuskonnollisessa puolessa on täysi totuus silloinkin, kuin tuo totuus on pukeutunut historiallisesti vaillinaiseen muotoon.

Tämä ajatuskanta voi monessa kohden tehdä tekijän asemaa raamatullisten kertomusten suhteen vapaammaksi ja lujemmaksi. Tekijä on tämän kantansa vuoksi saanut kokea kiivasta vastarintaakin muutamalta kiihkeästi oikeaoppiselta taholta, jolla Granfeltin työ teoloogisten käsitteiden selvittämiseksi näkyy olevan jotenkin vähän tajuttua. On konstateerattava, että teoloogisen tiedekunta ja sen entiset vaikuttavat jäsenet, piispat Johansson ja Råbergh, ovat pääasiassa tekijän ajatuskannan hyväksyneet.

Olisimme kuitenkin vaillinaisesti kuvanneet prof. Rosenqvistin kannan raamatun suhteen, jos olisimme puhuneet vaan näistä myönnytyksistä luonnontieteelle, joita hän tekee sekä filosoofisissa käsitteissään että myös osaksi historiallisessa raamatunkäsityksessään. Tärkeämpi on esittää hänen positiivinen kantansa raamatun suhteen. Siitä antaa tekijä viittauksia mikäli se koskee hänen ajatustaan Kristuksen persoonasta ja hänen ihmeistään. Vaikkakin tämä puoli väitöskirjaa siinä itsessään ei mitenkään saa pääpainoa, on se kuitenkin tämän kirjoituksen tarkoitukselle, joka on tuoda esille kuvaavia piirteitä prof. Rosenqvistin teoloogisesta kannasta, niin tärkeä, että siihen on huomio kiinnitettävä.

Luotuaan lyhyen katsauksen muutamiin kokeisiin ratsionaalisesti selittää Kristuksen ihmetoimen, joka katsaus ei ainakaan mitä suureen tienraavaajaan eksegetiikan alalla, F. Ch. Bauriin tulee, osota oikeudenmukaisuutta ja joka pitää aivan olemattomana hänen jälkeensä työskentelevien oppineiden työn raamatun selittämiseksi, esittää tekijä oman kantansa Kristuksen ihmeistä. Hänen ajatuksensa mukaan täytyy, jos tahdotaan syrjäyttää ihmeellisyys Kristuksen ja hänen apostoleinsa elämästä, tulla siihen asemaan, että on oletettava Kristus itse ja hänen opetuslapsensa joko pet-

täjiksi tai haaveilijoiksi. «Kristus itse luuli voivansa tehdä ihmetöitä, puhuu siitä ja perustautuu niihin puheissa, joiden oikeata alkuperää ei kielletä. Jos hän tässä petti itseänsä ja muita, tarttuu aina pilkku hänen luonteeseensa. Opetuslapset ovat uskoneet Jesuksen tehneen ihmeitä». «Kristinuskon pääihme on Kristuksen persoona. Hän on henkisen luomisen uutena alkuna ihmiselämässä. Jokaisen tervejärkisen historiallisen tutkimuksen, joka ei lähde naturalistisista olettamuksista, on tuloksenaan julistaminen Kristuksen omituinen ainoalaatuinen arvokkuus, jota ei voi selittää syntisestä totaalielämästä. Jesuksen elämässä on hänen ylösnousemuksensa pääihme. Emme tahdo tässä kosketella kaikkia turhaanraukeevia kokeita selittää tätä ihmettä. Tieteellisenä tosiasiana konstateeraamme, että usko Kristuksen ylösnousemukseen muodosti pääaineksen ikivanhassa Kristinuskossa, että koko Kristuksen kirkko perustuu tähän tosiasiaan. Ei ole syyttä sanottu ettei yksikään rivi uudessa testamentissa ole kirjoitettu Jesuksesta, joka ei olisi kirjoitettu tämän tosiasian edellytyksellä. Jos Kristus ei ole ylösnoussut — kirjoittaa Paavali — niin on saarnamme turha; silloin mekin katsotaan vääriksi jumalan todistajiksi. Jos nyt apostolein, ensimäisten kristittyin ja koko kristillisen kirkon vahva usko on se, että Kristus on kuolleista ylösnoussut, silloin on meillä tosiaankin edessämme se erinomainen näytelmä, että valtaavin vaikutus ihmiskunnan historiassa ei perustu mihinkään todelliseen. Tosiaankin ihmiskunnan itsensä suggestiooni, jonka vaikutukset ulottuvat vuosituhansien läpi! Jos vielä löytyisi maailmaahallitseva jumala, tosiaanpa olisi hänen hallintonsa hallitsemista istutettujen ja ylläpidettyjen etuluulojen kautta eikä totuuden!»

Näin tekijä. Meidän täytyy suoraan tunnustaa, että tämä tekijän dogmaattinen kanta — sillä dogmatiikkaa tässä on eikä raamatun ennakkoluuloista vapaata käsittämistä — tekee tekijän muutamissa kohden vapaamielisen mietiskelyn vaikutukseltaan jotenkin heikoksi. Sillä joskin hänen teoreettinen ja luonnontieteellinen käsityksensä tahtoo lähennellä nykyaikaista tajuntaa, niin pääasia kuitenkin on se, että hänen kirjansa ei mitenkään onnistu tehdä kristinuskon positiivista sisältöä todenperäisesti omistettavaksi meidän aikakautemme ihmisille.

Tekijä väittää, että kristinuskon maailmanhistoriallinen merkitys olisi aivan käsittämätön, jos se perustuisi olemattomaan tapahtumaan, jos Kristuksen ylösnousemus olisi vaan apostolein harhanäköä. Siinä hän tekee oikean johtopäätöksen väärästä otaksumasta. Apostolit itse käsittivät asian

kyllä epäilemättä niin, että Kristuksen ruumiillinen ylösnousemus rakensi heidän uskonluottamuksensa heidän elävään herraansa. Kristus oli opetuslapsissaan herättänyt esiin uskonnollisen elämän, joka oli vastakaikua hänen omasta kokemuksestaan siitä, että hän oli löytänyt ja toteuttanut ihmisen oikean suhteen jumalaan. Tämä suhde on se, että ihminen heikkouksineen ja erehdyksineen saa täydellä vakaumuksellaan antautua isänjumalan turviin. Sellaista jumalansuhdetta ei tuntenut juutalainen eikä pakanamaailma. Kristus oli puhtaassa ja kaikelle hyvälle pyhitetyssä mielessään ja elämässään toteuttanut tuon aatteen ja sen siten tehnyt seuraajilleen eläväksi. Tuollainen persoonallinen elämä ei voi kadota, se tuli apostolein vakaumukseksi senkin jälkeen, että olivat hänen aistillista kuolemaansa murehtineet. Että tuo kokemus: Kristuksen siveellisuskonnollinen persoonallisuus elää meissä sittenkin, apostolein käsityksessä pukeusi ajatukseen Kristuksen ruumiillisesta ylösnousemuksesta, joka heille visioonein muodossa muodostui heidän historiallisen maailmankatsomuksensa perustuksella, se on periaatteellisesti yhtä helposti ymmärrettävä, kuin että he rupesivat odottamaan vapahtajansa ruumiillista maailmaan palaamista perustamaan täydellistä ja näkyvää jumalanvaltakuntaa maan päällä. Tuo heidän toivonsa ei ole toteutunut sellaisena kuin he sen toivoivat, mutta kuka kokenut sentähden tahtoisi kieltää, ettei Kristuksen persoonallisuus joka tapauksessa vieläkin elä ihmiskunnan voimana. Yhtä vähän on kristinusko käsittämätön, joskin olettamus sen perustajan ruumiillisesta ylösnousemuksesta jää syrjään. Sillä sen todellisena perustuksena ei ole aistillisesti havaittu tapahtuma, joka ei sellaisena voi mieliä elähyttää ja joka sitä paitse on raamatussa hyvin ristiriitaisesti ja hämärästi kerrottu, vaan tämä perustus on löydettävä Kristuksen siveellisuskonnollisesta persoonallisuudesta ja siitä vaikutuksesta, jonka se voi herättää esiin.

Psykoloogineu ja historiallinen metoodi voi samaten huomata totuutta uuden testamentin ihmekertomuksissa ilman että niiden ymmärtämiseksi tarvitaan mitään järjellisen käsittämisen uhraamista. Ihmeusko oli Kristuksen aikana yleinen ja kansanomainen. Sitä se ei enää voi olla nykyaikaiselle käsitykselle luonnonilmiöiden järkähtämättömästä ja välttämättömästä lainmukaisuudesta. Eräs raamatun tutkija lausuu ihmeiden käsittämisestä tällä tapaa: «jumalan historiallinen ilmestys evankeliossa ei menetä vähintäkään pyhästä sisällyksestään, jos osa tuota sisällystä sen sijaan, että se pysyisi välittömänä senlaatuisena tosiasiana, että jumala enemmän leikillä kuin

totisesti esiintyisi ikäänkuin tekemässä oman korkeimman tekonsa kanssa mahdotonta, puoleksi runollista, mutta puoleksi myös kuivasti proosallista pilaa, ennemmin käsitetään sinä nerollisena, lahjakkaana tekona, johon se ihmispiiri, jolle kristinuskon jumalallinen ilmestys ensiksi tarjottiin, laski runsastuotteisesti luovan tajuntansa siitä jumalhengestä, joka oli sen keskuuteen astunut, ja tämän toimintatavasta». Tällaisen historiallisen ja symboolisen selityksen kautta tarjoovat raamatulliset kertomukset todellista uskonnollista henkeä niiden lukijalle ja suovat hänen omistaa niiden sisällyksen historiallisesti ymmärrettävän kuoren kautta. Uudenaikainen eksegetiikka on johtanut tärkeitä tuloksia käyttämällä tällaista selitystapaa.

Emme tahdo enää lähemmin syventyä prof. Rosenqvistin väitöskirjan eri kohtiin. Mitään yksityiskohtaista tarkastusta emme ole tarkoittaneetkaan saada aikaan, vaan ainoastaan esiintuoda muutamia piirteitä hänen teoloogisesta kannastaan. Mainittakoon tässä vaan, että tekijä sovelluttaa niitä filosoofisia periaatteita, joista olemme maininneet, dogmaatillisen aineensa eri aloille, esittää m. m. tarkemmin darvinististen teoriain suhteen uskonnontieteeseen. Monesti on tekijä taidolla vastustanut naturalistisia ennenaikaisia johtopäätöksiä. Filosoofisten käsitteittensä suhteen osottaa tekijä läpeensä suurta terävyyttä. Yleensä näkyykin tekijän tutkimustyö miltei enemmän koskeneen puhtaasti filosoofisia käsitteitä kuin varsinaisesti teoloogista alaa. Ainakin tekijä siteeraa enemmän uudenaikaisia filosoofeja kuin teoloogeja ja dogmaatikkoja. Tekijän teoloogineen kanta olisi suuressa määrin selvennyt, jos hän olisi selittänyt suhdettaan sellaisiin nykyaikaisiin dogmaatikkoihin kuin Pfleiderer, Lipsius, Biedermann y. m.

Lausuaksemme lopuksi vielä kokonaiskäsityksemme prof. Rosenqvistin kirjasta tahdomme sanoa, että, vaikkakin se filosoofisten käsitteitten alalla esittää paljon teräviä ja älykkäitä ajatuksia, se ei kuitenkaan mielestämme ole kuin vähissä määrin onnistunut siinä uskon ja tieteen sovittamistyössä, joka sen tarkoituksena on. Filosoofisten käsitteitten esiintuominen sellaisinaan on toista, toista on raamatullisen uskonsisällyksestä lähtien positiivisesti pukea sen olemus nykyajan käsityskantaa vastaavaan muotoon. Joskin tekijä on negatiiviseen tapaan karsinut pois raamatun luontoa koskevan sisällyksen käsittämisestä muutamia loukkauskiviä, niin ikävänä tosiasiana konstateeraamme, että hän raamatun positiivisen sisällyksen käsittämisen suhteen seisoo samalla epähistoriallisella kannalla kuin kirkon traditsionaalinen teologiia yleensä.

Miksi ei kristinuskon yhä pulppuavasta lähteestä nykyinen aikakausi saisi sellaisilla mitoilla, joita se ymmärtää käyttää, nostaa sitä elähdyttävää nestettä, jota se niin hyvin tarvitsee?

Zach. Castrén.

Uusimmat muinaistutkimukset ja löydöt Syyriassa.[1])

I.

Meidän vuosisatamme muinaistutkimukset ovat silmämme eteen avanneet ihmiskunnan vanhimmissa, itäisissä sivistysmaissa uusia laajoja näköaloja. Niin kauas kuin silmämme pystyy tunkemaan muinaisuuden hämärään, erotamme Egyptissä ja Babyloniassa loistavia kulttuurikeskuksia, joidenka henkinen ja valtiollinen ylivalta leviää leviämistään naapurimaihin. Idästä länteen — auringon tietä — käy kehityksen kulku. Babylonian rajamaana lännessä oli Syyria, ja se ensimäisenä joutui babylonilaisen kulttuurin vaikutuksen alaiseksi. Toinen kulttuurivirtaus tunki jo aikaisin sinne etelästä — Egyptistä. Niin tiedämme, että Syyrian kansoilla jo 16:lla vuosisadalla e. Kr. oli verrattain korkealle kehittynyt sivistys, johon sisältyi niin hyvin egyptiläisiä kuin babylonilaisia kulttuuri-aineksia. Heidän välityksensä kautta levisi sitten tämä egyptiläis-babylonilainen yleiskulttuuri Vähän-Aasian maihin ja sieltä länteen.

Itämaiden ja länsimaiden ensimäisiä välittäjiä oli historian alkupuhteessa Syyriassa asuva kansa, joka egyptiläisissä hieroglyyfikirjoituksissa kutsutaan Chita, nuolenpääkirjoituksissa Chatti ja vanhan testamentin kirjoissa

[1]) Lähteinä on käytetty muun muassa: *E. Meyer*, Geschichte des Alterthums I. Stuttgart 1884. — *E. Schrader*, Keilinschriften und Geschichtsforschung. Giessen 1878. — *E. Babelon*, Manuel d'Archéologie Orientale. Paris 1888. — *O. Hirschfeld*, Die Felsenreliefs in Kleinasien und das Volk der Hittiter (Abhandlungen der Academie in Berlin, 1886). — *J. Benzinger*, Hebräische Archäologie. Leipzig 1894. — *D. H. Müller*, Die altsemitischen Inschriften v. Sendschirli in den Königl. Museen zu Berlin. Wien 1893.

Chittim. Heetiläisten maa — assyyrialaisissa lähteissä usein mainittu *mat chatti* — oli varsinaisesti Orontes- ja Euphrat-virran välinen alue, jonka rajana pohjoisessa oli Amanuksen ja Tauruksen vuoriselkä, etelässä Araapian hietainen erämaa. Tigris-virtaan saakka ulottuva avara tasanko on erittäin viljava siinä, missä Euphrat haarajokineen on sitä kostuttamassa. Taurus-vuoren rinteet ovat hedelmäpuiden ja viiniköynnösten viljelykselle mitä suotuisimpia, ja erittäinkin uhkui Oronteen jokilaakso mitä runsainta hedelmällisyyttä. Siellä — virran muodostamalla saarella — sijaitsi heetiläisten pääkaupunki Kadesch, etelään nykyisestä Emesan kaupungista. Orontes-virran varrella mainitaan vielä toinen heetiläiskaupunki, nimeltä Megiddo, jonka asemaa ei sen tarkemmin tunneta. Mahtavana rajavarustuksena oli heillä Euphrat-virran varrella Karkamisch kaupunki, jonka jätteitä nähtävästi ne suuremmoiset rauniot ovat, jotka vuonna 1876 keksittiin lähellä nykyistä Djerâbîs-kaupunkia. Ne olivat kaikki kuuluisia kauppakaupunkeja, jotka välittivät Egyptin ja Babylonian välillä vallitsevaa vilkasta vaihtokauppaa.

Kaupan ohessa kukoisti siihen aikaan Syyriassa teollisuus. Egyptiläisissä seinämaalauksissa on meille säilynyt runsaasti näytteitä komeista, kirjavista puvuista ja kankaista, joita Syyriassa kudottiin; samoissa kuvauksissa näemme monenlaisia talousastioita ja korukaluja — hienosti muodostettuja ja kirjailtuja ruukkuja ja vaskimaljoja, kultaisia ja hopeaisia renkaita y. m. kallisarvoisia käsiteoksia, joita Egyptin kuninkaat toivat mukanaan voittosaaliinaan sotaretkiltään näillä mailla.

Heetiläisten kulttuurin egyptiläis-babylonilainen sekaluonne kuvautuu mitä selvimmin heidän taiteessaan, josta on muistomerkkejä löydetty sekä Syyriassa että Vähässä-Aasiassa. Omatakeisuutta tavataan siinä yhtä vähän muotojen käsityksessä kuin tekniikissä. Varsinkin Syyrian itäisessä osassa noudatettiin orjallisesti babylonilais-assyrialaisia esikuvia vähimmässäkin piirteissä, päättäen niistä esineistä, joita on kaivettu esille Karkamischin raunioista. Lännessä Oronteen laksossa näkyy heidän taiteensa olleen hiukan itsenäisempää, mutta samalla myös vaillinaisempaa laatua. Kehittyneemmän taiteen luomia ovat Vähässä-Aasiassa — ennen kaikkia Öjukin ja Bagaz-Köi'n palatsiraunioissa (Kappadokiassa) — tavatut veistokuvat.

Useimmissa paikoissa niin hyvin Vähässä-Aasiassa kuin Syyriassa, missä Heetiläisten taideteoksia on esille kaivettu, on siinä ohessa tavattu heidän omituisia kirjoituksiaan, jotka ovat tutkijain vaikeimpia arvoituksia.

Se on hieroglyyfien tapaista kirjoitusta, jossa sanoja ja tavuita merkitsemässä käytetään monenlaatuisia esinekuvia, niinkuin ihmispäitä, jalkoja, jäniksiä, käärmeitä, lintuja, kattiloita, suippo-myssyjä, istuimia, miekkoja, ristejä, vasaroita y. m. Ensimäinen tällainen hieroglyyfikirjoitus löydettiin vuonna 1872 Hamath-kaupungin raunioista. Siitä lähtien ovat monet vanhemmat ja nuoremmat tutkijat nähneet paljon vaivaa näiden salaperäisten kirjoitusten syntysanojen etsinnässä. Eräässä aikakauslehdessä ilmoitti viime vuonna etevä assyrioloogi P. Jensen, professori Marburgissa, päässeensä niiden perille. Tiedonannossaan sanoo hän voivansa heetiläiskirjoituksissa lukea useita kuninkaannimiä: AE-ma-tar-sira(s) = Hamathin kuningas, Kar-k-mi-sira(s) = Karkamischin kuningas, Si-a-na-si-s = Syennesis j. n. e., arvellen, että kieli niissä on *aasialais-indoeurooppalainen, muistuttaen armenian kieltä.*

Jos jatkuvat tutkimukset tulevat vahvistamaan prof. Jensenin arvelua, niin on myös kysymys Heetiläisten kansallisuudesta ratkaistu. Useimmat tutkijat ovat jo ennenkin kallistuneet siihen mielipiteeseen, ett'eivät nämä Syyrian alkuasukkaat olleet seemiläistä rotua. Muun muassa on huomautettu, että heidän nimensä, jotka useimmiten päättyvät s:äänellä, eivät soi seemiläisiltä, ja että egyptiläisissä seinämaalauksissa he, samoin kuin egyptiläiset, kuvataan ihoväriltään punaruskeiksi, jota vastoin seemiläiset niissä esiintyvät kellertävän ruskeina.

Kautta vuosituhannen näkyy Heetiläisten valta olleen Syyrian valloista mahtavin. Ensikerran mainitaan Cheta egyptiläisissä lähteissä Thutmes III:n aikana, joka hallitsi vuosien 1480—1430 välillä, ja silloin kansojen joukossa, jotka olivat Egyptille veronalaisia. Kun Egypti tämän pharaon seuraajien aikana heikontui, tekeytyivät Heetiläiset jälleen itsenäisiksi ja levittivät valtansa yli koko Syyrian, yhdistäen maan eri kaupungit ja kansakunnat yhdeksi liittovallaksi, jonka yhteisenä ylihallitsijana oli heidän kuninkaansa nimellä «suuri ruhtinas». Niinä suuruutensa päivinä näkyy Cheta ulottaneen valloitusretkiään Vähä-Aasian pohjoisiin osiin saakka. Pharaot Seti I ja Ramses II, jotka arvellaan hallinneen vuosien 1340—1230 välillä, yrittivät voittaa takaisin entisen valtansa Syyriassa. Päätaisteluaan Heetiläisten kanssa kuvaa viimemainittu pharao pitkässä sankarilaulussa, jossa hän mahtavalla tavalla ylistelee omaa rohkeuttaan ja kansansa uljuutta; mutta ylistyslauseista huolimatta nähdään, ett'ei voitto ratkaiseva ollut. Rauhansopimus tehtiin ja Ramses nai Cheta-kuninkaan tyttären. Sen jäl-

keen näkyvät molemmat kansat eläneen keskinäisessä rauhassa ja liitossa. Mutta Ramses III:n aikana (v. 1180—1150) hyökkäävät Heetiläiset muiden aasialaisten kansakuntien seurassa Egyptiin. Hyökkäys torjuttiin ja egyptiläiset sotajoukot kostivat Syyriassa rauhanrikkojille. Ramses kehuu ottaneensa siellä vangiksi «heidän vihelläisen kuninkaansa». Jos kohta Heetiläisten mahti tällöin tuntuvasti supistettiin, pysyivät he yhä edelleen huomattavimpana valtana Syyriassa, ja kaupungit Megiddo, Kadesch ja Karkamisch mainitaan yhä heidän lujimpina varustuksinaan.

Egyptiä vaarallisemmaksi tuli heetiläisvallalle sen mahtava naapuri idässä — Assyria. Jo Tiglathpileser I (v:n 1100 paikoilla) on useampia kertoja Heetiläisten kanssa tekemisissä. Salmanassar II:sen aikana (727—722) joutuivat he pysyväisesti Assurin veronalaisuuteen. Täydellisen lopun teki heidän itsenäisyydestään Sargon, joka laski valtansa alle koko Syyrian ja suuren osan Palestiinaa. Tuon ylpeän valloittajan suuhun pance profeetta Jesaia sanat:

Eivätkö virkamieheni kaikki ole kuninkaita? Eikö Karkamischin käynyt niinkuin Kalnon? Eikö Hamathin niinkuin Arpadin? Eikö Samarian niinkuin Damaskon? Kätteni voimalla minä sen tein ja viisaudellani, sillä ymmärtäväinen olen, ja poistin kansojen rajat ja ryöstin heidän aarteensa ja maahan kukistin istuvaiset. Kuten pesää, niin kaappaa käteni kansojen omaisuutta, ja kuten hyljättyjä munia kokoillaan, niin kokoilen itselleni koko maanpiirin, eikä siellä ole siivillään räpyttelevää, ei suutaan avaavaa, ei piipottavaa". (Jes. 10, 8—9; 13—14.)

Profeetan mainitsemista kaupungeista kukistui Karkamisch v. 717, ja siinä sai heetiläisvalta kuolettavan iskun. Sargonin jälkeisissä sotakertomuksissa ei enää Heetiläisten nimeä tavata. Valtansa kera kadottivat he kansallisuutensa ja siinä syy, minkätähden heidän nimensä historiasta kokonaan hävisi. Aramealainen kansanaines, jonka keskuksena olivat Damaskon ja Soban kaupungit, voitti aikojen kuluessa yhä enemmän alaa Syyriassa, ja siihen näkyvät myös heetiläiskansan jäännökset sulautuneen.

II.

Muinaisten Heetiläisten alueella Orontes-virran muistorikkaassa laaksossa ovat saksalaiset muinaistutkijat viime vuosina ahkerasti toimittaneet kaivamustöitä. Amanus-vuoren juurella sijaitsee siellä vähäinen kurdilaiskylä, nimeltä Sendschirli, ja sen ympäristöstä löysivät he kiitollisen tutkimusalan. Kylän viereisestä kummusta on nyt päivän valoon paljastettu

ikivanhan kaupungin rauniot, joissa on säilynyt harvinaisen runsaassa määrin kallisarvoisia muistomerkkejä Syyrian muinaisajoilta. Kaupunkia ympäröi kahdenkertaiset 2 kilometrin pituiset muurit, joista kumpikin on varustettu sadalla tornilla ja kolmella portilla. Keskellä kaupunkia kohoaa linna — kaupungin vanhin osa — jota viidet soikeanmuotoiset muurit näkyvät suojanneen. Linnan sisässä on tavattu kaksi palatsia, toinen koillisessa ja toinen lännessä, sekä sitäpaitse vanha kahdella korkealla tornilla varustettu rakennus. Karkeatekoiset veistokuvat ja hieroglyyfit, jotka koristavat linnan portteja ja muureja, tulkitsemattomalla kielellään luultavasti kertovat linnan perustamisesta ja vaiheista kaukaisimmassa muinaisuudessa heetiläisvallan alkuaikoina. Näiden muistomerkkien keskeltä löydettiin linnaportin pihalta Assyrian suurkuninkaan Asarhaddonin mahtava kuvapatsas muistona assyyrialaisen yliherruuden myöhemmiltä ajoilta; patsaassa olevasta nuolenpääkirjoituksesta tiedämme, että se pystytettiin vuoden 670 paikoilla e. Kr.

Niin muodoin kuvautuu linnan muistomerkeissä heetiläisvallan alku ja loppu. Niiden väliseltä aikakaudelta on siellä niinikään säilynyt muutamia sisältörikkaita muistoja — ajalta, jolloin aramealaisuus jo oli päässyt ylivaltaan Heetiläisten alueella pohjois-Syyriassakin, tunkien syrjään heidän kielensä ja kirjoituksensa. Raunioiden läheisyydestä löydettiin moniaita kuvapatsaita ja kahteen niistä on piirretty muinaisseemiläistä kirjoitusta; samanlainen kirjoitus keksittiin vielä toisen palatsin seinässä. Nämä kirjoitukset, jotka Sendschirli-löydöistä ovat suurimman huomion herättäneet, ovat kirjoitetut aramealaisella kielimurteella ja samoilla muinaisseemiläisillä kirjaimilla, kuin kuuluisa Mesa-kirjoitus, joka vuonna 1864 löydettiin entisessä Moabin maassa Kuolleen Meren kaakkoisessa kolkassa. Vanhimpina meille säilyneinä näytteinä vielä muodostumassa olevasta aramean kielestä on niillä verraton kielitieteellinen arvo. Historian tutkimukselle eivät ole vähemmän tärkeitä sisältöönsä nähden. Tämä koskee erittäin toista patsaskirjoitusta, joka sisältää varsin kuvaavan kertomuksen Syyrian historiasta 8:lla vuosisadalla e. Kr. Siinä kerrotaan kapinasta, joka oli syttynyt Ja'din maassa. Kuningas Bar-Sûr ynnä 70 kuninkaallisen perheen jäsentä murhattiin, ja prinsseistä pelastui yksi ainoa, nimeltä Panammu. Kapinaa seurasi kansalaissota ja nälänhätä, kunnes Panammu assyrialaisen suurkuninkaan avulla pääsi takaisin isänsä valtaistuimelle. Rauha ja varallisuus palasi maahan, mutta Assurille menetetty itsenäisyys oli rauhan hinta. Uskolli-

sena ja suosittuna vasallina seurasi Panammu suurkuningasta Tiglathpileseria hänen laajoilla sotaretkillään. Sellaisella retkellä kuoli hän Damaskon edustalla ja sai uhkeat hautajaiset. Hänen jälkeensä korotettiin Ja'din kuningas-istuimelle hänen poikansa Bar-Rakûb, joka isänsä muistoksi teetti patsaan kirjoituksineen.

Suomennan tähän kirjoituksen kokonaisuudessaan wieniläisen professorin D. H. Müllerin selityksien mukaan; kuten aukkopaikat osoittavat, on se useissa kohdin lukemattomaksi turmeltunut.

„Tämän patsaan pystytti Bar-Rakûb isälleen Panammulle, Bar-Sûrin pojalle — — — — [muistoksi siitä] vuodesta, jona isäni pelastui isänsä [puolueen perikadosta]. Hänet pelastivat Ja'din jumalat turmiosta. Salaliitto tapahtui hänen isänsä huoneessa ja nousi — — — — [kapinoitsija ja tuotti] tuhoa hänen isänsä huoneelle ja tappoi hänen isänsä Bar-Sûrin ja murhasi hänen isänsä sukulaisia 70 — — — — ja hänen (sukunsa) jäännöksellä, miehillä, täytti hän vankilat. Ja hän teki hävitetyt kaupungit asuttuja kaupunkeja lukuisemmiksi. — — — — [silloin puhui jumala Hadad]: koska te olette nostaneet sotaa huonettani vastaan ja murhanneet yhden pojistani, niin olen myös minä tuottanut sodan Ja'din maahan ja Hil[babahiin] — — — — Panammu, Karrûlin poika — — — — ja hävitettiin rukiit, durra, nisu ja ohra, ja nousi puolimitta (nisuja) schekeliin ja schatrab-mitta (ohria) schekeliin ja asnah-mitta juomaa schekeliin. Ja isäni vei [lukuisia lahjoja ja tuli] Assurin kuninkaan luo. Ja tämä asetti hänet kuninkaaksi hänen isänsä huoneen yli ja hävitti pois turmion kiven hänen isänsä huoneesta — — — —. Ja hän tutki vankilat ja päästi vapaiksi Ja'din vangitut — — — ja päästi vapaiksi naiset — — — tapettujen huoneen — — — ja rakensi jälleen isänsä huoneen ja teki sen entistä kauniimmaksi. Ja runsaasti oli nisuja, ohria, rukiita ja durraa hänen päivinänsä, ja kaikki ruoka-aineet (ja kaikki juomat) halvenivat hinnassa.

Ja isäni Panammun päivinä antoi hän Kafîrîn ja Rakabin kaupungin — — — isälleni Panammulle keskellä Kebarin kuninkaita. [Eikä liittynyt Assurin kuninkaan vihollisiin] isäni, vaikka hän omistikin paljon hopeaa ja paljon kultaa. Viisaudessaan ja oikeudessaan liittyi hän herransa, Assurin kuninkaan puolueeseen — — — ja [hänen allensa laski Assurin] kuningas maaherrat ja kanssakuninkaat Ja'dissa ja osoitti hänelle Assurin kuningas enemmän suosiota kuin Kebarin kuninkaille.

Ja isäni taisteli herransa Tiglathpileserin, Assurin kuninkaan, sotavaunuilla hänen sotaretkillään — — — hamasta auringon noususta sen laskuun saakka — — — ja [Tiglathpileser valloitti] neljännen osan maanpiiriä ja kuljetti auringonnousun tyttäret länteen ja lännen tyttäret itään. Ja isäni [seurasi häntä sotaan ja lisäsi] hänen herransa Tiglathpileser, Assurin kuningas, kaupunkeja Gurnumin alueesta — — Ja isäni Panammu, Bar-Sûrin poika — — — [valloitti] Schamragin.

Silloin kuoli isäni Panammu, herransa Tiglathpileserin, Assurin kuninkaan, seurassa (?) Ik . . . n leirissä ja häntä itki valtakunnan prinssi (= kruunun perillinen) ja häntä

itki hänen herransa, Assurin kuninkaan, Tiglathpileserin leiri. Ja hänen herransa, Assurin kuningas, otti — — — hänen sielunsa ja toimitti hänelle itkijäiset tiellä ja kuljetti isäni (ruumiin) Damaskosta tähän paikkaan. Minun päivinäni — — — — [hän täällä haudattiin] ja häntä itki koko hänen huoneensa.

Ja minut Bar-Rakûbin, Panammun pojan, asetti isäni vanhurskauden ja minun vanhurskauteni tähden herrani, Assurin kuningas, isäni Panammun, Bar-Sûrin pojan, istuimelle Ja minä pystytin tämän patsaan [isälleni] Panammulle, Bar-Sûrin pojalle, ja olen rakentanut — — — — isäni Panammun haudan edessä — — — — ja hänen muistopatsaansa tämä on.

Ja Hadad ja El ja Rakubil, huoneen suojeleva haltija, ja Schemesch ja kaikki Ja'din jumalat [kirotkoot sen, joka tämän muistopatsaan hävittää] — — — ihmisten ja jumalien edessä."

Syyrialaisen kuninkaan kertomus muistuttaa muodoltaan elävästi raamatun vanhimpia kertomuksia tuomarien ja kuningasten ajoilta: sama yksinkertainen kertomistapa, samoja puheentapoja ja lauseita tavataan niissä. Hän on laatinut kirjoituksensa 8:nen vuosisadan jälkimäisellä puoliskolla, sillä siinä usein mainittu Tiglathpileser on sen nimisistä Assurin kuninkaista järjestyksessä kolmas ja hallitsi saman vuosisadan keskipaikoilla.

Vielä vanhempi — luultavasti 9:nen vuosisadan alkupuolelta — on toinen aramealainen kirjoitus, joka löydettiin piirrettynä patsaaseen, joka kuvaa partasuista miestä, päässä härän sarvilla varustettu päähine. Kirjoituksesta saamme tietää, että se on syyrialaisen jumalan Hadadin kuva, jonka pystytti Ja'dinin kuningas Panammu, Karrûlin poika. Muuten on kirjoitus, jonka prof. Müller parhaimman taitonsa mukaan on koettanut tulkita, pahoin turmeltunut. Huomattava on siinä kohta, jossa vanha kuningas Karrûl ennen kuolemaansa laskee poikansa Panammun sydämmelle viimeisiä toivomuksiaan, ennen kaikkia sen, että poikansa pystyttäisi Hadad-jumalalle patsaan, jonka hän oli luvannut rakentaa, ehtimättä lupaustaan täyttää, — kuvaus, joka muistuttaa kuningas Daavidin ja hänen poikansa Salomonin viimeistä kohtausta, josta kerrotaan 2 Kuningastenkirjan 1 ja 2 luvussa.

* * *

Muinaismerkit Sendschirlin kummusta kaunistavat nykyään Berliinin kuninkaallisen Museon kokoelmia, jotka varmasti vastakin saavat samalta taholta vastaanottaa kallisarvoisia aarteita. Saksalaiset muinaistutkijat, näet, yhä jatkavat siellä kaivamustöitään, ja laaja on tutkimusala. Sendschirlin

tapaisia kumpuja kohoaa pitkin Oronteen laaksoa, ja, jos muut kätkevät muinaismuistoja samassa määrin kuin ensimäinen, johon tutkijain lapiot osuivat, niin saatamme toivoa, että piankin on hälvenevä se hämärä, joka vielä peittää Syyrian muinaisuuden historiaa ja sivistysoloja.

Arthur Hjelt.

Katsaus kehitysoppiin. [1])

On tuttua että eläimet aikaisemmilla asteilla kehityksessään suuresti eroavat muotonsa, rakenteensa ja elintapansa puolesta täyskasvaneesta tilasta.

Muutamissa tapauksissa koko kehityshistoria on yhtämittaista täydellisentymistä eli lähentymistä täyskasvaneeseen tilaan; eri ruumiinosat ja elimet asteettain kehkeentyvät semmoisiksi kuin ne ovat täyskasvaneessa tilassa. Suorasti päämaaliaan kohti kulkeva kehittyminen tavataan esim. suikulaisella *(Amphioxus)*, tuolla yksinkertaisimmalla luurankoisten luokkaan kuuluvalla eläimellä.

Useimpien eläinten kehitys sitä vastoin ei käy niin mutkatonta tietä. Myöskin suikulaisen kehityksessä havaitaan muodostuksia ruumiinrakennuksessa, jotka kehityksen kuluessa häviävät ja joilla ei ole mitään merkitystä täyskasvaneella eläimellä.

Selvempiä esimerkkejä tästä tarjoavat korkeammat luurankoiset. Linnun tai nisäkkään sikiössä sydämen ja verenkulun muoto ja rakennus ja niiden suhteet muihin elimiin on eräällä asteella sellainen kuin kaloissa tavataan ja täyskasvaneeseen tilaan saapuakseen ei ole ainoastaan tarpeellista

[1]) Seuraavien teosten mukaan: *A. Milne Marshall*, Vertebrate Embryology, London 1893; *F. Merkel* ja *R. Bonnet*, Ergebnisse der Anatomie und Entwicklungsgeschichte. Bd. I & II. Wiesbaden 1892, 1893; *E. Häckel*, Anthropogenie oder Entwickelungsgeschichte des Menschen 4:te Aufl. Leipzig 1891; *W. Roux*, Beiträge zur Entwicklungsmechanik des Embryo. Zeitschrift für Biologie, Bd. XXI, München & Leipzig 1885.

että elimissä uusia rakenteita ja uusia suhteita tulee lisää, vaan että nykyiset surkastuvat ja häviävät. Sammakko taasen alkaa elämänsä munasta päästyään nuijapäänä toukkana, joka on kala ei ainoastaan kiduksiinsa vaan ruumiinsa kaikkiin yksityiskohtiin katsoen. Toukan muuttuessa sammakoksi tapahtuu suuria muutoksia muodossa, suuruudessa ja eri elinten suhteissa toisiinsa, samalla kuin muutamat elimet, kuten kidukset ja häntä, tykkönään häviävät.

Sellaisista tapauksista kuin sammakon tai perhosen kehityksestä, joissa muuttuminen toukasta täyskasvaneeseen tilaan tapahtuu jyrkemmin toisistaan eroavien kehitysasteiden kautta, käytetään nimitystä muodonvaihdos. Sen sijaan että eläinten kehittyminen kävisi suoraan täyskasvanutta tilaansa kohti, sen sijaan että eläin kävisi suorinta tietä päämaaliaan kohti, se kulkee mutkapolkuja, käyttää aikaa ja voimaa sellaisten elinten muodostamiseen ja kehittämiseen, jotka tosin ovat täydellisessä sopusoinnussa vallitsevien elämäntapojen kanssa, mutta joilla ei lopullisessa kehitystilassa ole mitään tehtävää ja joista sen siitä syystä täytyy vapautua.

Sentapaiset seikat kuin ne, joihin tässä on lyhyesti viitattu, osoittavat kuinka välttämätöntä jonkunlaisen selityksen saaminen kehityksen ilmiöihin on.

Descendenssiteoriian eli polveutumisopin mukaan eläinyksilöt syntyvät ennen olevista eläimistä, niin myöskin lajit, heimot ja suuremmat eläinryhmät. Nykyään elävät lajit ja suvut ovat johtuneet entisinä geoloogisina aikoina eläneistä. Eläinkunta on kuvaannollisesti puhuen suuri puu. Tuoreet lehdet tässä puussa ovat nykyään elävät lajit. Näiden ryhmittyminen suvuiksi ja heimoiksi ja lahkoiksi ihmisen tekemässä systeemissä — luonnossahan on ainoastaan yksilöitä — riippuu niiden polveutumisesta likeisemmistä tai etäisemmistä kantamuodoista, niinkuin lehtiä kantavat oksat ovat haaraantuneet pienemmistä ja laajemmista puunhaaroista. Uusien lajien luominen perustautuu siihen, että lukemattomista aiheista jää luonnossa ainoastaan erinomaisen harvoille mahdollisuus elämään, kasvamaan ja itseään kartuttamaan. Monin verroin suurempi osa elimistöjä kuolee jo elämänsä ensi askeleilla tai sortuu ennen sikiämisaikaansa. Tästä lakkaamatta uudistuvasta heikompien ja elämän taistelussa vähemmän edullisessa asemassa olevien yksilöitten poiskarsimisesta on seurauksena, että ainoastaan ne yksilöt, jotka toisessa tai toisessa suhteessa ovat paremmin varustetut, jotka yleensä voivat sukkelammin mukaantua ympäröiviin olosuhteisiin ja käyttää

hyväkseen uusia elämänmahdollisuuksia, säilyvät ja voivat siitä. Koska jälkeläisissä polvi polvelta sama valikoiminen uudistuu ja sen tapahtuessa pienimmässäkin määrässä edulliset ja haitalliset ominaisuudet tulevat kysymykseen, niin nämä jälkeläiset vähitellen erilaistuvat, muuttuen polvi polvelta elämäntapansa ja rakenteensa puolesta niin paljo toisistaan, että niitä vihdoin voi pitää perinnöllisinä muunnoksina, jopa lopulta eri lajeinakin.

Polveutumisopin mukaan niinmuodoin kaikki eläimet, jotka nyt elävät ja jotka milloinkaan ovat eläneet, ovat likeisemmin tai etäisemmin toistensa kanssa todellisia veriheimolaisia ja sen mukaan myös jokaisella nykyään elävällä eläimellä on äärettömän pitkä sukuperä, — jokaisen sukuluettelo näet ulottuu läpi kaikkien geoloogisten aikakausien siihen saakka kuin elämä ensin alkoi maapallolla.

Tutkimus yksilön kehityksestä munasolusta täyskasvaneeseen tilaan eri eläinlajeissa on taasen osoittanut, että jokainen eläin kantaa merkkejä entisyydestään ja paljastaa sukuluettelonsa omalla kehityksellään. On huomattu että ne asteet, joiden kautta eläin kulkee kehittyessään hedelmöitetystä munasolusta lopulliseen muotoonsa, eivät ole satunnaisia oikkuja tai vaan jonkinlaisia sopivaisuudesta riippuvia muunnoksia yleisessä kehitystavassa, vaan että ne enemmän tai vähemmän tarkasti, enemmän tai vähemmän muuntuneina edustavat niitä asteita, jotka ovat itse lajin kehityksessä geoloogisten aikojen kuluessa toisiaan seuranneet.

Yhdennäköisyyden muutamien korkeampien eläinten sikiömuotojen ja eräitten täyskasvaneitten lajien välillä alhaisemmista eläinryhmistä olivat jo vanhemmat luonnontutkijat, kuten *Oken*, *Treviranus* ja *Meckel*, huomanneet, ja *Agassiz* vanhempi oli, vertaillessaan eräitten kalojen sikiömuotoja kivettyneitten kalojen kanssa, huomannut, mikä merkillinen yhdenpitäväisyys oli molempien välillä.

Sitä sääntöä, joka yleensä eläinkunnassa ilmaisekse yksilön kehityksessä, voi *Häckel*in mukaan määritellä seuraavalla tavalla: Se muotojen sarja, jossa yksityinen organismi kehittyessään munasolusta täyskasvaneeseen tilaan asteettain esiintyy, on lyhyt, supistettu uudistus siitä pitkästä muotojen sarjasta, jonka kautta saman organismin edeltäjät eli saman lajin esivanhemmat eläinkunnan vanhimmista ajoista asti nykyisyyteen saakka ovat läpikulkeneet, eli lyhyesti, indiviidin kehityksessä uudistuu lyhennetyssä muodossa lajin koko historiallinen kehitys.

Tämä oppi uudistamisesta eli toistamisesta (rekapitulatsioonista), jonka selvittämisestä tunnetuilla luonnontutkijoilla *K. E. v. Baer*illä (1828—1837), *Fritz Müller*illä (1863) ja *E. Häckel*illä on suurimmat ansiot, on se perustus («kehityksen peruslaki», «biogeneettinen peruslaki»), johon kehityksen ilmiöiden selitykset nykyään nojautuvat.

Sellainen seikka esim. että sammakko päästyään munasta ulos elää jonkun aikaa kalanmuotoisena toukkana, joka ruumiinrakennuksensa kaikissa osissa on kuin kala, on epäilemättä hyvin merkillinen, mutta se tulee jossakin määrin ymmärrettäväksi, jos oletamme, että sammakot ovat historiallisesti kehittyneet kaloista ja että joka sammakko on yksityisessä kehityksessään pakoitettu sukutaulunsa toistamaan. Samalla tavoin se ilmiö, että lyhythäntäiset äyriäiset *(Brachyura)* munasta päästyään ovat pitkähäntäisiä, on osoituksena siitä, että ne ovat historiallisesti polveutuneet pitkähäntäisistä esivanhemmista. Kidusaukot, jotka linnun tai nisäkkään sikiöllä on aikasemmalla kehitysasteellaan, mutta jotka myöhemmin katoavat, ja hetalevalaan sikiön hampaat ovat niinikään pidettävät muistoina muinaisista olomuodoista, ne osoittavat, että lintujen ja nisäkästen esivanhemmat hengittivät kiduksilla ja että hampaattomat hetalevalaat ovat johtuneet hampaallisista edelläkävijöistä.

Rekapitulatsioni-laki, joka ei koske ainoastaan eläintä kokonaisuudessaan, vaan yleensä jokaista sen osaakin, tekee, että yksilön kehityksen tunteminen eri eläinryhmissä saa enennetyn arvon, sillä se on suureksi avuksi vertailevalle anatomiialle ja paleontologiialle sukulaisuussuhteitten selville saamisessa eri eläinten ja eläinryhmien välillä. Eläinten luonnonmukaisen järjestelmän eli systeemin perustuksena on niiden sukuperä, niiden genealogiia, ja sen vuoksi riippuu sellaisen järjestelmän aikaansaaminen, jossa eläinten todelliset sukulaisuussuhteet kuvastuvat, sangen suuressa määrässä siitä, kuinka onnistutaan löytää niiden esivanhemmat tutkimalla niitä asteita, joiden läpi ne yksilöllisessä kehityksessään kulkevat.

Vaikka yksilön kehityksessä niin hyvin aikaisempien kuin myöhäisempienkin asteitten koko heimon historiallisissa vaiheissa pitäisi uudistuman ja vaikka tämän pitäisi koskea ei vaan eläintä kokonaisuudessaan, vaan jokaista yksityistä ruumiinelintäkin, niin täydellistä parallellismia molempien kehityssarjojen välillä ei kumminkaan milläkään eläinlajilla tavata.

Jos parallellismi molempien sarjojen välillä olisi täydellinen, jos yksilön kehitys olisi aivan tarkka kopio sen historiallisesta kehityksestä, niin

tarvitsisi vaan, kuten *Häckel* lausuu, mikroskoopin ja anatoomisen veitsen avulla tarkastaa niitä muodonmuutoksia, jotka jonkun eläinlajin hedelmöitetystä munasolusta seuraavat toisiaan täyskasvaneeseen tilaan saakka, saadaksemme selvän kuvan siitä muotojen sarjasta, jonka läpi saman lajin esivanhemmat luomisen alkuajoista saakka ovat kulkeneet.

Kaikkein useimmissa tapauksissa on yksilön kehitys (syistä, jotka myöhemmin tulevat puheeksi) hyvin vaillinainen ja väärennetty ote lajin historiallisesta eli geoloogisesta kehityksestä. Tutkimalla jonkun organismin munan kehitystä emme useimmissa tapauksissa saa läheskään täydellistä kuvaa niistä muoto-asteista, joiden läpi sen esivanhemmat ovat käyneet, vaan on täytymys aukkojen täydentämiseksi turvautua vertailevaan anatomiaan ja paleontologiaan.

Yksilön kehitys, sanoo äsken kuollut englantilainen luonnontutkija *Marshall*, on tosin historiaa, mutta historiaa, josta monet luvut ovat hävinneet, samalla kuin niissä luvuissa, jotka ovat säilyneet, monet sivut ovat paikoiltaan siirretyt, revityt tai tahratut, niin ettei niitä voi lukea; sanoja, lauseita ja kokonaisia kappaleitakin on jätetty pois ja, mikä pahempi, muutoksia ja väärennettyjä lisäyksiä on myöhäisemmiltä ajoilta lisätty ja toisinaan niin taitavasti, että on vaikea erottaa alkuperäistä tekstiä.

Esimerkkejä siitä, ettei yksilön kehitys kaikissa tapauksissa ole suoranainen esivanhempien historian toistaminen, tapaa kaikkialla. On tunnettu, että eläimissä hyvinkin likeiset sukulaiset voivat erota sangen suuressa määrässä kehityksessään, mikä tietysti ei voisi tapahtua, jos molemmat uudistaisivat heimon historian virheettömästi. Tavallinen sammakko esim. on alussa kiduksilla hengittävä toukka, mutta erään pienen Länsi-Indian sammakon *(Hylodes)* kehityksessä ei löydy sellaista astetta. Tavallinen jokirapu, hummeri ja *Palæmon* ovat hyvin likeistä sukua toisilleen, mutta munasta ne pääsevät aivan erimuotoisina. Selvä on, ettei kanan sikiö eli embryo kolmen päivän vanhassa munassa ole eläin, joka voi vapaudessa elää, ja ettei se sen vuoksi voi tarkasti kuvata muinaista olotilaa; — huomautus, jonka voi tehdä useimpien eläinten aikaisinta kehityshistoriaa vastaan.

Sentapaiset ilmiöt kuin nämä esimerkkeinä mainitut, jotka näyttävät sotivan koko rekapitulatsiooniteoriaa vastaan, tulevat jossakin määrin ymmärrettäviksi, jos *Häckel*in mukaan tekee erotuksen niiden ominaisuuksien välillä, jotka ovat seurauksia perinnöllisyydestä, jotka todella ovat kulkeneet perintönä polvesta polveen ja jotka siis ovat historiallisesti alku-

peräisiä ja niiden välillä, jotka ovat syntyneet myöhemmin sen johdosta että embryon tai toukan on täytynyt mukaantua erityisiin elämänehtoihin.

Niistä suureksi osaksi vielä tuntemattomista seikoista, jotka vaikuttavat, että embryon kehitys poikkeaa konservatiivisen perinnöllisyyden osoittamasta tiestä, jotka estävät yksilön kehittymistä olemasta uskollinen kopia lajin historiallisesta kehityskulusta, tärkein ja yleisin johtuu embryon ravitsemisesta.

Jos ravitsevan aineen määrä munassa on pieni, niin eläimen täytyy jo aikaiseen ja varsin kehittymättömänä päästä mailmaan. Suikulaisella *(Amphioxus)* ja sammakolla, joiden munat sisältävät hyvin vähän ravintoaineita, on sen vuoksi hyvin pitkä oloaika toukkana, jolloin tietysti luonnollinen valikoiminen voi vähitellen tuoda suuriakin muutoksia perinnölliseen kehittymistapaan, tuoda valheellisia lisäyksiä tekstiin. Esimerkkiä tällaisista tarjoovat merisiilien ja merirapujen vapaasti uivien nuorien toukkien omituiset pitkät piikit y. m. «toukka-elimet.»

Jos taasen muna sisältää suuremman määrän ravinnoksi käytettävää ainetta, niin pääseminen munasta siirtyy myöhään eli siksi kunnes kaikki ravintoaine on tullut käytetyksi. Seurauksena tästä on, että embryo tulee munasta myöhäisellä kehityksen asteella, ja jos ravinnon määrä on tarpeeksi suuri, kuten kanan munassa, se syntyy mailmaan vanhempansa muotoisena, siis täydellisesti kehkeytyneenä. Tällaisissa tapauksissa aikaisemmat kehitysasteet usein ovat suuresti supistetut ja lyhennetyt, ja koska embryon ei tarvitse elää vapaana eikä ole pakoitettu muualta hankkimaan ravintonsa, niin se usein kulkee näitten asteitten läpi hyvin muuttuneessa muodossa.

Paitsi munan ravintomäärää on vielä muitakin tärkeitä seikkoja, jotka pyrkivät muuttamaan alkuperäisten kehitysasteitten perinnöllisyyttä indiviidin kehityksessä.

Huomataan esim. että indiviidin kehitys yleensä koettaa supistaa niin lyhennettyyn muotoon kuin mahdollista historiallisen kehityksen toistamisen. Kaikilla eläimillä on pyrintö kehkeentyä suorinta tietä munasolusta täyskasvaneeseen tilaan, sillä siten säästyy ainetta ja voimaa. Tämän tendenssin huomaa parhaiten ylemmillä eli korkeimmilla eläimillä, joiden sukupuu on pisin ja monimutkaisin.

Tästä selviää, että tehdessä jonkun eläinlajin yksilöllisestä kehityksestä johtopäätöksiä mitä sen sukulaisuussuhteisiin ja historialliseen polveutumiseen tulee, täytyy menetellä varovaisesti ja osata tarkasti eroittaa alkupe-

räiset, sitkeän perinnöllisyyden kautta polvesta polveen kulkevat ominaisuudet niistä, jotka eivät ole perityt ikivanhoista kantamuodoista, vaan jotka myöhemmin ovat syntyneet embryon tai toukan mukaantumisesta sen kehitysaikana vallitseviin, erityisiin olosuhteisiin.

Ottaaksemme esimerkin niin nisäkästen kehityksessä seuraavat tapahtumat ovat alkuperäisiä: molempien ensimäisten alkukudoslehtien ja alkuperäisen suolen ja selkähermoputken aiheen muodostuminen, selkäsauvan *(chorda)* ilmaantuminen hermoputken ja suoliputken väliin, kiduskaarien ja kidusaukkojen muodostus y. m. Nämä ynnä monet muut tärkeät ilmiöt ovat nisäkästen ikivanhoista kantamuodoista saakka yhtämittaisen perinnöllisyyden kautta nykyisyyteen saakka säilyneet, ja voimme niistä tehdä johtopäätöksiä vastaavista kehitystapahtumista suvun geoloogisessa kehityksessä. Sitä vastoin sellaiset tapahtumat kuin *amnionin*, *allantoisin* ja muitten embryonaali-kalvojen muodostuminen, sydänpussin parilliset aiheet y. m. eivät ikivanhan perinnöllisyyden kautta johdu vastaavista tapahtumuksista täyskasvaneitten esivanhempien historiallisessa kehityksessä, vaan ne ovat syntyneet myöhemmin tapahtuneesta mukaantumisesta embryonaali-elämän omituisiin olosuhteisiin.

Mutta joskin myöntää todeksi, että heimon historiallisen kehityksen ja yksilön kehityksen välillä on sellainen suhde olemassa, että jälkimmäinen on supistettu ja muuttunut rekapitulatsiooni edellisestä ja joskin tunnustaa oikeaksi, että tämä seikka yleensä riippuu perinnöllisyydestä ja mukaantumisesta, niin kumminkin jää vielä erityisen tutkimuksen alaiseksi ne likimmin vaikuttavat voimat, joista perinnöllisyyden ja mukaantumisen nimellä tunnetut ilmiöt etupäässä johtuvat; on päästävä itse niiden tapahtumusten perille, jotka aikaansaavat nuo muutokset muodossa munasolun kehittyessä täyskasvaneesen tilaan.

Embryon kehityksessä näemme elimien ensimäisten aiheitten syntyvän siten, että sen alkuperäiset lehdenmuotoiset kudokset taipuvat eri tavoin, muodostavat poimuja sisäänpäin tai ulospäin, yhdistyvät tai erkanevat, j. n. e. Nämä muodolliset muutokset ovat seurauksena siitä että kasvaminen tapahtuu kudosten eri osissa eri lailla ja tämän taas voi johtaa solujen lisääntymisestä ja enentymisestä ja erilaistumisesta.

Jokaisessa kehityksessä luonnossa näemme moninaisuutta senkautta syntyvän, mutta on tehtävä eroitus todellisen uuden moninaisuuden ja sellaisen moninaisuuden välillä, joka ei ole muuta kuin että ennen ha-

vaitsematon moninaisuus muuttuu meille havaittavaksi. Herää siis kysymys: onko se moninaisuus, jonka havaitsemme embryon kehityksessä, jo olemassa ennenkuin me silmillämme ja hienoimmilla teknillisillä apuneuvoillamme voimme sitä havaita, ovatko esim. elimien aiheet jo munasolussa jonkinlaisina dispositsiooneina esim. erilaisuuksina sen molekylääirakenteessa kätkettyinä?

Tämä kysymys muistuttaa suuressa määrässä kehitysopin alkuaikoina vallitsevaa riitaa *praeformatsiooni-* ja *epigenesis*-teoriian johdosta. Etevimmät anatoomit ja fysioloogit olivat vanhempina aikoina sitä mieltä, että muna oli täydellinen organismi, samoilla elimillä varustettu kuin täyskasvanut eläin, mutta äärettömästi pienennetyssä muodossa. Kehityksessä ei synny mitään varsinaista uutta, siinä tapahtuu vaan kasvamista ja suurentumista, oppi, joka vei eräisiin hyvin kummallisiin johtopäätöksiin. Kehittymisellä eli evolutsioonilla tarkoitettiin silloin jotenkin samallaista tapahtumusta kuin se, joka esiintyy kukan puhjetessa silmustaan. Niinkuin pienessä silmussa kaikki kukan osat, niinkuin värilliset terälehdet, heteet ja emit ovat viheriäin, tarkasti suljettujen suojuslehtien sisään kätketyt, niinkuin nämät osat kätkössään kasvavat ja sitte äkkiä kukaksi aukiavat, jolloin kaikki salassa olleet osat tulevat näkyviin, niin eläimenkin kehittyessä jo olemassa olevien pienten ja läpikuultavien osien pitäisi kasvaman ja vähitellen esiintymän niin, että voimme ne silmillämme eroittaa. Tätä evolutsiooni- eli präformatsiooni-oppia vastaan, jota *Haller*, *Leibnitz* y. m. kannattivat, asetti uudemman kehitysopin perustaja, *C. F. Wolff*, nojautuen tarkkoihin havaintoihin, epigenesis-teoriiansa (1759); sen mukaan on muna alkuaan aivan yksinkertainen ainekappale, joka vähitellen kehitystapahtumuksen kautta erilaistuu ja organiseerautuu. *Wolff*in epigenesisoppi, puhdistettuna tämän vuosisadan tutkimuksien kautta, on kuten tunnettu, päässyt täydellisesti voitolle.

Että riita präformatsiooniopin ja epigenesisopin välillä on uudelleen nykyaikana herännyt eloon, siihen on antanut aihetta etupäässä saksalaisen eläintutkijan prof. *W. Roux*in tutkimukset ja huomiota herättäneet kehitysmekaanilliset kokeet. *Roux*in mukaan evolutsioonilla voi nykyaikana tarkoittaa jo olemassa olevien kätkettyjen erilaisuuksien tulemista havaittaviksi («Wahrnehmbarwerden präexistirender latenter Verschiedenheiten») ja epigenesillä todella uuden moninaisuuden synnyttämistä («Produktion oder Neubildung von Mannigfaltigkeit»). Saadakseen selvyyttä siitä, mikä arvo

näillä molemmilla kehitystavoilla on munan kehityksessä ja onko hedelmöityn munan tai sen yksityisosien kehitys seuraus munassa itsessään piilevästä erityisestä voimasta («Selbstdifferenzirung») vai onko se tulos vuorovaikutuksista ympäristön kanssa, *Roux* on turvautunut kokeitten tekemiseen, mikä hänestä on ainoa luotettava keino, jolla voi kehitystapahtumien lähimpiä vaikuttimia tutkia, ja siinä etupäässä käyttänyt sammakon munia.

Ensiksi *Roux* teki kokeita valaistaaksen ympäristön eli ulkoapäin tulevien voimien vaikutusta munan kehittymiseen ja tuli niiden johdosta siihen päätökseen, ettei maan vetovoima eikä maa-magnetismi, eivät myöskään valo- ja lämpösäteet ole munan säännöllisen kehityskulun määrääjinä, vaan että tämä johtuu etupäässä munan omasta erilaistumisvoimasta, joskin valo ja lämpö ovatkin sille välttämättömiä edellytyksiä. Viimemainittujen merkitystä voi verrata siihen liikuntoon, joka on välttämätön lasilevyn päällä olevalle rautajauholle, saadaksemme tämän järjestymään niitten voimaviivojen mukaan, jotka lähtevät lasin alla olevasta magneetista.

Kuten tiedetään munasolu jakautuu, sen jälkeen kuin hedelmöittyminen on tapahtunut, ensin kahteen, sitte neljään, sitte kahdeksaan j. n. e. osaan eli soluun (segmenttiin). Munan jakaannuttua kahteen puoliskoon *Roux* kuoletti toisen ja huomasi silloin, että toinen elävä puolisko kehittyi puolinaiseksi, joko vasemman puoleiseksi tai oikean puoleiseksi embryoksi, jolla oli ainoastaan yhden ruumiinpuoliskon elimet kehittyneet. *Roux* osoitti myös, että kehittymättä jäänyt munanpuolisko, joka oli kuoletettu hienolla kuumennetulla neulalla, vähitellen vielä voi tulla eloon, jopa kehittyä niin, että se täydentää vaillinaisen puoliskon embryossa, joka siten tulee täydelliseksi. Tätä tapahtumaa *Roux* nimittää postgeneratsiooniksi eli jälkikehitykseksi. Vielä onnistui *Roux*in saada yhdestä munanpuoliskosta, joka oli kokonaan erotettu toisesta, kehittymään täydellisen embryon, joka oli puolta pienempi kuin normaalinen. Tämänkin selittää hän siten, että oikeastaan syntyy ensin puoli-embryo, joka kuitenkin heti jälkikehityksen kautta täydentää itsensä. Vihdoin on *Roux* näyttänyt, että neljästä ensimäisestä munasegmentistä aina kaksi voivat kehittyä oikean tai vasemman puoleiseksi, etu- tai takapuoliseksi puoliembryoksi.

Näistä ynnä muista samanlaatuisista kokeista niiden tekijä on vetänyt monta tärkeätä johtopäätöstä, joista tässä mainittakoon seuraavat:

Kun muna ensi kerran jakaantuu kahtia, erottuu se samalla laadul-

taan kahdeksi eri osaksi, joista toinen sisältää aineen toista, toinen toista ruumiinpuoliskoa varten.

Koska molemmat ensimäiset munasegmentit toinen toisestaan riippumatta voivat kehittyä normaaliseksi vasemman- tai oikeanpuoleiseksi ruumiinpuoliskoksi, niin on otaksuttava, että molempien ruumiinpuoliskojen normaalisessakin kehityksessä molemmat ensimäiset munasegmentit samoin kuin niiden jälkeläiset kehittyvät toisistaan riippumatta.

Niin muodoin nämä kehitystapahtumat eivät ole seurauksena kaikkien munan osien yhdysvaikutuksesta tai vuorovaikutuksesta, vaan molemmat ensimäiset munasegmentit ja niiden jälkeläiset erilaistuvat itsenäisesti muodostaen lopulta määrätyn osan embryon ruumiista.

Sammakon embryon kehitys on siis verrattava mosaikkityöhön, sen ruumis on kokoonpantu vähintäin neljästä itsenäisesti kehittyvästä osasta.

Paitsi tyypillistä suoranaista kehitystä on vielä regeneratsiooni ja postgeneratsiooni s. o. kadotetun osan uudestaan kasvaminen ja jälkikehitys mahdollinen ja luultavasti nämä kolme ilmiötä ovat sidotut kukin erityiseen munasegmenteissä olevaan aineesen.

*Roux*in kokeet ovat aiheuttaneet että useat muutkin tutkijat ovat tehneet samankaltaisia kokeita alhaisempien eläinlajien (sammakko-eläinten, merisiilien y. m.) munien kanssa ja niiden johdosta tulleet eroaviin johtopäätöksiin. Kaikin puolin on kuitenkin se tosiasia vahvistettu, että ei ainoastaan jokainen molemmista ensimäisistä, vaan jokainen neljästäkin ensimäisestä munasegmentistä voi muodostua täydelliseksi embryoksi. Mutta siitä ollaan eri mieltä kuinka tämä muodostuminen tapahtuu. *Roux* arvelee, että jokainen munasegmentti kehittyy määrätyksi osaksi embryon ruumiista, mutta samalla tapahtuu puuttuvan ruumiin osan täydentäminen jälkikehityksen tai uudestaan kasvamisen kautta, jota vastoin tunnettu kehitysopintutkija *O. Hertwig* ja hänen puolueensa väittää, että jokainen noista neljästä ensimäisestä munasegmentistä voi suoranaisesti kehittyä täydelliseksi embryoksi, joka vaan pienemmän kokonsa puolesta eroaa normaalisesta. Täten kysymys präformatsioonista ja epigenesiksestä jakaa kehitysopin tutkijat taasen, kuten sata vuotta sitte, kahteen leiriin. Toisella puolella on johtajana *Roux*, toisella *O. Hertwig*. Mikä puolue on voittava, lienee vielä vaikea ennustaa. Kertomatta lainkaan itse taistelusta, joka yhä kestää, tahdomme tässä vaan vielä koettaa lyhyesti kuvata pääaatteet molemmissa perin vastakkaisissa käsityskannoissa.

Evolutsionistit eli präformatsiooniteoriian puolustajat *(Roux)* ovat sitä mieltä, että munan muotopuolinen kehitys on pääasiallisesti seuraus sen omasta, vielä tuntemattomasta erilaistumisvoimasta («Selbstdifferenzirung») ja että se moninaisuus, joka myöhemmin tulee näkyviin munan kehityksessä, on jo olemassa munassa, että se on edeltäpäin määrätty eli präformeerattu. Munasolu ei siis ole sellainen järjestymätön seos, *mixtum compositum*, kuten useat arvelevat, vaan se on kokoonpantu vastaavasta määrästä erilaatuisia itsenäisiä osia. Kehitys on siis pääasiassa vaan kätkössä olleen moninaisuuden muuttumista näkyväiseksi (evolutsioonia). Kun muna jakautuu eri segmentteihin eli solunmuotoisiin osiin, niin siinä olevat erilaisuudet lokaliseerautuvat, ja sitä tarkemmin, kuta useampiin osiin solut jakautuvat. Likimmät vaikuttavat syyt kehityskulkuun ovat etsittävät tapahtumuksista munan pienimmissä osissa eli molekylääriosissa, joita ei vielä toistaseksi voida tutkia.

*Wolff*in jälkeen vallitsevan epigenesisteoriian puolustajat *(O. Hertwig)* taasen kannattavat sitä käsitystä, että muna on organismi, joka jakautumisen kautta lisääntyy lukuisiksi samankaltaisiksi organismeiksi, ja vasta kaikkien näitten alkuorganismien vuorovaikutuksesta jokaisella kehitysasteella muodostuu vähitellen kokonaisorganismi. Jonkun elimistön kehitys ei siis mitenkään voi olla mosaikkityötä, vaan päinvastoin kehittyvät kaikki yksityiset osat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa eli yhden osan kehitys on aina kokonaisuuden kehityksestä riippuvainen. Moninaisuus, joka embryon eri osien vuorovaikutuksesta syntyy, on siis todella uutta (epigenesis), johon ei itse munassa ja sen ensimäisissä segmenteissä ollut määrättyjä erinäisiä aiheita. Jokainen munan neljästä ensimäisestä segmentistä voi suorastaan, ilman jälkikehitystä, kehittyä täydelliseksi, joskin normaalista pienemmäksi embryoksi. [1])

Lopettaessamme tämän pikaisen katsauksen nykyiseen kehitysoppiin ja siinä vallitseviin teoriioihin ja aatesuuntiin tahdomme johtaa mieleen erään luonnontutkijan sanat: tiede edistyy siten että se asettaa karkeampien erehdyksien sijaan vähemmän karkeita.

K. M. Levander.

---

[1]) Tätä kirjoittaessa en vielä ollut saanut käsiini *O. Hertwig*in viimeistä, äsken ilmaantunutta, varmaan hyvin tärkeää teosta: Zeit- und Streitfragen der Biologie. I. Präformation oder Epigenese. Grundzüge einer Entwickelungstheorie der Organismen. Jena 1894.

Matkakirje Venäjän Karjalasta.

Kansanrunous. — Uhrimenot.

Täällähän sitä nyt ollaan poloisilla Pohjanmailla, ollaan ja eletään hiljalleen eteenpäin. Kyllähän täällä hauska olisi kuljeksennella enimmältään hyväntahtoisen ja ystävällisen rahvaan joukossa, ellei saisi nähdä niin paljon kurjuutta ja puutetta, jota ei mitenkään voi kovasydämin katsella. Nythän nuo ajat ovat paranneet kevään tullen kun kalanpyytö aina jotain lisää antaa pataan, vaan tullessamme oli kurjuus rajakylissä suuri. Ensimäinen kylä, jossa pysähdyimme, oli Latvajärvi; tahdoimme nähdä laulajavanhusta Miihkalia. Astuimme sisään; ukko uunilta urahti: «onko se Petri» (hänen poikansa). Sanoin: «ei ole». Laadin «tervehyön», sanoin, jotta olemme Helsingistä. Ukolta pääsi itku ja hän alkoi rukoilla siunausta «Helsingin herroilla hyvillä»; lauloipa hän erään tekemänsä runonkin. Vähän aikaa pakisimme niitä näitä, ukko kyseli sanomia ja kertoi omasta elämästään. Surkean vaikutuksen teki tuo 85 vuotinen sokea, laiha vanhus, paksut villasukat jaloissa kun hän kömpi uunilta alas ja tarjosi hapuroiden laihan, luisevan kätensä tervehdykseksi. Muutamia runoja saneli hän meille laulaen vapisevalla äänellä. Vielä hän muistaa, vaikka säe sieltä toinen täältä on karissutkin pois. Ei ole laulussa kuitenkaan enää tarmoa; ei täällä enään saa kuulla sanoja joista maa järäjäisi; nyt on vain suvantovirta entisestä koskenpauhinasta jälellä. Silloin sitä olisi pitänyt kuunnella, jolloin pitkäpartainen Karjalan ukko päivät laulo pääksytysten. Paljoa mahtavammalta tuntuu Kalevalan loitsut kuin nykyiset sanat; ihmetellä täytyy esim. Vipusen manausta, kun kuulee vain veteliä sieltä täältä temmatuita säkeitä, joita sanojat allapäin pahoilla mielin tavailevat.

Koossa on meillä jo vähin kaikenlaista: runoja, taikoja, arvoituksia, onpa muutamia satujakin, «kuninkaallisia». Niitä täältä saisi niin paljon kuin tahtoisi. Jokainen eukko osaa jonkun, vaan varsinaiset kertojat sanovat, että niitä piisaisi vaikka viikoksi. Eräs tyttö, jolta pari satua kirjoitin, sanoi osaavansa kuudenkymmenen paikoille «pitkiä» ja lyhyet vielä erittäin. «Pitkät» kestivät noin pari kolme tuntia kirjoittaa. Samalta tytöltä kirjoitin 8 arkkia itkuja häätilaisuuksissa. Tässä kylässä on eräs hyvä itkijä Maura; häntä olen aina koettanut «itettää» vaan ei «peä pijä» enää, tah-

too sotkea, kun ei saa vauhdilla mennä. Sitäpaitsi on hän hampaaton, niin että on vaikea tuota omituista kieltä ymmärtää.

Sanakirjaa olen valmistanut, eräs hyvin hauska ukko oppaana, joka tuon tuostakin noitaisee, kun kummempi sana sattuu, jota ei ymmärrä. Hän on kotoisin ja asuva Venehjärvessä vaan on suurimman osan ikäänsä ollut keski-Karjalassa, etenkin tässä kylässä. On hyvin hommassaan, kun toiset kyselee, jotta mitä sinä siellä teet? Osaa sitäpaitsi taikoja, runonpätkiä, vieläpä hän itkeekin kun sattuu, vaikkei «äänellä». Hänessä on vielä hiukan papinkin vikaa; on näet ollut tsheässöünän hoitajana ja uhrien tappajana joka syksyisissä Venehjärven «pokko»- eli lammasuhreissa. Täällä näet vielä luvataan lampaita «Miikkulalle», jotka uhrit sitten tsheässöünän pihalla tapetaan ja syödään. — Kun lammas tulee kipeäksi, luvataan se pyhälle Miikkulalle, jos paranee. Se saa kasvaa aivan omin valtoinsa syksyyn ensimäiseen «pohrotshaan» asti ($^{27}/_{15}$ Elokuuta), jolloin kaikki luvatut pässit tuodaan elävinä tsheässöünän pihalle. Tsheässöünän kuistin permannossa on kansiniekka reikä, johon veri valutetaan, kun kaula leikataan poikki. Lihat leikellään tavallisesti, pannaan kiehumaan pataan, joka on varta vasten tätä tarkoitusta vasten varustettu. Pataan pannaan vain suolaa veteen. Kun lihat ovat kypsät otetaan ne pois «kausiin», ja liemestä keitetään puuro, jota varten kylästä on kerätty jauhoja ja suurimoja. Lampaiden talit pannaan höysteeksi. Käytään tsheässöünässä rukoilemassa, pyhällä savulla suitsutetaan lihat ja ruvetaan syömään. Ensin lihat pistetään poskeen, sill'aikaa puuro kiehuu; sitten puuro «kausiin» ja jokainen saa syödä min ennättää. Pää poltellaan tahi keitetään ja syödään. Syödessä ei saa vähintäkään murua mennä maahan, ettei ne joutuisi eläinten syötäviksi. Varsinkin koiria varotaan; kaikki jätteet, luut, y. m. kootaan tarkkaan ja viedään lampiin jossa ne ovat säilyssä. Naiset ja tytöt eivät saa ottaa osaa syömisiin, vaikka saavatkin katsoa päältä; miespuolet vaan syövät. Nahka tulee tsheässöünälle, vaan se tavallisesti lunastetaan takaisin 20—25 kopeekalla. Jätteet pannaan pärevakkaan, kannelliseen, joka sidotaan nuoralla ympäriinsä ja kivi pannaan painoksi. Mitään menoja veden kannossa, tulen teossa, tappamisessa ja syömisessä ei sanota olevan. Jos uhrattavia on paljon, tapetaan loput seuraavana päivänä. Molemmat päivät kisataan ja yötä pannaan jatkoksi.

Miten paljon täällä vielä uskotaan noihin uhreihin ja niiden vaikutukseen, mainitsen muutaman kertomuksen, jonka kuulin. Eräs Lippoñi

Kauro oli joku sata vuotta sitten antanut palan lihaa tyttärelleen, ja samana päivänä kaatoi karhu lehmän ja härän häneltä. Eikä nuo uhrit ole vain Venehjärven nurkkakunnan; sinne tuodaan «bokkoja» aina Luusalmesta ja Kostamuksesta asti, noin 7 peninkulman päästä.

Vielä lisää kielimestarini, että «bokko» luvataan myös jos lampaat eivät tahdo menestyä ja jos joku lammas katoo metsään. Viime vuonna oli ollut 7 bokkoa, 5 ensi- ja 2 seuraavana päivänä. «Bokoksi» luvattu ilmestyy usein sinä päivänä kun pitää viemään lähteä, ja kulkee aivan mielellään uhripaikalle, vaan muualle ei lähde vaikka mikä olisi.

Vuokkiniemessä on ollut ennen samoin suuret *härkä-* (ja bokko-) uhrit Iljan päivänä. Menot lienevät olleet samat, vaikka en ole vielä saanut niistä tarkempaa tietoa.

Kuolleiden palvelus on täällä vielä voimassa, lieneekö se sitten venäläistä tai alkuperäistä. Heti ensimäisen hautausmaan nähtyäni pistivät silmiini lukuiset liehuvat «tuulipaikat», $^1/_2$—1 kyynärän pituiset vaateliuskat. Kun kysyin niiden merkitystä, sanottiin niiden olevan uhreja «pokoiniekoille». Kun kivistys vaivaa ihmistä, mennään haudalle ja sanotaan: «heitä pois kivistäminen, niin minä annan sinulle tuulipaikan», tai jotain semmoista. Vaivaaja on aina sukulainen (ristimaamo ja -taatto niihin luettuina). Kuollut näyttäytyy unessa; siitä sairas arvaa kuka vaivaaja on. Niitä viedessä poltetaan haudalla pyhää savua. — Stroitshana (Helluntaina) keitetään puuro suurimoista ja maidosta huomeneksella ja viedään haudalle. Viejä itse ei syö, vaan kutsuu köyhiä syömään. Tavallisesti syödään yhdellä lusikalla. — Tuulipaikkoja käytetään vielä ainakin Kemissä ja koko pohjoispuolella Karjalaa. Keski-Karjalassa sanotaan niiden enimmän olevan muodissa. — Uhria on vielä karsikko, joka tehdään niille paikoin järvien tai jokien rannoille, joista on saatu paljon kaloja tai simpukoita. Puu (kuusi tai mänty) karsitaan keskeltä noin sylen leveydeltä. Jos karsijalla on taatto ja maamo elossa, jätetään kaksi oksaa, pohjoiseen (isälle) ja etelään (äidille).

Jyväälahdelta $^{11}/_5$.

K. Karjalainen.

Väittelyä.

Valvojan Toimitukselle.

Liitossa viikinkien kanssa.

Jankutusta liitossa viikinkien kanssa olemisesta on kyllä jo opittu ymmärtämään huonosti valituksi aseeksi puoluetaisteluissa, mutta sen ilmestyminen Valvojassa, jota on opittu pitämään puolueettomana arvostelijana, on jotenkin outoa.

Valvojan kirjoittaja hra K. Grotenfelt, aikakauskirjan Kesäkuun vihkossa, sanoo niiden suomalaiseen puolueesen kuuluvain, jotka ovat moittineet hallituksen muutamia toimia, olevan liitossa viikinkien kanssa. Millä oikeudella hra Grotenfelt sitä väittää? Arvattavasti sillä yksinkertaisella perusteella, että kun viikingitkin ovat samoin tehneet, moittineet hallituksen toimia. Eivätkö he siis ole liitossa. Kumma vaan, että ajattelevat ihmiset eivät ota huomataksensa tuon yhteensattumisen oikeata luontoa. Sentähden siitä muutama sana.

Puolueeton arvostelija, katsoessaan asiain kulkua, on huomannut, että hallituksen liian itsekkään menettelyn suhteen on tehty muistutuksia sekä suomalaisessa että ruotsalaisessa puolueessa. Mutta tarkoitusperä kummallakin puolueella nähtävästi on erilainen. Viikingit tahtoisivat kukistaa heille vastenmielisen hallituksen saadaksensa oman mieleisensä miehet sijaan. Suomalaiseen puolueesen kuuluvat taas toivovat, että hallitus vast'edes paremmin noudattaisi säätyjen mielipiteitä, s. o. kansan tahtoa, jossa tarkoituksessa ovat tehneet niitä muistutuksia, joihin on syytä ollut. Eivät asiatkaan moittimisiin ole olleet aina samat suomi- ja ruotsimielisillä.

Verratkaammepa samassa Valvojassa oleva toht. Vaseniusen kirjoitus, kouluista, hra Grotenfeltin kirjoitukseen. Edellisessä vastustetaan hallituksen nykyistä koulupolitiikkaa ja tuodaan esille kansan lausumia mielipiteitä asiassa. Onko toht. Vasenius ja hänen kanssansa melkein koko kansa siltä liitossa viikinkien kanssa? Vai mitä sanoo hra Grotenfelt?

Eikö herrat Yrjö-Koskinen ja Meurman, jotka suosivat, koulujen suhteen, samoja periaatteita kuin viikingit, ole ennemmin pidettävät viikinkien liittolaisina? Mainitut Valvojan kaksi kirjoitusta ovat mitä jyrkimmässä ristiriidassa keskenään kysymyksen alaisessa suhteessa.

Tämän verran vaan siitä, ja lopuksi ilmoitus, että hyvinkin useat totiset isänmaan ystävät maassamme toivovat puoluekiihoitusten lakkaavan antaaksensa sijaa oikealle tasapuoliselle arvostelulle.

J. K.

Muutama sana vastaukseksi.

Arvoisa lähettäjä on minun Valvojassa olleen kirjoitukseni johdosta tahtonut osoittaa, että erityisissä kysymyksissä voi olla yhtä mieltä ruotsinmielisten kanssa, ilman olematta «liitossa» heidän kanssansa, ja tekee sitten minulle suoranaisen kysymyksen mielipiteestäni «hallituksen koulupolitiikan» suhteen.

Kun hra J. K. väittää minun sanoneen «niiden suomalaiseen puolueesen kuuluvain, jotka ovat moittineet hallituksen muutamia toimia, olevan liitossa viikinkien kanssa», kantaa hän, nähtävästi tahtomattansa, väärää todistusta minua vastaan. Kirjoituksessani olen valittanut, että n. s. «nuori puolue» viime valtiopäivillä ja sen äänenkannattaja Päivälehti esiintyivät ikäänkuin liitossa epäkansallisten kanssa yhtyen useissa kysymyksissä turhanpäiten ja, kuten olen koettanut näyttää, sokeasti hyökkäykseen kotimaista hallitusta ja erittäinkin sen suomenmielisiä jäseniä vastaan. Mutta ett'en suinkaan ole sanonut, niinkuin hra J. K. näyttää luulevan, ett'ei ollenkaan saisi nykyisen hallituksen toimia arvostella, jopa, jos syitä on, vastustaakin, näkyy jo siitäkin että nimenomaan hyväksymällä olen maininnut että «vanhan» suomalaisenkin puolueen keskuudesta lausuttiin ankaroita sanoja hallituksen menettelystä margariinikysymyksessä ja kouluasiassa. Tässä on myöskin jo vastaus lähettäjän kysymykseen ajatuksestani «hallituksen koulupolitiikasta»! Jos arvoisa lähettäjä tarkemmin olisi seurannut keskusteluja viime valtiopäivillä, olisi hän nähnyt, että se joka ensimäisenä säädyssä ankarasti vastusti kirkollisasiain päällikön lausumia mielipiteitä koulujen lukukausimaksuista ja vapaaoppilaspaikoista oli — juuri allekirjoittanut. Kaikkia omatakeisia ja vilpittömia mielipiteitä minä kunnioitan, olkootpa sitten «vanhoilla» taikka «nuorilla», taikkapa ruotsinmielisilläkin, mutta vaadin samalla kuitenkin oikeutta niitä kritiseeraamaan, kunhan sitä vaan tehdään säädyllisellä tavalla ja pysytään tosiasioissa. «Hallituksen koulupolitiikkaa» mainituissa kohdissa siis en mitenkään voi hyväksyä, mutta kun syytetään vanhaa suomalaista puoluetta muka siitä, vaikka se melkein yhtenä miehenä vastusti senaattori Yrjö-Koskisen mielipiteitä, tehdään temppu joka kyllä

on tavallinen puoluetaisteluissa, mutta sittenkään ei ole muuta kuin väärennystä.

Siis enemmän kritiikkiä tarvitaan meidän nykyisiä puolueolojammekin arvosteltaessa! Jos lähettäjä olisi sitä käyttänyt, niin hän ei myöskään olisi puhunut «mitä jyrkimmästä ristiriidasta» tohtori Vaseniuksen ja minun kirjoitukseni välillä.

K. Grotenfelt.

Kotimaan kirjallisuutta.

Kalenteri Suomen naisten työstä. Toimittanut Suomen Naisyhdistys. Helsingissä 1894. 370 + XXIII siv. 8:o. Hinta 2: 50.
Kalender öfver kvinnoarbetet i Finland. Utgifven af Finsk kvinnoförening. Helsingissä 1894. 361 + XXIII siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Viime syksynä ilmestyi naisasiayhdistys Unioonin toimittama kertomus *Naisesta ja naisen työstä Suomessa*, kirja, joka ensin englanninkielellä oli levitetty Chicagon suuressa naiskokouksessa ja sittemmin julaistiin molemmilla kotimaisilla kielillä omassa maassa. Tätä laatuansa ensimäistä julkaisua seuraa nyt toisen naisasiayhdistyksemme laatima julkaisu, joka laveammin käsittelee ainoastaan yhtä — vaikka tosin tärkeää — osaa samaa alaa mikä Unioonin kirjasessa oli esitetty. Kuten tunnettu tarjottiin ilmoitettavana oleva kirjatuote yleisölle Suomen naisyhdistyksen kymmenvuotisessa juhlassa viime toukokuulla. Se ilmestyi ikäänkuin näytteenä yhdistyksen toiminnasta.

Kirja alkaa tiedonannoilla naisten töiden karkeammista laaduista, käsiteollisuudesta ja maanviljelyksestä kaikkine sivuelinkeinoineen. Ammattitoimesta etenee selvitys sitten naisen toimiin kunnan ja valtion palveluksessa, opetustoimeen, kaunotaiteeseen ja kirjallisuuteen. Päätteeksi tapaamme luettelon naisyhdistyksistä ja muutamia tilastollisia tauluja sekä karttoja naisten kotiteollisuuden nykyisestä tilasta maassamme.

Kun on ollut luottaminen pääasiallisesti yksityisten henkilöiden ilmoituksiin eri paikkakunnista, ei ole ihmeteltävä, jos siellä täällä tiedonannoissa olisi jotain erehdyttävää. Siinä luvussa, jossa on näytetty missä paikkakunnissa maatamme kehruuta enemmän harjoitetaan, on m. m. sanottu esim. Hämeenlinnasta, että siellä kehruuta harjoitetaan *yleisesti*, joka nyt tuskin pitää paikkaansa. Että kalanpyydyksien valmistaminen maassamme yleisesti olisi naisten toimena, kuten ilmoitetaan, sopinee ainoastaan muutamiin seutuihin. Toisissa, ainakin Pohjanmaalla ja olletikkin Etelä-pohjanmaalla, kutovat verkkoja ja varustavat niitä kannatteilla eniten vanhemmat miehet. — Nämä vaan esimerkkeinä.

Kankaan kudonnasta saamme tietää, että se on pääelinkeinona 1,669 naisella, joista maaseuduilla 1,043. Tietoja annetaan myös sukankutomi-

sesta, solmuskelemisesta, oljenpalmikoimisesta, niinitöistä y. m. Erityisessä luvussa on luotu lyhyt katsahdus niihin kouluihin ja muihin yrityksiin, joihin naiset ovat ryhtyneet kotiteollisuuden parantamiseksi, ja luvun lopussa on luettelo eri kotiteollisuuden harjoittajista.

Naisia maanviljelyksessä luetellaan olevan 642,102 ja maitotaloudessa 520,502. Täydellä syyllä on valitettu sitä suurta puutetta, mikä meidän maassamme on olemassa siinä, että naisilla tuskin on valmistettu minkäänlaista tilaisuutta järkiperäisen maanviljelyksen oppimiseen. Myöskin maanviljelykseen kuuluvista sivuelinkeinoista on ilmoitettu tietoja, joista useat, kuten esim. puutarhanviljelyksestä ja säilyruokien valmistuksesta tuovat tarpeellista valaistusta ja varmaankin monelle kehotuksia koettamaan näillä-kin aloilla onneansa.

Ammattitoimi on saanut hyvin ansaitun tarkastelun osakseen, ja luemmekin sen tuloksena runsaasti tietoja. Mainitaksemme ompelijoita on maassamme 3,508 (joista 1,057 maalla) jota paitsi naisia on useimmissa ammateissa, kuten suutarin, nahkurin, satulamaakarin, kirjansitojan, sorvalin, lasi-, kupari- ja läkkisepäntyössä, ravintoloitsijoina y. m., y. m. Naisten työstä tehtaissa, asioimisliikkeessä ja kaupassa puhuessa on mainittu erittäin muutamia suurempia liikkeitä, mutta tämä luettelo tuntuu jotenkin vaillinaiselta. Mitä naisten toimeen kunnallisissa ja valtion viroissa tulee, on siitä puhuttu ainoastaan säästäväisesti, enemmän huolta sitä vastoin on omistettu opetustoimelle ja kaunotaiteelle. Nämä luvut eivät luonnollisesti esiintuo lukijalle mitään uutta, koska toimet näillä aloilla yleensä ovat sitä laatua, että ne jo muutenkin ovat tunnetut, ainakin sivistyneelle yleisölle. Paitsi yleisiä faktoja on näihin tiedonantoihin liitetty henkilöiden arvostelua ja siitä riippuva luokittelu, jommoinen tietysti ainakin on enemmässä tai vähemmässä määrässä maun asia.

Erityistä huomiota ansaitsevat ne loppuun liitetyt kartat, jotka osottavat kehruun ja kudonnan sekä yleensä kaupaksi olevan kotiteollisuuden leviämistä maassamme.

Niinkuin jo antamistamme viittauksista näkyy, on kirjan sisältö sangen runsas ja monipuolinen. Kirja tulee varmaan puolestaan sekin levittämään tietoa ja samassa harrastusta naisen työhön maassamme ja on oleva koko arvokkaana lisänä siihen mitä Unioonin kirjanen aikaisemmin lyhykäisyydessä esitti.

Tärkein muistutus, minkä kirjan läpilukeminen herättää, on se, että tietojen kokoonpanossa ei ole seurattu semmoista järjestelmää, joka levittäisi siihen kootut tiedot lukijan silmäin eteen niin, että helposti löytäisi mitä milloinkin etsii. Kirjan lavcuteen nähden olisi ollut suotava, että olisi naisten työn tuotteista etenkin käytännöllisellä alalla laadittu aakkosellinen luettelo, joka olisi osottanut samaa mitä lukija nyt saapi etsiä sieltä täältä. — Kun on lueteltu ne paikkakunnat missä jokin työnhaara on yleisesti edustettu, olisi ollut selvyydelle suureksi eduksi laatia nämä luettelot taulujen muotoon.

Mutta näitä muistutuksia lukuun ottamatta on tämä naisyhdistyksen kirjanen oleva tervetullut kaikille, jotka harrastavat kansamme elpymistä niin aineellisella kuin henkisellä alalla, sillä epäilemättä kirjassa sisältyvät tiedot tulevat herättävästi vaikuttamaan niissä, jotka suovat itsellensä aikaa lukemaan ne lävitse.

L. H.

Bidrag till Finlands historia. Utg. genom *Reinhold Hausen.* II, 1. [Ålands sakörelängder och domböcker från 1500- och 1600-talet.] Helsingissä 1894. 374 s. 8:o. Hinta 3: —.

Rafaël Hertzberg. Bidrag till Finlands kulturhistoria på 1600-talet. I. Prosten Boëtii Murenii visitationsprotokoller för 1637—66. Helsingissä 1891. 45 s. 8:o. Hinta —: —.

Yleensä meillä tieto ja tunto entisyydestä on hyvin heikko, ja tämä aikaansaa epäilemättä myöskin heikkoutta taistellessamme esi-isiltä perittyjen laitostemme edestä niiden säilyttämiseksi. Sivistyneissäkin yleensä, ja ehkäpä erittäinkin heissä, enemmän kuin maakansassa, tieto siitä mitä heidän esi-isänsä ovat kestäneet tai mitkä tapahtumat ovat kohdanneet sitä maatilkkua, jossa eletään, on kovin vaillinainen ja melkein olematon. Pintapuolinen kiintymys entiseen «ruotsalaiseen aikaan» ei tietysti voi tätä korvata, jopa usein on sekin ainoastaan todistuksena siitä, kuinka vähän itse asiassa entisyyttä tunnetaan. Kaikki julkaisut, jotka voivat saattaa tuntemaan muinaisaikojen elämää ja henkeä, ovat jo sentähdenkin ilolla tervehdittävät, ja suotavaa olisi että suurempikin sivistynyt yleisö, eikä ainoastaan varsinaiset historiantutkijat, panisi niihin paljoa suurempaa huomiota, kuin tehdään. Usein olisivat ne varmaankin sivistyneelle lukijalle paljoa sekä hyödyllisemmät — että intressanttisemmat kuin kaikenlaiset hetken synnyttämät kertomukset, joihin kaikkiin omantunnonmukaisesti kohta tutustutaan.

Molemmat ylempänä nimitetyt kirjat koskevat jotenkin samaa ainetta ja aikakautta. Sillä «provasti Boëtius Mureniuksen tarkastuspöytäkirjat» koskevat nekin Ahvenanmaan pitäjiä ja käsittelevät paitsi kirkko-omaisuutta koskevia asioita kaikenlaisia rikosjuttuja, jotka siihen aikaan myöskin kuuluivat kirkon oikeuden alle. On tosin useammin syyllä muistutettu, että tämmöiset oikeuden asiakirjat antavat yksipuolisen kuvan oloista, ja kehnon puolen, mutta kun tätä seikkaa pitää silmällä, tarjoovat ne epäilemättä meille hyvää tilaisuutta tutustua entisaikain elämään. Hra Hausenin julkaisemat «Lisät» käsittävät taas kaikki säilyneet Ahvenan sakkoluettelot 1500-luvulta ja alun noitatutkinnoita v:lta 1666—78. Kuitenkin täytyy minun lausua epäilykseni, tokkohan on ollut syytä painattaa mainitut sakkoluettelot kokonaisuudessaan (ainoastaan lautamiesten nimet on yleensä poisjätetty), sillä kuinka monesta verihaavasta se tai se milloinkin on sakotettu, ja ketkä ovat siveellisyysrikoksen tehneet, on kuitenkin jälkimaailmalle jotenkin yhdentekevää. Kirja on tämän kautta tullut sisältämään liian paljon vähäpätöistä, ja tullut kovin pitkäpiimäiseksi. Julkaisu on muutoin toimitettu hra Hausenin tunnetulla tarkkuudella; sitä haittaa vain puute rekisteristä, joka tulee vasta toisessa vihossa.

Niitä juttuja, jotka kuvaavat hyvin aikaansa, 1500-luvun keskivaiheita, ovat esim. sakottamiset siitä, ett'ei joku käskettynä ole saapunut

linnan (Kastelholman) työhön, tai siitä «kapinasta», jonka silloin on pannut toimeen, milloin jo kotona, milloin vasta työssä «linnanojassa» tai muualla. Myöskin tapahtui että 1559 Finströmissä «tehtiin kapina siihen aikaan kuin Matti Holst pyysi nebbe-veroa korkeasukuisen ruhtinaan ja herran Juhani herttuan kirjeen ja käskyn mukaan». V. 1538 helluntaina oli nähtävästi vielä selvempi «kapina» Jomalan kirkolla. Siitä sakotetaan 9 talonpoikaa verrattain suuriin sakkoihin ja sanotaan että he «tahtoivat lyödä kuoliaaksi kaksi huovia, kun nämä käskivät heitä kyytiin ja nimismiehen käskyn mukaan viemään herra Iivarin (Flemingin) hevosia meidän kunink. armollisen herramme tykö». Aikaa kuvaavaa voi myöskin olla kun joku «keritsi linnan lampaat luvatta». Pari noita-asiaa mainitaan siv. 36.

Rahoilla voi muutoin tavallisesti päästä mistä rikoksesta tahansa vapaaksi. Niin esim. 1544 «nuori Matti Varg lupasi Olavi Trottenpojalle (tuomarille) 20 markkaa omasta veljestään, jonka löi kuoliaaksi, ja eräästä toisesta miehestä, jonka samoin löi kuoliaaksi, ja oli sillä nähtävästi suoriutunut kaikesta! — V. 1545 sakotetaan Henrik «laivanrakentaja» siitä, että on metsästänyt metsäkauriita (rådjur). — Ajan alhaista sivistyskantaa näyttävät myöskin ne verrattain useat jutut, joissa paikkakunnan papit tulevat esiin. Herra Lauri Hammarlandissa syytetään ja tuomitaan 1564 siitä, että eräältä merimieheltä on anastanut kirstun, patjan, vaipan, paidan, kaikki hänen vaimonsa liinavaatteet j. n. e. Samana vuonna sakotetaan herra Matti Saltvikissa, koska syyttä on soimannut erästä vaimoa noidaksi. V. 1565 tuomittiin herra Mickel Saltvikissa neljästä verihaavasta, jotka hänen renkinsä papin käskyn mukaan löivät Eerikki porvarille. V. 1545 tuomittiin herra Klemet Jomalassa siitä että ilman piispan ja tuomiokapitulin tietoa oli erottanut kaksi avioparia ja ottanut heiltä vastaan rahoja. Herra Klemetin asema ei muutoin aina ollut aivan hauska, sillä v. 1538 sakotettiin eräs talonpoika koska «hän ajoi ja haukkui herra Klemetin ulos kirkosta.»

Herra Hertzbergin pieni kirja on sisällykseltään vaihtelevampi. Ykkönen nimilehdellä on antanut syytä toivoa jatkoa, mutta vihko on kuitenkin tähän saakka jäänyt ainoaksi. Tarkastukset osoittavat että Ahvenanmaan kirkkojen tila siihen aikaan monesti ei ollut kovinkaan kehuttava. Usein olivat ne täynnä roskia «ja kaikellaista likaisuutta». Siv. 19 mainitaan Finströmistä omituinen noita-asia, kun eräs mies syyttää toista siitä että on saattanut häntä huutoon että «ridher medh odens männer och hans moder kokar fhår till samma odens männer». Mutta minä en voi enkä tahdo luetella useampia yksityisseikkoja, vaan kehotan halullista lukijaa tutustumaan niihin itse ilmoittamistani julkaisuista.

K. Grotenfelt.

Sanomalehdistön suhde yleisöön.

Lomakurssilaisten keskustelu tästä aineesta on antanut aihetta julkisiin lausuntoihin, jotka näyttävät, että muutamissa kohden on väärin ymmärretty mitä keskustelussa lausuttiin. Mutta samassa sekä väärinkäsitykset että sanomalehtien vastaukset yleensä erinomaisen hyvin valaisevat sanomalehtimiesten käsitteitä tehtävistään.

Näistä syistä olen luullut velvollisuudekseni painattaa esitelmäni semmoisena kuin se pidettiin ja katsonut hyödylliseksi siihen liittää muutamia muistutuksia niitä lehtiä vastaan, jotka ovat paheksuneet mitä kokouksessa sanottiin.

I.

Minua on pyydetty tässä tilaisuudessa pohjustamaan keskustelua sanomalehdistön suhteesta yleisöön. Olen suostunut siihen siitä syystä, etten ole ollut tilaisuudessa muulla tavoin osoittaa sitä lämmintä myötätuntoisuutta, jota tunnen tätä lomakurssihanketta kohtaan. Mutta minun täytyy suoraan sanoa, että epäilen onnistunko suorittaa tehtäväni niinkuin itse toivoisin.

Ensinnäkin on käsiteltävänä oleva kysymys niin laaja, että sitä tuskin saa perinpohjaisesti keskustelluksi yhden illan kuluessa. Mutta toiseksi kysymys on monessa kohden arkaluontoista laatua. Se voi helposti kiihoittaa kuulijain ja keskustelijain intohimoja. Ja jos tämä tapahtuu, niin keskustelusta ei ole mitään hyötyä; silloin ehkä olisi parasta, että se kokonaan jäisi pitämättä.

Torjuakseni tätä vaaraa niin paljon kuin voin, pyydän aluksi saada lausua, ja pyydän että uskotte minua kun sanon, että minä puolestani en

ole kiintynyt mihinkään puolueeseen enkä mihinkään sanomalehteen. Ainoa aikakautinen kirjallisuustuote, johon minä ystävyyden siteillä olen yhdistetty, on «Valvoja». Mutta minun käsittääkseni aikakauskirjallisuus ei kuulu tämän illan keskusteluun.

Jos minä siis kiitän tai moitin jotakin, joka koskee sanomalehdistöä, niin minä teen sen ilman mitään poikkeusta. Aijon lausua ainoastaan semmoista, mikä koskee kaikkia niitä sanomalehtiä, joihin minä olen ollut tilaisuudessa tutustua. Enkä voi olla lausumatta, että käsittääkseni olisi keskustelulle hyödyksi, jos kaikki muutkin, jotka tänä iltana tahtovat esittää ajatuksiansa, lausuisivat ainoastaan semmoista, joka koskee sanomalehdistöä yleensä, ilman poikkeusta.

Olen jakanut aineeni kolmeen osaan niiden kolmen päätehtävän mukaan, jotka sanomalehdistöllä on.

Ensiksi on sanomalehdistön tehtävänä kaikenlaisten tietojen antaminen.

Minun ei tarvitse paljon puhua siitä, kuinka hyödyllistä ylipäänsä on, että löytyy sanomalehdistö, joka antaa lukijoille kaikenlaisia tietoja sekä päivän tapauksista omassa ja vieraissa maissa, että myöskin tiedon kaikilta aloilta, keksinnöistä y. m. semmoisista. Niistä voi monelle lukijalle olla aivan suoranaista hyötyä. Mutta yhteiskunnalle yleensä on myöskin varmaan hyödyllistä, että sen jäsenet tottuvat etsimään semmoisia tietoja.

Jos ihminen tottuu etsimään sanomalehtien tarjoomia tietoja ja siten seuraa oman ja muitten maitten tapahtumia, niin hän vähitellen kasvatetaan käsittämään tehtävänsä maailmassa laajemmalta kannalta kuin muuten ehkä olisi asianlaita. Hän tottuu käsittämään, ettei hän ole luotu tähän maailmaan elääksensä omaa itsekästä elämää, vaan että hän on monen ulkoapäin tulevan vaikutuksen alainen ja että hänen velvollisuutensa siis on myös vaikuttaa yhteiskuntaan. Yhteistunne epäilemättä jo näitten uutisten kautta enenee yhteiskunnassa.

Monessa muussakin tapauksessa voi koko yhteiskunnalle olla hyötyä sanomalehdistön antamista tiedoista. Mainitsen vaan yhden esimerkin.

Jos semmoinen vaara kuin tarttuva tauti uhkaa maata, niin on hyvin tärkeätä että on olemassa sanomalehdistö, jonka kautta voi levittää ensiksikin tietoa kaikista varokeinoista tuota tautia vastaan ja toiseksi luotettavia tietoja siitä, mitä taudinkohtauksia todellakin on tapahtunut. Sillä siten vältetään tuo turha pelko, joka usein voi olla yhtä vaarallinen kuin itse tautikin.

Sanomalehdistön vaikutus siis tietojen antamiseen nähden on hyödyllinen. Mutta tämä pitää paikkansa ainoastaan siinä tapauksessa että sanomalehtien antamat tiedot ovat ensinnäkin oikeita ja toiseksi hyvin valittuja.

Usein on asianlaita kuitenkin päinvastoin. Kaikilla on ollut kokemusta siitä, että sanomalehdistössä on koko joukko uutisia, jotka kokonaan tai osaksi ovat perättömiä. Kuinka tässä kohden voidaan hutiloida, siitä yksi esimerkki vaan. Äskettäin ainakin neljä, mahdollisesti useampikin maamme sanomalehti kertoi, että Vaasan maanviljelyskokoukseen odotettiin m. m. senaattori Joh. Gripenbergiä — joka kuoli vuosi takaperin. Mitä taas tietojen valikoimaan tulee, niin sekin antaa syytä muistutuksiin. Monta kertaa on valitettu sitä, että sanomalehdet täyttävät palstojansa kaikenlaisilla rosvo- ja murhajutuilla, jotka enemmän turmelevat yleisöä kuin hyödyttävät sitä.

Erittäin moitittava on se tapa, jolla julkiset keskustelut usein refereerataan sanomalehdissä. Minun täytyy tunnustaa, etten tunne kiusallisempaa henkistä kärsimystä, kuin jos olen pitänyt esitelmän jonakuna iltana, ja sitten seuraavana päivänä luen, miten sanomalehdet kertovat minun sanani. Väliin referaatti on semmoinen että, jos todellakin olisin lausunut mitä siinä on luettavana, niin minun velvollisuuteni olisi lähteä suoraa tietä Lapviikkiin, jopa Niuvanniemelle. Mutta jos nyt tästä seikasta valitetaan sanomalehtimiehille ja kysytään: miksi ette voi toimittaa lehteenne parempia referaatteja? niin tavallisesti vastataan: emme sille mitään mahda. Referaatteja täytyy olla ja pikaisia, kilpailijamme toimittavat niitä lehteensä jo seuraavana päivänä, ja kun meidänkin yleisömme tahtoo niitä, niin täytyy hankkia. Mutta kun ainakin täällä Helsingissä on kymmenkunta kokousta samana iltana, niin ei kaikkiin voida lähettää taitavia referenttejä. Täytyy tyytyä siihen mitä saadaan.

Mutta minä puolestani luulen että sanomalehtimiehet tässä kohden ovat väärässä. Minä luulen että suuri osa yleisöä mieluummin tahtoisi saada kokouksien referaatteja ja muitakin samanlaisia uutisia päivää myöhemmin, kunhan ne silloin vaan olisivat kunnollisesti tehtyjä. Olen itse ollut referentti ja tiedän miten referaatteja tehdään. Niitäkin voi kyllä saada hyviksi, mutta tuskin, jos täytyy kirjoittaa niitä myöhään yöhön, jolloin väsymys on suurin.

Luullakseni sanomalehtimiehet niinikään ovat väärässä, kun he väittävät, että yleisö tahtoo jännittäviä kertomuksia kaikenlaisista roskajutuista. Luulen suuren osan yleisöä olevan semmoisen, joka mieluummin tahtoisi tietää, mitä hyvää on tehty maailmassa kuin mitä pahaa.

Ja koska tässä nyt on koossa suuri joukko kansalaisia maan eri osista, niin minä puolestani ehdottaisin, että tämän ensimäisen osan johdosta lausuttaisiin, että yleisön mielestä — mikäli läsnäolijat yleisöä edustavat — olisi suotavampi saada täysin oikeita ja hyödyllisiä tietoja kuin pikaisia ja jännittäviä.

2.

Tulen sitte sanomalehdistön toiseen päätehtävään: aatteiden palvelemiseen. Se tapahtuu tietysti etupäässä «johtavissa artikkeleissa». Helppo on ymmärtää, että tämä on tärkein sanomalehdistön kaikista tehtävistä ja että sen vaikutus on hyvin laaja. Voi suurella varmuudella väittää, että moni yritys, joka tarkoittaa kansalaisten ja yhteiskunnan parasta, ja joka nyt on saatu aikaan, olisi ollut miltei aivan mahdoton ilman sanomalehdistön apua. Ajatelkaamme vaan, että on kysymys jostakin uudesta hankkeesta lähimmäistemme, esim. kovaonnisten, raajarikkoisten, sokeitten, köyhien hyväksi j. n. e. Kuinka paljon näiden hyväksi tehtävää työtä helpotetaan sillä että yksi ainoa kirjoitus voi tulla tuhansien käsiin ja siten tehdä paljoa suuremman ja nopeamman vaikutuksen, kuin jos olisi tarvittu puhutella kaikkia sanomalehdistöä lukevia ihmisiä yksitellen taikka saada niitä persoonallisesti kokoontumaan.

Mielellään annettakoon myöskin tunnustus sanomalehdille siitä työstä, minkä ne suorittavat vaikuttamalla käsitteiden selvittämiseen sekä puolustamalla ja edistämällä tarpeellisia uudistuksia. Yleensä sanomalehti voi vaikuttaa hyvin syvästi lukijakunnan koko maailmankatsomukseen ei ainoastaan kirjoituksilla, vaan myöskin jo uutisia valikoimalla ja yleensä koko sillä tavalla, jolla sanomalehteä toimitetaan.

Mutta tälläkin sanomalehtitoimella on varjopuolensa. Tulee muistaa, miten tämä sanomalehtien vaikutus oikeastaan tapahtuu. Jos saan käyttää vertausta, niin tahtoisin sanoa, että sanomalehtien vaikutus yleisöön tapahtuu tässä kohden samalla tavalla kuin ilmoitusten vaikutus.

Kun matkustaa Englannissa, niin ei voi tulla mihinkään paikkaan, ei voi lukea yhtään sanomalehteä, jossa ei lukijaa kohtaisi suurilla kirjaimilla

nämä kaksi sanaa: Pearsin saippuaa. Tätä saippuaa ilmoitetaan niin ahkerasti, että tehtailija yksistään ilmoituksiin käyttää luullakseni miljoonan markkaa vuodessa. Ja se kannattaa. Minkätähden? Se kannattaa sentähden että, kun nuo sanat ehtimiseen kohtaavat kaikkein ihmisten silmiä, niin ne vähitellen kiintyvät ihmisten tietoisuuteen niin että, jos mies tai nainen on saippuan tarpeessa, hän miltei vaistomaisesti pyytää juuri tätä saippuaa.

Samaten tapahtuu sanomalehtien vaikutus yleisöön. Tiedämme kaikki, että sanomalehtikirjoitukset usein ovat hyvin pintapuolisia. Mutta sen kautta että päivä päivältä tyrkytetään lukijakuntaan samoja mielipiteitä, samoja väitteitä, ainakin monen on mahdoton vastustaa näitä uudistettuja väitteitä, ja lukija sitten ikäänkuin pakosta rupeaa ajattelemaan niinkuin sanomalehdentoimittaja tahtoo.

Mutta helposti nähdään, että tässä piilee suuri vaara. Sillä jos sanomalehden edustama maailmankatsomus ei ole oikea, niin täten tyrkytetään lukijakuntaan mielipiteitä, jotka eivät ole oikeita.

Tiedän että moni tässä kohden ajattelee näin: sentähden on tehtävä erotus hyvien ja huonojen sanomalehtien välillä. Se lehti, jota minä luen, on hyvä, se, jota vastapuolue lukee, on huono, ja se työskentelee ainoastaan siinä tarkoituksessa että saisi valtaa ihmisten yli.

Mutta tämmöinen katsantotapa luullakseni ei ole oikea. Täytyy tunnustaa, että kaikkialla on sama mahdollisuus, että sanomalehdet puhuvat joko täydestä vakaumuksesta taikka myöskin huonoista vaikuttimista.

Vaan jos otaksummekin, että sanomalehti puhuu täydestä vakaumuksesta, niin voimme kuitenkin sanoa että sen vaikutus voi olla meidän mielestämme turmiollinen. Mikä on syynä siihen?

Se on luullakseni etupäässä se tapa, jolla sanomalehtiä nykyjään toimitetaan.

Ensiksi täytyy muistaa, että sanomalehdet meidän aikanamme ovat joko puolueitten äänenkannattajia tai affääriä.

Jos sanomalehti on puolueen äänenkannattaja, niin tietysti puolueen edut helposti tulevat määräämään lehden kannan kaikissa kysymyksissä. Lehti tulee siten yksipuoliseksi.

Jos taas lehti on paljas affääri, niin helposti voi tapahtua, että se koettaa pidättää puolellaan lukijakuntaansa niin hyvin kuin mahdollista, ja tyydyttääkseen kaikkia se puhuu milloin toiseen, milloin toiseen suuntaan.

Luullakseni voi melkein jokaikisessä sanomalehdessä nähdä tämmöistä epäjohdonmukaisuutta, tai jollei sitä, niin yksipuolisuutta.

Mitä epäjohdonmukaisuuteen tulee, on hyvin tavallista että sanomalehdissä nähdään, kuinka esim. ulkomaan kirjeenvaihtaja kertoo oman maansa oloja aivan toiselta näkökannalta kuin miltä toimitus arvostelee meidän maan oloja. Demokraattisella lehdellä voi olla byrokraattinen kirjeenvaihtaja ja päinvastoin.

Mutta ei siinä kyllin. Tapahtuu hyvin usein, että viivan yläpuolella kirjoitetaan jostakin päivän kysymyksestä aivan toista kuin viivan alapuolella. Mikä on syy siihen? Luullakseni se, että tätä nykyä on aivan mahdoton toimittaa sanomalehtiä niin kuin esim. Snellmanin aikana tapahtui. Silloin yksi mies määräsi sanomalehden kannan, ja silloin se oli edes johdonmukainen. Mutta nyt, kun yhdellä sanomalehdellä on useampia toimittajia, niin milloin yksi, milloin toinen kirjoittaa, ja siten voi helposti tapahtua, että johdonmukaisuutta puuttuu.

Mutta päälle päätteeksi yhteiskunnallinen elämä on laajentunut niin paljon, että on mahdoton kenenkään hallita kaikkia aloja. Ja vielä mahdottomaksi tämä tulee sille, jonka täytyy päivä päivältä kirjoittaa kaikenlaisista eri aineista. On mahdoton kenenkään ihmisen voida nykyisellä työtavalla kirjoittaa jotakin perusteellista kaikkien eri aineitten aloilta, on mahdoton sanomalehtimiehen suorittaa ne opinnot, joita siihen tarvittaisiin. Jokainen, joka on kirjoittanut kirjoituksen aikakauskirjaan, tietää että voi kulua viikkokausia ennen kuin kirjoitus tulee valmiiksi. Mutta näitä viikkokausia sanomalehtimiehellä ei ole. Sentähden emme saa tuomita häntä liian ankarasti, jos hän on pintapuolinen ja muutamissa kohden epäjohdonmukainen. Luoda itselleen täydellisesti johdonmukainen maailmankatsomus, se ei ole helppo asia, siihen vaaditaan paljon työtä ja paljon miettimistä.

Sentähden on tärkeätä, että lukijakunta hyvin käsittää tämän asian eikä aseta sanomalehdistölle vaatimuksia, joita se ei voi täyttää. Minä luulenkin, että tämä käsitys jo rupeaa tulemaan jotensakin yleiseksi. Ei enää, niinkuin ennen, uskota että kaikki, mitä sanomalehdessä sanotaan, on Jumalan sanaa. Kritiikki, arvostelu yleisön puolelta on herännyt. Mainitsemieni epäkohtien poistamiseksi ei tarvita muuta kuin että tämä kritiikki yleisön puolelta tulee yhä valppaammaksi. Se tapahtuu paraiten siten ettei tyydy yhden sanomalehden lukemiseen, vaan ottaa selvää myöskin siitä,

mitä toisilla sanomalehdillä on sanottavana. Mutta pääasiallisesti se tapahtuu siten, ettei tyydy sanomalehtien lukemiseen yksistään, vaan lukee vakavampaa, perusteellisempaa kirjallisuutta ja koetetaan muullakin tavalla saada perusteellisempia tietoja ja käsitteitä, kuin sanomalehdet voivat tarjota. Tässä kohden on siis yleisön omassa vallassa tehdä mainitsemani epäkohdat vaarattomiksi.

3.

Tulen nyt kolmanteen sanomalehdistön tehtävään, jolla on hyvin laaja sija sanomalehdistössämme, mutta jolla minun mielestäni pitäisi olla niin vähän sijaa kuin mahdollista, s. o. henkilöitten ja tekojen arvosteleminen.

Moni katsoo juuri tätä tehtävää sanomalehdistön päätehtäväksi. Mutta jos vähän tarkemmin ajattelemme sanomalehdistön tehtävää yleensä, niin huomaamme, ettei niin ole laita. Voimme sanoa, ettei löydy mitään muuta keinoa, jolla voi levittää tietoja niin hyvin kuin sanomalehdistön avulla, ei mitään muuta keinoa, jolla voi levittää aatteita sillä tavalla kuin sanomalehdet tekevät. Vaan mitä taas tulee henkilöiden ja tekojen arvostelemiseen, niin siinä kohden osaksi löytyy muita keinoja saman tarkoituksen saavuttamiseksi, osaksi koko tämä tarkoitus ei ole hyväksi katsottava.

Sanomalehdillä, mikäli ne moittivat yksityisten henkilöitten tekoja, on melkein sama asema kuin ennen aikaan Rooman tribuneilla, joitten tehtävä oli puolustaa kaikkia, jotka kärsivät vääryyttä, ja katsoa, ettei esim. virkamiesten puolelta mitään vääryyttä tapahtuisi. Mutta historia näyttää meille, että Rooman tribunit lopuksi tulivat suureksi vaaraksi yhteiskunnalle, että heidän kauttansa välistä koko yhteiskuntalaitos joutui vaaraan tai ainakin sen säännöllinen kulku ehkäistiin.

Mutta luullakseni nyt puheena oleva sanomalehdistön tehtävä on jäännös entisistä ajoista, jolloin olot olivat monessa kohden toiset kuin nyt. Jos esim. sanomalehti saattaa julkisuuteen, että joku virkamies on tehnyt virkavirheen, niin tämä edellyttää, ettei maassa ole semmoista lakia ja oikeutta, joka saattaisi mainitun virkamiehen edesvastaukseen. Mutta jos kerran tämmöinen laki ja oikeus on olemassa, jos löytyy laissa määrätty tie vallitsevien epäkohtien poistamiseksi, niin on ensin valittava tämä tie; vasta sitte kun on nähty, ettei se vie perille, on turvauduttava sanomalehtien apuun.

Vaan moni ei näin menettele. Kuinka usein kerrotaan esim., että joku postinhoitaja tai -hoitajatar on tehnyt tuon tai tuon virkavirheen. Epäilemättä suorin tie olisi ollut ilmoituksen tekeminen postihallitukselle, ja tätä keinoa käyttämällä varmaankin moni on saanut epäkohdan poistetuksi. Mutta on paljon mukavampi kirjoittaa sanomalehteen. Ei ajatella sitä, että silloin työskennellään sillä väärällä edellytyksellä, ettei oikeutta olisi muulla tavoin saatavissa. Ja siten istutetaan lukijakuntaan se väärä käsitys, että laki ja oikeus maassa olisi heikompi kuin se oikeastaan on. Tässä kohden siis jo henkilöiden ja tekojen arvosteleminen on turmiollinen.

Mutta se on turmiollinen myöskin toisesta syystä. Kun kerran totutaan julkisesti arvostelemaan toisten tekoja, niin voi helposti tapahtua, että käydään niiden rajain yli, joiden sisäpuolella julkinen arvostelu on luvallinen.

Täytyy muistaa, että löytyy semmoisia aloja ihmisten toiminnassa, joiden kanssa kellään ei ole mitään tekemistä. Minulla olisi esitettävänä monta esimerkkiä siitä, kuinka tätä sääntöä vastaan rikotaan, mutta ehkä on parasta tyytyä yhteen, joka koskee itseäni.

Kun minä muutamia vuosia takaperin hain yliopiston kassöörin virkaa, niin tein sen etupäässä siitä syystä, että toivoin virkani ohessa paremmin kuin ennen voivani tehdä työtä oman tieteeni alalla. Kohtapa silloin muuan helsinkiläinen kirjeenvaihtaja kirjoitti erääseen sanomalehteen surkuttelunsa siitä että tiedemies jättää oman alansa ruvetaksensa rahastonhoitajaksi. Vastasin tuolle kirjeenvaihtajalle julkisesti ja koetin niin kohteliaasti kuin mahdollista hänelle selittää, että hän oli ryhtynyt asiaan, jonka kanssa hänellä ei ollut mitään tekemistä.

Jos tarkemmin ajattelette omaa kokemustanne, niin varmaan löydätte monta tämänkaltaista tapausta. Ja syynä tähän on suureksi osaksi se, että on yleensä niin helppo esiintyä sanomalehdessä ja niin houkuttelevaa esiintyä «yleisenä mielipiteenä», vaikka onkin ainoastaan yksityinen henkilö.

Olen nyt puhunut semmoisesta arvostelemisesta, jonka pohjana edes voi otaksua löytyvän hyvän tarkoituksen. Mielelläni tahtoisin otaksua, että kaikki tämmöinen lähimmäisten ja heidän tekojensa arvosteleminen tehdään hyvässä tarkoituksessa. Mutta paraimmallakaan tahdolla en voi olla huomauttamatta, että löytyy semmoisia arvosteluja, jotka lähtevät suorastaan halusta vahingoittaa toisia kansalaisia. Ja silloin tietysti kirjoituksien vai-

kutus on vielä turmiollisempi. Sillä väärinkäyttäminen usein turmelee mitä itsestään on hyvää.

Vaan vielä yksi seikka. Olen edellä jo koettanut osoittaa, kuinka julkinen arvostelu voi viedä siihen, että vääriä käsityksiä oikeudesta juurrutetaan ihmisiin. Mutta jos muutenkin verrataan sitä tapaa, jolla julkinen arvostelu sanomalehdissä useimmiten tapahtuu, niihin käsitteisiin oikeudesta, jotka muuten ovat vallitsemassa yhteiskunnassa, niin emme voi olla huomaamatta, että tämä tapa usein jyrkästi sotii kaikkia muita kansan oikeudenkäsitteitä vastaan.

Sanotaan usein, että se tai tuo henkilö manataan yleisön tuomioistuimen eteen, että yleinen mielipide tuomitsee hänet siitä tai tuosta rikoksesta. Mutta kuinka menetellään silloin?

Kun henkilöä syytetään rikoksesta tavallisen oikeuden edessä, niin on syyttäjä itse saapuvilla. Mutta kun joku manataan yleisen mielipiteen tuomio-istuimen eteen, silloin syyttäjä melkein kaikissa tapauksissa ei katso sopivaksi ilmestyä persoonallisesti saapuville, vaan hän esiintyy nimettömänä.

Kun henkilöä tavallisen oikeuden edessä syytetään jostakin rikoksesta, niin syytetty ensin saa puolustaa itseään, ja vasta sitte langetetaan tuomio. Mutta yleisön oikeuden edessä ensin langetetaan tuomio, ja vasta sitte on tuomitulla tilaisuus puolustautua.

Vielä on tässä kohden olemassa seikka, joka ehkä on kaikkein arveluttavin.

Laissamme, kuten kaikki tiedämme, «ikivanhuudesta säädetään: jos rikkoo ken, niin syy on hänen vaan». Mutta kirjoitusten nimettömyys usein vaikuttaa, että ihmistä rangaistaan teosta, jota hän ei ole tehnyt. Otaksutaan nimittäin jonkun kirjoituksen sepittäjäksi henkilö, joka itse asiassa ei olekaan kirjoituksen tekijä. Tämän otaksumisen mukaan tuomitaan kumminkin tuo henkilö, ja hän saa kärsiä siitä, mitä toinen on tehnyt.

Olen itse kokenut tämäntapaista, ja voin kertoa sen, koska se on hyvin valaisevaa.

V. 1877 oleskelin Tukholmassa. Oli samaan aikaan valtiopäivät Helsingissä. Minulta pyydettiin erääseen ruotsalaiseen lehteen tietoja Suomen oloista ja varsinkin meidän puolueoloistamme. Kirjoitin kirjoituksen, mutta koska tiesin sen tulevan käymään toimituksen nimessä, niin koetin niin tarkasti kuin mahdollista pysyä ainoastaan asiallisella pohjalla. Sillä

olisin pitänyt hyvin kurjana tekona ruveta muun maan sanomalehden toimituksen nimessä arvostelemaan oman maamme oloja.

Mutta kirjoitukseeni toimitus teki lisäyksiä, jotka sisälsivät arvostelun puolueoloistamme. Myöhemmin kuitenkaan päätoimittaja ei tätä muistanutkaan, vaan kertoi eräälle tuttavalleen täällä Suomessa, että minä olin kirjoittanut koko kirjoituksen. Seuraus tästä oli, että kotiin tultuani välini moneen henkilöön oli kokonaan muuttunut. Oli ikäänkuin muutamat ihmiset eivät olisi tunteneet minua, pelkästään siitä syystä, että otaksuivat minun kirjoittaneen semmoista, jota en koskaan ollut kirjoittanut, ja jonka kirjoittamista olisin pitänyt kurjana tekona.

Eikö tämä sodi kaikkia meidän oikeudenkäsitteitämme vastaan?

Uskallan sentähden väittää, että kirjoitusten nimettömyys varsinkin on syynä siihen, että oikeudenkäsitteet yleisössä monessa kohden ovat aivan nurinpäisiä, kun on kysymys lähimmäisen arvostelusta. Ja seuraus tästä taas ei voi olla mikään muu kuin se, että sanomalehdistön arvostelu yleensä kadottaa arvonsa, eikä vaikuta niin paljon kuin olisi suotavaa.

Näitten epäkohtien johdosta sanoin kerran eräälle vanhalle sanomalehtimiehelle: en voi tulla muuhun käsitykseen, kuin että, asiain nykyisellä kannalla ollen, sanomalehtien tehtävä on opettaa ihmiset ylenkatsomaan «yleistä mielipidettä». Siihen tuo vanha sanomalehtimies vastasi: «suokoon Jumala, että tultaisiin niin pitkälle.»

Samaan tapaan lausui eräs äskettäin täällä käynyt ruotsalainen sanomalehtimies, kun oli kysymys julkisesta arvostelusta (etenkin kaunotieteellisestä). Hän sanoi: «Hyvät herrat! Me olisimme kaikki autetut, jos tulisimme siihen, että ihminen, lukiessaan sanomalehteä aamukahvinsa ääressä, ei panisi siinä oleviin kirjoituksiin suurempaa arvoa, kuin hän panee siihen, mitä joku, joka istuu toisella puolen kahvipöytää, hänelle yksityisesti sanoo.»

Hän oli oikeassa. Asiain nykyisellä kannalla me joudumme siihen, että kaikki erotus katoaa sen välillä, mitä joku lausuu yksityisesti, mitä julkisesti.

Mutta kysymys on, onko suotavaa, että tulemme siihen?

Omasta puolestani en katso sitä suotavaksi. Sillä tunnustan, että sanomalehdistöllä voi olla suuri ja tärkeä tehtävä, jos on tarvis lausua, mitä yleinen mielipide ajattelee siitä tai siitä teosta, joka välistä voi olla sitä laatua, että laki ei voi sitä rangaista. Vaan se tapa, jolla henkilöi-

den ja tekojen arvostelua nykyjään hoidetaan, turmelee hyvän ja hyödyllisen aseen.

Ja tässä kohden minun täytyy sanoa, että yleisö on yhtä paljon, jopa enemmänkin syyllinen kuin sanomalehden toimittajat. Paljon kurjuutta lähtee tosin sanomalehtimiesten kynistä, mutta kaikkein kurjimmat kirjoitukset lähtevät kuitenkin nimettömien lähettäjien kynistä. Tässä kohden on suuri vaara meitä uhkaamassa, enkä käsitä, että on muuta keinoa tämän vaaran poistamiseksi, kuin että ruvetaan pitämään epärehellisen miehen työnä sitä, että joku arvostelee nimeltä mainitun henkilön tekoja tai mielipiteitä julkaisematta omaa nimeään. Ainoastaan tämä keino voi synnyttää suuremman vastuunalaisuuden tunteen ja voi ylläpitää vapaan sanan arvoa.

Olen lausunut sanoja, jotka ehkä tuntuvat ankaroilta. Mutta kysymys on ylen tärkeä, ja sen minkä olen lausunut, olen lausunut täydestä vakaumuksesta. Sanotaan usein, että sanomalehdistö on kolmas valtiomahti. Mutta täytyy muistaa, että tämä kolmas valtiomahti yhtä vähän kuin muutkaan saa harjoittaa valtaansa ilman kontrollia. Kaikki vallan harjoittaminen kontrollitta on yhteiskunnalle turmiollinen. Sitä sanomalehdet itse joka päivä saarnaavat. Sentähden alistukoot myös itse yleisön kontrollin alle.

Kun siis on määriteltävä sanomalehdistön suhde yleisöön, täytyy ottaa sekä hyviä että huonoja puolia keskustelun alaiseksi. Uskallan toivoa että olen kylläksi pontevasti huomauttanut sanomalehdistön hyviä puolia; eikä siis kukaan voine syyttää minua siitä että minä muka, niinkuin usein sanotaan, tahtoisin kieltää ihmisiä käyttämästä tulta sentähden, että siitä voi syntyä tulipalo.

Mutta kun on määriteltävä sanomalehdistön suhde yleisöön, niin minä puolestani myöskin tahtoisin verrata sanomalehtiä tuleen ja sovittaa niihin tuon tunnetun sananlaskun tulesta.

Siis sanomalehdistö, sen suhteessa yleisöön, on *hyvä renki, mutta huono isäntä.*

4.

Odotettavissa oli, että tämä esitelmä ja sitä seuraava keskustelu tulisivat sanomalehdissä pohdittavaksi, ja etteivät lehdet niihin oikein mieltyisi.

Niin onkin tapahtunut. Åbo Tidning esim. sepitti asiasta koko kolme kirjoitusta, kronikan, Helsingin kirjeen ja «johtavan». Kronikan painatti

sitten Nya Pressen, ja Päivälehti muodosti siitä pääkirjoituksen. Hufvudstadsbladetkin on johtavassa kirjoituksessa koskettanut asiaa.

Viimeksi mainittu lehti pääasiallisesti myöntää tekemäni muistutukset oikeiksi, se koettaa vaan «selittää» syyt puutteellisuuksiin. Sitä vastoin Å. T. ja sen jäljissä Päivälehti koettavat tarmonsa takaa vähentää muistutusten pätevyyttä.

Nimettömyys-kysymystä hyvin vähän kosketetaan. Päivälehti kuitenkin toivoo, että nimettömyys vähitellen poistuisi. Josta johdonmukaisesti seuraa, että se lehden kirjoitus, missä tämä toivo lausutaan, on — nimetön.

Mitä johdonmukaisuuteen ja yksipuolisuuteen tulee, niin Å. T. suuresti ihmettelee sanojani. Jos lehdet eivät saa olla affääriä, siis horjuvia, niin niiden kai täytyy olla puolueen äänenkannattajia, siis yksipuolisia, — kolmatta ei löydy.

Mutta ensiksi en olekaan sanonut, etteivät lehdet saisi olla sitä tahi tätä. Ne ovat —, ja siitä seuraa —, niin olen sanonut. Mutta jos Å. T. tahtoo tietää, mitä kolmatta lajia julkisia äänenkannattajia voi löytyä, niin on helppo vastata. «Valvoja» esim. ei ole mikään «affääri» — sen kaikki tietänevät — mutta se ei sittenkään ole sitonut käsiänsä minkään puolueen palveluksessa. Se antaa persoonalliselle vakaumukselle sijaa — ja sentähden minä siinä viihdynkin.

Sanomalehdessä taas ei ole persoonalliselle vakaumukselle kylläksi sijaa. Välisti tapahtuu, että päätoimittaja tahtoo jotakin kirjoitettavaksi siihen tahi tuohon suuntaan, ja aputoimittaja saa alistua hänen tahtonsa alle, välittämättä omasta vakaumuksestaan. Välisti voi tapahtua niinkin, että avustaja saa toimituksen nimessä kirjoittaa semmoistakin, jota toimitus ei hyväksy, esim. mieskohtaisia hyökkäyksiä. Toimitus ei uskalla vaatia niitten poistamista, sillä avustajaa tarvitaan, jos hän esim. on asiantuntija jollakin erikoisalalla. Avustaja taas ei kirjoittaisi niitä hyökkäyksiä, jollei ne kävisi toimituksen nimessä. Ei kukaan siis katso olevansa moraalisesti vastuunalainen semmoisesta kirjoituksesta.

Onpa tämäkin näkökohta, joka sopii ottaa huomioon, kun keskustellaan nimettömyydestä.

Mitä referaatteihin tulee, niin niiden lykkäämistä jotensakin yleisesti sanotaan mahdottomaksi. Kamariteoriioja semmoiset toivomukset ovat, sa-

noo Päivälehti. Josta johdonmukaisesti seuraa, että kun tiistaina keskusteltiin sanomalehdistä, niin keskustelu Päivälehdessä refereerattiin — torstaina.

Ja itse asiassa ainakin parista Helsingin tieteellisestä seurasta säännöllisesti referaatit painetaan useita päiviä myöhemmin kuin kokoukset pidetään. Enkä ole kuullut että kukaan olisi siitä valittanut. Mutta näistä seuroista sihteeri antaa referaatin kaikille lehdille yht'aikaa. Syy kiireeseen on siis kilpailu, ja ainoastaan kilpailu, eikä yleisön vaatimukset.

Mutta Å. T. on keksinyt ja Päivälehti toistanut toisen syyn referaattien väitettyyn huonouteen. Puhujat ovat turhamaisia!

«He ovat, sanoo P., mielestään puhuneet hyvästi, ja lyhyessä referaatissa on puhe puutteellisesti esitetty. Kukin tietysti toivoisi, että hänen puheensa olisi kokonaisuudessa luettavana. Mutta tässä maailmassa puhutaan niin jumalattoman paljon joutavata (Å. T:in kronikassa: mycket tomt skräpprat, som ofta till referenters förtviflan produceras af lösmynte talare), että sanomalehden lukija olisi onneton, jos hänen täytyisi sanasta sanaan lukea kaikenmoisissa kokouksissa pidetyt puheet. Ja kun niistä lyhyesti kerrotaan, niin ne ovat tietysti puutteellisia.»

Niin «tietysti». Lehdet kai tietävät paremmin kuin puhujat itse, mitä puhujat tahtovat. Kannattaako minun siis puolestani vastata, että mieluisemmin tahtoisin jäädä kokonaan refereeraamatta, kuin saada lukea, mitä esim. Päivälehti viime vuonna kertoi minun sanoneen «että matematiikan ja kieliopin lukeminen viepi hulluuteen.»

Ja kun Päivälehti suurella varmuudella sanoo etenkin maaseutukaupungeissa puuttuvan taitavia referenttejä, koska ei kannata kaikenlaisissa kokouksissa pitää täydelleen asioihin perehtyneitä kertojia — kannattaako silloin kertoa, että minä juuri pikkukaupungissa olen saanut esitelmän refereeratuksi hyvin lyhyesti, mutta erinomaisen tarkasti.

Mutta mitä minun kokemukseni merkitsee? Å. T:n mukaan Helsingin referentit ovat yksimielisiä siitä, että V. V:n esitelmät ovat hyvin vaikeita refereerata. Ja he kai ymmärtävät asian paremmin kuin Porvoolaiset.

Kun Päivälehti sanoo vikaa olevan sanomalehdissä siinä, että refereerataan liian paljon, niin ei minulla ole mitään sitä vastaan. Mutta kyllä olisi syytä silloin myöskin karsia pois koko joukko uutisia.

Kerrotaan esim.: N. N:in leski on saanut lahjapalkkioksi miehensä nuhteettomasta palveluksesta oooo markkaa.

Miksei yhtä hyvin: Sanomalehdentoimittaja N. N. saa lehden yhtiöltä palkkaa oooo markkaa? — Sillä palkkaa nuo lahjapalkkiotkin ovat, eikä, niinkuin moni luulee, armosta annettuja.

Samaten: N. N:in proklaamassa eilen valvottiin ainoastaan ulosteot.

Miksei yhtä hyvin: Maisteri N. N. maksoi eilen määräpäivänä vekselinsä.

Olen tullut kysymykseen uutisista. Mainitsemani esimerkki niiden epäluotettavuudesta on julistettu pikkumaisuuden osoitteeksi vaan. Å. T. väittää minun unhottaneen että «siitä satamäärästä (af det hundratal) uutisia, jota sanomalehti joka päivä antaa lukijoille, korkeintaan kolme tahi neljä eivät ole oikeita.»

Olen lystin vuoksi laskenut, kuinka monta uutista saman Å. T:n numeron osasto «kotimaasta» sisältää (sitähän muistutukseni koskevat, eikä ulkomaan uutisia, laivalistaa y. m. s.). Kuinka monta uutista luulette siinä olevan? Kokonaista kaksikymmentäyksi. Niistä on kymmenen mainittu muista lehdistä otetuiksi, ja ainakin kolme muuta eivät nekään näytä olevan toimituksen hankkimia. Mutta jos nekin otetaan lukuun, niin lehdellä oli vastattavana korkeintaan yhdestätoista uutisesta. Onko liian paljon vaadittu, että ne olisivat oikeita? Ovatko ne sitten oikeita? Sitä minä tietysti en saata kaikista päättää. Sen vaan tiedän, että yksi niistä kertoi N. N:in kuolleen *Helsingissä* viime *tiistaina.* Mutta tiistain Päivälehdessä kerrottiin saman miehen kuolleen *Jyväskylässä sunnuntaina.*

No, vastaavat tähän varmaan molemmat lehdet, mitä se merkitsee? «Kelle tuosta vahinkoa koitui? Lukija saa hymähtää erehdykselle, siinä kaikki.»

Mutta eteenpäin.

Päivälehden referaatissa kokouksesta kerrotaan aivan oikein, mitä olin sanonut tuosta Vaasan uutisesta. Mutta kun joku lehden toimittajista viisi päivää myöhemmin kirjoittaa minua vastaan, niin hän ei tiedä mitä hänen oman lehtensä referaatti sisältää, vaan kertoo (Å. T:n kronikan mukaan) minun moittineen, että «joku maaseutulehti» oli kertonut tuon uutisen senaattori Gripenbergistä.

Mutta sitä minä en tietysti moittinut. Semmoista voipi anteeksi antaa. Vaan että kolme Helsingin lehteä (mahdollisesti useampikin) on palstoihinsa ottanut tuon uutisen — se on minusta anteeksiantamatonta.

Päivälehti itse sanoo, että «samoin kuin tämän (Vaasan jutun) voi lukija tavallisesti hyvällä tahdolla selittää useimmat lehdissä tapahtuneet erehdykset.»

No niin. Se Helsingin lehden toimittaja, joka lukee tuota maaseutulehteä, hän on myös sen lehden lukija. «Hyvällä tahdolla» hän siis voi selittää erehdyksen. Kun hän ei sitä tee, vaan painattaa uutisen uudestaan, niin johtopäätös siitä ei voi olla muu, kuin ettei hänellä ole «hyvää tahtoa» antaa lukijoille totuutta.

Samaa tapahtuu ehtimiseen. Kun joku Helsingin lehti puhuu Upsalassa ilmestyvästä *Tyris*-lehdestä, niin pari muuta tekevät samoin, ikään kuin eivät koskaan olisi kuulleet, että Upsala sijaitsee *Fyris*-joen varrella. Ja äsken maaseutulehti kertoi, että erään kirkkoherran kirjastossa löytyi ensimäinen suomalainen raamattu ja ensimäinen suomalainen uusi testamentti, *molemmat piispa Agricolan ajoilta.* Ja tämäkin uutinen löysi kuin löysikin paikkansa ainakin yhdessä pääkaupungin lehdessä.

Kun siis kysytään «kelle tuosta vahinkoa koitui?» niin minä vastaan: ei kellekään muulle kuin lehdille itselle, joitten arvoa tuommoinen hutiloiminen suuresti alentaa.

5.

Mutta löytyy muita tapauksia, joissa vahinkoa koituu muillekin.

Eikö minulle koidu vahinkoa siitä, että Päivälehti luottaa enemmän Å. T:n kronikkaan kuin omaan referaattiinsa, ja sen johdosta julistaa minut pikkumaiseksi?

Ja tämä esimerkki ei ole ainoa. Referaatissa sanotaan esim. aivan oikein minun selittäneen syyn lehtien epäjohdonmukaisuuteen näin: «Kun Snellman toimitti lehteään, oli se johdonmukainen. Mutta hän toimitti yksin. Nyt on useita toimittajia, sen vuoksi johdonmukaisuutta puuttuu.»

Mutta viisi päivää myöhemmin sama lehti sanoo:

«Samoja kamarioppeja olivat useat muutkin alustajan tuumat. — — Kun esim. jokapäiväisessä lehdessä täytyy, paitsi muita avustajia, olla 5 tai 6 vakinaista toimittajaa, joilla tietysti kaikilla on omat aivonsa, niin on mahdotonta, että sellainen lehti voisi olla niin yhdestä kynästä lähtenyt, kuin esim. alustajan mainitsemat Snellmanin aikuiset lehdet.»

Eikö minulle vahinkoa koidu siitä, että lehti suurella pontevuudella omana viisautena minun «kamarioppejani» vastaan esittää — mitä itse olen sanonut?

Vielä kolmas esimerkki. Lehti sanoo lopuksi:

Todistamaton ja halpamainen on se syytös, jota alustaja tahtoo saada tyrkytetyksi, että Suomen sanomalehdistö muka olisi «ylenkatsottava.»

Mutta tätä Päivälehden lainausmerkillä varustamaa sanaa minä en ole käyttänyt, eikä lehden referaatissakaan siitä sanota mitään. Eikö minulle vahinkoa koidu siitä, että minua esitetään Päivälehden lukijoille «halpamaisena» teon johdosta, jota en ole tehnyt?

Mutta siitä minä en aio puolestani valittaa. Olen siihen tottunut jo kauan sitten. Ja mainioin opettajani siinä on ollut toinen nykyisistä vastustajistani, Åbo Tidning.

Voinhan kertoa tapauksen, koska sekin hyvin valaisee, mihin tuloksiin hutiloiminen pikkuasioissa viepi.

V. 1890 toimitin toisen painoksen oppikirjastani Ruotsin ja Suomen kirjallisuuden historiassa. Sitä arvosteli Å. T:n päätoimittaja lehdessään, tehden muitten muistutusten joukossa seuraavat.

1. Minä olin eräässä kohden Franzénista antanut tiedon, joka oli oikaistu teoksessa «Biografiskt Lexikon.»

2. Bellmania kohtaan olin ollut puolueellinen, koska laulukokoelmille *Fredmans epistlar* ja *Fredmans sånger* en muka ollut uhrannut kuin kaksi riviä.

Tähän vastasin minä:

1. että Wirsén pari vuotta ennen ilmestyneessä kirjassa Franzénista oli näyttänyt Biogr. L:n olleen väärässä; ja

2. että olin mainituista Bellmanin lauluista puhunut enemmän kuin kaksi riviä, koska mitä lausuin hänen lauluista yleensä tietysti koski niitäkin.

Näihin pykäliin sain taas seuraavat vastaukset:

1:seen että arvostelija ei ollut huomannut mitä Wirsén asiasta oli sanonut, koska hänen antamansa tieto asiasta «ei löytynyt siinä paikassa» Wirsénin laveassa kirjassa, mistä arvostelija sitä etsi.

2:seen taas, että kuitenkin olin ollut puolueellinen Bellmania kohtaan, koska esim. en muka ollut sanallakaan maininnut Bellmannin nerokasta luonnonkuvailemista.

Tämä uudistettu syytös oli sitä laatua, että jos se olisi ollut oikeutettu, niin minun ei ikipäivänäni olisi kannattanut enää puhua kirjallisuudesta. Syystä siis väite painettiin kursiivilla ja varustettiin kahdella huutomerkillä.

Mutta se oli kuin olikin väärä. Arvostelija ei ollut vahingosta tullut viisaammaksi, eikä ollut malttanut lukea läpi kaikkea, mitä minä olin Bellmannista sanonut (kaksi sivua!). Bellmannin nerokkaalle luonnonkuvailemiselle olin antanut täydellisen tunnustuksen, mutta nähtävästi «ei siinä paikassa» mistä arvostelija oli sitä etsinyt.

Tämän minä sanoin, leikillisesti viitaten edelliseen samanlaiseen tapaukseen. Katsoin velvollisuudekseni esittää asian tässä lievennetyssä muodossa, uudistettuna hutiloimisena, kun kerran olin vakuutettu, että asian laita oli semmoinen. Sanomalehtimies olisi luultavasti sanonut: arvostelija on halpamielinen valehtelija.

Mutta minkä kiitoksen sain kohteliaisuudestani? Luuletteko että arvostelija tunnusti erehdyksensä?

Kaukana siitä. «En tahdo kilpailla hra V:n kanssa sukkeluuksissa» — siinä kaikki.

Mutta Bellmania kohtaan olin muka kuitenkin ollut puolueellinen. Oppikirjassa olin poikennut siitä mitä Bellmannista olivat lausuneet miehet semmoiset kuin Tegnér, Franzén, Beskow, Atterbom, Geijer, Fries, Thomander, y. m.

Tuo väite oli nyt yhtä väärä kuin edelliset. Nähtävästi tuo muhkea lista oli otettu eräästä paikasta Ljunggrenin tunnetussa teoksessa, jossa L. aivan samassa järjestyksessä luettelee mainioita miehiä, jotka ovat ihailleet Bellmania. Mutta tämä lista ei todista mitään. Elias Friesistä esim. viitataan kirjaan, joka ei asiasta kerro mitään muuta, kuin että Fries nuoruudessaan «osasi ulkoa kaikki Bellmanin laulut ja lauloi niitä mielellään.»

Siitä siis minä olin oppikirjassani poikennut!

Mutta kannattiko jatkaa keskustelua miehen kanssa, joka kerta toisensa perästä laski julkisuuteen vääriä tietoja? Eikö minun *täytynyt* tulla siihen päätökseen: mitä semmoinen mies sanoo, on minulle aivan yhdentekevää. Jos löytyy ihmisiä, jotka uskovat sitä, niin uskokoot. Sillä oikeutta minä en voi häneltä toivoa.

Eikö tässäkin ole ristiriitaisuus sanomalehtimoraalin ja muuten vallitsevien oikeudenkäsitteitten välillä?

Olen vakuutettu että arvostelija, jos hän yksityisesti olisi toisesta miehestä kertonut väärän ja alentavan uutisen, olisi, siitä huomautettuna, pyytänyt anteeksi. Mutta sanomalehtimiehenä hänen ei sopinut niin tehdä.

Mutta eivätkö sanomalehdet juuri tämmöisellä menettelyllä, niinkuin olen sanonut, pakota ihmisiä ylenkatsomaan sitä «yleistä mielipidettä», jota sanovat edustavansa?

Tiedän mitä tähän vastataan. Ei saa yhdestä tapauksesta tehdä yleistä päätöstä. Ja ehkä Å. T:n kanssa lisätään, että minä olen «tuomari omassa asiassani.»

Tuota viimeistä lausetta olen aina ihaillut viisauden huippuna. Jos kärsin vääryyttä, niin en saa sanoa: olen kärsinyt vääryyttä — sillä silloin olen «tuomari omassa asiassani». Mutta jos taas joku toinen sanoo: «V. V. on kärsinyt vääryyttä», niin silloin vastataan: mitä se Teitä koskee?

Mutta vielä kerran: en ole kertonut tätä valittaakseni siitä, vaan syystä että tapaus on tyypillinen. Varmaan moni muu on kokenut aivan samaa. Muuten olisi selittämätöntä, kuinka ihmiset, kaikesta puoluejaosta huolimatta, olisivat niin merkillisen yksimielisiä siitä, että taistelussa sanomalehtimiestä vastaan ei koskaan saa oikeutta.

Ja sanoipa äsken eräs toimittajakin suoraan, kun häntä pyydettiin oikaisemaan uutista: «En minä sitä tee. Yksi ankka enemmän tahi vähemmän — se ei merkitse mitään.»

Juuri tämä leväperäisyys totuuteen nähden on sanomalehtimiesten vaarallisin vika.

Totuuden kunnioittamisen pitäisi oleman sanomalehtimiehen perustuslakina. Vaan ne, jotka syystä niin ankarasti muilta vaativat yleisen perustuslain tarkkaa noudattamista pikkuasioissakin, ne eivät näy huolivan osoittaa samaa tarkkuutta omaa perustuslakiaan kohtaan — välistä eivät näy tunnustavankaan totuuden kunnioittamista perustuslaikseen.

Annan tässä kohden hyväksi lopuksi sanomalehtien itse olla tuomarina omassa asiassaan.

Eivätkö ne ahkerasti kerro vastustajistaan että he «väärentelevät.» Jos nyt A sanoo sen B:stä ja B sanoo sen A:sta, eikö ole luonnollinen seuraus siitä, että A + B ei ole muuta kuin A + B, että siis molemmat väärentelevät?

Ei kenenkään tarvitse siis alentaa sanomalehtien arvoa. Ne tekevät sen kyllä itse. Ja siitä minä, ja moni minun kanssani, suren julkisen sanan puolesta.

Mitä sanovat lukijat esim. seuraavasta otteesta maaseutulehtien polemiikista?

Pikkukaupungissa ilmestyi viime vuonna uusi lehti ennen löytyvän kilpailijaksi. Kohta syttyi sota. Vanhan lehden Helsingin kirjeenvaihtaja kertoi silloin kuinka hän oli Kämpin kahvilassa, missä hän aikoi syödä aamiaista, lukenut uuden lehden kronikkaa «vanhasta toverista». Oli ollut nälkäinen kuin susi, mutta nieltyään «sitä inhottavaa ravintoa», jota kronikka tarjosi, oli hän kokonaan menettänyt ruokahalunsa. Hän antoi lehden toverilleen ja kysyi tämän mielipidettä. Toveri, jolla oli parempi ruuansulatus kuin kirjoittajalla, luki sen tyynesti ja sanoi vaan: Moskovskija Wjädomosti!

Ja siihen kirjoittaja lisää:

Kummeksin, mitä pahaa M. W. on tehnyt ystävälleni, koska hän siihen määrin sitä herjasi.

Lukekoon tämän ne lehdet, jotka valittavat sitä, että keskustelu sanomalehdistä «voi antaa haitallisen ja ikävän aseen vieraisiin käsiin». Me emme ole sitä tehneet, emmekä ole koettanut «riistää sanomalehdistöltä sitä myötätuntoisuutta, jota se niin hyvin tarvitsee». Ei, hyvät herrat, te itse teette sen, jos ette paremmin hoida virkaanne.

Ainakin sopisi jättää pois nuo viittaukset maankavaltamisesta.

Te toimitte omantuntonne mukaan, kun moititte hallitusta, huolimatta samanlaisista syytöksistä, kuin ne, joita te nyt viskaatte meitä vastaan. Miksi ette voisi uskoa, että mekin toimimme omantuntomme mukaan?

Ja samoin kuin te sanotte: hallitus saa kannatustamme, mikäli se sitä ansaitsee — samoin me sanomme sanomalehdistöstä.

Enkä minä puolestani ole ollut kovin halukas ottamaan tätä asiaa julkisen keskustelun alaiseksi. Minusta on paljo hauskempaa koettaa luoda hyvää, kuin moittia pahaa.

Mutta välistä tarvitaan, että yhteiskunnassa vähän «tuuletetaan», käyttääkseni Lona Hesselin sanaa.

Se ilma, missä julkisen sanan palvelijat liikkuvat, on ummehtunut. Raittiimpaa tarvitaan.

Lehtien vastauksista päättäen tuo ajatus että niiden pitäisi alistuman yleisön kontrollin alle, on ollut niille aivan uusi. Muuten ei voi selittää, kuinka valitetaan sitä, että asia on otettu keskustelun alaiseksi lomakurssilaisten kesken.

Tämähän on «virkavaltaisten» vanhaa virttä.

Vai eikö esim. virkavaltaisuuden esikuva L. G. v. Haartman aikoinaan hänkin valittanut sitä, että F. L. Schauman kuuluisassa puheessaan

yliopiston kruunausjuhlassa oli moittinut hallituksen tekoja «semmoisen yleisön kuullen, joka ei ole voinut arvostella asioita puolueettomasti, vieläpä epäkypsän nuorisojoukon kuullen.»

Muuten voin antaa sen lohduttavan tiedon, että nuo lomakurssilaiset eivät olleetkaan niin alaikäisiä kuin luullaan. Moni heistä lausui sanoja, jotka osoittivat niin terävää ja valpasta arvostelukykyä, ettei parempaa tarvita.

Sen tähden ei enää tarvinnekaan puhua paljo enemmän tästä asiasta. Jatkakoot lehdet samalla uralla kuin tähän asti, tai kääntykööt paremmalle — yleisön kritiikki on kuin onkin hereillä, ja tämä kritiikki on kyllä aikoinaan hankkiva parannusta niitä epäkohtia vastaan, jotka nyt estävät julkista sanaa vaikuttamasta niin voimakkaasti ja terveellisesti kuin suotavaa olisi.

Valfrid Vasenius.

Maanviljelysopetus meillä ja muualla.

Kansa, jonka kansallisvoima perustuu etevään maanviljelykseen, on kukistamaton. *Napoleon.*

I. Korkeampi maanviljelysopetus.

1) *Maanviljelystiede ja korkeakoulut.*

Viime vuosisadalla alkoi Euroopan kulttuurimaissa käydä voimakas virtaus maatalouden ja maalaisväestön kohottamiseksi. Se sai m. m. aikaan n. k. taloustieteen professorinvirkojen asettamisen useihin yliopistoihin. [1]) Taloustieteellä tarkoitettiin kyllä enimmäkseen maanviljelysoppia, mutta kun tämä ei ollut vielä silloin varsinaiseksi tieteeksi kehittynyt, niin sitä käsiteltiin sangen monipuolisesti ja eri maissa eri lailla. Niinpä Saksassa näitä opettajia nimitettiinkin Professor der Oeconomie-, Polizei- und Kammersachen, ja nämä esittivät ainetta etupäässä kameraliselta kannalta. Oli kuitenkin

[1]) Niinkuin Halleen 1727, Upsalaan 1741, Leipzigiin 1742, *Turkuun* 1747, Wieniin 1752, Göttingeniin 1770, Edinburgiin 1791, Parisiin 1793, Köpenhaminaan 1801.

jo tällöin niitäkin, jotka rupesivat tutkimaan maataloutta luonnontieteelliseltä kannalta. Näitä olivat useat Linnén oppilaat, joista etevimpiä oli *Turun* ekonomian professori *P. Kalm*, joka hämmästyttävässä määrässä kulki jo nykyisen maanviljelystieteen tolalla. Kuten tiedämme kävi hän tunnetulla Amerikan matkalla tutkiakseen kotimaalleen mahdollisesti sopivia hyödyllisiä viljelyskasveja ja sieltä palattuaan hän Turkuun perusti erityisen koekentän, jossa hän teki viljelyskokeita Amerikasta tuoduilla kasveilla ja siemenillä. Erityisessä teoksessa «En kort berättelse om naturliga sättet, nyttan och skötseln af några växter, utaf hvilka frön nyligen blifvit hembragta», selitti hän 126:n kasvin viljelystapaa. Hänen aikalaisensa ja virkakumppalinsa, *P. A. Gadd*, joka vuodesta 1758 oli talousopin ylimääräisenä professorina, kirjoitti silloin jo teoksen nimellä «Åkerbrukets chemiska grunder» sekä toisen «Försök till en systematisk inledning i Svenska landtbruksskötseln». Molemmat, ja etenkin Kalm, ovat yliopiston opettajina tekemällä talousopin tunnetuksi ja varsinkin maamme taloudellista tilaa tutkimalla vaikuttaneet suuressa määrässä Suomen taloudelliseen kehitykseen. Ja toiseksi Kalm tuli Euroopassakin tunnetuksi enemmän kuin moni muu Suomen professoreista. Hänen kirjoituksiaan käännettiin saksan, ranskan, englannin ja hollannin kielille.

Sillä aikaa kuin täällä kaukana yksinäiset maanmiehemme vähillä varoilla tekivät yrityksiään uuden tieteen alalla, kuivi sen «kameralinen» haara Saksassa kuivamistaan ja Saksan maanviljelys oli sangen huonossa tilassa. Syyn tähän luuli *Thaer*, järkiperäisen maanviljelyksen opettaja Saksassa, tultuaan Englannista, jossa maatalous aatelin maatiloilla oli etevällä kannalla, olevan sen, että Saksan aatelisto oli kerrassaan vieras maanviljelykselle, eläen enimmäkseen kaupungeissa ja ainoastaan nautintoja ja huvituksia varten, kiskoen tilaltaan minkä sai. Thaer perusti sen vuoksi 1806 maanviljelysopiston suurtilallisia varten maaseudulle, Mögliniin, jossa opistoon kuuluva, järkiperäisesti hoidettu maatila oli oleva havainnollisena opetusvälikappaleena. Täältä levisi alkupuolella tätä vuosisataa aate maaseutuopistoista useampiin maihin, Saksaan, Ranskaan, Belgiaan, Ruotsiin ja Suomeen, jossa *Mustialaan* tuli korkeampi, suurtilallisia varten aiottu osasto, asetuksen kautta v. 1858.

Näillä opistoilla on epäilemättä ollut aikanaan suuri merkitys maansa maanviljelyksen kohottajina. Samaten kuin Thaerin opistosta levisi hänen maahansa, erittäinkin suurtiloille, yleisempi käsitys esim. rehunviljelyksestä ja

karjanhoidon merkityksestä y. m., samaten ovat muittenkin maitten maaseutuopistot olleet uusien viljelystapojen levittäjiä aikakaudella, jolla sivistynyt sääty yleensä oli vieraantunut maanviljelyksestä.

Se on kumminkin huomattava, että esim. Mustiala ja Ruotsin opistot y. m. eroavat Thaerin maaseutuopistosta siinä, että ne koettavat myöskin opettaa maanviljelyksen käytännöllistä harjoittamista, sillä *Thaerin opistossa ei opetettu eikä tarkoitettukaan opettaa käytännöllistä maanviljelystä*, [1]) vaikka etempänä olevat sitä ovat luulleet, ja luulevat vielä nytkin. [2]) Itse hän sanoo opistostaan: «Akatemiani semmoisenaan ei ole täällä olevan maanviljelyksen tahi sen hoitamisen kanssa minkäänlaisessa yhteydessä; ainoastaan sen verran minkä opiston jäsenet itse katsovat voivansa käyttää hyväkseen sitä, mitä näkevät ja kokevat jokapäiväisessä olossaan maanviljelyksen hoitamisen läheisyydessä». Samaa vakuuttaa *Settegast*kin, Proskaun maaseutuopiston entinen johtaja: «Möglinin (Thaerin opiston) perustamisesta saakka ei ole koskaan ollut eikä voi koskaan tulla olemaankaan maanviljelysopistoon liitetyn maanviljelyksen tarkoituksena tarjota käytännöllistä opetusta maanviljelyksessä opiston oppilaille. Jos siitä huolimatta — jatkaa hän — yhä vaan jankutetaan, että näissä opistoissa tahdotaan opettaa sekä teoriaa että käytäntöä, niin täytyy olettaa, että ne, jotka semmoista luulevat, joko eivät ollenkaan tunne näitä laitoksia, tahi että he kaikin mokomin tahtovat saada nämä laitokset väärään valoon.»

Tämä maanviljelysharjoituksen käytännöllinen opettaminen on kuitenkin myöhemmin otettu muutamiin Saksan ja useampiin muihin, etempänä oleviin varemmin perustettuihin opistoihin, niinkuin Ranskassa, Ruotsissa 1848 ja 1862, Norjassa 1857 ja Suomessa Mustialaan 1858.

Tähän aikaan alkoi maanviljelysoppi pyrkiä tositieteeksi ja se tapahtui maaseutuopistojen ulkopuolella, tieteitten ahjoissa, yliopistoissa. 1840 ilmestyi *Liebigin* alallaan uutta aikaa alkava teos kemian käyttämisestä maanviljelyksessä, sekä myöhemmin *Schleidenin* tutkimus kasvien fysiologiassa ja kasviviljelyksen teoriassa, jotka molemmat ovat maanviljelystieteen kulmakiviä. [3]) Tästä lähtien ruvetaan puhumaan maanviljelystieteestä. Mutta

---

[1]) *Settegast*, Erlebtes und Erstrebtes Berlin. 1892, ja *Julius Kühn*, Das Studium der Landwirthschaft an der Universität Halle. 1884.

[2]) Katso m. m. Ruotsin ja Suomen alempana mainittuja komiteamietintöjä.

[3]) Huomauttamista ansaitsee, miten meillä sata vuotta varemmin Kalm ja Gadd tutkivat maanviljelystä aivan samoilla aloilla, maanviljelyskemian ja kasviviljelysteorian.

harvat maanviljelijät ja harvat maaseutuopistotkin kykenivät alussa käyttämään hyväkseen näitä tieteellisiä tutkimuksia, eivätkä maaseutuopistot yrittäneetkään ainakaan alussa jatkamaan tutkimusta. [1]) Silloin Liebig rupesi vaatimaan, että korkein maanviljelysopetus on jälleen asetettava yliopistoon, mutta nyt luonnontieteelliseen osastoon, eikä juridiseen, niinkuin Saksassa edellisellä vuosisadalla. «Henkinen edistys — puhui hän v. 1861 —, joka on saanut aikaan, että tieteellä jo on päivä päivältä kasvava vaikutus teollisuuteen, tulee vastaisuudessa vaikuttamaan yhtä edullisesti maanviljelykseenkin, kunhan vaan tullaan myöntämään, että maanviljelysopistojen erottaminen yleisistä sivistyslaitoksista pitää niitä erillään henkisestä edistymisestä ja että tuo käytännöllisen harjoituksen opettamiseen yhdistetty, vajanainen, yksipuolinen opetus, joka noille (maaseudulla oleville käytännöllis-teoreettisille) opistoille on omituista, on samalla lähin syy niitten surkastumiseen ja niitten toiminnan pieniin tuloksiin». Ensimäinen yliopisto, joka tätä kehoitusta seurasi, oli Halle 1862, ja sen jälkeen on korkein maanviljelysopetus yhä enemmän alkanut muuttua yliopistokaupunkeihin. Niistä 29 Euroopassa tätä nykyä vaikuttamassa olevista korkeimmista maanviljelysoppilaitoksista, joitten syntymävuosista olen saanut selkoa, perustettiin

	teoreettisia	teor.-käytännöllisiä
Ennen v. 1831	0	4
1831—1865	4	8
1866—1881	13	0

Yksin Saksassa perustettiin vuosien 1806—1858 välillä 12 korkeampaa maanviljelysopistoa maaseudulle ja niistä ei ole elossa enää kuin 2, toinen näistäkin, Poppelsdorf, puhtaasti teoreettinen ja Bonnin yliopistoon yhdistettynä. Näitten sijaan on Saksassa vuoden 1862 jälkeen syntynyt kaupunkeihin maanviljelysoppilaitoksia 8 yliopistojen ja 1 polyteknikon kanssa yhteyteen sekä yksi itsenäinen korkeakoulu, ja nämä ovat vielä kaikki elossa. Mutta useammassa näistä puhtaasti teoreettisista laitoksista ei maanviljelystiede alussa tahtonut viihtyä, ilma yliopistojen laboratorioissa, joissa sen tutkiminen hupeni puhtaasti luonnontieteellisiin tutkimuksiin, oli sille kovin ahdasta. Sen huomasi nykyisen

[1]) Ainoana poikkeuksena oli Settegast, mutta hän olikin harjoittanut luonnontieteellisiä opinnoita Berlinin yliopistossa.

maanviljelystieteen varsinainen luoja, Hallen yliopiston professori *Julius Kühn.* Hän erotti maanviljelystieteen varsinaisista luonnontieteistä ja selitti *maanviljelystieteen tehtäväksi tutkia ainoastaan viljelyskasveja ja viljelyseläimiä ja näitäkin vaan taloudelliselta, kannattavaisuuden kannalta,* [1]) samaten kuin lääketiede on luonnontieteestä erottanut tutkimusalakseen ihmisruumiin ja tutkii sitä yksinomaan terveyden kannalta. Ja samaten kuin luonnontieteellä on laboratorionsa ja lääketieteellä sairashuoneensa, samaten vaati hän myös maanviljelystieteelle «laboratorionsa», nim. koekenttiä ja koenavettoja, jotka eivät olisi käytännöllisiä viljelys- ja karjanhoitokokeita, vaan tieteellisiä laitoksia, joissa todellista maanviljelys*tiedettä* harjoitettaisiin. Aluksi näitä uusia aatteita tietysti vastustettiin, professorin täytyi omilla varoillaan hankkia yliopistoon koekenttänsä. Mutta tätä nykyä on Hallen yliopisto rikkain maanviljelystieteellisistä opetus- ja tutkimusvälikappaleista (esim. yliopiston tieteellisessä koenavetassa oli v. 1893 850 kotieläintä) ja samalla rikkain oppilaista. Ja Hallen esimerkin mukaan on viime aikoina ruvettu hankkimaan tieteellisiä koekenttiä muihinkin teoreettisiin oppilaitoksiin, esim. Göttingeniin ja Berliniin (vasta v. 1889). Wienin kansainvälisessä maanviljelyskongressissa 1890, jossa yksi osasto työskenteli maanviljelysopetuksen alalla, lausuttiin tieteellisten koekenttien ja koenavettojen tarpeellisuus välttämättömäksi korkeimmille maanviljelysoppilaitoksille, samalla kuin ei enää otettu keskustelun alaiseksikaan kysymystä siitä, onko korkein oppilaitos myöskin tarjoova opetusta maanviljelyksen käytännöllisessä harjoittamisessa. Se kysymys on jo aikoja ratkaistu suurissa kulttuurimaissa, vaikka riitaa siitä on kestänyt kauvan ja kestää vieläkin — täällä etempänä.

Selvempi käsitys korkeimmasta maanviljelysopetuksesta ei näet vielä ole ehtinyt laajemmin levitä muissa pohjoismaissa, paitse Tanskassa, jossa Köpenhaminan suuri Landbohöjskole on ensimäinen teoreettinen itsenäinen oppilaitos Euroopassa, perustettu 1858.

Niihin maanviljelysopistoihin, joissa opetus on vielä teoreettis-käytännöllinen, kuuluvat nimittäin m. m. Ultuna ja Alnarp Ruotsissa sekä Aas Norjassa. Kun Ruotsin hallituksen v. 1882 asettama komitea maanviljelyskoulujen järjestämistä varten, joka v. 1884 antoi mietintönsä, ryhtyi kysymykseen käytännön opetuksesta korkeimmissa maanviljelysoppilaitoksissa,

[1]) Huomattakoon tässäkin yhtäläisyys maanmiehemme Kalmin kanssa.

niin sen jäsenistä kaikki paitsi yksi ehdottivat käytännön opetuksen erotettavaksi teoreettisesta. Tätä vastaan oli silloin vielä m. m. Ultunan opiston johtokunta ja luultavasti tämän mielipide vaikutti sen, että asia raukesi valtiopäivillä, ja opistot jäivät tässä kohden entiselleen. Mutta sen jälkeen on Ultunan johtokunta v. 1890 pitämässään kokouksessa luopunut vanhasta mielipiteestään, ja päättänyt ehdottaa hallitukselle, että käytännöllinen opetus pääasiassa erotettaisiin opiston ohjelmasta.

Norjassa on tämä kysymys ollut pohdittavana v. 1887, mutta kun se ei silloin päässyt tyydyttäville perille, on *Det kgl. Selskab for Norges Vel* kesäkuussa 1894 ottanut sen jälleen puheeksi. Kysymyksen pohjustaja seuran puolesta, maanviljelyskoulun johtaja Berndt Holtsmark vaati ehdottomasti, että käytännöllinen opetus on poistettava korkeimmasta opetuksesta, ja keskustelussa kaikki puhujat, sekä teorian että käytännön miehet, yhtyivät siihen, että korkein opetus, jos mahdollista, olisi annettava pääkaupungissa joko yliopistossa tahi itsenäisessä korkeakoulussa ja joka tapauksessa erotettuna käytännöllisen harjoituksen opettamisesta. [1])

Kun nyt ryhdymme tämän kysymyksen vaiheita kotimaassa seuraamaan, niin hämmästyksellä on mainittava, että *J. V. Snellman* tälläkin alalla on ollut tien viittaajana. Jo 1855, siis ajalla jolloin maaseutuopistot vielä olivat ulkomailla täydessä voimassa, kirjoittaa hän m. m.: «Helposti ymmärrettävää on, että joku oppilaitos on hankittava agronoomien kasvattamista varten — —. Ja sekä taloudellisista syistä että hyödyllisen vuorovaikutuksen vuoksi näyttää epäilemättömältä, että sellaisen oppilaitoksen paikka on oleva siellä, missä yliopisto on». Hän ehdottaa samalla, että tuo korkein maanviljelysopisto olisi laitettava korkeimman teknologisen oppilaitoksen yhteyteen. [2]) Muttä tätä niinkuin monta muutakin omaa aikaansa edellä olevan Snellmanin vaatimusta ei otettu kuuleviin korviinkaan. Vaikka näet silloinen teollisuushallituskin (manufakturdirektionen) yhtyi hänen mielipiteeseensä v. 1857, niin korkein maanviljelysopetus kuitenkin asetettiin Mustialaan. Sen jälkeen näemme, että 1867-vuoden valtiopäivillä kaikki säädyt yksimielisesti päättivät puolustaa «täydellistä opistoa insinöörejä, koneenrakentajia, teknologeja, arkkitehtejä, metsänhoitajia, maanviljelijöitä ja kauppiaita

[1]) Esitelmä ja keskustelu aikakauskirjassa „Tidskrift for det norske Landtbrug, udgivet af Det kgl. Selskab for Norges Vel, 1894, 5:es v.

[2]) J. V. Snellmans Samlade skrifter IV, siv. 610.

varten». Tähän yhtyi teollisuushallitus uudelleen v. 1869.[1]) Sittenkin hallitus järjestäessään polyteknillisen opistomme jätti maanviljelys- ja metsänhoito-opetuksen entiselleen.

Mutta ammattimiehemme ja sanomalehtikirjallisuutemme ei ole jättänyt asiaa sikseen. Alituisesti on kysymys uudelleen otettu puheeksi. Sen johdosta hallitus v. 1889 asetti 9-miehisen komitean silloisen Mustialan johtajan C. A. Zittingin johdolla antamaan mietintöä sekä korkeamman opetuksen siirtämisestä Mustialasta Helsinkiin, että alemman opetuksen uudestaan järjestämisestä.

Mustiala on, kuten tunnettu, tätä nykyä oppilaitos, jossa paitse meijeriosastoa, joka tässä ei tule puheeksi, opetetaan maanviljelystä kahdella osastolla. Ylemmän osaston oppilaista muutamat ovat käyneet lyseon 6 luokkaa, toiset ovat ylioppilaita, kolmannet ovat jo yliopistossa suorittaneet tutkintojakin, ja alemman osaston voutioppilailla niinikään on ollut sangen erilaiset alkutiedot. Samaten on oppilaitten käytännöllinen taito Mustialaan tullessa ollut niin erilainen, että muutamat ovat tulleet sinne Helsingistä suoraan, toiset ovat tosin asuneet maalla, mutta eivät koskaan itse ottaneet osaa maatöihin, kolmansilla vihdoin on käytännöllinen maanviljelys ollut täysin tunnettu asia. Jokaisen ajattelevan ihmisen luulisi ymmärtävän, että jo teoreettinen opetus pedagogisessa suhteessa on oleva sangen vaikeaa tänkaltaisille oppilaille. Mutta lisäksi tässä opistossa tulee samojen opettajien antaa sekä teoreettista että käytännöllistä opetusta kaikille noille erilaatuisille oppilaille. Ja kun opistossa viime aikoina on ollut maanviljelysoppilaita 80:een saakka, niin voinee käsittää, että näitten 80:n käytännöllinen opetus lyhyellä ajalla ei voi olla suuren arvoinen.

Kaikesta tästä huolimatta ja katsomatta muissa maissa saavutettuun kokemukseen, päätti Komitea pääasiallisesti pysyä vanhoillaan. Tätä mielipidettä vastaan pani ainoastaan yksi jäsen, T:ri Gösta Grotenfelt vastalauseen, ehdottaen että korkein maanviljelysopetus asetettaisiin polyteknikkoon, ja sen hän teki niin etevällä ja lämpimällä tavalla, että hän on saanut sekä ammattimiehet että yleisen mielipiteen puolelleen. Mustialassa kokoontuivat maamme maanviljelyskoulujen johtajat $18^{2-3}/_{1091}$ keskustelemaan Komitean mietinnön johdosta ja tämä kokous *yksimielisesti hylkäsi Komitean ehdotuksen.*[2]) 1892

[1]) Nimimerkki Praktikus: Den förestående omorganisationen af vår landtbruksundervisning. Helsingissä 1894.

[2]) Pöytäkirja painettu Helsingissä 1893.

vuoden kuluessa oli kysymys keskusteltavana Mustialan opettajakollegiossa ja enemmistö oli täälläkin Komitean ehdotusta vastaan. Sittemmin on kysymys ollut esillä lisätyssä Maanviljelyshallituksessa, joka *yksimielisesti on puolustanut korkeimman opetuslaitoksen järjestämistä polyteknikon yhteyteen.* [1]) Vihdoin on mainittavaa, että viime vuonna kuollut maanviljelyksemme edustaja hallituksessa, J. Gripenberg, joka aluksi oli ollut asian vastustaja, oli viime aikoina myöskin muuttunut sen puolustajaksi. Siis tänään ollaan jälleen sillä kannalla, jolla J. V. Snellman oli v. 1855!

Mutta mitkä olivat ne syyt, jotka saivat tuon Komitean enemmistön pysymään tuolla vanhentuneella kannalla? Ensiksikin tuo vanha riitakysymys käytännön opetuksen erottamisesta. Tohtori Grotenfelt näytti Komiteassa miten kokemus sekä Mustialassa että sen tapaisissa oppilaitoksissa muuallakin (Ultunassa ja Alnarpissa Ruotsissa, Gemblouxissa Belgiassa, Hohenheimissa Württembergissä) on osoittanut, että käytännölliseen opetukseen ei ehditä panna enempää aikaa kuin 36—80 tuntia vuodessa ja että tuolla vähäisellä ajalla suuri, puoleen sataan ja enempäänkin nouseva oppilaslauma ei voi itse ottaa osaa kaikkiin käytännön eri haaroihin, ja että oppilaan erittäinkin on tämän vuoksi mahdoton saada käsitystä maatalouden johdosta, jonka vuoksi tänkaltaisen opiston oppilaat, jos he eivät ole muuta opetusta käytännössä saaneet, ovat useinkin, ruvetessaan hoitamaan maatilaa, kärsineet suuria vahinkoja ja sen kautta saaneet itse ja antaneet muille sangen huonon käsityksen teoreettisesta opista yleensä ja opistostaan erittäinkin.

Ne, jotka ovat vaatineet teoreettisen opetuksen erottamista käytännöstä, ovat siis tehneet sitä yhtä paljon *käytännön eduksi* kuin teorian. He ovat näet samalla vaatineet, että maanviljelysoppilaitokseen ei saisi kukaan päästä oppilaaksi, ennenkuin hän on vähintäin kaksi vuotta käytännöllisesti opiskellut maanviljelystä jollakin eteväksi tunnetulla maatilalla. Kukin voi arvata sen, että tämä opetus on toisenlaista kuin muutamia tunteja opistossa. Yksityisiä maatiloja hoidetaan kannattavasti, ja semmoistahan tulevan maanviljelijän tulee oppia, jota vastoin Mustialan hoidossa on tähän asti otettu huomioon opetuksen ja kokeitten vaatimuksia niin suuressa määrässä, että talous on jäänyt syrjäasiaksi. Yksityisellä maatilalla oppilas voi omistaa koko aikansa käytännön oppimiseen ja on useinkin yksin, jota vastoin hänen opistossa tulee jakaa aikansa kahtaalle ja sitä

[1]) Maanviljelyshallituksen lausunto. Helsingissä 1893. 120 siv.

paitse käytännöllisissä töissä kilpailla suuren toverijoukon kanssa työaseista, koneista, hevosista j. n. e. Kun oppilas sitten, tutustuttuaan maanviljelyksen käytännölliseen puoleen, tulee opistoon ammattinsa teoreettista puolta oppimaan, niin hän tietysti toisenlaisella menestyksellä harjoittaa opintojaan, kuin jos hän olisi tullut sinne suoraan oppikoulusta ja kaupunkielämästä.

Tämän kaiken Komitea kyllä näkyy myöntävän, mutta arvelee, että meillä ei vielä olisi tarpeellinen määrä maanviljelijöitä, jotka samalla voisivat ja haluaisivat ottaa oppilaita ohjatakseen käytännöllisessä maanviljelyksessä.

Että tämä väite ei pidä paikkaansa, todistaa jo sekin, että — Komitea itse yksimielisesti on ehdottanut, että Mustialaan ei enää pääsisi muuten, kuin näyttämällä todistus siitä, että on yhden vuoden harjoittanut käytännöllistä maanviljelystä (mietintö siv. 105!), sekä se, että kaikki ammattimiehemme, jotka asiaa ovat julkisesti käsitelleet, ovat vakuutetut siitä, että meillä jo olisi kyllin tilaisuutta käytännöllisen maanviljelyksen oppimiseen yksityisillä tiloilla.

Toinen syy, minkä nojalla Komitea piti korkeimman maanviljelysopetuksen siirtämistä Helsinkiin ennenaikaisena, oli se, että se arveli että tänkaltaisessa opetuslaitoksessa meillä ei vielä tätä nykyä tulisi olemaan muita oppilaita kuin ne, jotka aikoisivat virkoihin tällä alalla, ja silloisen virkamiesluvun nojalla Komitea laski vuotuisen oppilasluvun siinä noin 3—4:ksi. Nämä laskut eivät kumminkaan liene kovin varmoja. Ensiksikin näet virkamiesten luku tällä alalla on kasvanut viime aikoina vuosi vuodelta (1890 laski Komitea ne 60:ksi, 1894 on niitä jo 84), ja tämä luku tulee kasvamaan tietysti yhäkin, kuta enemmän meillä yleisessä käsityksessä selviää, miten tärkeä tämä ala on ja miten paljon siinä yhteisvoimin ja etenkin valtion avulla voidaan ja tulee tehdä. Tärkeätä on silloin, että nämä virkamiehet saavat perustavan kasvatuksensa kotimaassa, kotimaan olojen mukaisen. Toiseksi voimme pitää ihan varmana, että niin pian kuin tänkaltainen korkein oppilaitos saataisiin kotimaahan ja Helsinkiin ja maanviljelys sen kautta meilläkin ikäänkuin «korotettaisiin muitten opintohaarojen joukkoon», niin siihen tulisi muitakin oppilaita kuin virkamiesaspirantteja, että siis moni niistä varakkaista ja tiedonhaluisista nuorista suurtilojen omistajistamme, jotka viime aikoina joko ovat opiskelleet ammattiaan ulkomailla, tahi viipyneet vuosikausia yliopistossamme tutkimassa

estetiikkaa, vieraita kieliä tahi roomalaista oikeutta, sen sijaan tulisivat Helsingissä olevan maanviljelyskorkeakoulun oppilaiksi. Joka päivä näemme merkkejä kansamme suuresta opinhalusta, siitä emme tarvitse huolehtia; huolemme on vaan kohdistuva siihen, miten tuo opinhalu on ohjattava parhaimpaan, kansallemme hyödyllisimpään suuntaan.

Onpa luultu senkin estävän korkeimman opetuksen asettamista polyteknikkoon, että sinne on liian suuret vaatimukset. Asian laita on kuitenkin se, että Komitea itsekin on ehdottanut vaatimukseksi Mustialaan joko lyseitten täydellisen kurssin, tahi ainakin 6 luokan kurssin ja sen lisäksi ylioppilastutkintoon hyväksytyn oppimäärän äidinkielessä, matematiikassa ja fysiikassa. Polyteknikossa taas on muuten aivan samat vaatimukset, paitse että sinne vaaditaan 7 luokan kurssi. Tässä siis erotus on niin vähäinen, että se ei voi tehdä suuria esteitä. Ja toiseksi tulee pitää silmällä, että meidän maanviljelyksemme kohoaminen vaatii myöskin sen harjoittajien yleissivistyksen kohottamista. Tässä huomautettakoon myös siitä tosiasiasta, että vuosien 1888—1892 välillä Mustialan korkeampaan osastoon otetuista 95 oppilaista 42 oli ylioppilaita.

Jos katselemme oppilasmäärää muitten maitten korkeimmissa oppilaitoksissa tällä alalla, niin näemme että ainakin 1880-luvulla se ei ole useammissakaan maissa ollut opettajamäärään eikä menoihin nähden kovin suuri: noin 2, 4, 7 oppilasta opettajaa kohti, ja valtiolle on kukin oppilas tullut maksamaan keskimäärin (16:ssa Euroopan suurimmassa laitoksessa) noin 1,500 Suomen markkaa.

Kun siis meillä aluksi tulisi 15—20 oppilasta, niin voitaisiin olla tyytyväisiä sekä muitten maitten opistoihin, että omiinkin oloihin verraten. Silloin näet maanviljelyskorkealoulun oppilas ei tulisi valtiolle maksamaan enempää kuin — nykyisten rättärikoulujen oppilaat. [1])

Tahi sallittakoon vertaus toiselta alalta. Yliopistossamme on sanskritissa ja itämaisissa kielissä tätä nykyä opettajia 4, ja viime vuosina on näillä ollut tutkinnon suorittaneita oppilaita keskimäärin 5 vuodessa, jotka valtiolle ovat maksaneet noin 4,000 markkaa kukin!

Mutta sehän on aivan toista, huudahtanevat ehkä meidän oppineemme, itämaisten kielien ja sanskritin professoreilla ei olekaan yksinomaisena tehtävänä opetuksen antaminen, vaan myöskin tieteensä tutkiminen.

---

[1]) Komitean omien laskujen mukaan. Katso mietintö siv. 25.

Tähän vastaamme, että sama tulee olla asian laita myöskin maanviljelyskorkeakoulussa. Suoranaista opettamista ei pidetä ulkomailla eikä sitä voitane meilläkään pitää maanviljelyskorkeakoulun opettajien ainoana tehtävänä, vaikka asian valmistelijat meillä ovat tähän saakka yksinomaan puhuneet opetuksesta. Tänkaltaisen laitoksen opettajilla pitäisi tietysti myöskin olla tarkoituksena tutkimusten harjoittaminen ja sen tulosten tunnetuksi tekeminen maanviljelijöille yleensä. Tämä on viime vuosikymmeninä käynyt Euroopassa korkeimpien maanviljelysopistojen tärkeäksi tehtäväksi, ja niin tulee olla meilläkin.

Meidän köyhässä maassamme, jossa työvoimat tieteen alalla ovat harvat ja jossa siis näitten harvojen hartioilla sitä suurempi taakka on painamassa, olisi jo siinä tuon opiston opettajilla suuri työ, että he kukin alallaan koettaisivat seurata ulkomaisen tieteen työtä ja sitä tehdä meillä tunnetuksi. Jos meidän maanviljelyksellämme jo varemmin olisi ollut tällaisia miehiä, niin ehkä ei hallituksemmekaan olisi maanviljelyksemme «hyväksi» tarvinnut käyttää suuria summia sillä tavoin, että nyt aljetaan eri toimista lausua se tuomio, että nuo varat, tuo työ on pantu turhaan (esim. hevoshoidon ja karjarodun parantamiseen, tavattoman kalliisiin ja vähiä tuloksia osoittaviin maanviljelyskouluihin y. m.).

Mutta Suomen maanviljelys ei hyödy yksin siitä, että katsellaan, mitä muualla tutkitaan ja siellä hyväksi nähdään. Meidän täytyy, jos mieli välttää suurempia erehdyksiä ja edistyä oman maanlaatumme ja ilmanalamme mukaisesti, tieteellisesti tutkia maanviljelystä kotonammekin. Hallitus ei voine meilläkään, yhtä vähän kuin muuallakaan, vastedes ryhtyä suurempiin toimiin maanviljelyksemme edistämiseksi, jos ei se voi turvautua omatakeisten, kotimaisten tiedemiesten neuvoihin. Samaten tulevat kokeet yksityisille maanviljelijöillemme liian kalliiksi, jos heidän kunkin täytyy turvautua ulkomaan tiedemiesten tutkimuksiin. Maanviljelyksemme edistyminen muitten maitten rinnalla vaatii siis, että mekin rupeamme itsenäisesti tutkimaan tämän edistymisen ehtoja, hakemaan sen syntyjä syviä. Tässä on siis suuri ja tärkeä tehtävä tuolle laitokselle, joka sekin puolestaan kannattaa uhrauksia yleisistä varoista. Huomautettakoon, että tätä varten on Komiteakin katsonut tarpeelliseksi ehdottaa, että yliopistoomme asetettaisiin yksi ylimääräinen professori maanviljelyskemiassa ja -fysiikassa.

Paitse sitä että meidän maanviljelyksemme samaten kuin muittenkin tarvitsee turvautua omien tiedemiestensä tutkimuksiin, on se sitä paitse

tätä nykyä vapaan henkisen johdon tarpeessa. Ei milloinkaan maanviljelyksemme ole edistynyt siinä määrässä kuin viime vuosisadan lopulla ja tämän alussa, jolloin maamme etevimmät tiedemiehet vapaassa yhdistyksessä ottivat sitä Turusta johtaakseen. Meidän päivinämme on työjako tehnyt sen, että emme enää voi odottaa, että latinan professori tahi suurin runoilijamme istuisivat esim. perunavaliokunnassa. Sen vuoksi meidän täytyy saada Helsinkiin tiedemiehiä, joilla maanviljelysala on elämäntehtävänä, ja jotka täydellä harrastuksellaan kokoovat kaikki tällä alalla työskentelevät voimat kaikkien maanviljelysharrastuksien ja -seurojen keskustaksi, joka virastoista riippumatta ottaa maanviljelyksen henkisen johdon käsiinsä. Tällaisen henkisen johdon puute on ammattimiesten kesken jo vuosikymmeniä tunnustettu, kuta enemmän vanha Talousseuramme alkoi rajoittaa toimensa yksinomaan Turun lääniin, ja se käynee tästä lähtien yhä enemmän selväksi, kun tuon seuran voimakas sihteeri on poissa. Tätäkin varten pitäisi siis tehdä kustannuksia, sillä se tuottaisi varmaankin moninkertaista hyötyä.

Edellisessä esitetyistä syistä pidämme siis korkeimman opetuslaitoksen saamista Helsinkiin yleiselle vaurastumisellemme niin tärkeänä, että sitä perustaessa ei saisi peljätä kustannuksia; ennemmin voisi arvella, kestävätkö meidän varamme yhäti olla semmoista vailla, eikö meille käy kilpailu muitten maitten kanssa maanviljelyksessä mahdottomaksi ilman sitä.

Mutta olisivatko sitten kustannukset niin mahdottomia? Vertauksen vuoksi emme voi olla kysymättä, eikö luulisi että maa, jolla on varoja kannattaa korkeampaa musiikkiopistoa 22,000 markalla ja yhtä tylsämielisten oppilaitosta 27,600 markalla, voisi suorittaa korkeinta maanviljelysopetustaan varten — 17,002: 50 markkaa; enemmästä ei ole kysymystäkään.

Maanviljelyshallituksen ehdotusten ja laskujen mukaan tulisi maanviljelyskorkeakoulu polyteknikon yhteydessä maksamaan vuodessa	Smk.	32,600: —
Mustiala järjestettynä keskikouluksi (katso siv. 392) .	„	71,703: 40.
Korkeampi meijeriopisto Mustialassa	„	4,280: —
Yhteen	Smk.	108,583: 40.

Komitean ehdotusten ja laskujen mukaan maksaisi Mustiala järjestettynä korkeakouluksi ja meijeriopistoksi vuodessa	Smk.	86,080: 90.
Erotus siis ainoastaan	„	22,502: 50.
Yhteen	Smk.	108,583: 40.

Sekä Maanviljelyshallitus että Komitea ovat tämän lisäksi edellyttäneet, että Helsinkiin asetettaisiin tieteellinen koeasema maanviljelystieteellisiä tutkimuksia varten, jonka johtajan palkkaa ei ole ylläoleviin laskuihin otettu. Minun mielestäni voisi kumminkin aluksi määrätä tämän koeaseman johtajan samalla myös maanviljelyskemian opettajaksi aiottuun korkeakouluun, niinkuin asianlaita on useassa ulkomaan maanviljelyskorkeakoulussakin, esim. Hallessa. Tämän kautta saataisiin korkeakoulun menot vähenemään 5,500 markalla, joten siis tuo ylempänä oleva erotus ei olisi suurempi kuin 17,002: 50.

Mutta tähän on vielä lisättävä, että tämä uudestajärjestäminen vaatisi uutisrakennuksiin, korjauksiin ja lisättyjä opetusvälikappaleita varten

Komitean ehdotuksen mukaan	Smk.	145,950.
Maanviljelyshallituksen ehdotuksen mukaan	„	73,000.
Jos siis korkein opetus siirretään polyteknikkoon, säästyy täten valtiolta	„	72,950.

Rahallisista esteistä ei siis voi olla puhettakaan.

Ja että tämä maallemme tärkeä asia on näin onnellisessa tilassa, siitä sen on kiittäminen asianomaisia ammattimiehiä, jotka ovat tyytyneet siihen, että tämä korkein oppilaitos ainakin vastaiseksi yhdistettäisiin polyteknikkoon, jossa sillä olisi enimmäkseen valmiita huoneita, opetusvälikappaleita ja osaksi opettajiakin.

Ehdolla on näet ollut:

1) Itsenäinen opisto Helsinkiin.
2) Yliopisto, tahi
3) Polyteknikko.

Ensimäinen muoto on viime vuosikymmenillä Euroopassa tullut enin käytäntöön, itsenäisiä korkeakouluja maanviljelystä ja sitä lähellä olevia ammatteja varten on nimittäin perustettu esim. Köpenhaminaan 1858, Milanoon 1870, Wieniin 1872, Parisiin 1876, Berliniin 1881. Onpa meilläkin ääniä kuulunut siihen suuntaan, että tähän päämäärään olisi pyrkiminen ja että olisi saatava yhteinen opisto maanviljelystä, metsänhoitoa ja eläinlääketiedettä varten. Mutta kun tuo tulisi verrattain kalliiksi ja mielipide tämänkaltaisen opetuslaitoksen tärkeydestä ei meidän kehittymättömissä oloissa vielä ole täysin varma, on se jäänyt vastaiseksi.

Lisäksi tulee vielä, että kokemukset ulkomailla eivät vielä ainakaan ole saaneet aikaan yhteistä mielipidettä siitä, onko edullisempaa, että tuo opetus tapahtuu omassa ammattiopistossa vai yliopistossa. Painavia syitä on tuotu molemmin puolin, [1]) painavampia mielestäni kuitenkin ne, jotka puhuvat yliopistojen puolesta. Niinpä Kühn, luonnontutkija, sanoo m. m.: «Yksipuolinen ammattisivistys viepi helposti halpamaiseen realismiin, joka kuolettaa korkeamman harrastuksen, vieroittaa todellisesta elämäntarkoituksesta ja kasvattaa luonteeseen sydämmetöntä alhaisen hyödyn, pelkän rahanvoiton tavoittelemista. Yliopisto-opetus sitä vastoin antaa maanviljelijälle laajempia ja korkeampia näkökohtia. Samalla kuin se ammattitietojen ohella edistää hänen valtiotieteellistä ja yleistä sivistystään, tekee se hänet kelvolliseksi myöskin ammattinsa ja säätynsä siveellisiä tehtäviä syvemmin käsittämään ja julkisessa elämässä menestyksellä toimimaan; siitä tulee hänelle suurinta hyötyä hänen suhteessaan kirkkoon, kouluun, kuntaan ja valtioon». Tämän mukaisesti hän lausuukin toivottavaksi, että maanviljelysoppilaat jonkun verran kuuntelisivat yliopistoluentoja filosofian, historian, kirjallisuuden ja etiikan alalta. Valtiotieteelliset ja kansantaloudelliset aineet kuuluvat hänen mielestään jo ammattisivistykseen ja vaatimuksiin hänen opetuslaitoksessaan. [2])

Samaa mieltä on kansantaloustieteen nestori ja erittäin maanviljelystaloustieteen tutkija Roscher Leipzigissä. Hänen sanotaan äskettäin lausuneen toivottavaksi ei ainoastaan varojen ja voimien säästämiseksi vaan myös korkeammista sosiaalipolitisista syistä, että ammattikorkeakoulut ja yliopistot yhdistettäisiin «kansansivistyksen yhtenäisyyden vuoksi, jotta henkisen edistymisen johdossa tähän saakka vallalla olevien kansanluokkien (teologien, juristien, lääkärien y. m.) ja tieteen maailmassa uusien luokkien välillä, jotka nyt nousevat esille (maanviljelijäin, teknikkojen, kauppiaitten), ei kasvaisi toistensa tuntemattomuudesta ja halveksimisesta mitään aukkoa». [3]) Että nämä Roscherin mielipiteet jo ovat saaneet todellisuudessa näkyvän muodon, sen ovat sanomalehtemme äskettäin ilmoittaneet: Leipzigin yliopisto on päätetty «laajentaa» uudella tiedekunnalla korkeinta ammattisivistystä varten maanviljelyksessä ja metsänhoito-opissa.

---

[1]) Katso m. m. Kühnin ja Settegastin e. m. teoksia sekä Ernst Müller, Die Bildung des Landwirthes und der höhere landw. Unterricht in Preussen. 1891. Siv. 64.

[2]) Kühn, usein m. t. siv. 21, 90, 91.

[3]) Tidskrift for det Norske Landtbrug. 1894, siv. 302.

Tekisi mieli näitten ylevien lausuntojen mukaisesti nyt ehdottaa meillä-kin maanviljelysopetuksen asettamista yliopistoon. Kun tänkaltainen vaatimus kuitenkin luultavasti lykkäisi jälleen tämän maallemme tärkeän asian ratkaisun epävarmaan tulevaisuuteen, täytyy ensi aluksi tyytyä vähempään. Mutta toivomuksena on kuitenkin lausuttava, että uuden opiston oppilailla olisi tilaisuutta saada varsinaisten ammattiaineitten ohella muutakin opetusta, kuin taloudellisessa oikeudessa ylimääräiseltä opettajalta, jolle ehdotetaan 300 markan vuosipalkka! Eiköhän voisi tehdä jonkunlaisia sovitteluja yliopiston opettajien kanssa, niinkuin esim. Hallessa on tehty?

2) *Keskikoulut.*

Mihin jäisi siis Mustiala, on moni kysynyt tämän ehdotuksen johdosta. Useissa kulttuurimaissa on tultu siihen kokemukseen, että tarvitaan paitse tieteellistä korkeakoulua ja alempia maanviljelyskouluja myöskin n. k. keskikouluja. Mustialan korkeampi osasto on meillä koettanut tavallaan yhdistää korkeakoulun ja keskikoulun, vaikka semmoisella menestyksellä, että siihen tätä nykyä kaikki ovat tyytymättömiä.

Vaikka tohtori Gösta Grotenfeltille tulee antaa se ansio, että hän on etevällä ja pontevalla tavalla saattanut sivistyneen mielipiteen ja etenkin ammattimiesten tajuntaan, että korkein maanviljelysopetus välttämättömästi on saatava yliopistokaupunkiin, niin on kuitenkin samalla tunnustettava, että hän ajaessaan hyvää asiaansa teki sen meidän oloihimme nähden yksipuolisella tavalla, ehdottaessaan, että Mustialan opetuslaitos lakkautettaisiin, eikä mitään keskikoulua laitettaisi tuon korkeimman opiston ja pienten maanviljelyskoulujen välille. Emme voi oikeastaan kummastella, että Komitea vastusti tätä ehdotusta, vaikka sillä ei ollutkaan kovin päteviä syitä sitä vastaan, että korkein opetus asetettaisiin Helsinkiin. Komitean jäsenet, joista suuri osa oli suurtilallisia, arvelivat näet luonnollisesti, että koko maanviljelysopetusjärjestelmäämme jäisi aukko ammottamaan, joka voisi vahingollisesti vaikuttaa maanviljelijäsäätyymme. Maanviljelijäuralta voisi täten siis vieraantua se suuri osa sivistyneestä nuorisostamme, joka eroaa jo viidenneltä luokalta lyseoissamme tahi käypi uutten 5-luokkaisten koulujemme läpi (ja jonka luku Maanviljelyshallituksen hankkimien tietojen mukaan viime vuosina on noussut yli 200 vuodessa). Ei näet näitten alati kasvava luku aina voi mahtua rautateittemme ja postimme viroista kilpailemaan, eikä

myöskään voi ajatella että he kävisivät alemmissa maanviljelyskouluissa, joitten kurssit on asetettu kansakoulun läpikäyneitä varten. Näitähän sitä paitse Mustialan nykyisistäkin oppilaista ovat toiset puolet, ja lisäksi on varsin luultavaa, että moni ylioppilaskin, joka aikoisi maanviljelijäksi, syystä tahi toisesta kävisi ennemmin alemmassa opissa, kuin se, minkä korkeakoulu Helsingissä tarjoo. Maanviljelyshallitus, joka on ehdottanut että Mustiala muodostettaisiin jonkunlaiseksi keskikouluksi, ja tarpeen vaatiessa sen lisäksi myös Kurkijoen opisto, on mielestämme siis tehnyt kaksinkertaisen palveluksen maanviljelysopetuksellemme. Ensiksikin se on sen kautta toivoaksemme pelastanut korkeakoulun kohtalon, poistamalla sen syyn, joka kaikesta päättäen on ollut vastustajain silmissä pahin loukkauskivi. Ja toiseksi se on pitänyt huolta siitä, että maanviljelijäsäätyymme pääsee virtaamaan yhä suurempi määrä sivistynyttä nuorisoa, jota se tätä nykyä niin suuresti kaipaa.

Näissä keskikouluissa teoreettinen opetus tulisi laajuuteen nähden olemaan jonkun verran vähempi kuin tätä nykyä Mustialassa, mutta sen sijaan olemaan perusteellisempi. Sen kautta sekä koska alempi osasto poistettaisiin, voitaisiin opettajavoimia ammattiaineissa koko joukon vähentää, ilman että opetus siitä tulisi huonommaksi.

Maanviljelyshallituksen ehdotusta vastaan on kuitenkin muutamia muistutuksia tehtävä.

Ensiksikin tänkaltaisissa opistoissa, jotka kasvattavat oppikoulujen 5 luokkaa läpikäyneitä nuorukaisia täysikasvuisiksi kansalaisiksi, tulisi välttämättömästi olla opetusta muussakin, kuin pelkästään ammattiaineissa, jotta ne voisivat antaa oppilailleen korkeampaa sivistystä ja aatteellisempiakin, kuin pelkkiä leipäharrastuksia. Näissä kouluissa olisi siis mielestämme tarpeen yksi opettaja ehdotettujen pelkkien ammattiopettajien lisäksi, joka opettaisi äidinkieltä, Suomen historiaa ja yhteiskuntaoppia sekä kansantaloutta. Tämä vastoin maanviljelyshallituksen ehdotusta, *jonka mukaan kansantalous olisi kerrassaan poistettava oppisuunnitelmasta* — mistä syystä, sitä ei selitetä. Tässä huomautettakoon että Saksassa näitä vastaavissa kouluissa opetetaan m. m. Saksan ja Englannin tahi Ranskan kieltä, maantietoa, historiaa, piirustusta ja laulua.

Maanviljelyshallituksen ehdotus Mustialan muodostamisesta keskikouluksi on mielestämme sitä paitse toisessakin suhteessa jäänyt keskieräiseksi. Maanviljelyshallitus on näet puolustaessaan korkeimman opetuk-

sen sijoittamista Helsinkiin, todistanut m. m. että Mustialan tila tulee valtiolle hyvin kalliiksi, kun sitä noin suurena kuin se on, on hoidettava opetusvälikappaleena, koeasemana ja malliviljelyksenä, jonka vuoksi taloudellista näkökantaa ei ole voitu pitää silmällä. Laskujen mukaan on tila tätä nykyä noin miljoonan arvoinen ja sen nettotulo on viime vuosina laskettu kirjanpidossa 8,000 markaksi. Tämä voitto on kuitenkin saatu ainoastaan siten, että valtio on tilan viljelyä varten suorittanut vv. 1882—92 lisärahoja keskimäärin yli 15,000 markkaa vuodessa! [1]) Tässä lienee paikallaan se vertaus, minkä tohtori Grotenfelt on laatinut niitten Euroopan korkeampien maanviljelysopistojen maatilojen laajuuden välillä, jotka ovat Mustialan tavoin järjestetyt. Siitä näemme, että

9:llä maanviljelysopistolla	on	noin	70—500	ha	maata
Alnarpilla Ruotsissa	„	„	556	„	„
Ultunalla „	„	„	693	„	„
Mustialalla „	„	„	6,296	„	„

Ja että Mustiala meidänkin oloihimme nähden on tavattoman suuri, arvaa siitä, että meidän maatiloistamme ei ole 3 % semmoisia, joilla olisi vähintäin 100 ha maata.

Asian näin ollen mielestämme olisi ollut syytä ehdottaa, että Mustialasta suuri osa maata erotettaisiin, jonka kautta saataisiin melkoinen säästö, jolla voitaisiin hankkia Helsingin läheisyyteen ajanmukainen koekenttä ja siten rahallisessa suhteessa helpottaa kysymyksessä olevia uudistusyrityksiä.

Lisäksi tämä Mustialan tilusten vähentäminen arvatenkin saisi aikaan sen, että tila ei tarvitseisi noita suuria ylimääräisiä summia valtionvaroista, kun tähän asti.

Toinen tärkeä etu tästä tilusten vähentämisestä olisi se, että pienempi tila olisi soveliaampi opetusvälikappaleeksi, syystä että oppilaat sen johtoa ja hoitoa paremmin voisivat seurata ja että he saisivat nähdä semmoisen tilan hoitoa, joka ei laajuuteen nähden kovin paljo eroaisi meillä tavallisista. Opetus siis tulisi toivottavasti paljoa paremmaksi, kuin se tähän saakka on ollut. Tämä pienempi tila säästäisi sitä paitse johtajalta paljo voimia ja aikaa, jotka nyt on täytynyt panna äärettömien tilusten johtoon, opetuksen haitaksi.

[1]) Maanviljelyshallituksen lausunto, siv. 17.

Vihdoin tahtoisin esittää yhden näkökohdan asianomaisten harkittavaksi. Meillä on maanviljelysopistojen maita aivan uhalla tahdottu hoitaa komeasti, huolimatta kannattavaisuudesta, muka jotta niistä saataisiin «mallimaanviljelyksiä». Mutta ovatko todella semmoiset maanviljelykset opetukselle sopivia malleja, joissa ei kannattavaisuutta pidetä tärkeimpänä? Eikö juuri siitä syystä esim. Mustialasta tulleitten nuorten maanviljelijäin maine ole huono, että he eivät aluksi yleensä ole voineet hoitaa maatiloja niin että ne kannattaisivat? Settegast on päinvastoin asettanut maanviljelysopistojen maanviljelykselle kannattavaisuuden tärkeimmäksi. Hän sanoo tästä:

«Koska maanviljelyksen päätarkoitus on korkeimman tulon hankkiminen, niin voipi maatila, joka on aiottu maanviljelyskoulua varten, vasta silloin vaatia itselleen mallimaatilan nimeä, kun sen hoidossa alinomaa pidetään silmällä kannattavaisuutta. Minä asetin vaatimukseksi oppilaitokseni maatilalle, että sen tuli seistä itsenäisyyden ja kokemuksen pohjalla. *Se ei saisi ottaa vastaan ylimääräisiä varoja valtiolta, vaan itsestään ja omilla varoillaan tulisi sen kohota ja kulkea tiensä, kokemuksen varmalla pohjalla.* [1])

II. Alempi maanviljelysopetus.

Samaten kuin vanhat korkeammat maanviljelysopistot tarjosivat opetusta tulevien suurtilojen omistajia tahi hoitajia varten, samaten olivat vanhat alhaisemmat maanviljelyskoulutkin yksinomaan suurtiloja varten, kasvattaen niille rättäreitä, pehtoreita, vouteja, tahi millä nimellä ne missäkin kulkivat. Niin oli asian laita varemmin Ranskassa (1840-luvulla), Saksassa (1830—50), Itävallassa, Ruotsissa ja Suomessa (1850—70-luvuilla). Kaikkialla ajateltiin etupäässä suurtiloja ja toivottiin, että järkiperäisempi maanviljelys näiltä leviäisi pienitiloille. Mutta niin ei ole käynyt. Pienempitilalliset ovat tämän ajan kuluessa hoidelleet tilojaan isiensä tavalla. [2]) Tuli sitten Keski-Euroopan maanviljelykselle kova aika 1870-luvulla, joka sai hallitukset ryhtymään täydellä voimalla maanviljelijäin ja nyt erittäin myös *pienitilallisten*, (talonpoikien, arentimiesten, torpparien) asemaa parantamaan.

---

[1]) Settegast, Erlebtes und Erstrebtes, siv. 126—127.

[2]) Oivallisena esimerkkinä siitä kerrotaan, että vielä siihen aikaan kuin Mustialamme vietti juhlaansa 50-vuotisen vaikutuksensa johdosta, saivat erään sen läheisyydessä olevan pienitilallisen lehmät juoda — n. k. „Kemijärven portteria."

Entisiä rättärikouluja koetettiin parannella, ja uusia, erityisesti itsenäisiä maanviljelijöitä varten aiottuja opetusmuotoja keksittiin. Niinpä Ranskassa lain kautta v. 1875, Espanjassa v. 1881, Italiassa v. 1882, Venäjällä v. 1883, Saksassa ja Itävallassa lisätyt n. k. talvikoulut ja Wanderlehrerit 1870- ja erittäinkin 1880-luvulta, Hollannissa 1890-luvulla, Norjassa yksityiset talvikoulut 1880-luvulta, Ruotsissa talvikurssit lain kautta v. 1887 ja Suomessa ensimäinen alempi oppilaitos itsenäisiä pienitilallisia varten v. 1889 (Harjun koulu Haminan läheisyydessä).

Tähän saakka on siis Suomessa alempi maanviljelysopetus pysynyt tuolla vanhalla, ylimysvaltaisella kannalla, kasvattaen enimmäkseen rättäreitä ja vouteja, (joitten opetus viime aikoina on valtiolle tullut maksamaan noin 1,500 markkaa oppilasta kohti). Koulukomitean tehtävänä oli siis saada opetus enemmän itsenäisiä pienitilallisia varten. Miten on Komitea tämän tehtävänsä suorittanut?

Perusteluissaan se puhuu kyllä asian hyväksi ajanmukaisesti, mutta ehdottaa:

1) *Pienitilallisia varten* n. k. talvikursseja, joita ei kumminkaan Komitean mielipiteen mukaan vielä pitäisi asettaa useampia kuin kolme uutta (silloin oli jo Harjun talvikurssit), ja nekin nykyisten Söderkullan, Orismalan ja Korsholman rättärikoulujen yhteyteen (siis Etelä- ja Länsi-Suomeen).

2) *Työvouteja ja isäntärenkejä* varten yksivuotisia maanviljelyskouluja 20 uutta, niistä enemmän kuin puolet maamme länsi- ja etelä-osiin.

3) *Rättäreitä, pehtoreita ja muita maanviljelijöitä* varten nykyisiä 2-vuotisia maanviljelyskouluja, joitten lisäksi pitäisi perustaa Mustialan alemman osaston lakkauttamisen vuoksi kaksi uutta, toinen Turun, toinen Uudenmaan lääniin.

Maanviljelyshallitus on lausunnossaan ainakin jonkun verran poikennut tästä, ja ehdottaa:

1) *Nuorukaisia varten, joitten vanhemmat ovat torppareita, käsityöläisiä* tahi muita samankaltaisia maalla asuvia henkilöitä, alempia 2-vuotisia teoreettis-praktillisia maanviljelyskouluja, joitten tarkoituksena on etupäässä kasvattaa työvouteja ja rättäreitä, (s. o. nykyiset maanviljelyskoulut, ja samoja lisäksi yksi Uudenmaan, Turun, Hämeen ja Kuopion lääneihin).

2) *Nuorukaisia varten, joitten vanhemmat ovat tilallisia*, n. k. maanmieskouluja, s. o. teoreettisia talvikursseja, mutta aluksi ainoastaan 2 uutta, nim. Söderkullan ja Orismalan maanviljelyskoulujen yhteyteen.

5) *Niitä seutuja varten, joissa maanviljelys on erittäin alhaisella kannalla,* väliaikaisia 1-vuotisia maanviljelyskouluja, jotka vähitellen ovat lavennettavat täydellisiksi (2-vuotisiksi), nim. Kajaanin, Nurmeksen ja Salmin kihlakuntiin sekä Ahvenanmaalle.

Ylläolevia ehdotuksia vastaan täytyy tehdä useita muistutuksia.

Ensiksikin täytyy syrjästä katsojaa hämmästyttää tuo Komitean ehdotus uusien koulujen *sijoittamisesta*, jonka mukaan 1) ja 3):nen ryhmän koulut kaikki ja 2):sen ryhmän kouluista enemmän kuin puolet tulisivat etelä- ja länsi-osiin maatamme. Maanviljelyshallituksen ehdotus tässä kohden on paljoa parempi, vaikka senkin mukaan olisi sijoitettava aluksi 6 uutta koulua länsi- ja etelä-osiin ja 3 uutta itä-osiin maata. Entisten kanssa yhteen tulisi siis tämän jälkimäisenkin ehdotuksen mukaan melkein kaksi kertaa niin monta maanviljelyskoulua olemaan maamme etelä- ja länsi-osissa (13), kuin sen itä- ja pohjois-osissa (8). Jo tästäkin seikasta voinee nähdä, että ehdotuksia laatimassa ei ole ollut tarpeeksi semmoisia henkilöitä, jotka tuntisivat kaukaisten seutujen ja näitten etupäässä pienitilallisten tarpeita. Eivät viime hallavuodet eivätkä näitten antamat kovat kokemukset ole voineet suuremmassa määrässä herättää asianomaisten huomiota näihin seutuihin. Eivätkä äskettäin paljastetut taloudelliset mätähaavat itä-seuduillamme ole voineet kolkuttaa heidän sydämmiään. Ja kuitenkin kaikki tunnustanevat, että taloudellinen sivistys on ainoa pysyviä parannuksia tuottava keino niin toista kuin toistakin pahaa vastaan. Tässä sopinee vielä huomauttaa siitä huhusta, että naapurimme idässä ovat aikeissa perustaa vapaan alemman maanviljelyskoulun maamme rajojen sisäpuolelle, johon ei muka venäjänkielen taitamattomuus estäisi pääsemästä.

Näistä syistä emme voi siis uskoa, että hallituksemme, kun se ryhtyy asiata ratkaisemaan, voi tehdä sitä noitten ehdotuksien mukaan, vaan että se tulee enemmän katsomaan, mitkä seudut etupäässä ovat maanviljelysopetuksen tarpeessa, missä jo ennestään on kouluja ja missä maanviljelys on alhaisimmalla kannalla.

Toiseksi on tuo Komitean kouluryhmittely herättänyt ansaittua huomiota sen kautta, että se perusteluistaan huolimatta niin suuressa määrässä on pitänyt silmällä suurtilallisten, eli oikeammin herraskartanoitten etua. Komitean ehdotuksen mukaan tulisi näet meillä olemaan 34 alempaa oppilaitosta etupäässä työvouteja, isäntärenkejä, rättäreitä ja pehtoreita varten ja vastaiseksi ainoastaan 4 oppilaitosta (niistä 2 suomenkielistä) yksinomaan

pienitilallisia varten. Tätä vastaan ei tarvittane paljo todisteita, se osa Komitean mietintöä on meidän päivinämme kuolleena syntynyt. Nykyaika ei enää voi kärsiä sitä, että herraskartanojen omistajat eivät itse perehdy maatilansa hoitamiseen, vaan vaativat valtiota opettamaan heille rättäreitä. Alempien maanviljelyskoulujen tarkoituksena tulee tietysti *ensi sijassa* olla opetuksen tarjoominen itsenäisille maanviljelijöillemme [1]), sille kansanluokalle, joka meillä Suomessa kantaa päivän helteen. Se se tätä nykyä tarvitsee ammattisivistystä ja sille yhteiskunnan tulee kiirehtiä tuota tarvetta tyydyttämään, tapahtukoonpa se sitten missä muodossa tahansa. Tämä on ollut selvänä *teorian miehille* jo monta vuosikymmentä esim. Saksassa, missä Settegast sitä vaati 1870-luvulla, ja Itävallassa, missä samaan aikaan, v. 1876, maanviljelyskouluopettajain kokouksessa tehtiin se päätös, että maanviljelyskoulut ovat ensi sijassa tilanomistajain poikia varten. Ja tältä näkökannalta on Maanviljelyshallituksemmekin tehnyt ryhmittelyn, poiketen kerrassaan Komitean ehdotuksesta, vaikka ei sekään mielestämme lopullisissa ehdotuksissa näy sen verran astuvan pois vanhemmasta katsantotavasta, että se tarpeeksi tyydyttäisi itsenäisiä maanviljelijöitä.

Silmällä pitäen siis tuota näkökantaa, että *alemman maanviljelysopetuksen täytyy olla tarkoitettuna etupäässä tulevia tilallisia varten* (eihän mikään voi eikä tahtonekaan siltä estää sitä, että osa oppilaista antautuukin olojen pakosta aluksi taikka iäkseenkin pehtoriksi, voudiksi y. m. s.) tahtoisin puolestani ryhmittää tämän opetuksen siihen *muotoon* katsoen, jossa sitä olisi tarjottava.

Ehdottaisin siis:

1) Vaikuttamassa olevia *2-vuotisia teoreettis-käytännöllisiä maanviljelyskouluja* (kehittymättömimpiin maanosiin väliaikaisesti 1-vuotisia);

2) *Talvikursseja* eli maanmieskouluja; sekä

3) *Kiertäviä opettajia* (Wanderlehrer).

1) Teoreettis-käytännölliset koulut.

Että nykyisiä 2-vuotisia kouluja tätä nykyä tarvitaan, todistavat parhaiten seuraavat numerot:

---

[1]) Näihin luemme tässä paitsi talonpoikia myös arentimiehiä, torppareita y. m. s., jotka hoitavat maanviljelystä itselleen.

Allamainittuihin alempiin maanviljelyskouluihin oli v. 1893

	hakijoita	avonaisia paikkoja
Söderkulla	36	13
Tuorla	27	9
Osara	25	10
Haga	7	4
Harju	72	34
Otava	28	10
Leväinen	24	8
Simananniemi . . .	13	8
Korsholm	13	10
Tarvaala	9	6
Orismala	29	9
Koivikko	27	13
Kurkijoki	75	35
Mustiala	107	17
Yhteen	496	186 [1])

Yksin Harjun vakinainen koulu on vaikutus-ajallaan 1889—1895 247 hakijasta voinut ottaa ainoastaan 99. Tänä syksynä näyttää ainakin parista esimerkistä päättäen asian laita olleen vielä pahempi. Harjuun oli 74 hakijaa, sijaa 24:lle, Otavan kouluun 42 hakijaa, mutta sijaa vaan 12:lle ja Orismalaan 62 hakijaa, 16:lle sijalle. Niitä on siis laitettava useampia, mutta että uudet olisivat sijoitettavat niin yksipuolisesti, kuin on ehdotettu, sitä emme voi pitää edullisena. Toivomme siis että hallitus tässä suhteessa tulee pitämään silmällä koko maamme tarvetta.

Mitä näitten koulujen opetukseen tulee, niin sekä Komitea että Maanviljelyshallitus on ehdottanut että ne vastakin tulisivat tarjoomaan enemmän käytännöllistä opetusta oppilailleen, joitten *luullaan* olevan etupäässä tilattomia ja *toivotaan* rupeavan rättäreiksi ja voudeiksi suurtilallisille. Kun mielipiteeni mukaan, jota kannattaa monikymmenvuotinen kokemus ulkomailla sekä tietääkseni ainakin Harjun nykyinen johtaja, koulujen ei tule opettaa nimenomaan rättäreitä, vaan olla opetuslaitoksia maanviljelijöitä

[1]) Praktikus, Den förestående omorganisationen af landtbruksundervisningen i landet, siv. 14.

varten, joitten tulee hankkia enimmän käytännöllisyytensä yksityisillä (omilla tahi muitten) tiloilla, niin näitten koulujen opetussuunnitelmassa olisi saatava aikaan muutamia muutoksia siihen suuntaan, että se tulis enemmän teoreettiseksi.

Ensiksikin on otettava huomioon yksi puoli alempien maanviljelyskoulujemme järjestämisessä, jota asianomaiset eivät näy ottaneen keskustelun alaiseksikaan, nim. kysymys «humanististen» oppiaineitten asemasta kouluohjelmassa. Nykyisissä 2-vuotisissa kouluissamme, joihin ei ole vaadittu kansakoulun läpikäymistä, ei opeteta ammattiaineitten ohella muuta kuin kirjoitus- ja yksinkertaisempaa laskutaitoa. Kuinka kaavamaisesti Maanviljelyshallituskin on pysynyt vanhassa ohjelmassa yleensä, näkee m. m. siitä, että vaikka se nyt ehdottaakin sisäänpääsyvaatimukseksi näihin kouluihin suoritetun kansakoulukurssin, kumminkin tuo kirjoitus- ja laskutaidon opetus on pysytetty ohjelmassa. Onkohan se ollut epähuomiosta?

Mutta epähuomiosta eivät «humanistiset» oppiaineet ole jääneet näistä kouluista pois, sillä Maanviljelyshallitus sanoo tästä asiasta nimenomaan: «Epäilemättä kuuluu tietysti maanviljelyskoulun ulkopuolelle tarjota opetusta kaikenlaisissa alkeisoppiaineissa, joita sopivammin voidaan oppia yleisissä kouluissa.»

Tätä emme me ainakaan voi pitää niin varmasti epäilemättömänä, kuin itse ammattimiehet meillä näkyvät sitä tekevän. Sillä mitenkä voi ajatella, että *meidän* maanviljelijämme tässä suhteessa tulisivat toimeen ilman humanistisia tietoja, kun suuret ja vanhat kulttuurikansat pitävät niitä välttämättöminä?

Luultavasti siitä syystä, että näitä kouluja meillä tähän saakka ja yhä vieläkin on katsottu etupäässä rättärikouluiksi, joitten oppilaitten pitäisi vaan tehdä suurtilallisten päivätyötä, jättäen isänmaan asiat ja elämän aatteellisempi puoli isäntiensä huolenpitoon.

Mutta ne, jotka katsovat näitä kouluja ensi sijassa itsenäisiä maanviljelijöitä varten aiotuiksi, ajattelevat tässäkin kohti toisin. Niinpä esim. Saksassa jo v. 1865 eräässä maanviljelyskoulujohtajien kokouksessa lausuttiin, että «maanviljelysoppilaitosten tulee olla kouluja, ja tämä sana sisältää sekä opetusta että kasvatusta. Sen tulee antaa hengen sivistämistä ja luonteen kehittämistä pedagoogisen opetuksen, pedagoogisen kurinpidon ja pedagoogisen rakkauden kautta». Niinikään Settegast tunnetussa teoksessaan «Die Landwirthschaft u. ihr Betrieb» (1874—1885) sanoo, että «juuri al-

haisimmassa maanviljelyskoulussa on hyvin tärkeää, että herätetään tulevien talonpoikien sielussa rakkautta elämän ihanteisiin, että koetetaan hänelle varata omaisuutta, joka myöhemmin voi ahtaimmissakin oloissa olla lohdutuksena ja vahvistajana». Nämä edellisinä vuosikymmeninä lausutut vaatimukset olivat jo ennen mainitun Wienin kongressin aikana (1890) useimmissa maissa (niinkuin Ranskassa, Saksassa, Itävallassa, Tanskassa) tosioloissa pantu toimeen, niin että niistä ei enää nostettu kysymystäkään. Kysymys humanististen aineitten opetuksesta oli täällä esillä ainoastaan seuraavassa muodossa: «Mitä yleissivistyttäviä aineita tulee keski- ja alempien maanviljelyskoulujen ohjelmaan ottaa, ja kuinka laajasti niitä on opettaminen?» Yksimielisiä oltiin kokouksessa siitä, että näistä kouluista maanmiehen tulee etupäässä saada ammattitietoja, mutta että hän elämässään tarvitsee laajempaa yleissivistystäkin, joka tekee hänet kykeneväksi kansalaisena ottamaan osaa yhteiselämään, joka käypi yhä tärkeämmäksi vuosi vuodelta. Vähin määrä humanistisia oppiaineita, joita kokouksessa vaadittiin alhaisempia maanviljelyskouluja varten, oli seuraavat neljä (toiset tahtoivat 8:aan saakka): [1])

Äidinkielessä tulisi harjoittaa suullisesti ja kirjallisesti oikein esittämään luettuja kappaleita ja kirjoittamaan ammattiin sopivia kirjeitä ja muita kirjoituksia, tulisi lukea sopivaa kirjallisuutta ja antaa lyhykäinen tietomäärä kirjallisuuden historiassa.

Historiassa tulisi isänmaallisen mielen kohottamista ja yleisiin asioihin perehdyttämistä varten opettaa etupäässä kotimaan ja kotipuolen historiaa ja siinä panna pääpaino viime aikojen tuntemiseen sekä omaan valtio- ja yhteiskuntaoppiin ja niitten yhteydessä maalaisolojen lainsäädäntöön. Maanviljelyksen opettajan tulisi aineensa ohella esittää maanviljelyshistoriaa.

Maantieteessä pitäisi yleistä lyhyesti, kotimaan ja etenkin kotipuolen maantiedettä laveammin esittää. Tässä pitäisi erittäin ottaa huomioon oro- ja hydrografia sekä klimatologia ynnä toiseksi tilastotieteen yleisimpiä tuloksia sekä varsinkin tehdä tilastollisia vertauksia kotimaan eri osien välillä, kotipuoli keskuskohtana.

Terveysoppia puolustettiin oppiaineeksi sen nojalla, että tuleville maanviljelijöille on tähän saakka annettu tietoja kotieläintensä terveydenhoidossa,

---

[1]) Katso tästä maanviljelyskoulujohtajien t:ri Eugen v. Rodiczky-Sippin ja Carl Sikoran referaatteja.

mutta ei oman terveytensä hoitamisessa. Opetuksen tarkoitukseksi ehdotetaan: tietoja terveyden pääehdoista, kulkutautien ehkäisemisestä ja ensi avusta haavoittuneille.

Arvion mukaan näitä aineita varten ehdottaisimme meillä äidinkielelle ja historialle 2 sekä maantieteelle ja terveydenhoidolle 1 tunnin molemmille, joten siis ei tarvittaisi enempää kuin yksi tunti päivässä, ja se antaisi jo luullaksemme aikaisille oppilaille, joilla ennestään olisi kansakoulutiedot, melkoisia jatkotietoja humanistisissa aineissa. Tätä opetusta voisi meillä luultavasti antaa paikkakunnalla oleva kansakoulunopettaja, apulaispappi, tahi muu sopiva henkilö sivutyönään, kunhan vaan saadaan tarpeellisia oppikirjoja.

Ruotsissa tosin ei tätä puolta otettu huomioon, kun maanviljelysopetus v. 1887 uudelleen järjestettiin, mutta siellä jäivätkin kaikki alemmat maanviljelyskoulut entiselleen, s. o. nimenomaan pehtori- ja isäntärenkikouluiksi. Ja n. k. maanmieskouluihin vaaditaankin joko kansanopiston tahi 5 luokan alkeiskoulukurssi, joka tietysti on täysin riittävää. Norjassa on äsken e. m. asiantuntija ammattimieskokouksessa pitämässään esitelmässä tästä asiasta lausunut: «Meidän ei tule jättää sikseen maanviljelyskoulujen oppilaitten vajanaista yleissivistystä, sillä *ammattitiedot ovat verrattain vähäarvoinen omaisuus, kun ei ole tarpeellisia yleistietoja.*»

Paitse näitä «humanistisia» tietoja opetetaan tätä nykyä jo alemmissa maanviljelyskouluissa muitakin teoreettisia, alustavia oppiaineita, erittäin luonnontieteitä. Tässä kohden meidän koulukomiteamme ei ehdota muuta sanottavaa entisen lisäksi, kuin luonnonopin opetukseen enemmän opetusvälikappaleita, kuvia, modelleja, kasvi-, siemen- y. m. s. kokoelmia. Tämä johtuu luonnollisesti siitä, että Komitea ei vaadi sisäänpääsyä varten kansakoulukurssia. Kummempaa on nähdä, että Maanviljelyshallitus, joka asettaa kansakoulukurssin sisäänpääsyvaatimukseksi, kuitenkaan ei uskalla teoreettisessa opetuksessa vaatia enempää kuin Komiteakaan, ainoastaan samoja kuvia ja modelleja «jotta nuot kirjalukuihin tottumattomat (huom. kansakoulun läpikäyneet!) oppilaat voisivat ymmärtää ja käsittää näitä aineita». Ja oppiaineitten luettelossa mainitaan luonnonoppi viimeisenä, kirjanpidon, rakennusopin y. m. s. jälkeen.

Tässä kohden on Ruotsin Komitea edistyneemmällä, yleiseurooppalaisemmalla kannalla. Se asettaa näet luonnonopin ennen varsinaisia ammattiaineita ja vaatii siinä seuraavaa: «lyhyt esitys irtonaisten maakerrosten

synnystä, yhdistyksistä ja ominaisuuksista; kasvien osista ja niitten toimista; tutustuminen paikkakunnalla oleviin maataloudelle tärkeisiin, viljelemättömiin ja viljeltyihin kasveihin ja niitten ruotsalaisiin nimiin; maataloudelle tärkeimmät eläinryhmät; kotieläinten rakennus ja elämä; tavallisten lannoitusaineitten ja karjanrehujen ainekset; lämpö- ja ilmasto-opin pääpiirteet maanviljelykseen sovitettuina». Kaikki tämä, vaikka kouluja nimenomaa sanotaan yksistään vouti- ja rättärikouluiksi. Tätä uutta vaatimustaan Komitea puolustaa nimenomaa sillä, että se tahtoo antaa oppilaille oikean käsityksen tavallisimmista luonnonilmiöistä sekä siten helpottaa tätä opetusta seuraavan maanviljelys- ja kotieläinopin oppimista ja käsittämistä.

Ehdottaisimme siis, että niissä kouluissa, joissa seudun sivistysolot myöntävät asettamaan kansakoulukurssia ehdoksi pääsyä varten vaadittaisiin sama määrä luonnontieteitä, kuin Ruotsinkin kouluissa. Muista opetusaineista en ole kyllin ammattimies voidakseni lausua mitään mielipidettä.

2) *Talvikurssit.*

Opetusmuoto, joka Keski-Euroopassa ja viime vuosina Pohjois-Euroopassakin on ruvennut paljon leviämään, ovat n. k. «talvikoulut», «talvikurssit» eli «maanmieskoulut». Kun kaikkialla näytään tulleen siihen kokemukseen, että pienitilallisten ei kannata olla kokonaista kaksi vuotta maanviljelyskoulussa, niin on heille ruvettu tarjoomaan suunnille sama ja useimmiten suurempi teoreettinen oppimäärä talvikuukausina. Ensimäinen näitä kursseja perustettiin Saksassa jo v. 1835, toinen ja kolmas 1860-luvulla. Mutta vasta viime vuosikymmenellä on tämä opetusmuoto alkanut laajemmalti levitä. Siitä muutamia esimerkkejä. Preussissä oli:

v. 1880	tavallisia	maanviljelyskouluja	25	ja talvikouluja	22
v. 1891	„	„	28	mutta „	79

Samassa maassa talvikoulujen luku on kasvanut seuraavasti:

v. 1880 22
v. 1885 44
v. 1888 59
v. 1892 86, joissa oli 3,088 oppilasta.

Sachsenin kuningaskunnassa on tätä nykyä *ainoastaan* talvikouluja alempaa maanviljelysopetusta varten. Niitä oli 1876 1 koulu 27 oppilaalla, 1886 8 koulua 541 oppilaalla. Schweizissä vanhoja maanviljelyskouluja on koetettu parannella useita kertoja ilman menestystä. V. 1890 täytyi oppilaitten puutteesta 4 lakkauttaa ja niitten sijaan perustettiin talvikouluja, jotka saivat heti tavattoman paljon oppilaita. Itävallassa näitä kouluja oli jo edellisessä mainitun kongressin aikana v. 1890 melkoinen määrä, ja tässä kokouksessa etevät ammattimiehet kokemuksensa nojalla vaativat, että niitä pitäisi lisätä, niin että mahdollisuuden mukaan kaikki seudut saisivat nauttia senkaltaisten oppilaitosten hyötyä. Tanskassa ovat myös juuri nämät talvikurssit, etenkin yhdistettyinä kansanopistoihin, saavuttaneet kaikista alemmista maanviljelysoppilaitoksista suurimman suosion ja tunnustuksen, niin että siellä tätä nykyä ei ole kuin 1 vakinainen alempi koulu, muut kaikki teoreettisia talvikursseja. Norjaan on viime aikoina perustettu 2 tänkaltaista koulua, joissa viime vuonna oli noin 50 oppilasta kummassakin, samalla kuin vanhoissa käytännöllisissä kouluissa oli keskimäärin 17—18 oppilasta. Ruotsiin tämän opetusmuodon toi tohtori Holmström, perustaen kansanopistonsa jatkoksi oppilaittensa pyynnöstä v. 1871 yksivuotisen erikoiskurssin, jossa opetetaan luonnontieteitä alustavina ja maanviljelysopin eri haaroja pääaineina. Sittemmin sama Holmström, kutsuttuna jäseneksi edellisessä mainittuun Ruotsissa asetettuun maanviljelyskoulukomiteaan, sai komitean ehdottamaan talvikouluja hänen ohjelmansa mukaan. V. 1887 hallitus vahvisti näiden koulujen perustamisehdot. Tätä näkyä on Ruotsissa useita maamieskouluja, muutamia kansanopistojen yhteydessä, toisia erillään. Ne ovat yksityisiä, joille hallitus antaa 3,000 kruunua vuotuista apua.

Nämä talvikurssit kestävät useimmissa maissa 6 talvikuukautta kahtena vuonna. Saksassa oli varemmin yksivuotisiakin, mutta niihin tulivat useimmat entiset oppilaat toiseksikin vuodeksi. Tanskassa ja Ruotsissa on myös vielä tätä nykyäkin yhden talven kestäviä, mutta ne vaativat sisäänpääsyä varten kansanopiston tai 5 alkeiskoululuokan kurssin.

Meilläkään tämä muoto ei ole enää uusi. V. 1889 avattiin Harjun maanviljelyskoulun yhteyteen tänkaltainen oppilaitos ja se on vaikuttanut tähän saakka erittäin hyvällä menestyksellä. Siihen on ollut

	pyrkijää	paikkaa
V. 1889	27	24
„ 1890	18	15

„ 1891	21	19
„ 1892	35	18
„ 1893	31	18
„ 1894	37	21
	169	115

Johtajan ilmoituksen mukaan olisi kuitenkin pyrkijäin luku lisättävä ainakin 60:llä, sillä keskim. 10 vuodessa pyrkii samalla sekä vakinaiseen kouluun että näihin talvikursseihin, ja näitten luku on laskettu ainoastaan edellisiin. Sen kokemuksen nojalla, mikä täällä on saatu, on hallitusta kehotettu perustamaan useampia tänkaltaisia oppilaitoksia.

Että meidän Komiteamme, vaikka se perusteluissaan puhuukin tämän opetusmuodon hyväksi, ei sittenkään ole ehdottanut enempää, kuin 3 uutta talvikoulua, on jo selitetty edellisessä. Lisäsyynä sillä vielä voi olla, että siihen aikaan ei ollut vielä meillä kuin 1 vuoden kokemus. Mutta kun Maanviljelyshallituksemmekin, joka vasta v. 1893 antoi lausuntonsa asiassa ja siis silloin jo voi nojautua 4-vuotiseen kotimaiseen kokemukseen, puhumattakaan viime vuosien kokemuksesta ulkomailla, ehdottaa *ainoastaan kaksi uutta talvikoulua*, *toisen ruotsinkielisen*, niin emme voi olla lausumatta kummastustamme siitä.

Ja toinenkin muistutus sekä Komitean että Maanviljelyshallituksen ehdotuksia vastaan on tehtävä. He puhuvat näet perusteluissaan, että talvikurssit ovat sijoitettavat pienempiin kaupunkeihin, kauppaloihin tahi väkirikkaisiin kyliin, jotta oppilaitten olisi helpompi saada asuntoja. Totta kyllä ainakin Saksassa tänkaltaisia kursseja pidetään kaupungeissa ja Kristianiassa on toinen Norjan talvikouluista; muita kaupunkikursseja emme tunne, eivätkä yllämainitut viranomaiset meilläkään lopullisissa ehdotuksissaan aseta yhtään talvikurssia kaupunkeihin. Mutta huomioon on otettava, että ei tietääksemme esim. Tanskassa eikä Ruotsissa ole yhtään talvikurssia kaupungissa, vaikka muutamassa Tanskan koulussa on ollut oppilaita aina 80:een saakka. Eräässä Norjan vanhassa maanviljelyskoulussa, joka sijaitsee maakylässä, on aikoinaan ollut toista sataa oppilasta. Tuo syy ei siis pakota kaupunkeihin kulettamasta maalaisoppilaita. Toiselta puolen on huomattavaa, että jos koulu on kaupungissa, sen opettajat vieraantuvat kerrassaan käytännöllisestä maanviljelyksestä. Ja tämän kohdan suuresta merkityksestä sanoo *Tunen* talvikoulun eteväksi tunnettu johtaja Tanskassa 20-vuotisen

kokemuksensa nojalla: «On ollut kaksinkertaista hyötyä opetukselle siitä, että meillä on ollut tämä pieni maatalous hoidettavana opettamisen ohella, sillä osaksi siinä on ollut tilaisuutta tekemään useita kokemuksia, jotka ovat opetusta helpottaneet, osaksi on oppilailla ollut tilaisuutta tekemään useita huomioita, jotka voivat vaikuttaa sen, että he panevat suurempaa luottamusta niihin tietoihin, joita he ovat keränneet koulu-ajallaan. Samaten ei liene vähäiseksi arvattava sekään, että kaksi opiston opettajaa useamman vuoden jo on itse hoitaneet samanlaisia pieniä maataloja, kuin se, joka kuuluu koululle.»

Vihdoin on huomattavaa, että sekä Komitea että Maanviljelyshallitus meillä ovat ehdottaneet nämä talvikurssit yhdistettäviksi tavallisiin maanviljelyskouluihin, joille teoreettinen opetus on ehdotettu mahdollisimman pieneksi sen vuoksi, että niissä etupäässä on opetettava käytännöllistä harjaantumista tuleville rättäreille ja voudeille. Tähänhän on ollut näennäistä syytä sen kokemuksen nojalla, mikä meillä on Harjusta. Mutta meidän tulee muistaakin, että tämä oppilaitos tätä nykyä eroaa muista maanviljelyskouluistamme juuri siinä, että se on aiottu itenäisiä maanmiehiä varten ja sen teoreettiset kurssit sen vuoksi ovat laajemmat. Ja toiseksi on huomattavaa, että se, jolla tässä on lähin kokemus, nim. Harjun johtaja, maisteri Karl Enckell, mieluimmin tahtoisi nämä talvikoulut erilleen vanhoista maanviljelyskouluista. Niinikään on maanviljelyskoulujohtajien kokous Mustialassa v. 1891 lausunut toivottavaksi, että hallitus Komitean ehdottamien lisäksi perustaisi koetteeksi ainakin yhden itsenäisen talvikoulun. Mielestäni ei yksi koekoulu tässä kohden riitä, sillä jos se ei sattuisi onnistumaan, niin siihen mahdollisesti voisi olla syynä opettajan persoona tahi omituiset paikkakunnalliset olot ja siten voisi tämä muitten maitten kokemuksessa hyväksi nähty opetusmuoto meillä jäädä käyttämättä. Tätä tavallisen maanviljelyskoulun ja talvikoulun yhteenkytkemistä on Ruotsin maanviljelyskoulukomiteakin hyvin painavista pedagoogisista syistä ja pontevalla tavalla vastustanut. Niin ikään on meillä lisätyssä Maanviljelyshallituksessa lausuttu epäilyksiä samasta asiasta. Niinkuin sanottu ei ulkomailla yleensä ole näitä kouluja kytketty yhteen.

Sitä vastoin siellä näkee toisia yhdistämisiä, jotka ovat hyvin menestyneet ja joita välttämättömästi meilläkin pitäisi koettaa. Jo ylempänä viittasimme siihen, että Tanskassa ja Ruotsissa niitä on useampia pantu kansanopistojen jatkoksi, mutta kumminkin itsenäisiksi. Saksassa taas sekä

ainakin Itävallassa ja Skottlannissa talvikoulujen opettajat vaikuttavat kesät kiertävinä opettajina, joista lähemmin tässä alempana.

3) *Kiertävät opettajat.*

Kummastuksella olemme sitä katselleet, että meidän viranomaisemme eivät näy maallemme suuremmalla ponnella ehdottavan *kiertäviä opettajia*, eli Saksan *Wanderlehrer*-järjestelmää, joka viime vuosikymmenellä varsinkin on saanut suuren merkityksen Keski-Euroopan maissa. Alkunsa tämä opetusmuoto on saanut samasta syystä, kuin talvikurssitkin. Kun ruvettiin huomaamaan, että pienitilalliset eivät tulleet maanviljelyskouluihin, niin lähdettiin opetusta tarjoomaan heidän kotiinsa, kuljettiin kylästä kylään, opetellen kaikenlaisissa maanmiehen käytännölliseen elämään kuuluvissa aineissa. Saksassa tätä opetuskeinoa jo on käytetty 1860-luvusta alkaen. Preussi maksoi tätä varten jo v. 1880 yli 50,000 mk. Viime aikoina on tätä järjestelmää ruvettu yhä enemmän kehittämään, niin että esim. v. 1891 vaikutti kiertävinä maanviljelyksen ja talousopin opettajina Sachsenin maakunnassa Preussissa, paitse useata vakinaista opettajaa, Sachsenin koeaseman johtaja ja apulainen, maakunnan maanviljelyskeskusseuran pääsihteeri ja hänen apulaisensa, yliopiston dosentteja, y. m. s.

Belgiassa, jossa maanviljelys on erittäin kehittyneellä kannalla ja suureksi osaksi pienitilallisten käsissä ja jossa rättärikouluja tahi muita alempia maanviljelyskouluja ei ole olemassakaan, pidettiin tällaisia esitelmiä jo v. 1874 yli 1000. V. 1881 pidettiin niitä 1257 190:llä eri paikkakunnalla. V. 1877 asetti Böhmin maanviljelyshallitus 2 vakinaista ja 20 ylimääräistä kiertävää opettajaa. Nämä pitivät v. 1888 yhteensä 370 esitelmää. Ranskassa päätettiin v. 1879 asettaa kansakoulunopettaja-seminaareihin opettajia maanviljelyksessä ja niitten tulee kesälomilla kulkea kiertävinä opettajina. Nämät maksavat valtiolle vuosittain lähes 5,000 markkaa kukin. Italiassakin tämä opetusmuoto on tullut käytäntöön. Jo v. 1876 pidettiin siellä 800 esitelmää 96 kunnassa. Schweizissä kiertävät opettajat pitivät v. 1890 93 kurssissa kaikkiaan 581 esitelmää ja heitä varten myöntää valtio vuosittain 12,000 ja kanttoonit 30,000 markkaa. Itävallassa nämä esitelmät alkoivat 1870-luvulla, ja tämä laitos on kehittynyt vilkkaasti. V. 1876 oli siellä noin 100 kiertävää opettajaa, joista 6 vakinaista, 20 osittaista, muut tilapäisiä. Kaikkiaan nämä pitivät sinä vuonna

850 esitelmää. V. 1888 oli siellä kiertäviä opettajia 180, jotka pitivät yhteensä 2,789 esitelmää noin 100,000:lle kuulijalle. Skottlannissa talvikoulujen opettajat ovat kesät kiertävinä opettajina. Hollannissa oli joku aika sitten 3, tästä vuodesta alkaen 11 kiertävää opettajaa.

Nämä hajanaiset tiedot olkoot esimerkkeinä. Sanalla sanoen, melkein poikkeuksetta tunnustetaan koko Keski-Euroopassa tämän opetuskeinon suuri merkitys pienitilallisten taloudellisena kohottajana.

Wienin kansainvälisessä kongressissa 1890 tuli tämä tunnustus varsinkin ilmi. Yleisenä kokemuksena lausuttiin, että vakinaisten maanviljelyskoulujen kautta on saavutettu verrattain vähän, etenkin sen vuoksi että harvalle tämä tilaisuus sopii. Tätä on kulttuurimaissa jossakin määrin korvannut maanviljelyskirjallisuus ja vielä enemmän ammattisanomalehdet tällä alalla, joita useimmissa Keski-Euroopan maissa on laajalti levinnyt. Mutta paljo suuremmasta arvosta sanotaan kiertävän opettajan toimen tässä suhteessa olleen. Tämä toimi tapahtuu ensiksikin esitelmien kautta, joita on pidetty joko yksinäisiä tahi sarjottain, 2—6—8—11 esitelmää peräkkäin kullakin paikkakunnalla. Muutamat opettajat ovat pitäneet 300—400 esitelmää vuodessa, toiset paljo vähemmän, korkeintain 100. Kuulijoita on ollut muutamasta kymmenestä aina 600 saakka.

Yhtä suuri ja ehkä suurempikin merkitys annettiin kiertävien opettajien käytännöllisille neuvoille ja mieskohtaiselle seurustelulle. He ovat saaneet uusimmat maanviljelystiedon kokemukset talonpoikaisen väestön yhteisomaisuudeksi, he ovat levittäneet kirjallisuutta ja saaneet tilaamaan ammattilehtiä, he ovat vahvistaneet pienitilallisten yhteistuntoa ja saaneet heitä perustamaan yhdistyksiä kaikenlaista yhteishyödyllistä toimintaa varten, he ovat herättäneet pienitilallisten harrastusta yleisiin asioihin. Lisäksi ovat he olleet tärkeinä pienitilallisten toivomusten ja tarpeitten esille tuojina maansa maanviljelyshallituksille. Mutta voidakseen täyttää nämä tehtävänsä, tulee kiertävän opettajan olla ei ainoastaan etevä ammattimies ja luennoitsija, vaan täytyy hänen myös tuntea alueensa paikkakunnalliset olot sekä omistaa helppo ja luottamusta herättävä seurustelukyky. Sen vuoksi on tärkeätä, että on olemassa joukko *vakinaisia* kiertäviä opettajia, joilla tämä on päätehtävänä.

Ja tärkeätä on, että näitten vakinaisten kiertävien opettajain vaikutuspiiri on niin pieni, että opettaja voi pian tulla uudelleen samalle paikkakunnalle, jälleen rakentamaan sitä, mikä ehkä hänen poissa-ollessaan ei

vielä ole ehtinyt saada jalansijaa, sekä kehotuksillaan ja neuvoillaan ohjaamaan sitä, mihin hänen edellisen käyntinsä johdosta on ryhdytty.

Meilläkin on jo vähin tänkaltaista opetusta harjoitettu. Suomen Talousseuralla oli agronoomi Uno Bremer kymmenkunta vuotta tänkaltaisena kiertävänä luennonpitäjänä ja opettajana, ja tästä toimesta lienevät vieläkin pysyvinä tuloksina Varsinais-Suomen Pienten maanviljelijäin seura sekä tämän seuran perustama kauppayhtiö Turussa maanviljelystarpeitten ostamista ja sen tuotteitten myymistä varten sekä se yksivuotinen käytännöllinen koulu, jota agronomi Bremer pitää tilallaan. Niin ikään lienevät muutamat muutkin maanviljelysseuramme välistä lähettäneet tänkaltaisia kiertäviä opettajia matkoille, ja sitä paitse ovat ainakin muutamat meidän valtioagronoomeistamme sekä meijerinneuvojat y. m. s. matkoillaan harjoittaneet opetusta.

Mutta eivätkö nämä lääninagronoomimme voisi muuttua yhä enemmän tänkaltaisiksi kiertäviksi opettajiksi? Tarkoitamme näet, että nämä virkamiehet, sen sijaan että he nyt useinkin *matkustavat* nykyaikaisten kulkuneuvojen avulla piirinsä toisesta laidasta toiseen, suurtilalta suurtilalle tekemässä vuoroviljelysehdotuksia, tahi antamassa valtiolle mietintöjä ojariidoissa y. m. s., saisivat toimekseen *käydä* kylästä kylään, pikkutilalta pikkutilalle opettamassa maanviljelyksen parantamista, yhteismeijerien asettamista, karja- ja hevosrodun kehittämistä, maamiesyhdistysten perustamista, y. m. s.

Tähän ehkä vastataan, että ovathan lääninagronoomimme pienitilallisiakin varten. Myönnettävähän se onkin, mutta tarkastakaammepa asiaa. Jos kuka tarvitsee lääninagronoomia neuvomaan itseään, niin hänen tulee tehdä siitä kirjallinen hakemus — kuvernöörinvirastoon, ja sitten jäädä tavallisia virkamieskiireitä odottelemaan. Jos nim. hakemuksia ei tehdä vissiin vuoden aikaan, niin voi olla mahdollista, että agronoomi ei voi sinä kesänä ollenkaan tulla, sillä hänen alueensa on tavattoman suuri ja hakemuksia ja muita virkatoimia kaikissa alueen osissa, niin että suuri osa aikaa menee matkustuksiin, jotka ovat maanviljelyksellemme tietysti hyödyttömiä, mutta valtiollemme kalliita. Ja kun lääninagronoomi tulee, niin sen, joka hänet tilaa, on häntä kestitseminen, ja tämäkin jo on pienimmille maanviljelijöillemme, niille jotka enin apua tarvitseisivat, vaikeata. Kerrotaanpa muutamasta lääninagronoomista, että kun talonpoika tilasi hänet neuvomaan, niin tämä lähetti talonpojalle pitkän *painetun* luettelon kaikista niistä mukavuuksista, joita tämä mahtava herra luuli voivansa vaatia olonsa aikana

talonpojan kodissa. Tämä tietysti on poikkeus; ainakin allekirjoittanut tuntee lääninagronoomeja, jotka ovat hyvin suosittuja kansan kesken.

Mutta jos hallitus kuitenkin luulee tarvitsevansa lääninagronoomit semmoisina kuin ne nyt vaikuttavat, niin pitäisi ainakin koetteeksi asettaa muutamia erityisiä kiertäviä opettajia, joilla tämä olisi yksinomaisena tehtävänä, jotka tulevat pyytämättä, ystävinä, neuvojina ja jotka eivät vaadi mitään, vaan päin vastoin maksavat siitä mitä he tarvitsevat.

Yksi keino, jota varsin helposti ainakin aluksi sopisi meilläkin koettaa, on se, että talvikoulujen opettajain tulisi kesät harjoittaa kiertävää opetusta. Tämä on näet hyvin tavallinen yhdistäminen esim. Itävallassa, Preussissa ja Württembergissä. Siellä on useimman talvikoulun johtajana vakinainen kiertävä opettaja. Württembergissä talvikoulun johtaja saapi valtiolta kiertävää opetusta varten 300—1,100 markkaa vuosittain, paitse matkakuluja. Tästä yhdistämisestä lausuu eräs ammattimies [1]) seuraavaa: «Opetus maanviljelys-talvikursseissa sekä maanviljelyksen kiertäväin opettajain toimi ovat omiansa erinomaisella tavalla täydentämään toisiaan. Kiertomatkoilla käyvät opettajille käytännössä olevat olot ja puutteet selviksi, koulun kautta pysyvät he yhteydessä tieteellisen edistymisen kanssa. Opettajain persoonallinen tutustuminen herättää luottamusta ja halua koulunkäyntiin, ja niitten oppilaitten kautta, jotka menestyksellä ovat käyneet koulua, leviää maahan maanviljelyksen edistymisen henki sekä etevän ammattisivistyksen tarve. Siitä on heräävä joka haaralle edistävästi vaikuttava, omaa kulkuaan jouduttava kiertokulku». Tätä «ihanteellista» esitystä eivät kumminkaan kaikki voi kokemuksensa nojalla pitää todellisuudessa mahdollisena muuten kuin jos opettajat ovat hyvin eteviä. [2]) Ja eteviä niiden tulee olla, erittäinkin teoriassa. Saksassa on kiertävänä opettajana tavallisesti nuori, lukenut mies, jolla useinkin on erittäin hyvät tieteelliset tiedot; hän käypi maaseutuja, jaellen ympärilleen, mitä hän on saanut oppia tieteensä suurmiehiltä ja uusimmasta edistyksestä, mutta samalla myös mitä hän näkee ja kokee matkoillaan. Sillä näillä matkoillaan kiertävät opettajat eteviltä maanviljelijöiltä oppivat käytäntöä ja neuvovat sen nojalla vähemmin varttuneita.

---

[1]) Ludvig Diefenbach, Zur Frage der Organisation der landw. Winterschulen in Elsass-Lothringen, 1889.

[2]) Franz Pfeifer, Welche Erfarungen liegen vor über die Zweckmässigkeit der Ertheilung des landw. Wanderunterrichtes durch ständige Wanderlehrer und durch Lehrkräfte landw. Schulen? Wien 1890.

Vakinaisten ohella ovat tietysti kaikenlaisten muitten ammattimiesten pitämät kuljeskelevat «lomakurssit», joita sekä valtiot että maanviljelysseurat ja yksityisetkin ovat toimeen panneet, olleet suuresta merkityksestä. Huomautettakoon vielä, että Itävallassa alkujaan oli ainoastaan 6 vakinaista kiertävää opettajaa, mutta niiden ohella eräänäkin vuonna lähes sata ylimääräistä, ja että semmoisina vaikuttaa Saksassa m. m. yliopistojen dosentteja, maanviljelysseurojen sihteerejä, pappeja, y. m. s. Sanomalehdissä kerrottiin, että meilläkin viime vuonna eräs sivistynyt tilanomistaja Viipurin läänissä läksi tänkaltaiselle opetusmatkalle kotiseudullaan. Mutta yksi matka ei paljoa merkitse, jos ei usein ja pian tulla uudelleen samoille paikoille, ja jotta tänkaltaiset isänmaalliset yritykset eivät lakkaisi, tulee valtion pienillä matkarahoilla niitä kehoittaa.

Meidän viranomaisemme eivät ole kumminkaan, niinkuin jo mainittiin, tehdessään ehdotuksia maanviljelysopetuksemme parantamiseksi, paljon nimeksikään ottaneet huomioon tätä mielestämme meidän oloihimme, asutussuhteisiimme, varallisuuteemme ja traditsiooneihimme nähden erittäin soveltuvaa opetuskeinoa. Tuo suuri Komitea v. 1890 puhuu siitä tosin epämääräisesti mietintönsä perusteluissa, mutta jättää koko asian pois ehdotuksistaan. Sen jälkeen sekä maanviljelyskouluopettajain kokous $^{2-3}/_{10}$ 1891 että Maanviljelyshallitus lausunnossaan $^{3}/_{6}$ 1893 jättävät koko kiertävän opetuksen syrjään.

Kumminkin ovat tätä nykyä asian puolustajia ainakin Mustialan ja Harjun johtajat, t:ri Gösta Grotenfelt ja maisteri Karl Enckell, sekä agronoomi Uno Bremer. [1]) Niinikään on tätä opetusmuotoa puolustanut edellisessä mainittu asiantuntija, nimimerkki «Praktikus» sekä nimimerkki «Landtbrukare», joka viime vuonna kirjoitti asiasta Hufvudstadsbladetiin. Mutta nämä lienevätkin niitä harvoja maassamme, jotka enemmän ovat tutustuneet tähän laitokseen.

Varsinkin olisi mielestäni sangen tärkeätä, että maamme itäisiin osiin niin pian kuin mahdollista asetettaisiin vakinaisia kiertäviä maanviljelyksen opettajia. Niillä olisi siellä sitä tärkeämpi tehtävä, kuin ne samalla voisivat koettaa väestössä täällä herättää kansallistuntoa, yleisen sivistyksen tarvetta, taloudellista älyä yleensä j. n. e. Heillä olisi suuri isänmaallinen

[1]) Tästä, samaten kuin useasta muustakin arvokkaasta tiedosta, on minun kiittäminen yllä mainittuja herroja, jotka ystävällisissä kirjeissä ovat monipuolisesti valaisseet sitä asiaa, joka tässä kirjoituksessa on puheena.

tehtävä, jota hallituksemme kaikin voimin tulee edistää. Ja vakinaisten avuksi tulisi lähettää kesäksi ammattimiehiä joka lajia kulkemaan maalaisoloihimme tutustumaan ja voimiensa mukaan niitä kohottamaan.

Viime valtiopäivillä lausui muistaakseni eräs talonpoikaissäädyn jäsen, että maamme kyllä muka voisi odottaa korkeimman opetuksemme järjestämistä, kunhan vaan saataisiin alempi opetus tyydyttävälle kannalle. Niinkuin edellisestä näkynee, on minustakin alemman maanviljelysopetuksemme järjestäminen maallemme tärkeä asia. Mutta juuri sen vuoksi täytyy korkeinkin opetus uudistaa. Sillä pikkukouluja ei saada kunnollisiksi ilman kunnollisia opettajia, ja kunnollisia opettajia ei saada ilman kunnollista opistoa. Koko maanviljelysopetuksemme kaipaa siis korjausta.

* * *

On usein ja syyllä puhuttu siitä suuresta vahingosta, minkä maamme viljeleminen on kärsinyt ja kärsii siitä emigratsioonista, joka viime aikoina on tapahtunut Amerikkaan; silloin on etupäässä ajateltu sitä ruumiillisen työvoiman hukkaa, minkä maanviljelyksemme on tämän kautta kärsinyt. Mutta harvemmin puhutaan niistä voimista, jotka eivät mene Amerikkaan: maanviljelyksemme parhaimmista, sen henkisistä voimista, jotka viime vuosikymmenillä ovat muuttaneet maaseudulta kaupunkeihin, enimmäkseen yliopistoon, osittain kaupan ja teollisuuden alalle. Maanviljelijämme ovat viime vuosikymmenillä uhranneet suuria summia rahassa ja satoja, tuhansia parhaasta nuorisostaan muita kansanluokkia varten. Talonpoikaissäätymme on tavattoman auliisti myöntänyt varoja oppikouluja ja uusia professorinvirkoja varten, jotka ovat olleet sille hyvinkin vieraita, mutta omaa ammattiaan varten se on vasta viime vuosina ruvennut pyytämäänkin (1888 ja 1894 v:n valtiopäivillä) kouluja, ja hämmästyttävällä maltilla tyytynyt siihen että säädyt ovat hyljänneet pyynnöt sillä selityksellä että hallituksemme muka «kyllin on pitänyt silmällä pääelinkeinoamme.»

Pian saamme nähdä, miten hallituksemme on katsova maanviljelyksen etua, kun se kohta tullee lopullisesti ratkaisemaan maanviljelyskoulukysymyksen, joka meillä jo liian kauvan on odottanut parannusta. Muistettakoon silloin, että tätä nykyä meillä yleisiä varoja uhrataan aivan liian vähän ammattisivistystä varten yleensä ja maanviljelyssivistystä varten erittäin. Verrattakoon miten tätä nykyä teollisuuden harjoittajain ammattisivistykseen valtio maksaa suunnille yhtä paljo kuin maanviljelijäin ammattisivistystä

varten ja kumminkin niitten luku, jotka elävät teollisuudesta ei ole paljo päälle kymmenettä osaa siitä kansanluokasta, jolle maanviljelys tuottaa jokapäiväisen kovan, niukan leivän. Muistettakoon nälkävuosiamme, muistettakoon maanviljelijäimme surkeata taloudellista tilaa itä- ja pohjois-Suomessa, muistettakoon suuren valloittajan sanoja: «Kansa, jonka kansallisvoima perustuu etevään maanviljelykseen, on voittamaton.»

Hannes Gebhard.

Suomalaisia kansankirjailijoita.

I. Kauppis-Heikki.

Vallan omituisen ilmiön suomalaisessa kaunokirjallisuudessa muodostavat lukuisat kansankirjailijat. Että kansan, oppimattoman kansan keskuudessa syntyy runoutta ei ole itsessään mitään outoa, sitä todistaa kaikkialla tavattava kansanrunous. Mutta niinkuin jokainen tietää, kukoistaa kansanrunous ainoastaan aivan erityisissä oloissa. Olojen muuttuessa se katoaa, unohtuu, sammuu. Niin meilläkin on käynyt ja paraillaan käy. Kansansivistyksen kasvaessa ja edistyessä on kansanrunous loppunut tai ainakin rappeutunut, muuttunut turhiksi renkutuksiksi ja vähäpätöisiksi arkkiveisuiksi. Ensi silmäykseltä tämä seikka herättää mielipahaa, tuntuu surulliselta. Mutta tarkemmin miettien huomaa sen luonnolliseksi kehityksen kuluksi.

Sivistyksen omituisuuksia on sisäisen elämän rikastuttaminen, yksilöllisyyden syventäminen. Sivistyksen kohotessa tuo suoranainen yhteistyö, joka on kansanrunouden omituisin ominaisuus, käy samassa merkityksessä mahdottomaksi. Kansanrunoilija, samalla kun hänen yksilöllisyytensä vahvistuu, samalla kun elämä hänen ympärillään ja hänen oma elämänsä alkaa tulla rikkaammaksi, ei tyydy tuohon hitaasti edistyvän, tavallaan itsetiedottoman kansanrunouden osallisuuteen, vaan hän tahtoo suuremmassa määrässä panna itsensä runoiluunsa, tahtoo luoda persoonallisempaa, yksilöllisempää runoutta. Kun hän aluksi näin vapautuu ikivanhoista malleista, ja antautuu niin sanoakseni omin päin uusia aloja vaeltamaan, ei hän useim-

miten onnistu, tai oikeammin hän saa aikaan jotensakin mitätöntä ja alaarvoista. Kun hän lähtee tapahtumia kertomaan, ovat ne vähäpätöisiä tapauksia hänen ympäristöstään, hyvistä papeista, suurista rosvoista, merkillisistä koirista t. m. s. Lyyrillisille aloille antautuessa syntyy usein huonomittaisia renkutuksia, joissa usein eri osat ovat vallan höllästi toisistaan riippuvia. Tämä asiain kulku voi kyllä tuntua rappeutumiselta, ja onkin sitä monessa suhteessa, mutta toiselta puolen se on myös edistysaskel, se on ensimäinen alku itsenäiseen persoonalliseen runoiluun, joka taas on taiderunouden alku.

Tämmöisiä kansanrunoilijoita on meilläkin syntynyt runsaasti. Toiset heistä ovat käyttäneet vanhaa suomalaista runomittaa, toiset sovitettuja uudempia mittoja. Tämän vuosisadan keskivaiheilla näiden kansanrunoilijain keskuudessa syntyi useita, jotka ehtivät pitemmällekin, jotka käsittelivät runomittaa verrattain taitavasti ja aineensakin puolesta saivat arvokkaampaa ja parempaa aikaan. Tarkoitan tässä Korhosta, Puhakkaa ynnä muita heidän aikaisiaan. Heidän runoilunsa oli kuitenkin hyvin rajoitettua ja monesti kuivanlaista ja köyhää. Nämä runoilijat kuitenkin vielä seisoivat jotensakin lähellä vakinaisia kansanrunouden luojia.

Alkoi sitten suomalainen kotoinen sivistys versoa ja vähitellen puhjeta edelläkäyvään verrattuna odottamattoman suureen ja kauniiseen kukoistukseen. Suomalainen kirjallisuus alkoi samalla elpyä. Aluksi oli tosin siitä suurempi osa suomennosta ulkomaan kirjallisuudesta, mutta vähitellen on alkuteosten luku yhä karttunut. Samaan aikaan kun suomalaisen kirjallisuuden elpyminen alkoi, alkoi myös työ kansansivistyksen kohottamiseksi ja pian sen vaikutukset tulivatkin näkyviin. Kansassa itsessä heräsi suuri lukuhalu, ja varmaankin harvassa sivistysmaassakaan kansan syvät rivit siinä määrässä viljelevät kirjallisuutta kuin meillä. Tämä suuri lukuhalu oli yksi ilmiö siitä muutoksesta, joka kansassa tapahtui; tämä muutosaika oli samalla suuri murrosaika. Useille kansan jäsenille selvisi sen oma tila vallan uudessa valossa, selvisi mitä se oli ollut ja mihin sen oli pyrittävä. Siinä heräsi itsetunto, sille kävi selville, että senkin elämällä oli suuri arvonsa. Samalla kirjallisuuden viljelemisen kautta syntyi vilkas vuorovaikutus muissakin suhteissa. Ne henkiset virtaukset, jotka suuren maailman kirjallisuudessa liikkuivat ulottivat vaikutustaan meillä kansan alempiin kerroksiinkin, herättäen niissä uusia virtauksia ja suunnaten entisiä uusille aloille. Ja siten syntyi tämän uuden ajan vaikutuksesta meillä runopukui-

sen kansanrunouden rinnalla ja osaksi myös sen sijaan suorasanainen runous, kansankirjailijat rupesivat kirjoittamaan novelleja ja romaaneja.

Suorasanaista runoutta viljeleviä kansankirjailijoita on meillä nyt jo runsaasti ja on niitä ilmaantunut eri osista maata. Toiset ovat luoneet suurenkin joukon teoksia yhä edistyen ja kehittyen, toiset taas ovat saaneet aikaan yhden tai pari eheämpää, suurempaa teosta ja siihen seisahtuneet. Muutamat taas ovat rajoittuneet pienempiin yrityksiin.

Mainitsin jo, että suuren maailman kirjallisuudessa liikkuvat virtaukset ovat ulottaneet vaikutuksensa meidän kansanrunoilijaimme tuotantoon asti. Ompa juuri se seikka suuresti vaikuttanut tämän kansanrunouden laadun syntyyn, että se suunta, joka vallitsi maailman kirjallisuudessa juuri silloin, kun tämä vaikutus alkoi, oli kansankirjailijoille erittäin edullinen. Se oli niinkutsuttu realistinen suunta kirjallisuudessa. Tämä suunta, vastakohtana edelliselle romanttiselle, pyrki kuvaamaan todellisuutta ja tätä todellisuutta se haki jokapäiväisestä elämästä, kaikki vähäpätöisetkin tapahtumat, hiljaiset vähän huomatut olemukset, onnettomat ihmiset ja olot, kaikenluontoiset epäkohdat olivat sille suotuisia kuvattavia. Niitä vaatimuksia, jotka se asetti eteensä saattoi kansankirjailija paremmin täyttää kuin useimpien muiden kirjallisten suuntien vaatimuksia.

Kansankirjailijat alkoivatkin sitten kuvata todellisuutta, sitä todellisuutta, jota he tunsivat, sitä elämää, jota he elivät, jokapäiväisiä ihmisiä ympärillään, niitä taisteluita, joita kansan mies saa kestää, sivistystyön edistymistä ja kansassa vallitsevia epäkohtia. Tälle kansankirjailijain kirjailijatoimelle oli monessa suhteessa edullinen ja suoranaisesti edistävä se kansallinen liike, joka meidän maassamme on viime vuosikymmeninä yhä voimakkaammaksi käynyt. Kaikkea kansallista harrastettiin, kansan tapoja, kansan elämää tahdottiin oppia tuntemaan ja usein suuresti ihailtiin. Vakinaisessa taiderunoudessakin kuvattiin usein kansanelämää. Tästä kansallisesta liikkeestä saivat kansankirjailijat voimaa ja rohkeutta työhönsä ryhtymään ja siinä edistymään. Ja toiselta puolen se tuotti heidän teoksilleen ystävällisen vastaanoton.

Jos sitten katselemme kansanrunoilijain suhdetta heidän kuvattavaansa, niin huomaamme siinä eri asteita: toiset seisovat lähempänä kuvattavaansa toiset kauvempana. Toiset asettuvat ikäänkuin kuvattaviensa kanssa ylempiä kerroksia vastaan, toiset näkevät kuvattavissaan olevat viat ja epäkohdat hyvinkin räikeässä valossa. Kun sivistynyt taiderunoilija kuvaa kansaa

ja kansanelämää, on hänen suhteensa kuvattavaan monessa suhteessa toinen kuin kansankirjailijan. Aluksi romantismin aikana ja myöhemmin vielä jossakin määrin romantismin ja osaksi myöskin kansallisten liikkeiden vaikutuksesta kuvattiin kansan elämää runolliseksi, sopusointuisaksi, luontevaksi vastakohdaksi turmeltuneille ja rappeutuneille yläluokille. Ja kun tuli taiderunoilijoita, jotka tästä kannasta vapautuivat, katselivat ja kuvailivat he kansanelämää sivullisina, ainakin vastakohdat sivistyneiden elämälle heidän huomiotaan kiinnittivät. Kansankirjailijain suhde on joka tapauksessa toinen. He ensinnäkin tavallisesti eivät näe siinä runollisuutta, missä taiderunoilija, vaan usein näkevät sen puutteeksi ja vaikeaksi epäkohdaksi. Heidän kauttaan aukeaa kansan elämä syvemmin ja sisällisemmin lukijan eteen, se kadottaa tosin paljon entistä runollisuuttaan, mutta voittaa todellisuudessa paljon.

Aluksi kansankirjailijat olivat taipuvaisia kuvaamaan enemmän ulkonaisia piirteitä, tapahtumia, oloja ja tapoja. Mutta vähitellen ovat paraimmat heistä syventyneet ja seuraten taiderunouden kulkua ja vaatimuksia ryhtyneet luonteita tutkimaan ja sielunelämää kuvaamaan.

Meidän kansankirjailijaimme luku ei enää ole aivan pieni, ja ovat muutamat heistä jo ehtineet julkaista koko sarjan teoksia. Aikomukseni on tarkastaa ja suunnilleen määritellä etevimpien kansankirjailijaimme kirjailijaluonnetta ja etsiä heidän teoksistaan yleisiä piirteitä. Ensimäiseksi olen tarkastettavakseni ottanut Kauppis-Heikin teokset.

Kauppis-Heikki on niitä kansankirjailijoita, jotka eivät ole rajoittuneet yhteen tai pariin teokseen, vaan ovat julaisseet useampia ja näyttäneet kehittyvänsä ja edistyvänsä. Ensimäisen kokoelmansa «Tarinoita» julkaisi hän v. 1886 ja sen jälkeen on joka tai joka toinen vuosi seurannut joku suurempi teos. Niistä mainittakoon «Mäkijärveläiset» v. 1887, «Isäntä» v. 1888, «Härät» v. 1889, «Viija» v. 1889, «Kirottua työtä» v. 1891 ja «Laara» v. 1893.

Jos katselemme Kauppis-Heikin suhdetta kuvattavaansa, niin huomaamme, että hän ei seiso suoranaisesti kuvattaviensa kannalla, ei ainakaan siinä määrässä kuin muutamat muut, esim. Eero Sissala ja ehkäpä H. Meriläinenkin. Kuitenkaan ei hän tietääkseni ole kuvannut muuta kuin vakinaista kansanelämää, ei niinkuin Alkio muihin kansankerroksiin kuuluvia, ei edes sivuhenkilönä ole esittänyt jotain pappia tai nimismiestä tai muuta säätyläistä, joiden kanssa kansa on suoranaisessa tekemisessä. Epäi-

lemättä on hänet kirjailijatoimeen muiden vaikuttimien ohella saattanut se kansallinen virtaus, joka meillä on olemassa. Kansanelämää kuvasivat teoksissaan vakinaiset taiderunoilijat, ja kansanelämää kuvasivat aikaisemmissa teoksissaan myös ne kirjailijat, jotka lähinnä ovat Kauppis-Heikkiin vaikuttaneet, nimittäin hänen kotipitäjäläisensä veljekset Juhani ja Pekka Aho. Kun kansanelämää ihailtiin ja tutkittiin ja kuvattiin, niin luonnollisesti heräsi hänessä halu kuvata sitä, koska hän tiesi sitä niin läheisesti tuntevansa ja hänessä muuten eli halu kirjailemiseen. Kauppis-Heikin ensimäisiä teoksia synnyttämässä onkin ollut halu kuvata kansanelämää, se näkyy siitäkin, että niissä ei läheskään samalla tavalla ilmene hänen persoonallisuutensa kuin hänen myöhemmissä teoksissaan. Usein hän kertoo sivuseikkoja tai antaa niille liian suuren sijan saadakseen kerrotuksi jonkun kansan tavan, katsantotavan tai sanasutkauksen. Tämä tietysti johtuu myös kokemattomuudesta. Samasta, josta näissä aikaisemmissa teoksissa tavattava hajanaisuus tulee. Siinä tavassa, millä tekijä kuvaa kansaa, on nähtävästi hänen esikuviensa vaikutusta. Se sovinnollisempi katsantokanta, joka niissä vallitsee Kauppis-Heikin myöhempiin teoksiin verrattuna, saattaa kyllä perustua subjektiivisiin syihin. Mutta se, että Kauppis-Heskin aikaisemmissa teoksissa tavallaan on huomattavissa yläluokan arvostelutapaa kansanelämästä, ei voi muuta olla kuin esikuvien vaikutusta.

Esikuvien, etenkin Juhani Ahon vaikutusta on huomattavissa myös kertomistavassa, tarkassa, yksityisseikkoihin ulottuvassa kuvaamisessa. Tämän osoitteeksi otan muutaman rivin «Härät»-nimisestä kertomuksesta:

«Kun miehet tulijaisista lähtivät, niin eipä heistä olisi toinen toistaan kyennyt tulesta auttamaan. Mutta hyvä halu voittaa kaikki vastukset. Yhteisin voimin he ponnistelivat, vaikka kyllä muutamain sääret heittivät hyvin pahasti «viittätoista». Tie tuli kävellyksi hyvin tarkkaan ja vieläpä kaupanpäälliseksi tievieretkin. Jalat olivat näet keskenään koetella voimiaan, huolimatta siitä, mille kurille siinä muu ruumis joutuu. Ne ryntäsivät vuoroin toisiansa vastaan ja silloin aina seurasi rymäys. Pää parka sai monta kolausta puita ja kantoja vasten, noiden huimain tähden. — —» Yllä olevat rivit johdattavat mieleen Juhani Ahon kirjoitustavan etenkin hänen aikaisemmissa teoksissaan.

Vasta-alkaja kirjailija kuvastuu siinä, että kirjoittaja on itse mukana ikäänkuin selittämässä. Ei hän tosin niin suoranaisesti lausu arvosteluaan tapahtumista kuin esim. Päivärinta muutamissa teoksissaan, mutta huomat-

tavissa se kuitenkin on. Vasta-alkajaa osoittaa myös hajanaisuus ja kovin monet henkilöt pienessäkin kertomuksessa, joka omituisuus muuten on aivan vastakohtainen Juhani Aholle.

Sen sijaan ei Kauppis-Heikin teoksissa huomata mitään voimakasta tendenssiä, niinkuin etenkin Alkion teoksissa. Se siis ei ole halu epäkohtia vastaan taistelemaan, joka hänet on kirjailemaan saattanut, vaan välitön kuvaamis-, runoilemis-halu. Tässäkin suhteessa Kauppis-Heikillä on yhtäläisyyttä Juhani Ahon kanssa.

«Viija» on se teos, jolla tekijä ottaa suurimman askeleen eteenpäin. Ensinnäkin siinä muoto käy eheäksi, turhat sivuhenkilöt ja -tapahtumat jäävät pois. Siinä myös tekijä ensi kerran antaa enemmän itseään, siinä hänen persoonallisuutensa kuvastuu esikuvien vaikutuksista vapautuneena. «Viijassa» tekijä myös lähtee alalle, jolle kansankirjailijain ei ole arveltu voivan lähteä. Hän siinä antaa luonteen kuvauksen, kuvaa johdonmukaisesti sielunelämää ja sen kehitystä, tosin antaen suuren tilan myös ulkonaisille tapahtumille. Siinä hän kyllä on seurannut yleistä virtausta kaunokirjallisuuden alalla, mutta hän on osannut tehdä sen itsenäisesti.

Toiselta puolen tekijän suhde kuvattavaansa, Kauppis-Heikin kuvaamaansa kansaan, tässä alkaa tarkkaavalle lukijalle selvitä. Ja tämä suhde on todellakin omituinen ja opettavainen. Siinä on jotain surullista, arkaa, tekisi melkein mieli sanoa särkynyttä. Tekijä on kuvauksessaan kyllä aivan objektiivinen; säälimättä, kaunistelematta kertoo hän tapahtumat, puheet, realistisesti kuvaa hän raakuuden, halpamaisuuden, ahdasmielisyyden. Mutta samalla tämän takana tuntee ikäänkuin tekijän kärsivän, että niin on. Usein hän esim. kuvatessaan raakaa keskustelua ja raakoja sukkeluuksia, jotka eivät ole loukanneet keskusteluun osaaottajia, itse tulee niistä loukatuksi. Hän vallan hyvin tuntee, miten hänen kuvattavansa kussakin tapauksessa sanovat ja menettelevät, mutta hänessä itsessään on herännyt käsitys sen sopimattomuudesta ja raakuudesta. Joskus tämä tunne tuntuu melkein arkuudelta. Taiderunoilija saattaisi kuvata samaa raakaa pilantekoa yhtä todellisesti. Mutta hänen kuvauksessaan pikemmin olisi jonkunlainen humoristinen tausta, häntä ehkä huvittaisi kansan raitis alkuperäisyys, jos hän kerran sitä myötätuntoisuudella kuvaisi.

Tässä omituisessa arkatuntoisessa suhteessa kuvattavaan kansaan, joka eroaa vakinaisen kansanmiehen suhteesta toiselta puolen ja sivistyneen kirjailijan toiselta puolen, olen luullut löytäneeni yhden Kauppis-Heikin kir-

jailijaluonteen määrääviä ominaisuuksia. Saman ominaisuuden saattaa muuten huomata muillakin kansankirjailijoilla, esim. Alkiolla.

Kaikissa kolmessa Kauppis-Heikin viimeisessä teoksessa, «Viijassa», «Kirottua työtä» ja «Laarassa» kuvaa tekijä omituista luonnetta ja erityisiä elämänvaiheita. Kaikki ne ovat tavallaan murhenäytelmiä, mutta monessa suhteessa erilaisia. Suorastaan vastakohtia ovat «Viija» ja «Laara». Viija on hento nainen, hänellä on paljon edellytyksiä onneen, mutta ihmisten raakuus ja itsekkäisyys hänen onnensa turmelee ja hento kukka ei kestä karussa maassa ilman rakkauden lämpöä. Laaralla taas ei ole elämän ulkonaiseen onneen mitään edellytystä, mutta lujalla, kaikki vastukset voittavalla luonteellaan raivaa hän itselleen tien, ja ottaa väkisin sen, mitä hän ei hyvällä saa. Tosin hänkin joutuu onnettomuuteen. Viijan onnettomuus tuli ulkoa, hän murtui sen tieltä. Laaran tulee sisältä, omasta itsestä, oma tylyys ja itsekkäisyys tuottavat sen turmion, jota ulkonaiset vastukset eivät kyenneet tuomaan. Epäilemättä on tekijä todellisuudesta löytänyt esikuvat sekä Viijaan että Laaraan, mutta että hän on osannut elävästi kuvata nämä molemmat niin erilaiset luonteet, osoittaa hänessä suurta havaitsemiskykyä ja verrattain laajaa mielikuvituksen toiminta-alaa.

«Kirottua työtä» nimisessä kirjassa on päähenkilö omituinen ihminen. Hän on omituinen, luja luonteeltaan, hän tahtoo kulkea omia teitään, itse suunnata omat ja omaistensa vaiheet. Mutta hän ja hänen kaunis tyttärensä joutuvat onnettomuuteen. Miksi? Siksikö ehkä, että hän on Malisten entisestään suuren suvun viimeinen, että suku oli aikansa elänyt? Ainakin kuvaus saa siitä vallan erityisen taustan. Siksikö että hän kulkee omaa tietään eikä alistu olojen vaatimusten alle? Hänessä on itsenäisyyttä ja voimaa, mutta hänen käsityskantansa on liian ahdas; kun hän siihen tahtoo pakottaa tyttärensä elämänjuoksun, ei se onnistu, vaan joutuu hän itse sekä hänen tyttärensä onnettomuuteen. Malisen kohtalo herättää lukijassa myötätuntoisuutta, mutta vieläkin suurempaa myötätuntoisuutta herättää hänen tyttärensä Anna Liisa, joka ymmärtämättömyydessään joutuu onnettomuuteen ja hentoudessaan sortuu siihen.

Anna Liisan kohtalolla on jotain yhtäläistä Viijan kanssa. Viija samoin kuin Anna Liisa herättää lukijan läheisen osanoton. Hänkin kukistuu vieläkin enemmän kuin Anna Liisa omatta syyttä. Hän on orvoksi jäänyt tyttö, jolle hyvän vanhempain jättämä omaisuus tuottaa vaan turmiota. Tässä on syynä onnettomuuteen ympäristön tylyys ja huonous ja

yleinen mielipide, johon paremmatkin henkilöt niinkuin Reetta ja hänen tyttärensä arvostelematta alistuvat.

Laara ei samassa määrässä herätä myötätuntoisuutta. Hän vaikuttaa melkein kammoksuttaen, itsekkäässä voimakkuudessaan ja omien mielihalujensa säälimättömässä tavoittamisessa ja saavuttamisessa. — Sivumennen huomautettakoon sitä ulkonaista yhtäläisyyttä, joka on muutamissa kohden «Mäkijärveläisten» ja «Laaran» välillä. Kummassakin vanha mies kosiskelee nuorta tyttöä, vaikka kuvaukset muuten ovat eri luontoisia. Suurempi on yhtäläisyys Hemmon «Mäkijärveläisissä» ja ukko Malisen välillä.

Jos katselemme näitä Kauppis-Heikin kolmea viimeistä teosta, niin huomaamme niissä saman surullisen maailmankatsomuksen. Viija ja Anna Liisa ne sortuvat, hennot ja viehkeät olennot eivät kestä elämän kovassa taistelussa. Se on ympäröiväin ihmisten kovuus ja raakuus, mielipiteiden ja katsantokantojen ahtaus, joka onnettomuuden tuottaa. Laara sitä vastoin, joka itse on raaka ja kova, hän saavuttaa, mitä pyytää, vaikka hänkin lopulta sortuu sisäisistä syistä. Tässä mielestäni kuvastuu tekijän oma katsantokanta, hänen sisäinen sieluntilansa. Jo aikaisemmin puhuin siitä arkatuntoisuudesta, jolla tekijä kansanelämää katselee. Koko hänen maailmankatsomuksessaan kuvastuu sama arkatuntoisuus. Huolimatta kaikesta realistisesta esitystavasta, joka raakoja ihmisiä ja heidän raakoja puheitaan ja tekojaan kuvaa kaunistelematta, näemme takana tuntehikkaan mielen, johon jokainen raakuus, tylyys ja onnettomuus jättää syvän jäljen. Ja tämän arkatunteisuuden tekee tässä suureksi se, että kirjailija on hienontunut ja syventynyt kuvattaviensa kannasta, mutta samalla on niin välittömän likeisesti siihen liitetty.

Toiselta puolen kirjailijan oma luonne ja oma maailmankatsomus varmaankin edustaa yhtä muotoa ja kehitysastetta kansan sielunelämässä. Se on edistyvän sivistystyön kehitysasteita. Sivistystyö näet ei kulje tyyntä, suoraa tietä myöten, vaan sekin on taistelua, joka usein on raskasta ja vaikeata. Usein alempi sivistysmuoto saattaa tuoda enemmän onnea kuin vähää ylempi siten, että se on eheämpi. Sivistystyön kautta syntyy ristiriitaisuuksia, jotka vaativat paljon uutta työtä lisäksi, ennenkuin saavutetaan entistä suurempaa onnea tuottava sopusointuinen kehitysmuoto. Tämmöistä sivistystyön tuottamaa taistelua ja ristiriitaisuutta huomaamme Kauppis-Heikin ja muidenkin kansankirjailijain teoksista kansassamme käytävän.

Moneltakin kannalta katsoen opimme kansankirjailijaimme teoksista

läheisesti tuntemaan kansaa. Kansankirjailija kuvaa kansaa ja sen elämää koristelematta, semmoiseksi kuin hän on sen elämän kokenut. Ja toiselta puolen me kansankirjailijassa itsessään, semmoisena kuin me hänet hänen teoksistaan löydämme, voimme huomata niitä henkisiä virtauksia, jotka kansassa liikkuvat, ja sitä sivistystyötä, jota siinä tehdään. Kauppis-Heikin teoksista on täten lukijan paljonkin opittavaa.

Toiselta puolen ovat kansankirjailijainkin teokset runoteoksia, joissa runoilijan välityksen kautta näemme palan ihmiselämää eläväna kuvastuvan eteemme. Ne ovat yksinkertaisia koristelemattomia runoteoksia, mutta vaikuttavia juuri suuren todellisuutensa kautta. Kauppis-Heikin teokset tässä suhteessa ovat varmaankin meidän kansankirjailijaimme etevimpiä.

O. Relander.

Kotimaan kirjallisuutta.

Shakespeare'n dramoja. XI. Talvinen tarina. Suomentanut P. Cajander. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia. 60 osa, XI.) Helsingissä 1894. 121 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Kullakin ajanjaksolla Shakespearen kirjailijaelämässä on oma luonteensa; niinpä viimeiselläkin. Sen tuotteet eivät ole noita nuoremman iän hilpeitä komedioita, joissa lemmenseikkailuilla on etevin sija, eivätkä kotimaan historiaa kuvailevia suurenlaatuisia kappaleita, joissa myötätuntoisuus etupäässä kiintyy sankarin ulkonaiseen menestykseen; mennyt on myöskin noiden suurten tragediain aika, joissa mahtavilla piirteillä esitellään jalojen henkilöiden sortumista suureen sieluntaisteluun. Eikä niissä toiselta puolen tavata sitä katkeraa, pettyneitä toiveita osoittavaa piirrettä, joka vähää ennen viimeistä ajanjaksoa ilmaantuu muutamissa Shakespearen näytelmissä, esim. «Timonissa» ja «Määrä määrästä» (Measure for measure) nimisessä draamassa. Tuo karmeus on väistynyt vienonsuruisen, mutta lempeän ja lohdullisen katsantotavan tieltä. Shakespearen loppuajan teoksia ikäänkuin valaisee laskevan auringon rusottava hohde, joka antaa kuvaelmille sadunomaisen valaistuksen. Syvempi elämänkokemus on teroittanut hänen sil-

mänsä näkemään sovituksen mahdollisuuden. Onnettomuuden sortama voi jälleen saavuttaa onnensa, eikä mikään hairaus ole niin suuri, ettei vilpitön mielenmuutos ja lempeä anteeksianto voisi saada sovintoa aikaan. Tästä Shakespearen viimeiset näytelmät saavat miellyttävän, sovinnollisen luonteen, samalla kuin tapausten satumaisuus antaa niille omituisen viehättäväisyyden, siirtäen ne ulkopuolelle tavallisen elämän rajoja. Runoilija itse on näissä draamoissa ikäänkuin irtauntunut ihmiselämän pienistä murheista ja iloista, mutta ymmärtää niitä kuitenkin ja katselee niitä rakastavaisella hellyydellä.

Tätä laatua on «Myrsky», joka toissa vuonna ilmestyi suomen kielellä, ja niin myös «Talvinen tarina», joka meillä nyt on ilmoitettavana, suomeksi käännettynä.

Shakespearen suuruus tulee mitä selvimmin näkyviin, jos tarkastetaan, miten alkuperäiset aineet hänen käsissään ovat muuttuneet. Tunnettua on, että hän usein käytti lähteinä vanhoja novelleja tai näytelmiä, joille antoi ihan toisen muodostuksen. Kantatarina pysyy pääasiallisesti samana; mutta käsittelemistapa ja joku uusi käänne, minkä runoilija on toiminnalle antanut, luovat kertoelmaan uuden hengen. Runoilija on siihen lyönyt leimansa, tehnyt sen syvän aatteen kannattajaksi. Niin on myöskin puheena olevan teoksen laita. «Talvisen tarinan» esikuvana oli eräs «euphuistiseen» tapaan kirjoitettu kertomus, Greenen «Pandosto», toisella nimella «Dorastus ja Fawnia». Päätoiminta on melkein sama kuin «Talvisessa tarinassa»; mutta Bellaria (= Hermione) heittää todellakin henkensä, kun kuulee poikansa kuolleen; kun Fawnia (= Perdita) tulee Pandoston (Leonteen) hoviin, niin kuningas häneen rakastuu ja surmaa itsensä, kun huomaa hänet tyttärekseen. — Se oli siis paljas sensatsioonijuttu, jossa intohimot riehuvat ja saattavat henkilöt perikatoon.

Mutta ihan toisen hengen on Shakespeare siihen luonut. Leontes kuningas, joka turmeltuneiden hoviolojen sokaisemana ei osaa panna arvoa jaloon puolisoonsa Hermioneen, loukkaa umpisilmäisen luulevaisuutensa vimmassa mitä kipeimmin hänen kunniaansa ja tuomitsee vasta syntyneen tyttärensä kuolemaan; mutta Hermionen viattomuuden ilmi tultua kovat kokemukset puhdistavat hänen mielensä ja syvällä katumuksella hän sovittaa rikoksensa. Niin se Leontes, joka vihdoin syliinsä sulkee jälleen löydetyn tyttärensä ja takaisin tulleen puolisonsa, ei ole enää sama epäluuloinen, väkivaltainen tyranni, joka oli heidät luotansa sysännyt, vaan maailman koulun kasvattama mies, jonka onnettomuus on tehnyt suopeaksi ja maltilliseksi. Ja hänen rinnallaan Hermione jalossa itsetunnossaan ja anteeksiantavaisuudessaan on Shakespearen ylevimpiä naishenkilöitä. Erityistä huomiota ansaitsee hienosti ja kauniisti kuvattu Perdita, paimenten kesken kasvanut kuninkaantytär, äkykäs ja samassa lapsellisen viaton. — Muista henkilöistä mainittakoon Antolycus, tuo herttainen veijari, jonka kokkapuheet kannattavat

näytelmän iloista puolta ja joka sanoo olevansa Florizel prinssiä pettämättä, koska hän pitää «lurjusmaisempana olla asiasta vaiti» ja tahtoo olla uskollinen ammatissaan. Tällaista henkilöä ei ole alkuperäisessä kertomuksessa, vaan hän on kokonaan Shakespearen keksimä.

Huomattava on muutoin se mieltymys, jolla Shakespeare yleensä viimeisissä draamoissaan kuvailee yksinkertaista luonnonelämää yhteiskunnan korkeammissa piireissä vallitsevan turmeluksen virkistävänä vastakohtana. Soman idyllin muodostaa «Talvisessa tarinassa» keritsijäisten kuvaus, johon varmaan on liittynyt monta runoilijan nuoruuden muistoa. Siinä ilmaantuu hellä myötätuntoisuus alempiakin kansankerroksia kohtaan, jommoista verrattain harvoin tavataan senaikuisessa kirjallisuudessa, esim. Perditan sanoissa, hänen kuultuansa Polyxeneen uhkauksia:

En suurin säikkynyt ma; kerran pari
Sanoa olin hälle suoraan, että
Se sama aurinko mi hoviin paistaa
Mökiltäkään ei peitä kasvojansa,
Vaan molempia hellii.

Herra P. Cajanderin mestarillinen kääntämistaito on jo vanhastaan niin tunnettu, ettei se tässä kaipaa erityistä kiitosta. Tämän miellyttävän näytelmän suomentamisella hän taas on enentänyt sitä kiitollisuuden velkaa, jossa suomalainen yleisö on Shakespearen draamojen etevälle kääntäjälle.

B. F. G.

Hermann Sudermann, Presidentin rouvan suosikki. Suomensi Frans Enqvist. Tampereella 1893, H. T. Bärlund. 272 siv. 8:o. Hinta 2: 25.

Hermann Sudermannin nimi on meidän maassamme jotensakin tunnettu. Saksan nykyaikaisista kirjailijoista on hän se, joka meillä on enimmin myötätuntoisuutta herättänyt. Tähän myötätuntoisuuteen on suuresti vaikuttavan kertomustavan ohella syynä se, että hän on mieleltään heimoa pohjoismaisille kirjailijoille. Samoin kuin he, vaatii hän ankarinta totuutta ja taistelee ennakkoluuloja ja sovinnaisia valheita vastaan pannen suurimman arvon sielun jaloudelle, arvellen ainoastaan oikean ja toden noudattamisen tuottavan onnea. Hänen näytelmistään ovat «Kunnia» ja «Koti» saavuttaneet hyvän menestyksen meillä näyteltyinä ja näyttää siltä kuin ne meillä olisivat herättäneet suurempaakin myötätuntoisuutta, ainakin vähemmän moitetta kuin kotimaassaan. Hänen romaaneistaan on taas «Surutar» meillä enin tunnettu ja tunnustettu.

«Presidentin rouvan suosikki» on Sudermannin aikaisemmilta ajoilta. Vahinko on suoraan sanoen, että suomentaja on juuri sen valinnut suomennettavakseen. Olisihan ollut paljon arvokkaampia Sudermannin teoksia

valittavana. Sillä «Presidentin rouvan suosikissa» ei Sudermann vielä ole vapautunut yleisestä saksalaisesta romaanimallista. Hän ei siinä vielä ole löytänyt itseään, ei ole vielä asettunut itsenäiselle kannalleen. «Presidentin rouvan suosikissa» tapaamme joukon oikeita romaanityyppiä, häjynhäjyn miehen, joka on saanut haltuunsa onnettoman, suurinta myötätuntoisuutta herättävän vaimon, joka vallan erityisistä syistä on ollut pakotettu luopumaan rakastetustaan ja menemään inhoamansa miehen kanssa naimisiin. Omituisten, jännittävien, taitavasti keksittyjen seikkailujen perästä pääsee hän eroamaan miehestään ja naimisiin rakastettunsa kanssa. Kirja on oikea romaani, sanan huonommassa merkityksessä. Mitään syvempää ajatusta siinä ei ole, sen tarkoitus on jännittävällä tavalla täyttää tyhjä aika. Tietysti jos tahtoo tarkoin oppia tuntemaan Sudermannia, niin onhan tähänkin teokseen tutustuttava. Ja onhan siinä alku niihin ominaisuuksiin, jotka Sudermannin myöhemmissä teoksissa täydellisesti kehittyvät. Mutta sen vuoksi se tuskin kuitenkaan suomentamista ansaitsee. Toiselta puolen ei «Presidentin rouvan suosikki» ole mikään huono kirja, vaan on se lajissaan vallan hyvä.

Suomennosta emme myöskään voi kiittää. Suomentaja olisi saanut panna paljon enemmän huolta työhönsä. Monesti on ajattelemattoman, orjallisen käännöstavan kautta syntynyt kankeita, vaikeasti ymmärrettäviä kohtia. Monin paikoin olisi tekijä huolellisemmin saanut valita sanoja. «Tirroittaa» esim. on kovin ruma sana, etenkin kun sitä käytetään alituisesti sekä sopivissa että sopimattomissa paikoissa.

Kielivirheitä tapaa myös monesti, objektivirheitä ja muita. Säännöllinen virhe, joka lopulta käy vallan tuskalliseksi, on, että tekijä melkein aina jättää «hänen» sanan pois kolmannen persoonan suffiksin yhteydestä, silloin kun suffiksi ei tarkoita subjektia, esim.: «Koko ruumiinsa vapisi, ja hänen katseensa tirroittivat avaruuteen, kasvonsa olivat kalman kalpeat.» — Yleisvaikutus on kuitenkin se, että suomentaja suurempaa huolta noudattamalla voisi saada hyvänkin suomennoksen aikaan.

O. R.

Alkio, Puukkojunkkarit. Kuvauksia nyrkkivallan ajoilta. Kuvat piirtänyt A. Federley. Porvoossa 1894, W. Söderström. 264 siv. 8:o. Hinta 3: 60.

Alkion kirjallisille tuotteille on tähän saakka ollut yleisenä tunnusmerkkinä selvä tendenssi. Hän on kirjoillaan ja kertoelmillaan tahtonut taistella jotain varmaa epäkohtaa, tavallisesti juoppoutta vastaan, ja on hänen kirjoitustapansa siitä saanut erityisen suunnan. Usein se on kirjailijalle ollut esteeksi, halu taistella jotain yleistä epäkohtaa vastaan on estänyt häntä täydellä myötätuntoisuudella käsittelemästä ja kuvaamasta henkilöitään.

Kun Alkio ryhtyi kirjoittamaan ilmoitettavanamme olevaa teosta «Puuk-

kojunkkaria» niin, siltä ainakin sivullisesta tuntuu, oli hänen tarkoituksensa kuvata sitä suurta tapainturmelusta ja villiintymistä, joka oli vallalla tämän vuosisadan keskivaiheilla muutamissa Pohjanmaan paikkakunnissa. Hän tunsi suurta vastenmielisyyttä sitä vastaan ja tahtoi näyttää kuinka turmiollinen se oli ollut. Mutta työn aikana aine on ikäänkuin vallannut hänet. Hän on itse syventynyt tuohon menneeseen aikaan. Kuvaus ei pysynyt pelkkänä tapainkuvauksena, ihmiset ja tapahtumat eivät olleet yksistään esimerkkejä. Kuvattavat ihmiset herättivät tekijässä työn edistyessä yhä suurempaa myötätuntoisuutta, ne tulivat eläviksi ja itsenäisiksi. Kuvaus on siten jonkun verran muuttanut luonnetta, se on edempänä kirjaa muuttunut eheämmäksi ja valtaavammaksi, samalla on etusijaan tullut henkilöitä, jotka alumpana kirjaa olivat enemmän syrjässä. Tämän kautta on kirjan kokonaisuus hiukan kärsinyt.

Mitä kirjan aineeseen tulee täytyy sanoa, että se on erittäin kiitollinen. Useimmat lukijat ovat jonkun verran kuulleet puhuttavan kuuluisista puukkotappeluista Pohjanmaalla, mutta tarkemmin ei niitä omituisia oloja, joissa puukkotappelut versoivat, ole tähän saakka kaunokirjallisuudessa eikä tietääkseni muussakaan kirjallisuudessa käsitelty. Kuvattavaansa aineeseen on tekijä täysin perehtynyt, joten hänen kuvauksellaan on myös kulttuurihistoriallinen arvo.

Muutamissa Pohjanmaan pitäjissä, joissa kansa luonteeltaan on kiivas ja sydämmikkö, oli tämän vuosisadan keskivaiheilla päässyt vallalle suuri tapain villiintyminen. Tappelut, juomingit ja muut hurjastelemiset, jotka usein loppuivat murhiin, olivat päässeet suureen valtaan. Ja niinkuin tavallista sai yleinen mielipide väärän suunnan. Kun esim. joku nuori neito tuli naimaikään, alkoi hänen aitassaan käydä nuoria miehiä öisillä retkillä. Kilpailijain kesken syntyi kiihkeitä ja usein verisiäkin tappeluita, ja se saavutti neitosten suurimman ihailun, joka muut pakosalle ajoi. Tämä tapa oli niin yleinen, että jollei jonkun neidon aitan edustalla tapeltu, niin siitä tytön vanhemmat olivat pahoillaan ja pelkäsivät lastaan hylittävän. Häissä ja muissa juhlallisuuksissa olivat tappelut ja puukotukset yleisiä. Etevimmät puukon käyttäjät, puukkojunkkarit olivat usein varakkaiden talojen nuoria miehiä, joita kauhunsekaisella kunnioituksella ihailtiin, ja jotka mahtavuudessaan antoivat intohimoilleen täyden vallan ja hurjistuivat verenhimoisiksi hirviöiksi. Monesti oli suuria tappeluita koko kyläkuntien välillä. Oli erityisiä merkkipäiviä, niinkuin Mikkelin yö, jolloin etenkin tapeltiin ja hurjasteltiin. Monenmoiset vallattomat tavat pääsivät samalla valtaan. Erikoisena pahana ei pidetty, jos otti luvatta toisen hevosen laitumelta ja ajoi sillä mielin määrin, samoin ei lampaan «puhaltamista» luettu varkaudeksi. Täten oli vallalle päässyt yleinen tapain turmeltuminen, joka sai kannatusta harhaan suuntaantuneelta mielipiteeltä. Tälle tapain-

turmelukselle heräsi vähitellen kansassa itsessä vastapaino, se oli kiihkeä, usein suvaitsematon, ankaraa itsensäkieltämystä vaativa herännäisyys.

Alkio on hyvästi osannut kuvata hurjaa puukkojunkkarien aikaa, lukija epäilemättä saa todellisen ja elävän kuvan siitä, myöskin tulee tajuamaan, että se oli herännäisyys, joka sai nämä hurjat mielet asettumaan, sekä että tuo herännäisyys, josta moni lukija ehkä ennenkin on kuullut ja lukenut, oli syntyisin samasta maaperästä kuin hurja puukkojunkkariluonnekin. Suoranaisesti kuvaamaan herännäisyyden vaikutusta ei tekijä kuitenkaan ole ryhtynyt, vaan on rajoittunut muutamiin sattuviin piirteisiin.

Kuvauksensa keskustaksi on tekijä ottanut erään varakkaan talon tyttären Santran ja hänen kosijansa. Mutta vähitellen tuntuu mahtavin puukkojunkkari Esa, joka alussa on melkein sivuhenkilö, saavuttavan suurimman sijan. Tekijä on ikäänkuin lämmennyt hänen suhteensa, samoin lukijassakin kertomuksen edistyessä herää myötätuntoisuutta häntä kohtaan. Sillä vaikka hänessä on paljon vikoja, on hänessä hyvääkin. Hänestä tulee traagillinen henkilö. Voimakas luonne, väärän yleisen käsitystavan suuntaamana, asettuu halveksien ja uhkamielisesti yhteiskuntaa vastaan, mutta joutuu sen kautta turmiolle. Vastakohdaksi Esalle on tekijä kuvannut toisia puukkojunkkareja, kavalaluonteisen, rosvojen suosijan Vennun ja Santran ensimäisen pehmeän sulhasen Ellan. Heränneiden edustajia on etenkin Tommi hyvin kuvattu. Hän on vanha tappelija, jossa vieläkin veret kuohahtavat, mutta joka suurilla ponnistuksilla saa itsensä hillityksi.

«Puukkojunkkarit» on epäilemättä hyvä edistysaskel Alkion kirjailijatoimessa. Hän on kirjoittanut kirjan, joka kuvaa omituista, yleistä huomiota ansaitsevaa aikaa ja ajanhenkeä ja jolla samalla on itsenäinen kaunokirjallinen arvo, todellisten luonteiden ja elävien ihmisten kuvauksena. Esitystapa on monin paikoin sangen vaikuttava. Erittäin mainittakoon Tommin käynti lampaan hintaa perimässä, Esan ja Vennun riehunta, Valeen äidin ja Santran yhtyminen.

«Puukkojunkkarit» on varustettu A. Federleyn piirtämillä kuvilla. Meillä on tämä kuvittamistaito vallan alullaan. Hra Federley on ensimäisiä, jotka siihen vakinaisesti ovat antautuneet. Nämä hra Federleyn kuvat ovat kyllä hänen paraimpiaan, vaikka näitäkin vastaan voi tehdä muistutuksia. Ennen kaikkea vaadittaisiin luontevuutta ja vähemmän kaavamaisuutta. Etenkin kuvat, joissa on enemmän väkeä, pyrkivät tulemaan kaavamaisiksi, niinkuin tässä Korventaustan tappelua ja Valeen ja Santran häitä esittävät kuvat. Viimeksimainitussa on semminkin useita kovin jäykästi piirrettyjä henkilöitä. Näyttää melkein siltä, kuin peljättäisiin taiteellisuuden kärsivän huolellisesta työstä, mutta ei suinkaan taiteellisuutta saavuteta todellisuuden kustannuksella.

O. R.

J. V. Snellmanin ja Yliopiston konsistoorin välinen riita 1837—1838.[1])

— — — Oli ukkonen akadeemillisissa ilmoissa, kun syyslukukausi alkoi 1837. Ja pian se sai aihetta jyryämään.

Konsistoori oli muutamia vuosia aikaisemmin vasten nuorison tahtoa päättänyt jakaa pohjalaisen osakunnan pohjois- ja etelä-pohjalaiseen, ja nyt viranomaiset äkkiarvaamatta panivat päätöksen toimeen, vaikka alkuperäinen edellytys, nim. professori Hällströmin ero inspehtorintoimesta, ei ollut tapahtunut. Asiain kulun Z. Topelius muistiinpanoissaan kertoo seuraavalla tavalla. Pohjalaisten kuraattori J. J. Nervander 23 p:nä lokakuuta 1837 pani osakunnassaan toimeen samanlaisen puhdistuksen huonoista aineksista, jonka Snellman vähää aikaisemmin oli onnistunut saamaan päätetyksi. Tunnetuimmat juopporentut relegeerattiin, toiset saivat ankaria nuhteita. Jotta osakunta vastaiseksi pääsisi renttumaisista jäsenistä, ehdotti Nervander että se valitsisi 10 sensoria, joiden tuli ehkäistä ja syytteeseen saattaa jokaista epäjärjestystä. Ehdotus synnytti vastustusta, mutta voitti vähällä enemmistöllä. Lokakuun 31 p:nä valittiin suljetuilla lipuilla 10 sensoria, mutta vastustajat käyttivät tilaisuutta ja antoivat äänensä kahdelle äskentuomituista pahimmista rentuista. Tämä suututti Nervanderia niin, että hän sanoilla: «luulen itseäni liian hyväksi olemaan herrojen narrina» luopui kuraattorintoimesta ja astui ulos. Toisena päivänä hänen luokseen laitettu lähetystö ei saanut häntä päätöksestä luopumaan. Inspehtori Hällström silloin käski uutta kuraattoria valitsemaan, ja niin tehtiin 3 p:nä marraskuuta, jolloin Snellman valittiin suurella enemmistöllä. Hän aluksi kiel-

[1]) Ote eräästä tekeillä olevasta elämäkerrasta.

täysi ottamasta luottamustointa vastaan, mutta kun hän sai tietää, että konsistoori käytti interregnumia vahvistaakseen päätöstä osakunnan lohkomisesta, meni hän Hällströmin luo ja tarjoutui vastaanottamaan kuraattorintoimen. Sanottiin jo olevan liian myöhäistä, ja 6 p:nä marraskuuta hämmästytettiin osakuntaa lohkomisen toimeenpanolla, jolloin Hällström hienolla hovimiehen tavallaan selitti, että hän nyt oli ollut osakunnan inspehtorina 27 vuotta ja aina oli pitänyt herroista, mutta nyt osakunta oli kasvanut liian suureksi, ettei hän voinut tuntea kaikkia tovereita. Hän ei tahtonut olla esteeksi, hän tahtoi jättää pohjois-pohjalaisen osaston, mutta edelleen pysyä etelä-pohjalaisten esimiehenä, jonka tähden herrojen nyt heti oli päättäminen, kumpaanko kukin tahtoi kuulua, jure patris tai jure nativitatis (isän taikka syntymäpaikan oikeudella). Jos osakunta olisi ollut edeltäpäin valmistettu ja lukuisammin koolla (sanoo Z. T—s), olisi lohkominen mennyt myttyyn, koska ainoastaan 3 civistä olisi ollut pakotettuna kirjoittautumaan jäseniksi pohjois-pohjalaiseen osakuntaan. Nyt käsky astui voimaan vastustuksetta. Ainoastaan Mattias Aleksander Castrén kysyi inspehtorilta, luuliko hän, että «divide et impera-aate» ajan pitkään tulisi pysyväiseksi?

Tämän Topeliuksen esityksen todistavat konsistoorin pöytäkirjat oikeaksi. Marraskuun 11 p:nä ilmoitti rehtori, prof. Pipping, konsistoorissa: että sittenkun professori Hällström oli sanonut rehtorille, ettei hän enään voinut pysyä pohjalaisen osakunnan inspehtorina, koska se oli kovin suuri, mutta hän kuitenkin ottaisi vastaan tämän toimen toisessa niistä uusista osakunnista, joihin konsistoori oli päättänyt jakaa pohjalaisen osakunnan professorin luopuessa inspehtorintoimestaan, jonka ohessa professori nyt oli pyytänyt jaon toimeenpanemista, herra rehtori oli antanut professori Hällströmille toimeksi ilmoittaa tämän pohjalaiselle osakunnalle sen kokouksessa, ja saisivat sen jäsenet tilaisuuden jakautua konsistoorin tätä ennen määräämien perustusten mukaan. Tämä jako oli kuluvan kuun 6 p:nä tapahtunut siten, että 97:stä yliopistossa läsnäolevasta 63 oli tullut vaasalaiseen ja 34 oululaiseen osakuntaan. Professori Hällström oli pysyvä edellisen inspehtorina, jälkimäinen oli inspehtorikseen valinnut prof. J. J. Tengströmin. Minkä rehtori täten oli ilmoittanut, sen konsistoori katsoi olevan syytä kaikin puolin hyväksyä ja vahvistaa. — Tästä näkyy, että rehtori ja professori Hällström olivat käyttäneet kuraattorinvakanssia, joka oli syntynyt Nervanderin eron kautta, pannakseen toimeen lohkomisen, jota he näyttävät pitä-

neen jonkinmoisena pettämättömänä lääkkeenä osakunnassa vallitsevaa vastustustautia vastaan.

Mutta vaikutus oli päinvastainen. Mainittu voimanosoitus herätti nuorisossa sekä pilkkaa että harmia. Osakunnan ilmoitustaululla «kurilla» kuulutettiin julkisesti hävinnyttä pohjalaista osakuntaa. Käskettyinä valitsemaan kuraattoria pohjois-pohjalaiset ottivat tähän luottamustoimeen teol. kandidaatin A. G. Borgin, etelä-pohjalaiset dosentti J. Hällstenin. Mutta kun kumpikin kieltäysi tointa vastaanottamasta, eivät osakunnat tahtoneet uusia vaaleja suorittaa, vaan pyysivät konsistooria nimittämään kuraattoreja.

Samaan aikaan muissakin osakunnissa vallitsi levottomuutta. Satakuntalaisten ja hämäläisten kuraattorit luopuivat toimestaan ja nämät osakunnat kieltäytyivät valitsemasta uusia. Turkulaiset, savolaiset ja viipurilaiset kävivät nekin kapinallisiksi. Uusmaalaiset olivat ainoat, jotka eivät liikahtaneet.

Keskellä tätä yleistä kiihtymystä antoi Snellman 23 p:nä marraskuuta tiettäväksi, että hänen oli aikomus alottaa seuraavana maanantaina maksuttomia luentoja *akadeemisen vapauden todellisesta luonteesta ja olemuksesta,* joidenka kuuntelemiseen hän kutsui yliopiston nuorisoa. Rehtori Pipping, pidettyään yhteistä neuvottelua varakanslerin, kenraali Thessleffin kanssa, ei antanut lupaa pitää luentoja niin arkaluontoisessa aineessa ja kielsi intimatsioonin. Snellman tämän johdosta jätti konsistoorin kokoukseen 25 p:nä marraskuuta kirjoituksen, jossa hän, sanoen aikoneensa kutsua herroja ylioppilaita kuuntelemaan hänen luentojaan 27 ja 29 p:nä marraskuuta sekä 2 p:nä joulukuuta teoloogisessa auditooriossa, lausuu: «tätä intimatsioonia on korkeanarvoisa Rehtorinvirasto kieltänyt julistamasta asianomaisella tavalla. Hyvin tietäen, ettei Rehtorinvirasto saata lakia rikkomatta minulta riistää sitä *venia docendi* filosofiiassa, joka minulle suosiollisimmin on myönnetty, mutta samalla oivaltaen, että se *de facto* on tyhjäksi tehty, kun minua kielletään tarjoamasta opiskelevalle nuorisolle vähäistä palvelustani, rohkenen nöyrimmästi Teidän Magnifisensilta ja korkean arvoisalta Yliopiston konsistoorilta pyytää semmoista ojennusta, minkä laki voi suoda». — Selittäen ettei se ollut rehtorinvirasto, vaan hän yksityisesti, joka oli ryhtynyt valituksenalaiseen toimenpiteeseen, astui Pipping jäävinalaisena syrjään, jonka jälkeen vararehtori Ursin istuutui puheenjohtajansijalle. Konsistoorin päätettäväksi alistettiin nyt kysymys, tokko Snellmanin kirjoitusta edes voitaisiin ottaa harkittavaksikaan. Kaikilla äänillä yhtä vastaan selitti

konsistoori, ettei se voinut sitä tehdä, koska ei ole konsistoorin asia tutkia valituksia, joita tehdään sen puheenjohtajan tointen johdosta. Tuo yksi vastustava ääni oli Nordströmin, jonka mielestä asiaa ei olisi pitänyt katsoa «niin abstraktiselta kannalta»; hänen mielestään kysymys koski sitä, oliko maisteri docens Snellmanilla oikeus ilmoittaa ja pitää kysymyksenalaisia luentoja vai eikö; ja koska sekä asian luonnosta että useista statuuttein pykälistä kävi selväksi, että tieteellinen toiminta ja luentojen tarkastus eivät ole rehtorin, vaan lähinnä konsistoorin valvonnan alaiset — — — selitti professori puolestaan, että konsistoori oli oikeutettu enempiä toimenpiteitä varten ottamaan punnittavakseen kysymyksessä olevan asian, mikäli se koski luentojärjestelmää.

Enemmistön lausunnoista professori Linsénin oli erittäin kiivas. Hän ei muulla tavalla voinut selittää sitä luonnottomuutta, että maisteri Snellman oli jättänyt sisään valituskirjoituksen, kuin siten, että tämän nuoren, kyvykkään akadeemisen opettajan käytös oli seuraus tuosta niin monellaiseen turmioon vievästä aatteesta, joka viime aikoina on yliopistossamme pyrkinyt pääsemään valtaan, että alhaisempien tulee olla vallitsevat, olla ne, jotka kaiken määräävät, kaiken päättävät — aate, jota on istutettu ja juurrutettu nuorisoon siinä määrässä, että tämä ei enään tahdo kunnioittaa mitään, ei myöntää muita oikeuksia kuin omia, aina mielettömyyteen asti meneviä. — Tarkastuksessa vaati professori Nordström, että pyyhittäisiin pöytäkirjasta Linsénin lausunto, jossa niin raskaita syytöksiä vähemmin kypsyneistä ja lainkuuliaisista ajatuksista oli tehty maisteri docens Snellmania vastaan, että ne, jos ne voitaisiin toteen näyttää, antaisivat aihetta nuhteisiin ja rangaistukseen, mutta jotka joka tapauksessa nyt, jos ne pysytettäisiin konsistoorin pöytäkirjassa, loukkaisivat hänen persoonallista oikeuttaan ja kansalaisasemaansa, kun hän näin ollen ei olisi tilaisuudessa antamaan selitystään. — Mutta koska konsistoori ei katsonut olevan syytä tehdä asialle mitään, tahtoi professori N. saada lausuntonsa liitetyksi vastalauseena pöytäkirjaan.

1 p. joulukuuta samana vuonna jätti Snellman konsistooriin uuden pyynnön saada intimeerata, ja kun päätöstä ei tullut, vielä kolmannenkin 17 p:nä tammikuuta 1838, jossa pyysi saada ne pöytäkirjat, jotka oli tehty «hänen 1 p:nä viime kulunutta joulukuuta konsistooriin jättämän anomuksen johdosta saada nauttia hänelle myönnettyä «venia docendi». Ilmoitettiin silloin että päiväkirja ei maininnut mitään sen kal-

taista anomusta 1 p:ltä joulukuuta; se oli siis luultavasti joutunut rehtorin paperikoriin.

Varakansleri kenraali Thesleff piti asiaa siksi tärkeänä, että se vaati hänen persoonallista välitystään. Hän antoi Snellmanille yksityisesti nuhteita ja saattoi sitä paitse erityisissä kirjoituksissa asiasta tiedon yliopiston virkaatekevälle kanslerille kreivi Rehbinderille. Saamme pian nähdä, mitä Rehbinder asiasta arveli ja mihin toimenpiteisiin hän sen johdosta ryhtyi.

Mutta jo sitä ennen oli uusi riidanaihe syntynyt Snellmanin ja konsistoorin välillä. Olemme maininneet, että molemmat pohjalaiset osakunnat olivat kieltäyneet valitsemasta uusia kuraattoreja niiden sijaan, jotka eivät ottaneet tointa vastaan. Konsistoori silloin otti asian omiin käsiinsä ja nimitti 9 p:nä joulukuuta 1837 sääntöjen 104 §:n nojalla, jonka mukaan konsistoorin «tulee säätää kaikesta mikä koskee osakuntien sisällistä järjestystä», etelä-pohjalaisten kuraattoriksi J. Hällstenin ja pohjois-pohjalaisille — Snellmanin; kuitenkin oli näillä oikeus yhden vuoden kuluttua erota toimistaan.

Vaan Snellmanin käsityskanta osakuntalaitoksesta oli jyrkässä riidassa sen menettelytavan kanssa, jota konsistoori nyt oli noudattanut asettamalla osakunnille niiden lähimmät esimiehet, ja hänen ei tehnyt mieli luopua siitä kannastaan auttaakseen konsistooria pälkähästä, johon se oman käytöksensä kautta oli joutunut. Hän siis kieltäytyi ottamasta tehtävätä vastaan, ensiksi suullisesti rehtorin luona, sitten kirjallisesti konsistoorissa. Kiittäen hänelle osoitetusta «oudostuttavasta luottamuksesta», esittää hän syyksi kieltäymiseensä luentonsa, tieteelliset toimensa, yksityisopetuksensa ja notaariuksen toimen, jotka kaikki kovasti kysyvät hänen aikaansa; että hän jo ennen kaksi vuotta on ollut Pohjalaisen osakunnan kuraattorina sekä vihdoin, että laki ei velvota häntä tähän tehtävään. Koska nim. säännöt eivät puhu mitään kuraattorin vaalin tavasta, tullee nimityksen tapahtua osakuntien vapaan vaalin perustuksella, niinkuin vanhastaan on ollut tavallista. Sellainen vaalivapaus osakuntien puolelta edellytti yhtäläisen vapauden valitulle, ja merkitsi, että sekä edellisten että jälkimäisen myöntyminen perustuu yksistään molemminpuoliseen luottamukseen. Koska vaali ei ole tapahtunut, ei hänen mielestään ole olemassa tuo välttämätön luottamus osakunnan puolelta ja katsoi hän sen vuoksi olevansa velvollinen kieltäytymään ja piti sitä myös ehdottomana oikeutenaan.

Tätä kirjoitusta konsistoorissa punnittaessa 3 p:nä helmikuuta 1838 ilmaantui eri mielipiteitä. Nordström ja muutamat muut tahtoivat vapauttaa Snellmanin kuraattorin toimesta. Mutta enemmistön mielestä maisteri docens Snellman ei ollut esiintuonut päteviä syitä vapautukseen, jonka vuoksi hänen ehdottomasti tulisi vastaanottaa kuraattorintehtävä.

Kolme viikkoa myöhemmin Snellman taas antoi tekemistä konsistoorille erään memoriaalin johdosta, joka oli tullut kreivi Rehbinderiltä. Tämä memoriaali luettiin julki kokouksessa 24 p:nä helmikuuta, jossa myös varakansleri kenraali Thesleff oli saapuvilla. Se oli näin kuuluva:

«Tietooni on tullut, että filosofiian dosentti Aleksanterin-yliopistossa maisteri Joh. Vilhelm Snellman on tahtonut yliopiston ilmoitustaululla julkaistun kuulutuksen kautta kutsua opiskelevaa nuorisoa kuulemaan luentoa akadeemisen vapauden todellisesta luonteesta ja olemuksesta, ja että Snellman, kun Yliopiston Rehtori on tämän kieltänyt, on rohjennut sekä valittaa Akadeemiseen Konsistoriin Rehtorin päätöksestä että myös, kun näitä valituksia ei ole korviin otettu, pyytää otteen Konsistoorin asiassa syntyneistä pöytäkirjoista julkaistakseen sen painosta. — Kun filosoofiselta kannalta tahtoo opiskelevalle nuorisolle esittää akadeemista vapautta, osoittaa se ajattelemattomuutta, joka ei sovellu akadeemiselle opettajalle, jonka enemmän kuin muiden tulee muistaa, että Yliopiston säännöt ja kurinpito-ohjeet sisältävät kaikki ylioppilaille tarvittavat määräykset tässä aineessa, ja että nämät määräykset eivät vaadi mitään selityksiä («kommentarier») vaan ainoastaan ehdotonta noudattamista. Mutta maisteri docens Snellman ei ole tehnyt itseään vikapääksi ainoastaan tähän ajattelemattomuuteen, vaan myöskin mitä moitittavimpaan ja arveluttavimpaan tottelemattomuuteen, kun hän ei ole noudattanut Rehtorin päätöstä asiassa, vaan on sen johdosta rohjennut valittaa, vaikka muutosta sellaisissa päätöksissä ei voi tehdä. — Vaikka mielipahalla olen kuullut senkaltaista käytöstä mieheltä, jonka jo hänen opettajanvelvollisuutensa pitäisi saada osoittamaan opiskelevalle nuorisolle esimerkkiä lainkunnioituksesta, sekä esimiesten määräysten ja käskyjen noudattamisesta, niin olen kuitenkin toivonut, että maisteri docens Snellman ottaisi varteen ne muistutukset, jotka Yliopiston Varakansleri on katsonut olevan syytä tehdä. Koska nyt olen saanut tietää, että maisteri docens Snellman ei ole ottanut noudattaakseen näitä varoituksia, vaan päin vastoin, pyytäessään saada Konsistoorin pöytäkirjoja painattamista varten, on näyttänyt itsepintaisesti jatkavansa Yliopiston Hallituksen vastustamista, tahdon täten, minulle säännöissä myön-

netyn valtani nojalla, antaa akadeemisen Konsistoorin tehtäväksi kutsua maisteri docens Snellmanin ja antaa minun puolestani hänelle pöytäkirjan edessä vakaisia nuhteita hänen sopimattomasta käytöksestään, ja ilmoitan samalla, että Minun Tahtoni on, ettei mitään otetta Konsistoorin pöytäkirjoista, joka koskee Snellmanin tekemää valitusta Rehtorin päätöksen johdosta, saa antaa painattamista varten. Pietarissa $^5/_{17}$ p:nä helmikuuta 1838.

Rob. H. Rehbinder.»

Täytyy tehdä itselleen selväksi silloinen valtiollinen asema ymmärtääkseen kuinka niin arvossa pidettävä valtiomies kuin Rehbinder saattoi panna nimensä tänlaatuisen kirjoituksen alle. Sillä on aikakautensa leima, niin hyvin kalmukkilaiseen muotoonsa kuin sisällyksen rohkeihin paradokseihin nähden, kun esm. akadeemisen vapauden käsitteleminen filosoofiselta kannalta ei muka sovellu yliopiston opettajalle ja kun siinä yliopiston säännöt ja kurinpito-ohjeet «ilman selityksiä» muka ovat kylläksi nuorisolle. [1])

Kaksi päivää myöhemmin konsistoori ja varakansleri taas olivat koolla tehdäksensä tiettäväksi Snellmanille kreivi Rehbinderin antamat nuhteet. Kun v. t. kanslerin memoriaali oli julki juettu, antoi rehtori moittien Snellmanin tietää, kuinka suuressa määrässä hän oli tehnyt itsensä syypääksi rikkomuksiin. «Kun tahtoo sivumennen muutamissa luennoissa julkisesti esittää ainetta, joka ei kuulu niihin tieteen haaroihin, jotka maisteri viimekuluneella syyslukukaudella oli ottanut selvittääksensä yksityisissä luennoissaan, yhtä vähän kuin maisterille milloinkaan on myönnetty oikeutta kutsua kokoon koko akadeemista nuorisoa, [2]) niin osoittaa se sellaista ajattelemattomuutta, että maisterin itsestään olisi pitänyt ymmärtämän se, joll'ei luottamuksesta siihen, joka yksityisesti ja ystävällisesti oli huomauttanut häntä yrityksen sopimattomuudesta, niin ainakin näitä turhaan tehtyjä huomautuksia seuranneesta selityksestä, että kutsumusta sellaisiin luentoihin ei saa ilmoittaa yliopiston intimatsioonitaululla. Siitä huolimatta maisteri vaan sokeasti on noudattanut luullun erehtymättömyytensä mielijohteita, on koet-

[1]) Ei aina tätä ainetta oltu meidän yliopistossamme pidetty yhtä vaarallisena. 1820 luvun alussa oli professori Johan Bonsdorff, virkaan vihkittäessä, Turun yliopiston juhlasalissa pitänyt esitelmän *de libertate academica* (akadeemillisesta vapaudesta).

[2]) Tämä oikeus lienee kuitenkin jokaisella yliopiston opettajalla, joka ilmoittaa pitävänsä julkisia luentoja. Että hänen harvoin onnistuu koota koko akadeemillinen nuoriso opetusistuimensa ympärille, ei voi tehdä itse oikeutta epävarmaksi.

tanut selittää tätä sekä maisterin parasta että yleistä hyvää tarkoittavaa selitystä maisterille tässä yliopistossa myönnettyjen dosenttioikeuksien supistamiseksi ja vetäen vastakynttä koettanut milloin toisella, milloin toisella tavalla saavuttaa voiton, jota vaan rajaton rohkeus on saattanut toivoa», j. n. e.

Luulisipa tällaisen ukkosilman, joka oli purkautunut hänen päänsä päälle, saavan Snellmanin luopumaan vastustuksestaan yliopiston viranomaisia vastaan. Mutta niin ei suinkaan tapahtunut. Konsistoori oli hänen vastalauseistaan huolimatta velvoittanut hänet kuraattorin tehtävään, mutta hän oli lujasti päättänyt olla sitä vastaanottamatta, eikä siis millään tavalla puuttunut siihen kuuluviin asioihin. Kun hän oli kieltäytynyt antamasta todistusta kahdelle osakunnan jäsenelle, jotka sitä olivat pyytäneet, kutsui rehtori Pipping hänet kansliaan ja käski häntä tekemään tehtävänsä. Snellman vastasi, että hän ei voinut eikä saanut vastaanottaa kuraattorintointa. Toukokuun 11 p:nä hän taas kutsuttiin rehtorin luo ja varotettiin pöytäkirjan edessä sekä inspehtorin läsnä ollessa niskoittelun mahdollisista seurauksista. Kun hän yhä pysyi kiellossaan, rehtori seuraavana päivänä ilmoitti asian konsistoorille. Tähän kokoukseen myös Snellman jätti kirjoituksen, jossa hän uudistaa ja selvittää rehtorille esittämiänsä syitä. Kutsuttuna saapumaan siihen, hän sanoo voivansa huonosti ja siis olevansa estetty tulemasta. Tämän jälkeen hänet kutsutaan konsistoorin kokoukseen 30 p. toukokuuta, ja puheenjohtaja, vararehtori Ursin kysyy, tahtooko Snellman pysyä kiellossaan; hän sanoo niin tekevänsä. Konsistoori silloin päättää, että hänen käytöksensä on virkavirheenä saatettava syytteeseen, ja käskee yliopiston asiamiestä, varatuomaria, mol. oik. kandidaattia A. J. Chydeniusta kantajana ajamaan asiata.

Asiamiehen kannekirjaan, jossa Snellmanille vaaditaan laillista edesvastausta virheestä ja huolimattomuudesta virassa, vaadittiin hänen selitystään. Siinä hän myöntää kieltäyneensä tottelemasta konsistoorin käskyä, mutta ei pidä tätä kieltoa ainoastaan oikeutettuna, vaan myös velvollisuutenaan, koska konsistoorin käsky oli oikeudeton ja lainvastainen. Sääntöjen mukaan tulee kuraattoria asetettaessa noudattaa entisistä ajoista tavaksi tullutta asetusta, nimittäin että vaali on tapahtuva osakunnassa, jota myös onkin varteen otettu aina 1828 vuoden sääntöjen ilmestymisestä asti. Jos osakunnat ovat vapauttaneet itsensä vaivasta valita, johon niillä hänen mielestään ei ollut oikeutta — yhtä vähän kuin esim. konsistoori olisi oikeu-

tettu kieltäytymään valitsemasta rehtoria — niin se ei suinkaan riistä yliopistonopettajalta oikeutta *tulla valituksi.* Sääntöjen mukaan hän ei ole oikeutettu eikä velvollinen ottamaan varteen mitään muuta kuraattorinnimitystä kuin sitä, joka tapahtuu vaalin jälkeen. Hänen, Snellmanin, kielto ei siis ollut virkavirhe. Mutta konsistoori on osakunnissa sallinut ja yllyttänyt laittomuutta, jonka tekemättä jättäminen luetaan Snellmanille virkavirheeksi. — Kääntyen asian siveelliseen puoleen, hän lisäksi lausui: «sen kautta, että säännöt — — ovat pysyttäneet osakuntia niiden laillisessa ja entisiltä ajoilta perityssä oikeudessa itse valita inspehtoreitaan ja kuraattorejaan, joille tämä valvonta (ylioppilasten siveellisyyden yli) lähinnä kuuluu, on lainsäätäjän viisaus tehnyt ylioppilasten siveelliset olot viimekädessä heistä itsestänsä riippuviksi. Sillä valittu inspehtori tai kuraattori ovat siten osakuntien luottamuksen perustuksella pyytämiä johtajia, eivätkä ulkoapäin määrättyjä tarkastusmiehiä. Ja se, joka ei ymmärrä tämän säädöksen tärkeyttä, ei koskaan ole käsittänyt yliopistonsivistyksen tarkoitusta ja olemusta. Hän ei koskaan ole käsittänyt, että yliopiston sivistyslaitoksena tulee johdattaa nuorisoa lapsellisesta auktoriteetinuskosta itsenäiseen vakaumukseen, rangaistusta pelkäävästä lainkuuliaisuudesta sellaiseen lainkuuliaisuuteen, joka oivaltaa lain järkevää välttämättömyyttä ja oikullisuuden itseänsä hävittävää ristiriitaisuutta. Jos tämä viisas laitos poistetaan ja opiskelevalta nuorisolta riistetään oikeus ja tilaisuus itse valvoa kunnan siveellisiä oloja, niin kyllä oikeuskäyntien ja rangaistusmääräysten kautta tosin onnistutaan saada ulkonaisesti siivoja koulupoikia, mutta jotka, niin pian kuin ovat päässeet kurittavalta ylivallalta turvaan tai sen valvonnan alta piiloon, eivät tule tuntemaan minkäänlaista sääntöä käytökselleen; ja kaikkein vähimmin he sellaisena tulevat tunnustamaan lakia, joka heidän ajatuksensa mukaan ei ole muuta kuin pakkolaitos ja heidän oikkujensa hillitsijä, jotka heistä ovat pakon vastakohta, vapaus.»

«Monellaiset seikat ovat jo kirjallisessa suhteessa lähentäneet yliopiston kouluihin, tavalla, joka ei sovellu tositieteellisiin harrastuksiin. Tunnotonta olisi edistää sellaista yliopiston alentumista myöskin siveellisessä suhteessa. Minä toistan sen, se olisi kahta vertaa tunnottomampaa, koska sellaisella menettelyllä toimisi lainsäädännön valistunutta henkeä ja tarkoituksia vastaan. Tässä ei tule kysymykseen suurempi tai vähempi määrä, sillä tässä kysytään Oikeutta, ja vähäisinkin myönnytys tuopi mukanaan mitä onnettomimmat seuraukset, polvikuntain rappeutumisen tiedossa ja siveellisyydessä.»

— Vielä kerran puolustettuaan käytöstään muodollisessakin suhteessa, lopettaa hän pyynnöllä, että hänet pian tuomittaisiin vapaaksi, jotta hän siten saisi mahdollisuuden elää yhden vuoden vapautettuna semmoisista rettelöimisistä, joita viimeksi kulunut niin viljalti oli hänelle tuottanut. Mutta jos korkeanarvoisa Konsistoori *tuomioistuimena* — — — katsoisi olevansa pakotettu pysymään kiinni päätöksessä, jonka korkeanarvoisa Konsistoori *hallinnollisena virastona* on tehnyt, jääpi minulle vaan yksi lohdutus, nim. se, että minut karkoitetaan yliopistosta, joka tunnustettujen nerojenkin on täytynyt jättää ja jossa heidän vertaisensa miehet ainoastaan vaivalla ovat saavuttaneet paikan. [1]) Ja kun olen viitannut näiden miesten kohtaloon, en julkene puhua sanaakaan omastani.»

Nämät tuikeat nuhteet konsistoorin enemmistö pani kovin pahakseen. Kun vielä oli annettu vastauksia ja selityksiä — jolloin Snellman kantajan muistutukseen, että konsistoorin päätös koskeva kuraattorintointa oli saanut laillisen voiman, koska Snellman ei ollut pyytänyt mitään muutosta siinä, oli vastannut, että valittamisen mahdollisuus oli häneltä riistetty, kun hän ei ollut saanut kirjeellisesti tietoa päätöksestä eikä myöskään mitään valitus-osoitusta — otti konsistoori vihdoin asian lopullisesti ratkaistavakseen 3 p. marraskuuta. Äänestyksessä prof. *Törnroth* tuomitsi Snellmanin vuodeksi menettämään nauttimansa kirjallisen apurahan, *Laurell* puoleksi vuodeksi menettämään opettajanoikeutensa yliopistossa, *Geitlin* menettämään puolet apurahasta yhden vuoden ajalla, *Rein* saamaan ankarat nuhteet konsistoorissa. *Nordström* (jonka luultiin koko oikeusjutun aikana olleen Snellmanin juriidillisena neuvonantajana) lausui, että koska maisteri S. ei ollut saanut virallista ja täydellistä tietoa konsistoorin 3 p. helmikuuta tekemästä päätöksestä, jonka kautta konsistoori hylkäämällä hänen luopumisensa oli velvoittanut häntä kuraattorin toimeen, ennen kuin hänet 11 p. toukokuuta eli yhtä päivää ennen, kuin häntä konsistoorissa syytettiin virkavirheestä, oli kutsuttu rehtorin luo; siitä syystä ja koska ne teot, jotka olivat perustuksena ja esineenä tälle Snellmania vastaan tehdylle syytteelle virkavirheestä, olivat sattuneet ennenkuin S:lle, hänen luovuttuaan kuraattorintoimesta, oli annettu *virallinen ja täydellinen* tieto konsistoorin jälki-

[1]) Tarkoittaa muutamia silloin hiljan sattuneita tapauksia, esim. että Runeberg oli ollut pakotettuna jättämään yliopiston ja että Laurell vastuksia kestettyään vihdoin sai professorinpaikan.

mäisistä päätöksistä ja määräyksistä ja hän saanut aikaa valittaa korkeampaan paikkaan, katsoi professori oikeaksi, että syyte tällä kertaa raukeaisi. *Ilmoni* yhtyi Reiniin. *Sundvall* tuomitsi erotettavaksi dosentinvirasta kahdeksi vuodeksi sekä kirjallisen apurahan menettäneeksi yhtä pitkäksi aikaa. *Linsén* sanoi ennen kaikkea panneensa huomiota siihen henkeen, ja niihin kaikkea velvollisuudentuntoa ja yhteiskuntajärjestyksen kunnioitusta pilkkaaviin periaatteisiin, joista maisteri Snellmanin käytös oli lähtenyt. «Näitä periaatteita hän on kauvan koettanut saada voimaan. Neuvot, varotukset, nuhteet, monesti toistetut, eivät ole järkyttäneet niitä. Taidolla ja kyvyllä puolustettuna ovat hänen sofisminsa saavuttaneet jonkunlaisen yleisen suosion. Koska maisteri S. tällä tavalla on *loukannut akadeemisen tehtävän pyhyyttä,* katson minä oikeuden ehdottomasti vaativan, että hän erotetaan dosentinvirastaan». Sitä paitse oli se ivallinen henki, joka kaikkialla vallitsi maisteri S:n vastauksissa, ja ne syytökset vainoomisesta ja rettelöimisistä sekä «yliopiston lähentämisestä kouluihin», jotka hän teki, professorin mielestä sitä laatua, että maisteri S. — — — täytyi tuomita vähintään neljänkymmenen talarin sakkoihin. *Tengström* yhtyi Laurelliin, *af Schultén* Linséniin ja tahtoi S. erotettavaksi dosentinvirastaan. *Laguksen* mielestä S. oli vuoden ajaksi erotettava dosentuurista ja kirjallisen apurahan nauttimisesta. *Sahlberg* julisti hänen menettäneeksi dosentuurin ja stipendin, *Hällström* yhtyi Lagukseen ja vararehtori *Ursin* af Schulténiin.

Pöytäkirjan tarkastuksessa 17 p. marraskuuta muutti prof. Törnroth lausuntonsa siten, että S:lle vaan annettaisiin «ankarat nuhteet». Prof. Ilmoni antoi pitemmän, kirjallisen lausunnon, jossa hän m. m. esitti kuinka useat asianhaarat pakottivat arvostelemaan Snellmanin käytöstä lempeämmältä kannalta, kuinka konsistoori mahtisanalla oli tahtonut täyttää viran, jonka periaatteen mukaan aina täytyy perustua osakunnan vapaaseen vaaliin ja keskinäiseen sopimukseen; kuinka konsistoori samaan aikaan oli kuraattorintehtävästä vapauttanut toisen nuoren yliopistonopettajan (apulaisopettaja E. J. Bonsdorffin), vaikka tämä ei ollut tuonut esiin tärkeämpiä syitä kuin Snellmankaan; kuinka maisteri S. kaikkine virheineen, joista häntä moititaan — jotka enimmäkseen ovat hänen karkean luonteensa ilmauksia — kuitenkin on osoittaunut erinomaiseksi opettajaksi ja yleensä tehnyt niin hyviä palveluksia tositieteelliselle tutkimukselle, että hänen työnsä tulevaisuudessa voi tulla erittäin tärkeäksi tieteelle; kuinka hänen kieltäymistänsäkin, josta on valitettu, aina on johtanut järkähtämätön totuudenrakkaus

joka jo yksistään ansaitsee kunnioitusta; sekä kuinka, ottamatta huomioon kohtuuden vaatimuksia, myös näyttää olevan viisainta, katsoen Snellmanin suhteeseen nuorisoon, juuri nykyisissä oloissa, jotka konsistoorille ovat hyvin tunnetut, tässä asiassa osoittaa mieluummin lempeyttä kuin kovuutta. Prof. siitä syystä tahtoi vapauttaa S:n kaikesta edesvastauksesta; kuitenkin pitäisi hänen, eräistä hänen vastauksissaan tekemistään syytöksistä konsistooria vastaan saada nuhteet. — Eri mielipiteitä sovitellessa tultiin siihen päätökseen, että Snellman tuomittiin virkavirheestä ja virkansa laiminlyömisestä puolen vuoden ajaksi erotettavaksi dosentintoimestaan sekä samaksi ajaksi menettämään nauttimansa kirjallisen apurahan. Tuomio julistettiin 24 p. marraskuuta 1838.

Tästä tuomiosta sekä asiamies että Snellman teki valituksen Keisarilliseen Turun hovioikeuteen. Sitä varten kumpikin pyysi saada tiedon konsistoorin asiassa tekemistä pöytäkirjoista, mikä synnytti lavean keskustelun konsistoorinkokouksessa 3 p. joulukuuta; muutamat tahtoivat, että ainoastaan itse päätös annettaisiin tiettäväksi, vaan ei äänestyspöytäkirjaa. Vaikka Nordström pitkässä ja loistavassa puheessa puolusti asianosaisten oikeutta saada heitä koskevat asiakirjat kokonaisuudessaan tiettäväksi, päätti konsistoori käydä keskitietä, että nim. asianosaiset saisivat tilaisuuden käydä kansliassa läpi äänestysprotokollan.

Snellmanin hovioikeuteen jättämät valitukset, joissa asia laveanlaisesti esitettiin, päättyivät pyynnöllä, että S. julistettaisiin vapaaksi niin hyvin siitä syytöksestä, että muka ei ollut totellut konsistoorin päätöstä ja määräyksiä, kuin myös siitä «vielä hullunkurisemmasta» (ännu befängdare), että olisi laiminlyönyt virkatoimiansa, ja että hovioikeus siis «vapauttaisi hänet konsistoorin määräämästä rangaistuksesta, jossa konsistoori m. m. aivan aiheettomasti on ottanut pois minulle myönnetyn apurahan, jolla ei ole vähintäkään yhteyttä riidanalaisen kuraattorintoimen eikä edes dosentinvirkani kanssa. Sitä paitsi myönnettäneen minulle suosiollisimmin kohtuullista hyvitystä». Samalla valittaja pyytää saada omalla kustannuksella painattaa asiassa syntyneet kirjat.

Hovioikeuden lopullinen päätös tuli 1 p. kesäkuuta 1839. Se tehtiin äänestyksen kautta, jossa kolme jäsentä jäi kahta vastaan, ja sisälsi, että koska maisteri Snellman selvään oli vastustanut esimiestensä käskyjä, tuomittiin hän vetämään sakkoa 100 talaria eli neljäkymmentä kahdeksan hopearuplaa kolmijakoon kruunun, Helsingin kaupungin ja asiamies Chy-

deniuksen välillä, taikka varojen puutteessa pidettäväksi kaksikymmentä neljä päivää vankeudessa vedellä ja leivällä. Ne kaksi jäsentä, jotka jäivät vähemmistöön, tuomitsivat dosentiviran menettämiseen, toinen yhdeksi, toinen kahdeksi, vuodeksi, jälkimäinen myös kirjallisen apurahan menettämiseen yhtä pitkäksi ajaksi. Sen johdosta, että konsistoori hovioikeuteen jättämässään selityksessä oli vaatinut S:lle edesvastausta, minkä hovioikeus oikeaksi katsoisi, siitä että hän oli käyttänyt loukkaavia lauseita konsistoorista, selitti hovioikeus, että Snellmanin käyttämä kirjoitustapa ei ollut sitä laatua, että siitä seuraisi edesvastausta. Ja lopuksi hovioikeus myöntyi anomukseen saada painattaa asiakirjat. [1])

Niin päättyi tämä oikeusjuttu, joka aikoinaan herätti paljon huomiota. Oliko konsistoori alkujaan oikeutettu sälyttämään Snellmanin päälle vastoin hänen tahtoaan kuraattorintoimen, jääköön ratkaisematta; tuskin voinee kieltää, että tämä konsistoorin toimenpide ainakin oli sävytön ja epäviisas, kun oli saatavissa muita, joille kuraattorintehtävän vastaanottaminen ei ollut vasten vakuutusta, ja kun tuskin saattoi odottaa todellisesti hyödyttävää vaikutusta siltä, joka pakotettiin siihen ryhtymään. Ja mitä virheellisyyttä muodolliselta juriidilliselta kannalta voidaankin huomata Snellmanin menettelyssä — sillä että hän oli muodollisesti velvollinen tottelemaan häntä vastaan laillisen voiman voittanutta määräystä, ei voitane kieltää — niin taisteli hän kuitenkin suuren ja oikean aatteen puolesta: että ainoastaan aikainen totuttaminen itsehallitukseen, eikä pakko, kasvattaa ihmistä oikein käyttämään vapautta, samalla kun hän osoitti järkähtämätöntä lujuutta pysyessään kiinni siinä, mitä hän piti oikeana. Sitä suurempaa kummastusta herättää niiden konsistoorinjäsenten maltittomuus, jotka tahtoivat ainaiseksi karkoittaa yliopistosta opettajan, jonka tieteellinen kyky oli yleisesti tunnustettu, vieläpä virheen tähden, jonka alkusyy oli heissä itsessään. Sillä selvää oli, että konsistoorin itsepintainen pysyminen osakunnan jakotuumassa se oli antanut aihetta osakuntien kieltäymiseen kuraattorinvaalista, ja siitä koko jupakka oli syntynyt. Konsistoori pian itsekin myönsi, että tämä päätös oli epäviisas, antaessaan molempain pohjalaisten osakuntain tehdä jaon tyhjäksi, kun ne kokoontuivat yhteisiin kokouksiin ja v. 1841 valitsivat itselleen yhteisen kuraattorin. Ja kun ne vähää myöhemmin anoivat täydellistä yhdistämistä, niin tähän anomukseen — myönnyttiin. Prof.

---

[1]) Nämät asiakirjat ilmestyivätkin painosta erityisenä vihkona, Helsingissä 1841.

Ursin, jonka riita viipurilaisen osakunnan kanssa oli ollut alkuna ja juurena koko jakotuumaan, joutui äänestyksessä silloin vähemmistöön. Syyllä saattaa tästä sanoa: tant de bruit pour une omelette! Mutta Snellmanin puolustama periaate, että kuraattori on asetettava ainoastaan osakunnan toimittaman vaalin jälkeen, on myöhemmin tullut nimenomaan tunnustetuksi yliopistossamme, nim. nykyään voimassa olevassa asetuksessa osakuntalaitoksesta, 10:ltä p:ltä tammikuuta v. 1870.

Th. Rein.

Ääniasteikko.

I.

Vihdoin viimeinkin pääkaupunkimme vähävaraiset ovat heränneet siitä valtiollisesta unesta, jota he tähän saakka ainakin näennäisesti ovat uinailleet. Kysymys ääniasteikosta on tullut päiväjärjestykseen, eikä se siitä enää helposti poistune, ennenkuin joku muutos on saatu aikaan.

Tällä kysymyksellä on oikeastaan kaksi eri osaa:

1. onko nykyinen asteikko oikeutettu? ja
2. löytyykö muuta oikeutettua asteikkoa?

Edelliseen osaan luulisi jo yleisesti vastattavan kieltämällä. Pitäisi toki olla selvä, että nykyinen asteikko on kohtuuton. Mutta kumma kyllä löytyy yhä edelleen ihmisiä, jotka näyttävät uskovan sen oikeudellisuuteen. Täytynee kai siis osoittaa, kuinka päteviä heidän väitteensä ovat. Suokoot Valvojan lukijat anteeksi, jos seuraava esitys välistä näyttää «avonaisen oven särkemiseltä.»

Nykyinen asteikko perustuu varallisuuteen. Kysymys on siis: onko varallisuus kohtuullinen äänestämisoikeuden perustus?

Väitetään joskus, että kunta tahi valtio on katsottava suureksi yhtiöksi, ja joka maksaa enemmän, sillä olkoon enemmän päätösvaltaa yhtiön asioissa.

Tämä väite on helppo kumota. Rikas maksaa kunnalle ja valtiolle enemmän sen tähden että hänellä on enemmän omaisuutta, jonka kunta

ja valtio turvaa hänelle. Jos hän maksaa enemmän, niin hän saakin suuremman osingon. Ei siis yksistään tuo maksu oikeuta häntä vaatimaan suurempaa päätösvaltaa kuin köyhällä on.

Ja toiseksi: jos suurempaa maksua pitäisi seurata suurempi päätösvalta, niin silloin on raja 25 yhtä järjetön kuin raja 2. Silloin täytyisi vaatia rajatonta äänimäärää.

Mutta sitä ei toki enää uskalleta vaatia. Ja siitä näkyy, ettei tarvitse ottaa keskustelun alaiseksi tuota yhtiölaskuperiaatetta. Se on kuin onkin kuollut, vaikka se vielä kummittelee vähän toisessa muodossa.

Sanotaan näet, että ne, joilla on suuremmat tulot, tavallisesti omistavat enemmän tietoja ja älyä, ja siten he paremmin kykenevät hoitamaan kunnan ja kansan asioita.

Katsokaamme likemmin, kuinka paljon perää tässä voi olla.

Varakkaitten joukossa on ensiksi semmoisia, jotka ovat perineet omaisuutensa, vaan itse eivät ole tehneet mitään sen saamiseksi. Semmoinen mies usein ei tiedä ensinkään mitä elämä todellakin on. Kasvatettuna ylellisyydessä hän usein elää vaan tyydyttääkseen itsekkäitä pyrintöjänsä. Silminnähtävä on, ettei semmoisella miehellä ole erittäin paljo hallitsijakykyä.

Tulevat sitten elinkeinoa harjoittavat. Niiden toimeentulo riippuu usein oloista, joihin he eivät itse voi mitään. Kirjakauppias ja kirjankustantaja esim. riippuvat paljon maan rahallisista oloista. Hyvänä vuonna ostetaan paljon kirjoja, tulot enenevät, ja silloin yhteiskunta julistaa: teillä on paljon älyä. Mutta sitten tulee katovuosi, tulot vähenevät — ja yhteiskunnallinen äly katoaa samassa näkymättömiin!

Niin voi käydä joka ammatissa. Mutta vielä hullumpi on seuraava seikka.

On nähty kuinka monta suurta rakennusyritystä Helsingissä on ollut perustettu keinotteluun. Niin kauan siis kuin keinottelijan vekselit kelpaavat pankeissa, niin kauan hänellä on älyä 25 äänen verosta. Mutta pankit rupeavat epäilemään häntä, hän tekee loistavan konkurssin — ja yhteiskunnallinen äly on samassa poissa.

Entäs virkamiehet!

Köyhä yliopiston dosentti, jolla ei ole apurahaa, elää miten kuten, ja hänellä on älyä neljän viiden äänen verosta. Mutta hän tulee professoriksi, ja kohta hänen älynsä maksaa 20 ääntä. Hän vanhenee, ja joka viides vuosi hänen älynsä enenee palkankorotuksen kanssa, kunnes hän 10

vuoden jälkeen tulee täysälykkääksi. Mutta vihdoin hän täysinpalvelleena ottaa eron virastaan. Silloin hän on paljon kokenut mies, ja hänellä olisi ehkä aikaa enemmän kuin ennen harrastaa esim. kunnan asioita. Mutta hän ei ole saanut kuin 8,000 markan pensionin — ja samassa hänen yhteiskunnallinen älynsä alenee viidellä äänellä!

Viimeinen esimerkki osoittaa myös, kuinka vähän se väite pitää paikkansa, että rikkaammalla tavallisesti on enemmän sivistystä kuin köyhemmällä. Eihän tuon dosentin sivistys kohoa nelikertaiseksi sen tähden että hän kirjoittaa väitöskirjan professorinvirkaa varten. Voisihan tapahtua, että hän, jos professorinvirka ei ole avoinna tahi jos kilpailija saa viran, kirjoittaisi aivan saman kirjan, saamatta siitä mitään palkkiota. Onko hän sentähden vähemmän sivistynyt?

Ja muutenkin täytyy muistaa, että sivistys ja varallisuus hyvin usein ovat aivan erillään toisistansa. Kirjailijat, joitten teokset katsotaan sivistyksen kauniimmiksi kukiksi, he ovat usein vähävaraisia, sill'aikaa kuin moni aivan sivistymätön mies on onnistuneen keinottelun kautta rikastunut.

Väitetään ehkä, että rikkaammalla toki on enemmän tilaisuutta hankkia itsellensä sivistystä. Niin voi olla, mutta pahaksi onneksi ei tätä tilaisuutta aina käytetä. Kansankirjastot ja lukusalit ovat täynnä väkeä, tuhansittain käy niissä ihmisiä iltaisin etsimässä tietoja — mutta rikkaat istuvat usein variétéssa ja korttipöydän ääressä. Ja minkä verran sivistyksen halua löytyy korkeammissa säädyissä näkyy siitä, että Suomen pääkaupungilla ei ole julkista kirjastoa niitä säätyjä varten.

Eikä rikkauden kanssa aina seuraa, niinkuin usein väitetään, suurempi yhteiskunnallinen harrastus. Sillä yhteiskunnallinen harrastus riippuu suuressa määrässä siitä, kuinka likeisesti ihminen tuntee itsensä kiinnitetyksi yhteiskuntaan. Mutta rikkaalta, vaikka hän suuremmassa määrin nauttii yhteiskunnan tarjoomia etuja, usein puuttuu tuo tunne. Olen jo ennen viitannut tähän. Jos kadut ovat huonoja, valaistus heikko, niin rikas ajelee, köyhän täytyy astuskella. Jos kansakoulut ovat huonoja, tahi jos niissä vaaditaan korkeita lukukausimaksuja, niin rikas ei kuitenkaan pane lapsiansa niihin, mutta köyhän on pakko sitä tehdä. Ja jos kaupungin varoja tuhlataan, kenen kukkaroon se kipeämmin koskee, rikkaanko vai köyhän?

Kaikesta tästä näkyy minun mielestäni päivän selvästi, ettei kukkaro kelpaa yhteiskunnallisen kyvyn mittariksi. Ja nykyiset määräykset sisältävätkin jo erään kohdan, joka kokonaan lyö tämän teoriian kuoliaaksi.

Yhden äänen mies voi tulla valituksi valtiopäivämieheksi, ja asioita säädyssä käsitellessä hänen äänensä merkitsee yhtä paljon kuin pohatan. Vaan jos niin on, sopii kysyä: mikä toimi vaatii enemmän arvostelukykyä, kun on päättäminen uusista laista, veroista j. n. e., vai kun on valitseminen edustajoita? Jos rikas ja köyhä edellisessä toimessa ovat toinen toisensa vertaisia, miksei myös jälkimäisessä?

Mutta yleensä koko tuo keskustelu arvostelukyvystä on melkein naurettava. Joka kerta kun kaksi puoluetta seisoo vastakkain, niin toinen puolue aina ihmettelee toisen puuttuvaa arvostelukykyä, kun sen miehet, rikkaat yhtä hyvin kuin köyhät, ovat äänestäneet semmoisia miehiä, jotka vastustajain mielestä eivät kelpaa juuri mihinkään. Ja päälle päätteeksi löytyy ihmisiä, jotka ihmettelevät molempain puolueitten puuttuvaa arvostelukykyä, kun molempain puolueitten miehet eivät ota uskoaksensa, että kunnollisia edustajia löytyy oman puolueen ulkopuolella.

Miltä näkökannalta hyvänsä katsottuna asia siis on selvä. Kysymys on nyt: onko pääkaupungin valtiopäivämiesvaalissa kukkarolle annettava ratkaisuvalta vai ei? Siihen ei minusta voida kunnialla vastata muulla tapaa kuin työmiehet vastaavat: ei.

Ja siitä seuraa taas että, niin kauan kuin keskustellaan tällä pohjalla, eikä ole löydetty toista asteikon perustetta, niin kauan on hyväksyminen työväen toinenkin vaatimus: ääni miehelle.

Mutta moni kauhistuu tästä vaatimuksesta ja sanoo: eihän toki, tyytykää kymmeneen.

Tässä kohden törmäävät yhteen kaksi katsantotapaa: oikeudellinen ja poliitillinen.

Politikoitsijat näet pitävät erinomaisen viisaana, ettei vaadita mitä on oikeudenmukaista, vaan mitä on toivo saada.

Olkoon, sanovat he, että kymmenen ääntä on yhtä vähän oikeutettua kuin viisikolmatta. Mutta on ehkä mahdollista saada monta henkilöä suostumaan kymmeneen, jotka eivät suostuisi yhteen. Täytyy siis tyytyä vähempään, vastedes toivottavasti saadaan enemmän.

Luullakseni tämmöinen katsantotapa tässä on käytetty väärässä paikassa.

Löytyy asioita, joissa se on paikallansa. Tahdotaan esim. saada toimeen jotakin yritystä, joka tarkottaa yleistä hyötyä, vaan jonka tarpeellisuudesta eivät kaikki ole vakuutetut. Silloin voi olla viisasta, että kun

vallanpitäjiltä pyytää rahallista apua, ensin tyytyy vähempään, ja koettaa osoittaa teossa, mitä hyötyä voi yrityksestä olla.

Mutta aivan toista on, kun on kysymys oikeudesta. Jos kerran ollaan vakuutettu siitä että 10 on yhtä vähän oikeutettu kuin 25, silloin ei ole viisasta tinkiä oikeudesta.

Sillä ensiksi se ei auta paljon. Olemme jo nähneet, miten vastustajat kohtelevat semmoista tinkimistä.

Mitä järkeä, sanotaan, on siinä että vaaditaan alennusta kymmeneen? Onko mitään joka tekee tämän rajan enemmän oikeutetuksi kuin 25? Toista olisi jos vaadittaisiin ääni miehelle.

Mutta jos vaaditaan ääni miehelle, niin silloin huudetaan vallankumousta.

Semmoisten herrojen kanssa ei tulla mihinkään. Ja «maltilliset» taas, ne jotka voisivat myöntää alennusta kymmeneen, vaan ei yhteen, ne ovat tavallisesti niin maltillisia, etteivät huoli asiasta ensinkään.

Sen tähden on kaikessa tapauksessa viisainta pysyä siinä mitä katsotaan oikeaksi. Huudettakoon vallankumousta kuinka paljon tahansa. Jos asia on oikea, niin se voi innostuttaa ihmisiä taistelemaan sen puolesta, ja siten voitetaan paljoa varmemmin kuin jos tingitään ja siten laimennetaan innostusta.

Sanoipa muuten jo Kellgren sata vuotta takaperin:

Ei ole mitään hullunkurisempaa kuin jos nähdään joukko ihmisiä tinkivän taikauskon kanssa. Siitä, mikä sotii järkeä vastaan, tulee uskoa kaikki tahi ei mitään. Ei ole ensinkään mahdottomampi että 2×2 on $= 1000$ kuin että se on $= 5$.

Mutta juuri semmoinen tinkiminen taikauskon kanssa on monelle viisauden huippuna. Jopa löytyy herrasmiehiä, jotka kaupittelevat työmiesten vakaumuksen kanssa. Vastustakaa alennusta, niin saatte edustajan kaupunginvaltuustossa, sanoo toinen. Tyytykää kymmeneen, muuten ette saa mitään, niin sanoo toinen.

Kummako että työmiehet jo huutavat: herroja ei pidä uskoa.

Mutta jo rupeaa löytymään semmoisiakin, joita tuo politikoitsijain kaupitteleminen inhottaa. Ja me sanomme: vaatikaa mitä on oikeata, älkää tinkikö siitä pois mitään. Ehkä kestää kauemmin, ennenkuin oikeutta saavutetaan, mutta parempi on taistella kauemmin, kun vaan taistellaan puhtaan lipun alla.

2.

Aivan toinen kysymys on, löytyykö muuta asteikon perustetta, jota paremmilla syillä voitaisiin puolustaa kuin kukkaroa.

Belgiassa esim. on äsken uusi vaalilaki astunut voimaan. Se sisältää tässä kohden määräyksiä, joita sopii ottaa keskustelun alaisiksi.

Ei tietysti niin, että meidän olisi ilman muuta mutkitta hyväksyminen tahi hylkääminen belgialaiset erikoismääräykset. Ne tietysti riippuvat maan oloista, kansan sivistyskannasta j. n. e. On ainoastaan katsominen, ilmaantuuko niissä mikään uusi periaate, johon mekin voisimme rakentaa.

Periaatteet Belgian laissa ovat seuraavat:

1. yksi ääni on kullakin hyvämaineisella 25 vuoden vanhalla kansalaisella;

2. korkeintaan kaksi lisä-ääntä suodaan a) perheellisten olojen, b) iän, c) varallisuuden ja d) sivistyskannan nojalla.

Viimeksi mainittujen määräysten tarkoitus on nähtävästi se, että enemmän päätösvaltaa annetaan niille, joilla sopii otaksua olevan suurempi vastuunalaisuuden tunne yhteiskuntaa kohtaan.

Varsinkin semmoisessa maassa kuin Belgiassa on syytä ottaa tämä erotus huomioon. Sosialistinen liike on laajalti levinnyt maassa, siis on peljättävä niiden vaikutusta, joilla ei ole mitään kadotettavaa vaan kaikki voitettava vallankumouksesta.

Mutta missä eletään toisenlaisissa oloissa, siinä ei ole samassa määrin syytä tähän pelkoon. Vaan siinäkin itse periaate voi olla oikeutettu.

Epäilemättä voi sanoa esim. että nuori naimaton mies on yleensä enemmän kuin vanhempi mies valmis moittimaan olevia oloja, «repimään alas». Tahi jos hänellä onkin halu tuottaa uutta, parempaa, niin häneltä puuttuu elämänkokemus, hän ei aina tiedä miten menetellä saadaksensa ihanteensa toteutetuiksi. Jos siis säädetään joku ikäraja, jonka saavutettua saadaan suurempi päätösvalta, niin ei tämä ole mitään nuorison sortoa. Jos otaksutaan, että jossakin kysymyksessä seisoo vastatusten kaksi sukupolvea, toinen 35 vuotta vanhempi, toinen saman rajan alapuolella, niin jälkimäisen voitto kuitenkin on taattu, jos se vaan mielipiteissään pysyy. Vanhemmat kuolevat vähitellen ja nuoremmat tulevat vanhemmiksi ja saavat enemmän päätösvaltaa. Tämä on aivan toista, kuin jos määrätään asteikko

varallisuuden perustuksella. Köyhempi usein jää kun jääkin alaikäiseksi, hänellä ei ole toivoa tulla korkeampaan ääniluokkaan.

Aivan samalla tapaa nainut mies tavallisesti tulee toiseen katsantotapaan yhteiskunnallisissa asioissa kuin naimaton. Eläminen toisen kanssa herättää jo koko joukun velvollisuuden tunnetta, jota usein naimattomalla ei ole. Sitä paitsi on lisä-äänen suominen naineille miehille vaan kohtuullinen korvaus, niin kauan kuin vaimoilla ei ole äänestysoikeutta.

Mitä varallisuudelle ja sivistykselle annettuihin lisä-ääniin tulee, niin niiden laita on toinen. Niitä ei anneta palkinnoksi suuremmasta kypsyydestä, vaan enemmän yhteiskunnan varjelemiseksi epäkypsyyttä vastaan.

Jos suodaan vaalioikeutta ilman varallisuuden ehtoa, silloin voi olla oikeutettua, että annetaan ääni lisään sille, joka valtiolle tahi kunnalle maksaa määrätyn veron. Samaten jos annetaan vaalioikeus sille, jolla ei ole ensinkään sivistystä, joka ei edes osaa lukea, silloin on luonnollista että korkeammalla sivistyksen asteella oleville kansalaisille suodaan ääni lisään. Sillä se joka ei osaa lukea, häneltä puuttuu tilaisuus hankkia itselleen semmoisia tietoja, joita ihminen tarvitsee voidaksensa vähän itsenäisemmin arvostella yhteiskunnallisia asioita. Semmoinen mies siis helposti tulee tahdottomaksi välikappaleeksi yllyttäjän käsissä. Ja samoin tapahtuu helposti sille, joka ei yhteiskunnalle maksa mitään veroa.

Mutta juuri samaa väitetään, kun puolustetaan varallisuuteen perustettua asteikkoa. Sanotaan että varakas ylipäätään itsenäisemmin kuin köyhä osaa arvostella yleisiä asioita. Kokemus osoittaa kuitenkin riittävästi, että rikkaatkin usein sokeasti tottelevat jonkun «sobranjan» käskyjä. Sentähden en tahtoisikaan panna paljon arvoa koko kysymykseen «itsenäisyydestä». Jos yleensä kaikki perusteet, joitten nojalla kansalaisten yhteiskunnallinen kyky luokitaan, ovat poikkeuksien alaisia, niin kaikkein enimmän tämä koskee niitä, joitten nojalla koetetaan määrätä itsenäisyyttä.

Enkä katso suotavaksi, että yhteiskunta periaatteessa asettuu puolustuskannalle vallankumouksellisia jäseniä vastaan. Siten yhteiskunta tunnustaisi, ettei se ole kasvattanut jäseniään oikein. Jos yhteiskunta on semmoinen, kuin sen pitäisi oleman, silloin sopii otaksua, että kaikki sen järkevät jäsenet, taikka ainakin suurin osa niistä, ymmärtävät mitä hyötyä heillä yhteiskunnasta on. Jos arvellaan, että suuri joukko kansalaisia on toisella kannalla, niin on paras toistaiseksi pitää heitä alaikäisenä, jättää heitä

ilman vaalioikeutta ja tarmokkaasti työskennellä heidän kehittämisekseen siihen, että hekin ymmärtävät yhteiskuntalaitoksen hyötyä.

Meillä ei ole vaikeata menetellä niin. On jo vaalioikeuden ehtona määrätty jonkun veron maksaminen kunnalle, ja kaikki, joilla on vaalioikeutta, osannevat toki lukea. Kaikilla semmoisilla kansalaisilla yhteiskunnan pitää otaksua olevan yhteiskunnallista mieltä. Ja jos niin on, niin ei varallisuuden asteita tarvitse ottaa huomioon, eikä sivistyksen asteitakaan.

Sillä jos määrättäisiin esim. korkeamman kansakoulun läpikäyminen lisä-äänen ehdoksi, niin tämä edellyttää, että yhteiskunta tarjoaa kaikille tilaisuutta saavuttaa semmoinen oppimäärä, s. o. se edellyttää yleistä kouluvelvollisuutta. Mutta jos kerran tämä pannaan toimeen, niin siitä seuraa luonnollisesti yleinen oppivelvollisuus. Ja siten vähitellen kaikki saisivat kaksi ääntä. Mutta sitä ennen taas on väärä antaa pojalle lisääni, kun isällä ei sitä ole siitä syystä, ettei hänen nuoruudessaan ollut koulua, jota hän olisi voinut käydä.

Että taas suuremmalle oppimäärälle annettaisiin mitään palkintoa, siihen ei ole syytä. Nykyään on niin helppo hankkia itselleen tietoja semmoisista kysymyksistä, jotka koskevat yhteiskunnallista elämää, että siinä kohden monasti nuorella kansakoulun läpikäyneellä ammatinharjoittajalla voi olla yhtä paljon, jopa enemmän tietoja kuin samanikäisellä ylioppilaalla tahi maisterilla, joka usein ei tiedä paljon todellisesta maailmasta, täynnä kun hän on parallelipipeedeja ja gerundiiveja.

Mutta pääsyy, minkä tähden ei varallisuus eikä oppikaan kelpaa yhteiskunnallisen kyvyn mittariksi, on se että ne, ja varsinkin rikkaus, usein osoittavat vaan kykyä hankkia *itselleen* niin paljon etuja kuin mahdollista. Rikkaus viepi siten usein vaan itsekkäisyyteen, nautinnonhimoon ja toisten kansalaisten nylkemiseen. Ja sama voi olla suuremman opinkin laita: kuinka usein esim. asianajaja käyttää tietojansa vaan sekoittaaksensa asian.

Mutta siitä huolimatta moni väittää, että rikastuminen aina osoittaa älyä, ja tämä äly on palkittava suuremmalla päätösvallalla. Niin, jos käsitetään yhteiskunta vallan näkökannalta, niin silloin on luonnollista, että se, joka osaa paremmin nylkeä lähimäistänsä, hän myös paremmin kykenee hallitsemaan.

Vaan yhteiskunta ei ole perustettava vallan käsitteelle. Itsestään ei kellään kansalaisella ole oikeutta hallita toista täysikäistä kansalaista. Jos ihmiset olisivat semmoiset kuin heidän pitää oleman, niin hallitusta ei

tarvittaisi. Sentähden nykyaikainen yhteiskunta on rakennettava sille perustukselle, että koetaan niin paljo kuin mahdollista saada ihmisiä semmoisiksi kuin heidän pitäisi oleman, s. o. auttamaan ja palvelemaan toisiansa.

Ja sentähden ainoa peruste, jonka nojalla nykyaikainen yhteiskunta voi kansalaiselle antaa enemmän päätösvaltaa, on se että tuo kansalainen paremmin osaa edistää tätä yhteiskunnan tarkoitusta. Mutta tätä suurempaa päätösvaltaa hän ei saa palkinnoksi, vaan sentähden että yhteiskunnalla on siitä hyötyä.

Tältä kannalta katsoen ei löydy oikeastaan kuin yksi yleinen peruste, jonka nojalla sopii antaa lisä-ääni, ja se on naimiseen meno ja lapsien synnyttäminen. Tämmöinen muutos ihmisen elämässä on katsottava tunnustukseksi siitä ettei tahdota elää vaan oman itsensä tähden, ja joka sen tunnustaa, hän paremmin voi edistää yhteiskunnan kehitystä samaan suuntaan.

Toisessa sijassa voisi tulla ikä. Yhteiskunnan sopii otaksua, että ihminen, joka on esim. kymmenen vuotta elänyt täysikäisenä kansalaisena, on sillaikaa paremmin oppinut ymmärtämään velvollisuuksiaan yhteiskuntaa kohtaan, ja siten myöskin osaa paremmin täyttää ne.

Mutta jos periaate kerran hyväksytään, niin voidaan siitä johtaa vielä muutamia yksityisiä määräyksiä.

Ensiksi sopii antaa ääni lisään niille, jotka kaksi kertaa ovat tulleet valituiksi toisten kansalaisten edustajiksi. Niistäkin täytyy otaksua, että ne ovat tulleet syvemmin miettimään yhteiskunnallisia velvollisuuksiansa; ja että he ovat tulleet toistamiseen valituiksi, se osoittaa etteivät valitsijat katso erehtyneensä ensimäisessä vaalissa.

Toiseksi voisi samaan luokkaan kuin perheenisä ja -äiti tulla moni muukin, esim. kaikki kasvattajat, se joka kauemmin aikaa on hoitanut hyväntekeväisyyslaitosta, ja se joka muuten isällisesti on hoitanut toisten ihmisten kehitystä, miksei sekin, joka on kirjoittanut hyödyllisen kirjan.

On tietysti vaikea, joskus mahdoton, tehdä lakisäädöksiä kaikkia näitä erikoiskohtia varten. Olen maininnut ne enemmän osoittaakseni, mihin suuntaan olisi pyrkiminen. Muutamissa kohden sopisi jättää kansalaisten määrättäväksi kenelle olisi suominen lisä-ääni. Niin esim. annettaisiin tehtaan työmiehille valta ehdottaa sitä isännälleen, taikka kunta saisi antaa «kunniaporvarin» arvon sille, jonka se katsoo sitä ansainneeksi, ja sitäkin

arvoa seuraisi lisä-ääni. — Luonnollisesti ei kuitenkaan lisä-äänien luku saisi nousta määrätyn rajan yli.

En uskalla jatkaa, sillä varmaan jo moni on hymähtänyt ja arvellut, että ovatpa nuo mietteet aika unelmia.

Mutta uskon varmasti että toiselta puolen löytyy monta, jotka ovat kyllästyneet politikoitsijain kaupittelemiseen ja riitelemiseen vallasta. Mikseivät he saisi lohdutukseksensa ainakin kuvailla mimmoiseksi he tahtoisivat yhteiskunnan? Ja sitä paitse on usein nähty, että tämänpäivän unelmat ovat huomispäivän totuuksia.

Vuosi takaperin hyvin harvalla tässä maassa oli muuta käsitystä suhteellisesta vaalitavasta, kuin että se oli teoreettinen unelma, «kamariviisautta». Ja varsinkin sitä muotoa siitä, jota minä ehdotin, vapaitten vaalipiirien järjestelmää, pidettiin mahdottomana. Ja nyt on jo ylioppilaskunta päättänyt panna toimeen juuri tämän järjestelmän. Onhan tämä ajan merkki, jota politikoitsijain sopisi ottaa huomioon — jos he yleensä ottaisivat huomioon muita ajanmerkkejä kuin niitä numeroja, jotka ilmaisevat oman ja vastapuolueen voimia.

Samaten työmiesten nyt osoittama valppaus on merkki siitä, että hekin yhtä hyvin kuin ylioppilaat osaisivat vapaissa vaalipiireissä hoitaa asioitaan. Varmaan siis, jos olisi enemmän julkisesti keskusteltu tästä muutoksesta, olisi nyt vaadittu suhteellista vaalitapaa samassa kuin kukkarovallan poistamista. Ja tämä olisi ollut hyvin suotava. Sillä ilman suhteellista vaalitapaa ei mikään järjestelmä tule oikeudelliseksi, ja sitä paitsi niitä, jotka taistelevat kukkarovaltaa vastaan, ei silloin olisi voitu syyttää vallantavoittelemisesta.

Mutta kun ne, joitten tehtävä olisi ollut puolustaa suhteellista vaalitapaa, eivät tätä velvollisuutta täytä, niin kyllä asia muuta tietä tulee esille. Rynnäkkö kukkarovaltaa vastaan varmaan, jos se onnistuu, tekee nykyisen järjestelmän puolustajat taipuviksi muihin uudistuksiin.

Sentähden on tälle rynnäkölle toivottava niin suurta menestystä kuin mahdollista. Olkoon ettei kaikki ole tehty kukkarovallan kukistamisella, mutta eihän tässä tule kysymykseenkään muuta kuin osittaisia määräyksiä. Olisi varsin suotava, että yksiäänijärjestelmä pantaisiin käytäntöön muutamissa maamme kaupungissa. Saataisiin kokemus ja tämä kokemus varmaan antaisi vauhtia uudistuspyrinnöille yleensä.

Kaikessa tapauksessa ei sovi enää istua ristissä käsin nyt, kun työväen suusta jo on kaikunut huuto ettei ole herroja uskominen. Sillä minne joudumme, jos tämä epäluulo voittaa enemmän jalansijaa työmiesten joukossa?

Siis jokainen, joka katsoo ansaitsevansa työmiesten luottamusta, hän näyttäköön sitä teossa ajamalla niin pontevasti huin mahdollista heidän oikeutettuja vaatimuksiaan.

Mutta tuo huuto ei tule yksistään siitä, että herrat kaupittelevat työmiesten vakaumuksen kanssa. Kieltämättä on työmiehillä muitakin oikeutettuja aiheita valituksiin.

Kerta toisensa perästä, ja viimein tänä vuonna ovat Helsingin valtuusmiehet vähentäneet niitä rahasummia, jotka työmiehet ovat pyytäneet sivistystarpeisiin. Kerran eräs valiokunta ehdotti, että viinarahoista käytettäisiin suuria summia observatoorivuorien kaunistamiseksi, mutta luennoita ja opetusta varten ei työmiehille annettaisi kuin hyvin vähän. Päätös tuli kuitenkin toisenlaiseksi, vaan tämä tapahtui siten että työväenyhdistyksen johtokunnan jäsenet kävivät «kumartamassa» herrojen hallitsijain luona. Minäkin olin kumartajain joukossa. Minä tiedän miten tuntui mennä pyytämään että rahat, jotka suureksi osaksi olivat lähteneet työmiesten taskuista, käytettäisiin heidän sivistykseensä eikä — ruohoon! Arvatkaa mitä työmiehet itse ovat sen johdosta tunteneet!

Eikö tämmöinen tapaus selvästi osoita, mihin päätöksiin nykyiset käsitteet yhteiskunnasta vievät? Ainoastaan vallan käsitteeseen perustetussa yhteiskunnassa voi tulla kysymykseen, että tarjotaan työmiehille ruohoa kun he pyytävät sivistystä. Ja tämmöiseen erehdykseen on koko herrassääty syyllinen.

Vallasta, vallasta on yhä riidelty ja rettelöity, mutta liian paljon on unhotettu yhteiskunnan sivistyttävä tarkoitus. Jos olisi työväen hyväksi käytetty vaan kymmenettä osaa siitä innosta ja harrastuksesta, jolla on ajettu turhanpäiväisiä valtarettelöitä, silloin meillä esim. jo pääkaupungissa olisi työväenopisto, silloin olisi työmiehille runsaalla kädellä voitu jakaa valoa ja sivistystä, ja silloin työmiehet olisivat oppineet luottamaan meihin, sen sijaan että nyt epäluulo on saanut vallan.

Eikö olisi jo aika ryhtyä näitten erehdysten korjaamiseen? Pian voipi olla liian myöhäistä.

Valfrid Vasenius.

Väittelyä oikeakielisyydestä.

I.

Valvojan Toimitukselle.

Siitä kirjotuksesta, joka keväällä oli kahessa Valvojan numerossa julkaistu *Oikeakielisyydestä suomen kielen käytäntöön katsoen* ja joka myöhemmin on eri lentokirjana tullut painosta ulos, sen tekiä prof. Setälä ansaitsee hartaat kiitokset. Kun siinä selvästi ja tarkkaan esitetään ne perusaatteet eli katsantokannat, joitten mukaan oikeakielisyyteen on pyritty ja pyritään, se on hyvin valaiseva kaikille niille, joilla vain on ollut hämärä käsitys näistä asioista. Ja se suuri mielenmaltti ja tasapuolisuus, jolla kunnioitettava tekiä sanottujen perusaatteiden nojalla arvostelee oikeakielisyyttä Suomen kielessä, tekee lukemisen erittäin miellyttäväksi.

Että kuitenki näin laajassa ja tärkeässä kysymyksessä yksityiskohtien suhteen voipi löytyä eri mieliä, ei ymmärtääkseni ole mitään kummastuttavaa, ja koska allekirjottaneellaki olisi muutamia muistutuksia tehtävä kirjotusta vastaan, pyytäisin niille nöyrimmästi Toim:lta lehessä sijaa. Pyyntöni teen osaksi myös itsepuollustusoikeuden nimessä, kun kirjotuksessa kosketaan pariin minun tekemääni tai kannattamaani esitykseen, joita kirjotus ei voi hyväksyä.

Suomen maatieteellisen Seuran pyynnön johosta, että yleisö tekisi ehkä tarvittavia oikasuja Seuran paikannimiluetteloon, allekirj. m. m. arveli, että *Juan* (l. *Juvan)* pitäjän oikea nominatiivimuoto lienee *Juka,* koska keskellä pitäjää löytyy *Jukajärvi,* josta pitäjä varmaan on nimensä saanut, lisäten että ruotsalainen muoto *Jockas* myöski todistaa k:n olemista sanassa; ja esitin sentähen *Juka*-muodon käyttämistä pitäjän nimenä. Valvojan kirjotus myöntää, että alkuperäinen nominatiivi epäilemättä on ollut *Juka,* vaan selittää, että tämä muoto vähitellen «unohtui kokonaan ja *Juvalla* j. n. e. muodoista eristettiin uusi nominatiivi *Juva*». Jos nyt tuo unohtuminen ja eristäminen olisi tapahtunut Juvan pitäjäläisten omassa keskuudessa, olisin kernaasti valmis esityksestäni luopumaan, koska sen kannattaminen siinä tapauksessa olisi aivan joutava, vaan kun asianlaita luullakseni on, että unohtuminen on tapahtunut maan sivistyneessä säädyssä ja eristäminen Helsingin oppineitten suomenmielisten kesken, pysyn vastaiseksi entisessä vakuutuksessani Juka-muodon paremmuudesta. Nuo sivistyneitten toimittamat eristämiset voivat nim. helposti viedä harhateille; niin esm. *Virtain* pitäjän nimelle kävi, kun siksi ensin, jos en muista aivan väärin,

otettiin *Virtoisten* pitäjä (ruotsalaisesta *Virdois)* ja sitte *Virtaa* (josta *Virtaalla* ja *Virtaillal).* Juva-muotoa, jos se nyt hyväksyttäisiin, voisi äkkiä sama kohtalo kohata kuin muotoa Virtaa. Useoita paikannimiä kyllä löytyy, joitten nominatiivimuotoa rahvas ei koskaan käytä, vaan ereys olisi siltä luulla, että nominatiivi olisi rahvaalta unohtunut, s. t. s. ettei se pystyisi lokaalisijoista oikeaa nominatiiviä muodostamaan, jos itsestään vain kerran semmoiseen työhön joutuisi. Tottahan jokainen Virtalainen aina on tietänyt, että nominatiivi adessiivistä Virroilla on Virrat, ja yhtä vähän tarvinnee epäillä, ettei jokainen Juvan pitäjäläinen osaisi adessiivistä *Juvalla* eli *Jualla* muodostaa nominatiivin *Juka,* kun hänellä Jukajärvessä lisäksi on alituinen tämän muodon muistutus. Käyttämättä jättäminen ei tässä tapauksessa ole sama kuin unohtaminen.

Muuten tämä Juvan nimijuttu on siksi vähäpätöinen, että siitä tuskin kannattaisi väitellä, jos se nim. olisi ainoa laatuansa. Vaan valitettavasti löytyy useoita muitaki pitäjännimiä, joitten nominatiivimuodoista ollaan kahen vaiheella, enkä sentähen ole voinut olla kysymystä puheeksi ottamatta ja mielipidettäni puollustamatta. Jos näitten nimien kirjottamisen suhteen päätettäisiin yksinomaan tai etupäässä noudattaa niitä muotoja, joita nyky-aikana suuremmassa tai vähemmässä määrässä on ruvettu käyttämään, aikaansaataisiin paljon häiriöä ja sekaannusta sekä kielensortoa. Niin on *Säkjärvestä* esm. tehty tuo merkitykseltään eriskummainen *Säkkijärvi,* vaikka «Säk» ilmeisesti on lyhennys, ei säkistä, vaan sanasta *säkä,* joka on erään kalan nimitys ja siis yhtä hyvin kuin lohi, hauki, ahven j. n. e. sopiva järvi-sanaan liitettäväksi; penikuorma Säkjärven länsirajalta löytyyki vesi nimeltä *Säkäjärvi* sekä parikymmentä taloa, kaikilla sama nimi *Säkäjärvi.* Samoin *Loimjoesta* on saatu *Loimijoki* — jota nykyään etupäässä käytetään paikkakunnan ruotsalaisena nimityksenä — vaikka sana alkuaan varmaan on ollut *Loimajoki,* sillä *loima* merkitsee kangasta eli nummea ja sopii siis joen määräyssanaksi paljo paremmin kuin loimi, jota paitsi *a* tulee esiin paikan nykyisessä suomal. nimityksessä *(Loimaalla;* pitkä *a* toisessa tavussa on nähtävästi vain länsisuomalaisten tavallisen venytyksen synnyttämä, vrt. esm. tähään *pro* tähän, työhöön, sanoovat, kukiin *pro* kukin, jäleestä *pro* jälestä, j. n. e.) *Alavuudelle* on esitetty muoto *Alavus* — sillä perustuksella muka, että semmoinen ääntämistapa paikkakunnalla olisi yleinen, vaikka niin ei ole asianlaita — ja kun tuota uutta muotoa taivutettaissa saataisiin Alavuksen j. n. e., joten ei sentään ole rohjettu väittää paikkakunnalla sanottavan, on pitemmittä mutkitta keksitty kielessämme olematon uusi taivutustapa: Alavus, gen. *Alavuden* j. n. e. (Olisiko nyt tämän mukaan vastedes sanottava esm. juhannus, gen. juhannuden, ojennus, ojennuden j. n. e.?). Lopuksi on vielä esitetty ja aljettu, joski harvoin, käyttää semmoisia hirvittäviä muotoja kuin *Lappee, Ilmee, Kitee, Laukaa,* joitten johosta hämmästyneenä täytyy kysyä, eivätkö esittäjät ja

käyttäjät edes tiedä sen vertaa, että nominatiivia Suomessa ei aina saada ainoastaan genitiivipäätteen poisjättämällä.

Toinen muistutukseni Valvojan kirjotusta vastaan koskee *d-äänteen kirjottamista.* Sen suhteen kirjotus sanoo: «saattaisi olla suotavaa, että vastoin sitä murretta, johon kirjakieli alkujaan perustui, mutta seuraten kansan suurimman osan puhelaatua hyljättäisiin *d,* koska siten ääntämisvaikeutta helpotettaisiin, mutta toiselta puolen tulee muistaa, että siten monet sanat, jotka nyt voidaan toisistaan erottaa, tulisivat yhdenlaisiksi (esm. laossa ja ladossa, pietään ja pidetään, säe ja säde y. m.)»; ja koska, lisää kirjotus, «semmoiset sanat kuin esm. *tie'e* tai *tiie (=tiede)* varmaan tulisivat tuntumaan kovin oudoilta», olisi arveluttava ruveta repimään rikki nykyisen kirjakielen muotoa, johon kansa jo on tottunut. Niinkuin esimerkeistä näkyy, on tässä puhe ainoastaan d:n kirjottamisesta vokaalein välissä, ja kun siinä suhteessa olen aivan samaa mieltä kirjotuksen kanssa, ei minulla sikäli sen ylläkerrottuihin arveluihin oli mitään sanomista. Vaan eikö kirjotuksen kunnioitettava tekiä ole tullut ajatelleeksi, että d:n kirjottamisen suhteen voipi tarkasti erottaa *kahen* tapauksen välillä: kun d on kirjotettava a) vokaalein väliin ja b) *h*:n jälkeen? Melkein siltä näyttää, kuin tämä olisi häneltä jäänyt huomaamatta, sillä pääsyy, joka kehottaa d:n säilyttämiseen edellisessä tapauksessa, eli usean sanan yhenlaiseksi-tulo, menettää kaiken merkityksensä, kun on kysymys d:n poisjättämisestä h:n jälkeen. Tämän jätön kautta nimittäin tuskin kymmenen yhenlaista sanaa voisi syntyä ja niin vähästä määrästä ei kannata puhua [1]). Mitä taas lisäsyyhyn d:n säilyttämiseksi tulee eli että sanat jätön kautta muuttuisivat kovin oudonnäköisiksi, niin tosin löytyy moniaita sanoja, jotka, jos niissä d jätettäisiin h:n perästä pois, ensi silmäyksellä voisivat oudottaa; niin tekisivät varmaan sanat *nähä* ja *tehä* — osaksi kyllä senkitähen, että infinitiivin aspirationia ei kirjakielessämme mitenkään merkitä (Lönnrotin esitystä tämän suhteen ei kukaan liene ottanut noudattaakseen). Vaan useassa tapauksessa (niinkuin esm. sanoissa *ilahuttaa, säikähys)* koko poisjättöä tuskin ollenkaan huomattaisiin, ja toisissa taas silmä varmaan äkkiä tottuisi uusiin muotoihin (niinkuin sanoihin *lähen, tahon).* Kunn. kirjottaja Valvojassa ei siten lisäsyytäkään d:n säilyttämiseksi esiintuodessaan näy silmällä pitäneen sitä tapausta, kun d sattuu h:n jälkeen.

Hyvällä syyllä kuitenki tätä tapausta voipi erottaa toiseksi puoleksi eli momentiksi d-kysymyksessä. H:n perästä kirjotettuna d nimittäin vaikuttaa paljon suuremman muutoksen sanaan kuin vokaalien väliin pantuna.

---

[1]) Ainoastaan kolme neljä semmoista sanaa tällä hetkellä muistuu mieleeni: *taholta,* joka tulisi johtumaan sekä sanasta tahko niinkuin nykyään että sanasta tahto, *vihoin,* joka sekä merkitsisi samaa kuin nykyinen vihdoin että olisi instr. plur. sanasta viha, *puhe* (gen. puheen ja puhteen), ja *johon* (nom. joka ja johto).

Otetaan esimerkki. Sanaa *yksi* suurempi osa jo suuriruhtinaskuntammeki suomalaisista taivuttaa ilman d:tä, siis *yhen, yhellä* j. n. e. Jos nyt nämä taivutusmuodot kirjotetaan ja äännetään d:llä, niin ensi tavu, joka on ollut lyhyt, tulee positionin kautta *pitkäksi*. Se on hyvin outoa ja loukkaavaa sille korvalle, joka on tottunut tavua lyhyenä kuulemaan, varsinki jos tavulle pannaan paino ja se siis äännetään suunnille kuin *yhhhhden;* allekirj:n korvaa se yhä vielä leikkaa, vaikka kolmisenkymmentä vuotta olen kokenut siihen tottua, ja saman vaikutuksen se epäilemättä suuremmassa eli vähemmässä määrässä tekee kansamme koko enemmistöön. Tosin tavu voipi pysyä lyhyenä, jos se äännetään shva'lla, siis *yhyden, yhydellä* j. n. e., niinkuin ehkä useimmiten tapahtuu, vaan epäillä sopii, paraneeko asia siitä isosti, että kaikki tämänlaatuiset sanat siten puheessa pitenevät kokonaisella tavulla; sanat kielessämme muutenki tahtovat venyä pitkänloikertaviksi, jotta on turha ruveta niitä varta vasten venyttelemään. Muistettava on vielä, että synnynnäinen pystymättömyys d:n ääntämiseen rahvaassa usein on auttamaton, niin että d:n sijasta kieli sanoo t; ei siis yhden, vaan *yhten*. Jos d kirjotetaan h:n perästä, saadaan täten kolme eri muotoa yhen muodon sijaan: *yhden, yhyden, yhten* pro *yhen, ehdotus, ehedotus, ehtotus* pro *ehotus, tahdon, tahadon, tahton* pro *tahon,* j. n. e.

Huomiota tämän ohessa varmaan se seikka myös ansaitsee, että d:n kirjottamisen kautta nyt puheen-alaisessa tapauksessa *runonteolle* turhanpäiväisesti vaikeuksia rakennetaan. Runo usein välttämättä vaatii tavua h:n edellä lyhyeksi; niin esm. säkeissä *kalliot kaheksi lenti, puheli puhas Jumala, tuohon jousta jouahutan.* Jos niissä sanat kaheksi, puhas ja jouahutan kirjotetaan (ja äännetään) d:llä h:n perästä, siis «kahdeksi» j. n. e., ovat samat säkeet auttamattomasti pilalla. D:tä rakastavan runoilian täytyy ne siis kelpaamattomina hylljätä — ja tuontapaiset säkeet kumminki usein ovat runon varsinaisena kaunistuksena. Tässä tosin voidaan turvata *licentia poeticaan* ja sen nojalla sallia runoilian tarvittaissa jättää d pois, mutta puhumatta siitä, että on isosti epäiltävä, sopiiko tuota licentiaa laajentaa niin etäälle kuin kokonaisen sanasarjan eriävään oikokirjotukseen, sisältyy licentia käsitteeseen aina joku määrä mielivaltaa, jonka harjottamisesta *tacite* lukialta pyydetään anteeksi; toisin sanoen licentiaa käyttäissään runoilia tavallaan vetoo lukian armoon. Tuommoinen armonpyyntö arvaten aina on hankala ja tulee tässä kahta hankalammaksi sen kautta, että sen tekemiseen ei ole mitään syytä. Sillä, niinkuin kunnioitettava kirjottaja Valvojassa ymmärtääkseni itseki myöntää, samalla oikeudella kuin d:tä kirjakielessä käytetään, samalla oikeudella se siitä myös voidaan jättää.

Jos tässä esitettyä kahtalaista käyttötapaa d:n suhteen kirjakielessä päätettäisiin ruveta noudattamaan, ei siten suinkaan poikettaisi kohtuuden tieltä millään tavoin. D:tä ei kansamme voi ääntää; läntisen Suomen

asukkaat sitä kyllä yrittävät, vaan eivät[1]) saa aikaan muuta kuin r:n eli l:n, itä-suomalaiset eivät edes yritäkään, vaan jättävät d:n kokonaan pois. Jos nyt olisi kysymys kirjakielen luomisesta kansallemme, voisi melkein näyttää luonnollisimmalta, että päätettäisiin, enemmistön puhetapaa noudattamalla, sulkea d kirjakielestä kerrassaan pois. Siihen kuitenki jollaki syyllä voitaisiin länsisuomalaisten puolelta m. m. muistuttaa, että heille tapahtuisi loukkaus, koska heidän jospaki onnistumatonta yritystä d:n ääntämiseksi täytyisi muka pitää jonkulaisen mieltymyksen ja rakkauden osotuksena sanottua kirjainta kohtaan; ja päätöksen teko sanottuun suuntaan siis kävisi arveluttavaksi. Mutta jos sitte tehtäisiin päinvastainen päätös d:n käyttämisestä kaikin paikoin, voitaisiin sitä taas ainaki yhtä hyvällä syyllä väittää loukkaukseksi itä-suomalaisia kohtaan, kun heille siten tyrkytettäisiin kirjain, jonka he kerran kaikkiaan ovat hyljänneet ja jota eivät suosi. Tässä siten *Scylla* ja *Charybdis* edessä, joista olisi sitä vaikeampi päästä, kun erotus puhujain enemmistön ja vähemmistön välillä lukumäärän suhteen ei ole mikään mainittava. Luultavasti tämä vaikeus on ollut pääsyynä siihen ainaki näennäisesti hartaaseen kannatukseen, minkä kielessämme olematon kirjain on meillä saavuttanut; Valvojanki kirjotuksesta päättäen on kait ajateltu, että kysymys d:n poisjättämisestä tarkottaa sen hylkäämistä kaikista paikoin, jolloin, kun itä-suomalaisetki vähitellen lienevät tottuneet nykyiseen kirjakieleen, muutos pääasiassa vain tulisi tuntumaan loukkaukselta länsisuomen murretta kohtaan. Kohtuuden puutteesta voisi siis tässä olla puhe. Mutta niinkuin lukia on havainnut, ei edellä tehty esitys tarkota d:n täydellistä, vaan ainoastaan *osittaista* poisjättöä; lännenpuolinen Suomi saisi pitää d:nsä vokaalein välissä, idänpuolinen pääsisi siitä h:n perästä, Ei kumpaakaan kansan osaa kokonaan puollettaisi tai kokonaan sorrettaisi. vaan jaettaisiin mahollisuuden mukaan edut ja haitat tasan kummalleki. Että tässä kohtuutta mitenkään loukattaisiin, ei kai kukaan taho väittää; kohtuuteenhan juuri koko esitys pyrkii.

Kaikkein nyt mainittujen asianhaarain johosta allekirj. on jättänyt d:n h:n perästä kirjottamatta. Jätön syynä ei siis ole ollut turha oikullisuus vain, niinkuin usein on väitetty. Lopuksi vielä pyydän saada mainita, että sen menettelyn suhteen osaksi myös voin turvata Lönnrotiin. Hän, vaikka länsi-Suomesta syntyisin ja siis pienestä pitäin d:hen taikka r:ään ja l:ään tottunut, jättää kuitenki, niinkuin jokainen tietää, sanakirjassaan usein h:n perästä d:n pois. Niin hän aina kirjottaa *-hus,* eikä *hdus,* siis esm. *seisahus, tervehys;* niin ikään *-huttaa,* eikä *-hduttaa,* siis *ilahuttaa, välähyttää.* Päätettä *-hdella* hän ei myöskään hyväksy, vaan kirjottaa sen *-htella,* esm. *valehtella,* joka tosin on vähän outoa, koska yleisemmän ääntämistavan noudattaminen tässäki johonmukaisesti vaatisi muotoa *-hella,*

[1]) Paitsi jossakussa harvassa paikassa.

siis *valehella*. Eiköhän d:n täydellistä poisjättöä h:n perästä tavallaan voisi sanoa ainoastaan Lönnrotin ajatuksen kehittämiseksi?

Mitä i-päätteisiin diftongeihin toisessa tavussa tulee, jota kolmas muistutukseni koskee, sopii luullakseni asian ratkaisemisen parhaiten jättää riippuvaksi vastauksesta seuraavaan kysymykseen: *eivätkö kaikki alkuperäiset sanat kielessämme ole kaksitavuisia* ja *eikö jälkimäinen tavu niissä aina ole lyhyt?* Jos, niinkuin ajattelen, vastauksen täytyy tulla myöntäväinen, sopii siitä ymmärtääkseni tehä se johtopäätös, että toisen tavun lyhyys on kielen alkusääntöjä, sen n. s. perustuslakeja, jonka edestä satunnaisen, tavua pitkäksi vaativan säännön tulee väistyä, milloin se vain ilman haitatta voipi tapahtua. Tältä kannalta kysymys puheena olevista diftongeista on verraten helposti ratkaistu: i on aina jätettävä pois, kun ei siten mitään häiriöä synny. Kolmitavuiset *-ottaa* verbit olisivat siksi aina kirjotettavat ilman i:tä: siis *harjottaa, kirjottaa*. Niin ikään tietysti niiden johannaiset: *harjotus, kirjotus,* j. n. e. Samoin substantiivit *vihollinen, palkollinen*. Kolmitavuiset *ea*-päätteiset adjektiivit olisivat ainaki monikon genitiivissä kirjotettavat ilman i:tä toisessa tavussa, siis *useain, korkeain*, eikä useiden, korkeiden — muissa sijoissa lyhyys voipi puollustaa i:n säilyttämistä, siis *useissa* j. n. e. Kolmitavuiset *nen*-päätteiset adjektiivit sitä vastoin ovat kirjotettavat i:llä jo senki tähen, että ne erotettaisiin substantiiveistä (huom. esm. *kultanen* ja *kultainen)*. Mitä *ista*-päätteisiin verba subitaneoihin tulee, niin niistä kyllä *i* ylimalkain saattaisi jäädä pois, niinkuin se monelta jääpiki esm. indikatiivissä, vaan se joka tässä tekee vaikeutta, on infinitiivi, joka, kun sen aspirationia ei kirjakielessä merkitä, tulisi olemaan elatiivipäätteen näköinen ja siten helposti aikaansaamaan jotain häiriöä; vrt. esm. *parkasta (v.)* ja *parkasta (s.* parkka), *kolhasta (v.)* ja *kolkasta (s.* kolkka), *rangasta (v.)* ja *rangasta (s.* ranka) j. n. e. Puhekielessä inf:n aspirationin kautta kyllä syntyy riittävä erotus. Kenties *i* sentähen tässä tapauksessa on säilytettävä, niinkuin Lönnrot tekee — vaikka hän ylimalkain jättää i:n pois, kirjottaen aina esm. harjottaa, kirjotus j. n. e. Jos mahollista, olisi kuitenki *i* ehkä jätettävä pois *su*-päätteisissä johannaisissa, siis *julkasu, oikasu,* j. n. e. Adjektiivit päätteellä *-isa* tarjoavat myös vähän vaikeutta. Lönnrot ne kirjottaa ilman i:tä, siis esm. *arvosa, kuulusa,* vaan kun ne siten suuresti muistuttavat inessiivistä, jonka pääte laajalti maassa äännetään yhellä s:llä ja kun *i* ylimalkain kuuluu adjektiivipäätteeseen, joutuu kahen vaiheelle josko ei olisi parempi niissä säilyttää *i*:tä. — Tässä on, niinkuin lukia näkee, ollut puhe ainoastaan niistä i-diftongeista toisessa tavussa, joitten suhteen, sikäli kuin muistan, eriävää kirjotustapaa noudatetaan; josta väärinkäsityksen estämiseksi erittäin tahon huomauttaa, koska en sen laajemmin ole kysymystä ajatellut.

Semmoisia muotoja kuin *senaatti, maistraatti, optiikka, statistiikka* lienee lupa pitää leikkikaluina, jotka jätetään sikseen, sittekun niihin on

kyllästytty. Sillä muodosta *senaati* j. n. e. voidaan yhtä hyvin kuin muodosta senaatti saada gen. senaatin, koska, niinkuin Valvojanki kirjotus muistuttaa, lainasanain suhteen ei kielenlakeja tarkasti noudateta. Kummempaa on sen sijaan, että Savon murteen rakastajat eivät ole luoneet huomionsa semmoisiin muotoihin tässä murteessa, jotka hiukan muutettuina sietäisivät tulla yhteiseen kirjakieleen otetuiksi; tarkotan lähinnä päätteitä *pi* ja *ki*. Savossa olen aina kuullut sanottavan esm. *voip männä, soap tulla,* eikä *voi* m., *soa* t.; niin ikään *sehi* eli *sehik* (se'i, se'ik = seki), *männiih* (= meniki) j. n. e. Päätettä *pi* ind. præs. 3:ssa persoonassa ei nykyään tuskin ollenkaan käytetä ja muotoa *ki* niin vähän suvaitaan, että kun allekirj., joskus sanomalehtiin kirjottaessaan, on tätä muotoa käyttänyt, toimittajat tavallisesti ovat sen korjanneet muodoksi *kin,* vaikka luulisi heillä olevan tärkeämpääki tehtävää. Pääte *pi,* jota Savon murre niin huolellisesti kokee säilyttää ja joka kyllä muissaki murteissa löytyy, olisi kuitenki kirjakielessä toisinaan hyvin hyvä olemassa. Otetaan esimerkiksi sana *voi*. Se voipi kirjakielessä merkitä: a) *voita* (syömä-ainetta), b) *huudahusta* (oi, voi), c) *voida* verbin: 1) ind. præs. 3 pers. (voipi), 2) imperf. d:o, 3) imperatiiviä (voi hyvin!), ja 4) kieltomuotoa (en voi); siis kokonaista kuusi eri käsitettä. Tavallisesti nuo merkitykset sentään supistuvat neljään (esm. sanoissa *ui, soi, tuo, suo, luo, vaikeroi),* joskus kolmeenki *(saa, vie, lyö, juo),* vaan onhan tuota tuossaki tarpeeksi. Että puheessa imperatiivi ja kieltomuoto helposti erotetaan toisistaan aspirationin kautta, ei lukiaa sanottavasti auta, kun aspirationia imperatiivissäki ainoastaan harvoin kirjakielessä merkitään. Myönnettävä kuitenki on, että kieltävän muodon lukiessaki verraten helposti tuntee edelläkulkevan kieltoverbin kautta ja imperatiivin samoin ikään usein huutomerkin kautta; vaikeutta tuottaa oikeastaan vain ind. præsens. Tämän vaikeuden poistamiseksi on *pi*-pääte tarjona, jos sitä vain halutaan käyttää, ja eduksi olisi mielestäni sentähen katsottava, jos kirjakielessä ruvettaisiin tällä tavoin merkitsemään ind. præs. 3 persoonaa: kaikissa eli useimmissa yksitavuisissa verbeissä, jotka tosin luvultaan eivät tee edes 20, vaan sen sijaan alinomaa tulevat esiin, sekä *oida*-päätteisissä verbeissä. — *Ki*-partikkeli, joka kyllä alkuaan lienee ollut *kin,* vaikka *n,* ja Savon murteessa osittain myöski *k,* on siitä vähitellen kulunut pois, on lyhempi ja mukavampi sekä sentähen mielestäni parempana pidettävä kuin *kin*. Lönnrot myös suosii muotoa *ki,* niinkuin hänen sanakirjastaan selvästi näkyy (ks. sanaa *ki* eli *kin).*

Viimeinen muistutukseni koskee kysymystä, missä paras kieli on tavattava. Se on Valvojan kirjotuksen mukaan parasten kirjailiain teoksissa. «Etevät kirjailijat», sanoo kirjotus, «ne ne lopulta kuitenkin ovat oikeakielisyysasioissa oikeat auktoriteetit». Tämä lause nyt lienee pidettävä axiomina, jonka suhteen ei mitään erimielisyyttä voi syntyä ja johon jokainen kerrassaan yhtyy. Mutta kun kirjotuksessa sitte sanotaan, että meilläki jo

löytyy semmoinen kirjailia, jota kielenkäytännön puolesta sopii esikuvana ja mallina pitää, niin tähän arveluun yhtyminen tuntuu yhtä vaikealta, kuin yhtyminen edelliseen väitteeseen oli helppo. Olkoon että, niinkuin kirjotus Valvojassa arvelee, Juhani Aho taitavammin kuin muut kirjailiat käyttää suomen kieltä, niin ei sovi unehuttaa, että mallikelpoisuus on jotain toista kuin ensisijaisuus alotteliain joukossa — ja alottelioiksi kai vielä täytynee kirjailioitamme sanoa siihen katsoen, että suom. kirjallisuuden alalla varsinaista työtä vasta on tehty joku 30—40 vuotta vain. Sallittakoon minun tehä muutamia huomautuksia hra Ahon kielen suhteen osotukseksi, että arvelemiseeni on jotain perustusta. Hra A. ensiksiki käyttää koko joukon murteellisia sanoja ja muotoja, niinkuin: maailma (mailma), ikkuna, rappuset, kammari, keyri, nuottikota, minut, sinut j. n. e., *elä* myöski merkityksessä *älä,* kohotakse, savotat (myöski merkityksessä *työ?)* j. n. e. Epäilemättä hän on oikeutettu näin tekemään yhtä hyvin kuin joku muu käyttämään toiseen murteeseen kuuluvia sanoja niinkuin «takia», «vallan», «rattaat» j. n. e. Vaan jos kysytään: olisivatko tämmöiset hra A:n käyttämät murresanat ja -muodot otettavat yleiseen kirjakieleen ja ennen käytetyt esm. akkuna, portaat, kamari, kohoaa j. n. e. siis hyljättävät, voidaanko muuta kuin kieltävää vastausta edes ajatella? Itsessään ehkä kyllä mukiinmeneviä, vaan mallikelpoisuuden kannalta arveluttavia ovat samoin ne oudot sanat tai oudot sanain merkitykset, joita hra A. myöski usein käyttää; esm. ajuri *luuhottaa* (ei löydy sanakirjassa), sieramet *levähtävät* (?), *riisuudun, istuudun,* tuuma *matelee* (!), lyhty *kiiluu* ja vahingon ilo *kiiluu (pro* kiiltää), otsa on *samennut* (? ei löydy sanakirjassa), minä *puhaltaun* juoksuun, j. n. e. Se seikka, joka hra A:n kielen suhteen ehkä sentään on enimmän valitettava, on, että siinäki liian usein huomaa jälkiä ruotsin kielen vaikutuksesta. Niin hra A:kaan ei näy tarkasti tulleen ajattelemaan, että *sanajärjestys,* josta lauseen kauneus ja sointu niin isossa määrässä riippuu, on suomen kielessä usein toinen kuin ruotsin kielessä, joten, jos muukalaista sanajärjestystä noudatetaan, niinkuin meillä, tosin helposti ymmärrettävistä syistä, yleisesti vielä tehään, sanotut hyvät ominaisuudet lauseesta katoavat. Hra Ahonki kielessä näet sanajärjestys, varsinki mitä subjektin ja predikaatin keskinäiseen asemaan tulee, enimmästi on ruotsinmukainen; senlaatuisia lauseita kuin: «vaan kuitenkin *karttaa hän»,* «siepaten aidaksen tiepuolesta *hyökkää hän»,* «kohdalle tultuaan huutavat *he (!)»,* joissa subjektin pitäisi kulkea verbin edellä, tapaa hra Ahon teoksissa jos kuinka paljon. Kysyvissäki lauseissa hra A. joskus käyttää tätä sanajärjestystä, kirjottaen esm. mitä on kello? Mitä ajattelee Anna? Mikä on tuo?, jotka lauseet kuuluvat yhtä oudoilta, kuin jos ruotsiksi kysyisi: hvad klockan är? hvad Anna tänker? hvad för en dender är? Lauseen muitten sanain järjestys antaa myös, vaikka tosin paljo harvemmin, syytä muistutukseen tässä suhteessa. Semmoiset lauseet kuin «en

uskalla panna kaikkea alttiiksi», «en tahdo päästä ryhtyneeksi lukemaan kirjettä», «etteivät veisi vielä lehmääkin», «imisivät viimeisen veripisaran ruumiista», jotka päättyvät 3-tavuisella sanalla, jonka molemmat ensi tavut ovat pitkät, ovat luullakseni raketut ruotsin kielen mukaan, vaikka arvaten rakentajan huomaamatta. Ruotsiksi nämät lauseet näet kyllä soivat, päättyessään sanoilla: sätta allt på spel, läsa brefvet, fara af med kon, sista blodsdroppen från kroppen, mutta suomen kielessä ne tuntuvat raskailta viimeisen sanan kautta, joka septähen olisi toiseen paikkaan pantava ja lauseet kirjotettavat: en uskalla kaikkea alttiiksi panna, en tahdo päästä ryhtyneeksi kirjettä lukemaan, etteivät vielä lehmääki veisi, imisivät ruumiista viimeisen veripisaran, jolloin ne mielestäni kuuluisivat paljo mukavammilta. Selvästi ruotsinmukaisia ovat esm. seurr. lauseet: «käytyään läpi kaikki kehitysasteet», «epätoivo ei pääse ulomma omaa piiloaan», «jää yli omista tarpeista» (= omista tarp. liikenee), «että saatan, katsellessani kipunain lentoa savupiipusta, hyräillä» (= että, kipunain lentoa savupiipusta katsellessani, saatan hyräillä), «ja vähitellen innostui hän työhönsä niin, että (hän) heti aamulla meni tarkastamaan — — ja usein hän vielä illallisen jälkeenkin ehdotti Ellille, että (he) menisivät puutarhatyöhönsä» (jossa paranteesein väliin suljetut sanat kernaasti saisivat jäädä pois). Että hra A. tietää ja osaa sanansa sovittaa oikeaanki, suomenmukaiseen järjestykseen, sitä nyt ei ollenkaan tarvitse epäillä ja se selvästi näkyyki hänen kirjoistansa. Subjektin asema esm. on niin kuin olla pitää seurr. lauseissa: «ja koko syksyn se aatos häntä kiusaa», «mitä hän on tehnyt, että», «toisen läänin kaupunkiin hän ajaa». Muun sanajärjestyksen sekä sanojen poisjätön suhteen hra Aho taas seur. paikassa osottaa, kuinka ruotsista eriäväinen, vaan omituisuudessaan kaunis suomalainen lausumistapa voipi olla. Paikka kuuluisi ruotsiksi: «hvem har sagt det?» — «Han berättade det sjelf». Moni varmaan voisi nykyään suomeksi lausua tämän näin: «kuka on sanonut sen? — Hän kertoi sen itse». Niin ei kuitenkaan hra Aho tee; hän kirjottaa: «kuka *sen on* sanonut?» — «*Itse kertoi*». Että hra A:n sanajärjestys edellisessä lauseessa on ainoa kelvollinen, ei ymmärtääkseni ole kiellettävissä, ja että jälkimäinen lause näin lyhennettynä on verrattomasti parempi kuin täydellisessä muodossaan, vaikka se semmoisenaki voisi käydä laatuun, on mielestäni yhtä epäilemätöntä. Hra A:n osaamisesta ei siis voi olla puhetta. Mutta kun hän niin usein panee taitonsa vakan alle ja sen sijaan — vaikkapa vain hoksaamattomuudesta — käyttää muukalaista kirjotustapaa, eikö tämäki seikka — vielä ainaki — estä hänen kieltänsä varsinaiseksi malliksi asettamasta?

Tarpeettomain sanain säilyttämisestä erittäin vielä mainittakoon, että esm. Yksin-kirjassa *minä*-sanan liiallinen käyttäminen tuntuvasti häiritsee sitä nautintoa, minkä kirjan lukeminen muuten niin runsaasti tarjoo.

Ikävä on, sivumennen sanoen, ollut tehä näitä muistutuksia hra Ahoa

vastaan, siihen katsoen että hänen teoksiansa niin suurella mielihyvällä lukee. Vaan kirjotus Valvojassa on siihen pakottanut. Se kiitos *in amplissima forma,* minkä kirjotuksen tekiä, joka lisäksi on suomen kielen professori, hra Ahon kielelle antaa, voisi helposti vaikuttaa, että hra A:n kieltä otettaisiin malliksi niissäki tapauksissa, joissa ymmärtääkseni hänen esimerkkiään päinvastoin tulisi karttaa, ja sentähen vastalause on mielestäni ollut tarpeellinen. Tämän pakon ohessa myöski koen lohuttaa itseäni sillä, että muistutukset ehkä huomauttavat hra Ahoa itseään kieliseikoista, jotka kyllä ovat hänelle tunnettuja, vaan joille hän ei ole tarpeeksi arvoa antanut, ja että siten kenties hänen kertomuksensa vasta ulkonaisestiki s. o. kielen puolesta tulevat esiintymään puvussa, joka täydellisesti on kertomusten sisällisen kauneuden veroinen.

A. V. Ervasti.

II.

Vastaus herra A. W. Ervastille.

Pyydän saada lausua iloni siitä, että niin hyvä ja tarkka suomen kielen käyttäjä kuin herra A. W. Ervasti on, yleensä tunnustaa oikeiksi ne perusaatteet, joiden asiaa olen ajanut kirjoittaessani «oikeakielisyydestä». Että sittenkin, vaikka yleisistä periaatteista yhdytäänkin, aina jääpi yksityiskohtia, joista ajatukset käyvät erilleen, on itsestään selvää. Luulisin kuitenkin että erimielisyydet olisivat harvalukuisemmat, jos olisimme täysin johdonmukaiset kerran itsellemme selvittämissämme periaatteissa. Erimielisyys hra Ervastin ja minun välilläni suurimmaksi osaksi ymmärtääkseni riippuu siitä, ett'ei hra E. ole täydelleen vapautunut «kieliopillisuuskannasta», vaan on liiaksi teoreettinen.

Niin epäilemätöntä kuin onkin että *Juvan* nimen alkuperäisessä nominatiivissa on ollut *k* — ainakin vielä siihen aikaan, jolloin nimen ruotsalainen muoto *Jockas* syntyi [1]) —, yhtä epäilemätöntä lienee, ett'ei tätä nykyä kukaan enää *Juka* nominatiivia käytä, paitsi Jukajärven nimessä, jonka yhteyttä Juvan kanssa tuskin jokainen ilman reflekteeraamatta tietääkään. Herra E. kyllä arvelee että jokainen Juvan pitäjäläinen, osaa muodostaa adessiivista *Juvalla* nominatiivin *Juka,* samoinkuin «Virtalainen aina on tietänyt että nominatiivi adessiivista Virroilla on *Virrat.*» Minä epäilen suuresti kumpaakin. Virtolainen [2]) varmaankaan ei tiedä että hänen pitäjänsä nimi on

[1]) Eräässä valankaavassa 1500-luvun loppupuolella mainitaan *Jukaisen pittäiä* (Grönblad, Urkunder I, 2, s. 158).

[2]) Virroista kotoisin oleva (paikkakunnalla ei sanota Virroilla j. n. e., vaan *Virrossa, Virrosta, Virtoin)* ei nimitä itseään *virtalaiseksi,* vaan *virtolaiseksi.* Tämä tuntuu viittaavan siihen, että virtolainen olisi alkanut käsittää *Virrossa* y. m. s. sijoja vastaavan nominatiivin olevan *Virto.*

Virrat, ja siksi en tahtoisi puolustaa tätä «kieliopillisesti oikeata» nominatiivia enempää kuin herrasmiesten muodostamia analogiamuotoja *Virtai* j. n. e., vaan soisin pitäjän saavan pitää *Virtain pitäjän* nimen, ja että *Juka* muotoa todella käytettäisiin, ei hra E. ole ymmärtääkseni tahtonutkaan väittää. Mutta «käyttämättä jättäminen ei tässä tapauksessa ole sama kuin unohtaminen», sanoo hra E. Minun mielestäni on vaikea todistaa, että muoto, jota ei tätä nykyä milloinkaan käytetä, kuitenkin eläisi kansan tietoisuudessa. Missään tapauksessa ei siis *Juka* muodon hyväksi voida tuoda esiin yleistä, tuskinpa mitään käytäntöä, ei myös sitä, että sen käyttämisestä olisi kielelle mitään etua (päinvastoin on taivutus *Juva: Juvan* helpompi muistaa) — ei siis mitään semmoista asianhaaraa, joka minun esittämäni oikeakielisyyskannan mukaan olisi ratkaiseva. *Juka* muodon ainoaksi puolustukseksi jää kieliopillinen teoria, ja ettei sille ole annettava ratkaisuvaltaa näissä asioissa, siitä pitäisi meidän kai oikeastaan olla yksimieliset.

Mielestäni yhtä teoreettisilla perusteilla kuin *Juva* muodon hylkää hra E. myös semmoisen taivutuksen kuin *Alavus: Alavuden.* Jos kohta ei sanotakkaan *juhannus: juhannuden, ojennus: ojennuden,* niin sanotaan kuitenkin *rakkaus: rakkauden* (vanh. aikoina *rakkahus: rakkahuden).* Paikkakuntalaisten antamien tietojen mukaan sanotaan itse paikalla yleisesti *Alaus: Alauden,* jommoiset muodot minusta olisivat enimmin puolustettavat; *Alavus* on kaiketi *Alaus* muotoon samassa suhteessa kuin murt. *rakkavus* on *rakkaus* muotoon.

Toinen kohta, josta olemme erimielisiä, on *d*:n käyttäminen. Olen kyllä tietänyt että hra E. on kirjoituksissaan jättänyt pois *d*:n *h*:n jäljestä, mutta säilyttänyt sen vokaalien välillä. Ett'en tätä käytäntötapaa nimenomaan vastustanut, ei riipu huomaamattomuudesta, vaan siitä, että kirjoitukseni oli jo muutenkin venähtänyt pitkäksi. Herra E. lausuu: «niinkuin — kirjottaja Valvojassa — itseki myöntää, samalla oideudella kuin d:tä kirjakielessä käytetään, samalla oikeudella se siitä myös voidaan jättää». Tätä minä en kuitenkaan tahtoisi myöntää, vaan luulisin tässä olevan eroa oikeudella ja oikeudella. D:n säilyttämisellä on puolellaan historiallinen oikeus, milt'ei koko kirjallisuutemme tähänastinen käytäntö. D:n hävittämisen puolella on taas suomen kieltä puhuvan kansan enemmistön käytäntö sekä ne vaikeudet, joita d:n ääntäminen tuottaa. Kummallakin puolella on siis «oikeutensa», jos kohta erilaiset, painavat syyt puhuvat sekä d:n säilyttämisen puolesta että sitä vastaan. Jos vastasyyt katsottaisiin painavammiksi, niin seuraisi että *d* olisi kokonaan hävitettävä. Sitä vastoin ei mielestäni saata puolustaa semmoista puolinaista toimenpidettä, että *d* ainoastaan *h*:n jäljestä poistettaisiin. Sillä ei voitettaisi sitä vaikeutta, jonka *d*:n ääntäminen yhteiselle kansalle tuottaa, eikä siten muutenkaan päästäisi suurempaan «kansankielisyyteen», sillä eihän minkään kansanmurteen olot puolusta hra

E:n ehdottamaa ja käyttämää kirjoitustapaa. Että *h*:n pituus semmoisissa sanoissa kuin *yhden* tuntuu hra E:stä enemmän loukkaavalta kuin kirjakielen muut poikkeukset hänen kotimurteestaan, on kaiketi jotenkin subjektiivista; tavataanhan pitkä *h* kaikkialla esim. semmoisissa kuin *yhtä, yhteen.* [1]) Myönnän kuitenkin että sillä kirjoitustavalla, jota hra E. toistaiseksi yksin käyttää, saattaa olla jonkinlaista tukea sivistyneessä puhekielessä. Itämurteiden vaikutus on tehnyt sivistyneen puhekielen tässä kohdin hyvin horjuvaksi, niin että sama henkilö toisissa sanoissa käyttää *d*:tä toisissa ei, ja tuntuu siltä kuin *d*:n käyttämättä jättäminen *h*:n jäljessä olisi tavallisempaa kuin muuten. Minusta on kuitenkin tämä kielenkäytäntö toistaiseksi niin horjuva, ett'ei sille voi mitään rakentaa; nykyisen kielenkäytännön vallitessa jäisi hra E:n ehdottama kahtalainen *d*:n käsittely pääasiassa vain teoriaan perustuvaksi. [2])

Semmoisen asian kuin *i*-diftongien kirjoittamisen ratkaisun tahtoo hra E. tehdä riippuvaksi vastauksesta kysymykseen: «eivätkö kaikki alkuperäiset sanat kielessämme ole kaksitavuisia ja eikö jälkimäinen tavu niissä aina ole lyhyt?» Ja vastauksen tähän kysymykseen täytyy hra E:n mielestä tulla myöntäväinen. Hra E. panee siis käytännöllisen kielikysymyksen riippumaan aivan teoreettisesta säännöstä, tekee juuri sen virheen, jota vastaan kirjoitukseni ensi sijassa on suunnattu. Tämä «perustuslaki», jonka hra E. asettaa on sitä paitsi vielä sillä tavalla teoreettinen, ett'ei sillä itse tosioloissa, kielessä itsessään, ole perustusta. Ei ole todistettu, ei edes luultavaakaan, että kaikki suomen kielen alkuperäiset sanat ovat olleet kaksitavuisia; ja jos olisivatkin kerran (vuosituhansia sitten) olleet, tai vaikkapa vielä tänäpäivänäkin olisivat kaksitavuisia, en ymmärrä miten se puheenalaiseen asiaan vaikuttaisi. Että toisen tavuun lyhyys on muka «kielen alkusääntöjä, sen n. s. perustuslakeja» on väitös, jonka ei ensinkään luulisi soveltuvan hra E:n katsantokantaan, hän kun olettaa kielessä tavattavan semmoisia alkusääntöjä, jotka ovat ikuisesti voimassa muinaisuudesta aina nykyisen ajan kieleen asti. [3]) Sanoohan hra E. *vapaa, vakaa, vieraalle* niissä Lounais-Suomen murteen mukaan toisen tavuun vokaalia lyhentämättä — tätä «perustuslakia» rikkovat siis sekä hra E. että muut alituisesti. Suomen kieli on kyllä aikaisemmin — ehkäpä vielä noin tuhat vuotta sitten — ollut sillä kannalla, ett'ei sanan toisessa tavuussa ole ollut pitkää

---

[1]) Että puhdasta Kalevalan runomittaa käytettäessä on myöskin käytettävä tämän runomitan mukaista kieltä (siis *d* aina jätettävä pois), on asia, josta kaiketi kaikki ovat yksimieliset.

[2]) Asian teoreettisesta puolesta (muodoista semmoisista kuin *ilahuttaa, viehättää, säikähys* j. n. e.) toivon saavani tilaisuutta vielä toisessa paikassa puhua.

[3]) Ett'ei tämmöinen käsitys äännelakien ikuisuudesta ole oikea, olen koettanut osottaa kirjoituksessani „Nykyaikuisen kielentutkimuksen periaatteista", erittäin siv. 33 ja seur.

vokaalia (nyk. pitkät vokaalit tässä asemassa ovat syntyneet alkuperäisten konsonanttien kadottua vokaalien supistumisen kautta), mutta diftongeja on sanan toisessa tavuussa kyllä ollut, vieläpä semmoisissakin tapauksissa, joissa ei niitä nykyjään ole (vielä Agricolan aikana sanottiin *kukkoi* = nyk. kukko, *enoi* = eno, *taloi* = talo). Olen maininnut tämän ainoastaan osottaakseni, miten horjuvalle perustukselle rakennetaan, kun oikeakielisyysasioita tahdotaan ratkaista ennakolta muodostettujen teoreettisten olettamusten mukaan.

Herra E. kirjoittaa *kuitenki, sitäki* ja on pahoillaan siitä, että sanomalehtien toimittajat hänen kirjoituksiaan painattaessaan panevat *n*:n perään. Tämmöinen seikka on kuitenkin niitä pikkuasioita, joissa yksityisen on viisainta mukautua yleisen tavan mukaan, ja sanomalehdentoimittajat epäilemättä menettelevät järkevästi, kun eivät tahdo yleisöllensä tarjota kieltä, joka tämmöisissä joutavissa asioissa eroaa siitä, mihin yleisö on tottunut. Eihän jonkun muodon puolustukseksi aina riitä vain se, että se on lyhyempi; olisivathan *kirkos, kyläs, hyväst* lyhyemmät kuin kirjakielessä käytetyt, ja olisivathan esim. *siinäi, sitäi* vielä lyhyemmät kuin *siinäki, sitäki,* mutta kuitenkaan ei hra E. niitä käytä.

Ne muistutukset hra Ahon kieltä vastaan, jotka hra E. lopuksi tekee, eivät anna aihetta laajempaan ajatuksenvaihtoon. Epäilemättä hra Aho ottaa niistä varteen ne, jotka ovat oikeutettuja ja jotka hän katsoo voivansa hyväksyä; sen vain tahdon lisätä, ett'ei kenenkään kirjailijan tarvitse hätääntyä, joll'ei hänen kieltänsä vastaan tehdä sen vaarallisempia muistutuksia. Eiköhän hra E. itsekkin myöntäne että monet hänen muistutuksistansa ovat liian subjektiivisia, kahlehtivat oikeakielisyyden liian koviin siteihin. Hra E:n mielestä ovat murteellisia muodot *minut, sinut,* joita tätä nykyä käytetään milt'ei koko suomenkielisessä kirjallisuudessa ja jotka kirjakieli edukseen on lainannut itämurteesta. Hra E:n mielestä on *ikkuna* murteellinen, mutta *akkuna* kirjakieltä, vaikka tätä nykyä *ikkuna* sekä kirjallisuudessa että sivistyneessä puhekielessä on aivan yleinen. En tiedä, minkä perusteiden mukaan hra E. ratkaisee, mikä muoto on kirjakieltä, mikä murteellinen, mutta totta kai hän myöntänee että vastauksen tähän kysymykseen saapi ainoastaan ottamalla selville, mitä kirjakielessä todella käytetään. Hra E:n muistutukset sanojen järjestyksestä ovat kyllä huomioonotettavia, jos kohta täytyy myöntää että moitittu järjestys on kirjakielessä käynyt niin yleiseksi, että semmoista tuskin enää voi virheeksi sanoa. Olisi yleensä suotava, että kirjailijat, enemmän kuin tavallisesti tapahtuu, käyttäisivät eri ajatuksen vivahdusten osottamiseksi niitä keinoja, joita sanojen järjestyksen vaihtelu tarjoaa (vrt. mitä olen tästä asiasta sanonut lauseopissani).

Olen kiitollinen hra Ervastille siitä, että hän on puhtaasta asian harrastuksesta lähteneen kirjoituksensa kautta antanut minulle tilaisuutta selvit-

tää oikeakielisyyskantaani semmoisissa kohdissa, joista en edellisessä kirjoituksessani lausunut kaikkea, mitä ehkä olisi pitänyt lausua. Joll'emme olekkaan saattaneet muuttaa toistemme vakaumusta erikoiskohdista, luulen kuitenkin keskustelun näistä kysymyksistä aina saattavan tuottaa asialle jotakin hyötyä.

E. N. Setälä.

Kotimaan kirjallisuutta.

Thomas A. Kempis, Rukouksia ja mietelmiä vapahtajamme Jesuksen Kristuksen elämästä ja armotyöstä. Latinankielisestä alkutekstistä suomentanut K. E. Stenbäck. Turussa 1893, G. W. Wilén. 272 s. 8:o. 1: 50.

— Mietelmiä Kristuksen elämästä. Suomentanut Juho Saarinen. Porvoossa 1893, Werner Söderström. 200 s. 8:o. 1: 75, koruk. 2: 50.

Thomas Kempiläisen nimi on yli kristityn maailman tunnettu kirjan «De imitatione Christi» kautta, jonka tekijänä häntä yhä suuremmalla varmuudella pidetään. Se sama kirja on jo 50 vuotta Kemellin (sittemmin Elias Erkon parantaman) oivallisen käännöksen kautta ollut tunnettuna ja rakastettuna lukuisissa suomalaisissa kodeissa. Nyt ilmoitettavamme kirjat ovat kumpikin käännöksiä eräästä toisesta hartauskirjasta, jonka kirjoittaja Thomas Kempiläinen nähtävästi myös on. Sen latinalainen nimi on «De vita et beneficiis Jesu Christi Salvatoris nostri meditationes et orationes». Tämä Thomas Kempiläisen kirja on, päin vastoin kuin edellämainittu, ollut hyvin vähän levinnyt, melkeinpä alusta asti unohduksiin joutuneena aina viime vuosiin saakka. Se on nim. nähtävästi joutunut katoolisen kirkon puolelta epäluulon ja vainon alaiseksi, samoin kuin muutama muukin «Yhteiselämän-veljeskunnan» piiristä lähtenyt kirjanen, sen niin sanoakseni raamatullisen ja reformatoorisen suunnan tähden, joka siinä veljeskunnassa vallitsi. Sen vuoksi on se, vaikka useamman kerran painosta julkaistuna, aina taasen tukahdutettu unohduksiin, kunnes muutama vuosi sitten englantilainen t:ri *Kettlewell* löysi sen erään kirjaston säilöstä ja julkaisi sen englannin kielelle käännettynä.

Tämän kirjansa on Thomas Kempiläinen, erään samanaikuisen luostariveljen tiedonannon mukaan, kirjoittanut «De imitatione» kirjan täydennykseksi. Kirjoittaessaan «Kristuksen seuraamisesta» huomasi hän, kuinka tarpeen oli saada kirkas kuva Vapahtajasta esikuvaksi. Ja luostarikammiossa

kopioidessaan Uutta Testamenttia luku luvulta, koetti hän yksinäisessä meditatsioonissa ja rukouksessa kirkastaa esikuvaansa sielunsa silmälle, muille sitä sitte kuvatakseen. Näin tämä teos on syntynyt, ja se kantaakin kauttaaltaan leimaa syntymätavastaan. Lukiessaan sitä tuntuu kuin olisi yht'äkkiä muuttanut nykyaikaisesta levottomasta, ulkomaailman antamien mielikuvien valtaamasta elämäntouhusta mystikon yksinäisen luostarikammion hiljaisuuteen, seurataksemme siinä hänen sisimpiä, pyhimpiä tunteitaan ja usein — itse tunteaksemme samalla tapaa hänen kanssaan. Etenkin tuo rukoileva tai ennemmin puhutteleva esitystapa, joka muistuttaa Pontus Wiknerin kirjasta «Tankar och frågor inför Menniskones Son», luo itse rukoilijan niin elävänä eteemme samalla, kun hänen kauttansa rukoiltavakin elävänä eteemme esiintyy. Kun useinkin pahasta, totutusta tavasta lukee evankeliumien objektiivisia kertomuksia osaamatta ikäänkuin elää ja tuntea niissä mukana, ovat nämä hurskaan munkin subjektiiviset kertomukset tai mietelmät, joihin hän kertoessaan panee samalla koko sydämmensä tunteineen, useinkin omiaan tempaamaan mukanaan lukijan koko huomion, ajatuksen ja tunteen. Ja vaikka monesti jotain evankeelliselle kristitylle vierasta tuoksahtaakin vastaan, ei se niin loukkaa, kun lukija samalla on tietämättään muuttautunut tuon hurskaan keskiajan munkkimystikon kannalle.

Sillä tuommoista outoa ja vierasta tuon tuostakin kirjaa lukiessaan tapaa. Tässä kirjassa on esim. paljon enemmin tuota erikoiskatoolista, kuin kirjassa «De imitatione». Joskus sattuu myös varsin omituinen käsitys evankeliumien kertomuksista, [1]) väliin taas joku vanha häilyvä traditsiooni. [2]) Toisinaan tuntuvat myös nuo kunkin luvun alussa olevat kiitosrukoukset kuin väkisin ennen tehtyyn kaavaan valetuilta. [3]) Samoin tuntuvat moniaat allegooriset sovitukset tekemällä tehdyiltä, epäluonnollisilta, [4]) — vika, joka muuten yleensä on niin tarjona allegoorista sovitusta käyttäissä. Myös hairahtuu väliin vapaaksi päästetty tunne ja mielikuvitus puhkeamaan sanoiksi, jotka tuntuvat liioitetulta.

Ehkä olen tässä tullut puhuneeksi enemmän kirjan heikoista puolista, jotka ovat lukiessa esiintyneet, kuin sen hyvistä. Mutta olen sen tehnyt sen vuoksi, että mielestäni tämä kirja on saanut osakseen ylenmäärin kiitosta. Ja verratessa tätä rukouskirjaa Thomas Kempiläisen «De imitatione» kirjaan, astuvat mielestäni nämä puutteet edellisessä paljon enemmin esiin

---

[1]) Esimerkkinä mainittakoon se paikka, jossa ylistetään Pilatusta ristin päällekirjoituksen kirjoittajana, s. 121 (Stenbäckin käännös kuten seuraavissakin sitaateissa).

[2]) Esim. kun lausutaan ajatus, että Vapahtaja kuoli samana hetkenä päivästä, kuin Eva lankesi syntiin (s. 137) tai että Vapahtaja ja evankelista Johannes olivat serkkuja (s. 125).

[3]) Esim. Katso XIII luvun toinen ja kolmas kappale, s. 159.

[4]) S. 148 esim. sanotaan, että Kristus lausui ristillä sanat „minä janoon", jotta me ihmiset oppisimme jumalata janoomaan y. m.

kuin jälkimäisessä. Mutta kuten alussa sanottu peittävät ja korvaavat kirjan hyvät puolet runsaassa määrässä sen heikkoja puolia.

Mitä suomalaisiin käännöksiin tulee, on kirkkoherra Saarisen käännös tehty ruotsalaisesta käännöksestä, joten tehtävä ei ole suinkaan ollut helppo, kun alkutekstiä ei ole ollut apuna. Ja se kyllä tuntuu käännöksestä, jossa kieli on usein kankeata ja ajatukset monesti saaneet toisen värityksen kuin alkutekstistä tehdyssä suomennoksessa, jommoinen assessori Stenbäckin käännös on. Syynä hra Saarisen käännöksen puutteellisuuteen on lisäksi se, että ruotsalaisen käännöksen tekijä on usein varsin vapaasti muodostellut alkutekstin ajatuksia ja jättänyt 10 lukua [1]) kokonaan pois ja toisista osia. Hra Stenbäckin käännös on, kuten mainittu, latinalaisesta alkutekstistä tehty. Ja on varsin ilahuttavaa, että on saatu tästä kirjasta niin huolellisesti ja taitavasti tehty suomennos. Lauseet ovat — muutamia objektiy. m. virheitä lukuunottamatta — yleensä virheettömiä, sujuvia ja selviä ja usein on käännöksellä niin sanoakseni alkuperäisyyden tuores tuoksu, jotta sitä voi hyvin verrata Kemell-Erkon suomennokseen.

M. R.

K. A. Heikel, Miten olen opettanut? Vastaus piispa G. Johanssonin „Laestadiolaisuus"-kirjaan. Heinolassa 1893, kirjoittajan kustantama. 139 siv. 8:o.

Kun Valvojassa (v. 1893 s. 127) ilmoitimme piispa G. Johanssonin «Laestadiolaisuus» nimisen teoksen, lausuimme sen ajatuksen, että tämä kirja ei ole katsottava luotettavaksi ja tyvenesti kirjoitetuksi historialliseksi kuvaukseksi laestadiolaisliikkeestä, vaan että se on riitakirjoitus, joka osoittaa tämän liikkeen vielä olevan toiminnassa ja samalla vastustuksen alaisena. Arvostelussamme panimme vastalauseemme sitä tapaa vastaan, jolla piispa Johansson tuomitsee laestadiolaisliikkeeseen kuuluvien uskonnollista ja inhimillistä elämää, mutta arvelimme samalla, että kirjoittaja oli dogmaattisessa esityksessään ylimalkaan sattuvasti osoittanut kysymyksessä olevan liikkeen teoreettiset väärinkäsitykset ja erehdykset.

Kirkkopaimenen K. A. Heikelin kirja on tärkeä lisä laestadiolaisliikkeen historiaan. Ennen kaikkea se osoittaa sitä, että siinä on useammanlaisia aineksia, kuin mitä piispa Johansson tahtoo myöntää. Viimemainittukin on puhunut «maltillisemmasta» suunnasta laestadiolaisliikkeessä, mutta kaikella tavalla tahtonut vähentää sen merkitystä, välistä, kuten hra Heikelin kirja osoittaa, panemalla väärinkäsitettyjä sitaatteja tueksensa. Hra Heikelin taas

---

[1]) Ei 11 lukua, kuten hra Stenbäck sanoo esipuheessaan. Luku „Pyhäin kyynelten hyödystä" on näet ilman omaa rubriikkiä liitetty edelliseen lukuun.

on täytynyt myöntää tässä liikkeessä, johon hän itsensä lukee, löytyvän paljonkin erehdyksiä sekä poikkeuksia luterilaisen kirkon opista, mutta hän tahtoo katsoa liikettänsä optimistiselta kannalta: hän osoittaa siinä löytyvän ainakin osan, jolla on parempi käsityskin uskonnollisesta elämästä, kuin mitä piispa Johansson olettaa, puhumattakaan siitä että käytännöllinen elämä siinä ei ole niin kurjan kurjaa kuin piispa kertoilee. Tämän osan toivoo hra Heikel kehittyvän yhä laajemmaksi, kuin sitä vastoin piispa Johansson töintuskin huomaa sen olemassaolon. Ja erittäin on hra Heikel tekemällä pitkiä otteita kirjoituksistaan, joissa hän vastustaa laestadiolaisuuden yksipuolisia käsityksiä, osoittanut, miten hän «on opettanut» ja miten hän on siinä liikkeessään, johon hän on kuulunut, tehnyt muistutuksia ja oikaisuja.

Hra Heikel myöntää (kts. s. 44) nuoruutensa kirjoituksissa joskus lausuneen sellaisiakin lauseita, joita hän ei enää hyväksy. Samaa todistaa pastori A. Laitinenkin, jonka puolustuskirjoituksen laestadiolaisuuskirjaa vastaan hra Heikel on painattanut kirjaansa. Mutta molemmat viittaavat myöhempiin teoksiinsa, joissa oikaisuja on tehty, vaikkei piispa Johansson ole ottanut niitä huomioonsa. Tämä osoittaa epätarkkuutta piispa Johanssonin tutkimistavassa, kun hän ei ota huomioonsa kuvattavansa liikkeen mahdollista kehitystä.

Vaikka täten hra Heikelin vastaus Laestadiolaisuuskirjaan osoittaa, että viimemainittu teos ei ole luotettava historiallinen lähde, se kun ei tee erotusta liikkeessä ilmestyvien eri suuntien välillä, vaan tuomitsee kaikki saman kaavan mukaan, niin selvenee samalla tästäkin vastauksesta, että piispa Johanssonin käytöllinen uskonnollinen käsitys on osannut niihin heikkoihin kohtiin, joita laestadiolaisliikkeen olemuksessa on. Liikkeen ahdas seurakuntakäsite ja siitä johtuvat erehdykset tulivat piispa Johanssonin kirjassa loukatun mielen koko painolla paljastetuiksi, ja hra Heikel, joka itse on tahtonut esiintyä laestadiolaisliikkeen kesken varoittajana ja oikaisijana, myöntää vastustajansa kirjassa olevan «paljo huomioon otettavia varotuksen sanoja». Tähän hän kumminkin lisää piispa Johanssonin kirjasta: «Mutta sen kiihkoinen ja tuomitsevainen henki pilaa kaikki. Se tekee hyvää tarkottavat neuvon ja nuhteen sanatkin vaikuttamattomiksi. Jota ne sanat likinnä koskevat, hän tuntee itsensä ikäänkuin marttyyriksi. Jos hänessä on kiihkoa ennen, niin se tuommoisten tuomitsemisten kautta vain lisääntyy.»

Arvattavasti on piispa Johansson ikävällä saanut kokea näiden sanojen totuuden.

Omasta puolestamme tahtoisimme vielä lisätä, että se, joka ottaisi psykoloogisesti ja historiallisesti tutkiakseen, miksi laestadiolaisliike yhä vieläkin voi saada innokkaita tulokkaita piiriinsä ja miten se on voivut levitä varsinkin rahvaan kesken Lapin rajoilta yli Suomen Pietariin asti, saisi tehdä paljon tärkeitä huomioita. Jo edeltäpäin tuntuu luonnottomalta olettaa, että tuollainen mahtava liike «riippuisi varsinaisesti vetoomisesta

ihmiselliseen typeryyteen ja halusta saada ihmisellisiä välittäjiä ja näkyväisiä takeita Jumalan valtakuntaan kuulumisesta, jonka olemusta ei tahdota ymmärtää», kuten eräässä huomattavammassa kotimaisessa arvostelussa on sanottu. Samassa arvostelussa väitetään, ettei laestadiolainen liike vastoin sitä, mikä on laita esim. baptistisen, «viittaisi epäkohtiin kansankirkon opin piirissä». Tätä viimeistä lausetta emme tahdo arvostella. Mutta joskin se on tosi, niin se ei estä, että kirkollamme olisi laestadiolaisliikkeestä oppimista uskonnollisen elämänsä suhteen.

Sillä mistä on laestadiolaisliikkeessä kehittynyt tuo heidän ahdas seurakuntakäsitteensä ja synninpäästöoppinsa? Tahdon valaista asiaa eräällä tyypillisellä esimerkillä.

Eräs rahvaan mies oli säännöttömän elämän ja osaksi juoppouden kautta ajanut asiansa epäkuntoon. Sekä hän itse että perhe kärsi siitä. Heikontunut moraalinen tunne aiheutti, että hän kerran kaupoissaan harjoitti suoraa petosta. Petoksen kärsijä sai sen niin pian ilmi, että tämän tekijä ainoastaan sisarensa rahallisen avunannon kautta pääsi tekemisistä yhteiskunnallisen oikeuden kanssa. Mutta vaikka mies täten vältti oikeudenkäynnin katkeruuden, herätti hänen rikoksensa ja sen ilmituleminen kuitenkin hänessä omantunnon ja häpeän vaivoja. Hän joutui hyvin synkkämieliseksi, jopa hurjuudessaan mietiskeli itsemurhaa. Silloin joutui hän «laestadiolaisten» kanssa yhteen. He saivat hänet seuraansa, saivat hänet «seurakunnassa» tunnustamaan syntinsä ja julistivat hänelle «synnit anteeksi». Mies virkosi uuteen elämään, ja rupesi aivan raittiiksi ja säännölliseksi työmieheksi. Sellaisena hän on pysynyt, vaikka ulkonaiset vastoinkäymiset myötänsä ovat hänen mielenlujuuttaan koetelleet. Mutta hänen kokemuksensa on yksipuolisesti korottanut sen «seurakunnan» arvon, jossa hän pääsi uudistumaan. Kun hän sisarensa kanssa, jonka hän tiesi hurskautta etsiväksi ihmiseksi, puheli uskonnollisista asioista, sopi hän hänen kanssaan hyvin yhteen, mutta yhdestä asiasta piti hän sisartansa vastaan kiinni, kun arveli tälle: «et sinä tule autuaaksi, jollet tule seurakuntaan siinä saamaan syntisi anteeksi». Ja seurakunta oli tässä laestadiolainen lahko.

Tuollaisia esimerkkejä on paljon. Ne eivät osoita suurta opinälyä, mutta ne esittävät sen tosiasian, ettei kirkollinen sielunhoito aina ylety niin kauas kuin yksityisten lahkojen, jotka usein lähenevät ihmisiä enemmän kuin juhlalliset kirkkojumalanpalvelukset. Laestadiolaislahkokin on kirkon opettajille osoittamassa, että työtä on hengellisellä alalla paljon. Kaikkein vähimmiten päästään epäkohdista tuomitsemalla, vaan sillä että koetetaan päästä ymmärtämään ja rakkaudella johtamaan sitä totuuden ja autuuden etsimistä, joka voi esiintyä niin monella tavalla eri ihmisissä ja eri kansankerroksissa.

Z. C.

Sukukirja Suomen aatelittomia sukuja. Suomen Muinaismuisto-yhdistyksen puolesta toimittanut *Axel Bergholm.* V. 1—5. Helsingissä 1892—1894, Otava. 400 s. suurta 8:o. Hinta tilaajille 2: — vihko, yksitellen ostajille 3: —.

Suomen Muinaismuisto-yhdistys, jonka toimesta yllämainittu, sen genealogisiin kokoelmiin perustuva teos on saanut alkunsa, ja teoksen toimittaja lehtori Axel Bergholm ansaitsevat kaikkea kiitosta siitä suurenlaisesta työstä, jonka aikaansaamiseen tässä ovat ryhtyneet. Vaikka tämä teos jo sen kahden ensimäisen vihon valmistuttua on ollut ilmoitettuna Valvojassa (E. G. Palmén, Katsaus Suomen uusimpaan hist. kirjallisuuteen, IV. Valvoja 1893 s. 302) ansaitsee se tärkeytensä puolesta uudestaan puheeksi ottaa. Epäilemättä on Sukukirja monella lailla lisäävä tuntemustamme kansamme entisajoista, sillä genealoginen tutkimus, vaikka näyttääkin syventyvän yksityisten, usein vähäpätöisten henkilöin elämänvaiheisiin, on kuitenkin oikein ja perusteellisesti harjoitettuna omansa antamaan elävän käsityksen koko kansan sivistysoloista ja kohtaloista menneillä ajoilla. Ja mitä erittäinkin meidän maahamme tulee, niin on sukututkimus vielä jotenkin alulla. Joku monstrum, niinkuin «Genealogia Sursilliana», on ollut tärkeimpiä teoksia sillä alalla. «Sukukirja Suomen aatelittomia sukuja» on sentähden meillä tietä raivaavia teoksia ja tätä seikkaa on huomioon otettava sitä arvosteltaessa.

Muutamia muistutuksia voi kyllä sitä vastaan tehdä. Teokseen otettujen sukujen valinnassa on tullut mukaan jokukin, joka ei ole erittäin millään lailla huomattava ja olisi yhtä hyvin voinut jäädä pois. Tämä ei muutoin olisi niinkään peljättävää, jollei teos kaikesta päättäen näyttäisi paisuvan useampia vihkoja tilausilmoituksessa mainittujen «noin 12 vihon» yli. Varsinainen historiantutkija ja harrastaja ottaa tietysti mielellään vastaan tämän lisäyksen, mutta voiko sitä kaikista tilaajista luulla? Kritiikki on välttämättä siitäkin syystä tarpeen, että kaikille tärkeimmille suvuille saataisiin sijaa. Ymmärrettävääkin on, että sukujen valinnan jossain määrin täytyy riippua siitä, mitä aineksia on saatavana, mutta varsin tärkeäksi katson kuitenkin teoksen arvolle, että kaikki todellakin merkillisemmät suvut tulevat siinä esitetyiksi. Mikäli olen huomannut ei myöskään tähän saakka ilmestyneissä vihoissa niitä ole jäänyt pois, vaan pari suotavaa lisäystä tehty alkuperäiseen luetteloon. Samaten on toivottavaa että kirjan jatkossakin muutamat luettelossa mainitsemattomatkin suvut saavat sijaa, jotka mielestäni eivät saisi puuttua tämmöisessä teoksessa, jonka tarkoitus on käsittää «aatelittomia sukuja, joilla on ollut suurempi ja kestävämpi merkitys maamme sivistyshistoriassa». Semmoisia ovat ennen muita *Frenckell, Hartman, Helsingius, Lundahl, Pachalen(ius), Sederholm, Stenius, Tengström, Wallin, Vasenius, Vegelius.*

Mitä aineen järjestämiseen ja annettuihin yksityistietoihin tulee, huomataan jotain epätasaisuutta muutamassa paikassa, erittäinkin ensimäisessä

vihossa, mutta sitä ei sovi niin suuresti kummeksia tänlaatuisessa ja -laajuisessa teoksessa. Sukujohto-tauluihin on joskus tarpeettomasti otettu vähäpätöisiäkin henkilöitä, jotka eivät ole jälkeläisiä jättäneet, jonka kautta taulut ovat tulleet vähemmin selviksi. Yleensä ansaitsee kuitenkin minusta se tapa, jolla toimittaja on seulonut ainettansa, kiitosta (vrt. esim. Vasastjernan Ättartaflor'iin). Helposti tulee tämmöisessä teoksessa kiusaukseen ottaa mukaan liiankin vähäpätöisiä ja tarpeettomia tietoja; toiselta puolen ei saa jättää pois mitään, joka tutkimukselle voi olla tähdellistä. Minun nähdäkseni on tekijän tässä suhteessa onnistunut varsin hyvin noudattaa oikeata määrää, ja lyhyisiin, täsmällisiin lauseisiin supistaa mitä hän joskus varsinaisten elämäntapausten ulkopuolella on jostakin henkilöstä kertonut. Muutamassa paikassa on joku unohdus tapahtunut (esim. muutama Helsingissä elävä tunnettu henkilö on väärin jäänyt lapsettomaksi); joku painovirhe löytyy; myöskin joku suoranainen erehdys (esim. suomenkielisissä paikannimissä) tavataan, mutta semmoisia en ole huomannut kuin jonkun ainoan. Kun ottaa lukuun että tässä teoksessa on tietoja kymmentuhansittain, täytyy pitää teosta yleensä huolellisesti toimitettuna. Mikäli työ on edistynyt, antaa se myöskin tässä suhteessa yhä vähemmän muistutuksen sijaa.

Kuinka tärkeä maamme sivistyshistorialle tämä teos on, jonka jo ilmestyneessä, pienemmässä osassa perinpohjaisesti tulevat luetelluiksi semmoiset suvut, kuin *Aeimelæus, Alftan, Alopæus, Borenius, Brenner, Cajanus, Castrén, Chydenius, Collan, Duncker* y. m., lienee jokaiselle historiaamme vähänkin perehtyneemmälle selvää. Mutta tämän ohella tarjoavat tiedot monesta vähemmänkin merkillisestä suvusta paljon valaisevaa. Toivoni on sentähden että Suomen sivistynyt yleisö näyttää, että se tietää panna arvoa edessä olevaan tärkeään teokseen, ja siten osoittaa kiitollisuuttansa Muinaismuisto-yhdistykselle ja lehtori Bergholmille siitä että ovat tähän vaivalloiseen työhön ryhtyneet.

K. Grotenfelt.

Valfrid Vasenius, Den första undervisningen i språk, särskildt i svenska. Helsingissä 1894, Otava. 114 siv. 8:o. Hinta 1: 25.

Sama, Begynnelsekurs i svenska. Ruotsinkielen alkeiskurssi. Toinen parannettu painos. I Läsebok. Lukukirja. — II Ordlistor. Sanaluetteloita. Helsingissä 1894, Otava. 200 + 112 siv. 8:o.

Siitä on vain kolme vuotta, kun hra Vaseniuksen «Ruotsinkielen alkeiskurssi» ensi kerran ilmestyi ja Valvojassa ilmoitettiin. Se asettui niin suuressa määrin uudelle ja koittelemattomalle kannalle, että yritys näytti rohkealta senkin silmissä, joka kirjan periaatteet hyväksyi. Sen onnistumi-

sesta todistaa kuitenkin edessämme oleva toinen painos sangen merkillisellä tavalla. Että näin monet ja tärkeät uudistukset ruotsin kielen opetuksessa ovat vähässä aikaa saaneet näin paljon alaa, on todella tulos, johon saapi tekijää onnitella.

Tämä menestys on antanut tekijälle rohkeutta kulkemaan eteenpäin kerran aukaistua uraa. Mutta umpimähkään se ei suinkaan ole tapahtunut. Tekijä on itse koettanut kirjaa opetuksessa ja siten hankkinut itselleen koko joukon kokemuksia, joita hän toisessa painoksessa on käyttänyt kirjan hyväksi. Nämä kokemukset ynnä muut jatketut havainnot kielikyvyn psykoloogisen kehityksen alalla ovat vaikuttaneet sen, että ne periaatteet, joihin jo ensimäinen painos perustuu, nyt ilmenevät selvemmin muodostuneina ja johdonmukaisemmin käytäntöön pantuina kuin silloin. Jo ensimäisessä painoksessa viitattiin niihin kirjan käyttäjille omistetussa alkulauseessa. Nyt on tämä alkulause paisunut itsenäiseksi metodiseksi teokseksi, joka tarjoaa sekä pedagoogeille ylipäinsä että varsinkin kaikille kielenopettajille paljo ajateltavaa. Metodisen menettelynsä johtaa näet tekijä yleisistä kasvatusperiaatteista, ja tekee siten ruotsinkielen opetuksen ikäänkuin esimerkiksi siitä, mihin suuntaan koko opetus olisi hänen mielestään suunnattava.

Lyhyessä ilmoituksessa on tietysti mahdotonta tehdä näistä yleispedagoogisista ynnä metodisista periaatteista tarkempaa selkoa, niin suuresti kuin ne sen ansaitsisivatkin. Muutamia pääkohtia en kuitenkaan voi olla osoittamatta.

Jo hätäisesti selaillessa uutta painosta huomaa sen uudistuksen, että kaikki säännöt ovat siitä hävinneet. Mutta jos luulisi sen johdosta, että tekijä on omistanut itselleen «käytännöllisen metoodin» puolustajain äärimmäiset mielipiteet, joiden mukaan kieli on opittava satunnaisen, umpimähkäisen lukemisen ja «parleeraamisen» kautta, niin erehtyisi kuitenkin suuresti. Tätä opetustapaa hän yhtä vähän hyväksyy kouluopetukseksi meidän oloissamme kuin puhdasta «kieliopillista» metodiakaan. Hän kulkee keskiväliä, mutta ei niinkuin monesti tehdään, sekoittamalla soveliaissa annoksissa kielioppia ja parleeraamista yhteen, vaan sangen itsenäisellä ja terävää psykoloogista havaintokykyä todistavalla tavalla. Hän turvautuu ensi sijassa lapsen tiedottomaan, vaistomaiseen taipumukseen muodostaa uusia kielimuotoja ennen tunnettujen mukaan, jonka niin usein huomaa äidinkieltäänkin opettelevassa lapsessa. Tähän taipumukseen tosin perustuu myöskin puhdas parleerausmetodi. Mutta se kehittyy parleeraamisen kautta verrattaen hitaasti, koska yhtäläiset kielenmuodostukset ovat tavallisessa kielessä hujan hajan, niin että toinen on jo muistista poissa kun toinen esiintyy. Lisätäksensä analogiiamuodostuksen voimaa kokoo nyt hra Vasenius samanlaisia kielimuodostuksia ryhmittäin eri harjoituskappaleisiin. Mutta, niinkuin sanottu, hän ei johda niistä mitään sääntöä eikä tahdo, että opettajakaan sitä tekisi. Samanlaisten muotojen tiheän esiintymisen toivoo hän jo sem-

moisenaan herättävän vaistomaisen kyvyn muodostaa, niinkuin äsken sanottiin, samanlaisia muodostuksia muistakin vielä tuntemattomista sanoista.

Onnistuuko tämä vai ei, tilaisuuteen siitä päättämään panee hra Vasenius opettajan kohta. Hän näet saattaa kysymysten y. m. temppujen kautta oppilaan itse käytännössä tekemään tämmöisiä uusia muodostuksia s. o. luomaan lauseita, jotka ovat hänen omiaan. Tämä menettelytapa on ehkä vielä suuremmassa määrässä kuin analogiiametodi painanut kirjaan leimansa. Oppilas oppii kieltä koulussa samoissa oloissa, samojen vaikuttumien alaisena kuin elämässä: ajatuksen vaihdon välikappaleena ja välikappaleeksi eikä vain noin sitä osatakseen, tuntematta selvästi mitä varten. Sen vuoksi kiintyykin päähuomio melkein ensi hetkestä siihen, *mitä* on sanottava, eikä siihen, *miten* se on sanottava, *sisällykseen* eikä *muotoon*. Sisällys iskeytyy oman arvonsa kautta mieleen, mutta tekee sen luonnollisesti siinä muodossa, jossa se on annettu, joten muodon saapi ikäänkuin «kaupan päällisiksi». Näemme tässä Comeniuksen vanhan ajatuksen, että kaikki muodollinen opetus on oleva samalla ja ensi sijassa asiallista opetusta, — ajatuksen, joka kauan on maannut käytännössä unhotettuna pedagogiikan romu-aitassa. Hra V. on tehnyt tosiyrityksen sen käyttämiseen.

Nämä ovat ymmärtääkseni kirjan metodiset pääajatukset, ja ymmärtääkseni ovat ne myös oikeat, ainakin kun on puhe *ensimäisestä* opetuksesta. Mitä edelliseen tulee, on oma vähäinen kokemus ruotsinkielen opettajana tällä asteella vienyt tämän kirjoittajan samaan johtopäätökseen. Ummikkosuomalaisetkin oppilaat jonkun ajan perästä käyttivät esim. artikkeleita ja määrättyä sekä määräämätöntä muotoa jotenkin oikein, vaikka minun oli mahdoton saada useita heistä pysyväisesti omistamaan tähän kuuluvia mutkikkaita sääntöjä. Miksei siis voisi jättää sääntöä pois ja turvata tähän vaistomaiseen analogiia-muodostukseen, kun sitä vain riittävässä määrässä harjoitetaan?

Yleispedagoogillisen käsityksensä pukee kirjan tekijä mielellään ydinlauseeseen: kasvatuksen tulee tuottaa *voimia,* ei vain *käsitteitä.* Se on: kasvatuksen tulee vaikuttaa *tahtoa* ja *taitoa,* ei vain *ymmärrystä.* Siinä lausuu tekijä omalla tavallaan koko nykyisen kasvatustieteen tunnussanan. Mutta miten voi hän saada semmoisen oppiaineen kuin vieraan kielen alkeisopetuksen tätä tarkoitusta palvelemaan? Se epäilemättä tuntuu syrjästä katsoen mitä epäkiitollisemmalta tahdon ja sen edellytyksen, tunteen, kasvatukselle. Vastaus on jo annettu. Pääasiallisesti juuri ohjaamalla huomion kirjan sisällykseen ja koettamalla herättää iloista, vilkasta itsetoimintaa sekä vuorovaikutusta oppilaiden kesken. Lukukappaleet ovat huvittavia ja kasvattavia — Topeliuksen parhaita satuja. Keskustelu ja välin leikkikin on tavallinen opetusmuoto. Ja taitavampi saa usein heikompaansa auttaa, tottuen siten muita kykynsä mukaan palvelemaan.

Paljo on tämän ohessa tehty opetuksen puhtaasti teknillisen puolen hyväksi. Huolellisesti kokoonpannut ääntämisharjoitukset, (joissa on noudatettu samanlaista periaatetta kuin muoto-opillisissa harjoituksissa) sekä liikanaisen «latinalaisen romun» (tavallisiin ruotsinkielen oppikirjoihin otettujen, mutta elävässä kielessä olemattomien muotojen) poistaminen ansaitsevat erittäin kiitollista mainitsemista. Missä määrin muuten kaikki eri metodiset menettelytavat ja neuvot, joiden kautta periaatteet sovitetaan käytäntöön, yksityiskohdissa paikkansa pitävät, lienee vielä mahdotonta sanoa senkin, joka on ollut tilaisuudessa käyttää kirjaa nämä pari kuukautta sen ilmestymisen jälkeen, saatikka sen, joka sitä ei ole tehnyt. Näistä seikoista voi vasta pitemmän ajan kokemus päättää. Varmaa on kuitenkin, että ne sisältävät paljo herättävää, ajattelemaan panevaa, hienosti tajuttua lapsenelämän psykologiaa.

Siihen kiitokseen, jonka kirja siis runsain määrin ansaitsee, mikäli nyt jo voi nähdä, tekisi mieleni kuitenkin liittää yksi muistutus, joka ei koske itse oppikirjaa, vaan sitä seuraavaa metodista teosta. Esittäessään uuden metodin etuja tuntuu tekijä antavan liian vähä arvoa entisille, joiden hartioille uusi kuitenkin on asetettu. Mainittakoon esim. lausunto «geneettisestä» (induktiivisestä) metodista s. 30. Sen kanssa sanotaan uudella metodilla olevan ainoastaan näennäinen yhtäläisyys. Mielestäni on tekijä kuitenkin saanut tästä juuri yhden pääaatteensa: eri ilmiöiden vertaamisen sen tajuamiseksi, mikä niille on yhteistä. Vanha geneettinen metodi teki sen kohta oppilaalle tajuttavaksi, uusi taas pyytää omistaa sen vaistomaisesti — alussa. Myöhemmin tahtoo uusikin saada säännön muodostetuksi «refleksioonin» avulla, ja silloin on aatteellinen erotus vielä pienempi. Että geneettinen metodi yleensä on ilmestynyt puutteellisessa ja liian «kontemplatiivisessa» muodossa, on toinen asia, joka kyllä sietää moitteen, minkä on saanut. — Siv. 8 taas sanotaan, että käännösharjoitukset pikemmin tylsyttävät kuin teroittavat ajatusvoimaa, koska siinä ei ajatella omia ajatuksia enemmän kuin — lumpun lajittelemisessa paperitehtaassa. Lausunto on mielestäni kova ja kohtuuton. En tahdo puolustaa liiallista käännöstyötä, mutta varmaa on, että se, joka on saanut hyvää opetusta siinä, on henkisesti edistynyt ja saanut monta kertaa teroittaa huomiotansa nähdäkseen esim., missä määrin toisen kielen sana vastaa äidinkielistä sen merkityksen eri vivahduksissa. Se on käsitteiden vertaamista ja mittaamista toisillaan, jota en voisi pitää muuna kuin hyvänä ja elämässä usein hyödyttävänä ajatusharjoituksena, niin pian kuin oppilailla on riittävä kypsyys semmoiseen työhön.

Esimerkkejä tämmöisistä mielestäni liian jyrkistä lausunnoista voisin esittää montakin. Mutta jääköot ne sikseen; ne eivät saa häiritä kirjan kokonaisvaikutusta. Meillä on tässä kirjassa ilmiö pedagoogisen metodiikan alalla, joka ansaitsisi huomiota vielä paljon laajemmissa piireissä kuin mi-

hin se ruotsinkielisenä voi levitä. Suotava olisi sentähden sen ilmestyminen esim. saksankielellä. Vertaus saksalaisten kielenopetuksen uudistajain kanssa ei luullakseni voisi olla sille muuksi kuin eduksi.

Missään tapauksessa ei suomalaisen pedagoogin pitäisi jättää sitä lukematta.

M. J.

Johannes Öhquist, Deutsche Prosa und Dichtung nebst Übungsstücken. Für den Schuunterricht bearbeitet. Helsingissä 1894, Otava. 296 siv. 8:o. Hinta 3: 25.

Yllämainittu oppikirja ei ole omiansa vähentämään sitä mainetta oppikirjojen tekijänä, jonka herra Öhquist saavutti vuosi sitten julkaisemansa «Saksankielen alkeiskirjan» kautta. Vastedes on koulun sekä ali-, keski- että yliluokkia varten olemassa läpimmiten hyvä ja kelvollinen opas, jonka kautta oppilaat tutustuvat saksankieleen, jommoisena se ilmaantuu sekä jokapäiväisessä puheessa, että Saksan parahimpain mestarien teoksissa.

«Deutsche Prosa und Dichtung» on aiottu koulujemme keski- ja yliluokkia varten. Ollessansa jatkona «alkeiskirjaan» se luonnollisesti alkuosassaan sisältää koko joukon kappaleita, jotka eivät kielellisessä suhteessa eivätkä myös sisällykseen katsoen nouse yli edellisen oppikirjan läpikäyneitten oppilaitten voimia. Ainoa, jonka saattaisi sanoa tätä osaa vastaan, on että alkukappaleet olisivat voineet olla hiukan vaikeammat. Toiselta puolen vaikuttaa ehkä alkukappalten helppous, että alkeiskirjaa ei lainkaan tarvitse käyttää, esim. niissä kouluissa, jossa saksankielelle on myönnetty vähempi tuntimäärä. Kuten «alkeiskirjassa» on tämä alkuosa vaihteleva ja hauska. Pitkiä, kuvailevia kappaleita on siinä onneksi vähän, mutta sen sijassa pieniä kertomuksia, keskusteluja, runoja, puheenparsia y. m. oppilaita huvittavaa lukemista.

Päästyänsä ensimäisen osan läpi — siis noin 90 kappaleeseen — on oppilas saavuttanut kyllin suuren sanavaraston ja tottumuksen saksankielen ymmärtämiseen, että hän, keskiluokalla ollessaan, voi ryhtyä hiukan vaikeamman tekstin lukemiseen, samassa kun hän vaikeammissa keskusteluissa yhä edelleen harjaantuu puhumiseen. Kappaleesta 136 alkaa varsinainen «lektyyri» päästä voitolle; aste asteelta teksti käy vaikeammaksi, kunnes se vihdoin loppuosassa esiintyy siinä muodossa, joka sillä läpimiten on uudemmassa kirjallisuudessa. Oppilas, joka kunnollisesti on lukenut koko kirjan kannesta kanteen, omistaa siten aivan varmaan kyllin suuren sanavaraston voidaksensa ymmärtää mitä tavallista saksalaista tekstiä hyvänsä.

Eikä siinä ole kylliksi. Hänellä on myöskin oppilaan kannalle riittävä käsitys saksalaisten kansan luonteesta ja tavoista; hän on ollut tilaisuudessa paikoittain täydentämään historiallisia ja maantieteellisiä tietojansa;

kaiken tämän niitten kappalten johdolla, jotka tekijä luettelee ryhmissä: «Geschichte und Kulturleben» ja «Länder und Völkerkunde». Sitä paitsi on hän tunnettujen kirjailijain kautta, kuten Lessing, Hebel, Goethe, Wieland, Freytag ja Sudermann — viimemainittu nimi osoittaa, että tekijä ei ole halveksinut uusinta kirjallisuutta; ansio sekin — tutustunut saksalaiseen kertomakirjallisuuten, jolle onneksi on annettu paljoa enemmän tilaa Öhquistin kirjassa, kun useimmissa samanlaatuisissa kokoelmissa. Että kirja tämänlaisen tekstin kautta tulee sekä hauskaksi että vaihtelevaksi, on luonnollista. Samaan suuntaan vaikuttavat ne lukuisat runot — kaikkiansa 83 — jotka tekijä on painattanut sinne tänne muun tekstin joukkoon. Runovalikoimansa on hän toimittanut miehenä, joka täysin tuntee saksalaisen kirjallisuuden aarteita, ja tietää niistä valita parahimmat. Varsinkin on ansioksi luettava se, että kertovainen runous on niin runsaasti edustettu. Sillä sehän antaa mainioita aiheita reproduktsiooneihin ja onkin muutoin omiansa huvittamaan enemmän kun lyyrillinen runous. — Luonnollista on, ettei tekijän valikoima voi kokonaan tyydyttää kaikkia opettajia. Mutta kaikkien täytynee myöntää että, vaikk'ei se tai se lempikappale, olkoon se sitten lyyrillinen tai eepillinen, löydy kokoelmassa, siinä löytyy niin monta yhtä kaunista runoa, ettei sitä valikoimana voi moittia.

J. Öhquistin oppikirjat ovat todistuksena siitä, mitä henkilö voi aikaan saada, joka, puhuen saksaa äidinkielenään, perinpohjin tuntee saksalaisen kirjallisuuden sen vanhemmissa ja uudemmissa tuotteissa, ja vaikutettuansa opettajana meillä, käsittää mitenkä valikoima on toimitettava, jotta se vastaisi sekä niihin vaatimuksiin, jotka muukalainen saattaa asettaa saksankielen lukukirjaan, että myöskin yleensä uudenaikaisen kieliopetuksen vaatimuksiin.

Painos on selvää ja huolellisesti toimitettu; saksalaisissa kaunokirjallisissa kirjoissa tavattavat eri tyyppilajit ovat siinä edustetut, jotta oppilas niihin tottuu. Hinta on kirjan laajuuteen katsoen kohtuullinen.

H. A—n.

Theodor Schvindt, Suomalaisia koristeita. 1. Ompelukoristeita. Finnische Ornamente. 1. Stickornamente. Vihko 1—4. Helsingissä 1894, Suomalaisen kirjallisuuden seura. 7 + 32 siv. 4:o, sekä 32 samankokoista värillistä kuosilehteä. Hinta viholta 2: —, tilaajille 1: 50.

Meidän on kiittäminen suuria maailmannäyttelyjä, joista ensimäinen pantiin toimeen Lontoossa v. 1851, siitä että keskellä vuosisataamme aljettiin vähitellen käsittää kuinka suuri mauttomuus ja tyylittömyys vallitsi nykyajan taideteollisuudessa. Vertailu näyttelyissä opetti, näet, pian että nykyisten kultturikansojen kauneudenaisti oli mitä alhaisimmalla kannalla,

kun sitä vastoin intialaiset, persialaiset, kiinalaiset, jaapanilaiset ja muut puolisivistyneet kansat, jopa villikansatkin saattoivat esiintuoda maun ja tyylin puolesta oivallisia ja mallikelpoisia tuotteita. Tästä alkoi aikamme taideteollisuuden uudistus. Aasia ja keskiaika tulivat jälleen kunniaan: niiden kuosia aljettiin taas tutkia.

Meidän päiviemme harrastus koota ja luoda tyylikelpoisia ompelu- ja kutomakuosia ei sentähden ole pidettävä yksinäisenä tapauksena, vaan on se ilmiönä viimeisinä vuosikymmeninä vallitsevasta ajanhengestä.

Että tämä harrastus on saanut systemaatillisen ja tieteellisen perustuksen, siitä myöskin ovat suuret kulttuurikansat jo huolta pitäneet. Käännekohdan tässä suhteessa teki Owen Jonesin «Koristeiden kielioppi», joka ilmestyi englannin kielellä v. 1856. Sitten on eri maissa melkein tulvaamalla ilmestynyt tärkeitä ja komeitakin kuositeoksia, joista mainittakoon Rauvetin, Fischbachin, Pulszkyn, Layin ja Stassoffin tekemiä.

Näiden teosten joukkoon liittyy nyt Th. Schvindtin toimittama: «Suomalaisia koristeita» niminen teos, joka etupäässä tulee käsittelemään «Karjalan naisien kauneudenaistin luomia koristeita ja kuosia», mutta myöskin muita «kansallista luonnetta ilmaisevia koristeita», joita meillä tavataan lankateoksissa, puu-, tuohi-, luu-, nahka- ja metalliteoksissa. Epäilemättä tämä suuri kirjallinen yritys tulee herättämään huomiota ja saamaan etevän sijan maailman kuosikirjallisuudessa.

Aluksi on ilmestynyt neljä vihkoa ensimäisestä vihkosarjasta, jonka sisällyksenä on oleva «yksinomaan semmoisia koristeita ja kuoseja, joita nähdään Sakkolan ja Raudun kreikanuskoisien vaimojen harakoissa eli päähineissä». Sentakia kaiketi onkin kirjan kansilehdelle kuvattu harakkaa kantava kreikanuskoinen vaimo; hän siinä istuu Mielikkinä luonnon helmassa, metsässä lintujen ja petoeläinten ympäröimänä, — luonnon valtakunnastahan on lainattu useimmat nimet koristeille.

Kun tämä vaimo nyt kuitenkin on astuva maailman näyttämölle siinä näyttääkseen uteliaalle yleisölle hyppysiensä ja kauneudenaistinsa luomia koristeita, olisin suonut, ettei hän olisi esiintynyt ainoastaan näin runollisessa muodossa, vaan myöskin detaljeista rikkaammissa ja selvemmissä tamineissa. En luule, että ulkomaalainen — teksti on, näet, myös saksankielinen — pääsee oikein selville siitäkään, minkänäköinen eli muotoinen vaimon harakka eli päähine on, vaikka kaavapiirros löytyykin sivulla 4, sillä siitä yhtä vähän kuin kansilehden kuvasta näkee, kuinka esim. lakimus liittyy muuhun päähineeseen. Itse tämäkin esine lienee «kansallista luonnetta», sillä se tavataan tyypiltään tietääkseni mordvalaisilla, tsheremisseillä ja votjaakeilla, ja eroaa jyrkästi tavallisista slaavilaisista päähineistä, joissa usein niin ikään otsapuoli koristetaan. — Joka tapauksessa on tämmöinen seikka tässä teoksessa kuitenkin pidettävä sivuasiana.

Pääasiassa onkin, että vaimo saa kunniaa siitä tavarasta, jota hän maailmalle tarjoo. Että hän sen on saapa suuressakin määrin, siihen on takeena se seikka, että kauneudenaistia todistavat «lankakirjoitukset eivät ole syntyneet ulkoapäin saatujen mallien jäljentämisestä, vaan ovat kansan oman mielikuvituksen luomia». Tätä kirjoitusten alkuperäisyyttä perustaa hra Schvindt sillä, että 1) ovat jo 600 vuotta olleet samanluontoisia, 2) että ovat olleet yhäti jatkuvan kehityksen alaisina ja 3) että ylipäänsä kullakin erityisellä koristeella ja kuosilla on oma nimensä.

Minusta nämät pykälät olisivat sietäneet vähän laajempaa «analyyssiä», jottei olisi tarvinnut tyytyä paljaaseen koristeiden luettelemiseen. Väite että «ompelukuosit tällä vuosisadalla ovat olleet samanluontoisia (erityiskoristeet samoja) kuin 600 vuotta takaperin» ei ole missään täydelleen selvitetty. Teoksessaan «Tietoja Karjalan rautakaudesta» hra S. ei puhu sanaakaan kysymyksessä olevista koristemuodoista, vaikka kyllä seikkaperäisesti selittää niiden tekniikkiä. Tosin hän kansanvalistusseuran kalenterissa vuodelta 1892 kirjoituksessaan «Suomalaisista esiliinoista» vertaa «Karjalan pakanuuden aikuisien esiliinojen koristuksia vielä Karjalassa vähin käytännössä olevien naispäähineiden, harakkojen, ompelukoristuksiin» ja tekee vertauksesta sen johtopäätöksen, «että ne ovat aivan samanluontoisen kauneudenaistin synnyttämiä». Hän jättää kuitenkin kokonaan mainitsematta, että pääaines eli päämuoto näissä samoissa koristeissa on n. k. vääräpää («svastika»). Sehän juuri olisi vähän paremmin perustettava, että tuo muuten kosmopoliitillinen «svastika», joka tavataan yhtä hyvin muinaisen Troian ja buddhaistilaisen temppelin esineissä, kuin karjalaisen naisen päähineessä, myöskin lienee karjalaisen mielikuvituksen luoma.

Toinen pykälä sisältää tämän teoksen tieteellisen ytimen. Sen tieteelliseksi ytimeksi on näet katsottava niitä koristeita, joita on mustalla painolla painettu 8 sivua kuhunkin vihkoon värillisten kuosilehtien eteen, ja joilla kullakin on oma, kansan vilkasta kuvausvoimaa todistava nimi. Tähän asti ilmestyneissä 4 vihossa on niitä jo julaistu 201 kappaletta. Nämä ompelukoristeet muodostavat mitä hauskimman kansatieteellisen materiaalin. Ne ovat järjestetyt niin, että kutakin tyyppiä voidaan seurata sen yksinkertaisimmasta muodosta sen kehittyneimpään muotoon. Kumma kyllä ei hra S. ole käyttänyt tätä oivallista ja viehättävää materiaalia selityksiin kansatieteen periaatteen hyväksi. Aine ja kuvat kyllä puhuvat itsestään selvää kieltä, mutta ei sovi sentähden pitää selityksiä tarpeettomina, kun muistelee, että Ahlqvist vainaja vakuutti, että kansantiede on perustettava kieleen. Lienee moni tutkija meillä vieläkin samalla kannalla. Tekijä itse on kyllä kuvilla, mutta ei sanoilla selittänyt kantaansa. Tuskin saattanee mistään muusta etnograafisesta materiaalikokoelmasta selvemmin nähdä, että kansatiede on etupäässä muototutkimusta. Joka tapauksessa on tästä kehityksestä kuosien alkuperäinen, kansallinen synty silmiinpistävä.

Kun koristeet ovat järjestetyt kehityksensä mukaan, on niiden järjestys tullut luonnolliseksi, niinkuin tekijä huomauttaa siv. 3. Mutta minkä periaatteen mukaan värilliset kuosit ovat järjestetyt, siitä en ole selville päässyt; ne eivät siinä suhteessa puhu itsestään niin selvää kieltä, kuin koristeet. Helpottaakseen kuosien «analyseeraamista» tekijä toivottavasti teoksensa lopussa tekee selkoa kuhunkin kuosiin kuuluvista koristeista; tilausilmoituksesta päättäen näet tulee loppupuolella sarjaa olemaan selittävää tekstiä. — Kuosikuvia on tähän asti ilmestyneissä neljässä vihossa 74.

Mitä tulee mahdollisuuteen käyttää kuosia malleina koruompeluksessa, en kykene sitä arvostelemaan. Sen luulen ainoastaan huomanneeni, ettei monikaan kulma kuoseissa kelpaa semmoisenaan kopierattavaksi. Siinä pitää useinkin vähän «jenkata», mutta toivottavasti naisen äly keinon keksii, vaikka, sitä pahemmin, ensimäisiä kysymyksiä lainatessa kuosimalleja «käsityön ystäviltäkin» kuuluu olevan: kuinka kulma tehdään. Ehkä tytöt maalla ovat älykkäämmät kuin pääkaupungissa.

«Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, joka aina on pitänyt tärkeänä tehtävänään koota ja julkaista Suomen kansan aatemaailman ja mielikuvituksen synnyttämiä tuotteita, on päättänyt julaista myös näitä Karjalan naisien kauneudenaistin luomia koristeita ja kuoseja.»

Me tervehdimme ihastuksella tätä teosta, josta on oleva kunnia Suomen kansalle, kirjan tekijälle ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Aksel Heikel.

Johannes Häyhä, Kuvaelmia Itä-Suomalaisten vanhoista tavoista. I. Joulun vietto. (Kansanvalistus-seuran toimituksia LXXXI). Helsingissä 1893. 127 siv. 8:o. Hinta 1: 25.

— —, — II. Maahanpaniaiset. (Kansanvalistus-seuran toimituksia LXXXVII). Helsingissä 1893. 49 siv. 8:o. Hinta —: 50.

Kun aikoinaan Kalevala ilmestyi, herätti se suurta huomiota, se antoi sivistyneen maailman aavistaa, että Suomen syrjäisillä saloilla suuren maailman hyörinästä kaukana elettiin rikasta elämää, vaikka se oli kokonaan omintakeista. Ja mitä huolellisemmin tätä elämää ruvettiin tutkimaan ja sen henkisiä tuotteita kokoamaan, sitä rikkaammaksi ja monipuolisemmaksi se huomattiin. Pintapuolisestikin tutustuessa koottuihin kansan henkisen elämän tuotteisiin, runoihin, satuihin, sananlaskuihin, taikoihin y. m. tuntuu niinkuin ne muodostaisivat ehyen kokonaisuuden, tuntuu niinkuin kansa olisi elänyt sopusointuisaa elämää, siinä määrässä kuin se ylimalkaan on mahdollista. Jokainen joka joskus on runoja tai muuta sentapaista koonnut, on kuullut vanhain tietoniekkain kiittäen ja kaihoten kuvailevan entisiä

hyviä aikoja ja moittivan nykyisiä. Ja kuunnellessa tätä kuvausta on kuulijankin hetkeksi vallinnut sama tunne, ehkäpä lienevätkin niin hyviä aikoja olleet. Mutta syy tähän käsitykseen on kenties juuri ollut tuossa sopusointuisassa rauhaisessa elämässä, joka oli niin erilainen nykyiselle mullistuksia ja uudistuksia tuovalle ajalle. Emme epäile edistyksen siunausta, mutta kehityksen kulussa varmaankin on lepo- ja myrskyaikansa. Ja tuo aika, jolloin kansan henkinen elämä pukeutui niin moninaiseen omintakeiseen muotoon, oli ehkä tuommoinen lepoaika.

Niinkuin luonnollista on, on ensiksi suurin huomio kiinnitetty runoihin, satuihin, arvoituksiin, sananlaskuihin ja loitsuihin, niitä innokkaimmin koottu ja tutkittu. Verrattain vähän on koottu ja tutkittu kansan vanhoja tapoja, ei niitä ainakaan ole yhtämittaisissa kuvauksissa mainittavasti julkaistu. Kuitenkin on tapain tutkimuksella suurempikin merkitys, kuin ensi silmäykseltä luulisi. Se selittää, yhdistää ja eläväksi tekee muun tutkimuksen tuloksia, samalla kun se yhä uusilta puolin valaisee kansan elämää.

Äskettäin on alkanut ilmestyä teos, jossa kansan tapoja monipuolisesti valaistaan. Se on Johannes Häyhän «Kuvaelmia Itä-Suomalaisten vanhoista tavoista». Tekijä on suunnitellut teoksensa laajaksi, kuvannut siinä kansantapoja kaikissa eri tilaisuuksissa. Tätä laajaa teosta on nyt kaksi ensimäistä vihkoa ilmestynyt Kansavalistus-seuran toimitusten sarjassa. Näissä ensimäisissä vihoissa kuvataan «Joulun viettoa» ja «Maahanpanijaisia.»

Kirjan tekijä on kansan mies, joka pitkän iän on elänyt kansan keskuudessa; suuren osan kerrottavaansa on hän itse nähnyt ja elänyt. Monet runot, jotka hän mainitsee, on hän lapsuudestaan osannut, voimatta sanoa keltä ja milloin hän ne on oppinut. Hyvän osan tiedoistaan on hän saanut isoisältään ja muilta omaisiltaan. Lisäksi ei tekijä ole tyytynyt omiin muistoihinsa vaan on monien vuosien kuluessa huolellisesti täydentänyt niitä. Tekijän kotipaikka on Rautjärven pitäjä Viipurin läänissä ja sieltä ovat hänen muistonsa etupäässä kotoisin. Mutta myös naapuripitäjissä: Ilmeillä, Hiitolassa, Kurkijoella, Parikkalassa, Joutsenossa, Ruokolahdella, Jääskessä, Antreassa ja Kirvussa, on tekijä matkustellut kansantapoja tutkimassa ja kokoilemassa, saadakseen kuvauksilleen yleisemmän ja monipuolisemman luonteen.

Tekijä on pukenut esityksensä kertomuksen muotoon. Hän on kuvitellut suuren perheen, jonka vaiheita hän kertoo, saaden siten aihetta kuvata kansan tapoja monipuolisesti, sen juhlia ja muita tapoja. Tekijä on tämän menettelytavan kautta saanut sopivan kehyksen kuvauksilleen, samalla kun hän helpommassa ja huvittavammassa muodossa saa sanottavansa sanotuksi. Samalla saa tekijä tilaisuuden esitykseensä sovittaa kansanomaisia sanankäänteitä ja puheenparsia, joita hänen muuten olisi ollut vaikea käyttää, ja joita hänellä, kansan keskuudessa eläneellä miehellä, on niin suuret varastot. Vaikka tekijä onkin näin pukenut esityksensä kertomuksen muotoon, niin,

vakuuttaa hän, ei niissä ole mitään, joka ei olisi todellisuudesta saatua, jokainen kerrottu tapaus on todellakin tapahtunut, vaikka eri seuduilla ja eri aikoina. Emme sen vuoksi voi muuta kuin täysin hyväksyä tekijän esitystavan, se varmaankin on tässä tapauksessa ollut sopivin.

Ensimäisessä vihossaan tekijä kuvaa «Joulun viettoa». Ensinnä esittää hän suuren patriarkaalisen perheen, joka monilukuiseksi haaraannuttuaan kuitenkin elää yhdessä. Joulun lähestyessä ryhdytään suuriin puuhiin, monenlaisia ruokia ja juomia valmistetaan, viinaa keitetään, olutta pannaan, leipää, piirasta leivotaan, myöskin ryhdytään perinpohjaisiin puhdistuspuuhiin, kaikki paikat siistitään. Sitten tulee joulu, jota vietetään monta päivää perätysten, kirkossa käydään, luetaan Jumalan sanaa, veisataan, vieraillaan, syödään jouluruokia, välissä maistellaan ahkeraan viinaa ja olutta, leikitään leikkiä ja tanssitaan. Kaikesta tästä saadaan tarkka tieto.

Toisessa vihossa kuvataan «Maahanpanijaisia». Talon vanha emäntä sairastaa. Ensin koetetaan monenlaisia taikoja tehdä, mutta kun niistä ei ole apua, huomataan kuoleman lähestyvän. Haetaan pappi ripittämään. Kun kuolinhetki lähestyy, kutsutaan naapurit lähtöä katsomaan. Ennen kuolemaansa kuoleva kättelee kaikkia läsnäolevia ja lausuu viimeisen tahtonsa. Sitten seuraa ruumiin peseminen, virren veisuut ja valvomiset, hautajaiset ja maahanpanijaispidot, uuden isännän ja emännän korottaminen ja perujen jako.

Yleensä tekee esitys luotettavan vaikutuksen. Myöskin on tekijä saanut kuvauksen huvittavaksi, se, joka kansan elämää rakastaa, lukee mielihyvällä tekijän kuvaukset. Elävänä kuvastuu niissä kansan patriarkaalinen elämä. Sopusoinnussa rinnakkain elää taikausko ja harras uskonnollisuus. Ulkoapäin tulee elämään vähän vaikutuksia, rikas kotoinen elämä saa sitä palkita. Juhlat ovat pitkiä ja suurenmoisia, valmistukset niihin jo vaativat paljon aikaa, ja vanhoja tapoja ja temppuja noudatetaan juhlissa tarkalleen ja vanhat ja nuoret ottavat osaa leikkeihin ja huvituksiin. Juhlanviettoa, johon kaikki uhraavat niin paljon aikaa ja vaivaa, seuraa pitkä yksitoikkoinen työaika.

Kansanleikkeihin on erittäinkin hauska tutustua, ne ovat jonkunlaisen kotoisen näytelmätaiteen alkua, ja ansaitsisi niitä monipuolisemmin koota ja tutkia, kuin tietääksemme tähän saakka on tehty.

Toivomme, että tekijän huvittavaa ja opettavaa teosta jatketaan, että pian saisimme tutustua sen muihinkin osiin.

O. R.

Hallitsijan vaihteessa.

Kaikkina aikoina, kaikissa valtioissa hallitsijan vaihde on ylen tärkeä valtiollinen tapaus, sitä tärkeämpi mitä suurempi perustuslain hänelle myöntämä valta on, sitä tuntuvampi, mitä enemmän uusi hallitsija kykynsä, luonteensa ja mielipiteittensä puolesta eroaa vanhasta. Hallitsijan valta olkoon kuinkakin supistettu, erotus isän ja pojan välillä kuinkakin vähäinen, mutta sitä valtiolaitosta ei vielä ole keksitty, joka tekisi hallitsijamuutoksen vaikutuksen tehottomaksi tahi jättäisi kaikki olot ihan entiselleen.

Suomen valtiolaitos, jos kohtakin konstitutsionaaliseksi tunnustettava, myöntää hallitsijalle niin suuria oikeuksia, että hänen persoonallinen kantansa merkitsee ylen paljon. Venyvää laatua, käytännöstä riippuvia ovat nuo perustuslain säädökset monessa kohden, jotka ovat Kustaa III:nen ajan perintöä, ja siksipä Aleksanteri I:n niin hyvin kuin Nikolai I:n ohjelma on voinut samoihin perustuslakeihin soveltua. Jos valistuneitten keisarien myötävaikutuksella sittemmin onkin saatu monta epäselvää määräystä selvitetyksi, joko käytännössä tahi lakimuutosten kautta, niin Yhdistys- ja vakuuskirjan ensimäinen kohta kuitenkin yhä vielä on voimassa, joten valtakunnan hoitoon kuuluvat asiat osaksi toimitetaan sillä tavalla kuin hallitsija »hyödyllisimmäksi näkee.»

Kun sen lisäksi Suomen hallitsija asuu ulkopuolella maan rajoja, ollen jo siitä syystä, saatikka ylen painavien muitten tehtäviensä kautta, estetty omistamasta meidän syrjäisen maamme asioille tarkempaa huolta, niin valtioasiain harkinta tietysti suhteellisesti suuremmassa määrässä tulee hallitsijan neuvonantajista riippuvaksi, joitten valitsemiseen nähden suuriruhtinaalla on hyvin suuri valta. Ja neuvonantajain vaikuttavaan asemaan pyrkii sellaisiakin, jotka eivät edes ole suomalaisia, mutta jotka ovat oikeutetut, jopa

velvollisetkin Venäjän etua valvomaan, ja kun Suomen tärkeistä asioista moni on Venäjänkin etua koskeva, saapi kysymys siis merkityksen, jonka arveluttavasta laadusta meillä suomalaisilla, mihin säätyyn kuulummekin, mitä muuten ajattelemmekin, ei voi olla eikä olekkaan kuin yksi mieli.

Senpä tähden hallitsijamuutos meillä on tapaus, joka ylen helposti, liioinkin nykyaikana, voi käännekohdaksi tulla koko meidän valtiolliselle elämällemme. Käänteen se ennen on tehnytkin. Muistakaamme vaan, mitä hallitsijamuutokset vuosina 1855 ja 1881 toivat mukanaan.

Mikäli liikkuu historiallisten olojen tahi valtiotieteellisten edellytysten alalla, sikäli on vankka pohja tarjona, mutta sitä vaikeampi on hallitsijavaihteen hetkellä arvostella sen vaikuttimen merkitystä, joka on uuden hallitsijan persoonallisessa luonteessa olemassa. Perintöruhtinaan asema edelläkävijäänsä on itsessään arkaluontoisimpia, ja tässä tapauksessa astuu täyden vallan käyttämiseen nuori ruhtinas, joka ei edes ole sitä ennen ehtinyt sanottavasti toimia valtiollisella alalla, joten ei hänen lähimmäisensäkään tiedä millaisten periaatteiden palvelukseen hän aikoo astua.

Edellisestä jo selviää mikä merkitys on äsken annetulla hallitsijanvakuutuksella, joka yli koko Suomen maan on syystä herättänyt vilpitöntä iloa ja riemua.

Perustuslain ja valtiotieteen kannalta tämä tärkeä valtakirja ei ole konstitutiivista laatua, toisin sanoen: uusia oikeussuhteita ei sen kautta luoda. Sellainen vakuutus on samalta kannalta arvosteltava kuin alamaisten vannottava uskollisuuden vala. Jos alamainen syystä tahi toisesta ei ole tullut sellaista valaa vannoneeksi, on hän sittenkin velvoitettu uskollisuuteen tuon ikivanhan periaatteen mukaan, että valalla sidotaan »nuori ja vanha, syntymätön ja syntynyt, vastustaja tahi ystävä, poissaolevat niin hyvin kuin saapuneet, ne jotka valan vannoivat ja uskollisuutta lupasivat». Aivan samoin ruhtinaskin, syntyperänsä kautta korkeaan asemaansa ja suuriin oikeuksiinsa itsemäärättynä, myöskin samassa on saanut painavat velvollisuudet täytettäviksi: oikeutta ja totuutta vahvistaa, rakastaa ja varjella, lakia suojella sekä hallita perustuslain mukaan. Se se juuri on kehittyneen valtiolaitoksen tärkeimpiä etuja entisiin aikoihin verrattuna, että oikeuden periaatteet seisovat vakavina, muuttumattomina sukupolvien vaihdellessa.

Mutta sitä suurempi merkitys on hallitsijavakuutuksella siinä, että se on ensimäinen ilmaus uuden hallitsijan mielenlaadusta ja käsityksestä, että se on ohjelma, minkä mukaan hän aikoo perustuslain määräämien rajojen

sisällä toimia. Vilpittömällä kiitollisuudella muistellen sitä suoraa, totuutta rakastavaa, miehuullista luonnetta, sekä sitä rakkautta Suomeen, jotka olivat Aleksanteri III:n tunnusmerkkejä, Suomen kansa riemuitsee toivossa, että hänen lähin perillisensä on nämä ominaisuudet perinyt. Edelleen voimme luottaa siihen, että korkeassa hallitsijahuoneessamme periytyy polvesta polveen se luottamus Suomen kansan uskollisuuteen ja valtiolliseen älyyn sekä se historiallisten olojen kunnioittaminen, joka on ohjannut edellisiä hallitsijoita, helpottaen heidän huoltansa Suomesta, edistäen heidän työtänsä. Ja tämä varmuus on sanomattoman tärkeä, varsinkin siihen kiihkoon ja kiivauteen nähden, jolla muutamat ovat vaatineet meidän oikeuksiemme sortoa.

Täytyy vähäväkistenkin kansojen samoin kuin lukuisainkin luottaa siihen, että »on Luoja köyhälläkin, vaivaisellakin Jumala», joten oma toimi, oma kunto lopulta on se, joka tukevaa tulevaisuutta itselleen rakentaa. Onpa sitä paitsi tiedetty, tunnettu, että vastoinkäymisen kova koulu sekin on tarpeen kansan voimien herättämiseksi, velttouden poistamiseksi. Mutta turvalliselta tuntuu, kun rauhallisen, häiritsemättömän edistyksen aika toivottavasti on edessämme.

Yliopistokysymyksiä.

I.

Maisterioppimme.

Preussin kansaa on sanottu vältvääpelien ja kenraalien kansaksi, Tanskaa juristien; samaten voipi meistä sanoa, että me olemme maisterien (s. o. ylioppilaitten, maisterien, tohtorien, professorien) kansa. Ja tämähän onkin kansallemme ominaista, sehän on aina tottunut luottamaan tiedon, aatteen voimaan. Tietäjät sitä ohjasivat muinoin, »isotietäjät», maisterit, meidän päivinämme. Maisterit ne luovat kaunokirjallisuutemme, ne ne toimittavat sanomalehtemme, he perustavat ja johtavat taloudellisia yrityksiämme, he johtavat eduskuntaamme ja toimittavat siinä enimmän työn, heitä on mei-

dän aikoinamme kutsuttu hallitukseemme enemmän kuin ennen. Ja mikäli näin läheltä voi päättää ei meillä ole ainakaan viime aikoihin saakka ollut valittamista tästä maisterien johdosta, niinkuin Preussissa kuulee valitettavan vältvääpelien ja Tanskassa juristien yksipuolista valtaa.

Mutta alkaapa jo meilläkin tuntua siltä, kuin ei tuolla »maisteri»-nimityksellä enää olisikaan sitä arvokasta, rakastettua kaikua, mikä sillä on ollut. Se johtuu luonnollisesti osaksi siitä, että korkeampi kansalaissivistys jo alkaa levitä muihinkin kuin maistereihin, osaksi myös siitä, että nykyaika vaatii kansaltamme muutakin kuin nykyistä maisterioppia.

Toiseksi luulen olevan syytä nuorempien sukupolvien maistereissa itsessäänkin. Siihen viittaavat mielestäni monet viime aikojen ilmiöt. Niinpä kaunokirjallisuuttamme ja taidettamme suuri osa nuorista maistereistamme pitävät täysin tyydyttävinä, kun ne muotonsa puolesta ovat eteviä, vaikka sisällys olisikin tyhjä tahi huono. Sanomalehtemme käyvät yhteiskuntamme palveluksessa köykäisiksi, kuta heikommin ne pystyvät ohjaamaan taloudellista edistymistämme, toimittajat kun ovat kirjallisuuden ja kieliriidan aikakaudelta. Useat suuret taloudelliset yrityksemme ovat näyttäneet verrattain epäedullisia tuloksia. Eduskunnassamme on ainakin osa maistereistamme kovin yksipuolisesti tarrautunut isänmaan edistymiselle vähäpätöisiin muotokysymyksiin, syrjäyttäen niitten vuoksi tärkeitä parannustöitä, ja tätä ainakin osa nuorista maistereistamme on pitänyt oivallisena isänmaallisuutena.

Siis muotoa, muodollisuutta kaikkialla.

Täytyy siis kysyä, eikö kansalaissivistyksemme mahdollisesti ole vialla, yksipuolisesti muodollinen, vailla reaalisia tietoja, semmoisia aineksia, joitten oppiminen suoranaisemmin hyödyttäisi isänmaata.

Sitä valittavat useat yliopiston opettajatkin, syyttäen tästä etupäässä koulujamme. Mutta eiköhän liene syytä itse yliopistossammekin? Sehän ensiksikin ylioppilastutkinnon kautta ainakin osaksi määrää koulujemme toimen. Ja sehän kasvattaa koulumaisterimmekin.

Minkälaista on siis se maisterioppi, jota yliopistomme viime aikoina on tarjonnut?

Voidakseni tähän kysymykseen vastata, olen ensiksikin ottanut selkoa siitä, miten filosoofisen tiedekuntamme historiallis-kielitieteellisen osaston opettajakunta on tätä nykyä kokoonpantuna ja verrannut vastaaviin opettajistoihin Saksan, Ranskan ja Englannin yliopistoissa. Olen laskenut keskimää-

rän Saksan kaikkien yliopistojen opettajista [1]) alla mainituissa aineissa sen mukaan mitä luentoja he pitivät talvilukukautena 1893—94, samaten keskimäärän Ranskan Sorbonnen ja Collège de France'n opettajista 1890—91, sekä niinikään Englannin Oxfordin ja Cambridgen opettajista v. 1880.

Jo ennen kuin lähden esittämään nuo vertailevat numerot, tulee minun myöntää, että tämmöinen numeroilla vertaileminen tässä kohden ei voi tulla oikein tarkaksi, koska olot eri maissa ovat aivan erilaiset. Mutta jonkunlaista valaistusta olen kumminkin luullut tästä lähtevän käsillä olevaan kysymykseen.

Opettajia (professoreita, dosentteja, lehtoreita) oli allamainituissa aineryhmissä eri maitten yliopistoissa seuraava määrä:

	Filosofia ja pedagogiikka.	Estetiikka.	Klassiliset kielet.	Sanskrit ja itäm. kielet.	Uudemmat europpal. kielet. [2])	Historia.	Taloustiede.
Saksassa . .	3,7	2,7	5,2	3,6	6,1	4,6	2,7
Ranskassa . .	4,5	1	5	5,5	7,5	5	2
Englannissa .	2,5	1	2	5,5	3	3	1
Suomessa . .	5	3	4	4	19	5	1
Saksassa % .	13	10	18	12	21	16	10
Ranskassa % .	15	3	17	17	25	17	7
Englannissa %	14	6	11	30	16	17	6
Suomessa % .	12	7	10	10	46	12	3

Toiseksi olen ottanut selkoa meillä suoritetuista filosofian kandidaattitutkinnoista hist.-kielitieteellisessä osastossa, miten ne ovat olleet kokoonpantuja aineitten puolesta eri vuosina aikakaudella 1881—1894. En ole huolinut tehdä laskuja joka eri vuodelta, koska yleinen suunta jo käynee ilmi vähemmästäkin. Alempana oleva taulu osoittaa siis, kuinka monta korkeampaa ja alhaisimpaa arvolausetta on suoritettu eri aineissa eri vuosina.

---

[1]) Tämä keskimäärän laskeminen ei ole täysin oikeutettu, kun tiedämme, että Saksassa erotus on suuri muutamien pää-yliopistojen ja „maaseutuyliopistojen" välillä. Mutta kun meidän yliopistoamme ei voi täysin verrata kumpaseenkaan luokkaan ja kun %-luvut eivät näy eroavan sanottavasti keskimäärästä, en ole ottanut tätä erityisesti huomioon.

[2]) Tähän olen lukenut myöskin kotimaiset kielet.

	Filos.		Estet.		Latina.		Kreikka.		Sanskrit ja itäm. kiel.		Suomen ja Suom.-Ugr.		Ruotsi.		Venäjä.		Roman. ja German.		Pohjoism. historia.		Yleinen historia.	
	Korkeamp.	Appr.	Korkeamp.	Appr.	Korkeamp.	Appr.	Korkeamp.	Appr.	Korkeamp.	Appr.	Korkeamp.	Appr.	Korkeamp.	Appr.	Korkeamp.	Appr.	Korkeamp.	Appr.	Korkeamp.	Appr.	Korkeamp.	Appr.
1881—82	17	13	9	23	15	22	10	8	3	3	14	1	—	1	1	—	—	—	15	5	7	1
1883—84	17	3	9	7	8	19	9	2	4	—	7	2	1	—	1	1	—	—	11	3	6	1
1884—85	12	4	9	1	5	17	6	—	1	1	9	3	—	—	2	—	—	—	12	2	4	—
1885—86	34	8	13	4	13	33	16	4	4	4	15	7	2	—	4	—	—	—	19	6	10	1
1888—89	25	6	12	3	6	29	5	3	3	1	21	3	7	1	1	—	—	—	11	1	15	—
1890—91	26	9	8	2	8	28	8	1	5	1	22	2	3	1	9	—	—	—	17	4	6	—
1892—93	25	4	16	1	3	24	5	2	3	—	7	1	3	2	4	2	2	—	15	1	5	—
1893—94	57	3	16	3	5	47	7	4	9	4	23	4	5	3	14	2	3	—	24	10	12	—
	213	50	92	44	63	219	66	24	32	14	118	23	21	8	36	5	5	—	124	32	65	3
	263		136		282		90		46		141		29		41		5		156		68	
Keskimäärä																						
1881—86	20	7	10	9	10	25	10	3,5	3	2	11	4	0,75	0,5	2	0,5	—	—	14	4	7	1
1888—94	44	5,5	13	2	5,5	32	6	3	5	1,5	18	2	4,5	1,5	7	1	1	—	17	4	9,5	—
%																						
1881—86	19		14		21		10		3		10		1		2		—		14		6	
1888—94	22		9		22		5		4		12		3		5		1		12		5	
% korkeampia arvosanoja																						
1881—86	22		11		11		11		4		13		1		2		—		17		8	
1888—94	27		11		5		5		4		15		4		6		1		14		8	

Taulusta saamme siis jo ensi katsauksella sen yleisvaikutuksen, että filosofia, estetiikka ja vanhat kielet ovat täydellisesti vallalla kandidaattitutkinnoissamme. Kuitenkin on aikakaudella 1881—1894 se kehitys näkyvissä, että vanhat kielet ovat väistymäisillään syrjäasemaan ja niitten sijalle ovat elävät kielet pyrkineet. Siis kielistä kieliin. Toiseksi näemme, että historian opinnotkin, jotka yleensä ottavat sangen vähäisen sijan nykyisessä maisteriopissamme, ei täyttä 20 %, ovat vielä viime aikoina olleet vähenemään päin. Aikakaudella 1881—1886 oli 21 % suoritetuista kandidaattitutkinnoista, joissa ei ollut historiaa, v. 1888—94 oli tämä luku jo kasvanut 28 %.

Eri opinnoista tulemme tässä alempana lähemmin puhumaan samalla kuin koetamme tehdä selkoa itse opetuksen laadusta kussakin aineessa viime vuosina.

Ensimäisestä taulustamme näemme ensiksikin, että *filosofia* opettajamäärään nähden on yliopistossamme hyvin edustettuna, joskin vähennämme siitä ne kaksi opettajaa, jotka edustavat pedagogiikkaa.

Filosofian opetus taas, joka Snellmanin aikana, vaikka hän esittikin Hegelin oppia, kumminkin vaikutti tosi-elämään ja jossa Rein vielä 1880-luvulla esitti luennoillaan esim. yhteiskuntaoppia samaten kuin julkaisemassaan Psykologiassa aikamme virtauksia, on viime aikoina esitetty enimmäkseen filosofian historiaa ja metafysiikkaa sekä sen lisäksi pysytty sellaisissa erityistutkimuksissa, kuin kokeellinen sielutiede, joka lähenee luonnontieteitä, sekä avioliitto vieraissa villikansoissa, joka ainakin yhtä paljon on etnografiaa tahi folklorea, kuin filosofiaa. Nämä tällaiset tutkimukset, olkootpa itsessään kuinkakin intressanteja, eivät voi suuresti vaikuttaa kansamme sivistykseen, eikä nykyajan suurten, mieliä jännittävien kysymysten selvittämiseen ja ratkaisemiseen.

Estetiikassa meillä on tätä nykyäkin vielä verrattain paljo opettajia, enemmän kuin suurissa kulttuurimaissa. Saksassa tosin luku lähenee meidän lukumäärää, mutta huomattavaa on, että siihen on laskettu myös hyvin moni arkeologian edustaja, koska nämä liikkuivat etupäässä kreikan taidehistorian alalla ja tutkivat sitä esteettiseltä kannalta, sekä kansanrunouden esittäjät. Toiseksi on huomattavaa, että suuri määrä näitä opettajia Saksassa on palkattomia dosentteja, jotka varakkaina harrastavat tätä ainetta. Ranskassa ei Sorbonnessa ole yhtään opettajaa ja Collège de Francessa ainoastaan yksi estetiikassa. Se tulee siitä, että tämä Pariisin yliopisto on kokoonpantu ei ainoastaan noista kahdesta korkeakoulusta, jotka molemmat

jokseenkin täydellisesti vastaavat m. m. meidän hist.-fil. osastoa, vaan sen lisäksi useasta erityis-korkeakoulusta eri aineissa, niinkuin taiteissa, itäm. kielissä, arkeologiassa, j. n. e. Tuossa taiteitten erityisopistossa on 4 opettajaa, joista ainoastaan yksi edustaa estetiikkaa ja taidehistoriaa, muut arkeologiaa, historiaa ja kirjallisuushistoriaa. Englannin molemmissa yllämainituissa yliopistoissa oli vaan yksi professori estetiikassa.

Eikä ainoastaan opettajamäärä, vaan myös suoritettujen tutkintojen luku osoittaa, että estetiikka on meillä viime aikoihin saakka ollut suhteellisesti paljon suosittu. Eikä se varemmin ollutkaan kummaa. Uudesta kirjallisuudestahan yleisö oli tottunut hakemaan selvityksiä niihin aatteisiin, jotka liikkuivat aikakaudella. Kotimaassamme sitä paitse tuo mahtava, kaikki voimat kysyvä kansallinen liike on viime aikoihin saakka ollut melkein yksinomaan kirjallinen. Ja Fredrik Cygnaeus oli tulkitsemalla Kalevalaa ja Runebergiä tehnyt tämän tieteen kansalliseksi meillä.

Kummempaa on mielestäni, että yhä vieläkin esteettiset opinnot ovat meillä niin suuressa määrässä vallalla. Aineen nykyiset opettajat ovat nimittäin verrattain paljon esittäneet teoreettista eli n. k. »puhdasta» estetiikkaa, jonka Euroopan yliopistot viime vuosina yhä enemmän ovat erottaneet kirjallisuus- ja taidehistorian opetuksesta, niin että sitä ei enää näe esim. Ranskan ja Saksan yliopistoissa paljo nimeksikään. Ja toiseksi meillä kirjallisuuden historiassa pysytään melkein yksinomaan ulkomaan kirjallisuudessa (aineen vakinainen edustaja esim. ei ole 25 vuoteen pitänyt yhtään luentokurssia kotimaan kirjallisuudesta), ja kun luentoluettelossa mainitaan »uudemman ajan kirjallisuutta», niin sillä tarkoitetaan 1500—1700-lukujen kirjallisuutta. Ja kuitenkaan meidän aikamme ei tätä nykyä ole autettu pelkillä estetiseeraamisilla; siitä enemmän alempana.

Sama on asian laita useassa kohden myöskin mitä tulee *klassillisten kielten* opetukseen yliopistossamme. Niitä ovat ylioppilaamme harjoittaneet suhteellisesti paljon, vaikka opettajat ovat melkein liiaksi yksipuolisesti esittännet muoto- ja kielioppia, syrjäyttäen suureksi osaksi kirjallishistoriallisen, ja tykkänään klassillisen aikakauden yhteiskunnallisen puolen, jotka ainakin luentoaineitten luetteloista päättäen kaikissa kulttuurimaissa ovat saaneet verrattain runsaan sijan opetuksessa ja tutkimuksissa.

Ja tuo vallalla oleva muoto- ja kielioppisuunta on ollut tavallansa elinvoimainen, saaden aikaan viime vuosina pitkän jonon sellaisia väitöskirjoja kuin *De participiis* priscae latinitatis qvaestiones syntacticae; *De*

praecipuarum *praepositionum loci usu* Lucretiano; *De praepositionum* in Aristotelis politicis — — — *usu; De infinitivis et participiis* in inscriptionibus dialectorum Graecarum — — —; *De genitivi* apud Plautum *usu; De gerundiis* orationum Ciceronis.

Että nämä tämmöiset tieteelliset työt eivät ylipäänsä lähtene kovin suuresta tieteellisestä harrastuksesta, voinee päättää siitä, että vaikka noita väitöskirjoja on viime aikoina tehty useampia, ei yksikään niiden tekijöistä ole antautunut dosentin uhrauksia kysyvään toimeen, vaan tämän väitöskirjansa sekä omituisen koululain §:n nojalla hankkineet itselleen lehtorinvirkoja, syrjäyttämällä ehkä eteviäkin pedagoogeja, joilla ei ole ollut tilaisuutta laskea, montako kertaa se tahi tuo roomalainen kirjailija on teoksissaan käyttänyt jotakin verbin muotoa datiivin kanssa tahi ilman datiivia.

Ja alkaapa näyttää siltä, kuin eivät enää muut kohta lukisikaan latinaa, kuin ne, jotka aikovat latinan opettajiksi. Vaikka tutkintojen luku on verrattain hyvinkin suuri tässä aineessa, näemme että esim. v. 1892—94 79:stä ainoastaan 8 oppilasta on alimpaa korkeamman arvolauseen suorittanut. Että tuo latinan approbaturien luku kasvaa vuosi vuodelta melkein geometrisessa progressioonissa, ei merkitse muuta kuin että aineen opettaja, ollen etevä pedagoogi, on osannut sovittaa opetuksen aineessaan ylioppilaille erittäin edullisella tavalla. Mutta klassilliseksi yliopistosivistykseksi ei voine kukaan kutsua sitä kurssia, jossa pääasiana ovat Nipperdeyn selitykset Cornelius Nepokseen, samaten kuin tuosta ylempänä luetellusta *De usu*-sarjastakaan emme voine suuressa määrässä ammentaa klassillisuuden aikakauden sivistystä.

Sanskrit ja itämaiset kielet ovat meillä muihin aineisiin ja kansamme varallisuuteen ja näitten tieteitten etäisyyteen nähden edustettuna yliopistossamme hyvinkin tyydyttävästi, ja varsinkin siihen oppilaslukuun katsoen, joka tälle alalle antautuu. Tässä olisi varmaankin vähentämisen varaa. Huomauttamista ansaitsee se, että suurissa kulttuurimaissa tämän aineen opettajalukua kohottaa suuri joukko käytännöllisiä kielenopettajia (esim. kiinan, jaappanin, persian kielissä), nähtävästi itämailla syntyneitä, joilla ei ole tieteellinen tarkoitus, vaan valtiollinen, konsulien opettaminen.

Uudemmissa eurooppalaisissa kielissä on meillä tätä nykyä sekä muihin yliopistoihin että muihin aineisiin verraten suhteeton määrä opettajia, lähes puolet koko yliopistomme opettajistosta. Tässä ei voi olla kysymystäkään asettaa vaatimukset meillä muitten kulttuurikansojen mukaan

koska esim. Englannin yliopistot tässä kohden ovat aivan vanhanaikuisella kannalla ja sitä paitse meidän asemamme ja olomme vaativat meillä enemmän kuin muualla elävien kielten oppimista. Toiseksi meidän tulee pitää kunnianasianamme edustaa mahdollisimman etevällä ja voimakkaalla tavalla Suomen sekä sen heimokansojen kielen ja kansanrunouden tutkimista. Mutta joskin nämät näkökohdat täysin tyydytetään, lienee meillä kumminkin varaa vähentää tämän ryhmän opettaja*lukua,* vaikka suotavaa olisi, että joskus saataisiin toinen professorin virka n. k. uusissa kielissä.

Ensiksikin yliopistomme tätä nykyä tavalla tahi toisella palkkaa n. k. »uusissa kielissä» yhden y. m. professorin, 2 dosenttia ja 4 lehtoria. Tämä tietysti on oleva tilapäistä, koska nuo tieteelliset opettajavoimat ovat niin vastikään saatuja, että ei ole voinut tulla kysymystäkään lehtorien luvun vähentämisestä. Mutta se on oleva läheisimmän tulevaisuuden asia. Näitten virkojen pysyttäminen voisi näet olla oikeutettu ainoastaan jos tahdottaisiin professorille ja dosenteille varata enemmän aikaa tieteelliseen toimintaan. Mutta mielestäni ei voi olla puhettakaan siitä, että köyhän Suomen yleisillä varoilla ruvettaisiin suuremmassa määrässä kannattamaan suurten kulttuurikansojen kielitieteellisiä tutkimuksia; sen täytyy jäädä meillä etupäässä yksityisten varakkaitten harrastajain asiaksi, jotka tällä tavoin tahtovat palvella tiedettä ja isänmaataan. Yliopiston palkkaamien professorien ja dosenttien täytyy tässä aineessa etupäässä antautua opetukseen, ja sen kautta ainakin useimpien lehtorien virka jääpi työttömäksi, niinkuin asianlaita jo osaksi lieneekin.

Toiseksi lienee Suomen yliopisto ainoa, jonka täytyy palkata erityisiä opettajia, joitten toimena on m. m. äidinkielen oikein-kirjoittamisen opetus yliopplilaille. Yliopiston täytyy yleisen kansalaissivistyksemme eduksi ruveta asettamaan korkeampia vaatimuksia tässä suhteessa kouluille, niin että senkaltainen opetus tulee koulun asiaksi. Mutta emme voi ymmärtää, mikseivät suomen ja ruotsinkielen dosentit voisi toimittaa sitä työtä, mikä nyt on lehtoreillamme. Ei se olisi kovin rasittavaa heille, ja luulisipa sen pienen lisätulon, jonka he täten voisivat ansaita, olevan dosenteillemme tervetulleen. Nämät lehtorinvirat ovat siis sangen ylellisiä.

Mitä opetukseen tulee, niin tieteellinen opettaminen n. k. »uusissa kielissä» on meillä niin nuori ilmiö, että siitä ei paljo tiedetä. Mutta päättäen uuden professorimme ohjelma-esitelmästä, näyttää siinä terve, elinvoimainen suunta olevan toivottavissa. Hän lausuu näet m. m.:

»Mutta — — — jos on valittava, niin olen jyrkästi sitä mieltä, että Danten, Molièren tahi Shakespearen tarkka tutkiminen on paljo suurempiarvoista, kuin tarkka syventyminen johonkin muinaisranskalaiseen tahi anglosaksilaiseen murteeseen». Sekä vielä: »Kauvemmin (yliopisto-opetuksessa) viipyä Ranskan ja Saksan keskiajan kirjallisuudessa ei olisi mielestäni asianmukaista, vaikka se kylläkin viehättäisi». [1]) Nämä otteet kuvannevat jo, mihin suuntaan tahdotaan ohjata uusien kielien opetusta meillä, ja tämä on mielestäni sangen onnellista.

Muista elävistä kielistä näemme että ruotsin ja venäjän kielen lukeminen yliopistossamme on viime vuosina enentynyt verrattain hyvinkin vilkkaasti.

Sitä vastoin on harrastus Suomen kieleen kasvanut mielestäni suhteellisesti vähän, siihen nähden että me tällä ajalla olemme saaneet useampia opettajia ja tiede tällä alalla on tätä nykyä voimakkaampi kuin ennen. Tästä ei voitane syyttää yksinomaan opetustakaan, sillä vaikkapa omaa kieltä tutkittaisiinkin yksipuolisesti muodollisessa suhteessa, niinkuin viime aikoina osaksi on tehty, niin tämä kumminkin tulee aina pysymään elämää lähempänä ja vaikuttamaan siihen enemmän kuin jos esim. istutaan laskemassa, montako kertaa a on muuttunut o:ksi tahi u:ksi niissä sanoissa, jotka löytyvät jossakin vanhassa skottilaisessa käsikirjoituksessa.

Tämä Suomen kielen lukujen vähäisyys on vaan yksi niitä monia ilmiöitä, jotka osoittavat mielestäni yliopistomme yksipuolisesti muodollista ja kosmopoliittista suuntaa.

Tulemme sitten *historian* opetukseen. Niinkuin näkyy, on meillä tässä aineessa muihin yliopistoihin verraten tarpeellinen määrä opettajia. Englanti tekee tässä kohden poikkeuksen, mutta tulee ottaa huomioon, että Oxford ja Cambridge eivät olekaan samanlaatuisia yliopistoja kuin esim. Saksan ja Suomen, ne ovat näet ainoastaan korkeakouluja yleistä kansalaissivistystä varten, eikä virka- ja ammattisivistystä. Opetus on näet järjestetty niin, että kaikki ylioppilaat ottavat ensi vuonna yhteisen pienemmän preliminääritutkinnon, jossa pääaineita ovat vanhat kielet ja matematiikka. Sen jälkeen seuraa korkeampi tutkinto, jota saapi ottaa Oxfordin yliopistossa kolmessa eri ryhmässä, klassillisten kielten, luonnontieteitten tahi

---

[1]) *Werner Söderhjelm*, Moderna språk och deras studium i Finland. Helsingissä 1894.

historiallispoliittisten tieteitten alalta. Historiallispoliittisessa ryhmässä on tutkinto suoritettava seuraavissa aineissa: Englannin historia, Englannin, Ranskan ja Saksan kirjallisuuden historia, kansantalous, Englannin oikeus ja roomalainen oikeus.[1]) Vaikka siis meidän vertailevassa taulussamme Englanti näyttää huonosti edustetulta »poliittisissa» aineissa, ei se sitä itse asiassa ole.

Mutta vaikka opettajamäärämme historiassa kestää vertailua muitten maitten rinnalla, ei se sitä tee meidän muihin opetusaineisiin verrattuna, ja vielä vähemmin itse opetukseen nähden.

Kun tarkastamme yliopistomme luentoaineitten luetteloa viime viideltä vuodelta, niin näemme että noin 20—30 luentosarjasta historiassa enemmän kuin puolet käsittävät vanhaa ja keskiaikaa, loput alkavat enimmäkseen 1500—1600-luvuilta, ja ainoastaan yksi luentosarja on pidetty nimenomaa uusimmalta ajalta. Sen sijaan Saksassa ja Ranskassa verrattain useat luentoaineet käsittävät uusinta aikaa, alkaen mikä v. 1789, mikä v. 1815, mikä v. 1848. Ja joskin luennot alkavat varemmin, niin usea sanoo nimenomaa lukevansa »bis auf die Gegenwart», nykyaikaan saakka. Erittäin tahtoisin mainita sen, että meillä historian professori ottaa esittääkseen Kreikan ja Rooman historiaa, jota useassa muussa maassa esittää klassillisten kielten edustaja. Ja tällehän tämä sopineekin paremmin, joka omissa tutkimuksissaan on ainetta lähellä ja siis voipi sitä esittää elävämmin ja suuremmalla vakaumuksella, kuin se, jonka täytyy enemmän tahi vähemmin tyytyä valmiisiin yhteensovittelemisiin — joita oppilas itsekin voi lukea.

Ja toiseksi meillä esitetään luennoilla tavallisesti koko historiaa, etupäässä poliittista, jota vastoin muualla näkee paljon luentosarjoja erityisaloilla, niinkuin esim. parlamentarismin historiaa, Saksan kauppapolitiikan historiaa nykyaikaan saakka, Preussin lainsäädännön ja taloushistoriaa, Saksan kaupunkien historiaa; kauppa- ja koloniaaliteoriojen historiaa 1800-luvulla, Ranskan maalaisolot ja kaupunkielämä keskiajalla j. n. e. Tänkaltaiset aineen supistamiset sallivat ensiksikin luentosarjassa seurata asiain ja aatteitten kehitystä pitemmällä aikakaudella ja toiseksi niissä voi luennon pitäjä todellakin tuoda esille paljon semmoista, jota oppilas ei saa oppikirjoistaan. Vihdoin historian opettajamme lukemalla tänkaltaisia aineita jossakin määrin voisivat täyttää sitä aukkoa, mikä meidän korkeammassa

[1]) Oxford University examination papers. Second public Examination. Pass school. 1881 siv. 12—40.

kansalaissivistyksessämme on olemassa, kun meillä vielä taloustieteen opinnot filosofisessa tiedekunnassa vasta ovat aivan alullaan. Ja varsin omituinen onkin se sattuma, että melkein kaikki historian opettajat yliopistossamme ovat virkaansa päästäkseen tutkineet taloushistoriaa, mutta viime viitenä vuonna ei yksikään ole pitänyt luentoja tässä haarassa.

Että historian opetus todella kaipaa korjausta näkee mielestäni siitäkin, että tutkintojen luku tässä aineessa on verrattain pieni ja vieläpä näyttää suhteellisesti vähenneen viime aikoina. Tähän on ensiksikin syypäänä mielestäni koko tiedekunta, joka sallii kaikenmoisia aineyhdistämisiä. En voi näet ymmärtää, miten ylioppilas voi tyydyttävällä tavalla suorittaa korkeimman arvolauseen estetiikassa tahi filosofiassa, jos hänellä ei ole enempiä kuin koulutiedot historiassa. Samaten pitäisi korkeimman arvolauseen suomen ja suomensukuisissa kielissä vaatia jotakin arvolausetta Pohjoismaiden historiassa. Mutta eiköhän toiseksi ainakin yleisessä historiassa vaatimukset liene kovin ankaria muihin aineisiin verraten, koska tämä tärkeä aine näkyy saaneen niin vähän oppilaita? Ja vihdoin saisivat historian opettajat mielestäni ottaa varteen nykyisen latinan opettajan opetusmetoodia. Latinan approbaturi on näet viime aikoina käynyt jonkunlaiseksi preliminääriksi, jonka melkein kaikki suorittavat. Tämä ei niin paljon sen vuoksi, että vaatimukset olisivat tavattoman pienet, vaan suureksi osaksi sen vuoksi, että tämän approbaturin saapi suorittaa jo ensi vuonna, huolimatta tentamina-ajasta, ja että nuori ylioppilas tässä aineessa saapi sitä ohjausta, jota hän niin hyvin tarvitsee muuttaessaan koulupenkiltä rajattomaan vapauteen. Miksei historiaakin voisi tehdä tämmöiseksi »preliminääriaineeksi», varsinkin kun tiedetään, että Suomen historialla kouluissamme on verrattain syrjäasema ja kun tämän aineen luulisi voivan viehättää nuorta ylioppilasta paremmin kuin Nipperdeyn selitykset Cornelius Nepokseen. [1])

Yllä oleva selonteko mielestäni todistaa suuressa määrässä oikeaksi sen päätelmän, minkä alussa teimme. Yliopisto-opetus historiallis-kielitieteellisessä osastossa uuvuttaa nuorisoamme ylenpalttisilla kielioppiluvuilla ja keskiaikaisulkomaalaisella viisaudella, kasvattaen yksipuolisesti muodollisuus-sankareita, jotka vieraantuvat tosielämästä ja kotimaastaan. Samaten on mielestäni

[1]) Tämä kaikki sillä edellytyksellä, että tutkintomme yleensä pysytetään nykyisellä kannallaan, josta voi olla eri mieliä.

käynyt selväksi, että meidän yliopistollamme olisi tässä kohden paljon opittavaa suurten kulttuurimaitten yliopistoilta.

Eiköhän tuo liikanainen vieras muodollisuus meidän historiallis-kielitieteellisessä osastossamme ole sekin ollut syynä siihen tosiasiaan, että ylioppilaitten luku viime vuosikymmenellä on siinä ollut suhteellisesti vähenemään päin, jota vastoin se on kasvanut luonnontieteellisessä osastossa ja lakitieteellisessä tiedekunnassa, joissa molemmissa tutkimus viime aikoina on liikkunut kotimaan ja nykyisen tosielämän alalla.

Siis vähemmän »muoto-oppia», enemmän sisällystä maisteriviisauteemme!

II.

Taloustieteen asema yliopistossamme.

Viime aikojen tärkeihin kulttuurikysymyksiin ei enää niinkuin joku aika sitten haeta vastausta kaunokirjallisuudesta, nykyajan virtauksia eivät siis esteettiset opinnot eivätkä myöskään keskiajan tutkimukset voi suuressa määrässä selvittää. Nykyajan kysymyksistä ovat tärkeimmät taloudelliset, ja sen vuoksi *taloustiede* viime vuosina on suurissa kulttuurimaissa tullut yhä tärkeämmäksi. Esimerkkinä tästä huomattakoon, että Saksassa viime vuosikymmenellä yliopistojen opettajalukua taloustieteessä on enennetty verrattain suuressa määrässä. Niitä oli näet

	Vakinaisia professoreita	Ylimääräisiä prof.	Dosentteja	Yhteensä
v. 1863	24	5	4	33
v. 1873	22	7	4	33
v. 1881	23	7	8	38
v. 1893	28	11	10	49.

Että Ranskassakin taloustieteelle viime vuosina on ruvettu antamaan suuri merkitys, näkee jo siitäkin, että Académie des sciences morales et politiques jakoi v. 1893 palkintonsa tieteellisistä julkaisuista seuraavalla tavalla:

Taloustieteellisistä	11	palkintoa,	yhteensä	17,500	Fr.
Filosoofisista	3	„	„	10,000	„
Lakitieteellisistä	3	„	„	7,000	„
Kielitieteellisistä	1	„	„	8,000	„

Vuosiksi 1894—1897 on sama akademia julistanut kilpakysymyksiä ja niistä palkintoja seuraavat määrät:

Taloustieteessä	8	palkintoa,	yhteensä	32,300	Fr.
Filosofiassa	9	„	„	23,000	„
Lakitieteessä	4	„	„	14,500	„
Historiassa	3	„	„	8,200	„

Miten meillä on taloustieteen opintojen ja tutkimusten?

Jos tämä kysymys olisi tehty sata vuotta varemmin, niin meidän yliopistomme olisi kestänyt kunnialla vertailun muitten maitten yliopistojen rinnalla. Suomen yliopistossa oli näet 1700-luvulla yhteen aikaan kaksikin professoria talousopissa. Ja sen lisäksi tunnemme, että useammat muutkin professorit, vaikka he virkansa puolesta edustivatkin taloustieteelle vieraita tutkimusaloja, ohjasivat yliopistolukuja ja tutkimuksia Suomen taloudellisen tilan tuntemiseen ja parantamiseen. Sitä tekivät historian, klassillisten kielten, luonnontieteitten, jumaluusopin professorit. Ja vaikka heille nykyajan ammattioppineet osaksi oikeutetullakin itsetuntoisuudella kohottavat olkapäitään, niin tulee heidän kumminkin ajatella, että koko se suuri henkinen edistyminen, mikä viime puolessa vuosisadassa on tapahtunut meillä ja josta me syyllä ylpeilemme, olisi ollut mahdoton ilman sitä taloudellista parantamis- ja uudistamistyötä, joka yliopiston miesten ohjaamana tapahtui meillä viime vuosisadan lopulla ja tämän alulla.

Kun yliopisto v. 1827 erosi Turusta, erosi se samalla siitä vilkkaasta taloudellisesta harrastuksesta, jonka se oli pannut vireille ja joka vielä jonkun aikaa elinvoimaisena jatkui Turussa. Ja tämä ero on varmaankin ollut vahingoksi sekä taloudelliselle edistymisellemme että itse yliopistollekin.

Tätä nykyä yliopistomme on sekä entisyyteensä että suurten kulttuurimaitten yliopistoihin verrattuna sangen takaperäisellä kannalla taloustieteen opettajamäärään nähden. Yliopistomme, jonka opettajaluku useimmissa muissa aineissa täysin kestää vertailua muitten maitten yliopistojen rinnalla, ei virallisesti tunnusta filosoofisessa tiedekunnassa yhtään opettajaa taloustieteessä. Saksassa ja Englannissa on taloustieteessä yhtä monta opettajaa kuin estetiikassa, Ranskassa kaksi kertaa niin monta. Meillä vasta vuodesta 1887 yksi dosentti tilastotieteessä, joka nauttii epävarmaa palkkiota 2,500 markkaa, samalla kuin esim. estetiikan opettajat maksavat 18,500 ja sa-

malla kuin musiikki ja piirustuskin ovat edustettuna vakinaisilla 3,600 markan palkoilla, vaikka näillä on sitä paitse omat, yleisillä varoilla ylläpidetyt korkeakoulunsa.

Kuinka taloustiede yliopistossamme on ollut viime aikoina syrjässä, näkee seuraavastakin. Viime vuosisadalla sai yliopistomme kaksi stipendirahastoa taloustieteen tutkimista varten, *(Ekestubben* ja *Segercrantzin),* joista edellinen määräsi, että »ei kukaan muu kuin se, joka tahtoo harrastaa maan taloutta ja sitä tutkii», voi tulla kysymykseen stipendiä annettaessa, ja jälkimäinen, että rahasto on käytettävä »etupäässä taloustieteen tutkimiseen taipuvia ylioppilaita varten». Tätä nykyä edellinen on annettu luonnontieteen harjoittajille, jälkimäinen kenelle hyvänsä, joka on suorittanut stipenditutkinnon.

Että meidän yliopistossamme kuitenkin on niitä, jotka täydellisesti käsittävät tämän vaillinaisuuden, näkee m. m. siitä, että v. 1886 tehtiin yritys sen poistamiseksi. Kansantalouden ja kameraalioikeuden professori lakitieteellisessä tiedekunnassa teki näet konsistorissa sen ehdotuksen, että hist.-kielitieteelliseen osastoon asetettaisiin professorinvirka kansantaloustieteessä. Mutta tästä tehtiin — kielikysymys, niin surkean-naurettavalta kuin se kuuluukin. Tosiasia on, että sekä lakitieteellisessä tiedekunnassa, että hist.-kielitieteellisessä osastossa, joita asiassa kuulusteltiin, poikkeuksetta ruotsinmieliset äänestivät sitä vastaan, suomenmieliset sen puolesta, ja konsistorissa tästä säännöstä ei ollut kuin pari poikkeusta, olkootpa asianratkaisijat olleet medisiinareita, teoloogeja tahi luonnontutkijoita.

Entäs syyt?

Hist.-kielitieteellisessä osastossa eräs vastustaja lausui m. m.: »Tässä kysymyksessä mielestäni ei saksalaisten yliopistojen esimerkkiä pitäisi syrjäyttää». Tämän jälkeen hän mainitsee että Saksassa Strassburgin, Würzburgin, Tübingenin ja Münchenin yliopistoissa taloustiede ei ole edustettuna filosoofisessa, vaan valtiotieteellisessä tiedekunnassa, puhuu sitten Schweizin ja Itävallan yliopistoista, joissa mainittu aine hänen tietojensa mukaan on yhdistetyssä laki- ja valtiotieteellisessä tiedekunnassa, ja päättää sitten tämän nojalla: »Olot Saksassa *eivät* näy siis tätä nykyä kehittyvän siihen suuntaan, että taloustiede asetettaisiin filosoofiseen tiedekuntaan.»

Mutta tarkastakaammepa noita Saksan yliopistoja. Tätä nykyä on kansantaloustieteen edustajia filosoofisessa tiedekunnassa Berlinin, Bonnin, Breslaun, Erlangenin, Freiburgin, Giessenin, Göttingenin, Greifswaldin, Hallen,

Heidelbergin, Jenan, Kielin, Königsbergin, Leipzigin, Marburgin ja Rostockin yliopistoissa. Ja mitä muihin tulee, niin valtiotieteellinen tiedekunta Tübingenissä ja Münchenissä kokoonpanonsa puolesta on paljo lähempänä muitten yliopistojen filosoofista kuin lakitieteellistä tiedekuntaa, käsittäen, paitse taloustieteellisiä oppihaaroja, kulttuurihistoriaa, tilastotiedettä, maanviljelystiedettä, metsänhoitotiedettä. Ainoastaan Strassburgin ja Würzburgin yliopistoissa laki- ja valtiotieteet ovat yhdistettyinä.

Ja mitä tulee »olojen kehittymiseen» Saksan yliopistoissa viime aikoina, jonka mainittu vastustaja luulotteli muka käyvän taloustieteen opettajavirkoja vähentävään suuntaan, niin ylempänä esittämämme luvut näyttänevät hänen lauseensa tässäkin kohden todellisuudesta poikkeaviksi.

Mitä on siis ajatteleminen tuon *tiede*miehen esityksestä? Onko se johtunut *tietojen* vai *tieteellisen omantunnon puutteesta?*

Toiseksi mainittu vastustaja lausuu taloustieteestä:

»Näitten tieteitten teorialla ja historialla ei näy olevan sitä luonnetta eikä sitä laajuutta, että ne oikeuttaisivat asettamaan pysyvää, vielä vähemmin vakinaista professorinvirkaa hist.-kielitieteellisessä osastossa.»

Tuommoinen lausunto yliopiston miehen suusta parhaiten todistaa, että meidän yleinen kansalaissivistyksemme ja etenkin taloustieteellinen sivistyksemme on vielä alhaisella kannalla. Vähänkään sivistyneempi tietää varsin hyvin, että juuri filosoofisen tiedekunnan tieteet, filosofia, historia ja tilastotiede ovat synnyttäneet taloustieteen. Ja mitä taloustieteen laajuuteen tulee, niin siinä se jo tätä nykyä kestänee kilpailua minkä tieteen kanssa tahansa.

Vihdoin saamme nähdä tuon vastustajan arimman syyn, kun hän lopulla väittää, että uudet kielet ja ruotsin kielitiede »ovat arvoltaan ja laajuudeltaan ainakin yhdenveroiset kuin taloustiede ja opetukseen ja virkamiessivistykseen nähden paljoa tärkeämmät hist.-kielitieteelliselle osastolle», jonka vuoksi näissä aineissa ennemmin pitäisi saada vakinaisia professorinvirkoja.

Huomattakoon johdonmukaisuutta tämän ja edellisen lausunnon välillä!

Viimeinen syy tuotiin konsistorissakin usein esiin, kun asia sinne joutui. Mutta kun meillä tänään on olemassa uusissa kielissä 1 professori, 2 dosenttia ja 4 lehtoria ja ruotsin kielissä 1 professori, 1 dosentti ja 1 lehtori, niin luulisi »virkamiessivistyksemme« voivan tyytyä tähän, kunnes taloustiedekin on saanut vakinaisen opettajan.

Eräs toinen vastustaja toi esiin sen syyn, että koska ei ole kysymystäkään siitä, että taloustiede poistettaisiin lakitieteellisestä tiedekunnasta, niin voipi historiallis-kielitieteellinen osasto olla sitä vailla. Tämä argumentti ei ole mielestäni paljo parempi, kuin jos sanottaisiin, että koska taloustiedettä yhä opetetaan herra Hedengrenin kauppakoulussa ja polyteknikossa, niin sitä ei tarvita filosoofisessa tiedekunnassamme. Juristit eivät liene kummempia ammattimiehiä, kuin kauppiaat ja teknikotkaan. Mutta tässähän ei olekaan kysymys ammattisivistyksestä, vaan yleisestä kansalaissivistyksestä.

Lakitieteellisessä tiedekunnassa taas eräs vastustaja kyllä myönsi, että ne tiedot, jotka silloin hankittiin talousopin alalla juridisessa tiedekunnassa, olivat useimmissa tapauksissa melkein arvottomia, kun aineen täytyy olla sivuasiana, sekä että lakitiede ja taloustiede niin hyvin aineensa kuin metoodinsa puolesta ovat vieraita toisilleen, mutta sittenkin hän vastusti taloustieteen professorin virkaa hist.-kielitieteelliseen osastoon, ehdottaen, että semmoinen virka asetettaisiin itsenäiseksi lakitieteelliseen tiedekuntaan. Ja kun konsistorissa asia lopullisesti ratkaistiin, tapahtui se yhteydessä sen kanssa, että päätettiin hankkia lakitieteelliseen tiedekuntaan kaksi apulaisopettajaa, joista toisen tuli edustaa hallinto-oikeutta ja kansantaloutta, ja tämän kautta luultiin voitavan tulla toimeen ilman taloustieteen edustajaa hist.-kielitieteellisessä osastossa.

Mutta miten on käynyt?

Tuo uusi apulaisopettaja on omissa tutkinnoissaan pysynyt yksinomaa hallinto-oikeuden alalla, ja tiedekuntansa nimenomaa lausumasta tahdosta hän ei tule ollenkaan pitämään luentoja taloustieteessä. Tämän ohella tiedekunnan professori v. 1892—95 on pitänyt ainoastaan yhden luentokurssin taloustieteessä, pysyen muuten lakitieteen alalla. Ja vihdoin on tänä vuonna saatu aikaan uusi tutkintojärjestelmä, jonka mukaan taloustiede suuresta tutkintoryhmästä tykkänään poistetaan.

Näin ollen on tositeossa tapahtunut, että lakitieteellisestä tiedekunnasta taloustiede on poistunut askel askeleelta, ja että siis v. 1894 lakitieteellisen tiedekunnan oppilaitten tiedot talousopissa arvatenkin ovat vielä »useammissa tapauksissa» kuin v. 1886 »melkein arvottomia», niinkuin niitä silloin jo oman tiedekunnan professori arvosteli.

Eiköhän nyt olisi siis aika ajatella, miten korjata tämä epäkohta, ja eiköhän se ole korjattava siten, että meilläkin niinkuin yleensä Saksassa

lainopin ylioppilaan tulisi preliminäärinä filosoofisessa tiedekunnassa ensi vuoden harjoittaa m. m. taloustieteellisiä opintoja?

Huolimatta tuosta v. 1886 ilmestyneestä ja vieläpä jälemminkin nähtävästä vastustuksesta ovat kumminkin taloustieteelliset opinnot yliopistossamme alkaneet edistyä vuosi vuodelta. Tuo ylempänä mainittu tilastotieteen dosentti on näet ainakin viime vuosina käsittänyt tehtävänsä laajemmin, lukien selvästi taloustieteellisiä aineita, sellaisia kuin esim.: pankkitoimesta; muutamista yhteiskunnallis-valtiollisista kysymyksistä erittäin kotimaisiin oloihin katsoen; Adam Smithin opista; kauppapolitiikasta; rikkauden jakaantumisesta. Vaikka tämä aine alussa oli niin outoa, että ani harva, pari kolme henkilöä, eksyi näille luennoille, on se viime vuosina jo alkanut vetää puoleensa suuremmassa määrässä kuulijoita. Ja vihdoin ovat viime vuonna ensimäiset ylioppilaat pyytäneet ja saaneet luvan filosofian kandidaattitutkinnossaan suorittaa arvolauseen tässä aineessa. Tämä kaikki on sitä paitse tapahtunut kaikessa hiljaisuudessa, ilman että asiasta on tehty 2—4 linjarynnäkköä vuodessa kaikissa pääkaupungin lehdissä, lentokirjoissa y. m., niinkuin erään toisen opintohaaran asiaa on ajettu.

Edellisestä käynee jo selville, että taloustieteen opinnoitten asema meidän yliopistossamme ei ole sopusoinnussa muitten opintohaarojen kanssa, ei entisiin oloihimme eikä ulkomaan oloihin verrattuna.

Emmekö siis täällä Suomessa tarvitse taloustiedettä, ovatko taloudelliset olomme ja taloudellinen kehityksemme viime aikoina olleet niin tyydyttäviä, että niissä ei parannusta kaivata?

Päin vastoin, meidän kehityksemme on jo liian kauvan kulkenut yksipuolisesti kirjallis-esteettisillä aloilla, me emme voi pitkän päälle ylläpitää ja kehittää henkistä sivistystämme, ellemme ala suuremmalla huolella katsoa, mistä me saamme jokapäiväisen leipämme.

Meillä on ensiksikin velkaantunut virkamiehistö ja tälle alalle pyrkivä liian suuri nuorukaisjoukko, joka yhä vaan on velkaantumassa. Meillä on viime vuosina nähty äkkiä nousevan suuria yrityksiä merenkulku-, tehdas- ja rahaliikettä varten, joista usea on toiminut verrattain huonolla menestyksellä. Suuri osa meidän tilanomistaja-luokastamme on velkaantunut, osaksi koronkiskurienkin käsissä. Meillä on suuri torppariluokka, jonka tila päivä päivältä käypi kireämmäksi, ja meillä on vihdoin suuri tilattoman työväen luokka, joka työn ja oman tuvan puutteessa kulkee pois maastamme, alkaa

tulla kaupunkeihimme vallanpitäjien rauhaa häiritsemään, tahi — näkee alituista nälkää salomaillamme.

Taloudellinen tilamme kaipaa siis tieteellisiä työvoimia ja taloustieteellistä sivistystä, ja ensi sijassa kansamme on oikeutettu kääntymään yliopistonsa puoleen, niinkuin se jo on tehnytkin.

Yliopiston nuorison tulee meidän saada suuremmassa määrässä kuin tähän saakka kääntymään tälle alalle. Sen ei pitäisikään enää olla vaikeata, kun tie jo on avattu ja opetusta tarjolla. Ja luulisipa sen olevan viehättävääkin, sillä taloustiede se jos mikään voi perehdyttää ylioppilasta aikamme virtauksiin sivistysmaissa, ja taloustiede jos mikään voi tätä nykyä tehdä hänet kelvolliseksi suoranaisesti hyödyttämään isänmaataan. Eivätköhän vihdoin ne nuoret ylioppilaamme, jotka tätä nykyä alkavat kylläytyä kaiken maailman kielioppeihin, »keskiaikais-yläsaksalaiseen lyriikkaan», »Saksan historiaan sachsilaisten, salilaisten ja hohenstaufien aikana», saisi enemmän tyydytystä jos he koettaisivat perehtyä aikamme taloustieteeseen, voidakseen sitä sovittaa Suomen olojen parantamiseen?

Ja jos yliopiston konsistorissa yhäkin ollaan tylyjä tätä tiedettä kohtaan, jopa osaksi kykenemättömiä käsittämään sen merkitystä, niin lienee hallituksen syytä ryhtyä taloustieteellisiä tutkimuksia erityisellä huolella edistämään, jakamalla matkarahoja ja apurahoja sen harjoittajille ja myöskin hankkimalla yliopistoon vakinaisia opettajapaikkoja.

Emme voi käsittää, miten hallituksemme tulevaisuudessa voi maallemme onnellisella tavalla ryhtyä ratkaisemaan niitä suuria taloudellisia kysymyksiä, jotka käyvät meillä päivä päivältä yhä tärkeämmiksi, jos sillä ei ole taloustieteellisiä tutkimuksia ohjanaan. Miten se voisi tapahtua meillä, kun muut varakkaammat kansat pitävät terveelle taloudellisellc kehittymiselleen välttämättömänä nojautua taloustieteen tutkimuksiin?

* * *

Lukijaan on mahdollisesti käynyt se käsitys, että minä yllä olevalla esityksellä eri opetusaineista ja niiden opetuksesta yliopistossamme tahtoisin polkea muutamien arvoa toisten eduksi. Se ei suinkaan ole tarkoitukseni, vaikka mielipiteeni on, että taloustiede *tällä hetkellä* välttämättömästi vaatii suurempaa huomiota puoleensa, sen vuoksi että sitä kovin kauvan ja kovin suuressa määrässä on syrjäytetty muitten rinnalla.

Päinvastoin pidän onnettomuutena todellisen klassillisen sivistyksen selvää häviämistä yliopistoluvuistamme; samaten pidän varsin suotavana, että elävien kielten ja niitten kirjallisuuden opinnot meillä elpyvät siitä lamaustilasta, jossa ne ovat olleet, vaikka täydestä sydämmestä yhdyn professori Söderhjelmin arvosteluihin muinaisranskalaisten ja anglosaksilaisten murretutkimusten arvosta Suomen kansalaissivistykselle; vihdoin kansamme esteettinen sivistys mielestäni on vielä hyvinkin puuttuvainen, mutta ensiksikin ei se pääse paljo kohoamaan yksipuolisesti teoreettisen ja muodollisen opetuksen kautta, ja toiseksi ei voine kukaan olla myöntämättä, että on luonnotonta, että ajalla, joka kaipaa suuria parannuksia taloudellisella alalla, yliopistomme tarjoo apuaan taloustieteessä ainoastaan yhden dosentin kautta, samalla kuin sillä on 3 opettajaa kaunotieteessä.

Olen siis vaan tahtonut saada sanotuksi, että yliopistosivistyksemme tällä hetkellä on kokoonpanoltaan yksipuolinen.

Ja tämä yksipuolinen esteettis-kielitieteellinen yliopisto-opetus, se on ja on ollutkin omiansa vieroittamaan nuorisoamme kotimaisilta tutkimusaloilta. Mainitsimme äsken yliopistomme työstä viime vuosisadan lopulla ja tämän alulla. Se ei ollut ainoastaan siitä syystä huomattava, että taloudellinen harrastus silloin oli niin suuri, vaan myös siitä, että tutkimus oli niin yksinomaa kotimainen, sen esineenä kotimaan historia, kotimaan kieli, kotimaan kansatiede, ja ennen kaikkea kotimaan talous. Ja huomattavaa on, että yliopistomme silloin sai Euroopan huomiota puoleensa suhteellisesti enemmän kuin muulloin ja Suomen kansan rakkautta ja kunnioitusta suuremmassa määrässä kuin koskaan ennen tahi myöhemmin.

Meillähän on nytkin tosin kyllä olemassa osa nuorisoa, joka harrastaa kotimaista tutkimusta, mutta toinen osa, ja se on viime aikoina näyttänyt olevan kasvamaan päin, kohottaa halveksien olkapäitään kaikelle kotimaiselle, luullen sitä korkeammaksi tieteellisyydeksi, joka ajallisesti ja maantieteellisesti on meitä etäämpänä. Ei ole harvinaista kuulla semmoista lausetta nykyajan maisterin suusta, että hän ei ryhdy kotimaisiin aineisiin, koska muka ne ovat niin »vähäpätöisiä» (tarfliga!).

Näitä tänkaltaisia varten otettakoon tähän meidän suurimman »maisterimme» sanoja asiasta:

»Teologia, joka ei käsittele oman aikansa hengellisiä liikkeitä, lääketieteellinen teoria, joka ei tarkoita nykyajan tauteja, — — — yhteiskun-

nallisia laitoksia ja elämäntapoja, lakitiede, joka ei käsittele voimassa olevia lakeja — ei ole tiedettä. Vielä helpompaa on käsittää, että tuommoinen tieto on opiskelevalle nuorisolle hyödytöntä, jos sitä ei ole esitetty sovittamalla oman maan oloihin — toisin sanoin, jollei se sisällä ymmärtävää käsitystä näistä. Mutta vähemminkin käytännöllisistä tieteistä täytyy sanoa samaa. Filosofia esittää enemmän kuin mikään muu tiede kansan tietoa, minkä vuoksi kansojen filosoofinen kirjallisuus onkin syyllä luettu kansalliskirjallisuuteen; historia on ensi sijassa isänmaan historiaa ja juuri oman maan historiankirjoittaminen se on, joka tekee suuret historijoitsijat taiteilijoiksi, ei ainoastaan tiedemiehiksi; jopa kielitiedekin tarkoittaa tutkimuksena enemmän tahi vähemmän selvästi äidinkieltä ja sillä on opetusaineena kasvattava arvonsa siinä määrässä kuin se suoranaisesti tarkoittaa äidinkieltä; — — —. Luonnontieteet ovat yleisempiä luonteeltaan; — — — mutta ne ovat ainakin verrattain arvottomia maansa yleiselle sivistykselle, jos ei tämä ole kotimaisten luonnontieteilijäin tärkeimpänä silmämääränä. Matematiikka, puhdas suurretiede, on ainoa, jolla on kunnia olla kaikelle kansallisuudelle väliäpitämätön.» [1])

Toiseksi on nykyajan maisterien suusta usein kuultu moitteita ja halveksimisia niitä tiedemiehiä kohtaan, jotka eivät pysy yksinomaa tieteessään, vaan vilkkaammin ottavat osaa yhteiskunnalliseen ja valtiolliseen elämäämme. Ajatelkoot semmoiset, mitä Suomen kansa olisi, jos meidän tiedemiehistämme esim. Porthan olisi elinikänsä julaissut noita De usu-väitöskirjoja, Snellman pysynyt yksinomaa metafyysisten tutkimusten alalla, Yrjö-Koskinen istunut ikänsä arkistojen pölyssä?

»Luostarikammio ei ole enää tiedemiehen oikea koti; hänen tulee hakea yhteyttä todellisen elämän kanssa ja niitten kanssa, jotka siinä ovat käytännöllisessä toiminnassa; niin, hänen tulee koettaa vaikuttaa tähän toimintaan määräämällä sen suuntaa ja päämäärää. Hänen tulee tehdä se ylipäänsä siksi, että hänen teorioillaan tulee olla juurensa todellisuudessa, ja erittäinkin sen vuoksi, että hän tiedemiehyytensä vuoksi ei suinkaan ole lakannut olemasta maailman ja yhteiskunnan jäsen.» [2])

»Korkeamman sivistyksen summa ei ole missään tapauksessa tieteellinen kontemplatsiooni, niinkuin muutamat filosoofit — — — näkyvät ajatte-

[1]) J. V. Snellman, Samlade skrifter V, siv. 184—185.

[2]) J. V. Snellman, Samlade skrifter V, siv. 183

levan, vaan Jumalan valtakunnan toteuttaminen, johon spekulatiivinen miettiminen kyllä antaa ohjeet, mutta jossa tämä miettiminen ei suinkaan ole korkein ja lopullisin aste.» [1])

Hannes Gebhard.

Itäsuomalaisten kansain historian alalta.

I.

Tsheremissit.

Itä-Venäjän laajoilla aloilla asuvain heimolaistemme olot ovat näihin saakka olleet suureksi osaksi selvittämättä. Tosin ovat sekä suomalaiset että ulkomaalaiset, varsinkin unkarilaiset, oppineet viime aikoina kääntäneet huomionsa näiden kansojen kieleen ja samalla myöskin levittäneet Länsi-Eurooppaan tietoa heidän omituisista kansatieteellisistä oloistaan ja tehneet jossakin määrin tunnetuiksi heidän pakanuuden ajoista säilyneet uskonnolliset menonsa, jotka ehkä ovat vanhemmalla ja alkuperäisemmällä kannalla, kuin minkään meidän maanosassamme elävän kansan. Heidän historialliset vaiheensa sitä vastoin ovat olleet melkein kerrassaan tuntemattomat. Sillä alalla suoritettu tutkimustyö on pääasiallisesti rajoittunut muutamiin lyhyempiin yksityisseikkoja koskeviin sanomalehti- ja aikakauskirja-kyhäelmiin sekä siellä täällä tavattaviin tilapäisiin tiedonantoihin niissä venäläisissä teoksissa, joilla Itä-Venäjän sekavaa entisyyttä on koetettu selvitellä. Näitäkään hajanaisia tietoja ei ole täydellisesti koottu yhteen, saatikka tieteellisesti pohdittu, jotenka ne ovat olleet ainoastaan niiden saatavissa, jotka laajemmalta venäläistä kirjallisuutta tuntevat.

Viime vuosikymmenenä on kazanilainen professori *I. N. Smirnov* tällä alalla suorittanut suurensuuntaisen työn, joka ansaitsee kaikkea tunnustusta ja itäsuomalaisten kansain entisyyden selvittäjäin huomiota. Asuen melkein näiden kansojen keskuudessa on Smirnov vuosittain liikkunut heidän asumusalallaan, siten tutustunut heidän nykyisiin oloihinsa ja niistä

[1]) Adolf Törneros, Bref och dagboksanteckningar. Tukholma 1891, siv. 550.

koettanut niukkojen historiallisten tietojen, kieli- ja kansatieteen tulosten, paikannimien, muinaistarujen ynnä muiden käytettävinä olevien lähteiden avulla muodostaa kuvauksen heidän entisyydestänsäkin. Hänen ahkeran työnsä tuloksina on jo valmistunut laajanpuoleiset esitykset tsheremisseistä, votjakeista ja permjakeista. Mordvalaisia koskeva osa on myöskin jo osaksi saatavissa. Kun nämät julkaisut kuuluvat suomalaisen tieteen alaan, mutta vielä lienevät meidän maassamme jotenkin vähän tunnetut, teemme, mikäli se tämän aikakauskirjan ahtaissa rajoissa on mahdollista, selon niiden sisällyksestä. Luonnollisesti alamme silloin tsheremisseistä, joita koskeva julkaisu aikaisimmin on valmistunut. [1])

Tätä nykyä asuvat tsheremissit, kuten tunnettu on, pääosaltaan Volgan pohjoispuolella, sen ja Vjatka-joen välimailla, alkaen Kosmodemjanskin seuduilta lännessä Kazanin tienoille idässä ja pohjoisessa ulottuen Jaranskin ja Urzhumin, vieläpä Malmyzhin seuduille saakka. Vähempi määrä asuu heitä Volgan eteläpuolella Sura-joen suun seuduilla. Kolmannen ryhmän muodostavat ne tsheremissit, jotka tätä nykyä asuvat kauvempana idässä laajalla alalla Jelabugan ja Sarapulin piirikunnissa Vjatkan lääniä sekä Bjelajan ja sen syrjäjokien varrella Ufan ja Permin lääneissä.

Tämä tsheremissien hajaantuminen pohjoiseen ja itään on tapahtunut vasta verraten myöhään. Sitä todistaa jo se seikka, että Venäjän vanhin kronikankirjoittaja Nestor sijoittaa heidät Volgan eteläiselle eli n. s. vuorirannalle, alisen Oka-joen ympärille. Nestorin tiedonantoa vahvistavat kansantarinat, sillä niiden mukaan ovat Volgan niittyrannan tsheremissit muuttaneet nykyisille asuinsijoillensa vuorirannalta. Sekin seikka, että etäämpänä Volgasta asuvat tsheremissit rukouksissaan mainitsevat Volga-nimen, viittaa heidän muinaisiin eteläisempiin asuinpaikkoihinsa, sillä tämän nimen esiytyminen ei olisi mahdollista, jos ei kansa kerran olisi mainitun virran läheisyydessä asunut. Volgan eteläpuolella onkin säilynyt muistoja tsheremissien muinaisesta sielläolosta. Yli koko Nizhnij-Novgorodin läänin, vieläpä Vladimirinkin läänin itäosissa, tavataan näet paikannimiä, jotka voidaan selittää tsheremissinkielen avulla. Paitse sitä on olemassa kielellisiä ja kansatieteellisiä seikkoja (esim. naisten puvussa), jotka viittaavat mordvalaisten ja tsheremissien muinaisiin läheisiin kosketuksiin ja joita ei muuten voitane

[1]) Teoksen nimi on: *И. Н. Смирновъ*, Черемисы. Историко-Этнографическій очеркъ. Казань 1889.

selittää, kuin olettamalla, että mainitut kansat kerran ovat olleet naapureita ja toistensa vaikutuksen alaisia.

Näiden seikkain nojalla pitää Smirnov aivan varmana asiana, että tsheremissit ennen nykyisille asuinsijoillensa saapumista ovat asuneet Volgan eteläpuolella mordvalaisten välittömässä naapuruudessa. Nestorin tiedonannon mukaan on Oka-joki tähän aikaan ollut heidän läntisenä rajanansa. Paikannimistä päättäen ulottui heidän eteläinen rajansa aina mordvalaisalueeseen saakka, käyden jotenkin Rjazanin, Tambovin, Pensan ja Simbirskin läänien keskiosain kautta. Itäisenä rajana taas oli Sura-joki.

Näin on Smirnov määrännyt tsheremissien aikuisimmat asuinsijat ja historialliselta kannalta ei sitä vastaan mielestäni ole mitään muistuttamista. Hänen mielipidettänsä päinvastoin vahvistaa se seikka, että Jordanes mainitsee Hermanarikin gootilaisvaltaan kuuluvana myös imniscaris nimisen kansan, joka hänen sekavassa kansainluettelossaan tavataan heti mordenskansan (mordvalaisten) jäljessä. Jos tämä imniscaris tarkoittaa tsheremissejä, niinkuin useat tutkijat (Schafarik, Zeuss, Müllenhoff y. m.) ovat olettaneet, niin on heidän riippuvaisuutensa Hermanarikin vallasta, jonka pääpaino kaiketi oli koko kaukana lounaassapäin keskisen Volgan varrelta, lisätodistus siihen, että heidän asuinsijansa suuren kansainvaelluksen ja sen jälkeisinä aikoina ovat olleet likempänä varsinaista gootilaisalaa, siis etelämpänä kuin tätä nykyä.

. Milloinka tsheremissit muuttivat pohjoiseenpäin, on niitä kysymyksiä, joihin ei historia voi varmaa vastausta antaa. Heidän hajoamisensa on luultavasti tapahtunut pitemmän ajan kuluessa. Siihen viittaa jo se seikka, että he myöhemmin esiytyvät niin laajalla alalla ja asuvat ryhmissä pitkien matkojen päässä toisistaan. Ainoastaan joitakin ylimalkaisia syitä ja ajanmääräyksiä heidän hajoamiselleen tarjoovat muut tapaukset Keski-Venäjällä. Semmoisia on slaavilaisten heimojen leveneminen pohjoiseen- ja itäänpäin. Sitäkään ei voida vuosiluvuilla määrätä, mutta varmaa on, että Nestorin aikana, siis vuoden 1100:n paikoilla, itäisimmät näistä heimoista asuvat Dnjepr-virran itäpuolella. Silloin ovat jo soverjanit ja vjatitshit niin kaukana idässä, että heidän asuinsijansa ulottuvat Oka-joen läheisyyteen saakka. Nämät kansat joutuivat kosketuksiin mordvalaisten kanssa, joidenka siirtyminen pohjoiseenpäin taas vaikutti tsheremissien hajoamisen. Kun Nizhnij-Novgorod noin 1220:n paikoilla perustetaan Okan suulle, mainitaan seudun asukkaina nimenomaan mordvalaiset. Seuraavilla vuosisadoilla tietävät

aikakirjat kertoa tuon tuostakin tämän kaupungin asukasten ja mordvalaisten keskinäisistä taisteluista, mutta tsheremisseistä ne eivät puhu näiden riitojen aikana mitään. Se todistaa selvästi, että tsheremissit XIII:n vuosisadan alkupuolella jo ovat vanhoista asuinmaistaan luopuneet.

Mordvalaisten ahdistamina tsheremissit nyt hajaantuivat, siirtyen osaksi pohjoiseenpäin Volgan taakse, osaksi itään Sura-joen toiselle puolelle. Pohjoiseen siirtynyt kansanosa vetäytyi vähitellen, luultavasti useamman vuosisadan kuluessa, yhä kauvemmaksi Volgasta, nähtävästi Unzha- ja Vjetlugajokia myöten, saapuen siten ajan oloon keskisen Vjatkan varsille. Huomattava on, että vielä XIV:llä ja XV:llä vuosisadalla tsheremissejä asuu historiallisten tietojen mukaan melkoinen määrä Kostroman läänissä, missä heidät mainitaan osallisina Kostroman ruhtinasten ja Galitshkin välisissä taisteluissa. Kun venäläinen uudisasutus levisi näille maille, täytyi heidän vetäytyä itäpuolella oleviin erämaihin. Ne, jotka niin tekivät, ovat kansallisuutensa säilyttäneet. Toiset jäivät venäläisten siirtolaisten keskuuteen ja he ovat vähitellen itsekin venäläisiin sulauneet. Täten ovat siis tsheremissit vuosisatojen ajat vaellettuansa saapuneet lännestäpäin nykyisille pohjoisille asuinsijoillensa.

Itäiset tsheremissit taas ovat nykyisille asuinmaillensa kulkeuneet Kazanin läänistä, todennäköisesti Ilet-joen vartta. Se tapahtui samaan aikaan, jolloinka tatarit ottivat Kazanin seudut haltuunsa. Tsheremissit kutsuvat näet tatareja ja tshuvasseja kumpiakin samalla nimellä — Suas. Se seikka on niin selitettävä, että tsheremissit siirtyivät Volgan niittyrannalle, oltuansa ennen jonkun aikaa tshuvassien yhteydessä ja tutustuttuaan samaan aikaan tatareihinkin. Siten tuli alkujaan tshuvasseja tarkoittava nimi heidän kielessään merkitsemään tatarejakin. Tätä tsheremissien muuttamista Volgan niittypuolelle arvelee Smirnov kestäneen XV:lle vuosisadalle saakka. Kuitenkin jäi heitä joku määrä Volgan eteläpuolellekin. Vielä XVI:n vuosisadan edellisellä puoliskolla mainitaan näet tsheremissejä yhdessä tshuvassien ja tatarien kanssa Svjag-joen suun seuduilla. Siellä he esim. v. 1546 antavat panttivankeja alamaisuutensa osoitteeksi Moskovan ruhtinaalle.

Tehtyämme täten lyhyesti selon niistä vaelluksista, joita tsheremissit ennen nykyisille asuinsijoilleen saapumistansa ovat tehneet, mainitsemme muutaman sanan heidän itsenäisyytensä ajan sivistysoloista. Täydellistä kuvausta niistä emme yritäkkään antamaan, vaan rajoitamme esityksemme

yksinomaan niihin viittauksiin, joita kielitieteen tulokset, kansantarinat ja niukat historialliset tiedot antavat.

Se kuva, joka näiden lähteiden nojalla saadaan tsheremissien aikuisemmista kansallisista sivistysoloista, ei ole heille edullinen. Kielitiede, vaikka näillä aloilla vielä vaillinaisesti viljelty, todistaa näet, että ne sivistysvaikutukset, jotka tsheremissit historiallisena aikana ovat ulkoapäin, varsinkin turkkilaisten kansain puolelta, vastaanottaneet, ovat olleet erittäin monipuoliset. Niistä päättäen ovat suomalais-turkkilaiset kosketukset täällä idässä, vaikka ijältänsä paljoa myöhemmät, suomalaisten kansain kehitykselle verrattavat siihen suurensuuntaiseen sivistysvirtaukseen, mikä gootilaisen vaikutuksen aikana lännessä käypi läpi kaikkien länsisuomalaisten kansain. Tämän turkkilaisen sivistysvaikutuksen viimeisinä edustajina XIV:ltä vuosisadalta alkaen ovat tatarit. Maantieteellisen asemansa vuoksi he pääasiallisesti vaikuttivat itäisiin tsheremisseihin. Tosin olivat läntisetkin heidän valtansa alaisia, mutta joutuivat varsinaisiin kosketuksiin heidän kanssaan kuitenkin vaan etusijassa sotaisten yritysten kautta. Tsheremissinkielessä on runsaasti tatarilaisia lainasanoja, mutta paitse niitä tavataan sen sekä läntisissä että itämurteissa paljon vanhempiakin turkinkielisiä lainoja. Ne ovat niiltä ajoilta, jolloin tsheremissit eivät vielä olleet eronneet toisistaan, ja lähinnä johdettavat tshuvassinkielestä. Tätä nykyä eivät tosin tshuvassit ole korkeammalla, vaan päinvastoin osaksi alhaisemmallakin sivistyskannalla, kuin tsheremissit, mutta Smirnov väittää heidän ennen olleen sivistyneempiä ja yhtyy siihen mielipiteeseen, jonka mukaan mainittu kansa polveutuu muinaisista bolgareista.

Lainatuista sivistyssanoista päättäen on tämä turkkilainen (bolgarilainen) vaikutus tsheremisseihin ollut hyvinkin suuri. Sen aikana heidän alkuperäinen kotansa kehittyi varsinaiseksi ikkunoilla ja tulisijalla varustetuksi tuvaksi, sen lähelle rakennettiin muita huoneita ja koko huoneryhmän ympärille tehtiin aitaus, jossa oli portit ja veräjät. Yhdessä kohden asuva tsheremissi alkoi elättää itseänsä karjanhoidolla, tutustuen hevosiin ja lampaisiin, niittyihin ja laitumiin, joissa karjalaumat hoidettiin paimenten avulla. Sellaisille käsitteille, kuin tupa, liesi, räppänä, kuoppa (kellari), sauna, lääva, piha, portti, veräjä, karja, hevonen, lammas, niitty, laidun, lauma, paimen, piimä, juusto, ovat näet tsheremissit lainanneet nimitykset turkkilaisista kielistä. Maanviljelykseen kuuluvia käsitteitä samoinkuin useita muitakin kehittyneempää elämää osoittavia tarveskaluja lausuvat sanat ovat niinikään

turkinkielisiä: pelto, aura, viikate, hanko, kaura, sarka, raja, heinä, suova, olki, lanta, puutarha, sipuli, retikka, omena, liemi l. velli, reki, luokki, silat, suitset, vitja, nuora, naula, koukku, penkki, tuoli y. m. Samasta alkulähteestä ovat kotoisin kauppaan kuuluvia käsitteitä lausuvat sanat (tori, tavara, raha, hinta, voitto, tappio, rikas, köyhä, laina, maksaa j. n. e.) samoinkuin useat kehittyneempiä yhteiskunnallisia oloja kuvaavien käsitteiden nimet: kylä, kaupunki, katu, kansa, perhe, vapaus, laki, oikea, väärä, tuomari, päällikkö, vero, rangaista, armahtaa y. m.

Tsheremissien alkuperäisistä yhteiskunta-oloista ei ole paljon tietoja säilynyt. Jonkunverran yhteiskunnallista järjestystä näyttää heillä kuitenkin muutamista tilapäisistä tiedoista päättäen olleen. Sitä todistaa esim. se, että he koko kansan puolesta lähettävät lähettiläitä Iivana IV:n luokse ja antavat uskollisuutensa merkiksi panttivankeja. Heimo- ja kyläkuntia johtivat jonkunlaiset päälliköt, jotka vielä myöhäisenä historiallisena aikana esiytyvät sovittamassa oman kansansa ja venäläisten välisiä suhteita. Vielä 1500-luvun lopulla sanotaan nimenomaan, että tsheremissit lähettivät Moskovaan »vanhimpansa» sopimaan heidän ja venäjänvallan välisistä asioista. Nämät vanhimmat olivat luultavasti jonkunlaisia kotoisia ruhtinaita, joita Georgi sanoo tsheremisseillä venäjänvallan aikanakin olleen ja joista tarinat vielä nytkin tietävät kertoa.

Tällaisilla ruhtinailla näyttää tsheremissien itsenäisyyden aikana olleen suuri valta ja laajat maa-alat hallussaan. Merkillisimpiä heistä oli tarinan mainitsema *Akpars,* jonka alue käsitti koko vuori-tsheremissien maan Surajokeen saakka ja paitse sitä ulottui Vjetlugan varrellakin oleviin metsämaihin. Hänen piirinsä on suuruutensa puolesta verrattava vähäiseen venäläiseen ruhtinaskuntaan. Tällaisten vanhimpien mahtavuutta kuvaa se, että eräs heistä *Sabator,* tultuansa löydetyn aarteen kautta rikkaaksi, saavutti kotikyläläistensä kesken sellaisen mahtavuuden, että hän saattoi määrätä heidät kaikki tekemään työtä hänen hyödyksensä. Joka ei mielisuosiolla tähän määräykseen suostunut, pantiin jonkunlaiseen jalkapuuhun ja pakotettiin siten päällikön käskyä noudattamaan. Kun yhden kylän päällikkö saattoi menetellä näin omavaltaisesti, niin voidaan olettaa, että laajempien alueiden johtajilla oli vielä suurempi valta.

Paitse mainittuja kansantarinoita todistaa tsheremissien muinaisia järjestettyjä yhteiskunnallisia oloja sekin, että on ollut kapinoita, joihin koko tsheremissiläisalue on yhtynyt. Se ei aivan kehittymättömissä yhteiskunnalli-

sissa oloissa olisi ollut mahdollista. Muistoina siitä yhteydestä, missä eri heimot ennen olivat toisiinsa, ovat nyt yhteiset pyhät paikat. Eräs lehto Urzhumin piirikunnassa on esim. uhripaikkana 40:lle kyläkunnalle. Sinne kokoontuu väkeä Kazanin, Vjatkan ja Ufan lääneistä saakka.

Vertauskohtana muinaisten laajalle ulottuvien kapinain toimeenpanosta on se tapa, millä kansa vielä meidän vuosisadallamme on saatu kokoontumaan yhteisiä uhrimenoja viettämään. Mainittakoon tässä yksi esimerkki. V. 1828 näki kaksi tsheremissiä unen, jonka mukaan koko kansan piti panna toimeen yhteinen jumalien palvelus. Heti lähetettiin 9 miestä tästä sanaa viemään muille kansan jäsenille. Ne samosivat jalkaisin koko tsheremissiläisalueen läpi. Määräaikana saapui sitten uhripaikkaan tsheremissejä kaikilta suunnilta, sekä Glazovin piiristä että Ufan ja Orenburgin lääneistä saakka. Huomattava on tässä se tottelevaisuus, millä kaukaisintenkin seutujen asukkaat tällaista käskyä noudattavat. Se ei voi olla seuraus uhripappien työstä, sillä mitään sellaista pysyväistä virallista säätyä ei tsheremisseillä ole. Tällaisessa kuulijaisuudessa lienee lupa nähdä seuraus muinaisista yhteiskunnallisista oloista niiltä ajoilta, jolloin tsheremissit vielä olivat hajoamatta. Samalla tavalla kuin he XIX:llä vuosisadalla kokoontuvat yhteiseen jumalanpalvelukseen, he XVI:lla ja XVII:llä vuosisadalla nähtävästi nousivat yhtenä miehenä kapinaan venäläisiä vastaan.

Nekään vähäiset yhteiskunnallisen ja sivistyselämän siemenet, jotka tsheremissiläisessä maailmassa olivat alkuperäisiä, eivät saaneet vapaasti kehittyä. Niinkuin suomensukuisia kansoja yleensä ovat heitäkin mahtavammat naapurit joka takolta ahdistaneet ja tehneet kansan itsenäisen kehittymisen mahdottomaksi. Heidän suhteensa niihin vieraisiin kansoihin, venäläisiin ja tatareihin, joidenka ahdistamina he olivat saaneet siirtyä pois alkuperäisiltä asuinsijoiltansa ja etsiä turvaa erämaiden suojassa, oli jo alusta saakka sellainen, että itsenäisyydestä ei voinut enää olla puhettakaan. Kysymys koski vaan sitä, kumpaanko, venäläiseen vaiko tatarilaiseen, valtaan heidän oli liittyminen. XIV:llä ja XV:llä vuosisadalla ei tämä valitseminen ollut vaikea. Heitä läheisimmät venäläiset ruhtinaskunnat olivat pohjoisessa Vjatka ja lännessä Nizhnij-Novgorod. Kumpikin niistä oli heikompi, kuin etelässä oleva tatarilaisvalta, jota vahvistivat kukistetut bolgarit ja mordvalaiset. Tsheremissit liittyivät tatareihin ja taistelivat yhdessä heidän kanssansa lähes kolme vuosisataa tunkeilevia venäläisiä vastaan. Paitse ulkonaisen voiman mahtavammuutta vaikutti tähän liittymiseen jossakin määrin

ehkä sivistysolojenkin yhtäläisyys. Jo vanhoilla asuinmaillansa bolgarilaisvallan aikana tsheremissit omistivat kieleensä joukon turkkilaisia sanoja ja tietämättään jonkun verran uskonnollisen maailmankatsannonkin yhtäläisyyttä, mahdollisesti islaminkin ulkonaisia juhlamenoja. Myöhemmin he bolgarilaisvallan raunioilla tapasivat kansan, joka puhui vanhojen bolgarien sukulaiskieltä ja joka kukistamaltansa kansalta oli omistanut islamin uskonkin. Tatarilaisvaltaan liittyminen merkitsi siten tsheremisseille ainakin jossakin määrin heidän entisen volgantakaisen elämänsä jatkamista. Sitävastoin tiesi venäläisten valtaan antauminen kerrassaan vieraan sivistyksen omistamista.

Tarkempia tietoja ei ole säilynyt siitä, missä suhteessa tsheremissit olivat vallitseviin tatareihin. Muutamat tiedot XVI:lta ja XVII:ltä vuosisadalta viittaavat siihen, että heidän siihen aikaan onnistui ainakin joksikin osaksi säilyttää entiset yhteiskunnalliset olonsa, joissa omantakeiselle toiminnallekin jäi jonkun verran sijaa. Olemme jo ennen huomauttaneet sitä, että heillä vielä tähän aikaan oli omia itsenäisyyden ajoilta säilyneitä kansallisia ruhtinaitakin eli vanhimpia. Heidän ja hallitsevan kansan läheistä suhdetta todistaa sekin, että tarinain mukaan naimisiin meno oli tavallinen tatarilaismiesten ja tsheremissiläisnaisten kesken. Muuten olivat tsheremissit tähän aikaan velvoitetut maksamaan veroa ja asettamaan sotaväkeä, samoinkuin muutkin heidän asemassaan olevat kansat. Ja yleensä todistavat ne niukat tiedot, jotka historia heidän vaiheistaan tältä ajalta on säilyttänyt, että he olivat tämän vallan uskollisia puolustajia tunkevaa venäläisyyttä vastaan. V. 1455 he esim. asettavat 30,000 jalkamiestä Iivana III:tta vastaan. Vasili III:n aikana he vielä ovat tatarien uskollisia alamaisia. He taistelevat esim. venäläisten kanssa eräästä linnoituksesta, jonka he ovat tehneet lähelle Kazanin kaupunkia. Niinikään vartioivat he Kazanin ja Nizhnij-Novgorodin välistä tietä ja tuottavat venäläisille päälliköille tuntuvia tappioita. V. 1530 kärsi esim. ruhtinas Feodor Obolenskij-Lopata taistellessaan tsheremissien kanssa suuren tappion, menettäen siinä koko kuormastonsa ja 70 tykkiä.

Iivana Julman aikana tämä tsheremissien ja tatarien välinen hyvä suhde muuttuu. Kazanissa syntyy eripuraisuutta ja eri puolueet joutuvat riitaan keskenänsä. Luultavasti tsheremissit nyt luopuivat kazanilaisista. Ainakin lähettävät v. 1546 vuori-tsheremissit lähetyskunnan Moskovaan ja lupaavat auttaa venäläistä sotajoukkoa, jos se ryntää tatarien maahan. Silloin lähtee Iivana Julman toimesta puheenalaisten tsheremissien maahan

ruhtinas Aleksanteri Chorbatij ja ottaa heiltä 100 panttivankia uskollisuuden vakuudeksi. V. 1552, Kazanin valloituksen vuonna, joutuvat vuori-tsheremissit lopullisesti Moskovan tsaarin alammaisiksi. Mutta niitty-tsheremissit olivat vielä tatarien puolella ja tekivät paljon vahinkoa venäläisille sotajoukoille, jotka kulkivat heidän maansa läpi Galitshkista Kazaniin. He tunnustivat yhdessä votjakkien kanssa Moskovan ylivallan ensi kerran Kazanin valloituksen jälkeen, joutuen silloin venäläisille veronalaisiksi. Tätä vallanalaisuutta ei kuitenkaan kestänyt kauvan, sillä jo v. 1553 kumpikin mainituista kansoista kieltäytyi veroa maksamasta. Mjesha-joen varrelle 70:n virstan päähän Kazanista he tekivät maalinnoituksen ja puolustautuivat siinä vainoojiltansa. Kapinoitsijat saatiin vasta neljän vuoden kuluttua kuulijaisuuteen taivutetuiksi. Se oli ensimäinen niistä monista kapinoista, joita tsheremissit nyt puolen vuosisadan kuluessa ehtimiseen tekevät Venäjän valtaa vastaan. He olivat yhdessä tatarien ja mordvalaisten kanssa liitossa Krimin kaanin kanssa, aikoen saattaa Kazanin hänen haltuunsa. Tähän apuun luottaen kaikki tsheremissit ynnä muut Itä-Venäjän kansat v. 1572 luopuivat Moskovan vallasta. Krimistä odotettu apu jäi kuitenkin tulematta ja kapinoitsijain täytyi laskea aseensa, kärsittyänsä useita kovia tappioita. Kymmenen vuoden kuluttua tsheremissit taas ryhtyivät kapinaan. Pystymättä heitä omin neuvoin kukistamaan kutsuivat Kazanin päälliköt apujoukkoja Moskovasta ja nyt seurasi tsheremissien maan uusi säännöllinen valloitus. Jokien varrelle rakennettiin linnoituksia, joilla valloitettua aluetta tarkoitettiin suojella vastaisilta kapinoilta. Näiden toimenpiteiden edullisuus näyttäytyi v. 1592, jolloin tsheremissit taas tarttuivat aseisiin, sillä silloin saatiin kapina rajoitetuksi 12:een Volgan niittyrannan volostiin.

Seuraavat vuosikymmenet ovat yhtä levottomia tsheremissien kuin Venäjän historiassa yleensä. He ovat tähän saakka taistelleet yleensä Venäjän valtaa vastaan, nyt joutuvat hekin puoluetaistelujen pyörteeseen ja paljastavat aseensa milloin minkin vallanpyytäjän puolesta. Uupuneina pitkällisistä taisteluista ovat he vihdoin 1600-luvun toisella vuosikymmenellä tsaarin uskollisia alammaisia. Heidän vanhojen kansallisten jumaliensakin joukkoon ilmaantuu silloin erityinen tsaarillinen jumala. Myöhemmin siirretään heitä samoinkuin muitakin Itä-Venäjän vieraita kansoja uudisasukkaina levittämään Venäjän valtaa kaukaiseen itään. Siten syntyy tsheremissiläisiä kyliä ylisen Tshusova-joen varrelle sekä Kungurin ja Ufan piireihin. Pietari Suuren aikana kutsutaan heidät säännölliseen sotapalvelukseenkin.

Syynä siihen, että tsheremissit puolen vuosisadan kuluessa niin usein tekevät verisiä kapinoita venäläisiä vastaan, on se, että ylivallan vaihdos oli heille haitallinen. Heidän kotoiset ruhtinaansa häviävät historiasta venäläisen vallan aikana. Paitse valtiollisen vapauden supistamista vaikuttivat näihin kapinoihin myös uuden uskonnon levittäminen, raskaat verot ja venäläisen vaikutuksen levetessä yhä ahtaammiksi käyvät kotoiset olot.

Heti, kun venäläisten valta tsheremissien kesken oli vakaantunut, aljettiin ajatella heidän kääntämistänsä kristinuskoon. Asiaa koetettiin sekä silloin että myöhemminkin ajaa rauhallisilla keinoilla. Jo Iivana Julman antamassa ohjesäännössä Kazanin arkkipiispalle sanotaan nimenomaan, ettei ketään saa väkivallalla kasteeseen pakottaa. Sama määräys uudistettiin myöhemmin usein. Kristillisyyteen koetettiin pakanoita yleensä taivuttaa ystävyydellä, lahjoilla, vapautuksella veronmaksusta pitemmäksi tahi lyhyemmäksi ajaksi, armoittamalla rikoksellisia, maaorjille annetuilla vapaudenlupauksilla y. m. rauhallisilla keinoilla. Sanottavaa menestystä ei näillä kääntämisyrityksillä ollut ennenkuin Elisabet-keisarinnan aikana, jolloin yksinään Kazanin läänissä 100,000 pakanaa kastettiin. Kristillisyys ei kuitenkaan painunut pintaa syvemmälle eikä kotoisten jumalien kunnioitus silti lakannut, vaikka pyhä risti niiden joukossa sai sijansa.

Yhdessä kristinuskon levittämisen kanssa koetettiin myös lukutaitoa tsheremisseihin istuttaa, vaikka sekin työ on hitaasti käynyt eikä vielä meidänkään aikoinamme toivotuille perille ehtinyt. Asia oli puheena jo heti Kazanin valloituksen jälkeen, mutta näyttää silloin jääneen paperille. Ainakaan ei koko XVII:ltä vuosisadalta ole minkäänlaisia tietoja kirjallisen sivistyksen alkeidenkaan levittämisestä tsheremissien keskuuteen. Vasta Pietari Suuren aikana koetettiin valistuksen ja lukutaidon asiaa ajaa muun muassa siten, että kristinuskoon kääntyneitä nuorukaisia kasvatettiin kansansa papeiksi, palkinnoita annettiin niille vanhemmille ja lapsille, jotka osoittivat harrastavansa valistuksen levenemistä. Viime vuosisadan edellisellä puoliskolla perustettiin vihdoin Itä-Venäjän vierasheimoisten kansain eli »inorodsien» keskuuteen kouluja, joissa opetettiin venäjänkieltä, kirkonopin pääkappaleita y. m. Niiden opettajien tuli olla oppilastensa kieleen perehtyneitä miehiä ja tarkoituksena oli, että oppilaat eivät unohtaisi äidinkieltänsä saavuttaessansa venäjänkielen taidon. Yksi tällainen oppilaitos sijoitettiin tsheremissienkin maahan. Nämät koulut hävisivät pian ja sittemmin aina Aleksanteri II:n aikoihin asti ei inorodsien sivistyttämistyötä jatkettu. Joi-

takin heistä, muiden muassa tsheremissejäkin, kasvatettiin papintoimeen hengellisissä seminaareissa, mutta näiden harvojen sivistystä saaneiden merkitys koko kansaan nähden oli jotenkin vähäinen. Sekin pieni hengellinen kirjallisuus, joka heidän kielellensä on käännetty, on syntynyt vasta tällä vuosisadalla.

Sekä uskonnon että opillisen sivistyksen levittämisessä menettelivät venäläiset siis rauhallisella tavalla. Suomalaisten kansain entisille oloille, varsinkin heidän isiltä perityn kansallisen uskontonsa tulevaisuudelle, olivat tällaiset hallituksen toimenpiteet yhdessä muiden seikkain kanssa kuitenkin vaarallisia ja saattoivat varsinkin venäjänvallan ensi aikoina herättää heissä tyytymättömyyttä ja vaikuttaa kapinoitakin.

Verotusseikoista ei ole tarkempia tietoja, mutta helppoja ne eivät näytä maksajille olleen. Yksi osa kansasta maksoi veroa luonnontuotteissa, toinen oli velvollinen tekemään sotapalvelusta. Venäjänvallan ensi aikoina suoritettiin vero nahoissa, joita esim. Kazanin seudun tsheremissit XVII:llä vuosisadalla maksoivat 1 ruplan 40:n kopeekan arvosta hengeltä. Kun tsheremissinkielessä *orava* ja *kopeekka* lausutaan samalla sanalla, on syytä olettaa, että veronmaksaja sai suorittaa 140 oravannahkaa vuosittain. Smirnov laskee, että tämä veronmäärä teki noin 35 % metsästäjän koko vuotuisesta saaliista. Myöhemmin otettiin verona muitakin luonnontuotteita: kaloja, hunajaa y. m.

Päästäksensä vapaiksi rasittavasta veronmaksusta pakeni tsheremissejä joukoittain erämaihin. Sillä tavalla kulkeutui heitä XVII:llä vuosisadalla Ufan ja Permin lääneihinkin. Maksuvelvollisuus kävi vaikeammaksi sen kautta, että heidän oikeutensa hallituksen toimesta muutamissa suhteissa tuntuvasti rajoitettiin. He näet eivät saaneet käydä vapaasti kauppaa kaupungeissa, jonka vuoksi he joutuivat enemmän tahi vähemmin venäläisten keinottelijain käsiin tietämättä edes minkäarvoisia heidän tavaransa olivat. Tällä tavalla heidän edistymisensä pysähtyi ja taloudellinen tilansa huononi. Venäläisen uudisasutuksen leveneminen tsheremissien maahan tietysti ei myöskään voinut olla vanhoille asukkaille edullinen. Uudet tulijat ottivat haltuunsa laajat alat ja loukkasivat siten seudun entisten asukasten vanhoja oikeuksia. Kun virkamiehet tämän lisäksi usein menettelivät väkivaltaisest oli kansan tila hyvinkin arveluttavalla kannalla. Hallitus koki kyllä antamillansa julistuksilla väärinkäytöksiä ehkäistä, mutta sortoa tsheremissit kuitenkin kärsivät sekä heidän parissaan elävien virkamiesten että muidenkin

venäläisten puolelta. V. 1822 annettiin vihdoin asetus, jonka mukaan tsheremissit ja muutkin inorodsit yhteiskunnallisessa ja taloudellisessa suhteessa joutuivat samaan asemaan valtakunnan muiden asukasten kanssa.

Olen vaan maininnut muutamia kohtia Smirnovin runsasaineisen kirjan historiallisesta sisällyksestä. Paitse sitä kertoo hän laajasti tsheremissien maan laadusta, perheoloista, jumalaistarustosta, kansanrunoudesta y. m.

Toisella kertaa toivon saavani tilaisuutta tehdä lyhyen selon saman tutkijan muista Itä-Venäjällä asuvia heimolaisiamme käsittelevistä teoksista.

A. H. Snellman.

Kansalaiskoulujako vai virkamieskouluja?

4.

Niinkuin olemme nähneet, niin opettajat viime kokouksessaan käsittelivät kysymyksiä lukukausmaksuista ja kansakoulun asemasta pohjakouluna siltä kannalta, että oppikoulumme ovat etupäässä kansalaiskouluja. Katsokaamme nyt missä määrin sama käsitys esiintyi muista kysymyksistä keskusteltaessa.

Jos köyhille on annettava sama tilaisuus koulukasvatukseen kuin rikkaille, niin kohtuus samaten vaatii, että kansalaiskoulussa tyttöä pidetään pojan vertaisena. Yksimielisesti siis kokouksen *tyttökouluosasto* vaati laajempaa sivistystä tytöille, nimenomaan siten että tyttökoulu ja jatkoopisto laajennettaisiin kumpikin yhdellä luokalla.

Merkillistä kyllä tuli tässäkin kysymyksessä esille näkökannan eroavaisuus mitä koulujen tarkoitukseen tulee. Muutamat tahtoivat, että tyttökoulutkin suorastaan valmistaisivat oppilaitaan ylioppilastutkintoa varten; mutta useimmat vastustivat sitä ja pitivät päin vastoin suotavana, että tyttökoulut jäisivät vapaiksi tuosta Damokleen miekasta, joka riippuu poikakoulujen yli. Sen sijaan lausuttiin se toivomus että, kun tyttökoulut eivät vie yliopistoon, niille tyttökoulun tai jatkoopiston käyneille naisille, jotka jonkun valtiolyseon kautta pyrkivät yliopistoon, jollakin tavalla helpotet-

taisiin pääsö lyseoon, esim. siten ettei heiltä vaadittaisi tutkintoa niissä aineissa, joissa he jo ovat suorittaneet vastaavan tutkinnon tyttökoulussa tai jatkoopistossa.

Yleensä opettajakokous ei juuri näyttänyt mieltyneen *tutkintoihin:* vaadittiin ylioppilastutkinnon ja julkisen vuositutkinnon poistamista ja muutamissa muissa kohden opettajille vapautta jättää tutkintoa pitämättä.

Tässä kohden opettajakunta jo osoitti, että se panee enemmän arvoa opetuksen sisällykseen, kuin semmoisiin ulkonaisiin tuloksiin, jotka tutkinnossa tulevat esille. Mutta muissakin kohden ilmestyi se katsantotapa, että opetuksen tulokset ovat enemmän laadultaan kuin paljoudeltaan punnittavat.

Laveasti keskusteltiin esim. kysymyksestä: onko kouluissamme kylliksi huolta pidetty oppilaitten *siveellisestä kasvatuksesta* ja luonteenkehityksestä, ja mitä sopisi tämän tarkoitusperän edistämiseksi tehdä?

Keskustelun alustaja, rehtori *Strömborg,* lausui siitä monta huomiota ansaitsevaa sanaa. Hän paljasti monta heikkoutta opettajain suhteessa oppilaihin. Opettajain täytyy usein, varsinkin pikkukaupungeissa, antautua yhteiskunnallisten harrastusten palvelukseen, jotka, vaikkapa itsestään hyviä, kuitenkin liian paljon hajoittavat heidän voimiaan; ja se levottomuus, joka täten syntyy opettajassa, vaikuttaa tietysti myöskin luokkaan. Välisti taas eivät opettajat tarkasti noudata velvollisuuksiaan, vaikka heidän pitäisi pikkuasioissakin sitä tehdä. Alustaja siis vaati, että opettajat pitäköot tieteellisiä harrastuksiaan vireillä ja koettakoot samassa edistyä koulutehtävissään. Ja nuo tehtävänsä suorittakoot opettajat ankaralla velvollisuudentunteella, mutta samassa lämpimällä rakkaudella oppilaita kohtaan. Siten he jo esimerkillään ja koko esiintymistavallaan vaikuttavat kasvattavasti.

Alustajan jälkeen monet puhujat lausuivat mielipiteensä samaan suuntaan. Ja toisiakin kysymyksiä käsiteltäessä kuultiin samallaisia vaatimuksia, niin esim. kun keskusteltiin *kouluopettajain käytöllisestä valmistuksesta, kouluprogrammeihin otettavista kirjoituksista, rangaistuksista* kouluissa. Kaikkialla keskustelu perustui siihen käsitykseen, että opettajalla on ylevä tehtävä, joka vaatii koko hänen personallisuutensa, ja että tämä tehtävä on oppilaitten kasvattaminen kelpo kansalaisiksi, ei ainoastaan vissin tietomäärän niihin tyrkyttäminen.

Niinkuin jo rehtori Strömborg huomautti, niin ei näissä vaatimuksissa ole paljon uutta. Mutta kun opettajamme tulevat kokoon, niin on hyvä että semmoiset periaatteet lausutaan julki, ikäänkuin uskontunnustuksena.

Varmaan tunne siitä, mitä opettajakunta näistä seikoista arvelee, on yksityiselle opettajalle hyödylliseksi tueksi hänen edistymispyrinnöissään. Ja koko maallekin voi olla hyödyllistä tietää, mitä päämaalia sen opettajakunta itselleen asettaa.

Mutta keskustelussa siveellisestä kasvatuksesta lausuttiin myöskin periaate, joka on verrattain uusi meillä ja joka, jos se oikein toteutetaan, epäilemättä tulee antamaan kouluopetuksellemme aivan uuden muodon.

Usein, ja varsinkin ennen aikaan, on käsitetty koulun siveellisesti kasvattavan vaikutuksen perustuvan pääasiallisesti opettajain ja oppilaan persoonalliseen väliin, koulun järjestykseen j. m. s. Taikka muutamia oppiaineita, esim. uskontoa, on katsottu siinä kohden erittäin tehokkaiksi. Toisella kannalla oli opettajakokouksessa tri *Johnsson*. Yhtyen alustajaan hän kuitenkin tahtoi hakea pääsyyn oppilaan siveellisen kasvatuksen ja kehityksen puutteeseen *siinä tavassa, jolla opetetaan*. Käsitetään, sanoi hän, liian yksipuolisesti itse opetuksen tarkoitus. Ja hän jatkoi:

Minä en luule opetuksen tarkoituksena olevan, että opetetaan kaikkea ulkoa, niin että jokainen saisi korkeimmat arvosanat; vaan jos tahdotaan pitää huolta oppilaitten siveellisestä kasvatuksesta ja luonteen kehityksestä, niin tulee asettaa opetuksen tarkoitus paljoa korkeammalle. Opetuksen tarkoitukseksi tulee asettaa harrastus. Sillä psykologia opettaa, että tieto herää harrastuksesta ja harrastuksen kautta herää tunne. Tämän kautta vaikutetaan meidän tekoihimme ja toimintaamme. Minä pyydän ettei käsitetä väärin sitä, kun sanoin harrnstuksen herättämistä kasvatuksen ja opetuksen tarkoitukseksi. En tarkoita sitä, että oppilaassa herätettäisiin harrastusta johonkin erityiseen tieteen piiriin, esim. kasvien tutkimiseen, vaikka sekin voi olla hyvä. Harrastuksella tarkoitan sitä, että oppilaassa herätetään elävä ja lämmin halu tekemään työtä ja vaikuttamaan suurissa elämän piireissä niiden tehtävien täyttämiseen, jotka kullakin ihmisellä on. Minä tarkoitan, että jokaisen oppiaineen tulee tähdätä siihen, että oppilaassa herää harrastusta vakavaan, rehelliseen ja tieteelliseen työhön, että koetetaan hänessä herättää harrastusta tekemään työtä lähimmäisensä hyväksi, joka harrastus saapi suuremman osoitteensa isänmaan rakkaudessa. Lopuksi tarkoitan, että herätetään oppilaassa halua sekä elämässä että luonnossa katsomaan ylemmäksi, hakemaan sen ylipuolella olevaa elämän ja luonnon herraa. Jos sillä tavoin herätämme näitä yleisinhimillisiä harrastuksia oppilaissa, niin voi opetus, joka kuitenkin on koulun tärkein tehtävä, todellakin vaikuttaa luonteenkehitykseen ja siveelliseen kehitykseen. Tämän saavuttamiseksi soveltuvat kaikki oppiaineet. Ei ainoastaan uskonto eikä luonnonoppi, vaan jok'ainoa oppiaine voi siihen antaa lisänsä.

Tämä on juuri kansalaiskoulun programmi: eläviä voimia eikä vaan tietoja, sillä »tiedot semmoisina kuolettavat», sanoi tri Johnsson aivan oikein.

5.

Täten kysymys *opetustavasta* saapi syvemmän merkityksen. Ei ole isänmaalle yhdentekevää, opetetaanko sen lapsia elähyttävällä vai kuolettavalla tavalla. Niin kansalaiskouluaate sai kuin saikin jalansijaa myöskin eri oppiaineista keskusteltaessa.

Kotimaisten kielten osastossa tuo aate oli kerrassaan johtavana. Tosin ei siitä pöytäkirjassa sanota paljo mitään, ja läsnäolijana voin todistaa, ettei siitä paljon puhuttukaan. Mutta syy siihen oli se, että osaston vaatimukset olivat niin selviä ja luonnollisia, ettei kukaan katsonut tarpeelliseksi niihin tuhlata sanoja. Esitettiin ponsilauseita ja yhdyttiin niihin yksimielisesti. Mutta kaikessa lyhykäisyydessään nuo ponsilauseet ilman keskustelua tarkoittavat syvempää kouluopetuksemme uudistusta kuin muussa kohden pitkät esitelmät. Ne ovat seuraavat:

1. On aivan välttämätöntä saada enemmän tuntia äidinkielelle, ja osasto uskaltaa lausua tämän vaatimuksensa sitä rohkeammin, koska yleinen mielipide opettajakokouksessa näyttää sitä kannattavan. (Rehtori Strömborg oli vaatinut samaa, ja moni muu yhtynyt häneen).

2. Äidinkielen opetuksessa on suurempi sija annettava suulliselle haroitukselle eli esitykselle.

3. Erityisiä äidinkielen opettajavirkoja pitäisi mahdollisuuden mukaan meidän kouluihimme asettaa.

4. Äidinkielen opetuksessa tulee antaa entistä suurempi merkitys kansalliskirjallisuuden lukemiselle.

5. Suorasanaiselle kirjallisuudelle on annettava sama arvo opetuksessa kuin runoudelle.

6. Selityksillä varustettuja koulupainoksia etevimpien kirjailijaimme teoksista pitäisi toimittaa.

7. Vastaisten opettajain käytöllinen valmistus maassamme on nykyään puutteellinen siinä kohden, ettei vastaiselle kotimaisten kielten opettajalle ole tarjona mitään opetusta lausumisessa, ja varsinkin semmoisessa kotimaisen kirjallisuuden analyysissä, joka on välttämättömänä ehtona tyydyttävän lausumistaidon saavuttamiseen.

Mitä tulee *toisen kotimaisen kielen* opetukseen, vaadittiin samaten kirjallisuuden lukemista niin paljon kuin mahdollista, sekä lausuttiin että

toista kotimaista kieltä on jo ensi lukuvuoden kuluessa käytettävä opetuskielenä.

Eräs tähän kuuluva kohta oli keskustelun alaisena kolmessa eri osastossa, ja siitä puhuttiin täysistunnossakin. Se oli voimassa oleva määräys että isänmaan ja kirkon historiaa ylemmillä luokilla luetaan toisella kotimaisella kielellä.

Tämä määräys on nähtävästi kouluylihallituksen lempilapsia. Puheenjohtaja huomautti siitä erikseen avauspuheessaan ja esitti sen suurta yhteiskunnallista merkitystä. Ainoastaan siten, että sivistynyt luokka hyvin hallitsee molempia kotimaisia kieliä, voi kieliriita tulla lopullisesti ratkaistuksi. Jos, niinkuin muutamat opettajat ovat valittaneet, itse oppiaine kärsii siitä että sitä esitetään muulla kuin äidinkielellä, niin syy siihen puhujan mielestä arvattavasti on se, ettei opetusta ala-asteilla ole hoidettu niin käytöllisesti kuin suotavaa olisi.

Historian osastossa samaten ylitarkastaja Frosterus lämpimästi puolusti nykyistä määräystä, ja häneen yhtyi pari muuta puhujaa. Mutta muuten osasto melkein yksimielisesti hylkäsi isänmaan historian opettamisen toisella kotimaisella kielellä. Aine sanottiin olevan liian tärkeä tullaksensa, niinkuin helposti tapahtuu, pelkäksi kieliharjoituksen esineeksi. Ja samaten teoloogineu osasto yksimielisesti vaati kirkkohistorian opettamista äidinkielellä.

Ratkaisun tässä asiassa pitäisi oleman helppo. Jos toista kotimaista kieltä ei ala-asteilla opeteta kylliksi käytöllisesti, niin epäilemättä historia siitä kärsii; mutta jos mainittua kieltä taas opetetaan hyvin, niin ei tarvitse sillä kielellä opettaa historiaa. Ja kotimaisten kielten osasto lausuikin mielipiteenään, että nykyisellä käytännöllisemmällä opetustavalla voisi siinä kohden saavuttaa tyydyttäviä tuloksia.

Vaan jos ei tuosta kyllin liene, niin löytyy toinen hyvin mukava keino enentää tuota käytöllistä taitoa: annetaan puheharjoituksiin ne tunnit, jotka nyt käytetään kirkkohistorian opetukseen. Sillä tämä aine, jos mikään, on virkamiesoppia. Vastaiselle teoloogille se voi olla hyödyllinen, mutta tavallisen kansalaisen ei ensinkään tarvitse tietää, mitä joskus maailmassa ovat uskoneet semmoiset ihmiset kuin Patripassiaanit, Anomoiolaiset, Antinomistit, Adiaforistit, Adoptianilaiset, Semiareiolaiset ja Semipelagiaanit, Monofysiitit ja Monotelistit, Modalistit ja Monarkiaanit, Synergistit ja Synkretistit ja runsaasti pari tusinaa muita -istejä, -iittejä, -aaneja ja -laisia.

Tahi mitä luulette oppilaan ymmärtävän siitä, että muutamat saksalaiset opettajat »vaihtoivat abstraktisdeistisen moralismin fyysillisestä pantheismista anthropoloogiseksi atheismiksi kehittyvään käsitykseen»? Mitä kansalainen tarvitsee tietää kirkon vaiheista, se voi varsin hyvin saada paikkansa yleisessä historiassa, mutta eri aineena kirkkohistoria ei kansalaiskouluun kuulu.

Olen tosin kuullut sanottavan, että kirkkohistoria on hyödyllinen vastapainona semmoiselle uskonnon opetukselle, jota välisti annetaan kouluissamme. Uskonnon opettaja voi esittää kirkon dogmeja niin kuin ne suorastaan johtuisivat raamatusta ja olisivat ainoa mahdollinen uskonnollinen johtopäätös siitä. Silloin, sanotaan, voi olla hyvä että oppilaat kirkkohistoriasta saavat jonkunlaisen enemmän historiallisen käsityksen siitä miten dogmit ovat syntyneet, ja moni oppilas tulee siihen päätökseenkin että olivatpa sen tahi tuon »harhaopin» tunnustajat kuitenkin hyvin järkeviä ihmisiä.

Mutta jos niin on, niin sitä enemmän on vaadittava kirkkohistorian poistamista. Jos opettaja esittää kirkon dogmeja niin yksipuolisesti kuin sanotaan hänen voivan tehdä, niin kirkkohistoria hänen käsissään tulee lisäaseeksi vaan, jolla hän voi ainakin monen oppilaan mieleen istuttaa suvaitsemattomuutta ja ylenkatsetta toisin ajattelevia vastaan. Mutta jos tulos ei tulekaan semmoiseksi, kuin tarkoitetaan, jos oppilaat omin päin ajattelevatkin aivan toista kuin opettaja tahtoo heitä ajattelemaan, niin ei tämäkään ole hyvä. Uskonnolliset mielipiteet tulevat täten perustumaan vaan nuorison vastaansanomishaluun. Mutta semmoinen negatiivinen tulos on yhtä vähän tyydyttävä kuin se, että oppilaat tulevat suomenmielisiksi vaan siitä syystä että ruotsinkiihkoinen opettaja sanoo »Suomen laulua» fennomaaniseksi vesisopaksi.

Mutta kaikessa tapauksessa tämmöiset mahdolliset seuraukset kirkkohistorian opetuksesta olisivat voineet antaa kouluopettajakokouksen *teoloogiselle osastolle* paljon miettimisen aihetta. Mutta mainittu osasto yleensä, ainakin pöytäkirjoista päättäen, ei näy ensinkään epäilleen nykyistä opetustapaa. Keskusteltiin vaan oppikirjoista, ja hyväksyttiin kirkkohistoria, joka sisältää juuri semmoista kuin äsken olen maininnut. Ja samaten hyväksyttiin Raamatun historia, jonka ensi sivulla kerrotaan, että maailma luotiin 4000 vuotta ennen Kristuksen syntymistä.

Matemaattinen osasto oli kuitenkin koko joukko kriitillisempi. Osaston pöytäkirjasta käy selville, ettei missään matematiikan haarassa eikä fy-

siikassa tätä nykyä löydy täysin sopivaa oppikirjaa. Mitä taas oppimäärään tulee, niin ehdotettiin sen supistamista klassillisissa lyseoissa, niin että muun muassa aritmetiikasta ja stereometriiasta jätettäisiin pois tarpeettomat yksityiskohdat, ja trigonometriia kokonaan suljettaisiin pois oppisuunnitelmasta.

Tämä ehdotus tehtiin kuitenkin vaan siitä syystä, että kurssia katsottiin liian laveaksi tuntimäärän suhteen, niin ettei sitä ennätä kyllin perinpohjaisesti suorittaa.

Vaan selvää on, että kansalaiskouluaatteen kannalta katsoen matematiikan opetus sietäisi paljon suurempia muutoksia. Ensiksi ulkonaisesti, niin että kurssia vielä enemmän supistettaisiin. Suurin osa geometriasta ja samaten algebran korkeammat asteet ovat pelkkää virkamiesoppia. Erityisiä tarkoituksia varten niitä tarvitaan, mutta suuremmalle osalle kansalaisia ne ovat aivan hyödyttömiä.

Sanotaan tosin että matematiikan opetus kehittää ajatuskykyä. Teoreettisesti tämä on oikein, mutta kysymys on: saavutetaanko tätä nykyä todellakin tämmöinen tulos? Minä luulen, että siihen täytyy vastata kieltävästi. Monelle oppilaalle esim. geometria jää kuin jääkin vaan ulkoläksyksi, ja pari yliopiston opettajaa on sanonut minulle, että ne ylioppilaatkin, jotka tutkivat matematiikkaa, yleensä *eivät osaa laskea,* kun tulevat yliopistoon.

Syy siihen on selvä. Nuo tarpeettomat osat matematiikasta anastavat itselleen liian paljon sijaa, ja kun ne sitä paitsi ovat vaikeampia, niin täytyy säästää ne ylempiä luokkia varten. Tästä on seuraus että laskuoppi suoritetaan kokonaisuudessaan liian varhain, lyseoitten parilla kolmella ensimäisellä luokalla. Mutta tällä asteella oppilaat eivät pysty ymmärtämään lukujen keskinäisiä suhteita, eikä heitä siis voida saattaa lukuja todella hallitsemaan. Mutta vasta se, joka niin hallitsee lukuja niiden keskinäisessä suhteessa, vasta se osaa todellisesti laskea, ja vasta hänessä on ajatuskyky todellakin kehitetty.

Mutta niinkuin asia nyt on, niin opetus noilla asteilla tulee suureksi osaksi aivan kaavamaiseksi. En tahdo puhuakaan siitä että 11—12 vuotias oppilas, jolla ei ole ollut muuta rahaa hoidettavana, kuin mitä vanhemmat antavat hänelle määrättyjä ostoksia varten, että semmoinen oppilas oppii korkolaskua, jopa diskonttolaskua! Mutta pahempi seikka on juuri tuo kaavamaisuus.

Lasketaan esim. »yhsiehtoista päätöslaskua». Kysytään: kun 16 hl. rukiita maksaa 280 markkaa, mitä maksaa 8 $^1/_2$ hl? Tavallinen käytöllinen ihminen vastaa siihen heti $140 + \frac{280}{32}$ m. Mutta tämä ei ole mitään yksiehtoista päätöslaskua, siinä ei ole mitään x, ja x täytyy olla. Siis etsitään säännön mukaan »yhteinen yksikkö» joka on $^1/_2$ hl, ja niin kirjoitetaan:

$$\frac{32}{2} \text{ hl} - 280$$

$$\frac{17}{2} \text{ hl} - x$$

josta sitten saadaan $x = \frac{280 \times 17}{32}$.

Tätä menettelyä katsotaan niin erittäin kasvattavaksi, sillä on muka niin hyödyllistä, että lapsi oppii turvautumaan »sääntöihin». Mutta minä olen tässä asiassa neuvotellut miehen kanssa, jonka kuitenkin pitäisi ymmärtämän matematiikkaa, koska hän on käyttänyt sitä enemmän kuin useimmat maassamme. Se on professori A. Donner. Hän vastasi kysymykseeni, että menettely semmoinen kuin nyt mainittu on kerrassaan väärä ja turmelee kaikkea todellista laskutaitoa. Joka tehtävä on katsottava omalta kannaltaan ja suoritettava niinkuin sen oma luonne vaatii.

Tämän varmaan moni kouluopettajakin käsittää, ja tiedän että moni työskentelee juuri tuohon oikeaan suuntaan. Mutta täydellisesti sitä ei voi tehdä, niin kauan kuin laskuoppi suoritetaan niin alhaisella asteella.

Jos sitä sen sijaan voisi jatkaa korkeammille luokille ja yhdistää sitä kylliksi likeisesti alkeisalgebraan, niin silloin vasta oppilaat oppisivat laskemaan, heillä olisi paljoa enemmän sekä hyötyä että huvia opetuksesta.

Nyt oppilaat esim. kyllä tietävät että $(a + b)(a - b) = a^2 - b^2$. Mutta kuinka moni heistä osaa käyttää tätä hyödykseen? Kun esim. on kerrottava 119×81, niin tämän voi varsin hyvin laskea päässä, jos vaan huomaa, että se on $= 10{,}000 - 19^2$; ja jollei ulkoa tiedetä mitä 19^2 tekee, niin se tietysti on $20 \times 19 - 19$.

Samaten jos suullisessa ylioppilastutkinnossa kysyttäisiin esim. kuinka paljon 35 kruunua on Suomen rahassa, kun kurssi on 138: 60, niin pelkään, ettei moni osaisi laskea sitä päässä. Ja kuitenkin se on hyvin helppo, jos vaan huomaa että 138: 60 on sama kuin 140 — 1: 40. Lasketaan

siis: 35 × 140 = 70 × 70 = 49 markkaa. Siitä vedetään pois sadas osa, joka on 49 penniä. Siis 48 m. 51 p.

Semmoisesta laskutavasta on todellista hyötyä, ja se vasta synnyttää harrastusta.

Hyvä on siis jos koulussa annetaan järkevää matemaattista opetusta. Mutta se matemaattinen opetus, jota usein annetaan kouluissamme, ei ole järkevä, sillä se ei ole psykoloogista. Aivan samalla tapaa kuin vanhassa kieliopetuksessa tavoitellaan siinä teoreettisia tuloksia, joita ei voida saavuttaa, ja jätetään viljelemättä semmoisia käytöllisiä osia oppiaineesta, jotka juuri, oikein käytettyinä, voisivat kehittää ajatuskykyä paremmin kuin koko teoriia.

Jos siis matemaattinen osasto ei niin perinpohjaisesti, kuin suotavaa olisi ollut, ryhtynyt uudistuksiin, niin *klassillisten kielten osasto* asettui oikein vastustavalle kannalle mitä ajan vaatimuksiin tulee.

Tosin t:ri *Hj. Appelqvist* alustajana hyvillä syillä vaati latinankirjoituksen poistamista ylioppilastutkinnosta ja, luonnollisena seurauksena siitä, että sen käyttäminen kouluissa supistettaisiin ja sen sijaan luettaisiin enemmän kirjallisuutta.

Mutta tätä ehdotusta enemmistö ei ottanut kuuleviin korviin. Se vaan »valitti päivälehtien ja kotien kautta koulujen oppilaisiin levinnyttä yleistä vastenmielisyyttä klassillisia kieliä kohtaan». Selvä oli osastolle, että tuo vastenmielisyys johtuu etupäässä latinan kirjoituksesta, ja muutamat tahtoivat supistaa sen käyttämistä.

»Mutta enemmistön mielestä tälle päivän opinioonille, niin voimakas kuin se nykyhetkenä onkin, ei sitä myönnytystä voitu tehdä, koska latinan kirjoitus pidettiin tarpeellisena perusteellisen yleisen kielitiedon saavuttamiseksi; koska latinan kirjoituksen osittaistakin poistamista arveltiin väliasteeksi, joka veisi latinan kielen, ja — kun kreikan kielen lukemisesta ei enää ole paljon puhumistakaan — yleensä klassillisten kielten karkoittamiseen meidän kouluistamme, ja koska ihanteellisen klassillisuuden syrjäyttäminen, ennenkuin mikään muu sivistynyt kansa semmoista askelta on ottanut, pidettiin pienen kansamme sivistykselle arveluttavana.»

Pysähtykäämme hetkisen tämän sekä rakennukseltaan että sisällykseltään tosiklassillisen perioodin edessä.

Suokoot arvoisat klassikot anteeksi, että heidän päättämistapansa minulle hyvin elävästi muistuttaa — ruotsinmielisten päättämistapaa äänira-

joituskysymyksessä. Siinäkin on tunnussana: ei mitään myönnytystä päivän opinioonille, sillä jos myönnetään vähän, niin vaaditaan enempää, ja silloin »me» menetämme vaikutusvaltamme. Mutta että me menetämme vaikutusvaltamme on isänmaallisen kulttuurin vahingoksi, sillä me kannatamme vapaamielisyyden asiaa, samoin kuin pedagoogiset »me» kannattavat ihanteellisuutta.

Kun nyt mainitun osaston enemmistön miehet arvattavasti suureksi osaksi ovat äänirajoituksen puolella, jota vastoin hra G. Cygnæus on pannut vastalauseensa mainittua päätöstä vastaan, niin tämä varsin hyvin valaisee, kuinka vähän ihmiset eri toimissaan etsivät johdonmukaisuutta.

Mutta selvä on, että molemmissa tapauksissa juuri *non possumus*-politiikka viepi siihen seuraukseen, jota peljätään lähtevän myönnytyksestä. Vapaamielisyyttä, joka tuekseen tarvitsee ääniasteikkoa, ei uskota vapaamielisyydeksi, ja ihanteellisuutta, joka tuekseen tarvitsee niin epäihanteellista apukeinoa kuin latinankirjoitusta, sitä ei uskota ihanteellisuudeksi.

Entäs tuo väite että »ihanteellisen klassillisuuden syrjäyttäminen, ennenkuin mikään muu sivistynyt kansa semmoista askelta on ottanut, olisi pienen kansamme sivistykselle arveluttava». Eikö sekin ole selvässä ristiriitaisuudessa koko kansallisen programmimme kanssa? Vai emmekö ole tuhat kertaa saaneet kuulla, että sivistyskielen muuttaminen on »pienen kansamme sivistykselle arveluttava»? Ja kuitenkin on otettu tämä askel, jota ei mikään muu sivistynyt kansa ole ottanut. Ja kaikki pahat ennustukset ovat pettyneet: voimamme ovat vaan kasvaneet tästä muutoksesta. Eikä toivottavasti löydy ketään latinankielen opettajaa suomalaisessa koulussa, joka ei uskoisi tämän muutoksen tarpeellisuutta ja hyötyä. Miksi siis nuo samat miehet pelkäävät muutosta, joka on paljoa vähemmän arveluttava? Istuuko todellakin kansallinen itseluottamus niin löyhästi heissä? Ja eivätkö näe, että meillä omassa kirjallisuudessamme on ihanteellisuutta paljoa enemmän ja paljoa parempaa, kuin niissä latinaisissa kirjoissa, joita koulupojat suurella vaivalla, kielioppi ja sanakirja kädessä, analyseeraavat ja kääntävät?

Mutta se on aina ollut ja tulee luultavasti aina olemaan konservatiivisuuden kohtalo että se, asettuen yhä jyrkemmin uudistuspyrintöjä vastaan, itse yhä ahkerammin valmistaa omaa kukistumistaan.

6.

Täydellinen vastakohta klassikkoihin oli *uusien kielien osasto.* Kaikki sen vaatimukset ja toivomukset ovat täydessä sopusoinnussa sen kanssa, mitä uudistuksen harrastajat kasvatuksen alalla pitävät suotavana. Käytöllinen taito ja kirjallisuuden ymmärtäminen asetettiin opetuksen päämääräksi, ja niissä arvosteluissa, jotka tulivat käytettyjen oppikirjojen osaksi, ilmaantui samaten virkeä uudistuksen henki.

Sitä vastoin, merkillistä kyllä, *historiallisessa osastossa* saatiin kuulla väitteitä, jotka todistavat, että vanha suunta vielä elää ja katsoo voivansa vastustaa uudistusvaatimuksia. Yliopettaja *Böök* selitti mielipiteitään historianopetuksen sisällyksestä. Hänestä oli tunnussana »sotahistoria ulos ja sivistyshistoria sisään» ainoastaan »väärällä vastakohdalla häikäisevä paradoksi». Valtiollinen historia oli sentään historianopetuksen ydin ja keski kohta, sillä »valtio on kuitenkin jokaisen omituisen kulttuurimuodon ehtona ja kannattajana», vieläpä »valtiollisten muotojen kautta inhimillinen vapaus täydellisimmin toteutuu». Ja yhteydessä valtiollisen historian kanssa tietysti täytyisi tuntea niitten sotien historia, joitten kautta valtiot ovat muodostuneet niin tahi näin.

Koska hra Böök esitelmänsä alussa nimenomaan sanoi vastustavansa m. m. minua, niin pyydän minäkin saada lyhyesti vastata hänen väitteisiinsä.

Turvaudun ensiksi vanhaan pedagoogiseen sääntöön: lyhyt matka esimerkkien kautta.

Norjassa valtiollinen elämä tätä nykyä on täynnä mitä kurjimpia rettelöitä. Mutta samaan aikaan Norjan runoilijat tekevät yli koko maailman maansa tunnetuksi uusilla, rohkeilla ajatuksillaan. Missä siis »inhimillinen vapaus täydellisemmin toteutuu», valtiollisessa elämässäkö vai runoudessa?

Samaten sopii kysyä: kumpiko täydellisemmin toteutti inhimillisen vapauden, Ateenan valtiomuotoko, joka sieti orjuutta, vai Sofokleen murhenäytelmät?

Entäs oma historiamme aikakautena 1789—1863. Valtiollinen elämä oli kokonaan lamassa. Ilman »ydintä» siis hra Böökin teoriiojen mukaan historiamme olisi ollut tällä aikakaudella — Franzénin, Runebergin, Lönnrotin ja Snellmanin aikakaudella!

Tiedän kyllä mistä tuo valtiollisen elämän jumaloitseminen tulee. Se polveutuu juuri siitä ajasta, jolloin semmoista elämää ei ollut, vaan ikä-

võitiin. Silloin esim. Snellman väitti, ettei Maamme laulussa ilmaantunut, eikä voinut ilmaantua oikeata kansallistunnetta; semmoista löytyi vaan riippumattoman kansakunnan hymneissä, niinkuin esim. »Rule Britanniassa.»

Mutta nyt, kun olemme saaneet valtiollista elämää ja eläneet sitä kolmekymmentä vuotta, nyt olemme jo ruvenneet huomaamaan, ettei tämä elämänmuoto ole korkein. Omituisen kulttuurimuodon tärkeimpänä ehtona ei ole valtiollinen vapaus, vaan kansassa vallitseva henki. Valtiolliset tehtävät ovat suureksi osaksi muodollisia, mutta historian oikea sisällys ja ydin on aatteitten ja kulttuurin kehitys.

Herra Böök tunnustaakin että kulttuurin kehityksellä pitäisi oleman tärkeä sija historiassa. Samaten minäkin tietysti tunnustan että valtiollisella elämällä on sijansa historiassa. Mutta historia on meillä tosikansallinen vasta kun se tulee sivistyshistoriaksi. Kansamme historiallinen tehtävä on ollut ja on luultavasti kauan aikaa oleva etupäässä sivistyshistoriallinen, ja sen tähden on nuoriso kasvatettava täydellisesti oivaltamaan tätä tehtävää.

Kysymys historianopetuksen sisällyksestä ei tullut sen enempää historiallisessa osastossa keskustelluksi. Sitä vastoin *osastossa luonnon- ja maantietoa varten* keskusteltiin nimenomaan siitä, miten mainitut oppiaineet voisivat kehittää kansalaismieltä. Lämpimin sanoin prof. *Ruin* puolusti »kotiseutuoppia», joka elävällä tavalla esittäisi kotiseudun luontoa. Semmoista opetusta muissa maissa annetaan jo kansakoulussa, päättäen esim. Schweizin, Ranskan ja Saksan alkeiskoulujen »programmeista ja instruktsiooneista». Pääasiassa osasto näihin vaatimuksiin yhtyi.

Mutta kuka sitä luulisi — tässäkin tuli esille tuo kummallinen kansallisen itseluottamuksen puute.

Oikein on, sanoi prof. Ruin, että asetetaan koulujen tarkoitukseksi isänmaallisen mielen herättäminen. Mutta »valitettavasti» on siinä »jotensakin yksipuolisesti» turvauduttu isänmaan kirjallisuuteen. Parempi on siinä kohden kotiseutuoppi, sillä kotiseutu on myöskin taideteos, jumalallinen taideteos, ja semmoisena se voittaa jokaisen inhimillisen taideteoksen. Eikä sen tutkimisessa ole tarjona vaara että oppilas »kietoutuu kansallisen maun välttämättömiin yksipuolisuuksiin» (att eleven insnärjes i en nationell smaks ovillkorliga ensidigheter), taikka, niinkuin toisessa paikassa sanotaan, vaara että kehitetään »inskränkta subjektivt öfverskattande patrioter med föga sinne för det främmande.»

Voisin tähän vastata vaan: kiitoksia paljon Runebergin puolesta. Mutta on opettavaista seurata puhujan ajatusjaksoa loppuun saakka.

Saamme tietää, että kotiseutuoppi ei tarjoa samaa vaaraa, sillä »luonnon pohjapiirteet ovat kaikkialla samat, sen lait ovat yleisiä lakeja, kotiseutu tulkitsee meille tätä yleistä, esittää niin sanoaksemme kokonaisuuden mallin». Sen on tunnettu saksalainen maantieteellinen metoodikko Winkler sanonut, ja niin se on.

Mutta nyt tuli pahaksi onneksi lehtori Mela ja sanoi: ei, niin ei ole. Suomen luonto ei kelpaa malliksi yleiselle maantieteelle. Ilmastosuhteet esim. ovat tässä niin kompliseeratut, ja maanmuodostuksen yksitoikkoisuuden vuoksi palæontoloogginen esitys on melkein mahdoton. Vasta tropiikkiseutuja esiteltäessä voi saada oppilasta käsittämään, että ilmakehässäkin vallitsee lakiperäisyys. J. n. e.

Ja toiselta puolen minä tahtoisin väittää, että oman maan runoudessa yhtä hyvin kuin oman maan luonnossa ilmaantuu yleisiä lakeja, runouden lakeja. Ja kotimaan kirjallisuus on yhtä hyvin »kokonaisuuden malli» kuin kotiseutu.

Siihen nyt jää koko tuo kaunis vastakohta.

Ymmärrettäköön minua oikein. Minä annan täydellisen tunnustukseni prof. Ruinin vaatimuksiin kotiseutuopista, jotka sisältävät paljon huomioon otettavaa. Ennen kaikkea on kansalaiskoululle tärkeä vaatimus, että kotiseutu esitetään *kokonaisuutena* ja että *elämä luonnossa* tulee oppilaille selväksi.

Jopa tahtoisin pitää prof. Ruinin puolta lehtori Melaa vastaan siinä kohden, etten katso kovin vaaralliseksi, jos oppilas vastaiseksi jää palæontoloogisen esityksen puutteeseen, kun hän vaan oppii nykyistä kotiseutuaan tuntemaan ja rakastamaan.

Mutta juuri sentähden minä, mitä kirjallisuuteen tulee, yhtä vähän pelkään yksipuolisuutta. Sillä tahtoisin kysyä: onko todellakin koulujemme tarkoitus kasvattaa paljaita estetiikan dosentteja ja professoreja, jotka filosoofisessa tyyneydessä istuvat tuomitsemassa Runebergit, Goethet ja Shakespearet ja täsmälleen määräävät: tässä on 50 milligrammaa suomalaista yksipuolisuutta, siinä 49,9 saksalaista, ja tuossa 50,1 englantilaista.

Kokenut kaikki tietää. Ja omasta kokemuksesta voin vakuuttaa, että niin kauan kuin minä estetiikan tutkimisessa liikuin yleistieteellisellä alalla, niin kauan minä en ymmärtänyt runouden oikeaa luonnetta. Vasta silloin kuin

rupesin tutkimaan omaa kirjallisuuttamme, selveni se minulle, sillä vasta siinä oli koko olentoni mukana, ei ainoastaan kylmä tutkijan osa siitä, vaan lämmin isänmaanystäväkin. Ja ainoastaan kokonaisena voi ymmärtää kokonaisia ihmisiä semmoisia kuin runoilijoita.

Ja sen minä myöskin tiedän, että mitä syvemmin olen oppinut oivaltamaan ja rakastamaan maamme runoilijain kansallista ominaisuutta, sitä paremmin olen samassa oppinut ymmärtämään ja rakastamaan esim. Ruotsin runoutta, niissäkin kohden, missä se kehittää semmoisia puolia maailmankatsomuksesta, jotka meidän runoilijamme luonnollisista historiallisista syistä ovat jättäneet kehittämättä. Enkä ymmärrä mitään syytä, miksei voisi saattaa koulun ylempien luokkien oppilaita samalle puolueettomalle kannalle.

Mutta jollei tämä tapahtuisikaan, jos koulussa ei luettaisi muuta kuin oman maan kirjailijain teoksia, niin mikä haitta siitä olisi? Sanoipa entinen rehtori: kirjoittakaat niinkuin Runeberg, pojat, niin kirjoitatte hyvin. Paremmalla menestyksellä voisi sanoa: ajatelkaa niinkuin Runeberg, pojat, niin ajattelette oikein. Jos vaan saataisiin koulumme oppilaat siihen, että heissä asuisi elävänä ja elähyttävänä sama maailmankatsomus kuin se, joka elää Runebergin teoksissa, silloin aivan tyynellä mielellä voisi kärsiä filosoofien moitteita kansallisesta yksipuolisuudesta. Sillä varmaan itse oppilaatkin silloin ymmärtäisivät, että tuo kansallinen yksipuolisuus on juuri filosoofien puolella, jotka abstraktiselta kannaltaan pitävät selvänä asiana, että kaikki, minkä pieni kansa tuottaa henkisellä alalla, »välttämättömästi» on pientä ja pikkumaista, ja jotka hyväksyvät jonkun uudistusehdotuksen vasta silloin, kun ovat löytäneet sen jonkun isomman, tahi ainakin jonkun vieraan maan »programmeissa ja instruktsiooneissa.»

Juuri tämmöistä yksipuolisuutta vastaan tarvitaan isänmaallisen hengen herättämistä, ja se tapahtuu parhaiten kirjallisuuden avulla. Juuri tuo ylpeä kosmopoliitillinen ja yleisfilosoofinen »kritiikki», se laimentaa enemmän kuin luulisikaan kansallista voimaamme. Se se on vaikuttanut, että niin harva ymmärtää, minkä suuren ja ihanan tehtävän historia on meille suonut, kun se on tehnyt meille mahdottomaksi turvautua ulkonaisiin voimiin ja sen sijaan osoittanut meille taistelukentäksi sisällisten, henkisten voimain maailmaa.

Mutta juuri runoilijat ovat ymmärtäneet tämän. Ja he ovat ymmärtäneet, mitä kaikille pitäisi oleman selvillä, että kullakin kansalla, joka tahtoo

pysyä elossa »kansakuntien joukossa», pitää oleman oma indiviidisyytensä, siis, jos niin tahdotaan, jossakin määrin yksipuolisuutta. Mutta mitä elävämmin kansalaiset käsittävät tätä indiviidisyyttä, sitä varmemmin kansa edistyy sillä tiellä, jota historialliset olot ovat sille osoittaneet. Vaan jos ne, joitten tehtävä olisi opettaa kansalaisia ymmärtämään tätä indiviidisyyttä, sen sijaan opettavat heitä ylenkatsomaan sitä, niin seuraus ei voi olla mikään muu, kuin että kansan voima lannistuu.

7.

Eri aloilla siis kansalaiskouluaate on eri määrässä voittanut jalansijaa. Ja yleensä osoittavat eri osastojen keskustelut minun mielestä selvästi minkä oppiaineitten puolelta etupäässä on odotettava koulun uudistusta. Kaikki ne, jotka ovat kansalaiselämää likempänä, ovat opettajissa herättäneet virkeämpää uudistuksen halua; vanhoillaan ovat taas niitten aineitten opettajat, joita kauan on katsottu koulukasvatuksemme tärkeimmiksi. Tarkoitan tietysti vanhoja kieliä ja matematiikkaa; ja ikävä kyllä niihin on yhdistettävä uskontokin.

Tämä epätasaisuus edistymisessä on tietysti hyvin haitallinen koko koululaitoksellemme yleensä. Siitä syntyy se *hajanaisuus,* joka on koulujemme yleisenä tunnusmerkkinä.

Tämä hajanaisuus onkin jo ruvennut herättämään maamme pedagoogien huomiota. Opettajakokouksen ohjelmassa oli siis myös seuraava kysymys:

Kuinka voitaisiin saada aikaan suurempaa yhteisvaikutusta erityisten oppiaineitten opetuksessa?

Aika ei sallinut keskustelua tästä kysymyksestä, mutta t:ri *A. W. Streng* piti siitä pirteän esitelmän. Hän kertoi siinä muun muassa miten opetus nykyään on järjestetty kouluissamme.

Ottakaamme mielin määrin päivän lukujärjestys jollakin lyseittemme luokalla ja katsokaamme, mitä sen kuluessa oppilaille tarjotaan ja heiltä vaaditaan; esim. seuraava IV:ltä luokalta. 8—9 latinaa: käännetään esim. Alcibiadeen elämäkertaa, kuulustetaan uusia sanoja, selvitetään lauserakennusta ja valmistetaan siten uusi läksy. Kello soi: silmänräpäyksessä haihtukoon se hitunen vanhan ajan historiaa ja Alcibiadeen luonteen kuvaa, joka tunnin kuluessa on saattanut oppilaitten mielikuvitusta vireille; nyt on siirtyminen ihka uuteen maailmaan, jossa ei ole jälkeäkään vanhasta taikka muustakaan ajasta, Alcibiadeen taikka muistakaan luonteista, ei edes mielikuvituksesta yleensä: sillä

9—10 on matematiikkaa: tässä on puhe joko kertolaskusta kokonaisilla lausekkeilla taikka jonkin mutkikkaan teoreemin todistamisesta. Tunti päättyy ja nyt on tilaisuutta, jos mieli tekee, kotimatkalla vielä keskustella noista algebran tahi geometrian suureista, sillä nyt mennään virkistäymään suuruksella. Mieluummin sentään unhotetaan se mikä sillä kertaa takana on, sillä jälkeen aamiaisen on edessä kolme tuntia, ja ne vaativat kukin huomion puoleensa. Mitä siis? 12—1 on venäjää. Siinä on paljon uusia sanoja, ja käännettävänä on jokin pikku kappale, esim. „tyytyväisyyden yrtistä", joka Maschalla oli kopassansa ja joka teki sen helpoksi kantaa, kun se sitä vastoin puuttui Nataschan kopasta, joka sen vuoksi valitti taakkansa raskautta. Puoli tuntia jos sitäkään väikkyy tämä pienoiskuva joltakin Venäjän äärettömältä tasangolta oppilaitten mielessä, sikäli kuin vaikeasti lausuttavat, vaikeammin muistettavat sanat, joihin se on puettu, sallivat sen heissä muodostua, kunnes kellon soidessa kaiken tämän taas tulee hävitä tehdäkseen sijaa aivan toiselle ajatuspiirille. K:lo 1—2 on näet historiaa. Tuskin on venäjän opettaja lähtenyt luokasta, kun oppilaitten tajunta jo on tungokseen täynnä nimiä ja vuosilukuja Rooman keisarikunnan ajalta. Toivokaamme, että opettajan onnistuu luoda eloa ja mehua noihin lukuisiin faktoihin; mutta tänkin näin elpyneen kuvan menneiltä ajoilta on 50 minutin päästä haihtuminen joksikin päiväksi, kunnes sen on lupa palata taas; sillä tunnin lopussa on palautettava mieleen päivän viides läksy. Se on ruotsin kielen alalta, siinä eivät muodolliset vaikeudet ole niin suuria, saa siis enemmän tarkata sisällystä. Ja mitä tarjotaan? — Esim. hauska ja liikuttava kertomus uutis-asukkaan elämästä pohjois-Amerikan lännessä. — Siihen päättyy päivän koulutyö, ja oppilaat saavat vähitellen ruveta ajattelemaan huomispäivän uusia tehtäviä. Ja huomispäivän tehtävistä ei saata sanoa muuta kuin että ne keskenään ovat samanlaisessa yhteydessä kuin menneen päivän aineet vaan saattavat melkoisesti vaihdella.

Tämän epäkohdan poistamista varten ehdotettiin eri oppiaineitten likempää liittämistä toisiinsa, niin että muutamilla aineilla olisi joku yhteinen keskus. Oikein sanoi alustaja:

»Psykologian oppi »tajunnan yhtyydestä», joka edellyttää sisällyksen moninaisuutta, mutta semmoista moninaista sisällystä, joka kulloinkin on selvissä suhteissa hengen muuhun sisällykseen, se viittaa meille jo, että velvollisuutemme on muodostaa se moninainen ja runsas henkinen sisällys, jolla me tahdomme rikastuttaa lapsen sielua, sillä tavalla, että se voi muodostua yhtyydeksi hänen tajunnassansa; sillä meidän tulee muistaa, että kaikki mitä lapsi oppii mekaanisen muistin avulla kykenemättä asettamaan sitä selviin suhteisiin muun sielunsa sisällyksen kanssa, se jää hänelle arvottomaksi, kuolleeksi tiedoksi, paljaaksi taakaksi, ja päin vastoin: mitä lujemmat, mitä moninaisemmat ne suhteet ovat, joilla se uusi sisällys, jota hänelle tarjoamme, liittyy kaikkeen siihen mitä hän ennestään tietää ja

tajuaa, sitä helpommin hän sen omistaa, sitä pysyvämmin hän sen säilyttää, sitä varmemmin hän sen tarpeen tullessa mieleensä palauttaa.»

Tämä on kaikki hyvää, mutta sopii kysyä: kuinka on mahdollista saavuttaa »tajunnan yhtyyttä», kun eri aineita opetetaan aivan vastakkaisilla opetustavoilla?

Latinan opettaja esim. on vakuutettu siitä, ettei perusteellista yleistä kielitietoa saavuteta, *jollei* käännetä vieraalle kielelle. Uusien kielien opettajat ovat yhtä lujasti vakuutetut siitä, ettei tyydyttävää kielitaitoa saavuteta, *jos* käännetään vieraalle kielelle.

Samaten: uusien kielten oppikirjat perustuvat kielipsykologiiaan: turvautetaan lasten vaistomaiseen taitoon muodostaa uusia muotoja analogiian mukaan. Mutta tunti ennen kuin semmoista opetusta annetaan esim. toisessa kotimaisessa kielessä, opetetaan ehkä suomen kielioppia aivan toisella tavalla. Nominein sijat luetaan perätysten, ja oppikirjassa on komitatiivi pistetty esim. vähän matkaa essivin eteen. Seuraus siitä on, että kun yksikössä mainitaan komit. *sormine,* niin sanotaan yksikön essivin olevan *sormina* eikä *sormena.* Analogiian harrastaja iloitsee siitä, sillä todistaahan se, että uusi metoodi on oikeaan perusteeseen rakennettu. Mutta sama opettaja, jolla toisen kotimaisen kielen opettajana olisi oikeus iloita tästä, hänen täytyy äidinkielen opettajana suuttua samasta seikasta. Mikä edellisellä tunnilla oli hauska kyky, se on jälkimäisellä tunnilla tyhmyyttä — siitä syystä vaan, että jälkimäisen tunnin oppikirjassa käytetään epäpsykoloogista metoodia.

Vieläpä: uusien kielten opettaja iloitsee siitä että on päässyt sääntöjen pänttäämisestä ja olemattomista muodoista, semmoisista kuin esim. ruotsin futurum exaktumista. Mutta laskuopin opettaja pänttää yhä edelleen sääntöjä ja yhtä olemattomia laskumuotoja.

Lopuksi: isänmaan historian ja äidinkielen opettajat katsovat velvollisuudeksensa koettaa niin suoranaisesti kuin mahdollista herättää isänmaanrakkautta. He ymmärtävät, ettei tätä tunnetta voi kehittää järkeistelemisen avulla. Mutta uskonnon opettaja ei luota siihen, että voisi herättää rakkautta Jumalaan samalla tapaa. Hän katsoo tarvitsevansa järkeistellä siitä mitä neljäkymmentä eri lajia -aaneja ja -istejä ovat ajatelleet Jumalasta.

Myönnettäneen toki että tämmöinen ristiriitaisuus eri aineitten välillä on mitä luonnottominta, jota ajatella voi. Eikä sentään ole toivottavaa,

että uudistajat peruuttaisivat vaatimuksiaan. Ja kun vanhoillaan olijat puolestansa harjoittavat *non possumus*-politiikkaa, niin mitä tehdä?

Minä sanon: vedotaan auktoriteettiin, joka on taistelevia metoodia ylempänä. Ja se auktoriteetti on isänmaa. Kansalaisia on ennen kaikkea kasvatettava, sillä isänmaa tarvitsee itsenäisiä, toimintaan kykeneviä kansalaisia. Mikä ei edistä tätä tarkoitusta, se on suljettava pois kansalaiskoulun varsinaisesta ohjelmasta. Jos semmoisia oppiaineita kuitenkin katsotaan tarvittavaksi jotakin erityistä tarkoitusta varten, niin niitä opetettakoon vapaaehtoisina »virkamies»-aineina. Ja ne oppiaineet, jotka jäävät kansalaiskoulun ohjelmaan, niitä opetettakoon niin, että ne todellakin kehittävät tulevain kansalaisten henkistä voimaa.

Mutta arvattavasti ei näitä vaatimuksia niinkään pian hyväksytä niin täydellisesti, että perinpohjainen uudistus koululaitoksessamme saataisiin aikaan. Eikä olisi tietysti suotavaakaan että semmoinen uudistus äkkipikaa tehtäisiin. Uudistuksen menestys riippuu etupäässä opettajista, ja jos vanhoillaan olijoille tyrkytetään uusia aatteita, niin seuraus epäilemättä tulee olemaan huono.

Sen tähden lähin tehtävä olisi saada toimeen suurempaa vapautta koulujen muodostamisessa, niin että uudet aatteet saisivat kylliksi sijaa kilpailemaan vanhojen kanssa.

Olipa opettajakokouksen ohjelmassa kysymys, joka tähtää tähän maaliin: kysymys suuremmasta *valintavapaudesta* eri aineitten välillä. Lehtori *Godenhjelm* alusti kysymystä hyvin valaisevalla tavalla. Hänkin muistutti nykyisen koulusuunnitelman hajanaisuutta, joka tulee siitä että »koulujemme opetusjärjestelmä on saanut alkunsa sopimuksesta entisajan humanistisen ja nykyajan realistisen suunnan välillä». Tätä hajanaisuutta vastaan hän piti suurempaa valintavapautta ainoana pelastuskeinona. Ja hän jatkoi:

Valintavapautta on vastustettu sillä perustuksella, että siitä muka häiriintyy sivistyksen kokonaisuus, joka vaatii sielunvoimien monipuolista kehitystä ja siis kaikkien oppiaineiden harjoittamista. Kokemus osoittaa kuitenkin, että ihmisen kehitys tavallisesti kulkee toista tietä, niin että hän yhdestä keskuksesta lähtien laventaa sivistyksensä piiriä. Epäilemättä koululleekin olisi edullisempi, jos oppilaiden sivistys samaten jonkun keskus-aineen nojalla voisi eri oppilaiden lahjojen mukaan laajeta eri aloille. En luule tällaisesta opetusjärjestelmän monihaaraisuudesta olevan mitään haittaa, jos siinä vaan on vahva keskus, jonka ympärille kaikki liittyy. Tämä koskee jo toista kysymystä, oppiaineiden keskityystä, jonka minä puolestani ajattelisin pääasiallisesti olevan siinä, että yksi tai useampi pääaine on koko opetuksen yhdistäjänä. Mutta

kun sivistyksellä on sellainen yhteinen pohja, silloin ei ole ensinkään tarpeellista, että kaikki tietävät ihan samaa; päinvastoin moninaisuus on hyvä. Onhan meillä muutenkin erilaisia oppilaitoksia: klassillisia lyseoita, reaalilyseoita, tyttökouluja, yhteiskouluja j. n. e., jotka kaikki edistävät samaa tarkoitusperää. Eri tavalla kasvatettujen kansalaisten yhteistoiminta ja keskinäinen vuorovaikutus on tietysti yhteiskunnalle hyödyllinen, kun vaan yhteinen kansallistunne ohjaa kaikkien toimintaa samaa päämäärää kohti; se estää kaavoihin kangistumista, samalla kuin se antaa takeita indiviidisyyden itsenäisestä kehittymisestä. Mutta erityisissä kouluissakin pitäisi pyrkiä samaan suuntaan.

Keskustelussa lausuttiin tästä kysymyksestä eri mielipiteitä. Muutamilla oli kysymys niin uusi ja outo, etteivät tahtoneet siitä lausua sitä eikä tätä, vaan ehdottivat sen lykkäämistä kouluylihallituksen harkittavaksi. Muutamat taas vastustivat. Rehtori *Walle* esim. sanoi olevan hyvin huonon opin nuorille, että yhden velvollisuuden täytyy täyttää, mutta toisen saa laiminlyödä. Ja hän arveli että, »jos vanhemmat saavat mielinmäärin jättää pois yhden tai useammankin oppiaineen, nykyisissä oloissa tulisi siitä seuraukseksi, että epäilemättä moni hemmoitteleva isä tai äiti jättäisi pois kaikki sellaiset oppiaineet, joissa he muka luulisivat poikansa itse voivan hankkia ne tiedot, joilla voisi päästä läpi ylioppilastutkinnossa.»

Tämä oli puhujan mielestä kauhea perspektiivi. Mutta sopii kysyä: jos vanhemmat itse ottavat päällensä vastuunalaisuuden lapsistaan, niin onko opettajan asia olla heidän holhojansa? Ja onko koululle edullisempaa että, niinkuin usein tapahtuu, vanhemmat katkerasti kritiseeraavat sitä tapaa, jolla jotakin ainetta opetetaan? Eikö olisi parempaa, jos koulu semmoisessa tapauksessa voisi sanoa heille: jollette tyydy tähän opetustapaan, niin hankkikaa lapsillenne siinä aineessa opetusta, joka teistä on parempaa. Nyt koulun täytyy sanoa: jollette tyydy opetukseen yhdessä aineessa, vaikka hyväksytte kaikki muut, niin ei muuta neuvoa ole kuin hakea toista koulua.

Sillä tietysti ei koulu voi sietää, että vanhemmat vähentävät sen auktoriteettia lasten silmissä. Sen tunnolliset vanhemmat ymmärtävätkin; mutta siitä seuraa juuri tunnollisille vanhemmille mitä kärsimättömintä omantunnon sortoa. Heidän vakaumuksensa on, että opetus jossakin aineessa on heidän lapsillensa suorastaan turmiollinen, mutta heidän täytyy kuitenkin pitää huolta siitä, että heidän lapsensa täyttävät koulun vaatimukset.

Tässäkin voi siis sanoa, että virkamieskouluaate ja kansalaiskouluaate seisovat vastakkain: virkamiehen käsitys säännöllisyydestä ja »rajoitetusta alamaisen ymmärryksestä» toisella puolen, ja toisella kansalaisen vaatimus saada vapaasti seurata indiviidisyyttään.

Yhdessä muodossa kuitenkin valintavapautta jotensakin yleisesti hyväksyttiin, ja siinä muodossa lehtori Godenhjelm etupäässä sitä vaatikin. Pitäisi kouluissa olla rinnakkaisosastoja taikka eri linjoja, joihin kuuluisi eri aineitten ryhmiä, ja niitten välillä oppilas saisi valita.

Ja tällä tapaa minusta koulujen uudistus voisi tapahtua. Olisi perustettava *kansalaislyseoita* nykyisten klassillisten ja reaalilyseoitten rinnalle. Sitten saisi kokemus osoittaa, mikä opetussuunnitelma enemmän tyydyttää kansaa, samaten kuin kokemus on ratkaissut klassillisen ja reaalisen opetuksen välillä.

Tämä olkoon siis uudistajain lähin programmi, mitä valtion kouluihin tulee. Mutta yksi toimenpide olisi kuitenkin vielä likempänä: että yksityiskouluille suotaisiin enemmän vapautta muodostaa oppisuunnitelmansa.

Tietysti niillä teoreettisesti on semmoinen vapaus. Mutta käytännössä supistuu se melkein mitättömiin sen kautta, että yksityiskoulujen kuitenkin täytyy ylioppilastutkintoa varten päntätä oppilaisiin juuri ne tiedot, joita vaaditaan valtion kouluissa.

Tässä kohden yliopisto voisi jo saada suurta parannusta aikaan, jos se suostuisi muodostamaan ylioppilastutkintoa paremmalle kannalle. Tämän tutkinnon sanotaan tarkoittavan »kypsyyden» tarkastamista. Mutta siitä huolimatta yliopiston opettajat miltei yhdestä suusta valittavat, että suurin osa sitä nuorisoa, joka tulee yliopistoon, on »epäkypsää». Selvä johtopäätös siitä on, että nykyinen tutkintotapa ei täytä tarkoitustaan.

Ja syy tuohon epäkypsyyteen ei ole vaikea löytää. Henkistä kypsyyttä ei voi saavuttaa muuten kuin vapaudessa. Tämän säännön yliopisto omalla alallaan tunnustaa oikeaksi. Miksei se siis suo vapautta muillekin? Vai luullaanko, että valkoisella lakilla on tenhovoima, jolla se yhtäkkiä muuttaa orjan vapaaksi ihmiseksi?

Ei: yliopistolliseen vapauteen on nuorukainen valmistettava jo alusta asti. Ei voi vaikuttaa muuta kuin haitallisesti, jos oppilasta, jolla ei ole halua eikä taipumusta virkamiesaineeseen, kuitenkin pakoitetaan lukemaan sitä. Ja vielä onnettomampaa on, jos opettajain vastoin vakaumustaan täytyy päntätä oppilaisiin semmoista, jonka hyötyyn he eivät itse usko.

Julistettakoon siis yliopiston puolelta yksityiskouluja varten kilpailu vapaaksi. Sanottakoon niille kouluille: järjestäkää oppisuunnitelmanne niinkuin itse katsotte parhaaksi, koettakaa parastanne tulevain vapaitten »yliopiston-kansalaisten» valmistamisessa. Yliopisto puolestansa ei vaadi, että

kaikki, jotka siihen tulevat, osaavat samaa, jos he vaan ovat yhtä kykeneviä niihin töihin, jotka heitä siinä odottavat.

Olen vakuutettu että »kypsyys» täten enenisi suuressa määrin. Sillä nyt ylioppilastutkinto kokonaan hävittää opettajain vastuunalaisuudentunteen. Hyvä opettajakin sanoo: tiedän että opetus on väärällä tolalla, mutta minä en siihen voi mitään: ylioppilastutkinnossa vaaditaan sitä tahi tätä. Ja huono opettaja syyttää samaten ylioppilastutkintoa niissäkin kohden, missä hän kuitenkin voisi, mutta ei viitsi tehdä parannuksia.

Toista olisi jos annettaisiin enemmän vapautta opetussuunnitelman muodostelemisessa. Silloin yksityiskoulujen täytyisi ahkerasti tehdä uudistustyötä tyydyttääkseen yleisen mielipiteen vaatimuksia ja pysyäkseen kilpailijain rinnalla. Iloisesti ottaisivat tähän työhön osaa valistuneet oppilaitten vanhemmatkin, ja ennen pitkää tämmöisen yhteistyön kautta muodostuisi uusi eheä kansalaiskouluohjelma, joka sitten kyllä voittaisi alaa valtion kouluissakin.

Ylioppilastutkinto on nyt taas tullut päiväjärjestykseen yliopistossa. Osittaisia muutoksia on ehdotettu, mutta ne eivät laisinkaan ole kylliksi. Eikö löydy tuon pitkän pöydän ympärillä istuvien oppineitten »isäin» joukossa yhtään, joka voisi ryhtyä taisteluun vapauttaaksensa Suomen nousevaa nuorisoa ja monta innokasta opettajaa kaavamaisen opetuksen orjankahleista ja hankkiaksensa yliopistolle ja isänmaalle valistuneita, työhön kykeneviä, korkeita tarkoitusperiä harrastavia kansalaisia?

Valfrid Vasenius.

Kielentutkimus ja Suomen kansan esihistoria.

V. Wallin, Suomen kansan esihistoria. Jyväskylässä 1894, K. J. Gummerus. Ilmestynyt tähän asti 4 vihkoa, yht. 192 siv. 8:o. Hinta —: 85 viholta.

Merkillisimpiä asioita, joita meidän vuosisatamme tutkimus on aikaan saanut, on se, että se on luonut valoa kansojen esihistoriaan, s. o. niihin aikoihin kansojen elämästä, joista eivät mitkään asiakirjat kerro, joista ei ole mitään muistotietoakaan säilynyt nykyisille polville. Kansojen esihistorian tutkimuksella on ollut käytettävänä kahdenlaatuisia lähteitä: osittain muinaisajan kulttuurin suoranaisia muistomerkkejä, osittain semmoisia muinaisaikuisen kulttuurin luomia, joiden jatko, vaikka muuttuneessa muodossa, elää vielä meidän päivinämme. Edellisen laatuisia muistomerkkejä ovat ne haudat, linnojen ja rakennusten jäännökset, pukujäännökset ja koristeet, työ- ja sotaaseet, jotka muinaisilta ajoilta ovat meidän aikoihimme säilyneet ja piiloistaan kaivetut esiin sanattomalla kielellään todistamaan muinaisesta elämästä ja muinaisesta kulttuurista. Jälkimäistä laatua taas ovat ne kansanelämän ilmaukset, jotka tapaamme nykyaikana: kansan aineellinen ja henkinen elämä, kansan rakennukset, puvut, tavat, laitokset, muistot ja runous, mikäli niiden saatetaan katsoa muuttuneessa muodossa suorastaan polveutuvan vanhasta elämästä, sekä kansan kieli, joka on polvesta polveen kulkeva, jos kohta yhä muuttunut ja kehittynyt perintö menneiltä ajoilta.

Muinaisajan muistomerkkeihin ei ole useimmiten liittynyt mitään selvää todistusta, joka osottaisi, minkä kansan luomia ne ovat. Vertailevan muototutkimuksen kautta ja ottamalla huomioon, mitä kansojen olopaikoista muuten tiedetään, on kuitenkin, ainakin johonkin määrin, voitu määrätä, mihin aikakauteen ja kansaan muinaisjäännökset kuuluvat; kuitenkin on muistettava että muinaistieteen avulla oikeastaan saadaan selville kulttuurialueita, ei kansallisuusalueita. Kansan nykyinen aineellinen ja henkinen elämä taas on niin moninaisen kehityksen ja ulkovaikutuksen tulos, että esihistoriallisten yksinkertaisten olomuotojen selvittäminen sen perustuksella tuottaa suuria vaikeuksia; sitä paitsi on metoodillinen vertaileva kansatiede ja folklore oikeastaan vasta alullaan. Se inhimillisen kulttuurin tuote, joka

nykyaikaan jatkuvana sallii tutkivan ihmishengen luoda silmäyksen kauimmaksi historiantakaisiin aikoihin, on kieli. Kieli on kaiken inhimillisen kehityksen kuvastimena: kieli ja ajatus ovat kulkeneet rinnan, ja ilman ajatusta ei ole mitään kehitystä. Niitä eri kerroksia, jotka kielessä nykyjään esiintyvät rinnakkain eri viljelyskautten kuvastajina, on nykyaikuinen kielitiede, saavuttamansa etevän metoodin kautta, osannut yhä enemmän toisistaan erottaa, ja siksi ovatkin kielitieteen tulokset esihistoriallisissa kysymyksissä mitä suurimmassa määrässä lukuunotettavat.

Suomen kansan esihistorian selvittämisessä tarvitaan siis monen tieteen apua: muinaistieteen, kansatieteen, folklorentutkimuksen, kirjallisiin lähteihin perustuvan historiantutkimuksen sekä kielitieteen, ja kaikkien näiden tieteiden puolelta onkin erityistutkimuksissa tuotu lisiä Suomen kansan muinaisen elämän tuntemiseksi. Mutta kukaan ei ole vielä tähän saakka koettanut yhdistää näitä eri tahoilta saatuja tietoja yhdeksi yleiskuvaukseksi.

Tähän tehtävään on herra Väinö Wallin nyt ryhtynyt. Tehtävä on kieltämättä erittäin vichättävä, mutta samalla suunnattoman vaikea, se kun välttämättömästi vaatii mitä terävintä arvostelukykyä sekä tietoja niin laajoilta aloilta, että yhden miehen on niitä vaikea hallita. Herra Wallin on ennen kirjoittanut hyväksi tunnustetun tutkimuksen Suomen maanteistä, mutta että hän olisi ollut erityisesti valmistunut suomalaiselle yleisölle näyttämään niitä hämäriä polkuja, jotka johtavat läpi Suomen kansan muinaisuuden, ei hän ole edellisillä tutkimuksilla osottanut. Missä määrin hänen työnsä tässä teoksessa on onnistunut, pyydän saada koettaa yhdeltä puolen valaista. Yhdeltä puolen, sanon, sillä aikomukseni on rajoittua ainoastaan niihin osiin puheenalaista teosta, jotka koskevat kielentutkimusta; tähän rajoitukseen minulla on täysi syy, koska Valvojan on onnistunut hankkia teoksen muinais- ja kansatieteellistä puolta arvostelemaan mies, joka itse on tutkija näillä aloilla.

Herra Wallin ei tunnu oikein tahtovan myöntää kielellisille todistimille sitä merkitystä, joka niille on annettava. Tosin hän kyllä siv. 6 puhuu siitä suuresta arvosta, joka »kielen vaiheitten selvittämiselle on annettava kansan muinaisuuteenkin nähden». Mutta siv. 46 hän sanoo:

„Mikä merkitys on kielelle viljelyshistoriassa annettava? Mielessä ansainnee pitää että kieli on ainoastaan kansain sukulaisuussuhteitten *ulkonainen merkki*[1]) ja että

[1]) Kursiveeraus minun.

sen merkitys kansain sisällisiä rotuerotuksia määritellessä on, kuten Ratzel on sanonut, „*tavattoman vähäinen*".[1]) Samaten on kielen merkitys viljelyshistoriallisissakin oloissa rajoitettu; kielen historiassa esiintyvät ilmaukset koskevat lähinnä itse kieltä eikä niin paljon kansaa. Jotta kieleemme lainatuista vieraista sanoista voitaisiin saada luotettavia viljelyshistoriallisia tuloksia on siis varovaisuus kylläkin tarpeen."

Kieltämätöntä on, ett'ei kieli osota kansan rotua, sillä rodultaan sekoittamattomia kansoja tuskin on olemassa, mutta eihän tässä olekkaan kysymys jonkun ihmisrodun historiasta. Kieli se kuitenkin on kansallisuuden varsinainen tunnusmerkki, ja luullakseni lopulta ainoa, josta voi kiinni pitää. Täytyyhän Suomen kansan esihistorian seurata taaksepäin sitä kansaa, joka on puhunut semmoista kieltä, joka nykyaikaan jatkuu suomen kielenä — mitä muuta kansaa tai »rotua» se voisi seurata? Ja mitä kielen historialliseen merkitykseen tulee, niin minkä muun tieteen avulla olisi voitu todistaa esim. semmoista asiaa kuin indoeurooppalaisen alkukansan olemassaoloa, minkä muun tieteen avulla saisimme tietoa tämän alkukansan kulttuurista? Se on myönnettävä että kulttuurihistoriallisissa päätelmissä on varovaisuutta noudatettava, erittäinkin negatiivisia päätelmiä tehtäessä (s. o. kun alkuperäisen nimen puutteesta päätetään itse esineenkin puuttuneen). Sitä vastoin saatetaan kuitenkin paljoa suuremmalla varmuudella tehdä positiivisia päätelmiä; kun jonkun esineen nimi tavataan laajalti kaikissa kielikuntaan kuuluvissa kielissä, voidaan päättää, että itse esineekin on ollut tunnettu. Esimerkkinä mainittakoon esim. koiran ja lampaan nimien *penin* ja *uuhen* esiintymistä milt'ei kaikissa suomalais-ugrilaisissa kielissä.

Mutta minulle ei ole oikein selvää, tunnustaako hra Wallin noita kielitieteen suuria tuloksia, alkukielten olemassaoloa ja alkukielen hajaumista tytärkieliin. Sanoilla hän ne ainakin tunnustaa (ks. s. 44); teossa hän taas ei näytä niitä tunnustavan, päättäen siitä omituisesta kannasta, joka hänellä on tuossa esihistoriamme kardinaalikysymyksessä, onko Suomen kansa aina asunut Suomen maassa, vai ovatko sen esi-isät tänne muualta siirtyneet.

Hra Wallin sanoo nimittäin siv. 63: »suomalaisten siirtyminen Suomenmaahan» on yleisessä katsantotavassa tullut vähää vailla uskonkappaleeksi». Hra Wallin ei tätä hyväksy, vaan sanoo (s. 65—66):

„*Kansamme kaikki muinaisvaiheet ovat täällä* [Suomessa] *eletyt*[1]): se aika, jolloin Suomen asukkaat nimettömänä kansana, vaillinaisilla kiviaseilla varustettuina metsä- ja

[1]) Kurssiveeraus minun.

kalamiehinä, samosivat yksinäistä saloa, alkava metallikausi, jolloin vieraat vaikutukset tänne levittivät uutta edistävää viljelystä ja vihdoin se aikajakso, jolloin metsä rupesi väistymään viljamaan edestä ja vankka suomalainen viljelys pienistä aukoista hitaasti mutta yhä alaa voittaen alkoi ensimmäisen levenemisensä."

Hra Wallin siis tässä aivan jyrkästi väittää Suomen kansan ikuisesti Suomessa asuneen. Mutta siv. 4 hän puhuu »Suomen suvun kansojen ikivanhasta perintömaasta Uraalin vuorten ja Itämeren välillä» ja siv. 5 hän sanoo:

„Se ala —, jonka esihistoriamme piirtää ympäri, ulettuu Pohjois- ja Keski-Venäjältä Itämeren kaltaille ja Suomeen saakka, jonne muinaisuuden päätoiminta vähitellen *siirtyy* [1]) ja keskittyy. Kun meidän kansamme on sukulaiskansainsa keskuudesta *vasta vähitellen etääntynyt*, [1]) tulee muinaishistoriamme käsiteltäväin kansainkin piiri omaa kansaamme laajemmaksi."

Niinikään hän siv. 48 sanoo, että »suomalaisten kansain asuma pesämaa on kielikosketuksien aikana ollut — — Suomenlahden itä-, kaakkois- ja eteläpuolella», ja siv. 64 että kansamme kieli kehittyi yhteissuomalaisilla pesämailla. Siv. 18 sanotaan: »Kivikauden asukkaat Suomessa elivät varmaankin yksinomaisesti kalastuksesta ja metsästyksestä», mutta s. 101: »Silloin kuin tapaamme esi-isämme *Suomenmaassa asuvana kansana* [1]) olivat he kumminkin jo ammoin aikoja voittaneet alkuisen metsäläisyytensä ja kohonneet sille yhteiskuntaisuuden kannalle, jota olemme nimittäneet maanviljelysasteeksi». Suomen suvun kansojen vanha perintömaa on siis Uraalin ja Itämeren välillä, länsisuomalaisten kansojen (yhteissuomalaisten) pesämaa, »jossa kansamme kieli kehittyi», on Suomen lahden itä-, kaakkois- ja eteläpuolella, meidän kansamme on vasta vähitellen etääntynyt sukulaiskansainsa keskuudesta, mutta kuitenkin se on kaiken tämän tapahtuessa aina asunut Suomessa; Suomen kivikauden suomalaiset asukkaat olivat metsäläisiä, mutta kun tapaamme esi-isämme Suomessa asuvana kansana, niin he olivat maanviljelijöitä. Kuinka tämä kaikki soveltuu yhteen, on minun mahdoton käsittää. Olen myöhemmin kuullut tekijän antaneen sen suullisen selityksen, että Suomen suvun kansat ovat ikimuistoisina aikoina asuneet *koko* tuolla alalla Uraalista Suomeen asti. Tämäkään käsitys ei minusta sovellu tekijän yllä siteerattuihin sanoihin; että sitä on kielentutkijan mahdoton hyväksyä, osotetaan myöhemmin.

Joka tapauksessa meidän täytyy pitää kiinni siitä tekijän lausunnosta,

---

[1]) Kurssiveeraus minun.

että suomalaiset ovat aina asuneet Suomen maassa, sillä se uudistuu niin monesti (esim. 3:nnessa, 4:nnessä ja 8:nnessa luvussa). Hän hylkää tähänastisten tutkijain milt'ei yksimielisen johtopäätöksen, että suomalaiset ovat Suomeen siirtyneet. Ei ole muuta kuin hyvää sanottavaa siitä, ett'ei nuori tiedemies hyväksy uskonkappaleita, mutta kun hän voimatta kumota edellisten tutkijain mielipiteitä ainoastaan asettaa sijaan uuden uskonkappaleen, jota hän ei voi todistaa, niin siitä ei suinkaan voi sanoa yhtä hyvää.

Hra Wallin resoneeraa seuraavasti. Mitä ensinnäkin tulee kivikauteen, tekevät kiviesineiden yleinen samallaisuus ja kivikautisten olojen yhtäläisyys »*kansaerotukset tällä perustuksella mahdottomiksi*». »Mutta kuitenkaan meillä ei ole mitään syytä epäillä kivikautisen väestön suomalaisperäisyyttä. Heikosti tuntuvia muistoja entisestä kivikaudesta on vielä myöhäisinä historiallisina aikoinakin tavattu lähellä asuvain sukulaiskansaimme ja omankin kansamme keskuudessa». Tämmöisiä muistoja ovat, että taruissa kerrotaan kiviaseilla taistelevasta muinaiskansasta, että (Grewingkin mukaan) vepsäläiset nimittävät vasaraa »kiveksi» (?), että lappalaiset ovat käyttäneet kiviaseita vielä myöhäisinä aikoina, että meillä paikoin vieläkin käytetään kuumennettuja kiviä veden kiehuttamiseksi [1]) y. m. y. m. Jos nyt nämät kaikki olisivatkin muistoja kivikaudesta, niin todistavatko ne, että tämä kivikausi on ollut Suomessa? Eihän kukaan epäile, että suomalaiset kerran ovat olleet kivikauden kannalla, mutta ovathan he saattaneet tuoda kivikauden muistot, jos heillä niitä vielä on, mukanansa entisiltä olopaikoiltaan.

Mitä tulee Suomen vanhempaan rautakauteen, myöntää hra Wallin (s. 34) että kaikki sen muistot, niin kiinteät kuin irtaimetkin, osottavat selvää germaanilaista luonnetta. Mutta tämä rautakausi on »ensi kädessä ollut määrättyyn aikaan ja määrättyihin paikkoihin sidottu kulttuuri-ilmiö, jolla on yhtä hyvin voinut olla takanaan suomensukuinen kuin »skandinaavialainen väestö». Tähän saattaa kuitenkin muistuttaa, että jos kerran vanhemman rautakauden kulttuuri kokonaisuudessaan osottaa semmoista muotoa, jonka tunnemme germaanilaiseksi, niin on ainakin suuri todennäköisyys sen takana olevan kansankin germaanilaisuuden puolella. Ja jos Suomen myöhempi rautakausi sillä tavalla eroaa vanhemmasta, ett'eivät sen tuotteet näytä olevan vanhemmasta rautakaudesta suorastaan johdettavissa, niin on

[1]) Minusta sopisi yhtä hyvin „todistuksena" mainita, että monesti nauloja oiotaan kivellä, että usein käytetään kiveä lyönti- ja heittoaseenakin j. n. e.!

hyvin todennäköistä, että tämän uuden kulttuurimuodon takana on uusi kansakin.

Mutta pysykäämme hra Wallinin perusteluiden kannalla. On siis selvä että hra Wallin sanoo kansaerotukset kivikaluston perustuksella mahdottomiksi. Samoin on myös vanhemman rautakauden luonne »maantieteellinen ja viljelyshistoriallinen», sekään »ei anna sijaa kansatieteellisille päätelmille». Johtopäätös tästä ei suinkaan ole: Suomen kivikauden ja vanhemman rautakauden väestö oli siis suomalainen, vaan: muinaistieteen keinoilla ei siis voi ratkaista kysymystä Suomen vanhinten asujanten kansallisuudesta, vaan on etsittävä apua muualta.

Ainoaksi määräämiskeinoksi jäävät silloin kielitieteen tulokset. Hra Wallin ei kuitenkaan hyväksy niitä tuloksia, joita kielentutkimus tähän asti on saavuttanut. Hän ei hyväksy sitä, että Castrén on etsinyt »Suomen kansan kehtoa» Keski-Aasian vuoriseuduilta, [1]) ei edes sitäkään, että Thomsen, jonka tuloksia me kielentutkijat pidämme suorastaan ratkaisevina, on tahtonut »tehdä uskottavaksi», että suomalaisten esi-isät ovat kerran asuneet »sukulaistensa Volgakansojen parissa Keski-Venäjällä» ja »sitä seuraavan ajan yhteissuomalaisella alueella Suomenlahden, Laatokan ja Äänisen eteläpuolella». Hän asettaa niin varovaisen ja mielikuvitteluista vapaan tutkijan kuin Thomsenin mielipiteet nähtävästi melkein samalle tasalle kuin nuo kuvittelut, että »Suomen sukupuu — olisi ojennellut oksiansa Baabelin tornilta Gibraltarin salmeen saakka». Itse hän sanoo (s. 65):

»Mitä kielisukulaisuuteen tulee, on muistettava että *tosipohjainen kielitiede ei ole suomenkielen maantieteellisiä jälkiä tavannut pitemmällä kuin yhteissuomalaisella alueella.* [2]) Ja vaikka nuot jäljet veisivät vielä kauvemmaksikin eivät ne sittenkään todistaisi kansan vaellusta, vaan ainoastaan *kielen kulkua,* joka kuten muutkin viljelysmuodot on *paljoa kevyempi liikkumaan ja siirtymään kuin itse kansa.*» [2])

Nämät lausumat todistavat että hra Wallin on yhtä väärin ymmärtänyt »tosipohjaisen kielitieteen» kuin kielisukulaisuuden historiallisen merkityksen. Varsinkin hänen puheensa siitä, miten kieli on kepeämpi siirtymään kuin itse kansa, on hyvin erehdyttävää laatua.

---

[1]) Tahdon mainita ett'en minäkään puolestani katso Castrénin ajatusta todistetuksi enkä todennäköiseksi; Castrénin nimen vuoksi se kuitenkin ansaitsisi, että se vastasyillä kumottaisiin.

[2]) Kurssiveeraus minun.

Mitä merkitsee kielisukulaisuus? Mitä merkitsee se yhtäläisyys aineellisessa ja muodollisessa suhteessa, joka tavataan suomalais-ugrilaisessa kielikunnassa? Tämä yhtäläisyys viittaa ehdottomasti alkuperäiseen yhteyteen. Kun sanotaan: suomi, mordva, ostjakki, unkari j. n. e. ovat sukulaiskieliä, niin se edellyttää ehdottomasti että on ollut semmoinen aika, jolloin ei vielä ole puhuttu näitä kieliä, vaan jotakin yhteistä alkukieltä, jonka jatkona mainitut nykyiset kielet ovat. Tämän hra Wallin itsekkin myöntää s. 43 ja 44. Hän sanoo suomalais-ugrilaisten kielten alkaneen »joltakin yhteiseltä lähtökannalta», mutta »tuo yhteisen kielikuntaisuuden aika on ollut ikään kuin kielemme kivikausi», siis ainoastaan jonkinlainen lähtökanta ilman läheistä maantieteellistä yhteyttä. Tätä ei kukaan kielentutkija voi myöntää. Yhteisten kieliainesten syntymiseen ja leviämiseen on maatieteellinen yhteys ja tämän yhteyden välittämä seurustelu välttämätön. Se on tietty, että tämmöinen alkukieli, samoin kuin nykyjäänkin elävät kielet, jakautui indiviidikieliin — kukin indiviidi puhuu nimittäin tavallansa omaa kieltänsä, — ja samalla kuin kielen alue laajeni, vaikuttaen että seurustelu kieltä puhuvien indiviidien välillä tuli vähemmin vilkkaaksi, samalla myös indiviidien ja indiviidiryhmäin kielet (murteet) yhä enemmän erisivät toisistaan. Kuinka yhteiset kieliainekset ehdottomasti edellyttävät läheistä maatieteellistä yhteyttä, siitä on lainasanain leviäminen hyvänä todistuksena. Suomen kielen länsimurteesen on tullut ruotsin kielestä koko joukko lainasanoja, jotka eivät ole levinneet edes koko suomen kielen alueelle. Vepsän kieleen on uudempina aikoina otettu suuri määrä venäläisiä, samoin kuin liivin kieleen lättiläisiä sanoja, mutta ei yksikään näistä ole maatieteellisen välityksen puutteen vuoksi, vaikka onkin meidän aikamme »kulkuneuvot» tarjona, levinnyt suomen kieleen asti. Kuinka siis voisi ajatella, että suomalais-ugrilainen kieliyhteys olisi syntynyt niin laajalla alalla kuin Uraalin ja Itämeren välillä, varsinkaan entisinä aikoina, jolloin kulkuneuvot olivat huonot? Miten voisi ajatella että esim. jokin indoeurooppalaisesta kielestä otettu lainasana olisi voinut levitä koko tälle suunnattoman laajalle alalle?

Semmoinen sana kuin suomen *sata* (100) on kieltämättä indo-iraanilaista alkuperää, ja sen vastine tavataan kaikissa suomalais-ugrilaisissa kielissä. Tämän on siis täytynyt tulla lainatuksi semmoisena aikana, jolloin suomalais-ugrilaiset kielet vielä olivat yhtenä kielenä tai ainakin hyvin läheisessä maatieteellisessä yhteydessä. Sana *sata* opettaa meille lisäksi että suomalais-ugrilaiset silloin ovat olleet jonkun indo-iraanilaisen kansan yhteydessä.

Jos suomalaisten esi-isät eivät olisi Suomeen siirtyneet, vaan aina eläneet Suomessa, olisi siis tämän suomalais-ugrilaisen alkukodinkin, jossa kosketukset indo-iraanilaisten kanssa tapahtuivat, täytynyt olla Suomessa. Tätä tuskin hra Wallinkaan väittänee (vrt. s. 44). Paraiten nämät kielikosketukset viittaavat kaakkoiseen Venäjään. »Tosipohjainen kielitiede» löytää siis kielisukulaisuudesta ja vanhoista kielikosketuksista suomen kielen (s. o. sen kielen, josta suomi polveutuu) jälkiä paljoa kauempaa kuin yhteissuomalaiselta alueelta.

Että suomalaiset myöhemmin ovat eronneet Volgan kansoista kuin muista heimolaisistaan, on kielellisten todisteiden nojalla kieltämätön asia. Ja että näiden kansojen yhteinen koti on ollut sisä-Venäjällä, sen ovat Donner, Anderson ja varsinkin Thomsen todistaneet etenkin nojautumalla niihin luonnonoloihin (kasvisto-oloihin), joihin yhteiset nimitykset viittaavat.

Tärkeitä tietoja kansamme esi-isäin entisistä olopaikoista saamme vihdoin niistä vanhoista länsisuomalaisissa kielissä tavattavista liettualais-lättiläisistä ja germaanilaisista lainasanoista, joiden historiallisen merkityksen Thomsen niin loistavasti ja vakuuttavasti on osottanut.

Nämät lainasanat ovat tasaisesti levinneet kaikkiin länsisuomalaisiin kieliin, joten siis ei voi olla mahdollista että ne olisivat niihin erikseen lainatut; länsisuomalaiset kielet ovat siis sinä aikana, jolloin lainat tehtiin, olleet joko yhtenä kielenä tai joka tapauksessa mitä läheisimmässä maatieteellisessä yhteydessä. Nämät lainasanat ovat myöskin niin lukuisat että ne edellyttävät välitöntä naapuruutta suomalaisten ja toiseltapuolen liettualais-lättiläisten ja germaanien kanssa. Kaiken sen nojalla, mitä näiden kansain asuinpaikoista ja suomalaisten vaelluksen suunnasta tiedetään, on Thomsen osottanut suomalaisten silloisiksi asuinpaikoiksi Suomenlahden etelä- tai kaakkoispuoliset alueet.

Hra Wallin myöntää (s. 48), että kielikosketusten »runsauden ja laadun vuoksi täytyy olettaa suomalaisten kansain eläneen germaanien ja baltilaisten (liettualaislättiläisten) kansain välittömässä naapuruudessa, eikä tällainen yhdessäolo — — ole saattanut käydä laatuun muualla kuin Suomenlahden kaakkois- ja eteläpuolisilla maa-aloilla, joko sitten suomalaiset ovat asuneet etelämpänä tai vieraat kansat pohjoisempana». [1]) Hän myöntää myöskin, että suomalaiset heimot elivät »hyvin läheisessä yhteydessä keskenänsä,

[1]) Huomattakoon lauseen loppupuolen stilistinen kokoonpano!

ikäänkuin yhtenä kansana, yhteissuomen kansana». Tästä pitäisi, jos mikään logiikka enää pitää paikkansa, seurata, että suomalaiset puheenalaisena aikana asuivat Suomenlahden etelä- ja kaakkoispuolella. Mutta hra Wallin sanoo: »Kuitenkaan ei ole tätä niin käsitettävä että »yhteissuomen kansa» olisi ollut *todellista* kansaa; kansakäsite tässä kohden on vaan kuvaannollinen, eikä merkitse muuta kuin että suomalaisten kansain kesken puheena olevina aikoina on ollut läheisempää maantieteellistä ja viljelyksellistä yhteyttä kuin myöhemmin». Tämmöisellä ontelolla fraasilla pelastuu tekijä ainoan mahdollisen johtopäätöksen tekemisestä.

Hra Wallinin ajatus, että suomalaiset eivät ole Suomeen siirtyneet, joka ajatus hänellä näyttää esiintyvän ikäänkuin jonkinlaisena ennakolta tehtynä päätöksenä, johtuu luullakseni erään paljon totta sisältävän näkökannan yksipuolisesta ajamisesta. Usein lienee ajateltu että kansojen vaellukset ovat tapahtuneet sillä tavoin, että kokonainen kansa ikäänkuin jonkinlaisena armeijana on lähtenyt liikkeelle. Jos kohta onkin oletettava, että toisinaan joku heimon osasto tällä tavoin on siirtynyt uusille asuinsijoille, on kuitenkin todennäköistä, että asuttaminen suureksi osaksi on tapahtunut vähitellen, edistyen askel askelelta yhä edemmäksi, samaan tapaan kuin asutus on meidän erämaissa edistynyt; varsinkin kansan ehdittyä maanviljelyskannalle, on tämmöinen vähittäinen eteneminen varmaankin ollut sääntönä. Tätä näkökantaa, jota erittäin K. F. Ignatius on puolustanut, ajaa myöskin hra Wallin, mutta hän unohtaa, että kun on kysymys vuosituhansista, saattaa vähitellenkin tapahtuva eteneminen viedä sangen pitkälle alkuperäisiltä asuma-aloilta.

Voidaan muistuttaa, ett'en kielisukulaisuuden merkityksestä puhuessani ole kylläksi pannut huomiota sille seikalle, ett'ei kielisukulaisuus ole sama kuin antropoloogineu tai etnoloogineu sukulaisuus, jota seikkaa hra Wallin kai tarkoittaa puhuessaan »kielen kulusta». On luonnollista että suomalais-ugrilaiset kansat, kun ne alkukodistaan etääntyivät, monesti kohtasivat tiellään muita kansoja. Silloin saattoi sattua, joko että suomalais-ugrilaiset sulautuivat muihin, tai päinvastoin että suomalais-ugrilaiset itse assimileerasivat milloin yksityisiä perheitä, milloin kokonaisia heimoja vieraasta kansallisuudesta. Tämmöistä assimileeraamista pienemmässä tai suuremmassa määrässä on kaikkialla tapahtunut, [1]) ja se, samoin kuin yleensä yhtyminen vie-

[1]) Esimerkkinä mainittakoon esim. kumaanit (turkkilainen heimo) Unkarissa,

raiden kansojen kanssa, on epäilemättä ollut mitä tärkeimpiä kielellisten muutosten vaikuttimia.[1]) Milloin kokonainen heimo tai kansa on toiselta kielen lainannut, on se tietysti aina tapahtunut toisen kansan välityksellä ja vaikutuksesta, ja useimmiten on varmaankin kielen laina käynyt rinnan kansan sekaantumisen kanssa. Se kieli, joka tämmöisen assimileerauksen kautta syntyy, johtuu siis kuitenkin semmoisesta kielestä, joka vuorostaan polveutuu edellytettävästä alkukielestä. Kun hra Wallin sanoo (s. 65) että »kieli on kevyempi liikkumaan ja siirtymään kuin itse kansa», ja (s. 64) että »kansamme kieli kehittyi» Suomen lahden eteläpuolella, kuin sitä vastoin kansamme sill'aikaa oleskeli Suomessa, niin olisi kai tämä, jos sille järjellinen merkitys on annettava, käsitettävä seuraavalla tavalla: suomalais-ugrilainen alkukieli syntyi jossakin kaukana, missä lie syntynytkään, tämän kielen lainasi sen naapurikansa, ja tältä taas lainasi kielen vielä sen naapurikansa, kunnes tultiin Suomenlahden eteläpuolelle, jossa asuvalta kansalta vihdoin Suomessa asuvat suomalaiset lainasivat kielensä. Ainoastaan siinä tapauksessa, että voisi olettaa kielenlainaamisen saattaneen tapahtua tällä tavoin oikein ketjussa ja että suomen kielikin on lainakieli, ainoastaan siinä tapauksessa voisi hra Wallinin käsitys meidän esi-isäimme ikuisesta tässä maassa asumisesta olla oikea. Mutta että tämmöistä hypoteesia täydellä todella voisi puolustaa tai että se olisi todenmukaisempi tai selittävämpi kuin yllä esitetty käsitys, sitä ei hra Wallin itsekkään väitä (vrt. s. 91).

Yksi suomalais-ugrilainen kieli kuitenkin on, joka on katsottava nimenomaan lainan kautta syntyneeksi, nimittäin lapin kieli. Sitä hypoteesiä, että lappalaiset alkujaan ovat vierasta rotua, joka on omistanut suomalais-ugrilaisen kielen, on jo monesti lausuttu sillä perustuksella, että lappalaiset antropoloogisessa suhteessa näyttävät tuntuvasti eroavan muista suomalais-ugrilaisista kansoista. Hra K. B. Wiklund on lisäksi eräässä esitelmässä

---

jotka ovat aivan unkarilaistuneet, sekä bessermjaanit Venäjällä, jotka lienevät votjakkilaistunut turkkilaisheimo. Samanlaisia esimerkkejä ovat indoeurooppalaisten joukossa frankit ja gallit sekä rumäänit, jotka ovat omistaneet romaanilaisen kielen, tai Irlannin keltilaiset (iiriläiset), jotka ovat englantilaistumassa.

[1]) Vieraat ovat tietysti aina omistamaansa uuteen kieleen sovelluttaneet omaa ääntämistapaansa. Naapuruus kahden eri kieltä puhuvan kansan välillä vaikuttaa aina sitä, että jotkut oppivat kahta kieltä, ja juuri nämät kaksikieliset indiviidit levittävät äänneominaisuuksia toisesta kielestä toiseen.

tuonut esiin sen hypoteesin, että lapin kieli on lainattu yhteissuomesta ja tähän hypoteesiin on hra Wallin liittynyt.[1]) Se mitä hän asiasta tuo esiin, perustuu nähtävästi jonkinlaisiin vaillinaisiin muistiinpanoihin hra Wiklundin esitelmästä ja todistaa ett'ei hän ole tämän esitelmän todistuksia ensinkään ymmärtänyt. Puhumatta siitä, että hänen mainitsemistaan lappalaisista esimerkeistä enempi puoli esiintyy väärässä muodossa (9:stä 5 väärin), ei yksikään hänen esittämistään kielellisistä seikoista todista mitään, ja useimmat niistä ovat kerrassaan vääriä. Esimerkkinä mainittakoon: hra Wallinin mukaan (s. 90) »kovat kerakkeet sanan alussa ovat yhteissuomalaisena aikana olleet n. s. pehmeitä»; se seikka, että suomen *kirja* sanaa lapissa vastaa *girje* (myöh. lainasana suomesta!), todistaa muka että *albme (ilma)* sanassa alkujaan on ollut *i* ensi tavuussa; »polvi on lapiksi »buolva» [sic!], mutta että lapin kaksiääntiö uo — — on syntynyt alkuperäisemmästä o:sta näkyy vertauksista sellaisiin sanoihin kuin »boldam» [sic!] (poltan)». — Mitä itse asiaan tulee, olen puolestani hyvin taipuvainen käsittämään lapin kieltä lainakieleksi, niinkuin olen jo kerran ennenkin lausunut (Nykyaik. kielent. periaatt. s. 45). Mistä kielestä, missä ja milloin lainaaminen on tapahtunut, ne ovat kysymyksiä, joiden suhteen luulen parhaaksi asettua odottavalle kannalle, ainakin siksi, kunnes hra Wiklund saa tilaisuutta tuoda tutkimuksensa julkisuuteen; minä puolestani luulisin mahdolliseksi, että laina on tehty jostakin vanhasta suomalais-ugrilaisesta kielimuodosta, jonka jatko ei ole meille säilynyt muussa kuin lapin kielen muodossa.

Moni muukin seikka hra Wallinin kirjassa antaisi aihetta keskusteluun, esim. kysymys Suomen ruotsalaisista, mutta kirjoitukseni on jo paisunut ylen pitkäksi. Siitä syystä en myöskään ryhdy yksityiskohtaiseen arvosteluun. Ainoastaan pari yksityisseikkaa mainittakoon. Kartassa siv. 51, joka yleensä on hyvin ylimalkainen, on vepsäläisten asuinpaikat epätarkasti ja väärin merkitty. *Ruotsi* sanaa (s. 81) ei pitäisi oikeastaan johtaa muinaisruotsalaisesta »rother» sanasta, vaan yhdyssanojen *roþs-mœn, roþs-karlar* (= soutumiehet, merenkulkijat) ensi osasta (ks. Thomsen, Ryska rikets grundläggning s. 85). Vepsän sana »Sund», Vapahtaja, jonka Ahl-

[1]) Tämän mukaan eivät siis lappalaiset milloinkaan olisi olleet suomalais-ugrilaisia. Siv. 38 ja 39 hra Wallin sitä vastoin näkyy puolustavan sitä mielipidettä, että suomalaiset ja lappalaiset Tacituksen aikana vielä olivat yhtä kansaa, ainakaan ei „suomalaisten kansain kesken niin kaukaisina aikoina ja niin alhaisella viljelyskannalla kuin tässä on kysymys voi tehdä mitään tarkkoja kansa- tai heimoerotuksia."

qvist ja hänen mukaansa Y. K. Yrjö-Koskinen ovat panneet *suntio* sanan yhteyteen, ei kuulu tähän, vaan on oikeastaan *šünd* (= suom. *synty)* ja on sama kuin Karjalan *šuuri-šündü, šündü-ruohtina* (= suurisynty, syntyruhtinas s. o. Kristus).

Poiketen muista esihistoriamme tutkijoista [1]) ei hra Wallin ole antanut arvoa niille historiallisille tuloksille, jotka kielentutkimus on saavuttanut. Kun hänen mielipiteensä täten joutuivat ristiriitaan muiden näitä asioita tutkineiden mielipiteiden kanssa, olisi minun mielestäni hänen velvollisuutensa ollut ensinnä jossakin tiedemiehiä varten aiotussa teoksessa tai aikakauskirja-kirjoituksessa esittää ja todistaa esihistoriallinen hypoteesinsä, ennenkuin hän sitä ryhtyi tarjoamaan suurelle yleisölle.

Tämän teoksen suurin vika ei ole kuitenkaan todistamattoman hypoteesin esiintuominen, vaan johdonmukaisen, yhtenäisen kannan puute sekä käsitteiden hämäryys ja pintapuolisuus. Teos on varsin suureksi osaksi kokoonpantu sitaateista, jotka on otettu eri teoksista, eikä tekijä ole voinut näitä erilaisia aineksia sulattaa yhdeksi kokonaisuudeksi. Kirjan toinen lause puhuu toistansa vastaan, ja selvityksen sijaan lukijalle aivan liian usein tarjotaan epämääräisiä ja epäselviä fraaseja. Senkin, joka on ajatellut esihistoriamme kysymyksiä, on vaikea itselleen selvittää tekijän ajatuksen juoksua; sitä vaikeampi on epäilemättä selvän käsityksen muodostaminen sille, joka tästä kirjasta ensikerran näihin asioihin tutustuu.

Kaikkea kiitosta ansaitsee tekijän kaunis ja sujuva kieli; jos se samalla ilmi toisi voimakasta ja selvää ajattelemista, eikä niin monesti olisi hämäräin ajatusten verhona, olisi tämä ansio vielä suuriarvoisempi.

Teoksen kustantaja ansaitsee moitetta siitä, ett'ei hän ole asiantuntijoilla ennakolta tarkastuttanut teosta, joka on aiottu suuren monumenttaaliteoksen, kuvallisen Suomen kansan historian ensi osaksi. Parasta luullakseni olisi ollut, jos kustantaja olisi koettanut saada aikaan jonkinlaista yhteistyötä eri tutkijain välillä, sillä meillä tuskin on yhtä miestä, joka hallitsisi kaikkia Suomen kansan esihistorian tutkimuksessa huomioonotettavia aloja.

---

[1]) Historiantutkijain kirjoituksista tahdon huomauttaa *Yrjö-Koskisen* erittäin selvää ja huomattavaa kirjoitusta „Suomalaisten heimokuntain siirtymisestä Itämeren rannikoille" (Suom. II, 15, s. 359), jossa kysymyksen tärkeimmät momentit on tarkoin huomioonotettu ja erillään pidetty. Myöskin *A. H. Snellman*in tutkimuksessa „Itämeren suomalaiset" on kielitieteen tuloksille annettu täysi arvo ja sovitettu niitä muualta saataviin tuloksiin.

Olen katsonut velvollisuudekseni sanoa suoraan, mitä ajattelen. Olen sen katsonut velvollisuudekseni yleisön vuoksi, jonka tulee saada tietää että puheenalaista teosta on varovaisuudella käytettävä; sitä paitsi ovat mielestäni tämmöiselle teokselle asetettavat vaatimukset suuret, sillä suurelle yleisölle — samoin kuin nuorisolle — on ainoastaan paras kylläksi hyvää. Olen sen katsonut velvollisuudekseni myöskin tekijän vuoksi, jonka tunnen ja tiedän kyvykkääksi nuoreksi mieheksi. Hänen ei suinkaan tule käydä alakuloiseksi siitä, että hän tällä kertaa on viehtynyt ottamaan käsitelläksensä liian vaikeata ainetta, vaan hänen tulee oppia valitsemaan itsellensä sopivampia työaloja ja asettamaan itsellensä yhä ankarampia selvyyden ja syvyyden vaatimuksia. Jos hän sen tekee, on hänestä varmaan vielä varttuva kelpo tutkija, joka sekä kotoista tutkimustamme edistää että tekee sen tuloksia suurelle yleisölle tunnetuiksi.

E. N. Setälä.

Kotimaan kirjallisuutta.

V. Wallin, Suomen kansan esihistoria. Vihko 1—4. Jyväskylässä 1894, K. J. Gummerus. (Yhteensä 6 vihkoa à —: 85.)

Herra K. J. Gummerus on ryhtynyt tärkeään isänmaalliseen tehtävään, kun hän on päättänyt kustantaa moniosaista, kuvallista Suomen kansan historiaa. Mitä suurempaa sijaa on ruvettu historian kirjoittamisessa antamaan kansojen varsinaisen kultuurin kehitykselle, sen tarpeellisemmaksi on tullut selvittää eri aikojen oloja ei ainoastaan sanoilla, vaan myös kuvilla. — Läntisessä naapurimaassamme, Ruotsissa, toimitettiin jo noin 15 vuotta sitten samanlainen iso kuvallinen isänmaan historia, jommoista hra Gummerus nyt on meillä ryhtynyt kustantamaan. Sen toimittamisessa oli osallisina useita eteviä tutkijoita, joista erittäin vanhimpien aikojen esittäjinä olivat Ruotsin kieltämättä etevimmät munaisuuden tuntijat. Tulos olikin hyvä.

Sen jälkeen kun J. R. Aspelinin «koetteeksi» kymmenen vuotta sitten kirjoittama «Suomen asukkaat pakanuuden aikana» ilmestyi, on useita laajaperäisiä yksityistutkimuksia toimitettu muinaishistoriamme alalla sekä

muutenkin aineksia muinaisuutemme selvittämiseksi kasaantunut koko lailla, joten tietomme ovat tällä alalla suuresti laajentuneet, vaikka toiselta puolelta myönnettäköön, että moni tärkeä kohta yhäti vielä pysyy himmeänä ja siis toistaiseksi erilaatuisien arvelujen alaisena.

Yleisöä varten laaditulta historialliselta yleisesitykseltä luonnollisesti ei voida vaatia, että se sisältäisi mitään tutkijalle varsinaisesti uutta, erityistutkimuksien kautta saavutettuja uusia tuloksia, vaan ennen tehtyjen tutmuksien tarkkaan tuntemiseen, vertailuun ja punnitsemiseen perustuvaa ja miten mahdollista yhteensulatettua kokonaiskuvaa esitettävästä aineesta.

Nyt arvosteltavana olevaa teosta laatiessa on tekijä käyttänyt sangen paljon saatavina olevia lähteitä, hänen lukuisat ja laajat sitaattinsa erityisistä teoksista ovat yleiseen hyvin valitut ja asiaa selvittävät, vaan se, minkä pitäisi näitä otteita yhdistää, on, vaikka kaunislauseista, usein joko hämäräperäistä tai kokonaisuuteen katsoen ristiriitaista ja tuntuu paikoittain, ehkä juuri komeiden sanojen tähden, viisastelemiselta, joka ei kuvausta suinkaan selvennä. Tämän on kai osaksi vaikuttanut se seikka, ettei tekijä suureen yhteenrakentamistyöhönsä ryhtyessä ollut itse suorittanut mitään niistä erityistutkimuksista muinaistieteen alalla, joista kokonaisuus oli luotava, joten häneltä teosta laatiessa puuttuivat moninaiset syntysanat, puuttui kokemusta (harjaantumista) eri lähteiden vertailemisessa ja punnitsemisessa sekä tieteellinen tarkkuus lauseissa. — Kykyä ei tekijältä puuttune, vaan sen sijaan malttia. Hän on nähtävästi arvannut tehtävänsä liian keveäksi, eikä ole suonut tiedoilleen ja monille hyville ajatuksilleen aikaa kypsyä selviksi ja yhtenäisiksi.

Osoittaakseni muutamia esimerkkejä epätarkkuudesta ja muista virheellisyyksistä ryhdyn pieneen yksityiskohtien tarkastukseen:

Siv. 18 sanotaan, että «näyttää todenmukaiselta, että asutus on kivikaudella ollut hyvin levinnyt. Kiviaseiden ylellisestä paljoudesta päättäen olisi Vuoksen seutu ollut silloisen Suomen kaikkein tiheimmin asuttu paikkakunta. — Kivikauden asukkaat Suomessa elivät varmaankin yksinomaisesti kalastuksesta ja metsästyksestä». — Siv. 22 ja 23: «Kaikki merkit osoittavat, että tämän» (arktisen kiviase-)«sarjan kansallisuus on lappalainen ja että sitä osittain on kestänyt kauas historiallisesti tunnettuihin aikoihin». — S. 23: «Mutta kuitenkaan ei ole mitään syytä epäillä kivikautisen väestön suomalaisperäisyyttä» Etelä-Suomessa. — Siv. 88: «Eivät vuosisadat, tuskin vuosituhannetkaan ole saaneet sen» (Lapin kansan) «elämistavoissa mitään huomattavia muutoksia aikaan». — Kuitenkin: Lappalaiset, jotka kauas historiallisesti tunnettuihin aikoihin elivät kivikaudessaan ja vielä sata vuotta sitten käyttivät kivikärkisiä keihäitä, olivat jo tämän kivikautensa aikana kohonneet paimentolaiskansaksi, joten vuosisadat olivat saaneet sen elämistavoissa aikaan huomattavan muutoksen. — Vuoksen seudulla, joka oli kivikaudella Suomen tiheimmin asuttu paikkakunta, ei ole

ollut mitään pronssikautta eikä edes varhempaa rautakautta siihen aikaan kuin Länsi-Suomessa; elivätkö siis sikäläiset «suomalaiset» yksinomaisesti kalastuksesta ja metsästyksestä «kivikaudessaan» kahdeksanteen vuosisataan asti meidän ajanlaskua ja harppasivatko he silloin paimentolaisasteen yli maataviljeleväksi kansaksi?

Siv. 63: «Esi-isistämme on viljelys tehnyt kansan ja vasta myöhään ovat he saavuttaneet ne vaikeat viljelysvoitot, joita kansat elääkseen ja edistyäkseen tarvitsevat. Muinaissuomalaisten suurin voitto oli Suomen vakinainen asuttaminen, joka on tapahtunut verraten myöhään. Silloin vasta alkaa suomalaisten varsinainen pakanuus». — Siis: Suomalaisten varsinainen pakanuus alkaa vasta kun heidän suurin voittonsa on saavutettu (kivikaudellako?!), sen jälkeen kun viljelys on tehnyt heistä kansan. Tähän asti on luultu, että suomalaisista tuli varsinainen kansa, ei ennen pakanuuden alkua, vaan tämän loputtua, ja on kansan elämä ja edistys ainakin yhtä paljon perustuksena viljelysvoitoille kuin päinvastoin.

Siv. 128 sanotaan, että ruumiit haudattiin «tavallisimmin ilman arkkua, joskus kristityn tavan mukaan arkuissakin», ja viitataan Itä-Suomen löytöihin. — Tästä saa lukija sen käsityksen, että pakanuuden aikana kuollutta olisi, kuten kristittyyn aikaan, kannettu arkussa hautaan. Asian laita oli kumminkin se, että hautaan tehtiin pirtin salvoksen tapainen kehys, johon ruumis pantiin taljoille.

Siv. 137. Tekijä näkyy luulevan, että reppänä ja lakeinen ovat aivan eri käsitteitä; kuitenkin osoittaa Kalevalakin, että reppänä oli katossa, kuten on Kalevalalle tuntematon lakeinen.

Siv. 139. Kivikauden aikuiset savipadat olivat mykeväpohjaisia, jommoisia rautakauden eivät meillä olleet.

Siv. 146. Tekijä puhuu pakanuuden ajan suomalaisista lampaista, «joiden paraita villoja, «saksakkoja», kyllä kelpasi saksoille kaupata», ikäänkuin nimi olisi syntynyt siitä, että noita villoja vietiin Saksaan. Saksakkovilla on kumminkin semmoinen «Suomen villaa» pehmeämpi ja kutrisempi villalaji, mikä saadaan Saksanrotuisista lampaista, joita, ehkä ei kovin kauan sitten, on tuotu tänne Suomeen, kuten vielä myöhemmin «panskalaisia» y. m. lampaita.

Siv. 150. Koska metsänkäynti on ennen vanhaan ollut maassamme paras rahanlähde, olisi sopinut sitä kuvata vähän selvemmin ja oikeammin kuin mitä sen osaksi on kirjassa tullut; ei kokonaisista puista taivuteta pauloja, eikä vitsoista ja kalikoista viritetä ansoja.

Siv. 155—157. «Pellavain lioitus, kuivaus, loukuttaminen, häkläys, harjaaminen» ei kuten tekijä kahdesti selvittää käy «päinsä aivan samalla tavalla» tai ole «tarkalleen samanlainen» koko Suomessa, Luoteis- ja Pohjois-Venäjällä; eikä pellavan viljelys ollut niinkään yleiseen tunnettu Suomessa pakanuuden aikana kuin tekijä vakuuttaa. Pellavaa viljeltiin vielä

viime vuosisadalla sangen vähän Itä-Suomessa ja sen pohjoisosassa ei ollenkaan. — Tekijä sanoo, että «pellavakankaiden jäännöksiä on yleisemmin tavattu vaan yhdestä pakanallisesta kalmistosta, Tuukkalasta, missä niitä oli ainakin 9 haudassa. Etelä-Karjalan kalmistoissa ei sitä vastoin ole löydetty kuin vaan joku pari» jätettä. Kun tekijä kuitenkin huomaa (siv. 165) Tuukkalan kalmiston löydöissä «aivan täydellisen yhtäläisyyden Karjalan kalmistojen kanssa mitä pukuihin tulee», niin hänen olisi pitänyt tiedemiehenä ajatella sitä mahdollisuutta, että jompaankumpaan hänen lähteistään (kertomukseen Tuukkalan löydöistä tai Karjalan löydöistä) on pujahtanut erehdys, ja ryhtyä tarkastamaan molempien luotettavaisuutta tässä kohden. Hän olisi silloin huomannut, että Karjalan löytöjen vaatejäännöksiä on laajalti tieteellisesti (mikroskoopillisesti ja vertaamalla) tutkittu, kun Tuukkalan löytöjen vaatejäännöksien laatu on vain arvaamalla määrätty. Ehkä tämä seikka olisi vähän muodostanut tekijän käsitystä pellavanviljelyksestä ainakin Itä-Suomessa pakanuuden aikana, jolloin luullakseni Tuukkalan naiset eivät olleet eläessään nähneet kasvavaa pellavaa. Ne vähäiset pellavakankaan jäännökset, joita on löydetty Tuukkalan ja Karjalan kalmistoista, ovat joko brokaadia tai aivan hienoa kaupan tuomaa vaatetta.

Puvuista kertoessaan olisi tekijä muutamissa kohdissa voinut paremmin tarkata sanoja päälähteessään tällä alalla. Hän sanoo esim.:

Siv. 161: «Sitä paitsi oli tavallista kirjailla vyöliinaa myöskin rihma- ja jouhikaavoilla». Tästä saa lukija sen käsityksen, että rihmasta ja jouhista muodostettiin erityisiä koristuksia; vaan löytöjen mukaan käytettiin jouhta ainoastaan vaskilankaputkien vartaina esiliinakoristuksissa.

Siv. 165 lueteltujen miesten korukalujen joukossa ei mainita tavallisinta näistä, nimittäin sormusta.

Siv. 181 sanotaan, että «Itä-Suomen löydöistä ei muunlaatuisia sotaaseita», kuin kirves, veitsi ja keihäs, «sanottavasti tunnetakaan». Kuitenkin on sikäläisistä haudoista löydetty paljon enemmän nuolia kuin keihäitä ja kirveitäkin. — Tekijä sanoo, että miekan «huotra lienee ollut puusta tai nahasta, koska ne haudoissa ovat jäljettömiin hävinneet». Kaakkois-Karjalan tutkituista haudoista on saatu viisi miekkaa ja kunkin ympärillä oli haudassa selvä vaikka lahonnut puusta ja nahasta tehty huotra, puu sisä- ja nahka ulkopuolella.

Päätän tähän erityismuistutukseni, enkä kajoo sen enemmän kirjan varsinaiseen kiista-aineeseen, Suomalaisten siirtymiseen Suomenniemelle ja Suomenniemellä, etenkin koska tähän Valvojan numeroon on siitä kirjoittanut sen selvittämiseen pystyvämpi mies. — Kuvia (esim. nroja 28, 39, 40 ja 42:ta) vastaan voitaisiin tosin tehdä muistutuksia, vaan tunnustan mielelläni, että ne yleiseen ovat hyvin valittuja ja että erittäin lukujen alkukuvat eli vignetit ovat hyvin sommiteltuja ja tehtyjä. Missä määrässä

tästä tulee kiittää arkitehti Usko Nyströmiä, joka nähtävästi on enimmät kuvat laatinut, missä määrässä kirjan tekijää ja kustantajaa, en ota sanoakseni. — Teoksen monista sattuvista ja kauniista kohdista tahtoisin erittäin mainita «Sota»-luvun alkua sivulla 169.

Arvosteluni on ehkä tullut ankarammaksi kuin on tavallista, vaan kun mielestäni tämän laatuiselta suuren teoksen alkuosalta tulee vaatia enemmän, kuin tekijä on itseltään vaatinut, pidän arvostelijan velvollisuutena kehottaa tekijää ankarampaan työnsä arvostelemiseen ja viimeistelemiseen, etenkin kun tulevaisuutta, kuten tässä, on silmällä pidettävä.

Teos, johon on koottu tietoja monenlaatuisista tieteellisistä teoksista ja kokoelmista, joiden tutkimiseen enemmillä kansalaisilla ei ole halua eikä tilaisuutta, sisältää yleisölle paljon uutta ja saadaan siitä tuntuvasti laajempi kuva kansamme muinaisuudesta kuin mistään muusta tähän asti ilmestyneestä yksityisteoksesta. Teos on siis sitä laatua, että se on Suomen sivistyneihin koteihin hankittava. Th. S.

Kertomuksia ihmiskunnan historiasta. Seitsemäs osa. Uusin aika. Toinen laajennettu painos. (Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia, 34 osa). Helsingissä 1894. 373 s. 8:o. Hinta sid. 3: 50.

Odotettuun aikaan on uusi painos »Gruben kertomusten» seitsemättä osaa ilmestynyt. Vanha painos oli loppuunmyyty ja sen lisäksi vaati kahdenkymmenen vuoden kulunut aika — ensimäinen painos kirjaa ilmestyi v. 1874 — esityksen jatkamista. Entisen 245 sivua pitkän kirjan sijaan tarjoo uusi painos lukemista kokonaista 373 sivua. Vanhoista kertomuskappaleista on uudessa painoksessa käytetty lähimmittäin kaikki, vaikka järjestystä on osittain muutettu. Ainoastaan parissa kohden on huomataksemme tehty lisäyksiä, niinpä esim. Aleksanteri II:n hallituskauden esitykseen lisätty lukukappale Helsingin valtiopäivistä 1863—1864. Varsinaiset uudet luvut alkavat kirjan kolmannesta osastosta, jossa kuvaillaan tärkeimpiä tapauksia Euroopan historiassa jälkeen vuoden 1871 ja muiden maanosain historia 19:llä vuosisadalla.

Historiallisessa kirjallisuudessamme täyttää käsillä oleva kirja tärkeän sijan. Weberin historian jälkeen lienevät nykyisin ilmestyneet kertomukset laajin suomenkielinen esitys mitä löytyy tämän vuosisadan historiasta. Kirjan arvo on vielä suurempi sen vuoksi, että se vastaiseksi on ainoa laajempi etupäässä nuorisolle sovitettu lukukirja uusimman ajan merkillisestä ja mieltä kiinnittävästä historiasta.

Historiallisen lukukirjan onnistuminen riippuu monesta seikasta, etupäässä tietysti aineitten valinnasta ja esittämistavasta. Juuri mainituissa seikoissa on nuorisolle aiotulta lukukirjalta vaadittava erityistä huolta. Että

puheenalaisen teoksen ainehistossa sotatapaukset ovat päässeet ylivaltaan, lienee oikeittain pantava syyksi itse tälle vuosisadalle, jonka kuluessa on käyty kenties vielä hirmuisempia sotia kuin ennen. Olisi kuitenkin ollut suotavaa että edes Ranskan—Saksan ja Venäjän—Turkin sotain kertomisessa olisi tyydytty vähempään tilaan. Joskus tekisi mieli tehdä muistutuksia kertomuksissa usein esiintyviä päätelmiä ja arvostelulauseita vastaan. Niin esim. — puhuaksemme yksinomaan kirjan uudestaan toimitetusta osasta — näyttää kirjoittaja ottaneen Darwinin esille ainoastaan saadakseen tilaisuutta muutamilla ankarilla lauseilla tuomita hänen oppiansa (s. 307). Saksan sosialistain kanssa menetellään armottomasti, heidän uudelleen muodostettua oppiansa sanotaan ontoksi, mitä käsittämään muka tarvitaan »vaan hiukankin tervettä järkeä» (s. 309 ja 311). Bismarckin kerrotaan »purkaneen vihaansa» uutta hallitusta vastaan »kiukkuisella, usein halpamielisellä tavalla» (s. 313). Syytös on liian hätäinen, samoinkuin s. 319 ja 320 löytyvät voimasanat Ranskan kansan turmelluksesta ja ranskalaisten valtiomiesten luikertelevaisuudesta, sekä s. 343 oleva arvostelu Englannin kansan luonteesta. Voisimme tämäntapaista noukkimista vielä jatkaa muutamilla esimerkeillä, mutta pidämme muistutuksiamme kirjan ansioihin verrattuina vähäpätöisinä. Ilmeisesti ne ovatkin syntyneet vaan halusta tehdä kertomusta vilkkaammaksi.

Viimemainitussa suhteessa, esitystavassa, on teos yleensä varsin onnistunut. Kuten tunnettu oli vanha painos taitavan kertojan, Julius Krohnin, toimittama. Hänen vilkasta kertomatapaansa on uuden painoksen toimittajan onnistunut hyvin seurata. Helppotajuinen ja huvittava esitys onkin kirjan paras ansio ja tekee sen mielestämme tarkoitustaan täysin vastaavaksi. — Koska A. W. Grubella itse asiassa ei ole ollut juuri mitään tekemistä käsillä olevan lukukirjan kanssa, on hänen nimensä täydellä syyllä jätetty kirjan nimilehdeltä pois.

V. W.

Werner Söderhjelm, Moderna språk och deras studium i Finland. Ett föredrag. Helsingissä 1894, Otava. Hinta —: 85.

Viimekuluneen syyskuun keskipaikoilla oli yllämainitun esitelmän pitäjä, y. m. professori W. Söderhjelm, kutsunut kaupunkimme uusia kieliä harrastavaa yleisöä yliopiston juhlasaliin, esitelmän muodossa tehdäksensä selkoa tänä syksynä alkavasta työstään yliopiston uusfiloloogisten tutkimusten johtajana. Suurilukuinen yleisö, joka jännityksellä seurasi puhujan hauskaa ja valaisevaa esitystä, oli todisteena siitä, mitenkä suurta kannatusta uusfiloloogiset tutkinnot ovat yleisössämme saaneet ja mitenkä tärkeänä pidetään niiden edustamista yliopistossamme.

Prof. Söderhjelm panee esitelmässään erityistä painoa siihen vaikeaan asemaan, johon meidän maassamme uusia kieliä tutkiva ylioppilas joutuu valmistuessaan kandidaattitutkintoon. Kun kouluissamme tavallisesti sekä saksa että ranska yhdistetään yhdeksi viraksi, ja yliopistossa vaaditaan samaan arvosanaan tietoja kahdella niin laajalla alalla kun romaanilainen ja germaanilainen filologia, tulee sekä opettajan että oppilaan työ sangen vaivaloiseksi. Tämä epäkohta painaa leimansa siihen tapaan, jolla uusfiloloogiset opinnot ovat yliopistossamme järjestettävät.

Tutkintoalan laajuuteen katsoen, tulee uusfilologian edustajan tunnussanakseen omistaa: supistaminen ja tärkeimpien tietojen antaminen. Tuo tiedemiestä niin suuresti viehättävä erityisalan ja erityiskohtien perinpohjainen tutkiminen oppilaitten piirissä kielletään niin muodoin häneltä miltei kokonaan.

Tässä seuratkoon lyhyt silmäys siihen vähään, joka prof. Söderhjelmin mukaan on ylioppilaillemme tällä alalla annettava.

Ensisijassa tulee oppilaan perehtyä eri kieliryhmäin *äännesysteemiin.* Hänen tulee tutkia sitä sekä historialliselta että foneettiselta kannalta, käsittääksensä toiselta puolen esim. miksi se tai se alkuperäisesti latinalainen äänne, siirryttyään ranskalaiseen sanaan, on aikojen kuluessa monituisella tavalla muuttunut, kunnes se lopullisesti on saanut nykyisen muotonsa; toiselta puolen taas miten se tai se nykyisessä kielessä tavattava äänne muodostetaan, miten äänteet vaikuttavat toisiinsa, mitä koron y. m. suhteen on huomattava. — Kuten äänteet on myöskin *kielioppi* joutuva kaksinaisen tutkimisen alaiseksi. Nykyinen kielikanta on tutkittava mutta samassa tehtävä riippuvaksi kielen historiallisesta kehityksestä. Sillä ainoastaan tämän kehityksen valossa katsottuina, selviävät lukemattomat sekä muoto- että lauseopin ilmiöt, jotka muutoin jäisivät kokonaan käsittämättömiksi.

Mutta »elävä kieli», arvelee tekijä, on oleva kulkumme päämäärä; »siis oppilasta ei saa rasittaa liikanaisilla opinnoilla muinaisranskan ja muinaissaksan alalla. Jätettäköön hänelle aikaa ja annettakoon hänelle tilaisuutta perehtymään vieraaseen kieleen siihen määrin, että hän jokseenkin helposti voi käyttää sitä puheessa ja kirjoituksessa, samassa kun hän tuntee sen kieliopin. Tämän käytännöllisen taidon välittämisen tahtoo tekijä pääasiallisesti uskottavaksi vieraitten kielten lehtoreille, joilla asiain nykyisellä kannalla ollessa on ollut verrattain vähän aikaa ja tilaisuutta mainitun opetuksen antamiseen. Mutta myöskin professorin ja dosenttien toimeenpanemissa kuulusteluissa ja n. s. seminaarikokouksissa on ylioppilas tilaisuudessa kuulemaan ja puhumaan vierasta kieltä.

Mainio asia on, että opetus aiotaan asetettaa sille kannalle, että opettaja aina voi tarkoin valvoa oppilaitten työtä. Varsinaisia kateedoriluentoja tulee olemaan ani harvoja; kuulusteluja toimitetaan alinomaa, erityisiä harjoi-

tuksia niinikään, jotka vaativat ehkäpä suuremmassa määrässä toimintaa oppilaan kun opettajan puolelta.

Esitelmän lopussa luo tekijä lyhyen silmäyksen uusien kielten opetukseen maassamme. Järjellisten uudistuspyrintöjen ystävänä hän edustaa samaa kantaa kun nykyään suuri osa ainakin pääkaupunkimme kieliopettajista. Huomattava on erittäinkin hänen ankara vastalauseensa nykyisiä ylioppilaskirjoituksia vastaan, jotka hän soisi muutettaviksi käännöksiin vieraasta kielestä äidinkielelle. — Tämä hänen kantansa on nähtävästi vaikuttanut ylioppilastutkintokunnan tunnettuun samansuuntaiseen anomukseen.

Prof. Söderhjelmin kirjanen ansaitsee todellakin lukemista, sillä paitsi sitä että se sisällykseltään on rikas on se kirjoitettu niin kansantajuisesti ja hauskasti, että mielellänsä uhraa tunnin sen lukemiseen.

H. A—n.

Gustaf Schröder, Yrjänä Kailanen ja hänen poikansa. Kuvaelmia Ruotsin suomalaisten elämästä ja metsästyksistä Vermlannin ja Taalain metsäseuduilla. Suomentanut F. H. B. Lagus. 4 August Malmströmin piirtämää kuvaa, B. Liljeforsin piirtämä kansilehti, ja kartta. Porvoossa 1894, Werner Söderström. 232 siv. 8:o Hinta 2: 75.

Yleensä tunnetaan, että Keski-Ruotsin metsämaakunnissa asuu runsaat määrät suomalaisia, jotka satoja vuosia elettyään vieraan kansan keskuudessa vieläkin ovat säilyttäneet kansallisuutensa. Vuoden 1820 tienoilla suomalainen K. A. Gottlund oleskeli heidän luonaan, oppi tuntemaan heidän olonsa ja elämänsä ja koetteli voimiensa mukaan heidän tilaansa parantaa. Sen jälkeen on yksi ja toinen suomalainen tutkija käynyt heidän luonaan, suomalainen tohtori P. Nordmann on tieteellisessä tutkimuksessa kuvannut heidän historialliset vaiheensa, mutta suuren yleisön muistosta olivat he melkein unohtuneet. Nyt on muuan ruotsalainen kirjailija Gustaf Schröder etusijassa nuorisolle aijotussa kirjassa kertonut «Ruotsin suomalaisten elämästä ja metsästyksestä», joka kirja suomeksi käännettynä varmaan on saava meillä runsaan lukijakunnan juuri aineensa vuoksi.

Gustaf Schröder on entisestään tunnettu eteväksi metsästysten kuvaajaksi. Jo lapsena oli hän oleskellut Vermlandin suomalaisten keskuudessa ja kuunnellut heidän tarinoitaan metsästyksistä ja entisistä kovista vaiheista. Näitten kertomusten nojalla ja perustuen historiallisiin tutkimuksiin on tekijä kirjoittanut teoksensa.

Kirjansa ensi luvussa antaa tekijä lyhyen historiallisen kuvauksen Ruotsin suomalaisten vaiheista ja etnograafisen kuvauksen heidän nykyisestä elämästään. Edellisessä on hän etusijassa perustunut tohtori P. Nordmannin tutkimukseen, ja lienee esitys pääpiirteissään oikea. Tässä on tekijä

arvattavasti liikkunut oudolla alalla, esitys on hiukan hajanainen. Etnograafisessa kuvauksessa tekijä perustuu omiin havaintoihinsa. Siitä saamme muun muassa tietää, että suomenkieli ei vielä läheskään ole siinä määrässä hävinnyt Vermlannin suomalaisten keskuudesta, kuin meillä yleisesti luullaan. Yleisesti tuntee tekijä suurta myötätuntoisuutta suomalaisia kohtaan, ja lienee pääpiirteissään oikein käsittänyt heidän luonteensa. Yhdessä seikassa tekijä kuitenkin varmaan on erehtynyt. Hän sanoo, että suomalaisten loitsut ovat rukouksia, joissa ei ole mitään pakanallista, ja jotka luetaan nimeen Isän, Pojan ja Pyhän Hengen. Lienee Ruotsissa heillä nykyjään tämmöisiäkin loitsuja, aina eivät ne semmoisia ole olleet.

Niinkuin nimestäkin näkyy ovat Yrjänä Kailanen ja hänen poikansa kertomuksen päähenkilöt. Talvella vuonna 1597 lähtee Yrjänä perheineen kotipuoleltaan Savosta liikkeelle. He kulkevat jalan vetäen pienimpiä lapsiaan kelkassa. Yönsäkin he tavallisesti viettävät taivasalla nuotion ääressä. He kulkevat Vaasaa kohti, josta aikovat mennä Pohjanlahden yli. Mutta ennenkuin pääsevät sinne asti, ryöstetään Kailaselta hänen keskikasvuset poikansa. Ne ovat sotamiehiä, jotka tämän tekevät, pojat otetaan heidän hevosiaan hoitamaan. Vanhemmat jatkavat matkaansa Merenkurkun yli, siitä etelään ja länteen, kulkien halki hyvän osan Ruotsia. Pojat taas viedään Turkuun ja sieltä Ahvenanmeren yli Ruotsiin. Siellä he pääsevät vapaiksi ja lähtevät etsimään vanhempiaan. Monta vuotta vaeltavat he sitten ennenkuin tapaavat toisiaan ja asettuvat vakinaisille asuinsijoilleen asumaan.

Kuvatessaan heidän vaellustaan ja elämäänsä saa tekijä tilaisuutta kertoa kaikista niistä vaikeuksista ja kovista kohtaloista, joita suomalaisilla ylimalkaan oli voitettavana. Yrjänä käy itse Kaarle herttuan luona hakemassa häneltä rakennusseteliä. Sittenkin on hänen vaikea löytää asuinpaikkaa, maan ruotsalainen väestö ei sallisi suomalaisten asettua maahan. Siitä on heillä alituisia selkkauksia ja se tekee heidän elämänsä niin epävarmaksi.

Pojat ovat innokkaita metsästäjiä ja koettelevat he kaikkea sillä alalla. Ampuvat susia, karhuja, hirviä, peuroja, näätiä, saukkoja, pyydystävät majavia, lintuja, jäniksiä, sanalla sanoen kaikkea mitä metsästää saattaa. Kuvatessaan näitä metsästyksiä liikkuu tekijä oikealla alallaan. Nuoret miehet rakentavat keskelle metsiä pienen majan, jossa muista ihmisistä erillään tyytyväisinä viettävät talvensa. Innokas metsästäjä saattaa kerran huoletta päästää mielikuvituksensa valloilleen. Noina kaukaisina aikoina oli metsänriistaa asumattomilla mailla tietysti kaikenlaista ja runsaasti, ja taitava metsästäjä, jommoisia nuoret metsästäjät olivas, saattoi todella onnistua erittäin hyvin. Ja metsästäjät menestyvätkin hankkeissaan, joka lajia eläimiä pyydystävät he runsaasti, lihaa on heillä aina viljalti, ja kallisarvoisia taljoja kokoovat he hyvän varaston, jotka he sitten käyvät myömässä Norjassa.

Metsästysten kuvaaminen on tekijän vahvin puoli. Mutta muukin esitys on mieltä kiinnittävää, osanotolla seuraa lukija suomalaisten tuttaviensa elämänvaiheita. Tekijä, niinkuin arvatakin voi, rajoittuu etusijassa kuvaamaan tapahtumia, syvempää luonteenkuvausta hän ei tavoittelekaan. Huomaa että tekijä ei ole aivan perehtynyt tämmöiseen laajempaan esitystapaan. Mainitsen vaan yhden esimerkin. Yrjänän toverina lähtee Suomesta muuan Heikki niminen mies. Vasta keskipaikoilla kirjaa mainitaan sivumennen Heikin sukunimi, vaikka muita alusta pitäen mainitaan myös sukunimellä.

Luulen, että kirja on saavuttava runsaan lukijakunnan; kasvavan nuorison käsiin se erittäin hyvin soveltuu annettavaksi, se tyydyttää nuorison seikkailuja rakastavaa mieltä, samalla kuin se teroittaa heidän oikeuden tuntoaan ja laajentaa heidän tietojaan.

O. R.

Väittelyä.

Valvojan toimitukselle.

Vaikka allekirj:lla ei ole mitään tärkeämpää lisättävää kirjotukseensa oikeakielisyys-kysymyksessä, pyytäisin kuitenkin Toim:lta vielä nöyrimmästi sijaa lehessä muutamille sanoille erään huomautuksen johosta, joka minua vastaan tehtiin Valvojan viime numerossa kirjotustani seuranneessa vastauksessa. Siinä mainitaan, että kirjotukseni ei olisi ollut johonmukainen sikäli kuin se ensin olisi hyväksynyt ne yleiset peri-aatteet, jotka oikeakielisyys-kysymyksissä olisivat noudatettavat, vaan sitte eri muistutuksissaan niistä poikennut. Johonmukaisuuden puute on suuri vika ja kun tosiaan voipi siltä näyttää, kuin olisin tehnyt itseni syypääksi siihen, sallittanee minun asiaa selittää, koska luulen olevani aivan syytön.

Selitys on helposti annettu.

Prof. Setälä alkaa kirjotuksensa toisen osaston seur. lauseella (broshyyri siv. 19): „kukin niistä kolmesta oikeakielisyyskannasta, jotka meillä ovat esiintyneet, sisältää mielestäni jotakin oikeutettua, mutta ei yksikään minun käsittääkseni sisällä totuutta kokonaisuudessaan.“ Täydellisesti yhtyen tähän lauseeseen, jota tekiä sitte kirjotuksessaan ryhtyy perustelemaan, tein siitä sen johtopäätöksen, että oikeakielisyys-kysymyksessä kutaki noista kolmesta katsantokannasta on silmällä pidettävä ja sitä noudatettava, joka kulloinkin parhaiten sopii puheeksi tullutta seikkaa ratkaisemaan; siis noudatettava kieli-opillisuuskantaa myöskin. Tämän mukaan muistutuksissani jonku kerran vetosin viimemainittuunki kantaan. Oisiko tuo johtopäätös nyt ollut väärä? En voi ymmärtää miten se niin olisi ollut, ja jos se oli oikea, on kirjotukseni kieltämättä pysynyt niissä peri-aatteissa, jotka se oli hyväksynyt.

Kun huomautuksen johosta uudelleen olen tarkastanut prof. S:n kirjotusta, havaitsen, että sen loppupuolella (broshyyri siv. 35) tavattavat 5 teesiä eivät sovikaan yhteen vastaciteeratun lauseen kanssa. Viides teesi, toisten yhteenveto, kuuluu nimit-

täin: „Paras kieli syntyy siis käytännön ja tarkoituksenmukaisuuden kompromissista.“ Kun on kielen hyvyydestä kysymys, ei tämän mukaan siis kieli-opillisuuskantaa ollenkaan tarvitsisi mielessä pitää. Koska kirjotuksesta ei selvästi käy esiin, miksi sanottu kanta, jolla tekiä kuitenkin varemmin sanoo olevan hyvätkin puolensa, nyt on kokonaan hylljättävä, ja kun allekirj:n tarkotus vain oli tuoda esiin muutamia yksityisiä muistutuksia eikä erittäin tarkastella oikeakielisyyden yleisiä peri-aatteita, tapahtui, että noitten teesein edellisestä resonnemangista eriävä sisällys jäi minulta huomaamatta ja että yhä luulin peri-aatteidenki puolesta olevani yhtä mieltä tekiän kanssa. Itse erehtyneenä erehytin sitte lukiaaki ja huomautukseen minua vastaan oli siis — muodollisesti — täysi syy.

Vaan ainoastaan *muodollisesti.* Niin ikävä *lapsus calami* kuin ereykseni oliki, ei se kuitenkaan itse pää-asiaan s. o. viimein tehtyihin muistutuksiin vaikuta mitään. Vaikka en siihen olisi joutunutkaan, vaan esim. viivan alla erittäin olisin maininnut sanotusta 5:nnestä teesistä, olisi kirjotukseni yhtäkaikki tullut aivan samallaiseksi kuin se tuli. Tuon teesin mukaan *käytäntö* etupäässä määrää mikä on paras kieli. Mutta asianlaitahan on, että riidan-alaisten kirjoitusmuotojemme suhteen joko ei mitään käytäntöä ole olemassa tai on se kahtalainen, ettei siitä ohjausta saa. Juan ja usean muun pitäjännimen *nominatiiviä* ei käytetä — siksihän siitä juuri tahotaan selvä saada; d:tä ei kielessä löydy, sen käyttämisestä ei siis voi olla puhetta; i-päätteistä diftongia toisessa tavussa tosin käytetään, vaan paljon useammin luullakseni i jätetään ääntämättä, ja samoin *kin*-muoto varmaan kuuluu paljo harvemmin kuin *-ki* eli *-i.* Puheenalaisesta teesistä ei siis muistutusteni suhteen voi mitään apua olla — joka parhaiten näkyy siitäki, että kunnioitettava riitaveljeni ei siihen viittaa.

Mihinkään epäjohonmukaisuuteen en siis voi tunnustaa itseäni vikapääksi; ainoa vikani on epähuomio — itsessään kyllä harmittava, vaan ilman merkitystä riidan suhteen.

Tässä nyt olisi hyvä tilaisuus keskustella 5:nnestä teesistä, vaan kun siten siirryttäisiin aivan uuteen kysymykseen ja uusi väittely voisi olla tarjona, jääköön tilaisuus minulta käyttämättä. Riidat ovat niin ikäviä ja tuohon uuteen maholliseen olen sitä vähemmän halukas rupeamaan, kun se luullakseni olisi peräti joutava. Sillä vakuutukseni on, että se puute, joka useinmainittua teesiä sen nykyisessä muodossa vaivaa, eli liika jyrkkyys, sen hra S:n tarkka ja terävä tutkiakyky varemmin tai myöhemmin kyllä itse korjaa.

Lopuksi pyydän vielä sivumennen saada mainita: a) mitä poikkeuksiin viimein esittämästäni, toista tavua lyhyeksi vaativasta perustuslaista tulee, että harvassa se sääntö on, josta ei poikkeusta löytyisi: „nulla regula sine exceptione“; vaan poikkeukset eivät sääntöä kumoa, eivät edes heikennä, päinvastoin: *exceptio firmat regulam;* ja b) että muotoa *Virtalainen* en muista varmaan kuulleeni, käytin sitä vain pitäjän asukkaita osottaakseni, ja mahollista siis, että paikkakunnalla etupäässä eli ehkä yksistäänki käytetään muotoa Vir*to*lainen.

A. V. E.

Lyhyt vastaus.

Kun olen lausunut, että kukin „Oikeakielisyydestä“ nimisessä kirjoituksessani esittämästäni kolmesta oikeakielisyys-kannasta sisältää mielestäni jotakin oikeutettua, en ole sillä suinkaan tarkoittanut cttä „kutakin noista kolmesta katsantokannasta on silmällä pidettävä ja sitä noudatettava, joka kulloinkin parhaiten sopii“ j. n. e., siis milloin yhtä, milloin toista. Kirjoitukseni yhtenä tarkoituksena oli huomauttaa, että sen, joka oikeakielisyys-asioissa sananvuoroa vaatii, tulee itsellensä muodostaa *yhte-*

näinen kanta, eikä seurata milloin yhden, milloin toisen kannan ajatuksen juoksua. Minä en ole hyväksynyt yhdenkään kolmen kannan resonemangia tai motiveerausta semmoisenaan, niinkuin minä nuo kannat olen käsittänyt, kaikista vähimmin kieliopillisuuskannan. Se ei kuitenkaan estä minua myöntämästä että se yleinen pyrintö, jota kieliopillisuuskanta ainakin osaksi edustaa, nim. säännöllisyyden pyrintö, on aivan oikeutettu, mutta se on toisella tavalla rajoitettava ja motiveerattava kuin kieliopillisuuskannalta tehdään. Säännöllisyyteen pyrkiminen on oikeutettua siinä määrässä kuin se ei joudu ristiriitaan käytännön kanssa, sekä siinä määrässä kuin ja sen vuoksi että se johtaa tarkoituksenmukaisuuteen. Sitä vastoin on sen motiveeraaminen kieliopillisella teorialla mielestäni kerrassaan väärä. Jos ainoastaan kieliopillisen teorian nojalla puolustamme jotakuta muotoa, jota ei käytetä ja jonka käytäntöönsaattaminen ei edes tuota etua kielelle (esim muotoa *Juka* Juvan pitäjän nimeksi), niin teemme mielestäni virheen. Miten tarkoituksenmukaisuus, kansankielenmukaisuus ja säännöllisyys olisivat yhdistettävät, olen koettanut osottaa kirjoituksessani s. 215 (erikoispainoksessa s. 44). En siis voi mitenkään myöntää, että minun teesini ovat ristiriidassa resonemangini kanssa.

Kun on puhe *d*:n käyttämisestä *kirja*kielessä, niin eihän käy sanominen että sitä *ei löydy*, koska se kirjakielessämme on ollut käytännössä sen perustamisesta saakka, ja tässä siis on kysymys entisen käytäntötavan muuttamisesta. Sama koskee mutatis mutandis *i*-diftongeja ja *kin*-liitettä.

Vaikk'ei keskustelumme minun käsittääkseni ole muodustunutkaan „riidaksi", luulen yleisön siitä kuitenkin saaneen kylliksensä, ja sen vuoksi lopetan tähän.

E. N. Setälä.

Yleisölle.

Jo lähes puolentoista vuosikymmentä on Valvoja seisonut kotimaisten kulttuuritaistelijain riveissä. Kirjoittajista ovat muutamat aikojen kuluessa eronneet, uusia on tullut lisään. Yksityiset tehtävät ovat samaten paljon muuttuneet. Mutta siitä huolimatta voi sanoa, että Valvojan paikka taistelussa nyt on sama kuin sen ensimäisenä vuotena.

Tosikansallisen kulttuurin ja tosikansanvaltaisten aatteitten kehittäminen oikeuden ja vapauden vankalla pohjalla — siinä tehtävä, jonka suorittamisen Valvoja alusta alkaen on asettanut ja yhä edelleen asettaa päämääräksensä.

Tämän tehtävän kannalta Valvoja on arastelematta, peittelemättä arvostellut taistelevia puolueita ja suuntia; tämän tehtävän toteuttamiseksi lehti on koettanut positiivisesti työskennellä.

Valtiollisten puolueitten ja ryhmien taistellessa joutuu helposti moni tärkeä kulttuurikysymys syrjälle. Mutta juuri semmoisia kysymyksiä on Valvoja tarmonsa takaa koettanut pitää vireillä, selvittää ja edistää.

Ja vaikka tässä työssä on ollut osallisina eri kirjoittajia, käsitellen eri kysymyksiä, niin on kuitenkin aikaa myöten yhä selvemmin tullut näkyviin, että nuo eri kirjailijat on yhdistänyt samanlainen katsomustapa, samanlaiset pyrinnöt. Vapaan vakaumuksen nojalla, asiallisen keskustelun avulla on yhteisvoimin pyritty siihen että yhteiskunnan, kirjallisuuden, taiteen ja tieteen eri aloilla astuisi kaavamaisen muodollisuuden sijaan elävä todellisuus, kuolleitten teoriiojen sijaan elävä harrastus yleishyödyllisten, isänmaallisten tarkoitusperien hyväksi.

Että niitä aatteita, joita Valvojassa on puolustettu, monessa kohden vasta tulevaisuudessa voidaan toivoa toteutuviksi, siitä ovat Valvojan kirjoittajat kyllä olleet selvillä. He ovat katsoneet tehtävänsä kylvönteoksi, he ovat toivoneet että kylvö itäisi nuorempien sukupolvien sydämmissä ja että siitä nousisi vahva oras tulevaisuuden varaksi.

Toiveet eivät ole pettyneet. Huolimatta ensi hetken vastustuksesta on usea Valvojassa esitetty tulevaisuudenajatus pikemmin kuin olisi voinut luullakaan saanut jalansijaa yleisessä mielipiteessä ja tullut likemmäksi toteutumistaan. Tämä seikka on rohkaissut meitä jatkamaan työtämme niissäkin kohden, missä hetken vallitseva opiniooni milloin toiselta milloin toiselta puolelta on antanut kuulla vaan ristiinnaulitse-huutojaan.

Mutta yhtä ilahuttavaa kuin tämä on, yhtä huolestuttava on se verrattain vähäinen aineellinen kannatus, jonka Valvoja on saanut osaksensa.

Viime numeroon otetusta taulusta lukijat ovat nähneet, että tilaajain määrä viimeisinä vuosina on vähentynyt. Että tämä tapahtui katovuosien aikana, sitä ei voi kummeksia, mutta sen jälkeen olisi voinut toivoa, että tilaajamäärä edes pysyisi entisellään.

Tosin vähenemisen jossain määrin selittää kiivaitten puoluemiesten tyytymättömyys siihen, ettei Valvoja ole kaikissa kohdin totellut puolueitten tunnussanoja. Mutta olisi sopinut odottaa että sen sijaan löytyisi ainakin yhtä monta vapaan vakaumuksen ystävää jotka oivaltaisivat riippumattoman äänenkannattajan tärkeyttä.

Mutta niinkuin asiat nyt ovat, on Valvojan taloudellinen tila käynyt semmoiseksi, että on täytynyt supistaa maksu kirjoituksista miltei mitättömiin, jopa on paljon kirjoitettu ilmaiseksikin.

Muutamille kirjoittajille tämä tosin ei merkitse mitään, ja yleensä kirjoitetaan Valvojaan enemmän asian harrastuksesta kuin palkan toivossa. Mutta kaikki eivät ole siinä asemassa, että voivat ilman tahi melkein ilman palkkiota lahjoittaa pois aikaansa ja työtänsä.

Varsinkin tämä koskee nuorempia kirjailijoita. Elinehdoksi on Valvojalle katsottava, että yhä uusia työntekijöitä astuu riveihin eroavain vanhempien sijaan. Mutta palkattomaan työhön on vaikeata kehottaa nuorta kirjailijaa, joka ehkä elää vaan sillä mitä kynällään voi ansaita.

Tästä syystä toimitus on katsonut tarpeelliseksi saattaa yleisön tiedoksi sen taloudellisen ahdinkotilan, jossa Valvoja nykyään on ja joka säästöistä ja supistumisista huolimatta on tuottanut toimitukselle suoranaista tappiota.

Emme kuitenkaan tee nyt Valvojan elämää tahi kuolemaa riippuvaksi tästä. Kaikessa tapauksessa aiomme elää vielä tulevanakin vuonna. Mutta tietäköot lukijamme, että jollemme voi kaikissa kohdin tyydyttää heidän vaatimuksiaan, esim. mitä sisällyksen monipuolisuuteen tulee, niin syy ei ole yksistään meissä.

Ja kaikessa tapauksessa, kun kerran olemme kääntyneet lukijaimme puoleen, täytyy meidän katsoa tulevan vuoden tilaajamäärä vastaukseksi kysymykseen, katsooko Suomen sivistynyt yleisö tarpeelliseksi että kotimaisten kulttuuritaistelijain riveissä on yhä edelleen olemassa äänenkannattaja, semmoinen kuin Valvoja.

Yliopisto-sivistyksestämme.

I.

Valvojan viime vihossa on Hannes Gebhard laskenut yliopistosivistyksemme ankaran arvostelun alaiseksi. Tämä arvostelu näyttää, päättäen päivälehdissämme ilmestyneistä vastalauseista, monta loukanneen, ja kirjoituksen nostamaa suuttumusta on ainakin osaksi ohjattu Valvojaakin vastaan, joka on kirjoituksen julkaissut. Minun ymmärtääkseni kuitenkin Valvoja tekisi väärin, jos se, pääasiassa yliopistonopettajain toimittamana aikakauskirjana, koettaisi estää kritiikkiä, kun se koskee yliopistonopettajien toimintaa. Sitä paitsi on itse asia, moite yliopisto-sivistyksemme »muodollisuudesta», siksi painavaa laatua, että on ollut täysi syy sen käsiteltäväksi ottamiseen. Minun mielestäni tulee kiittää hra Gebhardia siitä, että hän rohkeasti on ottanut puheeksi arveluttavan virheen meidän sivistysoloissamme. Kieltämätöntä on, että meillä sekä koulussa että elämässä aivan liian usein asetetaan henki ja sisällys syrjään, muoto sitä vastoin ensi sijaan, ja kieltämätöntä on myöskin, että yliopisto, joka suuresti vaikuttaa sekä kouluun että elämään, ainakin osaksi on katsottava vastuunalaiseksi tästä virheestä. Vaikka minä siis pidänkin puheenalaisen kirjoituksen päätarkoituksen varsin hyvänä ja oikeana, täytyy minun kuitenkin katsoa kirjoittajan tutkimusta ja arvostelua yliopistosivistyksemme laadusta sangen yksipuoliseksi ja, sen mukaan kuin voin ymmärtää, monissa kohdin epäoikeutetuksi. Siksi luulisin jonkinmoisen tyynen vastaselvityksen tässä aikakauskirjassa itsessään olevan paikallaan, varsinkin kun kirjoittaja hyvin vähän on koskenut puutteiden varsinaisiin syihin ja parannuskeinoihin.

Siinä tutkimustavassa, jota kirjoittaja on noudattanut yliopistosivistystämme tutkiessaan ja sen muodollisuutta vastaan taistellessaan, on päävikana, että se on liiaksi m u o d o l l i n e n. Hän perustaa tutkimuksensa tilas-

tollisiin numeroihin, opettajien ja suoritettujen tutkintojen lukumäärään, siis, puhuakseni tilastotieteilijän kieltä, primääri- eli ensitietoihin, jotka ovat muodollista laatua. Eihän tieteellistä elämää voi mitata numeroilla, ei yliopisto-opetusta arvostella ainoastaan yliopisto-ohjelman mainitsemien kurssien nimien mukaan, vaan tieteellinen elämä riippuu niistä henkilöistä, jotka ovat sen kannattajina, opetuksen laatu siitä sisällyksestä, niistä aatteista, joita siinä tarjotaan.

Mikä merkitys näille numeroille on annettava, ja kuinka ne usein yksinään saattavat tai saattaisivat johtaa väärälle tolalle, valaistakoon muutamalla esimerkillä.

Kun näkee kirjoittajan taulusta että meillä uudemmissa eurooppalaisissa kielissä on opettajia koko 19 [1]), niin voisi kai ajatella, että meillä opetus tällä alalla on erinomaisella kannalla. Mutta kun erotetaan pois kotimaiset kielet ja venäjä, jotka meillä ovat suoranaisena lisänä suurten kulttuurikansojen yliopistoaineihin, niin jääpi jäljelle n. s. uusissa kielissä vain 3 vakinaista virkaa ja ne lehtorinvirkoja sekä 1 persoonallinen ylimääräinen professuuri; dosentuurit ja ylimääräiset lehtorinvirat ovat tietysti satunnaisia. Germaanilainen kielitiede on jonkinmoisena loisena romaanilaisen kielitieteen persoonallisen ylimääräisen professorin hoidettavana, vaikka näiden kahden aineen yhdistämistä meidän aikoina yleisesti tunnustetaan mahdottomuudeksi; eri professorinviran germaanilaista kielitiedettä varten katsoo kirjoittajakin nähtävästi suotavaksi. Esiintuomiensa numeroiden nojalla kirjoittaja tulee siihen johtopäätökseen, että opettajien s. o. lehtorien lukua tulee vähentää; uusien kielten professorien ja dosenttien tulee »etupäässä antautua opetukseen, ja sen kautta ainakin useimpien lehtorien virka jääpi työttömäksi, niinkuin asianlaita jo osaksi lieneekin». Tähän tulee muistuttaa että syy joidenkuiden lehtorinvirkojen työttömyyteen on siinä,

[1]) „*Lähes puolet koko yliopistomme opettajistosta*", sanoo kirjoittaja s. 489. Yliopiston opettajien lukumäärä on (ilman harjoitusmestareita) 99, josta 19 tekee 19,2 %, siis ei viidettäosaa koko yliopiston opettajamäärästä, ja silloin on uudempien kielten opettajiin myöskin luettu kansanrunouden ja fonetiikan dosentit sekä 2 ylimääräistä lehtoria, joista ei toinen ole yliopistolta saanut penniäkään palkintoa; myös suomen, ruotsin ja venäjän kielen edustajat ovat näihin luetut. Kirjoittaja ei ole muistanut että nämät 19 opettajaa hänen taulussansa s. 485 eivät tee 46 % koko yliopiston, vaan historiallis-*kielitieteellisen* osaston opettajain lukumäärästä, ja se kai ei ole niin suuri kumma, että tämän osaston opettajista suuri osa on kielitieteen opettajia.

että yliopisto niin vähän kontrolleeraa opettajiensa työtä eikä ole tehnyt järkiperäistä ohjelmaa lehtorien työn järjestämiseksi. Sen tieteellisen opetuksen lisäksi, jota professorit ja dosentit tarjoavat, tarvitsisivat oppilaat välttämättömästi myöskin opetusta uutten kielten ääntämisessä ja käyttämisessä semmoisilta henkilöiltä, joilla asianomainen vieras kieli on äidinkielenä. Jos lehtorien työ järjestetään niin, että he antavat ja kykenevät antamaan juuri tämänlaatuista opetusta, niin on heidän opetuksellaan oleva suuri merkitys vastaisten kielenopettajain sivistykselle. Upsalassa esim. on saksan, ranskan ja englannin lehtoreina synnynnäinen saksalainen (tällä kertaa itämerenmaakuntalainen), ranskalainen, englantilainen, ja he pitävät luennoita kukin omalla kielellään myöskin oman kansansa kirjallisuudesta ja opettavat kukin oman kielensä ääntämistä; opiskelua lehtorien johdolla pidetään siellä opintosuunnitelmista päättäen uusien kielten oppijoille välttämättömänä. Mitä kotimaisten kielten lehtorivirkoihin tulee, ei ainakaan suomen kielen lehtorin tehtävänä ole »oikein-kirjoittamisen opetus ylioppilaille», vaan yleensä äidinkielen kirjoittamisen taidon ja tyylin opetus, josta raskaasta velvollisuudesta aineen professori täten on saanut huojennusta. Ja jos sivistystämme voidaankin syyttää muodollisuudesta, olemme kuitenkin yhdessä tärkeässä muodollisuudessa kovasti takapajulla: kirjallinen ja suullinen esitystaito on meillä yleensä sangen surkealla kannalla. Opetuksen antaminen tässä taidossa — siis myöskin lausunnossa ja ajatusten mallikelpoisessa suullisessakin esityksessä, jossa eivät vastaiset äidinkielen opettajat tätä nykyä saa mitään opetusta — siinä olisi tärkeitä tehtäviä kotimaisten kielten lehtoreille. Minä myönnän, että lehtorinvirat meillä monesti ovat esiintyneet muodollisina tyhjäntoimittajanvirkoina; tästä en kuitenkaan tekisi sitä johtopäätöstä, että ne ovat poistettavat, vaan että ne ovat järjestettävät paremmalle kannalle.

Filosofiassa viime aikoina suoritettujen tutkintojen runsaasta lukumäärästä olisi kai kirjoittajan käyttämän metoodin mukaan tehtävä se johtopäätös, että meidän nykyiset ylioppilaat ovat taipuvaiset epäkäytännölliseen spekulatsiooniin; se, joka tuntee olot, tietää kuitenkin, että »spekulatsiooni» tässä on ollut hyvinkin käytännöllistä laatua. Yhtä vähän todistaa, niinkuin kirjoittaja itse huomauttaa, latinan tutkintojen suuri lukumäärä ylioppilasten klassillisia harrastuksia, vaan ainoastaan sitä, että he täyteaineeksi valitsevat semmoisen aineen, jonka suorittaminen on asetettu heille mukavaksi. Kun sitä paitsi yliopisto vielä vaatii semmoista muodollisuutta, kuin »pro exerci-

tio» kirjoitusta, niin on latinan tutkintojen suuri lukumäärä historialliskielitieteellisessä osastossa täysin käsitettävä.

Estetiikan nimen ja siinä suoritettujen tutkintojen lukumäärän perustuksella ei tietysti myöskään saa päättää ylioppilaillamme olevan pääasiassa halua metafyysilliseen estetiikkaan, koska »estetiikka» meidän yliopistossamme sisältää yleiselle sivistykselle niin tärkeiden aineiden kuin kirjallisuuden ja taidehistorian opinnot. Kun vertaa tämän aineen tutkintojen lukumäärää latinan ja filosofian tutkintomääriin, niin sitä tuskin voi sanoa liiallisen suureksi. Päinvastoin saattaisi mielestäni toivoa, että »estetiikan» opinnot järjestettäisiin niin, että se soveltuisi lisä- eli täyteaineeksi, niin kauvan kuin tämmöisiä aineita meillä on, ja että varsinkin äidinkielen opettajiksi aikovat tähänkin aineesen perehtyisivät. Kun aina silloin tällöin sattuu, että suomen kielen opettajaksi pyrkivä ei tutkinnossa tiedä, mitä esim. lyyrillinen runous on, niin se ei ainakaan todista ylioppilasten suurta esteetillistä yleissivistystä.

Suomen kielessä suoritettujen tutkintojen lukumäärästä puhuttaessa tulee ensinnäkin muistaa, ettei tällä aineella kouluissamme ole lehtoraatteja — seikka, joka todellakin on meidän sivistysolojamme kuvaava. Tämän lisäksi tulee vielä huomata ettei suomen kieli ole myöskään vaatimusten suuruuden vuoksi soveltunut täyteaineeksi. [1])

Näistä viittauksista selvinnee jo, että puheenalaiset numerot eivät oikeastaan osota muuta, kuin missä aineissa vaatimukset ovat olleet helpoimmat tai mukavimmin järjestetyt, tai mitä aineita koulunopettajiksi pyrkivät ovat virkojen saamista varten tarvinneet. Ja tässä suhteessa on kyllä tämä taulu hyvinkin valaiseva. Opettajien lukumäärää koskeva taulu on minun ymmärtääkseni erehdyttävä siinä, että kaikki opettajat, professorit, dosentit, varsinaiset ja ylimääräiset lehtorit on laskettu yhteen. Vaikka tietysti dosenttien (ja ylimääräisten lehtorien) lukumäärä saattaa valaista yliopiston tieteellisten harrastusten suuntaa, riippuu näiden ylimääräisten opettajien lukumäärä kuitenkin siihen määrin sattumuksesta, että se olisi

[1]) Olen katsonut velvollisuudekseni kohottaa approbaturin vaatimuksia suomen kielessä, koska suomen kieli opettajien ainekombinatsiooneissa esiintyy sivuaineena, ja asianomaiset ovat katsoneet approbatur arvosanaa tämmöisessä aineessa riittäväksi. Seurauksena tästä menettelystä on, että yliluokilla suomen kielen opetusta usein antavat henkilöt, joilla on suomessa arvosana approbatur ja jotka muutenkaan eivät ole saaneet kielenopettajan sivistystä.

ollut erikseen laskettava. Ainoastaan vakinaisten opettajien lukumäärästä ja heidän edustamistaan aineista näkyy, mitä yliopisto todella vakinaisesti oppilailleen tarjoaa.

Siitä tavasta, jolla kirjoittaja arvostelee eri aineiden opetusta ja niiden keskinäistä arvoa, tahtoisin myöskin sanoa jotakin, koska en voi yläpäänsä hänen mittakaavaansa hyväksyä.

Kirjoittaja kyllä nimenomaan vakuuttaa ettei hänen tarkoituksensa ole polkea muutamia tieteitä toisten eduksi. Mutta hänen lausuntojansa on ainakin minun mahdoton ymmärtää muuten, kuin että kirjoittaja ei myönnä kaikille tieteille tasa-arvoa »tieteiden tasavallassa». Hän valittaa sitä, että historian luennoista viimeisen viiden vuoden aikana enemmän kuin puolet käsittävät vanhaa ja keskiaikaa; hän ei siis katso riittäväksi sitä, että uuden ajan kolmelle tai neljälle vuosisadalle on omistettu yhtä paljon opetusta kuin edellisille vuosituhansille. Hän valittaa että filosofian yliopistollisessa opetuksessa on esitetty semmoisia aineita kuin »kokeellinen sielutiede, joka lähenee luonnontieteitä, sekä avioliitto villikansoissa, joka ainakin yhtä paljon on etnografiaa tahi folklorea, kuin filosofiaa», sillä tällaiset tutkimukset eivät voi suuresti vaikuttaa kansamme sivistykseen, eikä nykyajan suurten, mieliä jännittävien kysymysten selvittämiseen ja ratkaisemiseen. Hän valittaa että klassillisten kielten edustajat »ovat melkein liiaksi yksipuolisesti esittäneet muoto- ja kielioppia». »Omaakin kieltä» on viimeaikoina osaksi »tutkittu yksipuolisesti muodollisessa suhteessa». Semmoisia yksityistutkimuksia kuin klassillisten kielten lauseopintutkimuksia tai jonkin »vanhan skottilaisen käsikirjoituksen» äänneominaisuutten tutkimusta näyttää kirjoittaja syvästi halveksivan. Lopputulos kirjoittajan tutkimuksesta on se, että »yliopisto-opetus uuvuttaa nuorisoamme ylenpalttisilla kielioppiluvuilla ja keskiaikais-ulkomaalaisella viisaudella, kasvattaen yksipuolisesti muodollisuussankareita, jotka vieraantuvat tosielämästä ja kotimaastaan.»

Kirjoittajan katsantotavasta olen ainakin minä saanut sen käsityksen, että hänen ajatuksensa mukaan tieteen arvo on mitattava sen suoranaisen hyödyn mukaan, jonka se tuottaa joko aineellisessa suhteessa, jonka puolen minun saamani käsityksen mukaan kirjoittaja ainakin tällä hetkellä asettaa ensi sijaan, tai sille sivistykselle, jonka kirjoittaja tunnustaa kansalliseksi kansalaissivistykseksi.

Minä tunnustan itse puolestani joka kerta tulevani alakuloiselle mielelle, kun eteeni asettuu, joko käytännönmiesten tai oman itseni tekemänä,

kysymys: mitä hyötyä sinun tieteestäsi on? Semmoisena alakuloisuuden hetkenä minä aina ajattelen: eikö olisi hyödyllisempää, jos loisin ojaa tai takoisin työaseita kuin että istun ajattelemassa suomen kielen historiallista kehitystä? Onhan se itse asiassa saman tekevä, onko kehitys tapahtunut niin tai näin, pääasiahan on, että kieli on semmoinen kuin se on. Ja jos ajattelen muiden edustamia puhtaita tieteitä, niin en hyödyn kannalta voi huomata niitä tieteinä omaani hyödyllisemmiksi.

Jos tiedettä arvostelemme sen tuottaman suoranaisen hyödyn kannalta, niin emme suinkaan löydä paljoa lohdutusta tieteellisestä työstämme. Suoranaista aineellista hyötyä saattaa olla tuskin yhdestäkään niistä tieteistä, jotka ovat edustetut historialliskielitieteellisessä osastossa, ja kysymyksenalaista ainakin on, tuottaisiko edes taloustiede tieteenä suurta aineellista voittoa, jos sitä varten professorinvirka perustetaan. Kaikista hyödyttömimmiltä kaikissa suhteissa näyttävät tiedemiesten mitä pienimpiin yksityiskohtiin ulottuvat erikoistutkimukset. Mutta me uskomme, hra Gebhard yhtähyvin kuin minäkin, sivistyksen merkitykseen ihmiskunnalle, me uskomme kansallisuuksien tehtävään tämän sivistyksen eripuolisina edistäjinä. Ja sivistykseen me katsomme kuuluvaksi tietoakin, tietoa ihmisestä ja siitä luonnosta, joka häntä ympäröi. Ja jos me tiedollisen sivistyksen kannalta katsomme tieteellistä työtä, niin meidän mittakaavamme muuttuu toiseksi, kuin jos sitä vain suoranaisen hyödyn kannalta katselisimme.

Yleiseen sivistykseen kuuluvat ainoastaan inhimillisen tiedon yleisimmät pääpiirteet, yleiset näkökohdat, mutta ei niiden detaljit eli yksityisseikat, sanotaan tietysti täydellä syyllä. Mutta millä tavalla ovat nuo yleiset pääpiirteet, joita me tätä nykyä katsomme yleiseen tiedolliseen sivistykseen kuuluviksi, millä tavalla ne ovat saavutetut? Me tiedämme jokainen, että tätä nykyä kansakouluoppilas saa useimmista asioista oikeamman yleiskäsityksen kuin mitä oli muinaisten aikain oppineimmilla miehillä. Mutta kaikki se, mikä on tullut yleisen tietoisuuden omaksi tai mitä me usein ehkä muutamassa tunnissa voimme oppia, se on vaatinut sukupolvien työtä vuosisatojen, jopa vuosituhansien kuluessa, ja se on juuri saavutettu detaljitutkimuksen avulla. Onhan se kieltämätön asia, ett'ei yleiskatsaus, joka perustuu vääriin detaljeihin voi olla oikea. Pienikin detalji saattaa jossakin määrin oikaista yleiskuvausta, saattaapa se vielä antaa aihetta koko käsityksen muuttumiseen; jos siis uskomme edistymiseen tieteessä, on detaljitutkimukselle kaikki arvo ja kunnia annettava.

Mutta, voidaan sanoa, jos voikin olla paikallaan että tiedemiehet tutkivat detaljeja, tutkivat meidän ajastamme ja sen kysymyksistä kaukana olevia asioita, niin ei sillä ole sanottu että tämmöisiä aineita on otettava yliopistollisen opetuksen piiriin, vaan opetuksen tulee ainoastaan vaikuttaa herättävästi, avata oppilaille uusia näköaloja, antaa yleiskatsauksia. Minä olen ensimäinen myöntämään että opetus, jossa ei anneta tai ainakin koeteta antaa yleisiä näkökohtia, laajenneta tai ainakin koeteta laajentaa oppilasten näköpiiriä, on huonoa yliopisto-opetusta. Mutta yhtä huonoa opetusta on minusta myöskin opetus, joka annetaan vain dogmaattisesti, osottamatta sitä tietä, jota on kuljettu, ennenkuin nykyinen käsitys on saavutettu, osottamatta mikäli mahdollista niitä detaljeja, joihin nykyinen käsitys perustuu. Yksityistiedot ilman yleiskäsitystä ovat kuollutta pääomaa, mutta yleiskäsitys ilman yksityistietoja on enimmiten onteloa kuorta vain. Varsinkin sillä, jonka tulee muita opettaa, täytyy itsellään olla selvä ja syvä käsitys opetettavasta aineesta, ja kasvattaahan yliopisto juuri niitä, jotka tavalla tai toisella tulevat kansansa opettajiksi, ja tämän lisäksi vielä niitä, joiden tulee viedä tutkimusta eteenpäin.

Minun käsittääkseni on se muodollisuutta, jos valittaa sitä, että esim. nykyaikuinen sielutiede havaintojen ja kokeiden kautta etsii itselleen reaalista pohjaa entisten abstraktisten systeemien sijaan, tai sitä, että nykyaikuinen yhteiskuntaoppi koettaa selvittää yhteiskunnan syntyä ja kehitystä sen yksinkertaisimmista (siis juuri villikansoilla tavattavista) muodoista alkaen, perustuen yhteiskunnallisen elämän todelliseen historialliseen kehitykseen eikä abstraktiseen systeemiin. Minun mielestäni on niinikään muodollisuutta, jos katsoo »kieli- ja muoto-oppia» ilman muuta vain pelkäksi muodollisuudeksi, sillä näitä aineita voidaan opettaa silläkin tavoin, ett'ei esitetä kieltä vain muotona, vaan yhtenä inhimillisen kulttuurin tuotteena, joka ansaitsee huomiotamme yhtä suuressa määrässä kuin mikä muu kulttuurin tuote hyvänsä, koska se on kaiken ajatuksen ja kaiken kehityksen välttämättömänä seuralaisena ja välittäjänä, ja joka sekin puolestaan opettaa meitä tuntemaan ihmistä, inhimillistä sielunelämää ja inhimillistä kehitystaistelua. Tähän suuntaan olen koettanut itse toimia vaatimattomassa opettaja- ja kirjailijatoimessani, se on ainoa mitä saatan vastata siihen kaiketi minua vastaan tähdättyyn muistutukseen, että äidinkieltä yliopistossa on osaksi tutkittu yksipuolisesti muodollisessa suhteessa.

Minäkin puolestani olen sitä mieltä, että maamme varoilla on ensi sijassa kannatettava niitä tieteitä ja niitä tutkimuksia, joissa voimme saada aikaan omaperäisintä ja itsenäisintä, siis toisin sanoen oman maamme ja kansamme tutkimista, mutta kuitenkin katsoisin vahingoksi tieteelliselle sivistyksellemme, joll'ei meillä myöskin olisi vähien varojemme mukaan edustettuina ne tutkimukset, jotka yhdistävät meitä muun sivistyneen maailman tieteelliseen työhön. Minäkin puolestani soisin, että yliopistonuorisomme entistä enemmän ottaisi tutustuakseen kansallista elämäämme lähellä oleviin tieteihin, mutta en luule myöskään että mikään tiede, jos sitä oikein opitaan, on omansa vieroittamaan omasta kansasta, en usko että mikään tiede, jos siihen syvennytään, on pelkkää muotoa, pelkkää kuorta vain.

Missä määrin meidän yliopisto-opetuksemme sisällyksen puolesta täyttää niitä vaatimuksia, joita sille saatetaan tehdä, on kysymys, johon en saata vastata, sillä sen vastaaminen vaatisi fakkitietoja eri aineissa ja yleensä paljoa syvempiä tutkimuksia, kuin mitä voidaan tehdä yliopiston luento-ohjelmien nojalla. Että opetus meillä on ollut ja tulee olemaankin yksipuolisempi kuin mitä ulkomaan suuret yliopistot tarjoavat, on itsestään selvä, sillä opettajamäärä on meillä paljoa pienempi, ja kukin opettaja on nykyisenä tiedealojen laajuuden ja syvyyden aikana aina jossakin määrässä yksipuolinen. Että myöskin olisi vielä paljon tehtävää oppilasten itsetoiminnan elvyttämiseksi, on kieltämätöntä. Mutta minä luulisin kuitenkin, että pääsyy siihen muodollisuuteen, joka yliopistossamme kieltämättä tavataan, ei ole yliopisto-opetuksessa, vaan että se on muualta etsittävä.

II.

Jokainen sivistys luopi itselleen muotoja, jotka kieltämättä aikansa ovat elinvoimaisia. Kieltämättä on »muodollisuutta», jota saattaa puolustaa ja josta on etuakin. Niin on esim. laillisten muotojen noudattamisesta turvaa yhtä hyvin yksityisen kuin kansankin oikeudelle. Mutta yhtä kieltämätöntä on, että muoto, jos se pääsee yksinvaltiaaksi, on omansa keskeyttämään ja surkastuttamaan kaikkea kehitystä. Kun samalla muodot tarjoavat tilaisuutta piiloutumaan vakaumuksinensa niiden taakse, on muodollisuus omansa heikontamaan persoonallista toimintaa ja persoonallista vastuunalaisuuden-tuntoa. Että meillä varsin suuressa määrässä esiintyy juuri sitä lajia muodollisuutta, joka on turmiolliseksi katsottava, olen jo edelli-

sessä myöntänyt. En ole siksi ulkomaan olojen tuntija, että voisin sanoa, ovatko olot meillä tässä suhteessa huonommat kuin muualla, mutta vaikk'eivät olisikaan, niin on paha kuitenkin aina pahaksi tunnustettava, ja pienelle kansalle, jonka elämisen mahdollisuus kokonaan riippuu sen edistymisvoimasta, on muotoihin piintyminen vaarallisempaa kuin maailman mahtaville.

On epäilemätöntä, että maamme valtiollinen asema on ollut omansa muodollisuutta edistämään, kansalaisten työn kun on täytynyt suureksi osaksi olla suunnattuna sen säilyttämiseen, mikä meillä ennestään on olemassa. Kaikkiin parannusehdotuksiin on käynyt yksinkertaisesti vastaaminen: ei »nykyisinä aikoina», ikäänkuin laitosten epäajanmukaisuus voisi olla niille turvana. Tämän lisäksi ovat puolueolomme epäilemättä muodollisuutta edistäneet ja kasvattaneet. Kun puolueiden taisteluissa asialliset syyt eivät ole riittäneet, on niin monesti turvauduttu muodollisiin aseihin, milloin niitä vain on voitu käyttää vastapuoluetta vastaan. Minulla itselläni on tämmöisestä muodollisilla aseilla taistelemisesta niin elävä muisto niiltä vuosilta, jolloin olin mukana ylioppilaselämässä; onhan varsin luonnollista, että nuoriso, vanhempien esimerkkiä noudattaen, tarttuu muotosyihin, kun se useinkaan ei hallitse asiallisia syitä.

Puolueolomme ovat toisellakin tavalla vaikuttaneet nuorisoomme. Puolueolojemme yhteydessä on se nuorisomme vieraantuminen omasta kansasta, josta hra Gebhard puhuu. Seurauksena kansallisten harrastusten puutteesta on epäilemättä se, että omamaisia aineita vähemmän harrastetaan, että monesti tieteellistä työtä tehtäessä ei omasta maasta oteta sitä oppia, joka täällä olisi saatavissa. Meidän olojamme varsin kuvaavaa on esim., että nuori lahjakas sosiologian tutkija ei ota ensinkään huomioon sitä historiallismaatieteellistä folklorentutkimus-metoodia, joka on keksitty omassa maassa, vaan ottaa mielemmin metoodillisessa suhteessa oppia englantilaisten paljoa enemmän hapuilevista metoodeista. Mutta tämä on minun ymmärtääkseni jotakin muuta kuin muodollisuutta, enkä usko että yliopisto helposti voi saada tässä suhteessa parannusta aikaan.

Jos maamme olot nykyjään yleensä ovat semmoiset, että ne edistävät muodollisuutta, on luonnollista että sitä on yliopistoonkin tarttunut. Minä en kuitenkaan luule, niinkuin jo tämän kirjoituksen edellisessä osassa sanoin, tämän muodollisuuden niinkään suuresti esiintyvän itse yliopistollisessa opetuksessa, sillä jokaisen ennakkoluulottoman tarkastajan täytynee myöntää, että opetuksessa on entisistä ajoista vuosi vuodelta edistytty.

Suurin vika minun käsittääkseni on tätä nykyä siinä, että yliopisto tutkintolaitoksena suuntaa oppilastensa opinnot muodolliseen suuntaan ja estää todellista syventymistä eri aineihin. Seuraavassa pyydän saada osottaa, mitä puutteita minun mielestäni on filosoofisen tiedekunnan tutkintojärjestelmässä ja mihin suuntaan parannuksia olisi tehtävä. Minä jätän tällä kertaa kokonaan syrjään tuon laajan ylioppilastutkintokysymyksen ja seuraan filosoofisen tiedekunnan oppilaan suoritettavia opinnäytteitä vasta siitä alkaen, kuin hän on tullut ylioppilaaksi. Ensimäisenä nuorta opiskelijaa tiedekunnassa kohtaavat

1. Valmistavat tutkinnot.

Ensimäinen tutkinto, jonka filosofiankandidaatti-arvoa tavotteleva säännöllinen nuori mies yliopistossa suorittaa on n. s. »pikkuteoloogi», virallisella nimellä »yksityinen tutkinto niissä jumaluusopin osissa, jotka ovat likeisimmässä yhteydessä uskonto-filosofian ja yleisen sivistyshistorian kanssa». Niin teoloogi nen kuin tämä tutkinto onkin, on se sangen suuressa määrässä demoraliseeraava, sillä siinä nuori ylioppilas ensi kerran saa sen käsityksen yliopistollisista tutkinnoista, että ne ovat olemassa vain muodon vuoksi. Sen jälkeen kuin ylioppilastutkinnossa jo on yliopistoon pyrkivän uskonopin tietoa tutkittu, tulee hänen samassa aineessa suorittaa uusi tutkinto, jossa faktillisesti vaaditaan vähemmän kuin ylioppilastutkinnossa. En tiedä, onko tässä tutkinnossa tapana antaa repposia; omasta tutkinnostani muistan, ett'ei siinä eräältä tutkittavalta ainakaan vaadittu sen teoksen nimen muistamista, jonka ilmoitti tutkintoa varten lukeneensa. Ett'ei tämä tutkinto suinkaan ole omansa uskonnollista mieltä ja uskonnollista harrastusta kohottamaan, myöntänee jokainen, ja olisi se siis pelkkänä muodollisuutena poistettava.

Toinen suoritettava tutkinto on »pro exercitio» kirjoitus, »joko alkuperäinen tahi käännös latinan (hist.-filol. osastossa ehdottomasti), saksan, ranskan tahi englannin kieleen». Tämä kirjoitus oli alkujaan ainekirjoitus latinaksi ja on muistona niiltä ajoilta, jolloin tieteellisen kirjailijatoimen kielenä vielä oli latina. Vaikk'ei latinan kokeella nykyjään enää ole mitään järjellistä tarkoitusperää, niinkuin ennen, on se kuitenkin suoritettavan käännöksen muodossa rudimenttina jäänyt elämään yli aikansa. Kuinka muodollinen tämä koe on, näkyy siitä, että fyysillismatemaatillisessa osastossa niiltä jotka latinaksi kirjoittavat, kuuluu vaadittavan vähemmän tai ei ainakaan enempää kuin ylioppilastutkinnossa. Enemmän tarkoitusta tietysti olisi

tällä kirjoituksella, jos se tehtäisiin vain uusilla kielillä. Mutta koska kuitenkin on luultava, ett'ei vast'edeskään voitaisi tämmöiselle kokeelle asettaa suurempia vaatimuksia kuin nykyjään, niin se sittenkin jäisi pelkäksi muodollisuudeksi. Jos ylioppilastutkinnon kirjoituskokeissa tulee toimeen pantavaksi muutos siihen suuntaan, kuin ylioppilastutkintovaliokunta on ehdottanut, on siitä seurauksena, että pro exercitio kirjoitus on uudestaan järjestettävä. Silloin olisi mielestäni syytä poistaa se kokonaan.

Kolmas ennen kandidaattitutkintoa suoritettava koe on »pro gradu» kirjoitus, joka sekin ennen on suoritettu latinaksi, mutta joka nykyjään kirjoitetaan äidinkielellä. Tämän kirjoituksen on todistaminen yhtä hyvin kielen käyttämisen taitoa kuin itse aineen tieteellistä tuntemista». Koe suoritetaan yliopistossa 12:n tunnin kuluessa ja sitä »tarkastavat kaikki sen osaston professorit, johon tutkittava kuuluu». Että tämmöinen koe »aineen tieteellisen tuntemisen» todistajana on sangen muodollista laatua, täytynee jokaisen myöntää. Aineen tieteelliseen tuntemiseen kuuluu minun ymmärtääkseni ennen kaikkea lähteiden käyttämisen taito, jota ei »pro gradu» kirjoitus ensinkään osota. Koska ei tieteellisessä kirjailijatoimessa milloinkaan muulloin jouduta semmoiseen asemaan, että olisi kirjoitettava ilman lähteitä ja ilman sitaatteja, on siitäkin syystä tämänlaatuinen koe tieteellisen kyvyn näytteeksi sopimaton. Jokainen tietää sitä paitsi, että kokeen onnistuminen suurimmaksi osaksi on sattuman varassa, riippuen siitä, onnistuuko kirjoittaja saamaan tilaisuutta valita aineen, jonka hän erityisesti tuntee, sekä myöskin siitä, kuinka hyvällä »kirjoittamistuulella» hän on. Ett'ei tämä koe edes tarjoa varmuutta siitä, että se todella on suoritettu ilman apuneuvoja, ei liene myöskään aivan tuntematon asia.

Koska siis en saata muuta kuin katsoa kaikkia näitä valmistavia tutkinnoita sangen muodollisiksi, tulisi minun koettaa ehdottaa jonkinlaisia parannuksia. Parannusehdotuksia esittäessäni olen pitänyt silmällä oloja etupäässä Ruotsissa, jossa olot ovat enimmin meidän olojen kaltaiset.

Ruotsissa vaaditaan tätä nykyä, että ennen kandidaattitutkintoa on suoritettu kirjoitus (»uppsats») jostakin tutkittavan omasta valitsemasta aineesta sekä kirjallinen käännöskoe latinaksi, kreikaksi, saksaksi, englanniksi tai ranskaksi, mutta vain siinä tapauksessa että tutkittava aikoo jossakussa näistä kielistä suorittaa tutkinnon. Ymmärtääkseni meilläkin voitaisiin katsoa näitä kokeita riittäviksi. Nykyjäänkin meillä kirjoitetaan useimmissa aineissa »laudatur» arvosanaa varten tutkimuskokeita. Yksi tämmöinen koe

voitaisiin erityisesti antaa kypsyydenkokeena arvosteltavaksi, niinkuin jo tehdäänkin fyysillismatemaatillisessa osastossa, ja se epäilemättä antaisi paljoa oikeamman käsityksen kirjoittajan tieteellisestä kyvystä kuin »pro gradu» kirjoitus. Onko kirjoittaja omin neuvoin tehnyt työnsä, siitä voisi epäilemättä keskustelulla ja toimeenpannulla väittelyllä saada selkoa. Kirjoitusta vieraalla kielellä tulisi vaatia vain niiltä, jotka valitsevat nämä kielet tutkintoaineekseen. Tämä koe tietysti silloin kuuluisi itse oppiaineen tutkintoon, eikä siis olisi mikään varsinainen preliminääri.

Sen sijaan, että nuorta ylioppilasta nykyisten kokeiden kautta heti alusta kasvatetaan muodollisuuteen, tulisi hänen ensimäisenä kasvatuksenaan olla valmistava opetus eri aineissa, opetus, joka johtaisi häntä tieteelliseen käsitystapaan, opastaisi häntä lukemaan ja opiskelemaan oikein. Ruotsin uusi tutkintosääntö v:lta 1891 säätää nimenomaan, että »filosoofisen fakulteetin tulee pitää huolta siitä, että ylioppilailla, jotka aikovat suorittaa filosofiankandidaatti- tai lisensiaattitutkinnon, on opetusta yliopistossa saatavana, ja on tätä tarkoitusta varten kussakin tutkintoaineessa tieteellisten luentojen lisäksi pantava toimeen osaksi propedeutisia kursseja, osaksi seminaari- eli harjoituskursseja». Vielä on säädetty, että »joll'ei opettajavoimien puutteen tai jonkun muun syyn vuoksi kaikkia näitä opetuksen lajeja voida saada aikaan, tiedekunnan on tästä ilmoitettava yliopiston kanslerille, jonka tulee menetellä asianhaarain mukaan». Valmistavia kursseja on meilläkin muutamissa aineissa pantu toimeen, mutta niitä olisi pidettävä kaikissa aineissa, ja tällä tavoin voitaisiin dosenttienkin työtä suuremmassa määrässä käyttää yliopiston hyväksi kuin nykyjään. Tämmöisiin valmistaviin kursseihin pitäisi liittyä harjoituksia, keskusteluja ja yksityisiä tutkinnoitakin, joiden kautta opettaja heti alusta voisi ohjata oppilasta itsetoimintaan, ohjata oppilasta käsittämään aineen sisällystä ja henkeä.

2. Kandidaattitutkinto.

V:sta 1828 lähtien meillä on ollut 5 eri kandidaattitutkintojärjestelmää ja tämän vuosisadan keskivaiheilta alkaen on jokainen vuosikymmen tuonut mukanansa muutoksen. Muutokset, jotka ovat olleet opinnoille tärkeimmät, ovat ne, jotka ovat koskeneet tutkintoaineiden lukumäärää ja ryhmitystä. V. 1828 annettujen yliopistonasetusten mukaan oli aineiden lukumäärä 12, v. 1852 se supistettiin 5:ksi, v. 1863 se enennettiin 7:ksi,

v. 1871 se taas määrättiin 5:ksi, joka sama luku on pysytetty nykyisessä asetuksessa v:lta 1883. V. 1828 annettujen sääntöjen mukaan oli tutkintoa käytävä kaikissa vakinaisesti edustetuissa aineissa koko filosoofisessa tiedekunnassa; v. 1852 jaettiin filosoofinen tiedekunta kahteen eri tiedekuntaan, ja olivat kaikki 5 ainetta otettavat toisen tai toisen piiristä, aineista oli 3 ehdottomasti määrätty, loput valittavia; v. 1863 yhdistettiin filosoofinen tiedekunta uudelleen ja tutkintoon määrättiin otettavaksi 5 ainetta omasta ja 2 toisesta tiedekunnan osastosta muuten vapaan vaalin mukaan; v. 1871 rajoitettiin tutkintoaineiden valintavapaus suuresti: monet aineet (esim. kotimaiset kielet!) saivat ainoastaan lisäaineina tulla mukaan, aineryhmitykset (»pilttuut») olivat tarkoin määrätyt, yksi aine, matematiikka tai fysiikka, oli aina otettava toisesta tiedekunnasta. [1]) Nykyinen asetus sisältää lähimpään edeltäjäänsä verraten sen suuren parannuksen, että tutkintoaineiden valinta on tullut milt'ei vapaaksi.

Kehitys on siis ilmeisesti, pieniä hyökyilemisiä lukuunottamatta, kulkenut siihen järjelliseen ja oikeaan suuntaan, että tutkintoaineiden valitsemisen vapautta on laajennettu ja että aineiden lukumäärää on vähennetty ja samalla tietysti vaatimukset yksityisissä aineissa kohonneet. Mutta epäilemättä tulisi kehityksen samaan suuntaan vielä edelleenkin jatkua.

Tutkintoaineiden vapaata valintaa rajoittaa tätä nykyä ainoastaan kaksi määräystä, toinen se, että asianomaisen tiedekunnanosaston vallassa on hyväksyä tai hylljätä tutkittavan esittämä ainekombinatsiooni, ja toinen se, että viides aine on otettava toisen tiedekunnanosaston piiristä. Edellinen näistä määräyksistä ei ole luullakseni tähän asti ketään estänyt omien toiveidensa mukaan järjestämästä opinnoitaan; pikemmin voidaan todella muistuttaa, niinkuin hra Gebhard tekee, että tiedekunnan osastot ovat liiankin vähän käyttäneet valtaansa tässä suhteessa. Joka tapauksessa on tämmöinen määräys, jota voidaan tarpeen tullen käyttää »aasinsiltojen» hävittämiseksi, hyvä olemassa; varmana voidaan pitää ett'eivät tiedekunnanosastot tätä valtaa käytä väärin. Suotava minusta muuten olisi, että tiedekunta julkaisisi jonkinmoisia mallisuunnitelmia, joita se erittäin ylioppilaille suosittaisi, ja että näissä suunnitelmissa ei otettaisi huomioon yksin aineiden ulko-

[1]) Laajempi esitys kandidaattitutkintomme entisistä vaiheista on ollut Valvojassa 1881, s. 101 ja seur.

naista ryhmitystä, vaan myös ne tietomäärät, joita olisi pääaineen laadun mukaan syytä tavotella eri aineissa.

Sitä vastoin on se määräys, että yhden tutkintoaineen välttämättömästi täytyy olla toisen tiedekunnanosaston piiristä, johtanut yhteen kandidaattitutkintomme mitä turhimmista muodollisuuksista. Tällä määräyksellä on kaunis tarkoitus: sen avulla tahdotaan täydentää ylioppilaan yleissivistystä, tahdotaan saada häntä hankkimaan itsellensä tietoa niistä metoodeista, joita käytetään toisen tiedekunnanosaston edustamien tieteiden tutkimuksessa. Sitä paitsi on meidän aikamme rajatieteiden aika. Luonnontieteet ja kielitiede ovat synnyttäneet fonetiikan, fysiologia ja filosofia kokeellisen sielutieteen, maatiede tarvitsee useiden muiden tieteiden apua, muinaistiede kysyy neuvoa geologialta ja mineralogialta, yksityiset tiedemiehet, niinkuin esim. Viktor Hehn, Wilh. Wundt ja F. Techmer, ovat saavuttaneet uusia tuloksia juuri sen kautta, että he ovat hallinneet sekä luonnon- että kulttuuritieteitä. Tämä on kyllä kaikki totta, mutta se ei kelpaa puolustamaan toisen tiedekunnanosaston aineen pakollisuutta. Se, jonka todella tieteellisistä syistä on tarvis perehtyä toisen tiedekunnanosaston aineihin, hän sen kyllä tekee ilman pakkomääräyksiä. Sitä taas, jolla ei tähän suuntaan ole halua tai kykyä, on jotenkin turha pakolla panna toisen tiedekunnan metoodeihin tutustumaan, sillä ei pakko kuitenkaan auta. Jokainen yliopistoolojamme vähänkin tunteva tietää, ett'ei toisen tiedekunnanosaston aineessa, juuri siitä syystä, että se on pakkoaine, ole voitu pitää yllä kuin mitä pienimpiä vaatimuksia. Minkäänlaista toisen tiedekunnan metoodin tuntemista ei ole saavutettu, vielä vähemmin toisen tiedekunnan työtavan ja tulosten sovittamista omalle alalle. Tämä tutkinto on siis muodollisuus ilman mitään tieteellistä arvoa, niinkuin vielä lisäksi näkyy siitäkin, että milt'ei kaikki kandidaattiarvoon pyrkijät aina valitsevat helpoimman aineen vähintäkään katsomatta »tieteiden keskinäiseen yhteyteen», josta asetus puhuu; niin esim. milt'ei kaikki historiallis-kielitieteellisen osaston oppilaat pitkän ajan kuluessa ovat valinneet kasvitieteen, joka kenties vähimmin sopii heidän muihin opintoihinsa. Kun filosoofinen tiedekunta äskettäin keskusteli tästä asiasta, ei kukaan niistä, jotka suuremmassa määrässä ovat olleet tämmöisen toisen tiedekunnan aineen tutkijoina, sen säilyttämistä puolustanut.

Vahingoksi epäilemättä olisi toiselta puolen, jos koetettaisiin ennakkosäännöillä estää aineiden valintaa toisesta tiedekunnan osastosta. Niille

jotka harrastavat rajaticteitä, esim. maatiedettä, fonetiikkaa tai psykologiaa, olisi annettava tilaisuus valita semmoisia aineita, jotka todella heidän opintojaan hyödyttävät, samoin sallittakoon tilastotieteilijän ottaa opinto-ohjelmaansa matematiikkaa jne., jne. Ruotsissa on ylioppilaalla täysi oikeus filosoofisessa tiedekunnassa edustetuista aineista valita mitkä hyvänsä, eikä tiedekunnalla ole siihen mitään sanomista. Meillä pitäisi tämmöisen vapauden tuottaa vielä vähemmän vaaroja, kun tiedekunnanosastolla on oikeus hyväksyä tai hyljätä aineryhmitys.

Samoin kuin 1883 v:n asetuksen vapaamielisten periaatteiden johdonmukainen kehitys veisi opintovapauden täydelliseen tunnustamiseen, samoin veisi edellisen kehityksen jatkaminen myöskin aineiden lukumäärän rajoittamiseen ja samalla syvempien tietojen vaatimiseen suoritettavissa aineissa. Kun viisi ainetta on pakollisena vähimpänä määränä, niin on seurauksena, ett'ei niissä kaikissa voida vaatia todellista tietoa. Muutamat aineet jäävät aina täyteaineiksi, joita suoritetaan vain pakosta ja muodon vuoksi ja joiksi valitaan helpoimmat aineet, ja tällä menettelyllä on vahingollinen vaikutus pääaineidenkin opintoon. Kun kerran muutamissa aineissa tutkinto tuntuu pelkältä muodollisuudelta, johon on pakko taipua, niin on hyvin lähellä, että koko tutkinto saapi muodollisuuden leiman. Suurempia käsityksen syvyyden vaatimuksia ei ole voitu pitää yllä pääaineissakaan, kun on tiedetty, ett'ei tutkittava ole saanut käyttää aikaansa syventyäkseen etupäässä pääaineesensa.

Muodon vuoksi suoritetut täytetutkinnot kouluaineissa ovat sitä paitsi olleet turmiolliset toisessakin suhteessa. Vaikk'ei approbatur arvosanan koululain mukaan tulisi antaa mitään oikeutusta opettajatoimeen, on asia kuitenkin käytännössä muodostunut niin, että tällä arvosanalla on päästy opetusta antamaan. Puhumatta siitä, että viransijaisuuksia on saatu approbaturilla hoitaa, olen jo tässä kirjoituksessa ennen huomauttanut, että niissä aineissa, joita on voitu katsoa sivuaineiksi, on approbatur arvosanaan vakinaisiakin virkoja asetettaessa tyydytty. Ja sivuaineena on meidän maassa myös suomen kielen opetus koulun ylemmillä luokilla!

Kandidaattitutkinnon aineiden monilukuisuus ja vähäiset vaatimukset eri aineissa on voinut olla paikallaan silloin kuin tämä tutkinto ensi sijassa oli vain jonkinmoinen preliminääritutkinto. Mutta tätä nykyähän ei kandidaattitutkinnolla enää ole preliminääritutkinnon luonnetta. Sen jälkeen kuin lääkäreiksi ja juristeiksi aikoville on erityinen preliminääritutkinto määrätty,

on filosofiankandidaatti-tutkinto nykyjään preliminäärinä ainoastaan teoloogeille; jos niiksi tulee, on kuitenkin parempi asettaa myöskin erityinen filosoofisteoloogineen preliminääri, kuin antaa tämän sivuseikan vaikuttaa kandidaattitutkintoon. Filosofiankandidaatti-tutkinto on tätä nykyä ensi sijassa opettajatutkinto ja samalla myös valmistustutkinto tieteelliseen toimeen.

Tarkoituksen kaksinaisuus ei ole kuitenkaan mikään etu. Tulevalle tiedemiehelle tulee asettaa toisenlaisia vaatimuksia kuin tulevalle opettajalle. Huomattakoon esim. että vastaiselle matematiikan opettajalle olisi erittäin tärkeä perehtyä aritmetiikan tieteellisiin perusteihin, jott'ei hänen opetuksensa tässä tärkeässä kouluaineessa tulisi koneelliseksi muodollisuudeksi, tiedemieheksi aikovalle sitä vastoin ovat varmaankin muut matematiikan haarat tärkeämmät. Useat historian opettajat tulevat historian arvosanalla myös päteviksi maatiedettä opettamaan, jonka vuoksi siis opettajaksi pyrkivää tutkittaessa olisi pantava painoa tähänkin opinhaaraan, jos hänellä siinä ei ole eri arvosanaa. Äidinkielen opettajaksi pyrkivän tulisi osottaa taitoa myös ortoepiassa ja lausunnossa, jotka asiat taas eivät varsinaisesti kuulu vastaisen tiedemiehen opinto-ohjelmaan. Tieteellisen ja opettajatutkinnon yhdistämisestä on seurauksena, ett'ei kandidaattitutkinto oikeastaan täytä kummankaan tutkinnon vaatimuksia; varsinkin kouluopettajalle tärkeät opinhaarat jäävät kokonaan syrjäasioiksi tai ohjelmasta pois (niin esim. aritmetiikka, maatiede, lausunto). Koska meillä kerran on eri tieteellinen tutkinto, josta heti alempana tulee puhe, niin olisi epäilemättä suurempia takeita kouluopettajien asianmukaisesta sivistyksestä, jos kandidaattitutkinnon vaatimukset ensi sijassa asetettaisiin vastaisten opettajien tarpeen mukaan. Kouluaineissa tulisi siis ensi sijassa vaatia semmoista tietoa, jota koulunopettaja toimessaan tarvitsee — tähän kuuluu tietysti myös aineen tieteellinen ymmärtäminen — ja niissä aineissa, joita ei kouluissa opeteta, tulisi vaatia tietoja, joilla on suurin merkitys yleiselle kansalais- ja samalla myös opettajasivistykselle. Kolme ainetta olisi minusta riittävä vähin määrä; ne, joilla olisi halua ja kykyä, saisivat tietysti ottaa lisäaineita. Jos jonkin aineen ymmärtämiseen olisi semmoinen aine tarpeellinen, joka ei ole tutkittavan kandidaattiohjelmassa, vaatisi tietysti tutkija asianomaiselta semmoisia opinnoita tässä aineessa, että tarkoitus saavutettaisiin. Mitä muiden maiden esimerkkiin tulee, vaaditaan Ruotsissa vanhan tavan mukaan kandidaattitutkintoon vielä 5 ainetta; sitä vastoin tarvitaan Norjassa opettajatutkintoon vain 4 ainetta, Tanskassa 3, Itävalta-Unkarissa 2 tai 3, ja Ranskassa voi

tutkinto tapahtua vain yhdessäkin aineessa; Saksassa edellytetään tietoja filosofiassa, saksassa ja uskonnossa, mutta varsinaiseen erikoistutkintoon kuuluu 3 tai 4 ainetta.

Mutta olisiko meillä, jos ainoastaan kolme ainetta vaadittaisiin, takeita siitä, ett'ei kandidaattien yleinen sivistys alenisi? Minun käsitykseni mukaan takeet olisivat ainakin yhtä suuret kuin nykyjään. »Sillä» — käyttääkseni erään Ruotsissa annetun lausunnon sanoja [1]) — »jokaisella tieteellisellä opinnolla on kykyä henkisesti kehittämään sitä, joka täydellä todella sitä harjoittaa, ja opintojen suurempi konsentratsiooni ja sen mukana seuraava suurempi halu työhön ja työn suurempi menestys on omansa kasvattamaan miehiä, joiden käsityksessä on enemmän terävyyttä, joiden intressissä on enemmän voimaa ja syvyyttä, kuin mitä moninaisiin aineihin hajoitettu opinto voipi tuottaa.»

Olen valmis kohtaamaan vielä yhtä vastaväitettä. Jos kerran kandidaattitutkinto asetettaisiin nimenomaan opettajatutkinnoksi, niin silloinhan ei kävisi laatuun, että kandidaattitutkintoa saisi suorittaa muissa kuin kouluaineissa tai niiden läheisimmissä sukulaisaineissa. Tästä päästään kuitenkin sillä, että erittäin määrätään, millä ehdoilla kandidaattitutkinto tuottaa opettajakompetensin; tämän määrääminen ei kuitenkaan oikeastaan olisi yliopiston, vaan kouluhallinnon asia. Ja jos kerran opettajakelpoisuuden ehdot olisivat määrätyt, ei yliopistolla olisi mitään syytä muuttaa kandidaattitutkinnon vapaata luonnetta. Nekin aineet, jotka eivät ole kouluaineita, sisältävät aina semmoista, josta vastaiselle opettajalle on suoranaista tai välillistä etua (nk. filosofia ja estetiikka kaikille, itämaiset kielet uskonnon, vieläpä kielten tai historianopettajalle j. n. e.), ja sitä paitsi ei pitäisi estää niitä, jotka haluavat laajentaa yleistä kansalaissivistystään, mutta joilla ei ole varaa tai kykyä suorittamaan lisensiaattitutkintoa, hankkimasta itselleen alempaa yliopistollista oppiarvoa.

Jotta filosofiankandidaattitutkinto oikeuttaisi opettajatoimeen olisi vaadittava:

1) että tutkintoon kuuluisi vähintäin kaksi koulujen ohjelmaan kuuluvaa ainetta;

---

[1]) Utlåtande af Fakulteter och Sektioner samt det större Konsistoriet vid Universitetet i Upsala angående den s. k. Universitetskomiténs förslag och betänkande, s. 15.

2) että kandidaatti suorittaisi tutkinnon pedagogiikassa, jonka tutkinnon tulisi, siinä tapaukseasa, ett'ei hänellä ole arvosanaa filosofiassa, sisältää myös psykologiaa;

3) että kandidaatti, joll'ei äidinkieli hänellä ole tutkintoaineena, suorittaisi äidinkielessä ja sen kirjallisuudessa erityisen tutkinnon, johon vaadittaisiin myöskin kirjallisuuden yleisten muotojen (siis kirjallisuusestetiikan alkeiden) tuntemista.

Viimeinen vaatimus aiheutuu siitä, että äidinkielen käyttämisen taito on meillä kaikkea muuta kuin mallikelpoisella kannalla, ja tämän taidon kuitenkin pitäisi olla kaiken opettamisen ensi ehtona. Tahdon erittäin huomauttaa että jatko-opistoissakin pedagogiikan ohessa myös äidinkieli on vastaisille opettajille obligatoorinen aine. Näiden lisämääräysten kautta olisi ymmärtääkseni myös opettajien yleissivistyksestä riittävästi pidetty huolta.

Opettajakompetensin täydentäminen jäljestäpäin suoritettujen erityistutkintojen kautta pitäisi tietysti edelleenkin olla sallittu.

Meidän nykyistä »opettajakandidaatti-tutkintoamme», jota harvoin suoritetaan, en ole tässä ensinkään lukuun ottanut; se joutaisi ehdottamaini muutosten tapahduttua kokonaan poistettavaksi.

3. Lisensiaattitutkinto.

Filosofianlisensiaatti-arvon saavuttamiseksi vaaditaan nykyjään (1852 v:n asetusten mukaan): suoritettu filosofian kandidaattitutkinto, väitöskirja jossakin oman tiedekunnanosaston aineessa ja »perusteellista ja erinomaista oppia» osottava tutkinto kolmessa omaan tiedekunnanosastoon kuuluvassa aineessa. [1])

Näissä vaatimuksissa on hyvää se, että vaaditaan väitöskirja, ja on tunnustettava, että meillä tässä suhteessa on pidetty vaatimuksia yllä. Itse tutkinto sitä vastoin on alentunut pelkäksi muodollisuudeksi. Kandidaattitutkinnon arvosanojen perustuksella on tavallisesti annettu arvosanat ilman

[1]) Pedagogiikkaa saavat (1863 v:n asetuksen mukaan) kumpaankin osastoon kuuluvat tutkittavat ottaa kolmanneksi aineeksi. — 1828 v:n asetusten mukaan oli filosoofinen tiedekunta lisensiaattitutkintoon katsoen jaettu kolmeen luokkaan, joilla kullakin oli oikeus myöntää lisensiaattiarvoa.

tutkintoa, ja siinä aineessa, jota väitöskirja koskee, ei ole yleensä mitään tutkintoa vaadittu (lukuunottamatta julkista tutkintoa, josta kohta tulee puhe). Jos lisensiaatiksi pyrkivällä ei ole ollut tarvittavassa aineessa korkeampaa tai mitään arvosanaa kandidaattitutkinnossa, ei ole silloinkaan häneltä suuria vaadittu. Ei missään tapauksessa ole erittäin katsottu sitä, onko lisensiaatiksi pyrkivä ohjannut kandidaattilukunsa sillä tavoin, että ne olisivat todellisena perustuksena itsenäiselle tieteelliselle työlle.

Ne muutokset, joita toivoisin lisensiaattitutkinnossa aikaansaataviksi, ovat sitä laatua, että ne osaksi itsestään seuraavat siitä, mitä olen kandidaattitutkinnon suhteen ehdottanut.

Sen sijaan, että kandidaattitutkinnossa etupäässä vaadittaisiin opettajasivistykseen kuuluvia tietoja, tulisi lisensiaattitutkinnon nimenomaan muodostua tieteelliseksi tutkinnoksi. Lisensiaattitutkinnossakin olisi tietysti yleistä kansalaissivistystä silmällä pidettävä, mutta siinä olisi vaadittava tutkintoon kuuluvien aineiden syvempää tieteellistä käsittämistä ja tieteellisen kirjallisuuden tuntemista; muistitietoihin ei mielestäni olisi pääpainoa pantava, vaan siihen, että asianomainen tietää, mistä tiedot ovat tarvittaissa saatavana. Kandidaattitutkinnon suorittamisen ei pitäisi olla tälle tutkinnolle välttämättömänä edellytyksenä, vaan pitäisi sillä, joka ei aio koulumieheksi, olla oikeus suorittaa lisensiaattitutkinto ilman edelläkäypää kandidaattitutkintoa. Asianmukaista ei olisi minusta vaatia esim. siltä, joka nimenomaan aikoo tutkijaksi, esim. kokeellisen sielutieteen, fonetiikan tai itämaisten kielten alalla, muissakaan hänen opinto-ohjelmaansa kuuluvissa aineissa niitä tietoja, jotka kuuluvat kouluopettajan erikoissivistykseen. Sitä paitsi on niitä, ja vastaisuudessa, jos lisensiaattitutkinto sopivasti asetettaisiin, olisi varmaan useampia, jotka tahtovat hankkia itselleen syvällisempiä tietoja eri aineissa (esim. historiassa, taidehistoriassa, taloustieteessä, statistiikassa, geologiassa, matematiikassa) antautuakseen kirjaston, arkiston, museon, tilastollisen toimiston, geoloogisen tutkimuksen taikkapa vielä jonkun vakuutuslaitoksen tai suuren sanomalehden palvelukseen ja joille tieteellinen lisensiaattitutkinto ilman opettajatutkintoa olisi erittäin sopiva. Ruotsissa on viimeisessä tutkintoasetuksessa lisensiaattitutkinto ilman edelläkäypää kandidaattitutkintoa myönnetty, ja olen yleisesti kuullut tätä muutosta katsottavan edistysaskeleeksi. Epäilemättä tästä muutoksesta sekä opettaja- että tieteellinen sivistys voittaisivat.

Tutkintoaineiden lukumääräksi on minusta kolme sopiva luku, ja aineet pitäisi saada vapaasti valita koko tiedekunnan aineiden piiristä; se, mitä yllä on sanottu vapaan aineiden valinnan puolustukseksi, soveltuu vielä paremmin tähän kuin kandidaattitutkintoon.

Jos kerran lisensiaattitutkinto ilman edelläkäypää kandidaattitutkintoa olisi sallittu, olisi luonnollista, että tutkinto suoritettaisiin ennen tohtoriväitöksen julkaisemista, joka minusta muutenkin olisi asianmukaista. Tutkinnon pitäisi joka tapauksessa olla effektiivistä laatua, eikä mikään kandidaattitutkinnon arvosana saisi ilman muuta kelvata lisensiaattitutkintoon. Muuten olisi minusta sovelias järjestää lisensiaattitutkinto sillä tavoin, että lisensiaatti- ja tohtoriarvo erotettaisiin, niinkuin on tehty Ruotsissa ja meidän lääkeopillisessa tiedekunnassa. Lisensiaattiarvoa varten vaadittaisiin silloin kirjallinen (ei välttämättömästi painettu) tutkimus ja tutkinto, tohtoriarvoa varten tulisi lisäksi painosta julkaistava ja julkisesti puolustettava väitöskirja.

Lisensiaatti- ja tohtoriarvon ei semmoisenaan pitäisi oikeuttaa mihinkään opettajavirkoihin. Koska kuitenkin koulu tarvitsee tietorikkaampia opettajia, ja useat filosofiantohtorit ovat pakotetut kääntymään koulun alalle, olisi laitettava niin, että opettajakandidaatti voipi tulla tohtoriksi ja lisensiaatti saavuttaa opettajakompetensin lukemalla hyväkseen ennen suorittamansa opinnot. Luullakseni voisi katsoa riittäväksi, jos se, joka on hyvillä arvosanoilla suorittanut täydellisen opettajatutkinnon (kandidaatti- ynnä pedagogiikan ja äidinkielen tutkinnon), suorittaisi lisensiaattitutkinnon kahdessa aineessa niinkuin Ruotsissa on sääntönä. Lisensiaatin taas pitäisi kelvatakseen kouluopettajaksi kahdessa koulujen ohjelmaan kuuluvassa aineessa suorittaa semmoinen täytetutkinto, joka osottaisi opettajasivistystä, sekä sitä paitsi suorittaa tutkinto äidinkielessä ja pedagogiikassa. Ylempiin opettajavirkoihin joko ei lisensiaattitutkinto saisi antaa ehdotonta etuoikeutta, taikka olisi, niinkuin Ruotsissa, tämä tutkinto kaikilta lehtorinvirkoihin pyrkiviltä vaadittava.

4. Arvosanat.

V. 1852, jolloin kandidaattitutkinnon aineiden lukumäärä supistettiin 12:sta 5:ksi, poistettiin hyväksyvien arvosanojen joukosta »admittitur» ja säädettiin että tutkittavalla yhdessä aineessa täytyi olla »laudatur» arvo-

sanalla arvostellut tiedot, ja v. 1871 määrättiin että tutkittavalla piti olla joko 2 laudaturia tai 1 laudatur ja 2 cum laudea, määräys, joka nykyisessäkin tutkinnossa on voimassa.

Vaikka näillä määräyksillä on hyvä tarkoitus, on niillä kuitenkin huonotkin puolensa. Minä olen aivan varma siitä, että hyvin moni, joka ei ikinä olisi ansainnut laudatur arvosanaa, on sen saanut vain sen vuoksi, että semmoista ehdottomasti vaaditaan. Laudaturilla on sitä paitsi se vika, ett'ei sitä voi ensinkään gradeerata, vaan on pakko antaa sama arvosana sille, joka töin tuskin on paikaten ja parsien saanut tutkintonsa suoritetuksi, kuin sille, jolla on hyvät ja perinpohjaiset tiedot. Approbatur arvosanoista on jo ennen ollut puhetta. Jos kerran kandidaattitutkinto oikeuttaa opettajatoimeen, niin on kerrassaan väärin antaa mitään arvosanaa semmoisista tiedoista, joita ei katso vastaiselle opettajalle riittäviksi. Ruotsissa on nimenomaan säädetty, että kandidaattitutkinnon approbatur-vaatimukset kouluaineissa ovat niin määrättävät, että ne vastaavat tulevilta adjunkteilta (= kolleegoilta) vaadittavia tietoja.

Minä ehdottaisin edellä sanotun johdosta että pääarvosanojen lukumäärä supistettaisiin ainoastaan kahdeksi: »approbatur» ja »cum laude approbatur». Edellinen annettaisiin kandidaattitutkinnossa semmoisista tiedoista, jotka ovat välttämättömät opettajatoimen menestyksellä harjoittamiseen koulun alaluokilla (= jonkun verran enemmän kuin nyk. cum laude approbatur), jälkimäinen taas laajemmista ja syvällisemmistä tiedoista (= nyk. laudatur). Opintojen erinomaisen laadun johdosta olisi tutkijalla oikeus antaa korkein arvosana (joko »laudatur» tai ehkä pikemmin »eximia cum laude»), mutta ei keneltäkään vaadittaisi muuta kuin vähintäin 1 cum laude ja 2 approbaturia. Lisensiaattitutkinnossa olisivat approbatur-vaatimukset asetettavat niin korkeiksi, että 3 approbaturia riittäisi.

5. Yksityis- ja julkiset tutkinnot ja tutkintojen julkisuus.

Kandidaatti- ja lisensiaattitutkinto päättyvät suuremmoisella paraadilla: julkisella tutkinnolla yliopistossa. Ratkaisevat tutkinnot on jo sitä ennen suoritettu yksityisesti tutkijain luona, arvosanat on valmiiksi annettu, ja vaikka tutkittava ei julkisessa tutkinnossa osaisi suorastansa mitään, ei häntä kuitenkaan enää hyljätä. Julkisissa tutkinnoissa kuulustellaan tavallisesti mitä yksinkertaisimpia asioita, ja usein ne kuitenkin käyvät surkean

huonosti, joll'ei ole varovaisuuden vuoksi ennakolta sovittu, mistä tutkinnossa puhutaan, niinkuin säännöllisesti tehdään lisensiaattitutkinnossa. Mutta mitä on kahden tunnin häpeä sen ikuisen kunnian rinnalla, jonka tiedekunta tutkinnon loputtua tutkittavalle julistaa, antaen hänelle kunnianimen «clarissimus« («kirkkain», «mainehikkain« — ilkeät ihmiset tahtovat sitä kääntää «tiedoiltansa läpikuultavin«) j. n. e.!

Yliopiston asetuksissa v:lta 1828 (§ 175) määrätään, että sen, joka tahtoo tutkinnoita suorittaa, tulee jokaisen tutkijan luona suorittaa yksityinen tenttaami;[1]) sen jälkeen kutsuu puheenjohtaja tutkijat «scrutinium« nimiseen kokoukseen, «antamaan lausuntoa, ovatko tutkitut siinä määrin tieteissä edistyneet, että he voivat saada luvan pyydetyn tutkinnon suorittamiseen«. Niitä, jotka ovat hyväksytyt, tutkitaan julkisesti, ja tutkinnon jälkeen antaa jokainen tutkija erittäin lausunnon tutkittavien osottamista tiedoista ja tutkijain yhteenlasketut äänet määräävät tutkittavalle tulevan yleisen arvosanan. Samansuuntaiset ovat ne määräykset, jotka meillä nykyjään 1852 v:n asetusten mukaan ovat voimassa. On säädetty että tutkittavan tulee suorittaa yksityinen kuulustelu eli tenttaami tutkijain luona, «jotka saattavat hänelle asettaa kysymyksiä myös kirjallisesti vastattavaksi«. Kun tenttaamit ovat suoritetut, kokoontuvat tutkijat n. s. «scrutinium«iin neuvottelemaan, onko tutkitulla niitä tietoja, että hänen voidaan sallia suorittaa tutkinto. Jos tutkinto kielletään, ei tutkittava siitä saa valittaa. Julkisen tutkinnon jälkeen antaa jokainen tutkija lausunnon tutkitun osottamista tiedoista ja osottaa sen arvolauseilla approbatur j. n. e., kuitenkin niin, että kandidaattitutkinnossa näistä arvosanoista muodostetaan yleinen arvolause koko tutkinnosta. Näitä säädöksiä on selitetty niin, että koko tutkinnon hylkääminen ei enää saata tulla kysymykseen, vaan enintäin arvolauseiden alentaminen, joka lienee todellakin jonkun kerran, vaikkapa aniharvoin, kandidaattitutkinnossa tapahtunut. Mutta koska kandidaattitutkintoa varten on määrätty arvolauseiden vähin määrä (ks. ylemp. s. 581) joka juuri tavallisesti

[1]) Milloin Turun yliopistossa tenttaamit tulivat käytäntöön, ei ole minulla ollut tilaisuus tätä kirjoitusta varten ottaa selkoa. Turun yliopiston alkuaikoina ei yksityinen tutkinto ollut mikään tenttaami, vaan se suoritettiin dekaanuksen ja muutamien määrättyjen professorien edessä. Kuukausittain määrättiin pidettäväksi kuulusteluja ja joka lukuvuoden lopussa pidettiin julkisia tutkinnoita; näitä lukuvuotisia tutkinnoita kuitenkin vastustettiin ja ne näkyvät pian jääneen pois. Ks. Snellman, Pohjalaisen osak. historia I s. 21, 145.

tutkittavalla on, seuraisi arvosanojen alentamisesta koko tutkinnon hylkääminen. Vaikka siis sääntöjen mukaan arvolauseet annetaan julkisen tutkinnon nojalla tai ainakin sitä huomioon ottaen, on yllämainittu selitys johtanut siihen, ett'ei edes arvolauseita käy alentaminen julkisen tutkinnon johdosta — siis julkinen tutkinto on menettänyt kaiken arvonsa.

Tuskin lienee mahdollista että asianlaita alkuperäisesti olisi ollut tämmöinen, vaan on todennäköistä, ainakin päättäen Ruotsin olojen analogian mukaan, että sekä yksityisellä että julkisella tutkinnolla kummallakin on ollut oma tarkoituksensa. Tenttaameja tiedetään Ruotsissa olleen jo viime vuosisadan keskipaikoilla ja 1795 ne säädettiin pakollisiksi, mutta 1828 v:n opetuskomitean mietinnön mukaan oli tenttaami ainoastaan valmistava kuulustelu, jossa tutkija koetti ottaa selkoa, oliko tutkittavalla aineen tuntemisessa ja käsityksen kypsyydessä semmoisia edelletyksiä, että hän saattoi suorittaa julkisen tutkinnon, mutta julkinen tutkinto oli varsinainen ratkaiseva koe, jolla tutkittava osotti tietonsa ja tutkija puolestansa sekä tiedekunnan että saapuville tulleen yleisön läsnäollessa todisti tutkittavan tietoja oikein arvostelleensa. Käytännössä asia kuitenkin piankin muodostui niin, että ratkaisu siirtyi yksityisiin tutkintoihin ja julkinen tutkinto muuttui useimmiten vain muodollisuudeksi. Ruotsin 1852 v:n asetuksessa tosin säädettiin, että tutkinto on julkisesti pidettävä, mutta että se, joka on ilmoittautunut tutkintoon, on velvollinen tutkijan kutsumuksesta tulemaan yksityiseen kuulusteluun; tämän säännön määräyksiä, joiden tarkoituksena oli vain tarkemman arvostelun mahdolliseksi tekeminen, ei kuitenkaan semmoisenaan noudatettu, vaan julkinen tutkinto oli olemassa, niinkuin 1888 v:n yliopistokomitea sanoo, «ainakin usein vain näön vuoksi». [1]) Tästä päättäen ei julkinen tutkinto Ruotsissa kuitenkaan milloinkaan ollut niin tyhjä ja joutava muodollisuus kuin meillä. Semmoiseen julkiseen tutkintoon kuin miksi se meillä ainakin filosoofisessa tiedekunnassa on muodostunut, on suorastaan synti tuhlata aikaa, eikä se suinkaan tuota yliopistolle kunniaa.

Olisiko nyt siis tutkintojen julkisuuden viimeinenkin rudimentti poistettava, vai olisiko julkinen tutkinto kohotettava syvästä alennustilastaan? Yksityistutkintojen puolustukseksi voidaan mainita monta asianhaaraa. Ne

---

[1]) Ks. 1888 v:n yliopistokomitean „Underdåniga förslag och betänkanden", s. 92 ja seur., josta edelliset tiedot Ruotsin oloista on saatu.

antavat tutkijalle tilaisuutta tyynesti ja perin pohjin ja semmoisina aikoina, joista tutkija ja tutkittava itse sopivat, ottaa selkoa tutkittavan tiedoista. Ne asettavat sitä paitsi opettajan ja oppilaan persoonalliseen suhteesen ja tekevät semmoiselle tutkittavalle, jolta puuttuu rohkeutta, tutkinnon suorittamisen helpommaksi. Mutta tällä tutkintotavalla on myöskin varjopuolensa. Jos persoonallinen suhde opettajan ja oppilaan välillä alkaa vasta yksityistutkinnossa, niin se on aivan liian myöhäistä; yksityistutkinnot ovat epäilemättä vaikuttaneet siihen, että tutkittava on katsonut voivansa lykätä tenttaamitilaisuuteen tutustumisen opettajaan ja hänen opetukseensa. Sillä tavoin, ja kun sitä paitsi tenttaamiaikana ei yleensä opetusta nautita, on tenttaamijärjestelmä, niinkuin Ruotsin 1888 v:n yliopistokomitea sanoo, ollut mukana vaikuttamassa «yliopiston muuttumista opetuslaitoksesta tutkintolaitokseksi«. Yksityistutkinnot antavat tutkittaville helposti rohkeutta mennä koettamaan onneansa huonoillakin tai osittaisilla tiedoilla ja sillä tavoin kuluttamaan tutkijan aikaa hukkaan, ja ne painavat raskaana taakkana yliopiston opettajia sinäkin aikana, jonka pitäisi olla omistettuna opetukseen ja sitä varten tehtäviin valmistuksiin. Ne ovat sitä paitsi omansa johtamaan parlamentteeraamiseen ja myönnytyksiin semmoisilla perusteilla, joiden ei pitäisi tulla kysymykseen; ansaittujen täydellisten repposten sijaan annetaan usein osittaisia repposia, ja sillä tavoin tulee mahdolliseksi hankkia itselleen arvosana paikkaamalla, useilla huonoilla yksityistutkinnoilla ilman yleiskäsitystä. Tenttaamijärjestelmä tekee mahdolliseksi hyvin erilaisen menettelyn eri aineissa. Sen sijaan että toinen vaatii tutkintoa koko aineessa yhdellä kerralla ja antaa arvosanansa pysyä voimassa vain 3 kuukautta, sallii toinen aineen paloittamista aivan pieniin osiin ja antaa suoritettujen pikku tutkintojen olla voimassa monia vuosia. Edellinen tapa johtaa helposti, varsinkin kun meillä on niin monta täyteainetta, kiivaihin ponnistuksiin tenttaamiaikana, jolloin voidaan panna lyhyeksi ajaksi päähän koko joukko muistitietoja ja niiden avulla korvata entisiä laiminlyömisiä ja yleiskäsityksen heikkoutta. Jälkimäinen tapa taas helposti viepi siihen, että oppilas oppii kaikki aineensa erikseen, ensinkään niiden yhteyttä ajattelematta, vieläpä saamatta edes pääaineessaan mitään kokonaiskäsitystä.

Ruotsissa on tenttaamijärjestelmää erittäin moitittu siitäkin syystä, että on pidetty ylioppilaalle alentavana ja vastenmielisenä joutua hänelle ehkä persoonallisesti tuntemattoman professorin puolelta ja ollen kahden kesken hänen kanssansa epäkohteliaan kohtelun alaiseksi, sekä myöskin siitä

syystä ett'ei hänellä ole mitään suojaa tutkijan vääryyttä vastaan, ei edes jos hän pyytäisi n. s. julkista tenttaamia, sillä tämmöistä pyyntöä pidettäisiin julkisena skandaalina [1]). Meillä en ole ainakaan mitään mainittavampia valituksia tutkijain puolueellisuudesta kuullut, mutta kieltämättä antaa tenttaamistapa tilaisuutta puolueellisuuteen.

Yleensä on täydellinen valvonnan puute jokaiselle laitokselle epäterveellinen. Sitä ei kukaan voi kieltää, että tenttaamijärjestelmän mukana on seurannut epäkohtia, joita jonkinmoinen kontrolli olisi voinut poistaa. Tunnettu asia on, että muutamille tutkijoille on muodostunut joku määrä «knoppeja«, joita he aina kysyvät; niinikään tiedetään että muutamissa aineissa on voitu suorittaa tenttaameja mitä pienimmillä tiedoilla, kun sitä vastoin toisessa on kenties liikojakin vaadittu. Saattaa tapahtua, niinkuin Oscar Svahn sanoo, että «moni professori kaikkine ammattitietoineen ja oppineen aivan yksinkertaisesti ei osaa tentteerata, joko sen vuoksi, ett'ei hän osaa käsitellä ainettaan pedagoogiselta kannalta, tai myöskin sen vuoksi, ett'ei hänellä luonnostaan ole sitä mitä sanotaan pedagoogisiksi taipumuksiksi. Semmoisen tenttaattorin kysymykset tulevat joko liian monimutkaisia tai pikkumaisia. Hän asettaa joko liian korkeita vaatimuksia tutkittavan tieteellisyydelle tai tyytyy vastauksiin opitusta kolleegioläksystä. Hän antaa kekseliään ja pelkäämättömän fraasintekijän vetää itseään nenästä tahi ei pane täyttä arvoa ujon ja pelokkaan tutkittavan todelliselle tietomäärälle.« Minä luulen sitä paitsi, että melkein jokainen tutkija on tehnyt itsensä syypääksi siihen, että on säälistä hyväksynyt semmoisen henkilön, jota ei olisi koskaan hyväksynyt, jos jokukin olisi ollut kuulemassa; aivan kuulumatonta ei liene sekään, että arvosanoja on annettu edeltäpäin vasta julkisen tutkinnon jäljestä suoritettavan tenttaamin perustuksella! Tämä ei tietysti itsessään olisi niin vaarallista, joll'ei tässä olisi myös koulun ja kasvavan nuorison etu kysymyksessä ja joll'ei täten tehtäisi vääryyttä ahkerammille ja parempitaitoisille. Luulisin sitä paitsi että tutkija monesti olisi kiitollinen, jos hänen ei yksinään tarvitsisi ratkaista tutkinnon hyväksymistä tai hylkäämistä.

---

[1]) Ks. *Oscar Svahn* (Thord Bonde), Våra öfverliggare, samt ett universitet i Sverges hufvudstad s. 322. Tätä kirjoitustani viimeistellessäni satuin uudestaan silmäilemään puheenalaista teosta, jonka olin lukenut 9 vuotta sitten, ja iloitsen suuresti siitä yhtäläisyydestä, jota huomaan monessa kohdin olevan tämän teoksen kirjoittajan ja minun mielipiteideni välillä.

Moista tenttaamijärjestelmää kuin meillä ei tietääkseni tätä nykyä voi löytää koko sivistyneestä Euroopasta, eikä missään ole, mikäli minä tiedän, niin tärkeätä asiaa kuin vastaisten opettajien tutkimista annettu yhden henkilön mielivaltaan. Ranskassa, Saksassa ja Itävalta-Unkarissa, jossa yliopistojen monilukuisuuden vuoksi helposti tasaisuus opettajasivistyksessä tulisi vaaranalaiseksi jos opettajatutkinto annettaisiin niiden tehtäväksi, suoritetaan tämä erityisten tutkintokomissioonien edessä, jotka hallitus asettaa. Näissä komissiooneissa on kaikilla tärkeimmillä kouluaineilla tieteellisesti sivistyneitä edustajia, tavallisesti yliopistonopettajia, lisäksi tulee usein joku koulujentarkastaja tai muu kokenut koulumies. Ranskassa on vaan yksi tämmöinen komissiooni, joka kokoontuu Pariisissa, Saksassa ja Itävalta-Unkarissa sitävastoin useampia. Tutkintoa saadaan suorittaa vain kerran vuodessa. Tanskassa suoritetaan opettajatutkinto yliopiston asianomaisten viranomaisten edessä, mutta tutkintoa kuulemaan kutsutaan kaksi opetukseen perehtynyttä «sensoria«. Yksinomaan tieteellisiä tutkinnoita suoritetaan eri maiden yliopistoissa tietääkseni julkisesti; Saksassa annetaan kuitenkin tohtoriarvoa eri yliopistoissa hyvin eri perusteilla, osittain ilman tutkintoakin, ja on sieltä valituksia väärinkäytöksistä kuulunut.

Ruotsin uudesta kandidaatti- ja lisensiaatti-säännöstä ovat tenttaamit kokonaan poistetut. Jos semmoisia osittain vielä suoritetaankin, ei niillä ole muuta kuin yksityisten keskustelujen merkitys, joihin ei tutkijaa enempää kuin tutkittavaa saa velvoittaa. Asetuksessa on ainoastaan säädetty, että tutkinnot suoritetaan julkisesti erityisesti määrättyinä aikoina eli n. s. tutkintoperioodeina, joiksi luetaan 2 viikkoa kunkin lukukauden alusta ja lopusta. Tutkinto suoritetaan erityisesti kunkin tutkittavan kanssa ja sen on kestäminen vähintäin tunti aikaa kussakin aineessa. [1] Samana päivänä ei tutkittavaa saa ilman hänen omaa suostumustaan velvoittaa tutkintoon useammassa kuin yhdessä aineessa. Tutkintoa valvoo filosoofisen tiedekunnan dekaanus ja hänen apunaan 4 tiedekunnan jäsentä, kaksi kummastakin tiedekunnanosastosta; tapa näkyy olevan ett'ei muita kuulijoita tutkintoon tule. Sekä kandidaatti- että lisensiaattitutkinto saatetaan suorittaa joko jakamatta, jolloin kaikki tutkinnot suoritetaan yhden tutkintoperioodin kuluessa, taikka jaettuna, jolloin tutkinnot suoritetaan kahden tutkintoperioo-

[1]) Ei kuitenkaan, niinkuin minulle on suullisesti ilmoitettu, ilman tutkittavan suostumusta enempää kuin 4 tuntia yhteen menoon samana päivänä. Toisena päivänä on tilaisuus jatkaa, vaikk'ei se liene ainakaan vielä tullut käytännössä kysymykseen.

din aikana, joiden väliaika ei kuitenkaan saa olla suurempi kuin 9 kuukautta. Tutkinnon pääaineessa tulee kuulua ensimmäiseen tutkintoperioodiin. Sen jälkeen kuin tutkijat ovat antaneet arvosanansa (tiedekunnan pöytäkirjaan) ja dekaanus sekä hänen avuksensa asetetut tutkinnon valvojat lausuneet mielipiteensä, julistaa tiedekunta suoritetun tutkinnon hyväksytyksi tai hyljätyksi. Jos tutkinto hyljätään, ovat kaikki sekä suulliset että kirjalliset kokeet uudestaan suoritettavat; ainoastaan uuden lisensiaattitutkimuksen kirjoittamisesta voi tiedekunta tutkittavan pätevillä syillä vapauttaa.

Meidän olisi tässä suhteessa minun käsittääkseni ehdottomasti ottaminen oppia ulkomaiden oloista. En tahdo tehdä mitään seikkaperäistä ehdotusta, vaan lausua vain muutamia toivomuksia yleisessä muodossa. Tutkintojen pitäisi tapahtua määrättyinä tutkintoperioodeina yliopistossa jonkinlaisen valvonnan alaisina; mitä opettajatutkintoihin tulee, olisi erittäin suotava, että valvojien joukossa olisi koulumiehiä. Tutkinto saisi tapahtua yhdessä aineessa kerrassaan, ja tutkinnon kestämisajan pitäisi olla määrätty, minusta tämä aika huoleti voisi olla pidempi kuin Ruotsissa. Määräystä siitä, että pääaine olisi ensin suoritettava, ei minusta tarvittaisi. Jos tutkinto yhdessä aineessa saisi kestää yhtenä päivänä 4 tuntia ja jatkua vielä seuraavana, olisi tutkijalla aina tilaisuutta ottaa selkoa tutkittavan tiedoista. Mutta muuten olisi suotavaa ja tarpeellista että tutkija jo ennestään toimeenpannuissa harjoituksissa ja luentojen johdosta pidetyissä kuulusteluissa olisi oppinut tutkittavia tuntemaan. Jos tutkittava eri luentokurssien yhteydessä pidetyissä yksityistutkinnoissa tai harjoituksissa on osottanut hyviä detaljitietoja aineen erityisosissa, saattaisi loppututkinnossa etupäässä panna huomiota niihin osiin, joissa häntä ei ole yksityisesti tutkittu; pääpaino olisi kuitenkin yleiseen käsityksen kypsyyteen pantava.

Samojen määräysten pitäisi koskea myös niitä erityisiä tutkinnoita, joita suoritetaan eri aineissa kandidaatti- (tai lisensiaatti-)tutkinnon jälkeen kompetensin täydentämiseksi.

En epäile että tämmöinen muutos olisi omansa kohottamaan tutkintojen arvoa, estämään mielivaltaa ja epätasaisuutta ja hävittämään tai ainakin vähentämään niiden muodollisuutta.

Lausuakseni lyhyesti toivomukseni, soisin siis yliopistossamme ensi sijassa parannusta ja kehitystä seuraavissa kohdissa.

Opetuksessa: valmistavia kursseja ja harjoituksia sekä vasta-alkajia että edistyneempiä varten kaikissa aineissa; yleensä enemmän semmoista opetusta, joka elvyttää oppilasten itsetoimintaa. Samassa olisi myöskin katsottava, että ainakin preliminääriopetusta eri aineissa annettaisiin jonkin yhteisen suunnitelman mukaan eikä ilman mitään keskinäistä yhteyttä.

Opinnoissa: enemmän konsentratsioonia ja syvyyttä; yliopiston puolestaan tulee tehdä tämä mahdolliseksi poistamalla ne rajoitukset, jotka estävät valitsemasta aineita kummastakin tiedekunnanosastosta oppijan oman halun ja kyvyn mukaan, sekä vähentämällä aineiden pakollista vähintä määrää.

Tutkinnoissa ja tutkintovaatimuksissa: opettaja- ja tieteellisen tutkinnon erottamista ainakin pääasiassa; kumpaankin tutkintoon olisi kussakin aineessa ensi sijassa vaadittava niitä osia, jotka ovat läheisimmässä yhteydessä yleisen kansalaissivistyksen kanssa, sekä aineen tieteellistä käsittämistä, opettaja- eli kandidaattitutkinnossa olisi tämän lisäksi vaadittava erittäin niitä tietoja, jotka ovat tärkeät kouluopettajille, tieteellisessä eli lisensiaattitutkinnossa niitä tietoja, jotka ovat edellytyksenä itsenäiseen tieteelliseen toimintaan.

Tutkintotavassa: valvontaa asianymmärtäjien puolelta, vähemmän mielivaltaa.

Tähän tahdon vielä lisätä sen toivomuksen, että opettajavirkoja uusissa elinvoimaisissa, sivistyksellemme ja kotimaisellc tieteellemme tärkeissä aineissa olisi lisättävä. Tahdon erittäin mainita, että katson taloustiedettä yhdeksi tämmöiseksi aineeksi ja kannatan siis hra Gebhardin kirjoituksen toisessa osassa tehtyä ehdotusta, vaikka en luule tämän viran asettamisen yksinään saattavan sanottavasti yliopistosivistyksemme muodollisuutta parantaa.

Kieltämättä on yliopistossamme paljo muutakin muodollisuutta, paljo muitakin epäkohtia, kuin mihin yllä on koskettu. Syyllä voidaan sanoa, että koko yliopiston virkakoneisto toimii hitaasti ja kankeasti, edistystä viivyttäen; onhan varsin ymmärrettävää että iso konsistoori, joka on milt'ei yhtä suuri kuin pappissääty valtiopäivillä, on sangen kömpelö toimimaan kollegiaalisena virastona, jotenka monesti saattaa suorastaan joutua epätoi-

voon parannusten mahdollisuudesta. Saattaisi myöskin toivoa, että pieni konsistoori (joka päättää esim. dosenttiapurahoista, kun sitä vastoin iso konsistoori päättää muutamista näitä pienemmistä apurahoista, nk. Palménin stipendistä ja kirjailija-apurahasta) ei olisi pantu kokoon tiedekuntain vanhimmista vaan määräajaksi valituista jäsenistä; siinä tapauksessa voitaisiin pienen konsistoorin valtaa ehkä melkoisesti laajentaakkin. Korjattava olisi sekin seikka, ett'ei tiedekuntien ylimääräisillä professoreilla ole sananssijaa tiedekunnassa, niinkuin Ruotsissa on laita, ei edes niillä, jotka edustavat jotakin varsinaisesti edustamatonta tieteenhaaraa; sitä vastoin istuvat dosentit, jotka toimittavat professorin virkaa, tiedekunnan jäseninä virkaylennysasioissakin, josta saattaa olla seurauksena että jotkut joutuvat vuorotellen olemaan toistensa tuomareina. Mitä suurinta muodollisuutta on myöskin, että tiedekunnilla ja tiedekunnan osastoilla on oikeus asiantuntijoina arvostella, vieläpä ehdottomasti hyljätä yliopistollista virkaa varten kirjoitettu väitöskirja, vaikka jokainen tietää, että filosoofisen tiedekunnan jäsenet aniharvoin ovat asiantuntijoita toistensa aineissa. Kun esim. itämaisten kielten professorin virka luultavasti piakkoin tulee uudestaan täytettäväksi, ei historiallis-kielitieteellisessä osastossa varmaankaan tule olemaan ainoatakaan jäsentä, jolla olisi edes approbaturia tässä aineessa, mutta ilman tuomarintietojakin tämä osasto kuitenkin on asiantuntija tuomari.

Ei yksikään näistä viimeksi mainituista epäkohdista, joista kenties toisten saan tilaisuutta laajemmin puhua, kuitenkaan samassa määrässä vaikuta koko yliopistomme, sen opettajien ja etenkin sen nuorison tieteelliseen elämään, kuin ne puutteet tutkintojärjestelmässä ja tätä tutkintojärjestelmää seuraavat puutteet opetuksen järjestämisessä, joista yllä olen puhunut. Onko mahdollista saada aikaan mitään parannusta? Minä en tässä suhteessa muodosta itselleni mitään lumouskuvia, mutta toivon asian puheeksi ottamisesta kuitenkin saattavan olla jotakin hyötyä. Kun filosoofinen tiedekunta äsken käsitteli kysymystä toisen osaston aineen pakollisuuden poistamisesta, kumottiin ehdotus yhden äänen enemmistöllä, mutta vastustajien joukossa oli niitä, jotka eivät tahtoneet puolustaa ehdotusta sen vuoksi, että siinä ehdotettiin pieni muutos. Minä rohkenen toivoa, että parannusten harrastajat näistä miehistä saavat voimakkaita liittolaisia ajamaan asiata hyvään päätökseen, kun suurempia muutoksia ehdotetaan.

Minä tunnustan, että sekin on muodollisuutta, jos luulee, että epäkohdat voidaan korjata vain sääntöpykälien muuttamisella, mutta sääntö-

pykälät voivat kuitenkin olla sitä laatua, että ne lamauttavat ja tukahuttavat edistyksen, ja ne ovat silloin korjattavat. Yliopiston työn välttämättömänä ehtona on, että sen oppilaat oppivat harrastuksesta, saavuttaaksensa tietoja elämää varten, ja että opettajat — sanokaamme myöskin se — sekä velvollisuudesta että harrastuksesta ensi sijassa omistavat työnsä ja rakkautensa opetustoimellensa ja tieteellensä. Ja tämän harrastuksen pohjana täytyy olla se vakaumus, että me, yliopiston opettajat ja oppilaat, tieteellistä työtä tehdessämme teemme kansallista ja isänmaallista työtä ja sillä tavoin myöskin palvelemme ihmiskuntaa.

Jälkimuistutus. Sen jälkeen kuin se mitä yllä on sanottu „approbatur" arvosanoista oli kirjoitettu, huomasin, että on olemassa tärkeä erotus suomalaisen ja ruotsalaisen koulujärjestyksen tekstin välillä. Sen sijaan että suomalaisen tekstin mukaan vaaditaan lehtorilta korkeimmalla arvosanalla ja kolleegalta korkeinta lähimmällä todistussanalla arvostellut oppitiedot „*virkaan kuuluvissa aineissa*", vaaditaan ruotsalaisen mukaan samat „i de till tjensten hörande *hufvudämnen.*" Ruotsalaiseen tekstiin perustuu siis nykyinen käytäntö, mutta omituista kuitenkin on, että lehtorille riittää sivuaineessa vähemmät tiedot, kuin mitä kolleegalta vaaditaan, ja että hän niillä tiedoilla katsotaan kykeneväksi antamaan opetusta yliluokilla.

E. N. Setälä.

Nykyaikainen kaunokirjallisuus ja siveellisyys.

II.

Kieltämättä on sekä ikävää että vaikeaa kaunokirjallisuutta arvostellessa esiintyä siveellisyyden puolustajana. Moraalisaarnaajasta ei koskaan pidetä, sillä häntä epäillään aina semmoiseksi, joka tahtoo käydä paremmasta kuin muut; ja kuka tahtoo kernaasti myöntää olevansa muita huonompi? Mutta kaikkein vähimmin tuntee siihen halua meidän päivinä, jolloin yhdenvertaisuuden-vaatimus, yksilön vaatimus »olla yhtä hyvä kuin kukaan muu», niin toisessa kuin toisessakin suhteessa, on voimakkaampi kuin konsanaan. Nykyaikaisen kaunokirjallisuuden tuottajat ja ystävät ovat tässä oikeita aikansa lapsia. Katsomattakaan niihin nimityksiin typeryydestä, poroporvarillisuudesta, taiteen ymmärtämättömyydestä, ulkokultaisuudesta y. m., joilla moni nykyajan kirjailija jo edeltäpäin koettaa pelottaa

niitä, joilla mahdollisesti olisi jotakin muistutettavaa heidän teoksiaan vastaan siveellisyyden kannalta, täytyy jokaisen tällaisten muistutusten tekijän olla alttiina kaikenmoisille vastasyytöksille. Milloin sanotaan: »puhtaalle on kaikki puhdasta»; siis, jos se tai se kirja sinusta ei tunnu puhtaalta, niin sinä itse et ole puhdas. Milloin taas moralistia vastaan tuodaan seuraava sarvipäätelmä: joko sinä itse olet lukenut niitä kirjoja, joita moitit; siis sinä itse rakastat siveetöntä kirjallisuutta, ja moitteesi on vaan teeskentelyä. Taikka *et* ole lukenut moittimiasi kirjoja, siis et niitä tunne etkä ole oikeutettu niitä moittimaan. Näillä tai samantapaisilla sofismeilla n. k. »naturalistisen» kirjallisuuden ystävillä on tapana torjua kaikki epäilys siitä, että esim. August Strindberg on oivallinen kirjailija ja että Zolan romaanit ovat erittäin sopivaa lukemista kummankin sukupuolen nuorisolle.

Sellaisten syytösten ja sofismien tuottamaa mielipahaa voisi kuitenkin ilman suurta vaivaa kestää. Mutta pahempi on, että moralistin tehtävä voi tuottaa paljon sisällistäkin mielipahaa. Harvat ovat ne, jotka ilolla rupeavat turhantarkaksi kouluopettajaksi, joka ottaa tehtäväkseen vaania vikoja missä myös olisi paljon kiitettävää, ja siten ehdoin tahdoin häiritsee omaa ja toisten nautintoa. Suloisempaa tietysti olisi saada vaan kiittää ja ihmehtiä. Ja eikö tunnollisen kirjallisuusarvostelijan täydy itselleen myöntää että, missä siveettömyyden ruoho kasvaa taiteen ihanien kukkien kanssa rinnan samassa puutarhassa, siinä on kovin vaikea nyhtää juurineen pois ruoho vahingoittamatta kukkia?

Kuitenkaan nämät epäilykset eivät saa pelottaa sitä, jota hänen omatuntonsa kehottaa lausumaan sanansa, vaikkapa heikonkin, siveellisten ihanteiden hyväksi kaunokirjallisuuden alalla. Siihen antaa lisäksi aihetta sekin, että meidänkin maassa julkisesti on näkynyt lauselmia, jotka ovat omiaan johtamaan väärään yleisen ajatustavan esillä olevassa kysymyksessä, sitä enemmän, kun ne ovat asettuneet yhden nykyajan kirjalliseń kritiikin tunnustetun suurmiehen lipun alle.

»Päivälehti» sisälsi 19 p. heinäkuuta sisällä olevaa vuotta käännettyjä otteita eräästä kirjoituksesta, jonka *Georg Brandes* keväällä julkaisi norjalaisessa lehdessä »Verdens Gang.» Kirjoituksella, jonka ilmaantumiseen antoi aihetta Norjassa ja Tanskassa keskusteltu kysymys siveellisyyden suhteesta kirjallisuuteen, on nimenä »Den korrekte kjedsommelighed i litteraturen» (virheetön ikävyys kirjallisuudessa), ja se periaatteessa vastustaa vaatimusta, että kaunokirjallisuuden tulee olla siveellisen.

Tahdomme aluksi esiintuoda Brandesin sanat:

»Ikävästi virheetön kirjallisuus, joka pöyhkeilevällä itsevarmuudella pitää melua itsestään kaikissa maissa, on lystillinen ilmiö tarkastettavaksi. Sen synnyttää keskinkertaisuus, keskinkertaisuus siitä nauttii ja se on öljynä ylinnä kaikkialla missä keskinkertaisuus on vallalla. Se saa alkunsa omantunnontarkoista runoilijoista, siveellisistä arvostelijoista, oikein ajattelevista ja säädyllisistä naisrunoilijoista. Sen peruslause on, että moraalin tulee olla kaikessa taiteessa ja kirjallisuudessa johtavana aatteena. Ja moraalilla se ei käsitä sitä sytyttävää liekkiä, joka tekee miehen ja naisen uljaaksi ja itsetietoiseksi, vaan porvarillista »kunniallisuutta» ja sopivaisuutta. Mikä on tämän soveliaisuuden ulkopuolella, se on ikävästi virheettömälle kirjallisuudelle satumaa, johon se ei uskalla.

«Virheettömästi ikävällä kritiikillä on se päähänpisto, että taidetta ja runoutta voitaisiin mitata sen pikkumaisella, kömpelöllä moraalikyynärällä. Jo alastomuus sitä pelottaa. Se ei ole koskaan käsittänyt, että taide ei ole samain lakien alainen kuin se, mitä kaikella oikeudella pidetään sopivana jokapäiväisessä elämässä. Tuskin saa sitä käsittämään, että alasti keskellä suurta ihmisjoukkoa julkisessa puistossa seisominen hyvästi kyllä sopii veistokuvalle, vaan ei suinkaan jollekulle miehelle tai naiselle. Mutta se ei kykene vetämään järkevätä johtopäätöstä tästä. Se lausuu hylkäävän tuomionsa alastomuudesta kirjallisuudessa, näkee sen esittämisessä sairaloisuutta ja siveellistä mädännäisyyttä. Ja kun jo pelkkä alastomuus on sille vastenmielistä, niin on sitä vielä enemmän kaikki sukkela ja kyynillinen, jopa yksin taiteilijainnostus ja totuuden rakkauskin, kun ne taiteellisen vaikutuksen vuoksi asettuvat sopivaisuuden yläpuolelle. Tällaisessa kritikoitsijassa näet ei ole hituistakaan taiteilijasielua.

«Kun nyt tuonlainen kunnonmies ei voi kärsiä rikosta sopivaisuutta vastaan, niin on itsestään selvää, että rahtunenkaan rivoutta, hiemanenkaan aistillisuutta on tarpeeksi turmelemaan häneltä koko taideteoksen. Hän tahtoo taideteoksia, joita voi käyttää koulu- ja kansankirjoina. Mikä ei sovellu luettavaksi ääneen koulun yläluokilla tai lainattavaksi kansankirjastosta, ne hän merkitsee vaarallisten, tartuttavien kirjojen luetteloonsa, ja jos oikeutta maassa olisi, pitäisi kirjallisuuspaavin kieltää maallikoita niitä lukemasta.

«Hassuinta kaikesta on, että tuo ikävästi virheetön arvostelija luulee olevansa »ankara». Hän luulee itsellään olevan jotain valtaa ja voimaa

ja ihailee itseään sitä silmittömyyttä, millä hän valtaansa käyttää. Hän ei ole ankara, vaan typerä.

«On aivan mahdotonta käyttää niin kutsuttua moraalista mittapuikkoa taiteessa ja runoudessa. Ensiksi sen vuoksi, että moraalisuus yhdistyessään taiteeseen kadottaa ominaisuutensa. — — — — Toiseksi siksi, että taide ja runous henkisinä voimina eivät ole moraalin alaisia, vaan itsenäisiä («suveräne«). Sen ovat kaikki uudenaikaiset suuret taiteilijat tunteneet ja käsittäneet, mutt'ei kukaan selvemmin ja syvemmin kuin Goethe. Sen suuttumuksen johdosta, jonka hänen «Wilhelm Meisterinsä« herätti hänen aikaisemmissa siveellisissä ja pyhissä ystävissään ja ystävättärissään, kirjoitti hän Schillerille: «Ja sitten surisee kaikkialla tuo vanha, puoleksi tosi filisteriposetiivisävel, että taiteen tulee tunnustaa moraalilakia ja alistua sille. Edellisen se on aina tehnyt ja sen tulee tehdä — jos se tekisi toisen (alistuisi moraalille), olisi se hukassa, ja parasta olisi sitoa myllynkivi sen kaulaan ja upottaa se, kuin antaa sen hitaasti kuihtua ryömimällä hyödyllisen typeryyden alla.

«On tuskin ainoatakaan todella huomattavaa runoilijaa tai kirjailijaa, jota eivät »moraaliset« kritikoitsijat ole ahdistaneet. Tyypillisin on Menzelin hyökkäys Goetheä vastaan. Mutta kun suurin ja terveinkin germaanisen rodun taiteilija renessanssin jälkeen alituiseen sai nähdä miten häntä väärin arvosteltiin, kuinka häntä syytettiin materialismista ja ylen hienostuneesta aistillisuudesta, niin ei tarvitse pitkiä selvityksiä osoittaakseen, että tämä arvostelulaji, täyteen voimaan päästyään, tulisi hävittämään suuren osan nykyaikaisen kirjallisuuden arvokkaimmista teoksista, niin että kaikki taiteellisesti paras tulisi häväistyksi ja saastutetuksi.

«Jos tätä mittaa käytetään, mitä jää Voltairen romaaneista, Diderot'n «Rameaun veljenpojasta«? Mitä jää Byronin «Don Juanista», George Sandin, Balzacin, Alfred de Musset'n, Sainte-Beuven y. m. teoksista? Mitä jää Heinrich Heinestä, tuosta runoilijasta, joka on säilynyt kenties terveimpänä ja vaikuttanut syvimmälle kaikista tämän vuosisadan runoilijoista?» — —

Nämät Brandesin sanat eivät ole jääneet vastausta vaille. Muun muassa on Kööpenhaminassa ilmestynyt «Kunsten og Moralen» (taide ja moraali) niminen kirja norjalaiselta Chr. Collinilta, joka, niinkuin meistä näyttää, erittäin sattuvalla tavalla paljastaa heikot kohdat Brandesin ja hänen kanssaan yhtä ajattelevien opissa. Collin osoittaa, minkä jokahinen

tarkka lukija itsestäänkin huomaa, että Brandes sekoittaa yhteen kaksi eri kysymystä: sen, tuleeko kaunokirjallisuuden yleensä olla siveellistä; sekä ovatko ne vaatimukset, jotka moraalin puolustajat tavallisesti asettavat kaunokirjallisuudelle, oikeita. Edellisen kysymyksen suhteen väittää Brandes, sulloen kaikki moraalinystävät yhteen joukkokuntaan, että heidän vaatimansa moraali on «porvarillista kunniallisuutta«, ulkonaista «sopivaisuutta». Onko nyt Brandesin tarkoitus vastustaa tätä pintapuolista, ahtaasti käsitettyä n. k. «moraalia« taiteessa, mutta et tosimoraalia? Mutta siinä tapauksessa hän olisi voinut säästää kiivaat hyökkäyksensä moraalin-ystäviä vastaan. Sillä mitä nämät vaativat on tietysti se, että todellinen ja oikea — eikä vääristelty — siveellisyys on oikeutettu taiteessa. Ja joskin nykyiset moraalin puolustajat olisivat väärin ymmärtäneet moraalin vaatimuksia taiteessa, niin siitä ei suinkaan seuraa, ettei mitään siveellisiä vaatimuksia sille saa asettaa. Tai tahtooko Brandes taiteesta karkoittaa niin hyvin todellisen kuin väärän moraalin? Tai kenties hän ei tee mitään erotusta niiden välillä; onko *kaikki* siveellisyys hänestä samaa kuin pintapuolinen ja ahdas poroporvarillisuus? Totta puhuen, Brandes hämmentää koko riitakysymyksen, kun hän ilman muuta otaksuu, että se, joka vaatii siveellisyyttä taiteelta, koettaa sille sovittaa vissejä, poroporvarillisia näkökohtia. Näyttääpä hän ottavan siveellisyyden vaan *sukupuoli-moraalin* merkityksessä, joka kuitenkin on vaan yksi moraalin monia puolia. Kun siis vaatii siveellisyyttä taiteelta, niin Brandesin mukaan se ei merkitse muuta kuin että sen pitää ottaa huomioon vissiä ulkonaista siivoutta esitellessä sukupuolten keskinäistä suhdetta! Jos mikään on vastustajain tarkoitusten vääristelemistä, niin on se tämä.

Tullakseen selville asiassa täytyy, niinkuin sanottiin, tarkasti erottaa kysymystä taiteen ja moraalin keskinäisestä suhteesta yleiseen siitä, *mitä* vaatimuksia moraalin kannalta oikeastaan voipi asettaa taiteelle.

Me olemme jo edellisessä kirjoituksessa (Valvojan huhtikuun vihkossa) koettaneet näyttää, että ja minkätähden taiteen tulee olla siveellisen, sekä mitä tämä merkitsee. Taideteoksen ei tarvitse moraliseerata, mutta sen tulee olla moraalisen, se tietää, sen tulee olla jalon, siveellisen persoonallisuuden ajatus- ja tuntemistavan ilmituojana. Tätäpä Goethekin tarkoittaa Brandesin mainitsemilla sanoillaan, että taiteen tulee «tunnustaa» siveellisyyslakia, mutta ei »alistua« sille.

Miksikä saapi taideteoksilta vaatia siveellisyyttä tässä merkityksessä? Sen vuoksi, että ne muihin ihmisiin voivat mahtavasti vaikuttaa, voivat vaikuttaa heidän kehittymiseensä toiseen taikka toiseen suuntaan. Moraali eli siveellisyyslaki merkitsee ylipäänsä kaikki inhimillisen toiminnan yleiset perussäännöt, joiden toteuttaminen hyödyttää ihmiskuntaa, suosii sen voimien kehittymistä ja lisää sen onnellisuutta. Epäsiveellinen sitä vastoin toimii sellaisten perussääntöjen mukaan, jotka ovat omiaan vahingoittamaan ja ehkäisemään ihmiskunnan kehitystä sekä painaa sen alemmalle asteelle. Mutta taiteilija on samoin kuin jokainen muu ihminen velvollinen työllä auttamaan kanssaihmistensä onneen, eikä hän ole oikeutettu vahingoittamaan heitä. Jos taiteilija vaatii itselleen etuoikeuden saada taiteilijana vahingoittaa ihmiskuntaa, kun se häntä huvittaa, ja sen lisäksi, ettei kukaan siveellisyyden kannalta saa moittia hänen teoksiaan, niin sellainen vaatimus on suorastaan häpeemätön. Sillä silloin pyydetään eräälle ihmisluokalle suurempia ja vaarallisempia oikeuksia kuin mikään etuoikeutettu luokka maailmassa koskaan on vaatinut. Eivätpä Intian bramiinit eivätkä keskiajan feodaaliherrat eikä paavit, tuskinpa Turkin sulttaanitkaan ovat tehneet vaatimusta saada vapaasti vahingoittaa muita teoillansa ja kuitenkin olla rauhoitettuina kaikesta siveellisestä tuomiosta.

Brandes tosin sanoo, että taide on itsenäinen (suvereeni). — Todellisuudessa sen kuitenkin tulee palvella ihmistä; taide on olemassa ihmisen, mutt'ei ihminen taiteen takia. Älköön taiteilija puolustako itseään sillä, että hänen tuotteensa ovat vaan kuvitusvoiman luomia, että hän muille tarjoo vaan kuvia todellisuudesta, mutt'ei itse todellisuutta. Sillä sellainen on taiteen olemus, että se juuri mielikuvitustensa tuotteilla tekee suggestiivisen vaikutuksensa ihmisten sielu-elämään. Juuri niiden mielikuvitelmiensa laadulla, joilla kirjailija täyttää lukijan fantasiian, hän tekee heidät paremmiksi tai huonommiksi, onnellisemmiksi tai onnettomammiksi. Ihmiselle ei ole «todellisessa» maailmassa yhdentekevää, vaan päinvastoin erittäin tärkeätä, onko häntä totutettu mielikuvituksensa maailmassa sietämään tai kenties tuntemaan mielihyvääkin likaisesta, huonosta, sairaalloisesta, vai päinvastoin mielipahaa. Sillä mielikuvituksenkin maailma on todellisuutta, sisäistä, henkistä todellisuutta, ja on sellaisessa yhteydessä indiviidin ulkonaisen todellisuuden kanssa, että se monella tapaa määrää hänen tekojansa tässä. Se ihminen, joka mielikuvituksessaan voimakkaasti vastustaa huonoa,

se tavallisesti kiihkeämmin vastustaa sitä myös ulkonaisessa maailmassa kuin se, joka fantasiiassaan nauttii huonosta.

Brandes puhuu «alastomuudesta« taiteessa. Hän sanoo, että asetetaan alastomia kuvapatsaita yleisiin puistoihin herättämättä inhoa, vaikk'ei sopisi miehelle tai naiselle tehdä samoin. Mutta Brandes ei huomaa, että kuvanveistotaiteen on tapana veistoksissaan esittää terveen, vapaasti kehittyneen, saastumattoman luonnon kuvia. Terve, vapaasti kehittynyt luonto on kaunis, eikä siinä ole mitään, joka loukkaa siveellistä tunnettamme. Siitä ei taidetta moitita, että se esittää alastomuutta, jos sillä tarkoitetaan luontoa sellaisena kuin se terveydessään ja kauneudessaan on. Mutta taidetta kyllä moititaan, jos se mieluummin käsittelee sairasta kuin tervettä luontoa, mieluummin rumaa kuin kaunista. Ja juuri sitä uudenaikainen kaunokirjallisuus suureksi osaksi tekee. Collin huomauttaa oikein, että jos kuvanveistotaide ottaisi luodakseen kuvia, jotka kyynillisyydessä vastaisivat eräitä nykyajan kaunokirjallisuuden tuotteita, niin niitä ei suinkaan sopisi asettaa yleisiin puistoihin ihailtavaksi. Kirjallisuudessakin joka ymmärtäväinen lukija kyllä mielellään suvaitsee melkoisia annoksia «alastomuutta« lukiessaan esim. raittiin, turmeltumattoman kansanelämän kuvailua. Eikä hän silloin pane pahaksi sellaisiakaan piirteitä, jotka karakteriseeraavat tällaista kansanelämää, vaikka ne kävisivätkin hiukan siivouden rajojen yli. Mutta naturalistinen kirjallisuus harvoin tarjoo turmeltumatonta luontoa, vaan päinvastoin hyvin turmeltuneen kulttuurin tuottamia oloja. Ottaaksemme esimerkkejä omasta kirjallisuudestamme, ei kukaan väittäne, että se elämä, jota kuvaillaan semmoisissa kirjoissa kuin K. Tavaststjernan *„En inföding“*, A. Paulin *„En bok om en menniska“*, M. Kurikan *Aili*, y. m., on turmeltumatonta laatua.

Yhtä huonosti onnistunut on toinen Brandesin vastaus, jonka hän esittää eräässä myöhemmässä kirjoituksessa ylempänä mainitussa norjalaisessa lehdessä. Hän vertaa kaunokirjallisuutta lääketieteeseen ja sanoo: «niinkuin fysiologiia kertoo ja selittää joukon elämänsuhteita, joista seuraelämässä ei ole tapana keskustella, ja samoin kuin patologiia selittää joukon sairauksia, joista emme jokapäiväisessä kanssakäymisessä tahdo kuulla puhuttavan, samoin kertoo ja selittää taide koko ihmiselämän, sairaan niin hyvin kuin terveenkin, ja painaa sairaudelle ja terveydelle kauneudenleimansa. Ja sitä sen täytyy saada tehdä, joutumatta tuon ikävästi virheettömän, mutta vaikutuksiltaan kovin turmiollisen moraliseeraavan kri-

tiikin poljettavaksi«. — Tällöin Brandesilta jää huomaamatta, niinkuin Collin muistuttaa, se suuri erotus, joka on olemassa lääkärin kertomain fyysillisten tautien ja kaunokirjallisuuden kuvaamain psyykillisten eli «psykofyysillisten« tautien välillä. Lääkäri voi, puhuessaan edellisistä, tehdä sen tyyneesti ja objektiivisesti, sillä hänen selityksensä taudista ei siirrä sitä toiseen. Sitä vastaan voivat kaunokirjallisuuden kuvaukset moraalisista taudeista suuremmassa tai vähemmässä määrässä siirtää saastan lukijaan. «Pitalitautia tai keuhkotautia kuvaavaa kirjaa ei voi sanoa tartuttavaksi. Mutta sukupuolista saasta-elämää kuvaava kirja sisältää jossakin määrin itse tarttuma-ainetta. Sairaloisia intohimoja voi mielikuvituksen ja fantasiian kautta siirtää toiseen, koska tauti ei ole yksistään fyysillinen, vaan myös psyykillinen. Lääkäri häätää taudin siinä missä hän sen tapaa (ulkonaisessa) todellisuudessa, hän käy taudin kimppuun itse pesäpaikassa. Mutta moraalisilla, erittäinkin tarttuvilla, taudeilla on itse tajunnassa pesäpaikkansa, ja siinä niitä tulee häätää. Semminkin on *fantasiia* se paikka, johon taudin siemenet helposti juurtuvat kiinni, levitäkseen sieltä edemmäs. Sellaisista taudeista saattaa tosin teoretiseerata joutumatta saastutetuksi. Mutta kun runoilija käyttää koko kuvitusvoimaansa niiden kertomiseen, niin hän todella kuvaa sellaista, joka ei kokonaan ole ulkopuolella häntä, vaan jonka hän jossakin määrin on sulattanut itseensä. Runoilijaa, joka kuvailee tarttuvimpia intohimoja, vastustamatta niitä, ei voi verrata lääkäriin, joka pitää luennon tarttuvasta ruumiillisesta taudista, vaan pikemmin lääkäriin, joka tahtoo istuttaa itseensä tai muihin taudinmyrkkyä koettaakensa sen vaikutuksia. Runoilija voi tällä tapaa, vaikkapa tahtomattansakin, istuttaa saastaa tuhansiin«.

Runoilija epäilemättä on oikeutettu kuvailemaan intohimoja ja kaikkia sen tuottamia hävityksiä, indiviidin sekä ulko- että sisäpuolella. Sehän onkin esim. korkeamman draaman päätarkoituskin. Mutta lopulta kaikki riippuu siitä, *kuinka* hän kuvailee. Kun hän esittää intohimon hävitystä hengen maailmassa, saa syystäkin vaatia, että hänen oma siveellinen tunteensa vastustaa sitä hävitystä, jota hän kuvailee, ja esiintyy kuvailussa sillä tavalla, että itse tämä vastustus ynnä kuvaus siirtyvät lukijaan. Joka istuttaa toiseen myrkkyä, sen tulee samalla istuttaa myös vastamyrkkyä. Runoilijan tulee lukijassa vahvistaa, mutt'ei heikontaa halua lannistamaan noita ihmiskuntaa hävittäviä voimia. Jos hän, niinkuin useat nykyajan «naturalistiset« kirjailijat tekevät, esittää näitä henkisiä hävitysprosesseja vaan siitä syystä

että ne häntä huvittavat, tarkoittamatta mitään muuta, niin hän tekee lukijan välinpitämättömäksi hävityksen ja terveyden, hyvän ja pahan suhteen. Mutta sellainen välinpitämättömyys on itsessään pahaa. [1])

Zola ynnä hänen kouluunsa kuuluvat kirjailijat sanovat: me kuvaamme todellisuuden sellaisena kuin se on; jos kuva ei tule kaunis, mitä me siihen taidamme? Mutta se kuvaus todellisuudesta, jonka nämät kirjailijat antavat, on varsin epätäydellinen. Niin «realistisista» kuin he tahtovatkin käydä, eivät he sitä ole likimainkaan tarpeeksi. Heidän käsityksensä todellisuudesta on pintapuolinen; useimmin he piintyvät vaan ulkonaisiin, vähemmin oleellisiin ilmiöihin, mutta suurta yhtäjaksoisuutta he eivät näe. Jos he tunkisivat syvemmälle todellisuuteen, niin heidän silmänsä keksisi siellä siveellisiä lakeja, joita he nyt eivät huomaa. Sillä todellisuus itse sisältää nämät lait. Todellisessa ihmiselämässä siveelliset lait vallitsevat sillä tavalla, että niiden rikkominen asiain luonnollisen kulun kautta saapi rangaistuksensa, jos kohtakin ei se aina tapaa itse syyllistä, vaan hänen jälkeisensä kolmannessa ja neljännessä polvessa. Uskonnollinen ihminen sanoo näitä lakeja Jumalan säätämiksi. Eikä niiden olemassa oleminen todellisuudessa, ilmiöiden ja ihmisten omassa luonnossa estä, että Jumala ne on tahtonut. Mutta Jumalan tahto ei vaikuta maailmaan ulkoapäin sysäisevänä voimana, vaan itse *maailmassa*, se tietää, luonnollinen ja siveellinen maailmanjärjestys lakeineen on juuri Jumalan maailmassa vaikuttava tahto. Kuvatessaan «todellista« ihmiselämää täytyy sen vuoksi taiteen osoittaa myös nämät lait, jotka määräävät mitä ihmisen tulee olla ja miten elää. Taide antaa meille elämän kuvan pienennetyssä muodossa, joka tekee helpommaksi meidän ahtaalle inhimilliselle käsitysvoimalle ymmärtää sen varsinaista luontoa. Taide senvuoksi voikin näyttää meille siveellisen järjestyksen todellisuudessa tavalla, joka tekee meille sen ymmärtämisen helpommaksi kuin jos etsimme sitä todellisuudesta itsestään. Niin ovatkin suuret, etenkin draamalliset, runoilijat käsittäneet ja esittäneet todellisuuden. Kun sitä vastaan taiteen teokset eivät osoita tätä siveellistä järjestystä, antavat ne väärän kuvan todellisuudesta — kuvan, jossa kyllä

[1]) Herrojen Tavaststjernan ja Paulin äsken mainitut kirjat ovat mielestämme epämoraaliset, ei sen vuoksi että kuvailevat kurjia oloja ja henkilöitä, vaan syystä ettei teoksista näy, että tekijät itse käsittäisivät ja tuntisivat tämän kurjuuden suuruutta. Päinvastoin lukija saa sen käsityksen, että tekijät itse pitävät henkilöitään hyvinkin viehättävinä ja sympaatillisina ihmisinä.

yksi ja toinen syrjäseikka voi olla todenmukainen, mutta *kokonaisuuden* suhdat on laiminlyöty. Tältä kannalta katsoen voi sanoa että Schiller, kun hän Wallensteinissä ja Maria Stuartissa osoittaa, kuinka jokainen rikos saa rangaistuksensa tässä elämässä, on enemmän realistinen kuin moni nykyajan n. k. realistinen romaaninkirjoittaja, joka elämästä sellaisenaan tarkasti kuvaa kaikki — paitse pääasioita. [1])

Brandes väittää että jos se kritiikki, joka vaatii moraalia taiteessa, pääsisi valtaan, hävittäisi se suuren osan uudemman kirjallisuuden arvokkaimmista teoksista, niin että kaikki taiteellisesti paras tuomittaisiin kelvottomaksi ja tallattavaksi. Hän mainitsee tässä Goethen, Voltairen, Diderot'n «Rameaun veljenpojan«, Byronin »Don Juanin« y. m. Ja mitä jäisi, hän kysyy, «Heinrich Heinestä, tuosta runoilijasta, joka on säilynyt kentiesi terveimpänä ja vaikuttanut syvimmälle kaikista tämän vuosisadan runoilijoista»?

Me vastaamme: ainoastaan se, jolla on ahdas ja väärä käsitys «moraalista«, voi leimata kaikki nämät runoilijat ja heidän teoksensa muitta mutkitta epäsiveellisiksi. Ottakaamme esim. Voltaire. Hän oli kyllä puolueellinen kristinuskoa vastaan. Mutta hän tunsi sen vaan katolisuuden muodossa; ja hän vihasi katolista kirkkoa, koska hän siinä näki vaarallisimman vihollisen ihmiskunnan vapauden ja valistuksen pyrinnöille. Myönnettäköön että hän teki jossakin määrässä väärin katoliselle kirkollekin. Mutta koskapa reformaattori keskellä taistelunvimman on antanut täyttä oikeutta vihollisilleen? Voipi syystäkin sanoa siveellisesti kelvottomaksi teosta sellaista kuin «La Pucelle d'Orléansia«, jossa Voltaire koettaa tahrata Ranskan kenties kauniinta kansallismuistoa. Syytäessään tässä lokaa Jeanne d'Arcin päälle Voltaire ei enään taistele taikauskoa vastaan, vaan todellista innostusta, todellista hurskautta sekä kauniinta ja jalointa isänmaanrakkautta vastaan. Ja tämä siveellinen puute tekee kirjan inhottavaksi, huolimatta kaikesta siinä ilmaantuvasta nerosta. Voltairen kykenemättömyys

---

[1]) Me emme kiellä, että syvempääkin todellisuuden käsittämistä joskus tavataan naturalistisen koulun tuotteissa. Zola, joka, sanottakoon mitä tahansa, kuitenkin on suuri taiteilija, osoittautuu tässäkin jäljittelijöitänsä etevämmäksi. Esim. „Germinal" nimisessä romaanissa joka (muutamia tahrapilkkuja lukuunottamatta) on suurenmoinen kuvailu Ranskan kaivostyöläisten elämästä, on tuo Nemesis-aate, että ihmisten synnit rankaisevat itseään koko kirjan läpikäyvänä aatteena. Ja kuinka paljon myötätuntoisuutta köyhiä kohtaan tekijä osoittaa!

asettua keskiajan ajatus- ja tunnemaailmaan tekee, että hänen satiirinsa tässä iskee väärään paikkaan tavalla, jota ei mitenkään voi puolustaa. Mutta kuitenkin Voltairen teokset ylipäänsä henkivät todellista ja suoraa halua valistukseen ja vapauteen ja vihaa taika-uskoa, ennakkoluuloja ja pimeyttä vastaan. Näitä ominaisuuksia me aina kunnioitamme, vaikkapa ne joskus vievätkin tekijän harhaan.

Entäs Byronin «Don Juan« — onko sekin siveellinen kirja? Täytyy ennen kaikkea varoa käyttämästä kategoorisia päätelmiä «tämä on mustaa«, «tämä valkeata«, kun on kysymys asiasta, jolla on niin monta puolta kuin tällä. Emme epäile sanomasta Don Juania jossakin määrin moraaliseksi kirjaksi — josta kuitenkaan ei tarvitse seurata, että se erittäin hyvin sopii «kansankirjaston« yleisön luettavaksi. Teos, jossa päähenkilönä on Don Juan, tuo «aistillisuuden sankari«, luonnostaan sisältää himartavia kuvauksia, jotka kuitenkin ovat vähäpätöisiä verrattuna siihen, mitä moni nykyajan «naturalistinen« kirja siinä suhteessa tarjoo. Mutta jokainen, joka on lukenut mainitun runoteoksen, tietää että sankarin seikkailut vaan muodostavat rungon, jonka ympäri tekijä kokoo lukemattomia lisiä, mietteitä kaikesta mitä taivaan ja maan välillä löytyy, ja jolla itse pääaineen kanssa saattaa olla aivan vähän tai ei vähintäkään yhteyttä. Näissä mietteissä henkii katkera iva tekijän aikalaisia, olevaista yhteiskunnallista ja kirkollista järjestystä, niitä ajatussuuntia ja tapoja vastaan, joita runoilija näki erittäinkin omassa kotimaassaan, Englannissa. Kuka kieltää, että paljon vääryyttä on tässä suunnattomassa ivassa, paljon epäterveellistä tekijän maailmankatsannossa, samoin kuin hänen yksityinen elämänsäkään ei suinkaan ollut moitteeton. Mutta tulee muistaa, millä ajalla tämä runoteos syntyi. Se syntyi pahimman reaktsioonin aikakaudella, jolloin varjopelko ja vilpillinen valtioviisaus teki tyhjäksi kansain oikeutetuimmatkin vaatimukset. Byron oli oppositsioonin, yleisen eurooppalaisen tyytymättömyyden kaunokielinen tulkki, ja hänen Don Juaninsa on suuremmoinen runollinen ilmaus tästä tendenssistä. Kuka tätä nykyä kieltää, ettei tällä oppositsioonilla ollut syitänsä? Byronissa emme ihaile ainoastaan jättiläistapaista, runollista neroa, vaan myös sitä oikeuden ja vapauden rakkautta, jonka vilpittömyyttä hänen myrskyisen elämänsä loppu todistaa, kun hän astui Kreikan vapauden taistelijain riviin ja uhrasi tämän hänelle pyhän asian hyväksi henkensä.

Mitä vihdoin Heinrich Heineen tulee, niin lienevät varmaankin harvassa ne, jotka yhtyvät Brandesin sanoihin, että Heine on runoilija, «joka

on säilynyt kenties terveimpänä ja vaikuttanut syvimmälle kaikista tämän vuosisadan runoilijoista«. Tuntuu siltä kuin maanmiehyys — Brandes on kansallisuudeltaan juutalainen kuten Heine — tekisi hänet puolueelliseksi jälkimäisen hyväksi. Epäilemättä Heinen »Buch der Lieder« ynnä osa hänen muusta lyriikistään pysyy maailman kirjallisuuden kalliimpina aarteina. Se joka, kuten allekirjoittanut, saapi kiittää Heinen lyyrillisiä runoja monista nuoruutensa herttaisimmista hetkistä, ei liene kovin taipuisa liian ankarasti tuomitsemaan suuren runoilijan heikkoja puolia. Mutta ei voi ummistaa silmiään siltä tosiasialta, että osa Heinen teoksista osoittaa siveellisiä puutteita niiden tekijässä, jotka vahingoittavat vaikutusta. Häneltä puuttuu kaikki totisuus, hän ivaa kaikkea, myös niitä ideaaleja, joita hän välisti on hyväksyvinään, (esm. kansanvaltaisuuden aatteita «Atta Trollissa«), jopa omaa runoilemistansakin. Kuinka usein karmiva soraääni odottamatta hävittää vaikutuksen, jonka muuten kaunis tuote olisi tehnyt. Se hillitön elämä, jota hän Pariisissa eli ja jota hän, kuten tiedetään, katkerasti sai maksaa, on myös painanut leimansa yhteen ja toiseen hänen viimeisistä teoksistansa. Sanokoon Brandes mitä hyvänsä, se aatteiden puute sanan syvemmässä merkityksessä, joka Heinessä ylipäänsä on huomattavissa, on tehnyt että hän, huolimatta harvinaisesta nerostaan, loistavasta sukkeluudestaan ja maailmankuulusta nimestään, ei kuulu niihin kirjailijoihin, jotka ovat syvimmälle vaikuttaneet meidän vuosisadalla. Ne teokset, joissa hän runoilijana osoitaksen suurimmaksi, ovat samalla ne, joissa hänen persoonalliset heikkoutensa vähimmin tulevat ilmi. «Buch der Lieder«-tapaisesta kirjasta varmaankin voi sanoa, että se, niinkuin kaikki tosirunolliset teokset, epäilemättä on auttanut ihmisten jalostumiseen. Mutta lyriikki on kaikista runoustaiteen lajeista se, jonka vähimmin tarvitsee lausua määrättyjä ajatuksia. Heinen lyriikillä on merkityksensä siinä, että se lausuu ja siirtää lukijaan runoilijan hienosti vivahtavat subjektiiviset tunnelmat; sen vaikutusta voi parhaiten verrata musiikkiin. Ja sellaisen lyriikin jalostuttava vaikutus on, kuten musiikinkin, siinä lisässä, jonka se antaa inhimillisen tunne-elämän hienontamiseksi. Sillä epäilemättä senlainen hienonnus on myös *yksi* puoli ihmisen siveellisessä kehityksessä.

Tuskin tarvinnee sanoa, ettemme pidä moraalista näkökantaa ainoana, josta sopii taideteoksen arvoa arvostella. Taiteellista arvoa on tietysti taiteelliselta kannalta määrättävä. Mutta koska moraalisen näkökohdan merkitystä on kielletty, olemme tässä ottaneet osoittaaksemme sen välttä-

mättömyyttä taideteosta täydellisesti arvosteltaessa. Eikä taide itsekkään saa sitä unohtaa, koska se silloin unohtaa oman asemansa maailmassa, oman suhteensa muihin olioihin; silloin se väärin käsittää omaa olemustansakin.

Brandes sanoo jossakin, että kaunokirjallisen teoksen arvo riippuu yksinomaan sen *stiilistä* (muodosta) — ei sen sisällyksestä. Jos tämä lause missään olisi oikeutettu, niin olisi se kai Heinen tapaisessa tunnelmalyriikissä. Mutta eipä se edes siinäkään ole oikeutettu, sillä siinäkin runon arvo riippuu runossa ilmestyvän subjektiivisen tunnelman laadusta, jos tämä on terve tai sairaloinen, normaali tai abnormi, inhimillinen tai eläimellinen. Heinen lyriikin parhaimpien tuotteiden arvo on lopultakin siinä vallitsevan tunnelman yleis-inhimillisyydessä. Vielä vähemmin Brandesin lause pitää paikkaansa sellaisissa kaunokirjallisuuden haaroissa, jotka käsittelevät objektiivisia kuvauksia ihmiselämästä — romaanissa ja draamassa. Selvää on, että vaatimus, että *muoto* on kaikki taiteessa, on likimmässä yhteydessä tuon taiteen «suvereniteetin» kanssa. Jo romantikot aikoinaan panivat saman vaatimuksen, puhuessaan taiteesta taiteen itsensä tähden, tuosta «absoluuttisesta taiteesta«, jolla ei olisi mitään tekemistä ihmisten käytännöllisten pyrintöjen kanssa. Mutta kuinka kävi? Tämä koe irroittaa taide ihmisen käytännöllisten harrastusten yhteydestä, tämä puhtaasti esteettisen pyrinnön jumaloiminen vei siihen, että taiteesta tuli tyhjä, lapsellinen leikki, joka hetkeksi huvitti, mutta aikaa myöten kadotti kaiken vaikutuksen ihmisiin.

Itse asiassa suuri osa nykyajan kaunokirjallisuudesta käytännössä ei ole seurannut Brandesin oppia. Vai ovatko Tolstoi, Ibsen, Björnson siveellisiä ihanteita vailla? Eivätkö nämät kirjailijat päinvastoin ole koettaneet syventää näitä ihanteita, koventaa niitä vaatimuksia, jotka moraali asettaa ihmiselle? Onhan Brandes itse asianomaisesti läksyttänyt esm. Björnsonia hänen Brandesin mukaan liian ankarasta moraalistaan, esm. hänen «En Handske« ja «Det flager« teoksissa esittämästään vaatimuksesta, ettei mieskään saa elää »moniavioisuudessa«. Tämä on tri Brandesin mielestä vaan «vanhuksen moraalia«. Jopa kirjailijat sellaisetkin kuin Strindberg, joka hurjasti taistelee tähän asti voimassa ollutta moraalia vastaan, joka hänen nähtensä on vaan «viekasta valhetta«, jota yliluokka kannattaa pitääksensä «alaluokkaa« kurissa (ks. «Tjensteqvinnans son« II, 201), tunnustavat kuitenkin jonkunlaista moraalia, vaikka se onkin vaan vanhan irvikuva. Kris-

tillinen moraali, niin luulee Strindberg ja moni hänen hengenheimolaisensa, on sula *itsekieltäymisen* moraali, siis sopiva vaan orjille. Sen sijalle Strindberg tahtoo panna nautinnon moraalin, jonka johtavana tarkoituksena on antaa luonnonvieteille täydellinen vapaus. Sillä mikä on «luonnollista« se on muka aina oikeutettua. Sanottakoon vaan, että Strindberg siis esittää vapaudessa elävää eläintä ihmisen esikuvaksi. Kuitenkin on tässä jonkunlainen ihanne, jonka toteuttamiseksi hän teoksillaan tahtoo olla avullisena. Toiset eivät mene juuri niin pitkälle kuin Strindberg taantumisinnossaan. Tuhansilta tahoilta julistetaan (esim. Arne Garborg, Verner von Heidenstam y. m. m.), että vanhan moraalin päivä on laskenut, että uusi moraali, elämä «vapaudessa ja kauneudessa« on astuva sijaan, että meidän tulee kristinuskon moraalista kääntyä takaisin helleeniläiselle asteelle, jolloin ihminen ei vielä, yksipuolisesti ihaellen henkisyyttä, ylönkatsonut ruumistaan, jotta me tunnustaessamme ihmisen ruumiillisuudelle sen oikeudet saisimme takaisin sen »elämänilon«, joka ihmiskunnalta on mennyt hukkaan.

Kaikki tämä osoittaa ainakin, että nykyajan kirjallisuus ei suinkaan seuraa Brandesin oppia taiteen itsekylläisyydestä; että se ei pidä muotoa itselleen kaikkena kaikessa. Sitä vastoin on kirjallisuuden kehityksen kautta *se* kysymys tullut polttavaksi: *mitä* siveellisiä aatteita taiteen tulee kannattaa, mitä ei? Itse asiassa juuri kysymys siveellisen ideaalin oikeasta käsityksestä se piilee nykyaikaisen kirjallisuuden virtausten pohjalla. Tämän kirjallisuuden yhteiseksi piirteeksi voi sanoa «totuuteen« pyrkimistä, ei ainoastaan tiedossa, vaan myös elämässä; että ihmisessä elämä ja periaate ovat sopusoinnussa; että ihminen ei tekeydy muuksi kuin hän on; että hänen tulee olla »sig selv«, olla itsenäinen; että ulkokultaisuus, «elämänvalhe« kaikissa sen muodoissa on poisjuurrutettava. Mutta tämä yhteinen piirre on kuitenkin niin epämääräinen, että se aiheuttaa monen monituisia selityksiä. Todella käyvätkin nykyajan kirjallisuuden pyrinnöt peräti eriäviin, jopa vastakkaisiinkin suuntiin. On yhtä luonnotonta hylätä ne kaikki kuin hyväksyä ne. Me puolestamme luulemme, että muutamissa niistä on huomattavana edistystä korkeammalle siveelliselle kannalle, toisissa taas valitettavaa taantumista ja vaarallista harhaanmenoa. Erittäin tärkeätä tässä on, mihinkä asemaan nämät eetilliset pyrinnöt asettuvat tähän asti vallinneen, kristinuskon pohjalle perustuvan siveellisyysihanteen suhteen. Onko tämä ideaali pääasiallisesti yhä eteenkinpäin pysytettävä, ainoastaan monipuolisemmin kehitettynä kuin tähän asti, vai sisältääkö huuto «uudesta

moraalista« sitä, että vanha on kelvottomana heitettävä siksensä ja korvattava jollain muulla uuden uutukaisella moraalilla?

Meistä voidaan nykyisessä kirjallisuudessa erottaa kaksi pääsuuntaa tässä kohden: *reformatoorinen,* joka pääasiallisesti tahtoo rakentaa vanhan pohjalle; ja *kumouksellinen,* joka sen tykkänään hylkää. Ainoastaan edelliselle me voimme antaa jotain todellista oikeutusta. Mutta yleensä vielä kaikkialla vallitsee paljon sekasotkua. Uudet siveelliset aatteet ovat vielä sikiötilassa. Myös niissä kirjailijoissa, joiden tendenssejä kohtaan voi tuntea sympatiiaa, tapaa mielestämme paljon yksipuolista ja epäkypsää, jota ihmiskunta lopulta ei tule hyväksymään.

Niihin kirjailijoihin, jotka eetillisissä kysymyksissä ovat reformatoorisella kannalla, tahtoisimme lukea Tolstoin, Björnsonin ja, vaikka epäillen, Ibsenin. Tolstoin hyvä puoli, joka aina on tekevä hänet sympaattiseksi, on hänen lämmin rakkautensa ihmisiin. Kuitenkin hänessä on se vika, että hän tahtoo rakentaa ihmisten yhteiselämän yksinomaan hyväntahtoisuuden pohjalle, jättämällä sikseen *oikeus*aatteen pyhyyden ja yhteiskuntajärjestyksen välttämättömyyden. Sen vuoksi hän uneksii kaikkien rangaistusten poistamista ja hylkää isänmaanrakkauden (ks. hänen kirjansa «Uskoni«, sekä «Patriotismi ja kristinusko«). Kenties tämä tulee hänen slaavilaisesta kansallisuudestaan ja oloista, joissa hän on elänyt. Mutta ainakin meillä suomalaisilla, joiden käsitteet yhteiskuntajärjestyksestä ovat germaanilaista alkuperää, jotka ovat opettaneet meitä kunnioittamaan valtiota ja yhteiskuntaa, ei Tolstoin yhteiskunnallisista teoriioista voi olla paljon oppimista. — Kun *Ibsen* säälimättömällä ankaruudella pieksää kaikkea puolinaista ja ulkokullattua, joka rehottaa «yhteiskunnan pylväissä« ja muissa, niin on hän täten varmaankin tehnyt ylevän siveellisen tehtävän aikakautensa hyväksi. Mutta hänen kaikkea alasrepivä dialektiikkinsa ahdistaa joskus hänen omiakin ihanteitaan, kun hän esim. «Villisorsassa« saattaa tuon uljaan totuudensaarnaajan Gregers Werlen häpeään. Kun hän «Dukkehjemissä« antaa Nooran aloittaa siveellistä itsekasvatustaan sillä, että tämä lähtee miehensä ja lastensa luota, niin voi tosin olla epävarmaa, tahtooko kirjailija todellakin esittää tätä siveellisesti arveluttavaa tekoa mallikelpoiseksi. Epätietoista on myös, onko hän «Bygmester Solnessissa« tahtonut ylistää petolinnun moraalia, Hilde Wangelin persoonassa. Mutta koska hän epäilemättä koettaa herättää myötätuntoisuuttamme sekä Nooraa että Hilde

Wangelia kohtaan, niin voi ainakin sanoa, että Ibsen punoo köysiä, joihin muut ihmiset hirttäytyvät.

Niihin, jotka puuhaavat täydellistä mullistusta etiikassa, luemme Strindbergin ja hänen hengenheimolaisensa, esim. norjalaiset boheemikirjailijat, Jaegerit, Kroghit ynnä muut senkaltaiset. He vaativat luonnonviettien täyttä vapautta, ennen kaikkea molempain sukupuolten välisissä suhteissa, ja esittävät tällöin erästä tulevaisuuden ideaalia, jota voi sanoa «absoluuttisen häpeemättömyyden« ideaaliksi. Sitä «totuuden« vaatimusta, joka on yleinen nykyisessä kaunokirjallisuudessa, nämät herrat käsittävät siten, että tulee puheessa ja teoissa olla niin kyynillinen kuin suinkin, ja että tulee siihen tottua niin nuoresta kuin mahdollista. Eräässä selityksessä naturalistisen kirjallisuuden tehtävistä, jonka Krogh ja Jaeger yhdessä julkaisivat, sanottiin m. m., että *nykyajan nuorison tahto täytyy olla yleisön.* Nuorisoa kehotetaan paljastamaan yleisölle oma todellinen elämänsä, se tietää, mitä tarkimmin esittää kaikki sen likaiset yksityiskohdat. Tekijät kuitenkin valittavat, että niin harvat nykyajan nuorista rohkenevat paljastaa itsensä ja esiintyä yleisölle kaikessa alastomuudessaan. «Sillä on olemassa«, he sanovat, «jotain, jota sanotaan *häveliäisyydeksi* — surullinen tuote tämän nuorison teeskennellystä kasvatuksesta, ja joka kenties on vaikein sen hävittää, sillä vielä pidetään valitettavasti niin paljon lukua vanhemmista, sukulaisista ja ystävistä«(!)

Tämän tapainen moraali on tietysti taantuvainen, koska se tarkoittaa ihmiskunnan siirtämistä alkuperäisen raakuuden kannalle.

Valitettavasti ei voi sanoa, että näiden pyrintöjen ilmeinen mielettömyys tekisi ne aivan vahingoittamattomiksi. Tunnettu on, kuinka muutama vuosi takaperin Tukholman kouluissa keksittiin surkeita esimerkkejä siitä siveellisestä saastasta, jonka «Strindbergiläisen kirjallisuuden« lukeminen oli istuttanut nuorisoon — jopa siihen määrään, että 12-vuotisia poikia täytyi rangaista yhteydestä yleisten naisten kanssa!

Sanotaan: kristinusko velvoittaa ihmistä uhraamaan itsensä muiden edestä; se sortaa «egoismia« ja suosii ylenmäärin «altruismia». Mutta nykyajan tieteen suuri tulos, kehitysoppi, osoittaa että egoismi on yhtä välttämätön kuin altruismi, että työ omaksi hyväksemme on yhtä siveellistä kuin työ muiden hyväksi. Tässä siis tulee kristittyä moraalia oikaista.

Tätä vastaan on kuitenkin meilläkin (esim. äskettäin prof. G. Rosenqvist, valaisevassa virkaanastujais-esitelmässään) todistettu, kuinka kristin-

oppi jo siveyskäskyllään »sinun tulee rakastaa lähimmäistäs niinkuin itseäsi» on kohonnut yksipuolista altruismia korkeammalle. Sillä tämähän käsky sisältää, että ihmisen tulee rakastaa itseään. Mutta onhan ihminen tavallisesti alttiimpi tekemään hyvää itselleen kuin muille; senpä vuoksi kristinoppi täydestä syystä yleensä panee enemmän painoa ihmisen velvollisuuksiin muita kuin itseänsä kohtaan. Ylipäänsä ei saa abstraktisesti erottaa toisistaan velvollisuutta muita kohtaan ja velvollisuutta itseänsä kohtaan, sillä toinen täyttyy vaan toisen kautta. Ainoastaan jos tarpeeksi kehitämme omia voimiamme, voimme tehdä jotain muiden hyväksi, ja työ muiden hyväksi on tavallisesti paras keino kehittää meitä itseämme.

Mitä tulee tuohon kreikkalaiseen pakanuusmoraaliin palajamiseen, joka muka olisi korkeampi kuin kristitty, niin myönnettäköön, että meillä on yhtä ja toista oppimista vanhoilta kreikkalaisilta, semminkin mitä tulee ruumiin sopusointuiseen kehittämiseen. Mutta ne, jotka puolustavat tätä palaamista, eivät suinkaan saisi syytä kiittää työtään, jos se onnistuisi. Sillä suuresti erehtyy se, joka luulee, että kreikkalainen moraali olisi opettanut luonnollisten viettien rajatonta vapautta, ja että itsekieltäymiskäsite oli sille vieras. Kreikkalaisten siveellistä ideaalia tulee ennen kaikkea etsiä heidän suurten ajattelijoittensa teoksista. Puhumattakaan Platosta, jonka siveellisyys-ideali niin monessa kohden muistuttaa kristittyjen, jopa katoliskristittyjen pyhimysideaaliakin, niin on suurin kreikkalainen filosofi, Aristoteles, sanonut siveellisyyden olevan siinä, että ihminen alistaa viettinsä korkeamman luontonsa, se tietää, järjen alle siten, että edellisiä ei poljeta, vaan tyydytetään siinä määrässä kuin järki myöntää. Strindbergin ja hänen hengenheimolaistensa moraalin Aristoteles epäilemättä olisi hylännyt. Tuskinpa sen olisi hyväksynyt Epikuroskaan, joka ei ainakaan suosinut raakuutta. Mitä taas siihen tulee että «kauneudessa eläminen« olisi asetettava ihmiskunnan korkeimmaksi tarkoitukseksi, niin paljas kauneus ei voi aikaa myöten ihmistä tyydyttää. Sillä kauneus ei ole todellisuutta, ei ole olemassa oloa, se on vaan todellisuuden näköä ja kuvaa. Ihminen väsyy pian siihen. Sentähden näemmekin vanhojen sivistyskansojen pian kyllästyvän tuohon «kauneuden« tavoittelemiseen, jota ne loppuaikoinaan, kadotettuaan kaikki muut ideaalit, olivat harjoittavinaan. Jättäen «kauneuden« sikseen, he vajoutuivat paksuimpaan todellisuuteen. Tunnettu on, kuinka antiikkinen pakanuus myöhemmillä vuosisadoilla osoittaa yhä kasvavaa siveellistä raaistumista. Orgiastillisia jumalanpalvelusmenoja, joissa hillitön

aistillisuus pääsi vapaasti riehumaan, tuotettiin itämailta. Ja eivätkö eräät meidän päivinä sattuneet ilmiöt muistuta tätä antiikin turmellusta? Joku vuosi takaperin pariisilaiset ylioppilaat panivat aikaan katumellakkoja, jotka uhkasivat koko tasavallan mullistusta, siitä syystä että oli tahdottu estää tanssijaisia, joissa naiset esiintyivät Eeva-emon pukimissa. Mitä muuta tämä on kuin Roomassa vietettyjen Isiin ja Astarten mysteerioiden uudistamista, joita Rooman senaatti turhaan koki ehkäistä? Ne olivat ilmauksia siitä mädännysprosessista, joka hävitti antiikin kulttuurikansat maan päältä. Ja silloin niinkuin nytkin sai tämä siveettömyyden henki kannatusta kaunokirjallisuudelta.

Muuten on kummallista, että se kirjallisuus, joka tunnustaa *kehitysopin* ohjaajakseen, unhottaa oman periaatteensa siinä määrässä, että se vaatii ja pitää mahdollisena palaamista kehitysasteille, jotka ihmiskunta jo pari vuosituhatta sitten on jättänyt. Eikö sitte myös kristinuskon siveellinen ihanne ole rengas kehityksessä, ja eikö se jo siitä syystä sisällä korkeampaa edistystä kuin hellenismin ideaali? Ja turmeleehan tätä kreikkalaisten kansallinen ahdasmielisyys, joka sai heidät ylönkatsomaan kaikkia muita kansoja, orjaa ja naista, ahdasmielisyys josta heidän viisaimmatkaan miehensä eivät voineet vapautua. Kristinoppi on osaksi jo alusta alkaen osoittanut, osaksi valmistanut korkeampaa, inhimillisempää käsitystä tässä kohdin.

Mutta mitenkä lienee sen väitteen laita, että vaatimus viettien vapauttamisesta on *kehitysopin* tulos, sen opin, joka perustuu nykyajan luonnontieteellisiin tutkimuksiin? Ikävä olisi, jos se väite pitäisi paikkansa. Kehitysopin pohjalla on Englannissa syntynyt n. k. »evolutsionistinen» moraali, jonka etevin edustaja on H. Spencer. Sen pääajatus on, että siveelliset aatteet kehittyvät samoin kuin orgaaniset muodot, luonnollisen valinnan kautta. Ne ihmisen toiminnan perussäännöt, jotka enimmin ovat omiaan turvaamaan ihmisen olemassa-oloa ja ylipäänsä edistämään hänen onneaan, jäävät pysäväisiksi ja ne työntävät syrjään vastakkaiset perussäännöt, koska niillä ihmisillä, jotka hyväksyvät edelliset, on suurempi mahdollisuus säilyä maan päällä. Mutta ne perusohjeet, jotka enimmin edistävät ihmisen onnea, ovat ne, jotka pidättävät ihmisen pysyväisessä yhteiselämässä toistensa kanssa — siis keskinäisen hyväntahtoisuuden ja oikeuden perusohjeet. Ne vaikuttavat ensiksi pienemmissä ihmispiireissä, ihminen tuntee itsensä velvoitetuksi noudattamaan hyväntahtoisuutta ja oikeutta muita

ihmisiä kohtaan ainoastaan silloin kun ne kuuluvat samaan perheeseen, samaan yhteiskuntaan. Se yhteys, jossa siveellisiä perusohjeita enemmän noudatetaan, on *lujempi* kuin se, jossa niin vähemmin on laita. Edelliset tulevat siis asiain luonnollisen kulun kautta «perimään maan«; myöhemmät ajan pitkään maan päältä syrjäytetään. Siten siveelliset perusohjeet voimistumistaan voimistuvat. Ne voittavat yhä suurempaa alaa; kun koko joukko yhteiskuntia alkaa keskuudessaan noudattaa hyväntahtoisuuden ja oikeuden sääntöjä, niin tämä yhteisjoukko tulee voimallisemmaksi kuin ne yhteiskunnat, jotka eivät niitä keskenänsä noudata. Täten siveelliset aatteet vihdoin saavat sen merkityksen, että niiden pitää määrätä kaikkien ihmisten, ei vaan jonkun erityisen yhteiskunnan jäsenten keskinäisiä suhteita.

Kehitysopin etiikka on vielä alullaan. Spencerin oppia vaivaavat puutteet, jotka meidän nähden ovat sen materialistisen katsantokannan yhteydessä, josta hän ei ole voinut vapautua. Evolutsionistisen moraalin ei tarvitse olla materialistinen; päinvastoin luulemme sen vielä enemmän kehittyvän, jahka se lakkaa pitämästä sielunelämää vaan kaikuna aivojen elämästä. Mutta jo nyt voipi huomata, että evolutsiooniopin pohjalle rakennettu moraali ei mitenkään saata edistää pyrintöjä, jotka sallivat indiviidin, pitämällä omaa onneaan korkeimpana määränään, irtautua niistä siteistä, jotka yhdistävät hänet toisiin. Sillä jos mikään kehitysopin tulos on kumoomaton, on se se, että indiviidi ei ole mitään muista ihmisistä erotettuna, että hän ei voi kehittyä ja saavuttaa onnea itseksensä, vaan ainoastaan silloin kun hän on vaikuttava rengas näissä yhteyksissä, perheessä, kunnassa, valtiossa, jotka ovat olleet välttämätön tuote ihmiskunnan kehityksestä ja jotka edeskinpäin ovat kaiken kulttuurin ehto. Mutta jotta ihminen edespäin voi elää näissä yhteyksissä muiden kanssa, täytyy hänen alistua monenlaisiin uhrauksiin; hänen täytyy joko itse hillitä viettejään tai tyytyä siihen, että muut ulkonaisilla keinoilla hänet siihen pakottavat. Sillä jos jokainen antaa vieteilleen rajattoman vapauden, niin se auttamattomasti viepi yhteiselämän häviöön.

Evolutsionistinen moraali ei siis joudu auttamattomaan ristiriitaan niiden siveellisten aatteiden kanssa, joita nykyiset sivistyskansat hyväksyvät. Evolutsioonimoraali tunnustaa oikeiksi yleisen ihmisrakkauden ja oikeuden periaatteet, koska ne, yleisesti katsoen, ovat ihmiskunnalle hyödyllisimmät. Ja vaatimus hillitä viettejään ei suinkaan ole ristiriidassa evolutsioonimoraalin kanssa, sillä tämä nimenomaan sanoo sellaista ihmisen itsensähillit-

semistä välttämättömäksi. Vastoin monen nykyajan romaaninkirjottajan luuloa on yksi evolatsioonimoraalin tärkeimpiä perussääntöjä se, että itsensähillitseminen erittäin on tarpeen eri sukupuolien suhteissa, ja ettei mikään varmemmin veisi ihmiskuntaa perikatoon kuin sukuviettien vapaaksi laskeminen, niinkuin vaativat herrat Strindberg, Jaeger, Krogh ja Matti Kurikka. Yksi nykyajan tieteen tuloksia on se, että yksiavioisuus on ihmiskunnalle luonnollisempi kuin moniavioisuus, koskapa edellinen tekee niille kansoille, joissa se on vallitsemassa ja joissa sitä pyhänä pidetään, paljoa helpommaksi kestää taistelua olemassaolon puolesta kuin muille kansoille. Ja näkeehän selvästi, ettei mikään paremmin turvaa kasvavan suvun ruumiillista ja henkistä kehitystä kuin pysyväinen ja yksinomainen yhteys lapsen vanhempain välillä. Tätä yleisinhimillistä etua vastaan täytyy vaieta tuo huuto «vapaasta rakkaudesta«, joka vielä kuuluu eräissä nykyajan kirjallisuuden tuotteissa. Vaaditaan vapautta rikkomaan aviollista yhteyttä aina sen mukaan kuin tunteet vaihtelevat. Tätä vaaditaan molempain asianomaisten onnen nimessä, se tietää, vaaditaan oikeutta rakkaudelle, jossa indiviidi vaan etsii omaa onneaan, mutta vapauttaa itsensä kaikista siitä johtuvista velvotuksista ihmiskuntaa kohtaan. Mutta missä on oikeuksia, siinä on myös velvollisuuksia. Rakkaus ei siitä tee poikkeusta. Sillä, joka ei tahdo alistua rakkauden tuottamiin velvollisuuksiin, ei myöskään ole oikeutta rakastaa. [1])

Meidän luulomme on, että evolutsionistinen moraali puolestaan on auttava selvittämään, kehittämään ja täydentämään siveellisiä ihanteita. Nämät ihanteet ovat yhtä vähän kuin muutkaan ihmiskunnan ihanteet absoluuttisesti muuttumattomia. Mutta se ei tule kehittämään niitä entistä

[1]) Valitettavasti on meidän maassa muuten kunnioitettava ja syystä kiitetty kirjailija, herra Gustaf v. Numers, hiljattain nostanut vapaan rakkauden lippua „Utan prest" nimisessä draamallisessa teoksessa, joka viime keväänä annettiin Helsingin ruotsalaisessa teaatterissa. Vielä puoli vuosisataa sen jälkeen kuin J. V. Snellman niin juurtajaksain kuritti Almqvistin samaan suuntaan käyvää kirjaa „Det går an", näkee viimemainitun vanhoja sofismeja uudistettavan. Papillisen vihkimisen välttämättömyydestä voi tosin olla eri mieliä. Mutta pääkysymys ei ole siitä, tuleeko yhteiskunnan papillisen vihkimisen kautta tai muulla tavalla antaa vahvistuksensa avioyhteydelle. Pääkysymys on, onko avioliiton solmiminen teko, joka koskee vaan asianosallisia yksistään, se tietää, tarkoittaa vaan heidän yksityistä huviaan, vai koskeeko se, perustaessaan perheen, myöskin yhteiskuntaa ja tarvitseeko se sen vuoksi sen tunnustamista. Herra von Numers on valitettavasti antanut äänensä edellisen mielipiteen hyväksi.

vastakkaiseen suuntaan, vaan samaan suuntaan, johon ne tähän asti ovat käyneet. Ja ne, jotka *tieteeltä* toivovat saavansa perustetta vaatimukselle etsiä onneaan omin päinsä, pitämättä lukua muiden onnesta, ja saada antaa vieteilleen rajattoman vapauden, tulevat pahasti pettymään.

Th. Rein.

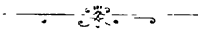

Taru linnunpesästä.

Kirjoitti *Selma Lagerlöf.* Suomensi Alli Nissinen.

Hatto, erakko, seisoi erämaassa ja rukoili Jumalaa. Oli myrsky, ja hänen pitkä partansa ja vanukkeinen tukkansa liehui ilmassa aivan kuin tuulenpieksämät heinämättäät vanhan raunion harjalla. Kuitenkaan ei hän poistanut tukkaa silmiltään eikä pannut partaansa vyön alle, sillä hän ojensi kätensä taivasta kohti rukoellen. Aina auringon noususta asti oli hän ojentanut laihoja, karvaisia käsiään taivasta kohti, yhtä väsymätönnä kuin puu ojentaa sinne oksiansa, ja näin aikoi hän seisoa iltaan asti. Hänellä oli suuri asia rukoiltavana.

Hän oli mies, joka oli paljo kokenut maailman pahuutta. Hän oli itse vainonnut ja kiusannut, ja vainoa ja kiusaa oli hän muilta saanut osakseen, enemmän kuin sydämmensä oli voinut kantaa. Silloin hän läksi suurelle nummelle, kaivoi itselleen luolan joenrannalle ja tuli pyhäksi mieheksi, jonka rukouksia kuultiin Jumalan tuomioistuimella.

Hatto, erakko, seisoi nyt tuossa joen rannalla luolansa edustalla ja rukoili elämänsä suurta rukousta. Hän rukoili Jumalaa, että tämä antaisi tuomiopäivän saapua tätä pahaa maailmaa kukistamaan. Hän kutsui pasuunaa puhaltavia enkelejä, jotka ilmoittaisivat synnin vallan loppumisen. Hän huusi verisen meren aaltoja, joihin jumalattomat hukkuisivat. Hän kutsui ruttotautia, joka täyttäisi kirkkotarhat ruumisläjillä.

Hänen ympärillään oli autio nummi. Mutta vähän matkan päässä ylempänä joen rannikolla seisoi vanha, lyhytrunkoinen piilipuu, jonka latvaan oli muodostunut pään-kaltainen pahka, josta uusia, tuoreen viheriöitä

oksia pisti esiin. Joka syksy ryöstivät tämän polttopuista köyhän tasangon asukkaat siltä nuo tuoreet vuoden vanhat varvut. Joka kevät puhkesi esiin uusia, solakoita vitsoja, ja myrskyisinä päivinä liehuivat ja kieppuivat nuo puun latvan ympäri, aivan kuin tukka ja parta liehui Hatto erakon pään ympäri.

Västäräkkipariskunta, joka tavallisesti pesi piilipuun latvaan nuorien oksien väliin, oli aikonut alkaa pesän rakentamista juuri tänä päivänä. Mutta myrskyn pieksämien oksien välissä eivät linnut saaneet mitään rauhaa. He lensivät tuoden muassaan kaislanhelpeitä ja juurikuituja ja talven vanhaa saraheinää, mutta heidän täytyi jättää työ siksensä. Juuri silloin huomasivat he vanhan Haton, joka rukoili Jumalalta, että myrsky kiihtyisi seitsenkertaisesti ja kiskoisi pois pikkulintujen pesän ja hävittäisi kotkan asunnon.

Luonnollisesti ei kukaan nykyään elävistä voi käsittää, miten sammaleinen ja kuivettunut ja luiseva ja musta, ja miten toisennäköinen kuin tavallinen ihminen, tuonlainen vanha nummenasukas voi olla. Otsassa ja poskilla oli nahka niin kiinteälle pingoitettu, että se muistutti luurangon kalloa ja ainoastaan vähäisestä kiilumisesta silmäkuoppien pohjalla voi huomata, että hänessä oli henki. Ja ruumiin kuivettuneet lihakset eivät sitä pyöristäneet, vaan ojennettu, paljas käsivarsi oli ainoastaan ohuvia luupuikkoja, joita peitti kurttuinen, kovettunut, kaarnankaltainen nahka. Pukuna hänellä oli vanha, ruumiinmukainen, musta kaapu. — Hän oli auringonpaahteesta ruskea ja liasta musta. Ainoastaan hänen tukkansa ja partansa olivat vaaleat, sateen ja päivänpaisteen vaikutuksesta, josta ne olivat vihdoin muuttuneet samankarvaisiksi kuin piilipuun lehtien alapuoli.

Lintuset, jotka lentelivät ympäri etsien asuinpaikkaa, luulivat erakkoa toiseksi vanhaksi piilipuuksi, jonka taivaalle pyrkimisen kirves ja saha oli estänyt niinkuin toisenkin. Ne kiertelivät hänen ympärillään moneen kertaan, poistuivat ja tulivat jälleen, tarkastelivat häntä, laskivat hänen asemaansa petolintuihin ja myrskyihin nähden, pitivät häntä sangen epäedullisena, mutta ottivat hänet kuitenkin pesäpaikakseen, katsoen siihen, että hän oli niin lähellä jokea ja saraheinämättäitä, ruoka-aittaa ja tavaravarastoa. Eräs heistä lentää livahti nuolen nopeudella alas hänen ojennettuun käteensä ja laski siihen juurikuitunsa.

Myrsky hiljeni hetkiseksi, niin ettei juurikuitu heti lentänyt pois kädestä; mutta erakon rukoukset eivät vaienneet. »Tulkoon Herra nopeasti

hävittämään tätä pahuuden maailmaa, etteivät ihmiset ehtisi koota ylitsensä enempi syntiä! Pelastakoon hän syntymättömät elämästä! Eläville ei löydy mitään pelastusta!»

Jälleen alkoi myrsky riehua, ja pieni juurikuitu lehahti pois erakon suuresta, luisevasta kädestä. Mutta lintuset tulivat jälleen ja koettivat tukkia uuden kodin peruspylväitä sormien väliin. Äkkiä laskeutui silloin ruma ja likainen peukalo korsien päälle ja piteli niitä kiinni, ja neljä sormea kaartui kämmenen yli, niin että siihen muodostui tyyni komero, johon voi ruveta kotia rakentamaan. Mutta erakko jatkoi rukoilemistaan:

»Herra, missä ovat tulipilvet, jotka hävittivät Sodoman? Milloin avaat sinä ne taivaan läbteet, jotka kohottivat arkin Araratin huipulle? Eikö sinun kärsivällisyytesi ammeet ole jo tyhjennetyt ja sinun armosi astiat kuivat? Herra, milloin tulet sinä aukenevasta taivaastasi?»

Ja Hatto erakko näki hourenäkyjä tuomiopäivästä. Maa vapisi, taivas hehkui. Punaisen pilven alla näki hän mustia pilviä, jotka olivat pakenevien lintujen parvia, ja maanpinnalla vyöryi, karjuen ja ulvoen, pakenevien eläinten suuri virta. Mutta samalla kertaa kun hänen sielunsa näki noita tulinäkyjä, alkoivat hänen silmänsä seurata niiden pikku lintujen liikkeitä, jotka nuolen nopeudella liitelivät edes ja takaisin ja hiljaa visertäen ilmoittivat tyytyväisyyttään viedessään aina uuden korren pesään.

Vanhus ei ajatellut liikahtaakaan. Hän oli luvannut rukoilla seisoen liikkumatta ja kädet ojennettuina koko päivän, saadakseen siten Luojaa kuulemaan rukoustaan. Kuta väsyneemmäksi hänen ruumiinsa tuli, sitä elävämmät näyt täyttivät hänen aivonsa. Hän kuuli kaupunkien muurien kaatuvan ja ihmisasuntojen sortuvan soraksi. Huutavia, peljästyneitä ihmisjoukkoja riensi hänen ohitsensa, ja niiden jäljestä kiiti koston ja hävityksen enkelejä, korkeita olentoja, joilla oli ankarat, ihanat kasvot, ja jotka olivat puetut hopeapukuihin, ratsastivat mustilla hevosilla ja heiluttivat valkoisista salamoista palmikoituja ruoskia.

Pienet västäräkit rakensivat ja salvoivat ahkerasti koko päivän, ja työ edistyi suuresti. Tällä mättäisellä, saraheinää kasvavalla nummella ja tämän ruoho- ja kaisla-rikkaan joen rannalla ei ollut rakennusaineiden puutosta. Heillä ei ollut aikaa päivällislepoon eikä illallislomaan. Innostuksesta ja ilosta hehkuvina he kiitivät edes ja takaisin, ja ennen iltaa olivat he jo melkein katonharjalla.

Mutta ennen illan tuloa oli erakko alkanut yhä enempi kiinnittää katseitaan niihin. Hän seurasi niitä lennossa, hän torui niitä, kun ne menettelivät tyhmästi, hän suuttui, kun tuuli teki niille vahinkoa, eikä lainkaan olisi sallinut niiden levähtää.

Sitte laskeusi aurinko, ja linnut menivät levolle tutuille lepopaikoilleen ruohikossa.

Kumartukoon se, joka illalla kulkee nummen yli, niin alas, että hänen kasvonsa tulevat mättäiden tasalle, ja hän saa silloin nähdä ihmeellisen näyn, joka kuvastuu vaaleata länttä vastaan. Yli kentän liitelee pöllöjä, joilla on suuret, pyöreät siivet; näitä ei seisova voi huomata. Siellä kiemurtelee kyykäärme, liukkaasti, nopeasti, kohottaen kapean päänsä maasta kaareva-kaulaisesti kuin joutsen. Suuret rupisammakot kömpivät kömpelösti eteenpäin, jänikset ja peltohiiret pakenevat petoeläimiä, ja kettu tavoittaa yökköä, joka pyydystää hyttysiä joen pinnalta. On aivan kuin jokainen mätäs olisi saanut eloa. Mutta kaikesta tästä huolimatta nukkuvat pikkulintuset keinuvilla kaislankorsilla, varmana siitä, ettei näitä lepopaikkoja voi yksikään vihollinen lähestyä, ilman veden loiskumista tahi kaislikon kahinaa, joka heidät herättäisi.

Kun aamu tuli, luulivat västäräkit ensin, että eilispäivän tapaukset olivat olleet ihana unelma.

He olivat merkinneet matkan ja lensivät suoraan pesälleen, mutta se oli poissa. He kiitivät etsien kauas nummelle ja kohosivat siellä korkealle ilmaan tähystääksensä. Pesästä ja puusta ei löytynyt jälkeäkään. Lopuksi istahtivat he parille kivelle joen rannalla ja aprikoivat. He lieputtivat pitkää pyrstöänsä ja kääntelivät päätänsä. Minne oli puu ja pesä joutunut?

Mutta tuskin oli aurinko ehtinyt kohota kämmenenleveyden metsänreunan yli joen toisella rannalla, ennenkun heidän puunsa saapui ja asettui samalle paikalle missä oli edellisenäkin päivänä ollut. Se oli yhtä musta ja luiseva kuin silloinkin, ja se kannatti vielä heidän pesäänsä samalla paikalla, joka kaiketi mahtoi olla kuiva, ylöspäin törröttävä oksa.

Silloin alkoivat västäräkit jälleen rakentaa, ajattelematta sen enempää luonnon monia ihmeitä.

Hatto erakko, joka karkoitti pienet lapset pois luolastansa, sanoen heille, että parempi olisi ollut jos he eivät olisi maailmaan syntyneetkään, hän joka riensi liejuun kirotaksensa niitä iloisia, nuoria ihmisiä, jotka soutelivat joella liputetuissa venheissä, hän, jonka pahoilta silmiltä nummen pai-

menet vartioitsivat laumojansa, hän ei palannut paikoilleen joen rannalle pikkulintusien tähden. Mutta hän tiesi, ettei ainoastaan pyhien kirjojen jokaisella kirjaimella ole salattu, salaperäinen merkityksensä, vaan kaikella muullakin, jonka Jumala antaa luonnossa tapahtua. Nyt oli hän tullut selville, mikä merkitys sillä oli että västäräkit tekivät pesänsä hänen käteensä. Jumala tahtoi, että hänen pitäisi seisoa paikoillaan ja rukoilla ojennetuin käsin, kunnes lintuset olisivat ehtineet kasvattaa poikasensa, ja jos hän sen voisi tehdä, tulisi hänen rukouksensa kuulluksi.

Mutta tänä päivänä näki hän yhä harvempia tuomiopäivännäkyjä. Sen sijaan seurasi hän yhä hartaammin lintusia katseillansa. Hän näki pesän valmistuvan nopeasti. Pienet rakennusmestarit liitelivät sen ympärillä ja tarkastivat sitä. He toivat muutamia pieniä jäkäliä oikeasta piilipuusta ja kiinnittivät ne pesän ulkopuolelle; sen piti olla rappauksen ja värin asemesta. He toivat hienointa niityn nukkaa, ja västäräkki-äiti otti untuvia omasta rinnastaan ja päällysti niillä pesän sisältäpäin; se oli sisustus ja kalusto.

Talonpojat, jotka pelkäsivät sitä onnettomuutta tuottavaa voimaa, joka tämän nummenasujamen rukouksilla voisi olla Jumalan tuomioistuimen luona, toivat tavallisesti hänelle leipää ja maitoa lauhduttaakseen hänen vihaansa. He tulivat nytkin ja löysivät hänet seisomassa liikkumattomana, linnunpesä kädessään. »Katsokaa miten tuo hurskas mies rakastaa noita pieniä eläimiä», sanoivat he eivätkä enää peljänneet häntä, vaan nostivat maitoastian hänen suunsa eteen ja ojensivat leivän hänen huulilleen. Kun hän oli syönyt ja juonut, ajoi hän pois ihmiset pahoilla sanoilla, mutta he nauroivat vaan hänen kirouksilleen.

Hänen ruumiinsa oli jo kauan sitte muuttunut hänen tahtonsa palvelijaksi. Nälkää näkemällä, lyöntejä kärsimällä, päivittäin polvistumalla ja viikkokausin valvomalla oli hän opettanut sitä tottelemaan. Nyt pitivät raudankovat lihakset hänen käsivarsiansa ojennettuina päivä- ja viikkokausia, ja kun västäräkki-äiti hautoi munia eikä enää jättänyt pesää, ei hän mennyt luolaansa edes yölläkään. Hän opetteli nukkumaan istuillaan, ojennetuin käsivarsin. Erämaan ystävien joukossa löytyy kyllä sellaisia, jotka ovat tehneet ihmeellisempiäkin asioita.

Hän tottui noihin kahteen pieneen, levottomaan linnunsilmään, jotka katselivat häntä pesän reunan yli. Hän piti vaaria rakeista ja sateesta ja suojeli pesää niin hyvin kuin voi.

Mutta eräänä päivänä pääsee västäräkki-äiti vapaaksi pesästä. Molemmat västäräkit seisovat pesän reunalla, lieputtavat pyrstöänsä ja neuvottelevat ja näyttävät äärettömän tyytyväisiltä, vaikka koko pesä tuntuu olevan täynnä tuskallista vikinää. Hetkisen perästä lehahtavat he lentoon, lähtevät mitä kiivaimpaan hyttyismetsästykseen.

Sitte pyydystetään hyttynen hyttysen perästä ja viedään kotiin niille, jotka uikuttavat hänen kädessään. Ja kun ruoka tulee, uikutetaan siellä kaikista kiivaimmin. Tämä uikuttaminen häiritsee hurskasta miestä hänen rukoillessaan.

Ja hiljaa, hiljaa laskeutuu hänen käsivartensa niveljäntereillään, jotka melkein ovat kadottaneet liikkumisvoimansa, ja hänen pienet tulisilmänsä tuijottavat alas pesään.

Ei hän ollut koskaan nähnyt mitään niin auttamattoman rumaa ja kurjaa: pieniä, paljaita muutamain harvojen untuvien peittämiä ruumiita, ei silmiä, ei lentokykyä, oikeastaan vaan kuusi suurta avonaista suuta.

Hänestä tuntui niin kummalliselta, mutta hän piti niistä juuri sellaisina kuin ne olivat. Heidän isäänsä ja äitiänsä ei hän ollut koskaan säästänyt ajatellessaan maailman loppua, mutta kun hän tästälähin rukoili Jumalalta maailman pelastusta hävittämisen kautta, teki hän äänettömän poikkeuksen näiden kuuden turvattoman suhteen.

Kun talonpoikaisvaimot nyt toivat hänelle ruokaa, ei hän kiittänytkään heitä toivottamalla heille turmiota. Koska hänen oli välttämätöntä elää noiden pienoisten tähden, oli hän iloinen, etteivät he antaneet hänen nääntyä nälkään.

Pian näkyi kuusi pyöreätä päätä päiväkaudet pesän reunalla. Vanhan Haton käsi laskeutui yhä useammin alas silmien luo. Hän näki höyhenien kasvavan esiin punaisesta nahkasta, hän näki silmien aukenevan, ruumiin pyöristyvän. Sen ihanuuden onnellisina perillisinä, jonka luonto on ilmassa liikkuville eläimille lahjoittanut, kehittyivät he nopeasti kauneudessaan.

Ja tällä ajalla kohosivat suurta hävitystä anovat rukoukset yhä epäilevämmin vanhan Haton huulilta. Hän arveli saaneensa Jumalan lupauksen, että turmio silloin tulisi, kun linnunpoikaset olisivat lentoon valmiit. Nyt hän koetti hakea jotain veruketta taivaallisen Isän edessä. Sillä noita kuutta pientä, joita hän oli turvannut ja hellinyt, ei hän voinut panna alttiiksi.

Toista oli ennen, kun ei hänellä ollut mitään, joka oli hänen omansa. Rakkaus vähäisiin ja turvattomiin, jota jokainen pieni lapsi saa opettaa suurille, vaarallisille ihmisille, valtasi hänet ja teki hänet empiväksi.

Joskus hänen teki mieli heittää koko pesä jokeen, sillä hän arveli, että niiden on parhain olla, jotka saavat kuolla ilman surua ja syntiä. Eikö hän pelastaisi noita pieniä petoeläinten ja pakkasen käsistä, nälästä, ja monenlaisista elämän koettelemuksista? Mutta kun hän ajatteli näin, tuli haukka suhisten ilman läpi pesää kohden, saadakseen poikasia kynsiinsä. Silloin tarttui Hatto vasemmalla kädellään julmuriin, pyöräytti sitä päänsä ympäri ja heitti sen sitte vihan vimmalla kauas jokeen.

Tuli päivä, jolloin pienoset olivat lentokykyisiä. Yksi västäräkki puuhasi pesässä koettaen saada poikaset työnnetyksi pesän reunalle, ja toinen lenteli ympäri, näyttäen niille miten helppoa lentäminen olisi, jos he vaan uskaltaisivat koettaa. Ja kun poikaset vaan yhäkin pelkäsivät, läksivät molemmat aikaiset lentoon, näyttäen nuorille parhainta lentotaitoansa. Siipiään räpyttäen kiertelivät ja kaartelivat he ympäri, tahi kohosivat suoraan korkeuteen niinkuin leivoset, tahi pysyttelivät hiljaa ilmassa nopeasti väräjävin siivin.

Mutta kun poikaset sittekin ovat itsepäisiä, ei Hatto erakko voi olla sekaantumatta asiaan. Hän töyttää niitä varovaisesti sormellaan, ja silloin on kaikki tehty. Lentoon he lähtevät, lekuttaen ja epävarmasti, huitoen ilmaa niinkuin yölepakot, vajoavat maahan, mutta kohoavat jälleen, käsittävät lentotaidon salaisuuden ja käyttävät oppiansa voidakseen päästä niin pian kuin mahdollista pesään takaisin. Vanhemmat tulevat, uljaina ja riemullisina, jälleen heidän luoksensa, ja vanha Hatto hymyilee.

Hän se kuitenkin kaikissa tapauksissa asian ratkaisi.

Nyt hän mietiskeli vakavasti eikö taivaallinen Isä voisi keksiä jotain neuvoa.

Kukapa tietääkään jos taivaallinen Isä pitää tätä maanpalloa oikeassa kädessään aivan kuin suurta linnunpesää, ja ehkä hän on ruvennut rakastamaan kaikkia niitä, jotka siellä rakentavat ja asuvat, kaikkia maan turvattomia lapsia. Kenties hän sääli niitä, jotka hän oli luvannut hävittää, samoin kuin nummenerakko sääli linnunpoikasia.

Tosin erakon lintuset olivat parempia kuin meidän Herramme ihmiset, mutta hän voi kuitenkin käsittää, että taivaallinen Isä voi niistäkin pitää.

Seuraavana päivänä linnunpesä oli tyhjä, ja yksinäisyyden katkeruus valtasi erakon sydämmen. Hitaasti vaipui hänen käsivartensa kupeeseen, ja hänestä tuntui, kuin koko luonto olisi hengittämättä kuullostanut tuomiopasuunan jylinää. Mutta samassa saapuivat jälleen kaikki västäräkit ja las-

keusivat hänen hartioilleen ja päänsä päälle, sillä eivät ne yhtään peljänneet häntä. Silloin välkähti valon säde vanhan Haton sekavien aivojen läpi. Olihan hän laskenut alas käsivartensa, laskenut sen alas joka päivä katsellakseen lintuja.

Ja seisoen siinä, nuo kuusi lentelevää leikitsevää pikkaraista ympärillään, nyökäytti hän tyytyväisenä päätänsä jollekin, jota hän ei nähnyt. »Pääset», sanoi hän, »sinä pääset. Minä en ole pitänyt sanaani, etkä siis sinäkään tarvitse sanaasi pitää!»

Ja hänestä näytti kuin kalliot olisivat herenneet vapisemasta, ja joki olisi laskeutunut rauhalliselle levolle uomassaan.

Vielä Suomen kansan esihistoriasta.

I.

Valvojan toimitukselle.

Valvojan viime marraskuun numerossa on professori E. N. Setälä yli 12 sivua pitkässä kirjoituksessa »Kielentutkimus ja esihistoria» arvostellut minun kirjoittamassani Suomen kansan esihistoriassa lausuttuja mielipiteitä Suomenmaan asutusseikoista ja kansamme muinaisista vaiheista. Koska hänen läpi läpeensä moittiva arvostelunsa suurimmaksi osaksi ja etupäässä kohdistuu siihen etten olisi ollut esityksessäni johdonmukainen enkä selvä, pyydän itse asian vuoksi arv. toimitukselta sijaa lyhyelle vastaukselle, jossa koetan selventää ajatustani niissä kohdin, missä varsinaista erimielisyyttä prof. Setälän ja allekirjoittaneen välillä on olemassa.

Suomenmaan vanhimmissa asutusseikoissa on yleensä niin monenlaisia asianhaaroja varteen otettavana ja kansamme esihistorian kysymykset ovat niin monipuolisia, että minkään kaavamaisen hypoteesin asettaminen näyttää yksipuoliselta. Mitä ansioita kielitieteellisellä katsantotavalla esihistoriassamme onkin, on kuitenkin sekin yksipuolinen. Kielitieteen rinnalla on muunkinlainen tutkimus selvittänyt esihistoriaamme, jota nyt enään ei voida kirjoittaa yksin kielitieteen avulla.

Esihistoriallinen tutkimus ammentaa tietonsa vastaiseksi pääasiallisesti kahdelta haaralta, nim. kansan kielestä ja muinaisjäännöksistä; kun ei tutki-

mus ole voinut saada kokonaista, s. o. seurata kansamme koko elämänuraa polvi polvelta, on sen täytynyt tyytyä osaan, nim. kielen ja aineellisen viljelyksen kehityksen seuraamiseen. On epäilemättä yksipuolista prof. Setälän tapaan pitää kielen historiaa kansan historiana, kieltä ainoana, josta esihistoria lopulta voi kiinni pitää. Kun hän sanoo: »Täytyyhän Suomen kansan esihistorian seurata taaksepäin sitä kansaa, joka on puhunut semmoista kieltä, joka nykyaikaan jatkuu suomen kielenä — mitä muuta kansaa tai »rotua» se voisi seurata», sulkee hän sillä jo ennakolta pois kaikki muut mahdollisuudet. Saman lauseen voi kuitenkin sanoa kansan muustakin kulttuurista eikä yksin vain kielestä. Kieli tosin on kansallisuuden varsinaisin tunnusmerkki, mutta ei ole ainoa. Kuten kielellä on ollut puhujansa, joita esihistorian tulee seurata, on aineellisellakin viljelyksellä ollut kannattajansa, joita esihistoria seuraa.

On kuitenkin esihistoriallisia aloja, joihin prof. Setälän katsantotavalle on annettava yksinomainen hallinto-oikeus. Suomalais-ugrilainen kieliyhteys, suomalais-ugrilainen alkukansa, joka on asunut indo-iraanilaisten yhteydessä jossakin Kaakkois-Venäjällä, Itämeren ja Volgan suomalaisten kansain yhteisaika ja yhteinen koti Sisä-Venäjällä, vieläpä Itämeren suomalaisten saapuminen Suomen ja Suomenlahden lähelle — kaikki ne ovat asioita, joita ainoastaan kielitiede on kyennyt selvittämään. Me ei-kielimiehet saamme vaan odottaa lisiä tietoja kielimiehiltä. Ehkäpä uskallamme vielä lausua jonkun vähäarvoisen muistutuksen, tokko esim. yhteisten kasvinimien nojalle voi ehdottoman luotettavia muinais-maantieteellisiä päätelmiä rakentaa, kun on puhe äärettömän etäisistä ajoista, jolloin kasvisto-olot Itä-Euroopassa ovat saattaneet olla melkoisestikin erilaisia kuin nykypäivinä.

Myönnän erehtyneeni kun esihistoriassani olen esittänyt ikäänkuin kaikki ylläkerrotut esihistorialliset vaiheet olisivat tapahtuneet suomalaisten kansain vanhoilla mailla Uraalin ja Itämeren välillä. Mutta huomattakoon että tässä on puhe vuosituhansista, mahdollisesti kymmenistä, kukatiesi vieläkin useammista vuosituhansista. Suomen kansan ensimäiset esihistorialliset vaiheet, jotka kuvastavat kielessä, ovat saattaneet päättyä jo silloin kuin ei Suomenmaa vielä ollut edes ihmisten asuttavakaan. Eikä sillä ole vielä kumottu sitä mahdollisuutta että suomalais-ugrilaisesta yhteydestä eronnut ja siirtynyt väestö, Itämeren suomalaisten kansain alkukansa tai jokin sen sukuinen väestö, on Koillis-Euroopassa ollut ensimäinen, tai toisin sanoen: jos suomalaisten esi-isät ovat Suomenmaan alkuasukkaita, saattavat he siltä olla muualta tänne tulleita.

Tulemme nyt varsinaiseen riitakysymykseemme, Suomenmaan muinaisiin asutusoloihin.

Mitkä syyt ovat minulle antaneet aihetta pitää Suomen kansan — ja muitten Itämeren suomalaiskansain — esi-isiä niin perinvanhana väestönä Suomenmaassa ja sen lähcisissä Koillis-Euroopan seuduissa?

Muinaistieteen kannalta ei voida kansamme vaiheita seurata kivikautta kauvemmaksi. Kivikausi on yleinen lähtökanta, josta kaikkien kansain aineellinen viljelys vähitellen on kehittynyt korkeammalle. Todenmukaisesti on siis Suomenkin kansa kerran elänyt kivikaudessa.

Nykyisessä suomalaisessa Koillis-Euroopassa on muinaistutkimus havainnut monia jälkiä muinaisesta kivikauden viljelyksestä. Yleensä ei muinaiskaluista voi päättää niiden käyttäjäin kansallisuutta, mutta löytyy kuitenkin toisia asianhaaroja, jotka yhdessä kivikauden omain sisäpuolisten olojen kanssa oikeuttavat etsimään meidän kansamme alkukehitystä mainitusta kivikautisesta viljelyspiiristä.

Varsin luultavana näet täytyy pitää että kivikautta Koillis-Euroopassa on kestänyt välittömästi rautakauteen saakka. Mutta metallit tulivat Itämeren suurten lahtien rantamailla yleisemmin tunnetuiksi ja käytetyiksi vasta Kristuksen syntymän aikoina ja sen jälkeen, sisämaissa luonnollisesti myöhemmin kuin rannikolla. Voince siten sanoa että Koillis-Euroopan väestö vielä Kristuksen syntymän aikoina on elänyt kivikaudessa. Vaan juuri samoihin aikoihin saamme ensimäiset tiedot samain seutujen asukkaitten sukuperästä. Niitähän varmaan olivat Tacituksen Fennit, joiden kansallisuutta tosin ei tarkemmin tunneta vaan joiden suomalaisperäisyyttä ei sopine epäillä. Heistä mainittu kirjailija antaa kivikauden ajateltuihin oloihin hyvästi sopivan kuvauksen. »Suomenlahden kaakkois- ja eteläpuolella», siis yleensä samalla päin kuin Fennit, asuivat myöskin kielimiesten ajattelemat yhteissuomalaiset, kaikesta päättäen alkuperäisellä kannalla elävää, kivikautisiin oloihin soveltuvaa väestöä. Lisäksi vielä tulevat löytöjen omat viittaukset. Vallitsevat asemuodot varsinkin vieraista vaikutuksista vapaammissa sisämaissa osottavat yhtäläisyyttä Pohjois-Skandinaavian lappalaisten kiviaseitten kanssa. Mutta lappalaisten vanha kotomaa on pohjoisilla seuduilla (Pohjois-Skandinaavian maissa heitä mainitsee jo Procopius) ja kaikki seikat vastustavat nimenomaisten lappalaisten asumista niin etelässä kuin Suomenlahden rannoilla. Kun ei mahdollisuus ole lappalaisten puolella, on varsin lähellä otaksua Itämeren suomalaisten esi-isiä kiviaseitten omistajiksi.

Joka kokoo yhteen yllämainitut viittaukset, se tuskin pitää kokonaan tuulesta temmattuna luuloa, että Itämeren suomalaisten alkukansaa — siis meidän kansamme esi-isiä — kivikauden lopussa on asunut Suomenlahden seuduilla. Vaikka ei kivikauden aikaisempia oloja tunneta niin suurella varmuudella kuin kivikauden loppuaikain oloja, voinee kuitenkin pitää mahdollisena että väestö on puheena olevilla seuduilla halki koko kivikauden ollut samaa, koska mitään huomattavia katkeemisia tai häviöitä kivikauden yhdenmukaisessa kulttuurissa ei tunneta.

Mutta palatkaamme Suomenmaan asukkaihin kivikauden lopulla ja sitä seuraavina aikoina. Miksi ei suomalaista alkukansaa olisi voinut asua

Suomessa? Kielimiehet asettavat yhteissuomalaisen alkukansansa elämään Suomenlahden etelä- ja kaakkoispuolisille alueille. Kuten lainasanat osottavat vallitsi sen kesken »läheinen maantieteellinen yhteys» ja vilkas »seurustelu». Tuota maantieteellistä yhteyttä ja seurustelua kielimiehet kuitenkin mielestäni katsovat liian nykyaikaisilla silmillä. Maantieteellisen yhteyden piiriä ja laatua määrätessä on otettava huomioon mitä tiedetään senaikuisista reaalisista asutusoloista. On myöskin väärin käyttää uudenaikaisia kielilainain esimerkkejä muinaisten kokonaan toisenlaisten olojen kuvaamiseksi. Eiköhän yhteissuomalaista alkukansaa ole ajateltava liikkuvaksi, suurilla aloilla kierteleväksi metsästäjä- tai paimentolais-kansaksi, jonka kesken seurustelu oli koko laillakin pitkämatkaisempaa ja maantieteellinen yhteys paljonkin laaja-alaisempaa kuin kiintonaisen asutuksen aikoina? Se mitä kivikaudesta tiedämme osottaa että sen aikaisen väestön tavat ja viljelys on laajoilla aloilla ollut samanlaista, samat esinemuodot levinneet arvaamattoman laajalle j. n. e. Luulisi että semmoisissa oloissa on samaa kieltäkin saatettu puhua laveammilla maa-alueilla kuin joskus myöhemmin, samalla kertaa vaikkapa Suomenlahden kaakkois- ja pohjoispuolella.

Kielikosketukset ja metallien tunnetuksi tuleminen kuvaavat uuden kulttuurin syntymistä Suomenlahden ympäristömaissa. Uusi kulttuuri ryhmittää kansat erilleen, muuttaa kansain keskinäiset yhteydet ja seurustelut, vakaannuttaa asutuksen kiintonaiseksi. Maanviljelys ja koko siihen liittyvä kulttuuri alkaa uutisasutuksena levitä uusista asutuskeskustoista. Vaan uusi kulttuuri ei aina edellytä uutta kansaa ja olen sitä mieltä ettei Suomeenkaan tarvitse edellyttää mitään suurta väestömuutosta.

Varmaankin on germaanilainen kielivaikutus asetettava yhteen vanhemman rautakauden kulttuurin kanssa. Mutta sen ajan ja kulttuurin muinaislöydöt, jotka epäilemättä parhaiten osoittavat germaanilais-suomalaisten yhteyksien paikat, tavataan pääasiallisesti Itämeren rannikolla, Länsi-Suomessa ja Riianlahden seuduilla, jota vastoin ne melkeinpä kokonansa puuttuvat Suomenlahden kaakkoispuolisista sisämaista, missä tänne siirtyneitten suomalaisten esi-isät kielimiesten arvion mukaan kaiketi etupäässä olisivat asuneet. Tässä mainittu seikka viittaa siis siihen että meidän esi-isämme olisivat joutuneet germaanilaisen kielivaikutuksen alaisiksi lähinnä Suomessa. — Mitä liettualaisiin lainoihin tulee, kuuluvat ne toiseen, varhaisempaan aikakauteen ja ovat siis otetut toisenlaisten asutusedellytystenkin vallitessa. Eikö esim. voisi liettualaisia lainoja ajatella tapahtuneiksi jo sellaisena aikana, jolloin Suomen kivikautinen väestö vielä ei ollut tänne ennättänyt?

Mielestäni puhuvat suomalaisten myöhäistä siirtymistä vastaan vielä eräät muinaistieteelliset seikat. Niinpä löytyy myöhemmän eli suomalaisen rautakauden löydöissä enemmän vanhemman rautakauden vaikutusta kuin luulisi, mikä seikka viittaa vanhaan keskuuteen germaanilaisen ja suomalaisen kulttuurin välillä. Omituisesti myöskin ovat suomalaisen rautakauden

merkit Länsi-Suomessa aikaisempia kuin idässä, seikka, joka siis osottaa suomalaisen viljelysvirran kulkeneen päinvastaiseen suuntaan kuin arvellun siirtotien.

Olen esihistoriassani kentiesi tarpeettoman jyrkästi erottanut kansan ja kielen, kun olen esittänyt asian siten ikäänkuin kieli, kuten moni muu kulttuuri-ilmiö, olisi Suomeen siirtynyt ilman väestömuutosta, siis jonkinlaisena lainana. Olen yllä koettanut huomauttaa että on mahdollista ajatella yhteissuomalaisten alojen ulottuneen Suomeenkin saakka, jos välttämättömästi täytyy olettaa kielitieteellistä sukutaulua kansamme ainoaksi syntymätodistukseksi. Jään kuitenkin vielä vastaiseksikin siihen uskoon, että myöskin historian ja muinaistieteen viittauksilla tässä kohdin on arvonsa, vaikkei niitä voisi kielitieteen todistuksien rinnalle asettaakkaan.

Väinö Wallin.

Vastaus hra Väinö Wallinille.

II.

Kirjoitukseni «Kielentutkimus ja Suomen kansan esihistoria» aiheutui lähinnä siitä, että olin kuullut hra Wallinin «Esihistorian» levinneen sangen laajalle ja epäilemättä myös viime kesän lomakurssilaisten keskuuteen, joille minä olin antanut hra W:n esityksestä suuresti eroavia esihistoriallisia kuvauksia. Näin ollen minä olin mielestäni sekä oikeutettu että velvoitettu jonkinlaiseen itsepuolustukseen entisten, rakkaassa muistossa olevien kuulijaini edessä; kun siis tahdoin puhua samalla itse asiasta, enkä vain arvosteltavasta kirjasta, paisui kirjoitukseni laajanlaiseksi, ja hra W. kirjoituksellaan pakottaa minua vielä uudestaan tässä asiassa esiintymään.

Itse kirjoituksessani selitin, miksi siinä rajoituin niihin hra W:n esihistorian osiin, jotka koskevat kielentutkimusta, mutta koska hra W. asettaa tämän seikan väärään valoon, täytyy minun toistaa syyni. Syynä oli se, että toht. Schvindtin kanssa oli tehty semmoinen sopimus, että hän arvostelisi kirjan muinais- ja kansatieteellistä puolta, minä kielentutkimusta koskevaa, ja tämä työnjako oli meille kummallekin tervetullut, koska siten saatoimme kumpikin liikkua omalla alallamme. Kun hra W. nyt väittää minun käsittävän kieltä ainoaksi esihistorian lähteeksi, on tämä kaiketi selitettävä vain uudeksi epätarkkuuden todisteeksi. Minun täytyy pyytää hra Wallinia ja lukijaa lukemaan uudestaan kirjoitukseni kaksi ensimäistä sivua, jossa nimenomaan puhun esihistorian moninaisista lähteistä ja sanon esihistorian selvittämiseksi tarvittavan muinaistieteen, kansatieteen, folklorentutkimuksen, historiantutkimuksen ja kielitieteen apua, ja tunnustan kaikkien näiden tieteiden puolelta tuodun lisiä Suomen kansan muinaisen elämän tuntemiseksi. En ole koskaan väittänyt esihistoriaamme voitavan kirjoittaa

»yksin kielitieteen avulla», en ole milloinkaan lausunut semmoista mielettömyyttä, että kielen historia olisi kansan historia. Olen sanonut ainoastaan että kieli kuvastaa kansan kehitystä, ja tahdon vielä lisätä että sen historia on osa kansan historiaa. Jos tahtoisimme kirjoittaa esim. kansan työaseiden historiaa, niin ei sekään olisi muuta kuin osa kansan historiaa, mutta osa, joka sekin kuvastaisi kansan yleistä kehitystä. Kieli kuvastaa sitä vielä monipuolisemmin, koska kaikilla sekä henkisillä että aineellisilla käsitteillä on sana seuralaisenaan. Olen vielä lisäksi sanonut että (ainakin tieteen nykyisellä kannalla) kieli sallii meidän luoda silmäyksen kauimmaksi historiantakaisiin aikoihin, ei yksin saavuttamansa etevän metoodin avulla, vaan myöskin sen vuoksi, että kielelliset tosiasiat niin suurella varmuudella viittaavat määrättyyn kansallisuuteen. Minun oli tarpeellista sanoa tämä sen vuoksi, ett'ei hra W. ollut antanut kielellisille todistimille sitä arvoa, joka niille tulee. Tässä puolustuskirjoituksessaan hra Wallin tunnustaa olevan aloja, joita yksin kielitiede on voinut selvittää; enempää en minäkään ole väittänyt, ja tässä kohdin siis olemme päässeet yksimielisyyteen.

Kun olen sanonut että kieli on kansallisuuden varsinainen tunnusmerkki, ja luullakseni lopulta ainoa [sc. tunnusmerkki], josta voi kiinni pitää, lukee hra W. minun sanoneen, että kieli on ainoa, josta »esihistoria voi kiinni pitää». Siinä lausunnossani, että kieli on ainoa kansallisuuden tunnusmerkki, josta lopulta voi kiinni pitää, ja että Suomen kansan [1]) esihistorian tulee seurata sitä kansaa, joka on puhunut semmoista kieltä josta nykyinen suomen kieli polveutuu, siinä pysyn edelleenkin. Hra W. sanoo kyllä, että saman lauseen voi sanoa kansan muustakin kulttuurista eikä vain kielestä. Minä tahtoisin tietää, minkä sanan hän panisi mainittuun lauseeseni »kieli» sanan sijaan. Jos esim. rupeisimme seuraamaan semmoista kansaa, joka on käyttänyt rauta-aseita, niin me joutuisimme kirjoittamaan rauta-aseiden ja raudan leviämisen ja tunnetuksi tulemisen historiaa, mutta emme suinkaan minkään kansan, ja samaa voimme sanoa monista muista aineellisen kulttuurin muodoista. Kansa saattaa omistaa itselleen uuden aineellisen kulttuurin muodon ja luopua entisestä, se saattaa esim. hyljätä kiviaseet ja ruveta käyttämään rauta-aseita, se saattaa lainata muilta kansoilta paljon, mutta ei se sillä luovu kansallisesta individualiteetistaan; jos se sitä vastoin, vaikkapa säilyttäen entisen kulttuurinsa ja elintapansa, omistaa toisen kansan kielen, on se kansallisuutena kuollut. Kansallisuus ja kansan ruumiillinen konsistensi, kansan antropoloogginen alkuperä ovat aivan eri asioita. Jos ajattelemme, että meidän pitäisi kirjoittaa venäläisten esihistoriaa, niin me tiedämme kyllä, että venäläisiin on assimileerautunut monta muuta kansallisuutta, mutta sittenkin

[1]) Aivan toista on, jos nimenomaan kirjoitetaan Suomen maan asukkaiden historiaa.

meidän olisi seuraaminen sitä kansaa, joka on puhunut sitä kieltä, josta nykyinen venäjä polveutuu, sitä kansaa, joka kielensä kautta on painanut Venäjän kansaan henkisen leimansa: meidän täytyisi siirtyä slaavilaisen, slaavilaisbaltilaisen ja vihdoin indoeurooppalaisen alkuyhteyden aikoihin, vaikkapa olisikin niin, ettei nykyisen venäläisen kansan suonissa juoksisi monta prosenttia indoeurooppalaisen alkukansan verta. Tämä lienee kylliksi sanottu kielen ja kansallisuuden suhteesta, josta voisi muuten kirjoittaa lavean kirjoituksen erikseen.

Hra W. näyttää todellakin olevan taipuvainen pitämään semmoista seikkaa, kuin kiviaseiden käyttämistä jonkinlaisena kansallisuuden tunnusmerkkinä, vaikka hän kyllä myöntää, että »yleensä ei muinaiskaluista voi päättää niiden käyttäjäin kansallisuutta». Hänen ajatuksensa mukaan koillis-Euroopan kivikausi ja sen pääasiassa yhtäläiset muodot viittaavat yhden ainoan kansan olemassaoloon näillä mailla; koska ei arkeoloogi nen tutkimus ole voinut osottaa mitään erityisiä katkeamisia tässä kivikaudessa, niin hra W. lisäksi päättää näiden seutujen asujanten halki koko kivikauden olleen samaa kansaa, ja koska vihdoin Tacitus puhuu »Fenneistä», jotka kai ovat asetettavat Suomen lahden eteläpuolisille alueille, siis juuri kielimiestenkin olettamaan yhteissuomalaiseen kotiin, ja joilla hän kai tarkoittaa suomalaisten esi-isiä, niin olivat siis koillis-Euroopan asujamet ikivanhoista ajoista kaiketi olleet suomalaisia. Tämä todistusten jakso on kuitenkin sangen heikko. Arkeoloogi nen tutkimus ei ole vielä sillä kannalla, että se voisi varmuudella määrätä kivikauden ihmisten kansallisuutta. Muinaistiede on kuitenkin — se ei voi olla hra W:lle tuntematonta — Suomessa ja sen naapuriseuduissa erottanut eri kivikautisia kulttuuriprovinseja. Tämän johdosta on siis muinaistieteen kannalta paljoa suurempi mahdollisuus useampien kuin vain yhden kansallisuuden olemassaoloon näillä tienoilla. Kulttuurikansain historioitsijain tiedot näiden alojen asukkaista ovat hyvin niukat. Ei ole aivan mahdotonta, että Tacituksen »Fenni» nimitys sisältäisi jonkinlaista kaikua suomalaisten esi-isistä, jotka varmaankin asuivat Suomenlahden eteläpuolella, mutta että näissä seuduissa olisi Kristuksen syntymän aikana ollut yksinään suomalaisia, sitä eivät Tacituksen tiedot todista. Suomen lahteen asti ulottuivat mahdollisesti myöskin Tacituksen *Aestui*, liettualaislättiläinen kansa, joka varmaankin oli suomalaisten naapurina. »Cetera jam fabulosa» — näillä sanoilla varovainen ja kriitillinen Tacitus meidät jättää ehdittyämme koillis-Euroopan kynnykselle. Suomen tämänaikuisten asujanten kansallisuudesta emme saa mitään tietoja.

Me tulemme täten itse pääkysymykseen, kysymykseen Suomen asuttamisesta. Niinkuin jo itse kirjoituksessani olen sanonut, ei hra W:n esihistoriassa ole tässä esihistoriamme kardinaalikysymyksessä yhtenäistä kantaa, vaan siinä tavataan katkelmia kahdesta kannasta, joita ei voi mitenkään yhdistää. Puolustuskirjoituksessaan näkyy hra W. pääasiassa, vaikka tosin

vähän vastahakoisesti, hyljänneen toisen näistä kannoista, ainoastaan joku pieni jäännös siitä tavataan. Minä puhun kummastakin näistä kannoista erikseen.

Kanta N:o 1. Koottuna hra W:n hajanaisista lauseista olisi tämä kanta seuraava: Suomalaiset ovat Suomen ensimäiset asukkaat; he eivät ole edes siirtyneet tänne (puhe heidän «siirtymisestään» on vain todistamaton «uskonkappale»), vaan ovat Suomen kansan kaikki elinvaiheet täällä eletyt. Tämä «Suomen kansa» oli kuitenkin sitä laatua, ett'ei se vielä puhunut suomalaista kieltä, sillä «kansamme kieli» kehittyi Suomenlahden eteläpuolella ja saapui tänne jonkinlaisena lainana ilman väestömuutosta. Rautakauden kulttuurin taas tämä kansa lainasi germaaneilta. «Kielitieteellistä sukutaulua» ei tarvitse olettaa kansamme «ainoaksi syntymätodistukseksi». Tämän kannan on, niinkuin sanottu, hra W. uudessa kirjoituksessaan pääasiallisesti hyljännyt, mutta sen puolustukseksi kai on katsottava se hra W:n lausuma, että «suomalaisen rautakauden merkit Länsi-Suomessa ovat aikaisempia kuin idässä, seikka, joka siis osottaa suomalaisen viljelysvirran kulkeneen päinvastaiseen suuntaan kuin arvellun siirtotien».

Mitä ensinnäkin tulee viimeksi mainittuun seikkaan, niin mitä se todistaa? Jos todella löydöt osottaisivatkin länsi-Suomesta aikaisempia suomalaisen rautakauden merkkejä kuin idästä, niin voimmeko olla varmat siitä, että maa jo on antanut kätköistään kaikki todistuskappaleet, jotka voivat käsitykseemme vaikuttaa? Eikö tämä saata riippua vain siitä, ett'emme vielä tarpeeksi tunne eri arkeoloogisia alueita? Mutta jos voitaisiinkin varmuudella todistaa, että suomalaisuuden vanhimmat merkit ovat tavattavina lännessä päin, niin se ei osottaisi muuta kuin että meidän olisi etsittävä toista siirtotietä, kuin mitä useimmiten on ajateltu. On hyvin luultavaa, että suomalaisten siirtyminen Suomeen osittain on tapahtunut Virosta meren poikitse; tätä ajatusta, jota joskus ennenkin on lausuttu [1]), puolustavat myöskin ne yhtäläiset piirteet, joita tavataan virossa ja lounais-Suomen murteessa. Nämät piirteet eivät tosin ole semmoisia, että niitä suorastaan voitaisiin katsoa yhteisen historiallisen kehityksen tuotteiksi, mutta ne ovat kuitenkin siksi yhtäläisiä, että niillä varmaankin on yhdenlaisia edellytyksiä, edellyttävät semmoista kielikantaa, jossa on ollut niin sanoakseni dispositsioonia tämänlaisiin äänteenmuutoksiin. Tähän sopii myöskin se seikka, että myöhemmän rautakauden löytöjä ei ole yleensä tavattu Suomenlahden rannikon keskiosalla Suomessa.

Ja jos nuo Suomen muinaiset asukkaat eivät puhuneet suomalaista kieltä ja jos he vielä lisäksi lainasivat edistyneemmän kulttuurinsa germaaneilta, niin mitä heillä siis oli suomalaista, mikä oikeuttaa puhumaan heidän «suomalaisperäisyydestään«? Jos he myöhemmin lainasivat suomalaisen kielen, niin se ei ole voinut tapahtua muuten kuin että Suomeen saa-

[1]) Ks. Aspelin, Suomen asukkaat s. 56.

pui suomalaista kieltä puhuvaa väestöä, jolta kieli lainattiin. Siis tältäkin kannalta tultaisiin siihen, että Suomen vanhin väestö ei ollut suomalainen (suomalaista kieltä puhuva), vaan että suomea puhuva väestö vasta myöhemmin tänne saapui.

Kanta n:o 2 esiintyy »Esihistoriassa» hyvin häilyvänä ja hämäränä sekä edellisen kannan katkelmiin sekaantuneena. Sen mukaan on Suomen suvun vanha perintömaa »Uraalin ja Itämeren välillä», siis äärettömän laajalla alueella. Suomen kansa on vähitellen etääntynyt sukulaistensa keskuudesta, ja sen on siis lopulta kuitenkin täytynyt siirtyä tänne, vaikka varmaankin hyvin aikaisin, kivikauden kannalla ollessaan ja ennenkuin täällä vielä oli muita inhimillisiä olennoita. Tämä kanta esiintyy nyt hra W:n puolustuksessa paljon selvenneenä ja muuttuneena. Hra W. hyväksyy nyt tekemäni viittauksen suomalais-ugrilaisen alkukansan asumisesta kaakkois-Venäjällä, hän hyväksyy Itämeren ja Volgan suomalaisten yhteyden sisä-Venäjällä, suomalaisten siirtymisen Suomen ja Suomenlahden lähelle ja vihdoin vielä suomalaisten siirtymisen Suomeenkin — siis asiat, joista useimpia »Esihistorian» mukaan kielimiehet ainoastaan ovat »tahtoneet tehdä uskottaviksi». Suomalaiset eivät, hra W:n nykyisen kannan mukaan, liettualais-lättiläisten kosketusten aikana vielä olleet Suomeen ennättäneet, mutta kosketukset germaanien kanssa tapahtuivat Suomessa, jonne yhteissuomalainen alue ulottui. (»Esihistoriassa» s. 48 puhuttiin vielä germaanilaisista kosketuksista »Suomenlahden kaakkois- ja eteläpuolisilla maaaloilla»; siinä muuten s. 78 puhutaan »ikivanhoista yhteyksistä Suomenmaan ja Skandinaavian, lähinnä Ruotsin, kesken», mutta ei ymmärtääkseni tunnusteta vanhaa germaanilaista väestöä Suomessa). Että hra W:n kanta tämmöisenä ja näin selvennettynä on jotakin aivan toista, kuin mikä »Esihistoriassa» esiintyy, on kieltämätöntä, eikä hra W. nähtävästi sitä itsekkään kiellä. Lukuunottamatta sitä, että hra W. puhuu kymmeniä tuhansia vuosia (!) kestäneistä aikakausista, jota vastoin kielentutkijat eivät luule suomalaisten lopullista maatieteellistä eroa mordvalaisista saatettavan asettaa kolmeakaan tuhatta vuotta taaksepäin, on nykyjään pääasiallinen erimielisyys vaan siinä, että hra W. asettaa germaanilais-suomalaiset kosketukset Suomeen ja luulee suomalaisten siirtymisen Suomeen aikaisemmaksi kuin kielentutkijat sen olettavat.

On kuitenkin useita seikkoja, jotka eivät mitenkään sovellu tähän hra W:n nykyiseen oletuksen. Ensinnäkin tavataan vanhemmissa germaanilaisissa lainoissa muutamia piirteitä, jotka nimenomaan osottavat osan niistä tulleen gootin kielestä. Ja että gootteja milloinkaan olisi asunut Suomessa, ei voine kukaan väittää. Sitä vastoin on meillä historiallisia todisteita goottien olosta Itämeren maissa (siellä heitä mainitsee Ptolemaios 2:sen vuosisadan loppupuoliskolla). Myöskin arkeoloogit ovat kaikista Itämeren maakunnista, vieläpä liettualaiselta ja puolalaiselta alueelta osotta-

neet muinaisjäännöksiä, joista osa varmaan viittaa vanhan germaanilaisen (epäilemättä osittain goottilaisen) väestön olemassaoloon, osa ainakin germaanilaisen kulttuurin vaikutukseen näillä tienoin. Toiseksi on johonkin määrin varmoja kieli-kronoloogisia seikkoja — niiden tarkempi esittäminen ei tässä voi tulla kysymykseen, — jotka osottavat että liettualaisen vaikutuksen loppupuoli ja germaanilaisen vaikutuksen alkupuoli sattuvat samaan aikaan, joten siis suomalaisten on täytynyt yht'aikaa olla kummankin kansan naapureina. Vielä lisäksi tavataan Germaanilaisia lainoja, nähtävästi samanaikuisia ja samasta kielimuodosta johtuneita, myös liettualais-lättiläisissä kielissä (osittain on samojakin sanoja lainattu, esim. liett. *katilas, kunigas, runa, stuba,* suom. *kattila, kuningas, runo, tupa,* ks. Thomsen, Ber. s. 36), joka sekin osottaa germaaneja (varmaankin gootteja) asuneen liettualaislättiläisten naapureina samaan aikaan kuin suomalaisten. Vihdoin tavataan myös Suomenlahden eteläpuolisissa kielissä, liivissä, virossa ja vatjassa, samanlaisen vanhemman germaanilaisen vaikutuksen muistoja kuin suomen, karjalan ja vepsän kielessä, ja nämät muistot esiintyvät eri kielissä niin tasaisesti, että niiden on täytynyt tapahtua yhteissuomalaisena tai ainakin suomalaisten kansojen läheisen yhteyden aikana. Jos kosketukset germaanien kanssa tapahtuivat Suomessa, täytyisi meidän olettaa suomalaisten kansojen kokoontuneen Suomessa ja sieltä uudestaan osittain peräytyneen Itämeren maakuntiin.

Hra W. väittää viimeistä todistetta vastaan, että suomalaiset puheenalaisina aikoina olivat laajoilla aloilla liikkuvaa paimentolais- ja metsästäjäkansaa, jonka liikkuma-alue ulottui Suomenlahden eteläpuolelta Suomeen asti, ja että silloin »seurustelu oli koko laillakin pitkämatkaisempaa ja maantieteellinen yhteys paljonkin laaja-alaisempaa kuin kiintonaisen asutuksen aikoina.» Kielimiehet sitä vastoin katsovat hänen väitteensä mukaan asioita »liian nykyaikaisilla silmillä», ja erittäinkin olen minä tehnyt väärin käyttäessäni »uudenaikaisia kielilainain esimerkkejä muinaisten kokonaan toisenlaisten olojen kuvaamiseksi».

Hra W. kenties ei tiedä, että se suuri metoodillinen edistys kielitieteessä, joka viimeisinä vuosikymmeninä on tapahtunut, on seurauksena juuri siitä, että on opittu katsomaan kielen kehitystä »nykyaikaisilla silmillä», s. o. opittu ymmärtämään, että kielen elämässä muinaisinakin aikoina vallitsivat samanlaiset faktorit kuin nykyjään. Pääerotus, joka on nykyaikuisten ja entisten olojen välillä, on se, että nykyjään, jolloin kirjoitettu ja painettu sana on kieliyhteytten kannattajana ja samalla myöskin uusien kieliainesten levittäjänä, jolloin höyry ja sähkö edistävät seurustelua ihmisten välillä, kieliyhteyden säilyminen on mahdollinen paljoa laajemmilla aloilla, uusien sanojen leviäminen voi tapahtua paljoa nopeammin kuin ennen. Entisinä aikoina sitä vastoin, jos seurustelu tuli »pitkämatkaisemmaksi», ei ollut enää mitään yhdyssidettä, vaan erotus sanavarastossa ja

kielimuodossa edistyi yhä enenevässä määrässä ja syntyi piankin uusi murre, jopa uusi kieli. Jotta taas kosketukset kahden kokonaan eri kieltä puhuvan kansan välillä olisivat mahdolliset, täytyy olla olemassa ihmisiä, jotka osaavat kumpaakin kieltä (huomattakoon esim. niitä uusia lainoja ruotsista, jotka ovat tulleet suomeen kaksikielisen herrassäädyn ja kahta kieltä osaavan palvelusväen välityksellä). Joku yksityinen — silloin tavallisesti väärin ymmärretty ja väännetty — laina voi tulla kieleen ilman kahta kieltä osaavia välittäjiä, mutta ne sanat, jotka ovat suomeen tulleet muinais-liettualaisesta ja -germaanilaisesta kielimuodosta, kuvastavat niin tarkoin sekä merkityksensä että muotonsa puolesta originaalejansa, että ne ehdottomasti osottavat olleen ihmisiä, jotka osasivat sekä suomalaista että liettualaista tai germaanilaista kieltä.[1]) Vaikk'eivät nämät välittäjät olisi olleetkaan kovin monilukuiset, on semmoisten olojen syntymisen välttämättömänä ehtona läheinen naapuruus, jonka on täytynyt kestää sangen pitkiä aikoja.

Nämätkin seikat osottavat, että se kuvaus, jonka hra W. antaa «reaalisista asutusoloista« puheenalaisia aikoina — ei voi olla reaalinen. Suomalaiset eivät varmaan silloin enää harhailleet edestakaisin laajoilla aloilla paimentelemassa ja metsästelemässä, vaan on ollut paljoa enemmän kiintonaisuutta asutusoloissa kuin mitä hra W. olettaa. Jo ennen suomalaisten eroa mordvalaisista oli luultavasti jonkinlainen maanviljelys (etupäässä kaskenviljelys) alulla — siihen viittaa näille kielille yhteinen *vehnän* nimitys — ja varmaankin suomalaiset jo silloin, kielellisistä seikoista päättäen, pitivät lehmikarjaa ja osasivat «pyöhtää» (= jollakin tavoin kirnuta) voita maidosta. Liettualaiset lainasanat viittaavat ilmeisesti pääasiassa kiintonaisiin asumaoloihin, ja vielä enemmän sitä tekevät germaanilaiset lainat, joita myöskin, niinkuin sanottu, tavataan kaikissa yhteissuomesta polveutuvissa kielissä. Koska suomalaiset eivät asuneet aromailla vaan metsäisillä seuduilla ja koska heidän karjansa ei ollut poroja[2]), vaan lehmiä ja myös pientä karjaa, jotka näin pohjoisilla aloilla vaativat talvisuojaa, niin en ymmärrä, että niin suuressa määrin vaelteleva elämä, kuin mitä hra W. olettaa, olisi ajateltavissa. Että heillä oli erämaita ja kalavesiä, usein ehkä pitkilläkin matkoilla, jonne tehtiin metsästys- ja kalastusretkiä, on sitä vastoin kaikin puolin luultavaa, mutta epäilemättä heillä oli kiinteitä asumakeskustoja. Se mikä suomalaisten keskinäisen yhteyden katkaisi, ei ollut kulttuuri — sillä kulttuuri pikemmin yhdistää kuin erottaa —, vaan se, että asuma-alojen laajetessa, joko rauhallisen edistymisen johdosta tai vieraan kansan pakotuksesta, maatieteellinen yhteys katkesi.

---

[1]) Verrattakoon tähän nykyaikaisia oloja itä-Venäjällä, missä useita kansoja asuu lähetysten. Siellä on aivan tavallista kahden, jopa kolmen tai neljänkin kielen osaaminen (esim. tsheremissin, votjakin, tatarin ja venäjän.)

[2]) Vrt. Grewingk, Ueber die frühere Existenz des Renthieres in den Ostseeprovinzen.

Ainoa syy, jonka hra W. voipi tuoda käsityksensä mahdollisuuden hyväksi on se, että »myöhemmän eli suomalaisen rautakauden löydöissä löytyy enemmän vanhemman rautakauden vaikutusta kuin luulisi.» Arkeoolooginen tutkimus näyttää todellakin löytävän yhä useampia siirtymä- eli välimuotoja molempien aikakautten välillä, mutta tämä on hyvin luonnollistakin. Jos suomalaiset jo ennen tuloansa Suomeen ovat olleet germaanien naapureina, joilla jossakin määrin oli sama kulttuurimuoto kuin Suomen germaaneilla, ovat tietysti suomalaiset jo Suomeen tullessaan mukanaan tuoneet germaanilaisuuden vaikuttamaa kulttuuria. Sitä paitsi emme saa ajatella Suomen entisen väestön hävinneen yht'äkkiä, vaan epäilemättä vain vähitellen, sitä ennen vaikutettuansa uusiin tulokkaihin ja ainakin osittain heihin sulaen. Sen mitä hra W. tässä suhteessa on sanonut, osottaa enintään, että myöskin hänen esittämäänsä käsitystä voisi ajatella mahdolliseksi, jos meillä ei olisi muuta muinaisuuden lähdettä kuin arkeologia. Mutta kun monelta taholta saadut varmemmat todisteet niin voimakkaasti puhuvat tätä mahdollisuutta vastaan, on arkeoloogisille ilmiöille etsittävä toisenlainen selitys.

Hra W:n puolustuskirjoitus ei mitenkään voi selittää eikä puolustaa sitä ajatellun, yhtenäisen kannan sekä tarkkuuden ja täsmällisyyden puutetta, joka esiintyy hänen »Esihistoriassaan». Se osottaa ainoastaan että hra W:lle sen jälkeen, kuin »Esihistoria» on kirjoitettu, useat seikat ovat selvinneet; jos minun kirjoituksellani siinä suhteessa on ollut joku ansio, niin se ei ole hukkaan kirjoitettu.

Hra W. tahtoo puolustuskirjoituksessaan antaa lukijalle sen käsityksen, että erimielisyys hänen ja kielentutkijain (voimme lisätä: kaikkien esihistoriamme tutkijain) välillä tulee siitä, että me kaikki olemme yksipuolisia, katsomme asioita vain yhdeltä kulmalta, jota vastoin hän keskiseltä asemaltaan pitää kaikki langat kädessään. Minullakin puolestani on se vakaumus, että tämä erimielisyys tulee siitä, että hra W. vielä toistaiseksi ei varsinaisena tutkijana edusta yhtäkään niistä tieteistä, jotka muinaisuuttamme valaisevat, mutta minä katson hänen »Esihistoriansa» todistavan sitä, mitä olen tämän Valvojan vihon ensimäisessä kirjoituksessa sanonut, että uusien hyväksyttävien tulosten saavuttaminen, jota hra W. on tavoittanut, ei ole mahdollinen ilman tunnollista ja vaivalloista detaljitutkimusta, sekä myöskin, että selvän yleiskuvan antaminen hyvin suuressa määrin on riippuvainen detaljien tuntemisesta. Jos hra W. vastaisuudessa ottaa selvittääkseen jonkun ahtaamman esihistoriallisen alan ja siihen syventyy, niin on varmaan tämmöinen työ kasvattava hänessä sitä malttia ja itsekritiikkiä, sitä uskollisuutta vähässä, joka on tieteellisen työn ehtona, ja silloin me voimme hänen kyvyltään ja lahjoiltaan toivoa kypsiä hedelmiä muinaisuutemme viehättävältä, mutta vaikealta työalalta.

E. N. Setälä.

Hra H. Gebhardin mietteet historian luvuista yliopistossamme.

Äskeisessä kirjoituksessaan »yliopistokysymyksiä» herra Gebhard lausuu historian luvuista ja opetuksesta yliopistossamme ajatuksia, jotka monessa kohden tuntuvat minusta peräti vääriltä. Katson sentähden velvollisuudekseni mainita eriävän kantani.

Jo vertaillessaan opettajien lukua meillä ja ulkomailla hra G. joutuu erehdyttävään esitykseen. Lieneekö häneltä jäänyt huomaamatta, että esim. Pariisissa on Sorbonnen ja Collège de Francen rinnalla kaksi laitosta, École des hautes études ja École des chartes, jotka olisivat olleet laskuun otettavat, niissä kun vastaiset historiantutkijat ja arkistomiehet saavat varsinaisen ammattisivistyksensä? Ja Saksasta puhuessaan hän ei tule ajatelleeksi, että sen monet yliopistot ovat ikäänkuin yhden ainoan kansallisen korkeakoulun rinnakkaisosastoja, joissa ilman minkäänlaisia vaikeuksia käy siirtyminen toisesta toiseen, sen mukaan missä kuulija kulloinkin löytää haluamansa luentojakson. Tämä siirtyminen onkin ihan tavallista, ja saksalaisilla ylioppilailla on siten verrattomasti suurempi opettajamäärä lukujen johdossa tarjolla kuin koskaan meikäläisillä.

Hra Gebhard arvelee perin takaperoiseksi, että historian opettaja meillä luennoissaan esittää Kreikan ja Rooman historiaa; pitäisi jättää sellainen aine vanhojen kielten edustajille. Jos kirjoittaja olisi ulottanut tiedustelujaan luentoluetteloja edemmäksi, olisi hän tullut tuntemaan, että ylimääräinen professori historiassa ryhtyi puheena olevaan luentojaksoon vasta sitten kuin kreikan ja latinan kielten professorit olivat selittäneet, etteivät he, ainakaan toistaiseksi, joutaneet muilta esitettäviltään tähän aineeseen käsiksi. Hra Gebhard luulee muitta mutkitta voivansa päättää, että nykyään pidetyt luennot vanhan ajan historiassa ovat hyödyttömiä; tutkijana saavutetun kokemuksen nojalla on minulla se vakaumus, että niiden toimeenpaneminen on ollut todellinen edistysaskel. Se aukko, joka aikaisemmin vallitsi opetuksessa, kun ei vanhan ajan historiaa koskaan esitetty, oli välttämättömästi poistettava. Nykyinen järjestelmä ei suinkaan estä antiikin varsinaisia edustajia ryhtymästä tähän tehtävään.

Kirjoittaja kaipaa luentoja uusimman ajan historiassa, jotka hän nähtävästi pitää kaikkein tärkeimpinä. Niin vähän, kuin hän luulee, niitä toki tähänkään asti ei ole pidetty. Esim. luentojakso Englannin historiassa on alkanut tuon maan nykyisen yhteiskuntalaitokten kuvaamisella ja tapaustenkin kertominen on pääpiirteissään jatkunut »bis auf die Gegenwart.» Totta on kuitenkin, että uusin aika ei ole usein ollut luentojen aineena. Syy on, ainakin minun toimiini nähden se, että — aivan toisin kuin hra Gebhard — katson luennot monessa muussa aikakaudessa tärkeämmiksi — nimittäin

arvosteltuina historiallisten eikä varsinaisesti valtiollisten opintojen kannalta. Vanhastaan olen kuitenkin jo omien tutkimusteni tähden toivonut kerran pääseväni 19:kin vuosisataa esittämään, ja ehkä se toivo läheisessä tulevaisuudessa toteutuu.

Pahoin kuitenkin pelkään, että, kun hra Gebhard silloin yliopistoohjelman perustuksella lausuu arvostelunsa tästä uudesta luentojaksosta, hän on päättävä sen jotenkin joutavaksi. Hän suosii näet luentoja erikoisaloilla, esim. parlamentarismin, Saksan kauppapolitiikan, kauppa- ja koloniaaliteoriiojen historiaa j. n. e., moittien, että meillä tavallisesti esitetään »koko historiaa, etupäässä poliittista». Minä puolestani pidän kyllä tällaiset spesiaaliluennot hyödyllisinä, mutta niiden asettamista nykyään tavallisimpien luentojen sijaan, joissa luennoitsija koettaa luoda kokonaiskuvaa valitun aikakauden eri pyrinnöistä, sitä luulisin pahaksi taantumiseksi. Hra Gebhard viittaa ulkomaan esimerkkiin, mutta on ymmärtääkseni tässäkin kohden liian vähän perehtynyt sikäläisiin oloihin. Spesiaaliluentoja siellä pidetään, mutta aikakausien kokonaisesitykset ovat kaikissa etevämmissä yliopistoissa, joita tunnen, pääasiana. Ja luonnollistahan se onkin, kun juuri kokonaisuuden käsittäminen on historiatieteen ja siis historiallisen opetuksenkin varsinaisena silmämääränä.

Hra G. tahtoisi luentoja erittäinkin taloushistoriassa ja väittää, ettei niitä ole meillä pidetty viimeisinä viitenä vuotena. Tämä tuntuu hänestä sitä kummallisemmalta, kun melkein kaikki historian opettajat yliopistossamme aikaisemmin ovat itse tutkineet tätä historian haaraa. Kummallista, ettei edes tämä huomio johtanut hra Gebhardin mieleen, että luentojakson sisällystä arvostellessa pitäisi siitä tuntea muutakin kuin vaan nimi. Hän näkyy todellakin luulevan, että esim. se, joka kuitenkin jonkun verran on tutkinut Englannin taloudellista kehitystä ja siten oppinut ymmärtämään, miten valtavasti tämä kehitys on vaikuttanut saarimaan kaikkiin oloihin, sitten esittäessään Englannin historiaa jättää juuri taloudellisen puolen syrjään! Taloushistoriaa on joka vuosi luennoissa esitetty, ei erityisissä luentojaksoissa, vaan osana historiallisen elämän kaikkia tärkeimpiä ilmiöitä silmällä pitävässä kuvauksessa. Ja tässä kohden sekin mainittakoon, että melkoinen, ehkä suurin määrä n. s. laudatur-kirjoituksia yleisessä ja Suomen historiassa on suoritettu taloushistorian alalta. Olen tahtonut mainita nämä seikat, syystä että asiantuntijalta pikemmin pelkään sitä moitetta, että nykyinen historianopetuksemme liiaksi on taloushistorian esittämistä kuin sitä että tätä tieteemme haaraa ei ole kyllin huomioon otettu.

Spesiaaliaineitten valitsemista tukee hra Gebhard vielä silläkin, että siten opettaja saattaa tarjota oppilailleen semmoista, jota eivät saa kirjoistaan. Tämä pitää tietysti paikkansa ainoastaan siinä tapauksessa että opettaja valitsee sellaisia spesiaaliaineita, joiden selvittämisessä hän itse on tutkijana työskennellyt. Mutta kuulijain tutustuttaminen luennonpitäjän omiin,

useimmiten hyvinkin ahtaalla alalla liikkuviin tutkimuksiin, sekö se sitten on luentojen varsinainen tarkoitus? Minulla ainakin on toinen käsitys. Yliopiston opettaja ei kateederissa istuessaan ole verrattava tiedeakatemian jäseneen. Hänen ei ole ensi sijassa kysyminen, mikä on uutta, vaan mikä on kuulijain tärkeä tietää. Luento on luullakseni onnistunut, jos se, tiedettä mitenkään rikastuttamattakaan, totuttaa kuulijat kriitilliseen lukuun ja siten tekee heidän kirjoista saamansa tiedot todellisemmiksi.

Lisätodistuksena käsitykselleen, että historian luvut ovat väärällä tolalla, hra Gebhard mainitsee, että tutkintojen luku tässä aineessa on filosofian kandidaattitutkinnossa ollut »verrattain pieni». Yhtenä syynä on hänen nähdäkseen ollut se, että vaatimukset yleisessä historiassa ovat muka olleet liian ankarat. Mutta ensiksikin hra Gebhardin oma taulu osoittaa, että vastaava luku on ollut suurempi ainoastaan filosofiassa ja latinassa. Tietysti on kuitenkin myönnettävä, että jos tutkinto historiassa olisi ollut helpompi, olisi sen suorittaneiden lukukin ollut suurempi. Onhan siitä muissa aineissa niin vanhoja kuin vereksiäkin esimerkkiä. Mutta tokkopa tentandien lukumäärä yksinänsä osoittaa lukujen tulokset? Ainakin on varmaa, että jos mieli arvostella näitä tuloksia filosoofisessa tiedekunnassa, ei saa rajoittua kandidaattitutkintoon, vaan on lisensiaattitutkintokin huomioon otettava. Ja silloin suhdeluvut muuttuvat. Hra Gebhardin käsittelemänä ajanjaksona kolmas osa kaikista historiallis-kieliteellisessä osastossa valmistuneista lisensiaateista kirjoitti väitöksensä historiassa tahi sen aputieteissä. Oltuaan lukuvuosina 1868—1881 ainoastaan 8, nousi heidän lukunsa lukuvuosina 1881—1894 24:ään. Näistä kyllä, niinkuin luonnollista ja oikein onkin, useimmat kirjoittivat väitöksensä oman maan historiassa, mutta runsaasti toinen puoli oli kandidaattitutkintoa varten suorittanut laudatur kurssin yleisessä historiassa ja siten hankkinut itselleen hyvän perustuksen niin opettajatoimelleen kouluissa kuin tieteellisillekin töilleen. Mainittu kurssi on aina ollut verrattain laaja. Mutta onkohan siitä haittaa niin kauan kuin kokemus osoittaa, että sen lukeminen suhteellisesti usein herättää halua ja antaa kykyä jatkettuun lukuun ja omaan tieteelliseen työhön? Eiköhän yksin jo se kouluopetuksen parantuminen, jonka opettajien tarkempi perehtyminen aineeseensa tuo mukanaan, ajan pitkään runsaasti korvaa sitä haittaa yleiselle kansalaissivistykselle, että joku määrä tarmottomampia ylioppilaita, muka ankarien vaatimusten pelosta, jättää yleisen historian pois kandidaattitutkintonsa aineista?

Älköön minua väärin käsitettäkö. Nykyisilläkin opettajavoimilla voisi historian opetus yliopistossamme kyllä olla intensiivisempi, vaikkei suinkaan vertoja vetävä opetukselle ulkomaan suurissa yliopistoissa. Se tapahtuisi, jos esim. yleisen historian edustajat, luopuen tutkimuksistaan oman maan historiassa, suuntaisivat kaiken työnsä opetuksen hyväksi. Mutta sitä hra Gebhard ·ehkä ei kuitenkaan tahtoisi, siitäkin päättäen että hän puolustaa

niitä tiedemiehiä, jotka eivät »pysy yksinomaan tieteessään, vaan vilkkaammin ottavat osaa yhteiskunnalliseen ja valtiolliseen elämäämme.»

Lopuksi vielä sananen hra Gebhardin kirjoituksen loppuosasta. Niinkuin hän konsistoorin pöytäkirjoista tietää, olen hänen kanssaan siitä yhtä mieltä, että kaipaamme taloustieteen professorin virkaa historialliskielitieteellisessä osastossa. Mutta tuskin se sillä saavutetaan, että hra Gebhard huutaa hallituksen apua yliopiston konsistorin muka tylyyttä tahi kykenemättömyyttä vastaan. Sen sijaan olen varmasti vakuutettu, että kunhan vaan joku kyvykäs nuori mies toimittaa itsensä taloustieteen dosentiksi ja sitten tieteellisillä tutkimuksilla ja uutteralla opetuksella raivaa tälle tieteelle alaa yliopistossamme, saadaan kyllä piankin vakinainen opettajapaikka toimeen. Sillä tavoin Suomen kielen professorin virka saatiin jaetuksi ja sitä tietä niinikään ylimääräinen professori romaanilaisessa ja germaanilaisessa kielitieteessä saavutettiin.

J. R. Danielson.

Koska sekä professori Setälän artikkeli että yllä oleva kirjoitus valmistuivat vasta joulun jälkeen, ja koska Valvojan tila muutenkin on polemiikeistä käynyt ahtaaksi, en tahdo yhä myöhästyttää enkä rasittaa tätä vihkoa lisä-polemiikeillä, vaan toivon pian saavani tilaisuutta tulla jälleen tähän kysymykseen.

Hannes Gebhard.

Kotimaan kirjallisuutta.

Gustaf Adolfs minne i Finland. Helsingissä 1894. 16 s. fol. Hinta —: 75.
Kustaa Adolfin muisto Suomessa. Helsingissä 1894. 16 s. fol. Hinta —: 75.
E. Bergroth, Kustaa II Aadolf. 1594 joulukuun 9 päivä 1894. Porvoossa 1894, W. Söderström. 47 s. 12:o. Hinta —: 50.

Yleisesti ja lämpimästi otettiin Suomessa osaa Kustavi II Aadolfin syntymän 300:nnen vuosipäivän viettoon. Ja epäilemättä on Suomen kansalla syytä viettää sankarikuninkaan muistoa, hänen, jonka johdolla sen, milt'ei ainoa kerta tähänastisessa kehityksessään, on ollut suotu ratkaisevasti ottaa osaa maailmanhistoriallisiin tapauksiin. Tänlaatuiset muistojuhlat voivat olla hyödyllisiä siinä, että ne, paitsi herättämällä kunnioitusta ja innostusta isänmaan suuriin muistoihin — mikä innostus kuitenkin voi olla jotenkin pintapuolista laatua — antavat suurelle yleisölle parempaa tietoa

entisyydestä. Ja ehkäpä on Kustavi Aadolfin suuruus, joka parhaiten on tunnettu ainoastaan Saksan sotatanterelta, vaan erittäin ilmautuu rauhankin toimissa, selvemmin tullut yleiseen käsitykseen näitten muistojuhlien kautta, jolloin sekä esitelmänpitäjät että kirjoitusten tekijät ovat hänen monipuolisen elämäntyönsä eri puolia valaisseet.

Muistojuhlan kunniaksi ruotsiksi ja suomeksi ilmestynyt juhlalehti »Kustaa II Adolfin muisto Suomessa» täyttää varsin hyvin paikkansa ja lukuisiin kuviin nähden on hinta tavattoman huokea. [1]) Prof. M. G. Schybergson esittää lyhyesti ja asiallisesti — vähää enemmän intoa olisimme vain mielellämme nähneet — Kustavi II Aadolfin merkitystä historiassamme, vapaaherra R. F. von Willebrand Kustavi Aadolfin nuoruutta, toht. K. v. Bonsdorff Helsingin valtiopäiviä, toht. J. V. Ruuth antaa hauskan ja elävän kuvauksen suomalaisten soturein osanotosta sankarikuninkaan taisteluihin, ja senaattori L. Mechelin kuvaa lain ja oikeuden tilaa hänen aikanansa. Ainoastaan runopukuiset kappaleet ovat erilaiset ruotsalaisessa ja suomalaisessa laitoksessa, edellisessä runoilevat M. Lybeck ja R. Hertzberg, jälkimäisessä Kasimir Leino. Lehti kauniine kuvineen, erittäinkin Miereveldin Kustavi Aadolfi-kuvineen, olisi hankittava jokaiseen kotiin, tutustuttamaan sekä vanhempia että nuorempia entisyytemme muistoihin.

Erityisessä kirjassa on pastori Elis Bergroth kansallemme esittänyt Kustavi II Aadolfin elämää. Esitys on kirjoitettu tekijän tunnetulla lämpimyydellä. Tietysti uskonnollinen tärkeys suuren kuninkaan elämäntyössä erittäinkin astuu näkyviin, mutta esitys koskee kuitenkin koko hänen vaikutustansa, erittäinkin meidän maamme hyväksi. Tämäkin kirja on useilla kuvilla varustettu ja myydään sittenkin ainoastaan 50 pennin hinnasta, joten se toivottavasti saa laajan menekin, varsinkin kun se suomeksi on ainoa kokonaiskuva Kustavi Aadolfin elämästä (sillä A. J. Väänäsen kirjaa »Kuningas Gustaf II Adolphin historia», pain. 1857, tuskin kukaan enää muistanee).

G—t.

Axel Heikel. Antiquités de la Sibérie occidentale conservées dans lesmusées de Tomsk, de Tobolsk, de Tumeń, d'Ékatérinebourg, de Moscou et d'Helsingfors. (Suomal.-ugrilaisen seuran toimituksia VI). Helsingissä 1894. 110 s. 8:o ja 30 kuvataulua.

Toht. Aksel Heikel, joka monta kertaa sekä itse löytöpaikoilla että eri museoissa on ollut tilaisuudessa tutustumaan Siperian muinaisjäännöksiin, luettelee yllämainitussa kirjassa niitä länsimaisille tiedemiehille. Siperiasta

[1]) Yhtä seikkaa en kuitenkaan voi olla moittimatta. Kun lehden muka ilmestyttyä kävin sitä ostamassa, löytyi sitä *vaan ruotsiksi, mutta ei suomeksi.* Ja sitten kai saadaan perästäpäin jälleen kuulla, kuinka suomalaiset kappaleet eivät mene kaupaksi!

rupeaa jo vähitellen olemaau koossa varsin suuri paljous muinaisesineitä, mutta tutkimusta vaikeuttaa se seikka että yleensä löytöseikoista puuttuu tietoja, joten tieteelle tuskin on puoleksikaan sitä hyötyä mitä tehdyistä löydöistä voisi olla. Mutta lisäksi tulee vielä että muinaistutkija Siperiassa harvoin pääsee neitsyellistä, koskematonta maata kaivamaan. Tunnetut kurgaanit, joista Siperian rikkaat löydöt etupäässä tavataan, ovat näet ennen, ensi aikoina venäläisen valloituksen jälkeen, joutuneet systemaattisen ryöstön alaisiksi. Varsinaiset ryöstäjäjoukot kulkivat ympäri maata niitä kaivamassa ja anastamassa mitä arvokkaampaa niissä löytyi, kultaa, hopeaa y. m., jättäen ainoastaan vähäarvoiset, rikkinäiset vaski-, rauta- ja savikalut jälkeensä. Tuskin 10 prosenttia niistä kurgaaneista, joita tutkijat meidän aikoinamme ovat kaivaneet, on huomattu ennen avaamattomiksi.

Toht. Heikel esittää tässä kirjassa muutamia paremmin tunnettuja löytöjä, osaksi itsentä osaksi toisten tekemiä, löytöseikkoineen tutkijoille. Tärkeimmät tuntuvat olevan kurgaanilöydöt Tshuvassin niemellä likellä Tobolskia, ja likellä Irtish- ja Tobol-jokien yhtymää. Löydöt ja kaivaukset ovat kahden venäläisen asianharrastajan Dmitrieff-Mamonoffin ja Znamenskin tekemät. Kertomukset löydöistä ovat tosin vähän tyydyttäviä tieteen vaatimusten mukaan, mutta kuitenkin osaksi semmoisia että niistä voi joitakin päätöksiä tehdä. Hra Heikel osoittaa että nämä kurgaanit, tai kumminkin se joka on parhaiten tutkittu, ovat pronssiajalta, ja joku löytöjen sekaan tullut rautakalu myöhemmin joukkoon sekaantunut. Kun tekijä jäljempänä sanoo »tiedämme jo että Tshuvassin niemimaa on ollut asuttuna vanhimmista ajoista asti», tuntuu tämä lause kuitenkin vähän epävarmalta siihen nähden ettemme niin tarkoin tiedä kuinka kauvan pronssiaika näillä seuduilla (ja Permiläisillä aloilla) on kestänyt. — Tekijän omatekemät kaivaukset ovat tietysti suurella tarkkuudella toimitettuja. Niistä, ja yleensä muista paitsi Tshuvassin niemellä tehdyistä, tekijä ei kuitenkaan tee mitään lähempiä päätöksiä, vaan luettelee ainoastaan kaikki löydetyt esineet ja esittää tarkkaan missä oloissa niitä on tehty.

Toivoni on, että tekijälle ja Suomalais-ugrilaiselle seuralle suodaan tilaisuus jatkaa näitä epäilemättä erittäin tärkeitä muinaistutkimuksia aloilta, joiden muinainen sivistys on mitä likimmässä yhteydessä suomalais-ugrilaisten kansojen vanhimman sivistyksen kanssa, ell'ei puhtaasti suomalais-ugrilainen.

G—t.

A. G. Blomqvist, Suomen puulajit metsänhoidolliselta kannalta. I. Mänty. Suomentanut T. A. Cannelin. — II. Kuusi. Suom. F. G. Bergroth. Helsingissä 1892, 1891. 211 + 165 siv. 8:o.

P. W. Hannikainen, Metsänhoitooppi metsän ystäville. Toinen uudestitoimitettu painos. Helsingissä 1892, Otava. 286 siv. 8:o. Hinta 3: 50.

Achilles Wahlroos, Lyhykäinen Metsänhoidon oppi. Toinen oikaistu, lisätty ja kuvilla varustettu painos. Porissa 1892, Satakunnan kirjakauppa. 71 siv. 8:o. Hinta 1: —.

Kun 1880-luvun alussa ilmestyi hra Blomqvistin »Finlands trädslag» lausuttiin Valvojassa (1882, siv. 334) se toivomus, että tämän maamme etevimmän metsänhoito-auktoriteetin arvokas teos saatettaisiin suomenkielisenkin yleisön käytettäväksi. Tietääksemme alkuteosta sen jälkeen on käytetty varsinaisena oppikirjana Evon opistossa, ja kun tuli kysymys suomenkielisen opetuksen aikaansaamisesta tähän laadultaan ainoaan laitokseemme, oli sen kääntäminen ensimäisiä toimenpiteitä, joilla tätä ajanmukaista muutosta valmistettiin. Tuoreessa muistossa lienee vielä, että näitä valmistuksia varten asetettiin v. 1888 vasituinen apulaisopettaja Evolle. Otsakirjoituksessa mainittu »Mänty» kirja lienee tärkein tulos apulaisopettajan toiminnasta sinä ainoana vuotena jona tätä omituista virkaa ylläpidettiin. Varma lienee, että ilman tätä virallista tarvetta ei olisi toinenkaan osa, »Kuusi», ilmestynyt suomalaisessa puvussa. Olkoon tämä miten lieneekin, ilahuttava on, että nämät seikkaperäiset, itsenäisiin tutkimuksiin perustuvat monografiiat metsäimme kahdesta tärkeimmästä puulajista vihdoinkin on liitetty suomalaiseen kirjallisuuteen.

Kun ylempänä olemme nimilehden mukaan suorasti puhuneet käännöksestä, emme silti ole unohtaneet, että tekijä alkuperäisessä tekstissä on tehnyt joukon korjauksia ja lyhyempiä lisäyksiä, jommoisia viimevuotiset julkaisut ovat tehneet tarpeellisiksi. Luonnollista on että kirjain arvo siten on tuntuvasti kohonnut, mutta helppo olisi ollut viimeistelemällä saada kirjat muodollisesti vielä enemmän kokonaisiksi ja luonteviksi.

Niinpä olisi kuviollisen taulun, joka osoittaa männyn korkeuskasvun, voinut sovittaa metriseen mittaan, jota muuten kaikkialla on käytetty vanhojen mittojen rinnalla. Epäilemättä olisi esitys käynyt paljoa selvemmäksi, jos tauluista y. m. olisi jätetty vanhat mitat kerrassaan pois, vaikka toiselta puolen niiden yleinen käytäntö maailmankaupassa tekee ne metsänhoitajalle vielä ylen tärkeiksi. Kaikessa tapauksessa olisi pitänyt hyljätä tuo nyt käytetty muutostapa, joka tosin on muodollisesti hyvinkin tarkka, mutta kuitenkin olisi monessa tapauksessa kerrassaan eksyttävä, jos eivät vastaavat jalat ja tuumat olisi samalla nähtävinä. Kun esimerkiksi sanotaan että 50 kyynärää kantiltaan on pienin metsänaukko, missä männyn kasvattamista vielä voi menestyksellä yrittää, niin jokainen ymmärtää että tämä on ainoastaan likimääräinen arvio; mutta kun suomal. painoksessa puhutaan 2,500 neliökyynärästä, niin asia ei ole enää yhtä selvä ja muuttuu vielä pahem-

maksi kun tähän liitetään selityksenä 882,5 nel. m. — Ikävä on myöskin nähdä semmoisia sananmukaisesta käännöksestä syntyneitä anakronismejä kuin esim. siv. 68, missä puhutaan »vastakuluneena vuonna» pidetystä esitelmästä, vaikka siitä jo on kulunut 11 vuotta; samanlaista löytyy useammassa kohdin. Tuskin lienee sekään asianmukaista kun vieraskielisiä otsakirjoituksia sitaateissa käännetään suomeksi, niinkuin monessa kohdin on tehty; sitaattien käyttäminen siitä vaan vaikeutuu.

»Kuusi» kirja tuntuu kielensä puolesta puhtaalta ja sujuvalta, eikä muuta voi odottaakaan niin kokeneelta ja suomenkieleen perehtyneeltä kääntäjältä kuin herra Bergroth. »Mänty» kirjaa emme tässä suhteessa voi pitää samanarvoisena toisen kanssa. Kankeita lauseita ja selviä svetisismejä (esim. »kannet, joiksi käytetään», »josta iästä ylöspäin», »heikossa tiheydessä», »kauniista edistyksestä todistava muutos», »paikkakunnissa, joissa . . ., saattaisi se pois-otto . . . tapahtua») löytyy siinä aina välistä; pahempia virheitä, joita emme ole paljo havainneet, olisi kääntäjä suuremmalla huolellisuudella voinut kokonaan välttää (esim. s. 156 »tulokset täytyvät olla riippuvaiset», s. 113 »joka yleisesti on omituinen paikkakunnille, joissa . . ., ja niin muodoin myöskin maamme pohjoisimmissa osissa»).

Kuvat ovat samat kuin ruotsalaisessa painossa. Mielestämme olisivat nimilehtien vieressä olevat taulut, joita nyt parhaasta päästä voi katsoa koristeiksi, paremmin täyttäneet paikkansa, jos niihin olisi otettu erityisseikkoja puitten sisärakennuksesta, tavallisimpien loisten kuvat tai m. s., josta on vaikeampaa saada luotettavia tietoja kuin tavallisen petäjän ulkomuodosta. Helppo olisi myöskin ollut hankkia oikeampia ja täydellisempiä siitinosien kuvia niiden puutteellisten sijaan, jotka on siirretty alkuteoksesta tänne.

Koska näin laveaperäiseltä monografiialta voi vaatia jotakuinkin täydellistä esitystä, olisi ehkä ollut syytä koota ja selittää niitä lukuisia nimityksiä, joilla salon asukas erottaa havupuiden kasvimuodot, mikäli pitkällinen kokemus ja tarkka havaintokyky ovat ne hänelle ilmaisseet. Esimerkkinä mainittakoon: patvi-petäjä, kotka-honka, hyöty-mänty, karankakuusi, mantere-kuusi, kare-kuusi, kelo, vilveikko; käytännöllinenkin hyöty epäilemättä voisi syntyä tämmöisten nimityksien tuntemisesta. Myöskin puiden vioista ja taudeista saa rahvaan suusta joukon tietoja ja tarkkoja nimityksiä, joita käytännöllisen metsänystävän ei sovi halveksia.

Vihkojen sisällys ei tarvinne tässä son laveampaa selitystä, koska toinen on ylempänä mainitussa Valvojan vuosijaksossa laajalti esitetty ja toinen suunnitelmansa ja sisällisen arvonsa puolesta epäilemättä on asetettava tämän rinnalle.

P. W. Hannikaisen nimi ei voi olla kellenkään tuntematon, joka vähälläkään tarkkuudella on seurannut viime vuosikymmenen väittelyjä ja kehitystä metsätaloudellisella alalla. Käsikirjojen tekijänä, ensimäisen suo-

menkielisen ammattilehden monivuotisena toimittajana, lentokirjojen ja lukemattomien sanomalehtikirjoitusten väsymättömänä kirjoittajana on hra H. uutterasti tehnyt työtä asiansa hyväksi, voimakkaasti edistäen Suomen kielen vaurastumista tällä maallemme niin perin tärkeällä alalla ja levittäen hyödyllisiä tietoja semmoisiinkin piireihin, jotka muuten olisivat ehkä jääneet näiltä suljetuiksi. Vuotuisilla virkamatkoillaan on hra H. tutustunut oman maan metsätalouteen sekä yksityisten että valtion tiloilla, ja ulkomaan matkoilla, etenkin Ruotsissa ja Saksassa, on hänellä ollut tilaisuutta läheltä nähdä ja oppia tuntemaan uudenaikaisia metsänhoito-rientoja, siten muodostaen itselleen kannan, jota syystä voi sanoa tavallista perusteellisemmaksi ja itsenäisemmäksi.

Jo v. 1882 valmisti tekijä kirjansa »Metsänkasvatuksesta», josta »Metsänhoito-oppi» ilmestyy uutena, kahta suuremmaksi paisuneena painoksena. Tämä kirja kääntyy, niinkuin nimilehdestäkin näkyy, ei ainoastaan ammattimiesten puoleen vaan myöskin ja ehkä etupäässä sen suuren yleisön, joka on metsämaittemme pääomistaja ja joka niin suuressa määrässä on opastuksen ja neuvojen tarpeessa, saadaksensa omaisuudestaan sitä hyötyä, mitä tarkoituksen mukainen ja taitava hoito voi sille tarjota. Mikäli arv. on huomannut, on tämä tekijän yritys mainiosti onnistunut. Tieteellinen ja käytännöllinen kokemus sekä kotona että ulkomaalla on tunnollisesti ja taitavasti sovitettu meidän omituisiin oloihimme. Neljässä luvussa selitetään Suomen metsäpuut pääominaisuuksineen, eri hakkaustavat ja metsän luonnollinen uudistus, keinollinen metsän kasvatus, metsän ruokko ja suoja. Aineitten järjestely on tapahtunut kiitettävällä tavalla niin että sisällysluettelon avulla helposti löytää ne kohdat, joita kulloinkin tarvitaan. Tosin ei ole aina voitu välttää saman selityksen eli väitteen toistamista, mutta käsikirjassa, jota harvoin yhdessä jaksossa luetaan, lienee tästä enemmän etua kuin haittaa ja tärkeimmät kohdat painuvat epäilemättä paremmin lukijan mieleen kun ne eri tilaisuuksissa ja eri kannalta käsitetään kuin jos ainoastaan kerran, vaikka kuinka perinpohjaisesti pohdittuina esiintyvät. Niinpä voi toivoa ansaittua huomiota esim. kahdelle tärkeälle seikalle, joita vastaan on liika paljon rikottu ja yhä vielä rikotaan ja jotka koskevat sekametsäin merkitystä ja riittävän alikasvun hankkimista metsään. Varsin hyödylliset ovat niinikään ne lyhyet, mutta tarkoin mietityt yleiskatsaukset eri pykälien lopussa, joiden tarkoitus on ohjata lukijaa edellä esitettyjen ja eri vaatimuksia vastaavien ehdotuksien noudattamisessa.

Että näin laveaa ainetta käsiteltäessä usein sattuu semmoisiakin kohtia eteen, joiden esittämisestä helposti erimielisyyttä syntyy, ei liene vaikea ymmärtää. Arv. pyytää tässä saada tehdä pari semmoista muistutusta, joitten vaariinottamisesta tulevassa painoksessa ehkä olisi hyötyä. Tämmöisessä kirjassa, josta suuri yleisö olisi totutettava tietoja ja neuvoja jokapäiväisiin tarpeisiin ammentamaan, olisi enemmän suoranaisia kustannus-

arvioita pitänyt löytymän. Lukija ehkä kyllä huomaa tekijän ehdottamat toimenpiteet oikeiksi ja teoreetillisesti edullisiksikin, mutta asia jää kun jääkin kuitenkin entiselleen, syystä kun sen kannattavaisuus ei näytä kylliksi taatulta. Jos esim. metsän vartioimiseen vaaditaan ettei vartijan piiriä ole määrättävä 250—100 ha laajemmaksi, niin mahtaa tämmöinen tarkka huolenpito kyllä olla metsän kasvulle erinomaisen edullinen, mutta todellisuudessa sitä kuitenkaan ei ole pantu käytäntöön paitsi ehkä muutamassa poikkeustilassa. Ennenkuin luotettavilla laskuilla voi näyttää toteen, että piirin tämän kautta kasvavat tulokset runsaasti korvaavat näin suuria kustannuksia, niin kauan metsänystävän toivomukset jäävät kun jäävätkin täyttämättä. Jokseenkin varmana voi muuten pitää, että ainakin semmoinen metsäntalous, joka kaukaisilla erämailla tätä nykyä on mahdollinen, on liika yksipuolinen ja vaativa kustantamaan näin seikkaperäistä valvontaa. Ylimalkain on ehdotettujen toimenpiteiden koronmaksamiskyky (räntabilitet) jäänyt selvittämättä, sillä itsestään selvä on, että taidolla ja huolella hoidettu metsä ajan pitkään antaa suuremmat tulokset kuin meillä tavallinen säälimätön harvennus, mutta epävarma on missä määrin ja missä tapauksissa metsänviljelys ja muut parannuskeinot vastaavat kustannuksia, jotka ovat suoritettavat vuosikymmeniä ennenkuin niistä minkäänlaista palkkaa metsästä lähtee. Vaikeaa, miltei mahdotontakin lienee tosin tehdä luotettavia laskuja niin vaihtelevaisia olosuhteita varten, kuin maan eri osissa tavataan. Paras keino asian valaisemiseksi olisi ehkä erityisten kokeiden tarkka selittäminen semmoisissa tapauksissa jolloin niitten kannattavaisuudesta jo voi tehdä varmoja päätöksiä ja missä siis eri menettelytapojen edut jo pääsevät näkymään.

Asiallisia erehdyksiä arv. ei ole sanottavasti huomannut. Semmoisena mainittakoon kuitenkin, että juuren huntu sanotaan ravintoaineiden välittäjäksi, joka ehdottomasti olisi seuraavassa painoksessa korjattava. — Toisessa paikassa on arv. koettanut todistaa ettei Pohjoismaiden mänty ja kuusi, niinkuin tekijä sen esittää, kasvupaikkojen ja levenemisen suhteen periaatteellisesti eroa siitä mitä Keski-Euroopassa on sääntönä. Näennäiset poikkeukset ovat sekundäärisistä syistä syntyneet eivätkä perustu puitten luonteisuuteen, joka on pääpiirteissään muuttumaton. Kuusen levenemisen esittämisessä on se tärkeä omituisuus jäänyt mainitsematta, että tämä puulaji kokonaan puuttuu Länsi-Euroopasta.

Samoiten olisi muutamien puulajien, niinkuin lehmuksen, lepän ja tammen, pohjois-rajat omassa maassamme helposti voinut tarkoin määrätä, ja metsänomistajalle on sitä paitsi yhtä tärkeä tietää missä vielä voi arvokasta tai ainakin kelvollista puunrunkoa kasvattaa, kuin missä puulajin viimeiset surkastuneet edustajat riutuvat.

Tämmöisiä pikku toivomuksia voisi tietysti enemmänkin tuoda esiin; lukija helposti näkee ett'eivät ne ole omiansa hyvän kirjan arvoa alentamaan.

Niinkuin edellinen kirja on hra Wahlroosin »Metsänhoidon oppi»kin jo entiseltään yleisölle tunnettu; sen ensimäinen painos ilmestyi jo kolmatta vuosikymmentä takaperin ja oli silloin luullakseni ainoa suomenkielinen opastus metsäkirjallisuuden alalla. Tekijä ei ole vuosien kuluessa laimentunut, yhä vielä hänen kestävyytensä riittää teostansa parantamaan vieläpä kuvilla valaisemaan. Nähtävästi on se arveluttava ja surkea tila, jossa niin usein tapaamme yksityisten hoidossa olevat metsät, ollut tekijälle vaikuttimena varsinaisen ammattinsa ulkopuolella työskentelemään metsän hyödyksi. Innokkaasti hän myös vastustaa sitä säännötöntä ja huoletonta karsintahakkausta, jota Suomessa niin yleisesti harjoitetaan ja joka avaria metsäalueita jo on muuttanut ala-arvoisiksi hyötymetsiksi, joista tuskin enää on kunnollisen jälleenkasvamisen toivoakaan. Helppotajuisesti ja hupaisesti tekijä sitten esittää ne toimenpiteet, joilla pahimmat epäkohdat voisi torjua ja arvokasta tukkimetsää kasvattaa. Ryhtymättä tässä niitä muistutuksia luettelemaan, jotka epäilemättä voisi erityiskohtia vastaan tehdä, toivon vaan että ne hyvät neuvot, jotka niin runsaasti voi kirjasta löytää, pääsisivät laajalti leviämään. Tekijän tarkoitus on ilmeisesti ollut käytännöllisenä oppaana vaikuttaa niihin yhteiskuntapiiriin, joilta nykyaikaisen metsätalouden syntysanat vielä kokonaan puuttuvat ja joihin täydellisempi ja perinpohjaisempi esitys luonnollisista syistä tuskin voi tunkea. Tienraivaajalle tulee tietysti tällä alalla aina jäämään sangen tärkeä tehtävä.

A. Osw. Kihlman.

Vähän vastausta ja selitystä.

Valvojan viime marraskuun numerossa on hra V. W:ltä suosiollinen ilmoitus ja arvostelu allekirjoittaneen toimittamasta Historiallisten Kertomusten VII:nnestä osasta. Vaikka yleensä pidän turhana, että kirjailijat yleisön edessä osoittavat tyytymättömyyttään saamaansa arvosteluun, ja nyt puheena oleva arvostelu yleisen laatunsa puolesta ei mihinkään tyytymättömyyteen minun puoleltani oikeuta, täytyy minun kuitenkin ottaa puheeksi kaksi hra V. W:n muistutuksista, koska ne voivat antaa yleisölle väärän käsityksen siitä tavasta, jolla olen tehtäväni suorittanut.

Hra V. W. sanoo näyttävän siltä kuin minä olisin ottanut Darwinista kertoakseni ainoastaan saadakseni tilaisuutta muutamilla ankarilla lauseilla tuomita hänen oppiansa. Kertomus Darwinista on kahden sivun pituinen. Arvosteluni hänen toimestaan on kaiken kaikkiaan seuraava. Kerrottuani hänen opistaan ihmisen sukuperästä, sanon: »Tässä selityksessä on, niinkuin näkyy, paljon ihmisarvolle vastenmielistä, eikä Darwinin oppi näytä olevan

ainakaan Raamatun sanain kanssa yhtäpitävä. Toinen, tärkeämpi [1]) syytös Darwinin oppia vastaan on se, että Darwin näyttää kieltävän edeltäpäin määräävän Jumalallisen viisauden luonnon järjestyksessä, koska hän kaikkiin kysymyksiin, miksi tuo tai tuo asia on niin tarkoituksenmukaisesti järjestetty, vastaa: se on seuraus sattumuksesta ja luonnollisesta valikoimisesta. Mutta toiselta puolen täytyy myöntää, että Darwinin tapa selittää luontoa, oikein ymmärrettynä, osoittaa sekin ihmeteltävää viisautta luonnon järjestelmässä ja täyttää ihmisen mielen kunnioituksella Luojaa kohtaan, jonka tiet ovat käsittämättömät.» [2])

Jos tässä nyt on Darwinin opista edes lievintäkään tuomiota, jota minä en ole laisinkaan kompetentti langettamaan, tahdon olla miksi ikänänsä joku vihastunut asiantuntija suvaitsee minua sanoa. Olenko edellisessä oikein ja tajuttavasti kuvannut Darwinin opin pääsisällyksen, sitä en itse pysty arvostelemaan, eikä herra V. W:kään ole ryhtynyt siitä mitään muistuttamaan, mutta etten ole siitä lausunut edes personallista paheksumista, voi lukija nähdä sitaatistani. Täydellistä puolueettomuutta ilmeisesti olen pyrkinyt noudattamaan.

Toinen on sen muistutuksen laita, joka koskee Saksan sosialisteja. Koska en ole vallan perehtymätön heidän teoksiinsa ja niitä koskevaan kirjallisuuteen, olen uskaltanut, nojautuen omaan vakuutukseeni ja useimpien erisuuntaisten taloustieteilijäin yhteiseen mielipiteeseen, lausua niinkin ankaran tuomion kuin sen, että heidän oppinsa on sisällykseltään yhtä ontto kuin ensimäisten ranskalaisten sosialistein samansuuntaiset haaveilut. Ja siinä arvostelussa pysyn. Mutta että, niinkuin hra V. W., nähtävästi liian hätäisesti kertomukseni luettuaan, on tullut yleisöä luulotelleeksi, olisin sanonut tarvittavan vaan vähänkin tervettä järkeä ymmärtääkseen, että se niin ontto on, ei ole totta. Olen nimittäin käyttänyt noita sanoja, en heidän opistaan, joka, epäilemättä on dialektiikan hienoimpia luomia, vaan heidän tuumistaan, miten uusi kollektivistinen yhteiskunta on järjestettävä ja toimiva. Ja näitä tuumiakaan en ole sanonut ontoiksi, vaan mahdottomiksi.

Muut arvostelijan hyväntahtoiset muistutukset ovat semmoisia, joita jokainen arvostelija on oikeutettu lausumaan, mutta nuo kaksi ovat niitä, joita ei pitäisi mennä tekemään, ennenkuin on huolellisesti lukenut, mitä tekijä todella on sanonut, mitä ei.

O. Hannikainen.

---

[1]) Tästä sanasta voinee huomata, etten kovinkaan paljon arvoa pane edelliselle syytökselle. Jos Darwinin olettamuksessa onkin jotain vastenmielistä, eihän sillä ole sanottu ettei se voi olla oikea.

[2]) Pitäisihän ymmärtää että lause on se minkä asiantuntematon voi sanoa Darwinin opin puolustukseksi, eikä siis „tuomiota."